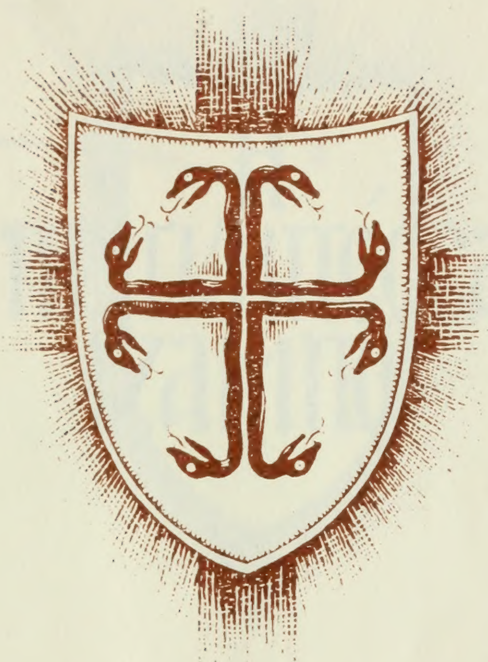

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01549842 1

ΤΑ ΓΝΗΣΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΥΠΟΓΡΑΦΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

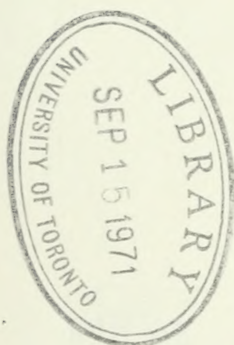
ἈΓΓΈΛΟΥ
ΤΕΡΖΆΚΗ

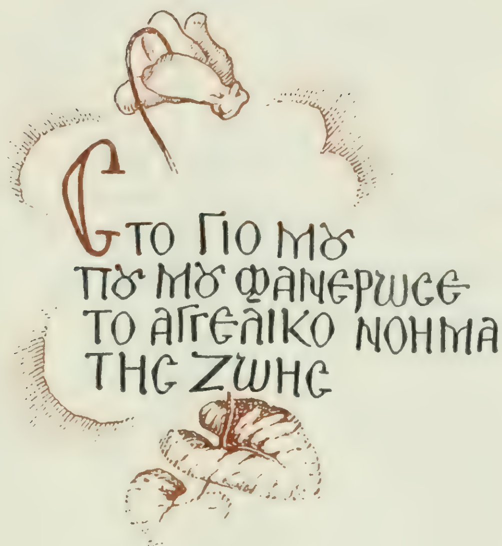
Ἡ ΠΡΙΓΚΗΠΈΣΣΑ ΙΖΑΜΠΏ

ἩΡΩΪ̀ΚΟ
ΜΥΘΙΣΤΌΡΗΜΑ

ἜΚΔΟΣΗ ΠΈΜΠΤΗ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙ͂ΟΝ ΤΗ͂Σ "ἙΣΤΊΑΣ"
Ι. Δ. ΚΟΛΛΆΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

LIBRARY
SEP 15 1971
UNIVERSITY OF TORONTO

ΣΤΟ ΓΙΟ ΜΟΥ
ΠΟΥ ΜΟΥ ΦΑΝΕΡΩΣΕ
ΤΟ ΑΓΓΕΛΙΚΟ ΝΟΗΜΑ
ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Η ΧΩΡ' ΑΥΤΗ, ΠΟΥ ΕΣΕΝΑ ΜΟΝΑΧΑ ΚΟΙΤΑ,
ΤΟΥΣ ΑΝΘΙΝΟΥΣ ΤΗΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ ΣΤΡΩΝΕΙ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΟΥ·
ΔΙΚΟΣ ΣΟΥ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΟΛΟΣ, ΜΑ ΚΙ' ΑΠ' ΟΛΟΝΕ
ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ, ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΣΟΥ ΝΑ ΔΩΣΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΣΟΥ.

GŒTHE
(«Ἑλένη» τοῦ Β' «Φάουστ».
μετάφρ. Θρ. Σταύρου)

Θὰ σᾶς ἀνιστορήσω ἕνα παμπάλαιο χρονικό, τὶς θαυμαστὲς περιπέτειες τοῦ εὐγενικόπουλου Νικηφόρου τοῦ Σγουροῦ ἀπὸ τ' Ἀνάπλι, πῶς ξέκοψε κατατρεγμένο ἀπὸ τὴν πατρίδα του, πῶς πάλεψε μὲ τὸ ριζικό του σὲ στεριὲς καὶ θάλασσες, καὶ πῶς σήκωσε πόλεμο ἐνάντια σὲ μιὰ γυναῖκα.+ Εἶναι μακρυνοὶ οἱ καιροὶ ποὺ θέλω ν' ἀναστήσω, σβύστηκαν οἱ φωνὲς ποὺ τοὺς τραγούδησαν, κι ἀπὸ τὰ κόκκαλα τῶν ἀνθρώπων ποὺ τοὺς ἔζησαν δὲν ἔχει ἀπομείνει μηδὲ σκόνη.+ Ὅμως ἐγώ, κλέρης φτωχὸς κι ἐξόριστος σὲ τοῦτο τὸν ἀνήμερο αἰώνα, θὰ κάνω ὅ,τι μοῦ εἶναι βολετὸ γιὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, δίνοντας φωνὴ στ' ἀμίλητα.+ Κι ἄμποτε, εὐγενικοί μου ἄρχοντες, ἡ καλοσύνη σας κι ἡ συγκατάβαση νὰ συχωρέσουν τὰ λάθη ποὺ μοῦ ξέφυγαν καὶ τὰ ψεγάδια ποὺ κατάλαβα μὰ ποὺ δὲν εἶχα τὴ δεξιοσύνη νὰ τὰ διορθώσω.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΤΟ ΠΕΤΡΙΝΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

Ο ΣΤΡΑΤΟΚΟΠΟΣ πού διασχίζει τὸν ἀνατολικὸ Μοριὰ τραβώντας κατὰ τὸ νότιο κόρφο του, σὰν προσπεράσει τῆς Νεμέας τὶς σκυθρωπὲς κλεισοῦρες καὶ τὶς λαγκαδιές, βλέπει σὲ λίγην ὥρα ν' ἀνοίγεται μπροστά του, φαρδὺς κι ὁλόφωτος, ἕνας μεγάλος κάμπος καρπερός. Κάτω ἀπὸ τὸν πλατύστερνο θόλο τ' οὐρανοῦ, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο τὸν λιβάνιζε ἐρημικὰ μὲ τὸν ἀνασασμό του τὸ θυμάρι, τώρα μιὰ βλάστηση χαρούμενη ἁπλώνεται. Εἶναι μιὰ χώρα ἥμερη, μὲ γῆ ἀφράτη καὶ παχειά, σάρκα ὅλο χυμό, ποὺ στέκεται παραδομένη ὁλοχρονίς, ἀτάραχα, στὴ μυστικὴ κυοφορία.

Ἡ εὐλογημένη τούτη χώρα εἶναι ὁ κάμπος ὁ ἀργολικός.

Ὁ στρατοκόπος πού πορεύεται κατὰ τὰ νότια, περνώντας κάτω ἀπὸ ψηλές, γλυκόθροες λεῦκες, νιώθει σὲ λίγο τὸν ἀέρα γύρω ν' ἀλαφρώνεται. Κάποια φρεσκάδα διάχυτη, κάτι καινούργιο κι ἁγνό, ἀναφτερώνει τὴν ἀνάσα. Δεξιὰ ἀπὸ τὸν κάμπο, ποὺ ἤρεμα ἁπλώνεται φεύγοντας πίσω, μιὰ φωτεινὴ γραμμή, ἀδιόρατη ἴσαμε κείνη τὴ στιγμή, ξάφνου φαρδαίνει, παίρνει ζωή, σπιθίζει, χρωματίζεται. Εἶναι ἡ θάλασσα. Μερικὰ βαλτονέρια ἀπόμακρα, κρυμμένα πίσω ἀπὸ βοῦρλα ἀγκαθερά, γλυκομυρίζουν μὲ τὸ βράδυ. Ἡ ἀστραφτερὴ λάμψη τοῦ πόντου ἀντικαθρεφτίζει αὐγατισμένο τὸ φέγγος τ' οὐρανοῦ. Ὅμως ἐκεῖ, στὸ βάθος τοῦ τοπίου, φράζοντας τὸν κάμπο, μιὰ γλῶσσα βραχωμένη ξεπετιέται απόκοτα ἀπὸ τὴ στεριά, βουτάει μέσα στὴ θάλασσα καὶ κλείνει τὸν ορίζοντα μ' ἀδέκαστη καὶ σκυθρωπὴ ὁρμή. Μοιάζει, καθὼς τὴν κοιτάζεις, σὰ θεόρατο πέτρινο λιοντάρι, πεσμένο καταγῆς μὲ τὴν κοιλιά, τὸ κεφάλι του ἀγριωπὰ στυλωμένο, καὶ ποὺ τεντώνει τὸ ἕνα του ποδάρι γιὰ νὰ κρούσει πεισματερὰ τὸ γαλανὸ κῦμα.

Πάνω στὸ ἀκρωτῆρι τοῦτο, ποὺ φράζει μὲ τὸν τεφρό του ὄγκο τὸν κρουσταλλένιο ὁρίζοντα, μιὰ πολιτεία πανάρχαιη εἶναι κουρνιασμένη. Ἀρχόντισσα ἄλλοτε, τώρα ἀπολησμονημένη καὶ γριά, κρατεῖ τὸ ἴδιο πάντα ἀκριβὸ ὄνομα. Εἶναι τ' Ἀνάπλι. Τὰ τειχιά της ὑψώνονται ἀκόμα, ὀδοντωτὰ κι ἀγέρωχα, συμμαζεμένα σὲ προαιώνια στάση ἀνήσυχης ἀπαντοχῆς. Ἀγριωπὸ καὶ μὲ σμιχτὰ φρύδια τ' ὀρθοστημένο πέτρινο κεφάλι λαγοκοιμᾶται, κι ὅμως — ἔτσι ποὺ τὸ κοιτάζεις — νιώθεις πὼς μέσα στὸν ὕπνο του δὲν ἀποξεχνιέται ποτέ. Στητό, αὐτιάζεται ἀδιάκοπα τὸν ἄνεμο τῆς θάλασσας, ὀσμίζεται καὶ καρτερεῖ.

Ἐκεῖ, στὴν ἀντρειωμένη κι ὄμορφη τούτη πολιτεία, εἶχε στυλωμένο τὸ μάτι του, ἀναθυμούμενος κάποια παραμύθια τῆς γριᾶς βάγιας του, ὁ νεαρὸς καβαλάρης πού, κάποιο φθινοπωρινὸ δεῖλι τοῦ 1292, περνοῦσε ἀργοπορημένος τὸν ἀργολικὸ κάμπο. Ὁ ἥλιος ἔγερνε δεξιά, πάνω στ' ἀρκαδικὰ βουνά, γλιστρώντας σὰ μπάλλα σύφλογη μέσα σὲ σύννεφα κοκκινωπά, κουρελιασμένα. Κάτω ἀπὸ τὶς ψηλὲς λεῦκες τοῦ δρόμου πλήθαινε, ὑγραίνοντας τὸν ἀέρα, ἡ νοτερὴ σκιά, ἐνῶ τὸ χῶμα, ποτισμένο ἀκόμα ἀπὸ τὴν πρωϊνὴ βροχή, ἔκανε μαλακὸ καὶ δύσκολο τὸ βάδισμα τοῦ ἀλόγου.

Τὰ δειλινὰ τοῦ φθινοπώρου εἶναι κοντόπνοα. Ὁ καβαλάρης, ἂν καὶ προχωρώντας μὲ κάποιον κόπο στὸ νοτισμένο χῶμα, ἔδωσε μιὰ στροφὴ στ' ἄλογό του πρὸς τὰ δεξιά, γιὰ νὰ ζυγώσει κάπως τὸ γιαλὸ καὶ νὰ συντομέψει ἔτσι τὸ δρόμο ποὺ τὸν χώριζε ἀπὸ τὴν πολιτεία. Εἴτανε νέος, παιδάριο, ἴσαμε εἰκοσιενὸς - εἰκοσιδυὸ χρονῶν. Τὸ κεφάλι του τὸ κρατοῦσε ψηλά, ξεσκούφωτο, μὲ τὸ ἀγέρωχο ἐκεῖνο τεζάρισμα τοῦ λαιμοῦ, τὸ γνώριμο στοὺς εὐκολοφάνταστους ἀνθρώπους, καὶ τὰ πυκνά, μὲ μαλακοὺς κυματισμοὺς μαλλιά του, τὰ βαθυκάστανα, κατέβαιναν στρουφίζοντας χαϊδευτικὰ ἴσαμε πίσω, στὸν ἄσπρο κρουστὸ σβέρκο. Ἡ φορεσιά του ἔμοιαζε παράταιρη καὶ παλαιϊκὴ σχετικὰ μὲ τὸν προχωρημένο τοῦτον αἰῶνα. Ἕνα καββάδι κίτρινο, φτηνό, ἀπὸ κετσέ, τοῦ ἔσφιγγε ἴσαμε τὴ μέση τὸν κορμό, μὲ κρεμαστὲς γλῶσσες ποὺ κατέβαιναν πίσω στοὺς γλουτοὺς κι ἐμπρός, στὰ σκέλια. Τὸ κατακόκκινο σωκάρδι του, σὲ σχέδιο μοντέρνο, φράγκικο, κρεμοῦσε ἀνάμεσα στὰ κροσσωτὰ τουφία τῶν ὤμων τὰ

μυτερά του φαρδομάνικα, ἐνῶ ἀπ' τὴ μέση κ' ἴσαμε κάτω στὰ μεριά του σούφρωνε μιὰ παιχνιδιάρα φουστανελλίτσα. Τὰ γόνατά του τὰ εἶχε γυμνά, κατὰ τὸ συνήθειο τῶν Βυζαντινῶν, καὶ τὰ τσαγγία ποὺ φοροῦσε στὰ νευρωμένα πόδια του δὲν εἴτανε μακρομύτικα καθὼς τῶν Φράγκων, παρὰ ἐφαρμοστὰ στὰ νύχια, στρογγυλὰ καὶ δεμένα ἴσαμε πάνω στὴ σφιχτὴ γάμπα μὲ πέτσινα σταυρωτὰ λουριά. Δὲν εἶχε μανδύα στοὺς ὤμους του. Ὅμως ἕνα κοντὸ σπαθί, μὲ φαρδειὰ λεπίδα καὶ σταυρωτὴ λαβή, κρεμόταν ἀπὸ φθαρμένο τελαμῶνα κι ἀναπηδοῦσε βαριά, σιγοχρούοντας τὸ εὔρωστο πλευρὸ τοῦ ἄσπρου ἀλόγου.

Ὁ παράδοξος τοῦτος καβαλάρης, κρᾶμα στὴ φορεσιά του ἀπὸ αἰῶνες ποὺ εἶχαν περάσει κι ἀπὸ αἰῶνες ποὺ ἔρχονταν, ἔσφιξε στὴ δεξιά του γροθιὰ τὰ ρέτενα, στήριξε τὴν ἀριστερή του λεβέντικα στὴ μέση, καὶ μὲ τὰ σφυρὰ τῶν ποδιῶν του χτύπησε ἀπανωτὰ τὴν κοιλιὰ τοῦ ζώου. Εἴταν ἕνα ἀγέρωχο φαρὶ μὲ μάτι ὁλοστρόγγυλο, σπιθᾶτο, σγουρὴ χαίτη στὸν ὁλόρθο τράχηλο. Βάδιζε τώρα δύσκολα, μὲ νευρικὰ τινάγματα τῶν ποδιῶν καὶ κάποια περήφανη ἀποστροφή, ξεκολλώντας τὶς ὁπλὲς ποὺ πλαταγίζανε μουγγὰ στὸ βουρκοτόπι. Ὁ ἀναβάτης ἴσως θὰ τὸ γύριζε πάλι στὴ στέρεη δημοσιά, ποὺ τὴν εἶχε παρατήσει πρὶν ἀπὸ λίγο, ἂν δὲν εἴτανε κάποιο φυσικὸ πεῖσμα τοῦ χαρακτῆρα του ποὺ τὸν κρατοῦσε πάντα ἀμετανόητο γιὰ κάθε του ἀπόφαση. Ἀντὶς γι' αὐτό, τράβηξε πάλι πίσω, ξερά, τὰ ρέτενα καὶ ξαναχτύπησε μὲ τὰ σφυρά, ἐπίμονα, τὰ πλευρὰ τοῦ ἀλόγου.

— Οἱ ἀναθεματισμένοι οἱ Φράγκοι ἔχουσι σπιρούνια ἀπὸ μάλαμα, εἶπε μεγαλόφωνα μὲ σφιγμένα δόντια καὶ φρύδια σμιχτά, κ' ἐγὼ οὔτε κὰν σιδερένια.

Ἀλήθεια, δὲ φαινότανε πλούσιος. Ἡ φορεσιά του, ποὺ ἔδειχνε ἄνθρωπο οὔτε γνήσια στρατιωτικό, οὔτε κι ὁλότελα εἰρηνικὸ πολίτη, εἶχε κάτι τὸ τριμμένο, τὸ φτωχικὸ καὶ τὸ προκλητικὸ μαζί. Ἔβλεπες πὼς ἡ πρόθεση τοῦ παιδάριου εἴτανε νὰ φαντάξει, ὅμως μὲ τρόπο στανικό. Μονάχα μὲ τὸ φαρί του, τὸ ζωηρὸ καὶ περήφανο, ἔμοιαζε νὰ ἔχει ἕνα εἶδος συνεννόηση βαθύτερη ὁ καβαλάρης. Μ' ὅλο ποὺ τὰ πήγαιναν ἀδιάκοπα κόντρα οἱ δυό τους, μ' ὅλο ποὺ ἡ πορεία τους εἴτανε μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ μικρο - ἐπεισόδια, καβγάδες καὶ ξεσυνέριες, ὁ ἕνας ἔνιωθε τὸν ἄλλο στὴν ἐντέλεια, εἴτανε κ' οἱ δυό τους τὸ ἴδιο ζωηροί, τὸ ἴδιο ἀνυπόταχτοι καὶ νέοι. Ἡ παλάμη τοῦ παιδάριου συχνά, στὶς ἀφαιρεμένες στιγμές της, ἀνέβαινε ἀργά, μὲ τρυφερὴ ἀπαλότητα, ἀπὸ τὰ φαγωμένα ρέτενα, νὰ χαϊδέψει τὸν ὀρθωμένο τράχηλο τοῦ ζώου.

—Ἔλα γειά σου, Ἀστρίτη... Τάχυνε τὸ βῆμα νὰ προφτάσουμε πρὶν κλείσει ἡ πόρτα τῆς Στεριᾶς, εἶπε ὁ καβαλάρης ποὺ εἶχε τὴ συνήθεια νὰ στοχάζεται μεγαλόφωνα.

Τὸ εὐγενικὸ φαρί, μπαίνοντας μὲ τὸ πρῶτο στὸ νόημα, τέντωσε τὶς νεῦρες τῶν ποδιῶν του, τίναξε πίσω τὸ κεφάλι του κι ἄρχισε νὰ τριποδίζει ρυθμικά, μ' ὅλο ποὺ ὁ βοῦρκος, πλατσουρίζοντας, τοῦ πιτσίλιζε τὴν κοιλιά. Ξάφνου ὅμως, δίπλα σὲ κάτι βοῦρλα ἀφύσικα θεριεμένα, ποὺ ψηλώνανε σὰν καλαμιές, ἄφησε ἕνα κοφτό, τρεμουλιαστὸ βρούχισμα καὶ τινάχτηκε ἀριστερά, ἀποστρέφοντας τὸ κεφάλι του μ' ἀλαφιασμένη

ἀηδία. Στύλωσε τὰ μπροστινά του τὰ ποδάρια καὶ στάθηκε σὰν καρφωμένο, μὲ μάτι ἀγριωπό.

— Τίποτα νεροπούλια θὰ εἶναι κουρνιασμένα μέσα στοὺς βάλτους, στοχάστηκε μουρμουριστὰ ὁ καβαλάρης.

Κι ἀλήθεια. Καθώς, σουφρώνοντας τὰ φρύδια του, ἔσκυβε λίγο τὸ μέτωπό του νὰ σαγιτέψει μὲ τὸ βλέμμα τὰ ψιλόλιγνα ἀγκαθερὰ νερόχορτα, εἶδε ἐκεῖ - πίσω κάτι ἄσπρο, καθισμένο χαμηλά, ν' ἀργοσαλεύει. Περίμενε μιὰ στάλα νὰ φλετουρίσουν τὰ πουλιὰ γιὰ νὰ τραβήξει πάλι, ἀνενόχλητα, τὸ δρόμο του. Ὅμως τὸ ἄσπρο σημάδι, κάμποσο μεγάλο ἂν κι ἀκαθόριστο, ἔσκυψε τώρα χαμηλότερα καὶ στάθηκε κι αὐτὸ ἀσάλευτο, σὰ γιὰ νὰ περιμένει.

— Ἔ σύ, ἐκεῖ - πίσω! φώναξε ὁ καβαλάρης, ὑπονοιασμένος ξαφνικὰ πὼς αὐτὸ ποὺ κρυβόταν ἔτσι μπορεῖ νὰ εἶναι κι ἄνθρωπος.

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση.

Γύρισε τ' ἄλογό του καί, χτυπώντας το πραϋντικὰ στὸ σβέρκο, τὸ ἔφερε ἴσια μπροστὰ στὰ μεγάλα βοῦρλα. Περίμενε ἀκόμα λίγο, ψάχνοντας μὲ τὸ βλέμμα. Ὕστερα ἔσυρε τὸ σπαθί του, ἔγειρε ἀπὸ τὸ ἄλογο καὶ σπάθισε ὀργισμένα, δεξιὰ - ζερβά, τὰ σκληρὰ χορτάρια.

Τὰ βοῦρλα λαστιχάρανε βιτσίζοντας τὸν ἀέρα κι ἀνάμεσά τους, χαμηλὰ στὴ γῆ, πρόβαλε σέρποντας ἕνα κεφάλι ἀνθρώπου.

— Φρόνιμα, φρόνιμα, ἀφέντη Σγοῦρο! κάνει μιὰ λιανοτρέμουλη συρτὴ φωνή. Καλησπέρα τῆς εὐγενίας σου.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ πρόβαλε ἔτσι, σχεδὸν μὲ τὴν κοιλιά, σὰ ζῶο ἀμφίβιο, ἀπὸ τὸ βαλτοτόπι, εἶταν ἕνας γέρος. Στὸ μακρουλὸ κρανίο του φοροῦσε μελιτζανὶ μάλλινο σκοῦφο, ψηλὸ καὶ μυτερό, κι ἀπὸ κάτω κουκούλα κίτρινη, ἐφαρμοστή, ποὺ κατέβαινε νὰ δεθεῖ γύρω στὸν ἄσαρκο λαιμό του. Τὸ μοῦτρο ποὺ τέντωνε μπροστά, γελώντας, εἶτανε λιπόσαρκο, γυαλιστερὸ σὰν ἀπὸ λίγδα, καὶ γύρω στὸ ξεδοντιάρικο στόμα ποὺ ἔχασκε περιγελαστικά, κάποιες τρίχες ἀνάριες, μὲ χρῶμα ἀμφίβολο, φυτρώνανε κατσαρωτές. Τὰ μικρά του μάτια, πολὺ ζυγωτὰ στὸ ριζομύτι, ρίξανε μιὰ στιγμιαία λάμψη, πράσινη καὶ σκληρή.

— Πάντα σου ἀψύς, πάντα σου ἀψύς, εἶπε ὁ γέρος μὲ τὴ στριγγιά του τὴ φωνὴ ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὴ μύτη σὰν ἦχος βραχνῆς σάλπιγγας. Καὶ σπαθὶ βλέπω! Συχαρίκια... Ὅπως ταιριάζει στοὺς ἀφεντάδες... Ὅμως γιὰ νὰ ξέρεις πὼς ἐγὼ δὲν εἶμαι σπιοῦνος, Φράγκος ἀπὸ τὸ στόμα μου δὲ θὰ τὸ μάθει πὼς εἶδα Γραικὸ ἁρματωμένο.

Καὶ γέλασε κούφια, μὲ μορφασμὸ ἐμπαιχτικό.

Ὁ καβαλάρης στάθηκε ἀπορημένος, δίβουλος. Κατέβασε ἀργὰ - ἀργὰ τὸ χέρι ποὺ κρατοῦσε τὸ σπαθί, ἄνοιξε τὸ στόμα του κάτι νὰ πεῖ, μὰ σύγκαιρα μετάνιωσε καὶ σούφρωσε μὲ πεισματάρα ἀμηχανία τὰ φρύδια.

— Τοῦ λόγου σου ἤσουνα, μεσσὶρ Καφούρη; ἔκανε τέλος ψιθυριστά. Δὲν τὸ περίμενα νὰ σὲ βρῶ ἐδῶ.

— Κάτι φιλοδουλειές, γεροντικὲς ἰδιοτροπίες. Ψάρευα ἀπὸ τὸ μεσημέρι.

Λέγοντας, ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του, καὶ τότε φάνηκε πὼς φοροῦσε ἕνα μακρύ, ἴσαμε κάτω στοὺς ἀστραγάλους πράσινο ἀντερί, κεντημένο πλούσια στὸ στῆθος, στοὺς ὤμους καὶ στὶς φάσες τῶν μανικιῶν.

Εἴτανε βαρύ, ἀπὸ ἀκριβὴ ὁλόκρουστη στόφφα, καὶ σ' ἔπιανε λύπηση μὰ κι ἀπορία νὰ τὸ βλέπεις ἔτσι πιτσιλισμένο ἀπὸ τὶς λάσπες ἴσαμε τὰ γόνατα.

— Ψάρευες μέσα στὸ βοῦρκο; ἔκανε ὁ καβαλάρης νευριασμένος, νιώθοντας πὼς τὸν κοροϊδεύουν.

—Ἤμουνα πιὸ ἔξω, santa Madonna! ἀποκρίθηκε ὁ γέρος ἀγαναχτισμένος τάχα. Στὰ βαθειά. Ἔχω μαζὶ καὶ τὴ βαρκέτα μου, νά, ἐκειδὰ ἀραγμένη. Ὅ,τι εἶχα γυρίσει, ποὺ λές, κι ἀπεσκάλωσα κομμάτι νὰ ξαποστάσω.

Ἡ προφορά του εἴταν ὁλοφάνερα ξενική, ὁ τόνος τῆς φωνῆς του τραγουδιστός. Τὄβλεπες ἀμέσως πὼς εἶναι Γενοβέζος. Ἐκεῖ - κάτω, στὰ χαμηλὰ τοῦ τραχωνιοῦ καὶ πίσω ἀπὸ τὸ θαλασσινὸ τειχὶ τ' Ἀναπλιοῦ, εἶχε τὸ ἐμπορικό του, ἕνα πολυδαίδαλο καὶ σκοτεινὸ μπουντροῦμι, σταμνιὰ μὲ λάδι, βαγένια μὲ κρασὶ καὶ πιθαράκια μὲ ροδόσταμο. Ἔκανε ἐμπόριο ἐξαγωγικὸ κ' εἰσαγωγικὸ μαζί. Ὅμως, ἀπάνω, στὸ σπίτι του ποὺ εἴτανε στὰ ψηλώματα τῆς πολιτείας, ἐκεῖ στὴ ράχη τοῦ ρωμέϊκου τραχωνιοῦ, λέγανε πὼς εἶχε μιὰν ὑπόγεια γιστέρνα γεμάτη κιούπια μὲ μανουηλᾶτα, πέρπυρα καὶ τορνέζα, ὁλάκερο θησαυρό, τὰ κεφάλαια τῆς πασίγνωστης στὴν Ἀνατολὴ Τράπεζας Γκαφφόρε.

Δὲν εἴταν ὥστόσο σεβασμὸς γιὰ τὸ χρυσάφι ποὺ ἔκανε τὸ νεαρὸ καβαλάρη νὰ συγκρατήσει τὴν ὀργή του. Συλλογίστηκε μονάχα πὼς ὁ Γενοβέζος γέροντας εἶχε μιὰ κόρη — Μπιάνκα τὴ λέγανε — πού, τὶς νύχτες τὶς ἀσέληνες, συνήθιζε ν' ἀνοίγει ἀθόρυβα τὸ μικρὸ πορτὶ τοῦ περιβολιοῦ της καὶ νὰ δέχεται στὴν ἀγκαλιά της καὶ στὸ κρεββάτι της τὸν τωρινὸ συνομιλητὴ τοῦ πατέρα της.

Σήκωσε τὰ μάτια του τὸ παιδάριο, εἶδε τὸν οὐρανὸ ποὺ βάραινε πάλι ἀπὸ σύννεφα βουρκωμένα, τὸ βράδι ποὺ κοντοζύγωνε γοργό, κ' εἶπε τοῦ γέρου, μὲ μυστικὸ καρδιοχτύπι:

— Δὲ θὰ γυρίσεις ἀπόψε σπίτι σου, μεσσὶρ Ματτέο;

— Πῶς, πῶς, καὶ βέβαια! Νά, τώρα - δὰ ἀβαράρω, κι ὥς ποὺ νὰ στρίψεις μὲ τὸ φαρί σου σ' ἐκεῖνες - ἐκεῖ τὶς καλαμιές, θὰ μὲ ἰδεῖς ἀγνάντια σου νὰ τραβῶ ἴσια γιὰ τὸ λιμιῶνα.

— Δὲ θὰ προλάβεις, παρατήρησε μὲ κάποιο ὑπόλοιπο ἐλπίδας τὸ παιδάριο. Ὅταν φτάσεις, θἄχουν κλείσει οἱ σιδερόπορτες.

— Ἄ μπᾶ, μπᾶ...Ἐτοῦτο - δῶ τὸ πασσάτζιο, ἐγὼ τὸ κάνω ἀστραπή.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ Ματτέος Καφούρης — Γκαφφόρε τὸν ἔλεγαν οἱ ὁμόεθνοί του — ξενυχτοῦσε συχνὰ - πυκνὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία. Εἶχε ἕνα κάποιο λιοστάσι μὲ σπίτι ἐξοχικὸ στὰ περίχωρα, ὅμως οἱ χρεοφειλέτες του, ποὺ δὲν τὸν χώνευαν καὶ πάσχιζαν νὰ τὸν δυσφημίσουν, θύμιζαν χαμηλόφωνα πὼς εἶχε κι ἀδερφὸ τὸν Ἀντρέα Γκαφφόρε, τὸν περιβόητο κουρσάρο, καὶ πὼς ἡ ἀφεντιά του ὁ τραπεζίτης τ' Ἀναπλιοῦ εἴταν συνεταῖρος στὴν ἐπιχείρηση.

—Ἂν δὲ σφάλλω, θὰ ἤσουν στὰ χτήματά σου πάλι, ἀφέντη Σγοῦρο, ἔκανε γελώντας ἄφωνα, μὲ μισόκλειστα τὰ ζαρωμένα μάτια του, ὁ Γενοβέζος.

Ὁ καβαλάρης κρυφοδάγκωσε τὰ χείλη του, σημεῖο πὼς πειράχτηκε. Ὄρθωσε μ' ἀξιοπρέπεια τὸ κορμί του, ἔσφιξε μὲ τὰ γόνατα τὴ μαδημένη σέλλα καὶ παρατήρησε ἀγέρωχα:

— Πρῶτο ποὺ δὲ μὲ λένε Σγοῦρο ἀλλὰ Σγουρό. Καὶ δεύτερο, καθὼς τὸ ξέρεις πολὺ καλά, μεσσὶρ Ματτέο, ὁ φίλος σου ὁ νοτάριος δὲ θέλει ν' ἀναγνωρίσει τὰ δικαιώματά μου πάνω στὰ χτήματα.

Ὁ Γενοβέζος γέλασε λίγο, σιωπηλά, ψαχουλεύοντας μὲ τὰ κοκκαλιάρικα καὶ στραβά του δάχτυλα τὰ γένεια του, σὰ νὰ βαθυστοχαζόταν.

— Τὸ ἕνα εἶναι σχετικὸ μὲ τ' ἄλλο, ἀποκρίθηκε τέλος κοιτάζοντας κάπου λοξά. Ἐγώ, μὰ τὴν ψυχὴ ποὺ χρωστάω στὸ Θεό, τὸ πιστεύω μ' ὅλη μου τὴ δύναμη πὼς εἶσαι Σγουρός, ἕνας βέρος, νὰ ποῦμε, Σγουρός, ἀπὸ τοὺς παλιοὺς ἐκείνους ἀφεντάδες. Ὅμως κι ὁ νοτάριος, βλέπεις, ἔχει τὸ δίκιο του. Τὰ χαρτιὰ ποὺ τοῦδειξες πάλι προχτές, δὲ μπόρεσε, ὅσο κι ἂν πάσχισε ὁ ἄμοιρος, νὰ τὰ βρεῖ, λέει, σὲ τάξη. Κάτι τις ἀνώμαλο φαίνεται νἆναι στὴ μέση, μπορεῖ κι ἀπὸ μέρος τῆς φαμίλιας τῆς μάννας σου.

Ἡ κουβέντα τοῦ γέρου εἶταν γεμάτη ὑπονοούμενα καὶ πειράγματα, ὅμως ἡ τελευταία προσβολή, ἰδιαίτερα, ἔκανε τὸ νεαρὸ καβαλάρη ν' ἀναπηδήσει. Εἴτανε γνωστὴ μέσα στὴν πολιτεία ἡ εὐθιξία του πάνω στὸ περιμάχητο ζήτημα τῆς γνησιότητάς του.

— Εἶμαι λοιπὸν μοῦλος, ἔ; ἔκανε γελώντας νευρικά, μὲ σφιγμένα δόντια, καὶ τὰ μάτια του τίναζαν ἀστραπές. Καλά, καλά, μεσσὶρ Καφούρη. Ὅπως ἀγαπᾶς! Ἐγὼ δὲν εἶμαι σὲ θέση τώρα νὰ πάρω βέβαια τὸ δίκιο μου ἀπὸ τὸ νοτάριο, μετρώντας του πέρπυρα, καθὼς τὸ κάνουνε κάποιοι ἄλλοι... Ὅμως ἐλπίζω νὰ τ' ἀποδείξω ἀλλιῶς μιὰ μέρα, καὶ σ' ἐκεῖνον καὶ σ' αὐτούς, ποιὸς εἶμαι.

Καὶ μὲ τὴν κάμποσο ἀόριστη τούτη φοβέρα, ὁ Σγουρὸς γύρισε ἀπότομα τ' ἄλογό του κατὰ τὴ δημοσιά, παράτησε τὸ Γενοβέζο δίχως νὰ τὸν χαιρετήσει καὶ τράβηξε γιὰ τ' Ἀνάπλι καλπάζοντας μανιακά.

Ἐκεῖνο ποὺ τὸν εἶχε περισσότερο πειράξει, καθὼς γίνεται συχνά, εἶταν ἡ ἀλήθεια. Τὸν εἶχε μαζέψει μέσ' ἀπὸ κάποιο σπίτι χτυπημένο ἀπὸ τὸ Χάρο, μιὰ φτωχειὰ κι ἄκληρη γυναίκα ποὺ στάθηκε ἀργότερα ἡ βάγια του. Δὲ γνώρισε ποτὲ πατέρα. Μεγάλωσε σ' ἕνα χαμόϊ, ἐκεῖ πάνω στὶς ἐρημικὲς πλαγιὲς τῆς Ἀκροναυπλίας ποὺ τὶς δέρνει ἀδιάκοπα ὁ ἀψὺς ἄνεμος τοῦ πελάγου. Ἡ μάννα του, ξεψυχώντας, τοῦ εἶχε ἀφήσει τὴν παραγγελιὰ πὼς ἔπρεπε νὰ λέγεται Σγουρὸς κι ὅτι τὸ γένος του, ἂν κι ἀφανισμένο τώρα, εἶχε σταθεῖ κάποτε μεγάλο καὶ τρανὸ στὸν τόπο. Ποιοὶ ἀκριβῶς δεσμοὶ συγγένειας τὸν ἔδεναν μὲ τοὺς ἀρχοντικούς, τοὺς ὑποτιθέμενους προγόνους του, δὲν εἴτανε γνωστό. Τὸν βάφτισαν Νικηφόρο· σὰ μεγάλωσε ὡστόσο καὶ θέλησε νὰ ἐπιδείξει τὸ οἰκογενειακό του ὄνομα, συνάντησε τὸν περίγελο τοῦ κόσμου: «Σγουρός; Ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ! Τὸ γένος τῶν Σγουρῶν εἶχε σβήσει ἐδῶ καὶ χρόνια· ὁ Λέων ὁ Σγουρός, ἄρχοντας τοῦ Ἀναπλιοῦ καὶ τοῦ Ἄργους πρὶν ἀπὸ τὴ φράγκικη κουγκέστα, δὲν ἄφησε ἀπογόνους.» Λέγανε πὼς μονάχα πέρα, στὴν Ἤπειρο, ἀπόμεναν ἀκόμα κάτι μακρυνοί του συγγενεῖς, μὰ καὶ τοῦτοι ὄχι πολὺ σίγουροι, μιὰ οἰκογένεια μπασταρδεμένη, ποὺ εἶχε τώρα τὸ ἀρβανίτικο παρανόμι «οἱ Μπούα Σπάτα».

Ὁ Νικηφόρος δὲν ἀπελπίστηκε. Ἀντίθετα: Στὴν περιφρονητικὴ ἀδιαφορία ποὺ τοῦ ἔδειξαν οἱ συντοπίτες του, ἀντιπαράταξε τὸ πεῖσμα του, μιὰ πρόωρη καὶ θεριεμένη ἀλαζονεία ποὺ ἴσως-ἴσως δὲ θὰ γινό-

τανε καὶ τόσο πεισματερὴ ἂν δὲν εἶχε πρωτοξυπνήσει σὰν ἀντίδραση. Ἔβαλε καὶ κέντησαν στὸ σωκάρδι του τὸν Ἅη - Θόδωρο, ἔμβλημα καὶ προστάτη τῶν μεγάλων του προγόνων, ἀπομονώθηκε ἀγέρωχα ἀπ' ὅλους τοὺς παλιούς του φίλους καὶ συμπαίχτορες. Τέλος ἀγόρασε, μὲ τὶς οἰκονομίες τῆς βάγιας του, ἕνα ἄλογο, περήφανο κι ὡραῖο φαρί, πράμα πολὺ σπάνιο στὸ Μοριά, ὅπου τὰ λιγοστὰ ἄλογα τὰ κρατούσανε σὰν εἶδος προνόμιο οἱ Φράγκοι.

Τὰ χτήματα ποὺ διεκδικοῦσε ὁ Νικηφόρος Σγουρὸς βρίσκονταν στὸ γιαλὸ τὸν ἀντικρυνὸ στ' Ἀνάπλι. Αὐτὰ τουλάχιστον εἶτανε γνήσια, τῆς μάννας του, ἀπὸ χρόνια ὅμως καταπατημένα, καὶ τώρα, μὲ τὴν καινούργια καὶ κάπως μπερδεμένη κατάσταση ποὺ δημιούργησε στὸν τόπο ἡ ξενικὴ κυριαρχία, κανένας δὲ θὰ μποροῦσε ὑπεύθυνα νὰ τοῦ πεῖ ἀπὸ ποιὰν ἀκριβῶς ἐξουσία θἄπρεπε νὰ τὰ γυρέψει. Ὁ Μοριὰς ὁλάκερος εἶτανε πριγκηπᾶτο τῶν Βιλλαρδουΐνων, μὰ τ' Ἀνάπλι τὸ εἶχε χαρίσει ὁ μακαρίτης μεσσὶρ Γυλιάμος στὸ δοῦκα τῆς Ἀθήνας, τὸ μεγαλότατο ἀφέντη Γουΐδο Ντελαρός.

Ὁ Νικηφόρος Σγουρός, ἀπελπισμένος γιὰ τὸ δίκιο του ἀπὸ νοτάριους καὶ πρεβεδούρους, εἶχε καταφύγει φυσικὰ στὴ χειρότερη λύση. Κάθε τόσο, σὰν τὸν ἔπιαναν οἱ φούριες, καβαλίκευε φουριόζος τὸν Ἀστρίτη, κουβαλιότανε στὰ «χτήματα», ἔστηνε καβγάδες μὲ τοὺς τωρινοὺς νοικοκυρέους, πιανότανε μαζί τους, φοβέριζε, ἔδερνε κανένα τους καμμιὰ φορά, καὶ μὲ τὸ βράδυ γύριζε πίσω, ξεθυμασμένος. Οἱ Ἀναπλιῶτες, σὰν τὸν ἔβλεπαν νὰ καταφτάνει καλπάζοντας, κεραυνός, καὶ νὰ μπουκάρει μέσα στὴ θολωτὴ πύλη τοῦ στεριανοῦ τείχους, ἔλεγαν μεταξύ τους, κρυφογελώντας : «Νά κι ὁ Σγοῦρος ποὺ γυρίζει ἀπὸ τὰ «χτήματά» του.»

Τὸν ὀνομάτιζαν πάντοτε Σγοῦρο. Δὲν ἤθελαν νὰ τὸν παραδεχτοῦνε γιὰ Σγουρό...

Ἔτσι κι ἀπόψε. Ἀφοῦ κόντεψε ν' ἀναποδογυρίσει μέσα στὴ φούρια του δυὸ φραγκοκαλόγερους ποὺ γύριζαν εἰρηνικὰ ἀπὸ τὰ περίχωρα, μουρμουρίζοντας τὸ Angelus, χύθηκε μέσα στὴ θολωτὴ στοὰ τῆς σιδερόπορτας, πάνω ποὺ οἱ ἄνθρωποι τῶν ἁρμάτων μανουβράρανε τὶς βαρειὲς ἁλυσίδες γιὰ νὰ τὴ σφαλίσουν. Ἡ βραδυνὴ σάλπιγγα εἶχε σημάνει πάνω στὴ μεγάλη τάπια. Τὸ πεταλόκρουσμα τοῦ Ἀστρίτη ἀντιβούϊξε σὰν κύλισμα βροντῆς κάτω ἀπὸ τὴ βαθειὰ καμάρα. Ἕνας ἄνεμος ὕπουλος, τῆς βροχῆς, φυσοῦσε ἄταχτα, μὲ στριψίματα, κι ὁ οὐρανὸς εἶχε βαρύνει ἀπὸ σύννεφα μελανιασμένα.

Στὰ χαμηλοτάβανα, μισοσκότεινα μαγαζάκια τῆς πολιτείας, τὰ κουρνιασμένα πίσω ἀπὸ τὰ θεόρατα τειχιά, κάποια λαδολύχναρα ἀνάβαν, σκόρπια. Ἀνάμεσα στὰ τρομαγμένα ξεφωνητὰ ποὺ ἔμπηξαν οἱ γυναῖκες, παραμερίζοντας ἀλαφιασμένες μπροστὰ στὸ ἀπολυμένο ἄλογο, ὁ Σγουρὸς πέρασε ἀστραπὴ τὸ κάτω διάζωμα τῆς πολιτείας κι ἄρχισε νὰ σκαρφαλώνει, καβάλα πάντα, τὰ καλντεριμωμένα κι ἀνηφορικὰ σοκάκια, τὰ πέτρινα φαγωμένα σκαλιά, ποὺ φέρνανε στὴν ἀπάνω χώρα. Ἡ νύχτα ἐρχότανε σύνταχα. Περνώντας κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, σφύριξε συρτά. Δὲν εἶταν ἄλλωστε κι ἀνάγκη : Τὰ καρφοπέταλα τοῦ Ἀστρίτη, ἀντιλαλώντας στοὺς τοίχους δεξιὰ - ζερβά, κάνανε πάταγο

δαιμονισμένο. Ἄκουσε ἕνα παράθυρο νὰ τρίζει, ὅμως ἡ φόρα τοῦ ἀλόγου τὸν εἶχε κιόλας συνεπάρει μακρυά. Στράφηκε κ' εἶδε, πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο του, ἕνα ἀφράτο ἄσπρο μπράτσο νὰ προβάλλει μέσ' ἀπὸ τὰ παραθυρόφυλλα. Κρατοῦσε μιὰ μπόλια κόκκινη, μεταξωτή, ποὺ ἀνεμιζότανε μαλακὰ στὸ βραδυνὸν ἀέρα. Σημεῖο πώς, ἀπόψε, τὸν περίμεναν... Ὁ ἄνεμος ἔφερε στὸ μέτωπό του μιὰ - δυὸ χλιαρὲς ψιχάλες. Ἐβιασε τ' ἄλογό του καί, σὲ λίγες στιγμές, δρασκελώντας τὸ πλάτωμα τοῦ τραχωνιοῦ, πέζευε στὴ νότια πλαγιά, ἐκεῖ ποὺ εἶτανε τὸ σπίτι του κι ὁ στάβλος τοῦ Ἀστρίτη.

Ὅταν βγῆκε ἀπὸ τὸ στάβλο ὁ Νικηφόρος Σγουρός, εἶτανε πιὰ νύχτα. Πέρα, κατὰ τ' ἀνοιχτὰ τῆς θάλασσας, μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι, ἔσκαζαν φλετουρίζοντας οἱ ἀστραπές. Στάθηκε λίγες στιγμές, μὲ τὶς γροθιὲς στοὺς γοφούς, τὰ πόδια στυλά, διχαλωμένα, ν' ἀνασάνει τὴ βαρειὰ πνοὴ τοῦ πελάγου. Μύριζε βροχή. Ἀργὰ - ἀργά, γύρισε πίσω ν' ἀνέβει πάλι στὸ τραχῶνι, γιὰ νὰ κατηφορίσει στὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, ἐκεῖ ποὺ ἤξερε πώς, πίσω ἀπὸ τὸ πορτὶ τοῦ περιβολιοῦ, τὸν πρόσμενε ἡ Μπιάνκα, μυρωμένη καὶ ζεστή. Καθὼς ὅμως ἀπὸ τὸ ψήλωμα ἔρριχνε μιὰ στερνὴ ματιὰ πίσω, τοῦ φάνηκε, μέσα στὸ θειάφινο φῶς μιᾶς ἀστραπῆς, πὼς εἶδε κάτω, στὸ πέλαγο, τὸν ἴσκιο ἑνὸς μεγάλου μαύρου καραβιοῦ. Ἀπορημένος, στάθηκε νὰ περιμένει ὥς ποὺ νὰ ξαναφωτίσει. Μακρυά, κατὰ τὸ νοτιά, βροντοῦσε· μιὰ πρώτη, ζεστὴ μπουχάλα, τὸν βίτσισε κοφτὰ στὸ πρόσωπο... Ποιὸ εἶτανε τὸ καράβι τοῦτο ποὺ δὲν τὸ εἶχε ἰδεῖ σὰν ἐρχόταν, μὲ τὸ σούρουπο, καὶ ποὺ τώρα εἶχε προβάλει ἔτσι μουγγὰ μέσα στὴ νύχτα ; Περίμενε, μὰ ξάφνου, μὲ πάταγο μεταλλικό, ξέσπασε ἡ μπόρα.

Τότε βάλθηκε νὰ τρέχει ἴσια κατὰ τὸν κατήφορο. Ὅποιος δαίμονας θέλει ἂς εἶταν, τί τὸν ἔνοιαζε αὐτόν ; Δυὸ βήματα ὡστόσο προτοῦ φτάσει στὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, ἀναγκάστηκε νὰ ξανασταματήσει. Ἐκεῖ πέρα, ἀντίκρυ, καὶ πάνω - κάτω στὸ ἴδιο σημεῖο ὅπου εἶχε συναντηθεῖ τ' ἀπόβραδο μὲ τὸ Γενοβέζο, βλέπει τώρα ν' ἀνάβει μιὰ μεγάλη φωτιά.

Ἔρριξε μιὰ ματιὰ πίσω, μιὰν ἄλλη μπρός, θυμήθηκε τὸ ἄγνωστο καράβι, ξανάδε τὴ φωτιά, καὶ συλλογίστηκε σμίγοντας τὰ φρύδια του πὼς κάτι τὸ ἀσυνήθιστο μαγερευότανε μέσα στὴν ταραγμένη τούτη νύχτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΟΝΕΙΡΟ ΟΡΘΡΙΝΟ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΣΓΟΥΡΟΣ, στὴ ζωή του, εἶχε ἕνα μεγάλο μυστικό.

Δὲν εἴτανε σχετικὸ οὔτε μὲ τὴν καταγωγή του, οὔτε μὲ τὶς φιλοδοξίες του. Στὸ βαθύτερο εἶναι του εἶχε κρύψει πάντα, μ' ἀγριωπὴ περηφάνεια, δυὸ τρυφερότητες: Ἡ μιὰ εἴταν ἡ γριὰ βάγια του, ἡ ἄλλη τ' ἄλογό του. Ὁ κόσμος τῆς ἄμεσης ἀντίληψης εἶχε μείνει γι' αὐτὸν πολὺ στενός. Τὰ βράδυα, ὅταν καθισμένος μὲ τὸ ἡλιόγερμα σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς ἀγριόβραχους τῆς νότιας Ἀκροναυπλίας, ἄφηνε τὴ ματιά του νὰ πλανηθεῖ ἀφαιρεμένη στὸ πλάτος τῆς ἀνοιχτῆς θάλασσας ἢ πάνω στὰ κοντινὰ βουνά, στοχαζόταν πὼς ἐκεῖ-πίσω θὰ βρίσκονται βέβαια ἄλλοι κόσμοι, ἄγνωστοι κι ἀπρόσιτοι στὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ λίγα γράμματα ποὺ τοῦ ἔμαθε στὰ παιδικά του χρόνια ἕνας μπεκρῆς καλόγερος προσκαλεσμένος γιὰ τοῦτο ἀπὸ τὴ βάγια του, δὲν πίστευε ποτὲ ὁ Σγουρὸς πὼς θὰ μπορούσανε ν' ἀνοίξουν στὴ φαντασία του καινούργιους ὁρίζοντες. Τὰ γράμματα εἶναι μιὰ πρόστυχη, μικρόχαρη δουλειά, χρήσιμη τὸ πολὺ-πολὺ γιὰ τοὺς νοτάριους ποὺ πιάνουνε καὶ κάνουνε γραφὲς στρεψόδικες, διαθῆκες καὶ συμβόλαια γιὰ τοὺς μαγκούφηδες. Συχνά, καθισμένον ἐκεῖ, πάνω ἀπὸ τὸ ταραγμένο πέλαγο, τὸν πρόφταινε ἡ νύχτα. Τὰ βουερὰ κύματα, σπρωγμένα ἀπὸ τὸ νοτιά, ἔρχονταν νὰ βροντήξουνε στοὺς βράχους κάτω, κι ἄκουγε μερικὰ πού, σκάβοντας ὑποχθόνια τὴν πέτρα, ἀναβράζανε κούφια, μ' ἀτέλειωτο παφλασμό. Ἀνάγερνε τὸ κορμί του καὶ μισόκλεινε τὰ μάτια του. Τὰ πρῶτα ἀστέρια, σὰ φυσημένα ἀπὸ τὸ βραδυνὸν ἄνεμο, τρεμοσβήνανε, σπιθίζαν· ἡ πνοὴ τοῦ πελάγου, ἁλμυρή, γλιστροῦσε δροσιστικὰ μέσα στὰ σπλάχνα του. Τότε, σὰν ἀπὸ μαγεία, ἡ στιγμὴ ἔσβηνε, ζάλη γλυκειὰ συνέπαιρνε τὴν ὕστερη ὥρα τῆς ἡμέρας, καὶ σὰν ξανάνοιγε τὰ μάτια του ἔβλεπε μὲ θάμπος τὴ νύχτα νὰ ἔχει κυριέψει, φανταστική, τὴν πλάση γύρω. Στὶς μεταβατικὲς τοῦτες στιγμές, ξύπνιος ἢ λαγοκοιμισμένος — δὲν ἤξερε — ξάνοιγε ὁράματα ἐξαίσια. Ἡ φαντασία καὶ τ' ὄνειρο δένονταν ἔτσι γι' αὐτὸν στὸ ἴδιο μαγικὸ πλεμάτι.

Κάποτε ξυπνοῦσε βιαστικός, ἔχοντας σκοτεινὰ τὴν ἔγνοια πὼς ἀπόψε τὸν περιμένει ἡ Μπιάνκα, ἀγέρωχα ἀνυπόμονη. Ἡ ἀπαντοχὴ τῆς ὥρας ποὺ θὰ τὴν ἔσμιγε τοῦ εἴτανε γλυκειά, συχνὰ μαυλιστική. Μὰ τὴ στιγμὴ πού, κουρασμένος ἀπὸ τ' ἀγκάλιασμά της, θὰ ἔφευγε κλεφτά, γλιστρώντας μέσα στὸ ὑγρὸ καὶ γαλάζιο φέγγος τῆς αὐγῆς, ἔνιωθε πὼς εἶναι ἀνίατα βαριεστισμένος. Ὁ ἔρωτας τῆς Γενοβέζας, καυτὸς καὶ βίαιος, δὲν τοῦ ἄφηνε κανένα κατακάθι τρυφερότητας. Τὴν ξεχνοῦσε ὁλότελα, ὥς ποὺ τὸ κορμί του νὰ τὴν ἀποζητήσει πάλι.

Ἡ κατάχτησή της — κάλλιο ἡ προσφορὰ — εἶχε σταθεῖ ἀναπάντεχη, ἀντίχαρη τυχαία κάποιας νυχτερινῆς περιπέτειας:

...Ἀνέβαινε ἀργοπορημένος, ἐδῶ καὶ τρία πάνω - κάτω χρόνια, τὰ πέτρινα σκαλιὰ τοῦ δρόμου γιὰ τὸ σπίτι του, ὥρα ἀρκετὴ ἀφοῦ ἡ σιδερόπορτα τῶν τειχιῶν εἶχε κλείσει, ὅταν, μέσα ἀπὸ κάποιο μισοσφαλισμένο καπηλειό, πετάχτηκαν νὰ τὸν μπλοκάρουνε τρεῖς κλέφτες. Ὁ δρόμος εἴτανε βουτηγμένος στὸ σκοτάδι, ἡ νύχτα χειμωνιάτικη καὶ βροχερή. Ἀγαναχτισμένος κι ἀσυγκίνητος, πισωπλάτισε ἴσαμε ἕναν τοῖχο κ' ἐκεῖ ἀκούμπησε τὴ ράχη του. Μὲ τὸ κοντὸ ρωμέϊκο σπαθί του, ποὺ τὸ εἶχε στὸ μεταξὺ τραβήξει, χτύπησε τὸν ἕνα, στὰ τυφλά. Τοὺς ἄλλους δυὸ περιορίστηκε νὰ τοὺς κρατήσει σ' ἀπόσταση, χτυπώντας δῶθε - κεῖθε μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι.

Ἡ πάλη συνεχίστηκε γιὰ λίγην ὥρα, μουγγὴ κ' ἐπίμονη. Ἤξερε πὼς οἱ ἄνθρωποι τοῦτοι δὲν ἔχουν ποτὲ σπαθί, ποὺ εἶναι προνόμιο μονάχα τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν, καὶ μάντευε τὰ μαχαίρια τους ποὺ χάραζαν ψαχουλευτὰ τὸ σκοτάδι. Μονάχα τὸ μεθύσι ἐξηγοῦσε ἕνα τέτοιο πεῖσμα ἀπὸ μέρος τους. Τὸ συνηθέστερο, ὅταν κατὰ λάθος πέφτανε πάνω σ' ἄνθρωπο ἁρματωμένο, ρίχνανε χάμου ὅ,τι ὅπλο κρατοῦσαν καὶ χάνονταν, καπνός. Τὰ χνῶτα τους, τώρα, ποὺ ξεθυμαίνανε κρασί, περνοῦσαν φευγαλέα καὶ χλιαρὰ πάνω στὸ πρόσωπό του. Ξάφνου ὅμως, ἐκεῖ στὸ καλντερίμι τὸ γλιστερὸ ἀπὸ τὴ βροχή, τὸ πόδι τοῦ Σγουροῦ ξεφεύγει κ' ἐκεῖνος βρίσκεται γονατισμένος χάμου. Εἶχε περάσει ἔτσι, ἄθελα, κατὰ τὴ μεριὰ τοῦ κατήφορου, σὲ θέση μειονεκτική.

Κάποιο παραθύρι, ἀριστερά, τρίζει ἀνάλαφρα, ὅμως δὲ φαίνεται οὔτε ἄνθρωπος οὔτε φῶς. Τὸ παιδάριο εἶχε τιναχτεῖ πάλι, στὴ στιγμή, ὁλόρθο. Στὸ δεξί του χέρι, πάνω στὸ δέρμα τῆς ράχης, ἔνιωθε μιὰ κρύα χαραξιά, τὸ αἷμα ἄρχιζε κιόλας νὰ κυλάει ζεστὸ γύρω στὸν καρπό. Ἔσφιξε πεισματωμένος τὸ σπαθί, τὸ σήκωσε καὶ κατάφερε ἀπέναντί του χτύπημα φοβερό, κάθετο. Βογγώντας, ἕνας ὄγκος κυλίστηκε βαριὰ καὶ τοῦ ἔφτασε μπροστὰ στὰ πόδια.

Ἄκουσε τὸν τρίτο ἀντίπαλο νὰ φεύγει παλαβωμένος, δρασκελώντας τὰ πέτρινα σκαλοπάτια, κατὰ τὸν κατήφορο.

Στάθηκε ν' ἀνασάνει. Τὸ δεξί του χέρι τὸν ἔτσουζε καὶ κάθε ποὺ τὄκλεινε γροθιὰ ἔνιωθε τὸ δέρμα νὰ χαράζει. Τὸ τρίξιμο, ἀριστερά, ἀκούστηκε δυνατότερο, χαμηλὰ τώρα, στὸ δρόμο, καὶ μιὰ φωνὴ ψιθυριστὴ ἔφτασε στ' αὐτί του:

— Vieni!

Δὲν κατάλαβε. Ἀφουγκράστηκε καλλίτερα. Ἄκουσε πάλι τὴν ἴδια

ἄγνωστή του λέξη καὶ σήκωσε τὸ κεφάλι νὰ ἰδεῖ πάνω - κάτω ποῦ βρισκόταν. Τὸ σκοτάδι εἶταν ἀδιαπέραστο, αὐτὸς ὅμως γνώριζε ἀπ' ἔξω κι ἀνακατωτὰ τὰ κατατόπια. «Κοντὰ στὸ σπίτι τοῦ Καφούρη εἶμαι», συλλογίστηκε. Βάδισε πρὸς τὴν ἄγνωστη φωνή. Ἕνα χέρι ζεστό, γυναίκειο, γαντζώθηκε στὸ δικό του καὶ τὸν τράβηξε μέσ' ἀπὸ τὸ πορτὶ τοῦ περιβολιοῦ.

Ἀπορημένος, εἶδε νὰ τὸν ὁδηγοῦν ἀμίλητα, ἀθόρυβα, καὶ σὰν ἔφτασε κάπου μπροστὰ σὲ μιὰ ξύλινη σκάλα, ἡ γυναίκα ἀνέβηκε πρώτη δυὸ σκαλοπάτια, στράφηκε, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε σφιχτὰ στὸ στόμα.

— Salvato! κάνει ὕστερα μὲ μαλακιὰ καὶ βαθειὰ φωνή, γεμάτη ἀνακούφιση.

Τότε, ἀπὸ τὴ βαθύτονη φωνή της, κατάλαβε πὼς εἶταν ἡ κόρη τοῦ Καφούρη.

Ἴσαμε τὴ νύχτα ἐκείνη, τὴν εἶχε ἰδεῖ περνώντας κάμποσες φορὲς ἀπὸ τὸ δρόμο της, στὸ παραθύρι, νὰ χτενίζει σιγοτραγουδώντας τὰ μακρύτατα μαῦρα μαλλιά της. Στὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ της, συνήθιζε νὰ φοράει μιὰ μικρὴ κόκκινη σκουφίτσα, κολλητὴ σὰν καλόττα, ἀπὸ βελοῦδο, ὕφασμα ποὺ τότε πρωτόβγαινε κ' εἶταν βαρύτιμο. Τὰ πυκνὰ μυρωδικὰ ποὺ ἄλειβε τὸ μελαχροινό της κορμί, τὰ ἔφερνε ὁ πατέρας της ἀπὸ τὴ Φλωρεντία. Ὅμως, ἐκεῖνο τὸν καιρό, στὶς ματιὲς τοῦ νεαροῦ διαβάτη, δειχνότανε καταφρονετικὴ κι ἀγέρωχη... Ἀπόψε, τὸν ἔφερε βαδίζοντας ἡ ἴδια μπροστά, στὴν κρεββατοκάμαρά της.

Εἶταν δωμάτιο μικρό, μέτριο σὲ ὕψος, ποὺ ἔβλεπε στὸ δρόμο. Μιὰ καντήλα ἀσημένια ἔκαιγε κρεμασμένη στὸν τοῖχο, βαθαίνοντας φανταστικά, μὲ χνουδωτὲς σκιές, τὸ παχὺ κρεββάτι, τὸ θαμπὰ ἄσπρο κάτω ἀπὸ τὶς βαρειὲς βυσσινιὲς κουρτίνες. Ἄπειρα μικροπράματα, σκόρπια πάνω στὰ ἔπιπλα, βαζάκια καὶ κασσετίνες, χτένια, μπουκαλάκια, πυξίδια, τὸ γέμιζαν, συνωστίζοντας περισσότερο τὴν πυκνὴ καὶ μοσχοκαπνισμένη ἀτμοσφαίρα. Ἡ Μπιάνκα μπῆκε πρώτη, ἄνοιξε τὰ μπράτσα της νὰ τεντωθεῖ μὲ λάγνο χασμουρητό, τὸ ροῦχο ἔπεσε ξεσκεπάζοντας τοὺς γυμνούς της ὤμους καὶ τὸ κορμί της στράφηκε φιδολυγίζοντας κατὰ τὸν ξένο ποὺ στεκόταν ἄβουλος στὸ κατῶφλι.

Μεμιᾶς, τὰ σχιστά της μάτια, βλέποντάς τον, τεντώνονται μ' ἀπορία, ἀστράφτουν, θολώνουν πάλι, κι ὁλάκερη ἐκείνη γέρνει πίσω τὸ κορμί, τὸ φέρνει μπρός, καὶ ξεσπάει σὲ ξαφνικό, ἀκράτητο γέλιο.

Ἔσμιξε τὰ φρύδια του τὸ παιδάριο. Καταλάβαινε τώρα, σκοτεινά, πὼς εἶχε γίνει τὸ παίγνιο κάποιας πλάνης. Δὲν τὸ περίμενε ἡ Γενοβέζα, φαίνεται, πὼς θἆναι αὐτός, ἴσως μάλιστα νὰ θαροῦσε πὼς εἶναι κάποιος ἄλλος... Νά κάτι ποὺ δὲ μπόρεσε ποτέ του ἀπόλυτα νὰ τὸ ξεδιαλύνει. Καθώς, πεισματωμένος κεῖνο τὸ βράδυ γιὰ τὴ γελοία του θέση καὶ τὰ προσβλητικὰ γέλια τῆς κοπέλλας, γύριζε ἀπότομα τὴ ράχη του νὰ φύγει, ἡ Μπιάνκα χύμηξε, γελώντας πάντα, καὶ τὸν ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά της.

Τὸν κράτησε ὁλάκερη κείνη τὴ νύχτα, κι ἀπὸ τότε τρία χρόνια σφαλιστά. Στὶς καλόβολες στιγμές του, ὁ Νικηφόρος, συλλογιζότανε πὼς ἡ προσφορά της τούτη εἶτανε μιὰ γενναιόδωρη ἀμοιβὴ γιὰ τὸ ἄγνω-

στο παλληκάρι τοῦ νυχτερινοῦ ἐπεισόδιου. Ἁπλούστατα, στὸ σκοτάδι τοῦ δρόμου, ἡ Μπιάνκα — ποὺ εἶχε ἰδεῖ τὴ σκηνὴ ἀπὸ τὸ παραθύρι της — δὲ μπόρεσε νὰ ξεχωρίσει ποιὸς εἶταν ὁ ἥρωας. Κι ἀπορημένη ἀναγνώριζε ὕστερα, στὴν κάμαρα μέσα, τὸ φτωχὸ εὐγενικόπουλο ποὺ συχνοπερνοῦσε ἀπὸ τὸ δρόμο κοιτάζοντάς την λιμπιστικά.

— Πρόσεξε, carissimo, μήπως σὲ πάρει ποτὲ μυρωδιὰ ὁ πατέρας μου. Πληρώνει ἀνθρώπους καὶ ξεμπερδεύουν ὅποιονε ξεθαρεύεται μαζί μου.

«Σιχαμένη ἱστορία», συλλογίζεται ὁ Νικηφόρος στὶς κακόκεφες στιγμές του. Καὶ τότε ἀφήνει τὸ νοῦ του νὰ φτερουγίσει κρυφὰ σὲ κάποιαν ἄλλη θύμηση — γαλάζια — ποὺ τὸν ἐξαγνίζει.

Εἶναι τὸ μεγάλο του μυστικό.

Μπορεῖ νὰ μὴν εἶταν καὶ θύμηση, μπορεῖ νὰ εἶταν μονάχα ὄνειρο, ἕνα ἀπὸ τ' ἀλλόκοτα ἐκεῖνα ὄνειρα, τὰ δίχως είρμό, ποὺ ἔκανε στὶς ἀμφίβολες ὧρες τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἄνεμος τοῦ πελάγου τοῦ φτέρωνε ἡρωϊκὰ τὴ φαντασία κι ὁ παφλασμὸς τῶν κυμάτων τοῦ τὴ νανούριζε μὲ καλοσύνη μητρική. Ἡ παιδιάστικη δεισιδαιμονία του μπέρδευε συχνὰ κάποια περιστατικὰ τῆς κρυφῆς του ζωῆς. Ἔτσι καὶ τ' δραμα ἐκεῖνο τοῦ ἀνοιξιάτικου πρωϊνοῦ...

Στὸ περιβόλι τῆς Μπιάνκας ἄνθισε ἕνα «οὐράνιο», γαλάζιο λουλουδάκι πάνω σὲ περιπλοκάδα φουντωτή, χλωροπράσινη. Τὸ κόβει στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ πορτὶ γοργά, μὴ τὸν προφτάσει τὸ γλυκοχάραμα, προδοτικό. Βγαίνει στὸ δρόμο καὶ ροβολάει τὸν κατήφορο. Στὸν οὐρανό, κιόλας, ἀρχίζει νὰ τεντώνεται ἕνα γαλάζιο, ὑγρὸ φέγγος, ἐπιβίωση θάλεγες φανταστικὴ τοῦ φεγγαριοῦ.

Ἡ πολιτεία κοιμᾶται. Μονάχα μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου θὰ σημάνει τὸ βούκινο ψηλὰ στὶς βίγλες κ' οἱ πόρτες τῶν τειχιῶν θ' ἀνοίξουν. Τότε, ἕνας κόσμος ἀνάκατος θ' ἀρχίσει νὰ ξεχύνεται στοὺς δρόμους, νὰ βουΐζει σὰν ποτάμι καὶ νὰ διασταυρώνεται κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη καμάρα τῆς πύλης ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἐξοχή. Χωριάτες μὲ τὰ πουλερικά τους θὰ μπαίνουνε γιὰ τὴν ἀγορά, πραματευτῆδες καβαλικεμένοι πάνω σὲ μοῦλες κατάφορτες, καλογέροι Ρωμιοὶ καὶ Φράγκοι. Οἱ ἄνθρωποι τῶν ἁρμάτων θὰ περιδιαβάζουν μέσα στὸν κουρνιαχτὸ τοῦ βιαστικοῦ καὶ παράταιρου τούτου ὄχλου, ἀστραποβολῶντας σὰ βουερὲς χρυσόμυγες μὲ τὶς μεταλλικές τους ἁρματωσιές. Τὴν ὥρα τούτη τῆς πνιγερῆς πολυκοσμίας, ὁ Σγουρὸς τὴν ἀποστρέφεται.

Ὅμως ἀκόμα δὲν ἔχει φανεῖ ὁ ἥλιος. Τὸ γλυκοχάραμα γαλαζώνει τὸν οὐρανὸ κ' εἶναι σὰν τὴ ματιὰ τῆς θάλασσας, τὴν ἀδιάκοπα στυλωμένη πάνω στὴν πολιτεία, ποὺ ἀντιφεγγίζει στοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν. Γοργὴ καὶ πρόσχαρη ἔρχεται ἡ μέρα, σαλπίζοντας μὲ τὶς δροσερὲς αὖρες τοῦ πελάγου. Ξάφνου, ἐκεῖ κοντὰ στὸ λιμάνι, σ' ἕνα μεγάλο χῶρο ποὺ στέκεται ἀδειανὸς ἀνάμεσα στὰ σπίτια καὶ στὸ τειχὶ τῆς θάλασσας, ὁ Νικηφόρος ἀκούει νὰ ζυγώνει ποδοβολητὸ ἀλόγων.

Εἶχε παραμερίσει, ἀπορημένος, καὶ κρύφτηκε κάτω ἀπὸ τὴ χαμηλὴ καμάρα μιᾶς πόρτας τοῦ τειχιοῦ. Εἶταν ἐπικίνδυνο νὰ βρίσκεσαι τέτοιαν ὥρα ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι σου : Χίλιων εἰδῶν ὑπόνοιες σ' ἔζωναν ἀμέσως. Ὁ Σγουρός, στὸ ἀνώμαλο καὶ λασπερὸ χῶμα τῆς καμάρας,

βρῆκε μιὰ γούβα ἀπὸ μικρὸ βούλιαγμα, ποὺ εἶχε κάμποσο νερὸ θαλασσινὸ σουρωμένο στὸν πάτο καὶ πήδηξε μέσα, ἀδίσταχτα.

Εἶταν καιρός. Ἀπὸ δεξιά, κάμποσοι καβαλαρέοι ξεπρόβαλαν. Ἕξη - ἑφτὰ τοὺς λογάριασε, κ' ἔρχονταν κατὰ τὴ μεριά του μὲ γοργὸ τριποδισμό. Στὴν ὀρθρινὴ γαλήνη, τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων ἀντιλαλοῦσαν διάτορα, μεταλλικά. Μπροστὰ πήγαινε, σὲ λίγη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀπόσταση, ἕνας ἱππότης Φράγκος μὲ μάλλια διχτάτη, ἁλυσιδωτή, ποὺ τοῦ ἔσφιγγε ὁλάκερο τὸ κορμὶ ἴσαμε κάτω στὰ δάχτυλα τῶν χεριῶν, τὰ χωμένα σ' ἀτόφια μὲ τὸ μανίκι ἀτσαλόπλεχτα χειρόχτια. Τὸ κωνικό του κράνος, τὸ χωμένο ὣς τὰ φρύδια, τοῦ σκέπαζε μὲ κοντὸ ἐπίρρινο τὴ μύτη, βαθουλώνοντας ἔτσι τὶς μαῦρες γοῦβες τῶν ματιῶν. Κρατοῦσε ὀρθὸ τὸ μακρὺ κοντάρι του, ποὺ ἀνέμιζε ψηλὰ μιὰ μαυροκόκκινη παντιέρα, καὶ τὸ σπαθί του, μεγάλο, βαρύ, τρομερό, κρεμόταν ἀπὸ φαρδὺ τελαμῶνα περασμένον λοξὰ πάνω στὸ ἄσπρο του ἐπιλωρίκι.

Οἱ ἄλλοι, πιὸ πίσω, δὲ μοιάζανε καὶ τόσο σημαντικὰ πρόσωπα καθὼς ὁ πρῶτος. Εἶταν ἱππότες ἁπλοί, καθὼς τὸ ἔδειχναν οἱ παντιέρες τους οἱ μακρουλὲς καὶ δίγλωσσες· σεργέντες, μὲ γυμνὰ κοντάρια. Οἱ τελευταῖοι, ἁπλοὶ σκουταράτοι, βαστάζανε τὰ βαρειὰ σκουτάρια τῶν ἀφεντάδων τους.

Ὁ πρῶτος εἶχε μόλις προσπεράσει τὴν καμάρα, ὅταν ὁ Σγουρός, μὲ ζωηρὸ ξάφνιασμα, πρόσεξε πὼς ὁ τρίτος καβαλάρης εἶταν γυναίκα. Ὁ συνοδός της ἄρχοντας, νεαρὸς ξανθόμαλλος ἱππότης μὲ περικεφαλαία φτερωτή, εἶχε τὸ κορμί του λοξὰ στραμμένο κατὰ τὴν ἀρχόντισσά του κι ὅλη του ἡ ἁβρὴ προσοχὴ εἶτανε στυλωμένη πάνω της.

Ὁ Σγουρὸς κοίταζε τὴν ξένη κυρὰ νὰ σιμώνει. Εἶτανε νέα. Καθισμένη γυναίκεια πάνω στ' ἄσπρο της τ' ἄλογο, κρατοῦσε τὸ κορμὶ λυγερὰ γυρισμένο κατὰ μπρός, τὸ κεφάλι στητό, τὰ ματόφυλλα χαμηλωμένα. Πάνω ἀπὸ τὴ φιστικιὰ σκουφίτσα, ποὺ κατὰ τὴ μόδα τῆς ἐποχῆς ἔσφιγγε ὁλοῦθε τὰ μαλλιά της, ἐφαρμοστή, κ' ἔδενε μὲ στενὴ κορδέλλα κάτω ἀπὸ τὸ σαγόνι, φοροῦσε χαμηλὸ κι ὀχτάγωνο κάλυμμα, ἐκεῖνο ποὺ οἱ Φράγκοι τὸ λέγανε «τουρέ», κάτι σὰ μικρὴ κορόνα σχεδιασμένην ἁπλοϊκά, δίχως γλῶσσες, πόμολα καὶ κεντίδια. Ἕνα σαγίο ἄσπρο, ἁπλόχωρο καὶ πτυχωτό, ἔντυνε τὸ κορμί της, μὲ κεντημένο πάνω στ' ἀριστερὸ στῆθος οἰκόσημο μαῦρο καὶ χρυσό. Κ' εἶχε στοὺς ὤμους της μανδύα θαλασσοπράσινο, μεταξωτό, ποὺ ἀνεμιζότανε μὲ μαλακιά, νωχελικὴ ἁρμονία.

Στὸ φόντο τοῦ μικροῦ γιακᾶ ἀπὸ ἑρμίνα κ' ἑνὸς ρολλοῦ ἀπὸ καστανὰ μαλλιὰ ποὺ ξέφευγε χαριτωμένα κάτω ἀπὸ τὴ φιστικιὰ σκουφίτσα, σχεδιαζότανε τὸ πρόσωπο τῆς ἀρχόντισσας. Ὅμως, γιὰ τὸν Σγουρὸ ποὺ τὸ κοίταζε ἀπὸ χαμηλά, σχεδιαζότανε καὶ πάνω στὸ φεγγερὸ κομμάτι τ' οὐρανοῦ ὅπου σιγόσβηναν χλωμιάζοντας τὰ τελευταῖα ἀστέρια. Εἶτανε θαυμαστὰ κανονικό, μιὰ στάλα χλωμό, μὲ ἀνάλαφρα ροδίσματα ψηλὰ στὰ μάγουλα, ἴσως ἀπὸ τὴ δροσιὰ τοῦ πρωϊνοῦ, ἴσως κι ἀπὸ κάποιο αἴσθημα συστολῆς ἀπόκρυφης. Τὰ μάτια της, ποὺ μιὰ καὶ μόνο στιγμὴ ἀνάβλεψαν, εἶχανε φῶς γαλανό, καθὼς τῆς θάλασσας. Ρυθμικὰ κι ἀνάλαφρα ἀναπηδώντας πάνω στὴ μαλακιὰ σέλλα, ζύγωσε, ἔφτασε, πέρασε.

Θαμπωμένος, ὁ Σγουρός, βγάζει ἔξω ἀπὸ τὴν καμάρα τὸ κεφάλι του καὶ βλέπει τὴ συνοδία νὰ χάνεται πέρα, στὴ γωνιὰ τοῦ δρόμου.

Αὐτὸ εἶταν.

Ἀκόμα ἴσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸν κρυψῶνα του, δὲν εἶχε σημάνει τὸ βούκινο ν' ἀνοίξουν οἱ πόρτες τῆς πολιτείας. Ποῦ πήγαινε ἡ ἄγνωστη κυρὰ τέτοιαν ὥρα, μὲ τοὺς ὁλόφραχτους καβαλάρηδες; Θἄλεγες πὼς ἔφευγε, μπορεῖ γιὰ μακρυνὸ ταξίδι· κι ὅμως αὐτὸς δὲν εἶχε ἀκούσει οὔτε χτές, οὔτε προχτές, νὰ γίνεται λόγος γιὰ κανένα πρόσωπο σημαντικὸ ποὺ εἶχε ἔρθει τάχα νὰ περάσει τὴ νύχτα του στ' Ἀνάπλι. Δούκισσα εἶτανε; κοντέσσα; Τ' ἀναρωτιότανε καὶ μαζὶ θύμωνε μὲ τὸν ἑαυτό του ποὺ δὲν ἔβαλε προσοχὴ νὰ ξεχωρίσει τὸ οἰκόσημο τὸ κεντημένο στὸ ροῦχο της καὶ στὸ πανωσκέπι τῆς σέλλας, ἀκόμα καὶ στὰ σκουτάρια τῶν ἀκολούθων.

Στάθηκε σμίγοντας τὰ φρύδια του. Ξαφνική, ἀλλόκοτη σκέψη τοῦ σπάθιζε τὸ νοῦ: Ταξίδευε ἄραγε μὲ τὸ θέλημά της ἡ νεαρὴ ἀρχόντισσα;... Τὸ πρόσωπό της — τ' ἀναθυμότανε ζωηρὰ τώρα — εἶχε μιὰν ἔκφραση παράδοξη. Τὸ κρατημένο ψηλά, μ' ἕνα εἶδος πληγωμένης ἀξιοπρέπειας κεφάλι της, τὰ χαμηλωμένα ματόφυλλα, τ' ἀνάλαφρο κοκκίνισμα ψηλὰ στὰ μάγουλα... Δὲν εἶναι ὅλα τοῦτα σημάδια μιᾶς περηφάνειας λαβωμένης, ὀδυνηρὰ καρτερικῆς;

Ὁ παράφορος φαντασιοκόπος μὲ τὰ ἡρωϊκὰ ὀνειροπολήματα ποὺ κρυβότανε μέσα του, ξύπνησε μεμιᾶς ἀλαφιασμένος. «Ἴσως ἔπρεπε νὰ ἐπέμβω... τὸ δίχως ἄλλο ἔπρεπε», συλλογίστηκε ἀνήσυχος. Οὔτε ποὺ τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ νοῦ πόσο θὰ εἶταν ἀνέμυαλο νὰ τὰ βάλει μ' ἔξη μαζὶ κατάφραχτους καβαλάρηδες καὶ γιὰ μιὰν ὑπόθεση ποὺ τοῦ εἶταν ὁλότελα ἄγνωστη τὸ κάτω - κάτω. Ταραγμένος, σκυθρωπός, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ προχώρησε στὸ δρόμο ρεμβάζοντας σ' ἀπίθανους, παιδιάστικους ἡρωϊσμούς.

Τὸ πρωϊνὸ βούκινο, ἀπὸ ψηλὰ στὰ τειχιά, τὸν συνέφερε ξαφνιασμένο. Κοίταξε γύρω του· ἡ μέρα εἶχε ροδίσει. Σὰ νὰ παραφύλαγαν τούτη μονάχα τὴ στιγμή, κρυμμένοι πίσω ἀπὸ τὶς πόρτες τους, ἕνα πλῆθος ἀνθρῶποι ξεχύνονταν μονομιᾶς στοὺς δρόμους. Τὰ παραθυρόφυλλα ἀνοίγονταν μὲ πάταγο, οἱ μαστόροι δίνανε κιόλας, μέσα στὰ μαγαζιά, τὶς πρῶτες σφυριὲς γιὰ τὸ μεροδοῦλι. Ζύγωσε κάποιο διαβάτη, φτωχὸ κλέρη ποὺ πήγαινε καμπουριαστὸς μὲ τὶς περγαμηνές του ρόλο κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη, καὶ τὸν σταμάτησε. «Μήπως εἶχε φτάσει στ' αὐτιά του κανένα μαντᾶτο; Ἔγινε τοῦτες τὶς μέρες τίποτα τὸ ἀσυνήθιστο;»

Ὁ ἄνθρωπος σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ τὸν κοίταξε μὲ ὕφος ἀνήσυχο κι ἀποβλακωμένο. Ἄ! ἔκανε μόλις ἀναγνώρισε τὸν Σγουρὸ καὶ δοκίμασε νὰ προσπεράσει.

— Σὲ ρωτάω, ἄνθρωπε! φωνάζει ἐκεῖνος ἐρεθισμένος, καὶ τὸν ἁρπάζει ἀπὸ τὸ ροῦχο σφιχτά.

— Μὲ τὸ συμπάθειο, ἀφέντη Σγοῦρο, εἶμαι, καταπῶς βλέπεις, βιαστικός...

Τὸν τίναξε ἀπὸ τὸ γιακά, ὀργισμένος, καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ σταθεῖ. «Μιὰν ἁπλὴ πληροφορία ἤθελε: Ἀκούστηκε τίποτα, σὰ νὰ ποῦμε,

λόγου χάρη, γιὰ μιὰν εὐγενικὴ κυρά, ποὺ τὴν ἔκλεψαν οἱ Φράγκοι ;»

Τὸ μοῦτρο τοῦ κλέρη ἀλαφιάστηκε.

— Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ! μουρμούρισε κάνοντας τὸ σταυρό του καὶ κοίταξε γύρω τρέμοντας. «Πουθενὰ δὲν εἶχε ἀκούσει τέτοιο πράμα». Ὕστερα, βρίσκοντας εὐκαιρία ποὺ ὁ συνομιλητής του στεκότανε νὰ κοιτάξει χάμου συλλογισμένος, τὄσκασε σέρνοντας τὰ στραβά του τὰ κανιὰ ὅσο πιὸ γρήγορα μποροῦσε.

Ὅλοι οἱ συντοπίτες του πιστεύανε πὼς ὁ Σγουρὸς εἶχε κατὰ βάθος μιὰ-κάποια λόξα. Ὕστερα ἀπὸ τὸν κλέρη κ' οἱ ἄλλοι ποὺ τοὺς σταμάτησε νὰ τοὺς ρωτήσει, τὸν ἄφησαν ἀναπάντητο, φεύγοντας τὸ γρηγορότερο, ἀπορημένοι ἢ περιγελαστικοί. Τοὺς ἔκανε ἐντύπωση ποὺ τὸν ἄκουγαν νὰ τοὺς μιλάει — πράμα ὁλότελα ἀσυνήθιστο.

Ξάφνου παίρνει τὴν ἀπόφασή του. Μὲ τὴ χοντροκεφαλιά του, μὲ τὴν παρουσία του, ὁ ὄχλος τὸν ἀποδιώχνει πάντα. Βιαστικός, δίχως νὰ ξανασηκώσει τὸ κεφάλι του, τραβάει λοιπὸν κι αὐτὸς γιὰ πάνω, ψηλά, στὰ δικά του τὰ λημέρια. Ὁ γνώριμός του πόθος τῆς μοναξιᾶς τὸν κυριεύει πάλι, δυναστικός.

Πῆγε ὁλόϊσα στὸ στάβλο τοῦ Ἀστρίτη. Σὲ μιὰ γωνιά, ἐκεῖ ποὺ στοιβαζόταν ἀφρᾶτος ὁ χρυσὸς σανός, ξαπλώθηκε, ἔπλεξε τὰ χέρια του πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ σφάλισε τὰ μάτια.

Ἤθελε νὰ ὀνειρευτεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟΣ ΒΡΑΧΝΑΣ

ΥΤΟ ΕΙΝΑΙ τὸ μυστικὸ τοῦ Νικηφόρου Σγουροῦ, ἡ ἀκριβὴ θύμηση ποὺ τὴν κρύβει ἀπὸ τότε ζηλότυπα μέσα στὴν καρδιά του.

Κ' εἴχανε περάσει μῆνες. Πάλι κυλοῦσε ἡ ζωὴ στερεότυπη, πάλι τὰ μικροπεριστατικὰ τοῦ καθεμέρα, καὶ πάλι οἱ ρεμβασμοὶ ἀνάβουν, σβήνουν, σέρνονται ἀποκαρδιωτικοί, καθὼς ἡ ἀποψινὴ νύχτα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Μπιάνκας.

Ξάφνου, ἐκεῖ κατὰ τὴν ὥρα ποὺ βασιλεύει ἡ Πούλια, ἐνῶ κουρασμένος ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς Γενοβέζας εἶχε κυλήσει στὸ πρωτοῦπνι, πετάχτηκε ἀπὸ θόρυβο ἀσυνήθιστο.

Τὸ πρῶτο ποὺ εἶδε δίπλα του, μέσα στὸ χοροπηδητὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, εἴταν ἡ κοιμισμένη Μπιάνκα. Μεγαλόσωμη, σὲ τέλεια ἐγκατάλειψη καὶ μὲ τὰ μαῦρα της μαλακὰ μαλλιὰ ἁπλωμένα, κυματερὲς ἀχτίδες πάνω στὸ προσκεφάλι, ἀνάσαινε ἤρεμα μέσ' ἀπὸ τὰ πηχτά της χείλη ποὺ μισοχάραζαν, λάγνα. Αὐτή, δὲν εἶχε ἀκούσει τίποτα. Οἱ κουρτίνες τοῦ κρεββατιοῦ εἴταν ἀφρόντιστα μισανοιγμένες. Ὁ νεαρὸς Ρωμιὸς στύλωσε τὰ μάτια του, ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του, ἀφουγκράστηκε. Παράδοξο τοῦ φαινότανε τώρα ποὺ δὲν ἄκουγε τίποτα πιά. Μπᾶς κ' εἴτανε μονάχα στ' ὄνειρό του;

Ἡ βροχὴ εἶχε πάψει. Ἀριὰ καὶ ποῦ, κάποια χοντρὴ σταγόνα, ἀπὸ τὸ λοῦκι τοῦ σπιτιοῦ, ἔσταζε στὸν πλακοστρωμένο δρόμο. Ἡ μυρωδιὰ τῆς ὑγρασίας, νοτερή, γλιστρώντας ἀπὸ χαραμάδες ἀόρατες, ἔφερνε μέσα στὸ ζεστὸ δωμάτιο τὴ δροσερὴ πνοὴ τοῦ ὑπαίθρου. Τ' ἀχαμνὰ δεντράκια τοῦ περιβολιοῦ, ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς Μπιάνκας, σὰ νὰ θρόϊσαν, καὶ τὸ προσεχτικὸ αὐτὶ τοῦ Σγουροῦ ξεχώρισε, στὴν ἀδιόρατη τούτη ἀνατριχίλα, τὸ μουρμουρητὸ ἀνθρώπων, κοντινό.

Πετάχτηκε ἀπὸ τὸ κρεββάτι.

Εἴτανε κάτω ἀπὸ τ' ἄλλο παράθυρο, στὸ δρόμο. Δὲν ἄνοιξε νὰ ἰδεῖ, ὅμως, ἀπὸ τὶς χαμηλόφωνες κουβέντες, κατάλαβε πὼς οἱ ἄνθρωποι εἴτανε τρεῖς, μπορεῖ καὶ περισσότεροι... Μοιάζανε νὰ ἔχουν στήσει συμβούλιο, τί πρέπει νὰ κάνουν. Τὰ πόδια τους σύρθηκαν στὸ λιθόστρωτο

κι ἀπὸ τὸ ἀγκομαχητό τους κατάλαβε πὼς κάτι βαρὺ εἴχανε σηκώσει ξαφνικά.

Στράφηκε πίσω του νὰ ἰδεῖ τὴ Μπιάνκα. Ἀσάλευτη, δίχως νὰ ἔχει ἀλλάξει στάση, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα ὅμως τώρα, τὸν κοίταζε.

Χτὲς βράδυ, τὴν ὥρα ποὺ ἐρχόταν ἐδῶ, τὴ ρώτησε πονηρά:

—Ὁ πατέρας σου λείπει ἀπόψε;

— Ναί, εἶναι στὸ λιοστάσι, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀφρόντιστα.

— Στὸ λιοστάσι;

— Στὸ λιοστάσι.

Δὲν εἶχε εἰπεῖ τίποτα. Χαμογελώντας, ξεθηλύκωσε τὴ ζώνη του κ' ἔβαλε κάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλι, καθὼς πάντα, τὸ κοντό του τὸ μαχαῖρι.

Οἱ γυναῖκες της κοιμόνταν. Τὸν εἶχε ἡ ἴδια καθησυχάσει, καθὼς ὅλες τὶς βραδυές. Ἡ μιὰ εἴτανε Ρωμιά, νεαρή, ἡ ἄλλη, ἡ γριά, Γενοβέζα. Αὐτήν, ποὺ τὴν εἶχε σὰ βάγια της, τὴν ἔβαζε νὰ κοιμᾶται — ὅσες νύχτες εἴταν ἐδῶ ὁ Σγουρὸς — ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τους.

Γιὰ λίγες στιγμές, κοιτάχτηκαν ἀμίλητοι.

— Λοιπόν; κάνει τέλος μὲ τὴ βαρειά, περιγελαστικὴ φωνή της ἡ κόρη τοῦ Καφούρη.

Ἦρθε κοντά της καὶ στάθηκε σκυθρωπός.

— Κάτι μοῦ φάνηκε..., τῆς ἐξήγησε ἔχοντας ἀκόμα τὴν προσοχή του στραμμένην ἔξω.

Χαμογέλασε ἀχνά, λιγάκι περιφρονητικά, μὲ τὰ πηχτὰ κ' ὑγρά της χείλη.

— Πλάγιασε! τοῦ δείχνει δίπλα της.

Μακρυά, ἀκούστηκε νὰ περνάει ὁ νυχτοφύλακας. Βροντοῦσε μὲ τὸ ραβδί του τὰ λιθόστρωτα καὶ κάτι φώναζε, μὲ τὴν κούφια καθὼς τοῦ γκιώνη, βραχνὴ φωνή του.

—Ἄκου! λέει ὁ Σγουρὸς καὶ γυρίζει ἀπότομα τὸ κεφάλι του κατὰ τὸ παράθυρο ποὺ ἔβλεπε στὸ περιβόλι.

Στὸ πορτί, στὸ δικό τους τὸ πορτί, ποὺ τὸ εἴχανε κλειδώσει ἀπὸ μέσα μπαίνοντας, σὰ νὰ εἶχε τρίξει ἡ σκουριασμένη κλειδωνιά.

— Μονάχα ὁ πατέρας ἔχει τ' ἄλλο κλειδί, εἶπε κείνη σιγανά, σμίγοντας μὲ κακία τὰ φρύδια της. Μά, τέτοιαν ὥρα...

Τὴν ἴδια στιγμή, ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τους, κάτι ἀναφουφουλιάζεται ἀλαφιασμένο κ' ἡ γριὰ δούλα, ἡ Γενοβέζα, χτυπάει τὸ πορτόφυλλο ἀνήσυχα. Ἡ τρομαγμένη φωνή της, μέσ' ἀπὸ τὴν τρύπα τῆς κλειδαριᾶς, εἶπε κάτι σὲ γλῶσσα ἰταλικὴ ποὺ ὁ Σγουρὸς δὲ μπόρεσε νὰ τὸ καταλάβει.

Ἡ Μπιάνκα πετάχτηκε ὀρθή, μισόγυμνη.

— Ντύσου καὶ φεύγα!

Δὲν εἶχε βγάλει παρὰ μονάχα τὸ λωρίκι του, τὰ τσαγγία του καὶ τὴ ζώνη. Καθὼς ἔσκυβε νὰ τὰ πάρει, ἄκουσε ποὺ χτυπούσανε στὸ πορτί, βαριά.

— Εἶναι ἀπὸ μέσα τὸ κλειδὶ καὶ δὲ μποροῦνε ν' ἀνοίξουν, μουρμούρισε ἡ Μπιάνκα μ' ἄγρια ἀγαλλίαση, ἐνῶ τυλιγότανε βιαστικὰ στὴ ρόμπα της.

Ἡ γριὰ βροντοῦσε τώρα κι αὐτὴ στὴν πόρτα τους ἀπανωτά, παλαβωμένη.

— Signorina, signorina... In nome di Dio!

Εἴτανε τὸ σημεῖο τοῦ μεγάλου κινδύνου. Ντυμένος στὸ λεφτὸ ὁ Σγουρός, ἅρπαξε κάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλι τὸ μαχαῖρι του, ἔσφιξε τὴ μπρούτζινη λαβὴ στὴ χούφτα καὶ κοίταξε τὴ Μπιάνκα, περιμένοντας.

— Δὲν εἶναι μόνος του, κάνει ἡ κοπέλλα βάζοντας προσοχὴ νὰ ξεχωρίσει τὸ θόρυβο ποὺ τώρα εἶχε φουντώσει ἔξω. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ περίμεναν ἐκεῖ μοιάζανε νὰ ἔχουν βάλει πιὰ κατὰ μέρος κάθε δισταγμό.

—Ὄχι, τοὺς ἄκουσα. Εἶναι πολλοί.

Ἀγριεμένη γιὰ τὸ σαματὰ ποὺ ἔκανε στὴ μέσα πόρτα ἡ δούλα, ἡ Μπιάνκα εἶχε τρέξει, τῆς ἄνοιξε κι ἄρχισε γρήγορα, μιλώντας ἰταλικά, νὰ τὴ βρίζει. Παραζαλισμένη, ἡ γριά, πάσχιζε νὰ δώσει ἐξηγήσεις, μ' ὑποταγή.

Ξάφνου, ἕνας χτύπος βροντερὸς ἀκούγεται κάτω, καὶ τὰ σανίδια τῆς μικρῆς πόρτας τοῦ περιβολιοῦ τσακίζονται. Δεύτερος χτύπος ρίχνει χάμου ὁλάκερο τὸ πορτόφυλλο. Ἡ Μπιάνκα γύρισε στὸ Σγουρὸ μὲ μάτι ἀναμμένο.

—Ἀπὸ τὸ παράθυρο! τοῦ φωνάζει πνιχτὰ στ' αὐτί, σπρώχνοντάς τον κατὰ τὴν πλευρὰ τοῦ δρόμου. Ἀπὸ τὸ παράθυρο!

Ὅμως ἐκεῖ ποὺ τ' ἀνοίγανε μαζί, τὸν παραμέρισε βίαια καὶ πρόβαλε τὸ κεφάλι πρώτη ἔξω.

— Sacramento! Στέκονται καὶ στὸ δρόμο.

Ἡ μέσα σκάλα τοῦ σπιτιοῦ ἔτριζε τώρα ἀπὸ βήματα βαρειά, ποὺ ἀνέβαιναν.

— Χάθηκες, τοῦ λέει σκυθρωπή, μὲ βαθειὰ φωνὴ ποὺ ἔτρεμε ἀπὸ λύσσα.

Τράβηξε τὸ μαχαῖρι του καὶ τσίμπησε μὲ τὴν ἄκρη τῆς λεπίδας τὸν ἀριστερό του δείχτη, ἴσως γιὰ νὰ δοκιμάσει τὸ τρόχισμα τῆς αἰχμῆς, ἴσως γιὰ νὰ σπιρουνίσει τὰ μουδιασμένα του νεῦρα.

—Ἄνοιξε τὴν πόρτα! κάνει ὕστερα ψύχραιμα καὶ προσταχτικά.

Δὲν ὑπάκουσε ἡ Γενοβέζα. Στὴν πατρίδα της δὲν ἀνοίγανε στοὺς δολοφόνους. Διπλώθηκε μὲ ἤρεμη καὶ πλατειὰ κίνηση στὴ βυσσινιά της ρόμπα, ποὺ εἶχε ἀντιφεγγιὲς πυρρές, κ' ἦρθε νὰ σταθεῖ πλάϊ του.

Ἡ πόρτα ἀνοίχτηκε ἀπ' ἔξω.

Μὲ κάποιαν ἀπορία κ' οἱ δυό τους εἴδανε πὼς ὁ πρῶτος ποὺ πρόβαινε στὸ ἄνοιγμα δὲν εἴταν ὁ Ματτέος Καφούρης. Κάνανε μαζὶ τὴν ἴδια σκέψη: Κρύβεται ὁ ἄναντρος πίσω ἀπὸ τοὺς φονιάδες. Οἱ σκοτεινὲς μορφὲς ποὺ πρόβαλαν στὴν πόρτα εἴτανε δυὸ ἄντρες ξένοι, ἀξύριστοι κι ἀγριωποί. Κι ἄλλοι θαμποφαίνονταν νὰ σαλεύουν πιὸ πίσω, στὸ σκοτεινὸ διάδρομο. Οἱ κουβέντες τους, οἱ μπερδεμένες, ποὺ λίγο πρὶν εἴχανε πληθύνει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, τώρα κατάπεσαν μεμιᾶς.

Δὲν κρατοῦσαν ὅπλο στὸ χέρι. Τοῦτο παρατήρησε ἀπορημένος ὁ Σγουρός. Τὰ μαχαίρια τους, μακρυὰ κι ἀγκιστρωτὰ καθὼς τῶν Σαρακηνῶν, κρέμονταν ἀπὸ τὶς ζῶνες τους μέσα σὲ σκαλισμένες θῆκες. Κάμποσοι ἀπὸ δαύτους, φορούσανε λερὸ μαντῆλι στὸ κεφάλι, κίτρινο ἢ κόκκινο, δαγκωτὸ πάνω στὸ φρύδι, καὶ ποὺ δενότανε πίσω, κοντὰ στὸ

σδέρκο, μὲ κόμπο χοντρό. Τοῦ εἶταν ἄγνωστοι, ὁλότελα ἄγνωστοι καὶ μέσα στὴν πολιτεία. Φέρνανε μαζί τους μιὰ μυρωδιὰ θάλασσας, βαρειά, καθὼς τὰ φύκια ποὺ σαπίζουν.

Ἀμίλητοι, δίχως νὰ δείξουνε καμμιὰν ἔκπληξη γιὰ τὸ ἐρωτικὸ σύμπλεγμα τῆς κάμαρας, σκύψανε πάλι κι ἀνασήκωσαν τὸ φορτίο ποὺ εἶχαν ἀποθέσει χάμου γιὰ μιὰ στιγμή. Εἶτανε κάτι μακρύ, τυλιγμένο σὲ καραβόπανο. Ἕνας γυναίκειος, πνιχτὸς λυγμὸς ἀκούστηκε στὸ διάδρομο, ἴσως τῆς γριᾶς δούλας, τῆς Γενοβέζας. Οἱ ξένοι μπήκανε στὴν κρεββατοκάμαρα μὲ τὸ βαρύ τους βάδισμα ποὺ εἶτανε λικνιστικό, ρυθμικό, καθὼς τῶν ναυτικῶν, καὶ δίστασαν λίγο κοιτάζοντας γύρω μ' ἀμηχανία ἁπλοϊκή, ποῦ ν' ἀποθέσουν τὸ φόρτωμα.

Τότε ὁ Σγουρὸς εἶδε μέσα στὸ καραβόπανο, τὸ κρατημένο ἀπὸ τὶς τέσσερες ἄκρες, ἕνα κορμί, καὶ γνώρισε τὸ πράσινο μεταξωτὸ ροῦχο τοῦ Ματτέου Καφούρη.

Ἡ Μπιάνκα στεκόταν ἀσάλευτη, ἀτάραχη, μὲ τὸ μάτι χωνεμένο. Εἶταν ἴσως ἡ ἀπορία, μπορεῖ κ' ἕνα κατακάθι ἀπὸ ἀγανάχτηση γιὰ τὸν πατέρα ποὺ εἶχε ἔρθει ἔτσι ἀναπάντεχα νὰ τῆς ταράξει τὴν ἐρωτική της νύχτα.

Τὸ πένθιμο φόρτωμα ἀφέθηκε βαριὰ πάνω στὸ ἀνάστατο καὶ ζεστὸ κρεββάτι. Οἱ ξένοι ἄντρες παραμέρισαν.

Τί εἶχε τύχει στὸ γέροντα ποὺ ἀπάντησε ὁ Σγουρὸς ἔτσι καλοστεκούμενο τὸ δειλι; Ποιοὶ εἶτανε τοῦτοι οἱ ἄντρες ποὺ τοὺς ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορά, καὶ ποῦθε ξεφύτρωσαν μέσα στὴ νύχτα; Θυμήθηκε τοὺς βραδυνούς του συλλογισμούς, τὶς ἀόριστες ὑπόνοιες, καὶ τοὺς κοίταξε μὲ περιέργεια ν' ἀραδιάζονται ἀμίλητοι, παιδιάτικα σεμνοί, μπροστὰ στὸν τοῖχο.

Ἡ Μπιάνκα ζύγωσε στὸ κρεββάτι κ' ἔσκυψε πάνω στὸν πατέρα της. Τὸν κοίταξε στὸ πρόσωπο, στὸ κεφάλι. Ὕστερα ἔκανε νόημα στὴ δούλα της ποὺ εἶχε προβάλει δειλὰ στὴν πόρτα. Εἶπανε δυὸ-τρία λόγια βιαστικὰ καὶ χαμηλόφωνα οἱ δυὸ γυναῖκες, ἡ γριὰ πῆγε νὰ φέρει ἀπὸ τὸ νιφτῆρα τὴν κανάτα μὲ τὸ νερό, ἡ νέα στράφηκε στοὺς ἄντρες, κι ἀναζήτησε μὲ τὸ μάτι, ἀνάμεσά τους, τὸν ἀρχηγό.

Εἶταν ὅλοι-ὅλοι ἑφτά. Κεῖνος ποὺ προχώρησε ἕνα βῆμα κατὰ τὴν κοπέλλα, μπορεῖ νὰ μὴν εἶταν ὁ πιὸ θεωρητικός, ὅμως εἶχε φαρδειά, τεράστια στήθια κι ὤμους κραταιούς. Εἶτανε ξεσκούφωτος. Τὸ κατσαρὸ μαῦρο μαλλί του κατέβαινε στρουφίζοντας μ' ἄγριες μποῦκλες πάνω στὸ χαμηλό του μέτωπο. Ἐξὸν ἀπὸ τὸ γυριστὸ μαχαῖρι, εἶχε κρεμασμένο στὸ δεξί του πλευρὸ κ' ἕνα πελέκι. Τὰ λάσια στήθια του φαίνονταν μέσ' ἀπὸ τὸ μισανοιχτὸ πουκάμισο, καὶ φοροῦσε στὰ πόδια ἕνα βρεμένο παντελόνι, μακρὺ καὶ κολλητό.

Μὲ κάποιαν ἀπορία ὁ Σγουρὸς ἄκουσε τὴ Μπιάνκα νὰ τοῦ μιλάει ἰταλικά. Ὁ ἄντρας ἀποκρίθηκε στὴν ἴδια γλῶσσα. Μιὰ συνομιλία γοργή, ὅπου ὁ ξένος εἶχε τὸν περισσότερο λόγο καὶ κάτι ἀνιστοροῦσε, δέθηκε ἀναμεταξύ τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔξη κοιτάζανε γνέφοντας ἐπιδοκιμαστικά. Πολλὲς φορὲς ἀκούστηκε στὴν κουβέντα τούτη μιὰ λέξη ποὺ ὁ Σγουρὸς τὴν ξεχώρισε μηχανικά, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει τὸ νόημά της:

«Ντελιούρια». Τὴν πρώτη φορὰ ποὺ εἶχε εἰπωθεῖ, ἡ Μπιάνκα τινάχτηκε ξαφνιασμένη κ' οἱ ἄντρες σιγομούγκρισαν.

Στὸ τρεμουλιαστὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, κοιτάζει τὸ πρόσωπο τοῦ Καφούρη. Εἶναι κερωμένο, μὲ τὰ μάτια σφαλιστά. Ξεθαρεμμένος, κάνει δυὸ βήματα καὶ ζυγώνει στὸ κρεββάτι. Στ' ἀριστερὸ μελίγγι του ὁ γέροντας ἔχει ἕνα μακρὺ μαυριδερὸ σημάδι ποὺ τοῦ κατεβαίνει ἀκανόνιστα ἴσαμε τὸ μάγουλο. Ἀπὸ κεῖ, ἕνα μαῦρο καὶ πηχτὸ κορδόνι αἷμα κυλάει στ' αὐτί, ἀργά.

Τί εἶχε σταθεῖ λοιπὸν μέσα στὴν παράδοξη τούτη νύχτα; Τὸ πὼς ὁ Γενοβέζος, ταμπουρωμένος ἐκεῖ πίσω ἀπὸ τὰ ψηλὰ βοῦρλα, καρτεροῦσε τοὺς ἄντρες τοῦ ἀδερφοῦ του Ἀντρέα Γκαφφόρε, εἶτανε τώρα ἔξω ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία. Τοὺς καρτεροῦσε γιὰ νὰ τοὺς τροφοδοτήσει; Τοὺς περίμενε γιὰ νὰ μπάσουν ἐμπόρευμα; Αὐτὸ δὲν εἶχε πιὰ σημασία. Οἱ φῆμες — τὶς πίστευε πάντα, μὲ τοὺς ἄλλους, κι ὁ Σγουρὸς — εἶχαν ἀποδειχτεῖ βάσιμες. Ὥστε, τὸ καράβι ποὺ ξεχώρισε χτὲς τὸ βράδυ βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, εἶτανε κουρσάρικο, τοῦ καπετὰν-Ἀντρέα; Μὰ πῶς, ἀπὸ μιὰ τέτοια συνεταιρικὴ συνεννόηση, ὁ Ματτέος Καφούρης ἔβγαινε τώρα θανάσιμα χτυπημένος; Καμμιὰ λογομαχία, ποὺ πῆρε σιγὰ-σιγὰ τὴ μορφὴ συμπλοκῆς; Κι ὅμως, οἱ ἄνθρωποι τοῦτοι, ποὺ φέρανε μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους τὸ γέροντα στὸ σπίτι του, εἶτανε δίχως ἀμφιβολία ναῦτες τοῦ ἀδερφοῦ του. Λοιπόν;

... Μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους. Τὸ πράμα ἀποδείχτηκε γρήγορα σωστό.

Σφύριγμα συνθηματικό, ἀνάλαφρο, ἀπὸ τὸ δρόμο, ἀντίσκοψε τὴν κουβέντα τῆς Μπιάνκας μὲ τὸν κουρσάρο. Ὁλονῶν τὰ μάτια ἄστραψαν, ὅλοι τέντωσαν τ' αὐτί. Μακρυά, σὲ κάποιον ἄλλο δρόμο, ποδοβολητὸ ἀκούστηκε, μεταλλικὴ κλαγγή.

— Τὸ κέρκετο, μουρμούρισε ὁ Σγουρός.

Γύρισαν τὰ μάτια τους καὶ τὸν κοίταξαν. Δὲν εἶχαν ἴσως καταλάβει τὴν κουβέντα του, δὲν τὸν γνώριζαν καθόλου. Κι ὅμως, σὰν καὶ μονάχα ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του, οἱ ἄντρες τοῦτοι, μὲ τὶς ἀδιάκοπα, σ' ὅλη τὴ ζωή, τεντωμένες αἰσθήσεις, οἱ μαθημένοι νὰ μαντεύουν ἀπὸ σημάδια ἀδιόρατα τὸν ἐχθρό, ἔλπισαν ψυχόρμητα σ' αὐτὸν καθὼς σὲ φίλο.

Στὶς λίγες στιγμὲς τῆς παγωμένης σιωπῆς ποὺ μεσολάβησαν, τοὺς κοίταξε ὅλους κ' ἕναν-ἕνα, στὴ σειρά. Κι αὐτός, ὁ διψασμένος τόσο γιὰ ἐμπιστοσύνη, αὐτὸς ποὺ εἶχε ἀπὸ πάντα του ὀνειρευτεῖ τόσο τὴ μεγάλη λευτεριά, ἔνιωσε σκοτεινὰ μέσα του πὼς εἶτανε μαζί τους.

Τὴν ἴδια στιγμή, εἶδε τὰ μάτια τοῦ Καφούρη νὰ χαράζουν, νὰ μισανοίγονται, καὶ τὸ μάτι τοῦ γέροντα, θολό, νὰ καρφώνεται πάνω του. Δίχως νὰ ξέρει γιατί, πάγωσε. Τὸ μάτι τοῦτο γρήγορα εἶχε ξυπνήσει ἀπὸ τὴ ζάλη, γρήγορα ξαστέρωσε κ' ἔρριξε τὴ φευγαλέα του λάμψη, τὴν πρασινωπή. Στὰ μαδημένα χείλη τοῦ Γενοβέζου παιχνίδισε ὕπουλο χαμόγελο.

«Κακὸ σημάδι!» λέει μέσα του, δίχως νὰ ξέρει γιατί, τὸ προληπτικὸ ρωμιόπουλο.

Καὶ τότε, ἐκεῖ, μέσα στὴ μουγγὴ νύχτα, στάλαξε βαρύς, βουερός, βαθύπαλμος, ὁ ἦχος μιᾶς καμπάνας.

— L'allarme! μουρμουρίσανε τὰ πανιασμένα χείλη τῆς Μπιάνκας.

Ὅλοι εἶχανε τιναχτεῖ. Οἱ ἄντρες γαντζώνανε τὰ χέρια τους στὶς λαβὲς τῶν μαχαιριῶν· ὁ Σγουρὸς ἔκανε ἕνα βῆμα κατὰ τὸ παράθυρο. Ὅμως προτοῦ προλάβουν ν' ἀποσώσουν τὶς κινήσεις τους, δεύτερος χτύπος ἀκούστηκε ἀπὸ τὴν καμπάνα καὶ σύγκαιρα ἄλλες, μακρυνότερες ἀπάντησαν. Ξέσπασε γοργὴ καὶ σύμπυκνη καμπανοκρουσία, παλαβή.

Τότε, κάτι σὰ μιὰ ζαλιστικὴ μανία κυριεύει τοὺς μάρτυρες τῆς σκηνῆς αὐτῆς μέσα στὴ μικρὴ τὴν κάμαρα. Τὰ μαχαίρια γυμνώνονται, κρυφογυαλίζουν. Οἱ ἄντρες ξεχύνονται κατὰ τὰ παράθυρα, τὴν πόρτα, σκοντάβοντας κι ἀναποδογυρίζοντας τραπέζια καὶ σκαμνιά, σφυρίγματα ἀπὸ τὸ δρόμο σαϊτεύουν τὴ νύχτα, τρίζει, λὲς κ' εἶναι νὰ τσακιστεῖ ἀπὸ τὸ ποδοβολητό, ἡ σκάλα, καὶ τὸ ἄγριο τοῦτο ἀνακάτεμα, ὅπου τὰ κορμιὰ μπλέκονται καὶ μπερδεύονται τὰ πόδια, ἔρχεται νὰ τὸ κορυφώσει ὁ σαματὰς τοῦ δρόμου πού, ἀνταριασμένος, ξύπνησε.

Ἀνοίγονταν μὲ πάταγο τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν. Οἱ φωνὲς τῶν βουργησέων, ἀνήσυχες, καλοῦσαν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη· κάποιες γυναίκειες στριγγλιὲς σχίζανε κιόλας, σπαραχτικά, τὴ φουντωμένη νύχτα. Ἕνα - δυὸ δαδόξυλα προβάλανε φωτίζοντας τὸ δρόμο μὲ κοκκινωπὴ φλόγα, ἀπαίσια. Ἀκούστηκαν νὰ ζυγώνουν ἄλογα καὶ σπαθιά.

Μέσα στὴν κρεββατοκάμαρα τῆς Μπιάνκας, κάποιο χέρι ἀναποδογύρισε κ' ἔσβησε τὸ καντῆλι.

Ἐκεῖ, κοντὰ στὴν πόρτα, καθὼς πήγαινε νὰ χυθεῖ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἔξω ὁ Σγουρός, θυμήθηκε τὴν ἐρωμένη του. Εἶτανε γυναίκα κι ἀπόμενε μονάχη.

— Μπιάνκα! φωνάζει, γυρεύοντας νὰ τρυπήσει μὲ τὴ ματιά του τὸ πηχτὸ σκοτάδι.

Ἕνα χέρι θερμὸ τοῦ ἔκλεισε τὸ στόμα. Τὸ γνώρισε ἀπὸ τὴ μυρωδιά, εἶτανε τὸ δικό της. Ἀνάλαφρα, μὲ ψυχραιμία ἀλλόκοτη, τὸ ἄλλο της τὸν ἔσπρωξε ἀπὸ τὸν ὦμο. Κάποιος ποὺ ἐρχότανε ξοπίσω ὁρμητικός, τὸν συνεπῆρε καὶ τὸν ἔρριξε πάνω στὸν παραστάτη τῆς πόρτας.

Παραζαλισμένος ὁ Σγουρὸς στάθηκε μιὰ στιγμὴ στὸ κεφαλόσκαλο νὰ πάρει βαθειὰν ἀνάσα.

Τὸ μαντᾶτο, μεταδομένο ἀπὸ στόμα ἄγνωστο, εἶχε γεμίσει τὴ νύχτα: «Κουρσάροι!» Σέρνονταν ἀπὸ τὰ γειτονικὰ σπίτια οἱ σκληριές, καὶ πιὸ πέρα, μακρύτερα, ἄλλες ἀποκρίνονταν μὲ τὴν ἴδια λέξη. Ξεμάκραιναν, σβήνονταν, κι ὁ ἀχός τους ἀντιλαλοῦσε ἀπόμακρα, σὰν κούφια, ἀξεδιάλυτη βουή.

Στάθηκε ἀκόμα λίγο ὁ Σγουρὸς στὸ κεφαλόσκαλο, νὰ κυριαρχήσει τὰ νεῦρα του κ' ἴσως - ἴσως νὰ χαρεῖ ἀπὸ ψηλά, γιὰ μερικὲς στιγμές, τὴ δαιμονικὴ τούτη θύελλα ποὺ θὰ τὸν συνέπαιρνε σὲ λίγο στὸ χορό της.

Εἶδε τὶς κόκκινες λάμψεις, ἄκουσε τὶς καμπάνες, τὸ σάλαγο, τὸ ποδοβολητό, τὴν κλαγγή. Ἀνάσανε βαθιὰ τὸν ὑγρὸ καὶ κρύο ἀέρα τῆς νύχτας, ποὺ μύριζε ρετσίνι ἀναμμένο, θάλασσα, βροχή...

Κ' ἐκεῖ, πάνω στὴ μοναχικὴ σκοπιά του, ἔνιωσε σκοτεινὰ μέσα του πὼς ἕνα κεφάλαιο καινούργιο, ἄγνωστο καὶ τρομερό, ἄρχιζε τώρα - δὰ γιὰ τὴ μελλούμενη ζωή του.

Ἡ δεύτερη σκέψη ποὺ ἔκανε εἴτανε νὰ ξανάβρει τοὺς συντρόφους του.

Χύμηξε στὴ σκάλα, τὴ δρασκέλισε στὰ τυφλά, παραπατώντας καὶ σκοντάφτοντας, ὥς ποὺ τέλος πάτησε τὸ μαλακό, λασπωμένο χῶμα τοῦ περιβολιοῦ.

Τὸ πορτὶ εἴτανε γκρεμισμένο, ξύλα - καρφιὰ ἀνάκατα. Κάποιος ὅμως λὲς καὶ τὸ εἶχε ἀνασηκώσει κ' ἔφραξε βιαστικὰ τὸ ἄνοιγμα μ' ἕνα χερόβολο σανίδια ἀγκαθερά. Στὸ δρόμο ἴσκιοι περνοῦσαν τρεχάτοι, μέσα στὶς καπνουδερὲς ἀντιφεγγιὲς τῶν δαυλῶν. Οἱ φωνὲς σὰ νἄχανε κοπάσει καὶ μόνο τὰ ποδοβολητὰ πληθαίνανε, μουγγὰ καὶ σύνταχα, ὁδηγημένα ἀπὸ κάποια παραγγέλματα κοφτά. Ἕνα χέρι δυνατό, μὲ δάχτυλα σιδερένια, ἦρθε νὰ γαντζωθεῖ στὸ μπράτσο τοῦ Σγουροῦ καὶ τὸν ἔσυρε βουβὰ κατὰ τὸ βάθος τοῦ περιβολιοῦ. Ἐκεῖ ἔνιωσε πὼς εἶναι τριγυρισμένος ἀπὸ ἀνάσες γρήγορες καὶ ζεστές.

Ξάφνου ἔγινε γύρω κάτι σὰ μιὰ μεγάλη σιωπή. Δυὸ - τρεῖς κραυγές, ποὺ σύρθηκαν ἀκόμα γιὰ μιὰ στιγμὴ στὸ δρόμο μισοπνιγμένες, λούφαξαν. Ἕνα μεγάλο δαδί, βγαλμένο ἀπὸ ἀντικρυνὸ παράθυρο, ἀναποδογυρίστηκε, ἔπεσε στὸ δρόμο, κ' ἡ ἄγρια στριγγλιὰ ποὺ τὸ ἀκολούθησε φιμώθηκε σ' ἀπόμακρο, ἀπαίσιο θρῆνο. Ψυχόρμητα ὁ Σγουρὸς κρύβει τὸ μαχαῖρι του καὶ τραβάει τὸ κοντὸ σπαθί του, ἐκεῖνο ποὺ ἔπαιρνε μαζί του πάντοτε ὅσες βραδυὲς ἐρχόταν ἐδῶ, στῆς Μπιάνκας. Οἱ ἄλλοι, γύρω, κρατοῦσαν τὶς ἀνάσες τους. Καὶ μεμιᾶς, ἴδιοι δαιμόνοι ποὺ τοὺς ξερνάει στὸ βουερό της ἀναβρασμὸ ἡ νύχτα, χύνονται κατὰ τὴν πόρτα, σφυρίζοντας καὶ πηδώντας, τὸν συνεπαίρνουνε μαζί τους, πατᾶνε τὸ μικρὸ φράχτη ποὺ τσάκισε σὰ νἄταν ἀπὸ φρύγανα καὶ ροβολᾶνε στὸ σκοτεινιασμένο δρόμο.

Εἴτανε τὸ ρεσάλτο τῆς ἀπελπισίας. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, ὁ Σγουρός, δὲν κατάλαβε πιὰ τί γινότανε γύρω του. Τὰ παραθύρια τῶν σπιτιῶν κλείνονταν βιαστικά, ὁ δρόμος βούλιαζε ὅλο καὶ σὲ πυκνότερο σκοτάδι. Κατέβηκαν, τρέχοντας ὅλοι μαζί, τὸν κατήφορο, κ' ὕστερα κοντοστάθηκαν σὰ γιὰ νὰ σφιχτοῦν μεταξύ τους. Δὲν τοὺς ἔβλεπε παρὰ σὰν ἴσκιους, ὅμως τοὺς ἔνιωθε πολλούς, περισσότερους ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχε μετρήσει στὴν κάμαρα τῆς Μπιάνκας. Φαίνεται πὼς κ' οἱ ἄλλοι, ποὺ εἴχανε πρὶν φυλάξει σκοποὶ κ' ἔδρασαν στὸ δρόμο, ἑνώθηκαν μαζί τους καθὼς ἔβγαιναν. Τοὺς λογάριαζε τώρα, μηχανικά, ἴσαμε δέκα - δώδεκα νοματέους. Ἀνασαίνανε κοφτά, λαχανιαστά, καὶ πορεύονταν σφιγμένοι σὲ πυκνὴ τάξη. Αὐτόν, τὸν εἴχανε στὴ μέση. Ἀπορημένος, ἀναρωτιότανε τί νἄγινε ὅλο κεῖνο τὸ πλῆθος ποὺ εἶχε λίγο πρὶν ξεσηκωθεῖ στὸ πόδι· οὔτε ἀντίσταση συναντοῦσαν, οὔτε τὸ κέρκετο πρόβαινε πουθενά. Καὶ νά, σ' ἕνα στρίψιμο τοῦ δρόμου, ἐκεῖ κοντὰ πιὰ στὸ λιμάνι, κάτι ξαφνικὸ τοὺς σταματάει μ' ἕνα τράνταγμα. Μαζί, ὁ Σγουρὸς νιώθει δεξιὰ - ζερβὰ νὰ χαρακώνουν τὸν ἀέρα σφυριχτὲς βιτσιὲς κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς κοντινούς του, ποὺ ἴσαμε κείνη τὴ στιγμὴ τοῦ ἔσπρωχνε τὸν ἀγκῶνα μὲ τὸ βάρος του, κατρακυλάει χάμου, βογκώντας βαριά. «Μᾶς σαγιτάρουνε», συλλογίστηκε ὁ Ρωμιὸς καὶ μονάχα τότε ἔνιωσε τὴν παλαβομάρα ποὺ εἶχε κάνει νἄρθει ὥς ἐδῶ. Ὅμως δὲ μετάνιωσε. Δίπλα σ' αὐτοὺς τοὺς ἄντρες, τοὺς ἀπελπισμένους, τοὺς κυνηγημέ-

νους, δὲν εἴτανε τάχα κι αὐτὸς ἕνας ἀπελπισμένος, μὲ τὸν τρόπο του;

Εἴχανε σταματήσει. Μέσα του ὁ καθένας τους ἔνιωθε πὼς ζυγώνει ἡ στιγμὴ νὰ κρατήσει κεφάλι σὲ μιὰν ἐπίθεση τὸ δίχως ἄλλο ἀνελέητη. Σφιχτήκανε σὲ μικρὸ τσέρκι, ἕναν κύκλο πολυμέτωπο, ἀγκαθερὸν ὁλόγυρα ἀπὸ μαχαίρια, καὶ στέριωσαν στὸ ἀνώμαλο λιθόστρωτο τὰ πόδια τους. Ἕνας δαυλός, ὕστερα ἄλλος, φάνηκαν ἀντίκρυ νὰ θαμποφέγγουν στὸ δρόμο τρεμουλιαστά. Γύρω ἀπὸ τὰ σηκωμένα χέρια ποὺ τοὺς κρατοῦσαν, λόγχες πυκνὲς ἀστραποβόλησαν, κράνη κι ἀρματωσιές. Πάνω σ' ἄλογα ἀνήσυχα, ἀτσαλόφραχτα σὰν τέρατα τῆς Ἀποκάλυψης, ποὺ τρώγανε τὸ καρφοπέταλο σφυροκοπώντας ἀνυπόμονα τὸ καλντερίμι, τρεῖς Φράγκοι καβαλάρηδες ξεχώριζαν. Ὁ Σγουρὸς ἀναγνώρισε τὸ μεσιανό: Εἴταν ὁ Πρεβεδοῦρος. Πάνω στὸ πελώριο σκουτάρι του, τὸ πρασινόβαφο, εἴτανε ζωγραφισμένο μεγάλο καὶ φανταχτερὸ τὸ οἰκόσημο τῶν Ντελαρός.

Μ' ἕνα του γνέψιμο οἱ ἄντρες του προχώρησαν σ' ἀραιὴ τάξη. Εἴτανε σαγιτάτορες. Ἴσαμε δέκα - δεκαπέντε βήματα ἀπόσταση ἀπὸ τὸν ἐχθρό, σταμάτησαν, τέντωσαν τὶς νευρές, σημάδεψαν ἀτάραχα κι ἀμόλησαν τὶς σαγίτες. Κουδουνιστὲς βρέξανε γύρω, κι ἀπὸ τοὺς συντρόφους τοῦ Σγουροῦ, ποὺ εἴχανε σκύψει ὅλοι μαζὶ σὰν ἕνα κορμί, ἐλάχιστοι ξανασηκώθηκαν. Οἱ ἄλλοι, μουγκρίζοντας καὶ βογκώντας, κυλιόντανε χάμου, διπλωμένοι στὰ δυό, σὰ σκουλήκια καρφωμένα. Οἱ παλάμες τους μπατσίζανε μ' ἀπόγνωση τὸ ὑγρὸ λιθόστρωτο τοῦ δρόμου.

Ὁ Σγουρὸς εἴταν ὀρθός. Μηχανικὰ πασπάτεψε τὸ κορμί του, τὰ μπράτσα του. Τὰ δάχτυλά του, κρύα καὶ νευρικά, σφίγγανε ἴσαμε ποὺ νὰ τὴ χωνέψουν μέσα τους τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του. Μιὰ σκέψη ἀνήμερη τοῦτρωγε τὸ μυαλό: «Ἔτσι λοιπόν, θὰ μᾶς σαγιτάρουν ὅλους ἐδῶ, ἀνυπεράσπιστους κι ἀπὸ μακρυά, σὰ νἄμαστε λυσσασμένοι σκῦλοι». Τουλάχιστο μιὰ σπαθιὰ νὰ μποροῦσε κι αὐτὸς νὰ δώσει, ἕνα ἀκριβὸ ἀντίτιμο νὰ πάρει γιὰ τὸ πετσί του.

Βρέθηκε σὲ λίγο ἱκανοποιημένος.

Ἡ ἀραιὴ γραμμὴ ἀπὸ τοξότες κόπηκε στὴ μέση, παραμέρισε. Σμάρι πυκνό, μὲ λόγχες χαμηλωμένες, οἱ ἄνθρωποι τῶν ἁρμάτων ξεμπουκάρανε ἀπὸ τὸ σοκάκι, τρέχοντας. Ξοπίσω τους ἔρχονταν οἱ λιγοστοὶ καβαλαρέοι, οἱ δοῦλοι μὲ τοὺς δαυλούς. Μὲ κάμποσο θόρυβο ἀπὸ σιδερικά, ὅπλα καὶ πέταλα, τ' ἀτσαλόφραχτο τοῦτο κοπάδι ἦρθε νὰ ζώσει, μισόκυκλος, τὸ χῶρο ὅπου οἱ λαβωμένοι σφάδαζαν κ' οἱ γεροὶ προσμέναν. Εἴταν ὅλοι - ὅλοι τώρα ἔξη. Ἀργά, μὲ βήματα τρεκλιστά, πισωπλάτιζαν οἱ κουρσάροι. Πίσω τους βρήκανε τοῖχο, σταμάτησαν. Ἡ ἴδια ξερὴ φωνή, ἀπ' ἀντίκρυ, τοὺς ἔκραξε κάτι σὲ γλῶσσα φράγκικη, ἴσως νὰ παραδοθοῦν. Δὲν ἔδωσαν ἀπόκριση.

Τότε ὁ Σγουρός, στρέφοντας τὸ κεφάλι, εἶδε νὰ στέκεται δίπλα του, ἀσάλευτος καὶ σταυροχεριασμένος, ὁ ἄνθρωπος ποὺ μέσα στὴν κάμαρα τῆς Μπιάνκας εἶχε προβάλει γι' ἀρχηγός. Στὸ χαμηλό του μέτωπο ἔτρεχαν ἀραιές, χοντρὲς σταλαματιὲς ἱδρῶτας, καὶ στὸ ἀδύναμο φῶς τῶν δαυλῶν τοῦ φάνηκε τοῦ Σγουροῦ πὼς κρατάει τὰ μάτια του σφαλιστά. Ἀνάλαφρα, διστακτικά, τὸ παιδάριο τὸν ἄγγιξε στὸ μπρά-

τσο. Ὁ ξένος ἀνασείστηκε, γύρισε τὸ πρόσωπό του, τὰ μάτια του φέξανε θολὰ καὶ μουσκεμένα.

Τὸ μέρος ὅπου εἴχανε σταματήσει εἴταν ἕνα τρίστρατο. Στέκονταν στὴ μέση, ἔχοντας δεξιά τους τὸ δρόμο ποὺ κατέβηκαν σὰν ἔρχονταν. Ἀντίκρυ εἴτανε τὸ σοκάκι ποὺ τὸ φράζει ἡ φράγκικη φρουρά. Ὅμως ζερβά τους, λίγο λοξὰ καὶ κατὰ πίσω, ἕνα ἄλλο, στενὸ καὶ φιδωτὸ δρομάκι ἔφευγε ὁδηγώντας — τὸ ἤξερε ὁ Σγουρὸς — στὰ δυτικὰ τῆς παραλίας. Ἐκεῖ, στὸ σημεῖο ἀκριβῶς ποὺ σταματάει τὸ τειχὶ τῆς θάλασσας κολλώντας τὸ πλευρό του στοὺς θεόρατους, κάθετους βράχους, εἴταν ἕνας ἀνήφορος ψηλοκρεμαστός, μονοπάτι γι' ἀγριοκάτσικα, χρήσιμος ὡστόσο πάντοτε γι' ἀπελπισμένους καὶ σκληροὺς ἀνθρώπους. Κεῖθε τοὺς τράβηξε ὁ Σγουρός.

Χύθηκαν ἀστραπή, δρασκελώντας τοὺς λαβωμένους, κι ἄκουσαν τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἁρμάτων ποὺ τοὺς παίρνανε τὸ κατόπι. Στοὺς τοίχους τῶν μικρῶν, ἄθλιων σπιτιῶν, ποὺ ὅλο καὶ ἀραιώνουν, κάτι σὰ φεγγοβολὴ πρασινωπὴ χυνόταν. Εἴταν ἡ αὐγή. Τρέξανε κάμποσο καὶ κόντευαν κιόλας νὰ φτάσουνε στὸ μουράγιο, ὅταν, στὴν ἔξοδο τοῦ δρόμου, ξεχώρισαν τὶς μεταλλικὲς λάμψεις ἀπὸ λόγχες καὶ κράνη ποὺ τοὺς πρόσμεναν. Λοιπὸν ἡ μπούκα τοῦ δρόμου εἴτανε μπλοκαρισμένη. Δὲν κοντοστάθηκαν ὅμως οὔτε στιγμή. Εἴταν ἕξη μὲ τὸν Σγουρό, κ' εἴχανε πίσω τους χαμμιὰ τριανταριὰ ἄντρες ποὺ τοὺς κυνηγούσανε φανατικά. Σφίξανε τὰ σπαθιά τους, τὰ σήκωσαν, καὶ μὲ μεγάλες δρασκελιὲς πέσανε πάνω στοὺς ἀντικρυνούς τους.

Ἡ σύγκρουση στάθηκε σύντομη, ξερή. Στὸ θαμπὸ φῶς τῆς αὐγῆς μόλις ξεχώριζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Σηκώνανε τὰ χέρια, τὰ κατεβάζανε σύνταχα, πελεκητά, χτυπώντας πάνω σὲ κράνη, σὲ θώρακες, σ' ἄλλα σπαθιά, σὲ χέρια. Ἀπὸ τοὺς μεγάλους γλιστεροὺς ὄγκους ποὺ μπλέκονταν στὰ πόδια τους καταλαβαίνανε πὼς ἀνοίγανε δρόμο μέσα σὲ κορμιὰ κι ἀτσάλι. Κάποια χέρια ἀπὸ χάμου γραπώνονταν στὰ μεριά τους, καὶ τότε στρέφονταν μιὰ στιγμή, προσπερνώντας, νὰ τὰ πελεκήσουν. Πίσωθε ζύγωνε ἡ παγανιά. Δυὸ-τρεῖς σαγίτες σφύριξαν στὸν ἀέρα καὶ βόγκοι τοὺς ἀποκρίθηκαν, ἄγνωστο ἂν ἀπὸ φίλους ἢ ἐχθρούς. Πολλὲς φορὲς ὁ Σγουρός, σηκώνοντας τὸ σπαθὶ στὸ νευρωμένο του χέρι γιὰ νὰ χτυπήσει, ἀπόκρουσε ἔτσι, ἀσύνειδα, φοβερὲς σπαθιὲς ποὺ ἔρχονταν κάθετες ἢ λοξὲς πάνω στὸ γυμνό του κεφάλι. Τέλος ὁ σάλαγος κόπασε, τὰ βήματα πίσω εἴχανε ζυγώσει. Νιώθοντας πὼς ὁ δρόμος ἀνοίγει, χύθηκαν ἐμπρός. Ἀπὸ τὰ βήματά τους ὅμως ποὺ ἀντήχησαν στὸν ἐλεύθερο πιὰ χῶρο, κατάλαβαν πὼς εἶχαν ἀπομείνει μονάχα δυό. Ὁ Σγουρὸς εἶδε νὰ τρέχει δίπλα του ὁ ἄντρας μὲ τὰ μπουκλωτὰ μαλλιὰ καὶ τοὺς τεράστιους ὤμους.

Ἡ παγανιὰ τοὺς πρόφτασε ἐκεῖ στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου, ὅ,τι πισωπλάτιζαν γιὰ ν' ἀνηφορίσουν... Εἴδανε τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἁρμάτων νἄρχονται κατὰ πάνω τους, μαζὶ τρεῖς καβαλαρέους κ' ἕνα δαδοῦχο ποὺ ἔτρεχε πέρα-δῶθε, γυρεύοντας νὰ φωτίσει καλλίτερα τὸ μέρος ποὺ στέκονταν οἱ δυὸ ρέμπελοι. Οἱ πρῶτοι ποὺ τοὺς σμίξανε εἴτανε τρεῖς πεζοί. Οἱ καβαλαρέοι εἴχανε κρατήσει τ' ἄλογα, κι ἀσάλευτοι, πιὸ πίσω, κοιτάζανε τὸ θέαμα. Μὲ τέσσερες σπαθιές, ὁ κουρσάρος κι ὁ Σγουρὸς ξαπλώσανε χάμου τοὺς τρεῖς ἀνθρώπους τῶν ἁρμάτων. Ὕστερα

στάθηκαν νὰ περιμένουν τοὺς ἄλλους, ζητώντας σύγκαιρα νὰ σκαλώσουν, ψαχτά, στοὺς διπλανοὺς ὄρθιους βράχους. Στὸ ἀνάμιχτο φῶς τοῦ δαυλοῦ καὶ τῆς αὐγῆς, ὁ Νικηφόρος εἶδε τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς καβαλαρέους νὰ σκύβει λίγο μπρός, γέρνοντας τὸ κορμί του κατὰ τὸν Πρεβεδοῦρο, καὶ νὰ τοῦ λέει κάτι στ' αὐτὶ δείχνοντας τὸ Ρωμιὸ μὲ χέρι τεντωμένο.

« Μὲ γνώρισαν », συλλογίστηκε. Τὴν ἴδια στιγμή, μιὰ σαγίτα πέρασε, σφύριξε, κ' ἦρθε νὰ καρφώσει πάνω στὸ μουράγιο, δίπλα του, ὀρθὸν τὸν τελευταῖο κουρσάρο. Μαζί, φτάσανε τρέχοντας κ' οἱ δυὸ σεργέντες. Γυρίζοντας μύλο τὸ σπαθί του ὁ Σγουρός, τοὺς κράτησε λίγες στιγμὲς σ' ἀπόσταση, θέρισε τὰ κοντάρια τους ποὺ ξαμώνανε νὰ τὸν καρφώσουν καί, στὸν πρῶτο ποὺ τὸν ζύγωσε, κατάφερε μιὰ λοξὴ σπαθιά, στὴν κόψη λαιμοῦ καὶ ὤμου. Ὅμως ὁ καβαλάρης ποὺ τὸν εἶχε ἀναγνωρίσει λίγο πρίν, σπιρούνισε τ' ἄλογό του, σήκωσε μὲ τὰ δυό του χέρια τὸ βαρύ του φράγκικο σπαθὶ καί, περνώντας μπροστά του μὲ στροφὴ ἀπότομη, τοῦ κατέβασε πάνω στὸ κεφάλι χτύπημα φοβερό.

Εἶχε σηκώσει κ' ἐκεῖνος τὸ κοντό του τὸ σπαθί, μὰ τὸ μόνο ποὺ κατάφερε εἶτανε νὰ γυρίσει λοξὰ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ τοῦ Φράγκου. Τὸ δέχτηκε κατακέφαλα τὸ χτύπημα, μὲ τὸ φαρδύ, τὰ μάτια του θαμπώσανε. Τρέκλισε, γονάτισε καὶ σωριάστηκε χάμου, βαρύς.

Οἱ καβαλαρέοι, θαρώντας τον τελειωμένο, γυρίσανε τ' ἄλογά τους καὶ φύγανε καλπάζοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Η ΜΟΙΡΑ ΤΟΥ ΦΤΩΧΟΥ

ΟΛΑΚΕΡΗ τὴ νύχτα κ' ἴσαμε τ' ἄλλο πρωῒ ὁ Καφούρης πάλεψε ἀνάμεσα σὲ ζωὴ καὶ σὲ θάνατο. Ἡ λαβωματιά του στὸ κεφάλι δὲν εἴτανε βαθειά, ὅμως εἶχε καὶ μιὰν ἄλλη, στὸ πλευρό, σπαθιὰ δρεπανωτὴ ποὺ τοῦ τσάκισε δυὸ παΐδια, κι ἀπὸ κεῖ ἔχανε αἷμα ἄφθονο. Ὅσο ἡ ὥρα προχωροῦσε, οἱ πόνοι του γίνονταν ἀφόρητοι. Δὲ μποροῦσε νὰ βρεῖ ἀνάπαψη στὸ κρεββάτι, σὲ καμμιὰ στάση. Ὁ πυρετὸς τοῦ ξέραινε τὰ χείλη, ἡ ἀνάσα του σφύριζε ὕπουλα κι ὁ νοῦς του ξεστράτιζε συχνὰ σὲ μπερδεμένο παραμιλητό.

Ἡ γριὰ δούλα ἐξάντλησε ὅλα της τὰ γιατροσόφια καὶ τὰ βότανα. Τέλος, προχωρημένο τὸ πρωΐ, ὁ λαβωμένος φάνηκε κάπως νὰ ἡσυχάζει. Ξαστέρωσε τὸ μυαλό του, ἀνοίξανε τὰ μάτια του καὶ ζήτησε νὰ πιεῖ νερό. Ὕστερα βυθίστηκε σ' ὕπνο βαθύ. Ξύπνησε ἥσυχος κοντὰ τὸ μεσημέρι.

Τὴν ἴδια ὥρα, ἡ νεαρὴ δούλα ποὺ χάζευε σκυμμένη στὸ παραθύρι μιᾶς κάμαρας διπλανῆς, ἄκουσε νὰ σιμώνει στὸ δρόμο τους πολυάριθμη καβαλαρία.

Ἡ μέρα ποὺ εἶχε σήμερα ἀνατείλει εἴταν ὄμορφη, λιακάδα χλιαρὴ τοῦ φθινοπώρου. Ἡ ρωμιοπούλα ἔσκυψε περίεργη, κρεμάστηκε ἔξω κ' εἶδε νὰ στρίβει τὴν παρακάτω γωνιά, ἀνεβαίνοντας κατὰ δῶ, μιὰ συνοδία ἀπὸ πέντε ἄρχοντες Φράγκους.

Ἐκεῖνον ποὺ προχωροῦσε πρῶτος, τὸν ἀναγνώρισε. Εἴταν ὁ Πρεβεδοῦρος.

Τρομαγμένη τραβήχτηκε μέσα, κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὸ περβάζι τοῦ παραθυριοῦ. Ἡ καβαλαρία σταμάτησε μπροστὰ στὸ σπίτι. Τότε, αλαφιασμένη, ξέπνοη, ἔτρεξε στὴν κυρά της κ' ἔδωσε τὸ μαντᾶτο.

Ἡ Μπιάνκα καθότανε στὴν κάμαρα τοῦ πατέρα της καὶ κεντοῦσε μιὰ μεταξωτὴ μπόλια. Εἶχε περάσει τὴν ὑπόλοιπη νύχτα της ἐκεῖ, καὶ ξύπνησε ἀργά, φρέσκη κ' εὐδιάθετη. Στὴν κάμαρά της, ὅπου εἶχε πάει νὰ ἰδεῖ τὸν ἄρρωστο, βρῆκε ἀπόλυτη ἡσυχία. Ὁ γέροντας κοιμόταν, ἡ δούλα τὸν εἶχε πάρει κι αὐτή, καθισμένη στὸ σκαμνὶ μπροστὰ στὸ πα-

ραθύρι. Τὰ πράματα εἴταν ὅλα ταχτοποιημένα, κανένα σημάδι δὲν ἀπόμενε ἀπὸ τὸ νυχτερινὸ ἀναστάτωμα. Γύρισε πάλι στὴν ἄδεια τώρα κρεββατοκάμαρα τοῦ πατέρα της, κοιτάχτηκε στὸ βενέτικο καθρέφτη, εἶδε μ' εὐχαρίστηση πὼς τὸ πρόσωπό της δὲν εἶχε ἀχνάρια ἀγρύπνιας ἢ κακοπάθειας καὶ κάθησε νὰ κεντήσει.

Δὲν ἔδειξε καμμιὰν ἔκπληξη ἀκούγοντας τὸ νέο ποὺ τῆς ἔφερε ἡ δούλα. Μονάχα μιὰ μικρὴ δυσαρέσκεια τῆς ζάρωσε τὸ ριζομύτι. Ὁ Πρεβεδοῦρος — αὐτὸ δὲν τὄξερε ἡ Ρωμιὰ δούλα — δὲν εἴταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἐρχότανε στὸ σπίτι. Εἶχε μπεῖ ὡς τώρα κάμποσες φορές, νύχτες πάντα, ἔτσι καθὼς ἔρχονταν κι ἄλλοι πολλοὶ ἄρχοντες, ντόπιοι καὶ ξένοι. Ἐρχότανε νὰ δανειστεῖ. Ὁ Ματτέος Καφούρης κρατοῦσε στὸ χέρι, μαζὶ μὲ δυὸ - τρία ἄλλα τραπεζιτικὰ σπίτια τῆς Ἀνατολῆς, ὅλο τὸ φράγκικο ἀρχοντολόϊ. Εἴταν ἕνας ἀπὸ τοὺς οἰκονομικούς του δυνάστες, μαζὶ μὲ τὸν Ἀντρέα Φέρρο τοῦ Ἔγριπου, τὸν Φιορεντίνο Περούτζη τῆς Γλαρέντζας καὶ τοὺς δυὸ Σανέλλα, τὸν Βαρθολομαῖο καὶ τὸν Στέφανο.

Σηκώθηκε δίχως βιάση, σουφρώνοντας μονάχα μὲ μορφασμὸ ἀποστροφῆς τὸ πανωχεῖλι. Ὁ Πρεβεδοῦρος, ὅσες νύχτες ἐρχόταν ἐδῶ καὶ τύχαινε νὰ τὴ βρεῖ μαζὶ μὲ τὸν πατέρα της, δὲν εἶχε μονάχα τὴν ἀξίωση νὰ δανειστεῖ. Πάσχιζε νὰ ξεκλέψει καὶ λίγες στιγμές, τὴν ὥρα ποὺ ὁ γέρος θὰ κατέβαινε στὴ γιστέρνα του, γιὰ νὰ τῆς ρίξει τ' ἀνεπιθύμητα ἐρωτικά του πλεμάτια.

Ἔφευγε πάντα πεισμωμένος γιὰ τὴν ψυχρή της, περιφρονητικὴ ἀντίσταση.

— Σῦρε κάτω ν' ἀνοίξεις τὴν πόρτα, πρόσταξε τώρα τὴ δούλα της.

Ὁ λόγος ὅμως ποὺ ἔσερνε σήμερα τὸν Πρεβεδοῦρο ἐδῶ, εἴταν ἄλλος.

Πέζεψε ἀπὸ τὸ καφφετί του τ' ἄλογο καὶ προτοῦ πάει στὴ μεγάλη πόρτα, λόξεψε κ' ἦρθε νὰ σταθεῖ μπροστὰ στὸ πορτὶ τοῦ περιβολιοῦ, στὸ πορτὶ ποὺ ἔχασκε τώρα ἀδειανό. Τὰ σανίδια τοῦ σπασμένου πορτόφυλλου τὰ εἶχανε σηκώσει, ὅμως οἱ ξεκαρφωμένες κλάπες, τὸ περβάζι ποὺ ράϊσε, πρόδιναν τὴν παραβίαση τῆς χτεσινῆς νύχτας.

Χαμογέλασε ἀμίλητα, μὲ μάτι πονηρό.

Εἴταν ἄντρας ψηλὸς καὶ μεγαλόσωμος, ἐκεῖ κοντὰ στὰ σαράντα. Τὰ μακρυά, μεγάλα του χαραχτηριστικά, θὰ τὸν ἔδειχναν ἴσως καλοφτιαγμένον ἂν δὲν εἴταν ἡ μύτη του, ἡ γερακωτὴ καὶ κοφτερή, ποὺ γυάλιζε κοκκινωπά, γέρνοντας πρὸς τὸ στόμα, καὶ τὰ χωρισμένα στὴ μέση, ἴσια κι ἀλύγιστα μαῦρα μαλλιά του τὰ κρεμασμένα σὰν ἀλογότριχες δεξιὰ - ζερβὰ πάνω στοὺς ὤμους του.

Φοροῦσε τὴν πολιτική του φορεσιά, σαγίο μακρύ, τεφρό, στοὺς ὤμους ταμπάρο καταμέλανο καὶ μιὰ πελερίνα γλωσσωτὴ γύρω. Τὸ κεφάλι του εἴτανε ξεσκούφωτο. Στὴ ζώνη, γιὰ ὅπλο μοναδικό, εἶχε περασμένο κοντὸ μαχαῖρι, μέσα σὲ θήκη ἀσημοκαπνισμένη σκαλιστή.

Ἦρθε μπροστὰ στὴ μεγάλη πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴ βρῆκε τώρα ἀνοιγμένη. Πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο πρόβαλε τρομαγμένο, χλωμό, τὸ μοῦτρο τῆς Ρωμιᾶς δούλας. Ἔσμιξε τὰ φρύδια του κι ἀλαφροκιτρίνισε. Τὴν ἔνιωθε τὴν προσβολή. Ἡ κόρη τοῦ σπιτιοῦ δὲν κατέβαινει ἡ ἴδια νὰ τὸν προϋπαντήσει, καθὼς τὸ προσδοκοῦσε ἡ λάγνα κι ἀλαζονική του

καρδιά. Εἶταν ὁ διοικητὴς τῆς πολιτείας, ἐκπρόσωπος τῶν Ντελαρός, ἡ προσωποποίηση τῆς ἀνώτατης ἐξουσίας. Στράφηκε, ἔγνεψε στοὺς ἀκολούθους του νὰ τὸν προσμένουν ἔξω. Ὕστερα μπῆκε μὲ βῆμα μεγάλο, ζωηρό, στὴ θολωτὴ εἴσοδο κι ἀνέβηκε τὴν πέτρινη σκάλα.

Βρῆκε τὴ Μπιάνκα νὰ τὸν περιμένει στὸ κεφαλόσκαλο.

— Κυρία, τῆς λέει βοηθώντας την ἀπὸ τὸ χέρι νὰ σηκωθεῖ καθὼς τὸν προσκυνοῦσε, περάσατε χτὲς μιὰ πολὺ ἄσκημη νύχτα.

Μιλοῦσε φράγκικα, τὴ μοναδικὴ γλῶσσα ποὺ ἤξερε, μαζὶ μ᾽ ἐλάχιστες ρωμέϊκες λέξεις. Ἡ νεαρὴ Γενοβέζα σήκωσε μ᾽ ἀπορία τὰ πηχτὰ μαῦρα τόξα τῶν φρυδιῶν της.

— Δὲ θὰ τολμοῦσα ν᾽ ἀντιμιλήσω στὴν εὐγενία σας, ἀποκρίθηκε στὴν ἴδια γλῶσσα μὲ τὴ μπάσσα κι αὐστηρή της φωνή, ἂν δὲ φοβόμουνα πὼς θὰ τὴν ἀφήσω ἔτσι σὲ πολὺ μεγάλη πλάνη. Κοιμήθηκα περίφημα τὴ νύχτα ποὺ πέρασε.

Ὁ Πρεβεδοῦρος γέλασε δυνατά, μὲ μάτια ποὺ γυάλιζαν ἄσχημα. Πρωΐ - πρωΐ, στὴν ἀναφορὰ ποὺ ἔπαιρνε στὸ κρεββάτι του μόλις ξυπνοῦσε, οἱ σπιγοῦνοι τοῦ εἴχανε κάνει μιὰ περιγραφὴ κάμποσο διαφωτιστικὴ γιὰ τὰ περιστατικὰ τῆς χτεσινῆς νύχτας.

Ἐξὸν ὅμως ἀπ᾽ αὐτὰ ποὺ παρακολούθησε ὁ ἴδιος, τὴ σύγκρουση ἐκεῖ - κάτω στὰ σοκάκια τοῦ λιμιῶνα, μένανε μερικὰ σημεῖα ἀκόμα σκοτεινὰ σ᾽ ὅλη τούτη τὴν ὑπόθεση. Κι αὐτὰ εἶναι ποὺ ἐρχότανε τώρα, μὲ τὸ πρόσχημα μιᾶς φιλικῆς ἐπίσκεψης στὸ Γενοβέζο τραπεζίτη, νὰ ξεδιαλύνει.

— Δὲν ἀμφιβάλλω πὼς ἔχω πέσει σὲ κάποια πλάνη πολὺ χοντρή, εἶπε καρφώνοντας λιμπιστικὰ τὰ μάτια του στὰ μάτια τῆς νεαρῆς Γενοβέζας. Περισσότερο κι ἀπὸ τὰ λόγια μ᾽ ἀποστομώνει ἡ ὄψη σας, ἡ δροσερὴ καθὼς πάντα.

Θὰ ξανοιγότανε καὶ σ᾽ ἄλλα κομπλιμέντα, ἀπὸ τὰ συνηθισμένα του, αὐτὰ ποὺ ἡ ἐρωτιάρα φράγκικη ἱπποσύνη εἶχε ἀρχίσει νὰ βάζει σὲ τρεχούμενη χρήση ἀπὸ καιρό, ἂν δὲν τὸν προλάβαινε ἡ Μπιάνκα μὲ τὴν ξερή της τὴν εὐγένεια.

— Gran Djo ! Κρατῶ τὴν εὐγενία σας ὄρθια, στὸ ἰντρόϊτο. . . Συμπαθῆστε με !

Καὶ πέρασε πρώτη, βιαστική, γιὰ νὰ δείξει τὸ δρόμο ποὺ ἄλλωστε κεῖνος ἤξερε περίφημα.

Τὸν ἔμπασε στὴν κάμαρά της. Ἀχτιδοβόλος, χαρούμενος γι᾽ αὐτὴ τὴν ἀσυνήθιστη εὔνοια, ὁ Πρεβεδοῦρος δρασκελοῦσε τὸ κατῶφλι ὅταν, μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ποὺ ἔρριξε στὸ κρεββάτι, εἶδε τὶς κουρτίνες ἀνοιχτὲς καὶ μέσα τὸ γέρο Καφούρη.

— Πῶς ! ἄρρωστος, ἔκανε μ᾽ ἀνάμιχτο μορφασμὸ ἀπογοήτευσης κι ἀπορίας.

Οἱ σπιγοῦνοι του δὲν τοῦ τὸ εἴχανε ἀναφέρει αὐτό. Εἶτανε μήπως κανένα τέχνασμα, καμμιὰ καινούργια πονηριὰ τοῦ τοκογλύφου ;

Ὁ Γενοβέζος, βλέποντάς τον νὰ μπαίνει στὴν κάμαρα, εἶχε δοκιμάσει στὴν ἀρχὴ ν᾽ ἀνασηκωθεῖ στὸν ἀγκῶνα του, ὅμως ξανάπεσε στὸ στρῶμα βογκώντας καὶ μουγκρίζοντας.

Ἡ Μπιάνκα εἶχε ἐξαφανιστεῖ. Ἡ γριὰ ἔσπρωξε πίσω ἀπὸ τὸν Πρε-

βεδοῦρο μιὰ πολυθρόνα καὶ χάθηκε κι αὐτή, ἀθόρυβη. Οἱ δυὸ ἄντρες ἔμειναν μόνοι.

— Μεγαλότατε ἀφέντη, συμπαθῆστε με, ἄρχισε ὁ Γενοβέζος μὲ τρεμουλιάρα καὶ μισοσβησμένη ἀπὸ τὶς σουβλιὲς τοῦ πλευροῦ του φωνή. Ἡ τιμὴ ποὺ κάνετε στὸ σπίτι μου εἶναι μεγάλη, μά, καὶ νὰ τό 'ξερα πὼς θἄρθεῖτε, πάλι θὰ μοῦ εἶταν ἀδύνατο νὰ σηκωθῶ. Τούτη ἡ λαβωματιά, στὸ πλευρό μου...

— Λαβωματιά; ἔκανε τεντώνοντας τὰ μάτια του ὁ Πρεβεδοῦρος.

Ὁ Καφούρης κόπηκε στὴ μέση τῆς κουβέντας του καὶ τὸν κοίταξε. Λοιπὸν δὲν ἤξερε τίποτα; Ἀλλὰ βέβαια, μέσα στὴ νύχτα ποὺ τὸν εἴχανε φέρει, ἔτσι μυστικά... Στάθηκε τρομαγμένος νὰ μαζέψει τὸ μυαλό του. Ἡ ὁλονύχτια ἀγωνία, ὕστερα ὁ πρωϊνὸς ὕπνος, δὲν τοῦ εἴχανε δώσει καιρὸ νὰ καταστρώσει τὸ σχέδιο ποὺ θἄπρεπε ν' ἀκολουθήσει, τὶς προφάσεις ποὺ θὰ χρειαζότανε νὰ μεταχειριστεῖ γιὰ ν' ἀλαφρώσει τὴν εὐθύνη του σχετικὰ μὲ τὸ περιστατικὸ τῆς χτεσινῆς νύχτας.

— Ναί, λαβωματιά, ξανάπε ὅσο μποροῦσε πιὸ γρήγορα. Δὲν ἐσεβάστηκαν οὔτ' ἕναν ἀθῶο γέροντα, τ' ἄσπρα μου τὰ μαλλιά, ἄχ!

Καὶ δίχως ν' ἀποσώσει τὴν κουβέντα του, γιὰ νὰ μὴν ξανοιχτεῖ ἄθελά του περισσότερο, ἀνάγειρε στὸ μαξιλάρι τὸ κεφάλι του κι ἄρχισε, μὲ σιγανὸ βογκητό, νὰ κοντανασαίνει.

Ὁ Φράγκος κοίταξε στυλὰ τὸ γέροντα. Τὸ ὅτι εἶταν ὑπεύθυνος γιὰ τὰ χτεσινοβραδυνὰ τὸ ὑπόθετε, ἤξερε καλὰ τοὺς στενοὺς δεσμούς του μὲ τὸν ἀδερφό του τὸν κουρσάρο. Οἱ Καφούρηδες ὅμως εἶταν ὑπήκοοι μιᾶς ἐπικράτειας ἐπίφοβης στὴ θάλασσα, ποὺ συναγωνιζόταν ἀποτελεσματικὰ ἀκόμα καὶ τὸ κράτος τοῦ Ἁγίου Μάρκου. Εἶτανε πάντα φρόνιμο νὰ τἄχεις καλὰ μαζί τους. Οἱ Ντελαρὸς δὲν εἴχανε στόλο γιὰ νὰ ὑπερασπίζουν τὶς παραθαλάσσιες κτήσεις τους, οἱ Γενοβέζοι συχνότατα συμμαχοῦσαν μὲ τοὺς Ρωμαίους. Κατεβαίνοντας ὁ Πρεβεδοῦρος νὰ διοικήσει τ' Ἀνάπλι, εἶχε κατηχηθεῖ νὰ δείχνεται, ἐκεῖ ποὺ θὰ πάει, ὅσο μπορεῖ πιὸ ἐπιδέξιος κ' ἐλαστικός.

—Ἔμαθα ἄκρες-μέσες τὰ δυσάρεστα τῆς χτεσινῆς νύχτας, ἔκανε τώρα σὲ τόνο ἀδιάφορης κουβέντας, παίρνοντας ἀπὸ τὸ γέρο Καφούρη τὰ μάτια του ποὺ εἴχανε πάντα πολὺ σκληρὸ καὶ διαπεραστικὸ τὸ βλέμμα. Μοῦ εἶπαν ὅτι τὸ σπίτι σας κακόπαθε ἀπὸ κάποια συμμορία, ξένους κι ἀγροίκους ἀνθρώπους ποὺ δίχως ἡ ἀφεντιά σας νὰ τὸ ξέρει —γι' αὐτὸ οὔτε λόγος! — σκεφτήκανε νὰ ζητήσουν ἐδῶ ἄσυλο. Πρωΐ-πρωΐ σὰν τὄμαθα, θέλησα μὲ τὸ πρῶτο νἄρθω νὰ σᾶς ρωτήσω τί καὶ ποιοὺς θὰ εἴχατε νὰ καταγγείλετε. Ὅμως, ὕστερα, προτίμησα νὰ κάνω ὁ ἴδιος μιὰ μικρὴ ἀνάκριση. Οἱ πληροφορίες ποὺ σύναξα εἶναι, λυπᾶμαι νὰ τὸ πῶ, σχεδὸν ἀσήμαντες κι ὅλες πολὺ μπερδεμένες...

«Ἔτσι, συλλογίστηκε πονηρά, τὸν ἀναγκάζω αὐτὸν πρῶτο νὰ μιλήσει, τὸν προειδοποιῶ πὼς κάτι μπορεῖ κ' ἐγὼ νὰ ξέρω, κ' ὕστερα, παραβάλλοντας αὐτὰ ποὺ θὰ μοῦ πεῖ, μ' αὐτὰ ποὺ ξέρω, βγάζω τὸ συμπέρασμα.» Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ καινούργιο τοῦτο περιστατικὸ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ γέρου, ἀναποδογύριζε ὅλες τὶς ὣς τώρα ὑποθέσεις του. Ἀφοῦ ἡ συνάντηση ποὺ ἔγινε χτὲς τὴ νύχτα στὰ βαλτοτόπια,

καθὼς τοῦ εἶχαν ἀναφέρει, εἶταν ἀναμεταξὺ σὲ συνεταίρους, πῶς ὁ Ματτέος Καφούρης εἶχε γυρίσει σπίτι του μὲ μιὰ λαβωματιά;

Κάνοντας ὅμως, ὁ Φράγκος Πρεβεδοῦρος, τούτους τοὺς συλλογισμούς, λογάριαζε δίχως τὴν πανουργία τοῦ γέρου.

—Ἄχ! λέει ἐκεῖνος κυλώντας πέρα-δῶθε μ' ἀπελπισία τὸ κεφάλι του πάνω στὸ μαξιλάρι. Ἡ θέση μου εἶναι ἀξιοθρήνητη. Μὲ σφάζει ὁλάκερο τὸ κορμί μου καὶ σὲ κάθε λέξη ποὺ ξεστομίζω μοῦ φαίνεται σὰ νὰ μοῦ φεύγει ἡ ψυχή. Μὴ νομίσετε, μεγαλότατε ἀφέντη, πὼς θὰ μὲ προσβάλετε ἂν μ' ἀνακρίνετε. Εἶμαι ἕτοιμος νὰ δεχτῶ, καθὼς ἁρμόζει, τὴν κάθε σας ἀξίωση.

Ὁ Πρεβεδοῦρος δάγκωσε νευρικὰ τὰ χείλη του. Σηκώθηκε, ἔκανε μιὰ βόλτα ἴσαμε τὸ παράθυρο ποὺ ἔβλεπε στὸ περιβόλι, στάθηκε κοιτάζοντας ἔξω μιὰ στιγμή, καὶ ξαναγύρισε μ' ἀλλαγμένη, γελούμενη ὄψη.

— Δὲν πρόκειται γι' ἀνάκριση, μεσσὶρ Ματτέο, φίλε μου. Ἀλλοίμονο! Τέτοια πράματα μεταξύ μας, ποὺ εἴμαστε φίλοι παλιοί!

—Ἡ ἐκλαμπρότητά σας μοῦ κάνει μεγάλη τιμή, μουρμούρισε χαμογελώντας μὲ τὸ ξεδοντιάρικο στόμα του ὁ Καφούρης. «Θὰ μοῦ σκάσει, σ' ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν ἐπιείκειά του, τὰ τελευταῖα δανεικά», συλλογίστηκε τρέμοντας ἀπὸ λύσσα.

— Νά, θὰ ἤθελα λόγου χάρη νὰ σᾶς ρωτήσω πῶς βρέθηκε ἡ μικρὴ πόρτα τοῦ περιβολιοῦ σας τσακισμένη.

— Εἶναι τσακισμένη! ρέκαξε ὁ Γενοβέζος κι ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του παρ' ὅλους τοὺς πόνους τοῦ πλευροῦ του.

«Γιὰ πολὺ ἀνόητο μὲ περνάει», συλλογίστηκε ἀγαναχτισμένος ὁ Φράγκος, καὶ βάζοντας κατὰ μέρος τὴν ὑποκρισία, ἔσμιξε τὰ φρύδια του, πράμα ποὺ ἔκανε πάντα τὸ βλέμμα του ἀληθινὰ φοβερό.

— Εἶναι σπασμένο τὸ πορτί, ξανάπε μὲ κούφια φωνὴ ὁ Καφούρης, κοιτάζοντας τὸ παράθυρο σὰν καὶ νὰ μποροῦσε νὰ ἰδεῖ, ἀπὸ κεῖ ποὺ βρισκόταν, ἔξω.

— Δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει πιὰ καθόλου πορτόφυλλο, γέλασε σαρκαστικὰ ὁ Πρεβεδοῦρος.

— Dio! μὲ λήστεψαν, στέναξε βαριὰ ὁ γέρος καὶ ξανάπεσε μισολιπόθυμος στὸ στρῶμα του.

Ἡ ἀπελπισία του εἶταν ὁλοφάνερη. «Περίεργο», εἶπε μέσα του ὁ ἄρχοντας. «Εἶναι λοιπὸν ἀθωότερος ἀπ' ὅ,τι φανταζόμουν; . . .»

Τὴ σκέψη τούτη ἦρθε νὰ τοῦ τὴν ἐνισχύσει καὶ μιὰ ἄλλη λεπτομέρεια: Ἀπὸ δῶ ποὺ βρισκότανε, παρατηροῦσε τώρα — πράμα ποὺ δὲν τὸ πρόσεξε ἀπὸ κάτω, σὰν πρωτόρθε — πὼς οἱ σχίζες τῆς κάσσας κ' οἱ κλάπες γέρνανε κατὰ μέσα, ποὺ θὰ πεῖ πὼς ἡ πόρτα εἶχε παραβιαστεῖ ἀπ' ἔξω.

«Ὅσο πᾶμε καὶ χειρότερα», μουρμούρισε μέσα στὰ δόντια του νευριασμένος, κ' ἦρθε νὰ καθήσει κοντὰ στὸ γέροντα.

— Μὴ φοβᾶσαστε, δὲν ἀκούστηκε τίποτα τέτοιο, πὼς σᾶς λήστεψαν, ἔκανε μισογελώντας φαιδρὰ γιὰ μιὰ στιγμή. Ἅπλωσε καὶ τὸ χέρι του μάλιστα καὶ τὸ ἀκούμπησε πραϋντικὰ στὸ κρεββατοστρῶσι τοῦ ἀρρώστου.

Ὅμως ὁ Καφούρης, ὕστερ' ἀπὸ τὴν πρώτη του ψυχόρμητη τρομάρα γιὰ τὴν ἀσφάλεια τοῦ θησαυροῦ του, σκεφτότανε τώρα πιὸ ψύ-

χραιμα κ' ἔβλεπε πῶς τέτοιο πράμα εἶταν ἀδύνατο, ἀπὸ ἀνθρώπους μάλιστα τοῦ ἀδερφοῦ του. Ἀντίθετα, ἡ παραβίαση τῆς πόρτας ἐρχότανε σὰ δῶρο Θεοῦ νὰ τοῦ προσφέρει ἕνα ἐπιχείρημα γιὰ τὸν ἰσχυρισμὸ πῶς εἶναι ἀθῶος. Ἀποθρασύνθηκε λοιπόν:

— Santa Madonna! χτὲς βράδυ ποὺ γύριζα ἀπὸ τὸ λιοστάσι μου..., ἄρχισε.

— Δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς βάλτους, διόρθωσε μὲ χαμόγελο πονηρὸ ὁ Πρεβεδοῦρος.

Κοιτάχτηκαν στὰ μάτια. Στὶς λίγες στιγμὲς ποὺ μεσολάβησαν, παίχτηκε ἀναμεταξύ τους θανάσιμο παιχνίδι. Πρῶτος ὁ γέροντας χαμήλωσε τὰ μάτια του.

—Ἀπὸ τοὺς βάλτους; ἔκανε ἀργά, σὰ νὰ μὴ θυμότανε, γιὰ νὰ βρεῖ ἔτσι καιρὸ νὰ σκεφτεῖ.

— Δὲ σᾶς εἶδανε νὰ γυρνᾶτε ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς Στεριᾶς.

Τὰ μάτια τοῦ Καφούρη ἄστραψαν. Εἶχε βρεῖ τὸ πάτημα ποὺ γύρευε.

— Μὰ βέβαια! λέει. Ἀφοῦ εἶχα βγεῖ ἔξω, μὲ τὴ βαρκέτα μου!... Γύρισα ἀπὸ τὸ λιμιῶνα.

Ὁ Πρεβεδοῦρος ἔσκυψε συλλογισμένος τὸ κεφάλι. Τοῦ εἶχαν ἀναφέρει πῶς ὁ Γενοβέζος ξανοίχτηκε μὲ τὴ βάρκα, τοῦ εἶπανε γιὰ τὴ φωτιά, μάθανε τὴ συμπλοκὴ ποὺ ἔγινε στοὺς βάλτους, ὅμως τὸν ἴδιο τὸν Καφούρη δὲν τὸν εἶχαν ἰδεῖ ἐκεῖ.

Στὸ μικρὸ ὡστόσο διάστημα τῆς καινούργιας τούτης σιωπῆς, ὁ γέροντας εἶχε προλάβει νὰ κάνει καὶ μιὰν ἄλλη σκέψη: «Μήπως μὲ πρόδωσε ὁ Σγουρός;... Ἄ! τὸν ἄτιμο.»

Πάνω σ' αὐτὴ λοιπὸν τὴ βάση, συνδυασμένη καὶ μὲ κάποιο ἄλλο σχέδιο ποὺ εἶχε συλλάβει σκοτεινὰ μέσα στὸ νυχτερινὸ βραχνά του, ἀποφάσισε ν' ἀκολουθήσει καινούργια τώρα ταχτική, πολὺ πιὸ ξανοιγμένη.

—Ἀφέντη! κάνει μὲ φωνὴ κούφια, ξαφνικά, βάζοντας τὸ κοκκαλιάρικο χέρι του πάνω στὸ χέρι τοῦ Φράγκου καὶ ρίχνοντας γύρω του ματιὲς ἀλαφιασμένες. Τοῦ γνέφει μάλιστα νὰ σκύψει κοντὰ στὸ στόμα του καί, μέσα στ' αὐτί, γουρλώνοντας τὰ μάτια του: Ὁ Ντελιούρια βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι! λέει.

Κι ἂν ἀκόμα εἶχε βουλιάξει τὸ πάτωμα, κι ἂν ἡ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ εἶχε γκρεμιστεῖ πάνω στὸ κεφάλι τοῦ Πρεβεδούρου, λιγότερη θἄνιωθε σαστιμάρα ὁ ἐκπρόσωπος τῶν Ντελαρός, λιγότερο τρόμο.

—Ὁ Ντελιούρια! μουρμουρίζει καὶ τὰ χείλη του πανιάζουν.

— Ναί, ἔγνεψε ὁ γέρος.

Σώπασαν καὶ κοιτάχτηκαν γιὰ ὥρα πολλή, χαμένοι. Λοιπὸν αὐτὸ εἶταν: Ὁ Ντελιούρια! Ἀπὸ τὴ χτεσινὴ νύχτα κιόλας, σὰν τοῦ ἦρθανε τὰ πρῶτα μαντᾶτα, ὁ Πρεβεδοῦρος εἶχε νιώσει κάτι παράδοξες ἀνησυχίες ν' ἀργοσαλεύουν μέσα του, προαισθήματα θἄλεγες ἢ κάτι τέτοιο. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία, ἡ τόσο μπερδεμένη, ἡ φωτιὰ στοὺς βάλτους, τ' ἀπόκοτο ρεσάλτο τῶν κουρσάρων στὴν κοιμισμένη πολιτεία — νύχτα, κοντὰ χαράματα... Εἶχανε βρεῖ τὴ βάρκα τους τὸ πρωΐ, αραγμένη μ' ἕνα γάντζο ἐκεῖ στοὺς ἀγριόβραχους τῆς δυτικῆς Ἀκροναυπλίας. Ὁ Καφούρης κι ἄλλες φορές, πάμπολλες, εἶχε ἔρθει σὲ συνάντηση μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἀδερφοῦ του — οἱ σπιγοῦνοι τοῦ τὸ εἶχαν ἀναφέρει τοῦ Πρεβε-

δούρου αὐτὸ—μὰ ποτὲ δὲν ἔγινε τέτοιο κακό, πραγματικὸ ρεσάλτο μέσα στ' ὀχυρωμένο 'Ανάπλι. Μονάχα ὁ Ντελιούρια, ὁ ἄφοβος, ὁ Ροτζέρος Ντελιούρια τῆς αἱματόχαρης 'Αραγώνας, εἶταν ἱκανὸς γιὰ τέτοια ἀποκοτιά. Τὸ ἄκουγαν ἀπὸ καιρὸ πὼς τριγυρίζει μὲ τὸ στόλο του στὰ νερὰ τῆς 'Ανατολῆς, τρέμανε μήπως ζυγώσει, τὸν δραματίζονταν στὸν ὕπνο τους καὶ στὸ ξύπνιο νὰ προβαίνει, μὰ δὲν τὸ περίμεναν ποτὲ πὼς θἄχει κιόλας φτάσει...

— Πιάστηκε κανένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἄντρες; ρωτάει ὁ Καφούρης χαμηλόφωνα.

—"Οχι, κανένας.

— Φύγανε;

— Σκοτώθηκαν.

—"Ολοι τους;

—"Ολοι.

"Ηξερε πιὰ αὐτὸ ποὺ ἤθελε νὰ μάθει. 'Ανάσανε μ' ἀνακούφιση.

—"Ωστε δὲ μάθατε τίποτα ἀπ' αὐτούς.

— Τίποτα, ὁμολόγησε ἁπλοϊκὰ ὁ Πρεβεδοῦρος, ἔχοντας τὸ νοῦ του ἀλλοῦ.

'Ο Καφούρης χαμογέλασε ἱκανοποιημένος.

— Δὲν τὰ εἶπα ὅλα, συνέχισε μὲ φιλήδονη σπουδαιοφάνεια. Δὲν ἀναρωτιέται ἡ εὐγενία σας πῶς οἱ κουρσάροι τοῦ Ντελιούρια μπήκανε στὸ μποῦργκος;

'Ο Πρεβεδοῦρος τὸν κοίταξε γεμᾶτος ἀγωνία.

— Εἶναι συνεννοημένοι μ' ἕναν ντόπιο ἐδῶ, 'Αναπλιώτη βουργησέο, ἐξήγησε χωρίζοντας μιὰ-μιὰ τὶς συλλαβὲς ὁ Γενοβέζος.

'Ο Πρεβεδοῦρος τέντωσε τὰ μάτια του.

—...Ναί, ἕνα παιδάριο κακοκέφαλο, Σγοῦρο τονε λένε.

—"Α! κράζει ὁ Φράγκος σὰ νἄχει γίνει μέσα στὸ νοῦ του ξαφνικὸ φῶς, καὶ τινάζεται ὀλόρθος.

Λοιπὸν νά ποὺ ξεκαθαρίζονταν τώρα ὅλα. 'Ο Σγουρὸς αὐτός, ποὺ τοῦ τὸν εἶχανε δείξει τὰ χαράματα κάτω στὸ τειχὶ τῆς θάλασσας, δίπλα στὸν τελευταῖο κουρσάρο...'Εκεῖνος εἶταν ὁ αἴτιος! Γι' αὐτὸ εἶχε ἀνακατευτεῖ μὲ τὸ σκυλολόϊ τῶν κουρσάρων, ποὺ οἱ ἄντρες τῆς φρουρᾶς του καταφέρανε νὰ τὸ ξεπαστρέψουν μονάχα τὴν αὐγή.

— Κρῖμα ποὺ δὲ θὰ μπορέσω νὰ τὸν ἀνακρίνω, τὸ σκύλο! μούγκρισε. Νὰ τὄξερα, θἄλεγα ἀντὶς νὰ τὸν σκοτώσουνε νὰ τὸν δέσουν.

— Τὸν σκότωσαν; ρώτησε ἀνασηκώνοντας τὸ κεφάλι του μὲ ματιὰ ἄπληστη ὁ Γενοβέζος.

— Τὸν σκότωσαν.

Ξανάπεσε πάλι στὸ μαξιλάρι του μὲ πλατὺ χαμόγελο εὐδαιμονίας. 'Η ἐκδίκησή του εἶτανε τώρα πλέρια. Τὸ εἶχε ὁρκιστεῖ μέσα του ἀπὸ τὴ νύχτα πὼς θὰ τὸν ἐξοντώσει τὸν Σγουρό, τὴν ὥρα ποὺ τὸν πρωτόδε ἐδῶ μέσα καὶ κατάλαβε πὼς εἶτανε μπλεγμένος μὲ τὴν κόρη του. Νά λοιπὸν ποὺ ἡ ἐκπλήρωση ἀκολουθοῦσε τὴν εὐχὴ γρηγορότερα ἀπ' ὅσο τὸ περίμενε κι ὁ ἴδιος. Τώρα δὲ θἄχε ἀνάγκη νὰ πληρώσει ἀνθρώπους νὰ τοῦ τὸν ξεμπερδέψουν.

Ὁ Πρεβεδοῦρος ἔπαψε τὶς βόλτες του καὶ στάθηκε μπροστὰ στὸ κρεββάτι.

— Καλά, κι αὐτὴ ἡ λαβωματιά;

—Ἡ λαβωματιά... Χμ!... Ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνου.

— Τοῦ Σγούρου;

— Καὶ βέβαια! Σὰν ἄρχισε τὸ κυνηγητὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς εὐγενίας σας, ὁ ἀναθεματισμένος μοῦ τοὺς κουβάλησε ἐδῶ τοὺς Ἀραγωνέζους.

Μιὰ τελευταία ἀπορία εἶχε ὁ Πρεβεδοῦρος:

— Γιατί ἐδῶ;

Ὁ γέροντας χαμογέλασε μὲ μαστορικὴ σεμνότητα.

—Ἡ εὐγενία σας θὰ ξέρει πὼς εἶναι κάποιοι ἐδῶ στὴν πολιτεία ποὺ λένε πὼς ἔχω τάχα χρήματα... Ἄτιμοι συκοφάντες.

Ὁ Πρεβεδοῦρος ἔσμιξε τὰ φρύδια του.

—Ἦρθαν ἐδῶ λοιπὸν νὰ σὲ ληστέψουν;

— Καὶ βέβαια! Μὰ... καὶ γιὰ κάτι ἄλλο ἀκόμα.

Σήκωσε ὑποκριτικὰ τὰ μάτια του καὶ κοίταξε μὲ συντριβὴ τὸν Πρεβεδοῦρο.

—... γιατὶ εἶμαι ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἀντρέα Γκαφφόρε.

— Κ' ὕστερα;

—Ἔ, χμ!... Ἡ ἀντιζηλία, ἡ ἐκδίκηση...

Δὲν τοῦ χρειαζόταν ἄλλο τοῦ Φράγκου. Τυλίχτηκε ὁρμητικὰ στὸ μαῦρο του ταμπάρο καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴν κάμαρα μὲ βήματα μεγάλα. Ἡ συνοδία ἀκούστηκε σὲ λίγο νὰ κατηφορίζει τὸ δρόμο, βιαστική.

Ὁ Ντελιούρια, Χριστὲ καὶ Κύριε, βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η ΜΑΝΝΑ Κ' Η ΚΑΛΗ

ΕΙΧΑΝ ἀφήσει νὰ κείτονται χάμου τὰ κουφάρια τῶν κουρσάρων ὁλάκερο τὸ πρωΐ. Τέτοια εἶταν ἡ διαταγὴ τοῦ Πρεβεδούρου, γιὰ νὰ μπορέσει ἡ πολιτεία νὰ τὰ ἰδεῖ καὶ νὰ θαυμάσει τὸν κίνδυνο ποὺ γλύτωσε, τὴν ἀξιοσύνη καὶ τὴν καλὴ διοίκηση τῶν Φράγκων. Μπροστὰ στοὺς ταλαιπωρημένους γιὰ χρόνια ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ κακοδιοίκηση τῶν τελευταίων αἰώνων Ρωμιοὺς τῆς Νότιας Ἑλλάδας, τοὺς ἀπαυδημένους ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία τῆς Βασιλεύουσας, τὶς φαγομάρες, τὶς ἐπιδρομὲς καὶ τὶς φορολογίες, οἱ μεγάλοι ἀφέντες τῆς κουγκέστας δὲν ἤθελαν νὰ χάσουν καμμιὰν εὐκαιρία γιὰ ἐπίδειξη. Τὸ Δουκᾶτο τῆς Ἀθήνας καὶ τὸ Πριγκηπᾶτο τοῦ Μοριᾶ, μὰ κι ὅλες οἱ ἄλλες φράγκικες αὐθεντίες, εἶχανε δώσει ὁδηγίες στοὺς Πρεβεδούρους καὶ στοὺς βαρώνους νὰ φέρνονται πατρικὰ στοὺς βιλάνους, νὰ καλοπιάνουν τοὺς βουργησέους καὶ λίγο - πολὺ νὰ πηγαίνουν μὲ τὰ νερά τους. Ἔπειτα, ὁ Πρεβεδοῦρος τ' Ἀναπλιοῦ εἶχε καὶ μιὰ κρυφὴ ἀδυναμία ἀπὸ φυσικοῦ του στὴν ἐπίδειξη. Καταφρονοῦσε τοὺς Ρωμιούς, ὅμως δὲν τοῦ κακοφαινότανε νὰ ἔχει τὸ θαυμασμό τους.

Αὐτὰ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τῆς εὐγενίας του στὸ σπίτι τοῦ Ματτέου Καφούρη. Θ' ἀφήνανε λοιπὸν τὰ κουφάρια τῶν κουρσάρων ἐκτεθειμένα στὰ σημεῖα ποὺ πέσανε, ὁ ὄχλος θὰ μποροῦσε λεύτερα νὰ τὰ σεργιανίσει, κ' ὕστερα, μὲ τὸ μεσημέρι, θὰ τὰ κρεμούσανε σὲ δώδεκα ὡραῖες κρεμάλες, στημένες ψηλὰ στὶς τάπιες τοῦ κάστρου, ἀνάγλυφη καὶ παραστατικὴ ἀπεικόνιση τῆς δικαιοσύνης. Δὲν εἶταν ὅλοι τους σκοτωμένοι στὸν τόπο, καθὼς τὸ ἰσχυρίστηκε ἀργότερα ὁ Πρεβεδοῦρος στὸ Γενοβέζο. Φρόντισαν ὅμως νωρὶς - νωρὶς οἱ Φράγκοι ν' ἀποτελειώσουν μὲ μιὰ καρφωτὴ σαϊτιὰ ὅσους δὲν εἶχαν ἀκόμα ξεψυχήσει. Δὲν ἔπρεπε κανένας τους νὰ λείψει ἀπὸ τὴ στρογγυλὴ ντουζίνα τῆς ἐπίδειξης.

Κοντὰ τὸ μεσημέρι, τὴν ὥρα ποὺ ὁ Πρεβεδοῦρος ἔβγαινε φουριόζος ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, καμπόσοι χαζοὶ περιδιάβαζαν ἀκόμα σὰν

τσακάλια γύρω στοὺς σκοτωμένους. Ξεχωριστὴ ἐπιτυχία εἶχε ὁ τελευταῖος, ὁ ἀρχηγός, ποὺ ἔμενε θεατρικὰ καρφωμένος, ὁλόρθος, στὴν ἄκρη τοῦ θαλασσινοῦ μουράγιου. Μπροστά του γινότανε σύναξη. Γυναῖκες μὲ τὰ μωρὰ στὴν ἀγκαλιά, μαστόροι ἀνασκουμπωμένοι, ἐμπόροι ποζάτοι, κλέρηδες λυμφατικοί, ξυπόλητοι μόρτες, τὸν περιεργάζονταν ψιλοκουβεντιάζοντας ἢ χασκογελώντας. Εἴτανε κ' οἱ χωρατατζῆδες, ποὺ διασκέδαζαν μὲ φίνες ἐξυπνάδες τὸ κοινό. Οἱ πιὸ γενναῖοι, πρόβαιναν ἕνα βῆμα καί, τεντώνοντας τὸ χέρι πάνω ἀπὸ τὸ μαυριδερὸ λεκὲ ποὺ εἶχε βάψει χάμω τὸ αἱματοποτισμένο χῶμα, ἀγγίζανε μὲ τὸ δάχτυλο τὸ κρύο κουφάρι. Στριγγλίζανε τότε οἱ γυναῖκες, μ' ἀνατριχίλα ἡδονική. Κάθε τόσο τὰ μάτια στρέφονταν πίσω, ψηλά, στὶς κρεμάλες ποὺ στήνονταν μὲ βιάση. Καὶ βάζανε στοιχήματα ποιὰ θὰ ἑτοιμαστεῖ πρώτη, ἀναγαλλιάζανε μυστικὰ ποὺ τὸ πανηγύρι θὰ συνεχιστεῖ ἴσαμε τὸ σούρουπο κ' ἔτσι ἡ μέρα τούτη δὲ θἆναι τόσο πληχτική, τόσο θανατερὰ μονότονη καθὼς οἱ συνηθισμένες.

Ὡστόσο ὁ Πρεβεδοῦρος εἶχε ἀνέβει ἀναστατωμένος στὸ Διοικητήριο. Βγαίνοντας, ἐδῶ καὶ μισὴ ὥρα, λογάριαζε πὼς οἱ κουρσάροι ποὺ πρόσταξε νὰ κρεμάσουν, εἴτανε τοῦ Καφούρη. Γυρίζοντας, ἔλεγε πιὰ μὲ τρόμο μέσα του πὼς εἶναι τοῦ Ντελιούρια. Ρώτησε σὲ τί σημεῖο βρίσκονται οἱ ἑτοιμασίες καὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν πὼς τώρα δὰ ἔβγαινε ἡ φρουρὰ νὰ μαζέψει τοὺς σκοτωμένους. Πρόσταξε νὰ βιαστοῦνε, νὰ τσακιστοῦν, κ' ὕστερα, παίρνοντας κατὰ μέρος τὸν κιβιτάνο τ' Ἀναπλιοῦ, ἐξήγησε πὼς ἔπρεπε τὸ γρηγορότερο νὰ χαλαστοῦν οἱ κρεμάλες.

— Τί ! Κι ὁ κόσμος ποὺ περιμένει πῶς καὶ τί τ' ἀπόγεμα γιὰ νὰ κάνει χάζι ;

— Ὁ Ντελιούρια εἶν' ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι ! σφύριξε γοργὰ ὁ Πρεβεδοῦρος στ' αὐτὶ τοῦ κιβιτάνου του.

Οἱ δυὸ ἄντρες κοιτάχτηκαν γουρλώνοντας τὰ μάτια. Βέβαια πού, τέτοια πρόκληση, θἄτανε κουταμάρα καθαρὴ νὰ γίνει στὸν Ἀραγωνέζο ἀμιράλη. Ἡ διάρκεια τῆς εἰρήνης ποὺ ἡ συνθήκη τῆς Γαέτας καθιέρωνε ἀναμεταξὺ στὸ βασιλέα τῆς Ἀραγώνας Ἰάκωβο καὶ τοὺς ρηγάδες τῆς Ἀνάπολης, εἶχε τελειώσει. Τὸ Πριγκηπᾶτο τοῦ Μοριᾶ, ἡ ἡγεμονία τῶν Βιλλαρδουΐνων, μποροῦσε ἴσως-ἴσως νὰ ἐλπίζει ἀκόμα στὴ μεγαλοφροσύνη τοῦ Ντελιούρια, ἀπὸ θύμιση καὶ μόνο πρὸς ἐκείνη τὴ συνθήκη. Ἡ δυναστεία τῶν Ἀνζού, ποὺ βασίλευε στὴν Ἀνάπολη, κρατοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία της τὸ Πριγκηπᾶτο τοῦ Μοριᾶ. Ἀλλὰ τάχα ὁ φοβερὸς ἀμιράλης δὲ θὰ μποροῦσε νὰ προφασιστεῖ πὼς ἡ προστασία τούτη δὲν ἀφοροῦσε καὶ τὶς πολιτεῖες ἐκεῖνες τὶς μοραΐτικες, τὶς παραχωρημένες ὅμως στὸ Δουκᾶτο τῆς Ἀθήνας ; Ὁ Γουΐδος Α΄ ὁ Ντελαρὸς εἶχε προβιβαστεῖ ἀπὸ τὸ ρήγα τῆς Φράντσιας, τὸν Λούη Ἔνατο, ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια, σὲ δοῦκα. Ὁ τίτλος τοῦτος, ποὺ ἀνέβαζε τὸ μεγακυρᾶτο σὲ δουκᾶτο, χαλάρωνε ἴσως, στὰ μάτια τοῦ Ντελιούρια, καὶ τοὺς δεσμοὺς τῆς ὑποτέλειας τῶν Ντελαρὸς πρὸς τοὺς Βιλλαρδουΐνους. Ἔτσι κ' ἡ ἐπιρροὴ τῶν Ἀνζοὺ ἀδυνάτιζε, καὶ τ' Ἀνάπλι ἔμενε ἀβοήθητο στὴ διάθεση τοῦ Ἀραγωνέζου καπετάνιου.

Ὅλα τοῦτα εἶναι ποὺ συλλογίστηκαν οἱ δυὸ ἄντρες στὶς λίγες στιγμὲς ποὺ ἔμειναν βουβοί. Ὁ κιβιτάνος, δίχως ἄλλη ἀντίρρηση, βγῆκε

νὰ δώσει διαταγὴ νὰ ξηλωθοῦν οἱ κρεμάλες, κι ὁ Πρεβεδοῦρος βυθίστηκε σὲ ταραγμένη συλλογή.

Σὲ λίγην ὥρα, μεταδομένο ἀπὸ στόμα ἄγνωστο, ἔτρεχε στὴν πολιτεία τὸ μαντᾶτο γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ τρομεροῦ κουρσάρου. Ἡ μέρα τούτη, πού προοριζόταν ἀρχικὰ γιὰ σπάνιο θέαμα, τέλειωνε σὲ βαρύθυμη καὶ σκοτεινὴ ἀγωνία. Χάθηκαν σὰν ἀπὸ μαγεία τὰ ἐκτεθειμένα πτώματα, κλείστηκαν νωρὶς-νωρὶς τὰ ἐμπορικὰ καί, προτοῦ ἀκόμα σημάνει ἡ βραδυνὴ σάλπιγγα, εἶχανε σφαλιστεῖ καὶ τὰ σπίτια, σβήστηκαν τὰ τελευταῖα λυχνάρια.

Βαρὺ καὶ πένθιμο τὸ σούρουπο ἔπεσε πάνω στὴ ζαρωμένη πολιτεία.

Τὴν ἴδια ὥρα, ἡ Ρωμιὰ δούλα τοῦ Καφούρη ποὺ πότιζε τὰ λαχανικὰ τοῦ ἀχαμνοῦ περιβολιοῦ της, ἄκουσε νὰ τὴ σιγοκαλοῦν πάνω ἀπὸ τὸ σαμάρι τῆς μάντρας. Θαρώντας πὼς εἶναι ὁ καλός της, ἕνα κάποιο μαστορόπουλο, πετάχτηκε κατὰ κεῖθε ποὺ ἐρχόταν ἡ φωνὴ κι ἀνέβηκε σ' ἕνα ἀγκωνάρι. Πάνω ἀπὸ τὸ σαμάρι εἶδε νὰ προβάλλει ἕνα πρόσωπο γεροντικό, γυναίκειο. Ἀναγνώρισε μὲ τὸ πρῶτο τὴ βάγια τοῦ Σγουροῦ.

—Ἐσύ 'σουνα χριστιανή! Καὶ τρόμαξα...

— Μονάχες εἴσαστε; ρώτησε ἀλαφιασμένη ἡ βάγια.

— Μονάχες κ' ἔρημες.

Ἡ βάγια γύρισε τὰ μάτια της ἀνήσυχη στὸ παραθύρι.

— Μὴ σκιάζεσαι, τὴν ἡσύχασε ἡ μικρή. Ὁ γέρος ψοφολογάει κατάκοιτος, τοῦ ἔχουν τσακιστεῖ ὅλα του τὰ παΐδια.

—Ἄκου, τὴν ἀντίσκοψε ἡ γριά, πρέπει νὰ ἰδῶ γρήγορα τὴν κυρά σου. Ἄμε νὰ τῆς τὸ πεῖς.

— Μετὰ χαρᾶς! Κόπιασε μέσα, ἀπὸ τὸ πορτί.

—Ὄχι. Καλλίτερα ἀπὸ δῶ ποὺ εἶμαι.

Ἡ δούλα ἔδειξε πίσω, τὸ σπίτι τοῦ ἀφέντη της.

—Ἔχεις ἀντίκρυ τὸ παραθύρι. Ὁ γέρος εἶναι ἑφτάψυχος. Ξέρω κ' ἐγώ...

— Καλὰ τότε, ἔκανε ἡ βάγια καὶ διπλώθηκε στὴ μαντήλα της. Χώθηκε ἀπὸ τὸ πορτί, ποὺ εἶχε στείλει παραγγελιὰ ὁ Καφούρης καὶ τὸ ξαναφτιάξανε πρωΐ-πρωΐ, καὶ στάθηκε νὰ καρτερεῖ τὴ Μπιάνκα. Δὲν περίμενε πολύ. Ἡ νεαρὴ Γενοβέζα ἦρθε γοργὴ κι ἀθόρυβη νὰ τὴ συναντήσει.

Πῆρε τὴ γριὰ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν τράβηξε στὸ βάθος τοῦ περιβολιοῦ, κάτω ἀπὸ τὴν κουρβουλιασμένη περγουλιά. Στάθηκαν ὀρθὲς μπροστὰ σ' ἕνα μικρὸ πέτρινο πάγκο.

— Εἶναι ζωντανὸς ἢ ὄχι; ρώτησε ἡ κοπέλλα ξέπνοη.

— Ζωντανός, δόξα νάχει ὁ Πανάγαθος, κυρά μου!

Ἡ Γενοβέζα ἀνάσανε μ' ἀνακούφιση θριαμβική. Περισσότερο κι ἀπὸ τὴ λύπη τοῦ χαμοῦ, λογάριαζε τὴ ντροπὴ μιᾶς νικημένης ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπης.

— Λαβωμένος;

— Πολὺ ἀλαφριά.

Στὰ πηχτὰ χείλη τῆς Μπιάνκας ἄστραψε πλατὺ χαμόγελο.

— Καὶ λεύτερος;

— Λεύτερος.

Τὰ μάτια της τὰ φώτισε ἄγρια χαρά. Πάει, τέλειωσε! Τοῦτος εἶταν ὁ ἄντρας ποὺ θ' ἀγαποῦσε στὸ ἑξῆς σ' ὁλάκερη τὴ ζωή της.

— Μὰ πῶς; πῶς; ἔκανε μὴ μπορώντας νὰ συγκρατήσει τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς της ποὺ ἀναγάλλιαζε, καὶ κάθησε στὸν πέτρινο πάγκο. Ἐγὼ εἶχα ἀκούσει πὼς τὸν σκοτώσανε.

— Θὰ σοῦ τὰ πεῖ ὁ ἴδιος, τώρα ποὺ θἄρθει. Ἐγὼ πετάχτηκα μονάχα νὰ σὲ ρωτήσω ἀπὸ μέρος του ἂν μπορεῖ νὰ σ' ἀνταμώσει ἐδῶ στὸ περιβόλι.

—Ὥστε θἄρθει! ἔκανε ἐκστατικὰ ἡ Μπιάνκα καὶ τὰ μάτια της στυλώθηκαν θολὰ στὸν ἀέρα.

— Θἄρθει, ἀναστέναξε ἡ γριά. Δὲ θέλει νὰ μ' ἀκούσει ποὺ τοῦ λέω νὰ φυλάγεται. Ἂν τὸν ἰδοῦν, Χριστέ μου! εἶναι χαμένος. Καὶ τώρα ποὺ δὲ βρήκανε τὸ κορμί του μὲ τοὺς ἄλλους σκοτωμένους, δὲ θὰ τὸν γυρεύουν τάχατες; Δὲ θὰ τὸ κατάλαβαν πὼς ἔχει γλυτώσει; Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ περιμένω νὰ χτυπήσουν τὴν πόρτα μου, νἄρθουν ἁρματωμένοι καὶ νὰ μοῦ τὸν πάρουν. Μεγαλόχαρη, κάνε τὸ θάμα σου νὰ γλυτώσει!...

Δάκρυσε.

— Πήγαινε, στεῖλε τον! λέει ἡ Μπιάνκα καὶ σηκώνεται. Ἐδῶ θὰ τὸν προσμένω.

— Τέτοιαν ὥρα, μέρα ἀκόμα; Τὸ βάζεις μὲ τὸ νοῦ σου, κυρά μου, τί κίνδυνο τρέχει; Εἶναι γιὰ ζωὴ καὶ γιὰ θάνατο!... Ἐδῶ μέσα στ' Ἀνάπλι δὲν ἔχει πιὰ χωρεμό. Πρέπει νὰ βρεθεῖ τρόπος νὰ φύγει αὔριο πρωῒ-πρωΐ.

— Νὰ φύγει;...

Ἡ Μπιάνκα ἔμεινε ἄλαλη. Ὁ ἄντρας ποὺ εἶχε διαλέξει ἐδῶ καὶ λίγες στιγμὲς γιὰ ὁλάκερη τὴ ζωή της, ὁ ἄντρας ποὺ τῆς εἶχε σκλαβώσει τὴν καρδιά, νὰ φύγει, κ' ἔτσι γρήγορα.

Ὅμως στὸ νοῦ της ἦρθε ὁλάκερη ἡ πρωϊνὴ κουβέντα τοῦ πατέρα της μὲ τὸν Πρεβεδοῦρο, ποὺ τὴν εἶχε κρυφακούσει πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο, θυμήθηκε τὸ μῖσος τοῦ κύρη της, τὴ λύσσα τοῦ γελασμένου Φράγκου. Ἂν ὁ Σγουρὸς ἔμενε στ' Ἀνάπλι, θἄπρεπε νὰ κρύβεται σ' ὅλη του τὴ ζωή. Καὶ δὲ συλλογιζόταν ἡ Μπιάνκα ἂν τέτοιο πράμα εἶτανε ποτὲ βολετό. Συλλογιζόταν πὼς τί ἄντρας θὰ εἶναι πιὰ αὐτὸς ποὺ θὰ ζεῖ ἰσόβια κρυμμένος.

— Ναί... πρέπει νὰ φύγει, μουρμούρισε τέλος σὰ μέσα της. Καὶ κοίταξε τὸ βραδυνὸν οὐρανὸ ὅπου ἄρχιζαν ν' ἀνάβουνε τὰ πρῶτα ἀστέρια. «Αὔριο πρωῒ-πρωΐ», συλλογίστηκε. «Λοιπὸν ποτὲ πιὰ δὲ θὰ τὸν ξαναδῶ». Καὶ μιὰ θλίψη βαρειά, μελαγχολία πικρή, γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωή, κατέβηκε στὴν ψυχή της.

Μπουμπουλωμένη, βαδίζοντας βιαστικὰ καὶ σύρριζα στοὺς τοίχους, ἡ βάγια γύρισε στὸ σπίτι της. Σὰν πῆρε τὸν κατήφορο τοῦ τραχωνιοῦ, στάθηκε μιὰ στιγμὴ καὶ κοίταξε πίσω της μήπως τὴν ἔχουνε πάρει τὸ κατόπι. Ὁ τόπος εἶταν ἔρημος, βράχια μονάχα καὶ πάντα βράχια. Κατηφόρισε στὸ στάβλο, κ' ἐκεῖ, πάνω στὰ δεμάτια τοῦ σανοῦ, βρῆκε τὸν Νικηφόρο ξαπλωμένο, νὰ λαγοκοιμᾶται.

Στύλωσε τὰ μάτια του καὶ τὴν κοίταξε νἄρχεται.

— Είναι μοναχή της, σὲ προσμένει μὲ τὴ νύχτα, τοῦ εἶπε γονατίζοντας κοντά του. Είναι κι αὐτὴ τῆς γνώμης πὼς αὔριο πρέπει νὰ φύγεις πρωΐ - πρωΐ.

Κούνησε τὸ κεφάλι του, κ' ἡ ἀκόμα θολὴ ἀπὸ τὸν ὕπνο ματιά του γλίστρησε μέσ' ἀπὸ τὸ μισανοιχτὸ σανιδένιο πορτόφυλλο ἔξω, πέρα, στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ πελάγου καὶ τ' οὐρανοῦ. Κιόλας εἶτανε μακρυνή, φευγάτη, ματιὰ ἀνθρώπου ποὺ ἔκοψε τὰ δεσμά του μὲ τὸ σήμερα καὶ ζεῖ κιόλας στὴν καταχνιὰ τῆς ἀπόστασης, τοῦ μισεμοῦ. Πρωτοπορία νεφελωτή, τὰ ὄνειρα, εἶχαν ἔρθει λίγο πρὶν νὰ τοῦ ξεσηκώσουν πάλι τὸ νοῦ, μέσα στὸ μαυλιστικό τους στρούφουλα. Σήκωσε τὸ χέρι καὶ τὸ ἔφερε πασπατευτὰ στὸ μέτωπό του ποὺ τὸ ἔδενε ἐπίδεσμος φαρδύς.

— Πονάει λιγότερο, εἶπε.

Στρώθηκε λοιπὸν κ' ἡ βάγια του χάμου κι ἄρχισε τὶς κουβέντες της. Σήμερα, ὁλάκερη τὴν ἡμέρα, δὲν εἶχε σταθεῖ οὐδὲ στιγμή. Χαράματα, ποὺ τὸν εἶδε νὰ τῆς ἔρχεται καταματωμένος, τὸν ἔβαλε νὰ πλαγιάσει, τοῦ ἔπλυνε τὴ λαβωματιά, τὴν ἔδεσε καὶ τοῦ παραστάθηκε στὸ πρωτοῦπνι. Μὲ τὸ μεσημέρι, τὸν εἶδε ποὺ ξυπνοῦσε ἥσυχος. Τὴν περιπέτεια τῆς τὴν εἶχε ἱστορήσει μὲ λίγα λόγια ὁ ἴδιος. Ὅμως αὐτή, ζυγιάζοντας καλὰ τὰ πράματα, εἶχε κιόλας κάνει τὸ σχέδιό της. Τοῦ ἔβαλε δίπλα του, στ' ἀχερόστρωμα, λίγο βραστὸ κοτόπουλο, ἕνα μουρχοῦτι μὲ ζουμί, καὶ τοῦ εἶπε νὰ μείνει κάλλιο ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται ξαπλωμένος παρὰ νὰ μπεῖ στὸ σπίτι γιὰ νὰ πλαγιάσει στὸ κρεββάτι του. Ἂν ἔρχονταν νὰ τὸν γυρέψουν, μποροῦσε στὴν ἀνάγκη νὰ χωθεῖ καὶ μέσα στ' ἄχερα, ἐνῶ τὸ σπίτι θὰ τὸ ψαχούλευαν πέτρα τὴν πέτρα. Ὕστερα διπλώθηκε στὴ μεγάλη μπόλια της, ἔκλεισε ἀπ' ἔξω τὴν πόρτα τοῦ στάβλου κ' ἔφυγε βιαστική.

Γύρισε πίσω προχωρημένο τ' ἀπομεσήμερο, πιὸ ἥσυχη κ' ἱκανοποιημένη.

—Ἤμουνα στὴν Ἁγια - Μονή, τοῦ ἐξήγησε. Κρατοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη της κ' ἕνα σφιχτοδεμένο μπογαλάκι.

Ἡ Ἁγια - Μονὴ εἶναι ἕνα μικρὸ μοναστῆρι ὡς μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι, πάνω σὲ ἥμερη, γελούμενη λοφοπλαγιά. Ἀρχικὰ χτισμένο γιὰ γυναῖκες, εἶχε γίνει ἀργότερα ἀντρικό. Τὶς καλόγριες, ὁ κτήτορας «Ἐπίσκοπος Ναυπλίου καὶ Ἄργους Λέων», ἔβαλε νὰ τὶς μεταφέρουν στὰ ἐνδότερα, ἀπὸ φόβο τῶν κουρσάρων.

Ἄνοιξε ἡ βάγια τὸ μπογαλάκι κ' ἔβγαλε ἀπὸ μέσα ἕνα παλιό, τριμμένο ράσο, ἕνα καλογερικὸ καλυμαύχι κ' ἕνα ζευγάρι καλλίγια ὁλοκαίνουργα.

—Ὁ Ἱλαρίωνας μοῦ τἄδωσε γιὰ σένα. Θὰ περάσει κι ὁ ἴδιος βράδυ - βράδυ ἀπὸ δῶ.

Εἶταν ὁ καλόγερος ποὺ τοῦ εἶχε μάθει τὰ πρῶτα γράμματα. Ἐρχόταν ἀκόμα κάπου - κάπου καὶ τοὺς ἔβλεπε, σὰν ἔμπαινε στὴν πολιτεία γιὰ ψώνια ἢ γιὰ νὰ δοκιμάσει τὰ καινούργια κρασιά.

— Τ' εἶναι τοῦτα ; Καλογερίστικα ;

— Πρέπει νὰ φύγεις, τοῦ εἶπε σκυθρωπή, κι ἀλλοίμονο ἂν σὲ γνωρίσουν ! Ἔξω χαλάει ὁ κόσμος, ὁλάκερο τ' Ἀνάπλι βρίσκεται στὸ πόδι. Λένε πὼς αὐτὸς ὁ Σατανὰς ὁ Ντελιούριας φάνηκε πάλι στὰ νερά μας.

Χριστέ μου, σῶσε μας τοὺς ἁμαρτωλούς!... Ὅμως ἐσὺ τώρα θὰ γλυτώσεις. Θὰ σὲ περάσουμε ντυμένον καλόγερο ἀπὸ τὰ τειχιὰ ἢ ἀπὸ τὸ λιμιῶνα, ὅπως ἔρθει βολικό, καὶ θὰ μείνεις κρυμμένος τὴν αὐριανὴ μέρα στὴν καλύβα τοῦ Ἱλαρίωνα, ψηλὰ στὸ μετόχι τῆς Ἁγια - Μονῆς. Πρέπει νὰ γιάνεις ὁλότελα ἀπὸ τὴ λαβωματιά σου, καρδούλα μου, γιατὶ θἄχεις ὕστερα νὰ κάνεις μακρυνὸ ταξίδι. Θὰ πᾶς πέρα, κάτω, στὸ Μυτζηθρά, στὰ χώματα τῆς Ρωμανίας. Ἔχεις ἐκεῖ, κατὰ πῶς ξέρεις, ἕνα θεῖο μεγάλο καὶ τρανό, τὸν Σγουρομάλλη. Εἶναι συγγενής σου ἀπὸ τὴ συχωρεμένη τὴ μάννα σου. Θὰ τοῦ δείξεις τὸ δαχτυλίδι της καὶ θὰ σ' ἀναγνωρίσει. Αὐτὸς πρέπει ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα νὰ σὲ προστατέψει. Ἐγὼ θὰ παρακαλάω πάντα γιὰ σένα στὶς προσευχές μου τὴ Μεγαλόχαρη.

Σκέπασε τὸ ζαρωμένο πρόσωπό της κι ἄρχισε νὰ κλαίει ἥρεμα καὶ σιγανά. Εἶτανε τὸ παιδὶ τῆς καρδιᾶς της, ἡ ἐλπίδα τῆς ἄχαρης γεροντικῆς της ζωῆς. Τώρα, θὰ τὸν ἔχανε. Καὶ ποιὸς ξέρει ἂν ποτὲ πιά...

— Μὴν κλαῖς, τῆς λέει ἀφαιρεμένος, χαϊδεύοντας τ' ἀσπροκίτρινα μαλλιὰ ποὺ εἶχε ξεσκεπάσει γλιστρώντας ἀπὸ τὸ κεφάλι ἡ φτωχική της μαύρη μπόλια. Μὴν κλαῖς. Θὰ ξανάρθω κάποτε, θὰ τὸ ἰδεῖς.

—Ὤ!... ἐμένα τότε θὰ μὲ τρώει τὸ μαῦρο χῶμα. Ἂν μὲ θυμηθεῖς, μπορεῖ τὸ πολὺ - πολὺ νὰ μ' ἀνάψεις κάνα κερί. Καρδούλα μου..., ξέσπασε παίρνοντάς τον στὴν ἀγκαλιά της παράφορα, ὅπως σὰν εἶτανε μικρὸ παιδί. Ἀκριβέ μου! Μὴ μὲ ξεχάσεις.

Ἡ νύχτα εἶχε κατέβει, σκυθρωπή. Ἀγκαλιασμένοι ἔμειναν ἐκεῖ, πάνω στ' ἀχερόστρωμα, δίχως νὰ μιλᾶνε. Κι αὐτός, μέσα στὸν ταραγμένο νοῦ του, ἀναθυμόταν τώρα τὰ παραμύθια τὰ παλιὰ ποὺ τοῦ ἔλεγε σὰν εἶτανε μικρός, γιὰ νὰ τὸν νανουρίζει, τὶς ἱστορίες γιὰ τὸ δράκο καὶ γιὰ τὴ βασιλοπούλα, γιὰ τὸ μαγεμένο παλάτι καὶ τ' ἀντρειωμένο πριγκηπόπουλο ποὺ πάει, πάει ἀκούραστα, πάνω στ' ἄτι του, δίχως ποτέ του νὰ σταθεῖ, ὡς ποὺ νὰ βρεῖ τ' ἀμίλητο νερό, τὸ νεραϊδόπιοτο, καὶ τὴν ὀνειρεμένη χώρα.

Τὴν ὥρα ποὺ ἦρθε ὁ Ἱλαρίωνας, ὁ Νικηφόρος εἶχε σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ στρῶμα κ' ἑτοιμαζότανε νὰ πεταχτεῖ στῆς Μπιάνκας. Μπῆκε ψαχουλευτὰ ὁ καλόγερος στὸ σκοτάδι τοῦ στάβλου, κουβαλώντας μὲ βαρὺ ἀγκομαχητὸ τὴν ὁλοστρόγγυλη κοιλιά του. Εἶχε περάσει πρῶτα ἀπὸ τοῦ ξαδέρφου του, ἐκεῖ ποὺ θὰ κοιμότανε τὴ νύχτα τούτη, ὅμως ἡ ἀνάσα του ἔζεχνε κρασί. Κάθησε κι αὐτὸς πάνω στ' ἄχερα καὶ κανόνισαν τὶς τελευταῖες λεπτομέρειες.

Πρωῒ - πρωΐ, μὲ τὸ γλυκοχάραμα, θἀρχόταν ὁ Ἱλαρίωνας καὶ θἄπαιρνε τὸν Νικηφόρο. Δὲ θὰ ξανοίγονταν μὲ βάρκα ἀπὸ τὸ λιμιῶνα γιατὶ θὰ τοὺς ἔβλεπαν οἱ ναυτικοὶ κ' εἶτανε φόβος. Τὸ σχέδιό του, αὐτουνοῦ, εἶτανε νὰ καβαλήσει ὁ Νικηφόρος, κουκουλωμένος καλά, τὴ μούλα φορτωμένη μὲ τὰ ψώνια τῆς Μονῆς, κι αὐτός, κρατώντας τὸ καπίστρι, νὰ τὸν περάσει ἔτσι ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς Στεριᾶς. Ἂν τὸν σταματοῦσαν, πράμα ἀπίθανο, θἄλεγε πὼς εἶναι ἕνας καλόγερος ἄρρωστος ποὺ τὸν ἔφερε χτὲς βράδυ στὸ γιατρὸ καὶ τὸν γυρίζει τώρα πίσω στὸ μοναστῆρι.

— Μὴ φοβόσαστε ἀπὸ τὸν κόσμο, τοὺς πληροφόρησε. Κανένας δὲν ξέρει πὼς ἤσουνα χτὲς βράδυ στὸ ρεσάλτο. Οἱ Φράγκοι τὸ κρατᾶνε μυ-

στικό, δὲν ξέρω γιὰ ποιὸ λόγο. Τοὺς μόνους ποὺ πρέπει νὰ ξεγελάσουμε εἶναι οἱ σπιγοῦνοι τοῦ Πρεβεδούρου· ὅμως ὅλοι τους τώρα, ἀπὸ κιτιβάνο ἴσαμε δοῦλο, εἶναι παραζαλισμένοι μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ Ντελιούρια. Κ' ἔπειτα, τί καλόγερος θἆμουν ἐγὼ ἂν δὲ μποροῦσα νὰ ξεγελάσω δέκα πονηροὺς ἀνθρώπους.

— Κι ὁ 'Αστρίτης; ρώτησε ὁ Νικηφόρος. Δίχως τὸν 'Αστρίτη ἐγὼ δὲ φεύγω.

— Οὔτε ποὺ σ' ἀφήνω νὰ φύγεις δίχως τὸ φαρί, εἶπε ἡ βάγια. Θὰ σοῦ χρειαστεῖ γιὰ τὸ ταξίδι σου. Μὰ ἔννοια σου, πρόβλεψα καὶ γι' αὐτό. Αὔριο τ' ἀπομεσήμερο θὰ τὸν σελλώσω καὶ θὰ τὸν κατεβάσω ἀπὸ τὸ χαλινάρι στὴν πολιτεία. 'Εκεῖ, κλαίγοντας κι ἀναστενάζοντας, θὰ τὸν πουλήσω τάχατες σ' ἄνθρωπο ποὺ θἄχει στείλει ἀπὸ πρὶν ὁ 'Ιλαρίωνας, τὸν ἀγωγιάτη τοῦ μοναστηριοῦ, κι αὐτὸς θὰ σοῦ τὸν φέρει ἴσια στὸ μετόχι.

Τοὺς ἀγκάλιασε καὶ τοὺς δυό.

— Ποτέ μου δὲ θὰ σᾶς ξεχάσω! φώναξε συνεπαρμένος ἀπὸ παιδιάτικη χαρά.

Ὅμως ἡ γριὰ βάγια, μὲ τὴ μητρική της τὴ διαίσθηση, καταλάβαινε πώς, ἀπὸ τούτην ἴσα-ἴσα τὴ στιγμή, ἄρχιζε νὰ τὴν ἀπολησμονάει.

Τὰ σπίτια εἶχανε κλείσει καὶ τὰ λυχνάρια εἶχαν σβηστεῖ, ὅταν ὁ Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς κατηφόρισε στὸ σπίτι τῆς καλῆς του. Χώθηκε ἀπὸ τὸ πορτί, ποὺ τὸ βρῆκε μισανοιχτό, καὶ πῆγε, ὅπως τὸν εἶχε ὁρμηνέψει ἡ βάγια του, στὸ βάθος τοῦ περιβολιοῦ. 'Εκεῖ βρῆκε τὴ Μπιάνκα καθισμένην στὸν πέτρινο πάγκο, νὰ τὸν περιμένει.

—Ἄργησες, τὸν μάλωσε χαϊδευτικά, δίχως τὴν παλιά της ἔπαρση.

Τῆς ἐξήγησε τὸ γιατί. Τῆς παράστησε ὁλάκερο τὸ σχέδιο τῆς φυγῆς του. «Καλὸ εἶναι», λέει κείνη στὸ τέλος μὲ τὴ βαρειά της αὐστηρὴ φωνή, «μὰ πῶς ἔγιναν τὰ χτεσινοβραδυνά;» Ἤθελε νὰ τῆς τ' ἀνιστορήσει μὲ κάθε λεπτομέρεια.

Μὲ τὸν ἐνθουσιασμό του, ποὺ ἄρχιζε τώρα νὰ φτερώνεται ἀπὸ τὸν ἵμερο τοῦ μεγάλου ταξιδιοῦ, τῆς διηγήθηκε ὅλα τὰ ἐπεισόδια τῆς περασμένης νύχτας. Σὰν ἀπόσωσε τὴν ἀφήγησή του καὶ τῆς εἶπε γιὰ τὴ στιγμὴ ποὺ σήμαινε ἡ πρωϊνὴ σάλπιγγα, τὴ φυγή του ἀνάμεσα στοὺς μυτεροὺς βράχους, ἄκρη-ἄκρη στὸ νοτιοδυτικὸ τραχῶνι, τὸ γυρισμὸ στὸ σπίτι του, ἅπλωσε τὰ βαρειὰ μπράτσα της, τὰ ἔδεσε γύρω στὸ λαιμό του κι ἀκούμπησε τὸ κεφάλι της στὸν ὦμο του.

— Λοιπὸν θὰ φύγεις, ἔχανε βαθιά, ρεμβάζοντας, κι ἀπὸ τὴ φωνή σου τὸ καταλαβαίνω πὼς πολὺ τὸ θέλεις. Ἔχεις δίκιο, δὲ θὰ σοῦ κοστίσει τίποτα. Ὅμως ἐγώ... 'Εγὼ θἄθελα, ἀπὸ τώρα κ' ἐμπρὸς ἂν εἶταν βολετὸ νἄρχιζε ἡ ἀγάπη μας.

Ἡ φωνή της εἶχε πάρει ἕναν τόνο πραότητας τρυφερῆς, ἄγνωστης ἴσαμε τώρα. Γιὰ πρώτη φορὰ θαρεῖς καὶ φανέρωνε τὴν τόσο νεαρή, τὴν κοριτσίστικη ἡλικία της. Ὡς τώρα εἶχε δειχτεῖ μπροστά του ὥριμη, πρεσβύτερη, σοφή.

—Ἄκου, τοῦ λέει σὲ λίγο, σηκώνοντας πάλι τὸ κεφάλι της ζωηρά. Τὰ πράματα δὲν εἶναι ὅπως τὰ λένε ἔξω. Ὁ πατέρας μου γέλασε

τὸν Πρεβεδοῦρο στὴν πρωϊνή τους τὴ συνάντηση, ὅμως ἐγὼ τὰ ξέρω ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ θείου μου, ποὺ μοῦ τὰ εἴπανε μπροστά σου — θυμᾶσαι — χτὲς βράδυ. Poveretti! ἀναστέναξε σιγανά, στὴ θύμιση τῶν σκοτωμένων.

— Πῶς εἶναι λοιπόν; ρώτησε ὁ Νικηφόρος.

—Ὁ Ντελιούρια, εἶν' ἀλήθεια, ἔστειλε μιὰ γαλέρα του χτὲς νύχτα ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Εἶχε πάρει τὸ κατόπι μιὰ ταρίδα τοῦ θείου μου, ποὺ ἐρχότανε λίγο πιὸ πρὶν νὰ συντύχει τὸν πατέρα μου στοὺς βάλτους. Ὁ Ἀραγωνέζος ἤξερε πὼς οἱ ἀνθρῶποι τοῦ Γκαφφόρε ἔρχονται νὰ πάρουν χρήματα ἀπὸ τὴν Τράπεζά μας. Ζύγωσαν λοιπὸν μουγγά, κλεφτά, μὲ βάρκες, ἐκεῖ ποὺ ὁ πατέρας μου εἶχε ἀνάψει τὴ φωτιὰ γιὰ νὰ τὸν βροῦν οἱ δικοί μας, καὶ τοὺς πέσανε πάνω, τὴ στιγμὴ ἴσα-ἴσα ποὺ γινόταν ἡ παράδοση. Στὴ συμπλοκή, σκοτώθηκαν δυὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ θείου μου καὶ λαβώθηκε ὁ πατέρας. Ὕστερα οἱ Ἀραγωνέζοι, ποὺ εἶταν περισσότεροι, ἁρπάξανε τὰ λεφτὰ καὶ φύγανε γιὰ τὴ γαλέρα τοῦ Ντελιούρια. I ladri!... Οἱ δικοί μας, δώδεκα ὅλοι-ὅλοι, βάλανε στὴ βάρκα τὸν πατέρα μου καὶ τὸν ἔφεραν πίσω στ' Ἀνάπλι, σκαρφαλώνοντας ἀπὸ τοὺς βράχους, ἐκεῖ ποὺ σταματάει τὸ τειχὶ τῆς θάλασσας.

Τοῦ εἶπε ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἀτιμία τοῦ πατέρα της, ποὺ τὸν κατάγγειλε γιὰ συνεννοημένο τάχα μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ντελιούρια. «Ποτὲ δὲ θὰ τοῦ τὸ συχωρέσω!», πρόσθεσε σκληρά, σφίγγοντας μὲ μῖσος στυγνὸ τὰ δόντια.

Κάθησαν ἀκόμα λίγο, σιγοκουβεντιάζοντας. Τὴν ὥρα ποὺ ἑτοιμαζόταν ἐκεῖνος νὰ φύγει, ἅπλωσε πάλι τὰ μπράτσα της καὶ τὸν κράτησε.

— Μποροῦσες τὴ νύχτα τούτη νὰ τὴν περάσεις ἐδῶ, τοῦ λέει ἄτολμα, τρίβοντας σὰ γάτα τὸ κεφάλι της πάνω στὸ φαρδύ του στῆθος. Θὰ σ' ἔκρυβα καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἐδῶ κανένας ποτὲ δὲ θὰ σκεφτεῖ νἄρθει νὰ σὲ γυρέψει.

—Ὄχι, πρέπει νὰ βγῶ ἀπὸ τὴν πολιτεία μόλις ἀνοιχτεῖ ἡ σιδερόπορτα. Σ' ἀφήνω γειά!

Τὸν ἔσφιξε πάνω της ἐπίμονα, καὶ τὸν κάθισε πάλι στὸν πάγκο. Ἡ μυρωμένη σὰ λιβάνι ἀνάσα της τοῦ ζάλισε τὰ φρένα.

Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ χωρίζονταν τελειωτικά, ἐκεῖ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ πορτί, τὸν κράτησε ἀκόμα μιὰ στιγμὴ καὶ τοῦ εἶπε:

— Μέσα στὸ περσίκι σου θὰ βρεῖς ἕνα μικρό μου δῶρο· θέλω νὰ τὸ κρατήσεις. Θὰ σοῦ χρειαστεῖ γιὰ τὸ ταξίδι σου.

Πιὸ πάνω, στὸ διάσελο τοῦ τραχωνιοῦ, στάθηκε ὁ Νικηφόρος μιὰ στιγμὴ κι ἄνοιξε τὸ περσίκι. Μέσα βρῆκε, τυλιγμένα σ' ἕνα μαντῆλι κόκκινο μεταξωτό, δέκα χρυσὰ πέρπυρα. «Μὲ ξέρει γιὰ φτωχό», συλλογίστηκε πικρά. «Μὰ δὲν πειράζει, δὲ θέλω νὰ τὴν προσβάλω. Κ' ἔπειτα, εἶναι μὲ τὴν καρδιά της...»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΥΠΝΟΣ τοῦ Σγουροῦ ἐκείνη τὴ νύχτα εἶτανε ταραγμένος. Κάθε τόσο τιναζόταν ἀπὸ ὄνειρα ἀλλόκοτα, βραχνάδες ἀπίθανους, κι ἄνοιγε διάπλατα τὰ μάτια του νὰ ψαχουλέψει τὸ σκοτάδι. Τὸ πρωῒ δὲν καλοθυμόταν πιὰ τί εἶχε ἰδεῖ· ἡ ἐντύπωση ὡστόσο τοῦ ἀπόμενε, περίτρομη, σὰ νὰ εἶχε ζήσει τὶς ἐνδιάμεσες τοῦτες ὧρες σὲ κόσμο δαιμονικό, στοιχειωμένον ἀπὸ φριχτὲς κι ἀπάνθρωπες δυνάμεις. Δυὸ-τρεῖς φορές, εἶχε ξεχωρίσει κάποιο πρόσωπο ἀκαθόριστα γνώριμο καὶ μακρυνό, μορφὴ γυναίκεια, ποὺ ἐρχότανε πρὸς αὐτὸν ἀργοβαδίζοντας, μὲ χαμόγελο χλωμὸ στὰ χείλη. «Ποιὰ νἆναι, ποιὰ νἆναι», ἀναρωτιόταν μέσα στὸν ὕπνο του, γεμᾶτος ἀγωνία, κ᾿ ὑπόφερε ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ τὴ θυμηθεῖ. Εἶτανε ψηλή, νεαρή, τυλιγμένη σ᾿ ἁπλόχωρο θαλασσὶ μανδύα. Τοῦ τέντωνε τὰ χέρια της, τὰ τυλιγμένα σ᾿ ἐφαρμοστὰ ἄσπρα μανίκια ἀπὸ ὕφασμα ἁπαλό, κ᾿ εἶτανε σὰ νὰ τὸν προσκαλοῦσε ἢ νὰ τοῦ γύρευε βοήθεια. Ὅμως πιὸ πίσω, σὲ σκοτεινὴ κ᾿ ὑγρὴ γωνιά, κάτω ἀπὸ χαμηλὴ καμάρα, τὸ μοῦτρο τοῦ Πρεβεδούρου προβαίνει καὶ τοὺς κοιτάζει ἄφωνα, χαμογελώντας ἐπίβουλα καὶ σαρκαστικά.

Ἕνας ἄνεμος φύσηξε, βίαιος, ποὺ τύλιξε σὲ τεφρὴ καταχνιὰ τὸ μαγικὸ δραμα. Τώρα εἶταν ὁ ἑαυτός του καβαλικεμένος σ᾿ ἄγριο ἄτι καὶ κάλπαζε, κάλπαζε, πάνω σὲ δρόμο ἀόρατο ἀπὸ τὸν πολὺ κουρνιαχτό. Θαροῦσε πὼς τὰ πέταλα τοῦ ἀλόγου δὲν ἀκουμπᾶνε στὴ γῆ, μὰ πὼς ἕνα σύννεφο σκοτεινὸ καὶ βαρύ, σύννεφο θύελλας, τὸν ἔχει συνεπάρει. Κοίταξε τ᾿ ἄλογο κ᾿ εἶδε πὼς δὲν εἶναι ὁ Ἀστρίτης. Εἶτανε φαρὶ καταμέλανο, γυαλιστερὸ σὰ χέλι, ποὺ ρουθούνιζε τρανταχτὰ κ᾿ εἶχε τὸ μάτι στρογγυλό, κόκκινο, σὰν ἀναμμένο κάρβουνο. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε στ᾿ αὐτιά του, σάλπιζε, κι ὁ καλπασμὸς γινόταν ὅλο καὶ πιὸ γοργός, διαβολικὸς σίφουνας μέσα στὴ βουερὴ νύχτα.

Τινάχτηκε τρέμοντας, μὲ τὴν ἀνάσα του κομμένη, ἅπλωσε τὰ χέ-

ρια του κάπου νὰ πιαστεῖ. Τέντωσε τὰ μάτια του κι ἀφουγκράστηκε. Ἔξω εἶχε σηκωθεῖ ἄνεμος, στ' ἀλήθεια. Δίπλα του, πάνω στὸ ἴδιο δεμάτι μὲ τ' ἄχερα, ἄκουσε τὸν ἤρεμο καὶ κανονικὸ ἀνασασμὸ τῆς κοιμισμένης βάγιας. Δὲν εἶχε θελήσει νὰ τὸν ἀφήσει τούτη τὴ νύχτα μοναχό του, ἦρθε καὶ πλάγιασε ἐκεῖ - δά, κοντά του. Σὲ λίγο τὴν ἔνιωσε ν' ἀναδεύεται, κι ἀπὸ τὸ ρυθμὸ τῆς ἀναπνοῆς της ποὺ ἄλλαξε, κατάλαβε πὼς εἶχε ξυπνήσει κι αὐτή.

Στὸ σανιδένιο πορτόφυλλο ἀκούσανε χτύπημα ἀνάλαφρο. Ἔχωσε ὁ Σγουρὸς τὸ χέρι του νευρικὰ μέσα στ' ἄχερα, νὰ πιάσει τὸ μαχαῖρι. Ὅμως ἡ φωνὴ τῆς βάγιας μίλησε ἀτάραχη:

—Ὁ Ἱλαρίωνας εἶναι. Ξημερώνει.

Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ στρῶμα ἡ γριοῦλα καὶ πῆγε νὰ ξεμανταλώσει τὴν πόρτα. Ὁ Ἀστρίτης, ξυπνημένος κι αὐτός, ἔκρουε χάμου τὸ πέταλο. Μὲ τὰ μάτια στυλά, ὁ Σγουρός, συνεπαρμένος ἀκόμα ἀπὸ τὴ ζάλη τῶν ὀνείρων, κοίταζε δίχως νὰ καταλαβαίνει τίποτα ἀπ' ὅ,τι γινότανε γύρω του.

Ὁ καλόγερος ἔδεσε τὴ φορτωμένη μούλα του σ' ἕνα παλοῦκι ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, καὶ μπῆκε στὸ στάβλο μὲ φτέρνισμα γερό.

— Καλή σας μέρα! Χειμῶνας πλάκωσε.

Ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ πορτόφυλλο, φάνηκε ἔξω ὁ οὐρανός, ποὺ τὸν γαλάζωνε πελιδνὰ ἡ αὐγή. Κάτω, τὸ πέλαγο μούγκριζε καὶ δερνόταν.

— Νὰ ντυθεῖς ἀπὸ μέσα καλά, λέει ἡ βάγια γυρίζοντας κοντὰ στὸν κανακάρη της. Χριστέ μου, τί ἄσκημη ἐποχὴ ποὺ φεύγεις!

Ἀπὸ μικρό, τὸν εἶχε ἀναστήσει μὲ τ' ὄνειρο πὼς κάποτε, σὰ μεγαλώσει καὶ γίνει παλληκάρι στὴν ὥρα του, θὰ τὸν ξαποστείλει στὸ μακρυνὸ ταξίδι. Εἶταν εὐγενικόπουλο, καὶ δὲν τοὔπρεπε αὐτουνοῦ νὰ μείνει καὶ νὰ μουχλιάσει σὲ τοῦτο δῶ τὸ καψοκάλυβο. Θὰ πήγαινε νὰ βρεῖ τὸ θεῖο του, ποὺ εἶταν ἄντρας μεγάλος καὶ τρανὸς στὶς χῶρες τῆς Ρωμανίας... Ὅμως, ὅσο κι ἂν τὄλεγε ἡ βάγια, τότε ποὺ τὸ πίστευε ἀκόμα γιὰ μακρυνό, τώρα ποὺ τὸ ψυχοπαίδι της μεγάλωσε, τὴν ἔκαιγε νὰ τὸ συλλογιέται. Σιγὰ - σιγά, μὲ τὸν καιρό, ἡ ἱστορία γιὰ τὸ ταξίδι καὶ γιὰ τὸ θεῖο τὸν πανίσχυρο, εἶχε γίνει παραμύθι. Μηχανικὰ τὸ ἔπλαθε ἡ γριά, μηχανικὰ τ' ἄκουγε καὶ τὸ παλληκάρι. Καὶ νά ποὺ τώρα, γρήγορα κι ἀναπάντεχα, εἶτανε χρεία τὸ παραμύθι νὰ ξεδιαλύνει.

Ἄναψαν τὸ λυχνάρι, σφάλισαν τὴν πόρτα, κ' ἐκεῖ, μέσα στὸ στάβλο, ἔγιναν οἱ τελευταῖες ἑτοιμασίες.

Ὁ Ἱλαρίωνας εἶταν ἀγουροξυπνημένος καὶ χασμουριόταν. Ἔτσι ποὺ κάθησε στὴ γωνιά, ὡς ποὺ νὰ συγυριστοῦνε, τὸν πῆρε ὁ ὕπνος γερμένον πάνω στὸ φάρσωμα. Τὸ ροχαλητό του τράνταξε τὴν παράγκα ἴσαμε τὴν ὥρα ποὺ εἶχε πιὰ φωτίσει καλὰ ἔξω, κι ὁ Σγουρὸς ντυμένος μὲ τὸ ράσο του, τὸ κεφάλι μπουμπουλωμένο, φόρτωνε πάνω στὴ μούλα τὰ πράματά του τυλιγμένα σὲ σκουτιά. Ἕνα κοντὸ ρωμέϊκο σπαθί, τὸ λωρίκι, τὰ τσαγγία του καὶ τὸ σωκάρδι μὲ τὸ ταμπάρο.

Καβαλίκεψε τὴ μούλα καὶ ξεκίνησαν κ' οἱ τρεῖς.

Πίσω ἀπὸ τὸ θεόρατο μαῦρο βράχο, ὁ οὐρανὸς ἐρρόδιζε. Σύννεφα μελανὰ κι ἄλλα σταχτοκίτρινα τρέχανε στὸν οὐρανὸ παλαβωμένα· ἡ θάλασσα κάτω, μαβιὰ μ' ἀσημωτὰ λέπια ἀεικίνητα, ἀνάβραζε, ἔτρεχε

καταπάνω στὴ στεριὰ καὶ τὴν κοπανοῦσε ἄγρια, μανιασμένη. Κάτι εἶπε ὁ Ἱλαρίωνας, ὅμως ὁ ἄνεμος πῆρε τὰ λόγια του, τὰ σκόρπισε πέρα. Ἡ βάγια πορευότανε μὲ σκυμμένο κεφάλι, πένθιμη καὶ βουβή.

Πάνω ποὺ φτάσανε στὴν κατηφοριά, εἶδανε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ξάφνου νὰ ζωηρεύει. Κάποιο σύννεφο εἶχε ξεσκεπάσει τὸν ἥλιο, ἕνα σήμαντρο, μακρυά, σήμαινε. Δεξιά, ἀπὸ τὴ μεγάλη τάπια, ἀντιβούϊξε βαρὺ τὸ πρωϊνὸ βούκικο, ξυπνώντας τὴν πολιτεία.

Στάθηκαν μιὰ στιγμή, κ' ἡ βάγια, μὲ τὴν ἀγκαλιά της ἀνοιχτή, χύθηκε ν' ἀποχαιρετήσει τὸ γιό της. Ἔσκυψε κεῖνος ἀπὸ τὴ μούλα κ' ἔμειναν ἔτσι, γιὰ πολλὴν ὥρα οἱ δυό, κλαίγοντας καὶ σφιγμένοι, δίχως νὰ μιλοῦν. Ὁ Ἱλαρίωνας εἶχε σταθεῖ παραδίπλα νὰ προσμένει· βλέποντας ὅμως ὅτι χρόνιζαν, τοὺς θύμισε πὼς θὰ εἶταν καλλίτερο νὰ βγαίνανε ἀπὸ τὴ σιδερόπορτα μὲ τοὺς πρώτους. Χωρίστηκαν. Τότε ὁ Σγουρὸς ἔνιωσε τὸ τρεμάμενο χέρι τῆς ψυχομάννας του ποὺ κάτι τοῦ ἔχωνε στὸν κόρφο. Ἔκανε νὰ τὴν ἐμποδίσει, μαντεύοντας πὼς εἶναι λεφτά, ἡ παλάμη της ὅμως τοῦ ἔκλεισε μαλακὰ τὸ στόμα. «Ἂν μ' ἀγαπᾶς. . .», τοῦ σφύριξε ἱκετευτικὰ στ' αὐτί. Τῆς πῆρε καὶ τῆς φίλησε τὸ χέρι.

Καθὼς κατεβαίνανε τὸν κατηφορικὸ δρομάκο ποὺ πάει περικοπά, ἀκούσανε τὸ βουητὸ τῆς πολιτείας ν' ἀνεβαίνει χαρούμενο σὰν ξαλαφρωμένο ἀπὸ τὸ βραχνὰ τῆς νύχτας. Καμπάνες σημαίνανε στὶς ἐκκλησίες ἐδῶ - ἐκεῖ. Ἕνα κοπάδι γλάροι φτερουγίσανε πάνω στ' ἀστραφτερὸ λιμάνι. Γύρισε ὁ Σγουρὸς τὸ κεφάλι του πίσω κ' εἶδε ψηλά, σὲ κάμποση κιόλας ἀπόσταση, τὴ γριούλα βάγια ἀνεβασμένη σὲ μιὰ ξερολιθιὰ νὰ τὸν κοιτάζει ἀσάλευτη, μὲ χέρια κρεμασμένα. Ὁ ἄνεμος ἔπαιρνε τὴ μπόλια της καὶ τὴ χτυποῦσε πέρα - δῶθε σὰ λαβωμένο φτερό. Σήκωσε τὸ δεξί της, τοῦ ἔγνεψε μὲ τὸ μαντῆλι, ἀποχαιρετιστήρια. Ὕστερα τὸ ἔβαλε στὰ μάτια της.

Τῆς ἔγνεψε κι αὐτός, μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά. Κλείδωσε μέσα στὴν ψυχή του ἀκριβὰ τούτη τὴν εἰκόνα της, γιατὶ κάτι τοῦ ἔλεγε πὼς εἶναι ἡ τελευταία.

Πιὸ κάτω, περνώντας ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, εἶδε τὰ παραθυρόφυλλα κλειστά. Δὲν εἴχανε ξυπνήσει ἀκόμα ἐδῶ. Μονάχα πίσω ἀπὸ τὴ μάντρα τοῦ περιβολιοῦ ἀκουγότανε τὸ σιγοτραγούδισμα τῆς πετεινόμυαλης ρωμιοπούλας, ποὺ σκάλιζε ἢ πότιζε. Κοίταξε τὸ παράθυρο τῆς Μπιάνκας κι ἀναθυμήθηκε τὴν πρώτη τους γνωριμιά, τὶς νύχτες τους, τὸ χτεσινὸ βράδυ. «Κοιμᾶται», συλλογίστηκε, «. . . κοιμᾶται ἡ καλή, τὴν ὥρα ποὺ ἡ μάννα ἀγρυπνάει δακρυσμένη.» Ἔκανε τούτη τὴ σκέψη ἄθελα, χαμογελώντας συγκαταβατικά, ὅμως ὁ νοῦς του γρήγορα ξεστράτισε γι' ἀλλοῦ, σὰ συνεπαρμένος ἀπὸ τὸν ἄνεμο ποὺ χωνότανε πηλαλώντας στὰ στενορρύμια. Ἕνας - ἕνας, οἱ δεσμοὶ μὲ τὸν τόπο καὶ τὴν παλιὰ ζωή, κόβονταν. Σὰν πουλὶ ποὺ φτερακίζει μὲ τὴν αὐγή, ἡ ψυχή του χυμοῦσε κατὰ τὰ μελλούμενα, τ' ἀρχινισμένο κιόλας μεγάλο ταξίδι.

Ἀνακατεύτηκαν μὲ τὸν κόσμο. Ὁ Ἱλαρίωνας βάδιζε μπροστά, σέρνοντας τὴ μούλα ἀπὸ τὸ καπίστρι. Χαιρέτησε δυὸ - τρεῖς γνωστούς του, ἔρριξε κάμποσες λιμπιστικὲς ματιὲς ἀπὸ τὴν πόρτα στὰ καπηλειά. Τοῦ Σγουροῦ ἔκανε ἐντύπωση ποὺ κανένας ἀπὸ τοὺς διαβάτες δὲν τὸν πρόσεχε ἰδιαίτερα· θὰ τὸ θαροῦσε φυσικότερο νὰ τὸν κοιτάζουν ὅλοι τους

ὑπονοιασμένοι. Στὴν τελευταία ταβέρνα, ἐκεῖ - κοντὰ στὴ σιδερόπορτα, ὁ καλόγερος δὲν ἄντεξε. Κοντοστάθηκε καὶ φώναξε νὰ τοῦ φέρουν ἕνα κρασοβόλι. «Θὰ μοῦ κάνει καμμιὰ συφορὰ τώρα», συλλογίστηκε φουρκισμένο τὸ παιδάριο καὶ κοίταξε ἀνήσυχο τὸν κόσμο ποὺ παραμέριζε μπροστὰ στὸ ζῶο, τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἁρμάτων ποὺ σουλατσάριζαν πάνω στὸ τειχὶ καὶ γύρω στὴν πύλη.

Ἕνα ταβερνιαρόπαιδο ἀλλοίθωρο καὶ ξυπόλητο, ποὺ ἔσταζε λίγδα, ἔφερε στὸν Ἱλαρίωνα τὸ κρασί. Τὸ δοκίμασε ὁ καλόγερος, ξύνισε τὰ μοῦτρα του, καὶ μάνι - μάνι ἔστησε καβγὰ γιὰ τὴν ποιότητα: «Γιατί τοῦ φέρνανε βαρνιώτικο, ἀφοῦ εἴτανε παλιὸς πελάτης καὶ τὸν ἤξερχν πὼς ἔχει γοῦστα ἀρχοντικά;» «Δὲ βγῆκαν ἀκόμα τὰ καινούργια», ἐξήγησε ὁ ἀλλοίθωρος κοιτάζοντας μὲ τὄνα μάτι τὸν Νικηφόρο. «Πῶς δὲ βγήκανε! Αὐτουνοῦ θὰ τὸ πεῖ ποὺ γεύτηκε χτὲς βράδυ ἕνα ἀρεζινάδο πρώτης στοῦ Βρακοτρύπη;» «Τὰ κρασιὰ τοῦ Βρακοτρύπη τὰ ξέρουμε..., εἶναι ὅλα τους νεροκοπημένα». Κατέβασε τὸ κρασοβόλι ὡστόσο ὁ Ἱλαρίωνας μονοροῦφι, κροτάλισε τὴ γλῶσσα του, πλήρωσε καὶ τράβηξε τὸ καπίστρι. Ἐπιτέλους, ξεκινοῦσαν!

Ἀκριβῶς μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα, ὁ καλόγερος σταμάτησε πάλι γιὰ νὰ ἐπιθεωρήσει τώρα τὰ χάμουρα τῆς μούλας ἂν εἶναι σφιγμένα καλά. Οἱ ἄνθρωποι τῶν ἁρμάτων τοὺς κοίταζαν. «Τί κάνει ὁ παλαβός!», ἀναρωτήθηκε ἀναμμένος ἀπὸ τὸ θυμὸ ὁ Νικηφόρος· σὰν τὸ καλοσκέφτηκε ὅμως, εἶδε πὼς ὅλα τοῦτα δὲν εἶναι παρὰ πανουργίες προορισμένες νὰ δείξουν ἀφροντισιά, νὰ κάνουνε τὴ φευγάλα φυσικότερη. «Τόπο!», πρόσταξε φράγκικα μιὰ φωνὴ κ' ἕνας ἁρματωμένος χτύπησε μὲ τὸ κοντάρι του τὴ μούλα στὰ καπούλια. Τσακίστηκε στὰ προσκυνήματα ὁ Ἱλαρίωνας καὶ σκόρπισε στοὺς φρουροὺς τῆς πύλης χαμόγελα ὑποχρεωτικά. Στὴ μεριὰ ποὺ εἴχανε σταθεῖ, ἐμπόδιζαν τὴ διάβαση. «Ἐμπρός, ἐμπρός!», χουγιάζει ξοπίσω τους ἕνας σεργέντης. Ξεκίνησαν. Ἔξω ἀπὸ τὸ τειχί, σὰν περάσανε καὶ τὴν τάφρο, τὴν κρεμαστὴ γέφυρα, ὁ Νικηφόρος ἀνάσανε ἀνακουφισμένος. Ὅσο νἆναι, ὅλη τούτη ἡ ἄργητα τοῦ εἶχε πλακώσει τὴν καρδιά.

Προχώρησαν γιὰ κάμποσο δίχως νὰ μιλᾶνε. Ὁ ἄνεμος, φυσώντας μ' ἀπότομες κι ἄταχτες ριπές, ξεσήκωνε ἀπὸ τὸ δρόμο σκόνες καὶ χαλίκια. Ὁ ἥλιος ἀργοῦσε νὰ φανεῖ, τὸν ἔκρυβε ὁ θεόρατος μαῦρος βράχος. Προχώρησαν ἔτσι μέσα στὴ μαβιὰ σκιὰ ἀμίλητοι, δίχως καθόλου νὰ βιάζονται, ἀντιχαιρετώντας τοὺς χωριάτες ποὺ ἔρχονταν κατὰ τὴν πολιτεία. Οἱ περαστικοὶ φραγκοκαλόγεροι κοιτάζανε μὲ μάτι περιφρονητικὸ τὸν Ἱλαρίωνα ποὺ τραβοῦσε τὸ καπίστρι σιγοψέλνοντας τροπάρια ἀναστάσιμα. Ἕνας μεγαλόπρεπος Ναΐτης, μὲ τὸν ἁπλόχωρο ἄσπρο μανδύα του καὶ τὸν κόκκινο σταυρὸ στὸν ὦμο, καβαλικεμένος σὲ φαρὶ σιδέρικο, χρυσοχάμουρο, ἀντιπέρασε στυλώνοντας ντοῦρο τὸ κεφάλι του. Ὁ σκουταρᾶτος ἀκολουθοῦσε κρατώντας τὴ λόγχη μὲ τὸ φλάμπουρο τοῦ ἀφέντη του καὶ τὸ σκουτάρι.

— Τοῦτοι οἱ Φράγκοι τὸ παρασηκώσανε τὸ χερουβικό, παρατήρησε ὁ Ἱλαρίωνας ἀφήνοντας τέλος λεύτερη τὴ γλῶσσα του ποὺ τὸν ἔτρωγε ἀπὸ ὥρα. Δὲ σώνει ποὺ μᾶς ρουφᾶνε τὸ μεδοῦλι, μᾶς ρίχνουν καὶ κάτι ματιὲς σὰ νἆμαστε ἐμεῖς οἱ κλέφτες κι αὐτοὶ οἱ νοικοκυρέοι.

Ὁ Σγουρὸς εἶχε ἀλλοῦ τὸ νοῦ του.

— Ποῦθε πέφτει ὁ Μυτζηθράς; κεῖθε; ρώτησε κ' ἔδειξε ἀνατολικά.

— Τί ἔκανε λέει;... Τί λές, παιδί μου! Δὲν ξέρεις ποῦθε πρόκειται νὰ πᾶς;... Πίσω εἶναι ὁ Μυτζηθράς, ὁλότελα ἀνάποδα ἀπὸ κεῖ ποὺ δείχνεις. Πίσω ἀπὸ τὰ βουνά, κάτω, στὴ Λακρεμονία.

— Καὶ τί κράτος εἶναι ἡ Λακρεμονία;

— Χριστέ μου, σῶσε καὶ πρόφτασε!... Ἀμ' ἐσύ, τώρα φαίνεται βγαίνεις ἀπὸ τ' αὐγό. Κράτος ἡ Λακρεμονία;... Ἡ Λακρεμονία εἶναι πολιτεία, παλληκάρι μου, νά, σὰν τ' Ἀνάπλι, νὰ ποῦμε, ἢ σὰν τ' Ἄργος... Θὰ περάσεις πρῶτα ἀπὸ τὶς χῶρες τῆς κυρὰ-Ζαμπέας τῆς Βιλλαρδουΐνας, κ' ὕστερα θὰ μπεῖς στὸ Μυστρά, ὅπως λένε τὸ Μυτζηθρὰ οἱ Φράγκοι.

Εἴχανε ξαναρχίσει τὴν πορεία τους. Κοκκίνισε ὁ Νικηφόρος, ντροπιασμένος γιὰ τὴ χοντρή του ἄγνοια, ὡστόσο, κατὰ τὸ συνήθειό του, γύρισε τὴ ντροπὴ σὲ θυμό.

— Τί Ζαμπέες καὶ Μυστράδες μοῦ κοπανᾶς, καλόγερε! Δὲν ξέρω τίποτα ἐγὼ ἀπ' αὐτά.

Ὁ Ἱλαρίωνας κρυφοσταυροκοπήθηκε. Θἄχε πολλὰ νὰ τὸ δασκαλέψει τοῦτο τ' ἄπλερο παιδὶ ἴσαμε ποὺ νὰ γίνει ἄνθρωπος νὰ ταξιδέψει.

— Δὲν ξέρεις ποιὸς εἶν' ἀφέντης τώρα στὸ Μοριά; ρώτησε.

— Ὁ Πρεβεδοῦρος.

— Ποιὸς λέει!

— Ὁ Πρεβεδοῦρος.

— Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ! Κρίμας τὰ γράμματα ποὺ σὲ μάθαινα τόσα χρόνια!...

— Ἄκουσε, Ἱλαρίωνα, λέει σκληρά, ἀπαυδημένος ὁ Σγουρός. Ἐγὼ τὰ γράμματα καὶ τὶς σοφίες σου τὰ γράφω στὰ παλιά μου τὰ τσαγγία. Ὅλα τοῦτα εἶναι δουλειὲς ἀχρείαστες, πράματα σιχαμένα, κατάλληλα γιὰ τοὺς νοτάριους, τοὺς κλέρηδες, τοὺς καλογέρους κι ἄλλα τέτοια τιποτένια ὑποκείμενα ποὺ ροκανίζουν τὶς περγαμηνὲς ὅπως ὁ σκόρος τὰ σκουτία. Ἐγὼ τὴν ἀξία μου τὴν ἔχω στὸ χέρι μου. Γερὴ γροθιά, γερὸ μπράτσο. Τόσο φτάνει! Χτυπῶ κι ἀνοίγω δρόμο.

— Ὥστε, κατὰ τὴ γνώμη σου δηλαδή, ἐμεῖς οἱ καλόγεροι εἴμαστε πρόσωπα ἀχρείαστα...

— Δὲν εἶπα ἀχρείαστα, εἶπα τιποτένια! Ἂς ἔχεις ὡστόσο χάρη, γιατὶ δὲ λέω γιὰ τοὺς καλογέρους τοῦ εἴδους σου. Λέω γιὰ κείνους ποὺ κουρνιάζουν σὲ κελλιὰ ἀνήλιαγα καὶ σκαλίζουν τὰ χειρόγραφα, ἱστορᾶνε χρονικὰ καὶ τὰ ρέστα. Ἐσὺ ἀγαπᾶς τὸ καλὸ κρασί, τὸ καλὸ φαΐ. Εἶσαι ἄλλο σόϊ καλόγερος ἐσύ.

— Κι ὅμως, γιὰ νὰ ξέρεις, θἄρθει ἕνας καιρὸς ποὺ πιὸ πολὺ θὰ λογαριάζονται αὐτοὶ ποὺ θὰ ξέρουνε νὰ φτιάνουν στρογγυλὰ κι ὡραῖα γράμματα, ἀπὸ κείνους ποὺ θ' ἀνοίγουνε, καταπῶς τὸ λές, τὸ δρόμο τους μὲ τὸ σπαθί τους.

— Ἄμποτε νὰ μὴ ζῶ στὴ γυναίκεια ἐκείνην ἐποχή. Ἡ πλάση θὰ κατοικιέται τότε ἀπὸ μουνουχισμένες ψεῖρες.

Στὸ μεταξὺ εἴχανε κάμποσο ξεμακρύνει ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Παίρνανε

τὴν ἀνηφοριὰ κι ὁ ἄνεμος ποὺ φυσοῦσε ἀπὸ πίσω, γερὸς νοτιάς, τοὺς βόηθαγε ν' ἀνεβαίνουν.

— Ποιὸς λὲς λοιπὸν πῶς εἶναι ἀφέντης τώρα στὸ Μοριά; ρώτησε τὸ παιδάριο.

—Ἡ κυρὰ - Ζαμπέα, ἡ θυγατέρα τοῦ μακαρίτη μισσὲρ Γουλιάμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου.

— Ξέρω... θᾆναι καμμιὰ γριὰ στριμμένη, μὲ σαγόνι μαλλιαρό. Γιὰ νὰ διαφεντεύει μιὰ χώρα ὁλάκερη πάει νὰ πεῖ πῶς δὲν εἶναι γυναίκα σωστή...

— Μὰ τούτη εἶναι νέα, ἀγουρέ μου! καὶ τὴ λένε ὄμορφη. Ἔπειτα δὲ διαφεντεύει μονάχη της τὸ πριγκηπᾶτο. Ὁ ἄντρας της, ὁ μισσὲρ Φλωρὰν ντ' Αἰνώ, εἶναι λεβέντης καβαλάρος ἀπὸ τὴ Φλάντρα, λίγο μεγαλείτερος στὰ χρόνια ἀπὸ τὴν ἀφεντιά σου.

— Καὶ τώρα ποῦ κάθονται τοῦτοι οἱ δυὸ ποὺ λές;

— Στὴν Ἀνδραβίδα, εὐλογημένε, ποὺ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ πριγκηπάτου.

Αὐτὲς κι ἄλλες τέτοιες κουβέντες ἔκαναν οἱ δυὸ συνοδοιπόροι καθὼς ἀνηφόριζαν πρὸς τοὺς λόφους μὲ τὶς γραμμένες καμπύλες ποὺ κρατᾶνε στὴ χούφτα, πετράδι καλοδουλεμένο καὶ κομψό, τὸ μικρὸ μοναστῆρι μὲ τὴν ἐκκλησιά του. Ὁ ἥλιος εἶχε ψηλώσει κιόλας ὅταν ἔφτασαν ἔξω ἀπὸ τοὺς τοίχους του, τὶς μάντρες καὶ τὰ περιβόλια. Μὰ δὲ μπήκανε στὴ θολωτὴ πύλη. Τὴν ἄφησαν δεξιὰ κι ἀνηφόρισαν ἀκόμα στὸ μονοπάτι ποὺ ἔβγαζε ψηλότερα, σὲ μιὰ καλύβα. Αὐτὴν εἶχε διαλέξει ὁ Ἱλαρίωνας γιὰ κρυψῶνα τοῦ Νικηφόρου.

Εἶταν εὔκολο νὰ τὸν πάρει στὴ μονή, ὅμως φοβόταν τὶς φλύαρες γλῶσσες τῶν ἄλλων καλογέρων. «Στὴν καλύβα δὲν ἀνεβαίνει ποτὲ κανένας τους», εἶπε στὸν προστατευόμενό του... «κανένας ἐξὸν ἀπὸ μένα καὶ τὸν τσοπάνη τῆς μονῆς καμμιὰ φορά. Τοῦτος ὅμως εἶναι ἐμπιστικός μου. Τοῦ εἶπα καὶ σοὔχει ἕτοιμο στρῶμα, φαΐ γιὰ μιὰ μέρα καὶ νερό. Θὰ περάσεις λιγάκι σὰ σὲ φυλακή, μὰ πάλι ἐκεῖ θᾆσαι καλλίτερα παρὰ στὴ φυλακὴ τοῦ Πρεβεδούρου.»

Ὄχι, δὲν τὸν πείραζε ἡ μοναξιὰ τὸν Σγουρό, τὴν εἶχε συνηθίσει ἀπὸ μικρός. Βολεύτηκε ὅσο μποροῦσε καλλίτερα στὸ καλογερικὸ καλύβι, πλάγιασε στὸ στρῶμα, ἄφησε τὸν Ἱλαρίωνα νὰ τοῦ ἀλλάξει τὸν ἐπίδεσμο ποὺ εἶχε στὸ κεφάλι του κ' ὕστερα, μένοντας μόνος, σφάλισε τὰ μάτια του.

Ἡ λαβωματιὰ τὸν πονοῦσε καὶ τὸν ἔκαιγε. Ἡ ἄσχημη νύχτα, τὸ πρωϊνὸ ξύπνημα καὶ τὸ μικρὸ ταξίδι τοῦ εἶχανε φέρει πυρετό. Φοβότανε πῶς δὲ θὰ μπορέσει οὔτε κι αὔριο νὰ ταξιδέψει, μὲ τὸν ἄσχημο μάλιστα τοῦτον καιρό, ποὺ ὅλο καὶ χειροτέρευε. Φυσοῦσε ἔξω ἀνήσυχος ὁ νοτιάς, ἡ χλιαρή του ἀνάσα, ποὺ μύριζε χωματίλα, χωνόταν ἀπὸ τὶς χαραμάδες μέσα στὸ καλύβι, καὶ σύννεφα καταποδιαστά, δρομαῖα, σκοτείνιαζαν κάθε τόσο τὴν ἡμέρα. Ἐκεῖ κατὰ τὸ μεσημέρι, ἔνιωσε κάποιο χέρι νὰ τὸν τραντάζει μέσα στὸ βαθύ του λήθαργο. Ἄνοιξε τὰ μάτια κ' εἶδε ἕνα κεφάλι ἀγριόμαλλο, ἀφύσικα μεγάλο, σκυμμένο πάνω του. Τὸ νόμισε γιὰ συνέχεια τοῦ ἀτέλειωτου βραχνᾶ του, μιὰν ἀπὸ τὶς τρομαχτικὲς ἐκεῖνες μορφὲς πού, σὲ θεωρίες μακρόσυρτες, περνοῦσαν

ἀδιάκοπα πίσω ἀπὸ τὰ πυραχτωμένα του ματόφυλλα. Ἔκανε νὰ γυρίσει στὸ πλευρό, ὅμως ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου, λαλιὰ χωριάτικη, ποὺ τοῦ ἔλεγε πραϋντικά :

— Εἶμαι ὁ τσοπάνος. Θέλεις τίποτα ;

Ἔγνεψε πὼς ὄχι, ἢ τὸ νόμισε. Ὁ στρούφουλας τῶν ὀνείρων τὸν συνεπῆρε ἀμέσως στὴ ζαλιστική του τὴ γυροβολή. Κι ὅταν ξανάνοιξε τὰ μάτια του, εἶδε μὲ κατάπληξη πὼς εἶταν βράδυ.

Ὁ νοῦς του τώρα σὰ νὰ εἶχε ξελαγαρύνει. Δίπλα του ἕνας ἄνθρωπος γονατισμένος, πρόσωπο καλοκάγαθο, γεροντικό, τοῦ ἔλεγε πὼς ὁ Ἀστρίτης βρίσκεται σ' ἀσφάλεια, στὸ στάβλο τοῦ μοναστηριοῦ. Ὁ ἄνεμος εἶχε κοπάσει, μυρωδιὰ ἀπὸ γῆ βρεμμένη γλιστροῦσε μέσα ἀπὸ τὸ μισανοιχτὸ πορτόφυλλο, δροσιστική.

— Βρέχει ; ρώτησε ἀνήσυχος δίχως νὰ ξέρει γιατί, καὶ τέντωσε ὑπερβολικὰ τὰ μάτια του.

—Ἔρριξε μιὰ ψιχάλα, ὁ καιρὸς εἶναι βαρύς.

Γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωή του ἔνιωσε τὸν ἑαυτό του ἔρημο, μακρυὰ ἀπὸ τὴ ζέστα τῆς γωνιᾶς, τοῦ σπιτιοῦ ποὺ τὸ θέρμαινε μὲ τὴν παρουσία της ἡ μητρικὴ ψυχούλα τῆς βάγιας.

Στὸ τεφρὸ κάδρο τῆς πόρτας, πρόβαλε τώρα ἕνας ἴσκιος μαῦρος, ποὺ τὸ ἔφραξε. Ἀκούστηκε ἡ λαχανιασμένη ἀπὸ τὸν ἀνήφορο ἀνάσα τοῦ Ἱλαρίωνα κ' ἡ ἀτάραχη φωνή του ποὺ ἔλεγε :

— Μὴν ἀνάψετε λυχνάρι. Οἱ Φράγκοι ἀνακαλύψανε τὴ φευγάλα σου καὶ φέρνουν ἄνω-κάτω ὁλάκερη τὴν πολιτεία νὰ σὲ βροῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ ξαναβαφτίζει τὴ γῆ, τὴ φρυμμένη ἀπὸ τὸ βαρὺ χνῶτο τοῦ καλοκαιριοῦ. Καινούργιος ἀστράφτει τότε ὁ οὐρανὸς στ' ἀπόβροχο, πυκνὰ μυρίζει τὸ παχύ, τὸ μεστωμένο χῶμα, κ' ἡ στερνὴ βλάστηση, τὸ ξερὸ χορτάρι, τὸ γυμνὸ δεντρί, λάμπουν μὲ καλοσύνη χερουβική, ἀπόδακρη.

Τέτοιον εἶδε τὸν κόσμο ὁ Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς τ' ἄλλο πρωΐ ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ καλογερικὸ καλύβι. Ὁ Ἀστρίτης τὸν καρτεροῦσε ἀνεβοκατεβάζοντας ἀνυπόμονα τὸ κεφάλι του, σὰ νὰ τὸν καλημέριζε, κι ὁ Ἱλαρίωνας τοῦ κρατοῦσε μὲ κόπο τὸ καπίστρι. Ἔσκαζε ὁ ἥλιος· ἀπὸ τὸν φαρδὺ κάμπο λιβανωτὲς ἀνάσες ἀνέβαιναν, ἀνάσαινε ὁ ἀέρας μύρο δροσερό. Τὸ παιδάριο πήδηξε στὴ σέλλα, χούφτιασε τὰ χαλινάρια.

— Στὸ καλό! τοῦ φώναξε ὁ καλόγερος.

Ὅμως ἡ φωνή του, ποὺ κάτι πρόσθετε ἀκόμα, χάθηκε πίσω, στὴν ἀπόσταση. Ὁ καβαλάρης χυμοῦσε τὸν κατήφορο· λὲς καὶ τὴν ἔρριχνε πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο του τὴ φωνὴ τούτη, μαζὶ μὲ τὸ ταμπάρο ποὺ φτεροκοποῦσε, καὶ μὲ τὶς θύμισες, νὰ μὴν τὸν ἐμποδίζει. Μονάχα τὴν κουκούλα του κατέβασε πάνω στὰ φρύδια, μὴν τοῦ τὴ ρίξει ὁ ἄνεμος καὶ φανεῖ ὁ ἐπίδεσμος τοῦ μετώπου.

Τὸ φευγαλέο γνέψιμο τοῦ χεριοῦ του, σημεῖο ἀποχαιρετισμοῦ, ἔσβησε γοργὰ στὸν ἀέρα.

Κάλπασε πρῶτα ἴσια μπροστά, κατεβαίνοντας τὴν ἁπαλὴ πλαγιὰ τοῦ λόφου. Εἶχε ἀφήσει λεύτερο τὸ ζῶο, χαλαρὰ τὰ ρέτενα, νὰ χαρεῖ τὴν ἀπεραντοσύνη. Κάλπασε ὅλο πρὸς τὰ βόρεια, παρατῶντας ἀριστερὰ καὶ πίσω τὴν κλειδωμένη στὰ κάστρα της πολιτεία, τὸ λιμιῶνα, τὸν κόρφο, τοὺς βάλτους, τὶς λεῦκες, τὰ βοῦρλα ὅπου εἶχε κρυφτεῖ προχτὲς ὁ Καφούρης, τὴ θύμιση τῆς Μπιάνκας, τὴν ὣς τὰ σήμερα ζωή. Ἔφερε βόλτα τὴν πλατειὰ γαλαζωπὴ γλῶσσα τοῦ κόρφου. Ἀνεπαίσθητα ὁ δρόμος του λόξευε, ἀγκαλιάζοντας τὸ γιαλό. Καὶ σὰν ὁ δίσκος τῆς στεριᾶς

νὰ ἔστριβε κάτω ἀπὸ τὶς φτερωμένες ὁπλὲς τοῦ 'Αστρίτη, βρέθηκε σὲ λίγην ὥρα μακρυά, ἀντίκρυ πιὰ στ' 'Ανάπλι.

Τὸ ἔβλεπε τώρα νὰ ξεμακραίνει ἀριστερά, νὰ χωνεύει στὸν ὁρίζοντα, σκυθρωπὸ μέσα στὸν ὑγρὸ ἴσκιο τῶν βράχων, ἀποτραβηγμένο μὲ δυσπιστία στὰ ριζά τους, σὰ σκορπιός. Τὸ ἔχανε πίσω ἀπὸ τὸν ὦμο του καὶ μαζὶ ἀπολησμονοῦσε τὶς δύσκολες ὧρες, τὸν κατατρεγμό, τὴ νύχτα τοῦ ρεσάλτου μέσα στὰ στενορρύμια, τὴν πρωϊνὴ φευγάλα, τὴν καταδίωξη ποὺ τοῦ στήσανε. 'Ο 'Ιλαρίωνας τὸν εἶχε προειδοποιήσει: «Ὅσο δὲ θἄχεις βγεῖ ἀπὸ τὰ χώματα τοῦ δουκάτου, 'Ανάπλι κι Ἄργος, μὴ νομίσεις τὸν ἑαυτό σου ἀσφαλισμένο. 'Ο Πρεβεδοῦρος θὰ φάει τὰ σίδερα νὰ σὲ βρεῖ. Μὰ καὶ πάλι, σὰ μπεῖς στὸ πριγκηπᾶτο τῶν Βιλλαρδουΐνων, φυλάξου κ' ἔχε τὸ μάτι σου ἄγρυπνο. Οἱ Φράγκοι ξεθαρέψανε βλέποντας τὸν Ντελιούρια νὰ σηκώνει ἄγκυρα γιὰ τ' ἀνοιχτά. Σὲ θαροῦνε πάντα συνεννοημένο μαζί του, λοιπὸν ἔχουν ὅλοι τους συμφέρο νὰ σὲ ξεπαστρέψουν ὅπου σὲ βροῦν.»

Τὰ ξεχνοῦσε. 'Ο ἄνεμος ἐρχόταν μὲ γρήγορες, κοφτὲς ριπὲς νὰ τοῦ δροσίσει τὸ μέτωπο· ἀντίκρυ, τὰ βουνὰ τῆς Μεσαρέας τοῦ ἀνοίγανε τὴν ἀγκαλιά τους. Μὲ τὶς πρωϊνὲς αὖρες τοῦ πελάγου, γέρνανε πάνω στοὺς ὄχτους λεπιδωτὲς οἱ καλαμιές. Στράφηκε γιὰ στερνὴ φορὰ καὶ κοίταξε τ' 'Ανάπλι. Εἶχε ζαρώσει ὁλότελα τώρα στὸν πηχτὸ ἴσκιο τῶν βράχων, καὶ τὸ θαλασσινό του κάστρο, ἀγγιγμένο ἀπὸ τὸν ἥλιο, ρόδιζε, φλογιζόταν. 'Η 'Ακροναυπλία ἀγκίστρωνε τὸ κεντρί της μέσα στὴν ἀστραφτερὴ πλάκα τῆς θάλασσας. 'Απόστρεψε τὸ κεφάλι του καὶ πιὰ δὲν κοίταζε παρὰ ἴσια μπροστά.

Διαβάτες, ἴσαμε τώρα, ἐλάχιστους εἶχε συναντήσει. Εἶταν οἱ συνηθισμένοι μονάχα τοῦ πρωϊνοῦ, ὅπως καὶ χτὲς ποὺ ἔβγαινε μὲ τὸν 'Ιλαρίωνα ἀπὸ τ' 'Ανάπλι. Χωριάτες ποὺ πηγαίνανε στὰ χωράφια νὰ ὀργώσουν, πραματευτῆδες μὲ μουλάρια φορτωμένα πανικά, δυὸ - τρεῖς βουργησέοι ἔμποροι, καμαρωτοὶ καὶ βαρυσήμαντοι, μὲ τοὺς μακρυοὺς τζουμπέδες τους, τὰ τουρλωτὰ μπαμπακερὰ σκιάδια. Ταξιδεύανε καθισμένοι γυναίκεια πάνω σὲ μοῦλες πλουμιστές. Ἕνας ζογκλάτορας, εὐκολογνώριστος ἀπὸ τὸ παρδαλὸ ροῦχο του, τὰ θρασεμένα κι ἄθλια γένεια, ἐρχότανε κατὰ τ' 'Ανάπλι καβάλα σὲ γαϊδοῦρι κοκκαλιάρικο. Ψιλοτραγουδοῦσε τοῦ καλοῦ καιροῦ, μὲ φωνὴ βραχνή, σὲ γλῶσσα φράγκικη, καὶ τὸ ξεδοντιάρικο στόμα του ἔχασκε σὰν πληγή.

Παρ' ὅλη του τὴν παιδιάστικη ἀνεμελιά, ὁ Σγουρὸς εὐχαριστήθηκε ποὺ ὡς τώρα δὲν εἶχε καθόλου συναπαντηθεῖ μ' ἁρματωμένους. Οἱ συμβουλὲς τοῦ 'Ιλαρίωνα ἀντιλαλοῦσαν ἀκόμα στ' αὐτιά του. 'Η θάλασσα εἶχε κρυφτεῖ πίσω, ὁ κάμπος σώθηκε. Μὲ τὰ ρέτενα κρατημένα στὴ γροθιά του, πορευόταν κανονικὰ τώρα, ἀνηφορίζοντας τὸ βουνήσιο δρόμο, μέσα σὲ μενεξελιά, δροσερὴ σκιά. Δὲ μύριζε πιὰ τὸ ἁλμυρὸ χνῶτο τῆς θάλασσας, στὸν ἀέρα διάνευε μύρο ἀνάλαφρο ἀπὸ θυμάρι. Δεξιὰ - ζερβά του, σγουραίνουνε τὸ ρουμάνι τὰ πουρνάρια. Πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του φτερούγισε ἕνα κοπάδι ἀγριοπερίστερα.

Κοντὰ τὸ μεσημέρι, νιώθοντας τὴν ὄρεξη νὰ τὸν κεντάει γερά, ἄνοιξε, δίχως νὰ σταθεῖ, τὸ σακκοῦλι του κ' ἔβγαλε ἀπὸ μέσα τὴ φρέσκια μυτζήθρα ποὺ τοῦ εἶχε δώσει ὁ καλόγερος, ἔκοψε ἕνα κομμάτι

ψωμί σταρένιο τοῦ μοναστηριοῦ κι ἄρχισε νὰ τρώει. Ἡ ψυχή του εἶταν ἀνάλαφρη, ἔνιωθε τὸ αἷμα νὰ μυρμηγκιάζει ἡδονικὰ στὶς χλωρές του φλέβες. Λαστιχάροντας λικνιστικά, μὲ τὸ ρυθμικὸ βάδισμα τοῦ Ἀστρίτη, μάντευε νὰ ξυπνάει μέσα του κάτι σὰ διάθεση γιὰ τραγοῦδι. Χαμογέλασε δίχως λόγο φανερὸ καὶ βάλθηκε, τρώγοντας, νὰ σιγοψέλνει. Στὸ μνημονικό του τριγύριζαν τὰ κοντάκια ποὺ εἶχε μάθει ἀπὸ μικρός, συντροφιὰ μὲ τὴ βάγια του καὶ τὸ μοναδικό του δάσκαλο. Στὸ μεταξύ, ἔτσι καθὼς γίνεται ὕστερα ἀπὸ τὰ πρώϊμα πρωτοβρόχια, ἡ μέρα ἔπιανε νὰ ζεσταίνει, ἡ ἀνάσα τοῦ Ἀστρίτη βάραινε. Συλλογίστηκε πὼς τὸ ἀκριβό του φαρὶ θὰ διψοῦσε. Κοίταξε γύρω ἀναζητώντας μηχανικά, στὴ βουνήσια στέγνα, καμμιὰ πηγή.

Δὲν τὰ ἤξερε κεῖνα τὰ μέρη. Πρώτη φορὰ ξανανοιγότανε τόσο πολὺ ἀπὸ τὸν τόπο του κ' ἡ ἁπλὴ τούτη ἀπορία τὸν ἔκανε νὰ προϊδεαστεῖ κιόλας τὶς ἀναπάντεχες δυσκολίες ἑνὸς μεγάλου ταξιδιοῦ. «Κάποιον πρέπει νὰ ρωτήσω, συλλογίστηκε, κανένα διαβάτη...» Ὅμως διαβάτες εἶχε πάψει ἀπὸ ὥρα νὰ συναντάει, ὁ δρόμος φιδοσερνόταν ἀδειανὸς μπροστά του, λόξευε καὶ τρύπωνε πέρα, στὴ μασχάλη τοῦ ἄγνωρου βουνοῦ. Ἡ πρώτη τούτη ἀναποδιά, τὸν φούρκισε.

Τὸ χειρότερο εἶταν ὡστόσο ποὺ ἄρχιζε τώρα κι αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ διψάει. Μαζί του δὲν εἶχε παρὰ τὴν τσότρα μὲ τὸ κρασὶ ποὺ τοῦ κρέμασε στὴ ζώνη ὁ Ἱλαρίωνας. Τὴ σήκωσε κ' ἤπιε. Τὸ φάρμακο εἶταν χειρότερο ἀπὸ τὸ κακό, γιατὶ σὲ λίγο ἡ δίψα του ξύπνησε δυνατότερη. Μιὰ σκέψη τότε, ποὺ τοῦ ἔφεξε στὸ νοῦ, ἔμοιασε ἀληθινὰ ἔμπνευση θεία: «Θὰ κοιτάζω τὰ πατήματα τῶν φαριῶν στὸ δρόμο, στοχάστηκε, κι ὅπου τὰ ἰδῶ νὰ κόβουν κατὰ τὸ βουνό, θὰ τ' ἀκολουθήσω. Δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ πηγαίνουν σὲ πηγή!»

Ἔσκυψε καὶ κοίταξε τὸ δρόμο. Κανένα ἀχνάρι. Τὸ λιγοστὸ χῶμα τοῦ μονοπατιοῦ εἶχε πιεῖ τὴ νυχτερινὴ βροχή, ὁ ἥλιος τὸ εἶχε στεγνώσει. «Ἀναποδιὰ στὴν ἀναποδιά!», συλλογίστηκε σφίγγοντας τὰ δόντια του μὲ πεῖσμα. «Δὲ μένει ἄλλο· πρέπει νὰ ρωτήσω κανένα στρατοκόπο, τὸν πρῶτο ποὺ θὰ βρῶ...» Ἔκανε τὴ σκέψη τούτη ἀκόμα, ὅταν ἄκουσε καθαρὰ πίσω του τὸ σύνταχο ποδοβολητὸ ἀλόγων.

Τράβηξε τὰ ρέτενα τοῦ Ἀστρίτη, νὰ τὸν σταματήσει, σύγκαιρα ὅμως, ψυχόρμητα, κάτι ἀλαφιάστηκε μέσα του, σκοτεινά. Εἶταν ἄραγε ὁ βιαστικός, ὁ ταραγμένος ρυθμὸς τοῦ καλπασμοῦ ποὺ ζύγωνε; Εἶταν τ' ἀνήσυχα προαισθήματα τοῦ Ἱλαρίωνα; Κοίταξε πίσω του καὶ δὲν εἶδε κανένα· οἱ καβαλαρέοι δὲν εἶχαν ἀκόμα στρίψει τὴν ἀγκωνὴ τῆς πλαγιᾶς. Μηχανικά, ζήτησε γύρω ἕνα πρόχειρο καταφύγιο. Δεξιά, σὲ μικρὴ λαγκαδιὰ μέσα, ξεχώρισε ἕνα σμάρι πλατάνια. Ὁ Ἀστρίτης γύριζε κιόλας κατακεῖθε, τραβοῦσε ἐπίμονα τ' ἀριστερό του ρέτενο. Τὸν ἄφησε λεύτερο, βγῆκε ἀπὸ τὸ μονοπάτι καὶ κατηφόρισε τριποδίζοντας στὴ λαγκαδιά.

Εὐχάριστη ἔκπληξη τὸν περίμενε ἐδῶ. Πίσω ἀπὸ τὸ δαντελλωτὸ κίτρινο παραπέτασμα ποὺ κρεμοῦσαν οἱ φυλλωσιὲς τῶν δέντρων, σὲ μασχάλη τοῦ βράχου μέσα, ἕνα κεφαλάρι ἀνάβλυζε. Δίπλα, τρία ἄλογα σταματημένα, βοσκοῦσαν ἀτάραχα. Ξεχώρισε μαζὶ καὶ τοὺς καβαλαρέους ποὺ εἶχαν πεζέψει δίπλα στὴν πηγή.

Τὴν ἴδια στιγμή, πάνω στὸ δρόμο, ἄκουσε τ' ἀλογοκρότημα νὰ ζυγώνει, ἀστραπή, νὰ βροντάει κοντινὸ καὶ νὰ περνάει. Κοίταξε μέσ' ἀπὸ τὰ κλαριά. Εἴτανε δυὸ σεργέντες.

Δὲν τοῦ ἄρεσε αὐτό. Δυὸ σεργέντες ποὺ ταξιδεύουν, δὲν εἶναι βέβαια πράμα καταπληχτικό. Ἡ βιάση ὅμως ἐκείνη, ὁ καλπασμὸς μέσα στὸ βουνό . . . Δὲ μοιάζανε σὰν κάτι νὰ κυνηγᾶνε ; Ἀνάσανε μ' ἀνακούφιση ποὺ δὲν τὸν εἴχανε συντύχει καὶ στράφηκε στοὺς ξένους τῆς πηγῆς.

Εἴτανε κ' ἐκεῖνοι Φράγκοι. Στὴν ἀσάλευτη σκιὰ τῶν φυλλωμάτων, τὴ μελωτὴ κι ἀσάλευτη σκιὰ τοῦ μεσημεριοῦ, τοὺς εἶδε νὰ στέκονται ἀτάραχοι, σὰ ναρκωμένοι. Μιὰ σαγιτιὰ δρόμος τὸν χώριζε ἀπὸ τὴ γούβα τοῦ κεφαλαριοῦ κι ἀπὸ τοὺς ξένους. Ὁ ἕνας εἴτανε καθισμένος πάνω σὲ χαμηλὸ βράχο, ὁ ἄλλος δίπλα του ὀρθός. Γύρω ἁπλώνεται βαθειά, ἡ βουνήσια γαλήνη.

Ἀργὰ - ἀργά, δισταχτικὸς πάντα, κατέβαινε μὲ τὸν Ἀστρίτη τὴ μαλακὴ πλαγιά. Δὲν τὸν εἶχαν ἀκούσει νἄρχεται ἀκόμα, ἢ δὲ γνοιάστηκαν, γιατὶ δὲ στρέψανε καθόλου τὸ κεφάλι. Ὅσο πήγαινε ὅμως ἐκεῖνος, τοὺς ξεχώριζε καλλίτερα. Εἴτανε σπαθοφόροι, τὸ εἶδε μὲ τὸ πρῶτο. Ὁ καθιστός, παιδάριο ὡς εἰκοσιπέντε τὸ πολὺ χρονῶν, εἶχε τὸ κεφάλι του ξεσκούφωτο, τὴν κουκούλα τῆς ἀτσαλόπλεχτης μάλλιας του ἀναριγμένη στὴ ράχη. Τὰ μαλλιά του, ξανθὰ κι ἀεράτα, σὰν πουπουλένια, κατέβαιναν στοὺς ὤμους του μ' ἁπαλὸ κυματισμό. Τὸ τριγωνικό του πρόσωπο, διάφανα χλωμό, στηριζόταν μὲ τὸ πηγοῦνι στὸ δεξί του χέρι ἐνῶ ὁ ἀγκῶνας ἀκουμποῦσε πάνω στὸ γόνατο. Ἀνάμεσα στὰ πόδια του, ποὺ τὰ σκέπαζε μακρυὰ διχτάτη μάλλια, ἕνα σκουτάρι μεγάλο, στὸ μισὸ μπόϊ ἀνθρώπου, εἴταν ἀποθεμένο· τὰ σμαλτωμένα χρώματά του γυάλιζαν φρέσκα στὴ σκιά : Ἄσπρη ἐπιφάνεια χωρισμένη στὰ τέσσερα ἀπὸ πλατὺ γαλάζιο σταυρό.

Τὸν ἄλλον, ὁ Σγουρὸς δὲν τὸν ἔβλεπε παρὰ μόνον ἀπὸ τὴ ράχη. Εἴταν ὄρθιος, δίπλα στὸ ρυάκι, καὶ μὲ κάτι καταγινόταν. Ἡ μάλλια του, αὐτόν, τὸν σκέπαζε ὁλάκερον· φοροῦσε στὸ κεφάλι τὸ κωνικό του φαλακρὸ κράνος.

Εἶχε ἰδεῖ ἀρκετοὺς Φράγκους, ἀπὸ μικρός, στ' Ἀνάπλι, ὁ Σγουρός. Ἤξερε πὼς δὲν ἀγαπᾶνε πολὺ τὸ συγχρωτισμὸ μὲ τοὺς ντόπιους, βουργησέους ἢ βιλάνους. Κρατοῦνε πάντα μιὰ περήφανη ἀπόσταση. Αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς δυό, μὲ τὴν πρώτη ματιά, τοὺς χαραχτήρισε : Εἴταν ἱππότης ὁ καθιστὸς καὶ σκουταρᾶτος του ὁ ὄρθιος.

— Προσκυνῶ σας, λέει ζυγώνοντας, μὲ φωνὴ καθαρή, θαρετὴ κι ἀδιάφορη.

Ὁ σκουταρᾶτος γύρισε ἀπότομα, ξαφνιασμένος, τὸν κοίταξε καὶ δὲν ἀποκρίθηκε. Ὁ ἱππότης, ποὺ ἔμοιαζε χαμένος σ' ἀφηρημάδα ἢ ρέμβη, σήκωσε ἥσυχα τὰ μάτια του, καὶ κούνησε τὸ κεφάλι, ἀνταποδίνοντας βουβὰ τὸ χαιρετισμό. Τὰ μάτια του εἴταν γαλάζια, στὸ ἴδιο χρῶμα μὲ τὸ σταυρὸ τοῦ σκουταριοῦ.

Τὸ ρυάκι, ποὺ φλοίσβιζε ἀνάμεσα στὶς πέτρες, τράβηξε τὸν Ἀστρίτη. Πέζεψε ὁ Νικηφόρος, γονάτισε, καὶ πλάϊ - πλάϊ μὲ τὸ φαρί του ἤπιε ἄπληστα κι αὐτός. Οἱ δυὸ ξένοι δὲ μιλοῦσαν. Ὅταν τὸ ρωμιό-

πουλο σηκώθηκε, εἶδε τὸ σκουταρᾶτο νὰ γυαλίζει τὸ πόμολο τοῦ σπαθιοῦ του, ρίχνοντας σύγκαιρα καὶ σ' αὐτὸν κλεφτὲς ματιές. Ὁ νεαρὸς ἱππότης δὲ σάλευε καθόλου· εἶχε βυθιστεῖ πάλι στὴ ρέμβη του κ' ἔμοιαζε νὰ ἔχει ξεχάσει κιόλας τὴν παρουσία τοῦ ξένου.

Εἶταν ὄμορφο τὸ μέρος, ἥσυχο καὶ δροσερό. Ἄχ! νὰ ξαπλωθεῖς ἐδῶ, κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα δέντρα, νὰ πλέξεις τὰ δάχτυλά σου πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι, νὰ μισοκλείσεις τὰ μάτια σου καὶ νὰ τεντωθεῖς, λίγες στιγμές... Ὅμως ὄχι, εἶτανε χρεία νὰ συνεχίσει τὸ ταξίδι του. «Ὅσο πιὸ μακρυὰ ἀπὸ τὰ χώματα τοῦ δουκάτου πᾶς, τόσο καλλίτερα», εἶχε πεῖ ὁ Ἱλαρίωνας. Κάθε ἄργητα εἶταν ἐπικίνδυνη, ἔπρεπε νὰ ξεκινήσει. Μὲ κρυφὸ στεναγμό, χτύπησε χαϊδευτικὰ τὸ σβέρκο τοῦ Ἀστρίτη κ' ἔπιασε νὰ τοῦ σφίξει τὴν ἴγγλα. Τὴν ἴδια στιγμή, ὁ σκουταρᾶτος, ἄντρας ψηλὸς μὲ μακρυὰ κρεμαστὰ μουστάκια, ἅπλωσε τὸ χέρι καὶ τοῦ ἔγνεψε νὰ σταθεῖ.

Τὸ μάτι του — τὸ εἶχε προσέξει ὁ Σγουρὸς — ἀπὸ λίγες στιγμὲς περιεργαζόταν λιμπιστικὰ τὸν Ἀστρίτη. Στάθηκε δίχως νὰ μιλάει καὶ τύλιξε πάλι τὸ περήφανο ζῶο μὲ μιὰ γοργὴ ματιά· κοίταξε καὶ τὸν ἱππότη, ποὺ ρέμβαζε πάντα. Ὕστερα, στὸ Ρωμιό, μὲ τραχειὰ φωνή:

— Πόσο τὸ πουλᾶς; ρωτάει φράγκικα.

Τὴν καταλάβαινε τὴ γλῶσσα ὁ Σγουρός: Ὅλοι τους, Ρωμιοὶ καὶ Φράγκοι, εἶχανε μάθει ἄκρες-μέσες νὰ συνεννοοῦνται. Τὸ αἷμα τοῦ ἀνέβηκε στὸ κεφάλι κ' ἡ ἀνάσα του κόπηκε.

— Δὲν τὸ πουλῶ, ἀποκρίνεται ρωμέϊκα, μὲ δόντια σφιγμένα.

Ὁ σκουταρᾶτος ξαφνιάστηκε. Γυρίζοντας ὅμως ἐπιτήδεια τὴν ἀπορία σὲ καταφρόνια, χαμογέλασε ψυχρά, σήκωσε τὸ χέρι του κι ἅρπαξε τὸ σαγόνι τοῦ φαριοῦ, νὰ τοῦ κοιτάξει τὰ δόντια.

Μ' ἕνα γερὸ τίναγμα τοῦ κεφαλιοῦ ὁ Ἀστρίτης λευτερώθηκε ἀπὸ τὸ προσβλητικὸ ἄγγιγμα.

— Κράτησέ το! προστάζει ξαναμμένος ὁ σκουταρᾶτος τὸν Σγουρό.

Ἅρπαξε πάλι τὸ καπίστρι καὶ δοκίμασε ὁ ἴδιος νὰ δαμάσει τὸν Ἀστρίτη· μάταια.

— Κράτα το! ξαναφωνάζει μὲ πεῖσμα.

Ἀστραπὴ πέρασε μέσ' ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ Σγουροῦ ἡ σκέψη. Τοῦ τραβῶ τώρα μιά, κατάμουτρα, τὸν ζαλίζω κ' ὕστερα πηδῶ στὴ σέλλα, δίνω μιὰ σπιρουνιὰ καὶ μὲ χάνει ἀπὸ τὰ μάτια του...

Μὰ δὲν πρόλαβε.

— Τί τρέχει; ρώτησε φράγκικα μιὰ καινούργια, ἥσυχη φωνή.

Ὁ σκουταρᾶτος, δίχως ν' ἀφήσει τὸ καπίστρι, εἶχε γυρίσει στὸν ἀφέντη του. Σκύβοντας στ' αὐτί, τοῦ μίλησε γοργὰ καὶ χαμηλόφωνα· μαζὶ τοῦ ἔδειξε τὰ τρία ἄλογα τὰ δεμένα πιὸ πέρα. Ὁ ἱππότης ἔγνεψε μὲ τὸ κεφάλι του ἀρνητικά, γυρίζοντας δῶθε-κεῖθε τὸ πρόσωπο καθὼς τὸ συνηθίζουν γιὰ νὰ ποῦν «ὄχι» οἱ Φράγκοι.

— Μὰ εἶναι λαβωμένο! ἐπέμενε ὁ σκουταρᾶτος, δείχνοντας πάλι τὰ δικά τους, τὰ δεμένα ἄλογα. Ὁ Σγουρὸς κοιτάζει κι αὐτὸς καὶ βλέπει πώς, πραγματικά, τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ τρία, ποὺ εἶτανε φορτωμένο μ' ἀποσκευές, εἶχε τὸ ζερβί του γόνατο δεμένο.

— Ὄχι, λέει ἥσυχα καὶ σταθερὰ ἡ αὐστηρὴ φωνὴ τοῦ ἱππότη.

'Ανάσανε ὁ Σγουρός. 'Ανάσανε, καὶ μαζὶ ἕνα φούντωμα χαρᾶς, εὐγνωμοσύνης, συναίσθημα ἀκαθόριστο, γιὰ τὸ ξένο παλληκάρι, τοῦ ρόδισε τὰ μάγουλα. Στύλωσε πάνω του λαμπερὰ τὰ μάτια, νὰ τὸν εὐχαριστήσει βουβά. Ὅμως ὁ γαλανὸς ἱππότης κοίταζε ἀλλοῦ πάντα.

Ὁ σκουταρᾶτος ἀναγκάστηκε ν' ἀφήσει τὸν 'Ασπρίτη, ὁ ἱππότης σηκώθηκε.

— Πᾶμε, λέει μὲ τὴν ἤρεμη φωνή του. 'Ανέβασε τὴ διχτάτη κουκούλα στὸ κεφάλι του, πῆρε ἀπὸ δίπλα του τὸ κράνος καὶ τὸ φόρεσε. Εἴτανε κωνικό, κατάστιλπνο σὰν καθρέφτης, καὶ στὰ πλάγια του φυτρώνανε ξεδιπλωμένες δυὸ φτεροῦγες ἀτσάλινες. Τὸ κορμί του, ἔτσι ἁρματωμένο, φάνταζε ψηλόλιγνο. Πάνω ἀπὸ τὴν ἁλυσιδωτὴ μάλλια του μὲ τοὺς ἀμέτρητους φίνους κρίκους, φοροῦσε ἐπιλωρίκι ἄσπρο καὶ μακρύ, δίχως μανίκια. Στὸν ἀριστερό του ὦμο εἴτανε ραμμένος ἕνας μεγάλος κόκκινος σταυρός.

Καβαλίκεψαν. Ὁ Σγουρὸς εἶχε σταθεῖ νὰ τοὺς κοιτάζει. Τράβηξε πρῶτος ὁ ἱππότης κι ἀκολούθησε ὁ σκουταρᾶτος σέρνοντας ξοπίσω του τ' ἄλογο μὲ τὶς ἀποσκευές. Θὰ ἔρχονταν ἀπὸ μακρυνὸ ταξίδι. Τὰ πράματά τους εἴτανε σκεπασμένα μὲ ὑφαντὰ βαγδατιά. Προχώρησε πρῶτος ὁ νεαρὸς ἱππότης, ἀνέβηκε τὴ λαγκαδιὰ καὶ πῆρε τὸ μονοπάτι. Τραβούσανε δεξιά, κατὰ τὴ Μεσαρέα, ὅπως κι ὁ Σγουρός. Τὰ βήματα τῶν ἀλόγων ἔσβηναν λίγο-λίγο, ἡ σιωπὴ ἁπλωνότανε πάλι γύρω, ἡ σιωπὴ τοῦ βουνοῦ. Κ' ἐκεῖ, ἀνάμεσα στὰ κλαδιά, τὸ ρωμιόπουλο ἔβλεπε νὰ ξεμακραίνει, μικραίνοντας ὁλοένα, ὁ ζωγραφισμένος πάνω στὸ βαρὺ σκουτάρι γαλανὸς σταυρός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΝΥΧΤΑ ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ

ΒΡΗΚΕ τὸ πανδοχεῖο δεξιά του, ἀκριβῶς ὅπως τοῦ εἶχε πεῖ ὁ Ἱλαρίωνας. Ἐδῶ θὰ εἶχε σανὸ γιὰ τὸν Ἀστρίτη, φαΐ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ κρεββάτι νὰ περάσει τὴ νύχτα. Ὕστερα, χαράματα, θὰ ξεκινοῦσε πάλι.

Νύχτωνε. Οἱ πλαγιὲς τοῦ βουνοῦ, ζερβόδεξα, εἴχανε βουτηχτεῖ κιόλας σὲ σκιὰ μουχνή, ἐνῶ ὁ φαρδὺς οὐρανός, πάνω, ἔφεγγε ἀκόμα μὲ τὴ γαλατερὴ χλωμάδα τοῦ σούρουπου. Πίσω, κατὰ τὴν ἀνατολή, ἕνα - δυὸ ἀστέρια ἀνάβανε κιόλας. Κοίταξε τὸ πανδοχεῖο. Εἴτανε σπίτι δίπατο, παμπάλαιο, χτισμένο μὲ τεφρὴ πέτρα τοῦ βουνοῦ, δίχως ἐπίχρισμα κανένα. Ἡ θολωτή του πόρτα, μεγάλη γιὰ νὰ περνᾶνε ἄλογα ἢ καὶ καρρότσες ἀκόμα, ἔχασκε σκοτεινή· τὰ παράθυρα, καφασωμένα μὲ σίδερα ἀπόξω, μορφάζανε στραβά.

Μπῆκε δίχως νὰ πεζέψει καὶ στάθηκε στὴ μέση τῆς πλακοστρωμένης αὐλῆς. Γύρω βασίλευε ἀφάνταστη ἀκαταστασία, ποὺ ἡ σκιὰ τῆς νύχτας τὴ μπέρδευε περισσότερο. Ξεχώρισε βαρέλια σωριασμένα, ἕνα τσακισμένο — μὲ τρεῖς μονάχα ρόδες — κάρρο, κούτσουρα γιὰ φωτιά, πάγκους πεταμένους τ' ἀνάσκελα, σκοινιὰ μὲ ροῦχα τῆς μπουγάδας ἁπλωμένα. Σκιὲς ἀνθρώπων πήγαιναν κ' ἔρχονταν μέσα σ' ὅλο τοῦτο τ' ἀνακάτωμα, κ' οἱ φωνές τους, ἄλλες ρωμέϊκες, ἄλλες φράγκικες, χουγιάζανε δίχως εἱρμὸ καὶ νόημα. Μιὰ πόρτα ἄνοιξε, ξανάκλεισε, ρίχνοντας στὸ ἐνδιάμεσο βλεφάρισμα μιὰ λάμψη φωτιᾶς θαμπωτική. Πυκνὸς καπνὸς κυλίστηκε στὸν ἀέρα, φέρνοντας τὴν πνιγερὴ μυρωδιὰ ἀπὸ κρέατα ψημένα.

Πέζεψε ἀπορώντας ποῦ νὰ τραβήξει κ' ἔπιασε τὸν Ἀστρίτη ἀπὸ τὸ χαλινάρι, δύσπιστος. Τὰ μάτια του σιγὰ - σιγὰ συνήθιζαν, ὅμως πύκνωνε μαζί, σὰ βιαστικὸ τώρα, καὶ τὸ σκοτάδι. Κάποιο παιδὶ πέρασε δίπλα του, γοργά, κρατώντας ἀγκαλιὰ ἕνα χοντρὸ λαγῆνι. Τὸ φώναξε μὰ δὲν πῆρε ἀπόκριση. Τράβηξε τότε, ἀγαναχτισμένος, στὰ στραβά, καὶ βρέθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα ποὺ εἶχε ἰδεῖ λίγο πρὶν ν' ἀνοίγει. Ἔσπρωξε τὸ πορτόφυλλο, μισόκλεισε τὰ μάτια του τυφλωμένος. Μὲ κομμένη ἀνάσα

ἀπὸ τὸν καπνό, εἶχε ἀναγκαστεῖ νὰ τραβηχτεῖ πίσω. Δυὸ-τρεῖς φωνὲς τὸν ἀποπῆραν.

— Ποῦ εἶν' ὁ ξενοδόχος; ρωτάει δίχως καθόλου νὰ βλέπει.

Ἕνας ἴσκιος πελώριος ἔφραξε τὸ λαμπάδιασμα τοῦ φούρνου κ' ἦρθε καταπάνω του.

— Τί ὁρίζεις;

— Εἶμαι ξένος, ταξιδεύω. Θέλω σανὸ γιὰ τὸ φαρί, γιὰ μένα φαΐ, κ' ἕνα κρεββάτι.

Ὁ ξενοδόχος κατέβηκε στὸ σκαλοπάτι σφαλώντας πίσω του τὴν πόρτα. Μυρωδιὰ χασάπικου, ἀπὸ σφαχτὰ ὠμὰ κ' αἷμα ζεστό, ἀνάδινε τὸ παχύσαρκο κορμί του. Σφούγγισε μηχανικὰ τὰ χέρια στὴν ποδιά του κ' ἔπιασε τὸ χαλινάρι τοῦ Ἀστρίτη.

—Ἄφησέ το καὶ περίμενε.

—Ὄχι, θέλω νὰ ἰδῶ ποῦ θὰ τὸ βάλεις! Εἶναι φαρὶ ἀκριβό, σπάνιο.

Ἀκολούθησε τὸν ξενοδόχο στὸ στάβλο ζαλίζοντάς τον μὲ συστάσεις γιὰ τ' ἄλογο, ὁδηγίες κι ἀκόμα κ' ὑπονοούμενες φοβέρες.

Εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἐμπιστευόταν τὸν Ἀστρίτη σὲ ξένα χέρια. Στὰ στερνά, σοφίστηκε νὰ θαμπώσει τὸν ξενοδόχο γιὰ νὰ τὸν κάνει ἔτσι περισσότερο προσεχτικό:

— Ποῦθε εἶσαι;

—Ἀπὸ δῶ.

— Δηλαδή;

—Ἀπὸ δῶ ποὺ βλέπεις! Τὸ πανδοχεῖο τοῦτο τὄχε ὁ πατέρας μου, κι ὁ πατέρας τοῦ πατέρα μου. Ἐδῶ μὲ γέννησε ἡ μάννα μου, κ' ἐγὼ πάλι ἐδῶ θ' ἀφήσω τὰ παιδιά μου.

— Ξέρεις τὸ Μυτζηθρά;

—Ἔχω ταξιδέψει ἐκεῖ. Πᾶνε χρόνια.

— Τότε θἄχεις βέβαια ἀκουστὰ γιὰ τὸν ἄρχοντα Σγουρομάλλη.

— Ποιὸς εἶναι ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης;

Κρύωσε ἡ καρδιὰ τοῦ Σγουροῦ.

—Ἄς εἶναι... Νὰ ξέρεις μονάχα πὼς κ' ἐγὼ ποὺ μὲ βλέπεις εἶμαι ἄρχοντας!

Κατάλαβε στὸ σκοτάδι τὸν ξενοδόχο ποὺ τὸν κοίταζε ξαφνιασμένος, κ' ὕστερα τὸν ἄκουσε νὰ πατάει γέλιο χοντρό.

— Οἱ ἄρχοντες δὲν ταξιδεύουν μονάχοι τους, παλληκάρι μου. Σέρνουν ξοπίσω τους δούλους καὶ παραδούλους. Μὲ τὸ συμπάθειο κιόλας...

Βγῆκαν ἀπὸ τὸ στάβλο.

— Νὰ ἰδοῦμε ποῦ θὰ σὲ οἰκονομήσω τώρα γιὰ ὕπνο, λέει ὁ ξενοδόχος. Ἀπόψε μοῦ πέσανε πολλοὶ πελάτες.

— Θέλω νὰ κοιμηθῶ σὲ κάμαρα μοναχική.

— Αὐτὸ βγάλ' το ἀπὸ τὸ νοῦ σου! Ἐδῶ δὲν εἶναι παλάτι, παλληκάρι μου· πανδοχεῖο εἶναι. Νἆσαι εὐχαριστημένος ἂν σοῦ βρῶ κανένα χαμοκούμπι νὰ πλαγιάσεις.

— Τί ἔκανε λέει;

— Κεῖνο ποὺ ἄκουσες. Μιὰ κάμαρα ἔχω μοναχική, γιὰ κάνα περαστικὸν ἄρχοντα, καὶ τὴν ἔδωσα σ' ἕνα Φράγκο καβαλάρο.

Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ καβαλάρος;

῾Ο Σγουρὸς ζητάει τὰ διακριτικά του, καὶ μὲ κάποια χαρὰ ἀνεξήγητη μαντεύει πὼς εἶναι ὁ συνοδοιπόρος του, αὐτὸς ποὺ εἶχε συναντήσει τὸ μεσημέρι στὴν πηγή.

— Θὰ μὲ βάλεις κ᾽ ἐμένα σὲ μοναχικὴ κάμαρα, λέει μὲ μεγαλείτερη ἀκόμα ἐπιμονή. Ἄγνωστο γιατί, ἕνας πόθος ξυπνοῦσε μέσα του νὰ μὴ φανεῖ παρακατιανὸς στὰ μάτια τοῦ ξένου. ῾Ο ξενοδόχος δὲ σήκωνε κουβέντα σ᾽ αὐτὸ τὸ ζήτημα.

—῞Ομως οἱ ἀρχόντοι ποὺ κοιμόνται μοναχοί τους πληρώνουν διπλά, λέει στὰ τελευταῖα.

— Κ᾽ ἐγὼ ἄρχοντας εἶμαι, σοῦ εἶπα! Καὶ θὰ πληρώσω διπλά.

Δὲν ἔλαβε θετικὴ ὑπόσχεση ἀπὸ τὸν ξενοδόχο σὰν τὸν ἄφησε μπροστὰ στὴν κλειστὴ πόρτα τοῦ μαγεριοῦ. Φωνὲς βραχνές, νυσταγμένες, ἀκούγονταν θαμπὰ ἐκεῖ - μέσα νὰ τραγουδᾶνε. Δίχως νὰ βγάλει τὴν κουκούλα του, τυλιγμένος πάντα στὸ μανδύα σφιχτά, ἄνοιξε καὶ μπῆκε.

— Εὐλόγησον!

Εἶταν μιὰ κάμαρα θολωτή, χαμηλή, ὅμως εὐρύχωρη. Τρία λυχνάρια κρεμασμένα μ᾽ ἁλυσίδες τὴ φώτιζαν κιτρινωπὰ στὴ μέση, ἀφήνοντας γύρω τοὺς τοίχους στὴ σκιά. Τάβλες μακρυὲς καὶ πάγκοι ἀραδιάζονταν ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη, κ᾽ ἐκεῖ, ἑφτὰ - ὀχτὼ ἀνθρῶποι τρώγανε μὲ φοβερὸ πάταγο, καλόγεροι Ρωμιοί, ἕνας ἔμπορος, δυὸ Φράγκοι ἁρματωμένοι. ῾Ο Σγουρὸς ἔκανε ἕνα βῆμα, σταμάτησε. Τοὺς δυὸ τελευταίους τοὺς εἶχε μαντέψει: εἶταν οἱ σεργέντες.

Τὸ μάτι του ὡστόσο, ποὺ ἔψαχνε γύρω ἀνήσυχο, ξεχώρισε στὸ βάθος τοῦ μαγεριοῦ, στὴ γωνιά, ἕνα τραπέζι μικρό, παστρικὰ στρωμένο, καὶ πίσω του καθισμένο τὸν ἱππότη τῆς πηγῆς. Εἶταν ξεσκούφωτος, δίχως ἁρματωσιά. Τὸ φῶς τῶν λύχνων, ποὺ ξέκοβε τὸ τετράγωνο τοῦ τραπεζιοῦ του καὶ τ᾽ ἀποθεμένα πάνω ἄσπρα χέρια, ἄφηνε τὸ πρόσωπό του στὴ σκιά.

᾽Αποφασιστικά, ὁ Ρωμιὸς διέσχισε τὸ δωμάτιο καὶ πῆγε νὰ καθήσει στὴν ἀγκωνὴ τῆς ἀκρινῆς τάβλας. Βρισκόταν ἔτσι ἀντίκρυ στοὺς σεργέντες μὰ κοντὰ στὸν ἱππότη. ῾Η ψυχή του δὲ γνώριζε τὸ φόβο, καὶ τὴ χαιρόταν βαθιὰ τὴν παρουσία τοῦ ξανθοῦ παλληκαριοῦ.

— Προσκυνῶ! χαιρέτησε.

Σήκωσε ὁ ἱππότης τὰ μάτια του, δὲ φάνηκε ὅμως καθόλου νὰ τὸν ἀναγνωρίζει. ᾽Αντιχαιρέτησε μ᾽ ἐλαφρὸ κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ, ὅπως τὸ μεσημέρι.

῾Ο σκουταρᾶτος μπῆκε σὲ λίγο, κρατώντας προσεχτικὰ δυὸ πιάτα μὲ φαΐ κ᾽ ἕνα σκουτέλι. Αὐτὸς εἶταν ἀκόμα ἁρματωμένος, μονάχα τὸ κράνος του εἶχε βγάλει, τὸ κεφάλι του ἔμενε σκεπασμένο ἀπὸ τὴν ἁλυσιδωτὴ κουκούλα τῆς μάλλιας. ῾Ο ἱππότης τοῦ ἔγνεψε νὰ καθήσει δίπλα. ῾Υπάκουσε ἐκεῖνος, κι ἀμίλητοι οἱ δυὸ ἀρχίσανε νὰ τρῶνε.

Τοὺς ἄλλους πελάτες, τοὺς λαϊκούς, τοὺς σερβίριζαν ὁ παραγιὸς τοῦ ξενοδόχου καὶ μιὰ χοντρὴ κοπέλλα μὲ κρεατοελιὲς στὸ πρόσωπο. Αὐτὴ ἔφερε τὸ φαΐ τοῦ Σγουροῦ, αὐτὴ τὸν ρώτησε τί κρασὶ θέλει.

—᾽Απὸ τὸ καλλίτερο! τῆς ἀποκρίνεται δυνατά, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν.

Τοῦ ἔφερε ροδίτικο. Ὅμως ἐκεῖνος δὲν πρόσεχε τώρα τί ἔπινε καὶ τί ἔτρωγε. Μιὰ κοίταζε τὸν ἱππότη, φανερά, θαρετά, σὰν ἄνθρωπος ποὺ ζητάει ἀφορμὴ γιὰ κουβέντα, καὶ μιὰ τοὺς ἀντικρυνούς του σεργέντες, αὐτοὺς κλεφτά. Ἔτρωγαν ἄπληστα, σκυμμένοι στὰ πιάτα τους, δίχως νὰ φαίνονται πὼς τὸν προσέχουν. Κάπου - κάπου ἀνταλλάζανε καὶ καμμιὰ κουβέντα στὴ γλῶσσα τους, γοργά, μπουκωμένα. Οἱ βραχνές, μπάσες φωνές τους, μοιάζανε τότε σὰ βρούχισμα. Εἶχαν ἀρχίσει νὰ τρῶνε προτοῦ μπεῖ τὸ ρωμιόπουλο, ἔτρωγαν ἀκόμα ἀφοῦ πιὰ ἐκεῖνο εἶχε ἀποσώσει τὸ φαΐ του. Τὰ κρασοβόλια, ψηλά, πήλινα καὶ χοντρά, εἴχανε μαζευτεῖ παρέες - παρέες μπροστά τους.

Ὁ ἱππότης τέλειωσε πρῶτος τὸ δεῖπνο του. Πάνω ἀπὸ τ' ἀδειανὸ πιάτο του τ' ἄσπρα του φίνα δάχτυλα πήρανε μιὰ ψίχα ψωμί, τὴ μαλάξανε καὶ σφούγγισαν μὲ τὸ μαλακὸ ζυμάρι τὸ ἕνα τ' ἄλλο. Κατόπι μείνανε πλεγμένα, σὰ σὲ προσευχή. Γαλήνη παράδοξη, ἀπόκοσμη, εἴτανε χυμένη στὸ πρόσωπό του. Ὁ σκουταρᾶτος ἔτρωγε ἀκόμα ὅταν μπῆκε ὁ ξενοδόχος. Ζύγωσε τὸ τραπεζάκι τοῦ ἱππότη χαμογελώντας δουλικά, προσκύνησε βαθιὰ κ' εἶπε ρωμέϊκα:

— Ἡ κάμαρα τῆς εὐγενίας σου εἶναι ἕτοιμη. Ἔβαλα καθαρὰ κρεββατοστρώσια.

Τὰ μάτια τοῦ νεαροῦ ἄρχοντα κοιτάζανε τὸν ἄνθρωπο ἀφαιρεμένα. «Δὲν καταλαβαίνει τί τοῦ λέει τώρα», στοχάστηκε ὁ Σγουρὸς κ' ἔγειρε μὲ καρδιοχτύπι, ἕτοιμος νὰ προσφερθεῖ, νὰ ἐξηγήσει, μὲ τὰ ἐλάχιστα φράγκικα ποὺ ἤξερε. Μὰ σύγκαιρα ἀκούει τὸν ξένο ποὺ ἀποκρίνεται καθαρά, σὲ γλῶσσα ρωμέϊκη:

— Εὐχαριστῶ. Θ' ἀνέβω.

Ἡ προφορά του εἶχε ἀνάλαφρο μονάχα ξενικὸ τόνο.

Τραβήχτηκε πίσω ὁ Σγουρός, σαστισμένος. Δὲ θἄξερε νὰ πεῖ ἂν εἴταν μεγαλείτερη ἡ λύπη του ποὺ ἔχασε τὴν εὐκαιρία νὰ κουβεντιάσει μὲ τὸν ξένον ἄρχοντα ἢ ἡ χαρά του ποὺ τὸν ἄκουγε νὰ μιλάει ρωμέϊκα. Ἤξερε βέβαια πὼς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Φράγκους ἔχουν μάθει τὴ γλῶσσα τοῦ τόπου ἢ τὴν καταλαβαίνουν — τριάντα χρόνια βαστοῦσε τώρα ἡ κουγκέστα —, ὅμως οἱ ἄρχοντες στέκονται πάντοτε μακρυὰ ἀπὸ τὸ ρωμέϊκο λαό, τοὺς βιλάνους, καὶ τὸν καταφρονοῦνε.

Καθὼς περνοῦσε μπροστά του ὁ ξενοδόχος, προσκυνώντας πάλι, τὸν φώναξε ὁ Σγουρός.

— Ἔ! ἄνθρωπε... Τί ἔκανες γι' αὐτὸ ποὺ σοῦ εἶπα;

Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ξενοδόχου ἄλλαξε μονομιᾶς.

— Τί μοῦ εἶπες; ρωτάει βαρετὰ κι ἀδιάφορα.

— Τὴ δικιά μου τὴν κάμαρα.

— Θὰ κοιμηθεῖς στὸν ξενῶνα, μὲ τοὺς ἄλλους.

Ἔκανε ν' ἀντιπεράσει· ὅμως μὲ μιὰ γερὴ γροθιὰ στὸ τραπέζι ὁ Σγουρὸς εἶχε τιναχτεῖ κιόλας ἀπάνω.

— Ἀνάθεμά σε! τοῦ φωνάζει, στάσου! Δὲ σοῦ εἶπα πὼς θέλω νὰ πλαγιάσω μονάχος;

Μὲ μιᾶς κάθε θόρυβος γύρω σταμάτησε. Ὅλοι εἴχανε σταθεῖ ξαφνιασμένοι, νὰ κοιτάζουν.

— Κρεββάτι ἄλλο δὲν ἔχω κι ἄδικα φωνάζεις, ἔλεγε ὁ ξενοδόχος πού ἄρχιζε ν' ἀγριεύει.

— Θὰ μοῦ δώσεις κάμαρα δική μου!

—Ἄντε νὰ τὴ βρεῖς!

—Ἄ! σκύλε...

Σὰ σίφουνας ἡ ὀργὴ εἶχε συνεπάρει τὸ Σγουρό. Ἁρπάζει ἀπὸ δίπλα τὸ σκουτέλι καὶ τὸ σηκώνει. Τραβιέται πίσω ὁ ξενοδόχος νὰ φυλαχτεῖ καὶ σύγκαιρα ἀναποδογυρίζει ἕνα σκαμνί· μαζί, σὰν καὶ τοῦτο νὰ τοῦ ἔδωσε μιὰν ἔμπνευση, σκύβει γοργὰ καὶ τὸ χουφτιάζει ἀπὸ τὸ ποδάρι, ἀντὶς γιὰ ρόπαλο.

Ὅμως τὸ παιδάριο εἶχε σταθεῖ τώρα ἀσάλευτο, σὰ μαρμαρωμένο. Κατάχλωμο, κατέβαζε ἀργὰ-ἀργὰ τὸ χέρι του καὶ κοίταζε τὸν ἱππότη. Ἕνα κῦμα πορφυρὸ ἀνέβηκε στὸ μάγουλό του καὶ τὸ φούντωσε. Τρέμοντας, πνιγμένο στὴ ντροπή, εἶπε σὰ δικαιολογία καὶ παράπονο μαζί:

— Εἶσαι ἕνας ἀγροῖκος. Φταίω ἐγὼ ποὺ ἦρθα ἀπόψε στὸ πανδοχεῖο σου. Ἔλεγα τουλάχιστο πὼς θἄξερες νὰ ξεχωρίζεις τοὺς ἀνθρώπους...

Ἡ φωνή του εἶχε θολώσει, σὰν ἀπὸ κρυφὸ λυγμό. Ἔμοιαζε ὁλότελα παιδιάτικη ἔτσι, ἀγοριοῦ ποὺ τὸ μάλωσαν μπροστὰ σὲ ξένους, τὸ ταπείνωσαν σκληρά.

— Εἶναι τρελλός, εἶναι γιὰ δέσιμο, μουρμούριζε πισωπλατίζοντας ὁ ξενοδόχος. Οἱ ἄλλοι γύρω, οἱ Ρωμιοί, γελοῦσαν.

—Ὄχι, δὲν εἶμαι τρελλός! ξεφωνίζει ξάφνου ὁ Σγουρὸς ἀνίκανος πιὰ νὰ κρατηθεῖ. Τὸ ξέρεις καλὰ ἐσὺ ποὺ μιλᾶς ποιὸς εἶμαι, κι ἂς κάνεις τὸν ἀνήξερο! Εἶμαι ὁ ἄρχοντας Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς ἀπὸ τ' Ἀνάπλι!

Τὸ εἶπε σηκώνοντας τὴ φωνή του σὰ φλάμπουρο, μ' ἔπαρση. Οἱ καλογέροι τὸν κοιτάξανε κ' ὕστερα σκύψανε βιαστικά, κάτι νὰ ποῦνε συναμεταξύ τους, κρυφογέλασαν. Ὁ ξενοδόχος κρέμασε τὰ χείλη του περιφρονητικά, ἀδιάφορα, καὶ βγῆκε ἔξω. Ὅμως τὸ παιδάριο εἶχε ἱκανοποιηθεῖ. Αὐτὸς ποὺ ἔπρεπε νὰ τ' ἀκούσει μιὰ φορὰ τ' ἄκουσε, οὔτε λόγος. Τόσο ἔφτανε.

Κάθησε. Καὶ τὸ μοιραῖο εἶχε γίνει πιά, τὸ κατάλαβε ὅταν εἶταν ἀργά. Τὸ κατάλαβε ὅταν εἶδε μπροστά του, ὄρθιους καὶ βαρειούς, τοὺς δυὸ σεργέντες.

Εἶχαν σταθεῖ ἀπὸ τὴν ἔξω μεριὰ τῆς τάβλας καὶ τὸν κοίταζαν ἐξεταστικά. Ἡ κουκούλα τοῦ ἴσκιωνε τὸ μισὸ πρόσωπο, μὰ τ' ὄνομά του, τ' ὄνομα ποὺ εἶχε μονάχος του προδώσει, ἀντιβούϊζε ἀκόμα μέσα στὴν κάμαρα. Ἄτιμη ἀστοχασιά!

— Τί μὲ θέλετε; τοὺς ρώτησε μὲ πανιασμένα χείλη.

Δίχως μιλιά, βάναυσα, ὁ ἕνας σεργέντης ἅπλωσε τὸ χέρι, τοῦ ἅρπαξε τὴν κουκούλα καὶ τὴν ἔρριξε πίσω. Ἔφεξε ἄσπρος, φαρδύς, ὁ ἐπίδεσμος τοῦ κεφαλιοῦ.

— Σήκω ἀπάνω; προστάζει φράγκικα ὁ ἄλλος.

Ἔτσι λοιπόν, καλὰ τὸ εἶχε μαντέψει τὸ πρωΐ. Αὐτὸν κυνηγοῦσαν. Καὶ τώρα δὲν ἀπομένει παρὰ μιὰ μονάχα ἐλπίδα, ἡ ὕστατη.

Δίχως νὰ τὸ μελετήσει, σύνταχα, ρίχνει δυὸ ματιές, μιὰ δεξιά,

μιὰ ζερβά. Οἱ παλάμες του ἀκουμποῦσαν ἀκόμα πάνω στὴν τάβλα. Νευρικά, ἀπότομα, τὴ σπρώχνει, τὴν ἀναποδογυρίζει καὶ τινάζεται ὀρθὸς πάνω στὸν πάγκο. Τὸ χοντρὸ ξύλο, πέφτοντας μὲ τὴν κόψη, εἶχε σπρώξει πίσω τοὺς δυὸ ἄντρες, τοὺς πλάκωσε τὰ ποδάρια, ἴσια πάνω στὸ χτένι. Κάνανε πίσω βλαστημώντας, τρέκλισαν — Χριστέ, βόηθα τώρα!

Ἡ ἀναστάτωση ποὺ ἀκολούθησε εἶταν ἀφάνταστη. Ἀλαφιασμένοι, στὴν ἄλλη ἄκρη, οἱ καλογέροι εἶχαν σηκωθεῖ στριγγλίζοντας καὶ τρέχανε κατὰ τὴν πόρτα, ἐνῶ ὁ ἕνας τους, ἀναποδογυρισμένος ἀπὸ τὴ μακρυὰ τάβλα, οὔρλιαζε κάτωθέ της σὰ γουρουνόπουλο μισοσφαγμένο. Ὁ σκουταρᾶτος τοῦ ἱππότη πετάχτηκε ὀρθὸς κ' ἔπιασε τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του. Τὸ ἴδιο εἶχανε κάνει κ' οἱ σεργέντες· ὅμως τὰ φράγκικα σπαθιά, μισὸ μπόϊ μάκρος, εἶτανε βαρειά. Ταχύτερος ὁ Σγουρός, εἶχε ξεθηκαρώσει στὸ μεταξὺ τὸ δικό του· ἡ ρωμέϊκη κοντὴ λεπίδα ἄστραψε ψηλὰ στὸ φῶς τῶν λυχναριῶν. Μ' ἕναν πῆδο, τὸ ρωμιόπουλο πατάει στὴν κόψη τῆς τουμπαρισμένης τάβλας, ζυγιάζεται γοργὰ καὶ κατεβάζει χτύπημα πελεκητὸ στὸ κεφάλι τοῦ κοντινοῦ του σεργέντη. Τὸ κράνος βρόντηξε κούφια, βούλιαξε· ἡ λεπίδα, γλιστρώντας πάνω στὴ γυαλιστερὴ ἐπιφάνεια, τσοκάνισε τὸν ὦμο. Κρίκοι τῆς ἁλυσιδωτῆς μάλλιας τινάζονταν καὶ βρέχανε χάμου. Βόγκηξε ὁ Φράγκος καὶ γονάτισε, μὲ τ' ἀριστερό του χέρι ἀχρηστεμένο.

Ὁ ἄλλος ὅμως, στὸ μεταξύ, εἶχε καταφέρει νὰ γυμνώσει τὴ δική του σπάθα. Τὴν ἔσουρε πίσω, μὲ τὰ δυὸ τὰ χέρια, καὶ τὴν ἀπόλυσε δρεπανωτὰ στὸ πλευρὸ τοῦ Ρωμιοῦ, σὰ νἆτανε νὰ κόψει σύρριζα δέντρο. Οἱ καλόγεροι, οἱ στοιβαγμένοι στὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας, σκεπάσανε τὰ μάτια τους ρεκάζοντας. Ὁ ἔμπορος ἔπεσε τὰ πίστομα, ἀπὸ τὸ σκαμνὶ ὅπου ἔμενε ἀκόμα καθηλωμένος. Ὅμως ὁ Σγουρὸς εἶχε πηδήξει, καὶ τὸ πήδημα τοῦτο, ψηλότερο ἀπὸ τὸν κύκλο ποὺ ἔγραψε ἡ λεπίδα, τὸν τίναξε πάνω στὸν σεργέντη. Κυλίστηκαν μαζὶ στὸ πάτωμα.

Τότε ὁ σκουταρᾶτος τράβηξε τὸ σπαθί του. Στὸ σύμπλεγμα ποὺ σφάδαζε χάμου, ὁ Φράγκος εἶταν ἀνάσκελα κι ὁ Ρωμιὸς ἀπὸ πάνω. Ἔτσι τοὺς εἶχε ρίξει ἡ φορὰ τοῦ πηδήματος, ἔτσι παλεύανε μὲ νύχια καὶ μὲ δόντια, ὁ σεργέντης κρατημένος κάτω ἀπὸ τὸ σιδερένιο βάρος τῆς ἀρματωσιᾶς του, ὁ Σγουρὸς λεύτερος μὰ κι ἀνίκανος νὰ μεταχειριστεῖ τώρα, ἀπὸ τόσο κοντά, τὸ σπαθί του. Εἶτανε γερὸς ἄντρας ὁ Φράγκος, τὰ χέρια του σφίγγανε σὰν τανάλια τὸ λαιμὸ τοῦ παιδάριου. Ὁ σκουταρᾶτος ζύγωσε μὲ βραδύ, ἀτάραχο βῆμα. Σήκωσε ἀπὸ τὴ λαβὴ τὸ σπαθί του, σημάδεψε τὴ ράχη τοῦ Ρωμιοῦ, χαμήλωσε τὸ σβέρκο καὶ κατέβασε τὸ χτύπημα, μπηχτό.

Ἡ λεπίδα εἶχε σταθεῖ δυὸ δάχτυλα πάνω ἀπὸ τὸ κορμὶ τοῦ παλληκαριοῦ. Γυρίζει ξαφνιασμένος ὁ σκουταρᾶτος νὰ κοιτάξει αὐτὸν ποὺ τοῦ ἔχει κρατήσει μὲ τέτοιο ἀτσάλινο σφίξιμο τὸ μπράτσο καὶ τὰ σαστισμένα μάτια του βλέπουν τὸν ἴδιο του τὸν ἀφέντη. Ἀμίλητος, τοῦ ἔκανε σημεῖο νὰ τραβηχτεῖ.

Ἄλλωστε τὸ πάλεμα, χάμου, εἶχε πάρει κιόλας τέλος. Μὲ μιὰ γροθιὰ στὸ πρόσωπο τοῦ σεργέντη, ὁ Σγουρὸς εἶχε καταφέρει νὰ λυτρωθεῖ. Πήδηξε ὀρθός, σὰ λαγωνικὸ λαστιχάροντας, καὶ πισωπλάτισε κατὰ τὴν πόρτα. Ὁ σεργέντης ποὺ εἶχε σηκωθεῖ, κι ὁ ἄλλος ποὺ ξα-

ναρχότανε κι αὐτός, μὲ κρεμαστὸ τὸ ἕνα χέρι, βρήκανε ἀνάμεσά τους καὶ στὸ Ρωμιὸ τὸ νεαρὸ ἱππότη.

—Ἀφῆστε τον, τοὺς λέει.

Τὸν κοίταξαν ἀπορημένοι, δίχως νὰ πιστεύουν τ' αὐτιά τους.

— Τί λέει ἡ χάρη σου! κάνει τέλος ὁ ἕνας, σκοτεινά. Ξέρεις γιὰ τί ἄνθρωπο πρόκειται;

— Εἶναι ἐχθρὸς τῶν Φράγκων ἐπικίνδυνος, προσθέτει ὁ ἄλλος. Εἶναι ροβολάτορας.

Ὁ ἱππότης χαμογέλασε ἀχνά.

— Εἶναι πιὸ ἄξιος ἀπὸ σᾶς, κάνει γλυκά.

— Εἶναι κακοῦργος...

— Κακοῦργος!

—Ἄνθρωπος τοῦ Ντελιούρια.

Ξάφνου οἱ ὦμοι τοῦ ἱππότη τινάχτηκαν. Ὁ Σγουρός, ποὺ στεκόταν στὴν πόρτα κοιτάζοντας τὴ σκηνὴ δίχως νὰ καταλαβαίνει, τὸν εἶδε νὰ γυρίζει, νὰ τὸν κοιτάζει χλωμός. «Τώρα εἶμαι χαμένος», συλλογίστηκε μὲ πίκρα.

Εἶχε γίνει μιὰ παύση, βαθειὰ σιωπή, ἐπικίνδυνη, γεμάτη ἀγωνία. Τέλος ὁ ἱππότης:

—Ὄχι, ἀφῆστε τον, ψιθυρίζει. Θὰ φροντίσω ἐγώ...

Δίβουλοι, ἀναποφάσιστοι, οἱ δυὸ σεργέντες προσκύνησαν. Ὅμως, καθὼς τραβιόντανε νὰ βγοῦν, ὁ ἕνας, ὁ πρῶτος, παρατήρησε βραχνά:

—Ἡ χάρη σου δὲν ξαστοχάει βέβαια πὼς ὁ ἄνθρωπος τοῦτος εἶναι ἐπικηρυγμένος ἀπὸ τὸν Πρεβεδοῦρο τ' Ἀναπλιοῦ, τὸν ἀποσταλμένο τοῦ Δουκάτου τῆς Ἀθήνας...

— Κ' ἐδῶ, βρισκόσαστε στὰ χώματα τοῦ Πριγκηπάτου τῆς Ἀχαΐας, ἀποκρίθηκε ψυχρὰ ὁ ἱππότης, κοιτάζοντας τὸν σεργέντη καρφωτά, κατάματα. Στὴν ἐπικράτεια τῆς πριγκηπέσσας Ἰζαμπώ!

Οἱ ἀνθρῶποι τῶν ἁρμάτων σκύψανε τὰ κεφάλια τους καὶ τραβήχτηκαν στὴ γωνιά.

— Πᾶμε, ἔγνεψε ὁ ἱππότης στὸν σκουταρᾶτο του.

Περνώντας δίπλα στὸν Σγουρό, δίχως νὰ τὸν κοιτάξει:

—Ἐσεῖς ἀκολουθῆστε με, τοῦ εἶπε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Η ΧΡΟΝΙΑ πού τέλειωνε, τό 1292, εἶναι γιά τήν ἱστορία τῆς Ρωμιοσύνης ἕνας σταθμός ἀπό κείνους πού μολονότι δέν ἔχουν τίποτα τό μεγάλο καί τό ξέχωρο γιά νά διεκδικήσουν τήν ἀθανασία τῆς Ἱστορίας, ὅμως βαραίνουν πάνω στή μοῖρα τῶν λαῶν κι ἀνοίγουν λαγοῦμι βαθύ, ὕπουλο, στά θεμέλια κάθε μακρόβιας δεσποτείας.

Στό θρόνο τῆς Ρωμανίας καθόταν, νέος τριαντατριῶν χρονῶν, ὁ Ἀνδρόνικος Β' ὁ Παλαιολόγος. Γιός τοῦ Μιχαήλ τοῦ Ὄγδοου, τοῦ μυθικοῦ αὐτοκράτορα πού ξαναθεμέλιωσε, ὕστερα ἀπό τό νικητή τοῦ Μαξέντιου, τήν ἀνατολική αὐτοκρατορία, ὁ Ἀνδρόνικος κουβαλοῦσε στήν εὐνουχισμένη ψυχή του ὅλα τά γερατειά καί τήν κούραση μιᾶς φυλῆς πού εἶχε ὡς τώρα πολύ ζήσει. Ὁ γενάρχης τῶν Παλαιολόγων πατέρας του σημάδεψε τή δική του τή ζωή μέ τρεῖς πράξεις τεράστιας τόλμης ἤ δεξιοσύνης: Εἶχε συντρίψει στή μάχη τῆς Πελαγηνιᾶς τήν ἔπαρση τῶν Φράγκων καταχτητῶν, τούς εἶχε πάρει πίσω τή Βασιλεύουσα καί, γιά νά τήν ἀσφαλίσει ἀπό ἐνδεχόμενη ἐπιδρομή καινούργιων σταυροφόρων, ἀποφάσισε ἤ προφασίστηκε τήν ἕνωση τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Ἀνδρόνικος πρόβαλε στή δημόσια ζωή μέ μιά πράξη ἀνανδρίας ἱερόσυλης: Τρέμοντας τήν κατακραυγή τοῦ φανατισμένου ἀπό τούς καλογέρους ὄχλου, ἀρνήθηκε νά κηδέψει τό νεκρό τοῦ πατέρα του. Ἄλλωστε καί τῆς ἀσέβειας τίς εὐθύνες δέ βρῆκε τό σθένος νά τίς φορτωθεῖ μονάχος του. Συνώμοσε μέ τέσσερις γυναῖκες, τή μάννα του, τίς ἀδερφάδες του, καί μέ τρεῖς ἄντρες ἄναντρους, τούς τρεῖς ἀδερφούς του. Ὕστερα ἔκανε κανονικά τό σταυρό του, σύμφωνα μέ τ' ὀρθόδοξο πάντα δόγμα, εἶπε τό Σύμβολο τῆς Πίστεως δίχως τό αἱρετικό filioque, κι ἀνέβηκε τά σκαλοπάτια τοῦ θρόνου.

Πέρασε τήν ὑπόλοιπη ζωή του σέ βαθειά κατάνυξη, θεάρεστα καταφρονώντας ὅλα τά ἐγκόσμια. Ἔτσι, μιᾶς κ' οἱ Φράγκοι εἴτανε πιά ἀκίνδυνοι — καθώς τόν βεβαιῶναν οἱ παλατιανοί του —, ἄφησε τά καράβια τοῦ στόλου του νά σαπίσουν δεμένα στόν Κεράτιο. Ἔτσι ἀπόλυσε

ὅλους τοὺς γασμούλους θαλασσόλυκους, ποὺ πήγανε μιὰ καὶ δυὸ νὰ ὑπηρετήσουν στὸ ἑξῆς τοὺς Φράγκους. Ἔτσι, τέλος, παράτησε τὶς θάλασσές του καὶ τοὺς γιαλοὺς στὸ ἔλεος τῶν κουρσάρων, ποὺ παίρνανε καὶ δίναν στὸ ἑξῆς ξέγνοιαστοι. Κι ἀκόμα κατάφερε μιὰ πράξη θρησκευτικὰ καὶ διπλωματικὰ ἀξιοζήλευτη: Ματαίωσε τὸ συνοικέσιο τῆς κόρης τοῦ δεσπότη τῆς Ἠπείρου Νικηφόρου μὲ τὸν μεγάλο του γιό. Ἡ Θάμαρ, κοπέλλα μὲ ὀμορφιὰ ποὺ θᾶμενε θρυλική, εἶχε ἕνα ἐλάττωμα ἀσυχώρετο: Εἶταν δεύτερη ξαδέρφη τοῦ ἐπίδοξου γαμπροῦ. Λοιπὸν ὁ Ἀνδρόνικος, ποὺ ἀσέβησε ἄλλοτε, γιὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ δόγματος, στὸ νεκρὸ τοῦ πατέρα του, δὲ θὰ γινόταν βέβαια τώρα ἀνίερος αἱρετικὸς γιὰ τὸ ἀσήμαντο ἐκεῖ ὄνειρο νὰ ἑνώσει μιὰ μέρα ὁλάκερη τὴ Ρωμιοσύνη τῆς Δύσης καὶ τῆς Ἀνατολῆς κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρο τοῦ πρωτότοκου γιοῦ του.

Στὴ βορειοδυτικὴ ἄκρη τοῦ τωρινοῦ κράτους τῶν Ρωμαίων, στὸν κόμπο ἐκεῖνον ποὺ δένει πάνω ἀπὸ δυὸ θάλασσες Εὐρώπη κι Ἀσία, ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, καθισμένος στὸ θρόνο κάτω ἀπὸ τὸν ἐφιαλτικὸ ἴσκιο τοῦ πατέρα του, ἔστηνε κουβέντες ἀτέλειωτες μὲ θεολόγους καὶ καλογέρους, ἐνῶ πέρα, στὴν Ἀνατολή, ποὺ ὅλο κι ἀναταραζόταν λαγοκοιμούμενη, τὸ ἐπερχόμενο ἔθνος τῶν Ὀσμανιδῶν ἀνέμιζε κιόλας τὰ φλόγινα φλάμπουρά του. Στὴν ἄλλη ὡστόσο ἄκρη τῆς Ἑλλάδας, κάτω στὸ νοτιά, ἕνα κομμάτι γῆς ρωμέϊκης, ἀπομονωμένο σὰν ξερονῆσι μέσα στὴ φουσκονεριὰ τοῦ φράγκικου Μοριᾶ, ἀνταριαζόταν ἀδιάκοπα ἀπὸ μακρυὰ κι ἀβέβαια μηνύματα, προαισθήματα σκοτεινά, ἐπίβουλα σημάδια γιὰ τὸ μέλλον.

Τὸ λέγανε Μυστρά. Τ' ὄνομα δὲν εἶναι ρωμέϊκο, οὔτε κι ὁ πρῶτος κτήτοράς του εἶταν Ρωμιός. Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν πολιορκία τῆς Μονεμβάσας, ἐδῶ καὶ σαρανταδύο χρόνια, ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος εἶχε ζητήσει νὰ τοῦ δείξουν κάπου μέρος κατάλληλο γιὰ νὰ θεμελιώσει κραταιὸ δυναμάρι. Τοῦ δείξανε, στὰ περίχωρα τῆς Λακρεμονίας, τὸ ἕνα ἀπὸ τ' ἀντιστύλια ποὺ στέκονται σὲ παράταξη, δορυφόροι βασιλικῆς πομπῆς μπροστὰ στὴ μεγαλειότητα τοῦ Ταϋγέτου. Τὸ ρωμέϊκο ὄνομά του εἶτανε Μυτζηθράς. Ὁ Βιλλαρδουΐνος τὸ στεφάνωσε μὲ καστέλλι ἀτράνταχτο, ἀλλὰ δὲν ἀξιώθηκε νὰ τὸ χαρεῖ. Στὴ μάχη τῆς Πελαγηνιᾶς, νικημένος ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ τὸν Ὄγδοο, ἔχασε μαζὶ μὲ τὴν προσωπική του ἐλευθερία καὶ τέσσερα ἀπὸ τὰ μεγάλα του καστέλλια. Ὁ Μυστρὰς ἔγινε ρωμέϊκος, ἀκρίτας νότιος, ἐρημικός, σὰ ναυαγὸς γαντζωμένος πεισματερὰ στὸ βράχο, ἐνῶ γύρω τὸν ἔζωνε τὸ πέλαγο τῆς φραγκιᾶς, ὁ Μοριὰς πριγκηπᾶτο τῶν Βιλλαρδουΐνων.

Μαντᾶτα λοιπὸν ἀνησυχητικὰ φτάνανε στὸ Μυτζηθρά, φῆμες ἀόριστες ἀπὸ κεῖνες ποὺ δὲν ξέρεις ποτὲ ποιὸ στόμα τὶς φέρνει. Ἀπὸ κάμποσα ὡστόσο χρόνια, εἰρήνη βασίλευε, συνθηκολογημένη, ἀνάμεσα σὲ Φράγκους καὶ Ρωμιούς. Ὁ ἄντρας τῆς πριγκηπέσσας Ἰσαβέλλας, ὁ Φλωρέντιος ντ' Αἰνώ, εἶχε ζητήσει τὴ συνθήκη τούτη ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο Παλαιολόγο, κι ὁ αὐτοκράτορας, ποὺ πρῶτα ἀπ' ὅλα ποθοῦσε τὴν ἡσυχία του, τὴν τόσο εὐνοϊκὴ γιὰ μεταφυσικὰ κι ἀργόσχολα κουβεντολογήματα, ὁλοπρόθυμα τὴν ἔδωσε. Ὁ Μυτζηθράς, ἀπομακρυσμένος γεωγραφικὰ ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ γιὰ τοῦτο λίγο - πολὺ αὐτοκέφαλος,

δοκίμαζε όλες τὶς συγκινήσεις κι όλες τὶς ἀγωνίες τῶν ἄμεσων εὐθυνῶν. Ἔχοντας διοικητή του ἕνα στρατηγό, ποὺ ἡ Βασιλεύουσα τὸν ἔστελνε μὲ περιθώριο ὑπηρεσίας ἕνα χρόνο, τὴν «Κεφαλή», τὸ ρωμέϊκο κρατίδιο τοῦ φραγκοκρατημένου Μοριᾶ ζοῦσε τὴν περήφανη καὶ ριψοκίνδυνη ζωὴ ποὺ εἶναι τὸ ριζικὸ κάθε ἀνεξαρτησίας.

Τὴ νύχτα ἐκείνη τοῦ φθινοπώρου, τὴ βροχερὴ καὶ κρύα, ποὺ ὁ πρῶτος μαντατοφόρος ξεπρόβαλε καλπάζοντας μπροστὰ στοὺς σκοπούς, κάτω-κάτω στὰ ριζὰ τοῦ βράχου, συμβούλιο ἔκτακτο γινότανε πάνω, στὸ διοικητήριο. Τὴν Κεφαλὴ τὴν ἔζωναν ἀνησυχίες φαρμακερές. Ἐξπλοράτορες, ξαποσταλμένοι ἀπὸ τὸ Μυτζηθρὰ ἐδῶ κ' ἕνα μῆνα στὴν Ἀνδραβίδα, εἶχαν γυρίσει πίσω φέρνοντας πληροφορίες ἀλλόκοτες. Ὁ πρίγκηπας Φλωρέντιος, ποὺ ἀπὸ καιρὸ ἑτοιμαζόταν νὰ ταξιδέψει στὴν Ἀνάπολη, γιὰ νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸ λίζιό του βασιλέα της Κάρολο, εἶχε ξαφνικὰ ἀναβάλει τὸ ταξίδι του. Λόγος πειστικὸς κανένας δὲν ἀναφερόταν γιὰ αἰτία τῆς ἀναβολῆς. Ὅμως, ἀντίθετα, μαντατοφόροι ἔκτακτοι εἶχαν ξαπολυθεῖ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τοῦ πριγκηπάτου σ' ὅλους τοὺς βαρώνους καὶ φλαμπουριάρηδες ἱππότες τοῦ Μοριᾶ, μ' ὁδηγίες μυστικὲς καὶ τὴ φανερὴ προσταγὴ νὰ ἔρθουν βιαστικὰ στὴ συγκαλούμενη ἀπὸ τὸν πρίγκηπα μεγάλη κούρτη.

— Τί νόημα ἔχει αὐτὴ ἡ πρόσκληση; ἀναρωτήθηκε μεγαλόφωνα ὁ στρατηγὸς κοιτάζοντας σύγκαιρα ὁλόγυρα στὸ τραπέζι. Κάτω ἀπὸ τὰ θρασεμένα μαῦρα φρύδια τὸ μάτι του σπίθιζε ἐπικίνδυνο.—Ὁ μέγας κοντόσταβλος τῆς Ἀχαΐας ἔφτασε ἀναπάντεχα στὴν Ἀχαΐα προχτὲς τὸ πρωΐ.

Κοίταξε γύρω του ἕναν-ἕνα τοὺς συμβουλάτορες ποὺ στέκονταν βουβοί, μαρμαρωμένοι πάνω στὰ βαρειὰ δρύϊνα θρονιά. Εἶταν ἕντεκα. Στὰ τραβηγμένα τους πρόσωπα ἡ ἔγνοια ἔρριχνε σκιὲς πένθιμες, ζάρες ψυχοφθόρας ἀγωνίας. Οἱ κίτρινες γλῶσσες τῶν λύχνων πάψανε νὰ παίζουν, τεντώθηκαν πρὸς τὸ ταβάνι καὶ φτύσανε μαύρη, πνιγερὴ καπνιά.

Ὁ κόμης τῆς κούρτης ἔκοψε πρῶτος τὴ σιωπή:

—Ἀγάπη καὶ τρέβα ἔχει ὑπογραφεῖ ἀπὸ τὸν πρίγκηπα Φλωρὰν κι ἀπὸ τὴν ἁγιότητά του τὸν βασιλέα τῶν Ρωμαίων...

—Ἡ τρέβα ἔχει ὅρο πὼς κανένας ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲν ἐμποδίζεται νὰ βοηθάει τὸν ἐχθρὸ τοῦ ἄλλου.

Ὡραία εἰρήνη μιὰ φορά! τώρα τὸ βλέπανε. Ὁ στρατηγὸς κατέβασε τ' ἀγριεμένο μάτι του στὸ μαλλιαρό του χέρι ποὺ φοροῦσε τὸ βαρὺ σμαράγδι. Ὁ χοντρὸς μαλαματένιος κρίκος τοῦ δαχτυλιδιοῦ, σύμβολο ἐξουσίας, χτύπησε μιά, δυό, τρεῖς φορὲς τὴν τάβλα, κ' οἱ κρότοι τῆς ἀμηχανίας καρφώθηκαν στὸν ἀέρα ἀδέκαστοι, σκληροί.

— Ποιὸν λογαριάζει ὁ Φράγκος γιὰ ἐχθρό; ρώτησε ἀόριστα, σὰ φοβισμένος ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φωνὴ ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας.

Εἶταν ἕνας ἄντρας πανύψηλος καὶ ξερακιανός. Τὰ σταχτιά του μάτια ἀπόφευγαν ταραγμένα τὸ ἀνυπόμονο βλέμμα τοῦ στρατηγοῦ, ποὺ τ' ἀναζητοῦσε ἐπίμονα.

— Τὸ δεσπότη Νικηφόρο.

Ὁ δρουγγάριος σήκωσε περιφρονητικὰ τοὺς ὤμους του.

— Τί μπορεῖ!

— Πολλά. Τοῦ ὑποσχέθηκε συμμαχία ὁ Ἰωάννης ὁ Νόθος.

Ὅλοι ἀνάβλεψαν ξαφνιασμένοι. Ἕντεκα ζευγάρια μάτια ἀντικαθρέφτισαν στραφταλίζοντας τὸ φῶς τῶν λυχναριῶν. Ὥστε λοιπὸν ὁ δοῦκας τῶν Νέων Πατρῶν ξεσηκωνόταν ἀκόμα μιὰ φορά, γιὰ νὰ χτυπήσει ἐπίβουλα τὴ μάννα Ρωμιοσύνη...

— Οἱ ἐξπλοράτορες φέρανε τὸ μαντᾶτο σήμερα τὸ πρωΐ, ἔκανε ὁ στρατηγὸς δαγκώνοντας λοξὰ τὸ χεῖλος του καὶ τὸ γένι. Στὴ θάλασσα καὶ στὸ βουνὸ ὁ δοῦκας Ἰωάννης ξεσηκώνει φουσᾶτο κραταιὸ γυρεύοντας νὰ πάρει ἐκδίκηση γιὰ τὸ φυλακισμένο του γιό.

Αὐτὴ εἶταν ἄλλη ἱστορία, ἀπὸ τὶς μισερὲς ἐκεῖνες καὶ κουτοπόνηρες τοῦ κὺρ - Ἀνδρόνικου τοῦ Παλαιολόγου. Στὴν πεισματάρα λύσσα του νὰ ἐξοντώσει τὸ φοβερὸ δοῦκα τῶν Νέων Πατρῶν, τὸν αἱματόχαρο ἀντίπαλο τοῦ μεγάλου του πατέρα, ἡ ἁγιότητά του ὁ βασιλέας κι αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων εἶχε μηχανευτεῖ, μαυλισμένος ἀπὸ τὸ φόβο, νὰ βάλει σ' ἐνέργεια μαζὶ μὲ τὴ βία καὶ τὴν κατεργαριά. Ἔτσι, ἐνῶ ξαπόστελνε ὀγδόντα πλεούμενα καὶ φουσᾶτο μὲ τὸν Ταρχανιώτη καὶ τὸν Ἀλέξιο Ραοὺλ νὰ χτυπήσουν φανερὰ τὸν ὁμόεθνο ἐχθρό του, ἔμπαινε σύγκαιρα καὶ σὲ συνεννόηση κρυφὴ μὲ τὴν πρώτη του ξαδέρφη, τὴ βασίλισσα τῆς Ἠπείρου, τὴν Ἄννα τὴν Κατακουζηνή. Ἀπ' αὐτὴν ζητοῦσε νὰ τοῦ πετύχει, μὲ τὸ γυναίκειο της τὸ δόλο, ὅ,τι ὁ ἀντρίκιος πόλεμος τοῦ ἄφηνε ἀβέβαιο: Τὸ ξεθεμέλιωμα τοῦ ἀντιπάλου.

Ἡ Ἄννα ἔβαλε σ' ἐνέργεια τὰ θηλυκά της μέσα. Ὁ Ἰωάννης ὁ Νόθος εἶχε γιὸ κι ὁ γιὸς αὐτὸς ἄρχιζε νὰ δείχνει ἀνάστημα ἐπικίνδυνο, ἀντάξιο τῶν πρώτων χρόνων τοῦ πατέρα του. Ὁ κὺρ - Ἀνδρόνικος ἔβλεπε συχνά, στοὺς καλογερικοὺς ὕπνους του, τὸ νεαρὸ Μιχαὴλ νὰ ὀρθώνεται αὐθάδης κι ἀπειλητικὸς μπροστὰ στὸν ἀναπαυτικό του θρόνο. Ἤξερε ἀπὸ πεῖρα γενεῶν ὅτι τ' ἀνήσυχα τοῦτα παιδιὰ θεριεύουν γρήγορα, πὼς ἡ ἀνάπτυξή τους εἶναι ἐπικίνδυνη γιὰ ὅ,τι ἥσυχο κι ἀνέμελο ζεῖ νυστάζοντας στὸ λίκνισμα τῆς ἀπραξίας. Λοιπόν, ἀπὸ τὴν ξαδέρφη του τὴν Κατακουζηνὴ ἤθελε τοῦτο ἀκριβῶς νὰ τοῦ ἐξασφαλίσει. Κ' ἡ εὐχή του ἡ φιλόνομη εἶταν δίκαιο καὶ σωστὸ νὰ πιάσει.

Ἡ Κατακουζηνὴ ξεγέλασε τὸν Μιχαήλ. Τὸν ἔμπλεξε στὸ πλεμάτι κάποιου συνοικέσιου ὑποθετικοῦ μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς θυγατέρες της, τὸν μώρανε, τὸν κοίμισε, κ' ὕστερα τὸν παράδωσε δέσμιο στὰ νύχια τοῦ ξαδέρφου.

Τούτη τὴν πράξη, τὴ νόμιμη, ζητοῦσε τώρα ὁ γέρο δοῦκας καὶ πατέρας, ὁ παράνομος, νὰ ἐκδικήσει.

—Ἡ Κατακουζηνὴ γελάστηκε στοὺς λογαριασμούς της, λέει ὁ στρατηγὸς παίρνοντας κατὰ καθῆκον τὸ μέρος τοῦ εὐσεβέστατου μονάρχη. Θαροῦσε πώς, σ' ἀνταμοιβὴ γιὰ τὴν ὑπηρεσία της, ἡ ἁγιότητά του θὰ πάντρευε τὴν κόρη της μὲ τὸ γιό του. Τώρα, μανιασμένη γιὰ τὴν προσβολή, σπρώχνει τὸν Νικηφόρο νὰ χτυπήσει τοὺς Ρωμαίους, καὶ γίνονται φίλοι οἱ παλιοὶ ἐχθροί! Ὅμως ὁ Νόθος εἶναι σύμμαχος ἐπίβουλος. Θὰ τὴν πληρώσει μιὰ μέρα τὴ βασίλισσα γιὰ τὸ παλιὸ τὸ χρέος.

Καὶ γέλασε δυνατά, ἄχαρα, μὲ τὸ δυσάρεστο στρατιωτικό του γέλιο.

Ὅλοι ἀνάσαναν, ξαλαφρωμένοι. Ἀπὸ μέρες ἡ ἀγωνία τοὺς ἔσφιγγε τὴν ψυχή, τσάκιζε τὰ μέτωπα μὲ τὴν ἔγνοια. Ξάφνου, ἐκεῖ ποὺ ὁ κόμης

τῆς κούρτης ἄνοιγε τὸ στόμα του ν' ἀρχίσει μιὰν ἀναφορὰ γιὰ τὴ στρατιωτικὴ κατάσταση τῶν Φράγκων, ἀλογοκρότημα ἄγριο, λαχανιαστό, ἀκούστηκε ν' ἀνεβαίνει στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο. Τὰ πέταλα τοῦ ἀλόγου πλατάγιζαν στὰ νερὰ τῆς βροχῆς μὲ μεταλλικὸ σκάσιμο καὶ τὸ ρουθούνισμά του κοντανάσαινε μ' ἀνήμερο θυμό.

— Θἄχουμε νέα, εἶπε ὁ στρατηγὸς καὶ σηκώθηκε νευρικά.

Ὅλοι τὸν μιμήθηκαν. Οἱ πνιγμένες φωνὲς τῶν σκοπῶν ἀκούγονταν ἀνάριες στὴ σειρά, νὰ δυναμώνουν. Στὸ μικρὸ διάστημα ποὺ μεσολάβησε, ὅλα τὰ μάτια μείνανε καρφωμένα στὴν πόρτα. Τὸ βῆλο ἀνασηκώθηκε, ἕνας σιλεντιάριος μπῆκε.

— Μαντατοφόρος ἀπὸ τὴν Ἤπειρο, ἀνάγγειλε.

— Νἄρθει.

Μπῆκε ὁ ἄνθρωπος. Εἶτανε νέος, μὲ τὰ μαλλιὰ ἀνάστατα καὶ κολλημένα στὸ μέτωπο ἀπὸ τὴ βροχή, τὰ ροῦχα του μουσκίδι. Ἔφερνε μαζί του μιὰ μυρωδιὰ ὑγρασίας, περονιαστή, καὶ στάβλου.

Ξανακάθησαν. Ὁ στρατηγὸς ἔγνεψε στὸ μαντατοφόρο νὰ ζυγώσει.

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;

— Ἴσια ἀπὸ τὰ Γιάννενα.

— Πόσες μέρες ἔκανες;

— Τρεῖς μὲ τὸ φαρί, μισὴ μὲ τὴ βάρκα.

— Τὸ μαντᾶτο σου.

— Ὁ δεσπότης Νικηφόρος κι ὁ Ἰωάννης ὁ Νόθος νικήθηκαν κοντὰ στὸ Ζητοῦνι.

Θριαμβικὸ σούσουρο σηκώθηκε γύρω στὸ τραπέζι. Ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας χαμογέλασε ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ξυλιασμένου του κορμιοῦ μὲ περιφρονητικὴ αὐταρέσκεια. Τὸ εἶχε προμαντέψει αὐτός, πὼς ὁ Νικηφόρος εἶταν ἀνίσχυρος. Ὁ κόμης τῆς κούρτης χάϊδεψε μεγαλόπρεπα τὰ σταχτερά του γένεια. Κ' ἔξω στὸ διάδρομο, ὅπου τὸ νέο πέταξε σὰ χαρμόσυνο πουλὶ καινούργιας ἡμέρας, οἱ συναγμένοι ἀντικένσωρες, οἱ μίνσωρες κ' οἱ δουκατόροι σκύψανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο καὶ βάλθηκαν νὰ φλυαροῦνε χαμηλόφωνα κ' ἐνθουσιαστικά.

Ὅμως ὁ στρατηγὸς χτύπησε μ' ὀργὴ τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι κι ὅλοι σώπασαν.

— Τί πανηγυρίζετε; τοὺς ἔκραξε σεργιανίζοντας γύρω τ' ἀστραφτερό του βλέμμα ἐνῶ τὰ γένεια του, τὰ φρύδια καὶ τὰ μουστάκια, τὰ μπερδεμένα καὶ σκληρὰ σὰν ἀγκαθιές, ὀρθώνονταν. Τὰ μαντᾶτα τοῦτα εἶναι παλιά. Δὲν ἀκούσατε ποὺ τὸν ρώτησα πόσες ἡμέρες ἔκανε νἄρθει; Οἱ δυὸ δεσπότες νικήθηκαν ἀπὸ τὸ φουσᾶτο τοῦ βασιλέα ἐδῶ καὶ τέσσερες ἡμέρες. Ὅμως προχτὲς τὸ πρωΐ, ὁ Φράγκος κοντόσταβλος ἔφτασε ἀναπάντεχα στὴν Ἀνδραβίδα, καὶ τούτη τὴ στιγμὴ οἱ βαρῶνοι, οἱ φλαμπουριάρηδες, ὅλοι οἱ καβαλάροι κ' οἱ σεργέντες τοῦ Μοριᾶ, ξεσηκώνονται γιὰ νὰ δώσουν ἀπόκριση στὸ κάλεσμα τοῦ πρίγκηπά τους. Κάτι καινούργιο μεσολάβησε ποὺ ἐμεῖς δὲν τὸ ξέρουμε. Οἱ Φράγκοι ἀρματώνονται γιὰ πόλεμο.

Σώπασαν πάλι. Ὅσοι εἶχανε βιαστεῖ νὰ χαροκοπήσουν, πασχίζανε νὰ γυρίσουν τὸν ἄστοχο ἐνθουσιασμό τους σὲ περισπούδαστη ἀποφασιστικότητα γιὰ ἄμεση δράση. Ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας σήκωσε τὰ στα-

χτιά του μάτια στὸ στρατηγὸ καὶ τὰ χαμήλωσε πάλι. Στὰ μάτια τοῦτα γυάλισε, κίτρινη, κρύα φλόγα ἀντιπάθειας καὶ φθόνου.

Κι ὁ πρωτονοτάριος μὲ τὸ στερεότυπο κι ἀνεξήγητο χαμόγελο, ποὺ ἴσαμε κείνη τὴ στιγμὴ δὲν εἶχε βγάλει λέξη ἀπὸ τὸ στόμα του, παρατήρησε μέσα στὴ γενικὴ σιωπή :

— Μόνο ἡ ἐνδοξότητά του ὁ πρωτοστράτορας λείπει ἀπὸ τὴν ἀποψινή μας σύναξη.

Ὁ στρατηγὸς ἔσμιξε τὰ φρύδια του νευρικός. Πραγματικά : Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ σιλέντιου εἶχε παρατηρήσει τὴ βαρειὰ τούτη παράλειψη, μά, γιὰ τοῦτο ἴσα - ἴσα, ἀπόφευγε καὶ νὰ τὴν ἀναφέρει. Ὁ δρουγγάριος σήκωσε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὰ κρῦα μάτια του, τώρα νικηφόρα, καὶ τοὺς κοίταξε ὅλους γύρω.

Τὴν ἴδια στιγμή, ὁ σιλεντιάριος ποὺ στεκότανε στὴν πόρτα, ανασήκωσε τὸ βῆλο κι ἀνάγγειλε μετριάζοντας εὐλαβικὰ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του :

—Ἡ ἐνδοξότητά του ὁ πρωτοστράτορας Σγουρομάλλης.

Βῆμα σβέλτο καὶ γοργὸ ἀκούστηκε στὸ διάδρομο νὰ ζυγώνει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄

ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ μαντατοφόρος ἔφτασε κοντὰ τὰ μεσάνυχτα. Τὴν ὥρα κείνη ἡ βροχή, ποὺ εἶχε ξαναρχίσει, ἔπεφτε δαρτή, ἀστραπὲς πρασινωπὲς ξεσχίζανε τὰ οὐράνια, κι ὁ Μυτζηθρὰς ὁλάκερος, μὲ τὰ κάμποσα σπίτια του καὶ τὶς ἐκκλησιές, ὅλα σκαρφαλωμένα ἀνάκατα στὸν κάθετο σχεδὸν βράχο, εἶχε βουτηχτεῖ στὸν ὕπνο καὶ στὴ σιωπή.

Σταμάτησε κάτω, στὰ ριζά, φώναξε τὸ σύνθημα νὰ περάσει καὶ μ' ἀπορία του μεγάλη εἶδε πῶς δὲν τοῦ ἄνοιγαν.

— Μαντατοφόρος ἀπὸ τὴν Ἤπειρο! κραξε ὀρθωμένος στὶς σκάλες τῆς σέλλας του. Ἡ φωνή του ἔσχιζε τὸ σκοτάδι τραγική. Εἴτανε μουσκεμένος ἀπὸ τὸ νερό, τσακισμένος ἀπὸ τὸν κόπο.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκαν. Πάνω ἀπὸ τὴν τάπια, ξεχώρισε κάτι μουρμουρητὰ μπερδεμένα, ὕστερα σώπασαν καὶ πιὰ δὲν ἀκουγόταν παρὰ τὸ μεγαλόφωνο κι ἀπέραντο κρουνέλιασμα τῆς βροχῆς.

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Ὑψίστου! φωνάζει ἄλλη μιὰ φορὰ ὁ μαντατοφόρος μὲ παλμὸ σπαραχτικό. Καὶ τούτη τὴ φορὰ τὸ ξεφωνητό του εἶναι σὰν ἐπίκληση ναυαγοῦ ποὺ βουλιάζει.

Πάνω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἄστραψε δυὸ φορές. Ἀνάμεσα στὰ πελιδνὰ χείλη τῆς ἀστραπῆς ξεκόπηκε μαῦρο κι ὀδοντωτὸ τὸ κάστρο τοῦ Βιλλαρδουΐνου. Βροντοχτύπημα ἀπὸ ἀστροπελέκι συντάραξε τὴ γῆ. Ὁ μαντατοφόρος γύρισε τὰ ρέτενα καὶ χύθηκε κατὰ τὸν κάμπο.

Κάλπαζε μέσα σὲ πυκνὸ σκοτάδι, σὲ δρόμους στενοὺς καὶ φιδωτούς. Τὰ χαλίκια κροτάλιζαν, ἀναπηδοῦσαν κάτω ἀπὸ τὰ πέταλα τ' ἀλόγου του, καὶ κλαδιὰ γυμνὰ τὸν βίτσιζαν στὰ μπράτσα, σκαλώνανε στὸ μανδύα του, τὸν ἅρπαζαν ἀγκαθωτά, σὰ νύχια, νὰ τὸν ξεσκίσουν. Δὲν ἔβλεπε ποῦ πάει, τὸ σκοτάδι εἴταν πετρωμένο γύρω του. Ἔκλεισε τὰ μάτια του κ' ἔσκυψε τὸ κεφάλι του μπροστά. Ξάφνου, δεξιά, ἄκουσε μιὰ πνιχτή, σὰν ὑπόγεια, ψαλμωδία.

Ψυχόρμητα, τράβηξε τὰ ρέτενα καὶ σταμάτησε τ' ἄλογό του. Στὸν καλντεριμωμένο δρόμο τὸ ζῶο γλίστρησε, μὰ μπόρεσε μ' ἕνα ἀπελπι-

σμένο τέντωμα στὰ νεφρὰ νὰ κρατηθεῖ ὄρθιο. Εἴτανε μιὰ πόρτα χαμηλή, κίτρινο φῶς λύχνου χάραζε ἀπὸ μέσα.

Πέζεψε ὁ καβαλάρης, τράβηξε τὸ φαρί του κοντὰ καὶ χτύπησε τὸ πορτόφυλλο.

—Ἔ! ἀκούγεται φωνὴ ἀπὸ μέσα. Τὸ μαγαζὶ ἔχει κλείσει.

«Μαγεριὸ εἶναι», συλλογίστηκε ἀναγαλλιάζοντας ὁ ταξιδιώτης, καθὼς ἔνιωσε νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὶς χαραμάδες μυρωδιὰ ἀπὸ ξύλα καμμένα καὶ φαγητό. —Θὰ τὸν ἀναγκάσω ν' ἀνοίξει, θέλει δὲ θέλει. Καὶ ξαναχτύπησε.

— Κλείσαμε λέω! χούγιαξε ἀπὸ μέσα ἡ ἴδια φωνή.

—Ἀνοῖχτε γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! φώναξε ὁ μαντατοφόρος χτυπώντας μαζί, ἀπανωτά, τὴν πόρτα.

Βήματα βαρειά, συρτά, ζύγωσαν, ἔτριξαν κλειδαριές, ἁλυσίδες, καὶ τέλος τὸ πορτόφυλλο μισάνοιξε.

— Τί θέλεις;

—Ἄνοιξε, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ! Εἶμαι ξένος κι ὁδοιπόρος. Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ἄφησέ με νὰ μπῶ μέσα.

Στὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας στεκόταν ἕνα ἀνθρωπάκι λιανὸ καὶ κακοτράχαλο. Τὸ κεφάλι του ξεκοβόταν στὸ φῶς τῶν λύχνων ἀγκαθωτὸ ἀπὸ μαλλιὰ καὶ γένεια ἄκουρα, θρασεμένα.

— Τί ἀγαπᾶς;

— Φαΐ καὶ ἄσυλο γιὰ τὴ νύχτα.

Ὁ κάπελας δίστασε ἀκόμα λίγο, μὰ τέλος ἄνοιξε ὁλάκερο τὸ πορτόφυλλο.

Μπαίνοντας ὁ μαντατοφόρος εἶδε πὼς τὸ μαγαζὶ δὲν εἶταν ἔρημο. Τουλάχιστο δέκα - δώδεκα νοματέοι κάθονταν γύρω στὰ τραπέζια. Μέσα στὴν τσίκνα ποὺ κλωθογύριζε πηχτὴ κάτω ἀπὸ τοὺς χαμηλοὺς θόλους, ξεχώρισε τρεῖς χωριάτες, πεντέξη στρατιωτικούς. Οἱ χωριάτες, βαρεμένοι ἀπὸ τὸ πιοτό, γέρνανε ἀκουμπισμένοι στὸ τραπέζι.

Ἔπεσε ἀπαυδημένος σ' ἕνα σκαμνί, ἅπλωσε τὰ ποδάρια του καὶ ζήτησε νὰ τοῦ φέρουν νὰ φάει.

Ἔξω ἀκουγότανε νὰ τσακίζεται ἡ βροχὴ στὶς πλάκες μὲ θεριεμένο τώρα πεῖσμα· ὁλάκερη ἡ πλάση σὰ νὰ βούλιαζε στὸ νερό, τ' ἀστροπελέκια συγκλόνιζαν τὸν κάμπο. Στὸ ἔμπα τοῦ ξένου οἱ κουβέντες εἴχανε πάψει. Τώρα ξανάρχιζαν. Καὶ στὸ τζάκι, ἡ φωτιὰ τσίριζε, τὰ κούτσουρα σκάζανε κάθε τόσο, θαλπωρὴ γλυκειὰ κλαδωνότανε στὸν ἀέρα.

Ὁ μαντατοφόρος, ποὺ εἶχε μισοκλείσει τὰ μάτια του, τινάχτηκε ἀλαφιασμένος.

— Τὸ φαρί μου! φώναξε σὰ νἄβλεπε ὄνειρο κακό. Ἀφήσατε τὸ φαρί μου ἔξω, στὴ βροχή!

Ὁ κάπελας ἔγνεψε στὸ παιδὶ τῆς λάντζας νὰ βγεῖ νὰ πάρει τ' ἄλογο. Ὕστερα, στὸν ξένο:

— Πληρώνεις καὶ γιὰ τ' ἄλογο;

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του ἐκεῖνος, ἀποκαμωμένος.

— Εἶμαι μαντατοφόρος γιὰ τὴν Κεφαλή, εἶπε. Ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ἤπειρο καὶ δὲν ἔχω οὔτ' ἕνα μιλιαρέσι.

Τὸ παιδὶ στάθηκε στὸν τόπο, ὁ κάπελας ἔσμιξε τὰ φρύδια του,

βγῆκε πίσω ἀπὸ τὸν πάγκο κ' ἔβαλε τὶς γροθιὲς στοὺς γοφούς του.

— Τότε γιατί ἦρθες ἐδῶ ; Νὰ πᾶς στὴ δουλειά σου.

— Δὲ μ' ἄφησαν οἱ βιγλάτορες νὰ μπῶ.

— Εἶσαι μαντατοφόρος ἀπὸ τὴν Ἤπειρο καὶ δὲ σ' ἄφησαν νὰ μπεῖς !

Ὁ κάπελας κοίταξε γύρω σὰ νὰ γύρευε μάρτυρες γιὰ τὸ κατάφωρο ψέμα.

Τότε ἕνας σπαθοφόρος, ἑκατόνταρχος, ἀπὸ τοὺς καθισμένους πέντε στὸ βάθος τοῦ καπηλιοῦ, σηκώθηκε, ἔγνεψε στὸν κάπελα νὰ ἡσυχάσει, κ' ἦρθε νὰ σταθεῖ μπροστὰ στὸ μαντατοφόρο.

— Τί μαντᾶτο φέρνεις ; ρώτησε.

—Ἔχω διαταγὴ νὰ δώσω τὴ γραφὴ στὸ στρατηγὸ καὶ σὲ κανέναν ἄλλο.

—Ἔχεις λοιπὸν γραφή ;

—Ἔχω γραφή.

— Κι ἀπὸ ποῦ ξεκίνησες ;

—Ἀπὸ τὰ Γιάννενα.

— Ποιὸς γράφει ;

— Δὲ μπορῶ νὰ πῶ.

Στὸ μεταξὺ κι ἄλλοι, περίεργοι, εἶχανε σηκωθεῖ ἀπὸ τὰ τραπέζια κ' ἔρχονταν ν' ἀκούσουν.

— Δεῖξε τὴ γραφή.

—Ἐδῶ τὴν ἔχω.

Ἄνοιξε τὸ χιτώνιο στὸ στῆθος του καὶ τὴν ἔδειξε. Εἶταν ἕνας λιγνὸς ρόλος μὲ κρεμασμένη βούλα κόκκινη.

— Εἶναι πιττακοφόρος, ἀφῆστε τον νὰ μείνει ἐδῶ, ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ τραχειὰ καὶ μπάσα.

Στράφηκαν ὅλοι κ' εἶδαν ἕναν καλόγερο θεόρατο. Ἀπὸ ποῦ εἶχε μπεῖ κανένας δὲν πρόσεξε, ὅμως, λίγο πρὶν ἀκόμα, δὲν εἶταν ἐδῶ μέσα. Χαμογέλασε βιασμένα σὰ νἄθελε νὰ πραΰνει τὴν ἐντύπωση ποὺ ἔκανε ἡ ἀρρενωπή του ἡ φωνή. Εἶχε ὤμους φαρδεῖς καὶ τὰ δόντια του ἄστραφταν κάτασπρα καὶ μεγάλα.

—Ὁ Χριστὸς προστάζει νἄμαστε ἐλεήμονες στοὺς ὁδοιπόρους. Τὸ παλληκάρι τοῦτο ταξίδεψε νύχτες καὶ μέρες γιὰ τὴ δόξα τοῦ βασιλέα καὶ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἂς τὸν ἀφήσουμε νὰ ξαποστάσει τὴ νύχτα τούτη κάτω ἀπὸ σκεπή. Ἡ Κεφαλὴ θ' ἀναγνωρίσει τὴν ἀγαθή μας προαίρεση καὶ θ' ἀνταμείψει τὸ φιλόξενο νοικοκύρη.

Κοίταξε τὸ μαντατοφόρο κατάματα καὶ πρόσθεσε :

— Γιατί, ἂν κρίνω ἀπὸ τὴ βιάση του, ὁ πιστὸς αὐτὸς ἀποσταλμένος φέρνει μαντᾶτο σπουδαῖο.

Ὁ κάπελας ἔγνεψε πὼς συμβιβάζεται, οἱ σπαθοφόροι γύρισαν τὶς ράχες τους κ' ἡ σύναξη σκόρπισε.

Ἔφεραν στὸ μαντατοφόρο νὰ φάει κ' ὕστερα τὸν ὁδήγησαν στ' ἀνῶγι νὰ κοιμηθεῖ. Καθὼς ἀκολουθοῦσε τὸν κάπελα στὴ στενὴ καὶ σάπια σκάλα, μιὰ σκέψη τοῦ ἔφεξε ξάφνου :

— Δὲ μοῦ λές, ἄνθρωπε, τὸ καπηλιό σου εἶναι ἀσφαλισμένο ;

— Τί ἀσφαλισμένο ;

— Θέλω νὰ πῶ, ξέρεις ποιοὺς βάζεις νὰ πλαγιάσουν ἀπόψε ἐδῶ ;

—Ἔλα, ἀκολούθα με τώρα! ἔκανε δύστροπος ὁ κάπελας.

—Ὄχι, πρέπει νὰ ξέρω! Ἡ γραφὴ ποὺ φέρνω εἶναι μαντᾶτο ἀκριβό.

— Τρεῖς καλογέρους ἔχω κ' ἕναν ξένο, εὐγενικόπουλο ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Ὅλοι τους ἔχουν πλαγιάσει ἀπὸ νωρίς, μὴ σκοτίζεσαι.

— Τρεῖς καλογέρους, ἔκανε ὁ μαντατοφόρος ἀνεβαίνοντας τὴ σκοτεινὴ σκάλα. Κι αὐτὸς ἐκεῖ - κάτω, ὁ ἄγρυπνος;

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση. Τὸ λυχνάρι ποὺ κρατοῦσε ὁ κάπελας ψηλά, γιὰ νὰ βλέπουν, φώτισε θαμπὰ ἕνα πατάρι μὲ διάδρομο καγκελωτὸ μπροστά, τρεῖς στενὲς πόρτες στὸν τοῖχο.

—Ἐδῶ θὰ κοιμηθεῖς, ἔδειξε τ' ἀνθρωπάκι ἀνοίγοντας τὴ μεσιανή.

Εἶταν μιὰ κάμαρα μικρὴ καὶ χαμηλὴ σὰν κλούβα, ἴσα ποὺ νὰ χωράει ἄνθρωπο ξαπλωμένο. Ἕνα τρίποδο σκαμνί, μιὰ ἀγκαλιὰ σανὸς ἀντὶ γιὰ κρεββάτι καὶ δίπλα ἕνα σταμνί. Τὸ παράθυρο, στενόχωρο σὰν πολεμίστρα, ἔβλεπε στὸ δρόμο κ' εἶταν φραγμένο ἀπ' ἔξω μὲ σιδερένιο κάγκελο σταυρωτό.

—Ἡ πόρτα ἀμπαρώνεται;

—Ἀμπαρώνεται.

Ὁ μαντατοφόρος δοκίμασε τὸ σύρτη μὰ δὲν ἔμεινε εὐχαριστημένος. Τὸ ξύλο εἶτανε σάπιο. Ἔσπρωξε πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο τὸ σκαμνί, ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ πλάγιασε.

Ἡ νύχτα ἔξω εἶταν ἄγρια. Τ' ἀστροπελέκια γκρεμίζονταν ἀπανωτά, τραντάζοντας τὸ δῶμα, ἡ βροχὴ πλατάγιζε στὸ καλντερίμι μὲ πάταγο μεταλλικό. Ὅμως εἶτανε κ' ἡ κούραση βαρειά, κι ὁ ἀπαυδημὸς ποὺ μυρμήδιζε στὰ τσακισμένα μέλη τοῦ ὁδοιπόρου. Σφάλησε τὰ μάτια του καὶ κατρακύλησε σ' ἀβυσσαλέα νάρκη σὰν πέτρα σὲ βάλτο μελανό.

Ὁ κάπελας, ποὺ πέρασε ἀργότερα ἔξω ἀπὸ τὶς τρεῖς πόρτες γιὰ ν' ἀνέβει στὴν κάμαρά του τῆς σοφίτας νὰ πλαγιάσει, τὸν ἄκουσε ν' ἀναστενάζει βαριά, σὰ νὰ βογκοῦσε. Μπορεῖ νἆταν ἄρρωστος, μπορεῖ νἄβλεπε κι ὄνειρο μαῦρο. Ἐκεῖ κατὰ τὴν κονταυγή, ἡ γυναίκα του ποὺ εἶχε ξυπνήσει ἀπὸ αἰτία ἄγνωστη, τὸν σκούντησε δυνατὰ κ' ἔσκυψε πάνω του ἀνήσυχη.

—Ἄκουσε! τοῦ σφύριξε στ' αὐτί.

— Τί τρέχει;

— Δὲν ἄκουσες τίποτα;

—Ὄχι.

— Σὰ νὰ κλαίει μωρὸ παιδί...

Ὁ κάπελας ἀφουγκράστηκε, μὰ δὲν ξεχώρισε κανέναν ἦχο.

—Ἄντε, κοιμήσου, ἔκανε γυρίζοντας στ' ἄλλο πλευρό. Μωρὸ δὲν ἔχουμε στὸ σπίτι.

— Κι ὅμως εἶτανε σὰ νἄκλαιγε μωρό, ἢ σὰ νὰ οὔρλιαζε κουτάβι...

—Ὁ ἀγέρας εἶναι. Ὀνειρεύεσαι.

Πραγματικά· ἡ βροχὴ εἶχε πάψει, κι ὁ ἄνεμος σφύριζε στὰ γυμνὰ κλαδιά.

Ἀποκοιμήθηκαν. Τὸ πρωΐ, χαράματα, κατεβαίνοντας στὸ μαγαζί, εἶδανε τὴν πόρτα τοῦ μαντατοφόρου διαπλατωμένη. Τὸ φῶς εἶταν ἀκόμα

λιγοστό, δὲν ξεχώρισαν τίποτα μέσα. Καθὼς ὅμως ἔφταναν στὰ τελευταῖα σκαλοπάτια, ἡ γυναῖκα στάθηκε στὸν τόπο μ' ἕνα πνιγμένο ξεφωνητό.

— Χριστὲ καὶ Παναγιά!... Κοίταξε!

Κοιτάξανε κ' οἱ δυὸ στὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ. Πάνω στὴ ράχη τοῦ χεριοῦ της, ποὺ ἔμενε πιασμένο στὴν κουπαστή, εἶχε ἁπλωθεῖ, πιτσιλιστή, μιὰ μεγάλη στάλα αἷμα.

— Τ' εἶν' αὐτό; ρώτησε σαστισμένος ὁ ἄντρας.

Σήκωσαν τὰ κεφάλια τους. Ἐκεῖ, ἄκρη-ἄκρη στὸ πάτωμα τοῦ παταριοῦ, ἕνας μεγάλος μαυροκόκκινος λεκὲς εἶχε περονιάσει τὰ σανίδια καὶ κόμποι χοντροὶ σούρωναν ἀργά, σταλάζανε στὴ σκάλα.

Πάνιασε ὁ κάπελας· τέντωσε τὰ μάτια του καὶ χύμηξε πίσω κατὰ πάνω, δρασκελώντας δυὸ-δυὸ τὰ σκαλοπάτια μὲ τὰ στραβά του τὰ ποδάρια.

Ἡ γυναῖκα εἶχε κολλήσει τὴ ράχη της στὸν τοῖχο, παγωμένη, μὲ τὸ στόμα μισανοιχτό. Περίμενε λίγες στιγμές, κοιτάζοντας ψηλά, νὰ ξαναδεῖ τὸν ἄντρα της. Κι ὅταν τὸν ἀντίκρυσε κερωμένο, νὰ ξαναβγαίνει τρεκλίζοντας, νὰ πιάνεται στὸ κάγκελο, ἔσυρε μεγάλη, φοβερὴ στριγγλιά.

Δυὸ καλόγεροι πετάχτηκαν ἀπὸ τὴ δεξιὰ κάμαρα σὰν κοράκια ξεκουρνιασμένα, κοιτάζοντας γύρω τους μὲ μάτια παλαβά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ'

Ο ΠΡΩΤΟΣΤΡΑΤΟΡΑΣ ΤΟΥ ΜΥΤΖΗΘΡΑ

ΗΜΕΡΩΝΕ γιορτὴ μεγάλη, τῶν Ταξιαρχῶν.

Πάνω στὸ βράχο τοῦ Μυτζηθρᾶ καὶ κάτω σ' ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ κάμπου, σήμαντρα σκόρπια γλυκολαλοῦσαν ἀπὸ τὸν ὄρθρο. Μὲ τοὺς ἀτμοὺς τῆς καταχνιᾶς, ἡ θύμιση τῆς χτεσινῆς βροχῆς ἔσβησε στὶς ἰρριδιστὲς ἀχτίδες τοῦ καινούργιου ἥλιου. Κι ἀπ' ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ κλαδώνονται σὰν ἄσπρες φλέβες στὸ λάσιο στῆθος τοῦ μεγάλου κάμπου, καβαλαρέοι καὶ πεζοί, χωριάτες, ἄρχοντες, λαϊκοί, ἱερωμένοι, ταξιδεύανε τραβώντας ἄλλοι κατὰ τὴν ἁβρὴ Λακρεμονία, τὴ γερμένην ἐρωτιάρικα στὸ πλευρὸ τοῦ λυγεροῦ Εὐρώτα, κι ἄλλοι πρὸς τὸν ἀδρὸ κι ὄρθιο βράχο τοῦ Μυτζηθρᾶ.

Τὰ σπίτια εἴτανε χτισμένα στὴν προσηλιακή, τὴν ἡμερώτερη πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, αὐτὴν ποὺ ἀντικρύζει τὸν κάμπο. Οἱ ἄρχοντες τῆς Λακρεμονίας συνήθιζαν ν' ἀνεβαίνουν τὶς γιορτάδες γιὰ νὰ ἐκκλησιαστοῦν στὸ Μυτζηθρὰ μαζὶ μὲ τὴν Κεφαλὴ καὶ τοὺς ὀφφικιαλίους. Καβαλικεμένες γυναίκεια, σὲ μοῦλες ἀσημοκούδουνες, οἱ ἀρχόντισσες σκαρφάλωναν ἀπὸ τὰ φιδωτὰ στενορρύμια, τὰ πλακοστρωμένα καὶ σκαλωτά, ἐνῶ ἀπὸ ψηλά, τὰ βούκινα καὶ τὰ σαλπίγγια χαιρέτιζαν τὴν ἔξοδο τοῦ στρατηγοῦ. Εἴταν ἡ στιγμὴ ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ Διοικητήριο μὲ τὴν πλουμιστή του ἀκολουθία, καὶ τραβοῦσε ἀργοπερπάτητος, μαλαμοστολισμένος, κατὰ τὴν ἐκκλησιά.

Χωμένος στὸν ὄχλο ποὺ παραμέριζε βιαστικά, ὁ νέος μὲ τὴν πολεμικὴ ἐξάρτυση, τόσο παράταιρος ἀνάμεσα στὸ φτωχοντυμένο πλῆθος, στάθηκε νὰ κοιτάξει, μὲ περιέργεια. Οἱ στρατιῶτες προπορεύονταν σὲ δυὸ στοίχους, κρατώντας τὰ κοντάρια τους κατεβασμένα, φράγμα μακρύ. Στὸν πλακόστρωτο δρόμο, τὸν κλεισμένο ζερβόδεξα ἀπὸ πελεκητοὺς βράχους ἕνα μπόϊ ψηλούς, τὰ βήματα κ' οἱ ἀρματωσιὲς κροτάλιζαν σὰ χείμαρρος ἀπὸ μπακίρι. Πίσω, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου ποὺ

φιδολύγιζε κατηφορίζοντας, ἡ συνοδία πρόβαλε λάμποντας ἀπὸ μάλαμα, ἀσῆμι καὶ μετάξι.

Ποτέ του ὥς τώρα ὁ ξένος δὲν εἶχε τύχει σὲ τέτοιο θέαμα. Ἡ φορεσιά του τὸν ἔδειχνε ἀρχοντόπουλο, ὅμως οἱ τρόποι κ' ἡ θωριά του εἴχανε κάτι τὸ ἀγριωπὸ κι ἀτίθασσο. Ἔπαψε νὰ σκουντάει τοὺς διπλανούς του, ὀρθώθηκε στὰ νύχια καὶ κοίταξε.

Πέρασε πρῶτος ὁ στρατηγός, ντυμένος σὲ σκαραμάγκι ὁλομέταξο, ὕφασμα ποὺ κυλοῦσε ὑγρὸ πάνω στὸ νευρωμένο κορμί του κ' ἔρριχνε ἀντιφεγγιὲς φιλντισένιες. Οἱ χαμηλόφωνες κουβέντες τοῦ ὄχλου κυλοῦσαν ζευγαρωτὰ μὲ τὴ διαδρομή του, μελισσολόϊ βουερό. Οἱ ἄλλοι ὀφφικιάλιοι ἔρχονταν τὸ κατόπι, κι αὐτοὺς τὸ πλῆθος τοὺς ὀνομάτιζε ἕναν - ἕνα. Ὁ πρωϊνὸς ἥλιος πιτσίλιζε μὲ λαμπαδιάσματα φευγαλέα τὸ βαρύτιμο ρυάκι. Τὸ ξένο ἀρχοντόπουλο ἔσκυψε στὸν διπλανό του καὶ ρώτησε:

— Ποιὸς εἶναι ὁ Σγουρομάλλης;

Ὁ ἄνθρωπος τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης; Ἡ ἐνδοξότητά του πέρασε. Νά, ἐκεῖ κοντὰ στὴν Κεφαλὴ πηγαίνει...

Ἀκολούθησε μὲ τὰ μάτια τὴ διεύθυνση τοῦ χεριοῦ κ' εἶδε, ψηλότερα ἀπὸ τ' ἄλλα τὰ κεφάλια, ἕναν ἄντρα ποὺ πορευόταν ἀργοπερπάτητος. Φοροῦσε κωνικὸ σκιάδι βυσσινί, καὶ τὰ μαλλιά του, πηχτά, κορακᾶτα, στρουφίζανε γυαλίζοντας πάνω στὸν ἄσπρο σβέρκο. Χύμηξε τὸ παιδάριο ἀνάμεσα στὸ πλῆθος, ἄνοιξε δρόμο μὲ τοὺς ἀγκῶνες, πάλεψε καὶ τέλος ἔφτασε στὸ ὕψος τοῦ ἄρχοντα, πάνω ποὺ ὁ στρατηγὸς κ' οἱ πρῶτοι τῆς ἀκολουθίας μπαίνανε στὴν ἐκκλησιά. Ἡ σκοτεινὴ πύλη χώνευε τὰ χρώματα, τὰ μέταλλα, τὶς φωτιὲς ἀπὸ τὰ πετράδια. Μαζὶ κατάπιε καὶ τὸν πρωτοστράτορα. Παρασυρμένος ἀπὸ τὴν ὁρμή του ὁ ξένος, ἦρθε νὰ πέσει πάνω στὸ ζυγὸ τῆς φρουρᾶς. Ἔσπρωξε δυὸ στρατιῶτες, πάσχισε νὰ περάσει. Ἀμίλητοι ἐκεῖνοι, ζυγώσανε τὸ ἕνα μὲ τ' ἄλλο τὰ θωρακισμένα κορμιά τους καὶ τὸν ξαποστείλανε πίσω.

— Ἀφῆστε με... ἀφῆστε με! ἔκανε λαχανιασμένος, χτυπώντας μὲ τ ς παλάμες τὰ φολιδωτὰ λωρίκια τους.

— Πίσω!

Ἁρπάχτηκε ἀπὸ τὰ τουφία τοῦ στρατιώτη καὶ τὸν χτύπησε μὲ τὸ γόνατο στὰ νεφρά. Τὸ πλῆθος, ποὺ εἶχε παραμερίσει γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀνήσυχο, βάλθηκε νὰ γελάει.

— Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ παλαβός; ρωτάει ἕνας πένταρχος ζυγώνοντας ἀγριεμένος.

Ἡ ἀκολουθία ὅλο καὶ καταχωνιαζόταν στὴ σκοτεινὴ πύλη. Κλείνοντας τὴν παράταξη, οἱ ἀρχόντισσες ἀνεβαίνανε τώρα τὰ σκαλοπάτια, μὲ σούσουρα ἀπὸ μεταξωτά. Ἀχνιστή, γλυκερὴ μυρωδιὰ ἀπὸ λιβάνι καὶ ζεστὸ κερὶ ξέφευγε, ἀνακλαδιζόταν στὸν κρυστάλλινο ἀέρα τοῦ πρωϊνοῦ ἀπόβροχου.

— Χμ! εἶναι ὁ κακοκέφαλος ἐκεῖνος ποὺ παρουσιάστηκε τὰ ξημερώματα στὸ παλάτι σώνει καὶ καλὰ νὰ ἰδεῖ τὴν Κεφαλή, παρατήρησε ὁ πένταρχος κοιτάζοντας τὸν ἀνήσυχο νέο. Τραβήξου πέρα, παλληκάρι μου, καὶ κάθησε φρόνιμα, μὴ βάλω νὰ σὲ μαστιγώσουν.

— Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰδῶ τὴν Κεφαλή! φώναξε ὁ νέος παλεύοντας πάντα πίσω ἀπὸ τὶς ράχες τῶν φρουρῶν. Ἔχω νὰ τοῦ πῶ κάτι βιαστικὸ καὶ σπουδαῖο!

— Κ' ἐγὼ τὸ καλὸ ποὺ σοῦ θέλω νὰ καθήσεις φρόνιμα. Ἔχουμε στὸ παλάτι βούρδουλες ἴσια - ἴσια στὰ μέτρα σου.

Γέλασαν οἱ κοντινοὶ πολίτες, γέλασαν κ' οἱ στρατιῶτες. Τὸ παιδάριο πρόβαλε τὸ πρόσωπό του ἀνάμεσα στοὺς ὤμους ποὺ τὸν ἔσπρωχναν πίσω.

— Τότε ἀφῆστε με τουλάχιστο νὰ τὸ πῶ στὸ θεῖο μου, ἔκανε.

— Καὶ δὲν τὸ λὲς καὶ στὸν παπποῦ σου! Ἐμᾶς νὰ ξεφορτωθεῖς.

Φουντώσανε βροντερὰ τὰ γέλια. Ὁ νέος ἄναψε ἀπὸ ντροπὴ καὶ λύσσα.

— Στὸ θεῖο μου τὸ Σγουρομάλλη! φώναξε.

— Ἔλα, ἔλα! εἶσαι γιὰ τὰ σίδερα, τὸ βλέπω, ἔκανε ὁ πένταρχος. Σπρῶχτε τον πίσω, νὰ ξεμπερδεύουμε.

Οἱ στρατιῶτες γύρισαν κατὰ τὸν Σγουρό, τὸν ἅρπαξαν ἀπὸ τὶς μασχάλες. Τὴν ἴδια ὅμως στιγμή, στριγγλιὲς γυναίκειες ξέσπασαν στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ δρόμου, ποδοβολητὸ ἀλόγου ἀκούστηκε σύνταχα νὰ ζυγώνει, τὸ πλῆθος ἀναστατώθηκε, πισωπλάτισε, κ' ἕνας καβαλάρης, πατώντας μέσα στὸ σωρό, ἦρθε νὰ πεζέψει μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια.

Εἴτανε τουρμάρχης. Πήδηξε ἀπὸ τ' ἄλογο καὶ μπῆκε στὴν ἐκκλησιά. Οἱ ἀξιωματικοὶ ποὺ στέκονταν ἀπ' ἔξω, ζώσανε τὴν πύλη κοιτάζοντας μέσα μὲ περιέργεια, οἱ δυὸ στρατιῶτες παράτησαν τὸν Σγουρό. Στὸ πλακόστρωτο τοῦ σολέα, ἀκούστηκε βιαστικὸ σούρσιμο ἀπὸ τὰ πόδια, ὁ κόσμος παραμέρισε κι ὅλοι εἶδαν τὸ στρατηγὸ νὰ βγαίνει μὲ βήματα μεγάλα, νὰ πηδάει στ' ἄλογο τοῦ τουρμάρχη καὶ νὰ ξαμολυέται τὸν κατήφορο. Πεντέξη ἀξιωματικοὶ ἀνώτεροι, τὸν ἀκολουθοῦσαν καλπάζοντας ἀπὸ κοντά.

Στὴν ἀναταραχὴ τοῦ κόσμου, ἀνακατεύτηκαν τώρα σπαθοφόροι καὶ χωριάτες, λαϊκοὶ καὶ ἄρχοντες. Ἀπὸ τοὺς ὀφφικιάλιους τῆς ἀκολουθίας λιγοστοὶ μείνανε στὴν ἐκκλησιά, οἱ ἄλλοι πήρανε τὸν ἴδιο δρόμο μὲ τὴν Κεφαλή. Μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια γινόταν μιὰ μικρὴ σύναξη γύρω στὸν Σγουρὸ ποὺ χειρονομοῦσε καὶ φώναζε:

— Δὲ σᾶς τὄλεγα ἐγώ; Δὲ σᾶς τὄλεγα;...

Ὁ πένταρχος ἦρθε κοντὰ καὶ τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Τί ξέρεις ἐσύ;

Οἱ τελευταῖοι ἄρχοντες βγαίνανε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ κι ὁ κόσμος τοὺς ἔκανε τόπο. Ἀνάμεσά τους ἕνας ἄντρας ψηλός, μελαχροινός, ντυμένος μὲ χρυσοκόκκινο σκαραμάγκι, στάθηκε μιὰ στιγμὴ ἀτάραχος γιὰ νὰ φορέσει τὸ κλαπωτό του σκιάδι. Τὰ μάτια του, τὰ μαῦρα καὶ γυαλιστερά, ποὺ σεργιάνισαν μηχανικὰ τὸν ὄχλο, εἶχανε μιὰν ἀδιόρατη ἀχτίδα εἰρωνείας. Μαλλιὰ καὶ γένι μαῦρα, λουσάτα, πλαισίωναν τ' ὡραῖο του πρόσωπο.

— Ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης! σφύριξε στ' αὐτὶ τοῦ Νικηφόρου ὁ πένταρχος, σὰ γιὰ νὰ τοῦ φανεῖ τώρα ἀρεστός.

Ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ ὄρθωσε τὸ κεφάλι του καὶ κοίταξε πάλι τὸ συναγμένο πλῆθος. Τὰ μάτια του, ποὺ στραφτάλιζαν ὑγρὰ

καὶ μαῦρα, δὲ στέκονταν πουθενά, κυλοῦσαν ἀδιάφορα πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια. Τὸ χεῖλος του ἀνασηκώθηκε ξεσκεπάζοντας ἄσπρα μυγδαλωτὰ δόντια. Καὶ τὸ ἄφωνο τοῦτο χαμόγελο, ἔδωσε στὸ πρόσωπό του κάτι τὸ ἀπάνθρωπο μαζὶ καὶ τὸ λάγνο. Σήκωσε τὸ δεξί του, ποὺ κρατοῦσε μικρὸ σκῆπτρο μὲ κόμπους ἀσημένιους, σύμβολο τῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ τίτλου του, κ' ἔγνεψε νὰ παραμερίσουν τὸν ὄχλο γιὰ νὰ περάσει.

Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους κι ὁ Σγουρὸς βρέθηκε κολλημένος πάνω σὲ μιὰ ξερολιθιά, ἀνήμπορος νὰ σαλέψει χέρι ἢ πόδι. Μέσα στὸ σύννεφο τῆς χλαλοῆς ποὺ σηκώθηκε, ξεφωνητά, βογκητό, βουὴ τῆς ποδοπατημένης πλέμπας, ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης κατέβηκε ἀργὰ τὰ μαρμάρινα σκαλοπάτια, ἔστριψε τὸν κατήφορο κ' ἔφυγε ἀκολουθημένος ἀπὸ τέσσερους ὀφφικιάλιους καὶ τρεῖς νεαρὲς ἀρχόντισσες.

Ὅταν ὁ λαὸς μπόρεσε πάλι ν' ἁπλωθεῖ καὶ νὰ ξανασάνει, ὁ πένταρχος σίμωσε τὸν Σγουρό.

— Ἀκολούθα τον, εἶπε δείχνοντας τὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου ὅπου εἶχε στρίψει ὁ πρωτοστράτορας. Πρόσεχε ὅμως!... Δὲν εἶναι πάντα φρόνιμο νὰ τὸν ζυγώνεις...

Τὸν ἀκολούθησε. Στὰ πολυδαίδαλα στενορρύμια εἶχε κιόλας χάσει τ' ἀχνάρια του. Μιὰ - δυὸ φορὲς τὸ μάτι του πρόλαβε τὴν ἐπίσημη συντροφιὰ ποὺ χανόταν, γοργὴ κι ἀέρινη, σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου. Οἱ κυράδες σηκώνανε στὰ δυὸ δάχτυλα τὰ μακρυά τους τὰ φουστάνια καί, τεντώνοντας μπροστὰ τοὺς ψηλόλιγνους λαιμούς, κακαρίζανε σὰν πουλακίδες. Οἱ ἄντρες βαδίζανε σοβαροὶ κι ἀμίλητοι. Ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης ὅμως προπορευόταν λίγο, κι ὁ Νικηφόρος, δίχως νὰ βλέπει τὸ πρόσωπό του, τὸ φανταζότανε νὰ ἔχει στὰ χείλη τὸ ἴδιο ἐκεῖνο εἰρωνικὸ χαμόγελο.

Μάντεψε τὴν κατεύθυνσή τους ἀπὸ τοὺς διαβάτες ποὺ ἔβρισκε κάθε τόσο σταματημένους νὰ κοιτάζουν τὴ λαμπρὴ συντροφιά. Ὁ πρωτοστράτορας εἶχε ἀκολουθήσει διαφορετικὸ δρόμο ἀπὸ τὴν Κεφαλή, δὲν πήγαινε στὸ Διοικητήριο. «Σπίτι του πάει», εἶπε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Σγουρός. Κι ἀληθινά, σὲ λίγο σταμάτησε κι αὐτὸς μπροστὰ σ' ἕνα μικρὸ ἀρχοντικό. Εἶταν δίπατο, ἐρημικό, χτισμένο σὲ πλαγιὰ ἥμερη, μὲ περιβόλι πίσωθέ του. Δυὸ κυπαρίσσια, ξεπερνώντας τὴν κόκκινη σκεπή, σαΐτευαν τὸν οὐρανὸ μὲ χάρη. Στὴ θολωτὴ πύλη φύλαγε σκοπός.

Ρώτησε ἂν εἶναι τοῦτο τὸ σπίτι τοῦ πρωτοστράτορα.

— Αὐτὸ εἶναι, ἀποκρίθηκε ἀφοῦ τὸν κοίταξε πρῶτα, ὑποψιασμένος, ὁ στρατιώτης.

— Ἀκολούθησα τὴν ἐνδοξότητά του ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, πρέπει νὰ τὸν ἰδῶ στὴ στιγμή.

— Δὲ μπορεῖς.

— Εἶναι ἀνάγκη, μεγάλη ἀνάγκη!

— Δὲ μπορεῖς, ξανάπε ὁ σκοπὸς ξερὰ καὶ συνέχισε τὶς κανονικές του βόλτες μπροστὰ στὴν πύλη.

Ἄλλο πάλι ἐμπόδιο. Κάτι σὰ μοιρολατρεία χαυνωτική, σὰν ἀποθάρρυνση ἄγνωστη ἴσαμε τώρα στὸ φυσικό του, ἄρχιζε νὰ διανεύει στὴν ψυχὴ τοῦ νέου. Κοίταζε τὸ πήγαιν' ἔλα τοῦ σκοποῦ κι ἀναρωτιότανε μήπως στ' ἀλήθεια εἶταν γραφτὸ νὰ ξεκινήσει ἀπὸ τ' Ἀνάπλι καὶ νὰ

κουβαληθεῖ στὸ Μυτζηθρὰ γιὰ νὰ μὴν κατορθώσει τίποτα στὰ τελευταῖα. Εἶναι λοιπὸν τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νὰ μιλήσει κανένας στοὺς ἄρχοντες τῆς Ρωμανίας; Ἡ σκέψη αὐτὴ τὸν ἔβαλε σ' ἀπορία ἐκνευριστική, τοῦ κέντριζε κιόλας τὴν ἀγανάχτηση. Ἡ παρέμβαση τοῦ σκοποῦ ἦρθε πάνω στὴν ὥρα:

— Τραβήξου πέρα!

Λὲς καὶ τοῦδινε ἕνα χαστοῦκι ἡ βάναυση τούτη φωνή.

—Ἐγὼ νὰ τραβηχτῶ πέρα ἢ ἐσύ; ἔκανε τρέμοντας, πυροκόκκινος ἀπὸ τὸ κακό του.

—Ἔλα, ἔλα! τὰ χωρατὰ νὰ λείπουν...

Καὶ λέγοντας ὁ στρατιώτης, χαμήλωσε ἀπειλητικὰ τὴ λόγχη του.

Τότε τὸ παιδάριο ξέσπασε.

— Ποιοὶ εἶσαστε σεῖς, μωρέ, ποὺ ὅλο λογχίζετε τὸν κόσμο! Ποιοὶ εἶσαστε σεῖς ποὺ τὸν μαστιγώνετε, τὸν ποδοπατᾶτε μὲ τὰ φαριά σας; Ρωμιοὶ ἢ Μπαρμπερίνοι; Οἱ Φράγκοι, ἀφεντάδες, ἐσεῖς ἀφεντάδες, ὅλοι οἱ σπαθοφόροι τῆς πλάσης ἀφεντάδες καὶ μονάχα ἡ πλέμπα σκλάβα, ὁ λαὸς τῶν Χριστιανῶν. Ἀνάθεμα!...

Οἱ σκηνὲς τῆς ἐκκλησιᾶς, τὸ ποδοπάτημα τοῦ ὄχλου ἀπὸ τὸ στρατό, τὰ ἐμπόδια κ' ἡ καταφρόνια ποὺ ἔβρισκε σὲ κάθε του βῆμα, τοῦ εἶχαν ἀνάψει ἀπὸ ὥρα τὰ αἵματα. Κ' εἶχε ἔρθει ἐδῶ στὸ Μυτζηθρὰ ὁρμηνεμένος ἀπὸ τὴ βάγια του πὼς πάει νὰ πατήσει τέλος μιὰ γωνιὰ γῆς λεύτερης. Χρόνια ὁλάκερα κανάκιζε κι ἀνάθρεφε τὸ γλυκὸ τοῦτο ὄνειρό του. Ἅρπαξε τὸ κοντάρι τοῦ στρατιώτη, τὸ τράβηξε ἀπότομα καὶ βρέθηκε πιασμένος μαζί του, δίχως νὰ καταλάβει πῶς, στὰ χέρια.

Τὴν ἴδια στιγμὴ ἕνα γελάκι σκαστό, γυναίκειο, κατρακύλησε ἀπὸ πάνω. Σαστισμένος ὁ Σγουρὸς παράτησε τὸ σκοπὸ καὶ σήκωσε τὰ μάτια του. Στὸ πέτρινο ταβλᾶτο, μιὰ νεαρὴ ἀρχόντισσα εἶταν σκυμμένη καὶ τὸν κοίταζε. Ἀνασήκωσε τὸ κορμί της, κάτι εἶπε πρὸς τὰ μέσα κ' ὕστερα ἔσκυψε πάλι καὶ κοίταξε ξεκαρδισμένη τὸ νεαρὸ ταραξία τοῦ δρόμου. Μὲ τὸ ἐλαφρὸ μαντῆλι ποὺ κρεμόταν ἀπὸ τὰ δάχτυλά της, τοῦ ἔγνεψε.

— Τί θέλει τ' ἀρχοντόπουλο;

Ὁ Σγουρὸς ἔσιαξε τὰ ροῦχα του.

— Κυρά μου, λέει χαιρετώντας μ' ἀδέξια χάρη, κατὰ τὴ μόδα τῶν Φράγκων, ζητῶ νὰ ἰδῶ τὸ θεῖο μου.

— Ζήτησε νὰ ἰδεῖ τὸν ἐνδοξότατο, ἐξήγησε κι ὁ σκοπός, κ' ἐπειδὴ τοῦ εἶπα...

Ἡ ἀρχόντισσα σήκωσε προσταχτικὰ τὸ χέρι της, ὁ σκοπὸς κόπηκε μὲ τὴ μιλιὰ στὸ στόμα. Ἕνα-δυὸ ἀντρίκια κεφάλια, ποὺ σκύψανε ἀπὸ τὸ ταβλᾶτο, κοιτάξανε κάτω αὐστηρὰ καὶ τραβήχτηκαν πάλι.

— Τὸ θεῖο σου εἶπες πὼς ζητᾶς, ἀγόρι μου; ρώτησε ἡ νεαρὴ κυρὰ καὶ τὰ σχιστά της μάτια ἔλαμψαν ἀπὸ πνιγμένο γέλιο.

— Ναί, κυρά μου, τὸ θεῖο μου τὸν πρωτοστράτορα!

Μιὰ φωνὴ ἀντρίκια, βαρειά, ἀκούστηκε ἀπὸ πάνω νὰ μαλώνει χαμηλόφωνα τὴν κυρά. Ὅμως ἐκείνη γύρισε κατὰ μέσα, ἄνοιξε τὰ χέρια της κ' ἔκανε σκασμένη στὰ γέλια:

—Ἀφοῦ εἶναι ὁ ἀνηψιός μας!...

Ἔπειτα ὁ Σγουρὸς τὴν ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Στάθηκε μὲ τὴν καρδιὰ ἀναφτερωμένη ἀπὸ ἐλπίδες νὰ προσμένει. «Ὁ ἀνηψιός μας»... Λοιπὸν ἡ ὄμορφη τούτη κυρὰ εἶναι θειά του. Ἐπιτέλους νά καὶ κάτι ποὺ τοῦ ἐρχόταν δεξιά, κάτι ποὺ μποροῦσε νὰ τοῦ βαλσαμώσει τὶς ἀμέτρητες λαβωματιὲς τοῦ φιλότιμου. Ἕνας δοῦλος ἀνοίγει τὴ στιγμὴ τούτη τὴν πόρτα τοῦ δρόμου καὶ τὸν καλεῖ νἄρθει κοντά. Ἔχει σπανό, ψόφιο καὶ κίτρινο μοῦτρο εὐνούχου. Καθὼς τὸ παιδάριο κάνει νὰ δρασκελίσει τὸ κατῶφλι, ἕνα κίτρινο, σταφιδιασμένο χέρι ἀκουμπάει πάνω στὸ στῆθος του.

—Ἡ ἐνδοξότητά του, λέει ὁ εὐνοῦχος μὲ ψιλή, οὐδέτερη φωνή, δὲ μπορεῖ νὰ σὲ δεχτεῖ. Ἔχει μεγάλη ἀπασχόληση τὴ στιγμὴ τούτη, μὲ τὰ σκυλιά του...

Σήκωσε τὰ μάτια σαστισμένος ὁ Σγουρός. Τὸν κοροϊδεύανε; Ὅμως τὰ μάτια τοῦ δούλου τὸν κοίταζαν μὲ τὴ μελαγχολικὴ σοβαρότητα ποὺ ἔχουν οἱ ἠλίθιοι.

— Σῦρε καὶ πές του πὼς εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ τὸν ἰδῶ. Πές του ἀκόμα πὼς εἶμαι συγγενής του, ἀνηψιὸς ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Νικηφόρος Σγουρὸς λέγομαι. Τ' ὄνομα τοῦτο κάτι θὰ τοῦ θυμίσει. Ἄντε, καὶ νά! δῶσ' του καὶ τοῦτο δῶ, γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ.

Ἔβγαλε τὸ δαχτυλίδι ἀπὸ τὸ χέρι του, τὸ δαχτυλίδι ποὺ τοῦ εἶχε ἀφήσει ἡ μάννα του, καὶ τὸ ἔβαλε στὴ χούφτα τοῦ δούλου. Ὕστερα, καθὼς ἐκεῖνος κοντοστεκόταν ἀναποφάσιστος, τράβηξε ἀπὸ τὸ περσίκι του ἕνα - δυὸ μιλιαρέσια, τοῦ τὰ ἔδωσε.

—Ἄντε! κάνει σπρώχνοντάς τον νὰ βιαστεῖ.

Ὁ εὐνοῦχος μπῆκε πάλι μέσα καὶ ξανάκλεισε τὴν πόρτα. «Τώρα πιὰ δὲ μπορεῖ... Σὰν ἰδεῖ τὸ δαχτυλίδι!», συλλογίστηκε ὁ Νικηφόρος, «θὰ κατέβει μοναχός του στὴν αὐλὴ νὰ μὲ προϋπαντήσει. Θ' ἀνοίξει τὴν ἀγκαλιά του καὶ θὰ πεῖ: «Ἐσύ 'σαι λοιπὸν ὁ γιὸς τῆς Ἑλένης Σγουροῦ, τῆς ἀλησμόνητης συγγένισσάς μας ἀπὸ τ' Ἀνάπλι!»

Καὶ πάλι ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ χτυπάει, μὲ τὴν κρυφὴ λαχτάρα τούτης τῆς στιγμῆς, τῆς στιγμῆς ποὺ εἶχε μάθει ἀπὸ μικρὸς νὰ τὴν προσμένει, καὶ ποὺ θ' ἄνοιγε καινούργιους δρόμους, ἀνυποψίαστους ἴσαμε τώρα, στὴ ζωή του. «Ποιὸς ξέρει!... ἴσως μὲ πάρει κοντά του, νὰ μένω σὰ γιός του ἢ ἀδερφὸς μέσα στὸ σπίτι του. Ἴσως μὲ παρουσιάσει στὴν Κεφαλὴ καὶ μὲ κάνει κ' ἐμένα ὀφφικιάλιο. Θὰ πάω στὴ Βασιλεύουσα καὶ θὰ μὲ γνωρίσει ὁ βασιλέας. Θὰ τοῦ φιλήσω τὸ πόδι, μέσα στὸ χρυσοτρίκλινο, κι αὐτὸς θὰ πεῖ: «Πάρτε τὸν Νικηφόρο τὸν Σγουρό, ἐσεῖς πατρίκιοι, καὶ φορέστε του τὸ σκαραμάγκι ποὺ ἁρμόζει στ' ὀφφίκιο ποὺ τοὔδωσα καὶ στὸ μεγάλο του τὸ γένος».

Τὸν ξύπνησε τὸ τρίξιμο τῆς πόρτας ποὺ ξανάνοιγε, καὶ μ' ἀπορία βαθειὰ εἶδε τὸ μοῦτρο τοῦ δούλου νὰ προβαίνει μέσ' ἀπὸ τὸ φτενὸ ἄνοιγμα.

—Ὁ μεγαλότατος ἀφέντης λυπᾶται κατάκαρδα, λέει, ποὺ δὲ θὰ μπορέσει νὰ σὲ δεχτεῖ. Σοῦ δίνει τὴν εὐχή του νὰ πᾶς στὸ καλό, λέει, κι ἂν τὸν ἀγαπᾶς σὰ θεῖο σου, νὰ μὴν ξαναφανεῖς στὴν πόρτα του, λέει, γιατὶ τότε κι αὐτὸς θὰ ξεχάσει πὼς εἶναι θεῖος σου καὶ θὰ σοῦ φερθεῖ, λέει, καθὼς δὲν ταιριάζει σ' ἀνηψιό του...

Προτοῦ προλάβει νὰ συνέρθει τὸ παιδάριο, ἡ πόρτα εἶχε κλειστεῖ στὰ μοῦτρα του κι ὁ σκοπὸς στεκότανε μπροστά της μὲ μάτι σκοτεινὸ κι ἀποφασισμένο.

Ὅμως δὲν εἶταν γραφτὸ νὰ δοκιμάσει ὁ Νικηφόρος ὁ Σγουρὸς σήμερα τούτη μονάχα τὴν ἄσχημη ἔκπληξη. Καθὼς σήκωνε τὰ μάτια του, ποὺ λίγο ἀκόμα καὶ θὰ βούρκωναν, βλέπει πέρα, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου, νὰ ξεμπουκάρει ἕνα μπουλοῦκι στρατιῶτες. Κρατοῦσαν τὶς λόγχες τους ὀρθές, ἀστραφτερὲς πάνω στὰ μακρυὰ κοντάρια. Μπροστά τους πήγαινε ἕνας καλόγερος. Κι ὁ καλόγερος εἶχε τεντωμένο τὸ χέρι κ' ἔδειχνε αὐτόν.

Ἡ σπεῖρα — καμμιὰ δεκαριὰ ὁπλίτες κ' ἕνας δέκαρχος — κοντοστάθηκε μιὰ στιγμὴ κοιτάζοντας τὸ παιδάριο.

Ὕστερα, ὅλοι μαζὶ οἱ ἀρματωμένοι, χυμᾶνε ἀφήνοντας πίσω τὸν καλόγερο ποὺ καταχωνιάστηκε στὴ σκιὰ ἀνάμεσα στὶς ἀρματωσιές, καὶ ζώνουν τὸν ἀνηψιὸ τοῦ πρωτοστράτορα.

— Τοῦτος εἶναι ; ρωτάει ὁ δέκαρχος ἀκουμπώντας τὸ δάχτυλο στὸ στῆθος τοῦ παιδάριου καὶ γυρίζοντας τὸ κεφάλι του κατὰ τὸν καλόγερο.

— Αὐτός !

Τὸν ἅρπαξαν ἀπὸ τὰ μπράτσα, καὶ κάποιος τοῦ τράβηξε ἀπὸ τὸ θηκάρι τὸ σπαθί του. Σαστισμένος ἐκεῖνος, στεκότανε καὶ τοὺς κοίταζε· ἡ σκέψη του εἶτανε θολὴ ἀπὸ τ' ἀπανωτὰ χτυπήματα τῆς μοίρας.

— Ἐμπρός, πάρτε τον ! πρόσταξε ὁ δέκαρχος καὶ τράβηξε πρῶτος μπροστά.

Οἱ στρατιῶτες τὸν ἅδραξαν. Μέσα στὴν κλαγγὴ τῶν ὅπλων, ἄρχισε νὰ βαδίζει κι αὐτὸς ἀσύνειδα, σὰν ἀφιονισμένος. Μονάχα μιὰ στιγμὴ θυμήθηκε νὰ γυρίσει πίσω τὸ κεφάλι του καὶ τότε, στὴν ἀπόσκια πλευρὰ τοῦ δρόμου, εἶδε ζαρωμένο τὸν καλόγερο νὰ τὸν παρακολουθεῖ μὲ τὸ μάτι.

Τὸν ἀναγνώρισε. Εἶταν ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐκείνους πού, χτὲς τὴ νύχτα, εἴχανε πλαγιάσει δίπλα του, στὸ καπηλειό . . .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄

Η ΕΝΤΟΛΗ ΤΟΥ ΣΓΟΥΡΟΜΑΛΛΗ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ εἶταν καθισμένος σὲ θρονὶ ψηλὸ καὶ δεξιά του, πιὸ χαμηλά, καθόταν ὁ πραίτορας. Ἀριστερά, ὁ χαρτουλάριος ἔγραφε σὲ μικρὸ ἀναλόγιο πάνω.

Οἱ στρατιῶτες στάθηκαν στὸν προθάλαμο κι ὁ δέκαρχος ἔμπασε στὸ πραιτώριο τὸν Σγουρό.

Ἀκόμα ἴσαμε κείνη τὴ στιγμὴ δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ μαζέψει τὰ συλλοϊκά του. Στάθηκε στὴ μέση τῆς μεγάλης αἴθουσας κι ἄρχισε νὰ κοιτάζει γύρω, μὲ βλέμμα νωθρό, τοὺς τοίχους, τοὺς φρουροὺς ποὺ στέκονταν ἀσάλευτοι, τὸ διπλανό του δέκαρχο, τὸ στρατηγὸ τέλος.

— Ποιὸ εἶναι τ' ὄνομά σου ;

— Νικηφόρος Σγουρός.

— Ἡ πατρίδα σου ;

— Τ' Ἀνάπλι.

Ὁ στρατηγὸς γύρισε καὶ κοίταξε τὸν πραίτορα. Κ' οἱ δυὸ εἶχανε κάνει τὴν ἴδια σκέψη : Ποῦ τὸ πέτυχε τ' ὄνομα, ὁ κατεργάρης ! . . .

Ὅμως ὁ στρατηγός, ζαρώνοντας τὸ φρύδι μὲ γνέψιμο όργισμένο, στράφηκε στὸν ὑπόδικο :

— Κοιμήθηκες χτὲς τὴ νύχτα στὸ καπηλειὸ τοῦ Σιγαλοῦ, εἶπε.

— Ναί.

— Δίπλα στὴν κάμαρα κάποιου μαντατοφόρου.

— Ναί.

Στάθηκε μιὰ στιγμὴ κοιτάζοντας τὸ παιδάριο μ' ἀπορία γιὰ τὶς ἀδίσταχτες ἀποκρίσεις του.

— Δῶσε μου τὸ πιττάκιο !

Ἀνήμπορος νὰ καταλάβει ὁ Νικηφόρος, κοίταξε γύρω του σὰ νὰ ζητοῦσε μαρτυρία.

— Ἐγὼ νὰ σοῦ δώσω τὸ πιττάκιο ; κάνει τέλος. Ἀπὸ μένα τὸ ζητᾶς ;

—'Από ποιόν νὰ τὸ ζητήσω ;

—'Από τὸ φονιά !

Ἡ Κεφαλὴ ἀνάγειρε στὸ θρονὶ καὶ γέλασε πλατὺ καὶ κρύο γέλιο. Οἱ ἄλλοι σαλεύανε τὰ κεφάλια τους ἢ καρφώνανε πάνω στὸ Νικηφόρο διαπεραστικὸ βλέμμα. Ὡστόσο, κόβοντας ξαφνικὰ τὸ γέλιο ὁ στρατηγός, βρόντηξε τὴ γροθιά του στ' ἀκουμπιστῆρι καὶ τεντώνοντας τὸ χέρι του τὸν ἔδειξε κ' εἶπε :

—'Εσύ 'σαι ὁ φονιάς!

Διαπλάτωσε τὰ μάτια του ὁ Σγουρὸς καὶ κοίταξε γύρω. Εἶταν βραχνάς ; Ἢ ὅλοι τοῦτοι γύρω εἴχανε παλαβώσει ; Ἔκλεισε τὰ μάτια του, τὰ ξανάνοιξε. Οἱ τοῖχοι κ' οἱ κολόνες ἔμεναν ἀσάλευτες, τὰ πόδια του πατοῦσαν στέρεα στὸ πλακόστρωτο.

— Δῶσε μου τὸ πιττάκιο, ξανάπε ὁ στρατηγός, άπλώνοντας τὸ χέρι του.

Τότε, μὲ μιᾶς, κατάλαβε. Χτύπησε μὲ τὴν παλάμη τὸ μέτωπό του καὶ ξέσπασε σ' ἕνα γέλιο νευρικό, σπασμωδικό, σὰ λόξυγκα. Ὁλόκληρη ἡ καταπιεσμένη λύσσα κ' ἡ ἀγανάχτηση γιὰ τὶς καταφορὲς τῆς μοίρας ξεχύθηκαν στὸ βραχνὸ τοῦτο χάχανο.

Σκυθρωπός, μὲ μάτι φλογισμένο, ὁ στρατηγὸς τὸν κοίταζε. Δὲν κρατήθηκε. Βρόντηξε τὴ γροθιά του, τινάχτηκε ὀρθός, οὔρλιασε :

— Σκῦλε ! Δῶσε μου τὴ γραφή, λέω, ποὺ ἔκλεψες χτὲς τὴ νύχτα.

Ἔκοψε τὸ γέλιο του ὁ Σγουρός.

— Ποὺ ἔκλεψα ; . . . Μά τὴν ἀλήθεια, θ' ἄξιζε νὰ σᾶς σκαρώσω τέτοια δουλειὰ καὶ χειρότερη ἀκόμα ! 'Από τὰ χαράματα χτυπῶ τὶς πόρτες σας γιὰ νὰ σᾶς δώσω τὸ μαντᾶτο, καὶ δὲ μ' ἀνοίγει κανένας. Τρέχω ξοπίσω σας κ' οἱ δοῦλοι σας μὲ διώχνουν . . . Τιμὴ καὶ δόξα στὴ Ρωμανία !

— Προδότη !

Ἡ βρισιὰ τοῦ ἦρθε ξαφνική, κατάστηθα. Ἔκανε πίσω ἕνα βῆμα κ' ἔσφιξε τὶς γροθιές του.

—'Εγὼ προδότης ; 'Εγώ ! Μαχαιρώνουνε τοὺς μαντατοφόρους τοῦ ꟾασιλέα μέσα στὰ καπηλειά, τοὺς κλείνουνε τὶς πῦλες, πομπεύουνε τοὺς τίμιους, πνίγουνε τὴν ἀλήθεια, κ' ἐμένα βρίζετε ; 'Εμένα ; . . .

Γέλασε σπασμωδικὰ κι ἄγρια, χτυπώντας μὲ τὶς παλάμες του τὰ μεριά του.

— Εἶσαι ἐξπλοράτορας τῶν Φράγκων, λέει ὁ στρατηγός. Σκότωσες τὸ μαντατοφόρο καὶ πῆρες τὴ γραφὴ τοῦ βασιλέα. Δῶσ' τηνε στὴ στιγμή, εἰδ' ἀλλιῶς σὲ τυφλώνω.

—'Εξπλοράτορας . . . τῶν Φράγκων ! . . .

Σήκωσε τὸ χέρι του καὶ χτύπησε τὸ κούτελό του.

— Τοῦτο θὰ μποροῦσε νὰ σᾶς μαρτυρήσει τὴν ἀλήθεια, ἂν εἴχατε ὑπομονὴ νὰ τὴ μάθετε, εἶπε δείχνοντας τὴ φρεσκοθρεμμένη οὐλή.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη κάποιος ἴσκιος μεγάλος γλίστρησε δίπλα του καὶ τὸν προσπέρασε ἕνα βῆμα. Ὁ καλόγερος, γυρνώντας τὸ κεφάλι του, τὸν ἔδειξε καί, χαμογελώντας φαρμακερά :

— Αὐτὸς ἔκανε τὴν πράξη, εἶπε. Μὴν τὸν ἀκοῦτε. Εἶναι ὑποκριτής.

Ἔγινε μιὰ παύση. Τὸ μάτι τοῦ καλόγερου, εὐκίνητο, ἀπόφευγε τὸ βλέμμα τοῦ Σγουροῦ.

— Αὐτός, ξανάπε. Κοιμόμασταν στὴ διπλανὴ τὴν κάμαρα καὶ τ' ἀκούσαμε ὅλα. Μαχαίρωσε τὸ μαντατοφόρο κοντὰ τὰ χαράματα, ροβόλησε τὴ σκάλα καὶ χάθηκε. Τὸ πιττάκιο μὲ τὴ βούλα τοῦ βασιλέα τὸ πῆρε μαζί του. Τὸ πάει στὸν πρίγκηπα τῶν Φράγκων, ποὺ συμμάχησε μὲ τὸ δεσπότη τῆς Ἠπείρου γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς Ρωμαίους.

—Ὄχεντρα! μούγκρισε τὸ παιδάριο κ' ἔκανε νὰ χυμήξει, ὅμως τέσσερα μαζὶ χέρια τὸν ἅρπαξαν καὶ τὸν καθήλωσαν. Ὁ καλόγερος ποὺ εἶχε ξαφνικὰ ζαρώσει, γέλασε βουβά.

Κοίταξε πάλι γύρω του κ' ἔνιωσε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἀπέραντη ἐρημιά του. Κανένας, κανένας στὰ οὐράνια καὶ στὴ γῆ ποὺ νὰ τοῦ παρασταθεῖ, ποτέ.

— Καλά, κάνει ἄθυμα, μὲ μαύρη ἀπελπισία. Καλά... Ἂν ὅμως ὅλα τοῦτα εἴτανε καθὼς τὰ λέτε, γιατί θάμπαινα στὸ Μυτζηθρά; Ἂν ἤμουν κατάσκοπος, θἄρχόμουν νὰ πέσω στὰ χέρια σας;

— Ἦρθες γιὰ νὰ μᾶς παραπλανήσεις, λέει ὁ στρατηγὸς κοιτάζοντας σύγκαιρα τὸν καλόγερο. Ἦρθες νὰ μηνύσεις ψέματα γιὰ νὰ χάσουμε τὸ ἀχνάρι τῆς ἀλήθειας.

Ἐνόσω ἡ Κεφαλὴ μιλοῦσε, ὁ καλόγερος ἔγνεφε ἐπιδοκιμαστικά. Εἶταν ἡ δική του ἡ κατάθεση. Μὰ τὴ στιγμὴ τούτη, κάτι σὰν ἀστραπὴ φώτισε τὸ νοῦ τοῦ παιδάριου. Σηκώθηκε στὰ νύχια του, φώναξε:

—Οἱ καλόγεροι εἴτανε τρεῖς!

— Λοιπόν;

— Λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε τὸ φόνο κ' ἔκλεψε τὴ γραφή, πάει, σᾶς ἔφυγε! Τὴν ὥρα τούτη καλπάζει γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα. Νά τί ἐρχόμουν νὰ σᾶς πῶ πρωῒ-πρωΐ...

Ὁ στρατηγὸς ἔσμιξε τὰ φρύδια του.

— Τρεῖς εἶταν οἱ καλόγεροι; ρώτησε.

— Τρεῖς, ἀποκρίνεται ἀπὸ πίσω μιὰ φωνή.

Γύρισε ὁ Σγουρὸς κ' εἶδε τὸν κάπελα τὸν Σιγαλὸ ποὺ στεκόταν ἀνάμεσα σὲ δυὸ στρατιῶτες. Εἴτανε κίτρινος σὰν τὸ θειάφι.

— Τρεῖς; ρώτησε πάλι ὁ στρατηγὸς καὶ κοίταξε τώρα τὸν καλόγερο. Σ' ἐμένα ἤρθατε δυό. Ποῦ εἶν' ὁ ἄλλος;

—Ὁ ἄλλος;... Ὁ ἄλλος εἴτανε γιὰ νὰ φύγει χαράματα. Πάει στὴ Μονεμβάσα.

Ἡ ὑπόθεση τώρα μπερδευόταν ἄσχημα. Πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα, καθὼς στεκόταν στὴν ἐκκλησιὰ ὁ στρατηγὸς μὲ τὴν ἀκολουθία του, ἦρθε ὁ τουρμάρχης καὶ τοῦ ἀνάγγειλε τὸ φόνο τοῦ μαντατοφόρου. Πρέπει νὰ εἶταν ἀποσταλμένος τοῦ βασιλικοῦ φουσάτου καὶ θἄφερνε νέα σημαντικά, ἀφοῦ λίγες μόλις ὧρες εἶχε ἀκολουθήσει τὸν πρῶτο ποὺ παρουσιάστηκε νύχτα στὸ σιλέντιο. Ποιὸ εἶταν τὸ μήνυμα ποὺ ἔφερνε; Καὶ μήπως αὐτὸ ξέγραφε τὸ ἄλλο; Μήπως κάποιο καινούργιο γεγονός, βαρυσήμαντο, εἶχε μεσολαβήσει, καὶ δὲν πρόλαβε νὰ τὸ φέρει στὸ Μυτζηθρὰ ὁ νυχτερινὸς ταχυδρόμος;...

Ἂν κάτι τέτοιο συνέβαινε, τότε τὸ καινούργιο, τὸ χαμένο μαντᾶτο, θὰ εἶταν δυσάρεστο. Τὸ πρῶτο ἔλεγε πὼς ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου νική-

θηκε. Τὸ δεύτερο πάει νὰ πεῖ πὼς κάποιο ἀναπάντεχο καὶ κεραυνοβόλο γύρισμα τῆς τύχης ἐρχόταν νὰ μηνύσει.

— Πάρτε τους ἔξω, λέει ὁ στρατηγὸς δείχνοντας τὸν Σγουρὸ καὶ τοὺς καλογέρους. Θὰ τοὺς κρατῆστε στὰ σίδερα ὡς ποὺ ν' ἀποφασίσω.

Τοὺς πήρανε. Κι ὅταν οἱ ἄρχοντες μείνανε μόνοι κ' ἡ αἴθουσα ἄδειασε κατὰ διαταγὴ τοῦ στρατηγοῦ ἀπὸ κάθε κατώτερο, ὁ διοικητὴς τοῦ Μυτζηθρᾶ ἔσμιξε τὰ φρύδια του, κατέβασε τὸ κεφάλι του μ' ἔγνοια καὶ ρώτησε:

— Γιατί δὲν ἄνοιξαν τὴν πόρτα τῶν τειχῶν τὴ νύχτα ποὖρθε ὁ μαντατοφόρος;

Τοῦτο εἶταν ἀκριβῶς τὸ πρόβλημα. Οἱ βιγλάτορες εἶχαν ἀναφέρει πρωΐ-πρωΐ τὸν ἐρχομό του. Εἶπανε πὼς παρουσιάστηκε μπροστὰ στὶς βίγλες, πὼς φώναξε τὸ σύνθημα καὶ πὼς τοὺς ἐξόρκισε στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος νὰ τοῦ ἀνοίξουν. Γιατί δὲν τοῦ ἄνοιξαν λοιπόν;

Γιατὶ τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ ὁ μαντατοφόρος φώναζε τὸ σύνθημα, κάποιος ἀξιωματικὸς μὲ πρόσωπο ἀφανέρωτο μέσα στὴ βροχερὴ νύχτα, εἶχε βρεθεῖ, ἄδηλο πῶς, πάνω στὴν τάπια τῆς πύλης κ' εἶχε ἀπαγορέψει νὰ τὴν ἀνοίξουν. Ὑπάκουσαν στὴ διαταγὴ τοῦ ἀνώτερου. Κανένας τους δὲν ἔβαλε προσοχὴ νὰ ἰδεῖ τὸ πρόσωπό του...

Στὰ σίδερα. Ἀπὸ μιὰ σκάλα πέτρινη, στριφτὴ καὶ στενὴ ὅσο ποὺ νὰ περνάει ἕνας μονάχα ἄνθρωπος, κατέβασαν τὸν Σγουρὸ στὸ βαθὺ κατώϊ τοῦ Διοικητήριου. Εἶταν φυλακὴ στενόχωρη, ὑγρὴ καὶ σκοτεινή. Κάτω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ θόλο, ποὺ μόλις χωροῦσε ἄνθρωπο μέτριο στὸ μπόϊ, ἕνα κελλὶ τετράγωνο ἀνοιγόταν, σὰ φαρδὺ πηγάδι. Ἐκεῖ τὸν ἔσπρωξαν. Τὸ κεφάλι του χτύπησε στὸν τοῖχο, τὸ πηχτὸ σκοτάδι τὸν τύφλωσε· ἔπεσε στὰ γόνατα. Οἱ στρατιῶτες ποὺ κρατοῦσαν τὸ μοναδικὸ φανάρι, ἔκλεισαν τὴ σιδερένια πόρτα, τὴν ἀμπάρωσαν, ἔφυγαν. Ἄκουσε, μέσ' ἀπὸ τὴ ζάλη του, τὴν κλαγγὴ νὰ ξεμακραίνει ἀνεβαίνοντας τὸ λούκι τῆς στριφτῆς σκάλας.

Τότε, γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ στὴ ζωή του, ἔκλαψε ἀπὸ ἐγκατάλειψη. Τὰ μάτια του δὲν εἴχανε δάκρυα νὰ χύσουν. Ὅμως ἕνας λυγμὸς ἄγριος, σπαραχτικός, ἔπιασε νὰ τρικυμίζει τὸ στῆθος του, νὰ χτυπιέται καὶ νὰ φτεροκοπάει ἀναπηδώντας σὰν πουλὶ λαβωμένο ἴσαμε ἀπάνω, στὸ λαιμό του. Ἔμεινε ἔτσι ὅπως τὸν εἴχανε ρίξει, γονατιστός. Μὲ τὶς γροθιὲς σφιγμένες πάνω στὰ μάτια του, σπάραζε γιὰ ὥρα, ἀνήμπορος ν' ἀντιδράσει, ἀνήμπορος νὰ σκεφτεῖ. Μέσα στὸν ἀναστατωμένο νοῦ του εἰκόνες ἀσυνάρτητες περνοῦσαν, ὅλες λουσμένες σὲ φῶς μεγάλο, θαμπωτικό, ὅπως ἐκεῖνο ποὺ εἶχε χάσει. Τὸ λιμάνι τῆς πατρίδας του, τὸ φαρδὺ πέλαγο ποὺ τὸ ἔβλεπε κάθε πρωΐ ἀνοίγοντας τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, ὁ κάμπος τῆς Ἀργολίδας ἀπὸ τὸ λόφο τῆς Ἁγια-Μονῆς, τὰ ψηλὰ καὶ λεβέντικα βουνὰ τῆς Μεσαρέας...

Ἅπλωσε τὰ χέρια του στὰ τυφλά, καὶ μὲ τ' ἀκροδαχτύλια ψηλάφησε τὸν τοῖχο τῆς φυλακῆς του. Εἶταν ἀτόφιος, ἀπὸ βράχο πελεκητό. Ἀφέθηκε νὰ γλιστρήσει χάμου κ' ἔγειρε τὸ κεφάλι του σὰν παιδὶ ποὺ ἀποζητάει μὲ παράπονο τὴν τρυφερὴ ἀγκαλιὰ τῆς μάννας του. Σφάλησε τὰ βλέφαρα, ἀφοῦ τοῦ εἶταν ἄχρηστα πιὰ κ' ἡ νύχτα ποὺ ἔβλεπε μελα-

νότερη ἀπὸ τὴ νύχτα τοῦ ὕπνου. Συλλογίστηκε τὸν 'Αστρίτη ποὺ προσμένει μάταια κάτω στὸ στάβλο τοῦ καπηλειοῦ. Συλλογίστηκε τὴ βάγια του πού, αὐτή, ὄχι, δὲν τὸν προσμένει. Κουρνιασμένη ψηλά, στὸ ἐρημικὸ σπιτάκι της, καρτερεῖ μονάχα τὸν Ταξιάρχη ποὺ θἄρθει κάποια νύχτα ἀσπροντυμένος νὰ τῆς κάνει τὴν ἐπίσκεψη. Συλλογίστηκε τὴ μάννα του, νεαρὴ κι ἀνέγγιχτη, σχεδὸν παρθενική, καθὼς τὴ φύλαξε στὴ φαντασία του ὁ θάνατος κι ὅπως ποτὲ δὲν τὴν εἶχε γνωρίσει. 'Ο ἄνεμος τῆς θάλασσας, μυρωμένος κ' ἐλαφρός, φυσάει ἀργὰ καὶ δροσίζει τὸ μέτωπό του. Θυμᾶται τὸν τόπο του, τὰ παιδικά του χρόνια, τὴν παλιὰ ζωή. Κάθε τόσο τινάζεται καὶ δαγκώνει μὲ μανία τὴ γροθιά του, νὰ πνίξει τὸ λυγμό, γιατὶ ποτὲ οἱ ἄντρες δὲν κλαῖνε. Θυμᾶται· καὶ τὸ φανταχτερὸ τοῦτο ξετύλιγμα ἀπὸ ὁράματα, σὰ νὰ ξαλαφρώνει σιγὰ - σιγὰ τὸν πόνο, σὰ νὰ τοῦ διασκεδάζει μὲ τὴ λησμοσύνη τὴν ἐρημιά.

'Εδῶ, οἱ ὧρες, τὰ στάδια τῆς ἡμέρας, τὸ κύλισμα τοῦ χρόνου, δὲν ἔχουν νόημα. Ὅλα τὰ ἔχει κρεμάσει τ' ὁμοιόμορφο σκοτάδι μετέωρα στὴν ἄβυσσο. Βρίσκεις καιρὸ νὰ σκεφτεῖς πολλὰ ποὺ ἐκεῖ ἀπάνω, στὴ φλούδα τῆς γῆς, δὲν προλαβαίνεις νὰ τὰ καθηλώσεις. Καθὼς πρὶν ἀπὸ τὸ βύθισμα σὲ ὕπνο, κάποιες ἐντυπώσεις φευγαλέες λαμπαδιάζουν ξαφνικὰ μπροστὰ στὰ μάτια σου μὲ νόημα βαθύ, καινούργιο.

Ἔτσι τὸ πρῶτο συναπάντημά του στὸ κεφαλάρι τοῦ βουνοῦ, κι ἀργότερα στὸ πανδοχεῖο, μὲ τὸ νεαρὸ Φράγκο ἱππότη.

'Ακόμα δὲν ἔχει περάσει τὸ θάμπος ἀπὸ τὴ νυχτερινή τους συνδιάλεξη. Στὸ ἀνώγι τοῦ πανδοχείου ὁ ἱππότης εἶχε διώξει μ' ἕνα γνέψιμο τὸ σκουταρᾶτο του, ποὺ πῆγε νὰ πλαγιάσει, κι αὐτὸς προχώρησε στὸ μικρὸ χαγιάτι. Τὸ φεγγάρι ποὺ εἶχε ἀνατείλει, ἔλουζε τὸ χαγιάτι μὲ χνουδωτὸ γαλάζιο φῶς.

Κάθησε ὁ νεαρὸς ἄρχοντας στὸ μοναδικὸ σκαμνὶ καὶ τὸ ρωμιόπουλο στάθηκε ὄρθιο στὸν παραστάτη τῆς πόρτας. 'Αντίκρυ τὸ φαράγγι, μὲ τὴν ἀσπρουδερὴ κορδέλλα τοῦ δρόμου, ἄνοιγε βαθειὰ μασχάλη, δασωμένη ἀπὸ δεντράκια σκελετωμένα καὶ πουρνάρια σγουρά. Τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τὴν ἔπνιγε σὲ γαλατερὴ ἄχνα.

— Λοιπὸν εἴσαστε ροβολάτορας; ρωτάει ὁ ἱππότης κοιτάζοντας τὸ βουνό.

'Η καρδιὰ τοῦ Σγουροῦ χτυπάει ὁρμητικά.

—Ὄχι, ἀφέντη! ἀποκρίνεται καὶ μιὰ ἐπαναστατημένη εἰλικρίνεια φτεροκοπάει στὴ φωνή του. Μαζί, κάποια καινούργια αἴσθηση ἔρχεται νὰ τὸν ἐγκαρδιώσει: 'Η μοναξιὰ τούτη, ἡ ὥρα, τὸ βουνό, τὸ ἀνεξήγητο ἐνδιαφέρον τοῦ ξένου, τοῦ δίνουν τὴν ὑποψία πὼς πατάει στὸ κατῶφλι μιᾶς συμπάθειας καινούργιας. Εἶναι τόσο ταιριαστοὶ οἱ δυό τους ἐκεῖ, μέσα στὴν ἀπέραντη ἐρημιά! Μπορεῖ μιὰ ψυχόρμητη καὶ σκοτεινὴ φιλία...

— Δὲν εἴσαστε ἄνθρωπος τοῦ Ντελιούρια; ρωτάει ὁ ἱππότης μὲ φανερὸ τώρα κόπο στὴ φωνή του.

—Ὄχι, ἀφέντη! ξαναλέει κ' ἡ καρδιά του μὲ μιᾶς ξεχειλίζει. 'Η δυσπιστία κ' ἡ φρόνηση τοῦ εἴτανε πάντα ξένες· δίψα νὰ ἐκμυστηρευτεῖ τὸν φούντωνε τώρα. Πῆγε νὰ πεῖ δυὸ - τρεῖς κουβέντες, νὰ ἐξηγήσει, κι ἁπλώθηκε, ἀσύνειδα. Ὅταν πιὰ ἔπαψε νὰ μιλάει, κατάλαβε

ἀπορημένος πὼς τὰ εἶχε πεῖ ὅλα, ὁλάκερη τὴ ζωή του, τὶς βαθύτερες πίκρες του, τὸ ἄδικο ποὺ τὸν ἔπνιγε, τοὺς κατατρεγμούς, τὶς ἐλπίδες, τὴν ἐξέγερση καὶ τὴν καρτερία. Ὁ ἱππότης, ἀσάλευτος καὶ βουβός, τὰ εἶχε ἀκούσει.

Ἔμειναν ἀκόμα ἐκεῖ, καθισμένος ὁ ἕνας, ὀρθὸς ὁ ἄλλος, δίχως νὰ μιλᾶνε. Τὸ φεγγάρι ἀνέβαινε ἀργά· σέρνανε μονότονα, ἰσόχρονα τρέμουλα τὰ τριζόνια. Ἡ ὥρα τῆς νύχτας εἶταν ἄγνωρη. Κι ἀνέβηκε ἀκόμα πιὸ ψηλὰ τὸ φεγγάρι, καὶ τὸ βουνήσιο ἀγέρι ξύπνησε.

Δίχως λέξη ὁ ἱππότης, σηκώνεται τέλος, περνάει δίπλα καὶ μπαίνει στὴν κάμαρά του. Αὐτὸς μένει ἀκόμα ἐκεῖ, δίχως ἐπιθυμία γιὰ ὕπνο. Κάτι ἀόριστο, περνώντας στὸν ἀέρα, προμηνάει τὴν αὐγή. Στὸ σκαμνὶ τοῦ ἱππότη κάθεται τώρα αὐτός, σφαλάει τὰ μάτια του κι ἀναγέρνει στὸν τοῖχο. Τὸ πρῶτο κελάδημα τὸν ξύπνησε. Πετάγεται ὀρθός, ἀνασειέται καὶ νιώθει καινούργιο θάρρος νὰ μυρμηδίζει ἡδονικὰ στὶς φλέβες του. Τὸ φεγγάρι τώρα ἔχει βασιλέψει, ὅμως στὸ κορφοβοῦνι ξαστερώνει τὸ γλυκοχάραμα. Μυρίζει μέντα καὶ θυμάρι.

Καθὼς περνάει ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ ἱππότη γιὰ νὰ κατέβει κάτω, ξαφνικὰ στέκεται. Ἕνας παράδοξος ἦχος εἶχε γλιστρήσει στ' αὐτί του. Ἀφουγκράζεται. Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται ὁ ἦχος; Ἀπὸ μέσα; ἀπ' ἔξω; ἀπὸ τὸ βουνό; Εἶναι ἄραγε τ' ὀρθρινὸ ἀγέρι ποὺ φέρνει τούτη τὴ μακρυνὴ φωνή; Καὶ μοιάζει σὰ μουρμουριστὸ ψάλσιμο ἀπὸ στόμα παιδικό, μελωδία ἁπλή, χερουβική, λιγάκι μονότονη, μακρόσυρτο τραγούδισμα ποὺ σταλάζει ἄφραστην ὀδύνη. Κάτι σὰ θύμιση νοσταλγική.

Ναί, εἶναι ἀπὸ μέσα, πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο τοῦ ἱππότη. Ὁ διάδρομος μένει ἀκόμα βουτηγμένος στὸ σκοτάδι, ὅμως, σκύβοντας, βλέπει ὁ Σγουρὸς στὸ κατῶφλι νὰ χαράζει ἕνα φῶς ἔντονο, γλαυκό. Εἶναι ἡ ἀντιφεγγιὰ τῆς αὐγῆς. Θἄλεγες πὼς μέσα στὴν κλειστὴ τούτη κάμαρα σελαγίζει κάποιο φῶς ἄγνωστο, ἀχτίδα ξεκινημένη ἀπὸ μακρυνὸ ἀστέρι.

Στὰ νύχια, κρατώντας τὴν ἀνάσα του, ὁ Σγουρὸς προσπέρασε, κατέβηκε στὸ στάβλο, πῆρε τὸν Ἀστρίτη, πλήρωσε τὸν ξενοδόχο καὶ ξεκίνησε. Οὔτε σεργέντης εἶχε φανεῖ νὰ τὸν ἐμποδίσει, οὔτε κάπελας. Εἶταν ἀκόμα βαθειὰ χαράματα, οἱ ξένοι ὅλοι κοιμόνταν.

Γυρίζει ἀκόμα ἡ μελωδία στ' αὐτιά του, κρυστάλλινα διάφανη κι ἄπιαστη, σὰν ἀνοιξιάτικο ἀγέρι. Μηχανικὰ πασχίζει νὰ τὴν ξαναπεῖ, ὅμως εἶναι ἀδύνατο. Κι ὡστόσο τὴν ἔχει μέσα στὸ νοῦ του, τὴν τραγουδάει μὲ τὸ μνημονικό. Δοκιμάζει πάλι νὰ τὴν πεῖ. Μάταια. Δὲ θὰ τὴν πεῖ ποτέ του.

Ξάφνου, τεντώνοντας τὰ ματόφυλλα, ἀπότομα ξυπνημένος, ἔπιασε μὲ τὸ ἕνα του χέρι τ' ἄλλο καὶ πασπάτεψε τὰ δάχτυλά του.

— Τὸ δαχτυλίδι μου! φώναξε, τὸ δαχτυλίδι!...

Πετάχτηκε ὀρθὸς καὶ κοίταξε γύρω μὲ μάτι παλαβό. Τὸ δαχτυλίδι ποὺ τοῦ ἄφησε ἡ μητέρα του, τὸ κρικέλι ποὺ τὸν φανέρωνε γνήσιο Σγουρό, μὲ τὸν ἅη-Θόδωρο πάνω, δὲν τὸ εἶχε πιά, τοῦ τὸ εἶχαν πάρει.

Θυμήθηκε. Εἶταν στοῦ Σγουρομάλλη... Ὁ δοῦλος. Χύμηξε στὴν πόρτα τῆς φυλακῆς, τὴ χτύπησε ἀπανωτὰ μὲ τὶς γροθιὲς καὶ φώναξε μ' ὅλη τὴ δύναμη τοῦ στήθους του:

— Κλέφτες!... Κλέφτες!... Κλέφτες!...

Τὸ εἶπε δέκα, εἴκοσι φορές. Ὕστερα ἔπεσε πάλι στὰ γόνατα καὶ πάσχισε μὲ τὰ δάχτυλα, μὲ τὰ νύχια, μπρούμυτα, νὰ πιάσει καὶ νὰ ξεριζώσει, ἂν εἴτανε βολετό, τὸ χοντρὸ μετάλλινο φύλλο. Σχίστηκε, μάτωσε. Κουλουριάζοντας τὸ κορμί του, δάγκωσε τὴ γυμνὴ σάρκα τῶν ποδιῶν του στὰ μωλωπισμένα γόνατα. Εἶταν ἀνίσχυρος, ἀνίκανος γιὰ τὸ παραμικρό, σὰν ἕνα γυμνὸ κι ἄθλιο σκουλῆκι.

Ἔμεινε ἔτσι, πεσμένος γιὰ ὧρες, δίχως νὰ νιώθει πόσο, καὶ τὴ χαιρότανε πικρὰ τὴν ἀνημπόρια του, μὲ τὸ βουβὸ παράπονο τῆς τέλειας ἀπόγνωσης, τὸ μαῦρο ἀποκάμωμα τοῦ πόθου γιὰ χαμό.

Ἀπὸ μακρυά, ψηλά, ἕνα πνιγμένο τραγούδισμα ἐρχόταν, ἴσως κάποιου σκοποῦ ποὺ πασχίζει νὰ σκορπίσει τὴν πλήξη τῆς βάρδιας του. Ἕνας κόμπος τοῦ ἀνέβηκε στὸ λαιμὸ καὶ πάλι τὰ βλέφαρά του σφίχτηκαν. Ἀπὸ κάποια χαραμάδα ἀόρατη, κάπου στὸν πέτρινο θόλο, ἕνα ρεῦμα ἀνάλαφρο κατεβαίνει φέρνοντας τὴ μυρωδιὰ τοῦ ὑπαίθρου. Ἀναστέναξε. Καὶ πίσω ἀπὸ τὰ βλέφαρά του τὰ κλειστά, ἀνάμεσα στὶς ἄϋλες καὶ λικνιστικὲς μελωδίες ποὺ προβοδίζουν τὸν ὕπνο, εἶδε γι' ἄλλη μιὰ φορά, ὅπως σ' ὅλες ἴσαμε τώρα τὶς κρίσιμες στιγμὲς τῆς ζωῆς του, ν' ἀνοίγεται ὅραμα ἀξέχαστο: Πάνω σ' ἄλογο ἄσπρο, χρυσοχάμουρο, στητὴ μιὰ νεαρὴ ἀρχόντισσα περνάει. Εἶναι ξένη, καὶ ποτὲ ἡ φωνή της δὲν ἔκρουσε τ' αὐτιά του. Ὅμως κάτι τοῦ θυμίζει, κάτι ποὺ ἴσως δὲ θὰ τὸ βρεῖ ποτέ. Τεντώνει τὸ λαιμό του καὶ τὴν παρακολουθεῖ ἐναγώνια μὲ τὸ βλέμμα. Τὸ πέρασμά της εἶναι ἀθόρυβο. Πνοὴ αὔρας, χαϊδευτική, ἀνεμίζει τὸ βαθυπράσινο μανδύα της, κ' ἕνα μύρο θάλασσας, ἀνάσα τοῦ ὄρθρου ἁγνή, τῆς δροσίζει τὸ μέτωπο. Στὸ δρόμο ποὺ ἄφησε ἔρημο φεύγοντας, λὲς κι ἀκόμα τοῦ γνέφει τ' ὅραμά της καλώντας τον νὰ τὴν ἀκολουθήσει...

Τινάχτηκε ξαφνιασμένος στὸν ὕπνο του. Μέσα σὲ φεγγοβολὴ πυρρή, ἡ σιδερόπορτα τῆς φυλακῆς ἄνοιγε στριγγλίζοντας. Ὁ δαδοῦχος στεκόταν στὰ σκαλοπάτια κρατώντας ψηλὰ τὸ δαυλὸ καὶ βήματα κατέβαιναν τὴ σκάλα. Μιὰ μυρωδιὰ πυκνή, ὑγρασία καὶ καμμένο ρετσίνι, σούρωσε μέσα στὸ κελλί.

— Ποιὸς εἶναι;

Ἀνασηκώθηκε ἀλαφιασμένος στὸν ἀγκῶνα του καὶ ψάχτηκε νὰ πιάσει τὸ μαχαῖρι του, ποὺ τὸ εἶχε πάντα στὴ ζώνη. Τοῦ τὸ εἴχανε πάρει. Ζάρωσε ἀγριεμένος στὴ γωνιά, προσμένοντας. «Μπορεῖ νἆναι κι ὁ μπόγιας», συλλογίστηκε. Δυὸ ἄντρες ὁπλισμένοι κατέβηκαν, κοντοστάθηκαν στὴν πόρτα νὰ συνηθίσουν τὰ μάτια τους στὸ σκοτάδι κ' ὕστερα μπήκανε μέσα. Ὁ δαδοῦχος κρατοῦσε ψηλὰ τὸ δαυλό. Τὸν πῆραν ἀπὸ τὶς μασχάλες, τὸν τράβηξαν ἔξω. Ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια, κι αὐτοὶ ξοπίσω του.

Σὰ βρέθηκε ἀπάνω, εἶδε ἀπορημένος πὼς εἴτανε νύχτα. Λοιπὸν εἶχε περάσει μιὰ μέρα ὁλάκερη κάτω σ' ἐκείνη τὴ φυλακή! Στὴν ἔρημη αὐλὴ τοῦ Διοικητήριου ἔπεφτε πένθιμο καὶ χλωμὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Εἴτανε χάση. Ἔφυγε ὁ δαδοῦχος μέσ' ἀπὸ καμάρες πολύπλοκες καὶ σκοτεινὲς ποὺ ξεμάκραιναν πέρα, σὲ στοά, κι ὁ Σγουρὸς ἔμεινε μονάχος του μὲ τοὺς δυὸ φύλακες.

—'Ακόλουθα, του είπαν.

'Ακολούθησε.

Βγήκανε στὸ δρόμο. Καθὼς στρίβανε τὴ γωνιά, τοὺς σταμάτησε ὁ σκοπός. Ὁ ἕνας τὸν πῆρε κατὰ μέρος καὶ τοῦ μίλησε χαμηλόφωνα, ἐνῶ ὁ ἄλλος, κρατώντας ἀπὸ τὸ μπράτσο τὸ δεσμώτη, συνέχισε τὸ δρόμο του. Ἄκουσαν σὲ λίγο τὰ βήματα τοῦ πρώτου νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν στὸ λιθόστρωτο. Ἡ νύχτα εἶταν ἥσυχη καὶ ψυχρή, ὁ ἀέρας μύριζε ὑγρὸ χορτάρι. Προχωροῦσαν στ' ἀνηφορικὰ στενορρύμια βαδίζοντας σύρριζα στοὺς τοίχους, στὸ μέρος τῆς σκιᾶς. Κάποια στιγμή, τὰ πατήματα ἐκείνου ποὺ ἀκολουθοῦσε χάθηκαν. Συνέχισαν οἱ δυό τους, ἀμίλητοι, βιάζοντας τὸ βῆμα.

Σταμάτησαν μπροστὰ σὲ χαμηλὴ μάντρα. Μιὰ πόρτα μικρὴ ἀνοίχτηκε ἀπὸ μέσα καὶ μπήκανε σὲ περιβόλι. Ἀντίκρυ βρισκόταν τὸ σπίτι, φαρδύ, δίπατο. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ τοὺς εἶχε ἀνοίξει, τράβηξε μπροστὰ κουτσαίνοντας ἀπὸ τὸ δεξὶ ποδάρι· ὁ Σγουρὸς πάσχισε μηχανικὰ νὰ θυμηθεῖ ποῦ εἶχε ξαναδεῖ τοῦτο τὸ σουλοῦπι. Στὴ μεσιανὴ στοά, ἔκαιγε κρεμαστὸς μεγάλος λύχνος. Ὁ κουτσὸς σηκώθηκε, πῆρε φῶς μ' ἕνα μικρὸ λυχνάρι καὶ τοὺς φώτισε νὰ περάσουνε στὴ σκάλα. Ἐκεῖ, καθὼς ζάρωνε στὸν τοῖχο γιὰ νὰ τοὺς κάνει τόπο, ὁ Σγουρὸς τὸν ἀναγνώρισε. Εἶταν ὁ σπανὸς δοῦλος τοῦ πρωτοστράτορα, τοῦ ἄρχοντα Σγουρομάλλη . . .

Κοίταξε γύρω του, τὴ σκάλα ποὺ ἀνεβαίνανε, τοὺς τοίχους καὶ τὴν καμάρα, ἀναθυμήθηκε τὸ περιβόλι, τὴ στοά. Μὰ βέβαια! βρισκότανε στὸ σπίτι τοῦ πρωτοστράτορα, μόνο ποὺ τὸν εἶχανε μπάσει ἀπὸ τὸ πίσω μέρος . . . Ἡ καρδιά του χτύπησε ἄταχτα. Στάθηκε στὸ κεφαλόσκαλο, νὰ πάρει ἀνάσα. Ἀπὸ μικρὸ διάδρομο, περνούσανε σὲ μιὰ σειρὰ κάμαρες σκοτεινὲς πάντα. Λὲς καὶ τὸ σπίτι τοῦτο εἶταν ἀκατοίκητο. Κι ὅμως, κάτι ἀόρατο καὶ ζωντανὸ κυκλοφοροῦσε ἐδῶ - μέσα, κάτι ποὺ ἀναδινόταν θαρεῖς ἀπὸ κάθε γωνιά, ἀπὸ κάποιες πόρτες ἀνοιγμένες στὸ σκοτάδι : Ἕνα ἄρωμα γλυκό, πέρασμα ἀπὸ πλάσμα μυρωμένο. «Εἶναι μύρα ποὺ τὰ φέρνουν, καθὼς λένε, ἀπὸ τὶς Ἰνδίες», συλλογίστηκε ὁ Σγουρός, «μύρα ἀκριβά, γι' ἀρχόντισσες». Θυμήθηκε τὴ νεαρὴ ἀρχόντισσα ποὺ τοῦ εἶχε μιλήσει τὸ πρωῒ ἀπὸ τὸ ταβλᾶτο, μὰ δὲν πρόφτασε ν' ἀποσώσει τὴ σκέψη του. Ἕνα βῆλο ἀνασηκώθηκε, ζάρωσε τὰ μάτια του στὸ ξαφνικὸ φῶς καὶ βρέθηκε μέσα σὲ κάμαρα κατοικημένη.

Ἕνας ἄντρας βρισκόταν ἐκεῖ. Μισογερμένος σὲ μιντέρι μὲ χρυσοπάρυφη στόφφα, εἶχε τὴ ράχη του στραμμένη κατὰ τὴν εἴσοδο καὶ δὲν ἔβλεπες τὸ πρόσωπό του. Τρεῖς διπλὲς λυχνίες φέγγανε, γαντζωμένες στοὺς τοίχους. Πάνω στὸ τραπέζι εἶταν ἀφημένα μουρχούτια καὶ πινάκια μὲ φαγιά. Βαρειά, γλυκερὴ μυρωδιὰ μόσχου πύκνωνε τὸν ἀέρα τῆς κάμαρας, προβιὲς ἁπλωμένες χάμου σβήνανε τὰ βήματα.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶχε μπάσει τὸν Νικηφόρο τραβήχτηκε δίχως νὰ πεῖ λέξη. Ὁ ἄλλος, ποὺ εἶτανε καθισμένος στὸ μιντέρι, γύρισε τὸ κεφάλι του πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο του καὶ χαμογέλασε. Ἡ κατατομή του ξεκόπηκε φιλντισένια πάνω στὸ βυσσινὶ παραπέτασμα. Εἶταν ὁ Σγουρομάλλης.

Ἀσάλευτος ὁ Σγουρὸς τὸν κοιτάζει. Εἶναι νέος κι ὅμορφος ἄντρας, ὡς τριανταπέντε χρονῶν. Τὰ κορακᾶτα μπουκλωτά του μαλλιὰ στρουφίζουν πάνω στὸ φαρδύ του μέτωπο, κατρακυλᾶνε σὲ τοῦφες χοντρὲς

ἀπὸ τὰ μελίγγια ἴσαμε πάνω στ' αὐτιά. Τὰ χείλη του λάμπουν κόκκινα κ' ὑγρὰ ἀνάμεσα στ' ἀφρᾶτα γένεια. Μισανοιχτά, μὲ τὸ στερεότυπο ἐκεῖνο χαμόγελο, ξεσκεπάζουν τὰ μυγδαλωτά, μεγάλα δόντια. Ἁπλώνει τὸ χέρι του, τεντώνοντας τὸ δείχτη μὲ τὸ χοντρὸ ρουμπίνι, γιὰ φίλημα.

Τὸ παιδάριο ζυγώνει κι ἀνασπάζεται τὸ κρικέλι τῆς ἐξουσίας.

— Λέγεσαι Σγουρός, θαρῶ, κάνει ὁ πρωτοστράτορας ὀκνά, κοιτάζοντάς τον. Σὲ κακομεταχειρίστηκαν. Λάθος! Κάθησε αὐτοῦ.

Τοῦ ἔδειξε ἕνα χαμηλὸ θρονί, κοντὰ στὰ πόδια του, κι ἀνάγειρε στὸν ἀγκῶνα.

— Πῶς βρέθηκες σ' ἐκεῖνο τὸ καπηλειό;

— Ἐρχόμουν στὸ Μυτζηθρά! Ἐρχόμουν ἀπὸ τ' Ἀνάπλι γιὰ νὰ παρουσιαστῶ στὴν εὐγενία σου καὶ νὰ ζητήσω προστασία. Ἡ μάννα μου, ποὺ πέθανε πολὺ νέα, τέτοια παραγγελιὰ εἶχε ἀφήσει στὴ βάγια μου.

— Τί ἔγινε ἀκριβῶς στὸ καπηλειό; ρώτησε κόβοντάς τον ἀτάραχα ὁ πρωτοστράτορας, κ' ἡ ματιά του κοίταζε ἀφαιρεμένα ἀλλοῦ. Γιατί παρουσιάστηκες πρωῒ στὸ Διοικητήριο;

— Γιὰ νὰ μηνύσω τὸ φόνο τοῦ μαντατοφόρου, νὰ πῶ αὐτὰ ποὺ ἤξερα.

— Τί ἤξερες;

— Τὸ μαντατοφόρο τὸν μαχαίρωσαν οἱ καλογέροι!

—Ὤ, καλά... Ἐγὼ τὸ πιστεύω πὼς δὲν τὸν σκότωσες ἐσύ. Μὰ τόσο φτάνει.

Καί, λέγοντας, κοίταξε φιλάρεσκα τὸ ἄσπρο κι ἁπαλὸ χέρι του στὸ φῶς, δίπλωσε τὰ δάχτυλα καὶ καμάρωσε τὰ ροδαλά του, καλογυαλισμένα νύχια.

— Τὸν σκότωσαν οἱ καλογέροι σοῦ λέω! κάνει ἔντονα, νευρικά, τὸ παιδάριο.

—Ὤ, ὤ, σιγά... Θὰ ξυπνήσεις τὶς ἀρχόντισσες. Μὴν ἀνάβεις... Ἐγὼ φρόντισα νὰ σὲ βγάλουν ἀπὸ τὴ φυλακή. Εἶπες πὼς γυρεύεις προστασία, θαρῶ, ἢ κάτι τέτοιο. Λοιπόν... Πάρε πρῶτα τοῦτο δῶ ποὺ ξέχασες...

Καὶ παίρνοντας ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἔρριξε μέσα στὴν παλάμη τοῦ Νικηφόρου, δίχως νὰ τὴν ἀγγίξει, τὸ δαχτυλίδι ποὺ εἶχε δώσει ἐκεῖνος χτὲς στὸ δοῦλο.

— Καὶ τώρα, λέει ὁ Σγουρομάλλης γοργά, προλαβαίνοντας κάθε κουβέντα τοῦ Νικηφόρου, ἂν θὲς νὰ σ' ἀφήσουν λεύτερο, τὸ μπορεῖς, κι ἀμέσως κιόλας.

Τὸν κοίταζε σωπαίνοντας.

— Κάτω στὸ δρόμο σὲ περιμένει τὸ φαρί σου, συνεχίζει ὁ πρωτοστράτορας καὶ σηκώνεται σβέλτα. Ἔστειλα νὰ σ' τὸ φέρουν. Εἶπες πὼς γυρεύεις προστασία· λοιπὸν στὸ Μυτζηθρὰ νὰ μείνεις πιὰ δὲ σὲ συμφέρει, αὐτὸ πιστεύω τὸ κατάλαβες. Θὰ βγεῖς ὅμως μονάχα ἂν κρατᾶς ἀπάνω σου ἄδεια ὑπογραμμένην ἀπὸ μένα. Μένει νὰ μάθεις ποῦ θὰ πᾶς. Ἀλήθεια, ἔκανε κι ἄλλαξε τόνο φωνῆς μονομιᾶς, πῶς σοῦ μπῆκε ἡ ἰδέα πὼς τὸ μαντατοφόρο τὸν σκότωσαν οἱ καλογέροι;

Μιλώντας, βημάτιζε πέρα - δῶθε, μὲ βήματα ἀθόρυβα πάνω στὶς παχειὲς προβιές. Κάνοντας τὴν τελευταία ἐρώτηση, στάθηκε ξαφνικὰ

καὶ κοίταξε τὸν Σγουρὸ κατάματα. Δὲν εἶχε χάσει τὸ χαμόγελό του.

— Τοὺς ἄκουσα! Εἶχα πλαγιάσει δίπλα. Ἄνοιξαν τὴν πόρτα τους πρὶν ἀπὸ τὰ χαράματα καὶ βγήκανε στὰ νύχια. Ὁ ἕνας φύλαξε στὴ σκάλα, οἱ δυὸ ἄλλοι μπήκανε στὴν κάμαρα τοῦ ἀποσταλμένου καὶ...

— Μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ τ' ὀνειρεύτηκες...

— Ὄχι! δὲν εἶχα ὕπνο, τ' ἀστροπελέκια μὲ κρατοῦσαν ἄγρυπνο. Ἄκουσα τὸ βόγκο. Τότε σηκώθηκα, κι ἀπὸ τὴ χαραμάδα τῆς πόρτας μου τοὺς εἶδα νὰ σμίγουν πάλι, βιαστικοί, στὸ βαστέρνιο. Ὁ ἕνας, ὁ ψηλός, ροβόλησε τὴ σκάλα κ' ἔφυγε, οἱ ἄλλοι χώθηκαν στὴν κάμαρά τους. Βγῆκα ἀπὸ τὴ δική μου, μπῆκα στοῦ μαντατοφόρου, ὅμως εἶταν ἀργὰ πιά. Ξεψυχοῦσε. Μονάχα δυὸ λόγια πρόλαβε νὰ πεῖ...

— Τί; ἔκανε ξερὰ ὁ πρωτοστράτορας.

— «Ὁ Φράγκος ἀνεβαίνει.» Τοῦτο μόνο. Δὲν κατάλαβα τὸ νόημα.

— «Ὁ Φράγκος ἀνεβαίνει», ξανάπε ὁ Σγουρομάλλης σκεφτικὸς καὶ ξανάρχισε τὶς βόλτες του. Εἶχε ἀλλάξει ἔκφραση, τὸ μέτωπό του εἶχε θαμπώσει. Ἄλλο τίποτα; ρώτησε σταματώντας πάλι.

— Τίποτ' ἄλλο. Τὸν ἔπνιξε τὸ αἷμα.

Ὁ Σγουρομάλλης στάθηκε σκεφτικός. Τὰ δάχτυλά του, τὰ πλεγμένα πίσω ἀπὸ τὴ ράχη του, παίζανε νευρικά, σὰ νὰ θρυματίζανε κάτι. Ἀποφασιστικά, μὲ βήματα μεγάλα, πῆγε σ' ἕνα ἀρμάρι χωστὸ στὸν τοῖχο, τ' ἄνοιξε, πῆρε ἕνα λιγνὸ κύλιντρο καὶ τράβηξε ἀπὸ μέσα μιὰ γραφή. Τὴν ξεδίπλωσε. Κάτω ἀπὸ τὰ φρύδια του ποὺ τώρα εἶχανε σμίξει, τὰ λαμπερά του μάτια διατρέξανε γοργὰ τὶς γραμμένες ἀράδες. Ὕστερα ἔσκυψε, πῆρε ἕνα φτερὸ καί, βουτώντας το σὲ καλαμάρι ἀποθεμένο ἐκεῖ δίπλα, ἔγραψε βιαστικὰ κάτι, ἄκρη - ἄκρη, στὴ γραφή. Τὴν ξαναδίπλωσε, τὴν ἔβαλε στὴ θήκη της, καὶ τύπωσε πάνω στὸ ζεστὸ κερὶ μιὰ βούλα.

Ἦρθε καὶ στάθηκε πάνω ἀπὸ τὸν Σγουρό.

— Θὰ πᾶς στὴν Ἀνδραβίδα, λέει κοφτά. Ξέρεις τοὺς δρόμους; Θὰ σοῦ τοὺς δείξουν. Πρέπει νὰ κρατᾶς τοῦτο τὸν κύλιντρο καλὰ κρυμμένον, κατάσαρκα, μὲ νιώθεις; Σὰ φτάσεις ἐκεῖ, θὰ ζητήσεις νὰ παρουσιαστεῖς στὸ σενεσάλο Νικόλαο Σανταμέρη. Θὰ τοῦ δώσεις στὰ χέρια του τὴ γραφή, προσέχεις τί σοῦ λέω; Στὰ χέρια του καὶ σ' ἄλλου κανενός! Πηγαίνοντας, δὲ θὰ περάσει οὔτε ἀπὸ τὸ νοῦ σου κὰν ν' ἀνοίξεις τὸν κύλιντρο γιὰ νὰ διαβάσεις τὴ γραφή. Ἄν, φτάνοντας ἐκεῖ, τὴ δώσεις μὲ σπασμένη βούλα, εἶσαι νεκρός. Ἄλλο δὲν ἔχει. Ὅπου κι ἂν πᾶς, ὁποιανοῦ κι ἂν ζητήσεις τὴ βοήθεια, δὲ θὰ γλυτώσεις, ξέρε το.

Σταμάτησε νὰ μιλάει καὶ σήκωσε πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Σγουροῦ τὸ λιγνὸ κύλιντρο.

— Διάλεξε, εἶπε ξαναπαίρνοντας τὴ συνηθισμένη φωνή του καὶ τὸ εἰρωνικὸ χαμόγελο. Ἢ τὴν ἀποστολὴ τούτη καὶ τὴ λευτεριά σου, ἢ τὴ φυλακὴ ποὺ γνώρισες κι ἀπὸ ὅπου κανένας πιὰ δὲ θὰ σὲ βγάλει...

Ἄλαλο τὸ παιδάριο, σήκωσε τὸ χέρι του, πῆρε τὸν κύλιντρο. Δὲν πρόφτασε τίποτα νὰ ρωτήσει. Μὲ βήματα μεγάλα, ὁ Σγουρομάλλης εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὴν κάμαρα.

Χαμήλωσε τὰ μάτια του, κοίταξε τὸ ρόλο ποὺ κρατοῦσε, μὰ σύγ-

καιρα ἕνα χέρι τὸν ἄγγιξε στὸν ὦμο κι ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὸν εἶχε φέρει, τὸν πρόσταξε :

—'Ακολούθα.

Σηκώθηκε, τὸν ἀκολούθησε. Κατέβηκαν τὴ σκάλα μονάχοι τώρα, δίχως ὁδηγό· βγῆκαν ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα τοῦ δρόμου. Στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, ὁ Νικηφόρος εἶδε νὰ καρτεροῦν δυὸ ἄλογα κι ὁ δοῦλος τοῦ πρωτοστράτορα, ποὺ τὰ κρατοῦσε. 'Ο 'Αστρίτης, βλέποντας τὸν ἀφέντη του, ἀνεβοκατέβασε τὸ κεφάλι καὶ βρόντηξε χάμου τὸ πέταλο. Ζύγωσε ὁ Σγουρός, τοῦ χάϊδεψε μηχανικὰ τὸ σβέρκο. 'Ο συνοδός του ὅμως τὸν σταμάτησε καθὼς ἑτοιμαζότανε νὰ καβαλικέψει, τοῦ πῆρε ἀπὸ τὰ χέρια τὸ ρόλο καὶ τοῦ τὸν ἔρριξε ἀπὸ τ' ἄνοιγμα τῆς τραχηλιᾶς μέσα στὸ χιτώνιο, πάνω στὸ στῆθος. Ὕστερα τοῦ ἔδωσε πίσω τὸ σπαθὶ ποὺ τοῦ εἶχανε πάρει ὅταν τὸν ἔπιασαν. Καβαλίκεψαν.

Τὸ φεγγάρι τώρα ἔγερνε στὸν οὐρανό, μεγάλο, κατακίτρινο. Σπιρούνισαν τ' ἄλογα, ξαμόλυσαν τὰ ρέτενα καὶ χύθηκαν κατὰ τὸν κάμπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

ΑΞΙΔΕΨΑΝ ὅλη τὴ νύχτα. Στὴν ἀρχὴ μὲ τὸ φεγγάρι, ὕστερα, σὰν ἐκεῖνο βασίλεψε, μέσα σὲ σκοτάδι πυκνό. Ὁ συνοδὸς κάλπαζε στ' ἀριστερὰ τοῦ Σγουροῦ, ἀμίλητος. Ἀνέβαιναν δρόμους ἀνηφορικούς, βουνήσιους, κατέβαιναν ἥμερες, πράες πλαγιές, κι ἀπ' ὅλα τοῦτα ὁ Σγουρὸς τίποτα δὲν ἔβλεπε, παρὰ μονάχα τὰ μάντευε ἢ τὰ φανταζόταν. Κάπου - κάπου, σ' ἕνα μονοπάτι στενό, ποὺ τοὺς ὑποχρέωνε νὰ κόψουν τὴν τρεχάλα τους καὶ νὰ περάσουν ἕνας - ἕνας, ἔνιωθε δίπλα του νὰ χάσκει κάτι σὰ βάραθρο. Θαροῦσε τότε πὼς ἀκούει κάτω, σὲ βάθος ἀνυπολόγιστο, νὰ κυλάει τὰ νερά του βουΐζοντας κάποιος χείμαρρος, ἢ κ' ἕνα ἄγνωστο πλάσμα νὰ σκληρίζει, κάτι σὰν κρυμμένο ἀγρίμι ἢ σὰν πεταμένο, θἄλεγες, παιδί...

Ἡ κατάπληξη ποὺ τὸν συνεῖχε σ' ὅλη τὴ σκηνή του μὲ τὸν Σγουρομάλλη, τώρα εἶχε λυθεῖ. Στοχαζόταν ψύχραιμα καὶ λογικά: Τί εἴτανε τούτη ἡ ἀποστολὴ ποὺ τοῦ ἀνάθεσαν; Τί ἔλεγε ἡ γραφὴ ἡ κλεισμένη στὸν κύλιντρο ποὺ τοῦ ἔκρουε ρυθμικὰ τὸ στῆθος; Γιατί τέτοιο μυστήριο στὶς ὁδηγίες τοῦ πρωτοστράτορα, κι ἀκόμα γιατί νὰ στείλουν αὐτὸν κι ὄχι ἄλλον; Γιατί νὰ τοῦ τάξουν, ἂν παρακούσει, τὸ θάνατο;...

Ἔνιωθε τὸ στῆθος του βαρύ, τὴν ἀνάσα του κομμένη. «Μπᾶς καὶ μοῦ στήνουνε καμμιὰν ἄσχημη παγίδα; Μήπως τυχὸν κι ὅλο τοῦτο δὲν εἶναι παρὰ πρόφαση;» Κοίταξε λοξὰ τὸ βουβὸ του σύντροφο. «Ἂν ἤθελαν νὰ μὲ ξεμπερδέψουν, στοχάστηκε πάλι, μποροῦσαν καὶ στὸ Μυτζηθρά, μέσα στὴ φυλακή. Ποιὸς ὁ λόγος νὰ μὲ στείλουν ὁλάκερο ταξίδι;...»

Βρῆκε ἕνα συμπέρασμα ποὺ τοῦ φάνηκε λογικό: «Δὲ θέλουνε νὰ στείλουν ἄνθρωπο δικό τους μὴν τύχει καὶ τὸ μυριστοῦν εὔκολα οἱ ἐχθροὶ στὸ δρόμο. Στέλνουν ἐμένα ποὺ εἶμαι ἄγνωστος καὶ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ μ' ὑποψιαστεῖ. Μπορεῖ, ποῦ ξέρεις, κι ἀληθινὰ ὁ θεῖος μου νὰ βάλθηκε νὰ μὲ δοκιμάσει.» Ἡ ψυχή του ἀναγάλλιασε στὴ σκέψη τούτη. «Ἡ γραφὴ ποὺ κρατῶ θἄχει πολιτικὴ σημασία μεγάλη», εἶπε μὲ τὸ παιδιά-

τικο μυαλό του. «Τί ἄλλο, μπορεῖ νὰ στέλνει ὁ Σγουρομάλλης στὴν 'Ανδραβίδα :»

Πιὸ πέρα ὁ στοχασμός του δὲν πήγαινε. Τὶς λίγες ὧρες ποὺ εἶχε μείνει λεύτερος στὸ Μυτζηθρά, δὲν εἶχε ἀκούσει τίποτα ποὺ νὰ τὸν φωτίσει. Ὁ πόλεμος τοῦ δεσπότη τῆς Ἠπείρου μὲ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ εἶταν ἄγνωστος. 'Αρκέστηκε στὸ συμπέρασμα ποὺ εἶχε βγάλει κ' ἔνιωσε πὼς εἶναι τώρα ἡσυχότερος.

Σήκωσε τὰ μάτια του κ' εἶδε τὴν αὐγὴ νὰ γαλανιάζει στὸν ὁρίζοντα. Τὸ τοπίο γύρω ἄρχιζε σιγὰ - σιγὰ νὰ πλάθεται μέσ' ἀπὸ τὸ χάος τῆς νύχτας. Ὁ οὐρανὸς πρασίνιζε ἀδιόρατα καὶ σύννεφα τεράστια, τουφωτά, κυλιόντανε ξεκινημένα ἀπὸ τὸ νοτιά. Τοὺς τύλιξε, λοξὸ καὶ κρύο, τὸ φέγγος τοῦ ὄρθρου.

Δεξιά, στὴν κορυφὴ κάποιου λόφου, εἶδε ὁ Σγουρὸς κουρνιασμένο ἕνα κάστρο ποὺ ξεκοβόταν φανταστικὰ στὸν πελιδνὸ οὐρανό. Πάνωθέ του φεύγανε βιαστικὰ τὰ σύννεφα. Πρέπει ἐκεῖ ψηλὰ νὰ φυσοῦσε ἄνεμος ἀνύπαρχτος ἀκόμα γιὰ δῶ - κάτω. Ἕνα σμάρι κοράκια πέρασε κρώζοντας πάνω ἀπὸ τοὺς καβαλαρέους καί, κόβοντας ἀπότομα δεξιά, χύθηκε κατὰ τὸ κάστρο μὲ πλατὺ φτεροκόπημα. Ὁ συνοδοιπόρος σήκωσε τὸ χέρι του.

—Ἡ Βελιγοστή, εἶπε ἀνοίγοντας γιὰ πρώτη φορὰ τὸ στόμα του.

Ἔκοψε τὴ φόρα τοῦ ἀλόγου του, στάθηκε δίπλα στὸν Σγουρὸ καί, δείχνοντάς του μπροστά :

— Κεῖθε θὰ τραβήξεις, τοῦ εἶπε.

Κοίταξε. Τὸ ἐπίπεδο τῆς γῆς ποὺ κλεινόταν ἀνάμεσα στὶς διαπλατωμένες ἀγκάλες τοῦ βουνοῦ, ἄφηνε μιὰ χώρα ἀπέραντη καὶ μακρυνὴ νὰ φαίνεται πέρα. Εἶταν ἕνας κάμπος σγουρὸς ἀπὸ βλάστηση, γεμᾶτος φῶς, κ' ἡ αὐγὴ τὸν χάϊδευε μ' ἀνάερα πέπλα.

— Στὸ βάθος, ἴσια, θὰ βρεῖς τὴν Καρύταινα. Θὰ τὴ γνωρίσεις εὐθύς, ἔχει μεγάλο καὶ φοβερὸ δυναμάρι . . . Ὅμως νὰ μὴ σταθεῖς. Νὰ πάρεις τὸ μεγάλο τὸ ποτάμι, ἀπὸ τὸ δεξὶ τὸν ὄχτο, καὶ νὰ τραβήξεις ἀκολουθώντας το. Σ' ἐνάμιση μερόνυχτο, θὰ βρίσκεσαι στὴν 'Ανδραβίδα.

Εἶπε, καὶ δίχως νὰ σταθεῖ ἄλλο, γύρισε τ' ἄλογό του, τυλίχτηκε στὸ ταμπάρο του, καὶ σκύβοντας μπροστὰ ἔφυγε ἀστραπή, καλπάζοντας.

Ὁ Σγουρὸς ἀπόμεινε μονάχος.

Κοίταξε γύρω του. Ἡ μέρα πλάταινε. Δεξιά, μιὰ λάμψη κιτρινωπὴ προμηνοῦσε τὸν ἥλιο. Σιγανά, ὕπουλα, ἕνας ἄνεμος ἄρχιζε νὰ φυσάει, καὶ τὰ σύννεφα, μελανά, ἁπλώνονταν πάνω στὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔσβηναν. Στὸν κάμπο, ἀντίκρυ, διάβηκαν φευγαλέοι μεγάλοι ἴσκιοι.

Σπιρούνισε τὸν 'Αστρίτη καὶ χύθηκε μπροστά.

Τράβηξε ἴσια, ὅπως τοῦ εἶχαν δείξει. Γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ τὶς φοβερὲς κι ἀτέλειωτες ὧρες ποὺ εἶχε περάσει, ἔνιωθε τὸν ἑαυτό του λεύτερο. Πάσχιζε νὰ ξεχάσει καὶ τὸν κύλιντρο μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη, τὸν κύλιντρο πού, δίχως νὰ ξέρει γιατί, στάλαζε ἀθυμία βαρειὰ στὴν ψυχή του. Σ' ἕνα χαντάκι μπροστά, σταμάτησε. Τοῦ φάνηκε πὼς εἶχε λοξέψει καὶ κοίταξε γύρω νὰ προσανατολιστεῖ. Ὁ τόπος ὁλάκερος εἶχε σκοτεινιάσει, μύριζε χῶμα νοτισμένο, κι ἀντίκρυ, πάνω ἀπὸ κάτι σκελεθρωμένα δέντρα, ἄναψε κι ἄλλη ἀστραπή.

Εἶχε ξεχαστεῖ ὁλότελα. Ὅσο βρισκότανε στὸ βουνό, ἔβλεπε ἀπὸ ψηλὰ τὸν κάμπο, τώρα ὅμως ἡ ὄψη τῆς χώρας ἄλλαζε. Ἡ μπόρα ζύγωνε, τὸ ἔνιωθε, καὶ γύρω ὅσο ποὺ φτάνει τὸ μάτι δὲν ἔβλεπε οὔτε καλύβι, οὔτε ψυχή.

Δυὸ - τρεῖς σταλαματιὲς τοῦ κόλλησαν στὸ μέτωπο, ὁ ἄνεμος στρούφισε, θαρεῖς, γύρω στὰ πόδια τοῦ Ἀστρίτη, σηκώνοντας χῶμα χοντρό. Ἔρριξε δεξιὰ - ζερβὰ ματιὲς βιαστικές, ζητώντας ὄχι πιὰ τὸ δρόμο του μὰ κάποιο ἄσυλο. Στοχάστηκε νὰ ζυγώσει ἀντίκρυ, σὲ μιὰ συστάδα δέντρα, ἰσχνὸ καταφύγιο τῆς ἀνάγκης, μὰ σύγκαιρα ἕνα ἀστροπελέκι, λαμπαδιάζοντας ἀπαίσια, συντάραξε τὸν κάμπο. Ἡ μπόρα ξέσπασε, ὁρμητική.

Τότε σπιρούνισε τὸν Ἀστρίτη καὶ τράβηξε στὴν τύχη, παίρνοντας ἕνα μικρὸ μονοπάτι ποὺ βρέθηκε μπροστά του. Περισσότερο κι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του νοιαζότανε γιὰ τὸ φαρί του μὴ βραχεῖ. Πήδηξε ἕνα μικρὸ χαντάκι, κατέβηκε σὲ φαρδὺ ξεροπόταμο, ἀνέβηκε τὸν ἄλλον ὄχτο, πέρασε κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, ἀνηφόρισε, κατηφόρισε, καὶ τέλος, πάνω ποὺ ἀπελπιζότανε νιώθοντας τὸ νερὸ νὰ περονιάζει τὸ καββάδι του, ἀγνάντεψε ζερβά, σὲ μικρὸ λόφο, ἀνάμεσα στὴν καταχνιὰ τῆς βροχῆς, ἕνα χτίριο μὲ παράδοξη ἀρχιτεχτονική.

Κατὰ κεῖ τράβηξε. Δὲν καταλάβαινες ἂν κατοικοῦσαν μέσα ἄνθρωποι· ἔμοιαζε ἐρείπιο. Μεγάλη καὶ πολύπλοκη οἰκοδομή, μὲ μάντρα μισογκρεμισμένη γύρω, ἕνα σμάρι χαλάσματα μέσα, μικρὰ καὶ μεγάλα, παράθυρα ψηλά, μὲ καμάρες. Μοναστῆρι φράγκικο παρατημένο ἔμοιαζε. Ἀπὸ κοντήτερα, ξεχώριζες στοὺς τεφροὺς πέτρινους τοίχους ἀχνάρια φωτιᾶς. Βάτα καὶ ρείκια τὸ εἶχανε πνίξει γύρω, τὸ χορτάρι βλάστησε ἀκόμα καὶ στοὺς ἁρμούς του μέσα, τὰ δέντρα τοῦ αὐλόγυρου θεόρατα, γηραλέα, γνέφανε γυμνά. Μονάχα ἕνα ἥσυχο ποταμάκι, ἀγκαλιάζοντας τὰ ριζὰ τοῦ λόφου, φλοίσβιζε χαρούμενα, ἀνύποπτο λὲς γιὰ ὅλη τούτη τὴ μόνωση καὶ τὴν ἀκινησία.

Σὲ λίγο, δρασκελώντας μὲ τὸν Ἀστρίτη τοὺς θάμνους, τὸ παιδάριο ἀνηφόριζε τὴν πλαγιά. Γύρω στὴ μάντρα ἕνα μονοπάτι ἔτρεχε, κι αὐτὸ ἀκολούθησε ψάχνοντας νὰ βρεῖ μιὰ πόρτα. Περνώντας κάτω ἀπὸ ἕνα μικρὸ παραθύρι καγκελωμένο, ἄκουσε μέσα κουβέντες. Κοντοστάθηκε νὰ ξεχωρίσει τὶς φωνές, μὰ δὲ μπόρεσε. Πιὸ πέρα, τοῦ μύρισε καπνός. Λοιπὸν τὸ ρημάδι τοῦτο εἶταν κατοικημένο . . . Μ' ἀγαλλίαση κρυφή, αὐτιάστηκε τὸ τρίξιμο φωτιᾶς· ζεστὸ φαΐ εὐώδιαζε τὸν ὑγρὸ ἀέρα, καὶ πίσω ἀπὸ μιὰν ἀγκωνὴ τοῦ τοίχου μιὰ πόρτα ξεκοβόταν θολωτή, φαρδειά.

Πέζεψε, χτύπησε, καὶ σὲ λίγο ἄκουσε τὴν κλειδαριὰ νὰ τρίζει.

Εἶτανε πανδοχεῖο. Στὴ μεγάλη αὐλὴ ποὺ μπῆκε, σὲ ὑπόστεγα μέσα, ἄλογα καὶ μουλάρια στέκονταν δεμένα. Ὁ βρεμένος σανός, ἡ φουσκή, ἡ καπνιά, πύκνωναν τὸν ἀέρα. Δυὸ - τρεῖς δοῦλοι πηγαινόρχονταν κουβαλώντας κουβάδες μὲ νερό, κούτσουρα γιὰ τὶς φωτιές, παρδαλὰ κρεββατοστρώσια. Στὸν καινουργιοφερμένο δὲ δώσανε προσοχή. Ἡ γυναῖκα ποὺ τοῦ εἶχε ἀνοίξει, τὸν ὁδήγησε δίχως κουβέντες στὴ μεγάλη σάλλα τοῦ ἰσόγειου ὅπου εἶταν τὸ μαγερειό. Ἕνας δοῦλος μικρὸς πῆρε τὸν Ἀστρίτη.

Στὴν πελώρια κάμαρα ποὺ μπῆκε ὁ Σγουρὸς τρώγανε δυὸ συντροφιὲς ξένοι. Δυὸ-τρεῖς μοναχικοὶ ταξιδιῶτες, καθισμένοι στὶς γωνιές, πίνανε καὶ ρεμβάζανε πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα τῆς καπνιᾶς ποὺ σούρωναν ἀπὸ τὸ πυρομάχι. Οἱ φωνὲς ἀκούγονταν μπερδεμένες καὶ θαμπὲς ἀνάμεσα στὸ τσιτσίρισμα τοῦ τηγανιοῦ καὶ στὸ κρουνέλιασμα τῆς βροχῆς ἀπ' ἔξω. Τρεῖς φραγκοκαλόγεροι, καθισμένοι καταμεσίς, κουβέντιαζαν μ' ἔξαψη μεθυσμένων κι ἀνακάτευαν στὴν κουβέντα τους λατινικά.

Κάθησε σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ πρόσταξε νὰ τοῦ φέρουνε νὰ φάει.

Εἴτανε ξεθεωμένος ἀπὸ τὸν κόπο, τὴ νύστα. Ὕστερα ἀπὸ τὸν νευρικὸ ὕπνο τῆς φυλακῆς, ποὺ τοῦ εἶχε τσακίσει τὰ μέλη σὰν πορεία σὲ τόπους ἄβατους, δὲν εἶχε γείρει οὐδὲ στιγμὴ τὸ κορμί του νὰ ξαποστάσει. Τ' ὁλονύχτιο ταξίδι, ἡ ἀγωνία, ἡ ὑπερδιέγερση, ἀνάδιναν τώρα μούδιασμα ἀποκαρωτικὸ καὶ τὸν ἔδεναν ἀσήκωτα πάνω στὸ σκαμνί. Μὲ κόπο ὑπεράνθρωπο στύλωνε τὰ ματόφυλλά του γιὰ νὰ μπορέσει νὰ φάει. Τὸ χέρι του τὸ ἔνιωθε μολυβένιο, ἡ ἁπλὴ κίνηση ἀπὸ τὸ σκουτέλι στὸ στόμα τὸν τσάκιζε. Σηκώθηκε σερνάμενος καὶ ζήτησε δωμάτιο γιὰ ὕπνο.

Τὸν ἀνέβασαν ἀπὸ σκάλες στενές, στριφτές, σὲ δώματα ἄδεια καὶ σκοτεινὰ ποὺ μύριζαν κλεισούρα καὶ μούχλα. Πέρασε ἀπὸ κάμαρες μεγάλες κ' ἔρημες, κρύες σὰν τάφους, ὅπου τὸ φῶς στάλαζε λειψό, ἀπὸ τὰ χαλάσματα τῆς σκεπῆς. Ἀκολουθώντας τὸν ὁδηγό του, ἕνα παιδὶ ξυπόλητο ποὺ κρατοῦσε λυχνάρι, ἄκουγε τὰ βήματά του ν' ἀντιβουΐζουν στοὺς τοίχους καὶ συλλογιζόταν μηχανικὰ πώς, ἂν θἄθελε νὰ γυρίσει πίσω μονάχος, δὲ θὰ κατόρθωνε ποτὲ νὰ βρεῖ τὸ δρόμο. Τέλος, σὲ κάποιο πάτωμα ψηλότερο, εἶδος σοφίτα, ὁ ὁδηγὸς σταμάτησε. Ἔσπρωξε μιὰ πόρτα κι ὁ Νικηφόρος μπῆκε στὴν κάμαρα.

Τὸ κρεββάτι εἴταν στὴ γωνιά, δίπλα στὸ παραθύρι. Πῆγε ὁλόϊσια ἐκεῖ καὶ κάθησε. Δὲν εἶχε τὴ δύναμη οὔτε νὰ γδυθεῖ, οὔτε νὰ πάρει ἀπόφαση, οὔτε νὰ σκεφτεῖ τί θἄθελε νὰ κάνει. Τὸ παιδὶ σφάλησε τὴν πόρτα, ἔφυγε. Ἀπὸ τὸ παραθύρι ἔμπαινε φῶς σταχτί, σκυθρωπό, ἡ μέρα ἔξω εἶχε νεκρικὰ χλωμιάσει. Εἴταν μεσημέρι κ' ἔμοιαζε σούρουπο.

Ἄφησε τὴ ματιά του νὰ χωνέψει στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ ὑπαίθρου, στὸν ἀτέρμονο κάμπο ποὺ τὸν βάθαινε φανταστικὰ ἡ καταχνιὰ τῆς βροχῆς. Συλλογίστηκε σκοτεινά, γιὰ τὸν ἑαυτό του, πὼς εἶναι μιὰ ὕπαρξη χαμένη μέσα στὸ θολὸ τοῦτον κόσμο, δίχως σκοπὸ καὶ δίχως νόημα. Ἀναρωτήθηκε ψυχόρμητα γιατί ἄραγε ὅλα τοῦτα νὰ γίνονται γύρω του, γιατί νὰ βρίσκεται ἐδῶ κι ὄχι ἀλλοῦ, γιατί νὰ ὑπάρχει. Ἔγειρε στὸ προσκεφάλι καί, προτοῦ κλείσει τὰ μάτια, τοῦ φάνηκε πὼς ἀκούει δίπλα, πίσω ἀπὸ τὸ φάρσωμα τοῦ τοίχου, δυὸ ξένες φωνές, ἀντρίκιες, νὰ κουβεντιάζουν ζωηρά, μ' ἔνταση ἀφόρητη μέσα στὴ χνουδωτὴ ἡσυχία.

— Ὁ ἀπεσταλμένος ἔφυγε χτὲς τὴ νύχτα ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά, ἔλεγε ἡ μιά. Ἂν πηγαίνει στὴν Ἀνδραβίδα, θὰ περάσει σίγουρα ἀπὸ δῶ.

— Ἀγναντεύω τὸν κάμπο ἀπὸ τὸ πρωΐ. Δὲ φάνηκε πουθενὰ καβαλάρης...

Ὁ νοῦς του δὲ δούλευε. Εἴταν ἀδύνατο. Τὰ λόγια ποὺ ἄκουγε γράφονταν βαρειὰ πάνω σὲ ἀμμουδιὰ ποὺ τὴ γλύφει εὐθὺς τὸ κῦμα.

— Τὸ νοῦ σου! Ἄμα ἀνοίξεις τὴ γραφὴ ποὺ κρατάει, θὰ ἰδεῖς. Ἔχει δυὸ σταλαματιὲς αἷμα στὴν ἀπάνω γωνιά.

—Ἄφησε πρῶτα νἄρθει. Ἐδῶ θὰ σταθεῖ. Κι ἂν ὁ Μεγάλος Ἀφέντης θελήσει νὰ...

Ἀποκοιμήθηκε.

Βρόντοι ἀπανωτοί, ἐπίμονοι, τὸν ξύπνησαν. Ἄνοιξε τὰ μάτια του σιγὰ-σιγά, μὲ μακάρια νάρκη, κ' εἶδε πρῶτα πὼς εἶτανε νύχτα. Ἀπὸ τὸ παραθύρι ἐκεῖνο ἀπ' ὅπου πρὶν ἔμπαινε τεφρὸ κι ἄτονο τὸ φῶς τῆς βροχερῆς ἡμέρας, τώρα μιὰ κρουσταλλένια ἀχτίδα φεγγαριοῦ σαΐτευε τὸ πάτωμα. Ξανάκλεισε τὰ μάτια του χαμογελώντας δίχως λόγο κι ἀναθυμήθηκε τὶς κουβέντες τῆς διπλανῆς κάμαρας. Παράδοξο. Δὲν τὸν τρόμαζαν καθόλου. Τὸ ἀποσταμένο του κορμὶ σὰ νὰ χαιρότανε τώρα τὸ καινούργιο τοῦτο ἐνδεχόμενο κάποιου νέου κινδύνου, καὶ τὸ φωσφοριστὸ αἷμα ποὺ ἔσφυζε στὶς φλέβες του ἀναζητοῦσε τὴν κίνηση, τὴν ἄσκηση, τὸ τρέξιμο, σὰ νεαρὸ πουλάρι.

Ξαναβρόντησαν. Κάτω, μπροστὰ στὴν αὐλόπορτα, συνοδία μεγάλη φαίνεται πὼς εἶχε σταματήσει. Ἄκουγε ἄλογα νὰ χλιμιντρίζουν, πέταλα νὰ χτυποῦν ἀνυπόμονα στὸ νοτισμένο χῶμα, κουβέντες πλήθιες κι ἀνάκατες. Κάποιος ξεφώνισε κάτι, σὲ γλῶσσα φράγκικη.

Τὰ σίδερα τῆς αὐλόπορτας ἔτριξαν καὶ στὴν καμάρα τοῦ παραθυριοῦ ἀντιφέγγισε ἡ λάμψη ἑνὸς δαυλοῦ.

Ἀδιάφορος αὐτιαζότανε τώρα τὶς φωνὲς ποὺ ἄρχισαν νὰ δυναμώνουν καὶ νὰ ὀργίζονται. Γύρευαν ἄλογα, ἔρχονταν ἀπὸ μακρυά· τὰ ζῶα τους εἶχαν κουραστεῖ, λοιπὸν θὰ τ' ἄφηναν στὸ στάβλο τοῦ πανδοχείου καὶ θὰ συνέχιζαν τὸ δρόμο τους μὲ νέα καὶ ξεκούραστα. Ἤθελαν, μὲ τὴν αὐγή, νὰ βρίσκονται στὴν Καλαμάτα.

Μιὰ φωνὴ ἀντρίκια, βραχνή, τοὺς ἀποκρινόταν μὲ σεβασμὸ τρομαγμένο, σὲ γλῶσσα ρωμέϊκη. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ οἱ φωνὲς μπερδεύονταν, ὅμως εἶτανε μιὰ ποὺ ξεχώριζε μέσα σ' ὅλες τὶς ἄλλες, βαρειὰ καὶ σκληρή, μιλώντας τὰ ρωμέϊκα μὲ προφορὰ ξένη. Ξάφνου βροντοφώνησε:

— Δὲν ἔχεις νὰ δώσεις φαριά, ἀναθεματισμένε, στὴν πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας καὶ στοὺς καβαλάρους της!

Ὁ Σγουρὸς ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του. «Ἡ πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας». Εἶταν αὐτὴ λοιπὸν ποὺ τοὔλεγε ὁ Ἱλαρίωνας...

Ἔκανε νὰ σηκωθεῖ, γεμᾶτος περιέργεια, καὶ νὰ κοιτάξει ἔξω, ὅταν κάποιος ἀκούστηκε νὰ τρέχει στὴν πόρτα του, στάθηκε, ἄνοιξε μὲ φούρια, καὶ τὸ παιδὶ ποὺ τὸν εἶχε φέρει τὸ μεσημέρι ἐδῶ, μπάζοντας τὸ μοῦτρο του τὸ τρομαγμένο:

—Ἀφέντη, λέει ἀγκομαχώντας, ἀφέντη!... Θὰ σοῦ πάρουνε τὸ φαρί σου ἀπὸ τὸ στάβλο. Εἶναι ἡ κυρὰ-Ζαμπέα μὲ τοὺς καβαλάρους της.

Τὸ φαρί του; Τί ἔκανε λέει;... Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ διανοήθηκε... Ὄχι πρίγκηπας νἆναι, ὄχι βασιλέας, μὰ κι αὐτοκράτορας μακάρι, δὲ θὰ κοτήσει ν' ἁπλώσει χέρι, γιατί, μὰ τὴν Ἅγια Μετάληψη...

Ἔσφιξε στὴ χούφτα του τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του καὶ χύμηξε στὸ παράθυρο. Τ' ἄνοιξε, ἔσκυψε ἔξω.

Τουλάχιστον εἴκοσι κατάφραχτοι Φράγκοι ἱππότες εἶτανε σταματημένοι μπροστὰ στὸ πανδοχεῖο. Καβάλα στ' ἄλογά τους ποὺ χλιμίν-

τριζαν ἀνάκατα καὶ βροντούσανε τὸ πέταλο στὴ γῆ, μοιάζανε ὄγκοι σιδερένιοι, ἀτράνταχτοι Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ στραφτάλιζαν τὰ κράνη τους, οἱ ἁρματωσιές, καὶ πάνω στὶς λόγχες τους τὶς ὀρθιες ἀνάβανε παίζοντας θαμπωτικὰ πράσινα ἀστέρια.

Στάθηκε σαστισμένος. Ἡ γενιὰ ποὺ εἶχε ξεπετάξει τέτοιους ἄντρες πελώριους, τελώνια ποὺ πατούσανε στὸ χῶμα καὶ ρίζωναν, δίκαια δυνάστευε τούτη τὴ γῆ. Στὴ φεγγοβολὴ τοῦ δαυλοῦ ποὺ ξαναπρόβαλε, τὰ πρόσωπά τους τὰ κλειστὰ ἀντιφέγγισαν μὲ κοκκινωπὴν ἄψη. Ζήλεια κρυφή, φθόνος ἀνήσυχος κέντησε τὴν καρδιὰ τοῦ παιδάριου καὶ τοῦ ἄναψε τὰ μάτια. Τοὺς μισοῦσε, καὶ τοὺς θαύμαζε...

Σήκωσε τὰ μάτια του πέρα ἀπὸ τὰ κράνη καὶ τὶς λόγχες. Ξάφνου, μ' ἕνα χτύπο δυνατό, ἡ καρδιά του σταμάτησε. Τὰ χείλη του πανιάσανε, πιάστηκε ἀπὸ τὸ περβάζι τοῦ παραθυριοῦ γιὰ νὰ μὴ γονατίσει.

Πιὸ πέρα ἀπὸ τοὺς καβαλάρηδες, μονάχη, πάνω στὸ φαρί της τὸ κάτασπρο, μιὰ νεαρὴ ἀρχόντισσα εἶταν σταματημένη. Ὁ μανδύας της, ποὺ κρεμότανε βαρὺς στὰ πλευρὰ τοῦ ἀλόγου, τύλιγε τὸ κορμί της μὲ μεγάλες, ἁπλόχωρες πτυχές. Ὅμως, μέσ' ἀπὸ τὸ βελουδένιο τοῦτον κάλυκα, ἕνας μακρόμισχος λαιμὸς ὑψωνόταν, ἄσπρος καὶ ἴσιος σὰν τὸ σπαθί, λιγνὸς κ' εὐαίσθητος καθὼς ὁ κρίνος. Τὸ πρόσωπό της τὸ ἤρεμο, ποὺ εἶχε τὰ ματόφυλλα χαμηλωμένα, ὁ Σγουρὸς τὸ ἀναγνώρισε... Ἔφερνε στὸ νοῦ του μιὰ μυστικὴ ταραχή, σὰν ὄνειρο μαντικό, σημάδι βουβὸ τοῦ μοιραίου. Αὔρα ὄρθρου μακρυνὴ φτερούγισε γύρω στὰ ρουθούνια του, μύρο θαλάσσιο, τῆς πατρίδας.

Σιωπηλὴ κι ἀσάλευτη, συντροφεμένη ἀπὸ τοὺς ἱππότες της κι ὅμως μονάχη, στεκότανε παράμερα, τυλιγμένη στὰ ζαφειρένια πέπλα τῆς σελήνης, ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Ε ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΕΞΟΡΙΣΤΗΣ

I

ΕΙΤΑΝΕ κόρη τῶν Βιλλαρδουΐνων. Πάνω στὸ κρεββάτι ποὺ γεννήθηκε, στὴν καρυδένια κορνίζα τ' οὐρανοῦ του, εἶτανε σκαλισμένο ἕνα οἰκόσημο. Χρυσό, εἶχε μαῦρο σταυρὸ στὴ μέση, ἀγκυρωτό, κ' οἱ ἄκρες του διχαλώνονταν σὲ φιδοκέφαλα μ' ὁλοστρόγγυλα χρυσὰ μάτια.

Οἱ γυναῖκες ποὺ παραστέκανε τὴ λεχώνα, πήρανε τὸ νιογέννητο, περάσανε στὴ διπλανὴ κάμαρα κρατώντας το μ' ἄπειρη προφύλαξη, καὶ τοῦ φορέσανε πάνω στὶς φασκιὲς μεταξωτὸ λαδίκι μὲ κεντημένο τὸ οἰκόσημο τοῦ πριγκηπάτου. Σὰν ξαναφέρανε στὴ μητέρα τὸ παιδί, βαδίζοντας στὴ σειρά, μ' ἱερατικὴ τάξη, ἐκείνη ἄνοιξε τ' ἄτονα μάτια της καὶ ρώτησε ψιθυριστά, σὲ γλῶσσα ρωμέϊκη :

— Τί γένος εἶναι;

— Κοράσι, δέσποινά μου...

Ἡ Ἄννα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ ξανάκλεισε τὰ ματόφυλλά της. Τὰ χλωμά της χείλη πεταλούδισαν ἀνάλαφρα, σὰν ἀπὸ κρατημένο λυγμὸ ἢ μυστικὴ προσευχή, καὶ τὰ μακρουλά της δάχτυλα, ποὺ φέγγιζαν ξεματωμένα, ἀναδεύτηκαν ψαχουλευτὰ πάνω στὸ κρεββατοστρῶσι.

— Δῶστε τό μου.

Τ' ἀπιθώσανε δίπλα της. Γύρισε ἀργά, μὲ κόπο, τὸ κεφάλι, τὸ κοίταξε, καὶ δυὸ κόμποι δάκρυα κυλήσανε στ' ἄσπρα μάγουλά της.

Ἡ νύχτα εἶταν ζεστή, νύχτα τοῦ καλοκαιριοῦ. Στοὺς λαμπαδοστάτες οἱ φλόγες στέκονταν ἀσάλευτες καὶ μακρουλές, ἐλαστικὰ ψηλώνοντας στὴν ξέπνοη ἀτμοσφαῖρα. Ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, ὁ μεγάλος φεγγαρόλουστος κάμπος ἔστελνε τὴ βαρυμυρωμένη ἀνάσα του, μεστὴ ἀπὸ ἁλμύρα τοῦ πελάγου καὶ λιγόθυμο μύρο μελισσόχορτου. Ἀχνὰ διανεύοντας μέσα στὶς φεγγαρίσιες τὶς ἀχτίδες, ἦρθαν οἱ Μοῖρες νὰ μοιράνουν τὴ νιογέννητη Ἰσαβέλλα, κόρη τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου, πριγκηποπούλα τῆς Ἀχαΐας.

Ὡστόσο, ἔξω ἀπὸ τὴν κρεββατοκάμαρα, ἕνας ἄντρας καρτεροῦσε, ἀνυπόμονα βηματίζοντας. Εἶτανε ψηλόκορμος, πλατύστερνος· σὲ κάθε ἄκρη τοῦ διαδρόμου στεκότανε μιὰ στιγμή, καὶ τότε τὰ βαρειά του τὰ ποδάρια λὲς καὶ ριζῶναν, ἀσήκωτα. Γύριζε τὸ κεφάλι του κατὰ τὴν πόρτα τῆς λεχώνας, τὴν κάρφωνε μὲ τὸ μάτι. Κῦμα πορφυρὸ πλημμύριζε τότε τὸ πρόσωπό του, κ' ἡ ὀργὴ γιὰ τὴν ἄργητα ἔκανε νὰ σιγοτρέμουν τὰ πηχτά του χείλη, ποὺ ἀνάμεσά τους πρόβαλλε ἕνα δόντι ἄσπρο καὶ χοντρό.

Τέλος ἡ πόρτα ἄνοιξε καί, στὸ φῶς τοῦ ἀδύναμου λύχνου, φάνηκε ἡ μορφὴ ἑνὸς ἀνθρώπου ξερακιανοῦ. Ἀντίκρυσε τὸ καρφωμένο πάνω του κυρίαρχο βλέμμα, ταράχτηκε. Ὕστερα ἔγνεψε μ' ἐγκαρτέρηση δουλική, χαμηλώνοντας τὰ μάτια του.

— Κοράσι, μεγαλότατε ἀφέντη! μουρμούρισε.

Ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος δὲν εἶπε τίποτα. Τὸ μέτωπό του μονάχα κοκκίνισε, καθὼς κι ὁ φαρδύς του ὁ σβέρκος· τὰ μάτια του θαμπώσανε μιὰ στιγμή, ξαστερώσανε πάλι σὰν ἀγριεμένα γιὰ τὴν πρόσκαιρη τούτη ἀδυναμία. Γυρίζοντας ὁλόκορμος τὴ ράχη, βγῆκε μὲ βῆμα βαρὺ στὸ λιακωτό.

Εἶτανε χτισμένο ψηλὰ καὶ δέσποζε, πάνω ἀπὸ τὸ κάστρο, ὁλάκερο τὸν κάμπο. Στὸν γαλακτωμένο ἀέρα οἱ ἐπάλξεις ξεκόβονταν μαῦρες, δόντια ἀνάστροφα. Ζύγωσε, στηρίχτηκε στὸν ἀγκῶνα του καὶ στάθηκε νὰ κοιτάζει τὴ χώρα τούτη, τὴν ὡραία καὶ πολυπόθητη, τὴ χώρα ποὺ ἀφοῦ μιὰ φορὰ τὴν εἶχε καταχτήσει ὁ σταυροφόρος πατέρας του, ἀναγκάστηκε νὰ τὴν κερδίσει πάλι, γιὰ δεύτερη φορά, αὐτός, μὲ τὸ σπαθί του.

Πίσωθε, ἀμίλητοι, στέκονταν οἱ ἱππότες τῆς ἀκολουθίας.

Κοίταζε ὁ Γουλιέλμος ὁ Βιλλαρδουΐνος τὴν Καλαμάτα ξαπλωμένη μπροστά του ἄσπρη κι ἀτάραχη, νὰ κοιμᾶται ἀγκαλιασμένη ἀπὸ τὴν ξεροποταμιά, κοίταζε καὶ τὴ θάλασσα ἀντίκρυ ποὺ σπίθιζε τρεμουλιάζοντας κάτω ἀπὸ τὴ μαγγανεία τοῦ φεγγαριοῦ. Κοίταξε ἀριστερὰ τὸν ὀρθὸ Ταΰγετο, ποὺ τὸν χώριζε ἀπὸ τὴ χαμένη γιὰ πάντα Λακρεμονία καὶ

τ' ὡραῖο του κάστρο τοῦ Μυτζηθρᾶ. Κοίταξε καὶ στὸ βάθος τὴ γλῶσσα τῆς στεριᾶς ποὺ φεύγει ἴσια μπροστά, χάνεται στὴν καταχνιὰ τοῦ ὁρίζοντα μὲ τὴ Μεθώνη καὶ τὴν Κορώνη. Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του κ' ἔνοιωσε γύρω του, σὰ ζωντανὲς ὑπάρξεις, νὰ τὸν καλοῦν ὁλοῦθε οἱ χῶρες ποὺ εἶχε κερδίσει, οἱ χῶρες ποὺ ἔχασε ὅταν χαμοκυλίστηκε ξεσελλωμένος στὸν κάμπο τῆς Πελαγηνιᾶς ἀπὸ τὸ νικηφόρο στράτευμα τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη. Σφίχτηκε ἡ καρδιά του μπροστὰ στ' ὅραμα τοῦτο τὸ ζωντανό, καὶ τ' ἄλλο, τὸ ἰδεατό, ὁλάκερου τοῦ λεβέντικου τόπου τοῦ Μοριᾶ, ποὺ κομμάτι - κομμάτι, ψίχουλο τὸ ψίχουλο, ξέφευγε μέσ' ἀπὸ τὸ στιβαρό του χέρι.

Κ' ἡ ψυχή του σκοτείνιασε γιὰ πάντα κείνη τὴ βραδυὰ στὴ σκέψη πώς, ἀφοῦ εἶχε στεφανωθεῖ μάταια ἴσαμε τώρα τρεῖς γυναῖκες, μπορεῖ καὶ νὰ εἶταν γραφτὸ ἡ βασιλικιὰ τούτη χώρα ποὺ τοῦ ἀπόμενε, νὰ βρεθεῖ αὔριο ὀρφανή, δίχως ἀρσενικὸ διάδοχο κι ἀφέντη . . .

Ἀπὸ τὸ ἴδιο τοῦτο λιακωτὸ πρωταντίκρυσε κ' ἡ Ἰσαβέλλα τὴ θάλασσα ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια.

Εἶταν παιδὶ εὐαίσθητο, μὲ θωριὰ ἄλαμπη καὶ βλέμμα θαμπό. Ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες τῆς κούρτης ποὺ τὴν τριγύριζαν πάντα στὶς μεγάλες καὶ βουερὲς κάμαρες τοῦ κάστρου, ξεχώριζε μὲ τὴν ἀκινησία της, τὴν πρόωρη σοβαρότητα. Καθισμένη πλάϊ στὸ θρονὶ τῆς μητέρας της, ἄφηνε τὴ μικρότερη ἀδερφή της, τὴ Μαργαρίτα, νὰ παίζει μὲ τὶς κοῦκλες ποὺ τῆς φέρνανε, κι αὐτὴ στύλωνε τὰ μάτια της στὸ πλακόστρωτο, σὰ ν' ἀκροαζότανε τοὺς ἄλλους νὰ ζοῦν, ἢ σὰ νὰ βυθιζόταν σ' ἀφηρημάδα. Πλήθιο καὶ κελαϊδιστὸ ἀνέβαινε γύρω τὸ κουβεντολόϊ ἀπὸ τὶς ἀρχόντισσες· πίσω ἀπὸ τοὺς ἀργαλειοὺς ἢ τὰ τελλάρα, τὰ πνιχτὰ γέλια σπαθίζανε μ' ἀστραπὲς ἀσημένιες τὸ μουχνὸ βουητό. Ἀπὸ τὰ ψηλὰ καὶ στενὰ παραθύρια μὲ τὸ χοντρὸ μουράγιο, ὁ ἐφηβικὸς ἥλιος τῆς Μεσογείου τόξευε τ' ἀφρᾶτα μαλλιὰ — ξανθά, μαῦρα, καστανά —, τοὺς ἄσπρους σβέρκους, τὰ λαμπερὰ δόντια. Κ' ἡ Ἄννα Ἀγγελίνα ἡ Κομνηνή, ἀκούγοντας μηχανικὰ τὶς μαργιόλες ἱστορίες ποὺ διηγόνταν κοκκινίζοντας, ξεκαρδισμένες, οἱ πιὸ τολμηρές, χαμογελοῦσε μὲ συγκατάβαση, χαμηλώνοντας πάνω στὸ ἐρχόχειρο τὰ μάτια της, τὰ μεγάλα καὶ κουρασμένα.

Τὸ κάστρο εἶταν ἔρημο ἀπὸ ἄντρες ὁλοχρονὶς σχεδόν. Ξέχειλος ἀπὸ μανία ἐκδίκησης, λαβωμένος στὴν περηφάνεια του τὴν ἀδάμαστη γιὰ τὴν αἰχμαλωσία του ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγο, ὁ Βιλλαρδουῖνος εἶχε ξεσηκώσει τοὺς βασσάλους του, βαρώνους, φλαμπουριάρηδες κ' ἱππότες, κ' ἔφερνε βόλτες σὰ θεριὸ ἀνήμερο τὸ Μοριά, χτυπώντας πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ τὰ φουσᾶτα τοῦ Ρωμιοῦ βασιλέα. Ἀβέβαια κι ἀντιφατικὰ φτάνανε τὰ μηνύματα, ἄλλοτε πὼς βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴ Λακρεμονία, ἄλλοτε πὼς ἔχει στήσει σέντζιο τοῦ Μυτζηθρᾶ, κι ἄλλοτε πὼς κατηφορίζει κατὰ τὴ Μονεμβάσα. Ἀπαυδημένες ἀπὸ τὴν ἀπαντοχὴ οἱ ἀρχόντισσες, στερημένες γιὰ ὁλάκερους μῆνες, χρόνους, τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄντρα, ξέδιναν μὲ τὸ νοῦ τους τὸν ἀψὺ σὲ φαντασίες πυρετικές, ὄνειρα σκανταλιάρικα καὶ κούφια. Κ' οἱ τροβαδοῦροι, οἱ μενεστρέλοι, οἱ ζογκλατόροι, φερμένοι πάνω σὲ καράβια θαλασσοδαρμένα, ἀλαργοτάξιδα, ἀπὸ τὴ μακρυνὴ χώρα τῆς Φράντσιας, τοὺς τραγουδοῦ-

σαν ἀδιάκοπα τὰ βάσανα τοῦ Τριστάνου καὶ τοῦ Λανσελότου τὸ θάνατο τοῦ γενναίου Ρολάνδου στὸ Ρονσεβώ, τοὺς πόνους τοῦ ἀγιάτρευτου ἔρωτα καὶ τὴν ἀπέραντη θλίψη τῶν αἰώνιων πολέμων.

Ἀνάμεσα στὸν κόσμο τοῦτο, τὸν ἱδρωκοπημένο μυστικὰ ἀπὸ κρυφὲς λαχτάρες, πέρασε τὰ παιδικά της χρόνια ἡ πριγκηποπούλα Ἰσαβέλλα. Στὴν ὄψη της εἶχε πάρει τὴ θαμπὴ ἀσπράδα τῆς Ρωμιᾶς μητέρας της, τὰ βαθυκάστανα μαλλιά της κι ἀκόμα τὴ λιγνὴ κι ὁλόρθη ἐκείνη κόψη τοῦ λαιμοῦ ποὺ ἀργολύγιζε μ' ἁρμονικὴ εὐγένεια καὶ χάρη. Ἀπὸ τὸ Φράγκο πατέρα της εἶχε τὰ μάτια, τὰ γαλανά. Ὅμως, στὰ πρῶτα παιδικά της χρόνια, ὁ λιγνὸς λαιμὸς καὶ τὰ οὐρανιὰ μάτια δίνανε στὴ θωριά της κάτι τὸ ἄτονο καὶ τὸ ἀχνό, τὸ στερημένο σχεδὸν ἀπὸ ὑγεία.

Ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος, τὶς σπάνιες φορὲς ποὺ τὴν ἔβλεπε, συλλογιζόταν πὼς ἡ κόρη τούτη, ἡ τόσο ξένη γι' αὐτόν, εἶτανε σύμβολο ζωντανό, θεόσταλτο, τῆς παρακμῆς τοῦ γένους του ποὺ ἀρχίζει...

Τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας εἶναι ἕνα καλοδουλεμένο πετράδι, καὶ τὸ ζυγιάζει ἀνάλαφρα στὴν ἄκρη τῆς ἀνοιγμένης του παλάμης ὁ κάμπος ὁ μεσσηνιακός. Δὲν ἔχει τίποτα ἀπὸ τὸ ἀγριωπὸ ἀποτράβηγμα τῶν ἄλλων κάστρων τοῦ Μοριᾶ. Δὲ στέκεται κουρνιασμένο μισάνθρωπα στὴν ᾀητοράχη ἑνὸς βουνοῦ, νὰ δυναστεύει μὲ σκελεθρένιες βίγλες μιὰ χώρα ὑποταχτικὰ ζαρωμένη στὰ ριζά του. Προβάλλει μαλακὰ φουσκώνοντας τὴν καρπερὴ γῆ, ἀνασασμὸς μαστοῦ εὔχυμου, ρόγα σπαρταριστὴ πάνω στὴ μητρική της ὥρα.

Ἀπὸ τὸ λόφο τοῦτο λοιπὸν ἡ Ἰσαβέλλα πρωταντίκρυσε τὴ θάλασσα. Σὰν κάτι νὰ τῆς ἔλεγε πὼς τὸ γαλανὸ στοιχεῖο θὰ παίξει ρόλο στὴ ζωή της.

Ξεφεύγοντας ἀπὸ τὶς κάμαρες ποὺ μέσα κελαϊδοῦσαν οἱ ἀρχόντισσες, ἐρχότανε τὰ βράδυα, πατώντας ἀθόρυβα, νὰ σταθεῖ στὸ ἄνοιγμα τῆς τάπιας. Ἀντίκρυ, πλατειὰ κ' ἐπίπεδη ξαπλωνόταν ἡ θάλασσα, ἀλλάζοντας μέσα στὶς φευγαλέες ὧρες τῆς ἡμέρας ἄπειρα χρώματα, χίλιες θωριές, θεόρατο μάτι τελώνιου ποὺ παιζολάμπει γιὰ νὰ μαγνητίσει τὴν τροφή του. Ὁ ἥλιος, μπάλλα σύφλογη, κατέβαινε δίχως φῶς στὴ δύση· κάποιες καμπάνες ἀπόμακρες, ἐρημικές, σὰν κουδουνίσματα κοπαδιοῦ στὸ βραδυασμένο λόγγο, σημαίνανε ρεμβαστικὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς ἑσπέρας. Τὰ πρῶτα φτωχὰ λυχνάρια τοῦ λαδιοῦ, σκόρπια, κάτω, στὴ λευκὴ πολιτεία, παλεύανε μὲ τὶς σκιὲς τῆς νύχτας ποὺ κατέβαινε. Καὶ πίσω, στὶς πέτρινες θολωτὲς κάμαρες τοῦ κάστρου, ὅπου οἱ γυναῖκες εἶχανε τώρα κρατήσει τὶς ἀνάσες τους, οἱ ἀργοὶ τόνοι ἑνὸς λαγούτου, συνοδεύοντας τὸ μοναχικὸ τραγοῦδι κάποιου τροβαδούρου, προβοδίζανε ρυθμικά, μακρόσυρτα, τὴν ἀνώνυμη μέρα ποὺ ἔφευγε μὲ βήματα βελουδένια πάνω στὸ βραδυασμένο πόντο.

Ἀμίλητη, δίχως ἀνάσα, ἡ Ἰσαβέλλα κοίταζε. Ἡ θάλασσα τούτη, ποὺ τῆς εἶχε πρώτη ρίξει ἕνα γαλανὸ βλέμμα πάνω στὴν παιδική της τὴ ζωή, ἀσημωτὴ τὰ πρωϊνά, μαβιὰ τὰ μεσημέρια, ἄσπρη σὰ γάλα τ' ἀπόβραδα — πότε παιχνιδιάρα, πότε ἀφρισμένη, πότε σκυθρωπὴ — σὰ νὰ τραβοῦσε τὴν ὕπαρξή της. Κοντά της, στὸ ἀμμουδερὸ ἀκρογιάλι, εἶχε γνωρίσει τὶς πρῶτες της χαρές. Εἶταν τὰ αἴθρια πρωϊνά, σὰν ἡ μεγάλη

συνοδία ἀπὸ ἀρχόντισσες παλατιανὲς κατέβαινε στὸ γιαλὸ γιὰ περίπατο. Καβάλα σὲ μοῦλες ἀσημοκούδουνες περνοῦσαν τὴν πολιτεία, ἀνάμεσα σὲ δυὸ γαϊτάνια βουργησέους ποὺ χάζευαν ἀμίλητοι. Γελοῦσαν οἱ ἀρχόντισσες, ξεφώνιζαν μὲ τάχα τρομαγμένο νάζι, καὶ τὰ νιάτα τους, περονιασμένα ἀπὸ τὴ μαυλίστρα τὴ λιακάδα, ἀηδονούσανε στὸ διαμαντένιο ἀέρα μὲ τιτίβισμα πλήθιο, παλαβό.

Τὰ παιδόπουλα, βαδίζοντας μὲ χάρη δίπλα στὶς κυράδες, κρατοῦσαν τὰ ρέτενα, τὶς βοηθάγανε μ' ἐρωτιάρα προσοχὴ νὰ σκαρφαλώσουν στὴ σέλλα ἢ νὰ πεζέψουν. Ἔγερναν ἐκεῖνες, μαργιόλες, κι ἀκουμπούσανε τὴ μαλακιά τους τὴν παλάμη στοὺς ὤμους τῶν παιδιῶν. Φευγαλέα, πονηρά, τοὺς χαϊδεύανε μ' ἀφροντισιὰ σοφὴ τὰ σγουρόμαλλα στὸ σβέρκο. Κ' οἱ διαβάτες, σταματώντας στὰ πλάγια τοῦ δρόμου ἐκστατικοί, γεύονταν μὲ τὰ μάτια τ' ἀνάλαφρο τοῦτο ὄνειρο ποὺ περνοῦσε.

Δὲν τὴν ξιππάσανε τὰ πρῶτα μηνύματα τοῦ ἔρωτα, σὰν τὸν μάντεψε νὰ στήνει ὁλόγυρά της τὰ πλεμάτια του. Μαζὶ μὲ τὰ τραγούδια τῶν μενεστρέλων, τὰ σπάνια τορνέα καὶ τὶς ἐκδρομὲς γιὰ κυνῆγι, εἴτανε κι αὐτὸς ἕνα μέσο, μιὰ σιωπηλὴ σύμβαση, ποὺ νὰ κάνει λιγότερο πληχτικὴ τὴ ζωὴ τοῦ κάστρου. Τὸν ἀποζητούσανε σὰν ἁγιασμὸ στὴ δίψα οἱ κυράδες· ἀλαφροπαίζανε μαζί του γιὰ νὰ ξεκουραστοῦν οἱ ἱππότες ὅταν ξεντύνονταν τὰ σιδεράρματα. Εἴτανε κάτι συμφωνημένο, δεχτὸ ἀνεπίσημα, καὶ γιὰ τοῦτο τυπικό, δίχως ξέχωρη γεύση. Ἐκείνη, εἴταν ἀπίστευτα σεμνή. Τὰ πρῶτα ροδίσματα στὰ ἄλλοτε τόσο ἄσπρα μάγουλά της θαρεῖς κι ἀνέβηκαν μὲ τὶς πρῶτες ἄχνες τῆς ντροπῆς. Χαμήλωνε τὰ μάτια της, καθὼς τὸ συνήθιζε κ' ἡ μητέρα της, ἡ Ἄννα Ἀγγελίνα, καὶ τὴν ἥβη ποὺ ἄρχιζε νὰ τῆς ζωντανεύει πίσω ἀπὸ τὰ ματόφυλλα, δὲν τὴν ὑποπτεύτηκε κανένας. Ἄλλωστε δὲν πρόλαβε νὰ καλοξυπνήσει· τὴν ξαφνιάσανε στὸν ὕπνο της.

Ἐκεῖ, στὴ μεγάλη σάλλα τοῦ κάστρου, ὅπου ἔφεγγαν οἱ λυχνοστάτες κιτρινωπά, στὴ σάλλα τῆς βεγγέρας γιὰ τὴν πριγκηπικὴ οἰκογένεια καὶ γιὰ τὸ παλατιανὸ ἀρχοντολόϊ, μπῆκε ἀπόψε ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος χαρούμενος καὶ ζωηρός. Τὸ πρόσωπό του, τὸ τραχύ, τὸ σπαθισμένο ἀπὸ τὴ σκληρὴ ζωὴ τῶν πολέμων, χαμογελοῦσε. Εἶχε νὰ χαμογελάσει χρόνια ὁ πρίγκηπας μὲ τέτοιο λαμποκόπημα. Κάθησε ἀναστενάζοντας μ' ἀνακούφιση στὸ ἀφεντικὸ θρονὶ καὶ κοίταξε τὴν Ἰσαβέλλα. Ἐρχόταν ἡ ἄνοιξη καὶ τὸ μεγάλο τζάκι εἶχε σβήσει. Καθισμένη πάνω σὲ κεντητὸ μαξιλάρι, κατάχαμα, ἡ πριγκηποπούλα χάϊδευε ἀφαιρεμένα τὴ γάτα. Δίπλα, τὴν ἔσκεπε μὲ τὴ σκιά της ἡ μητέρα της, ἀπὸ τὸ δικό της τὸ θρονί. Ἔγνεθε ἡ Ἄννα Κομνηνὴ καὶ κάπου - κάπου ἀναστέναζε, καθὼς τὸ εἶχε συνήθειο.

—Ἰζαμπώ, λέει ὁ πρίγκηπας κοιτάζοντας μ' ἄγνωρη ἴσαμε τώρα τρυφερότητα τὴν κόρη του. Μεγάλωσες!

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Σήκωσε μιὰ στιγμὴ τὰ μάτια της καὶ τὰ χαμήλωσε πάλι. Στὴν κόψη ποὺ ἔκανε ὁ ἁπαλός της λαιμὸς μὲ τὸ γερμένο λοξὰ κεφάλι, μιὰ μπούκλα καστανὴ γλίστρησε, ἀκούμπησε.

Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ σήκωσε κι αὐτὴ τὰ μάτια της στὸν ἀφέντη καὶ τοῦ χαμογέλασε μὲ καλοσύνη.

— Εἶναι ἕντεκα χρονῶν, εἶπε.

Σώπασαν.

Ἀπ' ἔξω, στὸν περιφερειακὸ δρόμο τοῦ κάστρου, κάποιος σκοπὸς βάδιζε· σίμωνε, ξεμάκραινε. Ἕνα τραγοῦδι μοναχικὸ ἐρχόταν ἀπὸ πέρα, τὴν ἐξοχή· τὰ σκυλιά, σκόρπια μέσα στὸ σκοτάδι, ἀλυχτοῦσαν.

Ὁ Βιλλαρδουΐνος σταύρωσε τὰ χέρια του πάνω στὸ φαρδύ του στῆθος, ἀκούμπησε πίσω τὴ ράχη του ἄνετα, κ' ἔτσι, ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ζωντανῆς του προτομῆς, εἶπε :

—Ἰζαμπώ, πρέπει νὰ ἑτοιμαστεῖς γιὰ ταξίδι.

Ἡ πριγκηπέσσα Ἄννα ἄφησε τὰ χέρια της νὰ πέσουν στὰ γόνατά της. Τὰ μάτια της στηρίχτηκαν στὸν ἀφέντη καὶ τῆς πιάστηκε ἡ ἀνάσα της. Πίσωθέ του στεκόταν ὄρθιος, μὲ τὴ στυγνή του, μοναστικὴ ὄψη, ὁ ὁ Νικόλαος Σαὶντ Ὀμέρ, ὁ μυστικὸς συμβουλάτορας.

Δὲ σάλεψε ἡ Ἰζαμπώ. Μονάχα τὸ χέρι της, ποὺ χάϊδευε τὴ γάτα, σταμάτησε πάνω στὴν κίνηση.

Κοιτάζοντας τὴ γυναῖκα του κατάματα, ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας ἀπόσωσε τὴ φράση του :

— Θὰ παντρευτεῖ στὴν Ἀπουλία τὸν Φίλιππο ντ' Ἀνζού, τὸ γιὸ τοῦ ἀφέντη μας.

Ἀμίλητη ἡ Ἰζαμπώ, ἄρχισε νὰ χαϊδεύει πάλι τὴ γάτα.

Ὅταν ἡ βάγια ἦρθε λίγο ἀργότερα, νὰ τὴν πάρει γιὰ ὕπνο, σηκώθηκε ὑπάκουη, μὲ τὴν κλειστὴ καρτερία ποὺ εἶχε πάντα, καὶ πῆγε νὰ φιλήσει τὸ χέρι τοῦ πατέρα της. Περνώντας ὅμως ἀπὸ τὴ μητέρα της εἶδε τὰ μάτια τῆς πριγκηπέσσας κλαμμένα. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ τὴν τράβηξε παράφορα στὴν ἀγκαλιά της, τὴν ἔσφιξε, τὴ φίλησε μὲ πόνο. Νιώθοντας ὡστόσο καρφωμένο πάνω της, βαρύ, τὸ βλέμμα τοῦ ἀφέντη, τὴν ἔσπρωξε σιγανὰ στὰ χέρια τῆς βάγιας κ' ἔσκυψε τὸ κεφάλι της μ' ἀνήσυχη ντροπή.

Ὁ Βιλλαρδουΐνος ἔφυγε σὲ λίγες ἡμέρες, πρῶτος, γιὰ τὴν Ἀνάπολη. Μπαρκάρησε στὴ Γλαρέντζα μαζὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του, πλῆθος ἱππότες κι ἀνθρώπους τῶν ἁρμάτων. Γεμίσανε δυὸ γαλέρες, μιὰ τοῦ πριγκηπάτου καὶ μιὰ ποὺ εἴχανε στείλει γιὰ τοῦτο οἱ βαρῶνοι τοῦ Ἔγριπου. Ἡ ἀπόκριση τοῦ βασιλέα Κάρλου ἦρθε λίγον καιρὸ ἀργότερα· τὴ φέρνανε δέκα γαλέρες στολισμένες μὲ σαντάρδα μεταξωτὰ καὶ μὲ πλουμιστὰ στρωσίδια. Σ' αὐτὲς μπαρκάρησε ἡ Ἰζαμπὼ μὲ τὶς γυναῖκες της. Φίλησε τὴ μητέρα της, τὴ Μαργαρίτα. Κ' οἱ γαλέρες κάνανε πανιά.

Ἀπὸ τὸ πέλαγο, τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, τὴ μαβιά, ποὺ τὰ μάτια της εἴχανε γιὰ χρόνια ψαχουλέψει μ' ἀγωνία, εἶδε πίσω, στὸν ὁρίζοντα, νὰ σβήνουν σὲ τριανταφυλλένιο ἀχνὸ τ' ἀγαπημένα ἀκρογιάλια τῆς Ἑλλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΕΞΟΡΙΣΤΗΣ

II

ΤΑΞΙΔΕΨΑΝ μέρες καὶ νύχτες, μέρες καὶ νύχτες, πάνω σὲ μιὰ θάλασσα ταραγμένη, ποὺ βροντοῦσε ἀφροκοπώντας τὰ τορνεμένα πλευρὰ τῶν καραβιῶν.

Τὴν ἡμέρα ἔβλεπες τὸ πέλαγο ὁλοτρόγυρα νὰ σὲ τυλίγει καὶ ν' ἁπλώνεται ὡς ποὺ φτάνει τὸ μάτι, σμίγοντας τὰ οὐρανοθέμελα. Τὶς νύχτες ὁ φόβος τῶν κουρσάρων ζάρωνε τὶς γυναῖκες στὴ σκοτεινὴ κάμαρα τῆς πρύμης. Μέσ' ἀπὸ τὰ παραθύρια, ὁ ἔναστρος οὐρανὸς φαινότανε νὰ ζυγιάζεται μαλακά, πότε φεύγοντας ἀτόφιος κατὰ πάνω, πότε κυλώντας βροχὴ σπιθάτη πρὸς τὴν ἄβυσσο. Τέλος, τὴν πέμπτη αὐγή, φάνηκε ἀντίκρυ νὰ γράφεται μενεξελιά, φτενή, ἡ γῆ τῆς 'Ιταλίας.

'Ανήσυχη περίμενε ἡ 'Ιζαμπώ, νὰ ἰδεῖ τοὺς ξένους ἀνθρώπους ποὺ θἄρχονταν νὰ τὴν καλωσορίσουν. Εἶδε στὴν ἀποβάθρα νὰ προσμένει λαὸς ἀπὸ ἄρχοντες καὶ κυράδες, στολὲς βελουδένιες, μεταξωτές, μάλλιες ἀτσαλόπλεχτες, τόκες χαριτωμένες, φτερά, λόγχες, φλάμπουρα, ἑρμίνες. Τὴ ράνανε μὲ λουλούδια χαμογελώντας γιορτινὰ καὶ τὴν προσκύνησαν μ' εὐλάβεια καὶ μὲ χάρη. Στὴν παραζάλη τοῦ πρώτου αὐτοῦ ξυπνήματος μέσα σ' ἕναν κόσμο καινούργιο, θυμᾶται θαμπὰ τὸν Κάρλο ντ' 'Ανζού, ἄντρα σαρανταεφτὰ τότε χρονῶν, μ' ὄψη αὐστηρή, μεγάλη γερακωτὴ μύτη, νὰ τὴ ζυγώνει ἀγέλαστος καὶ νὰ τὴ φιλεῖ στὸ μέτωπο μὲ τὴν τυπικὴ στοργὴ τοῦ πεθεροῦ καὶ βασιλέα. Θυμᾶται, πιὸ πίσω, τὸν πατέρα της, καμαρωτὸ κι ὅμως ἀδέξιο μπροστὰ στὸ λίζιο ἀφέντη του. Πρώτη φορὰ τὸν ἔβλεπε ἔτσι ὑποταγμένο, σὲ ξένη γῆ, γυμνωμένον ἀπὸ κάθε γόητρο κι ἀπὸ τὴν ἔπαρση τοῦ μονάρχη. Κοίταζε κατάματα τὸ βασιλέα του ὁ Βιλλαρδουῖνος καὶ στὰ χείλη του εἶχε πήξει τὸ διακριτικὸ χαμόγελο τῆς ὑποταγῆς. 'Ο ρήγας Κάρλος ἀκούμπησε τὴν παλάμη του στὸ κεφάλι τῆς πριγκηποπούλας, τὴν ἄφησε νὰ τὸν προσκυνήσει, κ' ὕστερα, δείχνοντας δίπλα του:

—'Ο ἀρραβωνιαστικός σου, εἶπε.

Γύρισε τρομαγμένη. Πιὸ πέρα, μπροστὰ σὲ συντροφιὰ ἀπὸ νεαροὺς παλατιανούς, ἀνοιχτόχρωμα ντυμένους, ἕνα ἀγόρι ἴσαμε δώδεκα χρονῶν στεκόταν ἀποστρέφοντας ἐλαφρὰ τὸ πρόσωπο. Ἔμοιαζε νἄχει κάπου ἀλλοῦ τὸ νοῦ του, ὅμως κρατοῦσε τὰ μάτια του χαμηλωμένα, καὶ τὰ φτενά του, ἀναιμικὰ χείλη, σφίγγονταν πεισματερά. Εἴταν ψηλότερός της, λιγνός, μ' εὔθραυστη μέση εὐγενικοῦ ζώου. Τὰ ξανθά του μαλλιά, κατεβαίνοντας μὲ χαλαρὲς μποῦκλες πάνω στοὺς ὤμους, κάνανε τὸ πρόσωπό του νὰ φεγγίζει ἀκόμα πιὸ διάφανο, ἀκόμα πιὸ χλωμό. Στὴν ἀριστερή του γροθιά, τὴ ντυμένη μ' ἄσπρο κρουστὸ χειρόχτι, ζυγιαζόταν σφίγγοντας τὶς ἁρπάγες του ἕνα μεγάλο μαῦρο γεράκι τοῦ κυνηγιοῦ.

Τὴν πήγανε δίπλα του, τῆς σφυρίξανε στ' αὐτὶ νὰ προσκυνήσει. Γύρισε κατ' αὐτὴν τὸ πρόσωπό του ὁ Φίλιππος ντ' Ἀνζοὺ δίχως νὰ σηκώσει τὰ μάτια του, λύγισε τὴ μέση του κομψά, καί, παίρνοντας, τῆς ἀκροφίλησε τὸ χέρι. Εἶπε, δίχως τόνο, σὰ ν' ἀποστήθιζε μάθημα:

—Ἔχουμε εὐχαρίστηση σήμερα ποὺ ὁ Παντοδύναμος μᾶς φέρνει νὰ συναντηθοῦμε μὲ τὴν ὄμορφη πριγκηποπούλα τῆς Ἀχαΐας. Ἐλπίζουμε πὼς θἄμαστε ἀρκετὰ τυχεροὶ γιὰ νὰ τὴν κάνουμε κι αὐτὴν εὐτυχισμένη γιὰ τὸ καλὸ τοῦ δοξασμένου Βασίλειου τῆς Ἀνάπολης καὶ τοῦ ὡραίου Πριγκηπάτου τῆς Ἀχαΐας.

Ἀκολούθησε μιὰ παύση ποὺ τῆς φάνηκε ἀτέλειωτη, γεμάτη ἀγωνία. Οἱ ἐπευφημίες τῶν παλατιανῶν ἤρθανε πάνω στὴν ὥρα, νὰ γεμίσουν τὴν ἀσφυχτικὴ σιωπή. Κι ὁ Φίλιππος ντ' Ἀνζοὺ ἀπόστρεψε πάλι τὸ πρόσωπό του, ἅπλωσε τὸ δεξί του χέρι κι ἀγκάλιασε ἀπὸ τὴ μέση, ἐπιδειχτικά, ἕνα συνομήλικό του ἀγόρι, σφιχτοδεμένο, μὲ βλέμμα τραχύ, ποὺ στεκόταν δίπλα.

— Μὲ τὴν εὐκαιρία τούτη, εἶπε κοιτάζοντας τὸν πατέρα του, δὲ λησμονοῦμε τὴν παράκλησή μας στὸ βασιλέα: Ἐπιθυμία ἔχουμε ζωηρὴ ν' ἀρραβωνιαστεῖ μαζί μας, τὴν ἴδια μέρα, ὁ στενός μας φίλος Ἰσνάρδος ντὲ Σαμπρὰν ντ' Ἀριάνο, ἔτσι ποὺ ὁ γάμος νὰ μὴ μᾶς χωρίσει ποτὲ τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλο.

Ὁ ρήγας Κάρλος, ποὺ δὲ χαμογελοῦσε ποτέ, μόρφασε ἀλλόκοτα.

— Καλέ μου πρίγκηπα, λέει στὸν Βιλλαρδουΐνο, μιλήσαμε καὶ χτὲς γιὰ τὴν ἐπιθυμία τούτη τοῦ γιοῦ μας. Βρεθήκατε, ἂν δὲν κάνω λάθος, σύμφωνος.

—Ἡ κόρη μας ἡ Μαργαρίτα θἄρθει στὴν Ἀνάπολη μόλις ὁ ἀφέντης μας ὁ βασιλέας τὸ προστάξει, ἀποκρίθηκε λαμποκοπώντας ἀπὸ χαρὰ ὁ πρίγκηπας.

— Αὔριο τότε κιόλας νὰ φύγουνε γαλέρες μας γιὰ τὴν Ἀχαΐα νὰ τὴν πάρουν.

Ὁ Φίλιππος στύλωσε τὸ κεφάλι του, μὲ κρυφὸ θρίαμβο. Κ' ἡ Ἰζαμπὼ εἶδε τὴ στιγμὴ κείνη γιὰ πρώτη φορὰ τὰ μάτια του ποὺ εἴχανε βλέμμα ἀτσάλινα γαλάζιο καὶ ψυχρό.

Ἀπὸ τὴ σκηνὴ τούτη κ' ἴσαμε τὴν ἡμέρα ποὺ ἔγινε ὁ ζευγαρωτὸς γάμος στὸ Τράνι, οἱ ἀρραβωνιασμένοι δὲν ἀντάλλαξαν οὔτε μιὰ λέξη. Ἔζησε κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο τῆς πεθερᾶς της. Ἡ Βεατρίκη τῆς Προβέντσας τὴν ἀπομόνωσε στὰ γυναίκεια διαμερίσματα τοῦ παλατιοῦ, χώρια

ἀπὸ τὴ Μαργαρίτα. Ξανάδε γιὰ στερνὴ φορὰ τὸν πατέρα της στὴν τελετὴ τοῦ γάμου καὶ στὶς γιορτὲς ποὺ ἀκολούθησαν. Ὁ Φίλιππος ἁρμάτωσε τὴν ἡμέρα κείνη ἑκατὸ καινούργιους ἱππότες κι ὁ Σαμπρὰν ντ' Ἀριάνο εἴκοσι. Ὕστερα ὁ Βιλλαρδουΐνος, μὲ τὸ δεύτερο γαμπρό του καὶ τὴ Μαργαρίτα, μπαρκάρησαν γιὰ τὸ Μοριά, κ' ἐκείνη ἔμεινε στὴν Ἀνάπολη, γυναίκα προσχηματικὴ τοῦ Φίλιππου, αἰχμάλωτη τῶν Ἀνζού.

Γιατὶ ἔπρεπε νὰ ἐνηλικιωθεῖ, ἔτσι ποὺ νὰ πάρει ὁ γάμος της ὑπόσταση. Στὸ μεταξὺ θὰ τὴν ἀναθρέφανε κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τῆς Βεατρίκης κ' εἶταν ἀνάγκη νὰ παραδεχτεῖ στὸ ἑξῆς γιὰ μητέρα της τὴ μακρυνὴ κι ἀγέρωχη κοντέσσα τῆς Προβέντσας. Ζάρωσε στὸν ἴσκιο της πάλι, ὁριστικὰ τούτη τὴ φορά, γιατὶ εἶταν πολὺ μικρὴ γιὰ νὰ ἔχει μέσα στὴν αὐλὴ τὴ θέση μιᾶς γυναίκας, πολὺ μεγάλη γιὰ νὰ χαίρεται τὴν ξεγνοιασιὰ τοῦ παιδιοῦ. Εἶτανε ζωντανὸ χτῆμα, τὸ ἔνιωθε, κ' ἡ ἀόρατη παρουσία τῆς πεθερᾶς τῆς θύμιζε ἀδιάκοπα πὼς εἶναι ταγμένη στὸ βασιλικὸ ἀγόρι. Τὴν κλείσανε σ' ἕνα καστέλλι κοντινὸ στὴν Ἀνάπολη, τὸ Κάστρο τοῦ Αὐγοῦ, χτισμένο πάνω σὲ ψηλὸν ἄγριο βράχο. Τὰ ριζά του βουτούσανε στὴ θάλασσα, τὴ μαβιά. Γύρω οἱ γλάροι φέρνανε βόλτες μεγάλες, ζυγιάζονταν στὸν ἄνεμο τοῦ πελάγου καὶ σπαθίζανε τὸ κῦμα κράζοντας ἄπληστα καὶ γοερά.

Ἡ ζωὴ μέσα σὲ κάστρο τῆς εἶτανε πράμα γνώριμο. Σὲ κάστρο γεννήθηκε, σὲ κάστρο μεγάλωσε καὶ σὲ κάστρο τῆς εἶτανε γραφτὸ νὰ ζήσει. Ὅμως ἐκεῖ-κάτω, στὴν πατρίδα, ὅλα εἶταν ἀγαπημένα καὶ ζεστά: Ἡ ἄσπρη πολιτεία, ὁ φαρδὺς μυρωμένος κάμπος, ἡ θάλασσα, τέλος, ποὺ τῆς κρατοῦσε συντροφιὰ καὶ ποὺ τὴ γήτευε δίχως νὰ τὴ φυλακίζει. Ἡ ὡριμότητα τοῦ κορμιοῦ της, ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ ξυπνάει κεῖ-κάτω πρώϊμα, κλωσσασμένη ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς Μεσογείου, ἀποκοιμήθηκε πάλι ἐδῶ, πνίγηκε στὸ πρωτοξύπνημα. Ἡ κρυφὴ λάμψη σβήστηκε κάτω ἀπὸ τὸ θολωμένο βλέμμα, καὶ τὰ ματόφυλλα, χαμηλώνοντας βαριά, ρίξανε τὴν καταχνιά τους στὴ χόβολη. Τὸν Φίλιππο, τὸν ἄντρα της, ἐλάχιστα τὸν ἔβλεπε. Τῆς λέγανε πὼς τὸν περισσότερο καιρὸ κυνηγοῦσε, τρέχοντας πέρα-δῶθε στὰ περίχωρα τῆς Ἀνάπολης, καβάλα στὸ γοργὸ ἄτι του, μὲ μιὰ συντροφιὰ παράφορη, βουερή, σαλπίγγια, βούκινα, ταυραῖες. Κάποτε, πολὺ σπάνια, σὰ ν' ἀναθυμόταν ἐκεῖνος ἕνα χρέος φορτικό, ἐρχότανε, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ κυνῆγι, νὰ τῆς κάνει τὴν ἐπίσκεψη. Εἶταν οἱ μοναδικὲς φορὲς ποὺ ἔβλεπε τὰ πάντα χλωμά του μάγουλα χρωματισμένα. Δυὸ ροδίσματα ἐπικίνδυνα, στρογγυλά, ἄναβαν κάτω ἀπὸ τὰ μάτια του, καὶ τὰ μισανοιγμένα χείλη, τὰ πεισματερά, ἀνάσαιναν δύσκολα, λαχανιασμένα. Κρατοῦσε στὴ γαντοφορεμένη γροθιά του τὸ γεράκι· καθότανε στὸ θρονὶ μὲ τὴν ψηλὴ σκαλιστὴ ράχη ποὺ βιάζονταν νὰ σπρώξουνε πίσω του ἀλαφιασμένες οἱ γυναῖκες, καὶ μιλοῦσε σύντομα, κοφτά, κοιτάζοντας τὸ παράθυρο, γιὰ τὰ κυνήγια του, τὰ γεράκια του, τὰ σκυλιά του.

Κάποια μέρα εἶπανε τῆς Ἰζαμπὼς ὅτι, ἂν ἤθελε νὰ τοῦ φανεῖ ἀρεστή, καλὰ θἄκανε νὰ τὸν ἀκολουθήσει στὸ κυνῆγι.

Δείχτηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωή της — κ' ἴσως τὴν τελευταία — δύστροπη. Βέβαια οἱ μέρες της, οἱ δέσμιες μέσα σ' ἕνα κάστρο ἀποκλεισμένο ἀπὸ τὴ θάλασσα σὰν καράβι στοιχειωμένο, δὲν τῆς ἄρεσαν καθό-

λου. Ἡ κούρτη τῆς Ἀνάπολης τῆς εἶταν βαρετή, ἡ ζωή της δίχως νόημα. Ὅμως νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ φυλακὴ γιὰ νὰ διασκεδάσει κάποιον ἄλλον, τὄνιωθε προσβλητικό, ταπείνωση βαρειά, ἀνώτερη ἀπ' ὅσο σήκωνε ἡ γυναίκεια ἀντοχή της. Ἀρνήθηκε.

Τῆς ἐξήγησαν τότε χαμηλόφωνα πὼς τὸν νεαρὸ τοῦτο Φίλιππο, θὰ ἔπρεπε λιγότερο νὰ τὸν κακίζει καὶ περισσότερο νὰ τὸν συμπονεῖ. Ἕνας γιατρὸς φερμένος ἀπὸ τὸ Παρίσι, ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ βασιλέα Λούη, τῆς εἶπε πὼς ὁ ἄντρας της εἶτανε σημαδεμένος μ' ἀρρώστεια τοῦ θανάτου.

— Γιατί δὲ γιατρεύεται ; ρώτησε σμίγοντας τὰ φρύδια της.

— Γιατὶ δὲ μπορεῖ.

— Καὶ γιατί δὲ φυλάγεται ;

— Γιατὶ δὲ θέλει.

Τῆς φάνηκε παράδοξο. Ὁ νέος μὲ τὸ σκληρὸ στόμα, τ' ἀφαιρεμένο βλέμμα, ποὺ τὴν ἄφησε μ' ἀφροντισιὰ ἀκατάδεχτη στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς του, δὲ μποροῦσε πιὰ οὔτε μὲ τὸν οἶκτο νὰ τῆς μαλάξει τὴν καρδιά. Πῆγε ὡστόσο στὸ κυνῆγι καὶ τὸν ἀκολούθησε κείνη τὴ μέρα στὶς παλαβὲς τρεχάλες του μέσα σὲ λιβάδια καὶ λαγκαδιές, στὴν ἄψη τοῦ δυνατοῦ ἀνέμου, στὴν παραζάλη τοῦ φονικοῦ.

Ξάφνου, σ' ἕνα ξέφωτο τοῦ δάσους, καθὼς ἡ παγανιὰ ξεμάκραινε οὐρλιάζοντας, βρέθηκε μονάχη, μακρυὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες της, κοντά του.

Εἶταν ἀνάστατος. Τὰ μαλακά, ἀέρινα μαλλιά του, ἀνακατεμένα κ' ὑγρὰ ἀπὸ τὸν ἵδρωτα, τοῦ κολλοῦσαν στὸ μέτωπο. Τὸ πρόσωπό του δὲν εἶτανε πιὰ χλωμό· εἶταν ἄσπρο σὰ φίλντισι. Καὶ τὰ μάτια του, ζαλισμένα ἀπὸ τὴ μάνητα τῆς ἀδιάκοπης τρεχάλας, εἶχανε χάσει τὸ βλέμμα τους κι ἀντικαθρέφτιζαν τὸν κόσμο δίχως στίγμα.

Πέζεψε κ' ἦρθε νὰ τῆς πιάσει τὰ ρέτενα τοῦ ἀλόγου της. Τὴν ἀνάγκασε νὰ πεζέψει κι αὐτή, νὰ καθήσει σ' ἕνα στρῶμα ἀπὸ ξερὸ ποῦσι, κρυμμένο μέσα σὲ θάμνους ψηλούς. Στάθηκε μπροστά της ὄρθιος, καὶ τσακίζοντας νευρικά, μὲ τὰ διάφανα δάχτυλά του, κάτι κλαδάκια, ρώτησε κοιτάζοντάς την κατάματα :

— Γιατί ἤρθατε σήμερα ;

— Τὸ θέλησα κ' ἦρθα, τοῦ ἀποκρίθηκε μ' ἀγέρωχη ἀδιαφορία, γυρίζοντας τὰ μάτια της ἀλλοῦ.

— Σᾶς τ' ὁρμήνεψαν, λέει κεῖνος σκληρά.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

— Σᾶς εἶπαν ἴσως πὼς εἶμαι ἄρρωστος.

Τὸν κοίταξε, ἀνήσυχη.

— . . . Πὼς εἶμαι ἀποφασισμένος.

Γέλασε ὁ Φίλιππος δυνατά, μ' ἕναν παράδοξο παλμὸ στὴ φωνή του. Τὰ μάτια του στραφτάλισαν.

— Γι' αὐτὸ ἤρθατε ! ἔκανε σφίγγοντας τὰ δόντια του. Λοιπὸν . . . θὰ σᾶς τιμωρήσω.

Τῆς ἅρπαξε μὲ δύναμη ἀπίστευτη τὸ χέρι καὶ τὴν κύλησε χάμου στὴ γῆ. Ἀμίλητος καὶ βίαιος ἦρθε καταπάνω της, ἔφραξε μὲ τὸ ἀχνιστό του στόμα τὴν ἀνάσα της. Δίπλα, μέσα στοὺς θάμνους, σὰν πέτρα ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἦρθε νὰ πέσει μιὰ πέρδικα, χτυπημένη ἀπὸ γεράκι. Τ' ὁρ-

νιο, ἀναγνωρίζοντας τὸν ἀφέντη του, πέταξε καὶ τοῦ γραπώθηκε στὸν ὦμο.

Κάθε ποὺ ἡ Ἰζαμπὼ ἀναθυμᾶται πῶς πρωτόγινε γυναίκα, βλέπει νὰ σκύβει πάνω της τὸ πρόσωπο μὲ τὸ σκληρὸ στόμα καὶ τὰ νεκρὰ μάτια τοῦ βασιλικοῦ ἀγοριοῦ, καὶ τὸ μαῦρο γεράκι ποὺ ζυγιάζεται στὸν ὦμο του ἁπλώνοντας τὶς φτεροῦγες.

Δὲν ξανάδε τὸν Φίλιππο γιὰ μῆνες.

Κι ἄρχισε πάλι ἡ ἴδια ζωή, ἡ μονότονη, μέσα στὸ κάστρο, ἡ ἐρημιὰ μὲ τοὺς ἴδιους ἀνθρώπους, ὁ χειμώνας ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ φθινόπωρο, ἡ ἄνοιξη τὸ χειμῶνα.

Εἶταν τώρα δεκάξη χρονῶν. Τὸ πρόσωπό της, τὸ ἄλλοτε παχουλό, εἶχε λιγνέψει καὶ μακρύνει. Πάνω ἀπὸ τὰ ματόφυλλα, τὰ μισόκλειστα καὶ σχιστά, οἱ καμάρες τῶν φρυδιῶν ψήλωσαν σὰ δοξάρια τεντωμένα. Τὰ μάτια της, ἀργοκυλώντας ὑγρὰ κ' ἰσκιωμένα, κρύβανε σ' ἀτέλειωτο μούχρωμα τοὺς στοχασμούς. Καὶ συνήθιζε νὰ κρατάει τὸ κεφάλι της ἀναγερμένο, τὸ μικρὸ σαγόνι τεντωμένο μπροστά, ἔτσι ποὺ ἡ ματιά της νὰ παίρνει μάκρος, σαϊτιὰ γαλανὴ πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, τὶς κορφές, πέρα, σ' ἕναν κόσμο δικό της κι ἄγνωστο, κατὰ κεῖ ποὺ βγαίνει ὁ ἥλιος.

Πάχνη παγερὴ μάργωσε τὴν καρδιά της. Ἔγινε μακρυνὴ κι ἀδιάφορη, σχεδὸν ἀπάνθρωπη, γιὰ ὅλη αὐτὴ τὴν πλάση ποὺ ἔμενε γύρω ἀσυγκίνητη. Τὶς γραφὲς ποὺ τῆς φέρνανε ἀπὸ τὸ Μοριά, μὲ μαντᾶτα τῶν δικῶν της, τὶς ἄφηνε ὁλάκερες μέρες ἀξεσφράγιστες. Ἔπαψε νὰ μιλάει γιὰ τὴν πατρίδα, ἀκόμα καὶ μὲ τὴ βάγια της τὴ Ρωμιά, τελευταία καὶ μοναδικὴ τρυφερότητα τῆς καρδιᾶς της. Σὰν καὶ νὰ μὴν εἶχε ποτέ της οἰκογένεια, ποτέ της μάννα καὶ πατέρα, σάμπως νὰ γεννήθηκε μονάχη, μέσα σ' ἕναν κόσμο ἀκατανόητο, σπορὰ κάποιου στοιχείου δίχως φίλτρο.

Τὰ μάτια της, ἀπὸ τὸ ν' ἀγναντεύουν μῆνες, χρόνια τὴ θάλασσα ἀνέλπιδα, πήρανε λὲς τὸ χρῶμα της, τὸ βάθος της καὶ τὴν ἀναλγησία.

Μιὰ μέρα, φθινόπωρο τοῦ 1277, ἤρθανε καὶ τῆς εἶπαν ὅτι ὁ ἄντρας της βρίσκεται ἀπὸ βδομάδες ἄρρωστος στὸ κρεββάτι. Εἶχε γυμναστεῖ πολὺ μὲ τὸ τόξο, λέγανε, καὶ κουράστηκε τεντώνοντας τὶς νευρές. Χαμηλόφωνα, καθὼς καὶ τὴν ἄλλη τὴ φορά, τὴν πρώτη, τῆς ἐξήγησαν πὼς ἡ ζωή του ἔτρεχε κίνδυνο, πὼς ἡ καρδιά του λιγοθυμοῦσε ἀδιάκοπα καὶ τοῦ σκοτείνιαζαν τὰ μάτια.

Πῆγε νὰ τὸν ἰδεῖ.

Ζύγωσε ἀκροπατώντας στὸ κρεββάτι του καὶ κάθησε νὰ τὸν κοιτάζει. Τὰ μάτια του εἶταν σφαλιστά, τὰ ματόφυλλά του μαβιά, λὲς κ' εἴχανε γίνει πιὰ τόσο διάφανα ποὺ νὰ τὰ διαπερνάει τὸ γαλανὸ φῶς τῆς κόρης. Πεταλούδιζαν ἀνάλαφρα, μ' ανατριχιαστικὴ ζωντάνια πάνω στὸ ἄσπρο πρόσωπο, τὸ μαρμαρένιο· τρέμιζαν σὰν πέταλα λουλουδιοῦ ἀφύσικου στὸ κρύο φύσημα τοῦ ἀπόβραδου. Καὶ θαρεῖς πὼς κάτι ὁραματίζονταν, ἴσως ἐφιάλτες τῆς ἀρρώστειας, ἴσως νοσταλγίες τοῦ δροσεροῦ ὑπαίθρου, καλπασμοὺς παράφορους σὲ λιβάδια καὶ λαγκαδιές, πίσω ἀπὸ τὸ ἄπιαστο καὶ ποθητὸ κυνῆγι.

Χαμήλωσε τὰ μάτια της ταραγμένη. Ἀπὸ τὰ κλειστὰ ματόφυλλα οἱ κόρες ἐκεῖνες τὴν κοίταζαν στυλά, ἀφόρητα, μὲ τὸ τυφλό τους βλέμμα. Καθόλου δὲν ἄνοιξαν νὰ τὴν ἰδοῦν, καθόλου δὲν τοὺς μίλησε ἐκείνη. Στὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ, γαντζωμένο μὲ τ' ἁρπάγια του, στεκότανε τὸ μαῦρο γεράκι. Παράστεκε τὸν πρίγκηπα ποὺ φεύγει, ἐπίμονα, μὲ μάτι πύρινο, πουλὶ ἐραλδικό, οἰκόσημο τοῦ Θανάτου.

Δὲν τὸν ξανάδε ποτὲ πιὰ ζωντανό. Ὁ Φίλιππος ντ' Ἀνζοὺ ξεψύχησε ἕνα σταχτὶ καὶ κρύο πρωϊνό, ποὺ ἔξω, στὴ βουρκωμένη θάλασσα φυσοῦσε ἄνεμος μεγάλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΕΞΟΡΙΣΤΗΣ

III

ΡΑΤΗΣΕ τὸ πένθος του, καθὼς τὸ θέλανε τὰ συνήθεια, κλεισμένη ἕξη βδομάδες στὴν κάμαρά της. Τὴ μέρα ὁλάκερη ἔπρεπε νὰ εἶναι ξαπλωμένη στὸ κρεββάτι, ντυμένη στὰ μαῦρα, πάνω σὲ κρεββατοστρώσια κάτασπρα. Ἀρχόντισσες τῆς κούρτης, δεμένες μὲ συγγένειες ἀξεδιάλυτες μαζί της, ἀπὸ τὸν ἄντρα της, ἔρχονταν νὰ τὴ συντροφέψουν, γιατὶ τὸ καλοῦσε ἡ συνήθεια. Δὲν εἶχε μαζί τους τίποτα νὰ πεῖ· ἔμεναν ἐκεῖνες μακρυνὲς κι ἀδιάφορες, γεμᾶτες ἔπαρση ὅταν θαροῦσαν τὸν ἑαυτό τους ἀνώτερο, φθόνο μουγγὸ σὰν τύχαινε νὰ βραδυποροῦνε στ' ἀρχοντολόϊ. Πέρασε ὅμως κ' ἡ πρώτη ἐπικαιρότητα τοῦ πένθους, κι ἀπόμεινε πάλι μονάχη μὲ τὶς γυναῖκες της, ν' ἀγναντεύει τὴ θάλασσα, δίχως ἀπαντοχὴ πιά, δίχως ὄνειρο, ἀδειανή.

Πέθανε στὴν Καλαμάτα κι ὁ πατέρας της κι ἀναγκάστηκε πάλι νὰ πάρει τὴ θέση τῶν τύπων στὸ κρεββάτι. Οὔτε γι' αὐτὸν μποροῦσε ἡ καρδιά της νὰ χύσει δάκρυα· ἐλάχιστες θύμησες τῆς ἀνατάραζε. Ἡ ψυχή της δὲν ἀξιώθηκε οὔτε καὶ τώρα τὸ βαθὺ ξαλάφρωμα τοῦ θρήνου. Ἄκουγε τὶς νύχτες μηχανικά, μακρυνή, τὰ ἐπίμονα ἀνιστορήματα τῆς βάγιας γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος, στὸν ἀνθὸ τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς δύναμής του, διαφέντευε μὲ σιδερένια λεβεντιὰ τὸ πατρογονικό τους πριγκηπᾶτο. Δυὸ ἱππότες Φλαμανδοί, τιμαριοῦχοι στὸ Μοριὰ ἀπὸ τοὺς πρώτους, ποὺ ταξίδευαν κάθε χρόνο στὴν Ἀνάπολη, δὲν ἀμελούσανε νἄρθουν νὰ τὴν ἰδοῦν. Ὁ Ἰωάννης ντὲ Σωντερὸν κι ὁ Γοφρέδος ντὲ Τουρναὶ τῆς φέρνανε τότε τὰ νέα τῆς πατρίδας, ποὺ γινότανε μολοτοῦτο ὅλο καὶ πιὸ μακρυνή. Μεγάλωνε στὰ χρόνια ἡ Ἰζαμπώ, ἔφτασε δεκαεφτά, δεκαοχτὼ χρονῶν. Τώρα μποροῦσε καὶ νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ κάστρο της συχνότερα, τὸ πρῶτο πένθος σκεπάστηκε ἀπὸ τὸ δεύτερο, μὲ τὸν καιρὸ ξεθώριασε κι αὐτό. Οἱ Ἀνζοὺ ξεχνούσανε τὸν Φίλιππο, οἱ ὑποθέσεις τοῦ βασιλείου τοὺς ἀπορροφοῦσαν τὴν προσοχή, ἡ αὐλή τους, μικρογραφία τῆς παριζιάνικης τοῦ ρήγα

Φίλιππου τοῦ Τολμηροῦ, γινόταν ὅλο καὶ πιὸ λαμπρή, ὅλο καὶ πιὸ πλούσια. Ἱππότες ἀπ' ὅλες τὶς χῶρες ἔρχονταν νὰ βάλουνε τὸ σπαθί τους στὴν ὑπηρεσία τοῦ ρήγα Κάρλου, νὰ βροῦνε κοντά του τύχη, ἐξιλέωση γιὰ νεανικὰ ἁμαρτήματα, ἱκανοποίηση σκοτεινῆς κι ἀνήσυχης φιλοδοξίας. Ἕνας κόσμος πλουμιστός, παράταιρος, βούιζε γύρω, πήγαινε, ἐρχόταν, ἔφερνε τὴ μυρωδιὰ καὶ τὰ ὁράματα ἀπὸ τόπους ξένους, μακρυνούς, ξεκινοῦσε ὁλοένα, κύματα καταποδιαστά, γι' ἀόριστες κατακτήσεις.

Τώρα τῆς λάχαινε συχνὰ ν' ἀκούει, κάτω ἀπὸ τὰ μουράγια τοῦ κάστρου, τὶς νύχτες, σερενάδες ἀπὸ μενεστρέλους πληρωμένους. Νεαροὶ ἱππότες ἐρωτιάρηδες, ἔβαζαν νὰ τῆς λένε μαντινάδες ποὺ τὶς συνόδευαν γλυκερὲς καὶ μονότονες οἱ βιέλλες. Τὴν καλοῦσαν σὲ τορνέα, τσακίζανε λόγχες γιὰ χατίρι της, τάζανε νίκες στ' ὄνομά της καὶ τὴ διαλέγανε γιὰ κυρὰ τῶν στοχασμῶν τους. Τὸ εὐφάνταστο πνεῦμα τῆς ἐποχῆς εἶχε πλέξει γύρω της ἕνα θρύλο καλλονῆς πρωτόλουδης καὶ κατατρεγμένης ἀπὸ ἄσπλαχνη μοῖρα, δεμένης ἀπὸ τελώνιο φθονερό, φυλακισμένης ἀλύτρωτα σὲ τεφρὸ καστέλλι. Παλληκάρια πρωτόχνουδα ὀνειρεύονταν ἀνδραγαθίες ὑπεράνθρωπες γιὰ νὰ τὴ γλυτώσουν. Καὶ νεαροὶ ἄντρες, ἔμπειροι, λιμπίζονταν μαζὶ μὲ τὸ πριγκηπᾶτο ποὺ εἶχε γιὰ προικιό της, τὸ λαχταριστὸ μυστήριο τοῦ κορμιοῦ της.

Ἔμαθε τὸ δεύτερο γάμο τῆς μητέρας της μὲ τὸ Νικόλαο ντὲ Σαὶντ Ὀμέρ, πράξη, καθὼς τῆς εἶπανε, γεμάτη βαθειὰ πολιτικὴ σύνεση. Ἡ πικρὴ ἀπόγευση τῆς ἐρημιᾶς σιγὰ-σιγὰ στέρευε κάθε ἐνδιαφέρον στὴν ψυχή της. Καὶ κάθε συμπόνια. Τὸ εἶδε σάν, ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, πῆρε καὶ τὸ τελευταῖο μαντᾶτο γιὰ τὴν Ἄννα Ἀγγελίνα: τὸ θάνατό της. Ἔκλαψε δίπλα της ἡ βάγια ἀπαρηγόρητα, αὐτὴ ποὺ εἶχε γνωρίσει καλὰ τὴν ἀξέχαστη πριγκηπέσσα. Ὅμως ἡ Ἰζαμπὼ τὴν εἶχε γνωρίσει πρὶν ἀπὸ πολὺν καιρό· ἡ μάννα ἔμενε στὴ θύμησή της σβησμένη σὲ καταχνιὰ αὐγινή, ἐκεῖ στὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντα, στὸν παιδικὸν ὄρθρο. Ἡ θλίψη ποὺ στάλαζε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ στὴν ψυχή της εἶταν ἄφωνη, συναίσθηση πὼς κ' ἕνας ἀκόμα δεσμός, ὁ τελευταῖος, κόβεται, ἀπὸ κείνους ποὺ τὴ δένουν μὲ τὸ γύρω κόσμο. Ἀνεπαίσθητα, εἶχε καταλήξει νὰ θαρεῖ τὸν ἑαυτό της διαφορετικὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἄφιλο, δίχως πατρίδα, δίχως γονικά, πλάσμα ξερριζωμένο καὶ μετέωρο μέσα στὴν κοινωνία τούτη τὴ συνασπισμένη ἐνάντια της βουβά.

Εἶταν γυναίκα τώρα πιὰ σωστή, τουλάχιστο ἔτσι ἔδειχνε. Ἡ σοβαρὴ ὡριμότητα τοῦ προσώπου της, ἡ ψυχρὴ χάρη τοῦ κορμιοῦ της τοῦ σπαθάτου, τὸ μέγα φέουδο ποὺ τῆς λάχαινε γιὰ κληρονομιά, ἄνοιγαν γύρω της ἕναν κύκλο σιωπῆς καὶ δέους. Περνοῦσε ἀφαιρεμένη, μὲ τὸ ἀργὸ καὶ μαλακὸ βάδισμα μιᾶς σκιᾶς, τὸ μικρὸ σαγόνι της τεντωμένο μπροστά, ἀναγερμένο τὸ κεφάλι, τὸ βλέμμα μακρυνό, σχεδὸν ἀπάνθρωπο. Σὲ κανένα δὲν εἴτανε μπορετὸ νὰ διαβάσει κάτω ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τὴν ἱστορία τῶν ματιῶν της. Δὲν τὴν ποθοῦσαν πιά· τὴν ὀνειρεύονταν ἢ τὴ φιλοδοξοῦσαν. Μεγαλώνοντας σιγὰ-σιγὰ στὰ χρόνια, πάνω στὸν ἀνθὸ τῆς ἡλικίας της τώρα πιά, ἡ κόρη τῶν Βιλλαρδουΐνων εἶχε γίνει κάτι περισσότερο ἀπὸ γυναῖκα· εἶχε γίνει εἴδωλο.

Στὰ 1285 — εἶταν τότε εἰκοσιτεσσάρων χρονῶν — πένθος βαρὺ

ἔπεσε στὴν αὐλὴ τῆς Ἀνάπολης. Ὁ ρήγας Κάρλος, ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἅγιου Λούη τῆς Φράντσιας καὶ νικητὴς τῶν Χοχενστάουφεν, ἔκλεισε τὰ μάτια. Ἄδειος ἔμενε ὁ θρόνος, γιατὶ τὸ γιό του καὶ διάδοχο τὸν κρατοῦσαν φυλακισμένο οἱ Ἀραγωνέζοι. Εἶχε νικηθεῖ ἀπὸ τὸν Ντελισύρια σὰν εἶταν ἀρχηγὸς τοῦ πατρικοῦ στόλου, ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ φοβεροῦ ἀμιράλη κι ὁδηγήθηκε στὴν Ἱσπανία δέσμιος. Τὸ χηρευάμενο βασίλειο ἀνάλαβε νὰ τὸ διαφεντεύει, ἴσαμε τὸ γυρισμό του, ὁ Ροβέρτος, κόντες τοῦ Ἀρτουά.

Τότε, ὅπως σὲ κάθε γύρισμα τοῦ τροχοῦ τῆς τύχης, ἀνθρώπους ἴσαμε χτὲς εὐνοημένους τοὺς ἤπιε ἡ σκιά, κι ἄλλοι, ἄσημοι, ἀνέβηκαν στὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Βουβὰ κι ἀνεπαίσθητα ἡ αὐλὴ ἄλλαξε ὄψη. Τὴν ἴδια ἄλλωστε χρονιὰ τὴ σημάδευε περιστατικὸ μὲ σημασία γενικότερη: Στὸ θρόνο τῆς Φράντσιας ἀνέβαινε, διάδοχος τοῦ Φίλιππου τοῦ Τολμηροῦ, ὁ Φίλιππος ὁ Ὡραῖος. Πνοὴ νεανική, ἁβρή, γόνιμη, φύσηξε πέρα ὡς πέρα, σάρωσε τοὺς γερασμένους ἴσκιους κι ἀνέμισε καινούργια φλάμπουρα, μὲ χρώματα δροσᾶτα.

Μιὰ μέρα, σὲ τορνέο ποὺ συγκέντρωνε τὸν ἀνθὸ τῆς ντόπιας καὶ διαβατικῆς ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη ἱπποσύνης, ἀνακηρύχτηκε ὁμόθυμα νικητὴς κάποιος νεαρὸς ἄρχοντας ἀπὸ τὴ Φλάντρα.

Οἱ ἑράλδοι τῶν ἁρμάτων σήκωσαν τὰ μακρουλὰ σαλπίγγια τους, ἐσήμαναν διάτορα. Στὴν ἐξέδρα τὴν πολύχρωμη, ὅπου ἀναδεύονταν γιορτινά, μυρμηγκιάζοντας, τὰ φωτεινὰ χρώματα, οἱ χιονάτες ἑρμίνες, τὰ φλογᾶτα βελοῦδα, τὰ ὑγρὰ μεταξωτά, οἱ κυράδες κρατήσανε τὶς ανάσες τους. Ὕστερα ἀπὸ μονομαχία πεισματερή, ὁ νικημένος ἱππότης βρισκότανε ξαπλωμένος στὸν ἄμμο τοῦ στίβου· ὁ νικητής, ὄρθιος, σήκωνε ψηλὰ τὸ κοντάρι του, νὰ τὸν ἰδεῖ τὸ πλῆθος. Τοῦ ἔφεραν ἄλογο καινούργιο, γιατὶ τὸ δικό του εἶχε σκοτωθεῖ. Καβαλίκεψε κ' ἦρθε κάτω ἀπὸ τὴ θέση ὅπου καθόταν ἡ πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας. Στάθηκε. Τῆς ἀφιέρωνε τὴ νίκη του, εἶτανε λεύτερη νὰ ὑπαγορέψει τὴν τύχη τοῦ νικημένου. Σήκωσε ὁ ἱππότης τὴ μάσκα τῆς περικεφαλαίας του, καὶ τότε τὸ πρόσωπό του, ροδισμένο ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἔφεξε νεανικό, γελούμενο, τὰ γαλανὰ μάτια του στραφτάλισαν εὐκίνητα, γεμᾶτα αἰσιοδοξία.

Σαστισμένη ἡ Ἰζαμπώ, τραβιότανε στὸ βάθος τοῦ θρονιοῦ της χλωμή. Δὲν τὸν ἤξερε τὸ νεαρὸ τοῦτον ἄρχοντα, πρώτη φορὰ τὸν ἔβλεπε. Τ' ὄνομά του ἦρθε στ' αὐτιά της ἀνάμεσα στὴ χλαλοὴ τοῦ κόσμου, στὰ σαλπίσματα τῶν ἑράλδων, στὸν παφλασμὸ τῶν σημαιῶν, σὰ φερμένο θριαμβικὰ πάνω σ' ἀστραφτερὸ σύννεφο δόξας.

— Αἰνώ, Αἰνώ! ὁ γενναῖος ἄντρας, φώναζαν οἱ ἑράλδοι. Αἰνώ, Αἰνώ, ὁ γενναῖος ἱππότης! Αἰνώ, ὁ καστελλάνος τοῦ Αἰνώ!

Εἶταν ἀφέντης τοῦ Μπραιν-Λεκόντ, τοῦ Χάλ, τοῦ Σάρτ, τοῦ Ἐστρέμ· ὁ ἀντιβασιλέας κόντες τοῦ Ἀρτουὰ τὸν εἶχε ὀνομάσει Μεγάλο Κοντόσταβλο τῆς Σικελίας. Ἄρχοντας ἀπὸ τὸν πατέρα του κληρονομικὸς τοῦ Αἰνὼ ντ' Ἀβέν, συγγένευε μὲ τὸν πρῶτο Λατίνο αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. Τὰ τρία του ἀδέρφια εἶταν ἐπίσκοποι, ὁ ἕνας τοῦ Μέτζ, ὁ ἄλλος τοῦ Καμπραὶ κι ὁ τρίτος τῆς Οὐτρέχτης. Εἶχε σύρει τὸ σπαθί του, κατὰ διαταγὴ τοῦ Ροδόλφου τῶν Ἀψβούργων, γιὰ νὰ διαφεντέψει τοὺς βουργησέους τοῦ Καμπραί· ζήτησε τὴ διαιτησία τοῦ Ἐδουάρδου

τῆς Ἰγγλιτέρας ἐνάντια στὸν κόντε τῆς Ὁλλανδίας, ἔταξε νὰ ὑπηρετήσει στοὺς Ἅγιους Τόπους γιὰ λογαριασμὸ τῆς κοντέσσας Ἀλίκης τοῦ Μπλουά. Ὅμως ἄνεμος ξαφνικὸς τὸν εἶχε συνεπάρει κάποια μέρα κ' ἦρθε νὰ βάλει τὸ σπαθί του στὴν ὑπηρεσία τῶν Ἀνζού, ποὺ πάλευαν ἀδιάκοπα, σ' ἀγῶνα θανάσιμο, μὲ τοὺς στερνοὺς τῶν Χοχενστάουφεν. Ἔφερνε μαζί του πνοὲς μακρυνὲς ἀπὸ καταχνιασμένες, βορεινὲς χῶρες, ὄνειρα ἀνήσυχα, ὁράματα θαμπωτικά, φιλοδοξίες ἀκοίμητες, καὶ χίμαιρες. Κ' ἐλπίδες.

Τὸν ξανάδε ἀπὸ τότε στὴν αὐλή, κι ὄχι μιὰ φορὰ μόνο. Μέσα ἀπὸ τὸ παρδαλὸ πλῆθος τοὺς ἄρχοντες, τὸ σχεδὸν ἀνώνυμο, ξεπρόβαλε γι' αὐτὴν μοναδικός, μὲ φυσιογνωμία ξεκομμένη. Ὄχι πὼς ἔβρισκε στὸν ἐσώτερο ἑαυτό της, ὁ εὐπατρίδης τυχοδιώχτης, κάποιαν ἰδιαίτερη ἀπήχηση. Ἀποχτοῦσε ὅμως μιὰν ἀτομικότητα, κάτι τὸ ἀνάγλυφο καὶ τὸ ξεκάθαρο, μιὰν ἁδρὴ κι ἁπλὴ ὑπόσταση, πράμα ποὺ τὸ νιώθει, ποὺ τὸ ἐκτιμάει ἴσως παραπάνω ἀπὸ τὸ καθετὶ μιὰ γυναῖκα. Εἶταν ἐξωτερικὰ εὐκολονόητος, μὲ τέτοιον ὡστόσο τρόπο ποὺ νὰ μὴ φιμώνει τὸ ρεμβασμό. Μποροῦσες νὰ ζαλιστεῖς ἀνάλαφρα, γλυκά, σὰν ἀναλογιζόσουν τὴν περασμένη του ζωή, τὴν πολυκύμαντη, νὰ καμαρώσεις τ' ἀρυτίδωτα καὶ λεβέντικα νιάτα του, ποὺ δὲν τσαλακώθηκαν καθόλου ἀπὸ τὴν περιπέτεια, νὰ ὀνειρευτεῖς ἀχαλίνωτα μαζί του, δίχως μεγάλο φόβο ν' ἀπογοητευτεῖς. Ἡ ἀνήσυχη κ' αἰσιόδοξη ὁρμή του τὴν ἀποζημίωνε γιὰ τὴ δική της τὴ στεκάμενη ζωή.

Ὕστερα, ἔδειχνε ἀπέναντί της μιὰν εὐγένεια τόσο θαυμαστὰ ἔξυπνη, ποὺ γι' αὐτὴ καὶ μόνο θ' ἄξιζε νὰ τὸν προσέξεις. Δὲν τῆς ἔκανε φορτικὴ τὴν παρουσία του, δὲν τὴν πολιορκοῦσε καθὼς οἱ ἐρωτιάρηδες νεαροὶ ἱππότες τὶς διαλεχτές τους. Καμμιὰ ἀδιάκριτη ματαιοδοξία νὰ τῆς θυμίσει τὴ μέρα πού, χάρη σ' αὐτόν, ὅλα τὰ μάτια τῆς κούρτης καρφώθηκαν πάνω της καὶ μουρμούρισαν τ' ὄνομά της ὅλα τὰ χείλη. Δὲν εἶχε τὴν ἀδέξια πρόθεση ὁ Φλωρέντιος ντ' Αἰνὼ νὰ εἰσπράξει τὴν ἀντίχαρη τῆς χειρονομίας του. Ἔκανε πάλι ἕνα βῆμα πίσω, ἀφοῦ πιὰ εἶχε λάμψει στὴν ὁλόπρωτη γραμμή, καὶ ξαναπῆρε τὴν τυπική του θέση.

Ὅλα τοῦτα εἶταν ποὺ ἔκαναν τὴν καρδιά της νὰ ταραχτεῖ κάποιο βράδυ καλοκαιρινό, ἐκεῖ, στὰ περιβόλια τοῦ παλατιοῦ, σὰν τὸν εἶδε νἄρχεται ἀνάμεσα στοὺς δυὸ Μοραΐτες ἄρχοντες, τὸν Σωντερὸν καὶ τὸν Τουρναί. Στὸν κόρφο τῆς Ἀνάπολης κατέβαινε ἡ νύχτα· δροσερὰ μύριζαν οἱ λεμονιές, καὶ μέσα στὶς παχύσκιωτες ἀλλέες ζευγάρια-ζευγάρια εἶχαν σκορπίσει, σβήστηκαν στὸ σκοτάδι, οἱ κυράδες κ' οἱ παλατιανοί.

Οἱ δυὸ βαρῶνοι στάθηκαν μπροστά της καὶ τὴν προσκύνησαν χαμογελαστοί, μὲ τὸ θάρρος ἀνθρώπων ποὺ τὴν εἶχαν ἰδεῖ νὰ γεννιέται. Μόλις φτάνανε ἀπὸ τὴν Ἀχαΐα, βιάζοντας φέτος τὸ ταξίδι τους γιὰ νὰ καλωσορίσουν τὸν ξενιτεμένο ρήγα τῆς Ἀνάπολης ποὺ τέλος εἶχε γυρίσει. Εἶτανε τὸ 1289. Ὁ Κάρλος Β' ὁ Κουτσός, λευτερωμένος τέλος ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν Ἀραγωνέζων, ὕστερα ἀπὸ δέκα ὁλάκερα χρόνια σκλαβιᾶς, ἀνέβαινε στὸ θρόνο τοῦ πατέρα του.

Βλέποντας ὡστόσο τὸν Φλωρέντιο νὰ στέκεται μὲ διάκριση λίγα βήματα πίσω, γύρισαν, τὸν πήρανε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν παρουσίασαν στὴν πριγκηπέσσα τους.

—Ἕνας πολὺ γενναῖος καὶ πολὺ ἄξιος ἄρχοντας ἀπὸ τὴ Φλάντρα, τῆς εἶπαν. Δῶστε μας τὸ λεύτερο νὰ σᾶς τὸν γνωρίσουμε.

Λύγισε τὴ λιανή του μέση ἐκεῖνος καὶ τῆς ἀκροφίλησε τὸ χέρι, δίχως νὰ πεῖ τίποτα. Ὅταν ξανάστησε τὸ κορμί του, εἶδε ἡ Ἰζαμπὼ τὰ μάτια του ποὺ τὴν κοιτάζανε θαρετά, γελούμενα, μὲ τὴ γνώριμή τους αἰσιοδοξία.

— Μὰ τὸν γνωρίζω τὸν κόντε τοῦ Αἰνώ! εἶπε μὲ τὴ φωνή της τὴ λιγάκι συρτή, ποὺ ἔμοιαζε πάντα νἄρχεται ἀπὸ μακρυνὴ ἀποδημία.

Ὁ Φλωρέντιος δὲ σάλεψε, δὲ βλεφάρισε.

— Μοῦ ἀφιέρωσε κάποτε μιὰ νίκη του, ἀπόσωσε ἡ Ἰζαμπὼ ἐλαφρὰ σκανταλισμένη.

Ὁ νεαρὸς ἄρχοντας, τότε, γέλασε ξάστερα, μ' ἕνα γέλιο σύντομο καὶ ξερό, καὶ στήνοντας τὸ κεφάλι του κοίταξε γύρω, σὰν ἀδιάφορα, πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ἄλλων, καθὼς τὸ εἶχε συνήθειο.

Μίλησαν ὕστερα οἱ Μοραΐτες βαρῶνοι γιὰ τὰ πράματα τοῦ τόπου τους, ποὺ δὲν εἶταν καὶ τόσο εὐχάριστα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ πέθανε ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος ἕξη μπάϊλοι στὴ σειρὰ εἶχαν κυβερνήσει τὸ πριγκηπᾶτο. Ξεσηκωμοὶ τῶν βιλάνων, ἐπιδρομὲς κουρσάρων, φόβοι ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά, φιλονικίες ἀναμεταξὺ σὲ Φράγκους ἄρχοντες, ταράζανε τὸ Μοριὰ ἀδιάκοπα. Τελευταῖα, ὁ Γοφρέδος ντὲ Μπρυγέρ, ξεγελώντας τὸν μπάϊλο Νικόλαο ντὲ Σαὶντ Ὁμέρ, εἶχε ἁρπάξει τ' Ἀράκλοβο καὶ φοβέριζε πὼς θὰ συμμαχήσει μὲ τοὺς Ρωμιοὺς τοῦ Μυτζηθρᾶ ἂν δὲν τοῦ δινότανε φέουδο ἀντάξιο στὴν ἀντρεία του καὶ στ' ὄνομά του.

Ὁ Φίλιππος ντ' Αἰνὼ δὲν πῆρε μέρος στὴ συζήτηση. Ἔδειχνε μὲ τὴ στάση του, εὔγλωττα, πὼς εἶναι τρίτος, ξένος. Ὅμως ἡ σιωπή του εἶταν ἄνετη, καμμιὰ στενόχωρη ἀδεξιότητα δὲν ἀδικοῦσε τὴ φυσική του χάρη. Τὰ μάτια του, τὰ ζωηρὰ κι ἀνήσυχα, πεταρίζανε γύρω, πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια, κ' ἔνιωθες πὼς ἡ προσοχή του, δίχως νὰ εἶν' ἀδιάκριτη, ἔμενε ὡστόσο πάντοτε παροῦσα.

Ἀπὸ τότε, κι ὅλο τὸν καιρὸ ποὺ περάσανε στὴν Ἀνάπολη οἱ δυὸ βαρῶνοι, τὸν εἶδε ἀδιάκοπα μαζί τους ἡ Ἰζαμπώ, καὶ σὲ σύνδεσμο πολὺ στενό. Ὁ Κάρλος Β' τὸν εἶχε ὀνομάσει καπετᾶνο τῶν Κορφῶν· ἡ χρυσὴ σκάλα ξεδιπλωνόταν καθαρὰ μπροστὰ στὰ πόδια του, ἀνεβαίνοντας ὁλοένα. Ἔτσι, ἡ ταραχὴ τῆς Ἰζαμπὼς σὰν τῆς ἔγινε ἡ ἐπίσημη πρόταση, δὲν εἶχε γι' ἀφορμὴ τὸ ξάφνιασμα, παρὰ τὸ βαθὺ προαίσθημα ποὺ ἀληθεύει τέλος. Στὶς λίγες μέρες ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τὴ συγκατάθεσή της ἴσαμε τὸ γάμο, ἔγινε μέσα της, ὁμαλὰ κι ἀθόρυβα, μιὰ κοσμογονικὴ ἀλλαγή. Μέσ' ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θάλασσας καὶ τὴν καταχνιὰ τῆς ἀπόστασης, ἀναδύθηκε, ὄνειρο νοσταλγικό, μιὰ ἤπειρος χαμένη. Ξανάδε τὴν πατρίδα της, τὰ τριανταφυλλένια ἀκρογιάλια, τὶς ἄσπρες πολιτεῖες, τοὺς κάμπους ποὺ μυρίζουν μελισσόχορτο, τὰ βουνὰ ποὺ μυρίζουν θυμάρι. Κατάλαβε ξάφνου πὼς δὲν εἶχε ξεχάσει ποτέ· πὼς τὸ λάγγεμα τοῦ γυρισμοῦ θόλωσε γιὰ νὰ μὴν πονεῖ, κι ὄχι γιατὶ εἶχε γιάνει.

Τῆς φαινότανε τώρα πὼς θὰ χάνει πανιὰ γιὰ κάποια χώρα ποὺ τὴν εἶχε γνωρίσει πρὶν ἀπ' τὴ ζωή, μέσα στὸν τρυφερὸ ὕπνο τοῦ μητρικοῦ κόρφου. Μυστικὴ λαχτάρα συνεπῆρε τὴν καρδιά της, ἀπαντοχὴ

γλυκειά κι άνυπόμονη. Ἔδωσε προσοχὴ ἐλάχιστη στοὺς ὅρους ποὺ ὑπαγόρευε ὁ Κάρλος ὁ Κουτσὸς γι' αὐτὸ τὸ γάμο: Ἂν ποτὲ χηρέψει, νὰ μὴν ἔχει δικαίωμα οὔτε αὐτή, οὔτε ἡ κόρη ποὺ τυχὸν στὸ μεταξὺ θ' ἀποχτοῦσε, νὰ παντρευτοῦν δίχως τὴ συγκατάθεσή του. Ὅρος παράνομος, προσβλητικός, ἀντίθετος στὶς Ἀσσίζες, καὶ ποὺ τὴν ἔβαζε σὲ ἴση μοῖρα μὲ τὸ κατώτερο ἀρχοντολόϊ. Ὅμως οἱ Ἀνζοὺ τὸ θέλανε μὲ κάθε τρόπο τ' ὡραῖο πριγκηπᾶτο, δὲν εἶχανε σκοπὸ νὰ ἰδοῦν μιὰ μέρα νὰ χάνεται μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια τους ἡ ἐπικυριαρχία. Δέχτηκε ἡ Ἰζαμπώ, δίχως ν' ἀναμετρήσει τὶς συνέπειες, ἀνίκανη νὰ μαντέψει τὰ μελλούμενα ποὺ λαγοκοιμόνταν στὸ βάθος τῶν καιρῶν.

Μπαρκάρησαν στὸ Μπρίντεζι, λίγες ἡμέρες ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο, μὲ τὴν ἀκολουθία τους, ἑκατὸ καβαλάρους καὶ τριακόσιους τζαγρατόρους. Οἱ γαλέρες κ' οἱ ταρίδες ἔκαναν πανιά, ξανοίχτηκαν στὸ πέλαγο.

Κ' ἔτσι εἶναι ποὺ ἡ Ἰσαβέλλα τῶν Βιλλαρδουΐνων ἀξιώθηκε μιὰ μέρα ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ νὰ ξαναδεῖ τὴ γῆ τῆς Ἀχαΐας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΕΝ εἴτανε ψεύτικη, οὔτε ὑπερβολική, ἡ περιγραφὴ γιὰ τὴν κατάσταση στὸ Μοριὰ ποὺ εἶχαν κάνει ἐκεῖ κάτω, στὴν Ἀνάπολη, οἱ δυὸ βαρῶνοι. Ἀπὸ κοντά, τώρα, φαινόταν ἴσα-ἴσα πιὸ σοβαρή.

Ἀπαυδημένοι ἀπὸ τὴ φτώχεια κι ἀπὸ τὴν ἔπαρση τῶν Φράγκων, οἱ Γραικοὶ βουργησέοι καὶ βιλάνοι ἄρχισαν νὰ σιγομουγκρίζουν, ν' ἀναδεύονται ἀνήσυχα. Οἱ φεουδάρχες ἔγδυναν τὴ φτωχολογιὰ μὲ τὴν ἀπληστία τους, καβγαδίζανε ἀναμεταξύ τους. Ὅλο καὶ ξέπεφτε ἡ χώρα, ἀπὸ τὴν ὀρφάνια στὴν πεῖνα, ἀπὸ τὴν πεῖνα στὴν ἐρήμωση. Ἄσπαρτοι ἔμεναν οἱ κάμποι, ἀφοῦ οἱ χωριάτες ἤξεραν πὼς ἔτσι κι ἀλλιῶς θὰ τοὺς κορφολογήσουν οἱ τοπάρχοι· καβαλαρίες ἀπὸ σεργέντες, ροβολώντας ἀπὸ τὰ δυναμάρια, ἔπεφταν σὰν ἀκρίδα στὰ χωριά, ν' ἁρπάξουν, νὰ γδύσουν. Τοὺς γιαλοὺς τοὺς ἔδερναν οἱ κουρσάροι, Ἀραγωνέζοι, Γενοβέζοι, Σαρακηνοί. Ἔγλυφαν ἀδηφάγα, ἴσαμε τὸ κόκκαλο, τοὺς Γραικούς, οἱ Βενετσᾶνοι κ' οἱ Ἑβραῖοι τοκογλύφοι. Κ' οἱ πρῶτοι ροβολατόροι, ξεκόβοντας μ' ἀπόγνωση ἀπὸ τὰ χωριά, παίρνανε τ' ἅρματα στὸ χέρι, σμίγανε σμάρια-σμάρια, ληστοσυμμορίες, καὶ στοιχειώνανε τὰ περάσματα, τὰ μονοπάτια καὶ τὶς δημοσιές.

Ὁ πρίγκηπας Φλωρέντιος καταπιάστηκε μὲ κέφι νεοφώτιστου, σβέλτα, νὰ εἰρηνέψει καὶ ν' ἀνασυντάξει τὸ πριγκηπᾶτο. Ἔδειξε τὴν ἐξυπνάδα νὰ μὴν ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς δυναστεμένους. Περιμάζεψε πρῶτα τοὺς δυνάστες. Στὰ ἕντεκα χρόνια ποὺ εἶχαν περάσει ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Βιλλαρδουΐνου, καὶ κάτω ἀπὸ τοὺς ἔξη μπαΐλους ποὺ τὸν διαδέχτηκαν, οἱ Φράγκοι ἀρχόντοι εἶχανε βρεῖ ὅλον τὸν καιρὸ νὰ ἐξαχρειωθοῦν. Μ' εὐλυγισία θαυμαστὴ ἀλλὰ καὶ σταθερότητα ἀτσάλινη, κατάφερε γρήγορα νὰ τοὺς ὑποτάξει. Τὸν ἀναγνώρισαν γιὰ δυνατότερό τους, πιὸ πονηρό· ὑπόκυψαν. Τ' ὀμάτζιο ποὺ τοῦ δώσανε, βρῆκε τὸν τρόπο ἐκεῖνος νὰ τὸ κάνει ουσιαστικό. Ἡ νεανική του ὁρμὴ τάνυσε τὶς φτεροῦγες της σ' ὅλο τὸ φάρδος τῆς χώρας, ἔρριξε τὸν ἴσκιο τῆς κυριαρχίας της πάνω κι ἀπὸ τὸ πιὸ ἀπρόσιτο καστέλλι. Κατάλαβαν ἔτσι οἱ

δυνάστες, οἱ κουρνιασμένοι στὶς ἀητορράχες τοῦ Μοριᾶ, πὼς εἶχαν ἀποκτήσει ἀφέντη.

Ὕστερα καταπιάστηκε μὲ τοὺς ντόπιους, μ' αὐτοὺς ὅμως ὄχι τόσο φανερὰ καὶ ξεκομμένα. Ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ἀπὸ τὴ φυλή του, ὁ Φλωρέντιος ντ' Αἰνὼ εἶχε φέρει μαζί του τὴν ψυχὴ ἑνὸς εὐπατρίδη ποὺ θὰ μποροῦσε, ἂν τὸ καλοῦσε ἡ ἀνάγκη, νὰ γίνει κ' ἔμπορος. Ἄφησε νὰ ὑποθέσουν πὼς κρυφή του ἀδυναμία εἶταν ἡ τρυφερότητα, ματαιοδοξία του νὰ τὸν θεωροῦνε προστάτη καὶ πατέρα. Γνώριζε τὴν ψυχὴ τῆς πλέμπας ἀπὸ φυλετικὴ διαίσθηση. Θυμήθηκε λοιπὸν πὼς ἡ πριγκηπέσσα εἶχε στὶς φλέβες της αἷμα ρωμέϊκο καὶ τὴν κάλεσε νὰ τὸν βοηθήσει.

— Τί μπορῶ, κύριέ μου, νὰ κάνω ἐγώ; τὸν ρώτησε σαστισμένη ἐκείνη κι ὅμως προκαταβολικὰ σύμφωνη.

— Κάτι πολὺ ἁπλὸ κ' εὐχάριστο, κυρία, τῆς ἀποκρίθηκε ξάστερα γελώντας. Ἕνα ταξίδι, μιὰ περιοδεία σ' ὅλη μας τὴν ἐπικράτεια.

Ἡ καρδιά της χτύπησε μ' ἀνήσυχη λαχτάρα. Εἶχε γυρίσει στὴ χώρα ποὺ πάντοτε νοστάλγησε, ἀπὸ αἰχμάλωτη ἔγινε ἡγεμονίδα, ὅμως ἡ ἀνάγκη νὰ βρίσκεται στὴν Ἀνδραβίδα τῆς εἶταν χρέος φορτικό. Ἀπὸ τὸν τόπο τοῦτο δὲν εἶχε καμμιὰ τρυφερὴ θύμηση. Τὴν ψυχή της τὴ γήτευε ἡ Καλαμάτα.

— Θὰ πάω, κύριέ μου!

Στὸ βραχὺ διάστημα τῆς συζυγικῆς ζωῆς τους, ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε προλάβει νὰ μαντέψει κι αὐτή, καθὼς οἱ συμπατριῶτες της βαρῶνοι, μέσα στὸ Φλαμανδὸ εὐπατρίδη τὸν κυρίαρχο. Μιὰ παρθενικότητα ἁπαλή, ἀπολησμονημένη μέσα της ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια ποὺ εἶχε χάσει, ἀναδύθηκε, ζέστανε τὰ παγωμένα ἐκεῖ στὴν ἐξορία μάγουλά της. Ἡ καρτερικὴ ψυχὴ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς δὲν εἶχε τελειωτικὰ πεθάνει...

«Θὰ πάω, κύριέ μου.»

Ἔτσι ἀποφασίστηκε τὸ ταξίδι, καὶ τότε μόνο ξανάδε ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ, γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ δεκαεφτὰ χρόνια, τὸν τόπο ὅπου εἶχε γεννηθεῖ. Τὴν Καλαμάτα.

Τὴν ξανάδε ὅμως — ἀλλοίμονο! — ἀπὸ μακρυά, μέσα ἀπὸ γαλέρα ξένη... Οἱ Φράγκοι κατάφεραν νὰ πνίξουν τὸ μυστικό, ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε προσβολὴ θανάσιμη. Καὶ μόνο κάποιες μπαλάντες παλιὲς τῆς Ἀραγώνας, τραγουδημένες ἀπὸ ζογκλατόρους ἀλμογάβαρους, βουνήσιους, ράτσα περιφρονημένη, τ' ἀνιστοροῦν, παραλλαγμένο πάλι, ἀγνώριστο, ἔτσι ποὺ νὰ μοιάζει μὲ παραμύθι...

Ἕνα πρωΐ, χαράματα, εἶχε ξεμπαρκάρει ἡ Ἰζαμπὼ στ' Ἀνάπλι. Πέρασε μὲ τὴν ἀκολουθία της βιαστική, ἀνεπίσημα, βγῆκε ἀπὸ τὰ χώματα τῶν Ντελαρὸς καὶ γύρισε ἴσια στὴν Ἀνδραβίδα. Ἀπὸ τότε, καὶ στὸν ἑνάμιση χρόνο ποὺ ἀκολούθησε, δὲν τῆς δόθηκε ἄλλη φορὰ ἡ εὐκαιρία νὰ ἰδεῖ τὴν Καλαμάτα. Στὴν καρδιά της ἔμενε ἀξεδίψαστος ὁ τρυφερὸς καϋμός.

Στὴν Ἁγια-Σοφιὰ τῆς Ἀνδραβίδας, ἐκκλησιὰ φράγκικη, συνεδρίαζε κεῖνες τὶς μέρες, καλεσμένη ξαφνικά, ἡ Μεγάλη Κούρτη τῶν βασσάλων. Εἶχαν ἔρθει νὰ παρασταθοῦν ἀπὸ τὶς τέσσερις ἄκρες τοῦ πριγκηπάτου οἱ βαρῶνοι τῆς Ἀχαΐας κι ἀκόμα ὁ γέρο-κόντες τῆς Κεφαλλονιᾶς, ὁ Ριχάρδος Ὀρσίνι. Προέδρευε ὁ πρίγκηπας, ἔχοντας ζερβόδεξά

του όλους τοὺς στενούς του συμβουλάτορες. Εἶταν ἐκεῖ ὁ συμπατριώτης του Ἐγκελβέρτος ντὲ Λιντερκέρκε, ὁ εἰκοσάχρονος μαρεσάλος Νικόλαος ντὲ Σαὶντ Ὀμέρ, ὁ κοντόσταβλος Ἰωάννης Σωντερόν, κ' οἱ δυὸ σεπτοὶ πρόγονοι, ὁ Γοφρέδος ντὲ Τουρναὶ κι ὁ Γουλιέλμος ντὲ Μονπέλ. Στὰ θρονιὰ ποὺ συνηθίζουν οἱ Φράγκοι γιὰ τὸ ἐκκλησίασμα, ἀραδιασμένα τώρα σὲ διπλὴ σειρὰ γύρω στοὺς τοίχους, κάθονταν οἱ βαρῶνοι. Ὅμως δεξιὰ στὸν πρίγκηπα καὶ σὲ στασίδι ψηλό, σὰν τὸ δικό του, καθόταν ἡ ἴδια ἡ Ἰζαμπώ, κληρονομικὴ κυρὰ τοῦ πριγκηπάτου. Ὁ Σάλιος νόμος, ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει τὴ θηλυκὴ διαδοχή, δὲν ἴσχυε στὸ Μοριά, λοιπὸν ἡ πριγκιπέσσα, τυπικά, προέδρευε ἡ ἴδια τὴ Μεγάλη Κούρτη.

Ἡ μέρα εἶταν βροχερή, ἀπὸ τὰ στενὰ παράθυρα τὸ φῶς τοῦ δειλινοῦ ἀντιφέγγιζε μολυβωτὸ στὸ πλακόστρωτο χάμου. Εἶχαν ἀνάψει τὰ μανουάλια.

Ὁ πρίγκηπας ἔκανε μὲ τὸ δάχτυλο τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω στὰ χείλη του, γιὰ νὰ καλέσει ἔτσι βοηθό του τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Εἶπε:

—Ἄρχοντες φίλοι κι ἀδερφοί, σᾶς κάλεσα ἐδῶ, ὅλους τοὺς πλούσιους ἀνθρώπους καὶ βαρώνους τοῦ Μοριᾶ, νὰ κουβεντιάσουμε τὰ ζητήματα τοῦ πριγκηπάτου. Εἶσαστε ἀνθρῶποι μου καὶ μοῦ χρωστᾶτε τὴ συμβουλή σας.

Ὕστερα ἄρχισε νὰ φέρνει σὲ συζήτηση ἕνα - ἕνα τὰ ζητήματα, φιλονικίες ἀνάμεσα σ' ἱππότες, διαιτησίες γιὰ τόπους ἀμφισβητούμενους, ὑπερβασίες στὸ δικαίωμα τοῦ κυνηγιοῦ, καταπατήσεις, ξεσυνέριες. Ἡ ὁμήγυρη εἶταν ζωηρή. Ἀναδεύονταν ἀνυπόμονα οἱ βαρῶνοι στὰ θρονιά τους, παίρνανε μέρος ἢ καταδικάζανε φανατικά, συχνὰ - πυκνὰ βροντοῦσαν τὶς γροθιές τους. Κάποια στιγμή, ὁ ἀφέντης τῆς Βοστίτσας ποὺ εἶταν ἀψίθυμος, ἔφτυσε μιὰ βρισιὰ χοντρὴ κατάμουτρα στὸν τοπάρχη τοῦ Νικλιοῦ. Κ' εὐθὺς βροντήσανε τὰ σιδεράρματα στὶς πλάκες, στὰ σανίδια, οἱ φωνὲς πέρσεψαν, καὶ χρειάστηκε νὰ μποῦνε στὴ μέση οἱ κοντινοὶ γιὰ νὰ κρατηθεῖ ἡ τάξη.

Ἄκουγε μηχανικὰ ἡ Ἰζαμπὼ τὴ χλαλοή, ἀφαιρεμένα κοίταζε τὰ τραχειὰ πρόσωπα ποὺ πάνω τους θαμπόφεγγαν οἱ κίτρινες φλόγες τῶν κεριῶν. Ὁ ἀέρας εἶχε κιόλας βαρύνει ἀπὸ καπνιὰ καὶ χνῶτα, μυρωδιὰ βροχῆς γλιστροῦσε ἀπ' ἔξω. Ὅμως τὰ μάτια της κάθε τόσο γυρίζανε στὸν πρίγκηπα, δειλά, φευγαλέα. Τὸν ἤξερε τώρα, ἡ συγκέντρωση τούτη δὲ μποροῦσε ποτὲ νὰ τὸν ἐνδιαφέρει τόσο ποὺ ἔδειχνε. Κ' ὕστερα, ἡ βιαστικὴ σύγκλησή της...

Ξάφνου, κατὰ τὸ βράδυ, οἱ σεργέντες ποὺ φύλαγαν στὴν πόρτα, μπάσανε μέσα δυὸ ἀνθρώπους ξένους. Εἶταν ἄρχοντες Ρωμιοί, τὄβλεπες ἀπὸ τὰ ροῦχα τους τὰ πολύχρωμα καὶ λουσᾶτα. Ἤρθανε καὶ γονάτισαν μπροστά της καὶ στὸν πρίγκηπα. Ὁ γεροντότερος ἀνάλαβε νὰ μιλήσει.

—Ὁ ἀφέντης μας ὁ δεσπότης Νικηφόρος στέλνει τὸ συγγενικὸ χαιρετισμό του στοὺς μεγαλότατους πρίγκηπες τῆς Ἀχαΐας, εἶπε, τοὺς ἀνηψιούς του ἀπὸ τὴ συχωρεμένη ἀδερφή του, τὴν Ἄννα Κομνηνή.

Ἡ καρδιὰ τῆς Ἰζαμπῶς σπαρτάρησε. Ὕστερα ἀπὸ δεκαεφτὰ χρόνια, σὰ νὰ λάβαινε τώρα τὸ πρῶτο ὑπερτάφιο μήνυμα ἀπὸ τὴ μάννα τῶν παιδικῶν της χρόνων. Στάθηκε ν' ἀκούσει, κρατώντας τὴν ἀνάσα της.

Οἱ ἀποσταλμένοι ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Ἤπειρο. Ἄσχημα εἶταν τὰ

πράματα τοῦ δεσποτάτου: Πόλεμος εἶχε κηρυχτεῖ ἀνάμεσα στὸν Ἀνδρόνικο Παλαιολόγο καὶ τὸν Νικηφόρο Κομνηνό· τὰ Γιάννενα εἶχαν πέσει στὰ χέρια τῶν αὐτοκρατορικῶν, κ' ἑξῆντα γενοβέζικα κάτεργα, ρογεμένα ἀπὸ τὸν Παλαιολόγο, μπήκανε στὸν κόρφο, ἀπὸ τὸ Ξηρόμερο, νὰ φοβερίσουν τὴν Ἄρτα. Ἀπὸ στεριὰ πάλι, ἔρχονταν δεκατέσσερις χιλιάδες ἀλογάτορες καὶ πεζικὰ τριάντα χιλιάδες.

Ὁ πρίγκηπας εἶχε ἀκούσει ἀτάραχος τὴν ἀφήγηση τοῦ ἀποσταλμένου.

— Καὶ τί ζητάει ἀπὸ μᾶς ὁ ἀγαπημένος θεῖος μας; ρώτησε τὸ Ρωμιὸ ποὺ στεκόταν νὰ πάρει ἀνάσα.

Εἴτανε φανερό: Ὁ Νικηφόρος γύρευε βοήθεια. Τὸ εἶπε μὲ φρασεολογία μπερδεμένη ὁ Ἠπειρώτης ἄρχοντας, ἀραδιάζοντας ἀνάκατα εὐχές, παρακάλια, ὑποσχέσεις, εὐλογίες.

—Ὁ δεσπότης δὲ θὰ ξεχνάει πὼς μὲ τοὺς Γραικοὺς τῆς Βασιλεύουσας μᾶς δένει ἀγάπη καὶ τρέβα, παρατήρησε μ' οὐδέτερη φωνὴ ὁ Φλωρέντιος. Ὡστόσο — κ' ἔκοψε τὴν κουβέντα στὸ στόμα τοῦ Ρωμιοῦ —, ὡστόσο κληρονομικὸς ἀφέντης τοῦ πριγκηπάτου δὲν εἶμ' ἐγώ, ἀλλ' ἀπὸ δῶ ἡ κυρὰ-πριγκηπέσσα. Ἡ εὐλάβεια κ' ἡ ἀγάπη στὴν κυρά μας εἶναι πολὺ μεγάλες, ἔτσι ποὺ δὲ θὰ μπορούσαμε εὔκολα νὰ τῆς ἀρνηθοῦμε μιὰ χάρη, ἂς εἶναι καὶ τόσο μεγάλη σὰν κι αὐτήν. Ἀκούσαμε τὰ λόγια σας. Θὰ ρωτήσουμε τὴ γνώμη τῶν πλούσιων ἀνθρώπων ποὺ εἶν' ἐδῶ παρόντες καὶ θὰ σᾶς ἀποκριθοῦμε τί μᾶς ἀρέσει νὰ κάνουμε, αὔριο τὸ πρωΐ.

Ἔτσι εἶπε. Κι ὅταν οἱ δυὸ Ἠπειρῶτες βγήκανε πισωπλατίζοντας, κ' οἱ σεργέντες ξανάκλεισαν τὶς πόρτες, ζήτησε στ' ἀλήθεια τὴ συμβουλὴ τῶν βασσάλων του. Ὅμως αὐτὸς — τὸ ἔνιωθε ἡ Ἰζαμπὼ — τὸ εἶχε ἀποφασίσει κιόλας, κι ὁ ἰσχυρισμός του πὼς δὲ μποροῦσε τίποτα νὰ τῆς ἀρνηθεῖ εἴταν μονάχα πρόσχημα. Ἀλλόκοτη πράξη, ἀπὸ κεῖνες ποὺ συνήθιζε ὁ πρίγκηπας καὶ ποὺ σ' ἔκαναν ἀνίκανο νὰ βεβαιώσεις ἂν εἴταν ἀφιλόκερδες χειρονομίες ὅλο ἁβρότητα ἱπποτικὴ ἢ σχέδια νοῦ πολυμήχανου, νὰ σοῦ φορτώσει μέρος τῆς εὐθύνης καὶ νὰ σὲ γονατίσει μὲ τὸ βάρος τῆς συνενοχῆς.

Τῆς εἶπε λίγες μέρες ἀργότερα, στὴν κάμαρά τους:

— Κυρία, ὁ πόλεμος ἀποφασίστηκε, λοιπὸν μεθαύριο τὸ πρωΐ φεύγω.

Τὸν κοίταζε ἀμίλητη.

—Ἡ φευγάλα μου, πρόσθεσε ὁ πρίγκηπας μὲ τὸ χαμόγελό του, ἔχω τὴν ἐλπίδα πὼς δὲ θὰ σᾶς λυπήσει. Ἔτσι, δὲν ἔρχομαι ἐδῶ γιὰ μιὰ σπαραχτικὴ σκηνὴ ἀποχωρισμοῦ. Ξέρετε πὼς δὲ μοῦ πᾶνε οἱ βαθειὲς κι ὡραῖες συγκινήσεις. Εἶμαι — ἂν μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς μιλήσω μιὰ στάλα γιὰ τὸν ἑαυτό μου — ἕνας ἄνθρωπος πολὺ ψυχρός, πολὺ κοινός. Μπορεῖ ἡ γυναίκεια καρδιά, ἡ τρυφερή, νὰ μ' ἀποδοκιμάζει γιὰ τοῦτο, ἀλλὰ πῶς νὰ γίνει! Δὲ μοὔλαχε τὸ δῶρο νὰ συγκινῶ τὶς ὄμορφες κυράδες, νὰ τοὺς χαϊδεύω μὲ γλυκόλογα τ' αὐτιά, νὰ γράφω στίχους ἐρωτικοὺς καὶ τὰ παρόμοια. Εἶμαι παιδὶ τῆς τύχης, ἄξεστος κι ἀγροῖκος πολεμιστής.

— Δὲ σᾶς κρίνω, κύριέ μου, ἀποκρίθηκε ἡ Ἰζαμπὼ χαμηλώνοντας τὰ μάτια της. Σᾶς ὑπακούω μονάχα.

—Λαμπρὴ ἀπόκριση στὰ χείλη ἀρχόντισσας ἀληθινῆς κι ἀπὸ μεγάλο γένος! Ἔτσι κ' ἐγώ, ὑπολογίζοντας στὴ μεγαλοψυχία σας, ἔρχομαι ἐδῶ νὰ σᾶς ζητήσω μεγάλη καὶ δύσκολη ἐκδούλευση.

Δὲν τὸν κοίταξε, μονάχα χλώμιασε λίγο.

— Μιὰν ἐκδούλευση, νὰ τὸ ξέρετε, ὄχι προσωπικὴ γιὰ μένα. Γιὰ τὴν ὡραία τούτη χώρα ποὺ διαφεντεύουμε κ' οἱ δυό, καὶ ποὺ εἶναι ἡ πατρίδα σας.

— Σᾶς ἀκούω, κύριε.

Σίμωσε βαδίζοντας ἥσυχα, κι ἁπλώνοντας τῆς πῆρε στὶς χοῦφτες του τὰ μικρά της χέρια. Τὰ χέρια του εἶταν ἁβρὰ καὶ κρύα.

— Τί θὰ λέγατε ἂν αὐτὸ ποὺ σᾶς ζητῶ εἶταν κάπως... μιὰ σταλιὰ νὰ ποῦμε, ἐπικίνδυνο...

Σήκωσε τὰ μάτια της καὶ τὸν κοίταξε προσμένοντας.

— Λοιπὸν νά! Σᾶς ζητῶ, τῆς λέει σταθερά, νὰ φύγετε αὔριο πρωῒ γιὰ τὴν Καλαμάτα.

Κάτι μέσα της σπαρτάρησε, λαχτάρα κι ἀπορία. Δὲν καταλάβαινε τὰ λόγια του.

Ὅμως ὁ Φλωρέντιος ἔμοιαζε νὰ ἔχει ἀποσώσει τὴν κουβέντα του. Τὰ σταχτογάλανα μάτια του, μὲ τὶς φωσφοριστὲς κόρες ποὺ μέσα τους λὲς κ' ἔπεφτε ὁλοένα μιὰ ψιχάλα κρύα κι ἀσημωτή, τὴν κοιτάζανε τώρα στυλά, μὲ χαρούμενη, ἐνοχλητικὴ ἀφροντισιά.

— Λοιπόν; κάνει ἡ Ἰζαμπώ, παρατώντας νεκρὰ τὰ χέρια της στὸ μάλαγμα τῶν δικῶν του.

—Αὐτὸ εἶν' ὅλο! φώναξε κεῖνος. Δὲ σώνει; Ἡ μεγαλοψυχία σας, μά τὴν ἀλήθεια, μὲ ξιππάζει!

— Εἴπατε ἐκδούλευση ἐπικίνδυνη, νομίζω, κύριε.

—Ὤ! Θεέ μου, ποῦ ἔχω τὸ νοῦ μου! κι ὁ Φλωρέντιος χτύπησε μὲ τὴν παλάμη του τὸ μέτωπό του. Μὰ βέβαια, λησμόνησα νὰ σᾶς ἐξηγήσω...

Κάθησε δίπλα της στὸ μιντέρι κι ἀλαφρόσκυψε στ' αὐτί της, ἐμπιστευτικά.

— Φοβόσαστε καθόλου τοὺς Ρωμιούς; ρωτάει παίζοντας σύγκαιρα μὲ τὴ μαλαματένια ἁλυσίδα ποὺ κρέμεται γύρω στὸ λαιμό του.

— Τοὺς Ρωμιούς;

— Ναί. Εἶναι συμπατριῶτες σας — ἀπὸ τὴ μητέρα σας θέλω νὰ πῶ. Κάποτε, ἂν δὲν κάνω λάθος, ἄκουσα μάλιστα νὰ λένε πὼς ὁ βασιλέας τους ὁ κὺρ-Ἀνδρόνικος σᾶς εἶχε ζητήσει σὲ γάμο. Εἶν' ἀλήθεια;

— Εἶν' ἀλήθεια, ἀποκρίθηκε κοκκινίζοντας ἡ πριγκηπέσσα. Ὅμως ἤμουνα πολὺ μικρὴ ἀκόμα, παιδί.

— Τοῦ ἀρνηθήκατε.

—Ὄχι ἐγώ. Ὁ πατέρας.

Σηκώθηκε ἐλαφρός, ἔβαλε τὰ χέρια στὴ μέση του καὶ τέντωσε τ' ὄμορφο, μελόχυτο κορμί του.

— Φεύγοντας γιὰ τὴν Ἤπειρο, λέει ἀλλάζοντας τόνο, παίρνω μαζί μου τετρακόσιους βασσάλους μας. Τὸ πριγκηπᾶτο θὰ ὀρφανέψει γιὰ κάμποσο καιρὸ ἀπὸ ἄντρες. Λοιπὸν...

— Λοιπόν; τὸν ρωτάει ἥσυχα.

— Λοιπὸν οἱ Ρωμιοὶ εἶναι γένος δολερό, ὁρκοπάτες. Σὰν τὸ μάθουν στὸ Μυστρά, μπορεῖ νὰ θεωρήσουν τὴ στιγμὴ κατάλληλη γιὰ εἰσβολὴ στὸ πριγκηπᾶτο καὶ γιὰ κοῦρσος.

Τὴν ἔβριζε γιὰ τὴν ἑλληνική της φύτρα; Τὸ ἔλεγε ἀφρόντιστα, εἰλικρινά; Καὶ τέλος ποιὸ εἴτανε τὸ σχέδιό του; Τὴν πρόσταζε νὰ πάει στὴν Καλαμάτα, τὸ πιὸ κοντινὸ στὸ Μυστρὰ σημεῖο τοῦ πριγκηπάτου, καὶ μαζὶ φοβόταν μιὰν εἰσβολή...

—Δὲ σᾶς καταλαβαίνω, τοῦ λέει ἁπλοϊκά.

Γέλασε γέλιο πλατὺ ὁ Φλωρέντιος.

— Μιὰν ἀποστολὴ ἐπικίνδυνη, δὲ σᾶς εἶπα; Ἐ λοιπόν! Ἡ παρουσία σας στὴν Καλαμάτα θ' ἀποκοιμίσει τοὺς Ρωμιούς. «Μιὰ κ' ἡ πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας βρίσκεται ἐδῶ, θὰ ποῦν, τὸ πριγκηπᾶτο δὲ μένει ἀφρούρητο. Ποτὲ δὲ θἄφηνε ὁ πρίγκηπας τὴν κυρά του ἀπροστάτευτη, σὲ μέρος ἐκτεθειμένο...»

Ἔμεινε ἀναπολόγητη, τόσο παιδιάστικο τῆς φαινόταν τὸ πρόσχημα, τόσο ἀνάξιό του.

Ἐκεῖνος σηκώθηκε καὶ τῆς ἔπιασε μ' ἐπιδειχτικὴ διάχυση τὸ χέρι.

— Χαίρομαι ποὺ συμφωνεῖτε μαζί μου!

Γέλασε πάλι μὲ τὸ δυνατό, ἀπότομο γέλιο του, καὶ σκύβοντας τῆς φίλησε ἀβρὰ τὰ δάχτυλά της.

Ἔμεινε ἀφαιρεμένη κι ἄτονη ὁλάκερο κεῖνο τὸ δεῖλι. Κοίταζε τὶς γυναῖκες της νὰ ἑτοιμάζουν τὶς ἀποσκευὲς γιὰ τὸ ταξίδι, νὰ πηγαίνουν, νἄρχονται, κι ὁ νοῦς της πιὰ δὲ δούλευε, κάτι σὰ σκιὰ λιπαρὴ τὸν εἶχε σκεπάσει. Ἐκεῖ κατὰ τὰ λυχνανάματα, καθὼς ἔγερνε στὸ κρεββάτι της μὲ τὸ κορμὶ λυμένο, λὲς κ' εἶχε βαδίσει πολύ, εἶδε στὴ φαντασία της τὴν Καλαμάτα, τὸ κάστρο ὅπου γεννήθηκε, τὸν ἀφρᾶτο κάμπο, τὴ γαλανὴ θάλασσα. Ὅμως ἀπόρησε ποὺ οὔτε ἡ ἀναπόληση τούτη δὲν τῆς ξυπνοῦσε τώρα τὴν ἀλλοτινὴ λαχτάρα.

Τῆς εἴταν ἔτσι γραφτό, θἄλεγες, ὅλους τοὺς πόθους της, τοὺς βαθειοὺς καὶ σπάνιους, νὰ τοὺς γεύεται πραγματοποιημένους κάποιαν ὥρα πού, θὲς ἀπὸ τὴν ἀτέρμονη ἀπαντοχή, θὲς ἀπὸ κακοτυχιά, κάθε ζωντανὸς παλμός τους εἶχε σταματήσει καὶ κάθε θέλγητρό τους νεκρωθεῖ.

Ἡ ἄλλη μέρα ποὺ ξημέρωσε εἴταν κρύα, συννεφιασμένη. Ὁ χειμῶνας εἶχε μπεῖ· κιτρίνιζε καὶ μαραινόταν ὁ ὡραῖος, σγουρὸς κάμπος τῆς Ἀνδραβίδας, καὶ τὶς δημοσιὲς τὶς ἐρήμωνε ὁ ἀψὺς βοριάς.

Στὸν αὐλόγυρο κάτω, πρόσμεναν οἱ ἱππότες τῆς συνοδίας. Κατέβηκε ἡ Ἰζαμπὼ μὲ τὴ βάγια της καὶ τρεῖς ἀκόμα γυναῖκες. Οἱ σταβλίτες σπρώξανε τὰ μουλάρια, τὰ φορτωμένα μ' ἀποσκευές, τὰ ξεβγάλανε στὸ δρόμο. Τὰ παιδόπουλα φέρανε τ' ἄσπρο ἄλογο τῆς κυρᾶς, καθὼς ὅμως ἔκανε κείνη νὰ καβαλικέψει, ὁ πρίγκηπας τὴ σταμάτησε. Χαμογελαστὸς ἔσκυψε κοντά της μ' ἄπειρη χάρη κι ἄρχισε νὰ τῆς κουβεντιάζει χαμηλόφωνα, σὰν ἐραστής. Τῆς ἔλεγε, τῆς ἔλεγε, ὅμως τὰ λόγια του, ἀντίθετα μὲ τὴν ἔκφρασή σου, εἴταν ἀσήμαντα καὶ κοινά. Τὶς ἀγαποῦσε πολὺ ὁ Φλωρέντιος τὶς δημόσιες τοῦτες κ' ἐπιδειχτικὲς σκηνές. Τέλος, σὰν χορέστηκε ἀπὸ τὰ μάτια ποὺ τοὺς κοίταζαν γύρω, γονάτισε μὲ τὄνα πόδι καὶ τὴν κάλεσε νὰ πατήσει στὸ γόνατό του γιὰ ν' ἀνέβει στ' ἄλογο.

— Κύριέ μου, αὐτὸ δὲ γίνεται! λέει κείνη σαστισμένη.

— Μὰ ναί, γίνεται. Ἀφοῦ σᾶς τὸ λέω ἐγώ!

Ἡ φωνή του εἶχε κάτι τὸ ἀναντίρρητο. Τῆς ἔδωσε τὸ χέρι του, τὴν ἔβαλε νὰ πατήσει στὸ γόνατό του, καὶ μ' ἕνα λαστιχένιο τάνυσμα τῶν νεφρῶν τὴ σήκωσε σὰν πούπουλο ἴσαμε τὴ σέλλα. Ὕστερα πῆρε τ' ἄλογό της ἀπὸ τὸ χαλινάρι καὶ τ' ὁδήγησε ὁ ἴδιος στὴν ἐξώπορτα. Ἐκεῖ, μὲ μιὰ κίνηση κομψὴ καὶ σβέλτη, τὸ ξαμόλυσε στὴ δημοσιά. Τραβήχτηκε πίσω ἕνα βῆμα κι ἄφησε τὴ συνοδία νὰ περάσει τριποδίζοντας ἀπὸ μπροστά του.

Ὁ σταβλίτης ποὺ προπορευόταν, σάλπιζε μὲ τὸ βούκινο. Παραμέριζαν ἀλαφιασμένοι οἱ ἀραιοὶ Ἀνδραβισαῖοι. Ξεδίπλωσε ὁ σκουταρᾶτος τὸ φλάμπουρο, καὶ στὸν ἀέρα πλατάγισε τὸ χρυσὸ καὶ μαῦρο οἰκόσημο τῶν Βιλλαρδουΐνων. Ἀκολουθοῦσε τὴν κυρά του ἀπὸ κοντά. Στοὺς στενοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, ἀνάμεσα στὰ σπίτια ποὺ διαπλατώνανε βιαστικὰ τὰ παραθυρόφυλλά τους, κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀγουροξυπνημένων βουργησέων, κρουνέλιασε ἡ λαμπρὴ συνοδία μὲ ποδοβολητὸ σύμπυκνο καὶ χρεμετίσματα κυματερά. Ὁ πρωϊνὸς ἄνεμος ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ μύριζε χορτάρι, μακρυνὴ βροχή. Προσπέρασαν τὰ τελευταῖα σπίτια τῆς Ἀνδραβίδας καὶ βγήκανε στὸν κάμπο. Τὸ χρυσόμαυρο φλάμπουρο τῆς Ἰζαμπὼς ξεμάκρυνε φτεροκοπώντας πλαταγιστὰ κάτω ἀπὸ τὰ σκελετωμένα κλαδιὰ τῶν γυμνῶν δέντρων.

Ὁ δρόμος τραβοῦσε ἴσια κατὰ τὸ νοτιά, ἀφήνοντας δεξιά του τὴ δαντελλωτὴ παραλία τῆς Ἠλείας. Πευκιὰς πυκνὸς τοὺς ἔκρυφε πιὸ κάτω τὸ γιαλό, κι ἀνάσαναν τότε μ' ἀνακούφιση οἱ τέσσερις γυναῖκες τῆς ἀκολουθίας. Φοβόντανε τὴ γειτονιὰ τῆς θάλασσας. Κουρσάρικα, γενοβέζικα κατὰ τὸ πλεῖστο, περιπολεύανε ἀδιάκοπα στ' ἀνοιχτά. Οἱ σιδερόφραχτοι ἱππότες τῆς συνοδίας, ἀρματωμένοι ἀπὸ κορφὴ σὲ νύχια, καθὼς γιὰ μάχη, εἶχαν πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν σκουταράτων τὶς λόγχες τους, κρεμάσανε στὴ σέλλα τὰ σκουτάρια καὶ ζώνανε τὴν κυρά τους ἀπὸ κοντά.

Τὸ μεσημέρι στάθηκαν γιὰ λίγο κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, νὰ φᾶνε. Κάθησε ἡ πριγκηπέσσα στὸ χαλὶ ποὺ τῆς ἔστρωσαν, ἀνάρριξε τὸ πέπλο κ' ἔσιαξε τὰ μαλακὰ καστανά της μαλλιά. Γιὰ πρώτη φορὰ ἕνα αἴσθημα εὐεξίας, βαθύ, τάνυζε τὴν ψυχή της. Ζάλη γλυκειὰ τῆς λευτεριᾶς. Χαμογέλασε.

— Γιολάντα, λέει ἀναγέρνοντας στὸν ἀγκῶνα της, τραγούδησέ μου.

Ἡ νεαρὴ Φράγκισσα, στρογγυλοπρόσωπη καὶ ροδομάγουλη κοπέλλα ἀπὸ τὴ Μπουργκόνια, σάστισε.

—Ἐδῶ, στὸ ὕπαιθρο, κυρά μου!

—Ἐδῶ, γιατί; Ποῦ ἀλλοῦ εἶναι τόσο ὄμορφα!

Ἅπλωσε τὸ χέρι της ἡ Ἰζαμπὼ καὶ χάϊδεψε τὶς ξερὲς βελόνες ἀπὸ τὰ πεῦκα ποὺ στρώνανε, χαλὶ ἀφρᾶτο, τὴν πλαγιὰ τοῦ δρόμου. Χάϊδεψε τὰ καστανόξανθα μαλλιὰ τῆς Γιολάντας, χάϊδεψε μὲ τὸ μάτι τὰ δέντρα, τὸ χαμηλὸν οὐρανό. Ἀγάπη διάχυτη, πλούσια, πέρσευε στὴν καρδιά της. Τὰ πουλιὰ πετοῦσαν χαμηλά· μουγγὸ εἶταν γύρω τὸ τοπίο, καθὼς ὅταν περιμένει τὴ βροχή.

— Καλή μου, εἶναι χρεία νὰ βιαστοῦμε, κάνει ἡ βάγια πάντοτε

προνοητική καὶ ψύχραιμη. Μονάχα αὐτὴ εἶχε τὸ λεύτερο νὰ δίνει γνώμη στὴν πριγκηπέσσα. Τὴν εἶχε θρέψει μὲ τὸ γάλα της, τὴν εἶχε ἀκολουθήσει παντοῦ, στὴν ἐξορία, στὴν κούρτη τῆς Ἀνάπολης, καὶ στὸ γυρισμό. Καθισμένη τώρα μεγαλόπρεπα, μὲ τὸ μποῦστο της κορδωμένο, δίπλα στὴν Ἰζαμπώ, ἀπόσωνε τὸ φαΐ της μ' ὄρεξη ἀκατάβλητη, ἀλλὰ καὶ γεμάτη ἀξιοπρέπεια.

—Ὦ! λίγο ἀκόμα, ἱκέτεψε ἡ πριγκηπέσσα.

Ἡ Γιολάντα τραγούδησε, καὶ συνάχτηκαν γύρω οἱ ἱππότες νὰ τὴν ἀκούσουν. Ἡ φωνή της, λιανοτρέμουλη, ψεύτικη, σὰν κούκλας κουρντισμένης, χώνευε στὴν ἀπέραντη σιωπὴ τοῦ δάσους, κάτω ἀπὸ τὸ μπαμπακερὸ οὐρανό. Εἶπε ἕνα τραγούδι τοῦ πανιοῦ, ἀπὸ κεῖνα ποὺ τραγουδοῦσαν στὴν πατρίδα της οἱ γυναῖκες δουλεύοντας στὸν ἀργαλειό.

— Καιρὸς τώρα! λέει ἡ βάγια αὐστηρὰ μόλις τὸ τραγοῦδι ἔπαψε.

Καὶ σηκώθηκε πρώτη, τινάζοντας τὰ ψίχουλα ἀπὸ τὴν ποδιά της.

Ἡ Ἰζαμπὼ ἀναστέναξε. Ἔτσι εἶταν πάντα γι' αὐτήν, κοντόπνοη ἡ εὐτυχία.

— Πᾶμε.

Ἀνέβηκε στ' ἄλογό της καὶ τράβηξε μπροστά. Καθὼς οἱ ἱππότες βιάζονταν νὰ τὴν προλάβουν:

— Σταθεῖτε πιὸ πίσω, τοὺς λέει σηκώνοντας προσταχτικὰ τὸ χέρι. Θέλω νὰ νομίζω πὼς εἶμαι μονάχη.

Κράτησαν τ' ἄλογά τους, δισταχτικοί. Μονάχα ὁ γερακάρης ποὺ ἔκανε καὶ τὸν ὁδηγό, πήγαινε μπροστά. Τὸν ἀκολούθησε σ' ἀπόσταση ἡ πριγκηπέσσα. Ἡ ἀκολουθία ἦρθε τὸ κατόπι μὲ διάκριση.

Ξέκοψαν ἀπὸ τὸν παραλιακὸ δρόμο κ' ἔστριψαν ἀριστερά, ἀπὸ μονοπάτι. Ἄνεμος τώρα χλιαρὸς καὶ ἄταχτος εἶχε σηκωθεῖ, τὰ σύννεφα, ψηλά, πιάνανε νὰ μελανιάζουν. Κατέβηκαν ἀργὰ ἴσαμε πάνω στὶς δεντροκορφὲς θαρεῖς, νὰ σκαλώσουν. Ἡ γῆ ἀνάδωσε μυρωδιὰ πυκνὴ ἀπὸ χῶμα, προαίσθημα βροχῆς. Πίσω, οἱ γυναῖκες, φουρφουλίζοντας σὰν πουλακίδες, τυλίχτηκαν στοὺς μαντύες τους σφιχτά, ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Κατέβηκαν μιὰ μικρὴ λαγκαδιά, πέρασαν κροταλίζοντας πάνω στ' ἄσπρα χαλίκια τὸν ξεροπόταμο, κι ἀνεβαίνανε τώρα τ' ἀνηφόρι τοῦ ἄλλου ὄχτου, ὅταν, ψηλά, ξεκόβοντας τὴ σκιά του πάνω στὸν ἄλαμπο οὐρανό, ἕνας καβαλάρης φάνηκε νὰ προβάλλει.

Κοντοστάθηκε ὁ γερακάρης κ' ἔπιασε τὸ κρεμασμένο στὸ πλευρό του βούκινο νὰ φυσήξει. Οἱ ἱππότες βιάσανε τ' ἄλογά τους, ζυγώσανε τὴν πριγκηπέσσα, ἁπλώνοντας γύρω ἀχτιδωτά. Ψηλά, δίπλα στὸν πρῶτο, φάνηκε τώρα κι ἄλλος καβαλάρης. Εἶχαν σταθεῖ κ' οἱ δυό τους δίπλα-δίπλα καὶ μοιάζανε νὰ κοιτάζουν τὴ συνοδία ποὺ ἀνέβαινε.

— Σταθεῖτε, κυρία! φωνάζουν οἱ κοντινοὶ ἱππότες στὴν Ἰζαμπώ.

Κράτησε τ' ἄλογό της δίχως νὰ νιώσει ἀνησυχία καμμιά. Ἄκουσε τὸ γερακάρη ποὺ φυσοῦσε στὸ βούκινο καὶ τὴ λαγκαδιὰ γύρω ν' ἀντιβουΐζει.

—Ἔ! ποιὸς νὰ ζεῖ; κράζει ὁ γερακάρης βάζοντας χωνὶ τὶς παλάμες του στὸ στόμα. Θὲς ὅμως γιατὶ ἡ ἀπόσταση εἶταν μεγάλη, θὲς γιατὶ οἱ ξένοι κεῖ πάνω δὲν τὸ εἴχανε σκοπό, ἀπόκριση δὲ δόθηκε.

Μιὰ σαγίτα, σφυρίζοντας, πετώντας, φεύγει ἀπὸ τὸ τόξο ἑνὸς ἀνθρώπου τῆς ἀκολουθίας καὶ χάνεται ψηλά, στὸν οὐρανό.

Ὅμως ἡ πριγκηπέσσα σήκωσε τὸ χέρι της. Δὲν ἤθελε νὰ τοξεύουν, ὄχι. Στὸ μεταξύ, οἱ ξένοι καβαλάρηδες σάλεψαν, ξεκίνησαν καὶ πῆραν ἥσυχα τὸ κατηφόρι. Εἶταν μονάχα δυό, ἔρχονταν κατὰ δῶθε. Ἔλαμψε ἡ ἀρματωσιὰ τοῦ πρώτου, ὕστερα, πιὸ θαμπά, τοῦ δεύτερου. Τότε φάνηκε πὼς εἶταν Φράγκοι.

Μεσοδρομὶς στὴν πλαγιά, συναντήθηκαν ἡ συνοδία κ' οἱ ξένοι. Ὁ πρῶτος εἶταν ἱππότης, σκουταρᾶτος του ὁ δεύτερος. Ξάφνου ἡ Ἰζαμπὼ ρίχνει μιὰ φωνὴ χαρᾶς:

— Εὐγενικέ μου Ἰωάννη! κι ἅπλωσε τὸ χέρι της.

Ὁ ἱππότης κράτησε τ' ἄλογό του, πέζεψε κ' ἦρθε νὰ τῆς φιλήσει τὰ δάχτυλα εὐλαβικά. Εἶτανε νέος, ξανθός, ψηλόλιγνος. Στὸν ὦμο πάνω, τ' ἄσπρο του ἐπιλωρίκι εἶχε ραμμένο γαλάζιο σταυρό.

—Ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια! λέει ἡ Ἰζαμπὼ κοιτάζοντας τὸ νέο παραξενεμένη. Ὅμως τὰ μάτια της γελοῦσαν. Δυὸ χρόνια... Γυρίζεις τέλος στὸ Μοριά, ὕστερα ἀπὸ τὸ προσκύνημά σου στοὺς Ἅγιους Τόπους; Λοιπὸν ἡ ἐπιθυμία σου πραγματοποιήθηκε τέλος. Πόσα πράματα θὰ εἶδες, ἔ!... Πολέμησες, Ἰωάννη;

Ἡ φωνή της εἶχε μιὰ διάθεση ἀδιόρατα περιγελαστική.

—Ἔρχομαι ἀπὸ τὴν πολιορκία τοῦ Ἅγιου Ἰωάννη τῆς Ἄκρας, εἶπε τὸ παλληκάρι χαμηλώνοντας τὰ μάτια του.

—Ἄ, νά λοιπόν! Πολέμησες τοὺς Σαρακηνούς, ἔκανες κατορθώματα, δοξάστηκες! Φαντάζομαι...

— Δὲν πῆγα γιὰ νὰ δοξαστῶ, κυρία.

— Ξέρω, ξέρω. Μαντεύω. Κάποιο τάμα'...

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ ἱππότης.

—Ἔλα, ἀνέβα στὸ φαρί σου κι ἀκολούθα με, πρόσταξε γελώντας ἡ πριγκηπέσσα. Πηγαίνουμε στὴν Καλαμάτα.

Ὑπάκουσε. Πήδησε στ' ἄλογό του καὶ πέρασε ἀριστερὰ στὴν Ἰζαμπώ. Ξεκίνησαν.

— Ποῦ πήγαινες, ἄρχοντα Ἰωάννη; Στὴν Ἀνδραβίδα;

— Ναί, κυρία. Νὰ παρουσιαστῶ στὸν πρίγκηπα.

—Ὁ πρίγκηπας λείπει σὲ πόλεμο. Λοιπὸν ἔλα μαζί μου.

Εἶταν γιὸς τοῦ Γοφρέδου ντὲ Τουρναί, βαρώνου τῶν Καλαβρύτων. Ἡ οἰκογένειά του εἶχε τίτλους παλιούς, ὅμως ὅλους τοὺς ἐπισκίαζε ἡ ἱστορία τοῦ σταυροφόρου πρόγονου κ' ἡ σειρὰ ποὺ πῆρε στὴ διανομὴ τοῦ Μοριᾶ ὕστερα ἀπὸ τὴν κουγκέστα. Μὲ τὸ φέουδο ποὺ τοὺς δόθηκε οἱ ντὲ Τουρναὶ γίνονταν μεγάλοι βαρῶνοι τῆς Ἀχαΐας, ἀπὸ τοὺς δώδεκα ὁμότιμους τοῦ πριγκηπάτου· εἶχανε τὸ δικαίωμα ὑψηλῆς δικαιοσύνης, νὰ κόβουνε νόμισμα καὶ νὰ χτίζουν καστέλλια. Ὅμως ὁ Γοφρέδος τώρα γερνοῦσε πολύ, ὅλο καὶ χαμήλωνε σ' ἡλιοβασίλεμα θριαμβικό. Ὁ ρήγας Κάρλος τῆς Ἀνάπολης, ποὺ τὸν εἶχε τιμήσει ἄλλοτε μὲ τὴν προσωπικὴ φιλία του, τώρα βρισκόταν μέσα στὸ χῶμα. Ἔνιωθε κι ὁ γέροντας βαρῶνος τὶς δυνάμεις νὰ τοῦ λείβονται, τὴ σπίθα τῆς ζωῆς του νὰ σιγοτρεμίζει. Σπάνια τώρα πιὰ κατέβαινε στοὺς κάμπους. Κούρνιαζε σὰ γέρικος ἀητός, ἀποτραβηγμένος μελαγχολικὰ στὸ κάστρο του, ἐκεῖ

πάνω στὰ βουνὰ τῶν Καλαβρύτων, καὶ καρτεροῦσε τὸ γιό του νὰ γυρίσει ἀπὸ τὸ μακρυνὸ ταξίδι. Στύλωνε στὸν ὁρίζοντα μάτι ποθεινὸ ὁ γέρος τοπάρχης, γεμᾶτο ἀνήσυχες ἐλπίδες. Δὲν ἤθελε νὰ τὸν πάρει ὁ Χάρος, ὄχι, προτοῦ παραδώσει κανονικὰ τὴν ἐξουσία στὸν κληρονόμο του. Δὲν ἔπρεπε ἡ γῆ νὰ μείνει δίχως διάδοχο κι ἀφέντη, οὔτε τ' ὄνομά του νὰ σβηστεῖ.

— Σὲ σαγίτεψαν, εὐγενικέ μου Ἰωάννη, λέει ἡ Ἰζαμπὼ μὲ τρυφερὴ φαιδρότητα στὴ φωνή της. Χαίρομαι τουλάχιστον ποὺ δὲ σ' ἄγγιξαν. Δὲ θἄθελα νὰ δώσω τέτοια λύπη στὸ σεβαστό μου πατέρα σου ποὺ σὲ καρτερεῖ νύχτα - μέρα.

— Ζεῖ ὁ πατέρας μου λοιπόν ; ἔκανε ὁ νεαρὸς ἱππότης καὶ τὰ μάγουλά του χρωματίστηκαν. Εὐχαριστῶ, κυρία, γιὰ τὴ χαρὰ ποὺ μοῦ δίνετε μ' αὐτή σας τὴν κουβέντα.

— Ζεῖ, κι ἀναρωτιέμαι μήπως κάνω ἄσχημα ποὺ σ' ἀναγκάζω νὰ ξεστρατίσεις. Θὲς ν' ἀνέβεις στὰ Καλάβρυτα ; Σ' ἀφήνω λεύτερο. Μὴν ἔρθεις, ἄρχοντα Ἰωάννη, στὴν Καλαμάτα.

—Ὦ ! ὄχι, ἔκανε ταραγμένος ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί. Θ' ἀκολουθήσω τὴ χάρη σας μιὰ κ' ἔλαχε νὰ τὴ συναντήσω.

Ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό του καὶ τῆς φάνησε πὼς τὸ μάγουλό του εἶχε γίνει παράδοξα χλωμό. Πόσο εἴτανε νέος ! τὸ πολὺ εἰκοσιπέντε χρονῶν. Τὸν εἶχε ἀρματώσει ἱππότη, στὰ δεκαοχτώ του χρόνια, ὁ ἴδιος ὁ βασιλέας τῆς Φράντσιας Φίλιππος — ἔτσι λέγανε — κι ἀπὸ τότε ἴσαμε ποὺ ξανάρθε στὸ Μοριά, ὕστερα δηλαδὴ ἀπὸ δυὸ χρόνια, κανένας δὲν ἤξερε ποῦ εἶχε πάει, πῶς ἔζησε. Φανερώθηκε στὴν Ἀνδραβίδα τὴ χρονιὰ ἀκριβῶς ποὺ πρωτόρθανε στὸ Μοριὰ ὁ Φλωρέντιος μὲ τὴν Ἰζαμπώ. Στὸ πρῶτο ξεκίνημα τῆς πριγκηπέσσας γιὰ τὴν Καλαμάτα, τότε, τὸν εἶχαν ὁρίσει ἱππότη συνοδό. Εἶχε συμμεριστεῖ τὴν περιπέτεια τοῦ ταξιδιοῦ της ἐκείνου, καὶ μαζί της πάλι ξεμπαρκάρησε στ' Ἀνάπλι τὸ μακρυνὸ ἐκεῖνο ἀνοιξιάτικο πρωΐ. Ἀμέσως ὕστερα κάποιος ἄνεμος ἀνεξήγητος τὸν εἶχε συνεπάρει. Τάχτηκε νὰ ὑπηρετήσει στοὺς Ἅγιους Τόπους κ' ἔφυγε ξαφνικὰ προτοῦ ἀκόμα τὸ καλομάθουν στὴν αὐλή, δίχως ν' ἀποχαιρετήσει κανέναν. Ἄλλωστε φίλους δὲν εἶχε, περνοῦσε μιὰ ζωὴ πολὺ μοναχική. Ἐκεῖ - κάτω, στὴν κούρτη τῆς Ἀνδραβίδας, οἱ γυναῖκες παραμέριζαν ταραγμένες μπροστά του, πικραίνονταν ποὺ τόσο λίγο τὶς πρόσεχε, δὲν ἔπαυαν ὅμως τὶς νύχτες νὰ ὀνειρεύονται τὰ δροσερά, τὰ παιδιάστικα χείλη του, καὶ τὸ κρυσταλλένιο φῶς τῶν ματιῶν του.

Κ' ἡ Ἰζαμπὼ ἀναθυμόταν ἕνα λόγο ποὺ τῆς εἶχε εἰπεῖ τότε, τὸν καιρὸ ποὺ πρωτοξεκινοῦσαν πάλι μαζὶ γιὰ τὴν Καλαμάτα. Ἕνα του λόγο αἰνιγματικό, κ' ἴσαμε τώρα ἀξεδιάλυτο :

— Ἔλα μαζί μου, Ἰωάννη, τὸν εἶχε προσκαλέσει ἀφαιρεμένα. Ἔλα, γιατὶ πηγαίνω στὴν πατρίδα μου μὲ τὴν καρδιὰ βαρειά. Καρτεροῦσα τόσα χρόνια τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ τὴν ξαναδῶ, καὶ τώρα ποὺ ξεκινῶ τέλος, μοῦ φαίνεται ἔτσι σὰ νὰ εἶμαι ἐξόριστη.

Τὴν εἶχε κοιτάξει μὲ μάτι ξαφνικὰ θολό, κ' ὕστερα, ἀποστρέφοντας ἤρεμα τὸ πρόσωπό του :

— Θὰ μάθετε μιὰ μέρα, κυρία, τῆς εἶχε πεῖ, πὼς εἶμαι ἐξόριστος κ' ἐγώ...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΒΣΠΟΜΝΙ!

ΠΟ τὸ παραθύρι τῆς κάμαράς του, ὁ Σγουρὸς εἶχε ἰδεῖ τὴν Ἰζαμπὼ νὰ φεύγει καβάλα στὸν Ἀστρίτη.

Τὸ σπαθὶ ποὺ εἶχε βγάλει λίγο πρὶν γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὸ φαρί του, ἔμενε τώρα πεσμένο χάμου. Τὸ παιδὶ τοῦ πανδοχείου ἦρθε νὰ τὸν εἰδοποιήσει γιὰ τὸ ἄδικο ποὺ τοῦ ἔκαναν, ὅμως δὲν πῆρε καμμιὰν ἀπόκριση. Τὸν βρῆκε καθισμένον στὸ κρεββάτι του, μὲ τὰ χέρια κρεμασμένα. Τὸ φεγγάρι τὸν ἔλουζε ὁλάκερο, τὸν ἔφεγγε ἀσάλευτον, λὲς καὶ τὸν εἶχε μαρμαρώσει. Ἀπορημένος ὁ ὑπηρέτης, ἔφυγε κλείνοντας ἀθόρυβα τὴν πόρτα.

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα κατέβηκε ὁ Σγουρὸς ἀπὸ τὴν κάμαρά του, ξύπνησε τὸν ξενοδόχο, πλήρωσε τὸ λογαριασμό του καὶ ρώτησε ἂν μπορούσανε νὰ τοῦ πουλήσουν κανένα ἄλογο.

— Χωρατεύεις, παλληκάρι μου; Σ' ὁλάκερο τὸ Μοριὰ δὲ θὰ βρεῖς φαρὶ ν' ἀγοράσεις. Τὰ σηκώνουν ὅλα οἱ Φράγκοι, δὲν τὸ ξέρεις;

— Θὰ τὸ πληρώσω καλά, λέει τὸ παιδάριο ἀκούγοντας φρουμάσματα στὸ παχνί.

— Τὰ φαριὰ ποὺ ἔχω κεῖ μέσα δὲν εἶναι δικά μου. Εἶν' αὐτὰ ποὺ τὰ παρατήσανε βρεμένα κι ἀποσταμένα οἱ καβαλάροι τῆς κυρὰ-Ζαμπέας. Αὔριο-μεθαύριο θἄρθουν οἱ σταβλῖτες τους νὰ τὰ γυρέψουν, καὶ τότε ἀλλοίμονο σὲ μένα ἂν μοῦ τὰ βροῦνε λειψά. Δὲν ἔχω φαρὶ νὰ σοῦ δώσω, ὄχι. Σῦρε στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ!

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ τράβηξε νὰ φύγει πεζός. Στὴν πόρτα ὅμως μετάνιωσε, γύρισε πίσω. Μήπως μποροῦσαν τουλάχιστο νὰ τοῦ συστήσουν κανένα χωριάτη ποὺ νἄχει φαρί, στὰ περίχωρα, νὰ τ' ἀγοράσει;

Ὁ ξενοδόχος εἶταν κάμποσο βαριεστημένος κιόλας ποὺ τὸν ξυπνήσανε μεσονυχτίς· ὄρεξη γι' ἄλλες κουβέντες δὲν εἶχε. Ἀγρίεψε τὸ μάτι του λοιπόν, στέριωσε τὶς δυό του γροθιὲς στοὺς γοφούς του καὶ κοίταξε ἄσχημα τὸν Σγουρό. «Μὲ ξεφορτώνεσαι λέω γώ!», ἔκανε νὰ πεῖ, μὰ δὲν πρόλαβε. Κάποιος βρόντηξε δυνατὰ στὴν πόρτα καὶ μιὰ φωνὴ ἀπ' ἔξω:

— Δαμιανέ! ἔκραξε.

Σέρνοντας όκνά τά πόδια του ό ξενοδόχος πήγε νά μισανοίξει τό πορτόφυλλο.

— Στούς όρισμούς σου.

Ἡ φωνή του εἶταν τώρα ὑποταχτική, σά νά μιλοῦσε σέ κάποιο πρόσωπο ὄχι ἀπό τά συνηθισμένα. Ὁ ξένος δέ μπῆκε μέσα· στάθηκε νά κουβεντιάζει ἀπ᾽ ἔξω, ἀφανέρωτος. Ὅμως ὁ Σγουρός, χωρίς νά θέλει, ἔστησε τ᾽ αὐτί. Ἡ φωνή τούτη... ποῦ τήν ἤξερε; Σάν καί νά τοῦ θυμίζει κάτι, κι ὄχι πολύ μακρυνό... Ἔβαλε προσοχή, ὅμως στήν ἀρχή δέν ξεχώρισε τίποτα. Ξάφνου, μιά κουβέντα πού πῆρε τ᾽ αὐτί του, τόν ἔκανε νά τιναχτεῖ: «Ὁ μεγάλος ἀφέντης περιμένει, πές λοιπόν νά βιαστεῖ», εἶχε πεῖ ὁ ἀόρατος ξένος, τ᾽ ἄκουσε καλά. «Ὁ μεγάλος ἀφέντης!» Στή θύμιση τοῦ Νικηφόρου ἄστραψε ὁ διάλογος πίσω ἀπό τό φάρσωμα, ἐκεῖ-πάνω, στήν κάμαρά του. Μονομιᾶς ἀποσώνει τή σκέψη πού εἶχε ἀρχίσει τότε καί πού ὁ ὕπνος τήν ἔσβησε: «Ἐμένα καρτεροῦν αὐτοί οἱ δυό. Μίλησαν γιά κάποια γραφή καί γιά ἕναν ἀποσταλμένο... Προσοχή λοιπόν!» Δέν ἤξερε τίνος εἶταν ἄνθρωποι καί ποιός εἶναι ὁ μεγάλος ἀφέντης. Ὅμως τό ψυχόρμητό του δέν τόν γελοῦσε, ὄχι, γι᾽ αὐτό εἶταν βέβαιος. Καλό δέν τοῦ θέλανε μιά φορά... Πῆρε τήν ἀπόφασή του.

Πισωπλατίζει καί στέκεται στή σκιά, τή στιγμή ἀκριβῶς πού ὁ ξενοδόχος γύριζε μέσα. Τό τζάκι σιγόσβηνε, θαμπή φεγγοβολή ἔρριχνε γύρω ἡ θράκα. Ἡ πόρτα εἶχε ξανακλείσει. Μά κι οὔτε ὁ ξενοδόχος ἔμοιαζε τώρα νά τόν θυμᾶται. Εἶχε ἄλλη δουλειά τώρα αὐτός, γιατί τράβηξε ἴσια στή σκάλα πού ἀνέβαζε στό πάνω πάτωμα. Μόλις τά βήματά του ξεμάκρυναν, ὁ Σγουρός τρέχει στήν πόρτα, τήν ἀνοίγει, βγαίνει γοργά καί στέκεται κολλημένος στό πορτόφυλλο ἀπ᾽ ἔξω. Μέ μιά ματιά ἔφερε γύρω τήν αὐλή. Δέν εἶταν κανένας.

Προχώρησε μ᾽ ἄπειρη προφύλαξη στήν αὐλόπορτα καί στάθηκε ν᾽ ἀφουγκραστεῖ. Πίσω ἀπό τό σαθρό φύλλο ξεχώρισε βρόντους πνιχτούς στό ὑγρό χῶμα. Κάποιο ἄλογο εἶταν ἐκεῖ, ἕτοιμο ἴσως γιά φευγάλα, πού χτυποῦσε χάμου ἀνυπόμονα τό πέταλο. Ἡ πόρτα εἶταν ξεκλείδωτη. Ἔσκυψε ὁ Σγουρός στήν κλειδωνιά, ἔβαλε τό μάτι του. Δέν ξεχώρισε παρά μιά ράχη ἀνθρώπινη, καμπουρωτή, πού ἀναδευόταν κοντά στό πορτόφυλλο. Τήν ἴδια στιγμή τό μάνταλο ἔπαιξε καί τό παιδάριο μόλις πρόλαβε νά τραβηχτεῖ πίσω ἀπό τό φύλλο πού ἀνοιγόταν.

Τό φῶς τοῦ φεγγαριοῦ φώτιζε ἕναν ἀνθρωπάκο λιγνό καί στραβοκάνη πού ἔμπαινε στήν αὐλή κρατώντας ἄδειο κουβά. Εἶχε ποτίσει τ᾽ ἄλογό του φαίνεται, καί τώρα γύριζε μέσα. Πέρασε ἀνύποπτος, ξεμάκρυνε κατά τό πηγάδι. Τότε, δίχως καιρό νά χάσει ὁ Σγουρός, γλιστράει ἔξω. Τ᾽ ἄλογο, μαῦρο, ζωηρό, στεκόταν δεμένο στό χαλκά τῆς πόρτας. Δίπλα ἕνα μουλάρι... Λύνει τ᾽ ἄλογο, πηδάει στή σέλλα. Δέν πρόλαβε νά τό φτερνίσει. Τ᾽ ἄλογο εἶχε χυθεῖ τόν κατήφορο, ἀστραπή.

Δέν ἀκούστηκε οὔτε φωνή ἐκεῖ πίσω.

Ὅλα τοῦτα εἴχανε γίνει προτοῦ σχεδόν προλάβει νά τά καλοσκεφτεῖ. Καλπάζοντας τώρα στόν κάμπο, λεύτερος, μάζευε τίς σκέψεις του κ᾽ ἔμενε ἀπορημένος ὁ ἴδιος γιά τή σβελτοσύνη του. Οὔτε λόγος πώς εἶχε κάνει τό καλλίτερο. Ὅμως ἀπό ποιόν εἴτανε βαλτοί οἱ δυό ἄγνωστοι τοῦ πανδοχείου; Ἀπό τόν Σγουρομάλλη, πού δέν τοῦ εἶχε ἐμπι-

στοσύνη καὶ πρόσταξε νὰ τὸν παρακολουθοῦν; Ἀπὸ τοὺς Φράγκους; Ἀπὸ ἄλλον ποὺ δὲν τὸν γνώριζε κι οὔτε τὸν ὑποπτευόταν;

Τί σημαίνει; Τὸ κυριώτερο εἶναι πὼς ἔχει λυτρωθεῖ καὶ πὼς τραβάει τώρα πιὰ γιὰ τὴν Καλαμάτα! Ναί, ἐκεῖ πηγαίνει, κατὰ κεῖ ποὺ εἶχε τραβήξει κ' ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ. Ἐκεῖ κι ὄχι στὴν Ἀνδραβίδα, ὄχι στὸ σενεσάλο Σανταμέρη! Ἂς βουρλίζεται ὅσο θέλει ὁ Σγουρομάλλης, ἂς τὸν φοβερίζει μὲ θάνατο. Ἐνθουσιασμὸς ἀλλόκοτος, παράφορο μεθύσι συνεπαίρνει τὴν ψυχή του. Σκυμμένος στὸ σβέρκο τοῦ μαύρου φαριοῦ, μὲ τὰ μαλλιὰ στὸν ἄνεμο, τὰ ρέτενα ξαμολυμένα, δσμίζεται ἄπληστα τ' ἀγέρι ποὺ τοῦ ριπίζει τὸ πρόσωπο κι ἀναζητάει στὴ μυρωδιὰ τῆς νύχτας τ' ἀχνάρι ἀπὸ τὸ πέρασμα τῆς Ἰζαμπώς. Ἔχει μιὰν αἴσθηση παράδοξη, τρελλή, πὼς πηγαίνει σὲ συνάντηση ὑποσχεμένη. Ἡ ψυχή του ἔχει ἀρραβωνιαστεῖ, κ' ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὰ μαδημένα δέντρα, πίσω ἀπὸ τὸ ἀχνιστὸ μαγνάδι τοῦ φεγγαριοῦ, μιὰ γυναίκα τοῦ ὥρισε ἐρωτικὴ ἀντάμωση καὶ τραβάει πρώτη νὰ τὸν προλάβει στὸν τόπο ποὺ τοὺς εἶναι γραφτὸ νὰ σμίξουν.

Ἔκοψε τὴν τρεχάλα του γιατὶ εἶχε μπεῖ σὲ δάσος. Χορτᾶτος τώρα ἀπὸ ὁρμή, κυριεμένος ἀπὸ τὴ γύρω του μυστικὴ ἀταραξία, βάδιζε μὲ τ' ἄλογο ἤρεμα, κανονικά. Ἡ δροσερὴ κ' ὑγρὴ πνοὴ τῆς νύχτας, ἡ νοτισμένη ἀπὸ ἀνασεμιὲς φυτῶν, τὸν ἀλαφρομεθοῦσε. Εἶταν πλατανιὰς σύμπυκνος ἐδῶ, βαθύς. Τὰ φύλλα ποὺ κρέμονταν ἀπὸ τοὺς κλώνους στάλαζαν στὸ μέτωπό του στάλες μυρωδικές. Εἶναι θηλυκὸ τὸ χνῶτο τοῦ πλατανιοῦ, γλυκὸ κ' ἱδρωμένο. Χάμου, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ φαριοῦ, παχὺ στρῶμα φύλλα τσαλακωνότανε μαλακά, βουλιάζοντας στοὺς κρυμμένους νερόλακκους τῆς πρωϊνῆς βροχῆς. Κι ὅλα, ἡ ἀνασεμιὰ τῆς νύχτας καὶ τὸ λιβάνι ἀπὸ τὶς φυλωσιές, οἱ ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ ποὺ κρέμονται κεντητὲς μέσ' ἀπὸ τὰ κλαδιά, σὰν τέλια, τὰ νερὰ ποὺ ξαφνιάζονται καὶ τινάζουν σπιθάτη διαμαντόσκονη γύρω στὰ πέταλα τ' ἀλόγου, πλέκουνε τὸ μαγνάδι μιᾶς ζωῆς ἀπόκρυφης, παραμυθένιας εὐδαιμονίας. Ἔτσι περνάει τὸ μαγεμένο δάσος — θυμᾶσαι; — καὶ τὸ βασιλόπουλο στὰ χειμωνιάτικα παραμύθια τῆς βάγιας...

Κυματερὲς σὰν τοὺς ἀχνοὺς τοῦ ὄρθρου οἱ νεράϊδες, ἄπιαστα γυμνὰ κορμιά, λαμπαδιάζουν σελαγίζοντας μὲ ξέπλεκα μαλλιά, γαλάζια. Εἶναι τὸ μεσονύχτι, ὥρα μυστική. Μέσα στὸ χορτάρι, ἡ λαμπυρίδα ἀνάβει καὶ σβήνει, σημάδια μαγικά. Στοὺς γέρικους κορμοὺς τῶν δέντρων χέρια ἁπαλά, ἀχνοδάχτυλα, ἔρχονται ν' ἀκουμπήσουν τοὺς ροδαλοὺς καρπούς. Στενάζει παθιάρικα τὸ θυμάρι κάτω ἀπὸ πόδια φευγαλέα καὶ γυμνά· πίσω ἀπὸ τοὺς θάμνους, πράσινα σὰν τὰ νερὰ τῶν βάλτων μάτια κοιτάζουν στυλὰ τὸν καβαλάρη ποὺ περνάει. Στὴν πηγή, στὸ κεφαλάρι τὸ κρυμμένο ἀνάμεσα στὰ σκέλια τοῦ γεροπλάτανου, ἦρθε νὰ σταματήσει τὰ βήματά της ἡ ξωθιά, κι ἀναγερμένη στὸν κορμό, μὲ τὸ ἀνίσκιωτο κορμὶ λυμένο ἀπὸ τὸν πόθο, ἀγναντεύει τὸ παλληκάρι ποὺ περνάει ἀνέμελο. Γύρω, πίσω, μπρός, παντοῦ, τὸ στοιχειωμένο δάσος ἀνταριάζεται, ξυπνάει· τὸ κάθε τι ποὺ κρύβει μιὰν ἀπόκρυφη ζωὴ ἀναδεύεται. Ἀναθυμοῦνται καὶ σιγοσφυρίζουν νοσταλγικὰ τὴν ἀνοιξιάτικη μουσικὴ τῶν χλωρῶν φύλλων τὰ γυμνωμένα ἀπὸ τὸ φθινόπωρο κλαδιά. Ὅμως ὁ καβαλάρης μὲ τὸ μαῦρο ἀστραπόματο φαρὶ δὲ στέκεται, περνάει.

Εἶναι τὸ μεσονύχτι, ὥρα μυστική. Αὐτὸν ὅμως τὸν καρτερεῖ ἐκεῖ κάτω, πίσω ἀπὸ τὴν ἄχνινη μαγγανεία τοῦ φεγγαριοῦ, μιὰ πριγκηπέσσα γαλανή, σωπαίνοντας. Καὶ πάνω ἀπὸ τὸ φιλντισένιο μέτωπό της, τοῦ γνέφει σελαγίζοντας, τὸν προσκαλεῖ, τὸ λαμπερὸ ἀστέρι.

Ἔφτασε στὴν Καλαμάτα προχωρημένο τὸ πρωΐ.

Εἶταν μέρα αἴθρια. Πάνω ἀπὸ τὸν ἀφρᾶτο κάμπο ἀνέβαιναν ἀργολυώνοντας οἱ τελευταῖοι ἀχνοί, χλιαρὸς κ' εὐχάριστος εἶταν ὁ ἀέρας, ἀνασεμιὰ τῆς Μεσογείου θηλυκιά. Ἀπὸ μακρυά, ὁ Νικηφόρος, ἀναζητώντας μὲ τὰ μάτια του τὸ κάστρο, τὸ εἶχε ξεχωρίσει νὰ προβάλλει πάνω ἀπὸ τὰ σπίτια, χαμηλὸ κ' ἤρεμο, στεφανώνοντας ἕνα χωματοβοῦνι. Δὲν εἶχε, ὄχι, τὴν πολεμόχαρη ἀγριάδα τοῦ Ἀναπλιοῦ, δὲν εἶχε τὸ ὅλο φοβέρα ἀεροζύγιασμα τῆς Βελιγοστῆς καὶ τῶν ἀπρόσιτων δυναμαριῶν ποὺ ἀπάντησε στὸ δρόμο. Φρόνιμο κι ἀρχοντικό, μὲ τὶς ὁδοντωτὲς τάπιες του σὰν κρουστὴ δαντέλλα, κούρνιαζε καταδεχτικὰ ἀνάμεσα στὰ συναγμένα γύρω του σπιτάκια.

Ἡ καρδιὰ τοῦ νέου χτύπησε ζεστά. Ὤ, ναί! Αὐτὸ εἶταν τὸ ταιριαστὸ παλάτι μιᾶς γυναίκας. Ἐδῶ, στὴ θερμὴ τούτη χούφτα τῆς εὐλογημένης γῆς, δὲ μπορεῖ ποτὲ ἕνα πλάσμα τρυφερὸ νὰ νιώθει τὸν ἑαυτό του ἔρημο. Τάχυνε τὸ βῆμα τοῦ φαριοῦ καὶ μπῆκε στὴν πολιτεία.

Μέσα στοὺς σερπετοὺς δρόμους, στ' ἀκανόνιστα σπίτια, στοὺς διαβάτες, ἔχασε γρήγορα τὴν κατεύθυνσή του. Ἀπορημένος, ἀναζητοῦσε τώρα τὸ κάστρο καὶ πιὰ δὲν τὸ ἔβλεπε. Τί εἶχε γίνει; Τραβοῦσε στὴν τύχη, δίχως νὰ ὁδηγάει τ' ἄλογό του. Ἡ πολιτεία σιγοβούϊζε γύρω ἀπὸ πλήθια κ' ἐργατικὴ ζωή. Στὰ μαγαζιὰ μέσα, τὰ χαμηλὰ καὶ τρυπωμένα ζερβόδεξά του, οἱ μαστόροι δουλεύανε χτυπώντας τὰ σφυριά, πριονίζοντας, ράβοντας, σκυμμένοι. Ἕνα πλῆθος παράταιρο διασταυρωνόταν στὰ στενορρύμια, Ρωμιοὶ καὶ ξένοι, βουργησέοι, βιλάνοι, ἔμποροι, ναυτικοί, γυναῖκες, φραγκοκαλόγεροι, κλέρηδες, ἀνθρῶποι τῶν ἁρμάτων. Ἡ εἰκόνα τοῦ εἶταν γνωστή, τοῦ θύμιζε τ' Ἀνάπλι. Ξεχώρισε τοὺς Ἑβραίους μὲ τοὺς μακρυοὺς τζουμπέδες τους καὶ τὸ λιπαρὸ γένι, τοὺς Βενετσάνους μὲ τὶς ἀκριβὲς στόφφες, κάποιους βουργησέους Φράγκους ποζάτους, μὲ καπέλλα ἀλλόκοτα, φανταχτερὰ σὰν τεράστια λουλούδια ποὺ πέφτουν πλισσεδωτὰ στὸν ὦμο, φέρνουνε γύρω τὸ λαιμὸ κι ἀναρρίχνονται πάλι πίσω, στὴ ράχη. Τὰ σκυλιὰ σκαλίζανε στὰ ρεῖθρα τὶς κοπριές, τὰ πουλερικὰ μπαινοβγαίνοντας λεύτερα ἀπὸ αὐλὴ σὲ δρόμο φτερακίζανε κακαρίζοντας μπροστὰ στὰ πόδια τοῦ ἀλόγου. Μουλάρια σταματημένα μπροστὰ σὲ πόρτες, δεμένα πρόχειρα στὰ κοράκια τῶν τοίχων ἴσαμε ποὺ νὰ βγεῖ ὁ χωριάτης ἀπὸ τὸ ἐμπορικό, μπέρδευαν τὰ σκοινιά τους καὶ προγκάγανε, κλωτσοῦσαν τὄνα τ' ἄλλο. Ὅλο τοῦτο τὸ πλῆθος, ἀνθρῶποι καὶ ζῶα, ἀνάκατα, συνωστιζόταν ἀδερφικά, πάσχιζε ὁμάδι γιὰ τὴ ζωή του. Καὶ μέσα στὴ χρυσὴ λιακάδα, ποὺ ἄχνιζε τὸν ἀέρα, ἀνέβαινε σύμπυκνος ὁ μπουχὸς ἀπὸ τὶς φωνὲς καὶ τοὺς θορύβους, ἡ μυρωδιὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ στάβλου, ἱδρώτας, χῶμα, ἀνασεμιά, ξυνάδα ἀπὸ φροῦτα, χνῶτο κρασιοῦ, μπόχα μπαχαρικῶν, ἄχνη ζεστὴ ἀπὸ αἷμα πηχτό, ποὺ τἀναδίνουν φρεσκοσφαγμένα ζῶα.

Σὲ μιὰ πλατεῖα, μεγάλο πλῆθος εἶχε συναχτεῖ γύρω ἀπὸ ἕναν ἄνθρω-

πο ντυμένο παρδαλά, κίτρινα καὶ κόκκινα, ποὺ χοροπηδοῦσε. Ζύγωσε ὁ Σγουρός, ἄνεργος. Εἶταν ἕνας ζογκλάτορας κ' ἔπαιζε μ' ἕξη μπάλλες χρωματιστές. Τὶς ἔρριχνε στὸν ἀέρα μὲ τὸ δεξί του, τὶς ἔπιανε στὴ σειρὰ μὲ τ' ἀριστερό, καὶ τοῦτο ὁλοένα, δίχως σταματημό. Οἱ καταποδιαστὲς μπάλλες στρουφίζανε γύρω στὸ κεφάλι τοῦ ζογκλάτορα, σχεδιάζοντας στὸν ἀέρα φανταστική, πολύχρωμη ρόδα. Δίπλα του, δεμένη μ' ἁλυσίδα ἀπὸ τὸ πόδι τοῦ ἀφέντη της, καθότανε στὸν πισινό της μιὰ μικρόσωμη μαϊμοὺ ποὺ τσάκιζε μὲ τὰ σουβλερὰ δόντια της ἕνα καρύδι. Οἱ θεατὲς χασκάριζαν, τὴν πειράζανε, τῆς πετούσανε καρύδια, μύγδαλα, τσόφλια. Κάποιοι τῆς ρίχνανε καὶ πέτρες, ἢ τὴ φτύνανε. Ὁ ζογκλάτορας μάζεψε τὶς μπάλλες, ἔβγαλε ἀπὸ τὸ πέτσινο σακκοῦλι του τρία μαχαίρια καὶ βάλθηκε τώρα νὰ τὰ παίζει στὸν ἀέρα καθὼς πρὶν τὶς μπάλλες. Ὁ Σγουρὸς τράβηξε πιὸ πέρα.

Ὁ δρόμος εἶταν μαλακὰ ἀνηφορικός, ἀραίωνε ὁ κόσμος. Σὲ μιὰν ἀγκωνή, καθὼς ἔκανε νὰ στρίψει δεξιά, σταμάτησε. Μπροστά του, σὲ λίγη ἀπόσταση, εἶδε ξαφνικὰ νὰ ὀρθώνεται ἕνα χτίριο ὁλότελα διαφορετικὸ ἀπὸ τ' ἄλλα. Εἶταν τειχὶ γερό, χοντρό, τετράγωνο, μὲ πόρτα θολωτή. Ψηλά, στὶς τάπιες, ἔλαμψε ἡ λόγχη ἑνὸς φρουροῦ. Στάθηκε νὰ κοιτάζει τὴ σφαλιστὴ βαρειὰ πόρτα μὲ τὶς σιδερένιες λουρίδες ποὺ δένανε τὰ ξύλα συναμεταξύ τους, τὸν πέτρινο πάνωθέ της μεγάλο θυρεό. Ξάφνου κατάλαβε, ἡ καρδιά του κόμπιασε. Εἶταν τὸ κάστρο.

Ὁ ἄνθρωπος τῶν ἁρμάτων ποὺ σουλατσάριζε στὶς τάπιες στάθηκε, τὸν περιεργάστηκε μὲ τὸ μάτι.

—Ἀλάργα! κράζει φράγκικα, μὲ τραχειὰ φωνή.

Στάθηκε ἀκόμα λίγο, χαυνωμένος, νὰ κοιτάζει. Λοιπὸν ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὰ βαρειὰ τοῦτα πορτόφυλλα, βρισκόταν ἡ πριγκηπέσσα. Ἀπὸ δῶ εἶχε περάσει, ἀπὸ τὴν πόρτα τούτη μπῆκε, τὸ χῶμα τοῦτο πάτησε. Τοῦ φαινόταν παραμύθι, θάμα. Ἔφτασε λοιπὸν κι αὐτός! Ἐδῶ, στὴν πόρτα τὴ μεγάλη καὶ σφαλιστή, εἶναι τὸ τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ του.

—Ἀλάργα!

Ἔρριξε μιὰ ματιὰ ἀκόμα, μακρόσυρτη, στὰ σιδερένια πορτόφυλλα κ' ἔστριψε τ' ἄλογό του. Μηχανικά, ἄρχισε πάλι νὰ κατηφορίζει. Ὁ κόσμος τὸν ξανάζωσε πιὸ κάτω, τὸν συνεπῆρε στὸ ρέμα του. Πέρασε ἀπὸ καινούργιες γειτονιές, ἀντίκρυσε ἄλλα πρόσωπα, ἄλλα σπίτια, ἄλλους δρόμους. Ὅμως δὲν ἔβλεπε τίποτα τώρα, πήγαινε ἄσκοπα, ἀφαιρεμένος. Σ' ἕνα στενορρύμι, βρέθηκε ξαφνικὰ καθηλωμένος σύρριζα σὲ τοῖχο ψηλό, πέτρινο. Γύρω του, τρέχανε σὰν παλαβοί, σπρώχνονταν, φώναζαν: Ἕνα κῦμα ἀνθρώπινο τὸν ἅρπαξε, τὸν ξεκόλλησε ἀπὸ τ' ἀναγκαστικό του ἀντιστύλι καὶ τὸν ἔσυρε μπροστά. Ἀκολούθησε κλωτσώντας δεξιὰ-ζερβὰ κείνους ποὺ στριμώχνονταν πάνω στὰ πλευρὰ τοῦ ἀλόγου του. Ξεφώνιζαν γύρω, σήκωναν τὶς γροθιές, βλαστημοῦσαν. Δὲν ἔδωσε προσοχή. Τράβηξε ἔτσι γιὰ κάμποσο μαζί τους, βρέθηκε σ' ἄλλο δρόμο, ὕστερα σ' ἄλλο, καὶ ξάφνου ξεμπουκάρησε, μ' ὅλη μαζὶ τὴν πλέμπα, σὲ χῶρο ἀνοιχτό.

Στάθηκε. Μὲ μιὰ ματιὰ ποὺ ἔρριξε γύρω, κατάλαβε πὼς ἐδῶ βρισκότανε στὴν ἄκρη τῆς πολιτείας. Χωράφια μεγάλα ἁπλώνονταν πέρα ἀπὸ τὰ σπίτια, περιβόλια, καὶ πιὸ κάτω, ἀνάμεσα σὲ ψηλὰ δέντρα, ἡ

ἄσπρη πλατειὰ κορδέλλα τῆς ξεροποταμιᾶς. Ὅμως τὸ μέρος τοῦτο τώρα δὲν εἶταν ἔρημο. Μεγάλο πλῆθος στεκόταν συναγμένο ἐκεῖ, λαὸς ποὺ μερμήγκιαζε καὶ πύκνωνε ὁλοένα. Ἀπὸ τ' ἄλογό του πάνω ὁ Σγουρὸς ξεχώρισε τὸ κέντρο τῆς κοσμοσυρροῆς. Εἶταν ἕνα πλάτωμα χτιστό, τετράγωνο, ἴσαμε ἕνα μπόϊ ἀνθρώπου ψηλό. Καταμεσίς του ἕνα μαδέρι χοντρὸ στεκότανε μπηγμένο, ὄρθιο, καὶ στὴν ἀπάνω του ἄκρη εἴχανε καρφώσει ἄλλο, κοντό, ἔτσι ποὺ νὰ κάνει γωνιὰ μὲ τὸ πρῶτο. Μιὰ τραβέρσα λοξὴ στερέωνε τὸ κοντὸ μπράτσο στὸ μεγάλο κορμό. Ὁλάκερο τὸ σχῆμα τοῦτο, σὰ γράμμα τεράστιο, καββαλιστικό, ξεκοβόταν μαῦρο στὸ θάμπος τοῦ αἴθριου οὐρανοῦ. Τ' ἀναγνώρισε ἀμέσως, τὸ εἶχε δεῖ καὶ στ' Ἀνάπλι νὰ ὀρθώνεται, ψηλὰ στὸ κάστρο: Κρεμάλα.

Τὸ ἀντιμάμαλο τοῦ κόσμου τὸν σπρώχνει πίσω, μαζὶ μὲ τ' ἄλογό του, σ' ἕναν τοῖχο. Πάσχισε νὰ κρατηθεῖ στὴ σέλλα, ὅμως δὲν εἶταν εὔκολο. Τ' ἄλογο πρόγκαγε, φρούμαζε, γυναῖκες τρομαγμένες σκλήριζαν γύρω. Τὸ βρῆκε φρονιμότερο νὰ πεζέψει· γιατί, τὸ κάτω-κάτω, νὰ τραβάει τὴν προσοχή; Ἔπειτα, γύρω στὸ βάθρο τῆς κρεμάλας, εἶχε ἰδεῖ νὰ παιζογυαλίζουν οἱ λόγχες κάποιων ἀνθρώπων τῶν ἁρμάτων, κ' ἤξερε τώρα πιὰ πὼς οἱ Φράγκοι δὲν ἀφήνουν σὲ ντόπιους ἄλογα. Πέζεψε κ' ἔδεσε τὸ δικό του στὸ κοράκι ποὺ βρῆκε δίπλα του, πάνω στὸν τοῖχο.

Βουὴ πλατειὰ ἦρθε ἀπὸ πέρα, δεξιά. Γύρισε νὰ ἰδεῖ. Ὅμως ὅλοι τώρα ὀρθώνονταν στὰ νύχια, πηδοῦσαν στὶς ράχες τῶν κοντινῶν τους. Πισωπάτησε, βρῆκε δυὸ-τρία σκαλοπάτια, ἀνέβηκε. Βρέθηκε ἔτσι στὸ κάδρο μιᾶς πόρτας κ' ἔνιωσε πίσω του ἄλλους, φιλοπερίεργους σὰν κι αὐτόν, ποὺ κοίταζαν σιγοκουβεντιάζοντας, στριμώχνονταν νὰ ἰδοῦνε. Ἀπὸ δεξιά, εἶχε ξεμπουκάρει ἕνα κάρρο ποὺ πορευότανε τώρα ἀργά, σχίζοντας μὲ δυσκολία τὸ ἀναστατωμένο πλῆθος. Πάνω στὸ κάρρο τρεῖς ἄνθρωποι ταξίδευαν. Ὁ ἕνας εἶταν ὄρθιος, μὲ τὴ ράχη πρὸς τὸ ἄλογο· φοροῦσε κουκούλα κόκκινη τῆς φωτιᾶς, μὲ μυτερὴ καὶ κρεμαστὴ ἄκρη. Ὁ ἄλλος, γονατιστὸς ἢ σωριασμένος — δὲν ξεχώριζες — ἄφηνε τὸ ξεσκούφωτο κεφάλι του, μὲ τ' ἀνακατωμένα σγουρὰ μαλλιά, νὰ τραμπαλίζει δῶθε-κεῖθε, σύμφωνα μὲ τὰ τραντάγματα τοῦ κάρρου. Εἶχε κοντὸ καὶ πυκνὸ γένι, ξανθό, ὅμως φαινόταν ἀκόμα νέος, καμμιὰ σαρανταριὰ χρονῶν. Δίπλα του τέλος, ὄρθιος καὶ κοιτάζοντάς τον, ἕνας παπὰς ὀρθόδοξος στεκότανε, κρατώντας μικρὸ σταυρὸ στὸ χέρι του.

Γύρω στὸ κάρρο, πήγαιναν συνοδία πεντέξη ἀνθρῶποι τῶν ἁρμάτων. Οἱ λόγχες καὶ τὰ κράνη τους ρίχνανε λάμψεις ἀσημωτὲς ἀνάμεσα στὸν κουρελῆ λαὸ ποὺ στριμωχνόταν καὶ κρουνέλιαζε στὰ πλάγια.

Καθὼς περνοῦσαν ἀγνάντια τώρα στὸ Σγουρό, ζυγώνοντας στὴν κρεμάλα, κάτι σὰ λυγμὸς βαρὺς ἀκούστηκε πίσω, στὸ σκοτεινὸ βάθος τοῦ σπιτιοῦ. Γύρισε τὸ παιδάριο, ὅμως τὰ πρόσωπα ποὺ στέκονταν γύρω του φράζανε τὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας. Κατάλαβε ὡστόσο πὼς βρισκόταν στὸ κατῶφλι ἑνὸς μαγαζιοῦ, κρασοπουλειὸ ἔμοιαζε, κ' οἱ ἀνθρῶποι ποὺ εἴχανε πιάσει τὴν πόρτα εἴτανε σχετικοί: πελάτες, ἀφεντικὸ καὶ δοῦλοι. Ξεχώριζε μηχανικὰ τὶς κουβέντες τους, τὸν κατατοπίζανε στὸ θέαμα ποὺ ἄρχιζε νὰ ξετυλίγεται ἀντίκρυ. Ὁ κατάδικος εἴτανε ντόπιος, χωριάτης ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα, κάποιο χωριὸ ἐδῶ γύρω.

Σέργιο τονε λέγαν. Ὁ κόκκινος ἄνθρωπος μὲ τὴν κουκούλα, μπόγιας τῶν Φράγκων. Ὅσο γιὰ τὸν παπά, τὸ καταλάβαινε καὶ ὁ ἴδιος, συνόδευε τὸν ἑτοιμοθάνατο, κατὰ τὰ θρησκευτικὰ συνήθεια, στὶς τελευταῖες του στιγμές. Πληροφορήθηκε ὡστόσο ἀπὸ τοὺς διπλανούς του ὁ Σγουρὸς πὼς τὸν κατάδικο τὸν παράστεκε παπὰς Ρωμιὸς γιατὶ οἱ Γιαννιτσῶτες εἶναι Σλαῦοι κ' οἱ Σλαῦοι ἔχουν τὸ ἴδιο δόγμα μὲ τοὺς Ρωμιούς.

— Τί φταίξιμο ἔχει καὶ τὸν κρεμᾶνε; ρώτησε.

Τοὺς εἶδε νὰ τὸν κοιτάζουν βουβοί. Δυσκολεύονταν νὰ τοῦ ἀποκριθοῦν. Κάποιοι γύρισαν τὰ μάτια τους ἀλλοῦ κ' ἕνας ἄντρας θεόρατος, μὲ πρόσωπο ἀθαλωμένο, ρώτησε ἀντὶς γιὰ ἀπόκριση:

— Ξενομερίτης εἶσαι, χριστιανέ;

— Ξενομερίτης.

— Γι' αὐτό, ἔκανε καὶ βουβάθηκε σὰν τοὺς ἄλλους.

Τοῦ φάνηκε παράδοξο. Κοίταξε ἔξω κ' εἶδε τὸ κάρρο ποὺ ἄραζε τώρα δίπλα στὸ χτισμένο βάθρο, τὸ λαὸ ποὺ στριμωχνόταν γύρω μουγκρίζοντας, καὶ τοὺς ἁρματωμένους ποὺ σηκώνανε τὰ κοντάρια καὶ κοπανοῦσαν μέσα στὸ σωρό. Γιὰ λίγες στιγμὲς δὲν καταλάβαινε τί γινότανε, γιατί ἀργοῦνε νὰ κατέβουν ἀπὸ τὸ κάρρο. Οἱ διπλανοί του εἶχαν σωπάσει πιά, ἔνιωθε νὰ κοιτάζουν ἄπληστα, μὲ κρατημένες τὶς ἀνάσες τους. Ὁ γιγαντόσωμος ἄντρας ἀναστέναξε βαριὰ καὶ κάτι ἔβρασε στὸ λαρύγγι του μέσα, σὰν οὔρλιασμα πνιγμένο. Πιὸ μέσα, στὸ σκοτάδι, πάλι ἀκούστηκε κάτι σὰν ἀναφυλλητό.

Ἀντίκρυ, οἱ ἀνθρῶποι τῶν ἁρμάτων εἶχαν καταφέρει τώρα ν' ἀδειάσουν λίγο τόπο γύρω στὴ σκαλωσιά. Ἡ βουὴ τοῦ ὄχλου ὡστόσο πέρσευε, σκόνη ἀνέβαινε ἀπὸ παντοῦ, θειαφίζοντας καὶ θολώνοντας τὸν ἀέρα. Ὁ μπόγιας κατεβαίνει μὲ προσοχὴ ἀπὸ τὸ κάρρο, τραβώντας μαζί του τὸν κατάδικο ἀπὸ τὰ σκοινιὰ ποὺ βρίσκονται περασμένα στὸ λαιμό του. Πηγαίνουνε κ' οἱ δυὸ πισωπατώντας σὰν καβούρια, μὲ βήματα ὑπολογισμένα. Εἶναι κάτι παράδοξο, ἀνάποδο καὶ γελοῖο αὐτό, σὰ νὰ παίζουν ἕνα παιχνίδι ἀλλόκοτο οἱ δυό τους, ἄχαρο χωρατὸ γιὰ τετράποδα, ὄχι γι' ἀνθρώπους. Ἔτσι ἀνέβηκαν, πισώκωλα, τὰ στενὰ κι ὄρθια σκαλοπάτια, ἔτσι στάθηκαν πάνω στὸ πλάτωμα, μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ κόσμου.

Τὸ πλῆθος κρατάει τὴν ἀνάσα του. Σ' ὅλο τὸ πλάτος τῶν χωραφιῶν μιὰ μουγγαμάρα ἔπεσε, βαρειά, πυκνὴ ἀπὸ χτυποκάρδια, ἀνυπομονησία, λαχτάρες κρυφές, τυφλὴ περιέργεια, σκοτεινὴ κι ἀβάσταγη δίψα. Τὰ μάτια ποὺ καρφώνονταν στὸ μικρὸ πλάτωμα ἀντικαθρέφτιζαν γυαλίζοντας τὸ μικρὸ σύμπλεγμα τῶν τριῶν ἀνθρώπων. Πέρσευε ὁ πόθος, πλάνταζε, στέγνωνε τὸ βλέμμα.

— Τώρα . . . Τώρα . . . μουρμούρισαν γύρω οἱ θεατές, σὰ μέσα τους, πασχίζοντας νὰ πνίξουν τὴν ἀνυπόμονη λαχτάρα ποὺ τοὺς φούσκωνε ἴσαμε ἀπάνω, στὸ λαιμό.

— Κοίτα! τοῦ σιάζει τὴ θηλειά . . .

— Δὲ βιάζονται καθόλου.

— Μὰ γιατί ἀργοῦν; γιατί;

— Βαστάει καλά, δὲν τἄχει χάσει.

Ἡ τελευταία τούτη παρατήρηση εἶταν γιὰ τὸν κατάδικο. Κι ἀλη-

θινά, μ' όλο πού μέσα στό κάρρο έμοιαζε κερωμένος, άλαλος καί σ' έγκατάλειψη τέλεια, άπό τή στιγμή πού πάτησε τό πρώτο πέτρινο σκαλοπάτι, άπό τότε πού ένιωσε τά μάτια όλου τού όχλου καρφωμένα πάνω του, ό μελλοθάνατος λές καί τονώθηκε. Έστησε τό κορμί του, σήκωσε τό κεφάλι του, καί τό χλωμό του πρόσωπο φωτιζόταν τώρα άπλετα άπό τόν ήλιο. Ή άπόσταση δέν είταν μεγάλη, ό Σγουρός ξεχώριζε άνετα τά χαραχτηριστικά του. Είχε μέτωπο κοντό καί φαρδύ, μύτη πλακουδή, μάτια χωνευτά καί χείλη λεπτά, σφιγμένα. Τό άκανόνιστο ωστόσο τούτο πρόσωπο είχε ένα νόημα δικό του, δυνατό, μιά νοστιμάδα πού σού κινούσε τό ένδιαφέρο καί τή συμπάθεια. Στά γερά του μήλα χρύσιζε ό ήλιος, καί τό ξανθό γένι, τό άκουρο, χάϊδευε μ' άπαλή σκιά τό γυμνό λαιμό.

Κάτι σά σπηλιάδα δρομαία πέρασε πάνω στά κεφάλια τού όχλου πού κοίταζε. Σάλεψαν πέρα-δώθε, κυμάτισαν καί στάθηκαν πάλι, τεντωμένα. Στό πλάτωμα είχαν άνέβει δυό βοηθοί, σηκώνοντας μιά σκάλα. Τήν άκούμπησαν στό όρθιο μαδέρι, βεβαιώθηκαν πώς πατάει καλά καί στάθηκαν ζερβόδεξα νά προσμένουν. Ό μπόγιας τότε, πισώκωλα πάντα, κρατώντας άπό τά σκοινιά τόν κατάδικο καθώς κρατάνε τά βόδια, άρχισε ν' άνεβαίνει άργά. Μαζί, πισωπατώντας, έρχόταν κ' έκείνος, μόνο πού τά χέρια του είτανε πισάγκωνα δεμένα, καί τούτο έβλεπες πώς τόν έμποδίζει, είταν ολοφάνερο. Ψαχουλευτά τό ποδάρι του έβρισκε τό κάθε σκαλί, στεριωνόταν καλά, δοκίμαζε, προτού σηκώσει τό κορμί του, γιατί φοβόταν μήν παραπατήσει, μήν πέσει καί τσακιστεί. Έτσι άνέβηκαν, άφόρητα άργώντας, ίσαμε άπάνω. Έκεί, ό μπόγιας σταμάτησε, άγγιξε στόν ώμο τό συνοδοιπόρο του, νά τού δώσει νά καταλάβει πώς είχαν φτάσει τέλος. Γιατί είχε πάλι σηκώσει τή φτέρνα του ό κατάδικος, ψαχούλευε νά βρεί τό παραπάνω σκαλοπάτι, κι όταν κατάλαβε πώς είταν ίσαμ' έδώ, κάτι πολύ γερό θά κόπηκε μέσα του. Είδες τό λυγισμένο πόδι του νά κατεβαίνει πάλι άργά, άπρόθυμα, κ' ένιωθες σέ τούτη τήν άπλή κίνηση όλη τήν πίκρα, τή ραγισμένη έλπίδα πού ή σκάλα δέν είναι άτέλειωτη καί πώς, κιόλας, έχει σωθεί.

Γοργά, μ' ώραία δεξιοσύνη, ό μπόγιας είχε πετάξει στό μεταξύ τίς άκρες τού ζευγαρωτού σκοινιού πάνω άπό τό μπράτσο τής κρεμάλας, τίς τύλιξε, τίς έσφιξε, τίς έδεσε γερά διπλό κόμπο. Είταν μιά χαρά γιά τό μάτι νά βλέπεις πόσο τέλεια τήν ήξερε τούτη τή δουλειά καί τί δεξιοτέχνης πού είταν. Δέ χασομέρησε. Ξαφνικά, σά ζώο πού έχει στήσει καρτέρι καί πού τό μάτι του κόβει, κοπανάει μέ τό γόνατο σκουντιά γερή στά νεφρά τού κατάδικου κ' έκείνος τρομαγμένος τινάζεται σά μπόγος στό κενό. Ό μηχανισμός δούλεψε ταυτόχρονα, στό μουμέντο. Κύλησαν οί θηλειές, τεζάρισαν, τό κορμί τινάχτηκε μιά, δυό, μάκρυνε φανερά, ύστερα τά πόδια σπαρτάρησαν, λές κ' ήθελαν νά τινάξουν πέρα τά ποδήματά τους. Κι όλα μονομιάς σταμάτησαν. Άργά, νανουριστά, τό κουφάρι πήγε κ' ήρθε στόν άέρα, άλαφροσαλεύοντας, καί τό μεγάλο μαύρο δάχτυλο πού τό κρατούσε κρεμασμένο έμοιαζε νά τό παίζει άφαιρεμένο, σάν καδένα, νά τό ζυγιάζει μ' άτάραχο καμάρι καθώς τό ψάρι ή πετονιά.

Άπό τό σκαλοπάτι του ό μπόγιας κρατούσε πάντα τό τρίτο σκοινί

τυλιγμένο στὸν καρπό του. Τὸ μαῦρο πράμα ποὺ σάλευε ἐκεῖ - δὰ δὲν εἶταν ἀκόμα λεύτερο· τὸ τρίτο σκοινὶ ἔδενε ἀκόμα τὸν κατάδικο μὲ τὸ νοικοκύρη. Ἡ τελευταία φάση τοῦ ἔργου εἶχε γι' ἀπόλυτο πρωταγωνιστὴ τὸ μπόγια, εἶταν ἀφιερωμένη σ' αὐτόν. Οἱ θεατὲς τὸν εἴδανε νὰ πατάει μὲ τὴν ἴδια πάντα σιγουριὰ στὰ δεμένα χέρια τοῦ κρεμασμένου, ν' ἀμολυέται μαζί του στὸ σκοινί, σβέλτος, νὰ τὸν γραπώνει ἀγκαλιαστὰ καὶ νὰ κρεμάει πάνω του ὁλάκερο τὸ δικό του βάρος. Εἶταν πράξη φιλανθρωπίας τούτη, μαζὶ κι ἀσφάλειας, ἐγγύηση πὼς ὁ πνιγμὸς δὲν ἔμενε μισοτελειωμένος. Τὸ χοντρὸ σύμπλεγμα τῶν δυὸ ἀνθρώπων, τοῦ ζωντανοῦ καὶ τοῦ νεκροῦ, ποὺ ἀεροζυγιάζονταν καβαλικεμένοι σὰ χτήνη, πῆγε κ' ἦρθε, βαρύ. Ὕστερα ὁ μπόγιας τέντωσε τὰ ποδάρια του κρατώντας πάντα μὲ τὰ μπράτσα ἀγκαλιὰ τὸν κρεμασμένο, πιάστηκε μὲ τὶς φτέρνες ἐπιδέξια ἀπὸ τὴ σκάλα, καὶ κατέβηκε ἀργά, ἀπολαβαίνοντας φιλήδονα τὸ θαυμασμὸ ποὺ εἶχε προκαλέσει.

Κ' ἡ τελετὴ πῆρε τέλος.

Ὅλα τοῦτα τὰ εἶχε ἰδεῖ ὁ Σγουρὸς μὲ μάτια τεντωμένα, ἴσαμε τὴν παραμικρὴ λεπτομέρεια, κυριεμένος κι αὐτὸς ἀπὸ τὴν ξερὴ δίψα τοῦ γύρω ὄχλου. Πίσωθέ του οἱ μαζεμένοι στὴν πόρτα σύρανε τὰ πόδια τους, ἀραίωσαν. Ἄκουσε δυὸ - τρεῖς ἀναστεναγμούς, κάτι σὰν πνιχτὸ κλάμα. Εἶταν γνωστοὶ τοῦ κατάδικου, μπορεῖ καὶ συγγενεῖς, αὐτὸ τὸ εἶχε ἀπὸ ὥρα καταλάβει. — Συχωρεμένος! εἶπαν. Γύρισε νὰ κοιτάξει καὶ τοὺς εἶδε ν' ἀποστρέφουν τὰ πρόσωπα χλωμοί, κανα - δυό τους δακρυσμένοι. Ὁ πελώριος ἄντρας εἶχε βγάλει τὸ κόκκινο σκουφὶ κ' ἔκανε τὸ σταυρό του μὲ χέρι τρεμάμενο. Καὶ καταμεσὶς στὸ μαγαζί, χάμου στὸ πάτωμα γονατισμένος, κάποιος νέος ξανθογένης σὰν τὸ νεκρό, εἶχε τὰ μάτια του σφαλιστά, πλεγμένα τὰ δάχτυλα πάνω στὸ στῆθος του, καὶ προσευχόταν:

— Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...

Τὴν ἴδια στιγμή, μιὰ ξαφνικὴ κίνηση ἔγινε μέσα, οἱ κοντινοὶ στὸ Σγουρὸ παραμέρισαν, κι ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ μαγαζιοῦ ξεκινώντας ἕνας γέροντας ψηλός, σκυφτός, μ' ἄσπρα, κρουνελιαστὰ γένεια, ἦρθε βιαστικὰ κατὰ τὴν πόρτα, σπρώχνοντας μπροστά του, ἀπὸ τὸν ὦμο, ἕνα μικρὸ ἀγόρι ἴσαμε ὀχτὼ χρονῶν. Τὸ παιδὶ εἶταν κίτρινο, κερωμένο. Ὁ γέροντας στάθηκε στὸ κατῶφλι, σήκωσε τὸ δεξί, καὶ δείχνοντας τὸ κουφάρι ποὺ κρεμόταν ἐκεῖ - κάτω, εἶπε στὸ παιδὶ μὲ σταθερή, τραχειὰ φωνή:

— Βσπόμνι!

Τὸ παιδὶ ἀπόμεινε νὰ κοιτάζει μαρμαρωμένο, μὲ μάτια μεγάλα, τὸ νεκρό.

Γύρισε ἀπορημένος ὁ Σγουρὸς στὸ διπλανό του, ἕναν κοκκαλιάρη νέο ποὺ ἔμοιαζε ὁ πιὸ ξένος ἐκεῖ μέσα ἀφοῦ τὰ μάτια του εἶχανε μείνει στεγνά.

— Εἶναι ὁ πατέρας καὶ τὸ παιδὶ τοῦ κρεμασμένου, τοῦ λέει ἐκεῖνος σιγανὰ στ' αὐτί, μαντεύοντας τὴν ἐρώτηση ποὺ τοῦ ἀνέβαινε στὰ χείλη.

— Τί εἶπε ὁ γέροντας στ' ἀγόρι; ρωτάει ὁ Σγουρός.

— «Βσπόμνι»· ποὺ θὰ πεῖ στὴ γλῶσσα τους: Θυμήσου!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Το μεσημέρι βρῆκε τὸν Σγουρὸ καθισμένο μέσα στὸ ἴδιο ἐκεῖνο μαγαζί, μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀκουμπισμένους πάνω σ᾽ ἕνα τραπέζι. Μπροστά του βρίσκονταν δυὸ ἄδεια σκουτέλια, ἕνα μουρχοῦτι κοντόγεμο. Πίσωθέ του, τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο ἄφηνε νὰ φαίνονται τὰ μεγάλα χωράφια, ἡ κρεμάλα, ὁ κόσμος ποὺ βολτάριζε καὶ τὴν περιεργαζόταν. Πήγαιναν κ᾽ ἔρχονταν, ἔφερναν βόλτες γύρω στὸ πέτρινο πλάτωμα, σὰν κοπρόσκυλα ἔξω ἀπὸ χασάπικο, χάζευαν μὲ τὸ κεφάλι σηκωμένο, τὸ στόμα μισανοιχτό, ἕνα βλακωμένο χαμόγελο στὰ χείλη. Εἶταν χωριάτες διαβατικοὶ ἀπὸ τὴν πολιτεία, βουργησέοι ποὺ καμώνονταν πὼς πέρασαν ἀπὸ δῶ κατὰ τύχη. Κ᾽ εἴτανε καὶ γυναῖκες, νοικοκυράδες θεοφοβούμενες, δοῦλες ἀργόσχολες, κορίτσια τοῦ λαοῦ ποὺ χασκογελοῦσαν μὲ νάζι. Τὰ παιδιά, ξυπόλητη μαρίδα, χοροπηδοῦσαν γαυριάζοντας, πανηγύριζαν, ἔβγαζαν τὴ γλῶσσα τους στὸν κρεμασμένο, μαϊμουδίζοντας τὸν οἰκτρό του μορφασμό, ἢ τὸν ἔβαζαν σημάδι μὲ τὶς πέτρες. Τρία-τέσσερα κοράκια, μαυλισμένα ἀπὸ τὸ μυστηριακὸ κάλεσμα τῆς πείνας, ἔφερναν πλατειὲς βόλτες γύρω στὴν κρεμάλα, μὴ τολμώντας ἀκόμη νὰ ζυγώσουν, ἀνυπόμονα, νευριασμένα. Ὁ ξανθὸς ἥλιος, ποὺ εἶχε ψηλώσει, ἔρριχνε μαβὶ τὸν κοφτὸ ἴσκιο τοῦ ξύλου πάνω στὰ κεφάλια τοῦ ὄχλου καὶ χαμογελοῦσε στὸ πανηγύρι ἁγνά.

Στὸ κρασοπουλειὸ μέσα, τὰ πρόσωπα τώρα εἶχαν ἀλλάξει. Ἔφυγαν οἱ συντοπίτες κ᾽ οἱ σχετικοὶ τοῦ κατάδικου, καὶ μπῆκαν οἱ πελάτες γιὰ τὸ μεσημεριανὸ φαΐ. Εἶταν ἐλάχιστοι, πεντέξη χωριάτες κ᾽ ἐργατικοί, ποὺ ἔτρωγαν ξεμοναχιασμένοι, ἀμίλητοι, μὲ τὴν αὐστηρὴ μελαγχολία τῶν δουλευτάδων. Ὀρθὸς πίσω ἀπὸ τὸ τεζάχι ὁ μαλλιαρὸς γίγαντας μὲ τὰ χοντρὰ μπράτσα — ὁ μαγαζάτορας — μετροῦσε πέρπυρα, τὴν εἴσπραξη τοῦ καπηλειοῦ. Τὸν κοίταζε ὁ Σγουρὸς ἀφαιρεμένος, κι ὁ νοῦς του κλωθογύριζε ἀλλοῦ.

Θάμπος καὶ πίκρα ἀνεξήγητη τὸν συνεῖχε. Λίγο πρίν, σὲ τοῦτο δῶ τὸ τραπέζι, εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ κάπελα τὴν ἱστορία τοῦ

κρεμασμένου. Εἶταν ἁπλή: Πέρα ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα, κατὰ τὰ βουνὰ τῆς Μάϊνης, ἔχει τὸ καστέλλι του ἕνας Φράγκος καβαλλάρος. Βγαίνοντας γιὰ νὰ κατέβει στὴ χώρα ἢ γιὰ νὰ πάει κυνῆγι, νὰ σκοτώσει τὸν καιρό του, ὁ ἄρχοντας περνάει ἀπὸ σλαύικο χωριό. Δὲν εἶναι πιὰ νέος οὔτε κι ἀπὸ τοὺς πρώτους τοῦ πριγκηπάτου, ὅμως οἱ ἀφεντάδες τὸν λογαριάζουν πολὺ γιατὶ τὸ καστέλλι του βρίσκεται κοντὰ στὸ σύνορο τοῦ Μυτζηθρᾶ καὶ στέκεται σὰν εἶδος ἀκρίτας ἀγνάντια στοὺς Ρωμιούς, ποὺ εἶναι πάντα ἐπίβουλοι. Περνώντας λοιπὸν ὁ Φράγκος ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα, εἶχε ἰδεῖ ἀπὸ καιρὸ μιὰ κοπέλλα χωριανή, μικρὴ καὶ δροσομάγουλη, νὰ δουλεύει στὸ λαχανόκηπο, πίσω ἀπὸ ἕνα φράχτη. Τὴ λιμπίστηκε. Γι' αὐτόν, νὰ τὴν πάρει, δὲν εἶταν ζήτημα, δὲν εἶχε παρὰ ἔτσι νὰ κάνει, τὸ χέρι του ν' ἁπλώσει. Ὡστόσο, βέρος Φράγκος ἱππότης, καταπιάστηκε πρῶτα μὲ τὸ καλό. Πέρασε, ξαναπέρασε, τῆς χαμογέλασε, κράτησε τ' ἄλογό του. Ὅλο καὶ πιὸ συχνὰ γίνονταν τὰ περάσματά του ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα, κ' ἡ ἀντίσταση ἡ σεμνὴ τῆς Σλαύας λὲς καὶ τοῦ σπιρούνιζε τὸ πάθος ὅλο καὶ πιὸ βαθιά. Τέλος, βλέποντας ὅτι τὰ καλοπιάσματα, ποὺ ξεσηκώνουν ἔτσι εὔκολα τὰ μυαλὰ στὶς Φράγκισσες, δὲ σαστίζανε τὴ δεκαεφτάχρονη Σλαύα, ἀποφάσισε μιὰ καὶ καλὴ νὰ ξεμπερδεύει. Κάποια νύχτα ἀσέληνη, τρεῖς ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ καστέλλι ἅρπαξαν τὴ μικρὴ καὶ τοῦ τὴν πῆγαν.

Τὴν ξαναφέρανε στὸ σπίτι της ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες. Εἶταν κίτρινη σὰν τὸ κερί, ἀναμαλλιάρα, τὰ μάτια της εἴχανε πήξει τεντωμένα, γεμᾶτα ἄλαλη φρίκη. Δὲν ἀποκρίθηκε τίποτα σ' ὅσα τὴ ρώτησε ὁ πατέρας της, στάθηκε κρύα, ἄψυχη, στ' ἀγκαλιάσματα καὶ τὸν κοπετὸ τῆς μάννας. Ἔπεσε ἄρρωστη, χαροπάλεψε τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες. Τέλος, σὰν ξανασηκώθηκε, βγῆκε στὸ λαχανόκηπο κι ἄρχισε πάλι νὰ δουλεύει ἥσυχα κ' ὑπομονετικά. Ὅμως τὶς νύχτες τιναζότανε στὸν ὕπνο της κ' ἔβαζε κάτι ξεφωνητὰ τρέλλας, οὐρλιάσματα ζώου ποὺ τὸ σφάζουν.

Ἑφτὰ μῆνες ἀργότερα, γέννησε ἕνα παιδὶ ξερό.

Τότε εἶναι πού, σὲ ὥρα ἀπονύχτερη, κοντὰ τὰ χαράματα, ὁ παπὰς τοῦ χωριοῦ, ταξιδεύοντας καβάλα στὸ μουλάρι του, βρῆκε σὲ λαγκαδιὰ μικρὴ ἕνα κουφάρι. Τὰ ὄρνια τοῦ εἴχανε ξεσκίσει μὲ τὰ νύχια τους τὸ πρόσωπο, τὰ ροῦχα του ὅμως δείχνανε πὼς εἶταν Φράγκος. Ὁ καβαλλάρος τοῦ κοντινοῦ κάστρου λοιπὸν εἶχε χαθεῖ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες τώρα. Τὸν ἀναγνώρισαν οἱ ἄνθρωποι του σὰν εἴδανε τὸ πτῶμα.

Κ' οἱ Φράγκοι, ποὺ λογαριάζανε τὸν καστελλάνο πολύ, γιατὶ εἶταν ἀκρίτας τους, οἱ Φράγκοι ποὺ πελεκᾶνε σύρριζα κάθε βλαστάρι ἀνταρσίας, ἔπιασαν τὸν Σέργιο, τὸν πατέρα καὶ φονιά, καὶ τὸν κρεμάσανε γιὰ παραδειγματισμὸ μέσα στὴν Καλαμάτα.

Καθόταν ἀφαιρεμένος ὁ Σγουρός, κι ὁ νοῦς του, μηχανικὰ δουλεύοντας, πάσχιζε νὰ βρεῖ ἕνα νῆμα, μιὰ συνέπεια, ἀνάμεσα στὶς εἰκόνες ποὺ στοιχειώνανε τὴ θύμισή του. Ἀναθυμόταν τὴν πριγκηπέσσα ποὺ πρωτόδε στὴν πατρίδα του, σὰν ὄνειρο, τὴν πριγκηπέσσα ποὺ τὴν ξανάδε μέσα στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἐκεῖ - κάτω, στὰ βουνὰ τῆς Μεσαρέας. Μελετοῦσε τὸ πρόσωπό της τὸ σοβαρὸ καὶ γλυκό, τὸ σφαλισμένο μ' ἀρχοντικὴ πίκρα στόμα. Πίσωθέ του, δίχως νὰ γυρίσει, ἔνιωσε τὸ μαβὴ ἴσκιο τῆς κρεμάλας ποὺ τὸν ρίχνει ὁ μεσημεριάτης ἥλιος στὸ χῶμα. Κι ἀ-

ναρωτιόταν πῶς γίνεται τὸ ἕνα νὰ ὁδηγάει στ' ἄλλο, ἡ πριγκηπέσσα τοῦ ὀνείρου νὰ στήνει τὴν κρεμάλα τοῦ ὤμου μεσημεριοῦ, πῶς μπορεῖ ποτέ, στ' ὄνομά της, ἀπὸ θέλησή της πές, νὰ γίνονται τέτοια ἀνόσια ἔργα...

Πίκρα καὶ θάμπος συνείχανε τὴν παιδιάτικη ψυχὴ τοῦ Σγουροῦ. Κι ἀναρωτιόταν ἀκόμα, μὲ λαχτάρα κρυφή, ἂν τὄξερε ἀλήθεια ἐκείνη, ἂν εἶχε γνώση τοῦ τί γίνεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους της, καὶ μήπως δὲ θἆταν μιὰ ὡραία πράξη, μιὰ εὐκαιρία ἐξαίσια, νὰ τρέξει νὰ τὴ βρεῖ, καὶ νὰ τῆς ἀνοίξει τ' ἀνύποπτα μάτια της.

— Κάτι σκεφτικός, λέει ἡ χοντρή, τριζάτη φωνὴ τοῦ κάπελα.

Εἶχε παρατήσει τὸ τεζάχι του, καὶ ξανάρθε μπροστὰ στὸ τραπέζι τοῦ Σγουροῦ σφουγγίζοντας μὲ μιὰ πατσαβούρα τὰ κοντόχοντρα δάχτυλά του. Τὸ ξένο παιδάριο φανερὸ πὼς τοῦ εἶχε ξυπνήσει τὴ συμπάθεια.

— Σκοτοῦρες, ἔ;

Ὁ Σγουρὸς ἔγνεψε πὼς ναί, ἀόριστα.

Κάθησε ὁ Καλαματιανὸς στὸ σκαμνὶ κι ἀκούμπησε τὸ μπράτσο του στὸ τραπέζι, τὴν ἄλλη του παλάμη στὸ γόνατο.

— Ποῦθε εἶσαι;

— Ξενομερίτης.

— Δὲν εἶσαι ἀπὸ τὸ Μοριά;

—Ὄχι.

Εἶχε μάθει τώρα νὰ κρύβει τὴν ἀλήθεια, νὰ ὑποψιάζεται· μὰ τὸ ἔκανε θεληματικά, γιατὶ τοῦ τὸ εἴχανε πεῖ καὶ γιατὶ τὸ βρῆκε πολλὲς φορὲς σωστό, ὄχι γιατὶ τὸ προτιμοῦσε. Ὁ μαγαζάτορας τοῦ φαινόταν ἀγαθὸς ἄνθρωπος. Ὁ γνώριμος πόθος ν' ἀνοίξει τὴν καρδιά του ἀνέβαινε πάλι καὶ τοῦ φούσκωνε τὸ λαιμό.

— Καὶ πῶς ἀπὸ δῶ;

Ἔψαξε κάτι νὰ βρεῖ, σαστισμένος. Τὸ ψέμα δὲν τὸ εἶχε πρόχειρο.

— Περαστικός, ἀποκρίνεται μὲ δυσκολία. Πάω σὲ κάποιο μοναστῆρι.

— Μοναστῆρι; νὰ καλογερέψεις;

—Ὄχι... Ἔχω συγγενῆ καλόγερο καὶ πάω νὰ τὸν ἰδῶ.

— Εἶναι μέσα, στὸ ἐσωτερικὸ τὸ μοναστῆρι; Ἐδῶ τὰ κοντινὰ τὰ ξέρω.

— Ναί, μέσα εἶναι, στὸ ἐσωτερικό.

Σώπασαν. Κοιτάζονταν, κι ὁ κάπελας χαμογελοῦσε μὲ τὰ φαρδειά, χοντρά του χείλη. Τοῦ φερόταν μὲ κάποια τρυφερότητα, σὰ νἄχε νὰ κάνει μὲ μικρὸ παιδί.

— Καὶ θὰ μείνεις μέρες στὴν Καλαμάτα;

— Ναί, ἔτσι λέω.

Πάλι σώπασαν. Ἡ περιέργεια τοῦ μαγαζάτορα εἶταν ἀδιαφόρετη, ἔβλεπες πὼς ρωτοῦσε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ δένει τὴν κουβέντα.

— Βρῆκες ξενοδοχεῖο;

Ξαφνικὰ τὸ παιδάριο ταράχτηκε. Ἀλήθεια, αὐτὸ δὲν τὸ εἶχε σκεφτεῖ ἀκόμα· ἔπρεπε κάπου νὰ κονέψει... Μηχανικὰ καὶ σύνταχα λογάριασε μὲ τὸ νοῦ του τὰ πέρπυρα ποὺ κρατοῦσε, εἶδε πὼς δὲν ἀπόμεναν πολλά.

—Ὄχι, δὲ βρῆκα ξενοδοχεῖο, κάνει σαστισμένο.

— Δὲ θὰ βρεῖς εὔκολα. Ἡ Καλαμάτα ἔχει μεγάλο σοῦρτα-φέρτα. Ἐμπόροι, ναυτικοί, κλέρηδες, σπαθοφόροι...

— Τί νὰ κάνω;

— Μπορῶ νὰ σὲ βοηθήσω, λέει ὁ Καλαματιανὸς ἀφοῦ σκέφτηκε λίγο· ἔλα μαζί μου.

Καὶ σηκώθηκε.

— Νὰ πληρώσω πρῶτα τὸ φαΐ...

— Καλά, τὰ βρίσκουμε! Ἐδῶ δίπλα θἆσαι.

Γέλασε ὁ κάπελας κάνοντας μιὰ πλατειὰ χειρονομία. Εἶταν ὁ πρῶτος καλοπροαίρετος ἄνθρωπος ποὺ συντύχαινε στὸ δρόμο του ὁ Σγουρός· οἱ τρόποι του εἶχαν ἕνα εἶδος ἀρχοντιᾶς. Τράβηξε πρῶτος, ἄνοιξε στὸ πίσω μέρος τοῦ μαγαζιοῦ κάποια πορτούλα καὶ κατέβηκε δυὸ σκαλιά. Βρέθηκαν στὴ λιακάδα τοῦ μεσημεριοῦ, μέσα σὲ μεγάλη αὐλὴ πλακοστρωμένη.

Γύρω πλῆθος σπίτια, μεγάλα καὶ μικρά, στριμώχνονταν ἀκανόνιστα, παλιὰ τὰ περισσότερα, μὲ τοίχους βαμμένους παρδαλά. Ἔμοιαζε σὰ μικρὴ ἀδιέξοδη πλατεῖα. Οἱ καμάρες καβαλικεύονταν μπερδεμένες, ἕνα-δυὸ χαλάσματα εἶχαν κατρακυλήσει καὶ φράζανε τὸ διάβα, κόττες βοσκούσανε στὴ λάσπη, πλατσουρίζοντας μέσα σ' ἀπονέρια τῆς μπουγάδας. Δεξιά, ἕνα μεγάλο ἄνοιγμα ἔβγαζε στὰ χωράφια.

Τὸ σπίτι ὅπου ἀνέβασε ὁ κάπελας τὸν Σγουρὸ εἶταν στενό, χωμένο ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλα. Εἶχε μιὰ κάμαρα μεγάλη κάτω, μιὰν ἄλλη μικρὴ στ' ἀνῶγι.

—Ἔ, Πελαγία! Τὸ παιδὶ ἀπὸ δῶ εἶναι δικό μας, λέει ὁ Καλαματιανὸς στὴ γριούλα ποὺ τοὺς εἶχε ἀκολουθήσει ἀπὸ τὸ κατῶγι. Θὰ καθήσει σὲ τούτη δῶ τὴν κάμαρα, καὶ θὰ τὸ φροντίσεις.

Συμφώνησαν τὸ νοῖκι. Δὲν εἶταν μεγάλο, θὰ τοῦ φτάνανε τὰ πέρπυρα ποὺ εἶχε στὸ περσίκι του, νὰ περάσει δεκαπέντε μέρες καὶ νὰ τρώει στὸ μαγερειό, δίπλα. Τὰ πέρπυρα τῆς Μπιάνκας... Ποῦ νἄξερε ἡ ἐρωτεμένη Γενοβέζα, ἡ τόσο ἀγέρωχη, ἡ ζηλόφθονη, γιὰ τί σκοπὸ θὰ μεταχειριζόταν τὸ δῶρο της ὁ καλός της.

— Πράματα ἔχεις νὰ κουβαλήσουμε; ρώτησε ὁ κάπελας.

Ὄχι, δὲν εἶχε.

— Πάει καλά. Ἐγὼ γυρίζω στὸ μαγαζί.

Ἔκανε νὰ φύγει, ὅμως ὁ Σγουρὸς τὸν σταμάτησε στὸ κατῶφλι, τοῦ ἔπιασε τὸ χέρι.

— Νἆσαι καλά, τοῦ λέει μὲ διάχυση. Εἶσαι ἕνας ἄξιος ἄνθρωπος!

— Μπᾶ, κάνε δουλειά σου! Καθένας χρωστάει νὰ δίνει χέρι στὸ διπλανό του, ἔτσι δὲν εἶπε ὁ Χριστός;

— Πῶς σὲ λένε;

— Παντελῆ.

—Ἐμένα Νικηφόρο· κ' εἶμαι ἀπὸ τ' Ἀνάπλι.

Τὸν κοίταξε παραξενεμένος ὁ κάπελας, θυμήθηκε πὼς λίγο πρὶν τοῦ εἶχε πεῖ ἄλλο, μὰ δὲ μίλησε. Μπορεῖ καὶ νὰ δικαιολόγησε τὴν ἐπιφύλαξη τοῦ ξένου. Ἔγνεψε μὲ τὸ κεφάλι του συγκαταβατικὰ καὶ βγῆκε.

Ἡ γριά, μιὰ φουχτίτσα πλάσμα, ξερὴ σὰ φρύγανο, ἔφερε γύρω τὴν κάμαρα, συγύρισε πρόχειρα, τὸν ρώτησε μὴν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τί-

ποτα, καὶ βγῆκε ἔξω. Εἶταν ἀθόρυβη, λιγομίλητη καὶ διακριτική. Αὐτό, τοῦ ἄρεσε. Ἡ καρδιά του ζεστάθηκε ξάφνου, τεντώθηκε λυμένη. Κοίταξε γύρω τὴν κάμαρά του χαμογελώντας, τὸ φτωχὸ κρεββάτι, τὴν παλιὰ κασσέλα, τὰ δυὸ σκαμνιά. Ὅλα τὰ πῆρε ἀπὸ καλό, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τότε ποὺ ξεσπιτώθηκε ἔνιωσε τὸν ἑαυτό του σὲ περίγυρο φιλικό. Τὸ μοναδικὸ παραθύρι ἔβλεπε στὴ μεγάλη αὐλή. Ἔσκυψε κ' ἔκανε ν' ἀκουμπήσει, ὅμως κάτι σκληρὸ τὸν ἐμπόδισε στὸ στέρνο. Τραβήχτηκε πίσω μὲ δυσαρέσκεια. Εἶταν ὁ κύλιντρος μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη. Ἄχ, ναί, εἶχε ξεστρατίσει! Πάει, ἀπίστησε στὸν πρωτοστράτορα. «Στὸ σενεσάλο Νικόλαο Σανταμέρη, στὴν Ἀνδραβίδα»... Ποῦθε πέφτει ἡ Ἀνδραβίδα; θἆναι πολὺ μακρυά. Μὰ καὶ κοντὰ νἆτανε... Ὄχι, νὰ φύγει ἀπὸ τὴν Καλαμάτα δὲ γινόταν. Τὴ γραφὴ τούτη τὴ στέλνει ὁ Σγουρομάλλης στὸν Σανταμέρη καὶ δὲ μπορεῖς νὰ καταλάβεις τί σχέση ἔχει ὁ Ρωμιὸς ἄρχοντας τοῦ Μυτζηθρᾶ μὲ τὸ Φράγκο τῆς Ἀνδραβίδας. Κάτι ἀνώμαλο, σκοτεινό, ψυχανεμίζεται τὸ παιδάριο μέσα σ' ὅλα τοῦτα. Κάτι ποὺ δὲν τοῦ φαίνεται πολὺ τίμιο. Κι αὐτὸς πρέπει νὰ κουβαλάει λοιπὸν μαζί του τὴν ὕποπτη γραφή, καὶ νὰ μὴν ξέρει κὰν τί λέει μέσα...

Ἔχωσε τὸ χέρι στὴν τραχηλιά του, ἔπιασε τὸν κύλιντρο, τὸν τράβηξε ἔξω. «Δυὸ σταλαματιὲς αἷμα»... Ἄλλο καὶ τοῦτο πάλι! Τί σοῦ λέει μιὰ ματωμένη κι ἀδιάβαστη γραφή; Τὴ στριφογυρίζει στὰ δάχτυλά του, τὴν κοιτάζει ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Τίποτα, μοιάζει γραφὴ σὰν ὅλες τὶς γραφές. Ἡ βούλα τοῦ πρωτοστράτορα κρέμεται ἀπὸ μαύρη κορδέλλα, κόκκινη — αἷμα πηγμένο... Τὴν περιεργάζεται. Πάνω, ἔχει κεφάλι λιονταρίσιο, ἔκτυπο ἀπὸ τὴ δαχτυλιδόπετρα τοῦ Σγουρομάλλη. Νὰ τὴν τσακίσει;

Στάθηκε δίβουλος. Ἂν τὴ διαβάσει, θὰ καταλάβει ἄραγε τίποτα; Τί θὰ μπορέσει νὰ κάνει ἢ νὰ ἐμποδίσει; Τί ξέρει αὐτὸς ἀπὸ τὰ πολιτικὰ τοῦ Μοριᾶ;... Ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ τὴ διαβάσει καὶ νὰ τὸν φωτίσει; Ἂν συμβουλευόταν τὸν καινούργιο του φίλο, τὸν κάπελα... Τὸ πράμα τοῦ φάνηκε ἀπόκοτο, παιδιάστικο. Ἄχ! νἆταν ἐδῶ τουλάχιστον ὁ Ἰλαρίωνας, ἐκεῖνος ὁ τετραπερασμένος... Μολοτοῦτο πρέπει νὰ τὸ πάρει ἀπόφαση, στὸν Σανταμέρη δὲ θὰ τὴ δώσει τὴ γραφή, ἢ σὰν τὴ δώσει, θἆναι ἴσως ἀργά. Λοιπόν;

Ξάφνου μιὰ σκέψη ἀστράφτει στὸ νοῦ του. Ἡ καρδιά του ἀρχίζει νὰ χτυπάει ἄγρια, τὰ μηλίγγια του φουσκώνουν. Πῶς δὲν τὸ εἶχε ἀκόμα στοχαστεῖ!

Χυμάει, παίρνει τὸ ταμπάρο του ποὺ τὸ εἶχε πετάξει στὴν κασσέλα, σπρώχνει τὸν κύλιντρο στὸ ἄνοιγμα τῆς τραχηλιᾶς του, βγαίνει ἀπὸ τὴν κάμαρα καὶ ροβολάει τὴ σκάλα. Ἔκανε νὰ τρέξει στὸ στάβλο, ὅμως τὸ καλοσκέφτηκε, μετάνιωσε. Βγῆκε πεζός.

Ρωτώντας, ξαναβρῆκε εὔκολα τὸ δρόμο τοῦ κάστρου. Τραβοῦσε τώρα μὲ μεγάλα βήματα, ξαναμμένος. Ἡ σιδερένια πόρτα ποὺ ἀναθυμήθηκε, ἡ σφαλιστή, δὲν τὸν ἔκανε νὰ διστάσει. Τώρα ποὺ θὰ παρουσιαζόταν γιὰ μαντατοφόρος, θὰ τοῦ ἄνοιγαν, οὔτε λόγος...

Μεγάλα σύννεφα, σκοτεινά, σὰν ἀπὸ μπαμπάκι βρώμικο, σωριάζονταν στὸν οὐρανό· τὸ φῶς τοῦ ἀπομεσήμερου ἔπιανε νὰ χλωμιάζει.

Μιὰ σκέψη ξαφνικὴ τὸν ἔκανε νὰ κόψει ἄθελα τὸ φαρδὺ βηματισμό του:

Λοιπὸν ἔτσι, ξαφνικά, καὶ τόσο εὔκολα, θὰ βρισκότανε τώρα μπροστά της; Ἔκανε ὁλάκερο ταξίδι, τράβηξε κάμποσα βάσανα, ἔλπισε, ἀπελπίστηκε, ὑπόφερε, κ' ἔτσι ἁπλὰ τώρα, λὲς καὶ πηγαίνει σὲ δουλειὰ κοινή, στὸ νοτάριο τ' Ἀναπλιοῦ νὰ ποῦμε, θὰ δρασκελοῦσε τὸ στερνὸ κατῶφλι καὶ θ' ἀπόσωνε τὸ μεγάλο του ὄνειρο; Γιατί, τώρα, δίχως κὰν νὰ τὸ συλλογιστεῖ, ἔτσι τὄνιωθε, πὼς τὸ ταξίδι του ὁλάκερο τὴν καστρόπορτα ἐκείνη εἶχε γιὰ μοναδικὸ σκοπό. Ψέματα εἶπε στὸν ἑαυτό του πὼς ξεκινοῦσε γιὰ τὸ Μυτζηθρὰ καὶ γιὰ τὸ συγγενῆ του τὸν Σγουρομάλλη. Ἔνιωθε τώρα πὼς γιὰ τὴν ἄγνωστη γυναῖκα ξεκίνησε, καὶ τ' δραμά της εἶχε μπροστὰ στὰ μάτια του σ' ὅλο τὸ δρόμο.

Κρυφά, κάτι σὰν ἀπόγευση πικρή, ἀλλόκοτη ἀποθάρρυνση, τοῦ πήζει τὸ στόμα. Τὰ γόνατά του τὰ νιώθει μαλακά, ὁ ἡρωϊκὸς ἄνεμος ποὺ ξεσήκωσε τὴν ψυχή του ἔχει πέσει. Ἡ ἐξαίσια ἀπαντοχὴ ἔχει σωθεῖ. Ἄγνωρο εἶναι τὸ κατακάθι τοῦ ὀνείρου.

Ὡστόσο, μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ κάστρου ἡ καρδιά του κλώτσησε δυνατὰ καὶ τὸ αἷμα του ἔφερε σύνταχα μιὰ βόλτα. Ἡ πόρτα τώρα εἶταν ἀνοιχτή, διαπλατωμένη. Δεξιὰ - ζερβά της πλῆθος διακονιαρέοι, ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοί, στέκονταν προσμένοντας, σκεβρωμένοι. Μέσα, ὁ δρόμος ἀνέβαινε μαλακὰ ἀνηφορικός, ἔστριβε ἀριστερά, ἔκανε ἀγκωνὴ καὶ χανόταν. Δεξιά, εἶταν τὸ τειχί, ὁ περιφερειακός του δρόμος· πάνω, σεργιάνιζαν οἱ βιγλάτορες ἁρματωμένοι. Ἀπὸ βαθιά, μέσα, ἄκουγες νὰ γαβγίζουνε σκυλιά.

Δὲν εἶδε κανέναν ποὺ θὰ τὸν ἐμπόδιζε νὰ μπεῖ. Προχώρησε. Κάτω ἀπὸ τὴ στοὰ διασταυρώθηκε μ' ἕνα σεργέντη ποὺ κατέβαινε καβάλα. Τὸν ἀκολουθοῦσε ἕνας σκουταρᾶτος πεζός. Δὲν τοῦ μίλησαν καὶ προσπέρασαν.

Σὰν ἔφτασε ὡστόσο στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου, κατάλαβε ἀπορημένος ὅτι στὸ καθαυτὸ κάστρο, δὲν εἶχε μπεῖ ἀκόμα. Ἡ πρώτη τούτη πύλη ἔμπαζε μονάχα στὸ πρῶτο μέρος τῶν τειχιῶν. Ἀριστερά, ἄλλο τειχὶ ὀρθωνόταν, ψηλότερο τοῦτο, καὶ γιὰ νὰ μπεῖς ἔπρεπε νὰ περάσεις μιὰ σιδερένια καγκελόπορτα, νὰ στρίψεις δεξιά, ν' ἀνέβεις σκαλοπάτια ποὺ τὰ ἔβλεπες ν' ἀρχίζουν μονάχα καὶ χάνονταν στὸ πάχος τῆς χτισμένης πέτρας.

Ἐκεῖ, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, κάποιος ἄλλος κόσμος ζοῦσε, διπλομανταλωμένος καὶ μακρυνός, μιὰ ζωὴ ἄγνωστη, ποὺ τὴ φύλαγαν ἄγρυπνα, ἀγριεμένα, τὰ σκυλιά.

Ἡ καρδιά του φούσκωσε μεμιᾶς, ξέχειλη ἀπὸ ξανακεντρισμένο πόθο, ἀνυπομονησία, λαχτάρα.

— Ποῦ πᾶς, ἐσύ;

Γύρισε, εἶδε ἕναν πανύψηλο ἁρματωμένο. Τὸν εἶχε ἀδράξει ἀπὸ τὸ μπράτσο μὲ τὰ σιδεροπλεμένα δάχτυλα τῆς διχτάτης μάλλιας του, καὶ τὸν κοίταζε ἀπορημένος.

Σάστισε γιὰ μιὰ στιγμή, ὅμως θυμήθηκε τὴ δικαιολογία του:

— Εἶμαι μαντατοφόρος.

— Τίνος;

Σκέφτηκε.

— Τοῦ ἄρχοντα Σγουρομάλλη.

— Σγουρομάλλης... Σγουρομάλλης, κάνει ὁ Φράγκος δύσκολα προφέροντας τ' ὄνομα. Δὲν τὸν ξέρω.

Ἀπόρησε ὁ Σγουρός, μὰ δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα.

—Ἔχω νὰ δώσω μιὰ γραφή.

— Σὲ ποιόνε;

— Στὴν πριγκηπέσσα.

Τὸν κοίταξε ὁ Φράγκος καλὰ-καλά, ἀμίλητος, τοῦ ἄφησε τὸ μπράτσο.

—Ὀλά! Γαλερᾶνο, κράζει κάποιον ποὺ στεκόταν ἀγναντεύοντας ἀπὸ τὴν τάπια.

Ὁ Γαλερᾶνος γυρίζει ἀδιάφορος, κάνει δυὸ βήματα κατὰ δῶ, τὸν πρόλαβε ὅμως ὁ ἄλλος, καὶ τώρα οἱ δυὸ μαζί, μακρυὰ ἀπὸ τὸν Σγουρό, σιγοκουβεντιάζουν.

— Θὰ δώσεις τὴ γραφή, λέει ὁ Γαλερᾶνος ζυγώνοντας τὸ παιδάριο, στὸν καντσιλιέρη. Ἀκολούθα με.

Καὶ τράβηξε πρῶτος κατὰ τὴν καγκελόπορτα.

—Ὄχι! Ἡ γραφὴ ποὺ κρατῶ δὲν πάει σ' ἄλλα χέρια ἐξὸν ἀπὸ τῆς πριγκηπέσσας. Ἔχω ἐντολὴ νὰ τὴ δώσω μονάχα σ' αὐτήν.

Ὁ Γαλερᾶνος στάθηκε, γύρισε. Τὸ μάτι του τὸν κοίταζε ὑποψιασμένο.

— Γιατί;

—Ἔτσι.

Σκέφτηκε λίγο ὁ Φράγκος.

— Ποῦ εἶναι τη ἡ γραφή;

—Ἐδῶ τὴν ἔχω.

— Καὶ δὲ θὲς νὰ τὴ δώσεις στὸν καντσιλιέρη;

—Ὄχι.

Ξαφνικὰ ὁ Φράγκος πάτησε ἕνα γέλιο χοντρό.

—Ἄντε μωρὲ Γραικὲ πανοῦργε! κάνει. Καὶ κόβοντας μεμιᾶς τὸ γέλιο, ἀπότομος: Φεύγα! λέει σπρώχνοντάς τον ἀπὸ τὸν ὦμο. Δὲν ἐλεεῖ σήμερα διακονιαρέους ἡ κυρά μας!...

Σαστισμένος, δίχως νὰ καταλαβαίνει στὴν ἀρχή, ἀφέθηκε νὰ τὸν σπρώχνουν κατὰ τὴν πύλη. Ἐκεῖ, ξαφνικά, σταμάτησε, ἀνασείστηκε. Τί; Τὸν εἶχαν λοιπὸν περάσει γιὰ ζητιάνο!... Τὸ αἷμα τοῦ ἀνέβηκε στὸ κεφάλι, τὸν ζάλισε.

— Διακονιαρέους; φωνάζει. Γιὰ ποιὸν μὲ περάσατε, μωρὲ θρασίμια;

Μὰ δὲν πρόλαβε. Τὸν σκούντησαν κ' οἱ δυὸ μαζί, γερά, καὶ χαμήλωσαν μπροστά του ἀπειλητικὰ τὶς λόγχες.

Ἄκουσε γύρω του τ' ἀσκέρι τῶν διακονιαρέων νὰ χαχανίζει, μὲ στόματα ξεδοντιάρικα. Γύρισε, κοίταξε γύρω του, εἶδε τὸν ἑαυτό του ἀνακατεμένο μ' ὅλη τούτη τὴ λέπρα. Τὸν πῆρε ἡ ντροπή. Πνιγμένος, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του, δάγκωσε τὰ χείλη του ἄγρια καὶ τραβήχτηκε μὲ βιάση πέρα.

Στὸν κατήφορο, ἔτρεξε. Κάτι χοντρὸ καὶ φουσκωμένο τοῦ φτεροκοποῦσε μέσα στὸ λαρύγγι. Ἔσφιγγε τὰ δόντια του γιὰ νὰ πνίξει τὸ λυγμό.

Στὴν πόρτα της... Ζητιάνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

ΑΠΑΝΤΟΧΗ

ΟΤΕ κατάλαβε πὼς δὲν εἶταν, ὅπως τὸ εἶχε ἐλπίσει, ὅπως τὸ εἶχε φοβηθεῖ, πολὺ ἁπλό.

Ἀπὸ τὴ μιὰν ὑπερβολὴ ἡ ψυχή του, καθὼς τὸ συνήθιζε, ἔπεσε στὴν ἄλλη. Ἀπὸ τὴν ἀποθάρρυνση γιὰ τὸν ἀπρόβλεπτο τερματισμὸ τοῦ ταξιδιοῦ, κατρακύλησε στὴ δυσπιστία γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ γυναίκεια ἐκείνη ὕπαρξη, ποὺ λίγες ὧρες ἀκόμα πρὶν πλανιόταν ἄπιαστη μέσα στὴν καταχνιὰ τοῦ ὀνείρου, τοῦ εἶχε γίνει, δίχως νὰ τὸ καταλάβει πῶς, μὲ τὸ νὰ τὴ συλλογιέται τόσα χρόνια τώρα, ἀπίστευτα κοντινὴ κι ἀγαπημένη. Εἶταν ἡ συντροφιὰ κ᾽ ἡ παρηγόρια τῆς ἐρημικῆς του ψυχῆς. Τώρα τὸ ἔβλεπε πόσο τὴν εἶχε νιώσει δική του, γνήσια τῆς ψυχῆς του ἀδερφή, ἀναφαίρετη, ἱερὴ σὰν ἄγγελο προστάτη. Βαθιά του, μιὰ ὑπέρλογη πεποίθηση εἶχε κρουσταλλώσει μὲ τὸν καιρό, πὼς γνωρίζονταν ἀπὸ πάντα, πὼς εἶχαν βουβὰ οἱ δυό τους συνεννοηθεῖ, πὼς ὅρκος κοινὸς τοὺς ἔχει κρυφοδέσει. Καὶ τώρα τὸν ἀπόδιωχνε, καμωνόταν πὼς δὲν τὸν ξέρει, πατοῦσε τὸν ὅρκο της καὶ μαδοῦσε βάναυσα, μὲ κρύα δάχτυλα, τὸ λουλουδένιο στεφάνι τοῦ μυστικοῦ τους γάμου.

Μεμιᾶς ὁ κόσμος ὅλος τοῦ φάνηκε ἀδειανὸς καὶ δίχως νόημα. Γι᾽ ἄλλη μιὰ φορά, μὲ πεῖσμα τυφλό, ἀναγνώριζε τὸν ἑαυτό του ἀπατημένο. Ἔτσι ὅλοι τὸν εἶχαν γελάσει γύρω του, ὅλοι πάσχιζαν νὰ τὸν ταπεινώσουν. Ὁ περίγελος τὸν εἶχε ζώσει τσουχτερὸς ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια του, εἰρωνεία κρυφοδάγκωτη, ἐκεῖ - κάτω στὴν πατρίδα ἀπὸ τοὺς συντοπίτες, στὸ δρόμο του ἀπὸ τοὺς ξένους, στὸ Μυτζηθρὰ ἀπὸ τὸν Σγουρομάλλη, καὶ τώρα ἐδῶ. Σφαλάει τ᾽ αὐτιά του κι ἀκούει ν᾽ ἀνεβαίνει γύρω του, μπουχός, τὸ ξεδοντιάρικο γέλιο τῶν διακονιαρέων. Ἡ εἰκόνα ἐκείνη στὴν καστρόπορτα, αὐτὸς ὁ ἴδιος ζωσμένος ἀπὸ τὸ σκουλῆκι τοῦ δρόμου, τοῦ φαίνεται συμβολική. Ἀνταριάζεται ἡ ψυχή του καὶ σηκώνει ἐπανάσταση· ἔχθρα παράφορη, δίψα χαλασμοῦ τοῦ συνεπαίρνει τὰ φρένα.

Σὰ θεριὸ παγιδεμένο πῆγε κ᾽ ἦρθε στὴν καμαρούλα τοῦ ἀνώγειου.

Τώρα κι αὐτὴ φαινόταν σιχαμένη, ξένη, δίχως ζέστα κι ἄνεση, κι ἂς τοῦ εἶχε πρὶν χαμογελάσει. Ὁ δαιμονικὸς σαρκασμὸς τῶν ζητιάνων σερνόταν ξοπίσω του, παντοῦ, λόχευε στὶς γωνιές, τρύπωνε στὶς χαραμάδες, ξεφύσαινε σφυριχτά, ἀνάσα βρωμερή, μολυσμένη. Ὅλοι πάσχιζαν νὰ τὸν λερώσουν, καθένας τὸν παραμόνευε νὰ τὸν πιτσιλίσει μὲ βοῦρκο, βάλτος ἀπέραντος εἶναι ἡ πλάση καὶ σὲ κάθε βῆμα ποὺ κάνεις βουλιάζεις καὶ πιὸ πολύ.

Νά, ἐκεῖ πίσω ἀπὸ τὸν τοῖχο τοῦτο, ἀνεμοδέρνεται ὁ κρεμασμένος. Τὸ βράδυ, κατεβαίνοντας, τὸν σκεπάζει μὲ σάβανο προδοτικὸ ποὺ οὔτε ἀνάπαψη θὰ τοῦ χαρίσει οὔτε ἀπὸ τὰ κοράκια θὰ τὸν φυλάξει. Κοράκια, παντοῦ στὸν οὐρανὸ τῆς πλάσης φτεροκοποῦν κοράκια. Τὰ μαῦρα τους στόματα κρώζουν ξεφυσώντας χνῶτο βρωμερό. Ἕνας ἀφέντης περνάει καβάλα στ᾽ ἄλογο, ματιάζει ἕνα δόλιο τριαντάφυλλο τοῦ φράχτη, κ᾽ ἐπειδὴ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ μυρίσει ἂν δὲ ματωθεῖ, βάζει τ᾽ ἄλογό του καὶ τὸ ποδοπατάει. Μιὰ γυναίκα εὐαίσθητη, μὲ πρόσωπο Παναγιᾶς καὶ μαρμαρένια, κρύα στήθια, στήνει μὲ δάχτυλα γαντοφορεμένα τὴν κατάμαυρη κρεμάλα. Ἡ πλέμπα γύρω χαχανίζει, στήνει πανηγύρι τρελλό, χοροπηδάει ἐρεθισμένη κι ἄπληστη γιατὶ ὀσμίστηκε ψοφίμι. Φτεροκοποῦν καὶ κρώζουν τὰ κοράκια, εὐφραίνεται, χοροπηδάει ὁ ἀνθρώπινος συρφετός. Κι ὁ οὐρανός, ἀπάνω, λεκιάστηκε κι αὐτός, κυλάει πελώρια σύννεφα ἀναμαλλιάρικα, καπνοὺς φαρμακερούς, ἀπὸ καζάνια ποὺ κοχλάζουν ὑποχθόνια.

Μέρες ὁλάκερες κλείστηκε ἔτσι στὴν κάμαρά του. Τὸ χέρι ποὺ εἶχε ἁπλώσει γιὰ μιὰ στιγμή, ξεθαρεμένος, στὸν κόσμο, τὸ τράβηξε πάλι πίσω, τὸ ἔκρυψε φανατικά. Διπλοτυλίχτηκε ξανά, κουλουριάστηκε ἡ ψυχή του. Ἔβγαινε ἔξω μονάχα γιὰ τὸ φαΐ ἢ γιὰ καμμιὰ περιπλάνηση νυχτερινή, μακρυὰ ἀπὸ τὰ κατοικημένα μέρη. Ἡ περηφάνεια του ἡ ἀδάμαστη εἶχε λαβωθεῖ, κ᾽ ἡ λαβωματιὰ τὸν ἔτσουζε, πονοῦσε. Οὔτε μὲ τὸν Παντελῆ τὸν κάπελα ξανοιγόταν πιὰ σὲ κουβέντες, καθὼς πρῶτα. Κατέβαζε ἀγριεμένος, πάνω στὸ σκουτέλι του, τὸ κεφάλι, ἀποκρινόταν μ᾽ ἀπρόθυμα, ἐχθρικὰ μουγκρητά.

Ὁ χειμῶνας ὡστόσο εἶχε μπεῖ, ἔφτασε καὶ σὲ τούτην ἐδῶ τὴ νότια καὶ χλιαρὴ μοραΐτικη ἄκρη. Ὁ κάμπος μαδήθηκε, ἄνεμοι σαρώσανε τὶς δημοσιές, μπόρες ξέσπαζαν ἀναπάντεχες μέσα στὴ νύχτα. Ἄλλοτε πάλι ἡ βροχὴ ἔστηνε ὁλημερὶς τὸ μοιρολόϊ της, πιάνοντας τὸ ἴσο ἀπὸ βαθειὰ χαράματα καὶ κανοναρχώντας ἴσαμε τὸ βράδυ. Στὸ ἰσόγειο, κάτω, ἡ Πελαγία ἔχει ἀνάψει τὸ τζάκι της· τὴν ἀκοῦς νὰ πηγαινοέρχεται ἥσυχα, καρτερικά, σέρνοντας τὰ γεροντικά της βήματα. Ἕνα βράδυ, τὸν εἶχε προσκαλέσει νἄρθει κοντά της, νὰ πυρωθεῖ. Ἀρνήθηκε. Ὡστόσο, ἀνεβαίνοντας στὴν κάμαρά του, ἔνιωσε τόσο ἔρημος, τόσο ἀξιοθρήνητος, ποὺ τὸ ξανασκέφτηκε δίχως νὰ τὸ θέλει.

Πάλεψε γιὰ ὥρα μὲ τὴ μισανθρωπία του. Τέλος, ζωσμένος ἀπὸ ἀνησυχία παράδοξη, μιὰν ἰδέα ἀλλόκοτη ποὺ τοῦ ἔχει περάσει πὼς εἶναι ἄχρηστο στὸν κόσμο τοῦτο κουφάρι, ἐχθρικὸ στοὺς ἀνθρώπους καὶ βλαβερό, πῆρε τὴν ἀπόφαση, βγῆκε στὴ σκοτεινὴ σκάλα καὶ κατέβηκε ἀλαφροπατώντας στὴν κάτω κάμαρα, ντροπιασμένος.

Ζέστα γλυκειὰ τὸν ὑποδέχτηκε ἀπὸ τὸ κατῶφλι. Ἡ φωτιὰ σιγό-

τριζε, ἀνάλαφρη μυρωδιὰ ἀπὸ ρετσίνι λιβάνιζε στὸν ἀέρα. Μπῆκε. Πάστρα καὶ τάξη γύρω, ὅλα ἔλαμπαν· κάτι τὸ ἀνείπωτο σὰ γαλήνη καὶ μύρο ἐκκλησιᾶς, βασιλικός, μέλι ἀπὸ φρέσκο κερί, βλογοῦσε στὴν ἀτμοσφαίρα. Ἡ γριούλα εἶχε ἀποκοιμηθεῖ στὸ θρονί της, μπροστὰ στὸ τζάκι. Προχώρησε κι αὐτὸς ἀθόρυβα καὶ κάθησε... Ἔμεινε ἔτσι νὰ θωρεῖ τὴ φωτιά, ν' ἀκούει τὴ βροχή, δίχως νὰ σαλεύει.

Ἀπὸ τότε ξανάρθε, συνήθισε νὰ ἔρχεται. Βρῆκε τὴ δικαιολογία πὼς ἡ Πελαγία εἶταν καλόβολη, διακριτική, δὲν πολυμιλοῦσε. Τὴν ἄκουγε γύρω του νὰ περπατάει μουγγά, σὰ ν' ἀλαφρότριζε, φρύγανο ποὺ τὸ σέρνει ὁ βραδυνὸς ἀέρας. Συγύριζε τὸ νοικοκυριό της, ἔβαζε τὸ κάθε τι στὴ θέση του, ὕστερα ἐρχότανε φρόνιμα-φρόνιμα νὰ καθήσει στὸ θρονί της. Τὸν ρωτοῦσε ἂν θέλει τίποτα, ἀναστέναζε ἁπλοϊκὰ καὶ κοίταζε μὲ μάτι τρεμουλιάρικο, ὑγρό, τὴ φλόγα. Τὸ συχνότερο, τὴν ἔπαιρνε ὁ ὕπνος ἐκεῖ-δά. Τότε, αὐτός, τὴν κρυφοκοίταζε καὶ τοῦ φαινόταν πὼς ὁ καιρὸς πισώστρεψε, πὼς κάθεται στὸ παραγῶνι τῶν παιδικῶν του χρόνων, πέρα-κεῖ στὴν πατρίδα του, ἀντάμα μὲ τὴ βάγια.

Καλοσύνη πραϋντική, γαλήνη εὐλογημένη, κατέβηκε σιγὰ-σιγὰ καὶ πράϋνε τὴν ψυχή του.

Μιὰ μέρα, μεσημέρι, ἐκεῖ στὸ καπηλειὸ τοῦ Παντελῆ ποὺ ἔτρωγε, πῆρε τ' αὐτί του κάτι κουβέντες δίπλα, ποὺ τοῦ ξύπνησαν τὴν προσοχή. Εἶταν Καλαματιανοὶ τῆς κάτω χώρας, φτωχολογιά, καὶ κουβέντιαζαν σιγοτραβώντας τὸ κρασί τους.

—Ὁ Φράγκος ξεκαθάρισε τὴν Ἤπειρο.

—Ἔγινε λοιπὸν τὸ χατίρι τοῦ κὺρ-Νικηφόρου.

—Ἀμὴ τῆς πριγκηπέσσας; Λένε πὼς αὐτὴ τὸ ζήτησε τοῦ μισσὲρ Φλωράν, νὰ δώσει χέρι στὸ θεῖο της τὸ δεσπότη.

— Τὸ ἔκανε γι' ἀγάπη της, ξέρω καλά, λέει δογματικὰ ἕνας ψηλὸς μὲ δεμένο μάτι καὶ κεφάλι ἀλογίσιο, στητό.

Κοίταζε τοὺς συντρόφους του μὲ ὑπεροχή, κ' οἱ κουβέντες του, οἱ κοφτές, εἶχαν κάτι τὸ ἀναντίρρητο.

Δὲν εἴπανε τίποτα ἄλλο οἱ βιλάνοι, γύρισαν τὴν κουβέντα. Ὅμως τὰ λόγια τοῦτα ἔκαναν τὸ δρόμο τους μέσα στὸ νοῦ τοῦ Σγουροῦ. Παραξενεμένος, ἔψαχνε νὰ πιάσει μιὰν ἄκρη, νὰ τὰ δέσει μὲ ὅσα ἴσαμε τώρα ἤξερε, καὶ νὰ βγάλει συμπέρασμα. Ὁ Φράγκος στὴν Ἤπειρο! Ὁ θεῖος τῆς πριγκηπέσσας... Γι' ἀγάπη της... Κάποιο κενὸ μεσολαβοῦσε στὶς λιγοστές του γνώσεις γιὰ τὰ πράματα τοῦ Μοριᾶ. Κάτι στὸ μεταξὺ εἶχε ἀλλάξει, ποὺ αὐτὸς δὲν τὸ ἔμαθε. Κ' ἡ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη... Μήπως εἴτανε τίποτα σχετικό;

Ταράχτηκε.

Ἔφυγαν σὲ λίγο οἱ κατωχωρίτες καὶ μπήκανε στὸ μαγαζὶ οἱ δυὸ Σλαῦοι, ὁ γερο-Πέτρος κι ὁ Φεντόρ. Ἔρχονταν ἐδῶ συχνά, τοὺς εἶχε ἰδεῖ ὁ Σγουρὸς πολλὲς φορὲς ὕστερα ἀπὸ τὴ μέρα τοῦ κρεμασμένου. Μὲ τὸν Παντελῆ τὸν Ζερβοχέρη εἴχανε φιλία, καί, κάθε φορὰ ποὺ θὰ κατέβαιναν στὴ χώρα, θὰ ξεπέζευαν ἔτσι κι ἀλλιῶς στὸ καπηλειό.

Ὁ κρεμασμένος δὲν εἶταν πιὰ στὴν κρεμάλα. Τὶς τελευταῖες ἡμέρες εἶχε ἀρχίσει νὰ μυρίζει βαριά, τὰ ὄρνια τὸν σφελιδιάσαν. Λοιπὸν οἱ Φράγκοι ξεκρέμασαν τὸ κουφάρι του καὶ τὸ ἔρριξαν ἔξω ἀπὸ τὴν πο-

λιτεία, σὲ ρεματιά. Ἀπὸ κεῖ τὸ μάζεψαν ὁ πατέρας κι ὁ ἀδερφός του, τὸ πήρανε στὴ Γιάννιτσα νὰ τὸ θάψουν.

Ἔρχονταν πάντα λοιπὸν στὸ καπηλειὸ τοῦ Ζερβοχέρη οἱ δυὸ Γιαννιτσιῶτες, ἀπιθώνανε τὰ ψώνια τους ἐκεῖ, γυρίζανε πίσω νὰ τὰ πάρουν, κάθονταν νὰ ξαποστάσουν. Γιὰ νἄρθουν, περνοῦσαν κάθε φορὰ μπροστὰ ἀπὸ τὰ χωράφια ὅπου εἶχε στηθεῖ ἡ κρεμάλα τοῦ δικοῦ τους. Δὲν ἀλλάξανε δρόμο οὔτε καὶ τὸν καιρὸ ποὺ τὸ κουφάρι ἀνεμιζόταν ἐκεῖ - πέρα, στὴν ἄκρη τοῦ σκοινιοῦ. Στέκονταν μονάχα λίγες στιγμὲς ἀμίλητοι, καὶ τὸ κοίταζαν. Ὁ γέροντας στύλωνε τότε τὸ κορμί του ὀρθό, τὸ πρόσωπό του γινόταν πέτρα. Τοῦ ἀδερφοῦ τὰ μάτια θάμπωναν, λὲς κι ἀναρουφιόνταν ἀκόμα πιὸ βαθιὰ στὶς σκοτεινὲς γοῦβες. Στὸ βάθος ὅμως, πολὺ μακρυά, ἄναβε μιὰ πράσινη σπίθα. Ξεκινοῦσε πάλι ὁ Φεντόρ, γιὰ νὰ μπεῖ στὸ μαγαζί, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, τὸ καμπουρωτὸ μέτωπο μπροστά, σὰ νὰ ἤθελε κάτι νὰ κουτουλήσει.

Πήρανε σήμερα τὸν Παντελῆ κατὰ μέρος καὶ κάτι σιγοκουβέντιασαν οἱ τρεῖς τους. Τὰ μοῦτρα τους εἶταν σκοτεινά, τὰ χείλη τους μόλις ποὺ ἀλαφρόπαιζαν. Μονάχα ὁ Πέτρος ὄρθωνε κατὰ τὸ συνήθειό του τὸ κορμὶ καὶ κάθε τόσο γύριζε τὸ κεφάλι μὲ τ' ἄσπρα ἀφρᾶτα γένεια γύρω του, κοίταζε μὲ μάτι ξάστερο τοὺς πελάτες.

Σὰ φύγανε γιὰ τὸ χωριό, ἦρθε ὁ Ζερβοχέρης ν' ἀκουμπήσει τὰ μαλλιαρά του χέρια στὸ τραπέζι τοῦ Νικηφόρου.

— Τί καινούργια ; ρώτησε τυπικά, ὅμως ἔβλεπες πὼς ὁ νοῦς του τρέχει ἀλλοῦ, τὸ μάτι του εἶταν ἀφαιρεμένο.

Κι ὁ Σγουρὸς δὲν εἶχε κέφια γιὰ κουβέντα, ἀνησυχία μεγάλη τὸν ἔτρωγε ἀπὸ μέρες τώρα. Τὰ πέρπυρα σώνονταν, τὸ πρόβλημα πῶς θὰ κάνει, τί θὰ γενεῖ, τοῦ ἔτρωγε τὸ μυαλό. Θἄπρεπε νὰ φύγει ; Ὅμως τέτοια λύση δὲν ἤθελε οὔτε νὰ τὴ συλλογιστεῖ κάν. Καὶ στὶς πρῶτες ἀκόμα ἐκεῖνες στιγμὲς τῆς μεγάλης ἀποθάρρυνσης δὲν εἶχε βάλει μὲ τὸ νοῦ του τέτοιο πράμα. Κάτι ἀξεκαθάριστο καὶ σκοτεινὸ τὸν ἔδενε ἐδῶ, μ' αὐτὸ τὸν τόπο.

Κ' ἔπειτα, μαύρη μοῖρα ! Ποῦ νὰ πάει ; Στὴν πατρίδα του ; Εἶταν προγραμμένος. Στὰ χώματα τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τῶν Ντελαρὸς ποτὲ δὲ θὰ μπορέσει νὰ ξαναπατήσει τὸ ποδάρι του. Δὲν εἶναι γι' αὐτοὺς ὁ ροδολάτορας ; Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔκανε τὸ νυχτερινὸ ρεσάλτο μὲ τοὺς κουρσάρους τοῦ Ντελιούρια ; . . .

Κάθησε ὁ Ζερβοχέρης στὸ σκαμνὶ βαριὰ καὶ σφούγγισε τὰ δάχτυλά του μὲ τὴν πατσαβούρα.

— Βγήκανε πάλι ἄνθρωποι στὸ κλαρί, λέει βαρυανασαίνοντας. Μὲ τὸ χειμῶνα, ἡ πεῖνα πέρσεψε.

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ Σγουρός. Ὁ νοῦς του ἔτρεχε ξοπίσω ἀπὸ τὶς δικές του ἔγνοιες.

—Ἀπὸ τότε βλέπεις ποὺ ὁ πρίγκηπας ἔφυγε γιὰ τὴν Ἤπειρο, συνέχισε ὁ κάπελας, ἡ χώρα ἔμεινε πάλι ἀπροστάτευτη. Οἱ τοπάρχοι γδύνουνε τὸ χωριάτη.

Ξάφνου, ἡ κουβέντα ποὺ εἶχανε κάνει οἱ Καλαματιανοὶ στὸ διπλανὸ τραπέζι, ξανάρθε στὴ θύμιση τοῦ Νικηφόρου. Ἔσκυψε μ' ἐνδιαφέρον :

—Ἔφυγε, ἀλήθεια, ὁ πρίγκηπας γιὰ τὴν Ἤπειρο ;

Ὁ Ζερβοχέρης τέντωσε τὰ μάτια του.

— Ποῦ ζεῖς, παιδί μου! ἀπόρησε, καθὼς ἄλλοτε εἶχε ἀπορήσει στὸ δρόμο τῆς Ἁγια-Μονῆς ὁ Ἰλαρίωνας. Δὲν ξέρεις πὼς στὴν Ἤπειρο ὁ μισσὲρ Φλωρὰν πολεμάει μὲ τὰ φουσᾶτα τοῦ κυρ-Ἀνδρόνικου τοῦ Παλαιολόγου;

Ὄχι, δὲν ἤξερε τίποτα αὐτός. Πολεμάει; γιατί; ἀπὸ πότε; πῶς; Χρειάστηκε νὰ τοῦ ἐξηγήσει ὅσο πιὸ καθαρὰ μποροῦσε ὁ Ζερβοχέρης. Τοῦ εἶπε γιὰ τὴ μεγάλη κούρτη τῆς Ἀνδραβίδας, τὴν πρεσβεία τοῦ δεσπότη Νικηφόρου, τὴν ἀπόφαση τοῦ πρίγκηπα. Τοῦ ἐξήγησε τὴ γενεαλογία τῆς πριγκηπέσσας καὶ πὼς εἶταν μισὸ Φράγκισσα, μισὸ Ρωμιὰ ἀπὸ τὴ μάννα της, τὴν Ἄννα Ἀγγελίνα. Οἱ λεπτομέρειες, οἱ κουβέντες τῶν ἀρχόντων μεταξύ τους, περνοῦσαν ἀπὸ τ' ἀράπικα χείλη τοῦ Ζερβοχέρη μὲ μιὰ σιγουριὰ καὶ πεποίθηση ποὺ λὲς κ' εἶταν παρὼν σ' ὅ,τι κρυφὸ εἶχε γίνει. Ἡ φαντασία του, ἡ ἀνοικονόμητη σὰν τὸ κορμί του, φούσκωνε τὰ πάντα, τὰ ξόμπλιαζε, τοὺς φόρτωνε φτερά, στολίδια καὶ λοφία.

Βουβὸς τὸν ἄκουγε ὁ Σγουρός, ἡ προσοχή του ὅμως δὲν κεντριζόταν μονάχα ἀπὸ τὴ ρητορικὴ τοῦ ταβερνιάρη. Ἀπὸ ὥρα, κάτι θαμπὸ ἀναδευότανε στὴ θύμισή του, ποὺ ἔβρισκε ἐπὶ τέλους τώρα σχῆμα καὶ νόημα. Ξάφνου βρόντηξε τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι.

— Νά λοιπὸν γιατί! φωνάζει ἄγρια.

Ὁ Ζερβοχέρης τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Τί πράμα;

«Ὁ Φράγκος ἀνεβαίνει!», εἶπε μιλώντας στὸν ἑαυτό του ὁ Σγουρὸς κ' ἔπιασε τὸ μέτωπό του. Ναί, ναί. Τώρα τὸ καταλάβαινε τὸ νόημα τῆς κουβέντας ποὺ εἶπε ξεψυχώντας ὁ μαντατοφόρος ἐκεῖ-κάτω στὸ καπηλειὸ τοῦ Μυτζηθρᾶ. «Ὁ Φράγκος ἀνεβαίνει»... Ὁ πρίγκηπας πηγαίνει γιὰ τὴν Ἤπειρο... Εἶταν ἀποσταλμένος τοῦ αὐτοκράτορα ὁ δολοφονημένος, κ' ἐρχόταν νὰ εἰδοποιήσει τὴν Κεφαλή, νἄχει τὸ νοῦ της...

Ζωσμένος ἀπὸ τὴν περιέργεια ὁ Ζερβοχέρης, ἔσκυβε πάνω ἀπὸ τὸ τραπέζι νὰ πιεῖ τὴν ἐξήγηση ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Σγουροῦ. Ὅμως ἄδικα ἔλπιζε. Παρατώντας τον σύξυλο, τὸ παιδάριο σηκώθηκε βιαστικὰ καὶ βγῆκε ἔξω. Ὁ τόπος δὲν τὸν χωροῦσε. Σὰ νἄσπασε κάποιος φράχτης καὶ νά, σωρὸς κουβάρι εἶχαν κατρακυλήσει μέσα στὸ κρανίο του οἱ καινούργιες ἔγνοιες. Τὸν εἶχε ἀναπάντεχα περιχύσει φῶς ὠμό.

Οἱ Φράγκοι εἶναι σὲ πόλεμο μὲ τοὺς Ρωμιούς, τὸ φουσᾶτο τοῦ αὐτοκράτορα στέλνει μήνυμα στὴν Κεφαλὴ τοῦ Μυτζηθρᾶ, κι ὁ μαντατοφόρος πέφτει δολοφονημένος ἀπὸ ἄγνωστο χέρι. Λίγες ὧρες ὕστερα ἀπὸ τὸ φόνο, ὁ Σγουρομάλλης, πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ, στέλνει — καὶ μὲ τρόπο κάμποσο ἀνώμαλο — μυστικά, μιὰ βουλωμένη γραφὴ στὸ σενεσάλο τῶν Φράγκων Σανταμέρη. Λοιπόν...

Λοιπὸν ὁ Σγουρομάλλης... Χριστέ!

Βάδιζε μὲ δρασκελιὲς μεγάλες στὴν ἐξοχὴ ποὺ τὴ σάρωνε ὁ κρυερὸς βοριὰς καὶ μιλοῦσε δυνατά, μονάχος του, ἔκανε παράφορες χειρονομίες. Ὁ Σγουρομάλλης, προδότης τῆς Ὀρθοδοξίας... Στάθηκε πιάνοντας τὸ μέτωπό του ποὺ ἔλεγε νὰ τιναχτεῖ. Κι ὁ Σγουρομάλλης εἶναι

συγγενής του, τῆς μάννας του αἷμα. Κι αὐτὸς ὁ ἴδιος τώρα κουβαλάει πάνω του τὴν ἀδιάβαστη γραφή.

Νὰ τὴν ἀνοίξει; Ρίχτηκε κάτω ἀπὸ ἕνα σκελεθρωμένο δέντρο, ἔχωσε τὸ τρεμάμενο χέρι του στὸ ἄνοιγμα τῆς τραχηλιᾶς, ἅρπαξε κ' ἔβγαλε ἔξω τὸν κύλιντρο. Καταραμένο βάρος! Βδομάδες τώρα τὸ σέρνει πάνω του, νύχτα-μέρα τὸ νιώθει νὰ τοῦ ὀργώνει τὰ στήθια. Ἔσφιξε νευρικά, μὲ γαντζωμένα δάχτυλα, τὸ πέτσινο μαῦρο ντῦμα, τὸ τσαλάκωσε, τὸ βασάνισε. Ἂν ἀνοίξει τὴ θήκη τούτη, σὰν τί θὰ μάθει; Θὰ καταλάβει ἄραγε τί πρέπει νὰ κάνει; Καὶ θἆναι πιὰ καιρός;

Γι' ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ φοβέρα τοῦ Σγουρομάλλη ἀντιλάλησε στ' αὐτιά του. «Ὅπου κι ἂν πᾶς, ὅπου κι ἂν καταφύγεις, δὲ θὰ γλυτώσεις...» Ὅμως πόσο ὠχρὴ τώρα, ἀπόμακρη! Τόσον καιρὸ τώρα ποὺ βρίσκεται στὴν Καλαμάτα, τίποτα δὲν τοῦ ἔτυχε. Ὄχι, δὲν εἶναι ἡ σύσταση τοῦ ὕπουλου συγγενῆ — φοβέρα γιὰ μικρὸ παιδὶ — ποὺ θὰ τὸν ἐμποδίσει. Στὸ πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, ἀλήθεια, τ' αὐτί του εἶχε πάρει κάτι κουβέντες ἀγνώστων ποὺ μοιάζανε νὰ τὸν παρακολουθοῦν. Ὅμως κι αὐτοὶ χάσανε τ' ἀχνάρια του, ποιὸς ξέρει τώρα ποῦ βόσκουν. Σίγουρα θ' ἀπελπίστηκαν, θὰ παράτησαν τὸ κυνῆγι. Λοιπὸν ἡ γραφὴ εἶναι ἐδῶ καὶ δὲν ἔχει παρὰ ἔτσι νὰ κάνει, νὰ τσακίσει ἡ βούλα.

Τὸ χέρι του, ποὺ ἔσφιγγε τὴν πέτσινη θήκη, μονομιᾶς χαλάρωσε. Μιὰ καινούργια σκέψη, μέσα στὸν θαλασσοδαρμὸ τῶν συλλογισμῶν, τοῦ λύγισε τὰ νεῦρα. Κ' ἡ ἐλπίδα, τὸ μοναδικὸ μέσο; Ἔτσι δὲν τὸ εἶχε λογαριάσει πὼς θὰ μπορέσει νὰ βρεῖ τὸ δρόμο του πρὸς τὴν πριγκηπέσσα; Δίχως γραφὴ στὰ χέρια πῶς θὰ τὴ ζυγώσει, τί θὰ τῆς πεῖ; Στὶς λίγες βδομάδες ποὺ εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴν πρώτη του ἀπόπειρα καὶ τὴν ταπείνωση στὴν πόρτα τοῦ κάστρου, ἡ πρώτη ὀργή του εἶχε χωνέψει, ξεθύμανε. Λύγισμα μαλθακό, ἐγκατάλειψη ἀποκαρωτικὴ πράϋνε πάλι τὴν ψυχή του. Ἀδιόρατα, μέσα στὶς βουβὲς ὧρες τῆς μοναξιᾶς, τοῦ ὕπνου ἀκόμα, ἡ παλιὰ τρυφερότητα εἶχε ἀναδοθεῖ, τὸν νανούριζε, τὸν ἀλαφρομεθοῦσε.

Ὄχι, ὄχι. Ἴσως εἶναι ἀργὰ πιὰ ν' ἀνοίξει τὴ γραφή, ἴσως εἶναι ἀνώφελο. Κ' ἐπικίνδυνο, ποῦ ξέρεις... Δὲ φοβόταν, ὄχι. Μὰ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦτα, ἰσάριθμες δικαιολογίες ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του, συντηροῦσαν τὴν ἐλπίδα πὼς δὲν εἶχε μάταια ταξιδέψει, πὼς δὲ βασανίστηκε ἄσκοπα.

Σηκώθηκε, ξεκίνησε πάλι. Πορευόταν στὴν τύχη, δίχως νὰ ξέρει ποῦ. Κοίταξε γύρω του μὲ μάτι ἀδειανό, γυάλινο, δίχως νὰ βλέπει. Στὸ βάθος, μέσα στ' ἄδυτο τῆς ψυχῆς του τῆς ἀγριωπῆς, κάτω ἀπὸ ὅλη τὴν πίκρα καὶ τὴν ἐξέγερση, ἔκρυβε πάντα του, κι ἂς μὴν τὸ ἤξερε οὔτε κι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀλαζονεία ριζωμένη στὸ αἷμα του. Πάντα του εἶχε τὴ μυστικὴ πεποίθηση πὼς μέσα στὸ βάθος τοῦ ἀγνώστου αὔριο, κρύβεται γι' αὐτὸν κάτι ἐξαίσιο καὶ μεγάλο.

Βάδισε ὁλάκερο τὸ δειλινό, ἴσαμε τὸ βράδυ. Ὁ χειμωνιάτικος ἄνεμος σφύριζε πάνω στὴν ἐξοχή, τὴν ἔκανε σ' ὅλο τὸ φάρδος της ν' ανατριχιάζει. Σύννεφα τεράστια κυλιόντανε στὸν οὐρανὸ βιαστικά, παραμορφώνονταν, σχίζονταν, σκαλώνανε στὶς βουνοκορφές, μπουμπάρια. Κάθησε, σφούγγισε τὸ ἱδρωμένο μέτωπό του ποὺ εἶχε σμυριδωθεῖ ἀπὸ τὸν κουρ-

νιαχτό, σηκώθηκε, ξεκίνησε πάλι. Κατὰ τὸ βράδυ ξέπεσε σὲ κάτι χαλάσματα, πάνω σὲ ἥμερη πλαγιά. Τὰ πόδια του εἴτανε βαρειά, ὁ κόπος ἔλυνε τοὺς ἁρμούς του. Κοίταξε γύρω του, δὲν ἤξερε πιὰ ποῦ βρισκόταν. Κάτι σὰ νύστα τοῦ βάραινε τὰ ματόφυλλα. Ἀνάγειρε, ἀκούμπησε τὴ ράχη του στὶς πέτρες καὶ σφάλησε τὰ μάτια του. Ξάφνου δοκίμασε τὴν αἴσθηση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ δὲν εἶναι μόνος, ποὺ κάποιος τὸν παραστέκει. Τέντωσε τὰ μάτια του καὶ γύρισε τὸ κεφάλι. Στὸ χαμηλωμένο φῶς τοῦ σούρουπου ξεχώρισε ἕναν ἴσκιο ὄρθιο κοντά του.

Ἔκανε νὰ σηκωθεῖ, ὅμως τὰ πόδια του εἶταν μολυβένια. Ὁ ξένος τὸν κοίταζε κατάματα. Τὰ μάτια του, τὰ γουβωτὰ καὶ σκοτεινά, δὲν ἄφηναν νὰ φανεῖ τὸ βλέμμα, ὅμως τὰ χείλη του, τὰ στενά, σὰ νὰ χαμογελοῦσαν.

— Τί κάνεις ἐδῶ ; ρωτάει μ' ἀλλόκοτη προφορά.

Τότε τὸν ἀναγνώρισε. Εἶταν ὁ Φεντόρ.

— Κάθομαι, ἀποκρίνεται σαστισμένος, δίχως νὰ ξέρει κι αὐτὸς πῶς νὰ δικαιολογηθεῖ. Ἀναπάντεχα, κάτι σὰ ντροπὴ τὸν εἶχε κεντήσει.

— Ποῦ πηγαίνεις τέτοιαν ὥρα ; ρωτάει ὁ Σλαῦος κοιτάζοντάς τον ἐρευνητικά. Ἡ φωνή του εἶταν βαρειά, θαμπή.

— Πουθενά... Ἔτσι γυρνοῦσα... στὴν τύχη.

Τὰ μάτια τοῦ Γιαννιτσιώτη τὸν κοίταζαν στ λά. Εἶταν φανερὸ πὼς διάβαζε στὸ πρόσωπό του.

— Εἶσαι κουρασμένος, πολύ ;

—Ὄχι ! ἔκανε ζωηρὰ καὶ πῆγε νὰ σηκωθεῖ μὰ δυσκολεύτηκε.

Τὸ χέρι τοῦ Φεντὸρ γλίστρησε κάτω ἀπ' τὴ μασχάλη του καὶ μὲ δύναμη σιδερένια τὸν στύλωσε ὄρθιον.

— Πρέπει νὰ γυρίσω τώρα, ἔκανε ὁ Σγουρὸς βιαστικὰ τάχα.

— Τέτοιαν ὥρα ; Εἶναι μακρυὰ ἡ Καλαμάτα. Μὴ μπεῖς μὲ τὸ βράδυ.

— Γιατί ;

— Γιατὶ οἱ Φράγκοι θὰ ὑπονοιαστοῦν.

Τὸν κοίταξε στὰ μάτια ὁ Σγουρός, ἀπορημένος. Κοιτάχτηκαν κ' οἱ δυό.

— Τί θὰ ὑπονοιαστοῦν ; ρώτησε ἄφωνα, δίχως νὰ καταλαβαίνει.

Ὅμως ὁ Γιαννιτσιώτης, ἀντὶς γι' ἄλλη ἀπόκριση, ξεκίνησε μπροστὰ καὶ τοῦ εἶπε :

—Ἔλα μαζί μου. Ἐδῶ-δὰ εἶναι τὸ χωριό.

Τὸν ἀκολούθησε. Τὸν ἀκολούθησε δίχως νὰ ξέρει γιατί, ἴσως ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτα καλλίτερο νὰ κάνει. Ἀνέβηκαν τὸ διάσελο καὶ πήρανε τὸ μονοπάτι. Ἀντίκρυ, ὁ Σγουρὸς ξεχώρισε τ' ἄσπρα χωριάτικα σπίτια.

Σὰ μπήκανε, εἴτανε πιὰ νύχτα. Μιὰ-δυὸ φωτιὲς ἀνάβανε σὲ τζάκια, καὶ μέσ' ἀπὸ τὶς μισανοιχτὲς πόρτες, περνώντας, ἔβλεπες γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸν καπνὸ νὰ στρουφίζει πυκνομυρίζοντας ξύλο. Μυρωδιὲς ἀπὸ ζεστὸ φαΐ, κοπριὰ καὶ βλάστηση πλανιόντανε στὸν ἀέρα. Πίσω ἀπὸ τοὺς φράχτες, ἀλυχτοῦσαν σκόρπια κάποια σκυλιά.

Πορεύτηκαν ἀμίλητοι, μὲ σκυμμένα κεφάλια, ἴσαμε κάποιο φράχτη χαμηλό, ξερολιθιὰ στεφανωμένη μ' ἀγκαθερὰ φρύγανα. Πίσω, ἁπλωνόταν τὸ περιβόλι, πορτοκαλλιές, μανταρινιές, νεραντζιές. Τὸ σπίτι, χτισμένο μὲ πλίθρες, μικρό, στεκόταν μισοκρυμμένο πέρα ἀπὸ τὰ δέντρα.

῾Ο Φεντὸρ ἔσπρωξε τὸ σανιδένιο πορτόφυλλο καὶ μπήκανε στὸ περιβόλι. Τὸ φεγγάρι ἔβγαινε πάνω ἀπὸ τὸ βουνό, ὅμως τὰ κουρελιασμένα σύννεφα στέκονταν πάνω του καὶ τὸ θάμπωναν. Κάπου κοντά, ἕνα τραγοῦδι μοναχικὸ ἀκουγόταν, ἀπὸ φωνὴ βαρειά, γεροντικὴ θᾶλεγες, σ' ἄγνωστη γλῶσσα. Εἶταν ἀργό, θλιβερό, κ' ἔμοιαζε νἄρχεται ἀπὸ μακρυνή, νοσταλγημένη χώρα.

Στὴν ἀρχὴ θάμπωσε τὸν Σγουρὸ ἡ λάμψη τῆς φωτιᾶς. Τὸ τζάκι λαμπάδιαζε, τριζοβολοῦσε μὲ θρίαμβο χαρωπό. Δὲ μπόρεσε τίποτα νὰ ξεχωρίσει παρεκτὸς μιὰ μεγάλη κάμαρα ἀσοβάτιστη μὲ πάτερα χοντρὰ ἀντὶς γιὰ ταβάνι καὶ πάνωθε τὰ σανίδια τῆς σκεπῆς. ῾Ο καπνὸς κυλιότανε κ' ἐδῶ παχύς, κουλούριαζε τὶς τουλοῦπες του νωθρὰ προτοῦ ξεθυμάνει ἀπὸ τὰ πάνω. ῎Ενας ἴσκιος μεγάλος ξάφνου ὀρθώθηκε μπροστὰ στὴ φωτιά, τὴν ἔκρυψε. Τὸ παιδάριο ἄνοιξε τὰ μάτια του. Εἶδε τὸ γέροντα τὸν Πέτρο ποὺ στεκόταν μπροστά του, χαμογελώντας πλατιά.

— Καλῶς ὅρισες, ἀφέντη! λέει μὲ τὴ βαθειά του τὴ φωνή.

Δὲν ἔδειχνε καμμιὰν ἔκπληξη ποὺ τὸν ἔβλεπε ἐδῶ. Λὲς καὶ τὸν περίμενε.

— Εὐλόγησον, ἔκανε κι αὐτὸς ἀνακουφισμένος.

Τότε ξεχώρισε στὸ παραγῶνι μιὰ γυναίκα μαυροντυμένη, ποὺ καθόταν ἔχοντας κοντά της δυὸ μικρά. ῎Εσιαξε τὸ φουστάνι της, σηκώθηκε κάπως σαστισμένη. Τὰ μικρὰ κρυφτήκανε πίσω της.

—῎Ελα, τοῦ λέει ὁ Φεντὸρ καὶ τοῦ βάζει ἕνα σκαμνὶ νὰ καθήσει μπροστὰ στὴ φωτιά. ῎Εδειξε τὴ γυναῖκα ποὺ εἶχε σηκωθεῖ, καὶ πρόσθεσε δίχως νὰ τὴν κοιτάζει: —῾Η γυναίκα τοῦ ἀδερφοῦ μου.

῎Εκανε νὰ χαμογελάσει ὁ Σγουρός, μὰ τὸ χαμόγελο πάγωσε στὰ χείλη του. «῾Η γυναίκα τοῦ κρεμασμένου», συλλογίστηκε. Στὴ φευγαλέα ματιὰ ποὺ τῆς ἔρριξε, εἶχε ἰδεῖ πὼς εἶτανε νέα κι ἀκόμα ὄμορφη. ῾Η πύρα τῆς φωτιᾶς δὲν κατόρθωνε νὰ χρωματίσει τὰ χλωμότατα μάγουλά της.

Κάθησαν γύρω στὸ τζάκι, ὁ Σγουρὸς στὸ σκαμνί, ὁ Φεντὸρ χάμου, ὁ γέροντας σὲ παλιὸ θρονί.

— Τί κάνει ὁ Ζερβοχέρης; ρώτησε ὁ Πέτρος κοιτάζοντας τὸ παιδάριο κατάματα μὲ τὴν καρφωτὴ καὶ ξάστερη ματιά του.

— Καλὰ εἶναι. Ἐκεῖ τὰ πολεμάει, πάντα στὸ καπηλειό.

—῎Αξιος ἄνθρωπος! εἶπε ὁ γέροντας καὶ σήκωσε ψηλὰ τὰ πυκνά του φρύδια.

Τὸ μικρότερο ἀπὸ τὰ παιδιὰ τραβοῦσε ἐπίμονα τὸ φουστάνι τῆς γυναίκας, ποὺ εἶχε τραβηχτεῖ τώρα παράμερα καὶ στεκόταν ὄρθια, μὲ τὴ ράχη ἀκουμπισμένη στὸν τοῖχο. ῾Η παρουσία τοῦ ξένου τὸ εἶχε φαίνεται ὁλότελα ἀναστατώσει, γιατὶ πάσχιζε νὰ χωθεῖ ὁλάκερο πίσω ἀπὸ τὴ μάννα του. Ἐκείνη κάτι τοῦ εἶπε στὴ γλῶσσα της, γέλασε ἄφωνα. Τὸ μαδημένο πρόσωπό της ἔλαμψε μεμιᾶς καὶ τότε φάνηκε, γελώντας, νὰ ξανανιώνει.

— Βάρια! ἔκραξε πρὸς τὰ μέσα.

῾Ο Φεντὸρ εἶχε ἀγκαλιάσει τὰ γόνατά του καὶ κοίταζε στυλὰ τὴ φλόγα. Δυὸ σπίθες κοκκινωπὲς ἀνάβανε στὸ βάθος τῶν ρουφηγμένων ματιῶν του.

— Πρώτη φορὰ ἔρχεσαι στὴ Γιάννιτσα; ρωτάει ὁ Πέτρος.

— Πρώτη.

Μίλησε ὁ γέροντας γιὰ τὸ χωριό, τοὺς συντοπίτες του, τὰ ἀγαθὰ τοῦ τόπου. Βγάζανε τὸ φθινόπωρο ὀπωρικά, ξεραίνανε στὸν ἥλιο σῦκα. Οἱ οἰκογένειες δὲν εἶταν πολλές, ζοῦσαν ὅμως μονιασμένες. Κανένας δὲ φθονοῦσε τὸ διπλανό του ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔτυχε νὰ τοῦ δώσει κάτι περισσότερο. Ἄνθρωποι φτωχοί, μὰ ποὺ ξέρανε πῶς ὁ ἱδρῶτας γλυκαίνει τὸ ψωμὶ κ' ἡ ἀγάπη ξαλαφρώνει τὴ θλίψη.

—Ἐσὺ ποῦθε εἶσαι; ρώτησε τέλος.

—Ἀπὸ τ' Ἀνάπλι.

— Τ' Ἀνάπλι; κι ὁ γέροντας ἔσμιξε μὲ προσπάθεια τὰ φρύδια του, νὰ θυμηθεῖ. Κάπου τὸν εἶχε ἀκουστὰ αὐτὸ τὸν τόπο. Εἶταν ἐδῶ στὸ Μοριά;

Ὅμως ὁ Φεντόρ, ποὺ καθόλου δὲ μιλοῦσε καὶ κοίταζε ἐπίμονα τὴ φωτιά, ἀναδεύτηκε νευρικὰ τώρα.

— Τὸ φαΐ! ἔκραξε στὴ γυναῖκα μὲ τὴν τραχειά του τὴ φωνή.

Ὁ Πέτρος ἔκοψε τὴν κουβέντα.

Ἡ πόρτα ἄνοιξε κ' ἕνα ἀγόρι μπῆκε μέσα. Ἦρθε στὸ παραγῶνι, γονάτισε κ' ἔπιασε νὰ πετάει φρύγανα στὴ φωτιά. Τὰ κοίταζε ν' ἁρπάζονται ἀπὸ τὴ φλόγα, νὰ πυρώνονται, νὰ σγουραίνουν. Στὸν ξένο ἔρριξε μιὰ μονάχα ματιὰ καὶ συνέχισε τὸ παιχνίδι του ἀδιάφορα. Ὁ Σγουρὸς τὸ ἀναγνώρισε, μ' ὅλο ποὺ δὲν τὸ εἶχε ξαναδεῖ ἀπὸ τότε: Τὸ παιδὶ τοῦ Σέργιου.

Ἀλήθεια, γιὰ τὸν κρεμασμένο κανένας τους δὲν εἶχε πεῖ λέξη. Ἡ σιωπὴ τούτη τὸν ἔβγαζε ἀπὸ δύσκολη θέση τὸν Σγουρὸ καὶ μαζί, κρυφά, σὰ νὰ τὸν βασάνιζε. Δὲ θἄξερε νὰ πεῖ ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ συναισθήματα εἶταν τὸ δυνατότερο στὴν ψυχή του. Ὁ ἴσκιος τοῦ ἀδικοχαμένου πλανιόταν ἐδῶ - μέσα ζωντανός, τὸ ἔνιωθες. Κι ὡστόσο . . .

Ἔπιασε νὰ μιλήσει κι αὐτὸς γιὰ τὴν πατρίδα του, ἀδέξια, ἀκατάστατα, σὰν ἄνθρωπος ἀσυνήθιστος ν' ἀνιστοράει. Τὸν ἄκουγαν ἀμίλητοι, κοιτάζοντας τὴ φωτιά. Μονάχα ὁ Πέτρος γύριζε κάπου - κάπου τὸ πρόσωπο καὶ κάρφωνε πάνω του τὰ μάτια. Μιλοῦσε ὁ Σγουρός, δίχως νὰ ἔχει πολλὰ νὰ πεῖ, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴ δείξει ἀκαταδεξιά, κι ἀκόμα γιὰ νὰ μὴ δικαιώσει τὸν Φεντὸρ ποὺ ἔδειξε ἀδημονία στὴν τάχα ἀδιάκριτη ἐρώτηση τοῦ πατέρα του. Ἡ γυναίκα ποὺ ξαναμπῆκε, καλώντας τους νὰ καθήσουν στὸ τραπέζι, τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ἀμηχανία του.

—Ἐμπρός, ἔλα, τοῦ λέει ὁ Φεντὸρ μὲ τὴ δυσάρεστη κι ἄθελα προσταχτικὴ φωνή του.

Κάθησαν οἱ τρεῖς ἄντρες κ' ἡ γυναίκα στάθηκε ὄρθια. Τὰ παιδιὰ εἶχαν συναχτεῖ στὸ παραγῶνι.

— Ποῦ εἶν' ἡ Βάρια; ρωτάει τὴ γυναῖκα ὁ Φεντόρ.

— Βάρια! φώναξε κατὰ τὰ μέσα πάλι ἐκείνη.

— Νἄρθει νὰ πάρει τὰ παιδιά. Κ' ἐσὺ νὰ καθήσεις.

Ἡ πόρτα ποὺ ἔμπαζε στὴν ἄλλη κάμαρα ἀνοίχτηκε καὶ μιὰ κοπέλλα μπῆκε φέρνοντας, σὲ γαβάθα μέσα, τὸ ἀχνιστὸ φαΐ.

—Ἔλα, Βάρια, εἶπε μὲ φωνὴ πιὸ ἁπαλὴ τώρα ὁ Φεντόρ.

Ἀπόθεσε ἡ κοπέλλα τὴ γαβάθα στὸ τραπέζι καὶ κοίταξε ἁπλοϊκὰ τὸν Σγουρό. Τὴν κοίταξε κι αὐτός. Εἶταν ἴσαμε δεκαεφτὰ - δεκαοχτὼ χρονῶν, μέτρια στ' ἀνάστημα, μὲ πρόσωπο στρογγυλὸ καὶ μάγουλα ἀνθισμένα.

Πάνω ἀπὸ τὰ δυνατά της ζυγωματικὰ φέγγανε σταχτερὰ τὰ σχιστά της μάτια.

Ἡ διήγηση τοῦ Ζερβοχέρη τοῦ ἦρθε τότε στὸ νοῦ: Ἡ κόρη τοῦ κρεμασμένου, ἡ κοπέλλα ποὺ τὴν ἅρπαξε ὁ Φράγκος... Σάστισε. Χριστέ! Εἶταν παιδὶ πράμα... Φευγαλέα, κοίταξε τὸ ξέσκεπο κεφάλι της μὲ τὰ ξανθοκάστανα μαλλιά, τὰ χωρισμένα κανονικὰ στὴ μέση, τὶς δυὸ χοντρὲς πλεξοῦδες ποὺ τὸ στεφανώνανε σφιχτά, σὰ νὰ τ' ἀγκάλιαζαν. Πῆγε στὸ παραγῶνι νὰ μαζέψει τὰ παιδιά, κ' ἡ μάννα της στὸ μεταξὺ κάθησε στὸ τραπέζι. Ὡστόσο, καθὼς ὁ Πέτρος σηκωνόταν, ὅλοι τὸν μιμήθηκαν, μαζὶ κι ὁ Σγουρός. Στάθηκαν ὄρθιοι, παράμερα ἡ Βάρια μὲ τὰ μικρά, ἄκουσαν τὴν προσευχὴ ποὺ εἶπε δυνατὰ ὁ γέροντας κ' ἔκαναν τὸ σταυρό τους.

Ὕστερα ἡ Βάρια ἔφυγε μὲ τὰ παιδιὰ κ' οἱ ἄλλοι ἄρχισαν νὰ τρῶνε.

Δὲν ξαναφάνηκε ἡ κοπέλλα παρὰ μόνον ἀργότερα πολύ, σὰν εἴχανε σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ φαΐ καὶ κάθονταν πάλι στὸ παραγῶνι. Μπῆκε σπρώχνοντας μπροστά της τὰ τρία παιδιά, τὰ ὁδήγησε στὸ γέρο νὰ τοῦ φιλήσουν τὸ χέρι. Ὁ Πέτρος σταύρωσε μὲ τὸ δάχτυλο τὰ μέτωπά τους, τὰ καληνύχτισε. Ἡ μάννα, ποὺ εἶχε σηκώσει τὸ τραπέζι, ἔφερνε τώρα τὰ στρωσίδια νὰ βάλει τοῦ Νικηφόρου νὰ κοιμηθεῖ.

— Φόρτωμα σᾶς γίνηκα, κάνει γελώντας ἐκεῖνος, ἐξοικειωμένος κιόλας ὡστόσο καὶ νιώθοντας τὸν ἑαυτό του ἄνετον ἐδῶ-μέσα, σὰ νἆταν γνώριμος παλιός.

— Ὁ ξένος εἶναι σταλμένος ἀπὸ τὸ Θεό, εἶπε ὁ Πέτρος σμίγοντας τὰ φρύδια του.

Τοῦ στρώσανε μπροστὰ στὸ παραγῶνι κ' ἔφυγαν ἕνας-ἕνας, πρῶτα ἡ μάννα, ὕστερα ὁ γέροντας, τελευταῖος ὁ Φεντόρ. Ἴσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ ἔμειναν μονάχοι οἱ δυό τους, ὁ ἀδερφὸς τοῦ Σέργιου βημάτιζε μπροστὰ στὸ τζάκι καὶ τὰ δάχτυλά του ψαχούλευαν νευρικὰ τὸ κοντὸ ξανθό του γένι. Περίμενε ὁ Σγουρός, νιώθοντας πὼς κάτι θέλει νὰ τοῦ πεῖ ἐκεῖνος καὶ διστάζει, βασανίζεται. Τέλος τὸν εἶδε νὰ γυρίζει ἀπότομα, νὰ φεύγει κατὰ τὴν πόρτα καὶ νὰ τὸν καληνυχτίζει δίχως καθόλου νὰ τὸν κοιτάξει, σκυθρωπός.

Ἀπόμεινε μονάχος. Ἀφαιρεμένος, στάθηκε ἀκόμα λίγο νὰ κοιτάζει τὴ φωτιά, ν' ἀναλογίζεται τοὺς καινούργιους του γνώριμους, έναν-ένα. Τέλος πλάγιασε. Ἡσυχία βαθειὰ εἶχε ξαφνικὰ πέσει γύρω· ἀπὸ μέσα, στὸ ὑπόλοιπο σπίτι, δὲν ἀκουγόταν οὔτε φτερό. Μισόκλεισε τὰ μάτια, ναρκωμένος ἀπὸ τὴν ἥμερη ζέστη τῆς φωτιᾶς, τὴ σπιτικὴ γλύκα. Σιγὰ-σιγά, τ' αὐτί του, συνηθίζοντας, ξεχώριζε τοὺς ἁπαλοὺς θορύβους τῆς νύχτας, πλήθιο κελάρυσμα ἀπὸ νερά, τὸν ἄνεμο ποὺ θροΐζει στὰ δέντρα. Ζάλη ἀλαφρή, τοῦ ὕπνου, τὸν τύλιξε. Ξάφνου, τέντωσε τὰ μάτια, ξαγρυπνισμένος ἀπὸ μιὰ θύμιση ποὺ τοῦ εἶχε φέξει ὠμὰ στὸ νοῦ: Ὁ Ζερβοχέρης εἶχε πεῖ πὼς τὸ κορίτσι τὴ νύχτα ἀνταριάζεται, φωνάζει. Ἀπαίσιο πράμα!... Μήπως εἶταν γι' αὐτὸ ποὺ ἤθελε νὰ τὸν προειδοποιήσει ὁ Φεντὸρ κ' ἴσαμε τὴν τελευταία στιγμὴ δίσταζε; Δὲν τ' ἀποφάσισε φαίνεται, ἡ ντροπὴ θὰ τὸν βούβαινε ἴσως...

Λύπηση βαθειά, μιὰ τρυφερότητα συγκινημένη, μάλαξε τὴν καρδιὰ τοῦ Σγουροῦ, συναίσθημα ποὺ σπάνια δοκίμαζε στὴ ζωή του. Ἔπιασε

νὰ συλλογίζεται τὴ Βάρια, τὸ τρυφερό της πρόσωπο, τὰ καστανόξανθα μαλλιὰ μὲ τὶς σφιχτὲς πλεξοῦδες. Εἶδε τὰ χείλη τὰ παιδιάτικα νὰ τοῦ χαμογελοῦν, τοὺς χαμογέλασε ἀχνὰ κι αὐτός...

Σὰν ξύπνησε, εἶταν ἡμέρα.

Πετάχτηκε ἔξω ἀπὸ τὰ στρωσίδια, ἐλαφρός. Εἶχε κοιμηθεῖ βαθιά, ὧρες πολλές, ὅμως ὁ χτεσινὸς κόπος, τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο τὸ βαρὺ ποὺ τὸν εἶχε λιανίσει, εἶτανε πιὰ ξεχασμένο. Κ' ἡ ψυχή του εἶταν ἀνάλαφρη, γεμάτη κέφι, αἰσιοδοξία. Κάτι ἀπὸ τὸν παλιὸν ἑαυτό του, πάχνη πρωϊνὴ ποὺ τὸν δρόσιζε στὰ παιδικά του χρόνια, ἐκεῖ - κάτω, στὴν πατρίδα, μάργωνε τώρα τὸ μέτωπό του, ξαστέρωνε τὸ νοῦ. Ὅλα τοῦ φάνηκαν ἁπλὰ κ' εὔκολα, ὁ χτεσινὸς πυρετὸς ποὺ τὸν βασάνισε, ἀρρώστεια κ' εἶχε περάσει. Ἀνακλαδίστηκε ἡδονικά, οἱ χυμοὶ μυρμήδισαν στοὺς ἁρμούς του. Ἄνοιξε τὴν πόρτα, τὴ διαπλάτωσε, κι ἀνάσανε βαθιὰ τὸν πρωϊνὸ ἀέρα. Μύριζε δάσος, χῶμα ὑγρό. Χαμογέλασε στὴν ἡμέρα.

Στὸ περιβόλι εἶδε σκυμμένο τὸν Φεντὸρ νὰ σκαλίζει.

— Καλημέρα, τοῦ φώναξε χαρούμενα, φιλικά.

Γύρισε ὁ Σλαῦος, τὸν εἶδε, παράτησε τὸ σκαλιστῆρι του κ' ἦρθε κοντά. Παράδοξο. Κι αὐτουνοῦ ἀκόμα, τὰ πάντοτε σκοτεινὰ μάτια τώρα σὰ νὰ εἶχαν φέξει. Τὰ στενά του χείλη μὲ τὴν πικρὴ ζάρα, χαμογελοῦσαν.

— Κοιμήθηκες καλά; τὸν ρώτησε.

— Σὰ μωρὸ στὴν κούνια!

— Βάρια! φώναξε ὁ Γιαννιτσιώτης.

Ἡ κοπέλλα φάνηκε στὴ γωνιὰ τοῦ σπιτιοῦ, λὲς καὶ περίμενε ἐκεῖ, νὰ τὴ φωνάξουν. Οἱ πλεξοῦδες της εἶτανε τώρα ἀμολητὲς στὴ ράχη καὶ κατέβαιναν βαρειές, πηχτές, ἴσαμε κάτω ἀπὸ τὴ μέση. Ἔτσι, μὲ τὸ πρωϊνό της χτένισμα, τὸ ἐλαφρὸ ἀνοιχτόχρωμο φουστάνι, ἔμοιαζε ἀκόμα πιὸ μικρή, σχεδὸν παιδούλα. Χαμογέλασε στὸν Σγουρὸ δίχως νάζι ντροπῆς καὶ δίχως φιλαρέσκεια.

— Νὰ σοῦ φέρω νὰ νιφτεῖς, τοῦ λέει.

Ἔφυγε καὶ ξανάρθε μὲ μιὰ κανάτα κέδρινη, ἕνα κατακαίνουργο προσόψι ριγμένο στὸ γυμνό της μπράτσο. Τοῦ ἔρριξε νὰ νιφτεῖ στὸ λάκκο κάποιας λεμονιᾶς. Ὁ Φεντὸρ εἶχε καθήσει χάμου, στὸ σκαλοπάτι τῆς πόρτας, καὶ τρόχιζε τὸ μαχαῖρι του.

— Θὰ κατέβουμε μαζὶ στὴ χώρα, φώναξε τοῦ Σγουροῦ. Θἄχω μαζὶ καὶ τὸ μουλάρι. Ἂν θές, καβαλικεύεις.

— Ὄχι, θἄρθω μὲ τὰ πόδια, ἔκανε κεῖνος μπουχίζοντας τὰ νερὰ ποὺ τοῦ περιχύνανε τὸ κεφάλι. Σ' ἔβρεξα; ρώτησε γελώντας τὴ Βάρια.

— Ὄχι, μὲ δρόσισες μιὰ στάλα.

Γέλασαν μαζί. Τ' ἄσπρα γυμνά της πόδια, τὰ πεντακάθαρα, εἴχανε πιτσιλιστεῖ. Ἀλήθεια, καθόλου δὲν τὴν ἄκουσε τὴ νύχτα νὰ φωνάζει. Γιατί τάχα; Εἶταν ὁ ὕπνος του βαρύς, ἢ μήπως τὴν εἶχαν στείλει νὰ κοιμηθεῖ σ' ἄλλο σπίτι;

— Ὁ παπποῦς σου δὲν εἶναι ἐδῶ; τὴ ρώτησε γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἐξεταστικὴ ματιὰ ποὺ τῆς ἔρριχνε.

— Ἔφυγε νύχτα, γιὰ τ' ἀμπέλι.

Σκουπίστηκε μὲ τὸ προσόψι ποὺ μύριζε λεβάντα κ' ἔρριξε μὲ τὰ δάχτυλα πίσω τὰ κυματερά του καστανὰ μαλλιά. Τ' ἀνοιχτὸ στὸ λαιμὸ χιτώνιο ἄφηνε τὸ ἄσπρο στῆθος του νὰ φέγγει.

— Μὴ σοῦ πέσει, εἶπε ἡ Βάρια κ' ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλο τὸ γυμνό του στέρνο.

Ἔβαλε τὸ χέρι του νὰ δεῖ τί τοῦ λέει, κ' ἔπιασε τὸν κύλιντρο. Τὸ μέτωπό του σκοτείνιασε μιὰ στιγμή.

—Ὢ! δὲν εἶναι τίποτα, λέει ἀφρόντιστα.

Κάτω ἀπὸ τὴ σκελεθρωμένη κληματαριὰ τῆς πόρτας, καθισμένοι στὰ σκαλοπάτια, κολάτσισαν ὁ Φεντὸρ κι ὁ Σγουρός, μὲ φρέσκο τυρὶ καὶ ψωμὶ σταρένιο ποὺ ἔφερε ἀπὸ τὸ μαγερειὸ ἡ Βάρια. Ὕστερα, φόρτωσαν τὸ μουλάρι, ἑτοιμάστηκαν γιὰ τὸ δρόμο. Καθὼς ὅμως στέκονταν ἀκόμα μιὰ στιγμὴ ἔξω ἀπὸ τὸ φράχτη, γιὰ νὰ στεριώσουν τὸ φόρτωμα, ἡ μάννα φάνηκε ξάφνου νἄρχεται βιαστικὰ πίσω ἀπὸ τὸ σπίτι. Χύμηξε, κι ἀμίλητη, ἔπεσε στὰ γόνατα μπροστὰ στὸν Σγουρό, τοῦ πῆρε τὸ χέρι, τὸ φίλησε, τ' ἀκούμπησε στὸ μέτωπό της.

— Γιατί; κάνει ἐκεῖνος ἄφωνα, σαστισμένος, καὶ τὸ τράβηξε.

Ὁ Φεντὸρ κοίταζε ἀλλοῦ, ἡ Βάρια εἶχε τὰ ματόφυλλά της χαμηλωμένα. Τὰ μάγουλά της σὰ νὰ χλώμιασαν.

—Ἐμπρός, κάνει τραχειὰ ὁ Φεντόρ.

Ξεκίνησαν.

—Ὥρα καλή! τοὺς εὐχήθηκε ἡ Βάρια.

Πέρασαν ἀμίλητοι τὸ χωριὸ καὶ βγήκανε στὸ δρόμο. Καθὼς ὅμως κατηφόριζαν στὸν κάμπο, ὁ Φεντόρ, ποὺ πάλι τυραννοῦσε μὲ τὰ δάχτυλα τὸ γένι του, εἶπε δίχως νὰ κοιτάζει τὸ συνοδοιπόρο του:

— Μὴ τὴν περάσεις γιὰ παλαβή.

— Ποιάνε; ἀπόρησε ὁ Σγουρός.

— Τὴν Ὄλγα.

Κατάλαβε πὼς τοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴ νύφη του.

— Δὲ σκέφτηκα καθόλου τέτοιο πράμα!

— Τὴ νύχτα ποὺ κοιμήθηκες σπίτι της δὲ θὰ τὴν ξεχάσει, εἶπε ὁ Φεντόρ. Εἶναι μάννα βλέπεις...

Δὲν καταλάβαινε. Γέλασε σπασμωδικὰ ὁ Σλαῦος.

—Ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρὸς θὰ σ' ἔχει σὰν ἄγγελό της, νὰ τὸ ξέρεις. Ἔτσι εἶν' αὐτή...

— Μὰ γιατί; γιατί;

Κοίταζε πέρα ὁ Φεντόρ, τὸν κάμπο.

— Γιὰ πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ τέσσερους μῆνες ἡ Βάρια δὲν ταράχτηκε στὸν ὕπνο της, εἶπε μὲ σκοτεινὴ φωνή. Μπορεῖ καὶ τὸ δαιμόνιο νὰ ἔχει βγεῖ πιὰ ἀπὸ τὸ κορμί της.

Ἔμεινε ἀπορημένος ὁ Σγουρός· καὶ στὸν ὑπόλοιπο δρόμο, καθὼς ὁ σύντροφός του δὲν ἄνοιγε πιὰ τὸ στόμα, βρῆκε ὅλο τὸν καιρὸ νὰ συλλογιστεῖ τὰ χτεσινά. Σὰν ὅμως τὸ μάτι του ἔπεσε στὸ ψήλωμα τοῦ κάστρου, οἱ στοχασμοί του πήρανε ἄλλη κατεύθυνση. Δὲν ξαναθυμήθηκε τὴ Γιάννιτσα, τοὺς φιλόξενους Σλαύους καὶ τὴ Βάρια οὔτε τὴ μέρα κείνη, οὔτε τὶς κατοπινές.

Ἡ ψυχή του ὡστόσο σὰ νὰ εἶχε λουστεῖ σὲ κάποια θαυματουργὴ

πηγὴ καὶ καθαρίστηκε ἀπὸ τὰ σκοτάδια ποὺ τὴ στοίχειωναν, τὶς ἀντάρες. Ἡ παλιὰ ἔπαρση ξυπνοῦσε πάλι μὲ τὴν ἀνάρρωση, τοῦ ὄρθωνε τὸ κεφάλι. Τόσο εἶναι ἀχάριστη ἡ ἀνθρώπινη καρδιά...

Ὁ χειμῶνας προχωροῦσε. Τὶς ἡμέρες του ὁ Σγουρὸς τὶς σκόρπιζε μονάχος ἢ μὲ τὴ συντροφιὰ τοῦ Ζερβοχέρη, καθισμένος σ' ἕνα τραπέζι τοῦ καπηλειοῦ, ν' ἀκούει τὰ νέα. Ὁ πόλεμος στὴν Ἤπειρο εἶχε πάρει τέλος, ὁ πρίγκηπας γύρισε στὴν Ἀνδραβίδα, κατέβηκε γιὰ λίγες μέρες στὴν Καλαμάτα, ξανάφυγε. Δὲν τὸν ἀκολούθησε ἡ πριγκηπέσσα, τόσο τῆς εἶταν ἀγαπημένο, λέγανε, τὸ κάστρο τοῦτο τὸ πατρικό της. Γύριζε κι ὁ Σγουρὸς στοὺς δρόμους, χασομερώντας ὅπου ἔβλεπε σύναξη, σκοτώνοντας τὴν ὥρα του μὲ τοὺς πλανόδιους ζογκλατόρους, τοὺς θαυματοποιοὺς ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν Καλαμάτα. Τὰ πέρπυρα τῆς Μπιάνκας καὶ τῆς βάγιας του εἶχανε πιὰ σωθεῖ, πούλησε καὶ τ' ἄλογο γιὰ νὰ ζήσει λίγες βδομάδες ἀκόμα, νὰ σπρώξει τὸν καιρό. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τί θὰ κάνει δὲν ἤξερε. Δὲν ἔλεγε ν' ἀπελπιστεῖ, γιατὶ οὔτε τὸ πεῖσμα, οὔτε ἡ περηφάνεια τὸν ἄφηναν. Ὡστόσο ἡ ὕπαρξη τούτη ἄρχιζε πιὰ νὰ τὸν βαραίνει, ἡ ἀπραξία, τὸ ἄσκοπο, τοῦ σκοτείνιαζαν τὴν ψυχή. Τὸ μεγάλο, τὸ ἐξαίσιο ποὺ πάντα του περίμενε στὴ ζωή, δὲν ἐρχόταν, ὄχι, δὲν ἐρχόταν.

Τὰ βράδυα, μόλις σκοτείνιαζε, ζύγωνε στὰ περίχωρα τοῦ κάστρου. Ἔφερνε βόλτες κάτω ἀπὸ τὶς τάπιες, στεκόταν μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα, ἔστηνε τ' αὐτί. Ψηλὰ στὸν οὐρανὸ λαμπύριζαν τρεμουλιάζοντας τ' ἀστέρια, ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ καὶ θεόρατο μουράγιο τοῦ Πενταδάχτυλου, πέρα, ἔρχονταν κρύες, ἀνατριχιαστικὲς πνοές. Τὸ ποτάμι, τυλίγοντας σὲ πλατειὰ ἀγκαλιὰ τὸ κάστρο καὶ τὴν πολιτεία, κυλοῦσε σιγοβουΐζοντας τ' ἀπονέρια τῆς τελευταίας βροχῆς κατὰ τὴ θάλασσα. Μυρωδιὰ νοτερή, ἀπὸ χῶμα ὑγρό, ξερὰ φυτὰ κι ἁλμύρα, ἀνέβαινε στὸν ἀέρα.

Τότε, συχνά, ἀναθυμόταν μὲ πόνο ψυχῆς τ' ἀκριβό του ἄλογο, τὸν Ἀστρίτη, τὴ φτερωτὴ λευτεριὰ ποὺ εἶχε γνωρίσει μαζί του, τὶς παλαβὲς τρεχάλες τους στὸν κάμπο τῆς πατρίδας. Ἐδῶ - δά, πίσω ἀπὸ τὰ ψηλὰ τειχιά, πρέπει νὰ στέκεται τὴ στιγμὴ τούτη τὸ περήφανο κι ὡραῖο φαρί. Βημάτιζε ὁ Σγουρὸς ἀργά, σύρριζα στὴν πέτρα, κι αὐτιαζόταν τὸν ἄνεμο τῆς νύχτας, ἐλπίζοντας ν' ἀκούσει κάποια στιγμὴ τὸ γνώριμο χλιμίντρισμα. Ἂν τὸν εἶχε ἀκόμα τὸν Ἀστρίτη, θὰ ἔνιωθε τὸν ἑαυτό του πιὸ δυνατό, τὴν ψυχή του λιγότερο μονάχη. Ὅμως ὁ χαμένος σύντροφος εἶχε σταθεῖ περισσότερο ἀπ' αὐτὸν τυχερός, σήκωσε τὸ γλυκὸ βάρος τῆς ὀνειρεμένης γυναίκας. Τὸν βλέπει ἀκόμα στὸ νοῦ του νὰ ξεμακραίνει ἀτάραχος καὶ καμαρωτός, μὲ τὸ πολύτιμο φορτίο πάνω στὴ σέλλα του, ἐκεῖ, στὸν νοτισμένο ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ τὸ σεληνόφως κάμπο τῆς Μεσαρέας. Τὸν ἀναθυμᾶται μὲ πόνο, καὶ τὸν φθονεῖ. Σὲ κάποιες στιγμὲς παράλογης ἔξαψης, τὸ ἐξαίσιο φαρὶ φαντάζει στὸ νοῦ του σὰ φίλος προδοτικός.

Οἱ βροχὲς ἀραίωσαν, οἱ νύχτες κόντηναν καὶ πήρανε νὰ γλυκαίνουν. Κατέβαινε τὶς φεγγαροβραδυὲς στὸ γιαλὸ καὶ ξαπλωνόταν στὸν ἄμμο ἀνάσκελα, μὲ τὰ χέρια πλεγμένα κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι. Ἡ ἀνάσα τῆς θάλασσας φούσκωσε, μοσκοβόλησε γιασεμιά, βιόλες. Καὶ στὰ χωράφια, τὰ πρωϊνά, τὸ χαμομῆλι ξεμύτιζε χρυσίζοντας, δειλό.

Μύρισε Ἀπρίλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΟΝΕΙΡΟ ΠΟΥ ΞΕΔΙΑΛΥΝΕΙ

ΗΝ πεῖς ποτὲ πῶς ἡ ζωὴ σταμάτησε τὴ γυροβολή της.

Ἀπὸ καιρό, μῆνες τώρα, ὅλα ἔμοιαζαν ἀσάλευτα, μονότονες κι ἀφόρητα ἴδιες οἱ μέρες. Πήγαινε κ' ἐρχόταν ὁ Σγουρός, ρέμβαζε, ἔστηνε κουβεντολόγια ἄσκοπα μὲ τὸν Ζερβοχέρη. Ἔμαθε ἀγάλια - ἀγάλια νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ ξένες ἔγνοιες, καθότανε ν' ἀκούει τοὺς καϋμοὺς τοῦ κάπελα, τὰ οἰκογενειακά του. Εἶχε ἀδερφὸ μεγαλύτερο ὁ Ζερβοχέρης, σιδερά, Τιμόθεο τονε λέγαν, ἄντρα ξακουστὸ σ' ὅλη τὴν Καλαμάτα γιὰ τὴ σωματική του ρώμη. Ἔπαιρνε τὸ σιδερένιο λοστὸ ὁ Τιμόθεος καὶ τονε λύγιζε μὲ τὄνα χέρι, πετοῦσε στὸν ἀέρα τὴ βαρειὰ καὶ τὴν ἅρπαζε στὸ φτερό, δίχως νὰ λυγίσει τὸ μπράτσο του. Πολὺ παινευόταν ὁ Παντελῆς γιὰ τὸν ἀδερφό του, τὸν κολάκευε νὰ τὸν ρωτᾶς γιὰ τὸ σιδερά, μ' ὅλο ποὺ εἶχανε δυὸ χρόνια ὁλάκερα νὰ μιληθοῦν οἱ δυό τους. Διαφορὲς κληρονομικὲς τοὺς εἶχανε χωρίσει, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα τους. Ἐκεῖ, στὴν ἀκροποταμιὰ ποὺ εἶναι τὸ σιδεράδικο, τὰ χειμωνιάτικα βράδυα, ταχτικά, οἱ βιλάνοι τῆς Καλαμάτας συνάζονταν γιὰ μακρυὲς βεγγέρες, κουβέντιαζαν γιὰ τὰ νιτερέσα τους, ἢ λέγανε παραμύθια, ἱστορίες. Ἄλλοτε, ἕναν καιρό, πήγαινε κι ὁ Παντελῆς ἐκεῖ, ἔπαιρνε μέρος στὶς βεγγέρες, πρωτοστατοῦσε στὶς κουβέντες ποὺ γίνονταν. Τώρα εἶχε ἀποτραβηχτεῖ, χολιασμένος. «Δὲ θὰ ξαναπατήσω στοῦ σιδερᾶ ὅσο ζῶ», ἔλεγε, «ὄχι! δὲ θὰ ξαναπατήσω.» Ὅμως ἔβλεπες πῶς τὸ ἀποτράβηγμα τοῦτο πολὺ τοῦ στοιχίζει...

Τέτοια λοιπὸν εἶχε γίνει τώρα ἡ ζωὴ τοῦ Σγουροῦ. Λὲς καὶ τὸ περιγελαστικὸ δαιμόνιο τῆς Μοίρας, τοῦ εἶχε φυλάξει, αὐτουνοῦ ποὺ τόσα ὀνειρεύτηκε, νὰ σέρνει τὴ ζωή του ἔτσι, ἄγονα, χαῦνα, ἀπὸ πανδοχεῖο σὲ καπηλειό. Χίλιες φορὲς εἶχε φέρει βόλτα τὴν Καλαμάτα, τὶς ἀστικὲς γειτονιὲς ποὺ στριμώχνονται ξιππασμένα γύρω στὸ κάστρο, τὶς φτωχοσυνοικίες κάτω, στὴν ἀκροποταμιὰ τοῦ Νέδου. Ξάφνου — κόντευε πιὰ ἡ ἄνοιξη — ἐκεῖ ποὺ περιδιάβαζε μιὰ μέρα στὰ βρώμικα στενορρύμια τῆς φτωχολογιᾶς, ἡ καρδιά του χτύπησε ἕνα βρόντο βαρὺ καὶ στάθηκε στὸν τόπο.

'Αντίκρυ, ὡς εἴκοσι βήματα ἀπόσταση, εἶχε πάρει τὸ μάτι του ἕναν ἄνθρωπο μπροστὰ σ' ἀσβεστωμένο τοῖχο, καὶ ποὺ στεκόταν νὰ τὸν κοιτάζει.

Τίποτα τὸ ἀνησυχητικὸ ἢ ὕποπτο δὲν εἶχε τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ξένου. Εἶταν ψηλός, ρωμαλέος, φοροῦσε χιτώνιο ἴσαμε τὰ γόνατα, σταχτί, κάλτσα κολλητή, κίτρινη, ποὺ ἀνέβαινε στὰ μεριά του. Ἕνας μανδύας μαῦρος, ριχτός, κρεμόταν στὴ ράχη του. Τὸ μαυρόμαλλο σγουρὸ κεφάλι του εἶταν ξέσκεπο, στὸ σαγόνι του φύτρωνε μαῦρο ψαλλιδισμένο γένι.

Ἔμοιαζε ἀπὸ τὴ φορεσιά του, τὸ παρουσιαστικό, Ρωμιὸς εὔπορος πολίτης ἢ στρατιωτικὸς δίχως ἁρματωσιά. Ἡ στάση του ἡ ἀτάραχη θ' ἄφηνε βέβαια ἀδιάφορο κάθε ἄλλο διαβάτη ἐξὸν ἀπὸ τὸν Σγουρό. Ὅμως τὸ μάτι τοῦ ξένου, τὸ μαῦρο καὶ γυαλιστερό, ἔκανε τὸ παιδάριο ν' ἀνατριχιάσει.

Ποῦ τὸ εἶχε ἰδεῖ αὐτὸ τὸ μάτι ; Ὁ θαμπωμένος νοῦς του ἀνάδεψε βιαστικὰ ὅσες μποροῦσε νὰ ξεσηκώσει πρόχειρες θύμισες. Τὰ ροῦχα αὐτά, ὁ μανδύας, ὄχι . . . τοῦ εἶταν ἄγνωστα, τ' ἀνάστημα ὅμως, ἡ κορμοστασιά, ναί, κάτι τοῦ θύμιζε, κάτι πολὺ δυσάρεστο, ἀπωθημένο στὸ κατώϊ τοῦ μνημονικοῦ του. Ὅσο γιὰ τὴ ματιά . . . Ὤ ! γι' αὐτὴν εἶτανε σίγουρος. Τὴν εἶχε ξαναδεῖ· ἔτσι τὴν ἀναθυμᾶται κι ἄλλοτε νὰ τὸν κοιτάζει, καθὼς καὶ τώρα, καρφωτή.

Σὰ ντροπιασμένος ὡστόσο ἀπὸ τὸν ξαφνικό του δισταγμό, ποὺ ὁ ξένος θὰ τὸν εἶχε βέβαια προσέξει, προχώρησε ὁ Σγουρὸς τραβώντας ἴσια καταπάνω του. Ἡ γειτονιὰ εἶταν ἔρημη. Μακρύτερα, τὰ σήμαντρα σημαίνανε τὸν ἑσπερινό. Ξάφνου, ἐκεῖ ποὺ τὸ παιδάριο κοντοζύγωνε, ὁ ξένος ἔστριψε ἀπότομα, καὶ μὲ ταχύτητα θαυμαστή, γλίστρημα σκιᾶς, χάθηκε στὴν ἀγκωνὴ τοῦ δρόμου.

Τὸ περιστατικὸ τοῦτο δὲν εἶταν βέβαια γιὰ νὰ καθησυχάσει τὸ παιδάριο. Μὲ τὴν περιέργεια κεντημένη, μιὰν ἀγανάχτηση μουγγὴ ποὺ τοῦ σπιρούνιζε τὰ νεῦρα, ἄνοιξε τὸ βῆμα, ἔφτασε στὴ γωνιὰ καὶ χύμηξε νὰ ἰδεῖ ποῦ πάει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μαῦρο μανδύα. 'Απορημένος, τὸν εἶδε νὰ ἔχει κερδίσει δρόμο θαυμαστὰ καὶ νὰ φεύγει σὲ μεγάλη ἀπόσταση.

Λὲς καὶ δὲν εἶχε τὸ ἴδιο βῆμα καθὼς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι αὐτός. Σβέλτος, παράδοξα ἀνάλαφρος παρ' ὅλο του τὸ μπόϊ, τιναζόταν μπροστὰ στὸ κάθε πάτημα, μὲ λαστιχάρισμα γουστέρας. Θἄλεγες πὼς δὲ βαδίζει, χαμοπετάει. Εἶταν ἴσως οἱ ἄκρες τοῦ μανδύα ποὺ ἀνεμίζονταν τὸ κατόπι του, σὰ μελανὰ φτερά . . .

Χύθηκε ξοπίσω του ὁ Σγουρός, τὸν ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια μέσα στὰ φιδωτὰ στενορρύμια, τὸν ξανάδε. Λαχανιασμένος κιόλας, ἔνιωθε μ' ἀπελπισία τὸ σούρουπο νὰ πέφτει, νὰ σκοτεινιάζουν γύρω τὰ στενά. Κι ὅμως τὰ δρασκελοῦσε ἀκράτητος, τέντωνε τὸ μάτι του, τὸ κάρφωνε στὴ μαύρη παντιέρα ποὺ φεύγει ἴσια μπρός, δίχως τίποτα ἄλλο γύρω του νὰ βλέπει. Σκοντάβοντας σὲ σωροὺς σκουπίδια, παραπατώντας μέσα σὲ λάκκους, βάδιζε ἐπίμονα, φανατικά. Κι ὁ ἄλλος ὅλο καὶ ξεμάκραινε, ἔμοιαζε ἄπιαστος, πουλί, ἴσκιος, καθὼς μέσα σὲ βραχνά.

Ἔτσι κυνηγήθηκαν ἴσαμε τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ξένος σταμάτησε ἀπό-

τομα μπροστὰ σὲ κάποια πόρτα θολωτή. Στρούφισε ὁ μανδύας του ἀπότομα καὶ πλατάγισαν οἱ μελανές του δίπλες. Τὸ χέρι τοῦ ἀγνώστου χούφτιασε τὸ μάνταλο, τὸ γύρισε, ἄνοιξε, μπῆκε. Τὸ πορτόφυλλο ἔκλεισε πάλι πίσω του μὲ πάταγο.

Εἶχε ἁπλώσει τὸ ποδάρι του νὰ τρέξει ὁ Σγουρός, ὅταν κάτι σὰν ἀστραπὴ σπάθισε τὸ νοῦ του. Τὸ χέρι ἐκεῖνο ποὺ τεντώνεται ἀποφασιστικά, ποὺ χουφτιάζει σὰν ἁρπάγη, τὸ ντοῦρο μπράτσο, ὁ μαῦρος μακρὺς μανδύας ποὺ ἀνεμίζεται κ' ὕστερα πέφτει βαρύς, σὰ ράσο... Τινάχτηκε. Ναί, ναί! Τὸν ἀναθυμᾶται. Ὁ καλόγερος, ἐκεῖ-κάτω, στὸ καπηλειὸ τοῦ Μυτζηθρᾶ... Ὁ φονιὰς τοῦ μαντατοφόρου!

Γιὰ λίγες στιγμές, στάθηκε ὁ Σγουρὸς ἀσάλευτος, σαστισμένος. Ἀπὸ καιρὸ τὸ ἔνιωθε, δίχως καὶ νὰ τὸ συλλογιέται, πὼς τὸ ράσο ἐκεῖνο δὲν εἶταν παρὰ μεταμφίεση. Ὁ καλόγερος... πράχτορας ποιὸς ξέρει τίνος δυνατοῦ, μπορεῖ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Σγουρομάλλη. Κι ὁ μαντατοφόρος τοῦ Παλαιολόγου πέφτει νεκρός. Ἀφάνταστη περιπλοκή! Ὅμως δὲν εἶναι τώρα καιρὸς νὰ τὴν ξεμπλέξει. Νὰ τὸν προφτάσει μόνο, νά τί χρειάζεται· νὰ τὸν προφτάσει.

Ἔτρεξε. Μὲ λίγες δρασκελιές, τὴν ἔφτασε τὴν πόρτα. Βεβαιώθηκε μηχανικὰ πὼς τὸ σπαθὶ κρεμότανε πάντα στὸ πλευρό του· ἅρπαξε τὸ μάνταλο, τὸ γύρισε, ἄνοιξε. Ξάφνου ἔμεινε ἄλαλος, μ' ἀνοιχτὸ στόμα.

Ἡ πόρτα τούτη, ἡ χτισμένη στὴ μέση μιᾶς μεγάλης μάντρας, δὲν ἔμπαζε πουθενά. Πίσω, εἶταν ἄδειος σπιτότοπος, πιὸ πέρα χωράφια, ὕστερα δρόμοι, παράγκες, κ' ἔτσι ἴσαμε τὴν ποταμιά.

Τώρα τὸν εἶχε χάσει τελειωτικά, εἶτανε βέβαιο.

Ἄφησε τὸ χέρι του, ποὺ κρατοῦσε ἀκόμα τὸ μάνταλο, νὰ πέσει, ἀκούμπησε τὸν ὦμο του στὸν παραστάτη κι ἀπόμεινε νὰ κοιτάζει σκοτεινὸς χάμου, στὴ γῆ. Αὐτὸ ποὺ καρτεροῦσε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, σὰν ξεδρόμισε γιὰ τὴν Καλαμάτα, καὶ ξεγελοῦσε μοναχός του τὸν ἑαυτό του πὼς πάει πιά, ἀστόχησε, νά! εἶχε ἀληθέψει. Ἡ παρουσία του ἐδῶ ἔγινε γνωστή. Μιὰ σκέψη καινούργια, ποὺ τώρα μόλις τοῦ γεννιέται στὸ νοῦ, τὰ φωτίζει ξάφνου ὅλα: Ἐκεῖ, στὸ πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, πίσω ἀπὸ τὸ φάρσωμα, οἱ δυὸ φωνές... Ἡ μιὰ εἶταν τοῦ ἴδιου τούτου δαίμονα, τοῦ ψευτοκαλόγερου, ποὺ τοῦ εἶχε στήσει ἐκεῖ-πέρα νυχτερινὸ καρτέρι. Δικό του εἶταν καὶ τ' ἄλογο ποὺ ἅρπαξε. Λοιπὸν ἀπὸ σήμερα κ' ἐμπρὸς θ' ἀρχίσει τὸ μεγάλο πάλεμα, ὁ ἀγώνας γιὰ ζωὴ καὶ γιὰ θάνατο, αὐτὸς πού, καθὼς τὸ ἔνιωθε βαθιά, δὲν τοῦ εἶτανε γραμμένο νὰ τὸν ξεφύγει.

Ναί, ναί, τώρα τὸ βλέπει. Κ' ἡ χαύνωση τούτη ποὺ τὸν δένει τὸν τελευταῖο καιρό, κ' ἡ ἀθυμία, ἐκεῖ ἔχουν τὶς ρίζες τους, στὴ σκοτεινὴ ἀπαντοχή. Τ' ὄρνιο τὸ μελανοφτέρουγο, τὸ ἤξερε καλά, τὸ μάντευε πὼς κάποτε θὰ ξαναρχόταν.

Σήκωσε τὰ μάτια του καὶ κοίταξε γύρω. Ἔπιανε νὰ νυχτώνει. Ἀργά, ἀποθαρρημένα, πῆρε τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, ἔκοψε ἀπὸ γειτονιὲς ποὺ τοῦ εἶταν γνώριμες καὶ πῆγε νὰ καθήσει στὸ συνηθισμένο τραπέζι του, στὸ καπηλειὸ τοῦ Ζερβοχέρη. Τὸ κεφάλι του τ' ἄφησε νὰ κρέμεται βαρύ, τὰ μάτια του κοίταζαν μηχανικὰ τὸ ἀφημένο πάνω στὴν τάβλα χέρι του, τὸ ἄνεργο, τὶς γαλάζιες φλέβες ποὺ μέσ' ἀπὸ τὴν ἄσπρη

ἐπιδερμίδα φουσκώνουν καβαλικεύοντας τὸ χτένι. Δὲν τὸν τρόμαζε ὁ θάνατος, ὄχι. Τὸν λάβωνε μόνο, βαθιά, ἡ ἰδέα πώς, ἂν δὲν προφτάσει νὰ ζήσει ἀρκετά, τότε τὸ μεγάλο, τὸ ἐξαίσιο, ποτὲ δὲ θὰ ξημερώσει γι' αὐτόν, κι ὁλάκερη ἡ ἴσαμε σήμερα ζωή του θὰ μείνει ἄσκοπη, δίχως νόημα· κι αὐτοὺς ποὺ τόσο τὸν περιγέλασαν, δὲ θὰ βρεῖ τὸ μέσο νὰ τοὺς ἀποστομώσει...

Καθὼς πάντα ὅταν τὸν ἔβλεπε σκεφτικό, ὁ Παντελῆς ἦρθε ν' ἀκουμπήσει τὶς γροθιές του στὸ τραπέζι μόλις ἀπόσωσε τὴ δουλειά του. Τὸ δύστροπο ὕφος ποὺ ἔπαιρνε συχνὰ ἀπέναντί του τὸ παιδάριο, στὶς μεγάλες του ἀκεφιές, δὲν τοῦ εἶχε κόψει τὸν ἀέρα. Ὅταν σ' ἔπαιρνε ἀπὸ καλὸ ὁ Ζερβοχέρης δύσκολα ξεκόλλαγε. Εἴτανε σὰν τὰ μεγάλα ἐκεῖνα κι ἀγαθὰ σκυλιὰ ποὺ τὰ κλωτσᾶς κι αὐτὰ σοῦ γλύφουν τὴν πατούσα.

— Πάλι ἔγνοιες;

Ὅμως τώρα ἡ διάθεση τοῦ Σγουροῦ εἴταν διαφορετική.

— Κάθησε, ἔγνεψε δείχνοντας τὸ ἀδειανὸ σκαμνί.

Κάθησε ὁ Ζερβοχέρης, ἀφοῦ πρῶτα σφούγγισε τὰ δάχτυλά του στὴν αἰώνια κλαδωτὴ πετσέτα. Μεσολάβησαν λίγες στιγμές. Κι ἀπότομα, ὁ Σγουρός, δίχως ἄλλον πρόλογο:

— Πρέπει νὰ ξέρεις κάποια πράματα, λέει.

Καὶ πιάνει καὶ τοῦ ἀνιστοράει μὲ τὸ νῖ καὶ μὲ τὸ σίγμα ὁλόκληρη τὴν ὣς τὰ σήμερα ζωή του. Τὰ παιδικὰ χρόνια, ἡ παράδοση γιὰ τὸ οἰκογενειακό του ὄνομα, οἱ φιλοδοξίες, τ' ὄραμα τῆς πριγκηπέσσας ποὺ περνάει, τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν Καφούρη, ἡ φυγή, ὁ Μυτζηθράς, ὅλα πέρασαν, ζωηρὰ χρωματισμένα, στὴ διεξοδικὴ τούτη ἀφήγηση. Ἤθελε κάποιο ἀχνάρι ν' ἀφήσει πίσω του ἂν χανόταν ἄσκοπα, κ' ἤθελε ἀκόμα, τὴ βραδυὰ τούτη, νὰ δοκιμάσει μιὰ συμπάθεια κοντά του, ἕνα ἐνδιαφέρο· σὲ κάποιονε νὰ ξομολογηθεῖ.

Ὁ Παντελῆς ὁ Ζερβοχέρης, κάπελας ἀπὸ πατέρα, ἀνώνυμος μέσα στὸν ὄχλο τοῦ τόπου του καὶ τοῦ καιροῦ του, προορισμένος ποτέ του νὰ μὴν ξεμυτίσει ἀπὸ τὴν ἀφάνεια, εἴταν ἄνθρωπος μὲ τερατώδη φαντασία. Ἡ ἀφήγηση τοῦ Σγουροῦ στάθηκε τὸ πιὸ θαυμαστὸ παραμύθι ποὺ εἶχαν ἀκούσει ποτὲ τὰ μαλλιαρά του αὐτιά. Καταπληχτικὴ εἴταν ἡ ἐντύπωση ποὺ δοκίμασε. Ἀνίκανος νὰ μιλήσει, μὲ τὸ στόμα μισανοιχτό, μὲ τὰ φρύδια του τεντωμένα, κοίταζε τὸ παιδάριο ἀποσβολωμένος. Τὰ συναισθήματα ποὺ εἶχαν μεμιᾶς ξαπολυθεῖ μέσα του εἴταν πολύπλοκα. Ἐνδιαφέρο φανατικό, συγκίνηση τρυφερή, ξιππασιὰ ἀκαταμάχητη, ἀπορία ἐκστατική. Δυσκολεύτηκε πολὺ ὣς ποὺ νὰ ξαναβρεῖ τὴν ἀνάσα του καὶ τὴ μιλιά του.

— Εἶσαι εὐγενικόπουλο καὶ δὲ μοῦ τὄλεγες! ἔκανε τρέμοντας κι ἅπλωσε τὶς παλάμες του νὰ σφίξει μέσα τους τὸ χέρι τοῦ παιδάριου. Στὴ φωνή του διάνευε τώρα ἀόριστο δέος, ἁπλοϊκὸς σεβασμός.—Ὤχ! ἐγὼ καλὰ τὸ εἶχα μαντέψει... Καὶ λὲς πὼς ἔχεις καὶ προστάτη τὸν Ἅη-Θόδωρο, κεντημένο στὸ σωκάρδι σου. Γιά νὰ τὸν δῶ... Ὤ, Παναγιὰ παρθένα!...

Ἅπλωσε τὸ χέρι του καὶ ψηλάφησε μὲ τ' ἀκροδαχτύλια, εὐλαβικά, τὸ κέντημα ποὺ τοῦ παρουσίαζε τὸ παιδάριο. Τὰ γουρλωμένα μάτια του γυάλιζαν.

Βαθιὰ τὴ χάρηκε, ἀλήθεια, τὴ στιγμὴ τούτη ὁ Σγουρός. Χρόνια ὁλάκερα περίμενε τὴν ἁπλοϊκὴ ψυχὴ ποὺ θὰ τὸν θαυμάσει τέλος κι αὐτὸν κάποτε. Ἡ καρδιά του, ἀνομολόγητα, πλημμύρισε χαρὰ κ' εὐγνωμοσύνη. Καὶ μονομιᾶς ὅλα ξεχάστηκαν, καὶ τὰ μαῦρα προαισθήματα κ' οἱ περασμένες πίκρες καὶ τὰ μελλούμενα προβλήματα. Ἐνθουσιασμὸς τὸν συνεπῆρε.

— Μὴ σὲ νοιάζει, λέει ζωηρά, σὰ νἄταν αὐτὸς τώρα νὰ παρηγορήσει κι ὄχι νὰ παρηγορηθεῖ. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀπὸ κείνους ποὺ βάζουν ἔτσι κάτου τ' ἅρματα! Τὴ ζωή μου θὰ τὴν πουλήσω ἀκριβά, νὰ τὸ θυμᾶσαι. Ὅποιος ἄτιμος, φονιάς, σπιοῦνος, τολμάει, ἂς ἔρθει. Τὸν καρτερῶ!

Καὶ φούσκωσε τὰ στήθια του κομπάζοντας.

— Χμ! ἀναβρουχιέται κι ὁ Ζερβοχέρης καὶ τρίζει τὰ δόντια του φοβερά. Ἂς ἔρθει!

Δυσκολεύτηκε πολὺ νὰ τὸν ξεφορτωθεῖ τὸν Ζερβοχέρη κεῖνο τὸ βράδυ ὁ Σγουρός. Ὁ κάπελας τὸν ἀκολούθησε στὴν κάμαρά του, στρώθηκε αὐτόκλητος στὸ μοναδικὸ σκαμνὶ καὶ συνέχισε ἐπίμονα τὴν κουβέντα, κι ἀφοῦ πιὰ τὸ παιδάριο εἶχε πλαγιάσει, νικημένο ἀπὸ τὴ νύστα.

— Καὶ τώρα τί θὰ κάνουμε; ρωτάει τέλος ὁ κάπελας βάζοντας τὶς γροθιές του στοὺς γοφούς. Τὸ εἶχε πάρει προσωπικὸ τὸ ζήτημα.

— Ἂν καταφέρουν νὰ μὲ ξεκάνουν, λέει τὸ παιδάριο τεντώνοντας γιὰ μιὰ στιγμὴ τὰ νυσταγμένα μάτια του, θὰ φροντίσεις ἐσὺ νὰ πάρεις τὴ γραφὴ ἀπὸ τὸν κόρφο μου καὶ θὰ τὴν πᾶς στὴν πριγκηπέσσα. Θὰ τῆς ἀνιστορήσεις ὅ,τι σοῦ εἶπα. Καὶ θὰ τῆς πεῖς...

— Ὄχι! μούγκρισε ὁ Ζερβοχέρης καὶ βρόντηξε τὴ φοβερή του γροθιὰ στὸν τοῖχο. Ὄχι! αὐτὸ δὲ θὰ γίνει, μακάρι κι ὁ ἴδιος ὁ ἐξαπωδὸς νὰ τὸ ἔχει βουληθεῖ. Μοναχός σου θὰ τῆς τὴν πᾶς τὴ γραφή, ἐγὼ σ' τὸ λέω, ὁ Ζερβοχέρης.

Σηκώθηκε. Τὸ φτενὸ πάτωμα στέναζε κάτω ἀπὸ τὰ βήματά του. Βγῆκε μὲ φούρια, δίχως νὰ καληνυχτίσει, σφάλησε καλὰ τὴν πόρτα καὶ κατέβηκε τὴ σκάλα, βαρύς.

Ὁ Σγουρὸς φύσηξε τὸ λυχνάρι χαμογελώντας μ' εὐδαιμονία κι ἀποκοιμήθηκε. Τὸ πρωΐ, κατεβαίνοντας στὴν αὐλὴ νὰ νιφτεῖ, σκόνταψε πάνω σ' ἕναν μπόγο ἀφημένον πίσω ἀπὸ τὴν ξώπορτα. Ἔσκυψε ἀπορημένος ποὺ τὸν εἶδε νὰ σαλεύει κι ἀναγνώρισε τὸν κάπελα.

— Ἔ! τί κάνεις αὐτοῦ; ρωτάει σαστισμένος.

— Κοιμόμουν.

Εἶχε πλαγιάσει στὸ κατῶφλι τοῦ σπιτιοῦ, μὴν τύχει καὶ περάσουν τὴ νύχτα οἱ φονιάδες.

Εἶταν ἀκόμα χαράματα. Ἡ μέρα ἔδειχνε κιόλας πὼς θἆναι ὡραία, χλιαρὸ πρωΐ ἀπριλιάτικο. Συνεπαρμένος ἀπὸ κέφι σπάνιο ὁ Σγουρός, βγῆκε καὶ τράβηξε κατὰ τὸν κάμπο. Εἶχε βασανιστεῖ πολὺ ὣς ποὺ νὰ ξεφορτωθεῖ τὸν κάπελα. Τὸ εἶχε βάλει πρόγραμμα ὁ Ζερβοχέρης ἀπὸ χτὲς τὴ νύχτα, νὰ τὸν παίρνει τὸ κατόπι παντοῦ ὅπου πηγαίνει. Δὲ θ' ἄφηνε αὐτὸς νὰ τοῦ τὸν μαχαιρώσουν, ὄχι. Ὅμως τὸ παιδάριο τώρα εἶχε ξανάβρει τὴν παλιά του αἰσιόδοξη ἀψηφισιά. Τὴ νύχτα εἶδε ὄνειρο ὡραῖο, ποὺ ἀκόμα τονε γήτευε: Εἶδε πὼς εἶταν καβάλα, λέει, σὲ φαρὶ κόκκινο καὶ κατέβαινε μιὰν ἥμερη πλαγιά. Κάτω, σὲ λίγη ἀπό-

σταση, τὸν καρτεροῦσε ἡ δροσερὴ σκιὰ ἑνὸς δάσους. Ἔφτασε. Οἱ κορμοὶ τῶν δέντρων, πλαστικοὶ κι ἄσπροι, λαμπαδιάζανε θαμπὰ στὸν ἴσκιο, σὰ γυναίκεια κορμιὰ ὁλόγυμνα. Ξάφνου, ἀνάμεσά τους, κάνει ἔτσι καὶ βλέπει τὸν Ἀστρίτη...

Τόσο εἶταν. Ὅμως τὸ γλυκὸ λίκνισμα τοῦ ταξιδιοῦ τὸν νανουρίζει ἀκόμα.

Τράβηξε στὴν τύχη, πέρα, κατὰ τὸν ὁρίζοντα. Ἡ γῆ, ζεσταμένη κιόλας ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἀνάδινε μιὰν ἄχνα θαλπωρῆς ἀνθρώπινη. Κάποια πουλιά, τσιροπούλια, μεθυσμένα ἀπὸ φῶς, χοροπηδοῦσαν στὸ λαμπικαρισμένον ἀέρα, τιτίβιζαν πνιχτά, φωνοῦλες ποὺ ἡ χαρὰ τοὺς ἔσφιξε τὸ λαρύγγι. Ἀπὸ τ' ἀντικρυνὰ βουνά, ἁγνὴ ἐρχόταν ἡ πνοὴ τοῦ λόγγου. Καὶ πίσω, στὸ γλυκὸ χαμήλωμα τῆς στεριᾶς, ἡ θάλασσα στραφτάλιζε, λαμποκοποῦσε, ἀνασηκωνόταν στὸν ἀέρα μετέωρη, ἄλαμπη λεπίδα σπαθιοῦ ποὺ ἕνας ἀρχάγγελος τὸ ἔχει γυμνώσει καὶ τὸ τεντώνει.

Πορεύτηκε γιὰ ὥρα, πορεύτηκε ἀσυναίσθητα, ὅλο μπροστά. Στὴ γῆ, δοκίμαζε νὰ ξεμυτίσει νιὸ χορτάρι, κρυφὲς ζωές, ἄτολμες, ἀναδεύονταν κάτω ἀπὸ τοὺς θάμνους, μαμούδια καὶ γουστερίτσες ποὺ τρυπώνουν ἀνήσυχα στὸ ζύγωμα τοῦ ἀνθρώπου. Μέσα σ' ἕνα σύδεντρο, στὸ ἤρεμο ἀνηφόρι μιᾶς λοφοπλαγιᾶς, ἐκεῖ ποὺ ἀρχίζει ἀραιὸ δασάκι, κάθησε. Ὕστερα ἀπὸ τὴν πορεία καὶ τὴ λιακάδα ποὺ τοῦ εἶχαν ἀνάψει τὸ κορμί, ἡ ἀχαμνὴ τούτη σκιὰ στάλαζε πάνω του ἀκριβὸ βάλσαμο. Ἕνας φράχτης αὐτοσχέδιος, ἀπὸ ξεραγκαθιὲς καὶ ψηλὰ σπάρτα, τοῦ ἔκρυβε τὸν κάμπο, τὴν πολιτεία, τὴ θάλασσα. Ξαπλώθηκε ἡδονικά, τεντώθηκε, ἔπλεξε πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι τὰ χέρια του καὶ μισοσφάλησε τὰ μάτια. Τὸ αἷμα, ξυπνημένο, μυρμήδιζε στὰ πόδια του, ἔσφυζε στὶς γάμπες, κατέβαινε ψαχουλευτὸ ἴσαμε τὶς φτέρνες κάτω καὶ τάνυζε τὰ δάχτυλα. Ἀνάσανε βαθιά. Μπορεῖ καὶ ν' ἀποκοιμήθηκε. Ξάφνου ἕνας ἀχὸς παράδοξος βούιξε μέσα στὸν κάμπο.

Ἀπορημένος, στυλώνει τὰ ματόφυλλα, κρατάει τὴν ἀνάσα του καὶ στέκεται ν' ἀφουγκραστεῖ. Πάλι. Εἶταν βούκινο.

Ἀντιλαλώντας βαρύαχο, κυματερό, τὸ σάλπισμα ἔμοιαζε νὰ φεύγει, νὰ σαϊτεύει τὴν ἀπόσταση καὶ νὰ γλιστράει πάνω ἀπὸ τὸν κάμπο μακρόσυρτο, παλμικό. Γαβγίσματα τὸ συνόδευαν. Στὴ γῆ, ὅπου εἶχε ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι του ὁ Σγουρός, βρόντοι μακρυνοὶ πυκνοβουΐζαν. Τοὺς ἀναγνώρισε, εἶταν ποδοβολητὸ ἀπὸ ἄλογα. Κράτησε τὴν ἀνάσα του κ' ἔστησε τ' αὐτί.

Τώρα τὰ βούκινα ἀντιλαλοῦσαν πλήθια. Ἡ πολυάριθμη καβαλαρία ποὺ τὰ κρατοῦσε, ἔμοιαζε νὰ ἔρχεται ἀπὸ πέρα, ἀριστερά, νὰ περνάει ἀγνάντια του, στὴν ἀπόσταση, νὰ στρίβει φεύγοντας πρὸς τὸ βάθος, καὶ πάλι νὰ ξανάρχεται. Δὲν εἶτανε συνοδία ποὺ ταξιδεύει κανονικά, σὲ ἴσιο δρόμο. Τὸ ποδοβολητὸ κ' ἡ βουὴ πήγαιναν, ἔρχονταν, ἔσβηναν, φούντωναν, σὰν ἐπέλαση παράφορη ποὺ γράφει βόλτες τεράστιες πάνω στὸν ἁπλωτὸ κάμπο. Τὸ κυματερὸ σάλπισμα ἀνεμιζόταν, φλάμπουρο μακρύ, τὰ σκυλιὰ γάβγιζαν φρενιασμένα.

Ἀνασηκώθηκε ὁ Σγουρὸς στὸν ἀγκῶνα του, ὕστερα στὰ γόνατα, τέλος ὄρθιος, καὶ κοίταξε πάνω ἀπὸ τὰ σπάρτα.

Εἶταν ἐκεῖ - κάτω, στὴ γυμνὴ κ' ἐπίπεδη ἔκταση: Μιὰ συνοδία

μεγάλη κάλπαζε ὁρμητικά, διασχίζοντας λοξὰ τὸν κάμπο, ἐρχόταν κατὰ δῶ. Ἀπὸ τὶς πολύχρωμες φορεσιές, τὰ λιθομάργαρα στελοχάμουρα, τὰ πνιγμένα ἀλλόκοτα ξεφωνητά, ὁ Σγουρὸς κατάλαβε πὼς εἴτανε Φράγκοι. Ἡ καρδιά του σκίρτησε, σταμάτησε. Ἀνάμεσα στοὺς ἄντρες ποὺ φοροῦσαν τὰ κυνηγετικά τους ροῦχα, κοντὰ χιτώνια κι ἀνάλαφρες τόκες στὸ κεφάλι, φτερωτές, ἀνεμίζονταν λίγα φουστάνια. Μὲ πυραχτωμένο μάτι ὁ νεαρὸς Ρωμιὸς ψαχούλευε τὸ πλῆθος ἐκεῖνο ποὺ πύκνωνε, ἁπλωνόταν, λαστιχάριζε σὰ φολιδωτὸ κορμὶ φιδιοῦ. Μπροστά, στὴν κεφαλὴ τῆς παγανιᾶς, δεύτερη ἢ τρίτη ἀπὸ τοὺς καβαλαρέους, τὴν ξεχώρισε: Εἶταν ἡ πριγκηπέσσα.

Ἡ φράγκικη αὐλὴ κυνηγοῦσε. Στὰ γαντοφορεμένα χέρια τῶν καβαλαρέων, πάνω στὸ δάχτυλο γαντζωμένα μὲ νυχοπόδαρα σφιχτά, ζυγιάζονταν τὰ γεράκια. Κάθε τόσο, μὲ μιὰν ἀπότομη στροφή, ἡ κεφαλὴ τῆς συνοδίας ξεδρόμιζε, ἔκοβε τὴν τρεχάλα της, καρφωνόταν στὸν τόπο, καὶ τότε κάποια γεράκια, λευτερωμένα ἀπὸ τὰ καπερούνια τους, τινάζονταν καὶ σαΐτεύανε τὸν ἀέρα. Τὰ ἔβλεπες νὰ γράφουν κύκλους ἀνηφορικούς, νὰ ψηλώνουν ἴσαμε ποὺ νὰ τὰ ρουφήξει τὸ θάμπος τοῦ ὁλόφεγγου οὐρανοῦ. Ἀσάλευτη ἡ συνοδία τότε, περίμενε· κρατώντας τὰ κεφάλια σηκωμένα οἱ ἀρχόντισσες κ' οἱ καβαλάροι, τρώγανε μὲ τὰ μάτια τὸ στερέωμα. Ξάφνου, στριγγὸ ἕνα ξεφωνητὸ ζώου ἀπὸ τὰ μεσούρανα, ἐρχότανε νὰ τοὺς μαυλίσει, νὰ τοὺς ξεσηκώσει. Χυμώντας πάλι μ' ἄγριο ποδοβολητό, σωρὸς κουβάρι καλπασμοί, ξεφωνητά, γαβγίσματα, γέλια, ἡ παγανιὰ ριχνότανε σὲ κάποιο σημεῖο τοῦ κάμπου, ἄπληστη καὶ βουερή.

Ἐκεῖ, πάνω σὲ δυὸ σπιθαμὲς γῆς, τὸ θῦμα, ἀκόμα ζεστό, σπαρτάριζε ὥς ποὺ νὰ κόψει τὰ δεσμά του μὲ τὴ ζωή. Τὰ λαγωνικὰ τὸ εἶχαν ξετρυπώσει μέσα στοὺς θάμνους καὶ τώρα, τεντώνοντας τὰ μακρουλά τους τὰ μουσούδια, τ' ὀσμίζονταν τρεμουλιαστά. Μ' ἄπληστη χαρὰ ἡ ἀρχοντικὴ παρέα ἔστηνε κύκλο γύρω στὸ ματωμένο πραματάκι, τὸ περιεργαζόταν ἀνυπόμονα. Καὶ τὸ γελούμενο κουβεντολόϊ, τὰ ἡδονικὰ σύγκρυα, τὰ φίνα χωρατά, ξόμπλιαζαν πλούσια τὴ σύντομη κ' ἐπίσημη σκηνὴ τοῦ ταπεινοῦ θανάτου.

Ὅμως ὁ Σγουρὸς δὲν ἔβλεπε τίποτα ἀπ' ὅλα τοῦτα. Τὰ μάτια του ἕνα μονάχα εἴδωλο ἀντικαθρέφτιζαν, τὴν Ἰζαμπώ, καὶ τὸ φαρί της τὸ ἄσπρο. Ζωηρός, ἀνήσυχος ὁ Ἀστρίτης, στεκότανε τρώγοντας μὲ τὸ καρφοπέταλο τὸ γῆ· τὸ ἔξυπνο κεφάλι του ἔκανε μικρὰ ἀπανωτὰ τινάγματα σὰ νὰ καμάρωνε καὶ μαζὶ σὰ ν' αὐτιαζόταν. Γονατισμένο τὸ παιδάριο, μὲ τοὺς ἁρμούς του λυμένους, κοίταζε τὶς δυὸ μεγάλες τοῦτες ἀγάπες τῆς ζωῆς του, τὴ γυναῖκα καὶ τ' ἄλογο, τὶς δεμένες τώρα σ' ἕνα καὶ μοναδικὸ σύμπλεγμα, κ' ἔνιωθε τὴν ψυχή του νὰ φεύγει τὸ κατόπι τους, νὰ φτερακίζει.

Ἡ συνοδία ξεκίνησε πάλι, ξεμάκρυνε, ἔκανε μιὰ τεράστια βόλτα πάνω στὸν κάμπο κ' ὕστερα τράβηξε ἀνεβαίνοντας ἀριστερά, χάθηκε μὲ κομψὸ τριποδισμὸ πίσω ἀπὸ μικρὴ λοφοσειρά. Δὲν ἄργησε νὰ ξαναφανεῖ. Τὰ ξεφωνητὰ ποὺ ξέσπαγαν πάλι ἀκράτητα ἔδειχναν πὼς ἔχουν ξαμολυθεῖ τὰ γεράκια. Μὲ ποδοκρότημα ποὺ τράνταξε τὴ γῆ, οἱ Φράγκοι ξεμπουκάρανε πίσω ἀπὸ ἕνα σύδεντρο, χύμηξαν σπιρουνίζοντας τ' ἄ-

λογά τους, σιμώσανε σὰν κεραυνός, λὲς κ' εἴτανε νὰ περάσουν πάνω ἀπὸ τὸν κρυμμένο Σγουρό, διάβηκαν ἀστραπὴ μπροστά του σὲ μακρυὰ σειρά.

Εἶχε ζαρώσει λίγο, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του μὴ τὸν ἰδοῦν, κι ὅταν τοὺς ἄκουσε νὰ ξεμακραίνουν, πρόβαλε πάλι.

Καὶ νά ποὺ τὸ αἷμα του παίρνει μιὰ βόλτα γοργή, ἀναρουφιέται στὴν καρδιά. Ὁ τόπος μπροστά του δὲν εἶταν ἔρημος πιά, καθὼς πρίν. Ἡ συνοδία πέρασε, ὅμως ἐκεῖ, σὰν ἄστρο ποὺ κόπηκε ἀπὸ τὴ σπιθάτη οὐρὰ ἑνὸς κομήτη, μιὰ γυναίκα πάνω σὲ ἄλογο εἶναι σταματημένη. Πρώτη φορά, Χριστέ μου, τὴν ἔβλεπε ἀπὸ τόσο κοντά! Σὲ πέντε μόλις βήματα ἀπόσταση, στητὴ καὶ σὰν ἀπορημένη, καβάλα στὸν Ἀστρίτη, κοίταζε μὲ τὸ διάφανο, αὐστηρό της βλέμμα τὸν ἄγνωστο νέο ποὺ εἶχε προβάλει ἔτσι ξαφνικὰ μπροστά της. Τὰ μικρά της χέρια εἴτανε ντυμένα μὲ γάντια ἄσπρα, πέτσινα. Στὴν ἀριστερή της γροθιὰ στεκότανε γραπωμένο πουλὶ σπάνιο, γεράκι ἄσπρο. Κρατοῦσε τὸ κεφάλι της ὄρθιο, στητό, τὸ μικρὸ σαγόνι τεντωμένο, καὶ τὰ μάτια της, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ στραφτάλισαν ἀπὸ τὴν ἀνήσυχη ὑποψία, θόλωσαν πάλι ἀνάμεσα στὰ μισοκλεισμένα ματόφυλλα, τὰ σχιστά.

Γονατιστὸς ἐκεῖνος, δίχως νὰ ἔχει τὴ δύναμη νὰ σηκωθεῖ; στεκότανε νὰ τὴν κοιτάζει. Τὸ ἀναμαλλιασμένο ἀπὸ τὸ ξάπλωμα κεφάλι του, μὲ τὶς χαλαρὲς μποῦκλες, τὶς κεντημένες ἀπὸ ξερόχορτα καὶ χῶμα, πρέπει νὰ εἶχε κάτι τὸ ἀγριωπὸ καθὼς ξεπρόβαλε μαζὶ μὲ τὸ μισό του στῆθος πάνω ἀπὸ τὸ θάμνο. Μπορεῖ καὶ νὰ τῆς φάνηκε, μέσα στὴν ἐρημικὴ καὶ γιὰ τοῦτο θεριεμένη φαντασία της, σὰ νεαρὸ στοιχειὸ τοῦ δάσους. Δὲν ἔκανε καμμιὰ κίνηση ν' ἀντισταθεῖ στὸ περπάτημα τοῦ Ἀστρίτη ποὺ ἀτάραχος καὶ σὰν εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του εἶχε ξεκινήσει καὶ τοῦ τὴν ἔφερνε ἀκόμα πιὸ κοντά. Κράτησε τὰ ματόφυλλά της μισοσφαλισμένα, ἀφέθηκε ἔτσι νὰ ὁδηγηθεῖ στὸ ἀναπάντεχο τοῦτο λόξεμα τοῦ δρόμου της.

Ὁ Ἀστρίτης ποδοπατοῦσε τὶς ξεραγκαθιὲς σηκώνοντας κομψὰ καὶ μὲ καμάρι τὸ γόνατο. Ἦρθε νὰ σταθεῖ μπροστὰ στὸν ἀφέντη του, μὲ τὸ πολύτιμο φορτίο του πάνω στὴ ράχη. Κούνησε πάνω - κάνω τὸ κεφάλι του καὶ χλιμίντρισε χαμηλόφωνα, φιλικά, μὲ χαρὰ συγκρατημένη. Ζαλισμένος, δίχως ἀνάσα, ὁ Σγουρὸς σηκώθηκε, ἔκανε ἕνα βῆμα πίσω.

Ναί, πρώτη φορὰ στὴ ζωή του τὴν ἔβλεπε ἀπὸ τόσο κοντά. Στὶς λίγες στιγμὲς τῆς ἀπορίας καὶ τῆς σιωπῆς ποὺ μεσολάβησαν, τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ τὴν προσέξει, ὄχι μὲ τὸ νοῦ του, ποὺ ἀπόμενε θαμπωμένος, ἀλλὰ μὲ τὴν ψυχή. Τὴν εἶχε δεῖ ὡς τώρα βιαστικά, μέσα στὸν ἄνεμο τῆς φευγάλας ἢ κάτω ἀπὸ τὸ θολὸ φεγγάρι. Μὲ τὴ φαντασία του, ἀθέλητα, τὴν εἶχε πλάσει κάπως διαφορετικὴ ἀπὸ ὅ,τι εἴτανε. Τὴν ἔλεγε πολὺ πιὸ νέα, τὴν ὄψη της τὴ φανταζόταν πολὺ πιὸ ἄτονη, πιὸ κοντινή. Εἶταν μεγαλείτερή του στὰ χρόνια, κάπως βαρειὰ στὴν ἀκινησία της τὴν αὐστηρή, κ' εἶχε μακρυνὸ τὸ βλέμμα. Κάτι τὸ ἀπάνθρωπο, καθὼς στὰ εἴδωλα, σ' ἔκανε βλέποντάς την νὰ δειλιάζεις. Εἶχε τὸ δέρμα ἄσπρο καὶ θαμπό, ἁπαλὰ πυκνό, καθὼς τὸ βελοῦδο, κι ἀπὸ τὸν κόρφο της ἀναδινόταν μύρο ἀνάερο, ἄχνινο λιβάνισμα κορμιοῦ γυναίκειου ποὺ λαχάνιασε καὶ κρυφανασαίνει.

Ξάφνου, σὰ νὰ εἶχε κοπεῖ τὸ ἀμπόδεμα, ἐκείνη ἀλαφροτινάζει

κατὰ πίσω τὸ κεφάλι. Σφίγγει τὰ ρέτενα τοῦ ζώου, σμίγει τὰ φρύδια της καὶ γυρίζει ἕνα γύρο τὸ συρτό της βλέμμα.

Ἡ συνοδία, ξεσηκωμένη ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τοῦ καλπασμοῦ, ἀχολογοῦσε τώρα καὶ σάλπιζε πέρα, σὲ κάμποση κιόλας ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σύδεντρο. Δὲν εἴχανε νιώσει φαίνεται μὲ τὸ πρῶτο τὸ ξεστράτισμά της, μπορεῖ καὶ νὰ τὸ νόμισαν θεληματικό. Ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό της ἀπὸ τὸ παιδάριο, ποὺ τὴ θωροῦσε κατάχλωμο, ἀκουμπισμένο μὲ τὴ ράχη σ' ἕνα δέντρο, καὶ δοκίμασε νὰ ξεμακρύνει.

Ὅμως ὁ Ἀστρίτης δὲν τὴν ὑπάκουγε πιά. Ριζωμένος μὲ τὰ τέσσερα στὴ γῆ, κοίταζε κι αὐτὸς κατάματα τὸν ἀφέντη του. Τὸ ἄσπρο μικροῦλι χέρι τῆς καβαλάρισσας τοῦ τίναξε τὰ ρέτενα, τὸ κομψὸ πόδι τοῦ ἔκρουσε ἀνυπόμονα τὰ πλευρά. Τέλος, παρακλητικά, τὰ φίνα δάχτυλα ἀνέβηκαν νὰ τοῦ χαϊδέψουν τὸ λαιμό. Τίναξε πίσω τὸ κεφάλι του, σὰ νἄλεγε πὼς ὄχι.

Τότε τὰ μάτια τῆς πριγκηπέσσας, διαπλατωμένα κι ἀνήσυχα, στυλώθηκαν στὸν Σγουρό. Στὴν ἁπλοϊκὴ ἀμηχανία τους ἔφεγγε γιὰ πρώτη φορὰ τώρα μιὰ ἀνθρώπινη ἀχτίδα.

Δίχως νὰ νιώθει τί κάνει ἐκεῖνος, ἔπεσε στὰ γόνατα.

— Συχώρεσέ με, κυρά μου, τῆς λέει ὁλότρεμος καὶ μεθυσμένος. Ἴσαμε τώρα σὲ θωροῦσα ὄρθιος ἐδῶ, κι ὅμως τὸ ξέρω πὼς εἶσαι ἡ πριγκηπέσσα. Ἀκόμα κι ἂν δὲ σ' εἶχα ἰδεῖ ποτέ, θὰ τὸ μάντευα τώρα... Ὅμως μὴ ζητᾶς ἀπὸ τὸ ἄξιο τοῦτο φαρὶ νὰ σὲ πάρει μακρυά μου. Δὲ θὰ σ' ἀκούσει! Ἀγαπάει ἐμένα βλέπεις πιὸ πολύ, ἀφοῦ εἶναι δικό μου.

Τὸν κοίταξε σαστισμένη, μὲ τὸ στόμα μισανοιχτό.

— Δικό σου τὸ φαρί; ψιθυρίζει ρωμέϊκα μὲ κάποια φρίκη στὴ φωνή της, δίχως νὰ καταλαβαίνει.

— Δικό μου! Τὸ πῆρες τὴ νύχτα ἐκείνη, θυμᾶσαι; κ' εἶταν τὸ φεγγάρι ὁλόγιομο, τὴ νύχτα ποὺ πέρασες ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Μεσαρέας. Σ' ἔβλεπα τότε γιὰ δεύτερη φορά. Ἡ πρώτη εἶταν κάποιο πρωϊνὸ ἐδῶ καὶ χρόνια, στὴν πατρίδα μου, τ' Ἀνάπλι.

Τὸν ἄκουγε νὰ τῆς μιλάει λαχανιασμένος, μὲ τὴν πνοή του ποὺ φούντωνε κ' ἔσβηνε μονομιᾶς, καὶ δὲν πίστευε τ' αὐτιά της. Ἡ γλῶσσα του ἡ ρωμέϊκη τῆς θύμιζε πράματα μακρυνά, τὰ παιδικὰ χρόνια της, τὴν Ἄννα Ἀγγελίνα, τὴ ζωὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξορία. Στὰ τελευταῖα του λόγια ὡστόσο, τὸ μέτωπό της συγνέφιασε.

— Τ' Ἀνάπλι, κάνει σὰ μέσα της γιατὶ κάτι ἀναθυμᾶται.

Σώπασαν κ' οἱ δυό. Τὰ μάτια της, ποὺ εἶχανε λίγο-λίγο μισοκλείσει πάλι, τὰ ἔβλεπες τώρα νὰ ξαναπαίρνουν τὴν πρώτη τους ἀπάθεια.

— Κυρά μου, μὴ φύγεις! κράζει ἐκεῖνος παράφορα. Ξεστράτισα ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ μοῦ εἶχαν τάξει, ξεστράτισα μὲ κίνδυνο ζωῆς, κ' ἦρθα στὴν Καλαμάτα μονάχα γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ! Χτύπησα στὴν πόρτα τοῦ κάστρου σου κ' οἱ ἄνθρωποι σου μὲ διώξανε. Τριγύριζα νύχτες ὁλάκερες ἀπόξω, καρτεροῦσα δίχως νὰ ξέρω κ' ἐγὼ τί καρτερῶ. Ἐδῶ στὰ χωράφια, κάτω στὸ γιαλό, μ' ἥλιο καὶ μὲ βροχή, τριγύριζα, καὶ σὲ ζητοῦσα. Σὲ πρόσμενα, πῶς νὰ σ' τὸ πῶ, κυρά! σὲ πρόσμενα νὰ μοὔρθεις μὲ τ' ἀγέρι τοῦ βουνοῦ, μὲ τὴν ἀνάσα τοῦ πελάγου. Ἦρθες, κ' εἶσαι

αὐτοῦ χάμου, καὶ σὲ θωρῶ. Στάσου, κι ἂν θὲς μὴ μοῦ μιλᾶς, καθόλου μὴ μιλᾶς. Μονάχα, μὴ φύγεις, κυρά, μὴ μοῦ φύγεις!

Τὸν ἄκουσε προσεχτικά, ἀσάλευτη, μὲ τὰ μάτια της χαμηλωμένα. Δυὸ ροδίσματα ἀνάλαφρα ἀχνίζανε τὰ μάγουλά της. Σὰν ἔπαψε κεῖνος νὰ μιλάει, ἀφέθηκε ἤρεμα ἡ πριγκηπέσσα νὰ γλιστρήσει, μὲ θρόϊσμα μεταξωτό, ἀπὸ τὴ σέλλα τοῦ φαριοῦ καὶ πάτησε τ' ἁπαλὰ σαντάλια της στὸ χῶμα.

— Ναί· βλέπω γιατί ἦρθες στὴν Καλαμάτα, τοῦ λέει ψυχρά, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει. Βλέπω γιατί ζητοῦσες νὰ μὲ ἰδεῖς... Τὸ φαρὶ τοῦτο εἶναι δικό σου, κατάλαβα· οἱ ἄνθρῶποι μου σοῦ τὸ πῆραν. Ἔκαναν ἄσχημα. Θὰ τοὺς μαλώσω. Πάρ' το πίσω λοιπόν!

Λέγοντας, τοῦ εἶχε πετάξει τὰ ρέτενα στὸ μπράτσο του, ἀνασήκωσε μὲ τὸ δεξὶ τὴ μακρυὰ φούστα της καὶ τράβηξε νὰ φύγει βιαστικὰ μέσα ἀπὸ τοὺς θάμνους.

Τινάχτηκε ὄρθιος, χαμένος.

— Κυρά μου! τῆς κράζει σπαραχτικά. Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, στάσου!

Εἶχε κοντοσταθεῖ καί, μισοστρέφοντας τὸ κεφάλι πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο της, τὸν ἄκουγε. Ὅμως ἡ μιλιά του τώρα εἶχε πιαστεῖ. Στὰ στήθια του μέσα βροντοῦσε ἄγρια ἡ καρδιά, τοῦ ἔπνιγε τὴν ἀνάσα...

— Τὸ φαρὶ εἶναι δικό σου, τοῦ λέει μὲ ἤρεμη περηφάνεια. Σὲ γνώρισε ποὺ ἤσουν ἐδῶ χρυμμένος καὶ ξέκοψε ἀπὸ τὴ συντροφιά. Ἔτσι μ' ἔφερε ἐδῶ. Οἱ ἀνθρῶποι μου θὰ μὲ γυρεύουν.

Ἔκανε πάλι νὰ ξεκινήσει, ὅμως, σὰ μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ, εἶδε τὰ χέρια του ποὺ ἀπλώνονταν μὲ βουβὴ ἱκεσία. Μισόσκυψε, ἔκανε πὼς σιάζει τὸ μακρὺ φουστάνι της ποὺ εἶχε μπλέξει στὶς ξεραγκαθιές. Εἶταν δίχρωμο τὸ φουστάνι της, ἀπὸ πάνω ἴσαμε κάτω χωρισμένο, γαλάζιο δεξιά, ἀριστερὰ ἄσπρο. Πάνω στὸ στέρνο εἶχε γαζωμένο χρυσὸ οἰκόσημο μὲ μαῦρο ἀγκυρωτὸ σταυρό. Μιὰ λευκὴ σκουφίτσα, τεζαριστή, τῆς ἔκρυβε τὰ μαλλιά, τὸ μισὸ μέτωπο, τ' αὐτιά, κ' ἐρχότανε ν' ἀγκαλιάσει τὸ πρόσωπο κάτω ἀπὸ τὸ μικρὸ σαγόνι. Στὰ πλάγια ὅμως, ἀπὸ δυὸ ἐπιδέξιες χαραμάδες, δυὸ χοντρὲς πλεξοῦδες κρέμονταν μελωτές, καθαροκάστανες, κατέβαιναν ἴσαμε τὸ λαιμὸ καὶ πάλι ἀναδιπλώνονταν γιὰ νὰ κρυφτοῦν στὸν κεφαλόδεσμο μέσα. Φοροῦσε στὴν κορφὴ τοῦ κεφαλιοῦ της τὸ κάλυμμα ἐκεῖνο τὸ χαμηλὸ κ' ἑξάγωνο, ποὺ τῆς εἶχε ἰδεῖ γιὰ πρώτη φορὰ στ' Ἀνάπλι.

Ὀρθώνοντας τὸ κορμί του μὲ προσπάθεια σκληρή, στυλώνοντας τὰ πόδια του, τὴν εἶχε τώρα σιμώσει. Στάθηκε ψηλότερός της δίπλα, πιάστηκε χουφτιάζοντας λίγα σπάρτα, στὰ χείλη του τρεμόπαιξε πικρὸ χαμόγελο.

— Δὲν εἶμαι ζητιάνος, κυρά μου, λέει μὲ περηφάνεια, καὶ λάθος κάνεις ἂν θαρεῖς πὼς σὲ ζητοῦσα γιὰ νὰ μοῦ δώσεις πίσω τὸ φαρί. Εἶμαι στὸν τόπο μου εὐγενικόπουλο, καὶ μάλιστα ἀπὸ μεγάλο σόϊ. Ἀπὸ τὸν Λέοντα τὸν Σγουρὸ κρατάω, ἂν ἔχεις ἀκουστά, τὸν ἄρχοντα τοῦ Ἀναπλιοῦ καὶ τοῦ Ἄργους. Τ' ὄνομά μου Νικηφόρος. Νά, ἰδές... ἔχω στὸ σωκάρδι μου κεντημένο καὶ τὸν προστάτη μου τὸν Ἅη-Θόδωρο, μεγάλη του ἡ χάρη! Λάβε τὸν κόπο νὰ κοιτάξεις, ἀρχόντισσα!

Ἄνοιξε στὸ στῆθος του τὸ χιτώνιο. Κ᾽ ἐκείνη, ἀκούγοντάς τον, δὲν ἤξερε ἂν πρέπει νὰ σαστίσει ἢ νὰ γελάσει. Ἀναπάντεχη φαιδρότητα τῆς ξυπνοῦσε τὸ παιδιάστικο παίνεμά του. Γύρισε, τὸν κοίταξε, στὰ μάτια της ἄστραψε ἡ ἄγνωρη ἐκείνη, ἡ νεανικὴ εὐεξία.

Ὡστόσο ἡ ἔκφρασή του ἐκείνου εἶχε μονομιᾶς ἀλλάξει. Τέντωσε τὰ μάτια του, πασπάτεψε νευρικὰ τὸ στῆθος του καί, μέσα ἀπὸ τὸν κόρφο του, τράβηξε τὸν κύλιντρο μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη. Τώρα μόλις τὸν εἶχε θυμηθεῖ.

— Παναγιά μου! ἔκανε βραχνά. Νά γιὰ τί ἐρχόμουν!

Κοίταξε ζαλισμένος τὸν κύλιντρο καὶ τῆς τὸν πρόσφερε ἁπλώνοντας τὸ χέρι του δίχως νὰ σιμώσει πιὸ πολύ.

Ἐκείνη στεκόταν ἀπορημένη.

— Πᾶρε... πᾶρε, κυρά μου! Αὐτὸ θὰ σ᾽ ἐνδιαφέρει. Μοῦ τὄδωσε ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης, ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ. «Στὸ σενεσάλο Νικόλαο Σανταμέρη νὰ τὸ δώσεις», μοῦ εἶπε. Μὲ φοβέρισε μὲ θάνατο ἂν τὸ ἄνοιγα στὸ δρόμο. Δὲν τὸ ἄνοιξα λοιπόν, ὅμως προτίμησα νὰ σ᾽ τὸ φέρω ἐσένα. Πάρ᾽ το! Βλέπεις; ἡ βούλα εἶναι ἀπείραγη. Ἔτσι θὰ καταλάβεις πιὸ καλὰ πὼς δὲν εἶμαι ζητιάνος, καὶ θὰ μὲ δικαιολογήσεις ποὺ χτύπησα τὴ σιδερόπορτα τοῦ κάστρου σου.

Διστακτικὴ πάντα, μ᾽ ἀπορία βαθειά, ἅπλωσε τὸ γαντοφορεμένο χέρι της καὶ πῆρε τὸν κύλιντρο ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη, δίχως ν᾽ ἀγγίξει τὰ δάχτυλα τοῦ παιδάριου. Ἔσπασε τὴ βούλα, ξεδίπλωσε τὴ γραφή. Στὶς ἀράδες δὲν ἔρριξε παρὰ μιὰ μόνο ματιά, κοίταξε τὸν Σγουρὸ καί, γυρίζοντας πάλι τὸ βλέμμα της στὴν περγαμηνή, βάλθηκε νὰ τὴ διαβάζει.

Ὅμως κι αὐτός, ἀπὸ τὴ θέση ποὺ στεκόταν, εἶχε καρφώσει τὰ μάτια του στὴ γραφή. Καθὼς ἡ πριγκηπέσσα διάβαζε, τὸ φύλλο ἀνέβαινε ὁλοένα, ἀνάγερνε καὶ κρεμοῦσε ἀνάποδα τὴν ἀρχή του. Ἀναθυμήθηκε ὁ Σγουρὸς τὴν κουβέντα τοῦ ἄγνωστου ἐκεῖ-κάτω, στὸ πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας. Πάνω-πάνω στὴ γωνιά, μαυρισμένους, ἴδιες σταλαματιὲς ἀπὸ σκουριά, εἶχε ξεχωρίσει τώρα δυὸ κόμπους ξεροὺς αἷμα...

Ποδοβολητὸ ἀπὸ ἄλογο ἀκούγεται, ζυγώνει, κ᾽ ἕνας νεαρὸς Φράγκος μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιὰ στὸν ἄνεμο, τὴ φτερωτὴ τόκα στὸ χέρι, παρουσιάζεται στὸ μονοπάτι. Κοίταζε ἀνήσυχα δεξιὰ-ζερβά. Σὰν εἶδε τὴν πριγκηπέσσα, σταμάτησε τὸ φαρί του ἀπότομα, πήδηξε κάτω. Τραβώντας το ἀπὸ τὰ ρέτενα, παραμέρισε τὰ ψηλὰ σπάρτα κ᾽ ἦρθε κοντά της.

Ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε σηκώσει τὰ μάτια της.

—Ἐμένα ζητᾶς, ἄρχοντα Ἰωάννη; ρώτησε.

Ὅμως κι ὁ Σγουρὸς κοίταζε τὸ νεαρὸν ἱππότη, καὶ τὰ μάτια του εἶχαν τεντωθεῖ. Στὸ παιδικό, τὸ ἀνάλαφρα χλωμὸ πρόσωπο, ἀναγνώριζε τὸν προστάτη ποὺ εἶχε ἀναπάντεχα συντύχει τὴν πρώτη μέρα ποὺ ξεκίνησε, τὸν καβαλάρο μὲ τὸ γαλάζιο σταυρό.

Ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ μίλησε στὴν Ἰζαμπὼ φράγκικα. Ἀπὸ τὸ ταραγμένο ὕφος του, τὰ λίγα λόγια ποὺ εἶπε χαμηλόφωνα μὲ σεβασμό, ὁ Νικηφόρος κατάλαβε πὼς ὁλάκερη ἡ συντροφιά, ἀναστατωμένη ἀπὸ τὴν ἐξαφάνιση τῆς πριγκηπέσσας, εἶχε σκορπιστεῖ γύρω κ᾽ ἔψαχνε τὸν κάμπο. Ἀπ᾽ ὅλα ὅμως τοῦτα, ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἔκανε τὴν πιὸ βαθειὰ ἐντύπωση εἶταν πὼς ὁ νεαρὸς ἄρχοντας δὲ φαινόταν καθόλου νὰ τὸν

ἀναγνωρίζει. Μιὰ μονάχα ματιὰ τοῦ εἶχε ρίξει σὰν πρωτόρθε, ματιὰ ἄχρωμη, καὶ τώρα πιὰ δὲν τὸν κοίταζε καθόλου.

Ὡστόσο, στὴν ψυχὴ τοῦ Σγουροῦ αὐγὴ χαρᾶς εἶχε ἀνατείλει. Σὰν καὶ νὰ τοῦ εἶχε κάνει σημεῖο ὁ Οὐρανός. Τόσα εὐτυχισμένα συναπαντήματα τὴν ἴδια ὥρα! «Ὢ! σίγουρα κάτι ἀλλάζει πιά», στοχάστηκε, κι ἀνατρίχιασε κρυφὰ στὸ προαίσθημα πὼς μπορεῖ τὸ μεγάλο, τὸ ἐξαίσιο, ν' ἀρχίζει ἐπιτέλους...

— Μπορεῖς νὰ πηγαίνεις, ἄρχοντα Ἰωάννη, λέει ἀτάραχη ἡ πριγκηπέσσα καὶ χαμηλώνει πάλι τὰ μάτια της στὴ γραφή. Θὰ ἔρθω μόλις ἀδειάσω.

Τότε μονάχα, σὰν ἀπὸ τὸ σάστισμά του, ὁ ἱππότης γύρισε πάλι νὰ κοιτάξει τὸν Σγουρό. Τὰ μάτια του, τὰ πάντα τόσο φεγγερά, δὲν ἀποκρίθηκαν στὸ θριαμβικὸ χαμόγελο, στὸ ἀδιόρατο γνέψιμο τοῦ ρωμιόπουλου. Κάτι σὰ σκιὰ τεφρὴ πέρασε ἀπὸ τὸ βάθος τους.

Γύρισε ἀπότομα, πήδηξε στ' ἄλογό του κ' ἔφυγε καλπάζοντας.

Ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπὼ διάβαζε. Τ' ἄσπρα μικρά της χέρια κρατοῦσαν τεντωμένη τὴ γραφή, τὰ ἰσκιωμένα μάτια της ἀκολουθοῦσαν ἀργά, μὲ προσοχή, τὶς ἀράδες. Τέλος κατέβασε τὰ χέρια της, κοίταξε τὸν Σγουρὸ λίγες στιγμές, καὶ τὰ γραμμένα τόξα τῶν φρυδιῶν της ἀνασηκώθηκαν.

— Ξέρεις τί λέει μέσα τούτη ἡ γραφή; ρωτάει μὲ τὴν ἐλαφρὰ συρτὴ φωνή της.

— Ὄχι, κυρά μου! Παίρνω ὅρκο στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὄχι.

Γύρισε τὰ μάτια της ἀλλοῦ, ἀφαιρέθηκε. Ὕστερα, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει:

— Λέει σ' ὅποιονε τὴ διαβάσει, νὰ βάλει νὰ σὲ θανατώσουν.

Μαρμάρωσε τὸ παιδάριο.

— Νὰ μὲ θανατώσουν;...

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Κοίταζε πέρα, κατὰ τὸν κάμπο ποὺ ἁπλωνόταν ἀτέρμονος. Ἀγέρι ἁπαλὸ τῆς τάραζε τὸ φουστάνι.

Τὰ μάτια του χαμήλωσαν, πέσανε στὴ γραφὴ ποὺ ἡ πριγκηπέσσα κρατοῦσε ἀνάποδα κρεμασμένη καί, κάτω ἀπὸ τὸ μακρὺ κείμενο, εἶδε τρεῖς ἀράδες γραμμένες λοξά, μὲ γράμματα κόκκινα, ἀπὸ ἄλλο χέρι.

Αὐτὴ εἶταν ἡ ἐντολὴ τοῦ Σγουρομάλλη.

Σύγκαιρα, ὁ καλπασμὸς ξανακούστηκε, κοντινός. Εἶτανε τούτη τὴ φορὰ ὄχι ἕνας ἀλλὰ πέντε Φράγκοι ἱππότες. Πεζέψανε μπροστὰ στοὺς θάμνους, καὶ μὲ σεβασμὸ ἁβρό, σιμώσανε τὴν πριγκηπέσσα. Τὰ μάτια τους κοιτάζανε λοξά, ὑποψιασμένα, τὸν νεαρὸ Ρωμιό.

— Ἤρθατε, φίλοι; ἔκανε ζωηρὰ ἡ Ἰζαμπώ, ἀλλάζοντας ξαφνικὰ φος, καὶ τοὺς χαμογέλασε πρόσχαρα.— Σᾶς καρτεροῦσα!

Ὕστερα, δείχνοντας τὸν Σγουρὸ μὲ τὸ ἕνα χέρι, ἐνῶ μὲ τ' ἄλλο ἀπόσωνε τὸ τύλιγμα τῆς γραφῆς:

— Δῶστε ἕνα φαρὶ στ' ἀρχοντόπουλο. Ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἤπειρο, μοῦ φέρνει μαντᾶτο ἀπὸ τὸ θεῖο μου τὸν δεσπότη Νικηφόρο. Ν' ἀκολουθήσει τὴ συνοδία μας... Καὶ τώρα ἐμπρὸς γιὰ τὴν Καλαμάτα!

Ἀνέβηκε στὸν Ἀστρίτη ἐλαφριά, στύλωσε ψηλὰ τὸ κεφάλι της, καὶ τράβηξε πρώτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

Ο ΞΕΝΟΣ ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΕΣΣΑΣ

ΚΟΛΟΥΘΟΥΣΕ τὴ συνοδία, στὸ δρόμο ποὺ διασχίζει τὸν κάμπο, κ' ὕστερα στὰ στενορρύμια μέσα τῆς Καλαμάτας, θαμπωμένος, μὲ τὸ νοῦ του σαστισμένον ἀκόμα. Ὅλα τοῦτα εἶχαν γίνει τόσο γοργά, εἶταν τόσο ἀναπάντεχα, ποὺ κάθε στήριγμα λογικὸ λὲς καὶ τοῦ εἶχε λείψει. Σὰ νὰ βρέθηκε μονομιᾶς μετατοπισμένος μέσα σὲ κόσμο πρωτόφαντο, μαγικό, ζάλη ποὺ τὸν συνεπῆρε καὶ τὸν ταξιδεύει.

Δὲν πρόσεχε τὸν κόσμο ποὺ παραμέριζε μπροστὰ στὴν πριγκηπικὴ ἀκολουθία προσκυνώντας. Τὸ θέαμα τοῦτο, ποὺ θὰ τὸν γέμιζε ἴσως σ' ἄλλη περίσταση μ' ἔπαρση, τώρα ξετυλιγόταν ἄδειανὸ ἀπὸ νόημα μπροστά του. Μονάχα μιὰ στιγμή, πάνω ποὺ ζυγώνανε στὸ κάστρο, κάτι τὸν ἔκανε νὰ τιναχτεῖ ἀνάλαφρα, νὰ παγώσει. Εἶχε ἰδεῖ ἀνάμεσα στὸ στενὸ γαϊτάνι τοὺς βουργησέους ποὺ στέκονταν ζερβόδεξα χαζεύοντας, ἕνα ζευγάρι μάτια νὰ τὸν κοιτάζουν.

Εἶτανε σκοτεινὰ μάτια, βαθουλά, κι ὅμως μέσα τους εἶχανε σκληρὴ σπίθα. Ξύπνησε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὸ βύθος του, τ' ἀναγνώρισε. Εἶταν ὁ Φεντόρ. Πῶς εἶχε βρεθεῖ ἐκεῖ; Ἀπὸ τύχη βέβαια. Ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα καὶ θὰ πήγαινε στοῦ Ζερβοχέρη. Δίπλα, στεκόταν ὀρθοστημένος πάντα, ἀλύγιστος, ὁ Πέτρος. Τ' ἄσπρα μαλλιά του καὶ τὰ προφητικὰ γένεια του ρίχνανε μεταλλικὴ λάμψη στὸν ἥλιο τοῦ μεσημεριοῦ.

Μηχανικά, ἀδέξια, ἔκανε νὰ τοὺς χαμογελάσει. Παραξενεύτηκε ποὺ ὁ γέροντας δὲν τὸν κοίταξε καθόλου· ἔμοιαζε οὔτε νὰ τὸν ἔχει κὰν ἰδεῖ. Ὁ Φεντὸρ ὅμως, ἴσαμε ποὺ ὁ Σγουρὸς πέρασε παρασυρμένος ἀπὸ τὴ συνοδία, εἶχε τὰ μάτια καρφωμένα πάνω του. Δὲν ἀπάντησε στὸ βουβὸ χαιρετισμὸ τοῦ νέου· τὸ καμπουρωτό του μέτωπο σὰ νὰ εἶχε σκοτεινιάσει. Πέρασε ὁ Σγουρὸς νιώθοντας πὼς τὴν παίρνει μαζί του τὴν ἀπάνθρωπη τούτη ματιά, καρφωμένη στὴ σάρκα του σὰ μαχαῖρι.

Στὸ κάστρο μέσα ἄλλες ἐντυπώσεις, καινούργιες, τὸν ἀπορρόφησαν. Ἀπὸ τὰ γύρω ὑπόστεγα οἱ σταβλίτες εἶχαν ξεχυθεῖ νὰ κρατήσουν τ' ἄλογα τῶν ἀφεντάδων. Γαβγίζανε τὰ σκυλιὰ ἄγρια, χλιμίντριζαν τ' ἄλογα, οἱ γερακάρηδες σφυρίζανε στὰ ὄρνια. Ἀνάλαφροι πηδήξανε κάτω ἀπὸ τὶς σέλλες πρῶτοι οἱ ἱππότες καὶ τελευταία, ἀκουμπώντας τὸ γαντοφορεμένο χέρι της στὸν ὦμο τοῦ Ἰωάννη ντὲ Τουρναί, πέζεψε ἡ πριγκηπέσσα. Γιὰ λίγες στιγμὲς ἡ μεγάλη αὐλὴ φούντωσε ἀπὸ φωνές, κουδουνίσματα καὶ γέλια. Μέσα στὸ ζαλιστικὸ σῦρε κ' ἔλα σάστισε ὁ νεαρὸς Ρωμιός. Τρέχανε οἱ σκουταρᾶτοι, τραβούσανε στὰ παχνιὰ τ' ἄλογα οἱ σταβλίτες, τὸν σκουντάγανε, τὸν συνεπαίρναν, πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ, κανένας δὲν τὸν ἤξερε κι οὔτε τοῦ ἔδινε σημασία. Σὰν ἀναζήτησε μὲ τὰ μάτια τὴν Ἰζαμπώ, στὸ μέρος ποὺ τὴν εἶχε ἰδεῖ νὰ πεζεύει, δὲν τὴ βρῆκε πιά. Γύρω στὴν αὐλὴ εἶταν ἕνα πλῆθος χτίσματα, μονόπατα, δίπατα, στοές, χαγιάτια πλεγμένα μὲ κληματαριές, ταβλᾶτα, σκαλοπάτια μαρμαρένια. Μιὰ ὁλάκερη γειτονιὰ ἄγνωστη, χωρισμένη ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο μὲ τειχιὰ χοντρὰ ποὺ δὲν τὰ ἔβλεπες μὰ ποὺ τὰ μάντευες γύρω. Τὸ παραμύθι συνεχιζόταν.

Πισωπλάτισε κι ἀκούμπησε τὴ ράχη του σ' ἕναν ξύλινο στύλο ποὺ βάσταζε μακρὺ χαγιάτι. Μυρωδιὰ ζεστή, τσίκνα ἀπὸ κρέατα ποὺ ψήνονταν σὲ μαγερειά, πύκνωσε τὸν ἀέρα. Γύρω, στὰ διάφορα παραθύρια, μεγάλα καὶ μικρά, πρόσωπα ἄγνωστα εἶχαν προβάλει, γυναίκεια τὰ περισσότερα, καὶ χαμογελοῦσαν ἢ κουβέντιαζαν. Τὰ παιδόπουλα, μὲ τὰ καλοχτενισμένα μαλλιὰ ποὺ κατέβαιναν γύρω στὸ κεφάλι, τρέχανε σβέλτα καὶ μάζευαν ἀπὸ τὶς σέλλες τὰ πλουμιστὰ πανωσκέπια. Οἱ σκυλόμαγκοι, κρατώντας γερὰ στὴ γροθιά, μάτσο, τ' ἀχτιδωτὰ λουριά, σύρανε τ' ἀνήσυχα καὶ πεινασμένα λαγωνικὰ στὶς κλοῦβες.

Ἀπαυδημένος, νιώθοντας τὸν ἑαυτό του ἀδέξιο σὰν παρείσαχτο, κάθησε στὸ πεζοῦλι. Δεξιά του τὰ πλατειὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια ἀνέβαζαν σὲ μικρὴ ἐκκλησιὰ μὲ πόρτα καὶ παραθύρια φράγκικα. Ἡ αὐλὴ ὅλο κ' ἐρημωνόταν, τραβήχτηκαν ἀπὸ τὰ παραθύρια οἱ χαμογελαστὲς μορφές. Ἄκουγες τώρα μουγγά, σὰ μέσα ἀπὸ κατώγια, νὰ βογκᾶνε τὰ γαβγίσματα τῶν σκυλιῶν, κάπου - κάπου ἕνα κυματερὸ χλιμίντρισμα ἀλόγου. Οἱ μεγάλες πλάκες τῆς αὐλῆς ἄστραφταν στὸν ἥλιο. Σταύρωσε ὁ Σγουρὸς τὰ χέρια του κι ἀπόμεινε νὰ καρτερεῖ μ' ἀνήσυχο νεῦρο, ντροπιασμένος. Τὸν εἶχανε προσκαλέσει ἐδῶ ἢ εἶταν αἰχμάλωτος;

Γιατὶ κι αὐτὸ δὲν εἶταν ἀπίθανο. «Λέει ἡ γραφὴ νὰ σὲ θανατώσουν...» Τὰ λόγια ἀντιλαλοῦνε πάντα στ' αὐτιά του. Πρώτη φορὰ ποὺ τὴν εἶδε, ὕστερα ἀπὸ τόση ἀπαντοχή, καὶ στὰ λίγα λόγια ποὺ τοῦ εἶπε τοῦ μίλησε γιὰ θάνατο. Ὤ! ἂν τοῦ εἶναι γραφτό, κι ἀπὸ τὸ δικό της τὸ χέρι... καλῶς νἄρθεῖ! Ὅμως τούτη ἡ ἐγκατάλειψη, ἡ ἀδιαφορία, τοῦ εἶναι ἀφόρητες. Κάλλιο κατάδικος παρὰ ἀγνοημένος. Γιατί ἄραγε σ' ὅλο τὸ δρόμο δὲ γύρισε νὰ τὸν κοιτάξει οὔτε μιὰ φορά; Γιατί τὸν παράτησε στὴν ἔρημη αὐλή, σὰ διακονιάρη;

Κι ὅμως, τὴν πρώτη στιγμή, ὅταν τοὺς βρῆκαν οἱ ἱππότες ξεμοναχιασμένους τοὺς δυό τους μέσα στὸ σύδεντρο, ἐκείνη εἶχε πάρει τὸ μέρος του, ὑποκρίθηκε πὼς τὸ ρωμιόπουλο εἶναι μαντατοφόρος τοῦ θείου της τοῦ Νικηφόρου. Οὔτε λέξη δὲν εἶπε γιὰ τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενο

τῆς γραφῆς. Γιατί ἄραγε; . . . Χαμογελάει πάλι ὁ Σγουρός, μὲ γλυκειὰ ἀπορία. Ἐξαίσια ὑποκρισία τῆς θηλυκιᾶς ψυχῆς! Τὸν συμπόνεσε ἄραγε γιὰ ὅσα πρόφτασε νὰ τῆς πεῖ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτό του; Τὸν συμπάθησε μήπως μὲ τὸ πρῶτο τους κιόλας συναπάντημα; Γιατὶ εἶταν πρώτη φορὰ ποὺ τὸν ἔβλεπε, ἐνῶ αὐτὸς κουβαλοῦσε μέσα του τὸ εἰκόνισμά της δυὸ ὁλάκερα χρόνια τώρα.

Ἡ θύμιση τῆς βουβῆς αὐτῆς συνωμοσίας τους, τῆς αὐθόρμητης, μπροστὰ στοὺς Φράγκους, γλυκαίνει τὴν ψυχή του, τὴ βαλσαμώνει. Εἶναι κιόλας σὰν ἕνας μυστικὸς δεσμός.

Χαμογελοῦσε παρακολουθώντας νοερὰ τ' ὄραμά του ποὺ διανεύει μέσα στὴ θαμπωτικὴ λιακάδα τῆς αὐλῆς, ὅταν ἔνιωσε δίπλα του, πίσω, κάτι σὰ ζωντανὴ παρουσία ἀνθρώπου καί, πάνω ποὺ ἔκανε νὰ γυρίσει, κάποιο χέρι ποὺ ἀκουμπάει μαλακὰ στὸν ὦμο του. Γύρισε. Εἶδε κοντά του ἕνα μεγάλο κεφάλι κοκκινόμαλλο καὶ δυὸ μάτια ποὺ τὸν κοίταζαν ἥσυχα.

—Ὀνειρεύεσαι, φίλε, λέει ρωμέϊκα ὁ ἄγνωστος μὲ φωνὴ βαθειὰ καὶ βραχνή.

Τὸν κοίταξε ὁ Σγουρός, ἀπορημένος. Εἶταν ἕνας ἄνθρωπος μέτριος στ' ἀνάστημα ἀλλὰ σφιχτοδεμένος. Τὸ μεγάλο του ἀκατέργαστο κεφάλι, μὲ τὰ πυρρὰ κι ἄκουρα μαλλιά, ποὺ χώνονταν σ' ἕνα εἶδος δίχτυ κρεμαστὸ πάνω στὸ σβέρκο, στηριζόταν σὲ λαιμὸ χοντρὸ καὶ σὲ φαρδεῖς ὤμους. Τὸ πρόσωπό του, τὸ ἡλιοκαμμένο, τὸ αὐλάκωναν χαρακιὲς ἀνήμερες, σὰ μαχαιριές. Φοροῦσε χιτώνιο κόκκινο τῆς φωτιᾶς, μὲ γλῶσσες μακρυὲς πάνω στὰ μεριὰ καὶ στὰ μπράτσα, κίτρινη μάλλια στὰ νευρωμένα μὰ στραβὰ ποδάρια του. Ἔμοιαζε, ἔτσι ντυμένος, γιὰ ζογκλάτορας, ἀπὸ τοὺς πλανόδιους ἐκείνους.

—Ὄχι, καρτερῶ μονάχα, ἀποκρίθηκε ἀπρόθυμα ὁ Σγουρός.

Ὁ κάπως ἐχθρικὸς τόνος τῆς φωνῆς του δὲν πέρασε ἀπαρατήρητος φαίνεται ἀπὸ τὸν ἄγνωστο. Τὰ μάτια του, τὰ μεγάλα κι ἄγρυπνα, τὰ φώτισε μιὰ σβέλτη σπίθα ἐξυπνάδας. Ὅμως δὲ σάστισε. Κοίταξε τὸ παιδάριο καλὰ-καλὰ κ' ὕστερα, δρασκελώντας τὸ χαμηλὸ πεζοῦλι, κάθησε ἀτάραχα δίπλα του.

— Πᾶρε θέση, τοῦ ἔδειξε δίπλα.

—Ἐδῶ;

—Ἐδῶ.

Χαμογέλασε καταφρονετικὰ ὁ Σγουρός.

— Δὲν πιστεύω νὰ μὲ προσκαλέσανε γιὰ νὰ σταθῶ στὴν αὐλή, κάνει μὲ κάποιο νεῦρο.

Δὲν ἔδωσε ἀπόκριση ὁ κοκκινοτρίχης. Ἔβγαλε ἀπὸ τὸ πέτσινο περσίκι ποὺ κρεμόταν στὴ ζώνη του μιὰ χούφτα σταφίδα ξερὴ κι ἄρχισε ἥσυχα-ἥσυχα νὰ μασουλάει.

— Νιώθεις ἀπὸ γεράκια; ρωτάει.

—Ὄχι.

—Ἀπὸ σκυλιά;

— Οὔτε.

Ἔγινε μιὰ παύση.

—'Από τραγούδια ξέρεις; Είσαι λυράρης, τραγουδιστής, ζογκλάτορας;

— Σοῦ φαίνομαι γιὰ τέτοιος; ρωτάει άγαναχτισμένο τὸ παιδάριο ρίχνοντας στὸν ξένο ματιὰ κεραυνωτή.

Χαμογέλασε κεῖνος, αἰνιγματικά.

— Καταφρονᾶς τὴ χαρωπὴ γνώση. Ἄσχημα κάνεις. Τὴν ἔχουν σὲ μεγάλη ὑπόληψη οἱ Φράγκοι.

— Καὶ σὰν τὴν ἔχουν!

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ κοκκινοτρίχης. Ζύγιαζε πάντα τὰ λόγια του προτοῦ μιλήσει.

— Τότε δὲ θὰ μπορέσεις εὔκολα νὰ ριζώσεις ἐδῶ.

Ἀπόρησε ὁ Σγουρός.

— Νὰ ριζώσω; Καὶ ποιὸς σοῦ λέει, φίλε, πὼς γυρεύω νὰ ριζώσω;

Πάλι χαμογέλασε ὁ ξένος.

— Νιὸ βλαστάρι — τρυφερὴ λαχτάρα, κάνει σὰ μέσα του, μὲ φωνὴ τραγουδιστή. Κρῦψε τὸ σπαθί σου.

Μηχανικὰ τὸ ρωμιόπουλο ἔπιασε τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του ποὺ ἔδειχνε προδοτικὰ τὸ πόμολό του κάτω ἀπὸ τὸ μανδύα.

— Κάθησε, λέει πάλι ὁ κοκκινοτρίχης.

Κάθησε, σὰν ἀπαυδημένος, ἀλλὰ καὶ μὲ κεντημένη κάπως τὴν περιέργεια.

— Μὲ βλέπεις ἐμένα; Ἔρχομαι ἀπὸ μακρυά. Ἡ δουλειά μου μενεστρέλος. Γύρισα στεριὲς καὶ θάλασσες, ὄργωσα τὸν κόσμο. Τραγούδησα παίζοντας βιέλλα στὴν κούρτη τοῦ Πέτρου τῆς Ἀραγώνας, στοῦ Κάρλου τῆς Ἀνάπολης καὶ στοῦ Φίλιππου τῆς Φράντσιας. Χωρὶς νὰ λογαριάσω τὰ καστέλλια ποὺ μὲ δέχτηκαν στὸ δρόμο. Ἴσαμε τὴ χώρα τῶν Σαρακηνῶν ἔφτασα. Στὰ χέρια τῶν ἀπίστων, γνώρισα τὰ μπουντρούμια τῆς Δαμιέττας τρία χρόνια σφαλιστά. Λάβε τὸν κόπο νὰ κοιτάξεις...

Ἄνοιξε τὸ χιτώνιο στὸ τριχωτό του στῆθος κ' ἔδειξε τρία μακρουλὰ σημάδια ὁλόμαυρα ποὺ τὸ χαράζανε πέρα γιὰ πέρα. Ἡ σάρκα, στὰ πλάγια, εἴτανε τσιτωμένη καὶ τριανταφυλλιά.

— Τ' εἶν' αὐτό;

Γέλασε ὁ ξένος.

— Ἂν τὸ βρεῖς! Ἀχνάρια ἀπὸ ψήσιμο. Μὲ ξαπλώσανε πάνω σὲ σχάρα πυρωμένη.

Ἀνατρίχιασε τὸ παιδάριο καὶ τραβήχτηκε ἄθελα πίσω.

— Βλέπεις πόσο εἶμαι καλοσυστημένος τὸ λοιπόν. Στὸ δικό μας τ' ἀρχοντολόϊ τέτοιες εἶναι οἱ ἄρμες. Οἱ ἀφεντάδες τὶς ἔχουν ζουγραφισμένες στὸ σκουτάρι τους μὲ χρώματα σμαλτωμένα. Ἐμεῖς οἱ τραγουδιστάδες στὸ κορμί. Χμ! μιὰ βδομάδα ἔχω σὲ τοῦτο δῶ τὸ κάστρο ποὺ βλέπεις κι ἀκόμα δὲν κατάφερα νὰ τραγουδήσω σὲ βεγγέρα τῆς κυρᾶς. Κάθε ποὺ τὸ ζητάω μ' ἀναβάλλει.

Χαμογέλασε πάλι, κοίταξε πέρα κι ἀφαιρέθηκε. Πάνω στὸ τραχὺ καὶ τυραγνισμένο του πρόσωπο, στὸ ἀκατέργαστο καὶ σὰ φουντωμένο ἀπὸ τὸ κόκκινο μαλλὶ κεφάλι του, τὰ μάτια του παίρνανε κάπου-κά-

που μιὰ γλύκα ἀνείπωτη. Κ' ἡ λαλιά του εἶταν ἀλλόκοτη, μιὰ στάλα τραγουδιστή, ἀδιόρατα χαδιάρα.

— Εἶσαι Ρωμιός; ρωτάει ὁ Σγουρός.

— Ρωμιὸς εἶμαι, ἀποκρίθηκε ὕστερα ἀπὸ μικρὸ δισταγμό.

— Καὶ πῶς ξέπεσες ζογκλάτορας; Οἱ ζογκλατόροι ποὺ ἔχω συντύχει ἴσαμε τώρα εἶταν ὅλοι τους Φράγκοι.

— Γεννήθηκα στὴν Κρήτη, εἶπε ἀόριστα ὁ ξένος ὕστερα ἀπὸ μικρὴ παύση. Ξέκοψα ὅμως νωρὶς ἀπὸ τὸ νησί. Ταξίδεψα στὶς θάλασσες, χρόνια...

Δὲν ἀπόσωνε τὶς κουβέντες του. Συνήθιζε νὰ τὶς ἀφήνει μετέωρες, σὰ νὰ χανόταν σὲ ρεμβασμὸ ἢ νὰ μετάνιωνε γιατὶ εἶχε ἀρχίσει. Ἀπὸ ἀντίκρυ, τ' ἀνοιχτὰ παράθυρα, ἕνας χαρούμενος σαματὰς ἀκούστηκε, σκουτέλια ποὺ ἀναδεύονται, κουβέντες ζωηρὲς καὶ γέλια. Ὁ Σγουρὸς ἔστησε τ' αὐτί.

— Τρῶνε κεῖ μέσα, λέει πικρά.

— Ναί, στὴ μεγάλη σάλλα. Οἱ ἀφεντάδες κ' ἡ κυρά. Ἐσὺ ἔφαγες;

— Ὄχι, δὲν πεινάω.

— Ἔλα νὰ σὲ πάω στὸ μαγερειό, ξέρω τὰ κατατόπια.

— Δὲ θέλω σοῦ εἶπα!

Τὴ λοξὴ ματιὰ ποὺ τοῦ ἔρριξε ὁ μενεστρέλος τὴν κατάλαβε ὁ Σγουρός. Μὰ δὲ γνοιάστηκε. Τὸν ἄφησε νὰ τὸν κοιτάζει.

— Πόνος κρυφὸς — γλυκὸ φαρμάκι, σιγοτραγούδησε πάλι μέσα στὰ δόντια του ὁ ξένος.

— Τί μουρμουρᾶς;

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Χαμογελοῦσε ἀχνά.

— Ἔρχεσαι ἀπὸ μακρυά; κάνει σὲ λίγο, σὰ νἄλλαζε κουβέντα.

— Δὲν ξέρω!

— Ἔρχεσαι ἀπὸ μακρυά. Καὶ τὸ μάτι σου εἶναι νοτισμένο.

Νεύριασε.

— Τί κουβέντες εἶν' αὐτές; Μίλα καθαρά, νὰ σὲ νιώθω.

— Κ' εἶσαι εὐγενικόπουλο. Κ' ἔχει σταυρὸ ἡ καρδιά σου.

Ἀπαυδημένος τώρα ὁ Σγουρὸς δίνει μιὰ καὶ σηκώνεται ἀπὸ τὸ πεζοῦλι. Σώνει ὡς ἐδῶ!

— Μόνο νἄχεις τὸ νοῦ σου, ἄκουσε πίσω του τὴν ἥσυχη φωνὴ τοῦ κοκκινοτρίχη. Τὸ πρόσεξες τὸ σημάδι της; Στὸ μελίγγι της τὸ ζερβὶ εἶναι τὸ σημάδι...

Ἀθελά του, δίχως νὰ ξέρει γιατί, ἀνατρίχιασε. Γύρισε καὶ κοίταξε τὸ μενεστρέλο.

— Ποιὸ σημάδι; ρωτάει ἄφωνα.

— Στὸ μελίγγι της τὸ ζερβί, πρόσεξε νὰ ἰδεῖς. Ἐκεῖ εἶναι πάντα... Ἕνα ἐλάχιστο, μελανὸ νεῦρο. Τὸ ἔχω ἰδεῖ καλὰ ἐγώ.

Σώπασαν, κοιτάζονταν.

— Κακὸ σημάδι. Ὅποιος δοκιμάσει τὸ κρεββάτι της, τάζεται τοῦ Χάρου.

Βήματα ἀνάλαφρα καὶ γοργὰ ζύγωσαν στὸ πλακόστρωτο. Προτοῦ προλάβει νὰ συνέρθει ὁ Σγουρὸς ἄκουσε κοντά του μιὰ δροσερὴ παιδιάστικη φωνή:

— Τοῦ λόγου σου εἶσαι ὁ μαντατοφόρος;

Γύρισε κ' εἶδε ἕνα παιδόπουλο. Δὲν κατάλαβε, ὁ νοῦς του εἶταν ἀκόμα σαστισμένος.

— Ναί, ναί, αὐτὸς εἶναι, ἀποκρίνεται ὁ μενεστρέλος χαμογελαστός.

— Λοιπὸν γιατί δὲ μιλάει!

Τώρα μονάχα θυμήθηκε ὁ Σγουρὸς τὸ ψέμα τῆς πριγκηπέσσας: «Ὁ μαντατοφόρος ἀπὸ τὴν Ἤπειρο»...

—Ἀκολούθα με, τοῦ λέει τὸ παιδόπουλο. Θὰ σοῦ δείξω τὴν κάμαρα ποὺ θὰ μείνεις. Ὕστερα θὰ σὲ πάω στὸ μαγερειό.

Μηχανικά, ἀκολούθησε. Σὰν πέρασαν ὅμως τὴν αὐλή, αναθυμήθηκε τὸ μενεστρέλο καὶ γύρισε νὰ τὸν ξανακοιτάξει. Ἡ θέση ὅπου καθότανε πρὶν ἐκεῖνος εἶταν τώρα ἄδειανή. Σὰ νὰ τὸν εἶχε ἀναρουφήξει ἡ λιακάδα, ἡ μεσημεριάτικη, ποὺ τὴ στοιχειώνουν τ' ἀερικά.

Ἀνέβηκαν τὴ σκάλα καὶ βγήκανε σὲ μακρὺ χαγιάτι. Στοὺς ξύλινους στύλους μπλέκονταν κληματαριές, μιὰ γιασεμιὰ μὲ φυλλαράκια δροσερὰ ἀγκάλιαζε παθιάρικα τὰ φτενὰ σανιδένια κάγκελα. Μύριζαν νωπά, δροσερὴ ἀνάσα κυπαρισσιοῦ, τὰ ξύλα. Ἀπὸ δῶ ἡ πλακόστρωτη αὐλὴ καὶ τὰ παράταιρα χτίσματα γύρω θύμιζαν μοναστῆρι. Καὶ τὰ γέλια, ὁ σαματὰς τῶν χαροκόπων ἀφεντάδων, εἶχε χαθεῖ. Γαλήνη ρεμβαστική, ἡλιοστάλαχτη, ἔπηζε γύρω.

Ἀκολούθησε τὰ σβέλτα βήματα τοῦ παιδόπουλου ἴσαμε τὴν ἄκρη τοῦ χαγιατιοῦ. Ἐκεῖ τὸ ἀγόρι ἄνοιξε μιὰ πρασινοβαμμένη πόρτα καὶ μπῆκε πρῶτο. Μπῆκε κι αὐτὸς ξοπίσω. Εἶταν μιὰ καμαρούλα τετράγωνη, χαμηλοτάβανη, μὲ τοίχους ἀσβεστωμένους. Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔμπαινε πρόσχαρο τὸ φῶς τῆς αὐλῆς. Ἀντίκρυ ὅμως, στὸν τοῖχο, τὸ στενὸ καὶ ψηλὸ σὰν πολεμίστρα παραθύρι ξέκοβε ἕνα γαλάζιο μονάχα κομμάτι οὐρανοῦ. Τὸ μουράγιο ἐδῶ εἶταν χοντρό, θεόρατο. Ἴσαμε τέσσερες σπιθαμὲς πάχος τὸ λογάριασε ὁ Σγουρὸς μὲ τὸ μάτι.

—Ἐδῶ θὰ μείνεις, εἶπε τὸ παιδόπουλο.

Κοίταξε γύρω του. Ξύλινο κρεββάτι μὲ καθαρὰ στρωσίδια, ἕνα σεντοῦκι, δυὸ σκαμνιά. Στὸν τοῖχο, χτιστό, ἕνα ἁρμάρι. Στὸ πεζοῦλι τοῦ παραθυριοῦ κανάτι μὲ νερό.

—Μπορεῖς, σὰ θές, νὰ νιφτεῖς. Νὰ ξαποστάσεις.

«Ὄχι» ἔγνεψε καὶ πῆγε στὸ παραθύρι. Σάστισε. Τὸ ὕψος ἀπὸ δῶ εἶταν τεράστιο. Δὲ μποροῦσες νὰ ἰδεῖς κάτω, τόσο χοντρὸ εἶναι τὸ ντουβάρι, ὅμως ἔνιωθες τὸ τειχὶ τοῦ κάστρου νὰ κατεβαίνει κρεμαστό, κ' ὕστερα ὁ κοφτὸς βράχος. Ἡ πολιτεία εἶταν πίσω, ἀπὸ τὴν ἥμερη πλαγιά. Ἀπὸ δῶ ἔβλεπες τὸν ἔρημο κάμπο νὰ φεύγει ἀνατολικά, κι ἀντίκρυ, στὸ βάθος, τὸ βουνὸ ψηλὸ καὶ κοκκαλιάρικο, ποὺ τὸν φράζει. Πέρα ἀπὸ τὸ κάστρο, ξετύλιγε τὴ φαρδειά του κορδέλλα τὸ ποτάμι.

Στάθηκε ἐκεῖ λίγο κι ἀφαιρέθηκε. Πόσο εἶταν ψηλά, πόσο μακρυὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχε γνωρίσει ὣς τὰ τώρα. Κι ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε γιὰ ν' ἀράξει ἐδῶ!... Οἱ γνώριμες μορφὲς περνᾶνε φευγαλέες ἀπὸ τὰ μάτια του: Ἡ βάγια, ὁ Ἱλαρίωνας, ἡ Μπιάνκα, ὁ Καφούρης, ὁ πρεβεδοῦρος. Ὕστερα ὁ Σγουρομάλλης κ' ἡ γυναίκα του. Τέλος ὁ Ζερβοχέρης, ὁ Πέτρος, ἡ μικρὴ ἡ Βάρια... Θάμα ἀλλόκοτο ποὺ

εἶναι κ' ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου!... Ὅμως ὁ νοῦς του δὲ σταματάει σ' αὐτούς.

Ὁ νοῦς του σταματάει στὸν τελευταῖο γνώριμο, ξαναβλέπει τὸ χοντρὸ σύφλογο κεφάλι. Καὶ ξανακούει τὴν τραγουδιστὴ φωνή: «Στὸ μελίγγι της τὸ ζερβὶ ἔχει τὸ σημάδι. Κακὸ σημάδι... Ὅποιος δοκιμάζει τὸ κρεββάτι της, τάζεται τοῦ Χάρου...»

Πράμα ἀκατανόητο. Λίγες ὧρες πᾶνε μονάχα ποὺ τὴν πρωτόσμιξε, κι ἀπὸ τότε ἴσαμε τώρα δυὸ κιόλας φορὲς ἄκουσε νὰ τοῦ μιλᾶνε γιὰ θάνατο.

—Ἔλα κ' ἔχω δουλειά! κάνει πίσω του ἡ ἀνυπόμονη φωνὴ τοῦ παιδόπουλου.

Τὸ εἶχε ὁλότελα ξεχάσει.

— Τί μὲ θές;

— Νὰ σὲ πάω στὸ μαγερειό. Θὰ χαθεῖς μονάχος.

Ἔκανε ν' ἀρνηθεῖ ὅμως μιὰ σκέψη καινούργια τὸν ἐμπόδισε. Μπορεῖ ἐκεῖ νὰ ξανάβλεπε τὸν κοκκινοτρίχη. Μιὰ ἐπιθυμία παράδοξη τὸν εἶχε κυριέψει ξάφνου, νὰ τὸν ξαναβρεῖ.

Εἴτανε στὸ κατώϊ τὸ μαγερειό. Πέρασαν πάλι τὴν αὐλὴ καὶ κατέβηκαν ἀπὸ σκοτεινές, σκαμμένες στὸ πάχος τοῦ τειχιοῦ σκάλες. Ἐδῶ μύριζε γῆ, ὑγρασία καὶ μούχλα. Εἴταν στοὰ χαμηλή, ποὺ μάκραινε ἀπεριόριστα θαρεῖς στὸ βάθος. Δυὸ παραθύρια στενὰ τὴ φώτιζαν ἀπὸ τὴ μιὰ μπάντα. Τὰ χνῶτα τῆς κουζίνας, ὁ καπνὸς τῆς γωνιᾶς, σκοτείνιαζαν ἀκόμα περισσότερο τὸ πένθιμο τοῦτο ἄντρο, καὶ τὸ ἀναμμένο τζάκι ἔρριχνε στοὺς ἀσοβάτιστους τοίχους ἀντιφεγγιὲς ἀνήσυχες καὶ πυρρές.

Ὁ Σγουρὸς δάγκωσε τὸ χεῖλος του. «Τὸ μαγερειὸ τῶν δούλων», σκέφτηκε πικρά.

Ἂν ὅμως τὸ θέαμα τῆς τρώγλης εἴταν θλιβερό, οἱ καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων ποὺ φώλιαζαν ἐκεῖ μέσα, οἱ ψυχωμένες ἀπὸ τὸ στοιχειὸ τῆς βαρέλας, σκόρπιζαν τραγουδιστὰ μιὰ λαγγεμένη αἰσιοδοξία. Μπερδεμένοι σκοποί, βαχνοὶ κι ἀργόσυρτοι, ξετρύπωναν μέσα ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς μασχάλες τῆς πέτρας. Ἡ φλόγα, τσιρίζοντας, τοὺς κρατοῦσε ἕνα ἄρρυθμο καὶ ψαλτικὸ ἴσο.

Τὸ παιδόπουλο τὸν παρατήρησε ἀδιάφορα κ' ἔφυγε· ἡ ἀγγάρεια του εἶχε τελειώσει. Ὁ Σγουρὸς ὅμως, ἀκούγοντας ρωμέϊκο τραγοῦδι, ἔνιωσε τώρα τὸ κουράγιο του νὰ στυλώνεται. «Ἐμπρός, εἶπε μέσα του, μὲ πατριῶτες εἶμαι.» Καὶ τράβηξε νὰ καθήσει κάπου, στὴν τύχη.

Ἡ μεγάλη τάβλα ὅπου ἔτρωγε τὸ κατώτερο προσωπικὸ τοῦ κάστρου εἶχε ξεστρωθεῖ. Ἀπόμεναν καθυστερημένοι οἱ φανατικοὶ τοῦ πιοτοῦ μόνο κι ὅσοι δὲν εἴχανε κάπου ὑπηρεσία. Ἀποτραβηγμένοι σὲ γωνιές, κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀραδιασμένα βαρέλια, κάθονταν ψιλοκουβεντιάζοντας, σιγόπιναν καὶ λιανοτραγουδοῦσαν. Βλέποντας τὸν καινούργιο νὰ ζυγώνει, σώπασαν ἢ χαμήλωσαν τὶς φωνές τους.

— Πατριώτης εἶμαι, ἔκανε πρόσχαρα ὁ Σγουρός. Μὴν ἐμποδιζόσαστε, ἀδέρφια!

Τὸν κοίταξαν ἀπορημένοι. Ἡ πικρὴ πεῖρα ποὺ ἀπόχτησε στὴν τελευταία τούτη περίοδο τῆς ζωῆς του, κάτι εἶχε ἀλλάξει μέσα του.

Δὲν εἴτανε πιὰ καθόλου ὁ ἀλαζονικὸς ἐρημίτης τ' Ἀναπλιοῦ. Ἡ ταλαιπωρημένη ψυχή του διδάχτηκε τὴν ἀνθρωπιά, δίψασε γιὰ φιλία.

— Κάθησε, τὸν προσκάλεσε διστακτικὰ ἕνα παιδί, μαθητευόμενος γερακάρης, κάνοντάς του τόπο στὸ στενὸ πάγκο.

Κάθησε.

— Πῶς ἀπὸ δῶ; ρώτησε κόβοντας τὴ στενόχωρη σιωπὴ κάποιος τσοπάνης ἀγριογένης ποὺ εἶχε κατέβει χαράματα ἀπὸ τὰ χειμαδιά.

Ἔκανε ν' ἀποκριθεῖ μὰ πετάχτηκε καὶ τὸν ἔκοψε ὁ διπλανός του σταβλίτης:

— Εἶναι τὸ εὐγενικόπουλο ποὺ ἔφερε μὲ τὴν ἀκολουθία της ἡ κυρά, λέει μὲ προθυμία πολύξερη. Ἐγὼ δὲ σοῦπιασα τὸ φαρὶ νὰ πεζέψεις; ρώτησε γυρίζοντας στὸν Σγουρό.

—Ἐσύ, ναί, ἀποκρίθηκε κεῖνος, ποὺ δὲ θυμόταν τίποτα τέτοιο.

— Μαντατοφόρος εἶσαι ἄκουσα νὰ λένε, κάνει μιὰ δούλα μεγαλόστηθη ποὺ στεκόταν ὄρθια κι ἀνασκουμπωμένη. Τὰ μάτια της κυλοῦσαν ὑγρὰ καὶ σκανταλιάρικα.

— Ναί, μαντατοφόρος εἶμαι...

— Κι ἀπὸ ποῦ;

—Ἀπὸ... τὴν Ἤπειρο.

—Ἄχ! ἔχω πάει στὴν Ἤπειρο, λέει φράγκικα μιὰ σκοτεινὴ φωνὴ ποὺ ξεφύτρωσε ἀπὸ σκοτεινὴ γωνιά.

Κοίταξε ὁ Σγουρὸς κ' εἶδε ἕνα φραγκοκαλόγερο μὲ ράσο τριμμένο, μοῦτρο νεκροκεφαλῆς καὶ χοντρὴ κόκκινη μύτη.

—Ὥστε ἔχει καλὰ κρασιὰ στὴν Ἤπειρο! συμπέρανε ὁ νεαρὸς γερακάρης.

Οἱ ἄλλοι γύρω γέλασαν. Ὁ φραγκοκαλόγερος ἔμεινε ντοῦρος κι ἀσυγκίνητος.

— Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου! εὐχήθηκε δυνατά, προκλητικά, ἕνας Ρωμιὸς καλόγερος. Σήκωσε τὸ σκουτέλι του κ' ἤπιε μὲ τελετουργικὴ ἐπισημότητα.

Ἡ κουβέντα ἔδεσε, κύλησε κατὰ τὴν Ἤπειρο, τὶς θύμισες τοῦ φραγκοκαλόγερου, τὸν πόλεμο ποὺ τέλειωσε κεῖ-κάτω. Ὅμως ὁ Σγουρὸς δὲν ἄκουγε πιά. Μὲ μάτι ἀνυπόμονο, κοίταζε τὴν πόρτα, μήπως ἰδεῖ τὸν κοκκινοτρίχη μενεστρέλο νὰ μπαίνει. Σκέφτηκε νὰ ρωτήσει γι' αὐτόν, ὅμως κόμπιασε: δὲν ἤξερε κἂν τ' ὄνομά του.

— Δὲν πίνεις, ἀδερφέ; ρωτάει ὁ Ρωμιὸς καλόγερος σκουντώντας τὸν ὦμο του.

— Δὲν ἔχω φάει ἀκόμα.

— Τί! εἶσαι ἀκόμα νηστικός; ἀπόρησε ἡ δούλα καὶ ξαμολύθηκε. Βάλε φαΐ γιὰ τ' ἀρχοντόπουλο! φώναξε στὴ γυναῖκα ποὺ ἀνακάτευε τὶς χύτρες στὴ γωνιά.

— Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, εὐχόταν στερεότυπα ὁ καλόγερος πίνοντας. Θὰ μείνεις ἐδῶ, στὸ κάστρο;

—Ἔτσι λέω...

— Καλὴ ἰδέα, μονάχα νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τοὺς φραγκοκαλόγερους. Εἶναι ἀφωρεσμένοι.

— Χμ!

— Κοίταξε μένα. Εἶδες; Οὔτε ματιὰ δὲ ρίχνω σ' αὐτὸν ἐκεῖ.

Ξεθαρεύτηκε τὸ παιδάριο καὶ πῆρε τὴν ἀπόφαση:

— Δὲ μοῦ λές; ἔχεις ἡμέρες ἐδῶ;

— Τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.

— Λοιπὸν θὰ ξέρεις. Ἕνας μενεστρέλος, μὲ κόκκινο ροῦχο, κόκκινα μαλλιά...

Ὁ καλόγερος τὸν κοίταζε δίχως νὰ καταλαβαίνει.

— Τὸν ἔχεις ἰδεῖ;

— Ποιόνε;

— Αὐτὸν ποὺ σοῦ λέω.

— Τί δουλειὰ κάνει;

— Μενεστρέλος, τραγουδιστής...

— Ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ! Δὲν κάνω χωριὸ μὲ τέτοιους.

Ἡ δούλα ἦρθε φορτωμένη σκουτέλια ἀχνιστὰ καὶ τ' ἀπίθωσε μπροστὰ στὸν Σγουρό.

— Θές, ἀγόρι μου, κρασὶ λιαστὸ ἢ ἀρεζινάδο;

— Ὅ,τι νἆναι.

— Ἔ! Ὑπατία. Φέρε ἀρεζινάδο ἀπὸ τὴν κάβα στ' ἀρχοντόπουλο.

— Ὅταν σὲ ρωτᾶνε γιὰ κρασί, εἶπε δογματικὰ ὁ καλόγερος, μὴ λὲς ποτέ σου «ὅ,τι νἆναι». Τὸ λαγωνικὸ γνωρίζεται ἀπὸ τ' αὐτιὰ κι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ μουρχοῦτι. Πές μου τί πίνεις νὰ σοῦ πῶ ποιὸς εἶσαι. Ὁ Θεὸς κατὰ τὰ σαγία μοιράζει καὶ τὴν κρυάδα. Εἶσαι ἄγουρος καὶ θὰ μάθεις. Καλὸ κρασὶ καλὰ στερνά.

Καὶ σὰν ἀπόσωσε τὸ κορδόνι τ' ἀποφθέγματα ἅπλωσε θαρετὰ καὶ πῆρε ἀπὸ τὸ πινάκι τοῦ Σγουροῦ ἕναν τσίρο καλοποτισμένο στὸ ξύδι.

Ὅμως ὁ κοκκινοτρίχης δὲ φαινόταν πουθενά, ὄχι, δὲ φαινόταν.

Ρώτησε καὶ τὸν τσοπάνη, ὅμως ὁ χωριάτης δὲν κατάλαβε κἂν τί τὸν ρωτάει. Ὁ γερακάρης μποροῦσε νὰ ξέρει, σὰν ἄνθρωπος τοῦ κάστρου ποὺ εἶταν, ὅμως τώρα κι αὐτὸς εἶχε πάρει ἀπὸ δίπλα τὸν ταμπουρά του καὶ ψιλοτραγουδοῦσε:

Ἡ θάλασσα μὲ πότισε
λαχτάρες καὶ φαρμάκια...

— Νὰ ὄψεσαι, Βαρβάρα! ἀναστέναξε ὁ σταβλίτης βαριὰ κι ἀγκάλιασε στὰ πεταχτὰ τὴ μέση τῆς γυναίκας ποὺ περνοῦσε.

— Κάτω τὰ βρωμόχερά σου, ἀντίχριστε!

Ἔκανε νὰ τοῦ τὴ φέρει μὲ τ' ἀνάποδο, μὰ τὸ χέρι της παραπῆρε καὶ χτύπησε κατάμουτρα τὸ φραγκοκαλόγερο. Ὁ ἅγιος ἄνθρωπος ἔπεσε στὸ τραπέζι μπρούμυτα, μονοκόμματος, καὶ δίχως ἄλλο προοίμιο ἄρχισε νὰ ρουχαλίζει.

— «Κύματι θαλάσσης...», σιγόψελνε μὲ τὴ μύτη, ἀδιάφορος, ὁ Ρωμιὸς συνάδελφός του.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἕνας ἄντρας θεόρατος, ντυμένος μὲ τομάρια καὶ προβιὲς σὰν ἀγριάνθρωπος, μπαίνει βαδίζοντας βαριά, ἐπίσημα.

— Ὤ!... ὤ! ὁ Κύριλλος, ξεφώνισαν ἐκστατικὲς οἱ γυναῖκες. Κάντε τόπο, τόπο!

Οἱ ἀρσενικοὶ ξύνισαν τὰ μοῦτρα τους ἀλλὰ ζάρωσαν.

Ζύγωσε ὁ ἀρκουδιάρης, ἀκούμπησε τὴ φοβερὴ γροθιά του στὴν τάβλα ὅπου ἔτρωγε ὁ Σγουρὸς καὶ κοίταξε γύρω, ἡγεμονικά, τὴν παρέα.

— Τώρα κάτι θὰ κάνει, ... τώρα κάτι θὰ κάνει! λιγώθηκαν οἱ γυναῖκες.

Ἔψαξε γύρω του μὲ μάτι ποὺ εἶχε γίνει ἠλίθιο ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία. Εἶδε τὸν κοιμισμένο φραγκοκαλόγερο, στύλωσε καλὰ τὰ χοντρά του τὰ ποδάρια, καὶ χουφτιάζοντας τὸ σκοινὶ ποὺ εἶχε στὴ μέση του ὁ κοιμισμένος, τὸν σήκωσε μὲ τὸ ἕνα χέρι ψηλὰ καὶ τὸν ἄφησε νὰ βροντήξει χάμου, στὶς πλάκες.

Οἱ γυναῖκες ξεφώνισαν παράφορα, θαμπωμένες. Μὰ τὸ ρουχαλητὸ τοῦ κοιμισμένου συνεχίστηκε χάμου, δίχως ἄλλη διακοπή.

— Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ Κύριλλος; ρώτησε ὁ Σγουρὸς τὸν ὁμόθρησκό του καλόγερο ποὺ ἄστραφτε ἱκανοποιημένος.

— Πρόσωπο πολὺ σημαντικό, ἂν καὶ μ' ἐπάγγελμα ταπεινό. Εἶναι ὁ γουρνοβοσκὸς τοῦ κάστρου.

—Ἄχ! κάτι καινούργιο θἄχει νὰ μᾶς πεῖ, ἀναστέναξε μὲ λαχτάρα ἡ Βαρβάρα καὶ ζύγωσε τὴ συντροφιὰ πλέκοντας ἐκστατικὰ τὰ δάχτυλά της.

Ἀνασείστηκε τ' ἀγρίμι, πέταξε χάμου τὸ ραβδὶ ποὺ κρατοῦσε, τὸ χοντρὸ σὰ ρόπαλο, καὶ κάθησε κατάχαμα, μὲ τὴ ράχη του γυρισμένη μισάνθρωπα στοὺς ἄλλους.

—Ἔρχουμαι ἀπὸ πέρα . . . ἀπὸ τὴν Ἀρκαδιά, βρυχήθηκε σὲ λίγο σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό του. Οἱ βελανιδιὲς ἀνθίσαν. Κάποιος κουρσάρος Ἀραγωνέζος, Ντελιούρια τονε λένε, φάνηκε στὰ νερά μας.

Τὸ σκουτέλι ἔπεσε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Σγουροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΟΙ ΔΥΟ ΒΙΛΛΑΡΔΟΥΪΝΕΣ

ΝΑ κυριακάτικο πρωϊνό, τελευταῖες ἡμέρες τοῦ Μάρτη, ἡ πολιτεία ξεσηκώθηκε ἀπὸ θόρυβο ἀσυνήθιστο. Λαγοῦτα κελάϊδησαν στὸ μεγάλο δρόμο, κουδουνίσματα, πεταλόκρουσμα πλήθιο, βαβούρα παρέας χαροκόπων ποὺ πορεύεται. Θαρώντας πὼς κάποιος γάμος πλούσιος περνάει, οἱ μαγαζάτορες κ᾽ οἱ διαβάτες τρέξανε ἀπὸ τὰ στενορρύμια νὰ ἰδοῦν. Δὲν εἶταν γάμος. Μιὰ συνοδία μακρυά, ἄλογα χρυσοχάμουρα κι ἀσημοκούδουνα μουλάρια, εἶχε μπεῖ στὴν Καλαμάτα. Ἡ κεφαλή της τραβοῦσε ὁλόϊσια γιὰ τὸ κάστρο. Μπροστά, ὁλόπρωτοι, πάνω σ᾽ ἄλογα μὲ χαλκόχυτα λεβέντικα κορμιά, πήγαιναν δυὸ ἐράλδοι κρατώντας μακρουλὰ σαλπίγγια ποὺ σπίθιζαν στὸν ἥλιο μπρούντζινα.

Οἱ βουργησέοι τῆς Καλαμάτας, τὰ ξυπόλητα ἀγυιόπαιδα, οἱ βιλάνοι κ᾽ οἱ κουρελῆδες διακονιαρέοι, ἀναζήτησαν ἀνυπόμονα μὲ τὸ μάτι τὸν ἀφέντη τῆς λαμπρῆς τούτης συντροφιᾶς. Δὲν εἶταν εὔκολο νὰ τὸν μαντέψεις μὲ τὸ πρῶτο. Ξοπίσω ἀπὸ τοὺς ἐράλδους πήγαιναν τρεῖς ζογκλατόροι παρδαλοί, καβαλικεμένοι σὲ μοῦλες κουδουνάτες. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ παίζανε τὰ λαγοῦτα τους καὶ τὶς βιέλλες. Εἶχαν στηριγμένα τὰ ὄργανα στ᾽ ἀριστερὸ μερὶ καὶ μὲ τὸ δεξὶ χέρι δουλεύανε τὸ δοξάρι. Κατόπι ἔρχονταν, πάνω σ᾽ ἄλογα, πέντε σκουταρᾶτοι ντυμένοι φανταχτερά, στολὲς πράσινες κεντημένες μὲ χρυσὰ λιοντάρια, καὶ πίσωθέ τους ἀτέλειωτη σειρὰ μουλάρια δίχως καβαλάρη, φορτωμένα βουνὰ μπόγους ποὺ τοὺς σκεπάζανε πανωσκέπια ὑφαντά. Σὰν πέρασαν τὰ ζαλωμένα ζῶα, κάνανε τὴν ἐμφάνισή τους δέκα ἱππότες τρομεροί, ἀτσαλωμένοι ἀπὸ νύχια σὲ κορφή. Σφίγγανε στὸ δεξὶ τὴ λόγχη, καὶ τὰ βλοσυρά τους μοῦτρα ξεκόβονταν σὰ μάσκες μέσα ἀπὸ τὴ διχτάτη κουκούλα τῆς ἀρματωσιᾶς. Ὅμως τὴν τραχειὰ τούτη αἴσθηση ἐρχόταν ἀμέσως ὕστερα νὰ τὴν ἀπαλύνει ἡ δροσερὴ χάρη ποὺ σκόρπιζαν τὰ καβαλικεμένα σὲ κάτασπρα μουλάρια ὀχτὼ ξανθὰ παιδόπουλα. Οἱ δίχρωμες φορεσιές τους — κοντὰ ἴσαμε τοὺς γοφοὺς οὐρανιὰ χιτώνια κι ἄσπρες σφιχτὲς μάλλιες στὸ πόδι — ἀλάφρωναν ἀκόμα πιὸ πολὺ τὰ σβέλτα

παιδιάτικα κορμιά. Καὶ τότε, ξαφνικά, μάντευες ποιὸς εἶναι κεῖνος ποὺ ἔρχεται ἔτσι τραγουδιστὰ στὴν Καλαμάτα. Ξοπίσω ἀπὸ τὰ παιδόπουλα, στὴ μέση τῆς συνοδίας ποὺ τὴ συνέχιζαν ἴσαμε πέρα ἕνα πλῆθος γυναῖκες νεαρές, ἄλλοι ἱππότες, σκουταρᾶτοι καὶ βαρλέτοι, πήγαινε πάνω σὲ μούλα κάτασπρη μιὰ γυναικούλα στρουμπουλή, τριανταφυλλένια, ζαχαρωτὴ κι ἄσπρη σὰ μωρό, μὲ πρόσωπο γελούμενο, ἀχτιδοβόλο.

Ζυγιαζότανε μὲ μικρὰ ξεφωνητὰ ἀνήσυχα, ναζιάρικα, πάνω στὴ σέλλα. Τὰ ζωηρὰ ματάκια της, τὰ κατάμαυρα, σπίθιζαν κοιτάζοντας γύρω πότε μὲ καμάρι ἁπλοϊκό, πότε μὲ πονηριὰ σκανταλιάρικη, πότε μὲ παιδιάστικη τρομάρα. Εἴτανε νέα, ἴσαμε εἰκοσιεφτὰ - εἰκοσιοχτὼ χρονῶν. Τὰ δυὸ παιδόπουλα ποὺ βάδιζαν πεζὰ ζερβόδεξά της, προσέχοντας γιὰ τὴν ἰσορροπία της, σήκωναν κάθε τόσο τὸ κεφάλι καὶ τῆς ἔδειχναν τὸ χαμογελαστό τους πρόσωπο. Ἕνας χοντρὸς ἐκκλησιαστικός, μὲ χαρούμενη σὰν τῆς κυρᾶς του θωριά, πήγαινε τὸ κατόπι, κ᾽ ὕστερα ἄλλος καβαλάρης πάνω σὲ μαῦρο ἄλογο γυαλιστερό. Αὐτὸς κρατοῦσε ξεδιπλωμένο στὴ λιακάδα καὶ στὸν ἄνεμο τὸ φλάμπουρο τῆς ἀρχόντισσας. Οἱ Καλαματιανοὶ τὸ εἶδαν, τὴν ἀναγνώρισαν. Εἴταν ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας, ἡ Μαργαρίτα τῶν Βιλλαρδουΐνων.

— Θέ μου, τί τόπος ἀνάποδος! ἔλεγε μονολογώντας γοργὰ καὶ φλύαρα, μὲ τὴ λίγο ψευδή της κουβέντα. Ξεκινᾶς μὲ κρύο, φτάνεις μὲ ζέστη. Βοριὰς στὸ Ματάγριφο, βροχὴ στὴν Ἀνδραβίδα, χιόνια στὴ Μεσαρέα, ζέστη στὴν Καλαμάτα. Νά το, νά το, πάλι ἵδρωσα! Θὰ ξεβάψει πάνω μου τὸ κόκκινο πανωσκέπι κ᾽ ὕστερα θὰ μοιάζω μὲ παντζάρι... Γαλερᾶνε, Γαλερᾶνε! ἅ, ὄχι, ἐσύ ᾽σαι, Ρολάνδο, ἀγόρι μου; Ἔλα κοντά, νὰ ζεῖς. Ξεθηλύκωσέ μου τὸ μανδύα καὶ πάρ᾽ τονε. Μπερδεύεται στὰ σελλοχάμουρα καὶ θὰ μὲ ρίξει.

Τὸ ἀριστερὸ παιδόπουλο, δίχως νὰ σταματήσει, ἀνασηκώθηκε στὰ νύχια, βόηθησε τὴ βαρωνέσσα νὰ βγάλει τὸ μανδύα καὶ τὸν ἔρριξε στὸ μπράτσο του. Ὕστερα τῆς χαμογέλασε γλυκά, στερεότυπα, γιατὶ ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας δὲν ἀνεχόταν παρὰ μόνο πρόσωπα γελούμενα στὸν ἰδιαίτερο περίγυρό της.

Ἡ κεφαλὴ τῆς συνοδίας, ποὺ εἶχε φτάσει κιόλας μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα τοῦ κάστρου, σταμάτησε. Σήμαναν τὰ σαλπίγγια, τρίξανε ἀπὸ μέσα οἱ ἁλυσίδες κ᾽ οἱ κλειδαριές, τὰ βαρειὰ πορτόφυλλα διαπλατώθηκαν κ᾽ ἡ λαμπρὴ καβαλαρία κρουνέλιασε κροταλίζοντας μέσα στὴν ὑγρὴ στοά.

Εἴταν ξαφνικὴ ἡ ἐπίσκεψη. Οἱ σεργέντες τῶν τειχιῶν, ποὺ εἴχανε δώσει στοὺς καστρινοὺς τὸ πρῶτο μήνυμα, ξεσήκωσαν μεγάλην ἀναστάτωση. Τρέχανε σὰν παλαβοὶ οἱ σταβλίτες, γάβγιζαν κοπαδιαστὰ οἱ σκύλοι, σκουταρᾶτοι τσακίζονταν νὰ προλάβουν γιὰ τὴν ὑποδοχή. Μέσα σ᾽ ἐλάχιστες στιγμὲς ἡ μεγάλη πλακόστρωτη αὐλὴ ξεχείλισε ἀπὸ πλῆθος πολυτάραχο, ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Τὰ φορτωμένα μὲ δῶρα τῆς κυρᾶς τῆς Ἄκοβας μουλάρια, βαρειά, πεισματάρικα, φράζανε κάθε πέρασμα, κλωτσοῦσαν. Τὰ εἶχε βάλει ἡ βαρωνέσσα νὰ πηγαίνουν μπροστά, ἀντὶς ν᾽ ἀκολουθοῦν τὴ συνοδία, γιὰ νὰ κάνει ἔτσι μεγαλύτερη αἴσθηση ὁ πλούσιος ἐρχομός. Εἴτανε πάντα της μιὰ στάλα ἐπιδειχτικὴ ἡ Μαργαρίτα. Καὶ τώρα ἡ αὐλὴ εἶχε πήξει, ἀποκλείστηκε ὁ στενὸς δρόμος ποὺ

ἀνέβαζε περικοπά, μὲ στοὲς καὶ σκαλοπάτια, στὸ καθαυτὸ καστέλλι, κ' οἱ ἱππότες τῆς ὀπισθοφυλακῆς, οἱ σκουταρᾶτοι τους κ' οἱ βαρλέτοι σηκώνανε κάτω μεγάλο σαματὰ καθὼς πάσχιζαν νὰ περάσουν.

Τὴν 'Ιζαμπὼ τὴ βρῆκε τὸ μαντᾶτο στὴν ἰδιαίτερη τσάμπρα της. Ὅ,τι εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ κ' οἱ γυναῖκες της τώρα τὴ βοηθούσανε ν' ἀλλάξει ροῦχο. Παραξενεύτηκε, δίχως νὰ φανερώσει καὶ ξέχωρη συγκίνηση. Τὰ μάτια της καρφώθηκαν ἀπορημένα στὴ Μπουργκινιόνα τὴ Γιολάντα ποὺ ἦρθε νὰ πάρει τὰ συχαρίκια. Ποτὲ δὲ φανέρωνε ἀπότομες καὶ μεγάλες συγκινήσεις τὸ ἀσάλευτο πρόσωπο τῆς πριγκηπέσσας.

— Κυρά μου! εἶναι ἡ ἀδερφή σας, λέω, ἡ κυρὰ τοῦ Ματαγκριφόν, ξανάπε ἡ ροδαλὴ Γιολάντα μὲ κομμένη τώρα φούρια καὶ φωνούλα ξέπνοη.

— Λοιπόν..., ἔκανε ἡ πριγκηπέσσα ἀτάραχη καὶ δὲν ἀπόσωσε ἀμέσως τὴν κουβέντα της. Ἂς ἔρθει!

'Ανάγειρε πίσω τὸ κεφάλι της κι ἄφησε τὴν καστανή της κόμη νὰ ξεχυθεῖ στὴ ράχη λεύτερα. Οἱ γυναῖκες βιάστηκαν νὰ τὴν ἀλαφροσηκώσουν στὰ δάχτυλά τους, νὰ τὴν πλέξουν.

Ἡ κρεββατοκάμαρα εἶταν σὲ πάτωμα ἀπὸ τὰ ψηλότερα τοῦ κάστρου. Τὰ δυὸ ζευγαρωτά της παραθύρια βλέπανε σὲ χάος κρεμαστό. 'Απὸ τὰ κιτρινωπὰ λαδόχαρτα ἀντιφέγγιζε μέσα φῶς χρυσαφί, ἁπαλό.

—'Ανοῖξτε τὸ παραθύρι, πρόσταξε ἡ 'Ιζαμπώ.

Ἄνοιξαν τὸ ἕνα παραθυρόφυλλο κ' ἡ πρωϊνὴ ἀνάσα τῆς ἄνοιξης φτερούγισε γύρω στὰ μαλλιὰ τῆς πριγκηπέσσας. Τὴν ἤπιε ἀργά, ἡδονικά, μὲ τὰ φιλντισένια της τὰ ρουθούνια ποὺ κρυφοτρέμιζαν. Δὲν ἔβλεπες ἀπὸ τὸ παραθύρι παρὰ μονάχα ἕνα στενὸ κομμάτι σμαλτωμένον οὐρανό. 'Οσμιζόσουν ὅμως μέσα στὴν πνοὴ τῆς ἄνοιξης τὴ μυστικὴ λαχτάρα τοῦ ἀνθισμένου κάμπου καὶ τὸ δροσερὸν ἱδρῶτα τῆς μακρυνῆς θάλασσας.

—Ἕτοιμη, κυρά μου!

Κοίταξε στὴν ἀσημένια πλάκα τοῦ μικροῦ καθρέφτη τὸ φρεσκοχτενισμένο κεφάλι της, τὸ γύρισε δεξιά, ζερβά, ἔσκυψε κι ἀνάβλεψε νὰ τὸ ἰδεῖ κι ἀπὸ πάνω. Μιὰ χωρίστρα μοίραζε καταμεσὶς τὰ μαλακὰ μαλλιά της ποὺ στρώνονταν κολλητὰ πάνω στὸ καλοπλασμένο κεφάλι. Ἔπειτα, ξαφνικά, πάνω στὰ μελίγγια, δυὸ τοῦφες ξέφευγαν ἀφρᾶτες, στρούφιζαν σὲ μπουκλωτὰ τσαμπιὰ καὶ κρέμονταν κορνιζάροντας τὸ πρόσωπο ἴσαμε τὸ χλωμὸ λαιμό.

— Καλά, εἶπε ἄτονα, ἀδιάφορα, κι ἄφησε τὸ χέρι της μὲ τὸν καθρέφτη νὰ πέσει στὴν ποδιά της.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἡ πόρτα ἄνοιξε κ' ἡ Μαργαρίτα χύθηκε μέσα.

— Πώ, πώ! τί χαρὰ εἶναι τούτη; Σὲ ξαναβλέπω τέλος πάντων, σὲ σφίγγω στὴν ἀγκαλιά μου! Ἄπονη! — κελάϊδησε λαχανιαστά, ἀγκαλιάζοντας μὲ φούρια τὴν ἀδερφή της.— Τί ὀμορφιές! Τί ὀμορφιές! Θέ μου, ἄφησέ με νὰ σὲ καμαρώσω. Πώ, πώ! Καλὲ σὺ εἶσαι τρέλλα, ὄνειρο! Ἴδια ἡ 'Ιζόλδη!... Ἔχεις Τριστᾶνο, ἔχεις; ρώτησε ἐμπιστευτικά, σκύβοντας στ' αὐτὶ τῆς πριγκηπέσσας ἐνῶ τὴν πνίγανε τὰ γέλια κακαριστά. Ἔ, σεῖς,... μὴν ἀκοῦτε, ἀδιάντροπες! ἀποπῆρε μισο-

σοβαρά, μισο-αστεία τίς γυναίκες πού χαμογελούσαν μέ διάκριση γύρω. Στάσου λοιπόν, μά στάσου νά σέ ίδώ! Είναι καινούργιο αυτό τό χτένισμα; Τρέλλα! Θά τό μάθεις καί στίς γυναίκες μου νά μού τό κάνουν; Όχι, όχι, μή μού πείς τίποτα, θά τούς τό μάθεις. Κι άς μή μού πηγαίνει. Άλλιώς θά σέ ζηλεύω, νά τό ξέρεις! Ούφ, δώστε μου ένα θρονί νά κάτσω, τσακίστηκα! Τί μέ κοιτάζετε, χαζές έσείς, μέ τά χέρια κρεμασμένα!...

Έπεσε μέ τό έλαστικό της βάρος, τό καμπυλωτό, στό θρονί, κι άέρισε τό ξαναμμένο της πρόσωπο μέ τίς παλάμες.

—Άς είναι!... Εύλογημένος τόπος τούτη ή Καλαμάτα. Καλότυχη!... σέ μακαρίζω πού κάθεσαι έδώ. Έκείνο τό Ματαγκριφόν, φρίκη! Έρημιά, πλήξη, νεκροταφείο! Δέ μού πάει καθόλου· ξέρεις τώρα άν μπορώ νά ζήσω έγώ έτσι... Έπειτα έκείνος ό άφέντης μου, πές πώς δέν τόν έχω καθόλου. Μέρες, βδομάδες όλάκερες, στά κυνήγια του! Συλλογιέται καλλίτερα τίς πέρδικες, τά ζαρκάδια, τούς λαγούς, παρά έμένα! Δέν είμαι δυστυχισμένη; πές μου. Ούφ!... Άλήθεια, τό ταξίδι τούτο μέ ζάλισε. Μά κ' έκείνη πάλι ή μοναξιά!... Λέω νά ξεδώσω λιγάκι. Θά κατέβω στήν Άνδραβίδα, ύστερα θά ταξιδέψω στήν Έστίβα. Τά ταξίδια, λένε, άνοίγουν τήν καρδιά. Έσύ τί λές; Άμ' πές μου δά καί τίποτα... Άφησε πιά αυτή σου τήν αίώνια βουβαμάρα!...

Η πριγκηπέσσα Ίζαμπώ, πραγματικά, δέν είχε άποπειραθεί, μέσα σ' όλον τούτο τόν κατακλυσμό, ν' άντισκόψει ούτε μιά φορά τήν άδερφή της. Άπό φυσικού της λιγόλογη, έβρισκε τώρα πώς έτσι κι άλλιώς τό πράμα πάλι θά είταν άσκοπο. Η Μαργαρίτα είταν άπό τούς προνομιούχους άνθρώπους πού πρώτα μιλάνε κ' ύστερα σκέφτονται. Περιορίστηκε λοιπόν ή Ίζαμπώ νά σηκώσει άργά τό χέρι της καί νά γνέψει στίς γυναίκες της νά φύγουν.

Βγήκαν άθόρυβες, στή σειρά, καί σφάλησαν τήν πόρτα.

Η Μαργαρίτα, πού τίς είχε παρακολουθήσει κάπως άνήσυχη νά φεύγουν, άλλαξε μεμιάς έκφραση κ' έγινε πάλι διαχυτική. Τό πρόσωπό της είταν έξαιρετικά εύμετάβολο, πάντα.

—Έπιτέλους, είμαστε μονάχες σά δυό άδερφούλες! λιγώθηκε· όμως ή αυστηρή όψη τής Ίζαμπώς τής έκοψε τόν άέρα.

— Καί τώρα πές, μίλησε άτάραχα ή πριγκηπέσσα. Σέ τί χρωστούμε, Μαργαρίτα, τή χαρά πού σέ βλέπουμε στήν Καλαμάτα;

Τά έχασε ή κυρά τής Άκοβας. Έκανε νά ψευτοχαμογελάσει, κοκκίνισε, ίδρωσε, χλώμιασε, καί τέλος, μ' ένα στανικό γέλιο πού έμοιαζε μέ ξερόβηχα:

—Ώραία ύποδοχή μού κάνεις! παραπονέθηκε.

—Ό έρχομός σου είταν άναπάντεχος. Μέ σάστισε. Όμως ξέρεις καλά πώς χαίρομαι πάντα νά σέ βλέπω.

Τόσο είταν. Η κυρά τής Άκοβας έπρεπε ν' άρκεστεί στό χλιαρό τούτο κομπλιμέντο. Δέν έπέμεινε· τήν ήξερε καλά τήν Ίζαμπώ. Μονάχα πού ή προσπάθειά της πήγαινε χαμένη. Η έπίσκεψη έπαιρνε πιά άλλον τόνο άπό κείνον πού πάσχισε νά τής δώσει μπαίνοντας.

— Καλά! κάνει τέλος μέ ύφος μισοκακόμοιρο, άναστενάζοντας συγ-

κινητικά. Ἐγώ, σὰ μικρότερη, σωστὸ εἶναι νὰ δέχομαι τὴ δική σου τὴν ἑρμήνεια...

Σώπασαν. Ἀπὸ τὴν αὐλὴ κάτω ἀκουγόταν ὁ σαματὰς ποὺ ἔκαναν τὰ τετράποδα κ' οἱ συνοδοιπόροι τῆς βαρωνέσσας. Ἕνα περιστέρι πήδηξε ἀπὸ τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ στὸ παραθύρι, πιάστηκε στ' ἀκουμπιστῆρι καὶ πάλι ἔκανε φτερό.

— Δὲ θὰ μείνω καὶ πολύ, ἄρχισε ἄτολμα ἡ Μαργαρίτα.

— Γιατί ὄχι! Θὰ χαρῶ στ' ἀλήθεια νὰ μείνεις ὅσο θὲς στὸ κάστρο. Τὸ σπίτι μου εἶναι σπίτι σου. Ἐδῶ γεννηθήκαμε κ' οἱ δυό, Μαργαρίτα.

—Ἐδῶ, ἀλήθεια, ἀναστέναξε ρεμβαστικὰ ἡ βαρωνέσσα ποὺ δὲ νοσταλγοῦσε τίποτα ποτέ.

— Καὶ τώρα θὰ φροντίσω πῶς νὰ βολευτεῖς καλλίτερα, εἶπε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ σηκώθηκε σβέλτη.

—Ἐσὺ ἡ ἴδια; Δὲ γίνεται! Αὐτὸ εἶναι δουλειὰ τοῦ τσαμπρελιάνου σου.

— Ναί, μὰ ἐγὼ θέλω νὰ σὲ περιποιηθῶ μονάχη μου, καὶ χαμογέλασε ἡ Ἰζαμπὼ γιὰ πρώτη φορὰ μὲ κάποια καλωσύνη.

Ἄνοιξε τὴν πόρτα, φώναξε τὴ Γιολάντα καὶ τῆς ἔδωσε τὶς ὁδηγίες της χαμηλόφωνα. Οἱ γυναῖκες της, μαζὶ μὲ τὶς γυναῖκες τῆς βαρωνέσσας, προσμένανε στὴν ἀντικάμαρα. Τὶς κοίταξε ὅλες στὴ σειρὰ ἡ Ἰζαμπώ, ἐκεῖ συναγμένες μπροστά της, ἀμίλητες. Τὸ γαλάζιο, ἀδιάφορο μάτι της πέρασε ἀπὸ πρόσωπο σὲ πρόσωπο, φεγγερό, μὲ προσοχὴ ἀτάραχη. Σὰν κάτι ν' ἀναζητοῦσε. Ὕστερα γύρισε μέσα δίχως νὰ κλείσει τὸ πορτόφυλλο.

Ἡ Μαργαρίτα, μ' ὅλο ποὺ εἶχε προφασιστεῖ τὴν τσακισμένη, στεκότανε τώρα μπροστὰ στὸ παραθύρι, ὄρθια, καὶ κοίταζε ἔξω. Τὴν ἤξερε καλὰ ἡ Ἰζαμπώ. Ἡ φλυαρία της, ἡ φούρια, κάποιαν ἀμηχανία πασχίζανε νὰ κρύψουν, ἕνα συναίσθημα ἐνοχλητικό.

— Θὲς νὰ ξεκουραστεῖς στὰ δώματά σου; νὰ ξεντυθεῖς;

— Ναί, ναί, καλή μου! πρόφτασε ἡ βαρωνέσσα ἁρπάζοντας τὴν εὐκαιρία ἀπὸ τὰ μαλλιά. Σ' εὐχαριστῶ!

Χαμόγελο ἀδιόρατο παιχνίδισε στὰ χείλη τῆς Ἰζαμπῶς.

— Πέρασε. Εἶναι κοντὰ στὰ δικά μου, τῆς εἶπε.

Τῆς ἄνοιξε μονάχη της τὴν πόρτα κ' ἔγνεψε στὶς ἄβρες ν' ἀκολουθήσουν τὴν κυρά τους. Περάσανε, προσκυνώντας. Καὶ σὰν ἡ πόρτα ἔκλεισε, μάντεψε ἡ Ἰζαμπὼ πῶς ἡ Μαργαρίτα τούτη τὴ στιγμὴ ἀνασαίνει βαθιά, μ' ἀνακούφιση, γιὰ τὸν πρόσκαιρο λυτρωμό της.

Ὅταν ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας ξαναβγῆκε ἀπὸ τὴν κάμαρα, εἶταν μεταμορφωμένη. Εἶχε ἀλλάξει φουστάνι, χτενισιά, καὶ κάτι πρόσχαρο κι ἀφρόντιστο ἔλαμπε στὸ πρόσωπό της. Ἀγκάλιασε τὴν ἀδερφή της, τὴν ξαναφίλησε σταυρωτά. Εἶταν πολὺ διαχυτικὴ πάντα. Κατέβηκαν ἀγκαλιασμένες στὴ μεγάλη σάλλα τοῦ ἰσόγειου καὶ κάνανε μαζὶ τὴν ἐμφάνισή τους μπροστὰ στοὺς συναγμένους ἐκεῖ παλατιανούς. Ἡ βάγια ἐρχότανε τὸ κατόπι της, πρησμένη ἀπὸ καμάρι. Μὲ τὸν καιρὸ εἶχε πάρει μέσα στὸ κάστρο καὶ στὴν κούρτη κάτι σὰ θέση μητέρας βασιλικῆς. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔλειψε ἡ Ἄννα Ἀγγελίνα ἡ Κομνηνή, εἶχε ἀποχτήσει τὴν πεποί-

θηση πὼς στέκεται στὸ δικό της τὸ πόδι. Ἀλλοίμονο σὲ κεῖνον ποὺ θἄχε ποτὲ τὴν ἀποκοτιὰ νὰ τῆς ἀμφισβητήσει αὐτὸ τὸν τίτλο.

Οἱ ἱππότες, οἱ σκορπισμένοι στὴ μεγάλη σάλλα, παράτησαν τὰ σκάκια καὶ τὰ ζάρια, σηκώθηκαν καὶ προσκύνησαν βαθιὰ τὶς δυὸ Βιλλαρδουῖνες. Τὸ βράδυ ἔπεφτε σιγὰ - σιγά· οἱ δοῦλοι πάσχιζαν ν' ἀνάψουν τὸ μεγάλο τζάκι. Ἀκόμα κ' ἡ Μαργαρίτα, βλέποντας τὴν πρώτη φλόγα τῆς φωτιᾶς νὰ ξεπετιέται, ἀναθυμήθηκε κάποια ἀπώτατα περασμένα:

— Θαρῶ, λέει σκύβοντας στὴν καθισμένη στὸ διπλανό της θρονὶ Ἰζαμπώ, πὼς ξαναβλέπω τὸν πατέρα μας νὰ βηματίζει πέρα - δῶθε στὸ πλακόστρωτο, τὴ μητέρα μας νὰ γνέθει ἐκεῖ, στὸ παραγῶνι...

Δὲν ἀποκρίθηκε ἡ Ἰζαμπώ. Μὲ τὸ σαγόνι της στηριγμένο στὴ γροθιά, κοίταζε τὶς φλόγες ποὺ θέριευαν τριζοβολώντας.

— Μὰ ἰδές, κάνει ξάφνου ζωηρεύοντας τὴ φωνή της ἡ Μαργαρίτα. Ὁ σενεσάλος ἔρχεται νὰ σοῦ ὑποβάλει τὰ σεβάσματά του.

— Ὁ σενεσάλος; ἔκανε ἀπορημένη ἡ πριγκηπέσσα καὶ κοίταξε τὴν ἀδερφή της.

— Μὰ ναί, καλὴ ἀδερφή,... ὁ Σαὶντ-Ὀμέρ!

Κ' ἔδειξε ἕνα νέο ποὺ παραμέριζε τοὺς ἱππότες, ἀνοίγοντας δρόμο πρὸς τὶς δυὸ κυράδες.

Δὲν ξέφυγε ἀπὸ τὸ μάτι τῆς Μαργαρίτας τὸ μικρὸ τίναγμα τῆς Ἰζαμπῶς.

— Μὰ πῶς! πρόλαβε νὰ πεῖ σχεδὸν ἄφωνα ἡ πριγκηπέσσα. Ὁ Σαὶντ-Ὀμὲρ εἶναι στὴν Καλαμάτα;...

— Μπᾶ! Δὲ σ' τὸ εἶχα πεῖ; Κοίτα ποῦ ἔχω τὸ νοῦ μου! Βάζω στοίχημα πὼς ξαστόχησα νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ... Βέβαια! Ὁ σενεσάλος ἦρθε μαζί μου.

Δὲν πρόφτασε ἡ Ἰζαμπὼ τίποτα νὰ προσθέσει. Ὁ Νικόλαος ντὲ Σαὶντ-Ὀμὲρ ξεθηλύκωνε τὸ ταμπάρο του καὶ πρόσκλινε μπροστά της.

Εἴτανε νέος, ἴσαμε εἰκοσιδυὸ - εἰκοσιτριῶν χρονῶν. Τὸ ψηλό του ἀνάστημα τὸ ἀδικοῦσε δυσανάλογα ἕνα μεγάλο μακρουλὸ κεφάλι, πρόσωπο μὲ χαραχτηριστικὰ τόσο κανονικὰ ποὺ νὰ καταντοῦν ἀπάνθρωπα. Εἶχε κάτι ἀπὸ τ' ἀγάλματα ἡ παγερὴ τούτη θωριά, μὲ τὸ ἀσάλευτο βλέμμα καὶ τὸ σκαλιστὸ στόμα, τὸ μαρμάρινο. Σοῦ θύμιζε τοὺς ἀρχαγγέλους τοὺς ζωγραφισμένους στὰ τέμπλα κάθε ρωμέϊκης ἐκκλησιᾶς.

Γονάτισε μὲ τὸ ἕνα πόδι, πῆρε τὸ χέρι τῆς πριγκηπέσσας καὶ τ' ἀκούμπησε στὰ κρῦα του χείλη. Σηκώθηκε ἀμέσως πάλι καὶ τὴν κοίταξε κατάματα.

— Φέρνω στὴν κυρά μου τὸ χαιρετισμὸ τοῦ λίζιου ἀφέντη μου, εἶπε μὲ τὴ μπάσα του φωνή. Ὁ πρίγκηπας λυπήθηκε πολὺ ποὺ δὲ μπόρεσε νὰ ἰδεῖ τὴν εὐγενία σας προτοῦ φύγει γιὰ τὴν Ἀνάπολη.

— Ἔφυγε ὁ πρίγκηπας!

— Μὰ ναί! Οὔτε κι αὐτὸ σ' τὸ εἶχα πεῖ; κάνει ἡ Μαργαρίτα καὶ πνίγεται στανικὰ στὰ γέλια. Φαντάσου! Πάει, δὲν ἔχω πιὰ μυαλό!...

Τὸ μάτι τῆς Ἰζαμπῶς εἶχε σκοτεινιάσει.

— Καλά, πρόφερε ψυχρὰ κι ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό της. Καλῶς ἤρθατε στὴν Καλαμάτα, ἄρχοντα ντὲ Σαὶντ-Ὀμέρ!

Ἄψυχα πέρασε μέσα στὴ σάλλα τοῦ κάστρου ἡ ἐξαιρετικὴ τούτη βραδυὰ ποὺ ἔσμιγε πάλι στὸ πατρογονικό τους, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, τὶς δυὸ κόρες τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου. Ἡ συνέχεια τῆς ζωῆς σὰ νὰ εἶχε ἀνεπανόρθωτα κοπεῖ, καὶ μέσα στὴν ψηλή, φαρδειὰ κάμαρα, ποὺ τὴ φωτίζανε τώρα κοκκινωπὰ κι ἀνήσυχα ἡ φωτιὰ κ' οἱ κρεμασμένοι λύχνοι, πλανιόντανε σκιὲς ποὺ πέρασαν ἀντάμα μὲ φαντάσματα ποὺ δὲν κατόρθωσαν ποτὲ νὰ ἐνσαρκωθοῦν. Παράτονα ξέσπαζαν τὰ ξάστερα γέλια τῆς Μαργαρίτας τὴν ὥρα τοῦ τραπεζιοῦ· σ' ὅλους βάραινε ἡ λιγόλογη κι αὐστηρὴ παρουσία τῆς πριγκηπέσσας. Καὶ στάθηκε σύντομη, δίχως ζωντάνια, ἡ βεγγέρα ποὺ ἀκολούθησε.

Ὁ καντσιλιέρης ζύγωσε τὴν πριγκηπέσσα, ποὺ εἶχε βάλει νὰ σπρώξουν τὸ θρονί της μπροστὰ στὸ τζάκι, καὶ τὴ ρώτησε διστακτικὰ ἂν ἔχει εὐχαρίστηση ν' ἀκούσει ἕναν - κάποιο μενεστρέλο. Εἶταν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἄξιους στὴν τέχνη του κ' εἶχε μέρες ποὺ περιμένει τοῦτο τὸ χατίρι.

—Ἄχ ναί! νὰ τὸν ἀκούσουμε, νὰ τὸν ἀκούσουμε, παρακάλεσε μὲ λαχτάρα ἡ Μαργαρίτα.

Οἱ ἱππότες κ' οἱ κυράδες κοίταζαν μὲ ἀγωνία τὴν πριγκηπέσσα. Εἶτανε τόσο πληχτικὴ ἡ ζωή! τόσο πληχτική!... Ὁ Σαίντ-Ὀμὲρ κάρφωνε τὸ ἄγρυπνο μάτι του πάνω της.

Τὸν εἶδε, στύλωσε περήφανα τὸ πανωκόρμι της.

—Ὄχι! δὲν εἶναι ἡ βραδυὰ κατάλληλη, λέει κοφτά. Ἡ ἀδερφή μας εἶναι κουρασμένη ἀπὸ τὸ ταξίδι καὶ πρέπει ν' ἀναπαυτεῖ.

Μὲ μιὰ ματιὰ προσταχτική, ἀνάγκασε τὴ Μαργαρίτα νὰ σωπάσει. Σηκώθηκε ἀπότομα, τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μαλακὰ μὰ σταθερὰ τὴν τράβηξε μαζί της ἔξω, στὴ σκάλα τὴ σκοτεινή.

Ἡ βάγια ἀκολούθησε ποζάτη, μὲ τὸ κεφάλι στητό.

Σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ ἴσαμε ποὺ ν' ἀνέβουνε στὰ δώματά τους, οἱ δυὸ ἀδερφάδες σώπαιναν. Δυὸ σκουταρᾶτοι εἶχαν χυμήξει καὶ προπορεύονταν σηκώνοντας ψηλὰ τοὺς ἀναμμένους δαυλούς. Ἡ σκάλα ἔτριζε κάτω ἀπὸ τ' ἀνάλαφρα βιαστικὰ βήματα τῆς πριγκηπέσσας καὶ τῆς βαρωνέσσας. Ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε ἀφήσει τὸ χέρι τῆς ἀδερφῆς της κι ἀνέβαινε πρώτη, σηκώνοντας μὲ τὰ δυὸ δάχτυλα τὸ φαρδὺ φουστάνι της, ποὺ σουσσούριζε. Ἡ Μαργαρίτα κοίταζε ἀλαφιασμένη, μὲ μικρὰ τινάγματα σπουργίτη, τοὺς κόκκινους τοίχους τῆς σκάλας, τὶς σκοτεινὲς στοές, τὶς ἄδειες κάμαρες ποὺ περνοῦσαν.

Στὴν πόρτα τῆς πριγκηπέσσας οἱ δυὸ δαδοῦχοι σταμάτησαν. Ἡ βάγια εἶχε χαθεῖ νωρίτερα· περνώντας, μπῆκε στὴν κάμαρά της. Ἄνοιξε λοιπὸν μονάχη της τὸ πορτόφυλλο ἡ Ἰζαμπώ, ἔμπασε μέσα τὴν ἀδερφή της καὶ ξανάκλεισε. Ἕνα λυχνάρι δίδυμο ἔκαιγε δίπλα στὸ κρεββάτι, φωτίζοντας ἄτονα τὴν κάμαρα μὲ φῶς λαδί. Ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο ἔμπαινε δροσάτη ἡ ἀνασεμιὰ τῆς ἀνοιξιάτικης νύχτας, στοιχειωμένη ἀπὸ ψυχὲς λουλουδιῶν.

— Χριστέ, τί ψύχρα! ἀνατρίχιασε ἡ Μαργαρίτα καὶ ζάρωσε μέσα στὸ μανδύα της.

Ἔκλεισε, δίχως λέξη, τὸ παράθυρο ἡ Ἰζαμπώ, ἔρριξε στὸ κρεββάτι τὸ δικό της τὸ μανδύα, καὶ κάθησε στὸ σεντοῦκι, γνέφοντας σύγκαιρα στὴν ἀδερφή της νὰ τὴ μιμηθεῖ. Ἡ βαρωνέσσα ὑπάκουσε.

— Καὶ τώρα λέγε! πρόσταξε ἡ πριγκηπέσσα δίχως ἄλλο προοίμιο.
— Νὰ πῶ τί;
— Γιατί σ' ἔστειλε ἐδῶ;
— Ποιός; ἀπόρησε τάχα ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας τεντώνοντας τὰ στρογγυλά της τὰ ματάκια.

Ἡ Ἰζαμπὼ χαμογέλασε κρύα.

—Ὁ πρίγκηπας Φλωράν.

Ἄνοιξε τὰ χέρια της ἡ Μαργαρίτα, καμώθηκε πὼς σαστίζει, πὼς νευριάζει, ὅμως τὸ μάτι τῆς Ἰζαμπὼς τὴν ἀνάγκασε νὰ χαμηλώσει τὸ δικό της δαμασμένο κι ἀνίσχυρο.

— Εἶσαι ἀλλόκοτη! Ἀπὸ τὸ πρωῒ ἔνιωσα πὼς ὁ ἐρχομός μου δὲν σοῦ ἔκανε εὐχαρίστηση, Ἰζαμπώ...

— Γιατί σ' ἔστειλε στὴν Καλαμάτα; ρωτάει πάλι, σταθερὰ κ' ἔντονα ἡ πριγκηπέσσα.

Τότε κατάλαβε ἡ Μαργαρίτα πὼς κάθε προσποίηση θὰ εἶταν ἄσκοπη. Ἡ πονηριά της δὲν ἔβαζε εὔκολα τ' ἅρματα κάτω· ὅταν ὅμως ἀναγκαζότανε νὰ τὸ κάνει, δὲ φυγομαχοῦσε, οὔτε γονάτιζε. Ἔδινε τόπο σὲ μιὰν ἀγανάχτηση νευρωμένη. Τὸ πεῖσμα τὸ ἄγριο τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου εἶχε κληροδοτηθεῖ μεταμορφωμένο ἀνόμοια στὶς δυό του θυγατέρες.

—Ἔ, λοιπόν, καλά! λέει ἡ Μαργαρίτα καὶ στυλώνει τὸ κορμί της μὲ τὸ ἀφρᾶτο στῆθος τῆς περιστέρας. Σὰ θὲς νὰ τὸ πάρεις ἔτσι, πάρ' το. Ὁ ἀφέντης σου εἶναι τόσος καιρὸς ποὺ σὲ καρτερεῖ στὴν Ἀνδραβίδα κ' ἐσὺ δὲ στοχάστηκες καθόλου πὼς εἶχες χρέος νὰ πᾶς κοντά του.

—Ἐγώ; Ἐγώ; Μὴ δὰ ἔφυγα μόνη μου, ἀπὸ δική μου θέληση, γιὰ τὴν Καλαμάτα;

Στάθηκε λίγο νὰ συγκρατήσει τὰ νεῦρα της, ποὺ δὲν τ' ἄφηνε ἄλλωστε ποτέ της νὰ τὴν ἐξουσιάζουν, ἀνάσανε βαθιὰ καὶ πρόσθεσε ἤρεμα:

— Δὲν ξέρεις καλὰ τὰ πράματα, καλὴ ἀδερφή. Ὁ ἴδιος ὁ πρίγκηπας μὲ ξαπόστειλε, προτοῦ ξεκινήσει γιὰ τὸν πόλεμο. Ὑπάκουσα· αὐτὸ εἶν' ὅλο.

— Ξέρω καλά. Ξέρω, ἂν θὲς νὰ μάθεις, κι ἀπὸ σένα τὴν ἴδια περισσότερα. Ὅμως, γυρίζοντας ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἦρθε ἐδῶ, σὲ εἶδε. Ὕστερα ξανάφυγε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα, κ' ἐσὺ ἔμεινες. Τί λόγο εἶχες νὰ μείνεις;

— Καὶ σὰν τί λόγο εἶχε κεῖνος ποὺ μ' ἔστελνε ἐδῶ;

— Δὲν ξέρω, κάνει ὑποκριτικὰ ἡ Μαργαρίτα καὶ χαμηλώνει τὰ μάτια της. Ἐγὼ ἔχω ἐμπιστοσύνη τυφλὴ στὸν πρίγκηπα Φλωράν.

Στύλωσε τὸ κορμί της ἡ Ἰζαμπὼ καὶ γιὰ λίγες στιγμὲς δὲν εἶπε τίποτα. Τὰ μάτια της, παγερά, ἀσάλευτα, κοίταζαν τὴν ἀδερφὴ ποὺ τ' ἀπόφευγε τώρα. Μιὰ ζάρα καταφρόνιας τῆς χαράκωνε τ' ἀκρόχειλο.

— Καὶ τώρα τί μὲ προστάζει, μὲ τὸ στόμα σου, νὰ κάνω; ρώτησε μὲ εἰρωνεία ἀδιόρατη καὶ πικρή.

—Ὁ πρίγκηπας δὲ σὲ προστάζει! Ὁ πρίγκηπας σοῦ ἔχει εὐλάβεια ἀληθινή, Ἰζαμπώ. Ἐγὼ ποὺ τὸν εἶδα σοῦ λέω πὼς ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀνάπολη βαρυπικραμένος.

— Εἶμαι ἀπαρηγόρητη, καλὴ ἀδερφή! Θὰ σοῦ ζητήσω λοιπὸν τὴ

δική σου τὴν ὁρμήνεια πῶς πρέπει στὴν περίσταση τούτη νὰ φερθῶ, ἐσένα ποὺ τὸν εἶδες.

Ἀμηχανία βασάνισε γιὰ λίγες στιγμὲς τὴ Μαργαρίτα. Ὅμως, τινάζοντάς την ἀπὸ πάνω της μ' ἀγανάχτηση, καθὼς εἶχε κάνει λίγο πρὶν καὶ γιὰ τὴν ἄστοχη πονηριά, σήκωσε ἀψήφιστα τὰ μάτια της, κοίταξε κατάματα τὴν Ἰζαμπὼ κ' εἶπε θαρετά:

— Νὰ δώσεις στὸ σενεσάλο Σαὶντ-Ὀμὲρ τὴ γραφὴ τοῦ πρωτοστράτορα Σγουρομάλλη.

Δὲ σάλεψε ἡ Ἰζαμπώ. Εἶχε ἀπὸ καιροὺς μάθει τὴ μεγάλη ἀρετὴ νὰ μὴν προδίνει τὸ ξάφνιασμα τῆς ψυχῆς της στὶς κρίσιμες στιγμὲς τῆς ζωῆς. Ὅμως χλωμάδα κέρινη, νεκρική, τὴν περίχυσε.

—Ἄ! εἶπε ἄφωνα. Τὴ γραφή...

Ἡ Μαργαρίτα τὴν κοίταζε ἀμίλητη. Τώρα ποὺ τὸ φιλότιμό της εἶχε ἱκανοποιηθεῖ, ἕνας ἴσκιος συμπόνοιας ἀπάλυνε τὴ ματιά της. Τὴν ἀγαποῦσε κατὰ βάθος ἡ βαρωνέσσα τὴ μεγάλη της ἀδερφή. Ἅπλωσε μαλακὰ καὶ τῆς ἔπιασε τὸ χέρι.

—Ἰζαμπώ, κάνει σιγανά, ἀνήσυχη, τί εἶναι λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς γραφῆς;

Δὲν ἀποκρίθηκε ἡ πριγκηπέσσα. Τὰ μάτια της, χωνεμένα, κοίταζαν πέρα.

—Ἰζαμπώ, καλὴ ἀδερφή!... Δὲ θὲς νὰ μοῦ πεῖς;

Ἀνασείστηκε ἡ μεγάλη καὶ γύρισε τὰ μάτια της στὴ Μαργαρίτα.

— Δὲν ξέρω, λέει ἀφαιρεμένα. Οὔτε κ' ἐγὼ δὲν ξέρω...

— Τότε λοιπόν;... Καὶ τί θὰ γίνει τώρα;

Σήκωσε τοὺς ὤμους της ἡ Ἰζαμπώ, τοὺς ἄφησε πάλι νὰ πέσουν. Ἡ Μαργαρίτα τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι νευρικά.

—Ὁ Σαὶντ-Ὀμὲρ προσμένει. Ἦρθε ξεπίτηδες ἐδῶ. Καὶ δὲ θὰ φύγει ἂν δὲν τοῦ δώσεις τὴ γραφή. Κι ἂν πάλι τοῦ τὴ δώσεις...

Ἀπόσωσε τὴ φράση της μ' ἕνα στεναγμὸ βαρύ.

—Ἂν τοῦ τὴ δώσω; ρώτησε ἡ Ἰζαμπὼ μὲ μάτι ποὺ ἄστραψε ξαφνικά.

—Ἂν τοῦ τὴ δώσεις, κάνει ἡ Μαργαρίτα πανικόβλητη, ἡ ὑποψία στηρίζεται. Ὁμολογεῖς πὼς τὴν κράτησες ἐσὺ ὅσο εἶταν ἀκόμα χρήσιμη, ἐπιβεβαιώνεις τὴν κρυφὴ ἐνάντια σου κατηγόρια τοῦ μισσὲρ Φλωράν.

— Ποιὰ κατηγόρια;

— Θέ μου! κ' ἡ Μαργαρίτα ἀνατρίχιασε. Πὼς βρίσκεσαι σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς Ρωμιοὺς τοῦ Μυτζηθρᾶ!... Τὸν ξέρεις καλὰ τώρα τὸν ἀφέντη σου. Εἶναι φιλύποπτος. Ποτὲ δὲν ξεχνάει πώς, ἂν εἴμαστε κόρες τοῦ πατέρα μας, ἔχουμε ὅμως στὶς φλέβες μας καὶ τὸ αἷμα τῆς Ἄννας Ἀγγελίνας.

Σώπασαν. Καθισμένες δίπλα-δίπλα πάνω στὸ παλιὸ σεντοῦκι, ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ πατέρα τους, σφιγμένες ἡ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, στητὴ ἡ Ἰζαμπώ, ζαρωμένη ἡ Μαργαρίτα, σιγανασαίνανε ζευγαρωτά.

— Μὰ γιατί, γιατί δὲν τὴν ἔστειλες στὸ σενεσάλο τὴ γραφή;

— Δὲν ξέρω. Καὶ σὰ νὰ ψαχούλευε κ' ἡ ἴδια μέσα στὴ συνείδησή

της, πρόσθεσε ὕστερα ἀπὸ λίγο, ἀφαιρεμένα: Θαρῶ ἀπὸ λύπηση...

— Σὰν τί εἶδος λύπηση; Γιὰ ποιόν;

Ἡ πριγκηπέσσα γύρισε, κοίταξε τὴν ἀδερφή της μὲ μάτι ἀνθρώπου ποὺ ξυπνάει ἀπὸ ὄνειρο μακρυνό, καὶ ξερά, μὲ φωνὴ ἄχρωμη, τῆς εἶπε γιὰ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ κυνηγιοῦ, τὴν παράδοξη συνάντηση μὲ τὸν ἄγνωστο Ρωμιὸ στὸ σύδεντρο τοῦ κάμπου.

Ἄκουγε ἡ Μαργαρίτα, ἄκουγε μισοσκυμμένη, σὰ νὰ τῆς βάραινε τοὺς ὤμους ἔγνοια πιεστική, καὶ σιγὰ-σιγὰ μιὰ ἀπορία χάραζε στὴν ψυχή της. Σ' ὅλη τούτη τὴν ἱστορία, κεῖνο ποὺ δὲν καταλάβαινε, ποὺ δὲν ἀναγνώριζε, εἶταν ἡ ἀδερφή της.

— Εἶν' ἐδῶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; εἶν' ἀκόμα ἐδῶ; ρώτησε ζωηρὰ σὰν ἔπαψε νὰ μιλάει ἡ Ἰζαμπώ.

— Ναί, ἐδῶ εἶναι. Κάπου μέσα στὸ κάστρο θὰ βρίσκεται. Δὲν τὸν ξανάδα...

Καὶ σὰ νὰ τὴν παραξένευε τώρα κι αὐτὴν τὴν ἴδια τὸ τελευταῖο τοῦτο:

— Εἶπα νὰ τὸν κρατήσουν ἐδῶ ἴσαμε ποὺ νὰ ξεκαθαριστεῖ τὸ πράμα, πρόσθεσε γιὰ δικαιολογία.

Ὅμως τὸ βλέμμα τῆς Μαργαρίτας, ποὺ τὴν κοίταζε ἀπορημένο καὶ προσεχτικό, δὲ μπόρεσε νὰ τὸ ἀντέξει. Κατέβασε πρώτη τὰ μάτια της αὐτὴ τὴ φορά. Ἀλήθεια, τὸ πῶς κράτησε τὸν ἄγνωστο μαντατοφόρο στὸ κάστρο της, μποροῦσε νὰ περάσει καὶ γιὰ πράξη σωφροσύνης. Στὸ μεταξὺ ὅμως ἔκανε καὶ τίποτα γιὰ νὰ ξεκαθαριστεῖ ἡ ὑπόθεση τῆς γραφῆς; Εἰδοποίησε τὸ σενεσάλο ποὺ εἶταν ὁ φυσικὸς παραλήπτης της; Ἐξέτασε τὸ Ρωμιό; Φρόντισε νὰ ξεδιαλύνει τὸ μυστήριο τῆς ἀργητάς του;

— Ἄχ! γιατί, γιατί νὰ τὸ κάνεις αὐτό, Ἰζαμπώ; θρήνησε ἡ Μαργαρίτα πλέκοντας τὰ χέρια της. Ἐσύ; Ἐσύ; καὶ τὴν κοίταξε στὰ μάτια σαστισμένη. Τώρα ποιὸς θὰ τὸν πείσει τὸ μισσὲρ Φλωρὰν πῶς σ' εἶχε ἀδικοβάλει; Σ' ἔστειλε, φεύγοντας γιὰ τὸν πόλεμο, στὴν Καλαμάτα νὰ σὲ δοκιμάσει, δὲν τὸ κατάλαβες, καλὴ ἀδερφή; Καὶ νά πού, μὲ τὴν πράξη σου, τὸν δικαιώνεις.

— Μ' ἔστειλε νὰ μὲ δοκιμάσει; φώναξε ἡ Ἰζαμπὼ κι ἀναπήδησε.

Τὰ τεντωμένα μάτια της ψαχούλεψαν τὸν ἀέρα, τὶς θύμισές της, κι ὁλάκερη ἡ σκηνὴ στὸ παλάτι τῆς Ἀνδραβίδας τῆς ἄστραψε στὸ νοῦ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὴν εἶχε παρακαλέσει τότε, ὁ πρίγκηπας, κ' ἔτσι ἀναντίρρητα, νἄρθει στὴν Καλαμάτα! Γι' αὐτὸ χάραζε στὰ χείλη του τὸ παράδοξο χαμόγελο. Κ' εἶχε βάλει νὰ τὴν κατασκοπεύουν... Ἀπόδειξη πὼς δὲν πέρασαν δέκα μέρες ποὺ ὁ Ρωμιὸς τῆς ἔδωσε τὴ γραφὴ κι ὁ Σαὶντ-Ὀμὲρ εἰδοποιήθηκε κιόλας κ' ἐρχότανε σήμερα στὴν Καλαμάτα νὰ τὴ γυρέψει.

— Ναί..., τώρα βλέπω, λέει συλλογισμένη, σιγανά.

Ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες τρικυμίες ποὺ ἀναστατώνανε τὸ στῆθος της ποτὲ δὲν ἄφηνε νὰ φαίνεται ἄλλο ἀπὸ μιὰ μικρὴ σπιλιάδα.

— Τώρα τί θὰ γίνει; ξανάπε ἡ Μαργαρίτα καὶ βαρυστέναξε.

Δὲν ἤξερε ἡ Ἰζαμπώ, τίποτα δὲν ἤξερε. Οἱ δικαιολογίες, οἱ μετανιωμοί, εἶτανε πράματα ξένα στὸ φυσικό της. Πάλι ἔνιωθε νὰ τὴν ξε-

σηκώνει ἁπαλὰ καὶ νὰ τὴ σέρνει τὸ μαλακὸ ἐκεῖνο κῦμα τῆς μοιρολατρικῆς ἀδράνειας.

— Θὰ τοῦ τὴ δώσω τὴ γραφή, εἶπε ἁπλά. Ἄλλωστε δὲ χρειάζεται... Οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Μυτζηθρᾶ δὲν τὴ λάβανε καθόλου.

— Οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Μυτζηθρᾶ;

— Ναί. Ὁ Σγουρομάλλης ἔστελνε στὸν Σαὶντ-Ὀμὲρ τὴν ἴδια τὴ γραφὴ τοῦ Παλαιολόγου ποὺ πρόσταζε τὸ Μυτζηθρὰ νὰ χτυπήσει μὲ δόλο τὸ πριγκηπᾶτο. Τὸ μήνυμα τοῦ αὐτοκράτορα δὲν ἔφτασε φαίνεται στὸν προορισμό του, ἔπεσε εὐθὺς στὰ χέρια τοῦ Σγουρομάλλη, ποὺ εἶναι ἐμπιστικὸς τοῦ πρίγκηπα. Ἡ γραφὴ ἔχει πάνω-πάνω δυὸ σταλαματιὲς αἷμα... Κι ὁ Σγουρομάλλης τὴν ἔστελνε στὸ σενεσάλο, γράφοντας μὲ τὸ χέρι του μιὰ σύσταση νὰ θανατωθεῖ ὁ μαντατοφόρος.

— Ἄ!...

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι της ἡ Μαργαρίτα, βυθίστηκε σὲ συλλογή. Σκοτεινὴ ἱστορία! Ἕνα-ἕνα πασχίζει νὰ ξεμπλέξει τὰ νήματά της, μπλέκει, καὶ πάλι ξαναρχίζει. Μιὰ ἀπορία — κι ἄλλη — τῆς σπαθίζει τὸ μυαλό:

— Καὶ γιατί δὲν τὸν θανάτωσες τὸ μαντατοφόρο, καλὴ ἀδερφή;

— Νὰ τὸν θανατώσω; ἔκανε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ τραβήχτηκε πίσω.

— Νὰ τὸν θανατώσεις βέβαια!...

— Μαργαρίτα!... Τὸ λὲς μὲ τὰ σωστά σου αὐτό;

— Καὶ γιατί ὄχι;

Κοίταξε χαμένη ἡ πριγκηπέσσα τὴν ἀδερφή της, τὸ ροδαλὸ μωρουδίστικο πρόσωπο, τὸ ἁπαλὸ καὶ πρόθυμο στῆθος, τὰ κουκλίστικα χέρια μὲ τὰ νυχάκια τὰ γυαλιστερά. Ὦ, ναί! τὰ νυχάκια τοῦτα εἶχαν ὅλο τὸ κουράγιο νὰ σπαράξουν, καὶ δίχως νὰ ταραχτεῖ καθόλου τὸ πονηρὸ καὶ σκανταλιάρικο γέλιο τῆς κυρᾶς. Αὐτὴ εἶταν ἡ Μαργαρίτα.

— Ναί, λέει νικημένη ἡ Ἰζαμπώ. Ἴσως θἄπρεπε νὰ τὸ κάνω, ἴσως ἐσὺ αὐτὸ νὰ ἔκανες...

— Καὶ βέβαια ποὺ θὰ τὸ ἔκανα! Τὸ ρωτᾶς;

Ἔσκυψε ἡ πριγκηπέσσα τὸ κεφάλι, τὸ μάτι της χώνεψε.

— Εἶναι τόσο νέος!...

Μονομιᾶς ἡ βαρωνέσσα εἶχε τιναχτεῖ.

— Νέος; ἔκανε. Νέος; Ὡς πόσο;

— Δὲν ξέρω... Παιδάριο πές...

Τὰ μάτια τῆς Μαργαρίτας σπίθιζαν.

— Ἄ! μὰ τότε... ἄ! μὰ τότε... Καὶ πές μου, καλὴ ἀδερφή, παρακάλεσε σκύβοντας στ' αὐτὶ τῆς πριγκηπέσσας μὲ γελάκι ταραγμένο, εἶναι καλοκαμωμένος; ἔχει κορμὶ ὄμορφο;...

— Δὲν ξέρω, ἀποκρίθηκε πάλι, ἄθυμα, ἡ Ἰζαμπὼ καὶ τραβήχτηκε μακριά της.

— Στάσου, στάσου, πρέπει νὰ μοῦ πεῖς! Κι ἄφησε, τί σὲ νοιάζει σένα! Ἐγὼ θὰ τὰ διορθώσω ὅλα. Αὐτὸς ὁ Σαὶντ-Ὀμὲρ εἶναι χοντροκέφαλος!... Μπορῶ νὰ τὸν φέρω στὰ νερά μας ἐγώ. Τί σὲ νοιάζει!... Λοιπόν, θὰ μοῦ τὸν δείξεις τὸν φυλακισμένο σου;

— Δὲν εἶναι φυλακισμένος, εἶπε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ σηκώθηκε.

— Δὲν εἶναι φυλακισμένος; Τί; λεύτερο τὸν ἔχεις;! Ἄ, μὰ

τότε... Ἰζαμπώ! φώναξε ἡ Μαργαρίτα καὶ ξεκαρδίστηκε. Λεύτερος μέσα στὸ κάστρο σου ἕνας νέος ποὺ σοῦ τὸν ἔστειλαν γιὰ νὰ τὸν θανατώσεις; Ἄ, ὄχι! αὐτὰ δὲ μ' ἀρέσουν, ὄχι, δὲ μ' ἀρέσουν. Μήπως ἄλλαξες ἀπὸ τότε ποὺ ἔχω νὰ σὲ ἰδῶ;

Γελοῦσε ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας, γελοῦσε ἀκράτητα, καὶ τὸ μικροκαμωμένο παχουλὸ κορμί της κυλιότανε πάνω στὰ μαξιλάρια τοῦ σεντουκιοῦ, ποὺ τῆς τὸ εἶχε ἀφήσει ἄδειανὸ τώρα ἡ πριγκηπέσσα. Παράδοξη ἐξέλιξη μιᾶς σκηνῆς ποὺ ἔλεγες πὼς θὰ σταθεῖ τόσο δραματικὴ προτοῦ ἀρχίσει! Κ' εἴτανε κατενθουσιασμένη ἡ βαρωνέσσα, ἀπολάβαινε βαθιὰ τὴν ἀναπάντεχη λύτρωσή της ἀπὸ τὸν ἀταίριαστο γι' αὐτὴν ρόλο τοῦ σωφρονιστῆ, καὶ πλημμύριζε βαθειά, ὁρμητικὴ ἀγαλλίαση γιὰ τὴν καλὴ τύχη ποὺ τὴν ἔσπρωξε νὰ ἔρθει στὴν Καλαμάτα.

—Ἡ ὥρα εἶναι προχωρημένη, λέει ξερὰ ἡ πριγκηπέσσα.

Εἶχε σταθεῖ μπροστὰ στὸ παραθύρι κι ἀνάσαινε μὲ ρουφηξιὲς κοντές, ἀνυπόμονες, τὴν ἀνοιξιάτικη νύχτα.

— Καλή σου νύχτα, κάνει δίχως νὰ στραφεῖ.

Ἡ βαρωνέσσα ἔπαψε ἀπότομα νὰ γελάει. Σηκώθηκε πειθήνια, καληνύχτισε κι ἄνοιξε τὴν πόρτα τῆς κάμαράς της.

Ὅμως προτοῦ ξανακλείσει τὸ πορτόφυλλο, στάθηκε μιὰ στιγμὴ στὸ κατῶφλι καὶ κοίταξε τὴν Ἰζαμπὼ ποὺ τῆς γύριζε τώρα ἐπίμονα τὴ ράχη. Πάλι ζωγραφίστηκε στὸ πρόσωπό της ἡ ἀπορία. Ὅμως τὸ γέλιο στάθηκε δυνατότερο. Ἔβαλε ἕνα χάχανο ἄταχτου παιδιοῦ, σκέπασε μὲ τὶς παλάμες τὸ στόμα της καὶ σφάλησε τὸ πορτόφυλλο γοργά, μὴ τὴν ξαναμαλώσουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄

ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

ΥΟ μέρες ἀργότερα, ὁ σενεσάλος Σαὶντ-'Ομὲρ ἔφευγε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα. Κουβαλοῦσε μαζί του, θριαμβικά, τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη — ποὺ τώρα πιὰ ἦταν ἄχρηστη. Ἡ βαρωνέσσα κράτησε τὸ λόγο της. Εἶχε μονάχη της καταπιαστεῖ νὰ δώσει ἐξηγήσεις στὸ σενεσάλο. Τοῦ εἶπε πῶς ἡ γραφὴ ἔφτασε στὰ χέρια τῆς ἀδερφῆς της ὅταν εἶταν πιὰ ἀργά, πῶς ἔτσι κι ἀλλιῶς δὲν πέτυχε τὸν ἐπικίνδυνο σκοπό της μιὰ καὶ δὲν ἔφτασε στὰ χέρια τῆς Κεφαλῆς, ἀλλὰ τοῦ Σγουρομάλλη, καὶ πῶς ἡ πριγκηπέσσα, κρίνοντας ὅτι δὲν εἶχε πιὰ καμμιὰν ἀξία, τὴν κράτησε προσμένοντας νὰ τὴν παραδώσει στὸν ἴδιο τὸ σενεσάλο τοῦ πριγκηπάτου της, μὲ πρώτη εὐκαιρία.

Μιὰ ἀπορία μονάχα εἶχε ἀπομείνει στὸν Σαὶντ-'Ομέρ: γιατί ἡ γραφὴ ἄργησε τόσο νὰ φτάσει στὰ χέρια τῶν Φράγκων; Ζήτησε λοιπὸν νὰ ἰδεῖ ὁ ἴδιος τὸν ταχυδρόμο. Τοῦ τὸν ἔφεραν. Ἡ ἀνάκριση στάθηκε σύντομη κ' οἱ ἐξηγήσεις τοῦ Σγουροῦ ἱκανοποιητικές. Τὸν εἶχαν ἐμποδίσει νὰ παρουσιαστεῖ στὴν πριγκηπέσσα, τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ κάστρου γιατὶ τὸν πέρασαν γιὰ ἀγύρτη. Οἱ δυὸ σεργέντες, ποὺ φυλάγανε βάρδια τὴ μέρα ποὺ παρουσιάστηκε, ἀναθυμήθηκαν ἄκρες-μέσες τὸ περιστατικό, τὸ μολόγησαν.

— Καὶ γιατί ἔφερες τὴ γραφὴ στὴν κυρὰ κι ὄχι σὲ μένα; ρώτησε τελεταῖα ὁ σενεσάλος κοιτάζοντας ἐπικίνδυνα τὸν Σγουρό.

— Ταξιδεύω στοὺς τόπους σας γιὰ πρώτη φορά, ἀποκρίθηκε τὸ παιδάριο, δὲν ἤξερα ἂν ἡ εὐγενεία σου βρίσκεται στὴν 'Ανδραβίδα ἢ στὴν Καλαμάτα. Ἔμαθα στὸ δρόμο πὼς ἡ πριγκηπέσσα εἶναι στὴν Καλαμάτα καὶ στοχάστηκα πὼς κ' ἐλόγου σου θὰ βρίσκεσαι ἐδῶ, ἀντάμα μὲ τὴν κούρτη.

Στραβομουτσούνιασε ὁ Σαὶντ-'Ομέρ. Δὲν τοῦ ἄρεσε νὰ δείχνεται πὼς αὐτὸς ἔχει τ' ἄδικο κ' ἕνας βιλάνος τὸ δίκιο. Ἕνα μονάχα καταφύγιο ἀπόμενε τώρα γιὰ τὸν ἐγωϊσμό του: νὰ ἐκτελεστεῖ ἡ ὁρμήνεια τοῦ Σγουρομάλλη.

—Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρέπει νὰ θανατωθεῖ, εἶπε σκύβοντας στ' αὐτὶ τῆς βαρωνέσσας ποὺ παραστεκότανε στὴ σκηνὴ αὐτή.

—Ἔγνοια μὴν ἔχετε, ἄρχοντα σενεσάλο, βεβαίωσε ἡ Μαργαρίτα δίχως νὰ ξεκολλάει τὸ μάτι της ἀπὸ τὸν Σγουρό. Ὁ ἄνθρωπος θὰ θανατωθεῖ.

Ὕστερα ἀπὸ τοῦτο, ἥσυχος πιὰ ὁ Σαὶντ-Ὀμέρ, ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα.

Τὸ ἴδιο βράδυ, ὁ Σγουρὸς ἀναζητοῦσε ἐπίμονα τὸν Κοκκινοτρίχη. Ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο διάλογό τους, τὸν ὄχι καὶ τόσο φιλικό, τὴ μέρα ποὺ τὸ παιδάριο πρωτόρθε στὸ κάστρο, ὁ μενεστρέλος εἶχε κατορθώσει ἀγάλια-ἀγάλια νὰ τοῦ κερδίσει τὴ συμπάθεια. Ἀνταμώνονταν τὸ συνηθέστερο τὰ βράδυα, ὅταν ὅλα γύρω ἡσυχάζουν, σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς αὐλῆς ἢ στὸν περιφερειακὸ δρόμο τῶν τειχιῶν. Ἐκεῖ καθισμένοι, πότε στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ πότε στὴν κώχη μιᾶς τάπιας, κουβεντιάζανε γιὰ τὰ περασμένα καὶ γιὰ τὰ μελλούμενα, γιὰ τοὺς μακρυνοὺς τόπους, τὴ μεγάλη θάλασσα, τὴν κυρὰ τοῦ κάστρου, τὴ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων, τὸ θάνατο καὶ τὴ ζωή.

Λοιπὸν νὰ κουβεντιάσουν γιὰ θάνατο ζητοῦσε κι ἀπόψε ὁ Σγουρὸς τὸν Κοκκινοτρίχη. Γιατὶ τώρα πιὰ ἀμφιβολία δὲν τοῦ ἔμενε καμμιά. Μ' ὅλο ποὺ δὲν εἶχε ἀκούσει τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ σενεσάλου μὲ τὴ βαρωνέσσα, τὸ κάλεσμά του καὶ μόνο ἀπὸ τὸν Σαὶντ-Ὀμὲρ τὰ ἔκανε γι' αὐτὸν ὅλα φανερά: Τὴν ὣς τὰ σήμερα ἄγνωστα τὴ χρωστοῦσε στὴν πριγκηπέσσα. Μὰ τώρα ποὺ ὁ Σαὶντ-Ὀμὲρ γνώρισε τὴν ἄτιμη ἑρμήνεια τοῦ Σγουρομάλλη, τὸ γραμμένο θἄπρεπε βέβαια νὰ πληρωθεῖ...

Τὸ αἷμα του ἔφερνε βόλτες ξαφνικές, σβουριχτές, καὶ πάλι ἀναρουφιόταν. Ὁ συγγενὴς ὁ δικός του, πουλάει τὴν ὀρθοδοξία στὸ Φράγκο, ποιὸς ξέρει γιὰ ποιὰ σιχαμερὴ ἀντίχαρη... Ὤχ! καὶ νὰ συλλογιέσαι πὼς ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες τὸν εἶχε στὰ χέρια του τὸν Σγουρομάλλη, πὼς στάθηκε κάμποσην ὥρα κλεισμένος μέσα σὲ μιὰ κάμαρα τοῦ Μυτζηθρᾶ μονάχος μαζί του. Τότε νὰ ἤξερε ὅ,τι ξέρει τώρα, μὲ πόση ἀγαλλίαση θὰ χούφτιαζε ἕνα λεπίδι νὰ τοῦ τὸ μπήξει στὸ πλευρό! Μὰ ὄχι, τίποτα δὲν ἤξερε τότε, εἶταν ἀκόμα ἄπραγος, ὀρνίθι, καὶ τὸν κοίταζε τὸν προδότη μὲ στόμα ἀνοιχτὸ ἀπὸ θαυμασμὸ καὶ καρτεροῦσε τὴν προστασία του, τὴ στοργή του.

Ποῦ διάτανο εἶναι ἀπόψε τοῦτος ὁ Κοκκινοτρίχης! Ἄνοιξε ἡ μαύρη νύχτα τὸ στόμα της καὶ τὸν κατάπιε; Φέρνει βόλτες ἀνήμερες ὁ Σγουρός, ἀνεβαίνει στὰ χαγιάτια, κατεβαίνει στὰ κελλάρια, ψαχουλεύει στὴ σκιὰ τῆς αὐλῆς, κατηφορίζει στὸ διάζωμα τῶν τειχιῶν, ὅμως πουθενὰ δὲν τὸν βλέπει. Ψάχνει μανιακά, ἀψηφώντας ἀκόμα καὶ τὸν κίνδυνο νὰ τὸν προσέξουν, νὰ τὸν βάλουν στὰ σίδερα. Ἰδέες παράφορες περνᾶνε ἀπὸ τὸ μυαλό του: Νὰ μπεῖ κλεφτὰ στοὺς στάβλους, ν' ἁρπάξει τὸν Ἀστρίτη καὶ νὰ λακήσει, στὰ τέσσερα. Ὅμως ἡ κάτω σιδερόπορτα εἶναι σφαλιστή. Νὰ κρεμαστεῖ μ' ἕνα σκοινὶ ἀπὸ τὸ τειχὶ καὶ νὰ φύγει τρέχοντας μέσα στὴ νύχτα. Δὲ θὰ τὸν δοῦνε οἱ βιγλάτορες; Νὰ προσμένει τὴν αὐγὴ καὶ τότε νὰ ξεκόψει ἀνακατεμένος μὲ τοὺς χωριάτες ποὺ μπαινοβγαίνουν κουβαλώντας σὲ φορτωμένα ζῶα τὶς σοδιές... Ὅλα τοῦτα εἶναι καὶ τολμηρὰ κι ἀνέμυαλα. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, ναί... τὸν

παίρνουνε μακρυά της, μακρυὰ ἀπὸ τὴ μοναδικὴ γυναῖκα ποὺ ὀνειρεύτηκε στὴ ζωή. Ἂν... ἂν ἔτρεχε σ' αὐτήν, καὶ τῆς μιλοῦσε, καὶ τῆς ἔλεγε τὴν ἀπελπισία του;...

Ἡ σκέψη τούτη δὲν εἶναι πιὸ φρόνιμη ἀπὸ τὶς προηγούμενες, ὅμως ἔχει τὸ βαρὺ θέλγητρο νὰ τὸν ξαναφέρνει κοντά της, ἀκόμα πιὸ κοντὰ ἀπὸ τώρα. Βρίσκει ἐπιχειρήματα πλήθια νὰ τὴν τονώσει: Τὸ κάτω-κάτω πριγκηπέσσα εἶναι, ἄρα δυνατότερη κι ἀπὸ δέκα μαζὶ σενεσάλους. Ὕστερα, τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ τῆς ἐξηγηθεῖ γιὰ μιὰ φορὰ ξεκάθαρα, πέρα γιὰ πέρα, νὰ ξεδιαλύνει τὴν παρεξήγηση ποὺ βαραίνει τὴ ζωή του καὶ ποὺ τὸν ἀναγκάζει νὰ φεύγει κυνηγημένος, σὰν ψυχὴ κολασμένη, ἀπὸ παντοῦ. Ναί, ναί, στὴν πριγκηπέσσα θὰ τρέξει, θὰ προσπέσει καὶ θὰ τῆς πεῖ: «Ὄχι, ὄχι, δὲν ἔρχομαι νὰ σοῦ ζητήσω χάρη, οὔτε συμπόνια! Οἱ ἄντρες δὲ ζητᾶνε ποτὲ προστασία ἀπὸ γυναῖκα. Σοῦ ζητῶ μονάχα νὰ μ' ἀκούσεις, νὰ μὲ δικάσεις μονάχη σου, κι ἂν μὲ κρίνεις ἄξιο γιὰ θάνατο, θανάτωσέ με!»

—Ἂ μπᾶ! ἡ θηλειὰ τῆς κρεμάλας δὲν εἶναι ἡ ἀγκαλιὰ ποὺ πρέπει στὸ λαιμό σου, παλληκάρι μου, εἶπε περιγελώντας μιὰ φωνὴ βραχνὴ κοντὰ στὰ πόδια του.

Εἶχε ξεχαστεῖ καὶ μονολόγησε δυνατά· τὸν ἄκουσαν. Καρφώθηκε στὸν τόπο, παγωμένος. Ἀπὸ τὴ φωνὴ ὡστόσο ἀναγνώρισε τὸ πλάσμα ποὺ ἀναδευόταν στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς. Δόξα νἄχει ὁ Θεός! εἶταν ὁ Κοκκινοτρίχης.

— Ποῦ ἤσουνα; σ' ἔψαχνα ὁλοῦθε! ἔκανε ἀνακουφισμένος τέλος κ' ἔπεσε καθιστὸς δίπλα.

— Εἶχα ἄλλες δουλειές, ἀποκρίθηκε ὁ μενεστρέλος ἀόριστα, δίχως ν' ἀποσώσει τὴν ἐξήγηση, κατὰ τὸ συνήθειό του.

Κάθονταν δίπλα-δίπλα, ἀγκαλιάζοντας τὰ καλάμια τῶν ποδιῶν τους. Τὸ μισοφέγγαρο εἶχε ψηλώσει, ὅμως τὴ δική τους τὴ γωνιὰ τὴν ἔθαβε πηχτὴ σκιά. Ἀπὸ δίπλα, στοὺς στάβλους, κάπου-κάπου ἕνα ἄλογο ἀναταραζότανε στὸν ὕπνο του, φρούμαζε καὶ βροντοῦσε μουγγὰ τὸ πέταλο στὸν στοιβαγμένο χάμου σανό.

Ἀνυπόμονα, λαχανιαστά, ὁ Σγουρὸς ἀνιστόρησε στὸ μενεστρέλο τὰ σημερινὰ περιστατικά. Ἡ φωνή του εἶταν πνιχτή, μὲ τὰ φλετουρίσματα ὅμως τῆς καρδιᾶς του ἀνέβαιναν στὸ λαιμό του ξαφνικὰ ξεσπάσματα. Ὁ Κοκκινοτρίχης ἀτάραχος, μισοξαπλωμένος ἄνετα, τὸν ἄκουγε μὲ ὑπομονή.

—Ὅλ' αὐτὰ τὰ ξέρω, εἶπε σὰν ἡ ἀφήγηση πῆρε τέλος.

— Τὰ ξέρεις; Ποῦ τὰ ξέρεις!

— Τὰ ξέρω. Ἡ τύχη σου δὲν εἶναι καὶ τόσο ἄσχημη ποὺ φαντάζεσαι, παλληκάρι μου.

Συχνὰ τὸ εἶχε παρατηρήσει στὶς συνομιλίες τους ὁ Σγουρός: Ἤξερε πολλὰ πράματα ὁ Κοκκινοτρίχης, πολλὰ κι ἄγνωστα γιὰ τοὺς ἄλλους ἐκεῖ μέσα. Τόσες μέρες τώρα δὲν εἶχε κατορθώσει τὸ παιδάριο ν' ἀνακαλύψει ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς μάζευε τὶς πληροφορίες του ὁ μενεστρέλος. Τὸ μόνο ποὺ εἶχε παρατηρήσει εἶτανε πώς, τὴν ἡμέρα, πολὺ σπάνια τύχαινε νὰ τὸν ἰδεῖ.

— Δὲν ξέρω τί θὲς νὰ πεῖς, ἀποκρίθηκε δύστροπα, νευρωμένος

γιὰ τὴν κρυψίνοια καὶ τὴν ἀταραξία τοῦ ξένου. Τὸ μόνο ποὺ νιώθω εἶναι πὼς πρέπει νὰ δοθεῖ ἕνα τέλος σὲ τοῦτο δῶ τὸ μπέρδεμα.

— Τὸ νοῦ σου! μὴ βιαστεῖς, ἔκανε ὁ Κοκκινοτρίχης κ' ἔβαλε τὸ χέρι του μαλακὰ πάνω στὸ μπράτσο τοῦ Σγουροῦ. Ἡ μοῖρα ἔχει περισσότερο νοῦ ἀπὸ σένα. Κι ἀπὸ μένα, πρόσθεσε γελώντας ἄφωνα.

Κάθησαν ἀκόμα λίγο δίπλα - δίπλα, δίχως νὰ μιλᾶνε. Κοιτάζανε τὸ μισοφέγγαρο ποὺ ἀνέβαινε στὸν οὐρανό. Εἴταν κρουσταλλένιος ὁ οὐρανὸς καὶ κρύος, νύχτα τῆς πρώτης ἄνοιξης. Πιπέριζε στὰ ρουθούνια ὁ ἀέρας, μυρίζοντας σανὸ βρεμένο. Ὁ Σγουρὸς ἔδωσε μιὰ καὶ σηκώθηκε.

— Καληνύχτα!

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση. Τράβηξε σκυθρωπὸς γιὰ τὴν κάμαρά του. Ἀνεβαίνοντας τὴ σκάλα, στοχαζότανε πικρὰ πὼς οὔτε καὶ τοῦτος ὁ μοναδικὸς ἄνθρωπος ποὺ ἔλεγες πὼς θὰ συμμεριστεῖ τὴ θλιβερή του θέση, φανέρωσε καμμιὰ συγκίνηση. Τοῦ εἴταν γραφτὸ λοιπὸν νὰ πάει ἄκλαυτος. Ἡ θύμιση τοῦ κακόμοιρου τοῦ Ζερβοχέρη τοῦ ἦρθε γιὰ πρώτη φορὰ στὸ νοῦ, ὕστερα ἀπὸ τόσες μέρες. Ἄχ, ἐκεῖνος εἴταν ἄνθρωπος!... Καὶ σφίχτηκε μὲ νοσταλγία κρυφὴ ἡ καρδιά του.

Τὴν ἄλλη μέρα ὡστόσο τίποτα τὸ ἀσυνήθιστο δὲν τοῦ ἔτυχε. Οὔτε καὶ τὴν παράλλη. Ἀπορημένος καθότανε νὰ περιμένει τὸ μοιραῖο καὶ σάστιζε ποὺ δὲν τὸ ἔβλεπε νἄρχεται. Τὴν ἀπόφασή του νὰ παρουσιαστεῖ στὴν πριγκηπέσσα τὴ νέκρωσε μέσα του, δίχως νὰ ξέρει κι ὁ ἴδιος γιατί, ἡ κουβέντα τοῦ Κοκκινοτρίχη. Κ' οἱ σκέψεις του γιὰ φευγάλα ἀκόμα περισσότερο κρύωναν. Ξανάβρε τὸ μενεστρέλο καθισμένον στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς τὴν τρίτη νύχτα ἀπὸ τὸ μισεμὸ τοῦ Σαὶντ - Ὀμέρ, ὅμως δὲ μίλησαν καθόλου γιὰ τὰ ἴδια. Ὁ Σγουρὸς ἀπόφυγε ἀπὸ περηφάνεια, ὁ ἄλλος δὲν ἔδειξε οὔτε πὼς ἀναθυμᾶται κὰν τὸ περιστατικό.

Τὴν τέταρτη νύχτα ὡστόσο, καθὼς γύριζε στὴν κάμαρά του, κάτι παράδοξο τοῦ ἔτυχε.

Εἶχε μόλις προβάλει στὸ χαγιάτι, ξεμπουκάροντας ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ σκάλα, ὅταν τ' αὐτί του πῆρε τρίξιμο ἀπὸ βήματα, κάτω, στὴν ἔρημη αὐλή. Εἴταν περπάτημα ἀντρίκιο, ζωηρό. Ἔσκυψε νὰ κοιτάξει.

Δὲν εἶδε τίποτα στὴν ἀρχή. Ὁ ἄνθρωπος θὰ προχωροῦσε φαίνεται κάτω ἀπὸ κάποιο χαγιάτι, σύρριζα στοὺς τοίχους ποὺ ἔκρυβε ἡ σκιά. Ξάφνου πρόβαλε ἐκεῖ - δά, σχεδὸν κάτω ἀπὸ τὰ κάγκελα τοῦ Σγουροῦ, στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Δὲν εἴτανε μόνος. Ἕνα παιδόπουλο τὸν συνόδευε, ἀλαφροπατώντας, τὸ ἴδιο ἐκεῖνο ποὺ εἶχε πρωτοδηγήσει τὸν Σγουρὸ στὴν κάμαρά του.

Στάθηκαν μιὰ στιγμὴ κι ἀνταλλάξανε δυὸ - τρεῖς κουβέντες. Τὸ παιδόπουλο κάτι ἔβαλε στὸ περσίκι του εὐχαριστώντας, ἴσως κανένα πουγκί. Ὁ ἄντρας τυλίχτηκε στὸ ταμπάρο του κι ἀνοίγοντας τὸ βῆμα δρασκέλισε τὴν αὐλή. Τότε, μεμιᾶς, βλέποντας τὴ μπέρτα τούτη ποὺ πλαταγίζει μαλακὰ στὸ νυχτερινὸν ἀέρα, ὁ Σγουρὸς ἀνατρίχιασε. Γαντζώθηκε στὴν κουπαστὴ γιὰ νὰ μὴν τρεκλίσει. Ὁ ἄντρας ποὺ ξεμάκραινε στὴ φεγγαρόλουστη αὐλὴ μὲ τὸ βουβὸ χαμοπέταμα τοῦ ὄρνιου, εἴταν ὁ ἴδιος ὁ ψευτοκαλόγερος τοῦ Μυτζηθρᾶ, ὁ πράχτορας τοῦ Σγουρομάλλη.

Δὲ μπόρεσε νὰ σαλέψει τὸ παιδάριο, δὲ μπόρεσε νὰ σπάσει τ' ἀμπόδεμα ποὺ τὸ κάρφωνε στὴ θέση του, παρὰ μόνον ἀφοῦ ὁ ἄγνωστος εἶχε καταχωνιαστεῖ στὴ χωνευτὴ πέτρινη σκάλα. Ἔφευγε ἀπὸ τὸ κάστρο. Ὅμως ἦρθε! Ἦρθε... Ἄρα ἀνακάλυψε τὸ λημέρι του. Καὶ τώρα ἄλλη μιὰ σκοτεινὴ ζάρα ξεσκεπαζότανε στὴν ἱστορία τῆς γραφῆς, συνειρμὸς αὐτόματος ἀπὸ συλλογισμοὺς λειτουργοῦσε, κ' ἕνα χέρι ἀόρατο ἔγραφε πάνω στὸ μεγάλο ἀσπρουδερὸ φύλλο τῆς αὐλῆς, μὲ γράμματα ὁλοκάθαρα, τὴν ἐξήγηση: Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔκλεψε τὴ γραφὴ μαχαιρώνοντας τὸ μαντατοφόρο κατὰ διαταγὴ τοῦ Σγουρομάλλη, παραμόνεψε τὸν ἀνηψιὸ τοῦ πρωτοστράτορα στὴ Μεσαρέα, ἔχασε ἀναπάντεχα τ' ἀχνάρια του, τὰ ξαναβρῆκε πάλι στὴν Καλαμάτα, εἰδοποίησε εὐθὺς τὸν Σαὶντ-Ὀμὲρ κ' ἐρχότανε σ' ἀδιάκοπη συνεννόηση μὲ τοὺς ἐδῶ Φράγκους.

Τοῦτα ἀνάδευε μέσα στὸ νοῦ του ἕνα μεγάλο μέρος τῆς νύχτας, κλεισμένος στὴν κάμαρά του, ὁ Σγουρός. Ὁ Σαὶντ-Ὀμὲρ εἶχε φύγει, κι ὅμως ὁ φονιᾶς ἦρθε ἀπόψε στὸ κάστρο, νύχτα, καὶ κάποιον ἀντάμωσε. Ὁ κάποιος αὐτὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἐχθρὸς δικός του, τοῦ Σγουροῦ. Ποιὸς ὅμως; Ἡ ἴδια ἡ πριγκηπέσσα; Ὤ, πίκρα! Ἢ μήπως ἡ βαρωνέσσα ἡ ἀδερφή της, ποὺ παραστάθηκε στὴν ἐξέτασή του ἀπὸ τὸ σενεσάλο καὶ ποὺ τὸν κοίταζε ὅλη τὴν ὥρα ἔτσι ἄπληστα;..

Κοντὰ τὰ χαράματα, τὸν πῆρε ὁ ὕπνος, καὶ ξύπνησε ἀργὰ τ' ἄλλο πρωΐ. Σὰ νὰ εἶχε συνηθίσει ἀπὸ τὰ πολλὰ στὶς ἀγωνίες καὶ πιὰ δὲν τοῦ ἀναστάτωναν ὁλοκληρωτικὰ τὴν ψυχή. Ἡ νιότη του, στὸ βάθος, ἔβγαινε πάντα δυνατότερη. Ξύπνησε ξεκούραστος, φρέσκος, καὶ καθὼς γίνεται πάντα τὸ πρωΐ, καταφρόνεσε τὶς ἀνησυχίες του τῆς περασμένης νύχτας.

«Δὲ βαριέσαι! συλλογίστηκε, μιὰ γυναίκα θὰ μὲ βάλει ἐμένα κάτω; Ἢ μήπως ὁ χοντροκέφαλος ἐκεῖνος ὁ σενεσάλος!... Δέκα μαζὶ Φράγκοι δὲν ἔχουνε τὴ γνώση μισοῦ Ρωμιοῦ.» Τεντώθηκε σὰ νεαρὸ λαγωνικό, τάνυσε τὰ μέλη του καὶ γέλασε μονάχος. Τὸ ἔνιωθε τόσο σφιχτὸ καὶ μαζὶ τόσο λυγερὸ τὸ κορμὶ τοῦτο! Ἴδιο καλοδουλεμένο ἀτσάλι. Μπροστὰ στὸ διαπλατωμένο παραθύρι του, ἀνάσαινε βαθιά, ἴσαμε κάτω στὸ διάφραγμα, τὸν κοφτερὸ ἀνοιξιάτη ἀέρα. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀδράνεια ἀπὸ καιρὸ τὸν βάραινε, καταντοῦσε ἀρρώστεια τῆς ψυχῆς. Θὰ ἤθελε νὰ τρέξει, νὰ λαδώσει τοὺς ἁρμούς του, νὰ παίξει μὲ λεπίδες, νὰ ζυγιαστεῖ ἐπικίνδυνα πάνω ἀπὸ γκρεμνό. Κάποιες στιγμές, ἀναθυμότανε νοσταλγικὰ τὶς ὧρες ποὺ τὸν κυνηγοῦσαν γιὰ ροβολάτορα στ' Ἀνάπλι. Ἀχ ναί, τότε, τότε ποὺ λαχάνιαζε καὶ ποὺ ρουφοῦσε ἄπληστα, κοντανασαίνοντας, τὸν ἀέρα, τότε μονάχα γευότανε στ' ἀλήθεια τὴν οὐσία τῆς ζωῆς.

Κατέβηκε στὴν αὐλὴ ἀλαφρός, χαρούμενος, μὲ περπατησιὰ λεβέντικη. Κατὰ βάθος δὲν τοῦ κακοφαινότανε καθόλου ποὺ εἶχε γίνει ἀναπάντεχα πρόσωπο σημαντικὸ καὶ τὸ κυνηγᾶνε, τὸ δολιεύονται, τὸ καταδικάζουν σὲ θάνατο ἀκόμα. Στὴν αὐλή, οἱ γερακάρηδες γυμνάζανε τὰ ὄρνια. Στὰ χέρια τους, κρατούσανε λουριὰ μακρυὰ μὲ δεμένα στὴν ἄκρη κόκκινα κουρέλια ποὺ παρασταίνανε τὰ πουλιά, καὶ τὰ σβουρίζανε σὰ σφεντόνες. Τὰ γεράκια, ποὺ εἶχαν πηδήξει ἀπὸ τοὺς γρόθους, σαΐτευαν ἀνηφορικὰ τὸν ἀέρα, κόβανε βόλτες στὰ μεσούρανα κ' ὕστερα χυμοῦσαν κάτω, νὰ πέσουν σὰν πέτρες πάνω στὰ κόκκινα δολώματα. Τρέμιζαν τὰ δεμένα στὶς λιανές τους γάμπες κουδουνάκια, κι ὁ πρωϊνός, ὁ διάφανος

αέρας, αηδονούσε ολοῦθε ἀπὸ κρουσταλλένια κουδουνίσματα ποὺ κατρακυλᾶνε τὸν κατήφορο ἢ σβήνουνε τ' ἀψήλου.

Πέρασε μὲ τὸ κεφάλι στητὸ ἀνάμεσα στοὺς γερακάρηδες καὶ στὶς δοῦλες ποὺ κουβαλούσανε νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι. Τοῦ φάνηκε πὼς ἡ ἐμφάνισή του τραβοῦσε τὴν προσοχή. Χάρηκε τὴν πρόσκαιρη τούτη δημοτικότητα καὶ στύλωσε ἀκόμα περισσότερο τὸ κορμί του. Ἔκανε μιὰ βόλτα μὲ ὕφος ἀνώτερο στὰ τειχιά, στὶς μεσαυλές, στὰ λιακωτὰ καὶ στὰ χαγιάτια. Τὰ χτίρια τοῦ κατώτερου προσωπικοῦ εἶταν πολλὰ καὶ σ' ὅλα μποροῦσε λεύτερα ν' ἀλωνίσει. Ὅμως τ' ἀρχοντικὰ τοῦ εἶταν ἀπαγορεμένα. Ἐκεῖ στὰ δώματα ὅπου κονεύουν οἱ ἱππότες μὲ τοὺς σκουταράτους, οἱ γυναῖκες, ἡ πριγκηπέσσα τέλος, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ξανοιχτεῖ. Τὰ θωροῦσε πάντα ἀπὸ μακρυὰ καὶ ρέμβαζε. Αὐτὸ γινότανε τὰ βράδυα, τότε ποὺ ἡ μεγάλη αὐλὴ ἄδειαζε, καὶ ποὺ τὸ φιλότιμό του δὲν ἔτρεχε κίνδυνο κανένα. Ἡ ψυχή του μποροῦσε τότε λεύτερα νὰ ὀνειρευτεῖ.

Τὸ μεσημέρι, στὸ μαγερειό, βρέθηκε πάλι ἀντάμα μὲ τοὺς γνώριμούς του υπηρέτες. Ὁ σταβλίτης χαριεντιζότανε μὲ τὴ Βαρβάρα, ὁ φραγκοκαλόγερος ἔπινε στὴ γωνιά του γεμᾶτος ἀξιοπρέπεια κ' ἐμβρίθεια. Εἶτανε κ' οἱ ἄλλοι ὁμοτράπεζοι, ἀπὸ τοὺς περαστικοὺς ἐκείνους ποὺ ἀνανέωναν ὁλοένα τὸ μικρὸ λαὸ τοῦ κάστρου. Ὅλοι τους, μόλις αὐτὸς μπῆκε, σώπασαν, τὸν κοίταξαν κλεφτά.

Τὸ πράμα, τώρα, τοῦ ἔκανε ἐντύπωση. Σὰν κάτι καινούργιο νὰ εἶχε μεσολαβήσει, κάτι ποὺ τὸν ἀφοροῦσε ἄμεσα καὶ ποὺ τοῦ ἔμενε ἄγνωστο ὡστόσο. Κάθησε ἀπορημένος. Ἡ Βαρβάρα, ποὺ τὸν καλοκοίταζε πάντα, τοῦ ἔφερε τὸ φαΐ καὶ σύγκαιρα τοῦ ἔριξε μιὰ ματιὰ γεμάτη ἀνησυχία.

Σιγὰ - σιγὰ οἱ κουβέντες ξαναβένανε γύρω. Κάμποσοι σαγιτάτορες καθισμένοι δεξιά, χωράτευαν μεγαλόφωνα καὶ πίνανε μ' ἀπληστία. Εἴχανε βάλει στοίχημα μ' ἕνανε τῆς παρέας τους ποὺ κοκορευότανε πὼς θὰ πιεῖ ἕνα κράνος ξέχειλο κρασί. Ἀναποδογύρισαν τὸ ἀσημοκαπνισμένο κράνος, ἀδειάσανε μέσα δυὸ μουρχούτια καὶ τοῦ τὸ πασάρανε. Βούτηξε κεῖνος τὸ κεφάλι του κι ἄρχισε νὰ πίνει μὲ μεγάλες καταπισές. Οἱ ἄλλοι γύρω βροντούσανε στὴν τάβλα τὶς γροθιές τους, ξεκαρδισμένοι.

Ὁ νεαρὸς γερακάρης μπῆκε καὶ τράβηξε κατὰ κεῖ ποὺ κάθονταν οἱ σύντροφοί του.

— Μάθατε τὸ μαντᾶτο; ρωτάει φωναχτά. Ὁ Ντελιούριας φουντάρησε στὰ νερὰ τῆς Ἀρκαδιᾶς!

Κάποιο νόημα θὰ τοῦ κάνανε, γιατὶ ἡ κουβέντα κόπηκε στὸ στόμα του. Τοὺς κοίταξε σαστισμένος, ὕστερα τὸν Σγουρό, καὶ σκύβοντας ἄρχισε νὰ μιλάει χαμηλόφωνα κι αὐτός. Τοῦ φάνηκε τοῦ Σγουροῦ μιὰ - δυὸ φορὲς πὼς ἔβλεπε κάποιους ἀπὸ τοὺς γερακάρηδες νὰ τὸν κοιτάζουν λοξὰ καὶ νὰ καμώνονται τὸν ἀδιάφορο μόλις γύριζε πάνω τους τὰ μάτια.

Ὅμως, ἄθελά του, εἶχε πάψει τώρα νὰ προσέχει. Ὁ νοῦς του γύριζε ἀλλοῦ, κεντρισμένος ἀπὸ τὴν πρώτη κουβέντα τοῦ νεαροῦ γερακάρη. Πάλι ὁ Ντελιούριας!... Δὲν εἶτανε τάχα σὰν ἕνα σημάδι ἀλλόκοτο τούτη ἡ περιοδικὴ ἐμφάνιση τοῦ Ἀραγωνέζου κουρσάρου στὴ ζωή του; Ἡ μορφὴ τοῦ Κοκκινοτρίχη, μὲ τὴν ἐντύπωση τῆς ἡμέρας ποὺ πρωτογνωρίστηκαν, τοῦ ἦρθε, δίχως νὰ ξέρει γιατί, στὸ νοῦ. «Πρόσε-

ξες τὸ σημάδι της; στὸ μελίγγι της τὸ ζερβὶ εἶναι τὸ σημάδι...» Ἀλήθεια, πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὴ μέρα κείνη τοῦ εἶχε ξανάρθει στὸ νοῦ ἡ θύμιση τῆς μισοτελειωμένης κουβέντας τοῦ Κοκκινοτρίχη. Τί μποροῦσε νὰ ξέρει ὡστόσο αὐτός; Οἱ ἄνθρωποι τοῦ εἴδους του εἶναι παράξενοι ἀγῦρτες. Ὅσες φορὲς τὸν ξαναρώτησε ἀπὸ τότε, ἀρνήθηκε κεῖνος νὰ τοῦ δώσει καθαρότερη ἐξήγηση· χαμογελοῦσε μονάχα, κοιτάζοντας ἀλλοῦ.

Ζάλη ἀνάλαφρη, ἀποκάρωμα τοῦ μεσημεριοῦ ὕστερα ἀπὸ τὸ φαῒ καὶ τὸ πιοτό, θόλωνε τὸ νοῦ του. Ἄκουγε σὰν πίσω ἀπὸ παχὺ παραπέτασμα τὰ χοντρὰ γέλια τῶν στρατιωτικῶν, τοὺς γερακάρηδες ποὺ σιγοκουβέντιαζαν βουΐζοντας σὰ μελίσσι, τὰ χαχανητὰ καὶ τὰ τραγούδια.

Ἡ Βαρβάρα εἶχε καθήσει σ' ἕνα σκαμνὶ κοντὰ στὸ τζάκι καὶ δίπλα της, ἀνακούρκουδα χάμου, ἡ Ὑπατία. Ὁ Ρωμιὸς καλόγερος, μὲ ἀγκῶνες ριγμένους στὴν τάβλα, ἔσκυβε τὸν πουλακιδένιο λαιμό του μπροστὰ κ' ἔλεγε:

— Διαβάστε τὴν Ἀποκάλυψη, διαβάστε! «Καὶ ἐστάθην ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον, ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτά, καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα βλασφημίας.»

— Χριστέ μου! σύγκρυο μὲ πιάνει, ἔκανε ἡ Βαρβάρα χαϊδεύοντας τὰ χοντρά της μπράτσα.

— Τί εἶναι τὰ δέκα κέρατα; ρώτησε χαζὰ ἡ Ὑπατία.

Ὤ ναί, ναί, τὸν κοίταζαν. Δίχως νὰ τὸ θέλει, ἔνιωθε γύρω του τὶς κλεφτὲς ματιὲς νὰ τὸν κεντᾶνε σποραδικά, σὰ βελόνια. Στύλωσε τὸν κορμό του καὶ γύρισε τὰ μάτια του ἕνα γύρο, αὐστηρά. Εἶδε τὰ κεφάλια νὰ σκύβουν. Τοῦ πέρασε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἡ ἰδέα νὰ ζητήσει ἐξήγηση, ὅμως τὸ βρῆκε ἀνάξιό του. Ἀπόφαγε ἀμίλητα, σηκώθηκε σκυθρωπὰ καὶ βγῆκε ἔξω.

Πάλι τοῦ φάνηκε, καθὼς διέσχιζε τὸ μαγερειό, πὼς οἱ κουβέντες εἶχαν πάψει καὶ πὼς οἱ ματιὲς ὁλονῶν τὸν συνόδευαν.

Πέρασε τὴν αὐλὴ μὲ τὸ ἴδιο ἀργὸ καὶ θεληματικὰ ἐπιβλητικὸ βάδισμα, συλλογισμένος ὅμως τώρα. Μιὰ στιγμή, ἐκεῖ ποὺ ἔκανε νὰ στρίψει γιὰ ν' ἀνέβει στὴν κάμαρά του, κάτι ἀόρατο σὰ νὰ τὸν σταμάτησε. Ἀνασείστηκε μ' ἕνα συναίσθημα ἀκαθόριστης δυσαρέσκειας καὶ κοίταξε γύρω του μὲ ἀπορία. Δυὸ ζευγάρια μάτια, ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὸ χαγιάτι τοῦ ἀρχοντικοῦ, τὸν κοίταζαν στυλά. Ἡ ματιά του διασταυρώθηκε μὲ τὴν ξένη. Εἶταν ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί.

Δὲν τὸν εἶχε ξαναδεῖ ἀπὸ τὴ μέρα κείνη, στὸ σύδεντρο ποὺ ἦρθε νὰ πάρει τὴν πριγκηπέσσα. Τῶν ἀλλονῶν ἀρχόντων οἱ μορφὲς τοῦ εἴχανε γίνει σιγὰ-σιγὰ γνώριμες, κι ἂς μὴν ἤξερε τὰ ὀνόματά τους. Καθημερινὰ σχεδὸν τοὺς ἔβλεπε, πότε νὰ καβαλικεύουνε στὴν αὐλὴ καὶ νὰ ξεκινοῦν ἀκολουθημένοι ἀπὸ τοὺς σκουταράτους, πότε νὰ πεζεύουν γυρίζοντας ἀπ' ἔξω, πότε νὰ κάθονται στὰ χαγιάτια, τὶς λιακαδερὲς ἡμέρες, καὶ νὰ παίζουνε σκάκι, νὰ κουβεντιάζουν ἀναμεταξύ τους καὶ νὰ γελοῦν. Κάποιοι ἀπὸ δαύτους, φανατικοὶ κυνηγοί, γύμναζαν οἱ ἴδιοι στὴν αὐλὴ τὰ γεράκια τους. Μονάχα αὐτὸν δὲν τὸν εἶχε ἰδεῖ ποτέ. Ἀναρωτιόταν συχνὰ τὸ γιατί, κι ἂν βρίσκεται ἀκόμα στὴν Καλαμάτα. Οἱ σταβλίτες τὸν εἶχαν πληροφορήσει πὼς ναί.

Καὶ λοιπὸν νά ποὺ τέλος φανερώνεται ὁ ἱππότης μὲ τὸ γαλάζιο σταυρό. Δὲ φοροῦσε τὴν ἁρματωσιά του τώρα. Εἶχε μακρὺ χιτῶνα τεφρό, μὲ φαρδειὲς βυσσινιὲς φάσες, καὶ τὰ χαλαρά του ξανθόμαλλα ἀναπαύονταν ἀτάραχα στοὺς ὤμους του. Σφίγγοντας τὴ μέση του, κρεμότανε στὸ πλευρό του, ἀντὶς σπαθί, ἕνα πέτσινο ἁπλὸ περσίκι. Τὸ παρουσιαστικό του, καθὼς πάντα, εἶχε κάτι τὸ ἱερατικό.

Κοιτάχτηκαν γιὰ λίγο, δίχως νὰ σαλεύουν. Ἡ ματιὰ τοῦ ἱππότη εἴτανε γαλάζια κι ἀλύγιστη. Τὸ πρόσωπό του εἶχε πάντα τὴν ἀγγελική του τὴν κανονικότητα, ὅμως σὰν κάτι ἀδιόρατο νὰ τὸ ἀλλοίωνε τώρα. Ἡ ἔκφραση εἴτανε σκληρή, μιὰ σκιὰ μελανὴ τοῦ τσάκιζε ἄσχημα τὸ ριζομύτι.

Μηχανικὰ ὁ Σγουρὸς ἀλαφρόσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ μὲ τὸ δεξί του στὴν καρδιὰ ἔγνεψε ἕνα ἀόριστο προσκύνημα. Ὅταν ξανασήκωσε τὸ πρόσωπο τοῦ φάνηκε πὼς ὁ ἄρχοντας δὲν εἶχε κὰν σαλέψει· ὄχι, δὲν τὸν ἀντιχαιρέτησε. Πειραγμένο τὸ ρωμιόπουλο, ἀντιπέρασε καὶ χώθηκε στὸν ἀπόσκιο θόλο τῆς σκάλας.

Ὅμως ἡ ματιὰ τοῦ ἱππότη στεκότανε πάντα μπροστὰ στὰ μάτια του. Τὴν πῆρε μαζὶ στὴν κάμαρά του.

Τὸ ἴδιο βράδυ, ἀνεβαίνοντας ἀργὰ νὰ κοιμηθεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ταχτική του συνάντηση μὲ τὸν Κοκκινοτρίχη, ἔνιωσε σαστισμένος νὰ τὸν σταματᾶνε στὸ σκοτεινὸ χαγιάτι. Ἕνα χέρι ἁπαλὸ εἶχε πιάσει τὸ δικό του καὶ μιὰ ἀνάσα θερμὴ τοῦ τύλιξε τὸ πρόσωπο.

— Ποιὸς νὰ ζεῖ ; ρώτησε ἀγριωπά, ξαφνιασμένος.

Δίχως νὰ τοῦ ἀποκριθοῦν, τὸν τράβηξαν ἀπὸ τὸ χέρι μαλακὰ σὲ δρόμο ἀντίθετο ἀπὸ τὸ δικό του. Εἴτανε χάση καὶ τὸ φεγγάρι δὲν εἶχε ἀκόμα βγεῖ. Μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι, ἔνιωσε πὼς ἀνέβαιναν σκαλοπάτια, ἀνοίγανε πόρτες, περνούσανε κάμαρες ἀδειανές, κατέβαιναν. Τέλος, κάπου σταμάτησαν.

Ἔμεινε ἀσάλευτος, νὰ περιμένει.

Στὴ διαδρομὴ τούτη εἶχε νιώσει καλὰ πὼς ὁ ὁδηγός του εἴτανε γυναίκα. Ἀπὸ τὴν ἀφὴ τοῦ χεριοῦ της τὴ λογάριαζε νέα. Χίλιες ὑποθέσεις διασταυρώνονταν στὸ νοῦ του, τὸ θαμπωμένον ἀπὸ τὴν κατάπληξη. Οἱ πρῶτες του ὑπόνοιες στάθηκαν ἀνησυχητικές: «Τοῦτο εἶναι τὸ τελευταῖο μου βράδυ, εἶχε συλλογιστεῖ. Ἡ ὁρμήνεια τοῦ Σγουρομάλλη ἔπιασε τόπο.» Ὕστερα, προχωρώντας, εἶχε σκεφτεῖ πὼς τὸ ξεμπέρδεμά του ἀπὸ τοὺς Φράγκους δὲν εἴταν ἀνάγκη νὰ πάρει τὸ μυστικὸ κι ἀλλόκοτο τοῦτο χαραχτῆρα. Μποροῦσε νὰ γίνει καὶ στὰ φανερά· ἀφεντάδες δὲν εἴτανε νὰ τὸν κάνουν ὅ,τι θέλανε ; Ὅμως, τότε, τί νόημα εἶχε τὸ ἀναπάντεχο περιστατικό ; Μιὰ σκέψη, κάλλιο κρυφὴ λαχτάρα, ποὺ τοῦ χάραξε γιὰ μιὰ στιγμὴ στὸ νοῦ, τὴν ἔσβησε εὐθὺς ὁ ἴδιος. Ὄχι, ὄχι ! δὲ μποροῦσε νὰ εἶναι αὐτό . . . Θὰ εἴταν ὑπερβολικὰ ὡραῖο . . .

Ἔφτασε στὸ τέρμα, ἢ στὸ σταθμὸ τουλάχιστο τοῦ ταξιδιοῦ του, μὲ τὴν καρδιὰ παλλόμενη, τὴν ἀνάσα πιασμένη. Ποῦ ξέρει κανένας ποτέ ! . . . Στάθηκε νὰ περιμένει ἀφοῦ εἶχε ἀκούσει πιὰ τ' ἀνάλαφρα βήματα τῆς ὁδηγήτρας του νὰ ξεμακραίνουν. Λογάριασε πὼς οἱ ἀρχόντοι θὰ εἴχανε τώρα πιὰ πλαγιάσει. Γυρίζοντας ἀπὸ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν Κοκκι-

νοτρίχη, εἶχε ἰδεῖ τὰ παράθυρα τῆς μεγάλης σάλλας σκοτεινά. Ἡ βεγγέρα εἶχε πάρει τέλος. Ποιὸς λοιπὸν τὸν καλοῦσε τέτοιαν ὥρα σὲ μυστικὴ ἀντάμωση;

Τινάχτηκε νιώθοντας νὰ τὸν πιάνουνε πάλι ἀπὸ τὸ χέρι. Δὲν εἶχε ἀκούσει καθόλου τὰ βήματα ποὺ τὸν ξαναζύγωσαν. Ὑπάκουσε ὡστόσο καὶ πάλι στὸ βουβὸ κάλεσμα, κι ἀκολούθησε. Ἔκαναν μερικὰ βήματα, στάθηκαν, μιὰ πόρτα χάραξε, εἶδε φῶς χαμηλό, ἀπὸ λυχνάρια, τὸν ἀλαφρόσπρωξαν νὰ μπεῖ, καὶ τὸ πορτόφυλλο σφαλίστηκε πάλι πίσωθέ του.

Κοίταξε γύρω μὲ ἄπληστη περιέργεια.

Εἶτανε κάμαρα μέτρια στὸ μέγεθος, ὄχι λουσάτη. Δυὸ λυχνοστάτες στημένοι διαγώνια, φωτίζανε τοὺς ἀσβεστωμένους τοίχους καὶ τὸ πάτωμα τὸ στρωμένο μὲ χρωματιστὰ πλακάκια. Στὸν ἀντικρυνὸ τοῖχο κρεμότανε βαρειὰ καὶ μεγάλη πανοπλία ἐποχῆς περασμένης: κράνος, πελέκι, σκουτάρι, σπαθί, κεφαλοσπάστης καὶ λόγχη. Στὸ πλακόστρωτο κείτονταν σκορπισμένα, κατὰ τὸ συνήθειο τῶν Φράγκων, χορτάρια μυρωδικά, φρεσκοκομμένα. Ἀναδίνανε μιὰ δροσερὴ πνοή, νοσταλγία ὑπαίθρου, ποὺ τὴ λίγωνε ἡ ζεστὴ ἀνάσα τῶν λύχνων, γλυκερὸ χνῶτο καμμένου λαδιοῦ. Κάτω ἀπὸ τὴν πανοπλία, σὲ θρονὶ ἀπὸ μαῦρο ξύλο σκαλιστό, καθότανε στητή, μ' ἀκινησία εἰδώλου, μιὰ νεαρὴ γυναίκα.

Ὁ Σγουρὸς τέντωσε τὰ μάτια του, σάστισε καὶ δυσκολεύτηκε νὰ πιστέψει. Ὡστόσο, νιώθοντας πὼς ἔπρεπε νὰ διορθώσει τὸ γρηγορότερο τὴν ἄργητά του, γονάτισε μὲ τὸ ἕνα πόδι καὶ προσκύνησε τὴν κυρὰ τῆς Ἄκοβας.

—Ἔλα κοντά, βιλάνε! εἶπε ρωμέϊκα ἡ προσταχτικὴ φωνὴ τῆς βαρωνέσσας.

Τινάχτηκε σὰ νὰ τὸν βίτσισαν. Βιλάνος; αὐτὸς βιλάνος;

— Κυρὰ πανέμνοστη, τῆς λέει ὀρθὸς πάλι, συγκρατώντας μὲ κόπο τὴν ὀργή του, δὲν εἶμαι βιλάνος καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς! Εἶμαι εὐγενικόπουλο, βλαστάρι μιᾶς ἀπὸ τὶς πρῶτες φαμίλιες τοῦ Μοριᾶ. Σγουρὸ μὲ λένε, ἂν ἔχεις ἀκουστά! Σγουρό!

Κι ἀναρίχνοντας τὸ ταμπάρο του, ἄνοιξε τὸ χιτώνιο ζερβά, πάνω στὸν κεντημένο μὲ τὸ βελόνι Ἅη-Θόδωρο.

Ἡ βαρωνέσσα τὸν κοίταζε ἀμίλητη. Μιὰ ζάρα σκληρὴ τῆς χάραξε τὸ μεσοφρύδι.

— Εἶσαι Ρωμιὸς ἢ Φράγκος; ρώτησε.

— Ρωμιός, κυρά μου!

— Τότε βιλάνος, ξανάπε ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας κοφτά.

Τὸ μάτι του θόλωσε, ὅμως τὰ δόντια του ποὺ σφίχτηκαν τοῦ χαλινώσανε τὴν ὀργή.

— Εἶμαι ἀπὸ τὸ γένος τῆς μάννας σου, κυρά! τῆς λέει.

Ἡ βαρωνέσσα ταράχτηκε.

— Εἶσαι κακοκέφαλος! κάνει, ὅμως πάλι συγκρατήθηκε. Τὸ ἄσπρο παχουλὸ χεράκι της ἔσφιξε θεληματικὰ τὸ λιονταροκέφαλο ποὺ ἀπόσωνε τ' ἀκουμπιστῆρι τοῦ θρονιοῦ, καὶ τὸ μάτι της ἡμέρεψε, θόλωσε. Κοίταξε γιὰ λίγο ἀμίλητη τὸ νεαρὸ παλληκάρι μὲ τὸ χαλκόχυτο κορμί, τὴν τόση λεβεντιά. Σὰ νὰ τρέμισε τώρα τὸ ὑγρό της βλέμμα.

— Στοχάζομαι, κάνει ἀργά, πὼς δὲ θὰ ξέρεις τὴν τύχη ποὺ σὲ προσμένει...

— Τὴν τύχη, κυρά! Τὴν τύχη μου τὴν πλάθω μονάχος μου ἐγώ, μὲ τοῦτα μου τὰ χέρια.

Ἅπλωσε τὰ χέρια του καὶ τὰ κράτησε τεντωμένα κάτω ἀπὸ τὰ μάτια της. Ἄ! μὰ εἶταν ἀνυπόφορος. Τὸ αἷμα ἀνέβηκε στὸ κεφάλι τῆς βαρωνέσσας καὶ τὰ μάτια της ἄστραψαν. Ὅμως τὰ χέρια του, τὰ γυμνὰ ἴσαμε τοὺς ὤμους, εἶτανε τόσο ὡραῖα, τόσο ὡραῖα!

— Δὲ θὰ ξαναβγεῖς ποτὲ ἀπὸ τοῦτο τὸ κάστρο, ἔκανε καὶ σύγκαιρα ἔνιωσε κ' ἡ ἴδια πὼς ἡ φωνή της δίνει ἄλλο ἀπ' ὅ,τι θἄθελε νόημα στὰ λόγια της. Ποτέ! ξανάπε ἀποροφημένη νὰ τὸν κοιτάζει.

— Ἄμποτε ν' ἀληθέψει ὁ λόγος σου!

Τί ἄσπρα δόντια ποὺ εἶχε! Τὰ δόντια του εἶταν γυαλιστερὰ κι ἄσπρα σὰν ξεφλουδισμένα μύγδαλα.

— Λίγη ζωὴ σοῦ μένει! τοῦ λέει ξαφνικὰ μὲ σκληρὴ φωνή, σφίγγοντας πεισματερὰ τὶς γροθιές της.

Στάθηκε παραξενεμένος νὰ τὴν κοιτάζει, ὅμως ἀτάραχος, δίχως καθόλου νὰ χλωμιάζει.

— Αὐτό... τὸ ἤξερα, πρόφερε τέλος ἄφωνα κ' ἔσκυψε συλλογισμένα τὸ κεφάλι του. Στὸ νοῦ του εἶχε ἔρθει ἀόριστα ἡ σκοτεινὴ προειδοποίηση τοῦ Κοκκινοτρίχη.

— Τὸ ἤξερες; Τὸ ξέρεις καὶ δὲν πέφτεις στὰ γόνατα νὰ ἱκετέψεις, νὰ κλάψεις γιὰ τὴ ζωή σου;... Χά! μαντεύω. Λογαριάζεις πὼς πάντα θὰ βρεῖς τρόπο νὰ ξεκόψεις, νὰ ξεγελάσεις τοὺς Φράγκους, ἔ; Τὴν τύχη σου τὴν πλάθεις μὲ τὰ χέρια σου, εἶπες. Θαρεῖς πὼς θὰ γλυτώσεις ἀπὸ τὰ χέρια μας, ὅπως γλύτωσες κι ἀπὸ τοῦ Σγουρομάλλη!

Ἡ φωνή της εἶχε ἀπότομα δυναμώσει καὶ τὰ μάτια της λάμπανε σκληρά. Ὅμως σὰ νὰ τὴν τρόμαζε κι αὐτὴ τὴν ἴδια τὸ ἀθέλητο τοῦτο ξέσπασμα, κόπηκε ξαφνικά, καὶ τὰ μάτια της, ἀνήσυχα, κοιτάξανε πίσω ἀπὸ τὸν Σγουρό, τὴν πόρτα.

Δὲν τοῦ ξέφυγε τοῦ παιδάριου ἡ στιγμὴ αὐτή. Παρ' ὅλη τὴ σαστισμάρα ποὺ εἶχε νιώσει ἀκούγοντας τ' ὄνομα τοῦ πρωτοστράτορα, παρ' ὅλη τὴν ἀγανάχτηση ποὺ τοῦ ἀναμόχλευε ἡ κατάφωρη τούτη ὁμολογία γιὰ τὶς συνεννοήσεις τοῦ συγγενῆ του μὲ τοὺς Φράγκους, ἡ τρομάρα τῆς βαρωνέσσας τὸν παραξένεψε. Γιατί αὐτὴ ἡ τρομάρα; Δὲν εἶταν λοιπὸν νόμιμη ἡ ἀποψινή της ἐπέμβαση; Ὁ τρόπος ποὺ τὸν κάλεσαν, ποὺ τὸν ἔφεραν μπροστά της, τοῦ ἦρθε στὸ νοῦ. Ἀλήθεια, δὲν ἔμοιαζε καθόλου μὲ τὸν τρόπο ποὺ μεταχειρίζονται γιὰ τοὺς καταδίκους...

Ὅλα τοῦτα τὰ σκέφτηκε ὁ Σγουρὸς γοργά, μέσα σὲ μιὰν ἀστραπὴ τοῦ νοῦ, ὅσο ἀκριβῶς χρειάστηκε ἡ βαρωνέσσα γιὰ νὰ συνέρθει ἀπὸ τὴν τρομάρα της. Κ' εἶχε ἀκόμα τὴν ἑτοιμότητα νὰ συγκρατήσει τὸ πρῶτο του μηχανικὸ κίνημα, νὰ μὴ γυρίσει κι αὐτὸς τὰ μάτια του κατὰ τὴν πόρτα.

Ἡ βαρωνέσσα, ποὺ τὸν κοίταζε τώρα ὑποψιασμένη, δὲ μπόρεσε νὰ διαβάσει τίποτα στὸ πρόσωπό του. Ὄχι, ἡ στιγμιαία τρομάρα της φαίνεται πὼς δὲν εἶχε προδοθεῖ...

— Εἶσαι κακοκέφαλος καὶ φαντασμένος, λέει ἀδιάφορα, αὐταρχικά. Ἡ νιότη σου εἶναι ἀνέμυαλη. Ἂν ἤξερες τί σὲ περιμένει, σίγουρα δὲ θὰ μιλοῦσες μὲ τέτοιον τρόπο. Δὲν πειράζει! σ' τὸ σχωρνάω. Νά, ἰδές. Σοῦ δίνω καὶ τὸ δαχτυλίδι μου γιὰ φίλημα.

Καί, λέγοντας, τοῦ ἅπλωσε τὸ χέρι της τὸ σφιγμένο ἴσαμε τὸν καρπὸ σ' ἐφαρμοστὸ ὁλομέταξο μανίκι.

Δίστασε λίγο, τὴν κοίταξε δίχως κανένα σημεῖο μετάνοιας ἢ ὑποταγῆς, ἔσκυψε καὶ φίλησε τὴ χοντρὴ δαχτυλιδόπετρα. Ἔτσι εἶναι ποὺ ἡ Μαργαρίτα τῆς Ἄκοβας εἶδε τὰ πηχτὰ καστανὰ μαλλιά του, τὰ κυματερά.

—Ἀνέμυαλο παιδί! ἀναστέναξε χαμογελώντας μὲ λιγόθυμη ἀνάσα.

Ἔγινε μιὰ παύση. Τὰ σκορπισμένα στὸ πλακόστρωτο χορτάρια μυρίζανε ρεμβαστικά· πύκνωνε τὸν ἀέρα ἡ γλυκερὴ ἀνάσα τῶν λύχνων.

— Δὲν ἀγαπᾶς τὴ ζωή, Σγουρέ; ρωτάει ἡ βαρωνέσσα ἀφαιρεμένα.

— Τὴ ζωή, κυρά μου; Καὶ ποιὸς δὲν τὴν ἀγαπάει τὴ ζωή!

— Τότε λοιπόν; ἔκανε ἐκείνη καὶ δὲν ἀπόσωσε τὴ φράση της. Ἀνάρριξε μονάχα τὸ μανδύα της, σὰ νὰ ζεσταινόταν, καὶ σιγαναστέναξε.

— Κυρά, κάνει ὁ Σγουρὸς ἀποφασιστικά, δὲν εἶμαι μαντατοφόρος τοῦ Σγουρομάλλη, οὔτε βιλάνος. Ἔχεις τὴν εὐχαρίστηση ν' ἀκούσεις ποιὸς εἶμαι;

Τοῦ ἔγνεψε πὼς ναί, ὀκνά, μὲ τὸ βλέμμα χωνεμένο στὸ ρεμβασμό της. Κ' ἐκεῖνος τῆς μίλησε τότε γιὰ τὴν πατρίδα του, γιὰ τὴν κακοτυχιά του, γιὰ τὴν καταραμένη συγγένειά του μὲ τὸν πρωτοστράτορα τοῦ Μυτζηθρᾶ, γιὰ τὸ ξεστράτισμα ποὺ τὸν ἔφερε στὴν Καλαμάτα. Τῆς μιλοῦσε κι ὅλο κρυφοστοχαζόταν πώς, ὅ,τι τώρα τῆς ἀνιστοράει, ἐκείνη θὰ πάει νὰ τὸ προφτάσει τῆς πριγκηπέσσας, κ' ἔτσι τὰ λόγια του δὲ θὰ χαθοῦν, κ' ἔτσι ἡ γυναίκα τοῦ ὀνείρου θὰ ξανακούσει τ' ὄνομά του.

— Ξεστράτισες λοιπόν, εἶπε συλλογισμένη ἡ Μαργαρίτα, γιὰ νἄρθεις στὴν Καλαμάτα. Καὶ δὲν πῆγες νὰ βρεῖς τὸ σενεσάλο!

— Ξεστράτισα, ναί, ἀποκρίθηκε κοκκινίζοντας, μὲ τὰ μάτια χαμηλωμένα. Ἴσαμ' ἐδῶ μποροῦσε νὰ τῆς ὁμολογήσει· παραπάνω ὄχι.

Μὰ δὲν τὸν ρώτησε· τὸ εἶχε μαντέψει. Καὶ δὲν τὴν ἔνοιαζε πολὺ-πολύ. Τέτοια εἶταν ἡ Μαργαρίτα.

—Ἄκουσε, τοῦ λέει ἀφήνοντας τὸ βλέμμα της νὰ πλανηθεῖ πάνω του θολό. Ἐγὼ σοῦ θέλω καλό. Δὲν πρέπει νὰ σὲ γελάσω λέγοντάς σου πὼς ἡ τύχη ποὺ σὲ προσμένει εἶναι ζηλευτή. Ὅμως ἄφησε νὰ ἰδοῦμε, μὴ θλίβεσαι. Κι ἀνίσως τὸ βρῶ σωστό, κάτι θὰ κάνω γιὰ σένα. Κ' ἔλα πάλι νὰ μὲ βρεῖς, προτοῦ φύγω ἀπὸ τὴν Καλαμάτα...

Τὸν κοίταζε ἀκόμα δίχως νὰ τὸν διώχνει, μὲ κάποιο παράπονο στὰ μάτια της. Τὸν εἶχε ἐλπίσει πιὸ τολμηρό, πιὸ ἀσυλλόγιστο: μὲ θλίψη της τὸν ἔβρισκε ἄπραγο στὶς γυναῖκες. Δὲν εἶχε καταλάβει, ἄχ! δὲν εἶχε καθόλου καταλάβει...

— Σγουρὸ εἶπες σὲ λένε, κάνει πάλι μὲ μυστικὴ ταραχή, γιὰ νὰ πεῖ κάτι, κι ἁπλώνει τὸ χέρι της, τοῦ ἀγγίζει μὲ τ' ἀκροδαχτύλια τὰ μαλλιά του. Πόσων χρονῶν εἶσαι;

— Εἰκοσιτριῶν, κυρά.

— Κ' ἔχεις ὄμορφα μαλλιά! γέλασε ἐρεθισμένη, μὰ σύγκαιρα,

σὰν κάτι ν' ἄκουσε, στύλωσε ἀλαφιασμένη τὸ κορμί της κ' ἔστησε τ' αὐτί.

Δὲ σάλεψε καθόλου τὸ παιδάριο. Ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα σὰ ν' αὐτιαζότανε τώρα κι αὐτὸς ἕνα γοργὸ σούρσιμο νὰ ζυγώνει.

— Πήγαινε, πήγαινε τώρα ! κάνει ἀναστατωμένη ἡ βαρωνέσσα καὶ σηκώνεται πολὺ χλωμή.

Δὲν πρόλαβε νὰ πεῖ τίποτ' ἄλλο. Ἡ πόρτα πίσω εἶχε ἀνοιχτεῖ. Τὰ μάτια τῆς Μαργαρίτας τεντώθηκαν.

Γύρισε κι αὐτός. Καὶ σὰ νὰ εἶχε ξάφνου δεχτεῖ ἕνα κατάστηθο χτύπημα, ταλαντεύτηκε πίσω - μπρός, τοῦ θόλωσαν τὰ μάτια.

Δὲν τὴν ἀναγνώρισε μὲ τὸ πρῶτο τὴ γυναίκεια μορφὴ ποὺ στεκότανε μπροστὰ στὸ πορτόφυλλο. Εἶταν ψηλή, μ' ἀνάστημα βασιλικό, καὶ τὸ πρόσωπό της τὸ ἄσπρο εἶχε μιὰν ἀκινησία μαρμάρινη. Κάτω ἀπὸ τὰ βαρειὰ ματόφυλλα μὲ τὶς μακρυὲς βλεφαρίδες, τὸ ἀσάλευτο βλέμμα κοίταζε κατάματα τὴ βαρωνέσσα. Δὲν εἶπε τίποτα, δὲν ἔκανε χειρονομία καμμιά. Ἡ παρουσία της εἶχε κάτι τὸ ἐπιβλητικὸ καὶ τὸ ἀπίθανο.

Ἔνιωσε νὰ τὸν τραβᾶνε κρυφὰ ἀπὸ τὸ χέρι, πισωπλάτισε σαστισμένος καὶ βρέθηκε πάλι σὲ σκοτάδι βαθύ. Ἕνα βῆλο εἶχε πέσει, καθὼς τόσες ἴσαμε σήμερα φορὲς στὴ ζωή του, κ' ἔκρυψε τ' ὅραμα ἀπὸ τὰ μάτια του. Ἡ ἄγνωστη ὁδηγήτρα τὸν τράβηξε βιαστικὰ κι ἀμίλητα ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς κάμαρες τοῦ νυχτωμένου κάστρου καὶ τὸν ἔβγαλε πάλι στὸ χαγιάτι. Βρέθηκε μόνος. Τὸ λειψὸ φεγγάρι μόλις ἔβγαινε· φῶς κιτρινωπό, νεκρικό, ἀνέτελλε πάνω στοὺς τοίχους καὶ στὶς πλάκες. Μύριζαν ἀόριστα κάποια γιασεμιά.

Πῆρε, πάλι, ἀργά, τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἐρημική του κάμαρα κ' ἔνιωσε πὼς κουβαλάει μαζί του τὸν βαθὺ πόνο μιᾶς πληγῆς ποὺ ξανάνοιξε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ'

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΑΓΕΡΙ

Ι ΔΥΟ ἀδερφάδες εἶχαν μείνει μόνες. Δὲ μιλοῦσε ἡ Ἰζαμπώ. Κοίταζε τὴ Μαργαρίτα ἀσάλευτη, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, τὸ μικρὸ σαγόνι της τεντωμένο, τὰ μάτια μισόκλειστα κάτω ἀπὸ τὰ βαρειὰ ματόφυλλα. Κ' εἶχε τὸ κορμὶ στητό, πολὺ ἴσιο. Ὅμως τὸ βλέμμα της, τὸ θολὸ κι ἀόριστο μέσα στὴν ὑγρὴ σκιὰ ποὺ ρίχνανε τὰ ματόκλαδα, σὰ νὰ γινόταν ὅλο καὶ πιὸ ἔντονο, ὅλο καὶ πιὸ βαρύ.

Ἀναδεύτηκε μὲ δυσφορία ἡ βαρωνέσσα μέσα στ' ἀόρατο πλεμάτι ποὺ τῆς εἴχανε ρίξει καὶ τὴ δέσανε. Ἀναδεύτηκε στὴν ἀρχὴ ἀνήσυχα, ὕστερα μ' ἀγανάχτηση. Μιὰ σκιὰ κακίας τῆς μελάνωσε τὸ κυρτὸ κι ἄσπρο μέτωπο, τὸ μωρουδίσιο.

Ἡ πριγκηπέσσα δὲν εἶπε λέξη. Γύρισε καὶ τράβηξε πάλι κατὰ τὴν πόρτα ὁποῦθε εἶχε μπεῖ.

—Ἰζαμπώ! ἔκραξε ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας. Ἰζαμπώ! καὶ τὰ πονηρὰ ματάκια της γέλασαν. Ποῦ πᾶς; Στάσου!

Στάθηκε ἡ πριγκηπέσσα, δίχως νὰ στραφεῖ.

— Καλὴ ἀδερφή! φωνάζει γελώντας ἡ βαρωνέσσα καὶ τρέχει κοντά της. Γιατί δὲ μοῦ μιλᾶς; Τί σοῦ ἦρθε; Σοῦ κακοφάνηκε ποὺ δέχτηκα τὴν παράκληση αὐτοῦ τοῦ βιλάνου; Θὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια: τὸν λυπήθηκα. Εἴτανε τόσο σκιαγμένος! Δὲν εἶχε τὸ κουράγιο νὰ σοῦ προσπέσει γιὰ τὴ ζωή του καὶ μ' ἱκέτεψε νὰ μεσολαβήσω ἐγώ. Ἔ! δὲν εἶναι δὰ καὶ μεγάλο τὸ φταίξιμο! Οὔτε ἀνακατεύτηκα καθόλου στὰ δικαιώματά σου... Λογάριαζα νὰ σὲ παρακαλέσω μονάχα, ἀνίσως θελήσεις νὰ τὸν λυπηθεῖς...

Σταμάτησε, γιατὶ εἶχε τὴν πρεπούμενη πονηρία νὰ ξέρει πὼς δικαιολογεῖται μονάχα ὁ φταίχτης. Σταμάτησε καὶ βρῆκε πάλι τὸ ατάραχο ὕφος της, τὴν ἀξιοπρέπεια.

—Ὅπως ἐσὺ κρίνεις, κάνε, εἶπε τέλος ἀδιάφορα. Τὸ κάτω - κάτω, ἐμένα τὴν ξέρεις τὴ γνώμη μου: Γιὰ τοὺς τέτοιους, καλὸ γιατρικὸ εἶναι μονάχα ἡ κρεμάλα.

Ναί, τοῦτο εἶταν προτιμότερο. Οἱ δικαιολογίες εἶναι πάντα ὕποπτες, ποτὲ ἡ προδοσία.

Ἄκουσε ἡ πριγκηπέσσα, ὅμως καὶ τώρα δὲν εἶπε τίποτα. Στὸ κατώφλι μονάχα, μὲ φωνὴ ἀναπάντεχα μαλακιά, ἀταίριαστη μὲ τὸ παγερό της φέρσιμο:

— Καλή σου νύχτα, Μαργαρίτα, εἶπε κ' ἔφυγε.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἐκεῖ κατὰ τὸ μεσημέρι, ἡ Γιολάντα ποὺ ἔγνεθε καθὼς κ' οἱ ἄλλες οἱ γυναῖκες ὁλόγυρα στὴν πριγκηπέσσα, ἔκοψε τὸ τραγούδι της καὶ ρώτησε:

— Κυρά μου, ἡ εὐγενία της ἡ βαρωνέσσα εἶν' ἀλήθεια πὼς μᾶς φεύγει;

Δὲν ἤξερε τίποτα ἡ Ἰζαμπώ· δὲν ἀποκρίθηκε.

— Κ' ἐσένα, γλωσσού, ποιὸς σοῦ τὄδωσε τὸ μαντᾶτο; μάλωσε ἡ βάγια.

— Ἐγὼ... δὲν ξέρω τίποτα! Οἱ γυναῖκες της τὸ λένε...

— Γλωσσοῦδες ὅλες σας, κ' ἐσὺ κ' ἐκεῖνες! βρόντηξε ἡ βάγια μὲ τὴ χοντρή, τὴν τρεμάτη φωνή της. Ἄλλο δὲν ξέρετε παρὰ νὰ ξομπλιάζετε τὶς ἀφέντρες σας.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ τσαμπρελιάνος μπῆκε νὰ ρωτήσει τὴν πριγκηπέσσα ἂν ἔχει τὴν εὐχαρίστηση νὰ δεχτεῖ τὸν ἱππότη ντὲ Τουρναί.

— Μετὰ χαρᾶς.

Οἱ γυναῖκες ἔσκυψαν στὴ δουλειά τους, ἀόριστα ταραγμένες. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ ξανθοῦ ἄρχοντα σκόρπιζε ἔτσι πάντα ἀνάμεσό τους ἕνα κρυφὸ καὶ γλυκὸ σύγκρυο. Ἄλλωστε τὸν ἔβλεπαν τόσο σπάνια! Ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς ἄλλους τοὺς ἱππότες, ἐκεῖνος ἀριὰ καὶ ποῦ παρουσιαζότανε στὴν κούρτη. Καὶ καμμιὰ κυρὰ δὲν εἶχε περηφανευτεῖ ποτὲ πὼς ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα του γλυκόλογο. Λέγανε πὼς εἶναι ἁγνός, ἀλαφροΐσκιωτος, κ' ἴσως κάπου — δὲν ξέρανε ποῦ — ταγμένος...

Μπῆκε ντυμένος ἁπλά, καθὼς τὸ συνήθιζε, μ' ἕνα μακρὺ μενεξελὴ χιτώνα. Δὲ φοροῦσε χρυσαφικά, οὔτε γεράκι κρατοῦσε στὴ γροθιά του.

— Ἰωάννη, μὲ θυμηθήκατε λοιπόν; ρωτάει χαμογελαστὴ ἡ πριγκηπέσσα.

Ὁ ἐρχομός του τῆς ἔφερνε πάντα μιὰν αὐγὴ πρόσχαρη στ' ἀχεῖλι. Μπροστά του ἔνιωθε νὰ τῆς ξυπνάει ἡ τόσο καλὰ θαμμένη γυναίκεια της φιλαρέσκεια· κέφι πονηρὸ τὴν κυρίευε νὰ τὸν πειράζει. Ἴσως εἶταν κ' ἡ αἴσθηση πὼς δὲ ριψοκινδυνεύει ἔτσι τίποτα, ἴσως ἡ ψυχόρμητη ἀντίδραση τῆς θηλυκιᾶς ψυχῆς γιὰ τὴν ψυχρότητά του πρὸς τὸ φῦλο της. Μπορεῖ ὅμως κ' ἕνα βαθύτερο προαίσθημα, πὼς μονάχα αὐτὴ κάνει ἐξαίρεση σὲ τοῦτο τὸν κανόνα...

— Εἶμαι πάντα πιστὸς ἱππότης τῆς χάρης σας, εἶπε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ κρατώντας τὰ μάτια του χαμηλωμένα. Τ' ὡραῖο του πρόσωπο εἶταν σήμερα περισσότερο ἀπὸ πάντα σοβαρό.

— Καθῆστε κοντά μου, Ἰωάννη.

Στάθηκε ὄρθιος, δίχως ν' ἀποκριθεῖ στὴν πρόσκληση.

— Περίεργο!... θάλεγε κανένας πὼς κάτι σοβαρὸ ἔχετε νὰ μοῦ πεῖτε, ἔκανε ἡ πριγκηπέσσα κοιτάζοντάς τον ἐρευνητικά.

Κ' ἐπειδὴ δὲν τῆς ἀποκρινόταν, ἔγνεψε στὶς γυναῖκες της νὰ τρα-

δηχτοῦν. Μονάχα ἡ βάγια ἔμεινε στὴν κάμαρα, γιὰ τὸν τύπο. Κι αὐτὴ ὅμως πῆγε στὸ βάθος, ἀνάμεσα στὰ δυὸ παραθύρια, κ' ἐκεῖ κάθησε νὰ γνέθει.

— Σᾶς ἀκούω, ἱππότη.

— Κυρία, ἄρχισε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί, δὲν ξέρω ἂν τὸ μαντᾶτο ποὺ ἔρχομαι νὰ σᾶς φέρω εἶναι γιὰ τὴ χάρη σας τόσο ὀδυνηρὸ ὅσο γιὰ μένα. Πιστέψτε ὡστόσο πὼς τὸ φέρνω κοκκινίζοντας. Στὸ τίμιο καὶ παλιὸ ὄνομα τῶν Τουρναί, τὸ μαντᾶτο αὐτὸ θυμίζει ἕνα στίγμα, καὶ δὲ θὰ ζήσω ἥσυχος ἴσαμε τὴν ὥρα ποὺ ὁ Οὐρανὸς θὰ μ' ἀξιώσει τέλος νὰ τὸ ξεπλύνω!

— Μὲ κάνετε ν' ἀνησυχῶ, εὐγενικέ μου Ἰωάννη...

— Ν' ἀνησυχήσετε, κυρία, ἔκανε ὁ νεαρὸς ἄρχοντας καὶ σηκώνοντας τὸ βλέμμα του κοίταξε κατάματα τὴν πριγκηπέσσα. Θὰ εἶταν παράδοξο ἂν δὲν ἀνησυχούσατε... Ἕνας καταραμένος ἐχθρὸς τῆς χάρης σας, μιὰ ὕπαρξη φευγάτη ἀπὸ τὴν κόλαση, ὁ κουρσάρος ἐκεῖνος ποὺ ἀπαξιώνω νὰ τὸν ὀνομάσω, προβαίνει πάλι στὴ ζωή σας!

— Ἄ, ἔκανε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ χαμήλωσε τὰ μάτια της. Ἀνάλαφρη χλωμάδα θάμπωνε τὸ πρόσωπό της. Ὅμως δὲν εἶταν φόβος, τὸ ἤξερε καλὰ ὁ Τουρναί.

Στεκότανε τώρα δίχως νὰ μιλάει καὶ τὴν κοίταζε. Τὸ μάτι του τὸ ξάστερο εἶχε πάρει, καθὼς κ' ἡ φωνή του λίγο πρίν, μιὰ κρύα λάμψη.

— Ὅμως εἶσαστε βέβαιος; ρώτησε ἡ πριγκηπέσσα μὲ φωνὴ ἀδύναμη, ποὺ πάσχιζε νὰ τὴν κάνει ἀδιάφορη. Κι ἄλλοτε ἄκουσα νὰ λένε πὼς τὸν εἴδανε στὶς θάλασσές μας, μὰ φαίνεται πὼς εἴτανε καθαρὴ φαντασία.

— Τ' ἀκούσατε; πότε;

— Μά... πάει τώρα λίγος καιρός.

— Δὲν εἶταν φαντασία, ὄχι, χαμογέλασε πικρὰ ὁ νεαρὸς ἄρχοντας. Ὁ δαίμονας αὐτὸς παρουσιάστηκε μιὰ φορά, χάθηκε, ὅμως ξαναφανερώνεται τώρα. Δὲ χωράει πιὰ ἀμφιβολία: Τριγυρίζει ὁλοένα ἐδῶ κοντά.

— Γιὰ νὰ ξαναφύγει θαρρῶ...

— Ὄχι! Δὲ θὰ φύγει τούτη τὴ φορά. Ἔρριξε ἄγκυρα στὰ νερὰ τῆς Ἀρκαδιᾶς.

— Καὶ τί φοβόσαστε, Ἰωάννη; Κανένα ρεσάλτο;

— Ὤ! ἂν εἶταν αὐτὸ μονάχα...

— Τότε; ἔκανε ἡ πριγκηπέσσα μὲ θαυμαστὴ ἀφέλεια.

Δάγκασε τ' ἀχεῖλι του καὶ τὸ μάτι του θόλωσε, ἄστραψε πάλι.

— Τὴ φορὰ τούτη δὲ θὰ φύγει! φώναξε σφίγγοντας τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του νευρικὰ τόσο ποὺ τὰ δάχτυλά του ἄσπρισαν. Δὲ θὰ μοῦ ξεφύγει, μά τὸν ἅγιο Κορνήλιο!

— Ὢ! ἐλᾶτε, ψευτογέλασε ἡ Ἰζαμπὼ μὲ προσποιητὴ ἀδιαφορία. Κάνετε σὰν παιδί!

— Σὰν παιδὶ λέτε; εἶπε ὁ ἱππότης καὶ τινάχτηκε. Τ' ὄνομα τῶν Τουρναὶ ἔχει θαμπώσει, ἡ ζωὴ μοῦ ἔγινε μαρτύριο, κ' ἡ χάρη σας μὲ λέει παιδί;... Αὐτό, μά τὴν ψυχή μου τὴν ἅγια, δὲν τ' ἀξίζω, κυρία!

Καὶ κρέμασε τὸ κεφάλι του πάνω στὸ στῆθος μὲ πεισματερὴ κι ἀναστατωμένη συντριβή.

— Μὰ τέλος πάντων, πεῖτε μου, ἔκανε χαμογελώντας πονηρὰ ἡ πριγκηπέσσα. Ποιὸν ἰδιαίτερο λόγο ἔχετε νὰ μισεῖτε τόσο τὸν 'Αραγωνέζο ἀμιράλη ;

Κι ἂν ἀκόμα τὸν εἶχανε χαστουκίσει κατάμουτρα, ὁ ἱππότης δὲ θὰ χλώμιαζε τόσο. Τὰ μάτια του τεντώθηκαν ζαλισμένα καὶ στὸ πρόσωπό του χύθηκε κιτρινίλα νεκρική. Ποτὲ δὲ θὰ περίμενες πὼς αὐτὴ ἡ φαινομενικὰ τόσο ἤρεμη θωριὰ κρύβει πάθη τόσο βίαια κ' εἶναι ἱκανὴ γιὰ τέτοιες ἀναστατώσεις.

— Ποιὸ λόγο ! . . . Μὲ ρωτᾶτε ποιὸ λόγο ! κάνει χαμένος. Ἔχετε λοιπὸν τὸ χάρισμα νὰ ξεχνᾶτε τόσο εὔκολα ἐσεῖς, κυρία ;

—Ὢ ! γιὰ «κεῖνο» λέτε ; . . . ψιθύρισε χαμηλώνοντας ἄθελα τὴ φωνή της ἡ 'Ιζαμπώ. Μὰ ἐλᾶτε, ἐλᾶτε στὰ σύγκαλά σας τώρα, καλέ μου 'Ιωάννη ! Σκεφτεῖτε ψύχραιμα. Ἂν ἔγινε τότε μιὰ προσβολή, αὐτὴ εἶταν μονάχα γιὰ μένα.

— Μιὰ κυρὰ δὲν προσβάλλεται, κι ἂς εἶναι μακάρι πριγκηπέσσα, εἶπε ὁ ἱππότης σκοτεινός. Τὰ λαβώματα τῆς τιμῆς τὰ δέχτηκε κατάστηθα ὁ συνοδός σας· κι αὐτός, ἤμουν ἐγώ.

Τὸ προσεχτικὸ κ' ἤρεμο μάτι τῆς 'Ιζαμπῶς παρακολουθοῦσε ἄγρυπνα ὅλες τὶς ἀντιδράσεις ποὺ φωτοσκίαζαν ἀνήσυχα τὸ πρόσωπο τοῦ νεαροῦ βασσάλου. Γι' ἄλλη μιὰ φορά, καμώθηκε τὴν ἀνήξερη.

—Ὥστε γι' αὐτό . . ., ψιθύρισε τάχα μέσα της.

Στὸ βλεφάρισμα μιᾶς ἀστραπῆς, ὁ 'Ιωάννης εἶχε σηκώσει τὰ μάτια του, κοίταξε τὴν πριγκηπέσσα καὶ τὰ χαμήλωσε πάλι. Ὅμως τὸ γοργὸ τοῦτο ἀνάβλεμμα ἔσωνε γιὰ νὰ φανερώσει τὴν καινούργια, τὴ βαθύτατη ταραχή του. Χαμογέλασε αἰνιγματικὰ ἡ ἀρχόντισσα.

— Τότε καλά, ἱππότη. Κανένας δὲ θὰ σᾶς ἐμποδίσει νὰ πάρετε τὴν ἐκδίκηση ποὺ θέλετε· μεῖνετε ἥσυχος.

— Δὲν εἶναι ἐκδίκηση ! ἔκραξε κεῖνος μὲ φοβερὴ ταραχή. Ἡ ἐκδίκηση εἶναι ἁμάρτημα, δὲ μοῦ ἁρμόζει. Τιμωρία, αὐτὸ ζητῶ !

—Ἔστω λοιπόν. Τὴν τιμωρία.

Σώπασαν. Ἄρρυθμα, μὲ κόπο μεγάλο, τὰ τινάγματα τῆς ταραχῆς καταπέφτανε ἀγάλια - ἀγάλια στὸ στῆθος τοῦ ἄρχοντα 'Ιωάννη. Τέλος, νιώθοντας τὸν ἑαυτό του μιὰ στάλα ἠρεμώτερο :

— Μιὰ τελευταία λέξη, κυρία, λέει. Ὁ δαίμονας αὐτὸς ἔχει τὸ συνήθειο, καθὼς ξέρετε ἴσως, νὰ στέλνει προάγγελους τοῦ ἐρχομοῦ του στοὺς τόπους ποὺ λογαριάζει νὰ κουρσέψει. Εἶναι οἱ ἀποσταλμένοι ποὺ προετοιμάζουν τὸ ἔργο του.

— Λοιπόν, 'Ιωάννη ;

— Λοιπὸν ἕνας ἀπὸ δαύτους βρίσκεται κιόλας στὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας.

—'Εδῶ ; ἀπόρησε ἡ πριγκηπέσσα.

—'Εδῶ. Κι ὄχι ἀπὸ χτές. Πᾶνε μέρες τώρα ποὺ μ' ἔτρωγε ἡ ὑποψία. Εἶναι φαίνεται γραφτό μου νὰ τυφλώνομαι κάθε ποὺ ἁπλώνεται πάνω μου ὁ ἴσκιος τοῦ Γραμμένου.

— Δὲ σᾶς καταλαβαίνω πιά, ἱππότη· τὰ λόγια σας μοῦ φαίνονται σωστὸ αἴνιγμα.

— Θὰ σᾶς τὸ ξεδιαλύνω ἀμέσως. Ὅταν γύριζα ἀπὸ τὸ προσκύνημά

μου, τὸ φθινόπωρο ποὺ μᾶς πέρασε, ἔτυχε νὰ βρεθῶ κάποια νύχτα σ' ἕνα βουνήσιο πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας. Ἐκεῖ, ἀπάντησα κάποιον ἄγνωστο Ρωμιό. Τὸν κυνηγοῦσαν ἀποσταλμένοι τοῦ πρεβεδούρου τ' Ἀναπλιοῦ, γιατὶ τὸν εἶχαν πιάσει, λέει, νὰ βρίσκεται σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Ντελιούρια. Στὸ μαγερειὸ τοῦ πανδοχείου, ὅπου τὸ βράδυ ἐκεῖνο τρώγαμε, αὐτός, ἐγὼ κ' οἱ ἀποσταλμένοι τοῦ πρεβεδούρου, ἔγινε μιὰ συμπλοκή. Ὁ Ρωμιὸς εἴτανε νέος, καὶ μὲ καρδιά, χρωστῶ νὰ τ' ὁμολογήσω. Κράτησε κεφάλι στοὺς Φράγκους, ἂν καὶ λαβωμένος κι ἀβοήθητος. Τοῦ παραστάθηκα τότε, τὸν γλύτωσα. Τὴν ἴδια νύχτα, μοῦ διηγήθηκε ὁ ἴδιος μιὰν ἱστορία διαφορετική, μιὰν ἱστορία ὅπου αὐτὸς εἴταν ὁ ἀδικημένος, καὶ μοῦ ὁρκίστηκε πὼς δὲν ἔχει σχέση καμμιὰ μὲ τὸν Ντελιούρια. Εἶχα τὴν ἀνοησία νὰ τὸν πιστέψω.

— Δὲ βλέπω τί σχέση ἔχει τοῦτο μὲ τὰ τωρινά...

—Ἔχει, κυρία! Γιατὶ ὁ νέος ἐκεῖνος βρίσκεται τώρα ἐδῶ, στὸ κάστρο σας.

—Ἀπίστευτο! Καὶ πῶς; δίχως ἐγὼ νὰ τὸ ξέρω;

— Μὲ τὴ συγκατάθεσή σας ἴσα - ἴσα, αὐτὸ εἶναι τὸ πικρό. Ἐσεῖς τὸν προσκαλέσατε.

—Ἐγώ;

— Ναί. Θυμόσαστε τὸν μαντατοφόρο ποὺ ζύγωσε τὴ χάρη σας, μιὰ μέρα κυνηγιοῦ, ἔξω, στὸν κάμπο;

—Ἄ, ἔκανε ἡ πριγκηπέσσα καὶ χαμήλωσε τὰ ματόφυλλά της.

— Λοιπόν, αὐτός. Τώρα μόλις ξυπνῶ κ' ἐγώ. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ξέρετε καλὰ τώρα, εἶναι πρoάγγελος τοῦ Ντελιούρια, κυρία!

Δὲ μίλησε ἡ πριγκηπέσσα. Κοίταζε τὸν ἱππότη, κοίταξε χάμου, σκέφτηκε· καὶ ξάφνου πάτησε τὰ γέλια.

— Γελᾶτε; μουρμούρισε σαστισμένος ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί.

Ἡ ἀρχόντισσα γελοῦσε, γελοῦσε. Ἕνα συντριβάνι ἱλαρότητας ἀναπάντεχης εἶχε ἀναβλύσει ἀπὸ τὴν καρδιά της καὶ τιναζόταν σὲ δέσμες ἀκράτητες, ἀπανωτές, κρουνέλιαζε πλαταγίζοντας μὲ ἦχο ἀσημένιο. Κάτι ἀνάλαφρο καὶ ξέγνοιαστο φτερούγιζε, σὰν ἄσπρο περιστέρι, μέσα στὴ φωτερή του αἴγλη.

— Γελᾶτε! ξανάπε μ' ἀγανάχτηση ὁ ἱππότης.

— Γελῶ, Ἰωάννη, καὶ πῶς νὰ μὴ γελῶ! Τὸ ἄμοιρο τοῦτο παλληκάρι ποὺ μοῦ λές, κοντεύει νὰ πάρει τ' ἀνάστημα δαίμονα καταχθόνιου στὴ φαντασία ὅλονῶν σας. Κ' ἐγὼ ποὺ τοῦ πρωτομίλησα ἄλλο δὲν εἶδα παρὰ ἕνα παιδὶ ἄπραγο καὶ συνεπαρμένο ἀπὸ μιὰ θεριεμένη φαντασία. Ὁ ἕνας τὸ λέει κατάσκοπο τῶν Ρωμιῶν, ὁ ἄλλος προδότη, ὁ σενεσάλος ὁρκίζεται πὼς στάθηκε ἱκανὸ νὰ γελάσει τὸν ἴδιο τὸν Σγουρομάλλη, κ' ἐσὺ μοῦ τὸν παρασταίνεις τώρα γιὰ σύντροφο τοῦ Ντελιούρια. Τί νὰ πρωτοπιστέψω; Πὼς εἶναι ὅλ' αὐτὰ μαζί; Ἢ πὼς δὲν εἶναι τίποτα;

— Κυρία, λέει ὁ ἱππότης σοβαρά, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μικρὴ σκέψη, ἡ δική μου γνώμη, ἂν μοῦ δίνετε τὸ ἐλεύθερο νὰ σᾶς τὴν πῶ, εἶναι πὼς ὅλα τοῦτα δὲν ἐμποδίζουν καθόλου τὸ ἕνα τ' ἄλλο. Πρῶτος ἐγὼ ἔδωσα πίστη στὸ Ρωμιὸ κ' ἔτσι δὲ μὲ παραξενεύει ἡ εὐπιστία σας τώρα. Μόρφωσα μιὰν ἐντύπωση καὶ τὴν ὑπόβαλα στὴν κρίση σας μ' ὅλο τὸ σεβασμὸ ποὺ σᾶς χρωστῶ. Δὲ θὰ τὸ βάλω πεῖσμα νὰ πείσω τὴ χάρη

σας... Θὰ παρακολουθήσω τὸν ἄνθρωπο. Κι ὅταν θὰ ἔχω πιὰ περισσότερες ἀποδεῖξεις, ἀποδεῖξεις ἀκλόνητες, γιὰ τὴν ἐνοχή του, τότε θὰ ἔρθω νὰ σᾶς βρῶ ἄλλη μιὰ φορά. Θὰ εἴσαστε λεύτερη τότε ν' ἀποφασίσετε. Ὅμως ἐγώ, καὶ μὴν τὸ θεωρήσετε παρακοή, θ' ἀκολουθήσω τὸ δικό μου τὸ δρόμο. Ἔχω ἕναν παλιὸ λογαριασμὸ νὰ ξεδιαλύνω μὲ τὸν Ντελιούρια. Εἶναι λογαριασμὸς τιμῆς. Καὶ τώρα ποὺ ὁ πατέρας μου γέρασε κι ἀποτραβήχτηκε, ἔχω ἱερὸ χρέος ἢ νὰ κρατήσω τὸ οἰκόσημό μας ἄσπιλο, ἢ νὰ πεθάνω.

Ἔτσι εἶπε καί, γονατίζοντας, πῆρε ν' ἀκροφιλήσει τὴ φούστα τῆς πριγκηπέσσας. Ὕστερα, δίχως νὰ σηκώσει τὰ μάτια του, χλωμὸς πάντα, πισωπάτησε, ὑποκλίθηκε στὸ κατῶφλι ἄλλη μιὰ φορά, καὶ βγῆκε.

Εἶχε ἀπομείνει μονάχη. Τὸ διασκεδασμένο, ξέγνοιαστο χαμόγελο ποὺ πλανιότανε γύρω στὰ χείλη της ἐνόσω ἀκόμα μιλοῦσε ὁ νεαρὸς ἱππότης, μεμιᾶς ἔσβησε. Σὰ νἄπεσε μιὰ μάσκα, καὶ πίσω της ἀναδύθηκε πρόσωπο τραγικό. Τ' αὐτί της παρακολούθησε μηχανικὰ τὰ βήματα ποὺ ξεμάκραιναν. Κάτι ἀόρατο ἔφευγε μαζί του, κάτι ποὺ δὲ θὰ τῆς εἴταν γραφτὸ νὰ ξαναβρεῖ.

Ἀποτίναξε μὲ κόπο τὴν ἀποκαρωτικὴ ἀφηρημάδα καὶ γύρισε δεξιὰ-ζερβὰ τὰ μάτια της μ' ἀγωνία κρυφή. Ἀχ, ναί, εὐτυχῶς· ἀνάμεσα στὰ δυὸ παράθυρα καθόταν μισοκοιμισμένη ἡ βάγια. Πάνω στὸ ἀκουμπιστῆρι τοῦ παραθυριοῦ ἦρθε νὰ σταθεῖ φτερακίζοντας μαλακά, βαριά, ἕνα περιστέρι. Κοίταξε μὲ τ' ὁλοστρόγγυλο κοκκινωπό του μάτι μέσα στὴν κάμαρα, φουρφουλίστηκε, σεργιάνισε δυὸ-τρία βήματα καμαρωτὰ κ' ἔκανε φτερὸ πάλι.

Ἀναστέναξε βαριὰ ἡ πριγκηπέσσα.

— Βάγια! φώναξε. Κ' ἡ φωνή της φάνηκε στὴν ἴδια παράδοξη, πνιγμένη, ἔτσι ὅπως μέσα σὲ βραχνά.

Ἡ βάγια εἶχε ξαφνιαστεῖ· σηκώθηκε τρεκλίζοντας, μισοζαλισμένη ἀπὸ τὴ νύστα.

— Τί σοῦ ἔλαχε, καλή μου;

— Τίποτα... τίποτα, μουρμούρισε ἡ Ἰζαμπὼ πιέζοντας μὲ τὴν παλάμη τὸ στῆθος της.

Σηκώθηκε ζωηρά, τράβηξε ἴσια στὸ παράθυρο, πιάστηκε δεξιὰ-ζερβὰ ἀπὸ τοὺς παραστάτες καὶ κοίταξε ἔξω.

Ἀντίκρυ, πέρα, ἀσήμιζε ἡ θάλασσα. Ἡ λάμψη της εἴταν ἀτόφια καὶ σκληρή, ἀτσαλένια λάμψη. Τὸ μάτι τῆς Ἰζαμπῶς καρφώθηκε ἐκεῖ, χώνεψε. Ἔνιωθε κ' ἡ ἴδια τὴν ἀνάσα της κοντή, συχνή, τὴν καρδιά της ταραγμένη. Ἡ θάλασσα λοιπόν, πάλι ἡ θάλασσα... Ἄραγε ἀπὸ κεῖ θὰ τῆς ἔρθει τὸ ἄγνωστο ποὺ προσμένει; Στέκεται ἀνυπόμονη, καὶ σύγκαιρα τρομάζει. Ὤχ, ἀγωνία κρυφή!

—Ὁρίζεις τίποτα; ρώτησε πίσω της, κοντά, ἡ χοντρὴ φωνὴ τῆς βάγιας.

Τινάχτηκε ἀπίθανα τρομαγμένη κ' ἕνα σύγκρυο φευγαλέο τὴν περίχυσε.

— Φώναξε τὶς γυναῖκες! ἔκανε βιαστική.

— Δὲ μπορῶ τάχατες ἐγὼ νὰ σὲ δουλέψω;

— Φώναξε σοῦ λέω τὶς γυναῖκες!

Τὶς φώναξε. Καὶ σὰν μαζεύτηκαν ὅλες γύρω, μὲ σούσουρο πλήθιο τῶν φουστανιῶν, σὰν κάθησαν πάλι στὰ σκαμνιά τους καὶ πιάσανε ἥσυχα τὴ δουλειά, ἔνιωσε κ' ἡ πριγκηπέσσα πὼς εἶναι ἡσυχότερη κάπως. Ἀνάγειρε τὸ κορμί της στὴ ράχη τοῦ θρονιοῦ, ἀνάσανε βαθιά, κ' ἀφέθηκε στ' ὄνειρό της.

Ἡ Μαργαρίτα δὲν ἔφυγε τὴν ἄλλη μέρα, οὔτε καὶ τὴν παράλλη. Εἶχε ἀποφύγει γιὰ δυὸ μέρες νὰ συναναστραφεῖ τὴν ἀδερφή της, γιὰ νὰ ἐκδηλώσει ἔτσι τὴν περήφανη δυσφορία της. Τὴν ἤξερε καλὰ ἡ Ἰζαμπώ. Προλάβαινε νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ δυσαρεστημένου ἡ Μαργαρίτα, ὥστε νὰ μὴ τῆς ἐπιβάλουν τὴ θέση τοῦ φταίχτη. Καὶ τὴν εἴδηση πὼς τάχατες θἄφευγε, τὴν εἶχε ἡ ἴδια διαδώσει. Ἔβαλε τὶς γυναῖκες της νὰ φλυαρήσουν τάχα, κ' ὕστερα στρώθηκε νὰ προσμένει τὰ μαντᾶτα ποὺ θὰ τῆς ἔφερναν, τί εἶπε ὁ ἕνας, τί ὁ ἄλλος, ποιὸς λυπήθηκε, ποιὸς χάρηκε.

Ὄχι, ὄχι, δὲ θὰ τὸ κουνοῦσε εὔκολα τώρα ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας.

Ὅταν ξαναφέρνει στὸ νοῦ της ἡ Ἰζαμπὼ τὴ βαρωνέσσα, χαμογελάει μέσα της μὲ συγκατάβαση, καθὼς κι ἄλλοτε χαμογελοῦσε. Οἱ πράξεις, τὰ λόγια τῆς νεώτερης ἀδερφῆς, δὲν τῆς κάνανε ποτὲ σοβαρὴ ἐντύπωση. Μονάχα πού, ἀπὸ λίγες τώρα μέρες, στὸ σιωπηλὸ τοῦτο χαμόγελο σταλάζει κ' ἕνας θολὸς κόμπος φαρμάκι. Ἡ Μαργαρίτα πῆρε δικαιώματα ποὺ δὲν ἔχει, σφετερίστηκε μιὰ στιγμὴ τὴν ἐξουσία τῆς πριγκηπέσσας — οὔτε λίγο οὔτε πολύ! Γιατὶ τοῦτο βέβαια πρέπει νὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς δυσαρέσκειας ποὺ νιώθει ἡ Ἰζαμπώ . . . Τί ἄλλο ; . . . Ὤ, ναί, ποτέ της δὲν πολυγνοιάστηκε γιὰ ἐξουσίες καὶ δικαιώματα αὐτή, ἄφησε ἀδιάφορα νὰ κυβερνᾶνε τὸν τόπο της πότε οἱ μπάϊλοι καὶ πότε ὁ Φλωρέντιος. Ὅμως ἡ Μαργαρίτα — ἔ, ὄχι δά! Ἀπὸ μέρος τῆς μικρῆς ἀδερφῆς, αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια. Καθένας νὰ ξέρει τὴ θέση του — αὐτὸ μόνο.

Σὰν ξανάσμιξαν ὡστόσο οἱ δυὸ ἀδερφάδες, μπροστὰ στὰ μάτια τῆς κούρτης, βράδυ στὴ μεγάλη σάλλα, δὲν ξανάπανε λέξη γιὰ τὸ περιστατικὸ τῆς νύχτας ἐκείνης. Ἰδιαίτερη συνάντηση στὶς κάμαρές τους δὲν ἀποζήτησαν οὔτε ἡ μιὰ οὔτε ἡ ἄλλη. Περνούσανε τώρα τὶς βραδυές τους δίπλα - δίπλα κι ἁρμονικά, στὶς βεγγέρες τῆς σάλλας, ἢ χώρια στὴν κάμαρά της ἡ καθεμιά τους. Ἔπειτα, τὰ γοῦστα τους εἶταν ἀντίθετα. Ἀγαποῦσε τὸ πρόσχαρο κουβεντολόϊ μὲ τοὺς ἄρχοντες ἡ βαρωνέσσα, τὰ χωρατά, τὶς σκανταλιάρικες κι ὅλο ὑπονοούμενα ἱστορίες. Ἔπαιζε σκάκι μὲ τὸν καπελάνο τοῦ κάστρου, μὲ τοὺς ἱππότες, φανατιζότανε σὰν ἄντρας, πείσμωνε σὰν κακομαθημένο ἀγόρι, ἀγρίευε κάποτε κ' ἔβριζε σὰν ἄνθρωπος τῶν ἁρμάτων. Ἡ πριγκηπέσσα τὴν κοίταζε νὰ διασκεδάζει κ' εἶχε στὰ χείλη της χαμόγελο προστατευτικό. Στ' ἀκρόχειλό της σύγκαιρα χάραζε, ἀδιόρατη, μιὰ ζάρα καταφρόνιας.

Ἄλλωστε ὁ νοῦς τῆς πριγκηπέσσας ἔτρεχε τώρα ἀλλοῦ.

Ἀπὸ μέρες, ἕνα διάστημα ποὺ δὲ θὰ ἤξερε νὰ τὸ καθορίσει κ' ἡ ἴδια, ἀνησυχία μυστικὴ φλετούριζε βουβὰ μέσα στὰ στήθη της. Ξυπνοῦσε τὸ πρωῒ νωρίς, σ' ὥρα ἀσυνήθιστη, κ' εἶχε τὸ ἀόριστο συναίσθημα πὼς τὴν ἔκραξαν ἐνῶ κοιμόταν. Τέντωνε τὰ μάτια της, κοίταζε δεξιὰ - ζερβά, ἀνασήκωνε τὸ κεφάλι της κ' ἔστηνε τ' αὐτί. Τίποτα. Μ' ἕνα μικρὸ στεναγμὸ ἄφηνε τὸ κεφάλι της νὰ πέσει πάλι στὸ μαξιλάρι κ' ἔμενε ἐκεῖ

ἀσάλευτη, τρέμοντας νὰ σαλέψει χέρι ἢ πόδι. Τὰ βράδυα, ταραχὴ ἀνεξήγητη τὴν κυρίευε, τὸ αἷμα της κυλοῦσε βιαστικὰ μέσα στὶς φλέβες, ἡ καρδιά της σπαρτάριζε. Ἀνυπομονησία μυστικὴ λὲς καὶ χυνότανε τότε κάτω ἀπὸ τὸ δέρμα ὁλάκερου τοῦ κορμιοῦ της, κόνταινε ἡ ἀνάσα της, λιγόστευε γύρω ὁ ἀέρας. Σηκωνόταν ἀπὸ τὴ θέση της κ' ἔφερνε βόλτες βιαστικὲς μέσα στὴν κάμαρα, μὲ τὸ μάτι χωνεμένο, τὰ νεῦρα εὐαίσθητα. Ἄλλοτε πάλι, αὐτὸ ἐρχόταν ἀναπάντεχα, ἀνειδοποίητα, σ' ὧρες διαφορετικὲς τῆς ἡμέρας. Τότε οἱ ἄβρες τὴ βλέπανε ν' ἀλαφροχλωμιάζει, νὰ σηκώνεται ξαφνικά, σὰν κάτι νὰ εἶχε ἀκούσει στὸν ἀέρα, νὰ τὶς κοιτάζει μία - μία μὲ μάτι ἀλλόκοτο, λὲς κ' εἶχε πάψει πιὰ νὰ τὶς ἀναγνωρίζει. Κάποτε, καταμεσὶς σὲ μιὰ τέτοια κρίση, τὶς ἔδιωχνε ἀπότομα, ζητοῦσε νὰ μείνει μονάχη. Θύμωνε μὲ τὴ βάγια, αὐτὴ ποὺ δὲν εἶχε παραφερθεῖ ποτὲ καὶ ποὺ τὴ σεβότανε σὰ μάννα της. Γιὰ πρώτη φορὰ ἄκουγαν τὴ φωνή της οἱ ἄβρες νὰ ψηλώνει, καὶ καθὼς αὐτὸ δὲν τοὺς εἶχε τύχει ἄλλοτε ποτέ, σάστιζαν ὁλότελα, νομίζοντας πὼς ἀκοῦνε φωνὴ ξένη.

Ὅλες τὶς ἄλλες στιγμές, τὶς ἤρεμες, ἔμενε ἡ πριγκηπέσσα καθισμένη στὸ θρονί της ἀσάλευτη, μὲ τὸ μάτι στυλό, νὰ κοιτάζει τὸν ἀέρα, τὸ πάτωμα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ παραθύρι. Ποτέ της δὲν εἶχε δείξει κάποια κλίση γιὰ τὴν ἀναψυχὴ κ' αὐτὸ ἔθλιβε βαθιὰ τὶς ἀρχόντισσες τῆς κούρτης ποὺ λίγο - πολὺ εἶταν ἀναγκασμένες νὰ συμμερίζονται τὰ γοῦστα της. Δὲ λαχτάριζε θάλεγες ποτὲ ἡ καρδιά της γιὰ ἕνα τορνέο, ἕνα κυνῆγι ἢ ἕνα τραγοῦδι μενεστρέλου. Σπανικὰ θὰ ἔπαιζε κάπου - κάπου μιὰ παρτίδα σκάκι μὲ κάποιον ἄρχοντα ἢ μὲ τὸν καπελάνο της, μὰ καὶ τότε ἡ στάση της θὰ εἶταν τὸ ἴδιο νηφάλια, τὸ ἴδιο σοβαρή, καὶ τὸ πρόσωπό της, δίχως νὰ γίνεται αὐστηρό, ἔμενε πάντοτε κλεισμένο. Μιὰ φήμη μυστικὴ εἶχε διαδοθεῖ στὸν περίγυρό της πὼς εἶναι ὕπαρξη ἄκαρδη, μισάνθρωπη. Κανένας, ἀλήθεια, δὲν εἶχε εὐνοηθεῖ ποτὲ μὲ κάποιαν ἐξομολόγησή της.

Τώρα, ἀπὸ τότε ποὺ ὁ καιρὸς καλοσύνεψε σταθερά, ἀγαποῦσε νὰ κατεβαίνει τὰ πρωϊνά, ἢ νωρὶς τὸ δεῖλι, σ' ἕνα εἶδος περιβολάκι στριμωγμένο στὸ πίσω μέρος τοῦ ἀρχοντικοῦ. Εἶτανε μιὰ γωνιὰ στενόχωρη, τετράγωνη, λίγες δρασκελιὲς τόπος, ποὺ τὸν ἔφραζε πρὸς τὰ ἔξω τὸ ψηλὸ τειχί. Φύτρωναν ἐκεῖ - πέρα, ἀχαμνὰ ἐξαιτίας τὸ φτωχὸ χῶμα τοῦ βράχου, κάποια κοινὰ λουλούδια καὶ χορτάρι βάναυσο. Στὸν πάγκο ποὺ εἶτανε στημένος κάτω ἀπὸ μιὰ ροδιά, καθόταν ἡ πριγκηπέσσα. Δὲν ἤθελε τὶς γυναῖκες της νὰ τὴν ἀκολουθοῦν ἐκεῖ. Μονάχη ἡ βάγια τὴν παράστεκε. Κάθονταν λοιπὸν οἱ δυό τους, κουβεντιάζοντας κάπου - κάπου, καὶ λέγανε γιὰ τ' ἀλλοτινά, γιὰ κάποιες κοινὲς θύμισες ἀπὸ τὸν παλιὸ καιρό, τότε ποὺ ζοῦσε ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος, ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸ κάστρο τοῦ Αὐγοῦ, στὴν κούρτη τῆς Ἀνάπολης. Ἄλλωστε, τὸ συνηθέστερο, εἶταν ἡ βάγια ποὺ μιλοῦσε. Μὲ τὴ φανατικὴ προσήλωση τῶν γερόντων στὰ περασμένα, ἀναθυμόταν, ἀναθυμόταν, κ' ἔβρισκε ὡραῖο μονάχα ὅ,τι εἶτανε παλιό.

Ἡ Ἰζαμπώ, ποὺ ἄκουγε ἢ ἔμοιαζε ν' ἀκούει, χαμογελοῦσε ἀφαιρεμένα. Κατὰ βάθος, οὔτε κι αὐτὴ ἡ ἀναδρομὴ στὰ περασμένα τὴ διασκέδαζε. Ἔμοιαζε νὰ τὴν ὑποφέρει μᾶλλον, ἀπὸ συγκατάβαση, παρὰ

νὰ τὴν προκαλεῖ. Εἶταν ἀπίστευτα φαρδὺς ὁ κύκλος τῆς ἀδιαφορίας ποὺ τριγύριζε τὴν ὕπαρξή της.

Ὅμως, τὸν τελευταῖο τοῦτον καιρό, καὶ τὸ χαμόγελο ἀκόμα — στερνὸ θάλεγες σύμβολο τῆς παρουσίας της στὴ ζωὴ — εἶχε σβήσει. Μὲ μάτι μεγάλο, γυαλιστερό, ἡ πριγκηπέσσα κάρφωνε ἕνα ἀόρατο σημεῖο πάνω στὸ χορταριασμένο χῶμα. Τὸ σκυμμένο πανωκόρμι της δὲν πρόδινε πιὰ τὴν παλιὰ ἀταραξία, τὴν ἐπίσημη. Σὰν κάποια σκέψη ἐπίμονη νὰ τὴν ἔσερνε τὸ κατόπι της. Κ᾽ ἔβλεπες στὴ θωριά της τὴν προσπάθεια τὴ σκληρὴ ν᾽ ἀκούσει, νὰ θυμηθεῖ, νὰ δράμει ξοπίσω ἀπὸ τὰ περασμένα, ν᾽ ἀπομυζήσει τὸ νόημά τους τὸ ἀγνοημένο, κ᾽ ἴσως νὰ γραπωθεῖ πάνω του, νὰ τὸ ξεδιαλύνει, νὰ τὸ συμβουλευτεῖ.

Καθὼς οἱ παραμονές της μέσα στὴν ἀδιέξοδη τούτη αὐλὴ γίνονταν ὅλο καὶ πιὸ μακρυές, ὁ τσαμπρελιάνος της ποὺ εἶχε μιὰ μέρα χρεία νὰ τὴν ἰδεῖ, ἀναγκάστηκε νὰ παρουσιαστεῖ ἐκεῖ πέρα. Τῆς ἔφερνε μήνυμα ἀπὸ τὸν πρίγκηπα, πὼς σὲ λίγον καιρὸ γυρίζει.

— Καὶ τί ἄλλο λέει; ρώτησε μὲ ξαφνικὴν ἀνησυχία ἡ Ἰζαμπώ.

— Τίποτ᾽ ἄλλο, κυρία.

— Δὲ λέει νὰ πάω στὴν Ἀνδραβίδα;

— Ὄχι, κυρία.

Ἀναστέναξε μ᾽ ἀνακούφιση.

— Καλά, μεσσὶρ Κολινέτο, σ᾽ εὐχαριστῶ, εἶπε μ᾽ ἀναπάντεχη θέρμη εὐγνωμοσύνης στὴ φωνή της. Κι ἅπλωσε τὸ χέρι της νὰ τὸ φιλήσει ὁ γέροντας, σημεῖο πὼς εἶταν ἰδιαίτερα εὐχαριστημένη.

Καθὼς ὁ τσαμπρελιάνος πήγαινε νὰ βγεῖ, τὸν σταμάτησε ἡ βάγια. Εἶπανε μεταξύ τους χαμηλόφωνα, ἀπὸ διάκριση, λίγες κουβέντες ποὺ δὲν τὶς παρακολούθησε ἡ Ἰζαμπώ. Εἶχε κυλιστεῖ πάλι στὴ γνώριμή της τώρα-στερνὰ ἀφηρημάδα. Ὡστόσο τ᾽ αὐτί της, μηχανικά, πῆρε τὰ τελευταῖα λόγια τῆς βάγιας:

«Ἀνίσως κι αὐτὸ τὸ γιατρικὸ ποὺ σοῦ λέω δὲν κάνει τίποτα, φέρτε ἕναν Ὀρθόδοξο παπᾶ νὰ τὸν ξομολογήσει. Γλυτωμὸ ἔτσι κι ἀλλιῶς δὲν ἔχει.»

Παραξενεύτηκε.

— Ποιός; ρώτησε δίχως νὰ πολυπροσέχει.

— Ὁ νιούτσικος Ρωμιὸς ποὺ μένει στὸ κάστρο ἀπὸ θέληση τῆς χάρης σας, ἐξήγησε μὲ κάποιο δισταγμὸ ὁ μεσσὶρ Κολινέτος.

— Ὁ Ρωμιός;...

Ὁ τσαμπρελιάνος, ἀπορημένος, τὴν εἶδε νὰ χλωμιάζει.

— Ναί, κυρία, ἐξήγησε. Ἔχει πέσει ἄρρωστος ἀπὸ μέρες τώρα.

Τὰ χαρακτηριστικὰ στὸ πρόσωπο τῆς πριγκηπέσσας ἔπηξαν, σὰν ἄσπρο κερὶ ποὺ παγώνει.

— Καὶ τώρα μοῦ τὸ λέτε! κάνει σὲ λίγο μὲ τρεμάμενη καὶ συγκρατημένη ὀργή.

— Κυρία, σάστισε ὁ γέροντας, δὲν ἔβαζα μὲ τὸ νοῦ μου πὼς ἔπρεπε ν᾽ ἀνησυχήσω τὴ χάρη σας... Ρώτησα τὴ βάγια... ποὺ ξέρει τὰ γιατροσόφια.

Μεμιᾶς ἡ ὀργὴ τῆς πριγκηπέσσας πέρσεψε, ξέσπασε. «Λοιπὸν ἔτσι, γίνονται μέσα στὸ κάστρο της πράματα ποὺ αὐτὴ δὲν τὰ ξέρει! Καὶ

θαροῦν οἱ ἄλλοι πῶς εἶναι σὲ θέση νὰ κρίνουν τί λόγους ἔχει αὐτὴ νὰ κάνει τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Θαροῦνε πῶς ἔτσι, στὸ βρόντο ἢ ἀπὸ ἰδιοτροπία ἀδικαιολόγητη, δίνει τὴν ἄλφα ἢ τὴ βῆτα προσταγή. Ἀνήκουστο! Νὰ τὸ ξέρουν καλά: Αὐτὸ δὲ θὰ τὸ ἀνεχτεῖ ποτέ, κι ἀπὸ κανένα!»

Εἴτανε τόσο ἀναπάντεχο, τόσο ἀνεξήγητο τὸ ξέσπασμα, ποὺ ὁ γέροντας τὰ ἔχασε ὁλότελα. Ποτὲ δὲν τὴν εἶχε ἰδεῖ ἔτσι τὴν κυρά του. Ἀκόμα κ' ἡ βάγια στεκόταν ἄλαλη, μὲ τὸ πλαδαρό της στόμα μισανοιχτό, τὸ ἀπόπληκτο μοῦτρο της ἀποσβολωμένο.

—Ἄρρωστος, κι ἀπὸ καιρό! φώναξε ἡ Ἰζαμπώ. Μὴ δὰ στείλατε νὰ φωνάξετε γιατρό; θέλω νὰ ξέρω. Καὶ μάθατε τί ἔχει; Στὸ κάστρο μου μέσα καθένας γίνεται ἀφέντης, ἔ; Νά τί μαθαίνω σήμερα!... Ποιὸς τὸν περιποιέται τὸν ἄρρωστο;

—Ἕνας μενεστρέλος, φίλος του, ἐξήγησε τρέμοντας ὁ τσαμπρελιάνος.

— Μενεστρέλος! Ὡραῖα! Ἕνας ἀγύρτης! Σ' εὐχαριστῶ, μεσσὶρ Κολινέτο, σ' εὐχαριστῶ!

— Κυρά μου!..., ἔκανε συντριμμένος ὁ γέροντας.

— Βάγια! Θὰ τρέξεις τώρα εὐθὺς νὰ ἰδεῖς τὸν ἄρρωστο. Θὰ τοῦ παρασταθεῖς σ' ὅ,τι θελήσει, θὰ βάλεις νὰ φέρουν ἀπὸ τὴν Καλαμάτα γιατρὸ καὶ θἄρθεις νὰ μοῦ πεῖς ὕστερα, ἀκοῦς;

— Ναί, καλή μου.

— Βιάσου!

Κ' ἔδειξε μὲ χειρονομία προσταχτικὴ στοὺς δυὸ γέρους τὴν πόρτα ποὺ ἔβγαζε ἀπὸ τὸ περιβόλι. Ἔφυγαν.

Σὰν ἔμεινε μονάχη της ἡ πριγκηπέσσα ἔνιωσε τὴν παραφορά της νὰ καταπέφτει. Κάτι σὰν κόπος μεγάλος τῆς εἶχε τσακίσει τὰ μέλη. Παράτησε τὰ χέρια της ἄτονα νὰ κρεμαστοῦν στὸν πάγκο, ἀνάγειρε τὸ κορμί της, ἀκούμπησε στὸν τοῖχο τὸ κεφάλι της.

Εἶταν ἡ ὥρα ἡ θερμὴ τοῦ ἀπομεσήμερου. Ψηλά, ὁ οὐρανὸς βάθαινε σὲ χρῶμα, κάποια καμπάνα σήμαινε μακρυά. Ἔνιωθες πῶς ὁ ἥλιος γέρνει, τὸ δειλινὸ ἔρχεται. Ἡ στενὴ φυλακὴ ποὺ ἔφραζε ὁλοῦθε τὸ ἀχαμνὸ περιβολάκι — κόκκινο μουράγιο ἀντίκρυ, ἄσπροι στεγνοὶ τοῖχοι ὁλόγυρα — κάτι κρατοῦσε ἀπὸ τὴ ζέστα τοῦ μεσημεριάτικου ἥλιου καὶ τώρα τ' ἀνάδινε μὲ χνῶτο πικρό. Ἡ Ἰζαμπὼ ἀνάσαινε λειψά, μὲ κόπο.

Ὅμως μιὰ πνοὴ ἀνεπαίσθητη, κάτι σὰν τάραγμα τοῦ ἀέρα ἀπὸ φτεροκόπημα κοντινό, κατρακύλησε ἀπὸ τὴν ψηλὴ τάπια. Τάραξε μυστικὰ τὰ φύλλα τῆς ροδιᾶς, ἀνάδεψε δυὸ-τρεῖς ἀνάερες τριχοῦλες γύρω στὸ κεφάλι τῆς πριγκηπέσσας. Ἡ ἀνάσα της ἔγινε ἀλαφρότερη, τὰ ροδαλὰ ρουθούνια ἤπιανε συγκινημένα τὴν ἀκριβὴ δροσιά.

«Ἀπρίλης μπαίνει», ἔκανε ἄφωνα, μιλώντας στὸν ἑαυτό της ἡ Ἰζαμπὼ σὰ νἄχε ἀκούσει τὴ χαμηλόφωνη κουβέντα ποὺ εἶπε τ' ἀγέρι γύρω στ' αὐτί της. Καὶ τὰ μάτια της, ποὺ στυλώνονταν ἀντίκρυ δίχως νὰ κοιτάζουν, χαμογέλασαν μὲ καλοσύνη ἁπλοϊκή, καθὼς χαμογελοῦν τὰ μάτια ποὺ ἀντικρύζουν τὸ ἀγγελικὸ πρόσωπο μικροῦ παιδιοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

ΤΟ ΚΑΛΕΣΜΑ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ

ΥΣΟΚΟΠΩΝΤΑΣ καὶ λαχανιάζοντας ἡ βάγια, βιαστική, εἶχε διασχίσει κάμαρες, ἀνέβηκε σκάλες, πέρασε χαγιάτια, βαστέρνια, κελλάρια, καὶ τέλος ἔφτασε μπροστὰ στὴν πράσινη πορτούλα τοῦ Σγουροῦ. Ὁ μεσσὶρ Κολινέτος ἔτρεχε τὸ κατόπι της μὲ τὸ κοντὸ καὶ γοργό του βῆμα, νὰ τὴν ὁδηγάει, νὰ τὴν προφταίνει.

—Ἀπὸ δῶ, βάγια, δεξιά..., τώρα ἀριστερά..., ἴσια, ἴσια!... Ἐδεκεῖ. Ναί. Τοῦτο εἶναι τὸ πορτί.

— Σπολλάτη! Ἔπρεπε ἀπὸ μέρες νὰ μοῦ τὸ εἶχες δείξει...

Μὲ τὴ σερπετὴ ἀσυνέπεια τοῦ μαθημένου νὰ ὑπηρετεῖ ὀρέξεις δυνατῶν, ἡ βάγια εἶχε παρατήσει τώρα τὴ συμμαχία της μὲ τὸν τσαμπρελιάνο κ' ἔπαιρνε τὸ μέρος τῆς ψυχοκόρης της. Τὸ κεραυνοβόλο βλέμμα της, τὸ ψυχρὸ μοῦτρο, συμπλήρωναν εὔγλωττα τὴν ἀγανάκτηση καὶ τὴν ἀρχοντική της διαμαρτυρία.

Ἄνοιξαν καὶ μπήκανε.

Ἡ κάμαρα εἴτανε μικρή, τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο ἀντίκρυ ξέκοβε ἕνα κομμάτι θαμπωτικὸ τοῦ βραδυασμένου οὐρανοῦ. Ὅλα τ' ἄλλα γύρω εἴταν βουτηγμένα σὲ καταχνιὰ πυκνή. Ἡ βάγια στάθηκε τυφλωμένη.

— Ποῦ εἶναι τὸ παλληκάρι;

Στὸ φωτεινὸ κάδρο τοῦ παραθυριοῦ, εἶδε ἕναν ἴσκιο νὰ σηκώνεται καὶ νὰ παραμερίζει. Ὁ τσαμπρελιάνος τῆς ἔδειξε τὸ κρεββάτι. Τὰ μάτια τῆς βάγιας, ποὺ εἶχαν ἀκολουθήσει τὸν ἴσκιο, γύρισαν, εἶδαν τὸν ἄρρωστο. Εἴτανε λοιπὸν δυὸ ἀνθρῶποι μέσα στὴν κάμαρα. Ὁ ἕνας, ὁ ὀρθιος, εἶχε μαλλιὰ καὶ γένεια πυροκόκκινα, ἄκουρα: ἔμοιαζε σαραντάρης. Ὁ ἄλλος, ὁ πλαγιασμένος, εἴταν παιδάριο πρωτόχνουδο, χλωμό.

— Παρθένα μου! τί γλυκὸ ἀγόρι...

Ζύγωσε, ἔσκυψε καὶ κοίταξε τὸν ἄρρωστο ποὺ ἄνοιγε τώρα τὰ μάτια του σὰ νὰ ξυπνοῦσε ἀπὸ ὕπνο βαθύ. Τὸ πρόσωπό του εἶχε μιὰ δια-

φάνεια φιλντισένια· τὰ μισανοιχτά, φρυμένα χείλη του ξεσκέπαζαν μιὰ σειρὰ δόντια ἄσπρα κ' ὑγρά.

— Δῶσε μου τὸ χέρι σου, καρδούλα μου, τὸ χρυσό σου τὸ χεράκι!

Κάθησε στὸ κρεββάτι, τοῦ πῆρε τὸ χέρι, τὸ πασπάτεψε. Εἶταν ἱδρωμένο καὶ ζεστό. Ἔσκυψε καὶ τοῦ κοίταξε τὰ μάτια. Κάτι σὰν καταχνιὰ τὰ σκέπαζε· ἡ ἀνάσα του εἶταν ἀδύναμη, ἀνεπαίσθητη. Ὅμως κι ὁ ἄρρωστος τώρα, σὰ νὰ γύριζε μὲ κόπο ἀπὸ μακρυά, ἔδειχνε ἔκπληξη γιὰ τὰ ξένα πρόσωπα ποὺ ξυπνώντας τὰ ἔβλεπε σκυμμένα πάνω του. Ξάφνου, σὰ κάτι νὰ μάντεψε, ἔδωσε μιὰ καὶ σηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του.

—Ὄχι, ὄχι, μὴ μοῦ σηκώνεσαι! Κάτω νὰ πέσεις, κάτω. Εἶσαι ἱδρωμένος καὶ θὰ σὲ πάρει τ' ἀγιάζι. Ἔ, μεσσὶρ Κολινέτο, τί στέκεις σὰ μόμπιλο αὐτοῦ - δά! Σφάλησε τὸ παράθυρο. Καὶ σῦρε νὰ φωνάξεις δυὸ γυναῖκες. Τὸ παλληκάρι ἔχει χρεία νὰ τὸ φροντίσουν.

Ἐνῶ ὁ τσαμπρελιάνος τσακιζότανε νὰ ἐκτελέσει τὶς προσταγὲς τῆς βάγιας, αὐτὴ ἄνοιξε τὸ σωκάρδι τοῦ Σγουροῦ, τοῦ πασπάτεψε τὸ στῆθος. Τὰ χέρια της εἶχανε μιὰ σβέλτη κ' ἔμπειρη δεξιοσύνη. Ἔσκυψε τέλος στὸ πρόσωπό του καὶ βάλθηκε νὰ τοῦ κοιτάζει μ' ἔντονη προσοχὴ τὰ μάτια. Τὰ ματόκλαδά του τῆς φάνηκαν γυρισμένα.

— Τίποτα δὲν ἔχεις, καρδούλα μου, μὴ βάζεις ἔγνοια. Τίποτα δὲν ἔχεις. Τώρα ἐγὼ θὰ σοῦ εἰπῶ ἕνα ξόρκι, θὰ βάλω νὰ σοῦ φτιάξουν ἕνα γιατρικὸ καὶ γρήγορα θὰ γιάνεις. Ἔτσι νὰ σὲ χαρῶ! Μόνο νὰ καθήσεις στὸ κρεββάτι, νὰ φυλαχτεῖς ἀπὸ τ' ἀερικὰ τοῦ μεσημεριοῦ καὶ τῆς νυχτός. Φυλαχτό, ἔχεις; Νὰ τὸ κρατεῖς ἀπάνω σου.

Ἔβγαλε ἀπὸ τὸ περσίκι της, τὸ κρεμαστὸ ἀπὸ τὴ μέση, ἕνα σπειρὶ λιβάνι, πρόσταξε τὶς γυναῖκες ποὺ εἶχαν ἔρθει βιαστικὲς μὲ τὸν τσαμπρελιάνο νὰ τῆς φέρουνε κάρβουνο ἀναμμένο κ' ἕνα σκουτέλι καθαρὸ νερό, ἄναψε τὸ λιβάνι, σταύρωσε τὸ νερὸ καὶ πρόφερε ὄρθια τὸ ξόρκι:

— Πίφι σπιτζίους, φιλίους, βήλους, μύτους, αὐτοὺς παρακλητούς, στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ, ἀμήν. Ἅγιε, ἅγιε τοῦ Θεοῦ Σιχαήλ, βοήθα τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ — πῶς σὲ λένε, καρδούλα μου;

— Νικηφόρο.

— Τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Νικηφόρον.

Ὕστερα ράντισε μὲ τὸν πρόχειρο ἁγιασμὸ τὸν ἄρρωστο, τοῦ ἄλειψε τὰ ματόφυλλα, τὸ μεσοφρύδι, τὰ μελίγγια.

— Νὰ μοῦ φέρετε τὸ βράδυ, στὴν κάμαρά μου, εἶπε στὶς γυναῖκες, θεριακή, ἀσκάδι καὶ ξύδι. Πρέπει πρωΐ - πρωΐ, προτοῦ λαλήσει τὸ κοκόρι, νὰ πιεῖ ὁ ἄρρωστος τὸ γιατρικό.

Ἡ κάμαρα μύριζε βαριὰ λιβάνι· κάθε ποὺ ἀνοιγόταν τὸ πορτόφυλλο, μύρο δροσερὸ γλιστροῦσε μέσα, ἀπὸ τὰ γιασεμιὰ τοῦ χαγιατιοῦ. Ὁ Σγουρὸς θαροῦσε πὼς τ' ὄνειρο τοῦ πυρετοῦ του συνεχίζεται καὶ τώρα πλέει σ' ἄγνωστη, ὑπερτάφια πλάση.

Ἡ βάγια στύλωσε τὸ κορμί της, ἱκανοποιημένη. Εἶχε κάνει ὅ,τι ἔπρεπε, χάρηκε γιὰ λίγες στιγμὲς τὴν ὑπέρτατη ἐξουσία ποὺ τῆς ἔδιναν οἱ μεταφυσικές της ἀρετές: Πρόσταξε δαιμόνια κι ἀνθρώπους. Φρόντισε ἀκόμα γιὰ λίγα δευτερότερα πράματα, σκέπασε καλὰ τὸν ἄρρωστο,

εἶπε στὶς γυναῖκες νὰ τοῦ κάψουν ἀπήγανο στὴν κάμαρά του καὶ τὸν καληνύχτισε.

Βγῆκε θριαμβικά, στητή, καὶ ξοπίσω της ἡ μικρὴ ἀκολουθία, ὁ μεσσὶρ Κολινέτος κ' οἱ δυὸ γυναῖκες.

Ὁ Σγουρός, σαστισμένος ἀκόμα, κοίταξε μὲ μάτια τεντωμένα, τὴ φανταστικὴ πομπὴ νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ μικρή του πόρτα. Ἂν δὲν εἴτανε τὸ γλυκὸ μύρο τοῦ λιβανιοῦ ποὺ εὐώδιαζε καὶ τώρα τὸν ἀέρα, θὰ ἔλεγε πὼς εἶχε μονάχα ὀνειρευτεῖ. Γύρισε τ' ἀπορημένα μάτια του στὸν Κοκκινοτρίχη.

Ὁ μενεστρέλος, ποὺ εἶχε σ' ὅλο τοῦτο τ' ἀναμεταξὺ τραβηχτεῖ σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ σώπαινε, ξεκόρμισε ἀπὸ τὸν τοῖχο, ἦρθε νὰ καθήσει πάλι στὸ σκαμνί. Γέλιο σιωπηλό, πλατύ, ἔσχιζε στὰ δυὸ τὸ τραγίσιο του μοῦτρο.

— Σ' ἔχουνε γι' ἀμποδεμένον, εἶπε μὲ τὴ βραχνή του τὴ φωνὴ καὶ κούνησε δύσπιστα τὸ κεφάλι. Ὅμως τὰ μάγια ποὺ ξόρκισαν, τίποτα δὲ φελᾶνε...

Ὁ ἄρρωστος ἀναστέναξε.

— Τὰ μάγια ποὺ σὲ δένουνε, γέλασε ὁ Κοκκινοτρίχης, δὲ φοβόνται ἀπήγανο οὐδὲ ξόρκι.

Ἀλήθεια, ἀνεξήγητη εἴταν ἡ ξαφνικὴ ἀρρώστεια τοῦ Σγουροῦ. Ἀπὸ τὴ βραδυὰ ποὺ βρέθηκε δίχως νὰ καταλάβει πῶς μπροστὰ στὴν κυρὰ τῆς Ἄκοβας, ἀπὸ τὴ βραδυὰ ποὺ εἶδε τὴν Ἰζαμπὼ νὰ προβαίνει σὰ φάντασμα μπροστὰ στὰ μάτια του, κάτι σὰν ἀβασκαμὸς εἶχε βαρύνει πάνω στὸ κορμί του. Γύρισε στὴν κάμαρά του τσακισμένος, μὲ τοὺς ἁρμούς του λυμένους, σὰ νὰ εἶχε πολὺ βασανιστεῖ. Πλάγιασε, ὅμως ὕπνος δὲν τὸν κολλοῦσε. Σηκώθηκε, ἄνοιξε τὸ παραθύρι, ἀνάσανε τὴ νύχτα, κάθησε ν' ἀκούσει τὸ βαθὺ βουητὸ τοῦ κάμπου, τὶς δοξαριὲς τῶν τριζονιῶν. Ὧρες πέρασαν ἔτσι, κι ὁ ὕπνος δὲν ἐρχόταν. Ξαναπλάγιασε, ἔμεινε ἀνασκελωμένος, μὲ τὰ μάτια ἀνοιχτά. Ἡ αὐγὴ τὸν βρῆκε ἔτσι.

Δὲ θυμόταν, ὄχι, ἄλλη φορὰ στὴ ζωή του ποὺ νὰ ξενύχτησε.

Τί ἀκριβῶς τοῦ συνέβαινε τώρα, δὲ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πεῖ. Εἴτανε μιὰ αἴσθηση παράδοξη, περίπλοκη, ἀξεκαθάριστη ἀκόμα. Γλύκα μαλθακὴ ἀναπάλιαζε τὴν ψυχή του, λὲς κ' εἴτανε ν' ἀναλιγώσει ὁλάκερη καὶ νὰ σταλάξει κάτω. Δάκρυ γινόταν ἡ καρδιά του, καυτό, βαρύ, αἱματερὸ δάκρυ. Σὰν ἀπολησμονιόταν, ἔνιωθε νὰ τὸν τυλίγει εὐδαιμονία ἀπέραντη καὶ μουσική, κῦμα θερμὸ ποὺ τὸν ἀνασήκωνε, τὸν ταξίδευε. Ὅταν πάλι, ἀνταριασμένο τὸν ξυπνοῦσε τὸ σκοτεινὸ ψυχόρμητο, φόβος βαθὺς τὸν κυρίευε ξάφνου, πρωτόγνωρη τρομάρα. Καταλάβαινε πὼς δὲν εἶναι πιά, ὄχι, οἱ παλιὲς παιδιάστικες ἀλητεῖες τῆς φαντασίας του. Τὰ παράτολμα ὄνειρα δὲν τὸν μαυλίζανε τώρα, ὁ νοῦς του δὲ συνεπαιρνόταν. Ὑπόμενε κ' ὑπόφερε βουβά. Σκιὰ μεγάλη, σοβαρή, δέος μυστικὸ κατέβαινε στὴν ψυχή του. Κ' ἔνιωθε τότε πὼς κάτι ἄγνωστο ἔρχεται νὰ τὸν ἀνταμώσει, κάτι σὰν τὸ βαθὺ βουητὸ τοῦ δάσου ποὺ ὁ ὁδοιπόρος τὸ πρωτακούει ψηλά, μακρυάθε νὰ σιμώνει, ἀναταράζοντας τὶς φυλλωσιές, σημάδι προάγγελο τῆς καταιγίδας.

Μονάχα ἕνα καταλάβαινε: Πὼς τὰ μάτια του ὅπου κι ἂν γύριζαν, τὴν πᾶσα στιγμή, ἄλλο δὲν ἔβλεπαν παρὰ μιὰ μορφὴ γυναίκεια. Τὴν

ἔβλεπαν νὰ πλέει στὸ ἄπειρο, νὰ ξεκόβεται σὲ φόντο σκοτεινό, καθὼς τ' ἀστέρι στὸν οὐράνιο θόλο. Εἶταν καινούργια ἡ μορφή, σὰν καὶ τώρα μονάχα νὰ τὴν πρωτόδε. Κι ὅμως κάτι τοῦ θύμιζε, κάτι ἀπώτατο καὶ βαθύ. Ἡ θωριά της τὸν κάρφωνε ἐκστατικό, γιὰ ὧρες. Τὸν κοίταζε στυλά, μὲ σοβαρὸ βλέμμα, κ' ἡ ἀγωνία τὸν ἔπνιγε τότε νὰ δώσει κι αὐτὸς σημεῖο ζωῆς στὸ ἔναστρο ἐκεῖνο βλέμμα, ποὺ τὄνιωθε βαρὺ ἀπὸ νοήματα.

Ἔτσι πέρασαν δυό, τρεῖς, τέσσερες ἡμέρες. Τὴν πέμπτη, δὲ μπόρεσε νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεββάτι του. Κι ὅταν τὴν ἄλλη μέρα ὁ Κοκκινοτρίχης, ἀνησυχώντας ποὺ δὲν τὸν ἔβλεπε, ἦρθε νὰ τοῦ χτυπήσει τὴν πόρτα, τὸν βρῆκε στὸ στρῶμα μὲ τὰ χείλη φρυμένα, τὸ βλέφαρο βαρύ, τὸ μάγουλο ξεματωμένο, καθὼς θὰ τὸν ἔβρισκε ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τρεῖς ἡμέρες ἡ βάγια τῆς Ἰζαμπώς.

— Τί ἔπαθες, ἄγουρε;

—Ἄρρωστος εἶμαι, ἔκανε βαρύθυμα τὸ παιδάριο.

Κι ἀλήθεια, δὲν ἤξερε τί εἶχε. «Κάποια ταραχὴ τῶν αἱμάτων, συλλογιζόταν, ἢ κι ἀβασκαμός.»

Τὸ ἔμπειρο μάτι τοῦ μενεστρέλου τὸν ψαχούλεψε προσεχτικά.

— Χμ, χμ! σιγομούγκρισε. Δέθηκες χεροπόδαρα τώρα.

— Δέθηκα;... Λές, ἀλήθεια, νἆμαι ἀμποδεμένος!

—Ἔτσι λέω, γέλασε σαρκαστικὰ ὁ Κοκκινοτρίχης.

Νά το! καλὰ τὸ μάντεψε αὐτός.

— Καὶ τώρα; ρώτησε μὲ τρόμο.

Ὁ Κοκκινοτρίχης σήκωσε τοὺς ὤμους του, ἄφησε τὸ ρώτημα ἀναπάντητο, κατὰ τὸ συνήθειό του. Δὲ φανέρωνε ποτὲ νὰ ἔχει κανενὸς εἴδους τρυφερότητα ἡ καρδιά του αὐτουνοῦ. Μονάχα στρώθηκε στὸ πλάϊ τοῦ ἀρρώστου, τὸν φρόντισε, τοῦ κράτησε συντροφιά, κι ἀπὸ τότε συνέχισε νἄρχεται κάθε μέρα.

Κουβέντιαζαν ἥσυχα, νωθρά, γιὰ θάλασσες, γιὰ πλεούμενα, γιὰ ναυτικούς, γιὰ ξένους τόπους. Ἤξερε πολλὰ ὁ Κοκκινοτρίχης, μονάχα ποὺ δὲν τ' ἀνιστοροῦσε ποτὲ πρόθυμα. Μὲ τὸ τσιγκέλι τοῦ τἄβγαζες τὰ λόγια, καὶ πάλι, συχνά, σὰ νὰ μετάνιωνε, σ' ἄφηνε καταμεσὶς σὲ μιὰ κουβέντα.

— Θεριὰ ἡ θάλασσα, ἔχει;

—Ἔχει.

— Γοργόνες;

—Ὄχι.

—Δὲν ἔχει γοργόνες:

—Ὄχι λέω!

Πῆρε ἡ ὀργή! Ἔρχονταν ἔτσι κάτι φορὲς ποὺ ὁ ἀναθεματισμένος τοῦτος σοῦ χαλοῦσε κάθε κέφι. Τώρα τί θὰ ἔχανε νὰ πεῖ πὼς ἔχει τὄντις ἡ θάλασσα γοργόνες; Ὅμως δὲν τὄλεγε, ὄχι. Δὲν τὄλεγε γιατὶ μάντευε πὼς τὸ λαχταρᾶς. Καταραμένη στραβοξυλιά! Νὰ σὲ γδύνει ἀπὸ κάθε ἀπάτη.

Κι ὅμως πάλι, μαζί του, ἔρχονταν φορὲς ποὺ ἔκανε φτερὰ ὁ νοῦς. Δὲ φαινότανε νὰ τὸ ἀποζητάει, δὲν πάσχιζε νὰ σὲ μαυλίσει. Μιὰ λέξη ἔλεγε, καὶ τοῦτο ἔσωνε. Στὴν ἄκρη τοῦ κάβου, ἐκεῖ ποὺ ὁ ἀψὺς ὁ ἄνε-

μος τοῦ πελάγου φυσάει μὲ φούρια, σοῦ ἔδινε μιὰν ἀπότομη, ρωμαλέα σκουντιά. Τιναζόσουνα στὸ χάος καὶ πιὰ ἡ φαντασία σ' ἄδραχνε ἀπὸ τὰ μαλλιά.

—Ἐκεῖ ποὺ ὁ ἥλιος στάζει λυωμένο μάλαμα...

— Μάλαμα;

— Στὴ χώρα μὲ τὶς χουρμαδιές...

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ κάστρου μάθανε τὴν ἀρρώστια τοῦ ρωμιόπουλου ἄγνωστο πῶς. Δυὸ μονάχα μέρες ἀφοῦ εἶχε πιὰ πέσει στὸ στρῶμα, ἤρθανε νὰ μάθουν τί ἔγινε, γιατὶ δὲν τὸν βλέπουν. Στὴν ἀρχὴ τὸ παιδόπουλο, ὕστερα δυὸ σκουταρᾶτοι, τέλος ὁ τσαμπρελιάνος ὁ ἴδιος. Οἱ Φράγκοι ἔδειξαν πὼς γνοιάζονται γιὰ τὴν ὑγειά του καὶ τοῦ στεῖλανε γιατρικά. Τὴν πρώτη φορὰ ποὺ τοῦ φέρανε νὰ πιεῖ ἕνα ζεστό, καμωμένο ἀπὸ βρασμένα βότανα, ὁ ἄρρωστος χλώμιασε καὶ κυριεύτηκε ἀπὸ βαθειὰ τρεμούλα.

— Ποιὸς μοῦ τὸ στέλνει; ρώτησε ξέπνοα.

—Ὁ μεσσὶρ Κολινέτος.

Τὰ χέρια του πέσανε σὰ θερισμένα. «Ἄ», ἔκανε μονάχα.

Ὁ Κοκκινοτρίχης, τοῦ πῆρε τὸ σκουτέλι ἀπὸ τὰ χέρια προτοῦ τὸ δοκιμάσει, τὸ πῆγε κοντὰ στὸ παράθυρο κ' ἐκεῖ βάλθηκε νὰ τὸ κοιτάζει καλὰ στὸ φῶς, νὰ τὸ ἀναταράζει, νὰ μυρίζεται τοὺς ἀχνούς του.

— Τί κοιτᾶς;

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ μενεστρέλος, συνέχιζε τὴν ἐξέτασή του. Τέλος τοῦ τὸδωσε.

— Πιέ το, δὲν ἔχει φαρμάκι.

— Φαρμάκι;!

Ὁ Κοκκινοτρίχης ἔγνεψε ἀδιάφορα.

— Ξεχνᾶς, ἄγουρε, πὼς ὁ σενεσάλος σ' ἔχει γιὰ ξέκαμα.

Κάτι ράϊσε μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ Σγουροῦ. Ὄχι, δὲν εἶταν αὐτὸ ποὺ εἶχε φανταστεῖ ἐκεῖνος...

Τέλος, τὰ γιατροσόφια τῆς βάγιας ἤρθανε πάνω στὴν ὥρα. Τὸ ξόρκι, τὸ γιατρικὸ ποὺ τοῦ ἔστειλε, κάνανε τὸ καλό τους. Κοιμήθηκε ἥσυχα τὴ νύχτα ἐκείνη, ἵδρωσε, καὶ τὸ πρωΐ, ξυπνώντας, ἔνιωσε πὼς εἶναι πιὸ ἀλαφρός. Ξαναθυμήθηκε τὰ χτεσινά. Σὰν εἴχανε μείνει μονάχοι οἱ δυό τους μὲ τὸν Κοκκινοτρίχη, τοῦ εἶχε πιάσει ταραγμένος τὸ χέρι:

— Κοκκινοτρίχη..., τὴν ξέρεις αὐτήν; κ' ἔδειχνε μὲ τὰ μάτια τὴν πόρτα ἀπ' ὅπου μόλις εἶχε βγεῖ ἡ μικρὴ πομπή.

— Τὴν ξέρω.

— Εἶναι ἡ βάγια τῆς...

— Τῆς πριγκηπέσσας. Λοιπόν;

Εἶταν ξερή, κρύα ἡ φωνὴ τοῦ Κοκκινοτρίχη. Κόπηκε ὁ Σγουρός.

— Τίποτα, μουρμούρισε.

Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ μενεστρέλος μονάχος του εἶπε, στὴν αἰνιγματική του γλῶσσα:

— Αὐτὸς ποὺ δένει, αὐτὸς ξεδένει.

Γελοῦσε σαρκαστικὰ λέγοντάς το. Ὅμως ὁ Σγουρός, γιὰ πρώτη φορά, νόμισε πὼς τὸ κατάλαβε τὸ νόημα τῆς κουβέντας του.

Σὰν ἔφυγε ὁ Κοκκινοτρίχης, σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεββάτι του καὶ δοκίμασε νὰ περπατήσει. Τὰ μέλη του εἶταν βαρειά, μουδιασμένα. Ἔκανε μερικὰ βήματα, πῆγε στὸ παραθύρι. Ἡ πρώτη ἀνάσα τοῦ ἀνοιχτοῦ ἀέρα μπῆκε στὰ σωθικά του δροσιστική, βάλσαμο. Μισοκάθησε στὸ χοντρὸ μουράγιο κι ἀφαιρέθηκε νὰ κοιτάζει πέρα.

Τὸ βράδυ ἔπεφτε, ἀργά. Ἀντιφεγγιὰ ροδαλή, χρυσαφιά, φούντωνε τὸν οὐρανὸ κι ὅλο δυνάμωνε ἡ ἔξαψή της. Φλόγες μεγάλες τεντώθηκαν, ἔγνεψαν. Ἀπὸ κάτω, χαμηλά, ἕνα ἥσυχο κουβεντολόϊ ἀκουγόταν, πραϋντικὰ μονότονο καὶ μουντό. Δυὸ φωνὲς γυναίκειες. Ἔστησε μηχανικὰ τ' αὐτί, καὶ ξάφνου ἡ καρδιά του σπαρτάρησε, πνίγηκε.

Ἡ μιά, ναί, εἶτανε γνώριμη.

Καταραμένο μουράγιο, χοντρὸ τρεῖς σπιθαμές! Ἀδύνατο νὰ κοιτάξεις στὰ ριζά του. Μπορεῖς ὅμως νὰ χωθεῖς ἀνάμεσα στοὺς παραστάτες τοῦ παραθυριοῦ, νὰ πέσεις μπρούμυτα καὶ νὰ προβάλεις τὸ κεφάλι. Τότε βλέπεις.

Βλέπεις κάτω καὶ λιγάκι δεξιά, ἕνα μικρὸ τετράγωνο, εἶδος αὐλίτσα ποὺ ἔχει καὶ μιὰ ροδιά. Κάποια γυναίκα ἡλικιωμένη κάθεται ἀντίκρυ στὸ δέντρο καὶ κουβεντιάζει γνέθοντας. Κάπου - κάπου μιὰ ἄλλη φωνὴ τῆς ἀποκρίνεται, κι αὐτὴ γυναίκεια, ὅμως νεανική. Δὲ βλέπεις καθόλου τὸ πρόσωπο ποὺ μιλάει ἔτσι, γιατὶ ὁλάκερο τὸ σκεπάζει τὸ φύλλωμα τοῦ δέντρου. Καὶ θαρεῖς πὼς ἀποκρίνεται στὴν ἡλικιωμένη γυναῖκα, μὲ στόμα κρυφό, ἡ ἴδια ἡ ροδιά, ποὺ μὲ τὴν ἄνοιξη ἔβγαλε τρυφερά, καινούργια φύλλα.

Τότε ἡ ἀρρώστεια τοῦ ἔγινε γλυκειά, ἡ κάμαρά του ἀγαπημένη. Καρτεροῦσε τὴν ὥρα ποὺ θἄρθουνε πάλι οἱ δυὸ γυναῖκες νὰ καθήσουν στὴ μικρὴ αὐλή, κ' ἡ ἀπαντοχὴ τούτη, ἡ σπαρμένη ἀνυπομονησίες, χτυποκάρδια, ἔδινε γι' αὐτὸν νόημα καὶ γεύση σ' ὁλάκερη τὴν ἡμέρα, σ' ὁλάκερη τὴ νύχτα. Τρόμαζε μήπως ὁ Κοκκινοτρίχης ἔρθει καὶ τὸν χασομερήσει σὲ ὥρα ἀκατάλληλη, μήπως τὸν προφτάσει σκυμμένον στὸ παραθύρι. Ἄρχισε ν' ἀμπαρώνει τὴν πόρτα, νὰ γίνεται πονηρός, νευρικός. Τὸ μάτι τοῦ μενεστρέλου, τὸ κοφτερὰ ἔμπειρο, τὸν ἐνοχλοῦσε. Βάλθηκε νὰ ὑποκρίνεται καὶ πάσχιζε νὰ ξεγελάει τὸ σύντροφό του, τὸν Ἴσαμε χτὲς πολύτιμο.

Κάθε δειλινό, ταχτικά, στὸ στενάχωρο περιβολάκι, θ' ἀκουγόταν ἡ μαγικὴ φωνή. Συνεπαρμένος ξαφνικά, μὲ πιασμένη τὴν ἀνάσα, θὰ χυμοῦσε νὰ κρεμαστεῖ στὸ παραθύρι του. Μὲ τὸ λαιμὸ τεντωμένο, μὲ κίνδυνο νὰ γκρεμιστεῖ στὸ βάραθρο, ἔσκυβε, ἀγωνιζότανε νὰ ἰδεῖ κάτι, μιὰν ἄκρη ἀπὸ φόρεμα. Εἶχε τὴ συνηθισμένη της θέση ἡ φωνὴ καὶ δὲν τὴν ἄλλαζε· κάποιο σανιδένιο πάγκο ἴσως στὴ ρίζα τῆς ροδιᾶς. Ἄλλοτε πάλι, κάποιες φορές, πειθανάγκαζε τὸν ἑαυτό του σ' ἕνα τραχύ, γλυκὸ μαρτύριο. Μὲ τὴ ράχη στὸν τοῖχο του, τὰ μάτια σφαλιστά, δίπλα στὸ παραθύρι, στεκότανε ν' ἀκούει ἔτσι, στὰ τυφλά, δίχως νὰ σκύβει ἔξω. Ἡ φωνὴ εἶτανε τότε σὰ μακρυνὴ μουσική, ποὺ ὁ ἀέρας τὴ σκορπάει, κ' ἡ δίχως λόγια μελωδία της σοῦ ξυπνοῦσε ὁράματα, παράτολμες ὀπτασίες. Ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου ἔτσι βρίσκει ἡδονὴ αἱματηρὴ νὰ βασανίζει τὸν ἑαυτό της. Πολλὲς φορὲς ἀναρωτιότανε μονάχος του Ἴσαμε πότε θὰ μπορεῖ νὰ μένει σὲ τοῦτο τὸ κάστρο κι ἂν δὲ θἄρθει τὸ πλή-

ρωμα τοῦ χρόνου ν' ἀλλάξει ρότα ἡ τύχη του. Δὲν ἤξερε γιατί τὸν λησμόνησαν καὶ πῶς θάφτηκε ἡ ὑπόθεση τῆς γραφῆς τοῦ Σγουρομάλλη. Τοῦ χάρισαν ἄραγε τὴ ζωὴ ἢ μονάχα ποὺ ἀναβάλανε ; Καὶ γιατί ; Ἂν δοκίμαζε νὰ ξεκόψει μονάχος του, θὰ τὸν ἄφηναν ἢ ὄχι ; Μήπως εἶναι κατάδικος ποὺ καρτερεῖ, δίχως νὰ τὸ ξέρει, τὴ μέρα τοῦ μαύρου λυτρωμοῦ ; Ἡ εἰκόνα τῆς κρεμάλας μὲ τὸ κουφάρι τοῦ Σέργιου θαμπόφεγγε στὸ νοῦ του, καὶ μαζὶ ἡ ἀλλοτινὴ ἀπορία : τὴν καταδίκη ἐκείνη, ποιὸς τὴν ἀποφάσισε ; Ἀναθυμᾶται στὸ σύδεντρο τὸ γαντοφορεμένο χεράκι ποὺ κρατάει τὰ ρέτενα τοῦ Ἀστρίτη. Αὐτό ;

Ἡ βάγια ἦρθε ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ τὸν ἰδεῖ τί κάνει. Ὁ ζῆλος της τώρα εἴτανε πολὺ μετριασμένος, ἀπὸ τότε ποὺ ἔμαθε πὼς ὁ ἄρρωστος πῆρε τὸ καλλίτερο. Μπῆκε μὲ πόζα βασιλικιά, ἔχοντας τὸ κατόπι της μιὰ γυναῖκα τῆς ἀκολουθίας, καὶ στάθηκε μόνο λίγες στιγμές. Αὐτός, τὴν κοίταζε θαμπωμένος, πράμα ποὺ πολὺ τὴν κολάκεψε. Δὲν ἤξερε πὼς τὰ μάτια του ψαχούλευαν μὲ θαυμασμὸ τὸ ἀνθρώπινο πλάσμα ποὺ κάθεται κάθε βράδυ στὸ περιβολάκι κ' ἔχει τὸ χάρισμα νὰ μιλάει μὲ τὴ σγουρὴ ροδιά. Καθὼς πήγαινε νὰ βγεῖ, αὐτὸς χύμηξε κοντά της καὶ τὴ σταμάτησε :

— Κυρά, πές μου : εἶν' ἀλήθεια πὼς εἶσαι Ρωμιά ; Ἔτσι μοῦ εἶπαν.

— Ρωμιὰ εἶμαι, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπορημένη.

Τὴν κοίταξε ἀκόμα πιὸ ἔντονα, κάτι πῆγε νὰ πεῖ, ὅμως δὲν ἔβγαλε ἄχνα. Ὕστερα ἀπὸ λίγες στιγμὲς ἀπαντοχῆς μάταιης, ἡ βάγια βγῆκε ἀπὸ τὴν κάμαρα σαστισμένη.

— Τὸ δόλιο τ' ἀγόρι, εἶπε στὴ γυναῖκα τῆς ἀκολουθίας καθὼς περνούσανε τὸ χαγιάτι, δὲ φαίνεται νἄμεινε ὁλότελα ἀπείραγο. Ἡ κακιά του ἡ ἀρρώστεια τὸ σημάδεψε στὸ μυαλό. Ἔχει τὰ συλλοϊκά του ζαβωμένα.

Κατέβηκε ἴσια στὸ περιβολάκι κ' ἔδωσε τὰ νέα στὴν πριγκηπέσσα : Ὁ Ρωμιὸς μαντατοφόρος εἶχε πάρει πιὰ τὸ καλλίτερο, ὀρθοπόδισε.

— Ποιὸς μαντατοφόρος ; ρώτησε ἀδιάφορα ἡ Ἰζαμπώ.

— Καλή μου, ὁ ἄγουρος ἐκεῖνος ποὺ μ' εἶχες στείλει ἐδῶ καὶ μέρες νὰ τὸν κοιτάξω !

— Ἄ, ἔκανε μ' ἀπάθεια ἡ πριγκηπέσσα καὶ δὲν ἔδωσε πιὰ προσοχή.

Ἡ βάγια κάθησε στὴ θέση της πειραγμένη, ἔπιασε πάλι τὴ ρόκα καὶ δὲν ξανάνοιξε τὸ στόμα της ὅλο τὸ δειλινό, γιὰ νὰ δείξει τὴ δυσαρέσκειά της ποὺ τὴν εἴχανε ξεκουνήσει ἄδικα.

Δυὸ μέρες ἀργότερα, ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας, σὰν ἀπαυδισμένη ἀπὸ τὴν ἄγονη παραμονή της στὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας, ἀνάγγειλε πὼς θὰ ἔφευγε. Εἶχε πιὰ κορφολογήσει ὅλες τὶς χαρὲς ποὺ μποροῦσε νὰ τῆς προσφέρει ἡ ἐδῶ ζωή. Μπορεῖ καὶ νὰ βαρέθηκε τὴν εὔσχημη ἀντικάμαρα ποὺ τῆς ἔκανε ἡ ἀδερφή της.

— Καὶ πότε φεύγει ; ρώτησε ἀδιάφορα ἡ Ἰζαμπώ.

— Μεθαύριο πρωΐ, κυρία, τὴν πληροφόρησε ὁ μεσσὶρ Κολινέτος.

Κάλεσε τὴ βάγια καὶ τῆς ἔδωσε ὁδηγίες γιὰ τὰ δῶρα ποὺ ἔπρεπε νὰ χαρίσουν στὴ βαρωνέσσα. Νὰ φορτώσουν πέντε μουλάρια σῦκα ξερὰ τῆς τελευταίας σοδειᾶς, φουντούκια, μύγδαλα, σταφίδα. Νὰ βάλουνε

καινούργια πανωσκέπια στὴ σέλλα της, ὑφασμένα ἀπὸ τὶς γυναῖκες τοῦ κάστρου. Κ' ἕνα μικρὸ βαγένι ροδόσταμο νὰ τῆς βάλουν μαζί, νὰ ρίχνει στὶς λιχουδιὲς ποὺ τόσο τῆς ἀρέσουν καὶ νὰ φτιάνει μύρο γιὰ τὸν κόρφο της.

Καθὼς ἡ βάγια πήγαινε νὰ βγεῖ, ὁ τσαμπρελιάνος, ποὺ ἀπὸ ὥρα δίσταζε, πῆρε τὴν ἀπόφαση.

— Κυρία, αὔριο βράδυ, στὴ μεγάλη σάλλα θὰ συναχτεῖ ἡ κούρτη γιὰ τὸν ἀποχαιρετισμό...

— Λοιπόν ;

— Θὰ εἶναι μιὰ ὁλότελα σπάνια βεγγέρα...

—Ἐμπρός, μεσσὶρ Κολινέτο ! περιμένω.

—Ἡ βαρωνέσσα ἔχει συμπάθεια, τὸ ξέρει ἡ χάρη σας, στοὺς μενεστρέλους.

— Κ' ἔτσι ἔχει συμπάθεια ;

—Ἂν θἄθελε ἡ χάρη σας νὰ δώσει τὴν ἄδεια σ' ἐκεῖνο τὸ μενεστρέλο ποὺ τόσον καιρὸ τώρα βρίσκεται στὸ κάστρο καὶ καρτερεῖ...

Ἡ Ἰζαμπὼ σκέφτηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ κ' ὕστερα, σηκώνοντας τοὺς ὤμους της :

—Ἂς γίνει κι αὐτό, εἶπε.

Ὁ Κολινέτος βγῆκε ξαλαφρωμένος, μὲ τὴ μικρή του τὴ χορευτικὴ περπατησιά.

—Ἔτσι μπράβο, καλή μου ! ἔκανε διαχυτικὰ κ' ἡ βάγια, νὰ σᾶς βλέπω τὶς δυὸ ἀγαπημένες, καθὼς τὸν καιρὸ ποὺ ἤσασταν μικρές.

Ὅμως ἡ Ἰζαμπὼ ἔκανε μιὰ χειρονομία ἀνυπόμονη κ' ἡ βάγια ἀπόμεινε μὲ τὴ μιλιὰ στὸ στόμα. Πειραγμένη πάλι, στήνοντας τὸ κεφάλι ὄρθιο μ' ἀξιοπρέπεια, ἔφυγε ἀπὸ τὸ περιβολάκι.

Ἡ Ἰζαμπὼ γύρισε τὰ μάτια της γύρω, κοίταξε μηχανικὰ τὸ ἀναιμικὸ κηπάκι της ποὺ πάσχιζε νὰ προφασιστεῖ μιὰν ἀνοιξιάτικη προθυμία, τὰ φτωχικά του τὰ χορτάρια, τοὺς ψηλοὺς τοίχους ποὺ τὸ ἔφραζαν ὁλοῦθε. Ἀριστερά, ἕνας μικρὸς φράχτης ἔδινε μιὰ ψευδαίσθηση ἀληθινοῦ ὑπαίθρου. Πίσω ὅμως, πιὸ πέρα, ὀρθωνότανε πάλι τὸ κοκκινωπὸ τειχὶ κ' ἔφραζε τὴ θέα τοῦ κόσμου ἴσαμε ψηλὰ στὸν οὐρανό. Ἔτσι εἴτανε κ' ἡ ζωή της.

Χαμήλωσε πάλι τὸ κεφάλι της, λυγίζοντας τὸν ὡραῖο ἄσπρο λαιμό της, καὶ κοίταξε τὰ χέρια της. Ὄμορφα, μικρά, κι ἄνεργα χέρια. Ἀφημένα πάνω στὴν ποδιά, μοιάζανε σὰ δυὸ ἄσπρα περιστέρια ποὺ κλάρωσαν μὲ τὸ βράδυ, ἁπλοϊκά. Τί καρτεροῦν ἀδιάκοπα ;

Ξάφνου τρομάζει, τινάζεται. Ἀριστερά, δίπλα της, εἶχε ἀκούσει τρίξιμο ἀσυνήθιστο. Προτοῦ προλάβει νὰ κοιτάξει, εἶχε νιώσει κιόλας πὼς κάποιος πήδηξε τὸ φράχτη καὶ μπῆκε στὸ περιβολάκι της. Γύρισε, τὸν εἶδε. Στεκόταν ὀρθός, πατώντας στὸ παχὺ χορτάρι, κ' ἡ ὄψη του εἴταν ἀπίστευτα χλωμή.

— Ποιὸς εἶναι ! ρωτάει ξαφνιασμένη, νιώθοντας πὼς δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀναγνωρίσει.

Τὴν κοίταζε μὲ μάτια μεγάλα, ἐκστατικά, καὶ δὲν ἀποκρίθηκε ἀμέσως, λὲς καὶ τοῦ ἀπορροφοῦσε ὁλάκερο τὸ νοῦ ἡ θωριά της. Κοιτάχτηκαν ἔτσι ἀμίλητοι κ' οἱ δυό τους γιὰ λίγο.

— Κυρά μου! ξεσπάζει ξαφνικὰ τὸ παιδάριο καὶ χυμώντας πέφτει μπροστὰ στὰ πόδια της ὄχι γιὰ νὰ γονατίσει, μὰ σὰ νὰ μὴ τὸν κρατούσανε πιὰ τὰ δικά του. Κυρά μου, μὴ θυμώσεις! Ἄλλο δὲ βαστοῦσα πιά. Σκότωσέ με ἢ διῶξε με, ἐγὼ εἶμαι ἀνήμπορος ν' ἀποφασίσω.

Εἶταν συντριμμένος, ἀγνώριστος, μὲ τὰ μαλλιά του ἀνάστατα, βαθουλωμένα τὰ μάτια, τὰ μάγουλα χωνεμένα. Χλωμάδα νεκρικὴ εἶταν χυμένη στὸ πρόσωπό του. Ἐκείνη ἔστησε τὸ πανωκόρμι της καὶ ξανάβρε τὴν αὐτοκυριαρχία της.

— Δὲ σὲ ξέρω, ἔκανε ψυχρά, ὅμως ἔνιωσε ψεύτικη τὴ φωνή της καὶ τὴν ἔζωσε μεμιᾶς ὁ πανικὸς πὼς προδόθηκε.

— Εἶμαι ὁ μαντατοφόρος τοῦ Σγουρομάλλη, αὐτὸς ποὺ τὸν καταδίκασαν οἱ δικοί σου σὲ θάνατο, κυρά μου.

Σαστισμένα τὸν κοίταξαν μιὰ στιγμὴ τὰ μάτια της. Ἀλήθεια, τόση ἀφέλεια εἶταν ποτὲ δυνατή; Κάτι σὰ χαμόγελο χάραξε μέσα της, ποὺ μπόρεσε εὔκολα νὰ τὸ κρύψει.

— Ναί, σὰ νὰ θυμοῦμαι, ἔκανε μὲ κατεργαριά.

— Ἀλήθεια; Ὦ! σ' εὐχαριστῶ, κυρά μου.

Κι ἁπλώνοντας, πῆρε τὸ φόρεμά της ἄκρη - ἄκρη, τὸ φίλησε.

— Καὶ τί ζητᾶς ἀπὸ μένα τώρα;

— Νὰ λυπηθεῖς τὸ μαρτύριό μου. Νὰ μὲ σκοτώσεις ἢ νὰ μὲ διώξεις!

Φοβήθηκε ξάφνου πὼς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ κρατήσει ἄλλο τὸ χαμόγελό της. Ἡ παιδιάστικα ἔμμονη ἰδέα του φαίδρυνε τὴν ψυχή της.

— Μὰ γιατί; Τὴ βαρέθηκες τὴ ζωή σου;

— Ναί, ἔκανε κεῖνος παράφορα. Δὲν εἶναι πιὰ τούτη ζωή!

Ξάφνου, μιὰ σκέψη σκοτεινὴ πέρασε ἀπὸ τὰ μάτια της. Τὸν κοίταξε καλὰ καὶ σήκωσε τὸ κορμί της.

— Καταλαβαίνω. Σὲ δέρνει ὁ φόβος τί θ' ἀπογίνει μὲ σένα. Φοβᾶσαι τὸ θάνατο...

— Ὄχι! φώναξε κεῖνος καὶ πετάχτηκε ὄρθιος. Ποιὸς σοῦ εἶπε τέτοιο πράμα γιὰ μένα; Νἄρθει ἐδῶ μπροστά μου νὰ τὸ πεῖ!

Τώρα δὲ μπόρεσε νὰ κρύψει πιὰ τὸ χαμόγελό της. Εἶταν τόσο νόστιμη ἡ νεανική του καύχηση...

— Καλά, καλά, τοῦ λέει πραϋντικά, ὅμως παραξενεύομαι...

— Γιατὶ δὲν ξέρεις. Γι' αὐτό! Κυρά μου, ἔχω πόνο καρδιᾶς ἀγιάτρευτο γιὰ σένα.

Ἀπόμεινε ἄλαλη. Ὄχι, μά τὴν ψυχὴ τοῦ μεγάλου πατέρα της τοῦ Βιλλαρδουΐνου, αὐτὸ δὲν τὸ περίμενε! Ἔτσι ξαφνικά, κ' ἔτσι ἁπλὰ νὰ τῆς τὸ πεῖ! Ἀπίστευτο. Κι ἂν τῆς ξομολογιότανε γι' ἄλλην ἀκόμα γυναῖκα, πάλι περισσότερο δισταγμὸ θἄδειχνε. Ἀναστάτωση βαθειὰ τῆς τάραξε κάθε ψυχραιμία. Νὰ θυμώσει; νὰ γελάσει; νὰ πειραχτεῖ; Τί ἔπρεπε νὰ κάνει; Ὄχι, ὄχι, αὐτὸ δὲν τὸ περίμενε.

— Εἶσαι τρελλός, τοῦ λέει ξέπνοη.

— Ναί, τὸ ξέρω! εἶμαι. Καὶ γιὰ σένα. Θαρεῖς δὲν τὸ στοχάζομαι ἐγώ; Νύχτες ὁλάκερες βασανίζω τὸ δόλιο μου τὸ μυαλό. Τί θές, συφοριασμένε, λέω, τί γυρεύεις; Νὰ σταματήσει τὸ φεγγάρι τὸ δρόμο του καὶ νὰ γυρίσει πίσω; Δὲ γίνεται, δὲν εἶναι τῆς Φύσης! Νὰ πέσει ἕνα ἀστέρι τ' οὐρανοῦ στὴν ἀπαλάμη σου; Αὐτὰ δὲ γίνονται. Ὄχι. Ψέματα,

κυρά μου; Ὅμως ἔλα ποὺ δὲ μπορῶ νὰ κάνω ἀλλιῶς; Δικό μου εἶναι τὸ φταίξιμο;

Τὸν ἄκουγε καὶ κάτι ἀκράτητο, νευρικό, σπαρταροῦσε μέσα στὰ σωθικά της, δὲν ἤξερε κ' ἡ ἴδια: γέλιο ἢ κλάμα; Φουρτούνιαζε ἡ καρδιά της, φούσκωνε νὰ σπάσει τὰ δεσμὰ τοῦ στήθους. Ἄλλοτε ποτὲ δὲν τῆς εἶχε τύχει τέτοιο πράμα. Τρόμαξε πολύ.

— Πάψε, πάψε, μουρμούρισε καὶ σύγκαιρα ἔρριξε μιὰν ἀνήσυχη ματιὰ στὴν πόρτα.

— Νὰ πάψω; μπὰς καὶ σὲ πρόσβαλα; Ὄχι, ἂν σὲ πρόσβαλα νὰ μοῦ τὸ πεῖς. Ξέρω κ' ἐγώ!... ἐσεῖς οἱ ἀρχόντοι τῆς Φραγκιᾶς, ἔχετε ἄλλες ἰδέες. Καταφρονᾶτε τὸ λαό, τὸν βρίζετε βιλάνο. Ἂν εἶναι ἔτσι τὸ πράμα, μάθε κυρὰ πὼς βιλάνος δὲν εἶμαι. Εἶμαι Σγουρὸς γνήσιος, καὶ μὲ τ' ὄνομα. Δὲς ἐδῶ!

Καὶ γι' ἄλλη μιὰ φορὰ στὴ ζωή του, ξεσκέπασε ἐπιδειχτικὰ τὸν Ἅη-Θόδωρο ποὺ εἶχε κεντημένο στὸ σωκάρδι του.

—Ὄχι, ὄχι... δὲ σὲ καταφρονῶ, τοῦ λέει τώρα ἐκείνη ἀδύναμα, κυριεμένη ἀπὸ βαθύτατη τρεμούλα, καὶ τὰ μάτια της κοιτάζουν ἀλλοῦ. Δὲ σὲ καταφρονῶ...

—Ὤ, τὄξερα πὼς ἐσὺ εἶσαι ἀλλιώτικη! φώναξε τὸ παιδάριο ἔξαλλο καὶ γονάτισε νὰ τῆς ἀγκαλιάσει τὰ πόδια. Ὅμως ξαφνικὰ ἡ τρεμούλα της πέρσεψε, τὰ μάτια της θόλωσαν, καὶ τὸ παγωμένο χέρι της τὸν ἔσπρωξε μακρυά.

— Φῦγε, φῦγε! ἔκανε παραλογισμένη, μ' ἀπόγνωση.

— Μὲ διώχνεις. Νὰ πάω ποῦ; Εἶσαι ἡ ἀνάσα μου κι ὁ ἥλιος μου. Νὰ πάω ποῦ; στεῖλε με κάλλιο γιὰ κρεμάλα. Ἔτσι ὅλα παίρνουν τέλος καὶ κρῖμα δὲ θἄχεις ἀφοῦ ἐγὼ σοῦ τὸ ζητῶ. Εἶχα ἀγάπη στὴ ζωή, ἔπλαθα ὄνειρα νὰ ἐξουσιάσω. Ὅλα μοῦ τὰ πῆρες, μ' ἄφησες ἔρημο. Τί εἶμαι τώρα; Ἕνα τίποτα. Κείτομαι ἄρρωστος μέσα στὸ κάστρο σου, σιχαμερὸς σακάτης. Θαρεῖς πὼς τὸ βαστῶ; Ὄχι, ὄχι, διῶξε με ἂν τὸ θές, ὅμως στεῖλε με στὸν τάφο.

Τὸ χέρι της, ποὺ ὅλο καὶ πιὸ ἀδύναμα, ὅλο καὶ πιὸ κουρασμένα ἔσπρωχνε μακρυὰ τὸ σκυμμένο κεφάλι του, βρέθηκε μὲ τὰ δάχτυλα χωμένα στὰ μαλλιά του, τὰ μαλακά, τὰ πλούσια καὶ ζεστά μαλλιά του. Ἐκεῖ, γιὰ λίγο, ἀπολησμονήθηκε. Τὰ μάτια της, χαμηλωμένα, κοίταζαν τὸ νεανικὸ κεφάλι μὲ τὸν τρυφερὸ σβέρκο, ἐκεῖ ποὺ ἕνα μικρὸ πλεξίδι στρούφιζε. Ἔκλυση γλυκειά, εὐτυχία κι ὀδύνη, κατέβηκαν στὴν καρδιά της, τὴ μώρωξαν.

— Τρελλόπαιδο ποὺ εἶσαι, ἔκανε χαμηλόφωνα, σὰ μέσα της, κ' ἕνα πικρὸ χαμόγελο τῆς χάραξε τὸ στόμα.

Τώρα ἔνιωθε τὸν ἑαυτό της ἠρεμότερο, περισσότερο συγκρατημένο.

Ἐκεῖνος, σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ τὴν κοίταξε ἀπορημένος.

—Ἰδές με καλά, τοῦ εἶπε ἡ Ἰζαμπὼ γλυκά, ἤρεμα. Ἐγὼ εἶμαι πιὰ γριά.

Ἔτσι τοῦ εἶπε.

Πατήματα ἀκούστηκαν πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο, ἡ κλειδαριὰ ἔτριξε.

—Ἔλα, πήγαινε τώρα!

Σηκώθηκε γοργός, τῆς ἔρριξε ἀκόμα μιὰ ματιά, ἀνασπάστηκε τὸ φόρεμά της καὶ πήδηξε τὸ φράχτη. Ἡ βάγια μπῆκε τὴν ἴδια στιγμή.

Τόσο εἶταν. Μιὰ ἀστραπὴ ἀνοιξιάτικη κ' ἔσβησε. Ὅμως ἐκεῖνος, φεύγοντας κλεφτὰ ὁποῦθε εἶχε ἔρθει, πῆρε μαζί του τὸ θάμα της. Τὰ μάτια του κρατοῦσαν τὸ θάμπωμα τῆς ἄπιαστης στιγμῆς κι ἀπόμεναν τεντωμένα.

Εἶχε ἀκολουθήσει δρόμο περίπλοκο γιὰ νὰ κατέβει στὸ περιβολάκι. Τὰ χτίσματα τοῦ κάστρου εἶτανε μπερδεμένα κι οὔτε ἔπρεπε νὰ περάσεις ἀπ' ὅπου λάχει. Πάσχισε νὰ ξαναβρεῖ τὶς ἴδιες στράτες, τὰ ἴδια περάσματα, καὶ βασάνισε τὸ μνημονικό του νὰ τὰ γνωρίσει ἔτσι ποὺ τἄβλεπε τώρα ἀπὸ τὴν ἀνάποδη. Παραπλανήθηκε μέσα σὲ κατώγια, στοές, σκάλες. Ἔτρεξε πολλὲς φορὲς νὰ βγεῖ, καὶ πάλι γύρισε πίσω. Σὰν ἐρχότανε, μιὰ ὁρμὴ τυφλὴ τὸν ἔσερνε καὶ δὲν εἶχε τὴν ψυχραιμία, τὴν πρόνοια, νὰ σημαδέψει τίποτα στὸ νοῦ του. Τώρα, μιὰ ζάλη ἀλλιώτικη τὸν εἶχε συνεπάρει πάλι καὶ σκουντουφλοῦσε στὴν ἄξενη πέτρα, στὰ σφαλιστὰ πορτόφυλλα καὶ στὶς ἀγκωνὲς δίχως νὰ πολυσυλλογίζεται ἂν αὐτὸ ποὺ κάνει εἶναι φρόνιμο.

Ὡστόσο δὲ συναντοῦσε πουθενὰ ψυχή. Λὲς κ' εἶταν ἀκατοίκητη τούτη ἡ μεριὰ τοῦ κάστρου. Χοντρὸ τειχί, τεφρό, ἀπὸ πελεκητὴ πέτρα ἴσαμε πάνω ψηλά, κ' ἡ σκεπὴ ἡ μαυρισμένη ἀπὸ καπνιές, ἀόρατη πίσω ἀπὸ τὶς ἀνάερες ἀράχνες. Σὰν κελλάρια μεγάλα, βαθειὲς γιστέρνες γιὰ τὶς σοδειές. Σκόνταψε πάνω σὲ σωροὺς κούτσουρα τῆς φωτιᾶς, κασσέλες βαρειές, σιδεροδεμένες, πιθάρια τοῦ λαδιοῦ, τσουβάλια. Ψαχουλεύοντας τὸν τοῖχο, βρῆκε ἕνα σανιδένιο πορτόφυλλο, σήκωσε τὴ σιδερένια ἀμπάρα, βγῆκε. Ἀνέβηκε μιὰ σκάλα καὶ βρέθηκε σὲ μέρος ἄγνωστό του, χαγιάτι σκεπασμένο καὶ μακρύ, ποὺ ἔβλεπε ψηλοκρεμαστὰ στὴ μεγάλη αὐλή. Εἶχε βραδυάσει.

Κοίταξε κάτω. Στὴ θολούρα τοῦ ἀπόβραδου, ξεχώριζες κάποιους ἴσκιους νὰ πηγαίνουν καὶ νἄρχονται, τελευταῖοι σταβλίτες ποὺ κουβαλᾶνε νερὸ στὰ ζῶα τοῦ στάβλου, ἕνα - δυὸ γερακάρηδες χασομέρηδες, μιὰ δούλα. Ἀπὸ δῶ, ἡ αὐλὴ ἔμοιαζε ἀλλιώτικη, παραμορφωμένη στὸ σχῆμα. Τὴν ἤξερε ἴσαμε τώρα μονάχα ἀπὸ τὸ δικό του τὸ χαγιάτι. Ἔψαξε μὲ τὸ μάτι ἴσαμε νὰ τὸ βρεῖ· εἶτανε δεξιά, χαμηλότερα, μὰ τρόπος νὰ περάσεις ἀπὸ δῶ ἐκεῖ δὲ φαινότανε κανένας. Σὲ μιὰ στιγμή, ὁλάκερη ἡ εἰκόνα γύρισε μέσα στὸ νοῦ του, λαμπικάρησε. Ταραγμένος, εἶδε πὼς βρισκότανε στὸ λιακωτὸ τοῦ ἀρχοντικοῦ, στὰ δώματα ποὺ μένουν οἱ ἱππότες.

Τότε θέλησε νὰ φύγει τὸ γρηγορότερο. Γύρισε πίσω, ἔκανε νὰ πάρει ξανὰ τὴ σκάλα ποὺ εἶχε ἀνέβει, ὅμως κάτι ἀόρατο τὸν σταμάτησε, ἕνας ἀχὸς ἀνάλαφρος ποὺ εἶχε ἔρθει στ' αὐτί του μὲ τὴν πνοὴ τοῦ βραδυνοῦ ἀέρα. Σαστισμένος, στάθηκε μὲ τὸ πρόσωπο σηκωμένο κι ἀφουγκράστηκε. Εἶτανε μιὰ μελωδία μακρυνή, ἀργή. Ποῦθε ἐρχόταν;

Κοίταξε γύρω του. Δὲν καταλάβαινε. Κάτω, στὴν αὐλή, μιὰ φλόγα μεγάλη πήδηξε ξάφνου κ' ἔρριξε πορτοκαλλὶ φέγγος στοὺς τοίχους, τρεμουλιάρικο. Κάτι ἔκαιγαν. Ἄκουσε μακρυνὰ τὰ γέλια ποὺ ἔκαναν οἱ σταβλίτες. Μύριζε γλυκὰ φαΐ ζεστό, καπνὸς ἀπὸ ξύλα. Κ' ἡ μελωδία, ἀνάλαφρη, λιανοτρέμουλη, ξένη στὸν παλμὸ τοῦτο τῆς σπιτικῆς ζωῆς,

σὰ μήνυμα ἀκατανόητο ἀπὸ ἄλλον κόσμο. Σήκωσε τὰ μάτια του τὸ παιδάριο ψηλά, στὸν οὐρανὸ ποὺ βάθαινε δλοένα καὶ σβηνόταν. Σὰ νὰ τραγουδοῦσαν τ' ἀστέρια. Κ' εἴτανε τὸ τραγούδισμα λειτουργικό, ψαλμωδία ἄγνωστης θρησκείας, μελωδία δίχως λόγια, μὲ στόμα κλειστό.

Τότε θυμήθηκε. Ἐκεῖ - πάνω, στὸ βουνήσιο πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, μιὰ νύχτα τοῦ φθινοπώρου ποὺ πέρασε... Ἔτσι τὴν εἶχε ἀκούσει καὶ τότε τὴν ἄγνωστη φωνή, νὰ ψέλνει πίσω ἀπὸ μιὰ πόρτα. Κ' εἴτανε τότε ἡ νύχτα πρὸς τὸ τέλος της, χάραζε ἔξω, γαλατερός, ὁ βαθὺς ὄρθρος. Στὸ νοῦ του ἀνάτειλε ἡ ἴδια καθὼς καὶ τότε εἰκόνα, ἑνὸς ἱππότη νεαροῦ, μὲ μαλακὰ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ σφαλιστὰ μάτια. Ποιὸς εἶναι ὁ μακρυνὸς θεὸς ποὺ ἡ ψαλμωδία τούτη τὸν ἐπικαλιέται μ' ἔτσι βαθὺ καϋμό; Θλίψη ἀτέρμονη σταλάζει στὴν ψυχή. Δὲν εἶναι μήνυμα ἐλπίδας ἀναστάσιμης, ἀπαντοχὴ μελλούμενης εὐδαιμονίας, ὄχι. Εἶναι θρῆνος τραγουδιστός, καρτερικός, παράπονο ζωῆς ποὺ χάθηκε κι οὔτε πιὰ θ' ἀνατείλει.

Σύγκρυο ἀνεξήγητο ἔδραμε τὸ ρωμιόπουλο κατακόρυφα. Διπλώθηκε στὸ μαντύα του καὶ ροβόλησε τὴ σκάλα. Μονάχα σὰν ἔφτασε κάτω στὴν αὐλή, ἀνάσανε μὲ κάποιαν ἀνακούφιση. Πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴν κάμαρά του συλλογισμένο. Σὰν ἕνας ἴσκιος νὰ εἶχε περάσει πάνω στὸ πέλαγο τῆς εὐτυχίας του καὶ νὰ τοῦ εἶχε θολώσει τὴν ἀτόφια λάμψη.

Μπαίνοντας, ἔνιωσε πὼς κάποιος ἄλλος εἴταν μέσα στὴν κάμαρά του. Στάθηκε ἀνήσυχος δίχως νὰ ξέρει γιατί.

— Ποιὸς εἶν' αὐτοῦ; ρώτησε σκυθρωπά.

—Ἔλα, ἀποκρίθηκε ἡ βραχνὴ κι ἀδιάφορη φωνὴ τοῦ Κοκκινοτρίχη.

Ἀνάσανε ξαλαφρωμένος κ' ἔκλεισε τὴν πόρτα. Ἡ κάμαρα εἴταν κατασκότεινη, ὅμως ὁ οὐρανὸς ἀντίκρυ, στ' ἀνοιχτὸ παράθυρο, ἔπιανε νὰ ξανοίγει. Στὸν πέτρινο παραστάτη, φέγγιζε τὸ λειψὸ φεγγάρι.

Κάθησε, καὶ γιὰ κάμποση ὥρα δὲν εἴπανε λέξη οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος. Ἀπὸ πάνω, ψηλά, ἕνα τραγοῦδι μονότονο ἄρχισε, ἁπλοϊκὸς σκοπὸς καὶ θλιβερός. Τ' ἄκουγες συχνὰ τὰ βράδυα, γιὰ ὧρες, καὶ κάποτε σὰν ξυπνοῦσες τὴ νύχτα, ἀνάμεσα στοὺς ὕπνους σου, νὰ ξαγρυπνάει. Τὸ ἔλεγε ὁ βιγλάτορας τοῦ κάστρου, ὁ κουρνιασμένος στὸ ψηλότερό του δῶμα σὰν ἐρημικὸ πουλί.

— Κοκκινοτρίχη, κάνει χαμηλόφωνα ὁ Σγουρός, μοῦ εἶχες πεῖ κάποτε, θυμᾶσαι; πὼς ἔχει στὸ μελίγγι της ἕνα σημάδι...

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση.

— Λοιπὸν... τὸ εἶχες πεῖ ἀλήθεια, Κοκκινοτρίχη;

—Ἀλήθεια.

Ἔγινε μιὰ παύση.

— Κ' εἶναι σημάδι τοῦ θανάτου αὐτό;

— Σημάδι τοῦ θανάτου.

Σώπασαν. Τὸ τραγοῦδι ἀνέμιζε στὰ μεσούρανα τὸ κυματερὸ γαϊτάνι του δίχως ἀρχὴ καὶ δίχως τέλος.

— Τὴν πρωτόδα ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια θαρῶ, στὴν πατρίδα μου, ἕνα πρωϊνὸ ποὺ δὲν εἶχαν ἀνοίξει ἀκόμα οἱ πῦλες. Ἐρχότανε πάνω

σ' ἄλογο ἄσπρο, κ' εἶχε μανδύα μεγάλο, πράσινο σὰν τὸ νερὸ τῆς θάλασσας. Λίγοι ἁρματωμένοι τὴν ἀκολουθοῦσαν...

Σώπασε. Μὲ τὰ μάτια του τεντωμένα στὸ σκοτάδι, ξετύλιγε νοερὰ τὴν ἀξέχαστη σκηνή. Βαριαναστέναξε.

— Πῶς θὰ τελειώσει αὐτό;

Ἀποκάρωμα βαρύ, ἀνεξήγητο, τοῦ ἔδενε τὰ μέλη. Ἔνιωθε πὼς βουλιάζει σὲ βάλτο δίχως τέλος κι ὅλο τὸν ρουφάει τὸ σκοτάδι, τὸ ἀσάλευτο καὶ μελανὸ νερό. Καὶ πάλι ξανάρθε ἡ εἰκόνα, ἐπίμονη.

—Ἡ αὐγὴ τῆς ρόδιζε τὸ μάγουλο. Ὅμως κρατοῦσε τὰ ματόφυλλά της χαμηλωμένα κ' εἶχε μιὰ ζάρα πίκρας στ' ἀκρόχειλο.

Ὁ Κοκκινοτρίχης καθόταν ἀσάλευτος, ἀσυγκίνητος, στὸ χοντρὸ σκαμνί του. Κοίταζε τὸ φεγγάρι ποὺ ἀνέβαινε ἀσημίζοντας τὸν οὐρανό.

—Ἡ γαλέρα τὴν ξεμπαρκάρησε στὸ ἔμπα τοῦ κόρφου, εἶπε.

—Ἡ γαλέρα;

—Ἡ γαλέρα τοῦ ἀμιράλη. Τὴν εἶχαν ἁρπάξει τὰ κουρσάρικα τρεῖς μέρες πρίν, μαζὶ μὲ τοὺς καβαλάρους της, καθὼς περνοῦσε ἀπὸ τὸ γιαλὸ τῆς Ἀρκαδιᾶς. Δὲν πρόλαβε νὰ φτάσει, τότε, στὴν Καλαμάτα...

Ἡ ἀνάσα τοῦ Σγουροῦ ἄταχτη, ἀναστατωμένη, ζύγωσε μέσα στὸ σκοτάδι. Τὸ ἱδρωμένο χέρι του χούφτιασε νευρικὰ τὸ μπράτσο τοῦ μενεστρέλου.

—Ἀλήθεια τὸ λές; Ὁ Ντελιούριας λοιπόν...

— Τὴν ἄφησε στὸ ἔμπα τοῦ κόρφου, ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Οὔτε κι αὐτὸς δὲν ἤξερε γιατί τὴν ἄφησε. Σὰ νὰ λύγισε, γιὰ πρώτη φορά, ἡ δύναμή του. Τὴν ἄφησε, κι ὅταν πιὰ τὸ μετάνιωσε, εἶταν ἀργά.

— Τὸ μετάνιωσε!

— Ναί, τὸ μετάνιωσε. Δυὸ χρόνια τώρα γυρίζει στὶς θάλασσες, κολασμένη ψυχή, ξεκόβει γιὰ τὰ πέλαγα καὶ πάλι ξαναγυρίζει. Καὶ φέρνει βόλτες ἔξω ἀπὸ τ' ἀκρογιάλια τοῦ Μοριᾶ, ἀγναντεύει τὴ στεριὰ μὲ τὸ γερακίσιο μάτι του, σηκώνει ἀπελπισμένος ἄγκυρα, ξανάρχεται. Αὐτὸ εἶναι πιὰ τὸ ριζικό του. Καὶ τὸ μάγουλό του σκάφτηκε, τοῦ ψαρώσανε τὰ γένεια. Κ' εἶταν αὐτὸς ὁ ἀμιράλης ποὺ σκόρπισε τὸ στόλο τοῦ Φίλιππου τοῦ Τολμηροῦ.

Σώπασαν.

— Κ' οἱ ἄνθρωποι της, οἱ καβαλάροι, δὲν ἀντιστάθηκαν;

—Ἂ ναί, ἀντιστάθηκαν, ὅμως οἱ κουρσάροι εἴτανε περισσότεροι, βλέπεις, τοὺς κάνανε καλά. Ἔτρεξε τὸ αἷμα ρυάκι. Τελευταῖος ἔπεσε ἀπὸ τὸ φαρί του λαβωμένος ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί.

Ὁ ἱδρώτας πάγωσε στὸ μέτωπο τοῦ Σγουροῦ.

—Ἄχ, εἶταν κι αὐτὸς μαζί...

— Εἶταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς συνοδίας.

—Ὥστε... τὴν ἀποζητάει ὁ Ντελιούριας, κάνει χαμηλόφωνα, ἀργά, τὸ παιδάριο.

—Ἀποζητιῶνται κ' οἱ δυό τους, ἄγουρε! γέλασε ὁ Κοκκινοτρίχης. Τὸν ἀπαντέχει ὁλοένα, χρόνια τώρα, ἡ Βιλλαρδουΐνα.

Σύγκρυο μεγάλο πέρασε τὴ ράχη τοῦ Σγουροῦ.

— Τὸν ἀπαντέχει;...

— Καὶ τὸν τρέμει μαζί. Ἔτσι εἶναι: τὸν ἀπαντέχει καὶ τὸν τρέμει! Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικὸ τοῦ ἔρωτα.

Τὸ τραγοῦδι τοῦ βιγλάτορα ἀνεβαίνει, λιγνεύει, κάνει νὰ πετάξει πέρα καὶ πάλι πέφτει, σὰν πουλὶ δεμένο ἀπὸ τὸ ποδάρι. Ἡ νύχτα, ποὺ γύρω ἔχει πυκνώσει, βαραίνει χλιαρή, κατακαθίζει ἀγάλια - ἀγάλια, πάχνη σιωπῆς.

Ἡ χοντρὴ παλάμη τοῦ Κοκκινοτρίχη κατέβηκε στὸν ὦμο τοῦ παιδάριου βαρειὰ καὶ γερή.

—Ἀνασείσου, εἶπε ὁ μενεστρέλος ἀλλάζοντας τόνο. Πορεύεσαι σὲ βάλτο καὶ σὲ ρουφάει. Σηκώσου ὄρθιος, ἔλα νὰ πᾶμε!

Ὁ Σγουρὸς σήκωσε τὸ κεφάλι του, τὸν κοίταξε μὲ μάτι ὑπνωμένο.

— Νὰ πᾶμε... Ποῦ;

— Πέρα! Οἱ δρόμοι τῆς θάλασσας εἶναι μεγάλοι, δὲν ἔχουν ἄκρη, θὰ ἰδεῖς.

—Ὤχ! ἔκανε τὸ παιδάριο καὶ κρέμασε πάλι τὸ κεφάλι του.

Τὰ μάτια του εἶχανε θαμπώσει καὶ πιὰ δὲν ἔβλεπαν καθαρά.

— Μιὰ μέρα θἄρθεις, τὸ ξέρω, εἶπε ὁ μενεστρέλος. Ἡ καρδιά σου θὰ φαρδύνει καὶ τότε πιὰ τίποτα δὲ θὰ σὲ κρατάει ἐδῶ. Ἔτσι θὰ γίνει. Γιατὶ εἶσαι γεννημένος λεύτερος ἐσύ.

Χαμογέλασε πικρὰ τὸ παιδάριο.

— Ναί, ἐγὼ σ' τὸ λέω, εἶπε μ' ἐπιμονὴ τραχειὰ ἡ βραχνὴ φωνὴ τοῦ Κοκκινοτρίχη. Ἔτσι θὰ γίνει. Θἄρθεις!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ΄

ΜΙΑ ΦΡΑΓΚΙΚΗ ΒΕΓΓΕΡΑ

ΙΔΕ όνειρο εκείνη τη νύχτα η Ίζαμπώ, καί τ' άλλο πρωΐ ξύπνησε έχοντας τα χείλη της μαργαρωμένα ακόμα από τη μυστική του γλύκα. Είδε πώς βρισκόταν ακουμπισμένη σε χαγιάτι ολάνθιστο, κισσοπλεμένο, καί γύρω, σε τοίχους καί σε κάγκελα, σκαρφαλώνανε μαργιόλικα τ' αγιοκλήματα κ' οί γιασεμιές. Κάτω, στό περιβόλι τό νοτισμένο ακόμα από την πρωϊνή πάχνη, ένα πνιχτό βήμα ακούγεται, μαλακό σαν πάνω σε παχειά χλόη. Σκύβει καί τον βλέπει. Είναι κείνος, έρχεται. Τής χαμογελάει ορθρινά, τής απλώνει βουβά τα χέρια του. Τότε τα μαλλιά της λύνονται, μακραίνουν κυματερά, μακραίνουν ώσπου να φτάσουν στό χώμα. Σκάλα δεν έχει τό χαγιάτι γιά ν' ανέβει απάνω ό ξένος. Πιάνει λοιπόν τα μαλλιά της, τα χουφτιάζει, κι αυτή φοβάται πώς θα την τραβήξει κάτω με τό βάρος του. Όμως δεν την τραβάει, όχι, μονάχα την κοιτάζει στα μάτια με θλίψη. Κ' εκείνη τον κοιτάζει, με βαθύ καϋμό. Στέκονται άλαλοι εκεί, δίχως να σαλεύουν. Τούς ενώνει μονάχα αφράτο καί θερμό ποτάμι, τα μαλλιά.

Τόσο είταν. Ύστερα δε θυμάται πιά πού παράδειρε, από τί σκοτεινά λαγούμια τού ύπνου πέρασε γιά ν' ανέβει πάλι στην ημέρα. Κ' η μέρα είταν έξω όμορφη, ό σμαλτωμένος ουρανός άστραφτε σ' ένα ανοιχτό τετράγωνο πάνω δεξιά στό παραθύρι. Ό ήλιος φέγγιζε μέσ' από τα κίτρινα λαδόχαρτα, τα τεντωμένα στα άλλα, τα σφαλιστά. Πρώτη φορά, ύστερα από μέρες πολλές, πού η Ίζαμπώ ξυπνούσε δίχως τρομάρα.

Ή βάγια, μπαίνοντας, τη βρήκε να χαμογελάει. Χνούδι τρυφερό είχε απλωθεί στό πρόσωπο τής πριγκηπέσσας καί τό γλύκαινε. Έγνεψε στην ψυχομάννα της να πάει κοντά, την ανάγκασε να καθήσει στό κρεββάτι καί την αγκάλιασε παράφορα με τα γυμνά της μπράτσα πού άχνιζαν ακόμα από τη ζέστα τού ύπνου. Τό πρόσωπό της χώθηκε χαδιάρικα στό γέρικο κόρφο με τρεμούλα ευτυχίας μυστικής, σαν εδώ καί πολλά χρόνια, τότε πού είταν ακόμα παιδούλα.

—Ὤχ! βάγια, μοῦχουνε κάνει μάγια, παραπονέθηκε κρύβοντας τὸ πρόσωπό της... Ὤχ! βάγια, μοῦχουνε κάνει μάγια...

— Χριστὸς καὶ Παναγιά! τί λές, καρδούλα μου! ἀνησύχησε ἡ ψυχομάννα.

Ὅμως ἐκείνη, δίχως ν' ἀκούει τώρα, χαμένη στὸ ζωντανὸ δράμα τῆς νύχτας, ξανάλεγε μ' ἀπελπισία γλυκειά:

—Ὤχ! βάγια, μοῦχουνε κάνει μάγια...

Κοντὰ τὸ μεσημέρι, ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας ποὺ ἀποφάσισε, μιὰ καὶ θἄφευγε αὔριο, σὰ μικρότερη, νὰ πάει νὰ βρεῖ τὴν ἀδερφή της, παραξενεύτηκε ἀκούγοντας, ἐκεῖ ποὺ ζύγωνε, ἕνα πλατὺ τραγουδιστὸ μουρμούρισμα πίσω ἀπὸ τὶς πόρτες. Στάθηκε ν' ἀφουγκραστεῖ. Εἶταν, βέβαια, οἱ κοπέλλες τῆς πριγκηπέσσας ποὺ τραγουδοῦσαν κάποιο τραγοῦδι τοῦ πανιοῦ. Νά τί ἄκουσε ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας:

Ἡ πεντάμορφη ἡ Γιολάντα
μὲ τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό,
στὸ κουβοῦκλι ράβει πάντα
καὶ στενάζει μὲ καϋμό...

Παραξενεύτηκε ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας. Ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ ἦρθε, δὲν εἶχε ἀκούσει τὶς κοπέλλες τῆς ἀδερφῆς της νὰ τραγουδᾶνε. Πῶς σήμερα;... Μὴν εἶχε λάχει τίποτα ποὺ αὐτὴ δὲν τὄξερε; Σκανταλισμένη, περίεργη, ἄνοιξε ἀπότομα τὴν πόρτα. Οἱ ἄβρες, σκυμμένες στὴ δουλειά τους, γνέθανε τραγουδώντας — ἀλήθεια! — καὶ κάτι σὰ χαμόγελο τοὺς ξάνοιγε τὶς θωριές τους. Ἡ πριγκησέσσα γύρισε ἥρεμα τὸ πρόσωπό της, εἶδε τὴν ἀδερφή της καὶ τῆς χαμογέλασε παιδικά.

— Καλὴ ἀδερφή, χαίρομαι ποὺ σὲ βλέπω! Ἔλα νὰ καθήσεις ἐδῶ σιμά.

Προσηκώθηκαν οἱ κοπέλλες καὶ τὸ τραγοῦδι κόπηκε στὰ χείλη τους. Μέσα στὴν παράτονη τούτη σιωπή, ἡ Μαργαρίτα προχώρησε ἀδέξια, νιώθοντας ἀναπάντεχα ξένον ἐδῶ τὸν ἑαυτό της.

— Μὰ... δὲ θὰ καθήσω καὶ πολύ, εἶπε νὰ δικαιολογηθεῖ καὶ κοκκίνισε σὰ νὰ εἶχε σφάλει.

—Ὄχι, ὄχι, νὰ καθήσεις.

Τῆς ἔφεραν ἕνα θρονί, κάθησε. Τὰ μαγουλάκια της εἶχαν ἀνάψει, κ' ἕνας ψιλὸς-ψιλὸς ἱδρώτας τῆς σμυρίδωνε τὸ φουσκωτό της μέτωπο.

—Ἦρθα νὰ σ' εὐχαριστήσω γιὰ τὰ χαρίσματά σου, καλὴ ἀδερφή, εἶπε ψάχνοντας νὰ βρεῖ τὰ λόγια της. Ἦρθα νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀγάπη μου γιὰ τὴν καλή σου γνώμη.

Χαμογελοῦσε ἡ Ἰζαμπώ. Τὰ γαλανὰ μάτια της, γυρισμένα κατὰ τὸ παραθύρι, κοίταζαν ἔξω, πάνω ἀπὸ τὴ γλάστρα μὲ τὸ βασιλικό, κατὰ τὸν ἀπριλιάτη κάμπο, τὴ μαβιὰ θάλασσα καὶ τὸν ἀτλαζωτὸ οὐρανό.

— Τί ὄμορφος καιρός, Μαργαρίτα! εἶπε.

— Ναί, τὄντι... ὄμορφος, ἔκανε σαστισμένη κ' ἡ βαρωνέσσα.

Ἀνακάθησε στὸ θρονί της, συγυρίστηκε, πάσχισε κάτι νὰ βρεῖ νὰ πεῖ, μὰ δὲν κατάφερε ν' ἀνοίξει στόμα. Ὅλα γύρω εἶταν καινούργια καὶ ξένα. Κοίταξε τὴν ἀδερφή της κλεφτά· ἀπόρησε. Πῶς εἶχε ἔτσι ξανανιώσει ἀναπάντεχα ἡ Ἰζαμπώ;

— Καὶ φεύγεις αὔριο, εἶπε ἡ πριγκηπέσσα.
— Ναί, αὔριο...
— Θὰ κάνεις ὄμορφο ταξίδι!
Ὅλα λοιπὸν τἄβρισκε ὄμορφα; Τὰ λιόμαυρα ματάκια τῆς βαρωνέσσας ἄστραφαν.
— Θὰ περάσω ἀπὸ τὴν Ἀνδραβίδα. Τί θὲς νὰ πῶ τοῦ ἀφέντη σου;
Ξαφνικὸ χλώμιασμα χύθηκε στὰ μάγουλα τῆς πριγκηπέσσας. Ὅμως δὲ σάλεψε, ρώτησε μόνο, μ' ἄλλη φωνή:
— Δὲ λείπει στὴν Ἀνάπολη ὁ πρίγκηπάς μου;
— Λείπει, μὰ θὰ γυρίσει. Μπορεῖ καὶ νἄχει γυρίσει ὥσπου νὰ πάω. Ἀλλιῶς πάλι, θὰ τὸν προσμένω, ἔχω κάτι δικά μου νὰ τοῦ πῶ, γιὰ τὰ φίε τοῦ Ματάγριφου, τὰ βενέφικα τῶν καλογέρων, ξέρεις. Ἀτέλειωτες μπερδεψοδουλειές...
Ἡ Ἰζαμπὼ κοίταζε πάντα ἔξω. Τὸ βλέμμα της τώρα εἶχε γίνει ἔμμονο καὶ σκληρό.
— Τίποτα νὰ μὴν τοῦ πεῖς, ἔκανε.
Εἶπαν ἀκόμα κάτι λίγα, ἀδιάφορα. Ὅταν ἡ βαρωνέσσα σηκώθηκε νὰ φύγει, ἡ πριγκηπέσσα εἶχε ξαναβρεῖ τὸ χρῶμα της καὶ τὸ χαμόγελό της. Λὲς καὶ τὰ μικρὰ σύννεφα δὲ σκαλώνανε πιὰ στὴν κορφὴ ὅπου στεκότανε τώρα. Κρατοῦσε τὸ κεφάλι ψηλά, ψηλότερα ἀπὸ πρῶτα, κ' ἐκεῖ-πάνω εἶταν ἀπαρασάλευτα αἴθριος ὁ οὐρανός.
Μονάχα, σὰν ἔμεινε πάλι μονάχη μὲ τὶς κοπέλλες της, κάλεσε τὴ βάγια καὶ τῆς εἶπε:
— Θὰ μηνύσεις τοῦ καντσιλιέρη μου τοῦ μεσσὶρ Λεονάρδου πὼς παίρνω γιὰ σκουταρᾶτο στὴν ὑπηρεσία μου τὸ νέο Ρωμιὸ ποὺ τὸν ἔγιανες τὶς προάλλες. Ἀπὸ σήμερα τονε παίρνω. Καὶ ν' ἀναλάβει εὐθύς. Τὸ βράδυ νἄναι στὴ βεγγέρα.
Ἡ φωνή της εἶταν ἤρεμη, μὰ κατηγορηματική.
—Ἀπορῶ μὲ σένα, καλή μου! κότησε νὰ πεῖ ὡστόσο ἡ βάγια. Ὁ Ρωμιὸς δὲν εἶναι ἀρχοντόπουλο τῆς Φραγκιᾶς καὶ τὸ πράμα μπορεῖ νὰ χτυπήσει ἄσκημα στοὺς ἀρχόντους.
— Βάγια· εἶπα!
—Ὅπως ὁρίζεις, κυρά μου...
Τὸ πρόσωπο τῆς Ἰζαμπὼς ξαστέρωσε, ἡ στιγμιαία σκληράδα του ἔσβησε κάνοντας τόπο πάλι στὸ ἁγνὸ χαμόγελο.
— Καὶ πῶς τονε λένε, εἶπες, τὸ μαντατοφόρο;
— Σγουρό, κόρη μου, Νικηφόρο Σγουρό. Χρωστῶ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια πὼς εἶναι κι ἀρχοντόπουλο, ἀπὸ γενιὰ πολυσέβαστη σὲ μᾶς τοὺς ντόπιους.
— Ναί, Σγουρό, Νικηφόρο Σγουρό, πρόφερε ἡ πριγκηπέσσα ἀργοπλάθοντας μιὰ-μιὰ στὸ στόμα τὶς συλλαβές.
Γύρισε στὶς ἄβρες καὶ τὶς κάλεσε νὰ πιάσουν πάλι τὸ τραγοῦδι τους. Ἄρχισε ἡ ἀνέμυαλη ἡ Μπουργκινιόνα πρώτη καὶ καλλίτερη:

Ἡ πεντάμορφη ἡ Γιολάντα
μὲ τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό,
στὸ κουβοῦκλι ράβει πάντα
καὶ στενάζει μὲ καϋμό!

— Τί στενάζεις, περιστέρα;
Σοῦ μπερδεύτηκε ἡ κλωνά;
— Δές, μοῦ λέει, στὸν κάμπο, πέρα,
τὸν ἱππότη ποὺ περνᾶ!

Κ' οἱ κοπέλλες, μ' ἕνα στόμα, τὸ δίστιχο:

Δές, μοῦ λέει, στὸν κάμπο, πέρα,
τὸν ἱππότη ποὺ περνᾶ!...

— Γιολάντα, κάνει ἡ Ἰζαμπώ, ἔχεις ἀγαπήσει ποτέ σου, καλή μου;

Οἱ κοπέλλες σήκωσαν τὰ κεφάλια ὅλες μαζὶ καὶ κοιτάξανε ἄθελά τους τὴν πριγκηπέσσα. Πρώτη φορὰ τὴν ἀκούγανε νὰ μιλάει γιὰ ἔρωτα. Στὰ μάτια τους ἔφεγγε βαθειὰ ἀπορία.

— Κυρά μου, σάστισε ἡ Μπουργκινιόνα κ' ἔγιναν παπαροῦνα τὰ μάγουλά της..., ποιὸς σ' αὐτὸν τὸν κόσμο δὲν ἔχει ἀγαπήσει!...

Χαμογέλασε χλωμὰ ἡ πριγκηπέσσα. Τὰ μάτια της γύρισαν, καθὼς τὸ συνήθιζαν, στὸ παραθύρι καὶ κοίταξαν τὴ σγουρὴ τούφα τοῦ βασιλικοῦ.

— Θἆσαι εὐτυχισμένη λοιπόν, λέει ρεμβαστικά.

—Ὤχ! εἶναι ὄμορφο βάσανο ὁ ἔρωτας, κάνει μὲ δειλὸ νάζι ἡ Γιολάντα, βάσανο γλυκότατο, κυρά μου.

Σώπασαν. Οἱ κοπέλλες εἶχαν σκύψει πάλι στὴ δουλειά τους καὶ στριφογύριζαν τ' ἀδράχτια σκεφτικές. Σὲ λίγο:

— Πόσες ἀγάπησες, Γιολάντα; ρωτάει πάλι ἡ Ἰζαμπώ.

— Μιὰ καὶ δυὸ μονάχα, κυρά μου;

Χαχανητὸ πλήθιο ἀνάβρυσε γύρω ὁλομεμιᾶς καὶ λούφαξε πάλι διακριτικά. Τὰ χείλη δαγκώθηκαν.

—Τότε δὲν ἀγάπησες ἀληθινά, Γιολάντα!

Ἡ Μπουργκινιόνα ἄνοιξε τὰ μάτια της διάπλατα. Αὐτὸ ποτὲ δὲν τῆς τὸ εἶχανε πεῖ ὣς τώρα.

— Μιὰ φορὰ ἀγαπάει κανένας, Γιολάντα. Ἔτσι δηλαδὴ λέω ἐγὼ μὲ τὸ νοῦ μου...

— Μὰ... ἡ κάθε φορά, κυρά μου, ἔχει τὴ χάρη της!

Καινούργια χάχανα.

— Μιὰ φορὰ μονάχα, εἶπε σοβαρὰ ἡ πριγκηπέσσα.

Οἱ κοπέλλες σώπασαν. Τ' ἀδράχτια πιάσανε πάλι νὰ στριφογυρίζουν μὲ περίσκεψη.

— Καὶ κάποτε, εἶπε ἡ πριγκηπέσσα ἀργά, μπορεῖ καὶ νὰ πεθάνει κανένας δίχως ν' ἀγαπήσει. Ναί, δίχως νὰ προφτάσει ν' ἀγαπήσει. Καὶ τότε παίρνει μαζί του τὸν καϋμό.

Τ' ἀπομεσήμερο, ἡ βάγια μπαίνοντας στὴν κάμαρα τῆς πριγκηπέσσας τὴ βρῆκε νὰ δοκιμάζει φουστάνια. Δυὸ μεγάλες κασσέλες καὶ μιὰ μουσάντρα εἶταν ἀνοιχτές, ξεχειλίζοντας μεταξωτά, ἑρμίνες, βελοῦδα σὲ μύριων εἰδῶν χρώματα, καὶ τὸ κοντάρι δίπλα στὸ κρεββάτι λύγιζε κάτω ἀπὸ ἄλλα στοιβαγμένα πάνω του. Τρεῖς κοπέλλες, γονατιστὲς

ὁλόγυρα στὴν κυρά τους, τὴ βόηθαγαν. Μιὰ τέταρτη, στεκότανε δίπλα ὀρθή, κρατώντας ἀναριγμένα στὰ μπράτσα της τ' ἀκόμα ἀδοκίμαστα φουστάνια.

Ξαφνιάστηκε ἡ βάγια. Ποτὲ δὲν εἶχε ἰδεῖ τὴν ψυχοκόρη της τόσο νὰ γνοιάζεται γιὰ τὴν ὀμορφιά της. Πάντα φροντιζότανε, πάντα ξεχώριζε μέσα στὴν κούρτη ἀπ' ὅλες τὶς ἀρχόντισσες, ἀγαποῦσε τὸ σπάνιο καὶ τ' ἀκριβό, μὰ καὶ σὲ τοῦτο ἀκόμα ἔβλεπες τὴ βαθύτερή της ἐκείνην ἀδιαφορία. Λὲς καὶ ντυνότανε μονάχα γιὰ τὸν τύπο· κανένα στολίδι δὲν τῆς ξεσήκωνε ποτές, καθὼς στὶς ἄλλες τὶς κυράδες, τὸ μυαλό. Ὑφάσματα, διαμαντικά, χρυσικά, τὰ ἔβαζε πάνω της μὲ κάποιαν ἀδιόρατη βαριεστισμάρα, ποὺ μολοτοῦτο ἔκανε τὴν ἀρχοντιά της νὰ φαντάζει ἀκόμα πιὸ γνήσια καὶ κομψή.

Τώρα μιὰ λάμψη παιδιάστικη τρέμιζε στὰ γαλανά της μάτια, κι ἄχνη ζεστή, κρυφὴ λαχτάρα, τῆς ρόδιζε τὰ μάγουλα. Δοκίμαζε ἕνα κεντητὸ σιγοῦνι, χρυσοπράσινο, ραμμένο ἀπὸ περίφημο χρυσοράφτη Ρωμιό.

—Ἔλα, ἔλα, κάθησε αὐτοῦ, βάγια! ἔκανε ἀνυπόμονα. Βόηθησέ με νὰ διαλέξω.

— Γιὰ τορνέο στολίζεσαι, καλή μου; ἢ γιὰ γάμο!... Ἀπορῶ μὲ σένα.

—Ὄχι, ὄχι, γιὰ τὸ βράδυ στολίζομαι, γέλασε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ τὸ γέλιο της ἀνάβρυσε μὲ δροσιὰ κοριτσίστικη. Πρέπει νὰ τιμήσουμε τὴν ἀδερφή μας τὴ βαρωνέσσα.

Κάθησε ἡ βάγια κ' εἶπε τὴ γνώμη της. Τὴν εἶπε μὲ τόνο περισπούδαστο, κατηγορηματικό, γιατὶ ἔπαιρνε πάντα πολὺ στὰ σοβαρὰ τὶς ἐξουσίες ποὺ τῆς ἀνέθεταν. Γρήγορα ὅμως ἦρθε σὲ διαφωνία μὲ τὴν ψυχοκόρη της, ποὺ εἶχε σήμερα πολὺ δύσκολα τὰ γοῦστα. Πείσμωσε λοιπὸν κ' ἡ βάγια, ἀποτραβήχτηκε στὴ γωνιὰ καὶ κρέμασε τ' ἀπόπληκτο μοῦτρο της. Μὲ κάποια χαιρεκακία ἀσύνειδη θυμήθηκε τότε νὰ πεῖ τῆς Ἰζαμπώς, γιὰ νὰ τὴν τιμωρήσει:

—Ἀλήθεια, ὁ Ρωμιὸς ὁ μαντατοφόρος...

— Τί; κελάϊδησε ἡ φωνὴ τῆς πριγκηπέσσας ποὺ ἔσιαζε τὴ φοῦστα της σκυμμένη.

— Δὲν τὸ θέλει τὸ ἀξίωμα ποὺ τοῦδωσες.

Ἡ Ἰζαμπὼ ἔμεινε σκυμμένη. Μ' ὅλο ποὺ τὸ αἷμα ἄνθιζε μὲ τὴ στάση αὐτὴ στὸ πρόσωπό της, τὰ μάγουλά της χλώμιασαν.

—Ἄ, κάνει τέλος ἁπλὰ κι ἀναστυλώνει ἀργὰ τὴ μέση της.

Ἡ βάγια εἶχε ξεχάσει κιόλας τὴν ἐκδίκησή της καὶ φανέρωνε τώρα τὴν ἀπορία της γι' αὐτὸ τὸ παράξενο:

— Λέω μὲ τὸ νοῦ μου πὼς εἶναι ὁλότελα παραλογισμένος! Στὸ μεσσὶρ Λεονάρδο ποὺ τὸν κάλεσε, ξέρεις τί εἶπε; «Ἐγὼ εἶμαι γιὰ θάνατο ἐδῶ, εἶπε, ὄχι γιὰ ὀφφίκια». Καὶ τὸ μοῦτρο του εἶταν σκοτεινό.

Ἡ Ἰζαμπὼ ἔπαιζε μὲ τὰ μακρουλά της δάχτυλα τὴν κορδέλλα ποὺ κρατοῦσε γύρω στὴ μέση της τὸ κεντητὸ περσίκι. Τὴν τέντωσε ξερά, ἡ κορδέλλα κόπηκε.

—Ὅπως ἀγαπάει, εἶπε μὲ φωνὴ ἄχρωμη.

—Ὁ μεσσὶρ Λεονάρδος δὲν τοῦ τὸ χάρισε, αὐτὸ-δὰ ἔλειπε! Τοῦ εἶπε πὼς δὲν εἶναι δικαίωμά του...

—Ὄχι! ξεφώνισε πνιχτὰ ἡ πριγκηπέσσα. Ὄχι, νὰ μὴ τὸν ἀναγκάσουν. Δὲ θέλω!

— Τί λές, καλή μου! Νὰ χαθεῖ, ὁ ἀχάριστος!... Ὅ,τι θέλει αὐτὸς θὰ κάνει; Ἡ θέλησή σου εἶναι προσταγή.

—Ὄχι λέω!

— Ναί, ναί, καλά. Ὁ μεσσὶρ Λεονάρδος τοῦ ἔδωσε νὰ καταλάβει πὼς ὁ βιλάνος δὲ λέει ὄχι ποτὲ σὰ διατάζει ὁ ἀφέντης. Κ' ἔτσι ὁ ἀνέμυαλος θὰ ὑπηρετήσει τὴ βεγγέρα σου ἀπόψε κιόλας τὸ βράδυ.

Ἡ Ἰζαμπὼ ἀπόσπρωξε τὶς κοπέλλες της καὶ κάθησε στὸ θρονί.

—Ὁ μεσσὶρ Λεονάρδος δὲν κατάλαβε τί τοῦ μήνυσα, εἶπε μὲ δόντια σφιγμένα, ἢ ἐσὺ βάγια δὲν τοῦ ἐξήγησες καλά.

—Ἐγώ; πάλι ἐγὼ ἔφταιξα! πῆρε φωτιὰ τώρα ἡ βάγια καὶ σηκώθηκε.

Ἡ ὄψη τῆς πριγκηπέσσας ἦταν ἄσπρη καὶ κλειστή.

— Μὴ φωνάζεις, ἔκανε ἤρεμα, παγερά.

Συγκρατήθηκε ἡ βάγια, ὅμως δὲ μπόρεσε νὰ μείνει ἄλλο στὴν κάμαρα. Βγῆκε ἔξω. Τῆς ἐρχότανε νὰ σκάσει ἀπὸ τὴ φούρκα της· δὲν τὴν καταλάβαινε καθόλου πιὰ τὴν ψυχοκόρη της, καθόλου!

Ὅμως ὁ καντσιλιέρης τὴν εἶχε ἐπιβάλει τὴν πριγκηπικὴ θέληση. Ἐκεῖ κατὰ τὰ λυχνανάματα, μαζὶ μὲ τοὺς ὑπηρέτες ποὺ πήγαιναν νὰ στρώσουν τὸ τραπέζι, τοὺς σκουταράτους ποὺ τοὺς ἐπιτηροῦσαν, μπῆκε γιὰ πρώτη φορὰ κι ὁ Σγουρὸς στὴ σάλλα τοῦ κάστρου.

Εἴτανε κάμαρα μεγάλη, ψηλή, μὲ κάτασπρο σανιδένιο πάτωμα καὶ σκεπὴ ἀπὸ ξύλο σκοῦρο σκαλιστό. Μιὰ σειρὰ φαρδειὰ παράθυρα, στὴν πλευρὰ ποὺ ἀγναντεύει τὴ θάλασσα, τὴ φωτίζανε τὴν ἡμέρα. Τώρα ἔβλεπες ἀπὸ κεῖ τὸ μαβὶ οὐρανὸ νὰ σβήνεται.

Μέσα, σκιὰ σταχτογάλανη στοιβαζότανε στὶς γωνιές, καταχνιὰ ἀνάλαφρη διάνευε στὸν ἀέρα. Ἀνάψανε τρεῖς λυχνοστάτες. Στὸ κιτρινωπό τους φῶς τρέμισαν γιὰ μιὰ στιγμὴ οἱ ἀσβεστωμένοι τοῖχοι, τὸ μεγάλο σβηστὸ τζάκι, οἱ παραστάτες τῶν παραθυριῶν. Κ' εἶδες νὰ φαρδαίνει φανταστικὰ ἡ σάλλα, νὰ χάνονται τὰ σύνορά της στὴ σκιά, νὰ σβήνεται τὸ ταβάνι. Καταμεσὶς στὸ μάκρος της, τὸ πάτωμα ἔκανε δόντι κι ἀνέβαινε μὲ τέσσερα σκαλοπάτια στὴν κρεββάτα. Ἐκεῖ θὰ κάθονταν οἱ μεγάλοι ἀφεντάδες. Μιὰ σειρὰ κάγκελα φίνα, τορνευτά, καὶ ψηλοὶ στύλοι δεμένοι μὲ τόξα ἀνάλαφρα ἀπὸ καλοκεντημένο ξύλο, χώριζαν τὴν ἀρχοντικὴ κρεββάτα ἀπὸ τὴ χαμηλὴ σάλλα. Πάνω ἀπὸ τὸ τζάκι, εἴτανε χτισμένο πέτρινο, βαρύ, τὸ οἰκόσημο τῶν Βιλλαρδουΐνων, στοὺς τοίχους κρέμονταν πανοπλίες τοῦ παλιοῦ καιροῦ, σκουτάρια θεόρατα, λόγχες πανύψηλες, σπάθες φοβερές, κράνη γιὰ τορνέα ἢ γιὰ μάχες. Σὲ κοίταζαν μὲ τὰ μαῦρα κι ἄδειανά τους μάτια, σὰ σιδερένιες νεκροκεφαλές.

Τὸ τραπέζι τὸ μεγάλο, στὸ βάθος τῆς κρεββάτας, καὶ τ' ἄλλα δυὸ στὰ πλάγια της, εἴχανε στρωθεῖ σὰ μπῆκαν οἱ δοῦλες. Βαδίζοντας ἀργά, μὲ φιδωτοὺς γύρω στὴ σάλλα ἑλιγμούς, σκόρπισαν στὸ πάτωμα χορτάρια ἀπὸ τὰ μικρὰ πανέρια ποὺ κρατοῦσαν στὶς ἀγκαλιές τους. Εἴτανε μυρωδικὰ χορτάρια φρέσκα, κομμένα ἀπὸ τοὺς ὄχτους τοῦ Νέδου, με-

λισσόχορτα καὶ λυγαριές, λίππιες καὶ λεβάντες. Τ' ἄσπρα γυμνὰ ποδάρια πλανήθηκαν ἀνάμεσά τους, σκόρπισαν τὶς τοῦφες μαλακά, περιστέρια ποὺ περιδιαβάζουν σὲ λιβάδι. Ὕστερα ἔφυγαν ἀθόρυβα. Καὶ τότε ἄρχισαν νὰ μπαίνουν οἱ ἱππότες.

Τοῦτοι εἴτανε ζωηροί, πρόσχαροι, καμπόσοι ἐπιδειχτικὰ φωνακλάδες. Μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς ἄνοιξης, εἶχαν ἀφήσει τὰ ταμπάρα, καὶ τὰ κορμιά τους, τὰ καλογυμνασμένα, πλάθονταν χυτὰ κάτω ἀπὸ τὸ ἐφαρμοστὸ ροῦχο. Συναχτήκανε σμάρια - σμάρια, στήσανε τὰ ζατρίκια, στρωθήκανε στοὺς πάγκους καὶ στὰ θρονιά, κ' οἱ ἄλλοι, ὄρθιοι, γύρω, θωρούσανε τὸ παιχνίδι, στοιχημάτιζαν, γελοῦσαν, μαυλίζανε τοὺς παῖχτες ἢ κουβέντιαζαν ἀφρόντιστα. Ξεχώρισε ὁ Σγουρὸς μερικοὺς ποὺ τοῦ εἴταν ἀπὸ πρὶν γνώριμοι ἢ ποὺ τοὺς ἔμαθε μόλις τώρα. Ὁ καπελάνος, ἄντρας ψηλὸς μ' ἀρειμάνια ὄψη, μοῦτρο τραβηγμένο καὶ γεμᾶτο χαρακιὲς ποὺ κάλλιο θύμιζαν σπαθιὲς σὲ πρόσωπο πολεμιστῆ παρὰ τυράγνιες ἀσκητῆ, ἔπαιζε πεισματικὰ μὲ τὸν κοντόσταβλο τὸν Σωντερὸν καὶ βροντοῦσε τὶς φιγοῦρες του ἀγριωπὰ πάνω στὴν παρδαλὴ τάβλα. Μεσόκοπος ὁ κοντόσταβλος, πυργωτὸς καὶ χοντρὸς σὰν ὄρθιο βαρέλι, κρατοῦσε τὰ γόνατά του ἀνοιχά, τὸν ἀριστερὸ γρόθο του στὸ μερί, τὸ κορμὶ στητό, ντοῦρο τὸ σβέρκο, καὶ γελοῦσε πλατιά, μὲ μάγουλα ποὺ τεζάριζαν γυαλίζοντας κόκκινα, καὶ μ' αἱματοστάλαχτα χείλη. Τὸ γέλιο του, ὁρμητικό, χοχλακιστό, ἀναπηδοῦσε κάθε τόσο καὶ πλημμύριζε τὴ μεγάλη σάλλα, δεσπόζοντας τὶς ἄλλες τὶς φωνές, σὰ ρουχαλητὸ δράκοντα.

—Ἡ σπάθα κουρελιάζει τὸ ράσο, ἡ σπάθα κουρελιάζει τὸ ράσο! βρούχιζε γιὰ νὰ πεισμώσει τὸν ἀντίπαλό του.

Χοντρὲς σταλαματιὲς ἱδρῶτας ἄρχιζαν νὰ παχνίζουν τὴ στρογγυλὴ κουρὰ τοῦ καπελάνου. Τὰ χωνευτὰ μάγουλά του βάφονταν λίγο - λίγο πράσινα.

Ὅμως ὁ καπετάνος τῆς Καλαμάτας, ὁ γασμοῦλος μὲ τὸ μυτερὸ γένι, στερνὸ ἀπομεινάρι τῆς ρωμέϊκης ρίζας του, ὁ Γκύζης, ἔπαιζε παρέκει παιχνίδι πιὸ ἤρεμο, πιὸ σύμφωνο μὲ τὶς πολιτικές του ἀρχές. Τὸ παχουλὸ χέρι του σήκωνε ἀργά, μ' ἀδιάφορο στοχασμό, τὰ πούλια τῆς ντάμας καὶ τ' ἀπόθετε σταθερά, ὕστερα ἀπὸ ψύχραιμο ὑπολογισμό, σ' ἄλλο τετράγωνο. Ὁ συμπαίχτοράς του, ἄγνωστος στὸν Σγουρὸ ἱππότης, παρακολουθοῦσε τὸ παιχνίδι μ' ὄψη ἐπιδειχτικὰ νωθρὴ καὶ μὲ ματιὰ καρφωτή, γερακίσια.

Στὴ συντροφιὰ τῶν νέων, ὁ Ἐγγελβέρτος ντὲ Λιντερκέρκε, ὁ Φλαμαντέζος, ἡγεμόνευε μὲ τὸ δυσθεώρητο ἀνάστημά του καὶ μὲ τὸ γόητρο τοῦ συντοπίτη τοῦ πρίγκηπα. Εἶχε τὸ κεφάλι του στητὸ μ' ἔπαρση ὁ Λιντερκέρκε, γαμψὴ μύτη καὶ χείλη ἄχρωμα, φτενά, ποὺ χαμογελοῦσαν στὸ κενὸ ἀκατάδεχτα. Στήριζε τὴ γροθιά του στὴ μέση, κι ὅλοι οἱ συνομιλητὲς τὸ ἴδιο, κατὰ τὸ συνήθειο ποὺ εἶχαν οἱ ἱππότες οἱ κομψοί. Ὁ γιὸς τοῦ καπετάνου, ὁ Βαρθολομαῖος Γκύζης, ἀναιμικὸ καὶ φθονερὸ παιδάριο, ἀνήσυχο νὰ στεριώσει τὴ νόθη θέση του ἀνάμεσα σ' ὅλο τοῦτο τὸ φράγκικο ἀρχοντολόϊ, τὸν κατασκόπευε λοξὰ καὶ μαϊμούδιζε μ' ὅση μποροῦσε ἀφροντισιὰ τὶς στάσεις του, τὸ ἀγέρωχο, κι ἀκόμα τὴ φωνή του.

— Λένε πὼς οἱ ἀλαφροΐσκιωτοι ἱππότες ξέρουν τὴ γλῶσσα τῶν

πουλιῶν, εἶπε μιὰ στιγμὴ γιὰ νὰ δείξει πὼς ἔχει κι αὐτὸς γνώμη.

Μιὰ σύντομη παύση κ' εὐθὺς ἀμέσως γέλιο δυνατὸ ἀκολούθησε τὰ λόγια του. Ὁ Φλαμαντέζος στύλωσε τὸ κορμί του.

—Ἔτσι λένε τὰ μυθιστορήματα τῶν τροβαδούρων, πραγματικά, ἔκανε δίχως νὰ τὸν κοιτάξει καὶ τόνωσε τὸ κοροϊδευτικό του χαμόγελο.

Ὁ Βαρθολομαῖος κιτρίνισε σὰ νὰ εἶχε καταπιεῖ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα.

Ὁ καπετάνος, ποὺ κρατοῦσε πάντα καὶ παντοῦ στημένο γύρω του τ' αὐτί, ἄκουσε τὸ γέλιο, γύρισε, εἶδε, δὲ μίλησε, καὶ μὲ ἀταραξία ἱκανότατη σήκωσε ἄλλο πιόνι τῆς ντάμας.

Ὁ ἐρχομὸς τῆς βαρωνέσσας ἔμπασε καινούργιο ἀέρα στὴν ὁμήγυρη. Συνάχτηκαν γύρω της οἱ σκόρπιοι νεαροὶ ἱππότες, προσηκώθηκαν οἱ μεσόκοποι παῖχτες καὶ καμώθηκαν πὼς παρατᾶνε τὰ παιχνίδια. Ὅμως ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας τοὺς ἔγνεψε ζωηρὰ νὰ συνεχίσουν.

—Ὄχι, ὄχι, ἔκανε μὲ τὴν τσιριχτὴ φωνούλα της, ἐγὼ θὰ καθήσω ἐδῶ σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ δὲ θ' ἀνησυχήσω κανένα!

Ζάρωσε μὲ νάζι γάτας σ' ἕνα θρονί, δίπλα στὸ σβηστὸ τζάκι, καὶ πῆρε ὄψη σεμνή, ἄδολη. Τὸ μελισσολόϊ οἱ νεαροὶ τὴν τριγύρισε μὲ πρόθυμη ἀγωνία: «Τί ἔχει ἡ ντάμα Μαργαρίτα; εἶναι κακοδιάθετη; μπὰς καὶ ὀνειριάστηκε ἄσκημα τὴ χτεσινὴ νύχτα;» Οἱ πιὸ θαρετοί, οἱ εὐνοημένοι, τόλμησαν καὶ σκανταλιάρικα παραμαντέματα: «Τὸ ταξίδι τὸ αὐριανό, ἡ λύπη πὼς παρατάει ἔρημη τὴν Καλαμάτα καὶ τὸ κάστρο, ἡ τύψη γιὰ τὸν καϋμὸ ποὺ θ' ἀφήσει πίσω της.» Λαχανιάζοντας, γαργαλισμένη ἡ βαρωνέσσα, διαφέντευε τὴν ἀθωότητά της μὲ χαδιάρα φούρκα. Τὰ μάγουλά της εἶχανε ξανάψει καὶ τὰ ματάκια της πότε σπίθιζαν ἀνήσυχα, πότε λιγώνονταν μ' ἔκλυση ξελογιαστική. Τόσο πλῆθος ἀρσενικὸ γύρω της δὲν τὸ μποροῦσε, ὄχι, δὲν τὸ μποροῦσε.

Τὸ μάτι της ὡστόσο, μέσα στὸ θαμπὸ ὄνειρο τῆς παραζάλης, πῆρε τὸν Σγουρό. Μιὰ-δυὸ φορὲς πάσχισε νὰ τὸν καλοκοιτάξει ἀνάμεσα στὰ κορμιὰ τῶν παλατιανῶν ποὺ τῆς ἔφραζαν τὴ θέα. Δὲν πίστευε τὰ μάτια της.

— Οὔφ! τί ζέστη, ἔκανε κι ἀέρισε νευρικὰ τὸ πρόσωπό της μὲ τὸ χέρι της, γνέφοντας σύγκαιρα νὰ ξεσφίξουν τὸν κλοιὸ γύρω. Παραμέρισαν οἱ ἱππότες. Καὶ τότε ἡ ματιά της πήδηξε, σαΐτεψε τὸ ἄδειο διάστημα τῆς σάλλας καὶ καρφώθηκε στὸ κολλητὸ στὸν τοῖχο κι ἀσάλευτο ρωμιόπουλο. Τὰ χείλη της μισανοίχτηκαν σαστισμένα.

Τὴν ἴδια στιγμή, τὰ δυὸ βαρειὰ πορτόφυλλα διαπλατώθηκαν, ὁ καντσιλιέρης παρουσιάστηκε καὶ σηκώθηκαν οἱ καθισμένοι. Μέσα στὸ σκοτάδι τοῦ διαδρόμου, λαμπάδισαν κόκκινες οἱ δάδες. Εἶταν τέσσεροι οἱ δαδοῦχοι ποὺ ἔρχονταν κρατώντας ψηλὰ τὴν κυματερὴ φλόγα. Ἔσβησε κάθε ψίθυρος στὴ σάλλα. Καὶ μέσα στὴν πλατειὰ σιωπή, ἀνάμεσα στοὺς δαδούχους ποὺ εἶχαν σταθεῖ ζερβόδεξα στὴν πόρτα, προχώρησε μ' ἀλαφρὸ θρόϊσμα ἀπὸ μετάξι, βαδίζοντας πάνω στὰ μυρωδικὰ χορτάρια, ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ.

Φοροῦσε μακρὺ χιτώνα σὲ χλωμὸ χρῶμα σταχτογάλανο, ἀπὸ ἰριδιστὸ μετάξι τῆς Ἐστίβας. Τὰ μακρουλὰ καὶ χυτά της χέρια, εἶταν σφιγμένα στὸ φίνο, τὸ σχεδὸν διάφανο λεμονὶ μεταξωτό της σώρουχο,

ποὺ πρόβαινε μέσ' ἀπὸ δυὸ φαρδειὲς σχισμές, καμωμένες στοὺς ὤμους τοῦ χιτώνα. Ἡ βελουδένια της κάπα, μακρυά, βαθυγάλανη, εἶχε ἀφράτο γιακὰ ἀπὸ ἑρμίνα χιονάτη, χαδιάρικο κάλυκα γιὰ τὸ φιλντισένιο λαιμό. Κρατοῦσε μὲ τ' ἀριστερό της χέρι τὴν κορδελλιέρα ποὺ ἔδενε πίσω ἀπὸ τοὺς ὤμους τὴ βαρειὰ κάπα. Πάνω στ' ἀριστερό της μερὶ κυμάτιζε μὲ τὴν πτύχωση τοῦ χιτώνα, κεντητό, χρυσόμαυρο, τὸ οἰκόσημό της.

Προχώρησε ἴσια στὴν κρεββάτα, ἀκολουθημένη ἀπὸ μακρυὰ θεωρία κυράδες, ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια καὶ κάθησε στὸ θρονὶ τὸ ψηλότερο, μπροστὰ στὸ τζάκι. Ἀνάλαφρο, ἀπελπισμένο σχεδὸν χαμόγελο χάραζε στὰ χείλη της. Τὸ κεφάλι της, τὸ σφιγμένο ὁλόγυρα ἀπὸ τὴν ἄσπρη ἐφαρμοστὴ κουκούλα, τὸ κρατοῦσε στητό, δίχως ἔπαρση. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴ χαμηλὴ ὀχτάγωνη κορόνα της, τὴ μαλαματένια, μέσ' ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς κουκούλας ποὺ ἀγκάλιαζε καὶ τὸ μικρὸ πηγοῦνι σφιχτά, τὸ πρόσωπό της ξεκοβόταν καθαρό, ἤρεμο, μακρυνό.

Γιὰ λίγες στιγμές, τὶς πρῶτες, οἱ ἄρχοντες ἔμειναν βουβοί, σὰ μαγεμένοι. Ποτὲ δὲ θυμόνταν νὰ ἔχουν ἰδεῖ τόσο ξεκούραστη, τόσο χαριτωμένη καὶ μαζὶ τόσο ἐπίσημη τὴν πριγκηπέσσα τους. Τὸ καθαρὸ γαλάζιο βλέμμα ποὺ σεργιάνισε ἀργὰ πάνω τους, ὁ ὀρθὸς κορμὸς μὲ τ' ἀναπαυμένα στ' ἀκουμπιστήρια τοῦ θρονιοῦ χέρια, εἴχανε γνήσια τὴ βασιλοπρέπεια. Σώπαινε κι ἀχνοχαμογελοῦσε. Ὅμως μέσα στὴ μεγάλη σιωπή, ἀνάμεσα στοὺς ψηλοὺς λαμπαδοστάτες, κάτω ἀπὸ τὸ ἐντοιχισμένο ψηλὰ οἰκόσημο, ἡ κυρὰ τοῦ Μορέως ἔπαιρνε τὴν ἱερατικὴ καλλονὴ ἑνὸς εἰδώλου.

— Κυρία, λέει ὁ κοντόσταβλος λύνοντας τὴν εὐλαβικὴ σιωπὴ πρῶτος μὲ τὸ θάρρος ποὺ τοῦ ἔδιναν τὸ ἀξίωμα κ' ἡ γενιά του. Κυρία, μὰ τὸν ἅγιο Κορνήλιο! στέκομαι μπροστὰ στὴ χάρη σας καθὼς μπροστὰ στὸ ἄγαλμα τῆς Δέσποινάς μας. Ὀμορφότερη κυρὰ δὲν ἔχει οὔτε τὸ βασίλειο τῆς Καστίλλιας...

— Θλίβομαι γιὰ τὸν ξάδερφό μου τὸν πρίγκηπα ποὺ δὲ μπορεῖ ἀπόψε νὰ σᾶς χαρεῖ μὲ τὰ δικά μου τὰ μάτια, εἶπε ὁ Λιντερκέρκε προσκυνώντας.

Κοίταξε ἡ Ἰζαμπὼ τὸν Φλαμαντέζο καὶ διάβασε στ' ἄχρωμα χείλη του τὸ ὕπουλο χαμόγελο.

— Τὸ μάτι τοῦ ξαδέρφου μας, εἶπε μὲ τὴ χαϊδευτική της ἤρεμη φωνή, ἀξίζει ὅσο τὸ μάτι τοῦ ἀφέντη μας. Ἔτσι αὐτὸ ποὺ βλέπει ὁ πρῶτος, τὸ κερδίζει ὁ δεύτερος.

Ὁ Λιντερκέρκε πισωπάτησε κρυφοδαγκώνοντας τὸ φτενό του χεῖλι. Κ' ἡ πριγκηπέσσα γύρισε στὴν ἀδερφή της, ποὺ καθισμένη δίπλα, χαμογελοῦσε στανικά. Τὴν εἶχαν ξεχάσει τώρα τὴ Μαργαρίτα. Οἱ νεαροὶ ἱππότες, κάνοντας ἡμικύκλιο σὲ λίγη ἀπόσταση ἀπὸ τὸ πριγκηπικὸ θρονί, κουβέντιαζαν τώρα χαμηλόφωνα ἀναμεταξύ τους καὶ τὰ μάτια τους κρυφοκοίταζαν τὴν πριγκηπέσσα ἄτολμα. Ἔκανε ἐντύπωση ὁ αποψινός της ἀσυνήθιστος στολισμός. Ἡ σκέψη πὼς σκοπός της εἴτανε νὰ τιμήσει τὴ βαρωνέσσα, ποὺ αὔριο ἔφευγε, εἶχε κινήσει θαυμαστικὸ ἔπαινο.

Κ' ἐκεῖ, στὴν ἄλλην ἄκρη τῆς σάλλας, ὁ Σγουρὸς ποὺ εἶχε σμίξει δύστροπα τὰ φρύδια του, ὅταν οἱ δαδοῦχοι πρωτοφάνηκαν, ὁ Σγουρὸς

ποὺ εἶχε περάσει τὴ νύχτα τυραγνώντας τὴν ψυχή του μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Κοκκινοτρίχη, ὁ Σγουρὸς ποὺ ἀπόρριψε μὲ πεῖσμα κακιωμένο τὴν πριγκηπικὴ εὔνοια, ἔνιωθε τώρα ν' ἀπολιγώνεται ἡ καρδιά του καὶ σύγκαιρα ζήλεια καινούργια νὰ τὴ δαγκώνει, ὅμως τούτη ἀναπάντεχη: Καϋμὸς καυτερὸς γιὰ ὅ,τι ἀπόσπρωξε κι ἄλλοι μποροῦσαν ἴσως νὰ τὸ χαροῦνε.

Τὸν συνέφεραν ἀπὸ τὴν παραζάλη του τὰ βούκινα ποὺ σημάνανε στὶς πόρτες. Εἶδε τὴν πριγκηπέσσα ποὺ σηκώθηκε, προχώρησε λίγα βήματα, στάθηκε μπροστὰ στὸ τραπέζι. Οἱ σκουταρᾶτοι σπρώξανε τὸ θρονὶ ξοπίσω της κ' ἐκείνη ξανακάθησε ἔχοντας δεξιὰ τὴν ἀδερφή της. Κάθησε ἀριστερὰ ὁ κοντόσταβλος, ἀντίκρυ ὁ καντσιλιέρης, ὕστερα οἱ ἄλλοι ἱππότες κ' οἱ κυράδες. Τὰ τρία τραπέζια γέμισαν μὲ πρόσχαρες συντροφιές. Κ' οἱ σκουταρᾶτοι πάλι, μαζὶ μὲ τὰ παιδόπουλα, ἔφεραν γύρω, σὲ μικρὰ σκουτέλια, τὸ τριανταφυλλόνερο γιὰ νὰ πλύνουν τὰ δάχτυλά τους οἱ ἄρχοντες.

Ἄχρηστος αὐτὸς καὶ ξένος, στεκότανε μακρυά, μὲ κρεμασμένα χέρια, μπροστὰ στὸν τοῖχο.

— Εἶδα τὸ γερακάρη τῆς χάρης σας σήμερα τὸ πρωὶ νὰ κρατάει στὸ γρόθο του γεράκι ράτσας σπάνιας, εἶπε στὴ Μαργαρίτα ὁ Σωντερὸν μὲ τὸ στόμα του μπουκωμένο κιόλας. Μὰ τὸν ἅγιο Οὐμβέρτο! τέτοια γεράκια δὲν τὰ βλέπουμε πιὰ συχνὰ στὶς μέρες μας.

— Τὸ γεράκι αὐτὸ εἶναι δῶρο, ἀποκρίθηκε κοκκινίζοντας φιλάρεσκα ἡ βαρωνέσσα, καὶ τὸ παίρνω μαζί μου φεύγοντας, σὰν τὴν καλλίτερη θύμιση ἀπὸ τοῦτο τὸ ταξίδι.

Κρυφοκοίταξε τὴν ἀδερφή της νὰ ἰδεῖ ἂν ἔχει νιώσει τὸ πείραγμα, ἡ πριγκηπέσσα ὅμως σκούπιζε τὰ δάχτυλά της ἀπὸ τὸ τριανταφυλλόνερο μὲ τὸ ἴδιο ἀπολησμονημένο χαμόγελο στὰ χείλη.

— Παρατήρησα τὸ φάρδος τῶν ὤμων του, συνέχισε ἀνύποπτος ὁ κοντόσταβλος, τὰ γερά του ποδάρια, τὸ στρογγυλὸ κι ἀγριωπό του μάτι. Σὰν τὸ ζύγωσα, δὲν ἔδειξε κανένα φόβο. Βάζω στοίχημα πὼς τὸ ὄρνιο τοῦτο ἔρχεται ἴσια ἀπὸ τὴν Ἰσλανδία.

—Ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ἐξήγησε ἡ βαρωνέσσα.

— Θὰ τὄλεγα! Ἀπὸ τὴν Ἰσλανδία ἢ ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Τὸν παλιὸ καιρὸ τῆς μεγάλης παλληκαριᾶς, μονάχα ἐμεῖς οἱ σταυροφόροι ξέραμε νὰ φέρνουμε μαζί μας, γυρίζοντας, τέτοια γεράκια.

— Θὰ παρακαλέσω τὴ χάρη σας, εἶπε ὁ Λιντερκέρκε, νὰ δεχτεῖ κι ἀπὸ μέρος μου ἕνα μικρὸ χάρισμα ποὺ εἶναι συμπλήρωμα ἀπαραίτητο γιὰ τὸ καλὸ γεράκι: Ἕνα ζευγάρι κουδουνάκια μαλαματένια, μ' ὁλοκάθαρο σὰν κρύσταλλο κουδούνισμα. Τὰ ἔχω φέρει ἀπὸ τὸ Μιλάνο.

— Κι ἀπὸ μένα τότε ἕνα καπεροῦνι, ἄσπρο, δερμάτινο, μὲ τὶς ραφές του λιθομάργαρες, εἶπε ὁ πατέρας Γκύζης. Ἔχει στὴν κορφὴ λοφίο ἀπὸ πουλὶ παραδείσιο.

Ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας χτύπησε ξετρελλαμένη τ' ἄσπρα της τὰ χεράκια.

—Ὤχ! θ' ἀρχίσω νὰ θλίβομαι ποὺ φεύγω ἀπὸ τὴν Καλαμάτα. Δὲν τὄξερα πὼς μ' ἀγαπᾶνε τόσο ἐδῶ...

Ὁ Λιντερκέρκε τὴ ρώτησε ἂν θὰ τραβοῦσε ἴσια γιὰ τὸ Ματάγριφο.

—Ὄχι, ὄχι, ἔκανε ζαρώνοντας τὴ μυτίτσα της, τὸ Ματάγριφο εἶναι τόπος πένθιμος. Θαρῶ πάντα, σὰ βρίσκομαι ἐκεῖ - πάνω, πὼς μὲ κυνηγάει ἡ ψυχὴ τῆς ἄμοιρης ἐκείνης Μαργαρίτας ντὲ Νεϊγύ. Ἔρχεται τὶς νύχτες καὶ σκαλώνει στὶς τάπιες, κρώζοντας τσιριχτά, μὲ μορφὴ κουκουβάγιας.

Οἱ κοντινοὶ ἱππότες κρέμασαν γιὰ μιὰ στιγμὴ τὰ μοῦτρα τους γιὰ νὰ δείξουν πὼς συμμερίζονται τὴ δυστυχία τῆς βαρωνέσσας. Ἡ Μαργαρίτα ντὲ Νεϊγὺ φαίνεται πὼς ἀπαιτοῦσε καὶ μετὰ θάνατο τὸ μερτικό της ἀπὸ τὴ βαρωνεία, ποὺ τῆς τὴν εἶχε πάρει ἄλλοτε γιὰ τὴ μικρή του κόρη ὁ Βιλλαρδουΐνος. Ὁ κοντόσταβλος ὅμως, ποὺ εἶταν φανατικὸς κυνηγός, παρασυρμένος στὸ μεταξὺ ἀπὸ τὴ συζήτηση, κουβέντιαζε μεγαλόφωνα μὲ τὸν καπελάνο καὶ τὸν Κολινέτο γιὰ γεράκια καὶ σκυλιά. Εἶχε βγάλει μὲ τὰ δυό του χέρια τὸ κομμάτι τοῦ ψητοῦ ἀπὸ τὸ πινάκι του κ' ἀγωνιζόντανε νὰ τὸ διαμελίσει.

— Λένε πὼς ὅταν γυρίσει ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη ὁ ἀφέντης μας ὁ πρίγκηπας, εἶπε ἕνας νεαρὸς ἱππότης μὲ μαλλιὰ γυαλιστερὰ ἀπὸ τὸ δαφνόλαδο καὶ κρεατωμένη κοκκινωπὴ μύτη, θὰ προκηρύξει μεγάλο τορνέο στὴν Ἀνδραβίδα.

—Ἄμποτε! ἀναστέναξε ἡ βαρωνέσσα. Θἆναι τὸ πρῶτο τορνέο ποὺ βλέπω ὕστερα ἀπὸ πέντε ὁλάκερα χρόνια στὸν ἄχαρο τοῦτον τόπο τοῦ Μοριᾶ.

—Ἄχαρος τόπος; μισογέλασε ὁ Λιντερκέρκε.

— Τί χρεία ἔχετε σεῖς, ἄρχοντα Ἐγγελβέρτο! Ταξιδέψατε ὁλάκερο τὸν κόσμο καὶ χαρήκατε. Ἐμεῖς ὅμως...

— Λένε πὼς ὁ ἄρχοντας ντὲ Λιντερκέρκε εἶναι ξέχωρα δυνατὸς στὰ τορνέα, ἔκανε ὁ λαδωμένος ἱππότης μὲ γλυκερὸ χαμόγελο κόλακα.

Τὸ ἀναγνώρισαν ὅλοι. Καὶ τὸν ρώτησαν ποιὸ εἶταν τὸ καλλίτερο, κατὰ τὴν γνώμη του, τορνέο ἀπ' ὅσα γνώρισε.

— Τὸ τορνέο στὸ Βέριγκεν, ἔξω ἀπὸ τὴν Κολώνια, εἶπε ὀρθώνοντας τὸ γλυμμένο του μοῦτρο. Ὁ δούκας τῆς Βραβάντης κι ὁ κόντες τοῦ Λουξεμπούργκου μαλώνανε τότε γιὰ τὴν κυριαρχία πάνω στὸ δουκᾶτο τοῦ Λιμπούργκου. Εἶτανε ρεΐνα - μητέρα τῆς Φράντσιας ἡ Μαρία, χήρα τοῦ Φίλιππου τοῦ Τολμηροῦ. Ἔτσι, οἱ καλλίτεροι ἱππότες τοῦ ρηγάτου ἤρθανε τότε νὰ λάβουν μέρος γι' ἀγάπη της. Χίλιες πεντακόσιες λόγχες ἀπὸ τὴ Φράντσια, τὴ Φλάντρα, τὸ Αἰνὼ καὶ τὴ Βραβάντη παρατάχτηκαν σκαλωτὰ πίσω ἀπὸ τὸ δοῦκα.

— Τί ὄμορφα! χάζεψε ὁ Βαρθολομαῖος Γκύζης.

—Ὅμως ὁ κόντες τοῦ Λουξεμπούργκου εἶχε μαζί του μονάχα χίλιες τριακόσιες λόγχες. Λοιπὸν διακόσιοι ἱππότες τῆς Βραβάντης βρέθηκαν ἀναγκασμένοι, μὲ πόνο καρδιᾶς, ν' ἀποτραβηχτοῦν, γιὰ νὰ εἶναι τὰ δυὸ στρατόπεδα ἴσια.

— Κ' ἐσεῖς, ἄρχοντα Λιντερκέρκε, μείνατε; πετάχτηκε πάλι ὁ Βαρθολομαῖος.

Ὁ Φλαμαντέζος τὸν κοίταξε μὲ τὸ κρύο μάτι του. Οἱ ἄλλοι γύρω χαμογέλασαν.

— Λοιπόν, λοιπόν; ρώτησε ἡ βαρωνέσσα ἄπληστα.

— Εἶταν ὄμορφη μέρα ἐκείνη, ἀληθινά, συνέχισε ὁ Φλαμαντέζος.

Ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη συγκρούστηκαν οἱ «σκάλες». Ἔτρεμε ἡ γῆ, κι ὁ ἀέρας γύρω μας ἀηδονοῦσε ἀπὸ τ' ἀτσάλια ποὺ βροντούσανε τὄνα μὲ τ' ἄλλο. Στὸν ἀπέραντο κάμπο, μέσα στὴν καταχνιὰ τοῦ κορνιαχτοῦ, ἔβλεπες ἄλογα νὰ τρέχουν χωρὶς καβαλάρη, ἀστραπὲς ἀπὸ σπάθες ποὺ γυρίζανε μῦλο, πανωσκέπια πολύχρωμα καὶ χιτῶνες ὁλομέταξους καὶ παντιέρες διχαλωτὲς νὰ λαμπαδιάζουν.

Ὁ κοντόσταβλος, συνεπαρμένος, βρόντηξε κεραυνωτὰ τὴ γροθιά του στὴν τάβλα.

— Θὰ σᾶς μιλήσω ὕστερα κ' ἐγὼ γιὰ τὴ σταυροφορία! βρυχήθηκε.

Ὅμως τὸν ἀνάγκασαν νὰ σωπάσει καὶ γύρισαν πάλι τὰ μάτια τους διψαλέα στὸ Φλαμαντέζο.

— Λοιπόν; λοιπόν;

Κοντοστάθηκε νὰ χαρεῖ τὴν ἐντύπωση κι ἀνάσανε μὲ τρεμουλιάρικα τὰ φτερούγια τῆς κοφτερῆς του μύτης τὸν ἀέρα ποὺ εἶχε κιόλας πυκνώσει ἀπὸ τσίκνα κι ἀνασεμιές.

— Εἴταν ἀκόμα ψηλὰ ὁ ἥλιος ποὺ πεντακόσιοι ἱππότες κείτονταν στὸν κάμπο νεκροί. Σὰν ὅμως ὁ κόντες τοῦ Λουξεμπούργκου σκοτώθηκε, καὶ τρία του ἀδέρφια σκοτώθηκαν, καὶ πλῆθος ἱππότες τους ἔπεσαν αἰχμάλωτοι στὰ χέρια μας, ἡ παράταξη τοῦ Λουξεμπούργκου ὁμολόγησε πὼς εἴτανε νικημένη.

Σήκωσε τὸ μουρχοῦτι του κ' ἤπιε κρασί.

— Ὄμορφοι καιροί! καιροὶ γι' ἄντρες γενναίους, εἶπε μὲ νοσταλγία. Ὁ δούκας τῆς Βραβάντης πῆρε τὸ Λουξεμποῦργκο, ὅμως ἔδωσε τὴν κόρη του γυναῖκα στὸ γιὸ τοῦ σκοτωμένου κόντε. Νά τί θὰ πεῖ ἱπποτισμός.

— Σὰ μυθιστόρημα! λιγώθηκε ἡ βαρωνέσσα.

— Καλλίτερα ἀπὸ μυθιστόρημα, κυρία, ἔκανε ὁ Φλαμαντέζος μὲ χαμόγελο στυφό. Οἱ τροβαδοῦροι εἶναι ἀγύρτες καὶ θρασίμια. Σκαρώνουνε τοὺς στίχους τους πάντα μεθυσμένοι! Μονάχα ἡ τέχνη τῶν ἁρμάτων εἶναι εὐγενική.

Ὅμως ὄχι, τ' ἀγαποῦσε ἡ Μαργαρίτα τὰ μυθιστορήματα· καὶ τοὺς τροβαδούρους. Δὲ σήκωνε καμμιὰν ἀντίρρηση πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἀγαποῦσε τοὺς τραβαδούρους, γιατὶ ξέρανε ν' ἀγαποῦν ὅσο κανένας ἄλλος, καὶ γιατὶ κάποιοι ἀπὸ δαύτους εἴχανε μάλιστα τὴν ἐξαίσια εὐαισθησία νὰ ἐρωτευτοῦν στὴ ζωή τους γυναῖκες ποὺ δὲν τὶς εἴδανε ποτέ.

— Αὐτὸ εἶναι παλαβομάρα καθαρή! κάγχασε ὁ κοντόσταβλος. Μεθᾶς ποτὲ ἀπὸ κρασὶ ποὺ δὲν πίνεις;

«Ναί, ναί. Ὁ Ζὼφρ Ροντὲλ λόγου χάρη, ποὺ ἀγάπησε τὴν πριγκηπέσσα τῆς Τριπολίτιδας. Κι ὁ Ραμπὼ τῆς Ὀράγγης μὲ τὴν κοντέσσα Ὑργκέλ . . . »

Ἕνας ἱππότης μεσόκοπος, μὲ κολλητὰ στὰ μελίγγια του λοΐδια κορακᾶτα, εἶπε:

— Μονάχα οἱ τροβαδοῦροι ποὺ εἴτανε σύγκαιρα κι ἄρχοντες εἶναι πρόσωπα ἄξια λόγου.

Ἄ ναί, αὐτούς, κι ὁ κοντόσταβλος τοὺς παραδεχόταν. Ὁ Τιμπὼ τῆς Καμπανίας νὰ ποῦμε. Ἢ ὁ καστελλάνος τοῦ Κουσύ.

— Κι ὁ Μπλοντέλ; εἶπε ἡ πριγκηπέσσα.

Πρώτη φορὰ μιλοῦσε δυνατὰ ἀπόψε. Σώπασαν γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ τὴν κοίταξαν σαστισμένοι. Ἡ πριγκηπέσσα νὰ παίρνει τὸ μέρος τῆς χαρωπῆς γνώσης! Δὲν τὸ περίμεναν.

—Ὁ τρυφερὸς Μπλοντέλ; λέει γλυκὰ χαμογελώντας. Τί κι ἂν δὲν εἶταν ἄρχοντας! Μ' ἀρέσει νὰ τὸν συλλογίζομαι καθὼς ἐγύριζε τὸν κόσμο μὲ τὸ λαγοῦτο του. Τραγουδοῦσε κάτω ἀπὸ τ' ἄγνωστα κάστρα, μήπως ἀκούσει κάποτε νὰ τοῦ ἀποκρίνεται, πίσω ἀπὸ τὰ σίδερα μιᾶς φυλακῆς, ἡ φωνὴ τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντόκαρδου, τοῦ βασιλικοῦ του ἀφέντη.

— Τὸ περιστατικὸ τοῦτο δὲν εἶναι ἱστορία ἀληθινή, εἶπε σκληρὰ μιὰ καινούργια φωνή. Εἶναι παραμύθι!

Ὅλοι γύρισαν στὴν ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ κ' εἶδανε τὸ λευκὸ πρόσωπο τοῦ Ἰωάννη ντὲ Τουρναί. Κρατοῦσε τὰ βλέφαρα χαμηλωμένα καὶ στὸ ἁγνό του μέτωπο κάτι σὰν ἀδιόρατη σκιὰ εἶχε σταθεῖ.

— Πῶς! ἐδῶ εἴσαστε, εὐγενικέ μου Ἰωάννη, παραξενεύτηκε χαρούμενα ἡ πριγκησέσσα Ἰζαμπώ. Καὶ τόσο μακρυά μου!

—Ἡ χάρη σας νὰ μὲ συμπαθήσει. Ἦρθα ἀπὸ τοὺς τελευταίους, καὶ βρῆκα ἐδῶ ἀδειανὴ θέση.

Τὸν προσκάλεσε νἄρθει κοντά της καὶ κάμποσοι ἱππότες προθυμοποιήθηκαν νὰ προσφέρουν τὸ δικό τους τὸ θρονὶ στὸ γιὸ τοῦ Γοφρέδου, τοῦ θρυλικοῦ γέροντα τῶν Καλαβρύτων. Ἀρνήθηκε ἐπίμονα ἐκεῖνος, ὅμως ἀναγκάστηκε τέλος νὰ ὑποκύψει. Ἡ παύση ποὺ εἶχε γίνει ἄθελα στὶς κουβέντες, ὅπως πάντα σὰν παρουσιαζόταν ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης, λύθηκε. Τὰ παιδόπουλα ἔφερναν ἀδιάκοπα γύρω στὶς τρεῖς τάβλες μεγάλες κανάτες κέδρινες, εὐωδιαστές, κερνώντας ἀράδα τὸ χιώτικο, τὸ κυπριώτικο ἢ τὴ μαλβουαζία. Ἀνέβαινε ἡ ἔξαψη στὰ πρόσωπα, πλήθαινε σύσμιχτο τὸ κουβεντολόϊ καὶ τὰ μάτια ἔρριχναν γυαλιστερὲς ἀναλαμπές.

— Οὔτε κι ἀπόψε ἄραγε θὰ πατήσετε τὸ τάξιμό σας, καλέ μου Ἰωάννη, ρώτησε χαμογελώντας ἡ πριγκηπέσσα, γιὰ νὰ πιεῖτε στὴν ὑγειὰ τῆς ἀδερφῆς μας τῆς Μαργαρίτας ποὺ φεύγει;

—Ἡ χάρη σας ξέρει, ἀποκρίθηκε ὁ νεαρὸς ἄρχοντας μὲ μάτια χαμηλωμένα, πὼς δὲν εἶναι τάξιμο παρὰ ὅρκος βαρύς. Τὸ κρασὶ εἶναι γιὰ μένα τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ μονάχα σὰ θεία μετάληψη τὸ γεύομαι.

Ἡ Μαργαρίτα ἀπόστρεψε τὸ πρόσωπό της νευρικὰ κ' ἔπιασε κουβέντα μὲ τὸ διπλανό της. Τὸ μάτι της, ποὺ πετάριζε γύρω πονηρά, συνάντησε πάλι τὸν Σγουρὸ ὄρθιον ἐκεῖ - κάτω, στὸ βάθος τῆς σάλλας.

— Θυμόσαστε, ἄρχοντα, ρωτάει δυνατὰ τὸ συνομιλητή της, τὴν ἱστορία τοῦ αὐτοκράτορα Ροβέρτου καὶ τῆς ἀγάπης του;

Ὁ ἄνθρωπος ἄνοιξε τὰ μάτια του ἀπορημένος.

—Ὁ αὐτοκράτορας Ροβέρτος λοιπόν, ἀγάπησε μ' ἔρωτα μιὰ κατώτερή του, τὴ νταμουαζέλλα ντὲ Νεβίλ. Τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους στὸ μεταξὺ ἀπαιτοῦσαν νὰ παντρευτεῖ ὁ αὐτοκράτορας μὲ μιὰ Γραικὴ βασιλοπούλα, τὴν Εὐδοξία Λάσκαρη, ποὺ εἴτανε θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας. Ὁρμήνειες, παρακάλια, τίποτα δὲ φελοῦσε, τόσο ὁ ἔρωτας τυφλώνει τὸν ἄνθρωπο. Τώρα θὰ σᾶς πῶ καὶ πῶς τοῦ τρώει τὸ κεφάλι: Σὰν εἶδανε λοιπὸν οἱ βαρῶνοι πὼς τίποτα δὲ γίνεται μὲ τὸ καλό,

ἁρπάζουν τὴ ντὲ Νεβίλ, τῆς κόβουνε τ' αὐτιά, τὴ μύτη, ἁρπάζουν καὶ τὴ μάννα της καὶ τὴ ρίχουν στὸ Βόσπορο...

— Δίκαιη τιμωρία, παρατήρησε στοχαστικὰ κι ἀνόητα ὁ ἱππότης.

— Τώρα θὰ ἰδεῖτε! Τρομαγμένος ὁ αὐτοκράτορας Ροβέρτος, φεύγει καὶ πάει στὴ Ρώμη. Ὁ πάπας Γρηγόριος τοῦ λέει νὰ ἡσυχάσει καὶ νὰ γυρίσει πίσω στὸ Βυζάντιο. Ὅμως ἡ Θεία Πρόνοια δὲν κατεβάζει πρόθυμα τὸ σπαθί της παρὰ μονάχα πάνω στὸ κεφάλι τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ὁ Ροβέρτος σταματάει μεσοδρομὶς στὸ κάστρο τοῦ θείου μας, τοῦ συχωρεμένου Γοφρέδου Βιλλαρδουΐνου, κ' ἐκεῖ ἀφήνει τὴ στερνή του πνοή, χάνοντας ἀντάμα ζωή, ἔρωτα καὶ θρόνο.

— Πολὺ διδαχτικὴ ἱστορία, εἶπε μ' ἐμβρίθεια ὁ ἱππότης ποὺ δὲν εἶχε καταλάβει τίποτα.

— Ναί, πολὺ διδαχτική! τόνισε μεγαλόφωνα κ' ἡ Μαργαρίτα.

Τὸ φαγητὸ κόντευε νὰ πάρει τέλος. Εἴχανε φέρει ξεροὺς καρπούς: σῦκα, καρύδια, σταφίδες, καὶ μονάχα ὁ κοντόσταβλος κρατοῦσε ἀκόμα, ἐπίμονα, στὴν πελώρια χούφτα του, τὸ μουρχοῦτι ξέχειλο μὲ κρασί.

Ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ ἔγειρε ἀνάλαφρα τὸ κορμί του πρὸς τὴν πριγκηπέσσα καὶ ψιθύρισε δίχως σχεδὸν νὰ σαλεύει τὰ χείλη του:

—Ὁ βαρῶνος Γοφρέδος ντ' Ὠνουὰ μᾶς στέλνει μήνυμα πὼς ὁ Ντελιούρια πόδισε στὸ Ζόγκλο.

Τὸ χαμόγελο δὲ σβήστηκε ἀπὸ τὸ στόμα τῆς πριγκηπέσσας. Τ' ὄνομα τοῦτο δὲν ξυπνοῦσε πιὰ κανέναν ἀντίλαλο μέσα της.

— Λοιπόν; ρωτάει ἥσυχα.

—Ὁ καταραμένος αὐτὸς ἔχει τὸ θράσος νὰ βγάζει κι ἀνθρώπους του στὴ στεριὰ νὰ πάρουν νερὸ ἢ ἄλλα χρειαζούμενα γιὰ τὶς γαλέρες καὶ γιὰ τοὺς ναῦτες.

—Ἂν ὁ βαρῶνος τὰ κρίνει αὐτὰ ἐπικίνδυνα, δὲν ἔχει παρὰ νὰ τὰ ἐμποδίσει, παρατήρησε ἡ Ἰζαμπώ.

—Ἐπικίνδυνα! Πρόκειται γιὰ πρόκληση, γιὰ προσβολή, κυρία!

—Ἕνας λόγος παραπάνω λοιπὸν ἂν πρόκειται γιὰ προσβολή, ἀποκρίθηκε μὲ τὴ γλυκειά της τὴ φωνὴ ἡ πριγκηπέσσα.

Ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης ἔμεινε γιὰ λίγο ἀμίλητος, μὲ τὰ φρύδια του σφιγμένα.

— Τὴ νύχτα τούτη θὰ ξεκινήσω μὲ δέκα ἀνθρώπους μου γιὰ τὸ Ζόγκλο, εἶπε.

Ἔγινε ἀντίκρυ μιὰ κίνηση, τραβήχτηκαν σκαμνιά, ὁ τσαμπρελιάνος σηκώθηκε ὄρθιος.

— Κυρία, λέει στὴν πριγκηπέσσα, γι' ἀγάπη τῆς βαρωνέσσας, τῆς ντάμα Μαργαρίτας, καὶ γι' ἀγάπη ὅλης ἐδῶ τῆς συντροφιᾶς, δῶστε τὴν ἄδεια νὰ τραγουδήσει μπροστὰ στὴ χάρη σας ὁ μενεστρέλος ποὺ προσμένει.

Ἡ Ἰζαμπὼ ἔγνεψε μὲ τὸ χέρι, καταφατικά. Ζωηρὸ σούσουρο χαρᾶς σηκώθηκε γύρω. Τράβηξαν τὰ θρονιά, ἀλλάξανε θέσεις ὅσοι δὲν καλόβλεπαν, ἄλλοι σηκώθηκαν ὄρθιοι γιὰ ν' ἀκουμπήσουν τὸν ἀγκῶνα τους στὸ θρονὶ τῆς κυρᾶς τους, κ' ἡ λαμπρὴ ὁμήγυρη ἀργόπηξε στὴν καινούργια τούτη στάση τῆς ρέμβης καὶ τῆς ἀπαντοχῆς.

Στὸν ἄδειο χῶρο τῆς σάλλας, παρουσιάστηκε προχωρώντας ἀτάρα-

χος, ἀργά, μὲ τὴ βιέλλα του κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη καὶ τὸ δοξάρι στὸ χέρι, ὁ Κοκκινοτρίχης.

Εἶχε φορέσει, γιὰ τὴν περίσταση τούτη, τὸ πιὸ καινούργιο καὶ καλό του ροῦχο: καστανὸ χιτώνιο, ἴσαμε τὶς γάμπες μακρύ, κι ἀπὸ πάνω γλωσσωτὴ μπέρτα κατακόκκινη. Πάνω στὰ φλογᾶτα μαλλιά του μιὰ σκούφια ὁμοιόχρωμη εἶταν ἀποθεμένη, ποὺ ἡ μύτη της ἔπεφτε στὸ πλάϊ μαλακά. Τὴν τράβηξε μὲ σεβασμὸ γεμᾶτο ἀξιοπρέπεια μόλις ἔφτασε στὴ μέση τῆς σάλλας. Ἀνέβηκε τὰ σκαλοπάτια τῆς κρεββάτας μεγαλόπρεπα, προσκύνησε τὴν πριγκηπέσσα, προσκύνησε μὲ λιγότερη κλίση δεξιά, ζερβά, καὶ κάθησε στὸ χαμηλὸ σκαμνὶ ποὺ τοῦ εἶχανε βάλει ἀνάμεσα στὰ τρία τραπέζια.

Εἶτανε φανερὸ πὼς εἶχε τὴ συνήθεια νὰ τραγουδάει σ᾽ ἐπίσημες συγκεντρώσεις. Οἱ συγκρατημένοι καὶ μαζὶ ἄνετοι τρόποι του, ἡ αταραξία ποὺ ἔδειξε νὰ κουρντίσει τὴ βιέλλα του, νὰ δοκιμάσει δίχως βιάση τὶς χορδές, νὰ ζυγιάσει καλὰ στὸ δεξί του τὸ δοξάρι, δείχνανε τὸν ἄνθρωπο πού, ἂν κ᾽ ἔχει τὴ συναίσθηση πὼς κάνει ἀρχόντους νὰ τὸν περιμένουν, δὲν παραμελεῖ γιὰ τοῦτο καὶ τὸ σεβασμό του πρὸς τὴν τέχνη του. Περίμενε λίγο, ἴσαμε ποὺ νὰ κατακαθήσει γύρω καὶ τὸ στερνὸ μούρμουρο τῆς χαμηλόφωνης κουβέντας, κ᾽ ὕστερα σηκώθηκε ὄρθιος, μὲ τὸ μεγάλο του τὸ κεφάλι στητό.

— Τί ἔχει εὐχαρίστηση ν᾽ ἀκούσει ἡ γαληνότατη πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας; ρώτησε. Θέλει τὸ προσκύνημα τοῦ Καρλομάγνου καὶ πῶς ὁ μεγάλος ἐκεῖνος αὐτοκράτορας ἔφερε μαζί του ἀπὸ τὴ χώρα τῶν ἀπίστων ἅγια λείψανα ποὺ τ᾽ ἀπίθωσε στὸ μοναστῆρι τοῦ Ἅη - Διονύση; Θέλει τὸ τραγοῦδι τοῦ Ζιρὰρ τῆς Βιέννας καὶ πῶς ὁ γενναῖος Ρολάνδος πάλαιψε μὲ λόγχη καὶ μὲ σπαθὶ μιὰ μέρα ὁλάκερη ἐνάντια στὸν ἄξιο Ὀλιβιέ, δίχως κανένας ἀπὸ τοὺς δυό τους νὰ νικήσει; Θέλει τὸ τραγοῦδι τοῦ Αἰμερὶ ποὺ πῆρε τὴ Ναρμπόννα; Ἢ μήπως προτιμάει ἡ χάρη της κανένα ρομάντζο ἐρωτικό, καθὼς τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς Ἰζόλδης, τοῦ Λανσελότου τῆς Λίμνης ποὺ τὸν ἀγάπησε ἡ βασίλισσα Τζινέβρα, τοῦ καστελλάνου τοῦ Κουσύ, τῆς Φλαμένκας, τοῦ Γαλεράνου; Γιὰ ὅ,τι ποθεῖ ἡ χάρη της εἴμαστε πρόθυμοι, κι ἀκόμα γιὰ κανένα παραμύθι πρόσχαρο, ἀπὸ κεῖνα ποὺ λύνουν τὴν καρδιὰ στὸ γέλιο, τὸ Γυλιάμο μὲ τὸ γεράκι: νὰ ποῦμε, τοὺς Τρεῖς καμπούρηδες μενεστρέλους ἢ τὸ βιλάνο ποὺ κέρδισε τὸν Παράδεισο. Ὅ,τι κι ἂν διαλέξει ἀπὸ τοῦτα ἡ χάρη της ἡ κυρὰ τοῦ Μορέως, δὲ θὰ μετανιώσει.

Ἡ Ἰζαμπὼ ἔκανε νόημα ἀδιαφορίας. Τὸ μακρόθυμο χαμόγελο δὲν εἶχε σβήσει ἀπὸ τὰ χείλη της. Μονάχα ποὺ ὁ Σγουρός, ἀντίκρυ της τώρα, ἂν καὶ στὴν ἄλλην ἄκρη τῆς μεγάλης σάλλας, συλλογιζόταν ἄθελά του πὼς δὲ φάνηκε καθόλου νὰ τὸν εἶδε ἀπόψε, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὰ μάτια της δὲν πέρασαν ἀπὸ πάνω του, κι οὔτε καμμιὰ πρόφαση τοῦ δόθηκε νὰ τὴ ζυγώσει. Στεκότανε πάντα ξένος κι ἄχρηστος ἐκεῖ, σάμπως νὰ τὸν εἴχανε κουβαλήσει μονάχα γιὰ νὰ τὸν ταπεινώσουν.

Διάλεξε ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας τὸ τραγοῦδι, κ᾽ εἶταν ἕνα παραμύθι πρόσχαρο κ᾽ ἐρωτικό. Ὁ Κοκκινοτρίχης ξανακάθησε, πῆρε τὴ στάση του μὲ σοβαρότητα μεγάλη, ἀκούμπησε τὴ βιέλλα στὸ ζερβί του γόνατο κ᾽ ἔσυρε τὸ δοξάρι. Ἡ μπάσα του, θαμπὴ καὶ κάπως τραχειὰ φωνή,

ανέβηκε αργά, κλαδώθηκε αδιόρατα, έδεσε σφιχτά τον κόμπο της μελωδικής γητειάς.

Εἴταν ἔξω νύχτα καθαρή, νύχτα τοῦ Ἀπρίλη, καὶ τὸ φεγγάρι ἀνέβαινε λειψὸ στὸν οὐρανό. Γλυκομύριζαν οἱ φουντωμένοι βασιλικοὶ στὶς γλάστρες, ξέπλεκο ἀπὸ τὰ χαγιάτια κρεμόταν τὸ γιασεμί, ψυχὲς λουλουδιῶν ἀγέννητων χαμοπετοῦσαν στὸν ἀέρα. Ἡ δροσάτη ἀνασεμιὰ τῆς νύχτας, ἄχνα κορμιοῦ ἀπόλουτρου, ἔκλωθε στὴ μεγάλη πόρτα πού, ὀρθάνοιχτη, ὀνειρευόταν. Ἡ αὐλὴ μὲ τὴν ἄσπρη πλάκα εἶχε στοιχειώσει στὸ διάνεμα τοῦ φεγγαριοῦ. Καὶ μέσα, στὸ βάθος τῆς μακρυᾶς σάλλας, μπροστὰ στὸ πελώριο τζάκι, μιὰ πριγκηπέσσα ἀφαιρεμένη, στήριζε τὸν ἀγκῶνα της στὸ θρονί, ἔγερνε στὴν παλάμη τὸ κεφάλι της, καὶ μὲ τὸ μάτι θολό, ταξίδευε.

Σὰν ἀπόσωσε τὸ πρῶτο του τραγοῦδι ὁ μενεστρέλος, ἡ συντροφιὰ ἀπόμεινε μὲ κεντρισμένη τὴ δίψα. Διάλεξε καὶ τὸ δεύτερο ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας, ὅμως τὸ τρίτο τὸ διάλεξαν μὲ κοινὴ βοὴ οἱ ἀρχόντοι. Εἴτανε μακρύτερο αὐτό, ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ βασιλιὰ Ἄρτους τῆς Βρεττάνης καὶ τῶν ἱπποτῶν τῆς Στρογγυλῆς Τάβλας. Φέρανε στὸν Κοκκινοτρίχη ἕνα μεγάλο καυκὶ κρασὶ ροδίτικο, ἤπιε σηκώνοντάς το ψηλὰ καὶ τ' ἀπίθωσε ἄδειο δίπλα του, στὸ πάτωμα. Ἕνα παιδόπουλο ἔτρεξε νὰ τοῦ τὸ ξαναγεμίσει.

— Νὰ μᾶς πεῖς γιὰ τὸ Μεγάλο Γαλεότο! πρόσταξε ὁ κοντόσταβλος καὶ σφούγγισε μὲ τ' ἀνάστροφο τοῦ χεριοῦ του τὸ φαρδὺ στόμα του.

— Καὶ γιὰ τὸν μεσσὶρ Γκωβαίν!

— Καὶ γιὰ τὸ Λανσελότο!

Οἱ φωνὲς φούντωσαν καὶ κατάπεσαν σὰν κοπάδι περιστέρια ποὺ κάνουν φτερὸ γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ πάλι ποδίζουν βαρειὰ στὸ χῶμα. Ὁ Κοκκινοτρίχης ἀνάρριξε στὸν ὦμο του τὸ ταμπάρο μὲ χειρονομία βασιλικιά, γύρισε γύρω τὸ κεφάλι, τοὺς εἶδε ἄλαλους νὰ τὸν κοιτάζουν κ' ἔσυρε τὸ δοξάρι του.

Οἱ χρωματιστὲς λαμπάδες εἴχανε μισάσει, πήξανε δάκρυα χοντρά. Βαρὺς γινόταν ὁ ἀέρας, πυκνός, καταχνιὰ ζυμωμένη μ' ἀνάσες, ἄχνες ἀπὸ ψημένα κρέατα ποὺ κλωθογύριζαν καθυστερημένες, καύτρα ἀπὸ τὰ κεριά, κόρφους γυναίκειους, χορτάρια μυριστικὰ ποὺ λιγώνονταί πατημένα. Τὸ δροσερὸ ρεῦμα τῆς νύχτας περιδιάβαζε στὸ κατώφλι δίχως νὰ μπαίνει μέσα. Ἐκεῖ πῆγε νὰ τὸ συναπαντήσει κι ὁ Σγουρός. Ἀκούμπησε στὸν παραστάτη τῆς πόρτας καὶ τ' ἀνάσανε. Τὸ κεφάλι του εἴταν βαρύ, βούϊζε, τὰ γόνατά του λύνονταν σὰν ἀπὸ κόπο μεγάλο.

Ὁ θόρυβος ποὺ ἔγινε μέσα, τὸν εἰδοποίησε πὼς τὸ τραγούδι εἶχε τελειώσει. Σέρνανε πάλι τὰ σκαμνιά, ἄλλαζαν στάσεις, κουβέντιαζαν ζωηρά. Γύρισε κ' εἶδε τὸν Κοκκινοτρίχη ὄρθιον, ποὺ ἄδειαζε ἄλλο καυκὶ ροδίτικο. Τ' ἀπόθεσε χάμου κ' ἔμεινε ὄρθιος, σὰ γιὰ νὰ δείξει πὼς προσμένει τὴ διάθεση τῆς πριγκηπέσσας.

Ἡ Ἰζαμπώ, γέρνοντας τὸ κεφάλι στὸν ὦμο της, κουβέντιαζε μὲ τὴν ἀδερφή της.

—Ἀπὸ ποῦ εἶσαι μενεστρέλο; ρωτάει ὁ κοντόσταβλος.

—Ἀπὸ τὴν Ἀραγώνα, ἄρχοντά μου, ἀποκρίνεται ὁ Κοκκινοτρίχης κοιτάζοντας στυλὰ τὴν πριγκηπέσσα.

Δὲ σάλεψε ἡ Ἰζαμπώ, σὰ νὰ κράτησε ὅμως γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴν ἀνάσα της.

—Ἀραγωνέζος! Καὶ ξέρεις ἔτσι καλὰ τὴ φράγκικη τὴ γλῶσσα;

— Γεννήθηκα στὴν Κρήτη, μὲ πήγανε παιδὶ στὴν Ἀραγώνα, ὅμως μεγάλωσα στὴ Φράντσια. Τὸν καιρὸ ποὺ ἤμουνα στὴ σταυροφορία...

—Ἔκανες στὴ σταυροφορία! φώναξε ὁ κοντόσταβλος κι ἄνοιξε τὰ χέρια του. Ἄ! μὰ τότε εἶσαι φίλος, φίλος γκαρδιακός! Ἔλα νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ ὄμορφα ἐκεῖνα χρόνια τῆς παλληκαριᾶς...

Ἔδωσε ἕνα καυκὶ γεμάτο στὸν Κοκκινοτρίχη, σήκωσε τὸ δικό του καὶ τὸ ἤπιε μονοροῦφι. Ὥς ποὺ νὰ τὸ κατεβάσει πάλι, οἱ ἐρωτήσεις εἶχαν ἀρχίσει νὰ βρέχουν ὁμάδι. Ρωτοῦσαν τὸν Κοκκινοτρίχη οἱ ἀρχόντοι γιὰ τὴν Ἀραγώνα, γιὰ τὰ κάστρα της, γιὰ τοὺς ἀφεντάδες της, γιὰ τὰ παράξενά της. Ὁ κοντόσταβλος χύμηξε μέσα στὸ σωρὸ ξεφωνίζοντας πὼς αὐτὸς θέλει νὰ μιλήσει γιὰ τὴ σταυροφορία, μονάχα γιὰ τὴ σταυροφορία. Ὅμως δὲν τὸν ἄκουγαν. Τὸ κέφι τοῦ κρασιοῦ χαλάρωσε τὴν εὐλαβητικὴ διάκριση ποὺ τοῦ χρωστοῦσαν. Στὸ σίφουνα ὡστόσο μέσα, ὁ μενεστρέλος κρατοῦσε τὴν ἀπάθειά του ἀκλόνητη. Ἀποκρινόταν σ' ὅλους, γοργὰ κ' ἐπιδέξια, στύλωνε τὸ κεφάλι του, καὶ τὸ βλέμμα του δέσποζε περήφανο, εἰρωνικό.

Τοὺς ξεσήκωσε τὰ μυαλὰ μιλώντας τους γιὰ τὰ σπαθιὰ τῆς Κόρδοβας, τὰ ξακουσμένα, γιὰ τὶς λεπίδες τῆς Σαραγόσσας καὶ τοῦ Τολέδου. Μαύλισε τὶς κυράδες περιγράφοντας μὲ σερπετὴ μαστοριὰ τὰ μεταξωτὰ τῆς Βαλέντσιας καὶ τῆς Ἀλμέριας, τὰ μπαμπακερὰ τῆς Γρενάδας. Τοῦ δώσανε κι ἄλλο καυκὶ μὲ ροδίτικο νὰ πιεῖ καὶ τότε τοὺς εἶπε γιὰ τὰ κορίτσια τῆς Ἀραγώνας. Ξαναμμένοι, γελώντας σὰν παλαβοί, τὸν ἄκουγαν νὰ τοὺς ἀνιστοράει γιὰ τὶς κοπέλλες ποὺ δένονται κεῖ-κάτω στὸν Ἅγι-Ἀντώνη καὶ κατεβάζουν τὸ εἰκόνισμά του στὸ πηγάδι λέγοντας: «Θὰ μείνεις αὐτοῦ μέσα ὥσπου νὰ βροῦμε ἀρραβωνιαστικό!» Τοῦ ζήτησαν τραγούδια τῆς Ἀραγώνας νὰ τοὺς πεῖ, καὶ τοὺς τραγούδησε ἕνα ποὺ λένε τὰ κορίτσια, πάλι τὰ κορίτσια, πὼς ὅλες τάχα οἱ ἄσχημες τοῦ κόσμου συνάχτηκαν ἕνα βράδυ νὰ ρωτήσουν τὸν Ἅγι-Ἀντώνη ἂν ἔχει ἡ πλάση ἄλλες ὀμορφότερές τους. Χαχάνιζαν οἱ ἱππότες, καὶ γελοῦσε φρενιασμένη, κακαρίζοντας, ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας μὲ τὸ κεφάλι της ἀναγερμένο στὸ θρονί της. Τέτοιο γλεντοκόπι, ὄχι, κανένας δὲν τὸ περίμενε πὼς θὰ συνταράξει ἀπόψε τοὺς τοίχους τοῦ κάστρου. Χρόνια νὰ ζήσει ὁ μενεστρέλος!

Ὅμως ἡ ὥρα εἶτανε πιὰ προχωρημένη. Διόρθωσε τὸ μανδύα στοὺς ὤμους της ἡ Ἰζαμπὼ κ' ἔπιασε μὲ τ' ἄσπρα της τὰ δάχτυλα πάνω στὸ στῆθος τὴν κορδελλιέρα. Ἑτοιμαζόταν ἴσως νὰ σηκωθεῖ. Λοιπὸν ὁ Κοκκινοτρίχης τὸ εἶδε, ἅπλωσε τὰ χέρια του.

— Θὰ τραγουδήσω στὴ συντροφιά σας, εὐγενικοί μου ἀρχόντοι καὶ κυράδες, εἶπε, ἕνα παλιὸ τραγοῦδι τῆς Ἀραγώνας ποὺ μὲ τοῦτο θὰ τελειώνουμε.

Ἐπικρότησαν μὲ θόρυβο, πήρανε πάλι τὶς θέσεις τους καὶ στάθηκαν πειθήνια νὰ περιμένουν. Ὁ Κοκκινοτρίχης ὡστόσο, τώρα ποὺ τοὺς εἶχε δαμάσει, δὲ βιαζόταν. Ρούφηξε ἥσυχα τὸ κρασὶ ποὺ τοῦ ἀπόμενε

στὸ καυκί, κάθησε πάλι στὸ θρονί του τὸ μοναχικό, στήριξε τὴ βιέλλα στὸ γόνατό του καὶ ζύγιασε τὸ δοξάρι.

Δὲν εἴτανε τραγοῦδι τῆς χαρᾶς· συρτοί, ἀργοὶ προλόγισαν οἱ τόνοι τῆς βιέλλας. Ἡ φωνὴ ἀκολούθησε ἤρεμη καὶ βαρειά. Εἴτανε μιὰ μελωδία ἁπλή, σχεδὸν ἀγριωπή, μ' ἀνεπαίσθητο νανούρισμα στὸ βάδισμά της. Κ' ἡ ἱστορία — παραμύθι; παράδοση; — ἔλεγε γιὰ κάποιον κουρσάρο, καμάρι τῆς θάλασσας καὶ τρόμο τῶν γιαλῶν, ποὺ μιὰ μέρα, ὁλότελα ἀναπάντεχα, κάνοντας ρεσάλτο σὲ μακρυνὴ χώρα, ἅρπαξε αἰχμάλωτή του μιὰ πριγκηπέσσα.

Σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο, τὴν ἁρπαγή, εἴτανε τὸ τραγοῦδι τοῦ Κοκκινοτρίχη, ὅταν ἔγινε κάτι ὁλότελα ἀναπάντεχο. Οἱ ἀρχόντοι, ποὺ εἴχανε κιόλας κοιταχτεῖ μιὰ - δυὸ φορὲς ἀναμεταξύ τους σαστισμένοι, εἴδανε τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναὶ νὰ σηκώνεται, νὰ χυμάει, νὰ στέκεται μπροστὰ στὸν ξένο ὁλότρεμος, νεκρικὰ χλωμός, νὰ σηκώνει τὸ χέρι του καὶ νὰ φωνάζει ἄγρια, δείχνοντάς τον:

— Στὰ ὅπλα, ἄρχοντες Φράγκοι! Ὁ ἄνθρωπος τοῦτος εἶναι προδότης καὶ σᾶς πρόδαλε!

Ἔτσι εἶπε. Καὶ σύγκαιρα κατέβασε τὸ χέρι του μ' ὁρμή, ἄδραξε τὴ βιέλλα, τὴν τίναξε χάμου. Τὸ ὄργανο τσακίστηκε μὲ βόγκο βαθύ. Ὅμως κι ὁ μενεστρέλος δὲ βρέθηκε ἀπροετοίμαστος. Λαστιχάροντας μ' ἀπίστευτη γοργάδα, πήδηξε ὀρθός, κλώτσησε τὸ σκαμνί του στὰ πόδια τοῦ ἱππότη. Ὅλοι οἱ ἀρχόντοι, σὰν ἕνα σῶμα, εἴχανε σηκωθεῖ. Σαματὰς μεγάλος, φωνὲς ἀγριωπές, θρονιὰ ποὺ ἀναποδογυρίζουν, σκουτέλια ποὺ κυλᾶνε χάμου, βλαστήμιες φούντωσαν μεμιᾶς. Τρομαγμένες σκλήριζαν οἱ κυράδες. Οἱ φλόγες τῶν κεριῶν, φυσημένες ἀπὸ τὴν ἀναταραχή, παίξανε ἀπότομα, σειόντας ὁλόκορμους τοὺς τοίχους, μπερδεύοντας τοὺς ἴσκιους.

— Εἶναι κουρσάρος, ἄνθρωπος τοῦ Ντελιούρια! ξεφώνισε ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης. Ἁρπάχτε τον!

Χύμηξαν. Ὅμως ὁ Κοκκινοτρίχης, μέσα στὸ ἀνακάτεμα, εἶχε χαθεῖ. Τὸν εἴδανε ξάφνου, ὀρθιο, πάνω στὸ πεζοῦλι ἑνὸς παραθυριοῦ. Μισοσκυμμένος, μὲ ζάρωμα ζώου ποὺ φερμάρει τὸν ἐχθρό του, εἶχε τυλίξει τὸ ταμπάρο γύρω στ' ἀριστερό του μπράτσο καὶ τὸ κρατοῦσε σηκωμένο ἀντὶς σκουτάρι μπροστὰ στὸ στῆθος του. Μ' ἀστραπιαία κίνηση, κάτι τράβηξε ἀπὸ τὴ ζώνη του, ποὺ ἔλαμψε στὸ δεξί του χέρι.

Οἱ ἱππότες εἴταν ἄοπλοι, ντυμένοι μονάχα γιὰ βεγγέρα. Ὁ Ἰωάννης ὡστόσο εἶχε ὁρμήσει στὸν τοῖχο, πήδηξε σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς κρεμασμένες πανοπλίες καὶ τράβηξε μὲ τὰ δυό του τὰ χέρια ἕνα βαρὺ παλαιϊκὸ σπαθί. Ἴσαμε ποὺ νὰ πεταρίσουνε τὰ βλέφαρα, τὸν εἴχανε μιμηθεῖ κι ἄλλοι. Πέντε, δέκα λεπίδες μεγάλες λάμψανε ὄρθιες στὸ ἀνήσυχο φῶς τῶν κεριῶν. Οἱ κυράδες, ξέφρενες, εἶχαν χυθεῖ κατὰ τὶς πόρτες. Πίσω ἀπὸ τὸ τραπέζι, μπροστὰ στὸ τζάκι, εἶχε ἀπομείνει μονάχη της, καθισμένη πάντα, ἡ πριγκηπέσσα.

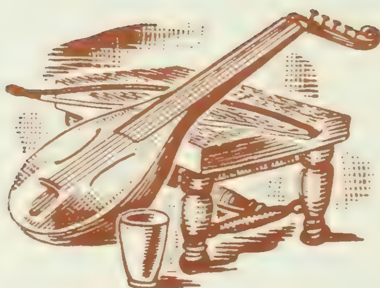
— Θάνατος! θάνατος! ξεφώνιζαν οἱ ἀρχόντοι.

Τὸ δεξὶ χέρι τοῦ Κοκκινοτρίχη πῆγε, ἦρθε, τινάχτηκε μπροστά. Σὰν πουλὶ ἀτσάλινο, σφυρίζοντας κούφια, ἡ μακρουλὴ λεπίδα τῆς ναδάχας πέταξε καὶ κάρφωσε στὸ σανιδένιο πάτωμα τὸ πόδι ἑνὸς Φράγ-

κου. Μούγκρισε ὁ ἱππότης, τσάκισε. Ὅμως οἱ ἄλλοι, μὲ φωνὲς λύσσας, χύθηκαν κατὰ τὸ παραθύρι.

Τότε ὁ Κοκκινοτρίχης, ποὺ εἶχε στυλώσει γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ κορμί του, ἔδωσε ἕνα φοβερὸ κλῶτσο στὸ παραθυρόφυλλο, τὸ σύντριψε, στάθηκε ἄκρη-ἄκρη στὸ πεζοῦλι. Τὸ μεγάλο του πρόσωπο, μὲ τὸ περιγελαστικὸ στόμα καὶ τὰ φλογᾶτα μαλλιά, ἔφεξε μιὰ στιγμὴ στὸ βαθυγάλανο φόντο τῆς νύχτας. Καὶ ξάφνου χάθηκε.

Σὰν ἔσκυψαν ἀπὸ τὸ παραθύρι, ψαχουλεύοντας μὲ τὸ μάτι τὸ μεγάλο βάθος, τοὺς βράχους ποὺ τοὺς φώτιζε τὸ φεγγάρι, δὲν εἴδανε τίποτα. Λὲς καὶ δὲν εἶταν ἄνθρωπος αὐτὸ ποὺ πήδηξε, παρὰ στοιχειό, κ' ἡ νύχτα τὸ εἶχε ρουφήξει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ΄

HIERRO, DESPIERTA TE!

ΟΝΑΧΟΣ, συλλογισμένος, ὁ Σγουρὸς γύριζε στὴν κάμαρά του. Ὅλα τοῦτα ποὺ εἴχανε γίνει ἀπόψε, τοῦ φαίνονταν ἀλλόκοτα. Κι ὅμως δὲν τοῦ εἶχαν κάνει τὴν ἐντύπωση τοῦ ξαφνικοῦ. Ἀποκρίνονταν σὲ κάποια βαθύτερα, σκοτεινά, προαισθήματά του.

Ὅλα τώρα φέγγανε καθαρά. Τὸ τελευταῖο τραγοῦδι τοῦ Κοκκινοτρίχη μήπως δὲν τὸ εἶχε οὐσιαστικὰ πρωτακούσει αὐτὸς χτὲς βράδυ, καὶ μάλιστα ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὸ μυθικὸ ντῦμα του; Στὸ γιαλὸ τῆς Ἀχαΐας, ὁδεύοντας γιὰ τὴν Καλαμάτα, ἐδῶ καὶ χρόνια, ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε πέσει στὰ χέρια τῶν Ἀραγωνέζων κουρσάρων. Ὁ Τουρναὶ δὲν τὴ λησμόνησε ποτὲ ἐκείνη τὴν ταπείνωση. Κι ὁ Κοκκινοτρίχης εἶταν ἀποσταλμένος τοῦ Ντελιούρια, ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ πληρώματά του, κ' ἴσως-ἴσως προσωπικὰ ἐμπιστικὸς τοῦ ἀμιράλη.

Τί ἦρθε νὰ κάνει στὴν Καλαμάτα; γιατί μπῆκε στὸ κάστρο καὶ παραφύλαξε τόσον καιρό; Ἐδῶ ἀρχίζει νὰ πέφτει ἡ σκιά, ὄχι ὅμως καὶ τόσο πυκνὴ ποὺ νὰ μὴ μπορεῖς κάτι νὰ ξεχωρίσεις. Τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ μενεστρέλου εἶναι ὁ δείχτης. Σὰν ψυχὴ κολασμένη γυρίζει τὶς θάλασσες ἀπὸ τότε ποὺ τὴν ἄφησε νὰ τοῦ φύγει ὁ Ντελιούρια, κι ἀποζητάει τὴν πριγκηπέσσα. Κ' ἐκείνη — ἀλλοίμονο — δὲν τὸν ξέχασε. Πάντα της, σκοτεινά, τὸν καρτερεῖ. Καὶ νά ποὺ φτάνουνε μαντᾶτα πὼς ὁ Ἀραγωνέζος φάνηκε στὰ νερὰ τῆς Ἀρκαδιᾶς — κάτω στὰ μαγερειὰ τὸ εἶπαν, ἐδῶ καὶ μέρες. Καὶ νά ποὺ ὁ Κοκκινοτρίχης, σὲ στιγμὴ βαθύτερης εἰλικρίνειας, χτὲς βράδυ, ἴσως γιατὶ προαισθανότανε νὰ ζυγώνει ἡ ὥρα τῆς φευγάλας του, τὸν προσκαλεῖ κι αὐτόν, τὸν Σγουρό, νὰ πάει μαζί του, νὰ ξανοιχτεῖ στὶς μεγάλες θάλασσες. Ὁ μενεστρέλος ἦρθε στὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας προάγγελος τοῦ κουρσάρου. Τί ἀποστολὴ εἶχε; Ἄγνωστο. Μπορεῖ ὅμως καὶ τὴν ἁπλή, τὴ βαθειὰ τούτη, νὰ δώσει ἕνα σημεῖο ζωῆς, ἕναν ἀρραβώνα, μιὰ θύμιση, ἀπὸ μέρος τοῦ Ντελιούρια.

Μπῆκε στὴν κάμαρά του ὁ Σγουρός, μὰ δὲ σφάλησε τὴν πόρτα. Καταλάβαινε πὼς τὴ νύχτα τούτη δὲ θὰ μποροῦσε νὰ κοιμηθεῖ.

Πλῆθος συναισθήματα ἀντιφατικὰ τάραζαν τὴν ψυχή του. Πίκρα βαθειὰ τοῦ ζάρωνε τὸ χεῖλι. Χμ! κι αὐτὸς ποὺ εἶχε ξεθαρρευτεῖ μὲ κίνδυνο ζωῆς νὰ φτάσει χτὲς ἴσαμε τὸν πάγκο τῆς ροδιᾶς. Κι αὐτὸς ποὺ εἶχε ἐλπίσει τρελλά, γιὰ μιὰ στιγμή, νὰ τυλίξει στὴ φλόγα του τὴν πριγκηπέσσα!... Ὁ νοῦς της ταξίδευε ἀλλοῦ, κι ἂν δὲν τὸν θανάτωσε εἶταν γιατὶ τὸν ξέχασε, κι ἂν ἔβαλε νὰ τὸν γιάνουν ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια του εἶταν μόνον ἀπὸ πονοψυχιά. Ὁ νοῦς της ταξιδεύει ἀλλοῦ. Πέρα κεῖ-κάτω, ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, γνέφει ὁ κουρσάρος, ὁ ἄντρας ὁ δοξασμένος καὶ τρανός. Ἐκεῖνον νιώθει αὐτὴ ἄξιό της. Ὁ Ρωμιὸς εἶναι ὁ θλιβερὸς βιλάνος, τὸ κατοικίδιο.

Κάθησε στὸ κρεββάτι του κι ἀνάγειρε τὸ κορμί του στὸν τοῖχο. Στὸ πεζοῦλι τοῦ παραθυριοῦ ξενυχτοῦσε τὸ φεγγάρι, λιβανίζοντας μ' ἁπαλὴν ἄχνη τὸν ἀέρα τῆς σκοτεινῆς κάμαρας. Καλὰ ἔκανε αὐτὸς ποὺ ἀρνήθηκε τὴν εὔνοιά της. Ὄχι, κανένα χάρισμα δὲν ἤθελε πιὰ ἀπὸ τὸ ἀφαιρεμένο της χέρι. Δὲν κατέβηκε ἴσαμε τὸ κρυφὸ περιβόλι, τὸν πάγκο τῆς ροδιᾶς, γιὰ νὰ ζητιανέψει τὰ ψίχουλα. Ἂς τὴν κρατοῦσε τὴ μεγαλοψυχιά της γι' ἄλλους. Αὐτός, εἶταν ἄρχοντας.

Κ' ἐκείνη δὲν τοῦ ἔρριξε ἀπόψε οὔτε μιὰ ματιά. Οὔτε κὰν τὸν εἶδε. Τόσο εἶταν μεγάλη καὶ βασιλικιὰ στὸ ψηλό της τὸ θρονί! Πίκρα φαρμακερὴ τοῦ δαγκώνει τὴν καρδιά. Σὲ ποιόνε νὰ τὸ πεῖ; Ἀπόψε εἶναι γραφτὸ νὰ λείπει κι ὁ Κοκκινοτρίχης, ὁ σύντροφος. Ποτὲ δὲν ἔνιωσε τὸν ἑαυτό του τόσο μονάχο. Ἡ κάμαρα εἶναι ἡ ἴδια, ἡ ὥρα ἡ ἴδια σὰν καὶ χτές, ὅμως ὁ φίλος πάει.

Νοσταλγία βαρειὰ τὸν κυρίεψε, καϋμὸς μεγάλος, ποὺ δὲν εἶχε ἀκούσει τὸ κάλεσμα τοῦ μενεστρέλου. Νὰ φύγει! Ἄχ, ἂν εἶχε φύγει μαζί του. Πόσο καλά, παρήγορα, πρέπει νὰ εἶναι κεῖ-κάτω, στὴ θάλασσα! Καὶ τί ἀντρίκια, τί ζωντανὴ χαρὰ ἡ ζωὴ τοῦ κουρσάρου...

Σηκώθηκε, στάθηκε στὸ παραθύρι. Τὰ ρουθούνια του τεντώθηκαν, ἀποζητώντας στὸν ἀέρα τῆς νύχτας, τὸ μακρυνὸ μύρο τῆς θάλασσας. Τὴν εἶδε κεῖ-κάτω, στὴν ἄχνη τῆς φεγγαροβραδυᾶς, νὰ τανύζεται ἤρεμη, βουβή. Εἶναι τὸ βασίλειο τοῦ ἄλλου, τοῦ κολασμένου, ποὺ τὴν ὀργώνει μὲ τὴν πλώρη τῆς γαλέρας του ἀσταμάτητα. Κι ὁ Κοκκινοτρίχης γιὰ κεῖ τραβάει τώρα, νὰ βρεῖ τὸν τυχερὸ θαλασσοπόρο. Τὸ μισημένον ἄντρα ποὺ προβαίνει στὴ ζωή σου ξαφνικά, πότε γιὰ νὰ σοῦ μεταλλάξει τὸ ριζικό, πότε γιὰ νὰ σὲ γυμνώσει ἀπὸ τ' ὄνειρο τῆς ζωῆς σου.

Σὰν τραβήχτηκε ἀπὸ τὸ παραθύρι ὁ Σγουρός, ἡ νύχτα εἶχε προχωρήσει. Τὰ μάτια του, θαμπωμένα ἀπὸ τὸ φεγγάρι, κουρασμένα ποὺ κοίταζαν ἐπίμονα τὴ μακρυνὴ θάλασσα, ψαχούλεψαν τυφλὰ τὴν πυκνὴ σκιὰ τῆς κάμαρας. Εἶχε γυρίσει τὸ κεφάλι του γιατὶ δοκίμασε ξάφνου μιὰ παράδοξη αἴσθηση πὼς κάποιος βρίσκεται ἐκεῖ πίσω του. Δὲν ξεχώριζε τίποτα. Μονάχα τ' αὐτί του πῆρε τὸ φρούμασμα ἀλόγων κάτω, στὴ αὐλή, καὶ τὸ κροτάλισμα ἀπὸ καρφοπέταλα ποὺ κρούονται ἀνυπόμονα στὶς πλάκες. Τέτοιαν ὥρα ποιὸς φεύγει ἀπὸ τὸ κάστρο;

Κι ὅμως, τ' αὐτί του νά ποὺ πιάνει κάτι στὸν ἀέρα, σὰν τὸ ἀδιόρατο θρόϊσμα ἀνθρώπινης ἀνάσας. Τὸ σκοτάδι παίρνει τὸ μυστικὸ θάλπος καὶ τὴν κρυφὴ ταραχὴ ποὺ φανερώνει τὴν παρουσία ἀνθρώπου.

Μεμιᾶς, δίχως τίποτα νὰ ξεχωρίσει μὲ τὰ μάτια, ἀπόχτησε τὴ βεβαιότητα πὼς κάποιος ἔχει μπεῖ στὴν κάμαρα.

—Ἔ! σηκώνει μιὰ φωνὴ ξερή, ἀγριωπά, νὰ ξορκίσει τὸ ἄγνωστο.

Ἄκουσε τὸν ξένο ποὺ ἀναδεύτηκε, καὶ τοῦ φάνηκε νὰ τὸν ξεχωρίζει.

— Μὴν τρομάζετε, εἶπε σὲ γλῶσσα ρωμέϊκη μιὰ ξένη, πράη φωνή. Εἶμαι ὁ ἱππότης ντὲ Τουρναί.

Κατάπληξη ἔδεσε τὸν Σγουρό. Ὅ,τιδήποτε ἄλλο θὰ περίμενε ἐξὸν ἀπὸ τοῦτο. Πρώτη του σκέψη εἶταν πὼς τὸν γελοῦνε, πὼς κάποιο ἀερικὸ τῆς νύχτας ἔχει χωθεῖ στὴν κάμαρά του. Ὅμως, μὲ τὸ ξύπνημα τοῦ λογικοῦ, μὲ τὴν πρώτη ὑποψία πὼς τὸ πράμα δὲν εἶναι κι ὁλότελα ἀπίθανο, κῦμα ζεστὸ χαρᾶς, συγκίνηση ἀνεξήγητη ξεχείλισε τὴν ψυχή του.

—Ἀρχοντά μου, κάνει σαστισμένος, ν' ἀνάψω τὸ λυχνάρι...

—Ὄχι, εἶπε ἡ φωνὴ κατηγορηματικά. Καὶ πρόσθεσε: Καλλίτερα ἔτσι.

Στάθηκε ἀπορημένος, νὰ περιμένει. Γιὰ λίγες στιγμές, ἡ σιωπὴ κρεμάστηκε μετέωρη. Τέλος ὁ ἱππότης ξέσφιξε τὰ χείλη του:

—Ἐδῶ καὶ μῆνες, σ' ἕνα πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, σᾶς πρωτογνώρισα. Ἄνθρῶποι τῶν ἀρμάτων, σταλμένοι ἀπὸ τὸν πρεβεδοῦρο τοῦ Ἀναπλιοῦ, σᾶς κυνηγοῦσαν. Ξεφύγατε τὸν κίνδυνο. Οἱ διῶχτες σας, τότε, μοῦ εἶχανε πεῖ πὼς εἶσαστε ροβολάτορας, συνεννοημένος μὲ τὸν Ἀραγωνέζο, καὶ πὼς δώσατε χέρι σ' ἕνα ρεσάλτο τῶν κουρσάρων. Τὸ πίστεψα. Τὴν ἴδια νύχτα, ἐσεῖς ὁ ἴδιος μοῦ τὸ ἀρνηθήκατε. Τότε πίστεψα ἐσᾶς.

Σταμάτησε. Συνεπαρμένος ὁ Σγουρός, θέλησε νὰ τοῦ πεῖ γιὰ τὴν εὐγνωμοσύνη του, τὸ χρέος ποὺ ἔνιωθε ἀπέναντι σ' αὐτὸν ποὺ τοῦ εἶχε παρασταθεῖ τότε κ' ἔγινε σωτῆρας του. Μῆνες ὁλάκερους κουβαλοῦσε στὴν καρδιά του τὸ βάρος τῆς εὐγνωμοσύνης, ὅμως ποτὲ δὲν τοῦ εἶχε δοθεῖ τὸ λεύτερο νὰ τὴ μολογήσει, νὰ ξαλαφρωθεῖ. Τὸν κρατοῦσαν σ' ἀπόσταση, καμώνονταν πὼς δὲν τὸν θυμόνται...

—Ἀπὸ τότε, καιρὸς πέρασε, εἶπε ὁ ἱππότης σταθερά, γρήγορα, σὰ νὰ μάντευε τὴ σκέψη τοῦ παιδάριου καὶ νἄθελε νὰ τὸν προλάβει. Σᾶς ξαναβρῆκα ἐδῶ, στὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας. Καινούργια κατηγόρια σᾶς βάραινε. Ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ ὁρμήνευε νὰ σᾶς ἀφανίσουν, γιατὶ εἶσαστε, λέει, ἄνθρωπος ἐπικίνδυνος στοὺς Φράγκους...

—Ἀρχοντά μου! στὸ Θεὸ παίρνω ὅρκο...

— Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ! εἶπε ἡ φωνὴ τοῦ ἱππότη ἀπότομη καὶ σκληρή.

—Ὡστόσο μ' ἔχουν ἀδικοβάλει! Πῶς νὰ ἐξηγήσω στὴν ἀφεντιά σου...

—Ἔχω πειστεῖ. Τὰ συμφέροντα τοῦ Σγουρομάλλη δὲ μ' ἐνδιαφέρουν καὶ τὸ πριγκηπᾶτο ἔχει τὸ μέσο νὰ διαφεντεύει τὰ δικά του. Ὅμως ἐγὼ σᾶς θαροῦσα ἐδῶ σταλμένον καὶ πάλι ἀπὸ τὸν Ντελιούρια...

—Ἐμένα!

— Ναί. Μὴ μιλῆστε! Τώρα πιὰ ξέρω πὼς καὶ πάλι σᾶς ἀδικόβαλα. Ἔχω δυὸ φορὲς φταίξει, ὑποψιάστηκα τὸν ἀθῶο. Ὁ ἀληθινὸς φταίχτης ξεσκεπάστηκε ἀπόψε, οἱ ὑποψίες μου λοιπὸν δὲν εἶταν ὁλότελα ἄστοχες. Μονάχα ποὺ εἶχανε ξεστρατίσει.

—Ὁ Κοκκινοτρίχης...

— Δὲν ξέρω τ' ὄνομα. Ὁ ἀποσταλμένος τοῦ Ἀραγωνέζου ξέφυγε, καὶ τώρα τρέχει βέβαια νὰ βρεῖ τὸν κύριό του. Τὴ φορὰ ὅμως τούτη ἡ ἀποκοτιὰ δὲ θὰ μείνει ἀτιμώρητη. Ἔχουν παλιὸ χρέος νὰ ξοφλήσουν οἱ Φράγκοι στοὺς Ἀραγωνέζους.

Ἔπαψε, ἀνάσανε βαθιά.

— Φεύγω σὲ λίγες στιγμὲς νὰ πάω σὲ προϋπάντηση τοῦ Ντελιούρια. Δὲν ξέρω ἂν θὰ ξαναγυρίσω ἀπὸ κεῖ - κάτω, γιὰ τοῦτο ἔρχομαι τώρα νὰ σᾶς βρῶ. Ἔρχομαι νὰ σᾶς ζητήσω συχώρεση.

— Συχώρεση;...

— Δὲ θὰ μοῦ τὴ δώσετε;

Ἄλαλος ἀπόμεινε ὁ Σγουρός.

— Κι ἀνίσως σᾶς πῶ ὅτι ἀλλιῶς δὲ μοῦ εἶναι βολετὸ νὰ πεθάνω; εἶπε ὁ ντὲ Τουρναί.

Ἡ φωνή του εἴτανε σταθερὴ καὶ γαλήνια· ὅμως στὸ βάθος της, σ' ἕνα ἀπώτατο βάθος, λὲς καὶ κάποιο παράπονο τρέμιζε.

—Ἀρχοντά μου, ἀπὸ μένα ζητᾶς συχώρεση! Καὶ γιὰ ποιὸ κρῖμα;

— Σᾶς ἀδικόβαλα δυὸ φορές.

Δὲν καταλάβαινε ὁ Σγουρός.

— Κ' ὕστερα;

Τὸν ἔνιωσε καλὰ ποὺ κάτι πῆγε νὰ πεῖ, μὰ δὲν τὸ ξεστόμισε. Στὸ σκοτάδι μέσα, ὁ ἴσκιος του ἔμενε ἀσάλευτος, ὅμως ἀνάδινε κάτι ἀόριστες λάμψεις, σὰ μέταλλο γυαλιστερό. Τότε ὁ Σγουρὸς κατάλαβε πὼς εἶταν ἁρματωμένος.

—Ὁ καιρὸς δὲ μὲ παίρνει· κάτω στὴν αὐλὴ τὰ φαριὰ τρῶνε τὸ καρφοπέταλο, εἶπε ὁ ἱππότης. Θὰ μοῦ δῶστε τὴ συχώρεση ἢ ὄχι;

Μεμιᾶς ἡ καρδιά του τὸν συνεπῆρε τὸν Σγουρό. Κάποια σκέψη ποὺ μόλις ἄρχιζε νὰ ξεμυτίζει, φούντωσε μέσα του, τὸν ξεσήκωσε.

—Συχώρεση; Θὰ σ' τὴ δώσω τὴ συχώρεση, λέει ταραγμένος. Ὅμως κ' ἐσὺ θὰ μὲ πάρεις μαζί σου. Ναί, ναί! θὰ μὲ πάρεις. Ἔχεις, λές, χρέος παλιὸ νὰ ξοφλήσεις μὲ τοὺς Ἀραγωνέζους. Ἔχω κ' ἐγώ! Μὴ ρωτήσεις ποιό, καθὼς κ' ἐγὼ δὲ σὲ ρωτάω. Ἕνα φαρὶ θὰ μοῦ δώσεις, ἕνα φαρὶ παραπάνω στὴ συνοδία σου. Κ' ἐδῶ ἔχω, κοίτα, τὸ σπαθί μου! Μὲ εἶδες κάποιο βράδυ νὰ τὸ παίζω στὴν ἀπαλάμη μου ὄχι ἄσχημα θαρῶ. Λοιπόν, ἰδές! τὸ παίρνω...

Δὲν ἀποκρίθηκε ἀμέσως ὁ ἱππότης. Ἡ πρόταση τοῦ ἐρχόταν ὁλότελα ἀναπάντεχα, πολὺ ὁρμητικὰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὴ ζυγιάσει. Ἴσως καὶ κάποιοι ἄλλοι, ἄγνωστοι στοχασμοί, νὰ πάλευαν μέσα του. Τέλος:

—Αὐτὸ δὲν τὸ εἶχα στὸ νοῦ μου, εἶπε ἀργὰ σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό του. Ὄχι, ὄχι... δὲν τὸ εἶχα στὸ νοῦ μου...

— Καὶ τί μὲ τοῦτο! Σ' τὸ λέω ἐγώ. Πᾶρε με, μὴ στέκεσαι δίβουλος, ἀφέντη, πᾶρε με καὶ θὰ ἰδεῖς πὼς κάτι ἀξίζω.

Στάθηκε ὡστόσο ἀκόμα γιὰ λίγες στιγμὲς ἀναποφάσιστος ὁ Τουρναί.

— Ξέρετε πὼς ἕνας ἀπὸ τοὺς δυό μας, εἶπε σκοτεινά, μπορεῖ νὰ μὴν ξαναγυρίσει πίσω;

— Τὸ ξέρω. Μ' ἔχεις γιὰ κανένα δειλό, νὰ τρομάξω; Κ' ὕστερα, ποῦ τὸ ξέρεις ἂν δὲν ἔχω κάνει μέσα μου εὐχὴ γιὰ τὸ θάνατο...

Στὸ σκοτάδι μέσα ὁ ἱππότης ἔκανε μιὰν ἀθέλητη χειρονομία απο-

ρίας. Ὕστερα σήκωσε τὸ δεξί του κι ἄγγιξε μὲ τὸ ἀτσαλόπλεχτο χειρόχτι του τὸ στῆθος τοῦ Σγουροῦ.

— Πιστεύεις στὸν ἀληθινὸ Θεό; ρωτάει μὲ φωνὴ βραχνή.

— Χριστιανὸς εἶμαι!

Ἄκουσε τὸ παιδάριο τὴ διχτάτη ἀρματωσιὰ νὰ σαλεύει μὲ τριβὴ μεταλλική. Τὸ ἀτσαλόπλεχτο χέρι, τὸ κρῦο, ἔπιασε τὸ δικό του, τὸ ανασήκωσε καὶ τ' ἀπόθεσε πάνω σ' ἕνα κομμάτι μέταλλο χοντρό.

—Ὁρκίσου!

Ἡ χούφτα τοῦ Σγουροῦ, πασπατεύοντας, ἔπιασε τὴ σταυρωτὴ λαβὴ τῆς φράγκικης σπάθας.

—Ὁρκίσου, εἶπε χαμηλόφωνα ὁ ἱππότης, πὼς προϋπαντᾶς τὸ θάνατο μὲ θέλημα δικό σου.

— Μὰ τὴν ψυχή μου, τ' ὁρκίζομαι!

Στὴν ἀχνὴ ἀντιφεγγιὰ τοῦ φεγγαριοῦ, εἶδε τὰ γαλάζια μάτια τοῦ ἱππότη νὰ τὸν καρφώνουν στυλά. Μιὰ παλάμη βαρειά, μεταλλική, τοῦ ἀγκάλιασε τὸ σβέρκο, τὸν τράβηξε μαλακά, καὶ στὰ χείλη του ἔνιωσε ν' ἀκουμπᾶνε σιγοτρέμοντας δυὸ κρῦα χείλη.

Δὲν ἀνταπόδωσε τὸ φίλημα, τόσο εἶχε σαστίσει. Τὸ πορτόφυλλο ποὺ ἀνοίχτηκε ξαφνικά, τοῦ θάμπωσε τὰ μάτια μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ.

—Ἔλα! εἶπε ὁ Φράγκος καὶ τράβηξε μπροστά.

Τὸ παιδάριο ἅρπαξε τὸ σπαθί του ἀπὸ τὸ καρφὶ τοῦ τοίχου καὶ τὸν ἀκολούθησε. Στὸ μακρὺ χαγιάτι, ὁ Τουρναὶ προχωροῦσε μὲ βήματα μεγάλα. Τὸ κράνος του ἀνάδινε ἀντίλαμπα γαλάζια, σπιθᾶτα κ' ὑγρά.

Κάτω, στὴν αὐλή, προσμένανε τ' ἄλογα. Μερικοὶ σκουταρᾶτοι καὶ σεργέντες, ἀρματωμένοι καθὼς ὁ ἱππότης ἀπὸ κορφὴ σὲ νύχια, τέλειωναν τὶς προετοιμασίες, σφίγγανε τὰ σελλοχάμουρα, πότιζαν τὰ ζῶα. Ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης πρόσταξε νὰ δώσουν ἕνα ἀπὸ τ' ἄλογα στὸ Ρωμιό.

—Ὄχι, εἶπε κεῖνος. Μὲ τὴν ἄδειά σου, ἄρχοντά μου, θὰ πάρω ὅποιο μ' ἀρέσει ἐμένα.

Κ' ἐπειδὴ τὸν κοίταζαν γύρω ἀπορώντας, τράβηξε μονάχος του στὸ στάβλο, φώναξε τοὺς σταβλίτες καὶ τοὺς ζήτησε νὰ τοῦ φέξουν. Τὰ ζῶα, ξυπνημένα ἀπὸ τὸ φέγγος τῶν δαυλῶν, ταράζονταν ἀνήσυχα. Ὅμως ὁ Ἀστρίτης τὸν ὀσμίστηκε ἀπὸ μακρυὰ καὶ χλιμίντρισε κυματερά, χαμηλόφωνα. Δὲν εἶταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ξαναβλέπονταν. Συχνά, στὶς χαμένες ὧρες του μέσα στὸ κάστρο, ὁ Σγουρὸς πήγαινε καὶ τὸν ἔβλεπε, τοῦ χάϊδευε τὸ σβέρκο, φρόντιζε γιὰ τὸ φαΐ του, ὁρμήνευε τοὺς σταβλίτες πῶς νὰ τὸν προσέχουν. Ἔκανε νὰ τὸν τραβήξει τώρα ἔξω, ὅμως τὴν τελευταία στιγμή, δίστασε. Τὸ στρογγυλὸ μάτι τοῦ ζώου τὸν κοίταζε τρυφερά, γεμᾶτο ἀγαθωσύνη. «Ὄχι, συλλογίστηκε ὁ Σγουρός, ἐσὺ τουλάχιστον νὰ ζήσεις!» Ἅπλωσε τὸ χέρι του καὶ τράβηξε ἕνα ἄλλο φαρί, μικρόσωμο, μὲ μακρουλὰ νευρωμένα ποδάρια. Τὸ ἔβγαλε στὴν αὐλή, τὸ σέλλωσε καὶ πήδηξε πάνω. Ὁ ἱππότης κ' ἡ ἀκολουθία του εἴχανε κιόλας καβαλικέψει. Εἶταν ὅλοι τους, μαζὶ μὲ τὸν Σγουρό, ἕντεκα. Ξεκίνησαν βουβοὶ καὶ βγῆκαν ἀπὸ τὸ κάστρο.

Τὸ φεγγάρι εἶχε κιόλας ἀνέβει ψηλά. Κοιμόταν ἡ πολιτεία, δεμένη στὸ μαγνάδι τῆς φεγγαροβραδυᾶς. Στοὺς γαλαχτωμένους τοίχους

τὸ κροτάλισμα τῶν ὅπλων ἀντιβούϊξε σύνταχο, κεραυνωτό. Κατηφόρισαν ἀνάμεσα στὰ βουβὰ σπίτια, μακρύ, ἀτσαλόχυτο ρυάκι, καὶ βγήκανε στὸν κάμπο. Ἡ δημοσιὰ τραβοῦσε κατὰ τὸ Νησί, ἀφήνοντας ζερβά της καὶ σ' ἀπόσταση τὴ θάλασσα. Τὴν ἀκολούθησαν κόβοντας τὸν καλπασμὸ τῶν ἀλόγων, ποὺ πορεύτηκαν πιὰ μὲ συγκρατημένο τριποδισμό. Προπορευόταν ὁ Τουρναὶ πάνω σὲ φαρὶ κάτασπρο, θωρακισμένο μ' ἐπίρρινο σουβλερὸ καὶ φαρδειὰ ἀτσάλινα φύλλα στὰ καπούλια. Ὁ σκουταρᾶτος του ἐρχόταν τὸ κατόπι μὲ ξετυλιγμένο τὸ διχαλωτὸ φλάμπουρο. Ἀριστερὰ στὸν ἱππότη, σὲ μικρὴ ἀπόσταση, πήγαινε ὁ Σγουρός, ἀνάλαφρος, μὲ τὸ φαρί του. Ἀναβάτης κι ἄλογο εἶταν οἱ μόνοι τόσο ἀπροφύλαχτοι, σχεδὸν γυμνοί, μέσα στὴν ἀκολουθία. Τὸ παιδάριο εἶχε μονάχα τὸ φθαρμένο του παλιὸ καββάδι ἀπὸ κίτρινο κετσὲ καὶ τὸ κοντό του τὸ σπαθὶ κρεμασμένο στὸ πλευρό του. Στὸ ξέσκεπο κεφάλι, τὰ καστανὰ μαλλιὰ ἀνεμίζονταν ἀνάκατα ἀπὸ τὸ νυχτερινὸν ἀέρα.

Ταξίδεψαν ἔτσι ὅλη τὴ νύχτα.

Τὸ φεγγάρι εἶχε ἀπὸ ὥρα βασιλέψει ὅταν, περνώντας μπροστὰ ἀπὸ ἕνα ἀχεροκάλυβο, δεξιὰ στὸ δρόμο, ἄκουσαν νὰ λαλεῖ τ' ὀρνίθι τῆς αὐγῆς. Τότε ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης σήκωσε τὸ χέρι του κ' ἔγνεψε νὰ σταθοῦνε.

Μακρυά, ἀντίκρυ, κάτι εἶχε ἀρχίσει δροσερὸ ν' ἀνασαίνει, τὸ ἀγιάζι ὁλοένα δυνάμωνε, φέρνοντας πάνω στὰ κρουσταλλένια φτερά του μακρυνὸ μύρο, τῆς θάλασσας.

Οἱ ἄντρες πεζέψανε βαριὰ στὸ νοτισμένο χῶμα, ἐπιθεώρησαν τὰ φαριά τους, διόρθωσαν τὶς ἀρματωσιές τους, καὶ σφίξανε τὰ λουριά. Ὁ ἱππότης μπῆκε στὴν καλύβα.

Εἶτανε φτωχικὸ γιατάκι ξωμάχου, προορισμένο γιὰ βίγλα, νὰ φυλάει τὰ γύρω βοσκοτόπια. Ὁ χωριάτης, ψηλὸς καὶ νευρωμένος ἄντρας κοντὰ στὰ πενῆντα, μὲ τὸ πρόσωπο σκαμμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ βουνοῦ, βράχος ποὺ τὸν χαράκιασαν οἱ νεροσυρμές, εἶχε σηκωθεῖ κιόλας ἀπὸ τὸ στρῶμα. Δὲ σάστισε βλέποντας τὸν ἄρχοντα ποὺ ἔμπαινε ἀναπάντεχα στὸ καλύβι του, καὶ τὴν ἀρματωμένη συνοδία ἀπ' ἔξω. Προσκύνησε ἀτάραχα, πρόσφερε ἀμίλητα τὸ μοναδικό του σκαμνὶ στὸν ἱππότη κ' ἕνα σκουτέλι γάλα ζεστὸ ποὺ τ' ἄρμεξε ἀπὸ τὴν κατσίκα του. Οἱ σεργέντες δέσανε τὰ φαριά τους καὶ κάθησαν γύρω στὴν καλύβα, πάνω στὶς πέτρες. Πίσω, στὴν ἀνατολή, ἔπιανε νὰ ροδίζει.

Καθισμένος παράμερα ὁ Σγουρός, ἀφοῦ ἔδεσε κοντά του τὸ φαρί του σ' ἕνα φράχτη, συλλογιζόταν. Τίποτα δὲν τοῦ ἔμενε ἀνεξήγητο λογικὰ ἀπὸ τὴ στάση καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ ἱππότη. Ἡ ταπείνωση, ὁσοδήποτε παλιά, δὲν εἶναι κάτι ποὺ ἕνας Φράγκος ἄρχοντας τὸ λησμονάει ποτέ, ἀκόμα περισσότερο ἡ ταπείνωση μπροστὰ σὲ γυναῖκα. Εἶχε ταπεινωθεῖ λοιπὸν ἐδῶ καὶ χρόνια ὁ Τουρναί, καὶ μπροστὰ σὲ ποιὰ γυναῖκα! Θανάσιμη εἶταν ἡ προσβολὴ νὰ τοῦ τὴν πάρουν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια του, αὐτουνοῦ ποὺ εἶχε ἀναλάβει ὑπεύθυνα τὴν ἀσφάλειά της. Στὸ ἑξῆς, ἀναμεταξὺ στὸ Φράγκο καὶ τὸν Ἀραγωνέζο δὲ χωράει ἄλλο παρὰ θάνατος. Καὶ τὴ φορὰ τούτη εἶναι φανερὸ πὼς ἢ ὁ Ντελιούρια ἢ ὁ Τουρναὶ θὰ πέσει στὸν ἀγῶνα. Ἀλλιῶς δὲ γίνεται. Τὴν εἶχε ἰδεῖ ὁλοκάθαρα τὴν ἀπόφαση ὁ Σγουρὸς στὸ κρύο μάτι τοῦ ἱππότη.

Κι ὅμως τὸ μάτι αὐτό, τὸ ὑπεροπτικὸ καθὼς ὅλων τῶν Φράγκων, δὲ μοιάζει μὲ τ' ἄλλα ποὺ γνώρισε ἴσαμε τώρα. Στὸ βουνήσιο πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας μιὰ φορά, τὴ νύχτα τούτη δεύτερη, τοῦ φάνηκε νὰ ξανοίγει μέσα του, σ' ἀπίθανο βάθος, μιὰν ἄλλη σπίθα, ἁπαλὴ κι ἀόριστη λάμψη ἀπὸ ἄγνωρο φῶς. Εἴτανε μάτι ὁλοκάθαρο, μάτι φεγγερό, ἀλλὰ καθὼς στὸ πιὸ διάφανο νερὸ δὲ βλέπεις μονάχα τὸν οὐρανὸ ν' ἀντικαθρεφτίζεται μὰ καὶ εἴδωλα τοῦ βυθοῦ νὰ τρεμίζουν, ἔτσι καὶ στὸ μάτι τοῦ ἄρχοντα Ἰωάννη τὸ κρῦο φέγγος τοῦ κόσμου κρουσταλλιάζει ξένο πάνω σὲ πλάση ὑποβρύχια. Εἶναι μάτι ἱκανὸ νὰ τρεμίσει ἀπὸ τὴν ὑγρὴ λάμψη τῆς συμπόνιας, νὰ θολώσει μὲ τὴν ἄλαλη ρέμβη τῆς τρυφερότητας, νὰ χωνέψει σ' ὄνειρο βαθύ. Ἐκεῖ - κάτω, στὴ σκοτεινὴ κάμαρα τοῦ κάστρου, δυὸ κρῦα χείλη ἀκούμπησαν στὰ χείλη τοῦ Σγουροῦ. Τ' ἀναθυμᾶται, κ' ἕνα παράδοξο, λιανὸ σύγκρυο τοῦ περιχύνει τὴ ράχη. Ἀνεξήγητο φιλί! Εἶναι βούλα φιλίας ἢ σημάδι ἔχθρας ἱερῆς; Τ' ἀναρωτιέται. Γιὰ πολλοστὴ φορὰ ἡ ψυχή του ἀνορθώνεται ἀπὸ τὴ λαχτάρα τῆς φιλίας, ν' ἀδερφωθεῖ μὲ τούτην, εἰδικά, τὴν ἄγνωστη ψυχὴ τοῦ νεαροῦ Φράγκου. Καὶ γιὰ πολλοστὴ φορὰ κάτι τὸν σταματάει, ἕνα χέρι ἀόρατο καὶ παγερὸ ποὺ μπαίνει ἀνάμεσό τους.

Σηκώθηκε, γιατὶ ἡ δροσιὰ τῆς αὐγῆς ἔπεφτε βαρειὰ πάνω στοὺς ὤμους του καὶ τοὺς νότιζε. Βημάτιζε κρυφοκοιτάζοντας τὴν ἀνοιχτὴ θύρα τῆς καλύβας. Μέσα εἴταν σκοτάδι, μιὰ μενεξελιὰ σκιά· δὲ μποροῦσες νὰ ξεχωρίσεις τίποτα. Ζύγωσε περικοπά, κάνοντας τὸν ἀδιάφορο, καὶ εἶδε. Ὁ ἱππότης καθότανε στὴν ἴδια θέση, πάνω στὸ μοναδικὸ σκαμνί, μόνο ποὺ τώρα εἶχε τοὺς ἀγκῶνες του ἀκουμπισμένους στὰ γόνατά του καὶ τὸ πρόσωπό του κρυμμένο στὶς παλάμες του. Τὸ κράνος του τὸ εἶχε βγάλει. Τὰ μαλλιά του χύνονταν πάνω στὰ χέρια του, μὲ μιὰν ἔκλυση ποὺ θύμιζε τὴν ἀπελπισία. Λαγοκοιμότανε, στοχαζόταν ἢ ἔκανε μέσα του κάποια προσευχή;

Εἴτανε φανερὸ πὼς εἴχανε σταματήσει γιὰ νὰ ξαποστάσουν τ' ἄλογα. Σὰν ἔφεξε πιὰ καλά, ὁ ἱππότης κάλεσε τὸ σκουταρᾶτο του καὶ τοῦ ἔδωσε ὁδηγίες. Μ' ἄλλους δυὸ συνοδία, θὰ ξεκινοῦσε μπροστά, θὰ κατέβαινε στὸ Ζόγκλο καὶ θὰ κατόπτευε. Ἔπρεπε νὰ συνάξει ὅσες εἴταν βολετὸ ἀσφαλέστερες πληροφορίες γιὰ τὸ ἀραξοβόλι τῶν Ἀραγωνέζων, τὴ δύναμή τους, τὸ μέρος ποὺ βγαίνανε νὰ πάρουν νερό. Ὕστερα θὰ παρουσιαζότανε στὸ βαρῶνο τῆς Ἀρκαδιᾶς, τὸν ἄρχοντα Γοφφρέδο ντ' Ὠνουά, καὶ θὰ τοῦ ἔλεγε πὼς ὁ ἱππότης Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ ἦρθε ξεπίτηδες ἀπὸ τὴν Καλαμάτα μ' ἀνθρώπους του, νὰ χτυπηθεῖ μὲ τοὺς κουρσάρους. Ἄλλοι πολλοὶ ἄρχοντες ἀπὸ τὴν Καλαμάτα θ' ἀκολουθοῦσαν σὲ λίγο. Ἂν ὁ βαρῶνος τὸ κρίνει καλό, μπορεῖ νὰ ἑνώσει τὴ δύναμή του μὲ τὴ δική τους. Ἀλλιῶς αὐτοὶ θὰ καταπιάνονταν μονάχοι τους. Ἔτσι νὰ τοῦ πεῖ. Καὶ νὰ τοῦ δώσει καλὰ νὰ καταλάβει πὼς ὁ ἱππότης δὲν ἔχει στὸ νοῦ του νὰ γυρίσει πίσω ἄπραχτος.

Ὁ σκουταρᾶτος πῆρε δυὸ σεργέντες, καβαλίκεψε κ' ἔφυγε μαζί τους στὴ στιγμή.

Κόντευε πιὰ μεσημέρι ὅταν, ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Καλαμάτας, φάνηκε νὰ ζυγώνει καβαλαρία πυκνή. Τὸ μακρουλὸ σὰ φίδι κορμί της, φολιδωμένο μ' ἀτσάλι, σερνότανε σερπετὰ στὸ βουνήσιο στρατί, μα-

λακὰ κυματίζοντας στὰ γυρίσματα τοῦ δρόμου. Ἄχνινο σύννεφο τὴν προβόδιζε, μετέωρα κρατημένο σ' ὅλο τὸ μάκρος. Ἀνάμεσό του στραφτάλιζαν ψιχαλιστὰ στὶς πρῶτες ἀχτίδες τοῦ ἥλιου, οἱ λόγχες. Τὰ φλάμπουρα, μεταξωτά, δροσερόχρωμα, χρυσοπλεμένα, φτεροκοποῦσαν σὰ μαγικὴ θεωριὰ πουλιὰ ποὺ σκέπουν μιὰ λιτανεία.

Μπροστὰ στὸ καλύβι, ἡ κεφαλὴ σταμάτησε· σπρωγμένη ἀπὸ τὸ πλῆθος ποὺ ἀκολουθοῦσε, ὀγκώθηκε, ξεχείλισε στὰ μπάζα τοῦ δρόμου. Πέζεψαν οἱ πρῶτοι. Εἶταν ὁ βαρῶνος τῆς Χαλαντρίτσας ὁ Γκὺ ντὲ Τρεμούγι κι ὁ γαμπρός του ὁ καστελλάνος τῆς Καλαμάτας Γεώργιος Γκύζης. Ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης εἶχε βγεῖ νὰ τοὺς προϋπαντήσει. Ἀντάλλαξανε λίγα λόγια χαμηλόφωνα, ἀνάμεσα στὰ χλιμιντρίσματα καὶ τὸ ποδοκρότημα τῶν φαριῶν. Ὁ βαρῶνος τῆς Χαλαντρίτσας ἔδωσε διαταγὴ νὰ πεζέψει ἐκεῖ ὁλόκερο τὸ φουσᾶτο. Σημάνανε τὰ βούκινα, καὶ τὸ μουκανητό τους, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν κεφαλή, ἔδραμε κυματερὸ ἴσαμε πέρα στὴν οὐρὰ τῆς καβαλαρίας. Σὲ λίγες στιγμὲς μέσα, τὸ ἔρημο τοπίο ψυχώθηκε. Σπάζοντας τὴν παράταξή τους οἱ Φράγκοι ἱππότες, σκουταρᾶτοι, σεργέντες, εἴχανε ξεχυθεῖ ὁλόγυρα, δέσανε τὰ φαριά τους κάτω ἀπὸ τὰ δεντράκια, ξεφόρτωσαν τὰ βαρειὰ σκουτάρια, μπήξανε τὰ φλάμπουρα στὴ γῆς, κονέψανε στὰ πουρνάρια.

Τώρα πιά, μέσα στὸ λαὸ ἐκεῖνο, ὁ Σγουρὸς ἔχανε κάθε ἐλπίδα νὰ ξαναβρεθεῖ κοντὰ στὸ νεαρὸ ἱππότη. Οἱ Φράγκοι τὸν κοιτάξανε παραξενεμένοι καθὼς περνοῦσε. Τί ἤθελε τοῦτος ὁ ξένος, ὁ φτωχοντυμένος καὶ ξαρμάτωτος, ἀνάμεσό τους; Τ' αὐτί του ἔπιασε κάτι κουβέντες:

— Ποιὸς εἶναι;

— Ὁ ὁδηγός.

Τὸν περνούσανε γιὰ ντόπιο, μισθωμένο νὰ ὁδηγήσει τὴ φράγκικη παγανιὰ ἀπὸ κρυφὰ μονοπάτια. Οἱ ματιὲς ποὺ τοῦ ρίχνανε δὲν εἴτανε φιλικές. Ξεχώριζε μέσα τους τὴν καχυποψία, τὴν ἔχθρα. Πάντα τους στέκονταν δύσπιστοι οἱ Φράγκοι μπροστὰ σὲ Ρωμιό. Μιὰ-δυὸ συντροφιές, ποὺ ἔκανε κεῖνος, τάχα μου ἀδιάφορα, ἀπὸ ψυχόρμητη στὸν ἄνθρωπο κοινωνικότητα, νὰ τὶς ζυγώσει, σταμάτησαν τὴν κουβέντα τους ἀπότομα. Στὸ τετράγωνο ποὺ τ' ἄφηνε γυμνὸ ἡ διχτάτη ἀρματωσιὰ μὲ τὸ κράνος πάνω στὸ πρόσωπο, εἶδε τὶς ὄψεις τους νὰ συννεφιάζουν. Τέλειωσε! εἶταν ἄλλη φυλή, ἄλλος κόσμος, ἄλλη πίστη, ποτὲ δὲ θ' ἀδερφώνονταν ἐκεῖνοι κι αὐτός.

Στύλωσε τὴ μέση του, βρόντηξε ἀλαζονικὰ τὸ θηκάρι τοῦ σπαθιοῦ του στὸ γυμνό, σφιχτὸ μερί του, κι ἀντιπέρασε.

Ἡ μέρα, ποὺ εἶχε ξυπνήσει κρουσταλλένια, ἄρχιζε νὰ χαλάει. Κάποιος ἄνεμος φύσηξε ψηλά, μεγάλο σύννεφο σάρωσε τὸν ἥλιο, κι ἄλλα ξεπήδησαν, κοπαδιαστά, φλοκωτά, ἀπὸ τὶς βουνοκορφές. Τὸ ἡλιόχαρο ἀγροτικὸ τοπίο γύρω σκυθρώπασε, σὰν καὶ τὸ αἷμα του νὰ εἶχε ξάφνου ἀναρουφηχτεῖ. Στὴν ἄλαμπη θολούρα, ἔβλεπες τοὺς Φράγκους καθισμένους ἢ ὄρθιους, σμάρια-σμάρια γύρω, νὰ τροχίζουν τὰ σπαθιά τους, νὰ γυαλίζουν τὰ κράνη, νὰ παστρεύουν τὰ βαρειὰ σμαλτωμένα σκουτάρια τους μὲ τὰ παρδαλὰ οἰκόσημα. Ὁ ἀχὸς τοῦ στρατοπέδου ἀνέβαινε μπερδεμένος καὶ θαμπός, κουβάρι φωνὲς τραχειές, κλαγγὴ ἀπὸ

μέταλλα, χλιμιντρίσματα παλμικά, γδοῦποι κούφιοι ἀπὸ τὶς ὁπλὲς ποὺ κροῦνε τὴ γῆ.

Ὁ σκουταρᾶτος μὲ τοὺς δυὸ σεργέντες γύρισε πάνω ποὺ ἔπιανε νὰ σουρουπώνει. Πήδηξε ἀπὸ τὸ φαρί του καὶ μπῆκε στὸ καλύβι. Ἄργησε νὰ βγεῖ. Στρώνονταν γιὰ ὕπνο, πρόχειρα, γιατὶ δὲν εἶχανε πάρει μαζί τους τέντες, ὅταν σήμανε ἕνα βούκινο. Στὴν πόρτα τοῦ ἀχεροκάλυβου, θαμπὰ τώρα, ξεχώρισαν δυὸ - τρεῖς ἴσκιους ποὺ εἶχανε βγεῖ καὶ κουβέντιαζαν. Τὸ βούκινο σήμανε πάλι, κι ἄλλο ἀποκρίθηκε πέρα, μακρυνό. Οἱ ἄντρες πήδηξαν ὄρθιοι, ψαχούλεψαν μὲ τὰ μάτια τὸ σκοτάδι, ἀόριστα ἀνήσυχοι. Ξεχώρισαν σὲ λίγο τὸ πεταλόκρουσμα ἀλόγων ποὺ ζύγωναν κ' εἴδανε μιὰν ὁμάδα καβαλαρέους νὰ ὀρθώνεται μέσα στὴ βραδυνὴ σκιά.

Πεζέψανε μπροστὰ στὴν καλύβα καὶ σμίξανε μὲ τοὺς ἄρχοντες ποὺ καρτεροῦσαν ἐκεῖ. Οἱ ψηλοὶ σιδερένιοι ἴσκιοι τῶν ἀφεντάδων χασομέρησαν λίγο στὴν πόρτα κ' ὕστερα λυώσανε στὸ σκοτάδι της. Ἕνα λυχνάρι ἄναψε μέσα, τρεμίζοντας, ἐλάχιστο ἀστέρι κιτρινωπό.

Εἶχε περάσει τὸ λουρὶ τοῦ φαριοῦ στὸ μπράτσο του ὁ Σγουρός, κ' εἶχε πλαγιάσει δίπλα, σὲ μιὰ πουρναρόριζα. Τὰ ματόφυλλά του βαραίνανε, μολυβωμένα ἀπὸ τὴ νύστα. Ἀπὸ τὸ προχτεσινὸ βράδυ εἶχε νὰ κοιμηθεῖ, καὶ δὲν ἔβαλε στὸ στόμα του παρὰ λίγο χλωροτύρι μὲ ψωμὶ κριθαρένιο ποὺ τὸν φίλεψε ὁ ὁμόθρησκός του ὁ χωριάτης, κρυφὰ πίσω ἀπὸ τὴν καλύβα. Οἱ Φράγκοι εἴχανε στείλει ἀπόσπασμα στὰ κοντινὰ χωριὰ καὶ φέρανε σφαχτάρια. Μιὰ - μιὰ ἀνάβανε τώρα γύρω οἱ φωτιές, τρυπώντας θαμπωτικὰ τὸ μελανὸ μανδύα τῆς νύχτας. Στὴν ἀντιφεγγιά τους τὴν πορτοκαλλιὰ ποὺ λαμπάδιαζε, σάλευαν ἀόριστα, ἀχνές, οἱ σκληρὲς μορφὲς τῶν πολεμιστάδων. Τὶς εἶδε νὰ μετεωρίζονται, ἀσώματες, νὰ μορφάζουν βουβά, νὰ θολώνουν. Ὕστερα δὲν εἶδε πιὰ τίποτα.

Τινάχτηκε στὸν ὕπνο του ἀκούγοντας τὸ βούκινο κι ἀνασηκώθηκε στὰ γόνατα. Εἶταν ἀκόμα νύχτα. Γύρω, στὸ μπλάβο σκοτάδι, θαμποσάλευαν μὲ φούρια κάποιοι ἴσκιοι, ὄγκοι ἀκαθόριστοι καὶ βαρειοί. Ἄκουσε φωνὲς βραχνές, βηξίματα, βλαστήμιες. Ἀπὸ τ' ἀστέρια κατάλαβε πὼς ζύγωνε ἡ αὐγή. Σηκώθηκε κι αὐτός, ἀνασείστηκε, πασπάτεψε τὸ σβέρκο τοῦ φαριοῦ του. Οἱ Φράγκοι συδαυλίζανε τὶς θρακιές, πασχίζοντας νὰ ξυπνήσουν καμμιὰ λιανὴ φλόγα, γιατὶ τὸ σκοτάδι εἶταν πηχτό. Ψαχουλευτὰ κατάφεραν ὡστόσο νὰ σελλώσουν τὰ φαριά τους, νὰ σφίξουν τὶς ἴγγλες καὶ νὰ καβαλικέψουν. Ἕνα - δυὸ προστάγματα ποὺ χουγιάξανε σκόρπια, τοὺς συνεφέραν ὁλότελα. Εἶταν τώρα ὅλοι τους ἕτοιμοι, πάνω στὶς σέλλες, καὶ καρτεροῦσαν.

Καβάλα κι αὐτὸς στὸ φαρί του, πασχίζοντας νὰ προσανατολιστεῖ μέσα στὸ νυχτερινὸ ἐκεῖνο πέλαγος, περίμενε. Τί θὰ γινότανε τώρα; Δὲν ἤξερε. Οἱ στιγμὲς τοῦ φαίνονταν αἰῶνες, ἡ σκέψη πὼς θ' ἀπομείνει χαμένος, ἀνώνυμος, μέσα στὸ σιδερόφραχτο καὶ ξένο τοῦτο πλῆθος, τοῦ εἶταν ἀφόρητη. Κέντησε τὸ φαρὶ νὰ προχωρήσει, νὰ ζυγώσει στὴν καλύβα, ἀπ' ὅπου βέβαια θἄβγαινε ὁ ἱππότης Ἰωάννης, ὅμως ἔπεσε πάνω σὲ Φράγκους, ἄκουσε νὰ τὸν ἀποπαίρνουν καὶ σταμάτησε. Ξάφνου ὁλάκερο κεῖνο τὸ πλῆθος ἀνασείστηκε, κύλησε μπροστά. Στὴν ὀρθρινὴ γα-

λήνη, τὸ πεταλόκρουσμα φούντωσε πλήθιο, σὰ θάλασσα ποὺ ἀποτραβιέται σαρώνοντας τὰ βότσαλα τοῦ γιαλοῦ.

Προχώρησαν ἔτσι γιὰ κάμποσο, ἀμίλητοι κι ἀόρατοι ἀναμεταξύ τους, ὡς ποὺ τὸ σκοτάδι ἔπιασε ν' ἀραιώνει, νὰ σπάζει, καὶ μιὰ ἀντιφεγγιὰ μεταλλική, ἀσπρογάλανη, ν' ἀναδίνεται γύρω. Πίσωθε, ὁ οὐρανὸς φωτιζόταν. Προχώρησαν ἀκόμα, ἀποχτώντας ὅλο καὶ περισσότερο ὑπόσταση, σχῆμα, ὄγκο, χρῶμα. Τώρα βαδίζανε κατηφορίζοντας σὲ μεγάλη, ἥρεμη πλαγιά. Ἡ μέρα ποὺ ξυπνοῦσε, εἴταν συννεφιασμένη.

Σταμάτησαν. Μπροστά, μιὰ σειρὰ ἀχαμνά, σκελετωμένα δεντράκια, ἔφραζε τὸν ὁρίζοντα. Τὸ μέρος εἴταν ἐπίπεδο, εἶδος μικρὸ ὀροπέδιο. Οἱ Φράγκοι ἁπλώνονταν στὰ πλάγια, τέντωναν τὴν παράταξή τους σὲ φάρδος, μὲ βάθος πολὺ μικρό. Ἀναζήτησε μὲ τὰ μάτια τὸν ἱππότη. Στὸ πλῆθος ἐκεῖνο τὶς πανοπλίες εἴταν δύσκολο νὰ τὸν ξεχωρίσει. Σεργιάνισε μπρός, πίσω, στὰ νῶτα τῆς παράταξης, καὶ τέλος τὸν ἀναγνώρισε δεξιά, κάτω ἀπὸ τὸ φλάμπουρό του. Ζύγωσε καὶ στάθηκε κι αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους του.

Ἀπὸ δῶ, σκύβοντας τὸ κεφάλι ἀνάμεσα στοὺς ὤμους τῶν μπροστινῶν του, μποροῦσε νὰ ἰδεῖ κάτω, στὴν πλαγιά, καὶ πέρα ἀκόμα. Ἀνάσανε στὸν ἀέρα τὴ μυρωδιὰ τῆς θάλασσας, κατάλαβε πὼς βρίσκονταν ἀντίκρυ σ' ἀκρογιάλι. Κατάφερε νὰ σπρωχτεῖ ἀνάμεσα στοὺς σεργέντες, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς βλαστήμιες τους, καὶ ξάνοιξε ἔτσι, κάτω, ὁλάκερο τὸ πεδίο. Τὴν ἴδια στιγμή, ὁ Τουρναί, ἀκούγοντας τοὺς ἄντρες του νὰ ταράζονται, γύρισε, τὸν εἶδε καὶ σταμάτησε γιὰ λίγο τὰ μάτια πάνω του. Οἱ σεργέντες σώπασαν.

Μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ποὺ δυνάμωνε, φάνηκαν κάτω, πίσω ἀπὸ θάμνους, νὰ σαλεύουν ἁρματωμένοι πεζοί. Εἴτανε σαγιτάτορες Φράγκοι κρυμμένοι. Τὰ σκυφτὰ κορμιά τους, τὰ κεφάλια ποὺ προβαίνανε μὲ προφύλαξη, δείχνανε πὼς κάτι φερμάρουν. Εἶναι τοῦτοι ἡ πρώτη γραμμὴ τῆς φράγκικης παράταξης, στοχάστηκε ὁ Σγουρός. Τώρα τί θὰ γίνει; τώρα τί θὰ γίνει; ἀναρωτιότανε σὰν ἄπλερος ποὺ εἴτανε σὲ μάχες, καὶ μαζί, σκοτεινά, ἔνιωθε μέσα του πὼς ὅλα τοῦτα, δὲ μοιάζανε καθόλου μὲ ὅ,τι εἶχε φανταστεῖ. Σὰν κάποιο ἀγρίμι νὰ παραμόνευαν οἱ μικροσκοπικοὶ ἄνθρωποι ἐκεῖ-κάτω. Ἡ ἀγωνία, κάτι ἀγριωπὸ σὰ λύπηση, ντροπὴ καὶ λαχτάρα μαζί, σὲ κυρίευε. Ἔψαξε μὲ τὸ μάτι του νὰ βρεῖ τὸ κυνῆγι καὶ παραξενεύτηκε ποὺ δὲν τὸ ἔβλεπε. Δεξιά, εἴτανε μιὰ ποταμιά, μὲ σγουροὺς ἀπὸ βλάστηση ὄχτους. Ξανάφερε τὸ μάτι στοὺς σαγιτάτορες καὶ μὲ κατάπληξη τοὺς εἶδε ξάφνου, δίχως λόγο φανερό, νὰ πηδᾶνε σὰν κεντρισμένοι ἀπὸ ἀλογόμυγα, νὰ στήνουν ὀρθὲς τὶς σαγίτες καὶ ν' ἀμολᾶνε τὶς νευρές. Σφύριγμα πλήθιο, ἀπανωτό, βίτσισε τὸν ἀέρα.

Σύγκαιρα, πέρα, ἀπὸ τὶς καλαμιὲς τοῦ ὄχτου, ἕνα βούκινο ἀπάντησε μ' ἄγριο μουκανητό, ὕστερα ἄλλο, κι ἄλλο. Τ' αὐτὶ τοῦ Σγουροῦ ξεχώρισε μακρυνὸ σάλαγο, φωνές. Δὲν πρόφτασε τίποτα πιὰ νὰ συλλογιστεῖ. Ἡ βαρειὰ παράταξη τῶν καβαλαρέων σείστηκε, ξεκίνησε ἀργά, κι αὐτὸς μαζί της. Μπροστὰ οἱ σαγιτάτορες εἴχανε χαθεῖ, σὰν ἀπὸ μαγεία. Εἶδε τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναὶ ποὺ κατέβαζε τὴ μακρυά του λόγχη. Μαζί, ὁλάκερο τὸ στῆθος τῆς γραμμῆς, πέρα ὡς πέρα, ὀρθοτρίχιασε ἀπὸ λόγχες ποὺ ξαμώνανε. Τὸ βάδισμα τῶν φαριῶν τάχυνε, τάχυνε.

Δὲν ἄκουγε πιὰ ὁ Σγουρὸς παρὰ τοὺς βρόντους τῆς καρδιᾶς του, ποὺ τὸν ξεκουφαῖναν. Δίχως νὰ νιώθει τί κάνει, χούφτιασε κι αὐτὸς τὴ λαβή, γύμνωσε τὸ σπαθί του. Κ' ἕνα κῦμα ἦρθε, τὸν τύλιξε, τὸν σήκωσε, τὸν συνεπῆρε.

Ἀπότομα ξαμολυμένα τὰ φαριά, εἶχαν ξεχυθεῖ τὸν κατήφορο. Μὲ παραζάλη σὰν τοῦ σίφουνα, κευρανωτὸ βροντοκόπημα, τρέχανε, καλπάζανε, πετοῦσαν. Ἡ μακρυὰ παράταξη, ἀφοῦ κυμάτισε στὸν κάμπο, σαρώνοντάς τον δρεπανωτά, ἔσπασε, καὶ τὰ φλάμπουρα, πλαταγίζοντας κροταλιστά, φεύγανε μπροστὰ σκόρπια, παρασυρμένα. Κυματερή, ἀνάκατη, ἀνεμιζόταν ἡ βουὴ ποὺ σέρνανε τὰ βούκινα. Μεθυσμένοι ἀπὸ τὴ ζάλη τῆς ὁρμῆς οἱ Φράγκοι σήκωσαν ἰαχὴ μεγάλη. «Μονζουὰ κι ἅγιος Διονύσης!» κράζαν ἄγρια καὶ σπιρουνίζανε τὰ φαριά τους. «Μονζουὰ κι ἅγιος - Διονύσης!» Κ' ἡ γῆ, πιομένη λὲς ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ μὲ λύσσα στόματα, ἔφευγε κάτωθε μὲ τρέλλα, στρούφιζε ὁλάκερη, σφύριζε, γινόταν ἄσπρος χείμαρρος, χανόταν.

Πέσανε κατάστηθα, τυφλά, πάνω στὶς καλαμιές, τὶς περάσανε πέρα ὣς πέρα σὰ νἄτανε φράχτης ἀπὸ φρύγανα, δρασκέλισαν τὰ χαλίκια τῆς ποταμιᾶς, σπάσανε κι ἄλλη σειρὰ καλαμιὲς καὶ παίρνοντας τὸν ἀνήφορο, βγήκανε πάνω. Ξάφνου, σὲ μιὰν ἀστραπή, τοὺς εἶδανε μπροστά τους. Εἶταν ἀντίκρυ οἱ Ἀραγωνέζοι, ὄρθιοι πάνω στὰ φαριά τους τὰ κατάφραχτα, ἀσάλευτοι σὰν τειχὶ ἀπὸ ἀτσάλι. Ὁ ἀέρας ἀηδόνισε γύρω ἀπὸ μεταλλικές, ἀόρατες βιτσιές. Ἀχαριαῖα καρφωμένοι ἀπὸ τὶς σαγίτες πάνω στὴν ὁρμή τους οἱ πρῶτοι Φράγκοι, κουτρουβαλίστηκαν χάμου, σωρὸς κουβάρι καβαλαρέοι κι ἄλογα. «Μονζουὰ κι ἅγιος Διονύσης!» κράζανε μανιακὰ οἱ ἄλλοι, σκεπάζοντας μὲ τὴν πολεμική τους τὴν κραυγὴ τὸ οὔρλιασμα τῶν χτυπημένων. Βρέχανε τώρα οἱ σαγίτες ἀπανωτά, κεντώντας μὲ ἀσημωτὲς βελονιὲς τὸν ἀέρα. Κυλιόντανε χάμου οἱ λαβωμένοι, κλωτσούσανε τὸν ἀέρα ἀνασκελωμένα τὰ φαριά, φλάμπουρα ραβδίζανε μὲ τὸ κοντάρι τους τὸ χῶμα, ὅμως οἱ ἄλλοι προσπερνώντας, πηδώντας πάνωθε, τρέχανε, τρέχανε, μὲ τὸ μάτι στεγνό, ἐπίμονα καρφωμένο στὴν ἀντικρυνὴ γραμμή, ποὺ πρόσμενε. Καὶ τέλος ἔφτασαν.

Βρόντος δαιμονικός, σκάζοντας σὰν ἀστροπελέκι, δόνησε τὸν κάμπο καὶ τὸ γιαλό. Μὲ τὴν τυφλὴ φορὰ τῆς πέτρας, οἱ Φράγκοι εἶχανε ριχτεῖ ὁλόσωμοι πάνω στοὺς Ἀραγωνέζους. Τὰ ὅπλα δὲν πρόκαμαν νὰ μεσολαβήσουν. Τσακίστηκαν οἱ λόγχες σὰν ἄχυρα, καὶ τινάχτηκαν κομμάτια τὰ κοντάρια τους στὸν ἀέρα. Ἀτσάλι μ' ἀτσάλι, φαρὶ μὲ φαρί, κορμὶ μὲ κορμὶ συγκρούστηκαν, ἀναπήδησαν ἀπὸ τὸ βρόντηγμα καὶ σωριάστηκαν χάμου, ἀνάκατα, μέταλλα, ἀνθρῶποι, ζῶα. Οἱ ἄλλοι, ποὺ φτάνανε πετώντας τὸ κατόπι, πήδηξαν μέσα στὸ σωρὸ ποὺ ἀνάβραζε πασαλειμμένος αἷμα καὶ χῶμα. Μπλέκανε κεῖ - μέσα, χτυπιόνταν μὲ τὶς σπάθες, σχίζανε κράνη, κεφαλές, δρεπανωτὰ θερίζανε, κάθετα πελέκαγαν, μπηχτὰ καρφώναν, κι ἀνάμεσα σ' ὅλη ἐκείνη τὴ μάνητα τῆς ζωῆς ἔβλεπες ἄντρες ὅλο σφρῖγος νὰ παίρνουνε ξάφνου τὴν ἀποσβολωμένη ἔκφραση τοῦ ἀντρείκελου ποὺ ἀνοίγει τὰ χέρια του δίχως νόημα, ἀναποδογυρίζει τσακισμένο τὸ κεφάλι του καὶ σωριάζεται κάτω μὲ μάτι ψόφιο καὶ θολό.

Ὁ Σγουρὸς δὲν εἶχε χάσει ἀπὸ μπροστά του τὸ φλάμπουρο τοῦ

Τουρναί. Μειονεχτικὰ θωρακισμένος γιὰ τέτοια σύγκρουση, εἶχε σ' ἀντάλλαγμα τὴν ἀπεδίκλωτη λευτεριὰ στὶς κινήσεις του καὶ τὴν πολύτιμη ἐλαφρότητα. Δίχως σκέψη ἢ συναίσθηση, ἀνεβοκατέβαζε σύνταχα, δεξιὰ - ζερβά, τὸ κοντὸ σπαθί του κ' ἔνιωθε ὡστόσο πὼς σπάνια τυχαίνει νὰ μὴ συναντήσει κάτι τὸ λεπίδι του. Ξεχώρισε ἔτσι ἀόρατα, σὲ φευγαλέες ματιές, κοντάρια νὰ θερίζονται ποὺ ξαμώνανε κατὰ τὸ στῆθος ἢ τὰ πλευρὰ τοῦ φαριοῦ του, κράνη νὰ βουλιάζουν καὶ νὰ κυλιοῦνται πέρα μὲ τσακισμένα τὰ λουριά, ἀρματωσιὲς διχτάτες νὰ χαράζονται τινάζοντας γύρω ἀχτιδωτὰ τοὺς ψιλούς τους κρίκους. Προχωροῦσε μὲ δυσκολία τὸ φαρί του, τσαλαβουτώντας σ' ἔδαφος ἀνώμαλο, ζωντανὸ ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Κάτι ἀνάβραζε ὁλοένα ἀπὸ κάτω, χέρια ἀπὸ κορμιὰ πολύπλοκα σηκώνονταν γαντζώνοντας μὲ τὰ δάχτυλά τους, πρόσωπα πελιδνὰ ζητώντας νὰ βγοῦνε στὸν ἀφρὸ τεντώνονταν γιὰ μιὰ στιγμὴ στὸ φῶς, καὶ πάλι, σὰν κάτι νὰ τὰ ρούφηξε, βούλιαζαν. Στὰ μάτια του μπροστὰ ὅλα μπερδεύονταν, ἔρχονταν βόλτα, ἀναβόσβηναν. Ἄκουγε στ' αὐτιά του τὸ σάλαγο τῆς μάχης καὶ τὴ βουὴ ἀπὸ τὸ αἷμα του. Ὅμως τὰ ρουθούνια του, τανυσμένα, γοργανάσαιναν τὸν πηχτὸ ἀέρα μὲ δίψα ἀκόρεστη, καὶ τὰ σφιγμένα δόντια του τὰ γαργάλιζε κάτι σὰν ἀγριμιοῦ πεῖνα.

Ἔτσι πολέμησαν ὡς ποὺ ὁ ἥλιος ψήλωσε καὶ γαλάγτωσε τὸν ἀτόφια συννεφιασμένο οὐρανό. Ἀγάλια - ἀγάλια οἱ σφιχτὲς μάζες ἀραίωναν, σκορπίζανε μέσα στὸν κάμπο, μπουλούκια ξεκόβονταν ἐδῶ - ἐκεῖ, παλεύοντας πάντα μὲ μάνητα, δίχως σχῆμα, μπερδεμένα, σὰν τέρατα μ' ἀρίφνητα ποδάρια ἀλόγου, ἀνθρώπινες κεφαλές, ἀτσάλινες φολίδες, λοφία πουπουλένια. Σπαρμένοι κατάχαμα στὸ λάσιο στῆθος τοῦ πλατύστερνου κάμπου κείτονταν ἢ ἀργοσάλευαν μπόγοι ἄμορφοι, κορμιὰ ἀνθρώπων καὶ ζώων σφαγμένων, σ' ὕστατο καὶ παράφορο ἀγκάλιασμα. Ἡ μεγάλη βουὴ ἁπλωνόταν ὡς πέρα, στὶς μασχάλες τῶν βουνῶν. Καὶ πέρα ἡ ἀτέρμονη θάλασσα, θαμπὴ καὶ σγουρωμένη, κυλοῦσε τὰ κύματά της ρυθμικά, τὰ ἔστελνε καταποδιαστὰ νὰ ξαπλωθοῦνε στ' ἀκρογιάλι, καὶ μουρμούριζε μ' ἀταραξία ρεμβαστικὴ τὸ μουσικό της τὸ τραγοῦδι.

Βαθμιαῖα μὰ σταθερὰ ἡ νίκη ἔγερνε πρὸς τὴ μεριὰ τῶν Ἀραγωνέζων. Ἀδιάκοπα πολεμώντας ἀπὸ τὴν αὐγή, οἱ Φράγκοι, ὅλο καὶ λιγόστευαν, ἀραίωναν, σκορπίζονταν, σμάρια ἐρημικὰ σὰν ξέρες στὸ πέλαγο τοῦ κάμπου. Ὀγδόντα σκουταρᾶτοι, ἕξη ἱππότες εἶχανε κιόλας πέσει αἰχμάλωτοι στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ, κ' ἔβλεπες συνοδίες ἀργοπερπάτητες, πένθιμες, νὰ διασχίζουν τὸ πεδίο τῆς μάχης τραβώντας πρὸς τὶς ἀραγμένες πιὸ πέρα κουρσάρικες ταρίδες. Στὸ μεταξύ, ἀπὸ τὶς γαλέρες ποὺ στέκονταν ἀσάλευτες καταμεσὶς στὸ λιμάνι, μ' ἀκινησία ἀδυσώπητη, ἄλλες ταρίδες ξεκολλούσανε, ξέχειλες ἀπὸ ἀρματωμένους, καὶ λάμνανε κουβαλώντας τους στὸ γιαλό. Προτοῦ ἀκόμα ἀράξουν, οἱ Ἀραγωνέζοι ρίχνανε τ' ἄλογά τους στὸ ξέβαθο νερό, πηδούσανε στὶς σέλλες καὶ χύνονταν καλπάζοντας στὴ μάχη, μπουλούκια - μπουλούκια, σὰν κοπάδια ἀκρίδες, σέρνοντας ἄγρια ἰαχή. Κάποιες ὁμάδες φράγκικες, χάνοντας τὸ ἠθικό τους, ἀπελπισμένες γιὰ τὴν ἔκβαση, εἶχανε πάρει πόδι, καὶ τώρα τὶς ἔβλεπες νὰ φεύγουν καλπάζοντας πέρα, κατὰ

κεῖθε ποὺ εἶχαν ἔρθει, μ' ἕνα φλάμπουρο στὴ μέση καὶ μερικὰ λοφία τσακισμένα ποὺ ἀνεμίζονταν θλιβερά.

Ὁ Τουρναὶ εἶχε βρεθεῖ μονάχος ἀνάμεσα σὲ πηχτὸ βοῦρκο ἀπὸ κορμιὰ σωριασμένα ἀνάκατα στὸ χῶμα. Ἀποκαμωμένο τὸ φαρί του βάδιζε μὲ δυσκολία, δρασκελώντας τοὺς λαβωμένους ποὺ μούγκριζαν, καὶ τὰ πτώματα. Τὸ δεξί του χέρι, σφίγγοντας πάντα τὸ κοντάρι, κρεμόταν ἀπαυδημένο, κι ἀπὸ τὴ λόγχη σούρωνε κ' ἔσταζε κάτω τὸ αἷμα ποὺ εἶχε δέσει, πηχτό. Τὸ πρόσωπο τοῦ ἱππότη εἶτανε πελιδνὸ καὶ τὸ μάτι του γυάλιζε χαμένο. Ὡστόσο ὁ σκουταρᾶτος του, ποὺ τὸ φαρί του εἶχε σκοτωθεῖ, κατόρθωσε νὰ βρεῖ ἄλλο, ὀρφανὸ ἀπὸ ἀναβάτη, τὸ καβαλίκεψε καὶ τώρα ἐρχότανε μ' ὀλόρθο πάντα τὸ κοντάρι ποὺ ἀνέμιζε τὸ φλάμπουρο ν' ἀκολουθήσει τὸν ἀφέντη του. Ἱππότης καὶ σκουταρᾶτος πορεύτηκαν ἔτσι γιὰ λίγο, ἄνεργοι, μέσα στὸ φριχτὸν κύκλο τῆς ἡσυχίας ποὺ εἶχε ἁπλωθεῖ γύρω, σὰ δυὸ φαντάσματα.

Ξάφνου ὁ Τουρναὶ ἀνασείστηκε. Τὸ νεκρὸ μάτι του σεργιάνιζε ἀπὸ συνήθεια τὸ πεδίο τῆς μάχης, ψάχνοντας νὰ ἰδεῖ ποῦ βρίσκονταν σὲ μεγαλείτερη ἀνάγκη οἱ ὁμόεθνοί του, γιὰ νὰ τοὺς δώσει ἕνα χέρι, ὅταν ξάνοιξε ἀριστερά, κατὰ τὸ γιαλό, ἕνα σφιχτὸ μπουλοῦκι Ἀραγωνέζους ποὺ ἔρχονταν καλπάζοντας. Εἶτανε συναγμένοι γύρω ἀπὸ φλάμπουρο ψηλό, ζωηρόχρωμο, ποὺ ἀνέμιζε μ' ἔπαρση τ' ἄλικα χρώματά του καὶ τὰ χρυσάφια. Στὴ μέση τῆς ὁμάδας ξεχώριζε ἕνας καβαλάρης μεγαλόκορμος, μ' ἀστραφτερὴ πανοπλία ἀπὸ ἀτσάλι ἀτόφιο, κράνος καὶ πλάκες τόσο λαμπικαρισμένα ποὺ θἄλεγες πὼς δὲν ἔχουνε πιὰ τὸ ἀσημωτὸ χρῶμα τοῦ μετάλλου παρὰ ἀντικαθρεφτίζουν ὑγρὰ τὸ γύρω κόσμο. Ζύγωναν, ὁ βαρὺς καὶ ρυθμικὸς γδοῦπος τῶν φαριῶν συντάραζε κιόλας τὴ γῆ.

Ὁ νεαρὸς ἱππότης τράβηξε νευρικὰ τὰ ρέτενα, τὸ φαρί του καρφώθηκε στὸν τόπο. Τὸ θολό του μάτι εἶχε ἀναπάντεχα σπιθίσει. Ἀνασηκώθηκε στὶς σκάλες τῆς σέλλας, στύλωσε τὸ κεφάλι του καὶ σαΐτεψε μὲ τὴ ματιὰ τὴν ἀπόσταση. Ἀπορημένος ὁ σκουταρᾶτος εἶχε κρατήσει κι αὐτὸς τὸ φαρί του καὶ κοίταζε τὸν ἀφέντη του μ' ἀνησυχία, μὴ νιώθοντας γιατί στέκονται ἐκεῖ, ἔτσι μονάχοι οἱ δυό τους κ' ἐκτεθειμένοι.

Οἱ Ἀραγωνέζοι φτάνανε. Ἀνάμεσά τους καὶ στοὺς δυὸ Φράγκους ἁπλωνόταν ἀνοιχτὸς χῶρος, πιτσιλισμένος μονάχα ἀπὸ δυὸ - τρεῖς σωροὺς ἄμορφα κουφάρια. Ὁ σκουταρᾶτος γύρισε γύρω τὸ κεφάλι, ψάχνοντας ἀνέλπιδα νὰ ἰδεῖ ἀπὸ πουθενὰ βοήθεια. Ἀλλοίμονο, τὸ ἤξερε: οἱ ἄνθρωποι τοῦ Τουρναὶ δὲ θἄρχονταν, εἴχανε σπείρει τὸν κάμπο μὲ τὰ κορμιά τους. Πέρα, δεξιά, ζερβά, οἱ τελευταῖοι Φράγκοι πρόβαλλαν τὴν τελευταία ἀντίσταση, κατρακυλοῦσαν ἀπὸ τὶς σέλλες τους ἀνάμεσα σὲ πλῆθος ἐχθρικὲς λόγχες ἢ ἔπεφταν αἰχμάλωτοι, ἀποκαμωμένοι, μ' ἄκαρπο σφαδασμό. Ξαναγύρισε τὰ μάτια στὸν ἀφέντη του λοιπὸν ὁ σκουταρᾶτος, χλωμὸς ἀλλὰ ἀποφασισμένος, κ' ἔσφιξε στὸ δεξί του τὸν κεφαλοσπάστη, τὸν σφαιρικὸ κι ἀγκαθωτό.

Ξάφνου ὁ Τουρναὶ γύρισε τὸ κεφάλι του.

— Τὸ φλάμπουρό μου! ἔκραξε. Σήκωσε ψηλὰ τὸ φλάμπουρό μου!

Ἡ φωνή του εἶχε κάτι τὸ σπαραχτικό.

Ὑπάκουσε ὁ σκουταρᾶτος. Στὸ ὄρθιο κοντάρι, τὸ ψαλλιδωτὸ φλά-

μπουρο ἀναδιπλώθηκε, φτεροκόπησε καὶ ξετύλιξε κυματερὰ τὸ χρωματιστὸ οἰκόσημο τῶν Τουρναί.

Ὁ ἱππότης εἶχε στηρίξει καλὰ τὴ λόγχη του στὴ μασχάλη, ἔσφιξε πάνω στὸ στῆθος του τὸ τριγωνικό του σκουτάρι.

—Ἄρχοντα Ντελιούρια! ἔσυρε φωνὴ μεγάλη. Ἄρχοντα Ντελιούρια, σὲ χαιρετῶ!

Ἔτσι εἶπε. Καὶ μαζί, σκύβοντας μπροστὰ τὸ κορμί, ἔμπηξε τὰ σπιρούνια στὴν κοιλιὰ τοῦ φαριοῦ του, τινάχτηκε μαζί του, ἕνα σῶμα, πάνω καὶ πέρα ἀπὸ τὴ γῆ, κ' ἔφυγε μπροστὰ σὰν τὸν ἄνεμο.

Οἱ Ἀραγωνέζοι, ἀντίκρυ, εἴχανε σταθεῖ σαστισμένοι. Δὲν πρόλαβαν νὰ πάρουνε θέση. Μονάχα ὁ ἀστραφτερὸς καβαλάρης εἶχε χαμηλώσει τὴ λόγχη του. Σὰ βράχος ξεθεμελιωμένος ποὺ κατρακυλάει ἀναπηδώντας, βουΐζοντας, ἀπὸ τὸ βουνό, ὁ Φράγκος εἶχε ριχτεῖ σύγκορμος πάνω στὸν Ἀραγωνέζο. Οἱ λόγχες τους τσακίστηκαν σὰ φρύγανα πάνω στὰ σκουτάρια. Ἄλογα κι ἀναβάτες γενήκανε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἕνα, λὲς κ' εἴτανε νὰ χωνέψουν σὲ μάζα μοναδική. Κι ὁ Ντελιούρια, μὲ ραγισμένο τὸ σκουτάρι του, τὰ ποδάρια του τιναγμένα ἀπὸ τὶς σκάλες, ἀναποδογυρίστηκε πάνω στὴ σέλλα του καὶ γκρεμίστηκε καταγῆς.

Αὐτὰ ὅλα γίνανε σὲ μιὰν ἀστραπή. Οἱ Ἀραγωνέζοι, θαμπωμένοι, εἶχαν ἀθέλητα παραμερίσει, καὶ τὰ φαριά τους, προγκώντας, τοὺς ἔσερναν κιόλας μακρυά. Τὰ κράτησαν τραβώντας ἄγρια τὰ ρέτενα, μπήγοντας οὐρλιάσματα λύσσας. Καθὼς εἴχανε σκορπίσει ἀχτιδωτὰ γύρω στὸν τόπο ὅπου οἱ δυὸ ἄρχοντες συγκρούστηκαν, στάθηκαν ἔτσι, κύκλος, ἀνορθώνοντας τὰ ζῶα στὰ πισινά. Τὰ μάτια τους, τεντωμένα, κοιτάζανε τὸν ἀρχηγό τους, ποὺ ἔμενε τώρα ἀσάλευτος στὸ χῶμα. Εἴτανε τελειωμένος; Σ' ὅλο τὸ διάστημα ποὺ αὐτοὶ παλεύανε νὰ μαζέψουν τὰ φαριά τους, ὁ Ντελιούρια δὲν ἔδινε κανένα σημάδι ζωῆς. Σκοτεινά, μέσα τους, εἴπανε πὼς ἴσαμε ἐδῶ εἴταν.

Τότε κάτι σὰν ἄνεμος καυτός, ἄγριος, ἦρθε νὰ τοὺς ζαλίσει τὰ φρένα. Ὁ Φράγκος εἶχε σταθεῖ παραδίπλα στὸν ἀμιράλη, δίχως λόγχη, καὶ τραβοῦσε ἤρεμα τὸ σπαθί του. Ἀτάραχος, τοὺς καρτεροῦσε. Ὁ σκουταρᾶτος του, πειθήνιος, ζύγωσε καὶ στάθηκε πίσω του μὲ τὸ φλάμπουρο πάντοτε ὄρθιο. Ὅμως οἱ πρῶτοι ἔρχονταν κιόλας καταπάνω τους καλπάζοντας, μὲ τὶς λόγχες τεντωμένες. Οἱ ἄλλοι χύθηκαν ἀπὸ γύρω, καταποδιαστά, σέρνοντας λάμψεις ἀτσάλινες, σὰν πεφτάστερα μέσα σ' ἀνοιξιάτικη νύχτα.

— Hierro, despierta te! κράζανε μεθυσμένοι, μὲ δόντια σφιγμένα, «Σίδερο, ξύπνα!», τὴν πολεμικὴ τοῦ τόπου τους κραυγή.

Μέσα στὸ κῦμα αὐτὸ ποὺ ὁλοῦθε τὸν ἔζωσε, ὁ Τουρναὶ σήκωσε πελεκητὰ τὴ σπάθα του μιά, δυό, τρεῖς φορές, ὕστερα τρέκλισε, κλονίστηκε, βούλιαξε. Τὸ φαρί του γονάτιζε, ἔπεφτε μ' ἀνοιγμένη τὴν κοιλιά του. Καὶ τὸ φλάμπουρο ποὺ πῆγε κ' ἦρθε, ἀνεμίζοντας πάνω ἀπὸ τὴ σύρραξη τὸ οἰκόσημο, σὰν ἄλμπουρο καραβιοῦ ποὺ φουντάρει, τέλος ἔγειρε κι αὐτό, χάθηκε.

Εἴχανε κάνει κύκλο γύρω στὸ σημεῖο ποὺ καταποντίστηκε τὸ παλληκάρι, καὶ μὲ τὶς μακρυές τους λόγχες κεντοῦσαν, ἀνασκάλευαν τὸ βυθό. Γονατιστὸς ἐκεῖνος, μὲ τὸ μεγάλο του τριγωνικὸ σκουτάρι στηρι-

γμένο στὴ γῆ, ὀχυρωμένος ἔτσι ποὺ μονάχα τὸ κεφάλι του νὰ προβαίνει, πάλευε μὲ τὸ σπαθί του ν' ἀποκρούσει τὶς μπηχτές. Σὰ στενὲς γλῶσσες φιδιῶν λαστιχάροντας ξαμώνανε οἱ λόγχες γύρωθε καὶ τὸν κεντοῦσαν. Ὅμως κρατοῦσε ἀκόμα ἡ διχτάτη ἀρματωσιά του. Τὰ φαριά, φρενιασμένα, μὲ μάτι γουρλωτό, ὀρθώνονταν στὰ πισινά τους τὰ ποδάρια καὶ μὲ τὰ μπροστινὰ δέρνανε τὸν ἀέρα πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

Πάλαιψε ἔτσι γιὰ κάμποσο, χλωμός, μὲ τὰ χείλη του σφιγμένα. Στὸ πρόσωπό του, ποὺ εἶχε πετρώσει καὶ δὲν ἔκανε καμμιὰ σύσπαση, παράδοξη γαλήνη εἶταν τώρα ἁπλωμένη, ἀταραξία μαρμάρινη. Μονάχα ἡ ματιά του, λαμπερὴ μέσα στὴ σκιά, γοργή, πετάριζε δῶθε, κεῖθε, προλάβαινε τὸν κίνδυνο, τὸν ἔκοβε μεσοδρομίς, γιὰ νὰ ξαναρχίσει πάλι. Μπροστά του, ξαπλωμένος στρωτά, ἔμενε ὁ σκουταρᾶτος, ἀσάλευτος. Ἕνα στενὸ μαυροκόκκινο ρυάκι εἶχε σουρώσει ἀπὸ τὸ μπλάβο χεῖλι του καὶ χάραζε τὸ χωνεμένο μάγουλό του. Ἀπὸ πάνω, στὸ σφιχτὸ χῶρο, σὰ στόμιο πηγαδιοῦ, οἱ σπαθιὲς σταυρώνανε σύνταχες τὸ γαλαχτωμένο καὶ φεγγερὸ κομμάτι τ' οὐρανοῦ, σφυρίζοντας μὲ πεισματερὸ τρόχισμα, κρούονταν ξερά, μεταλλικά, λεπίδα μὲ λεπίδα. Γοργές, στριμωχτὲς ξεφύσαιναν οἱ ἀνάσες. Κι ὁ ἱππότης τὸν ἔβλεπε τὸν Μεγάλον Ἀφέντη νἄρχεται, νὰ κοντοζυγώνει, ἰσκιώνοντας τὸ ὕστερο κομμάτι τ' οὐρανοῦ ποὺ ὅλο καὶ στενεύει πάνωθέ του.

Ἐκεῖ, νιώθει κάτι ζωντανό, ζεστό, ν' ἀναδεύεται δίπλα του καὶ νὰ κολλάει στὸ πλευρό του. Δὲ μπορεῖ νὰ κοιτάξει, δὲν προφταίνει, ὅμως τοῦ φαίνεται σὰν καὶ μιὰ ζωὴ νὰ φυτρώνει μέσ' ἀπὸ τὸ χῶμα. Ἕνα χέρι ξένο σηκώνεται δίπλα στὸ δικό του, κρατώντας κοντὸ σπαθί, κι ἀρχίζει νὰ πελεκάει σύνταχα, ἀραιώνοντας τὸ ἀγκαθερὸ σφίξιμο ἀπὸ γύρω. Ἕνα, ὕστερα δεύτερο φαρὶ σωριάζεται, μὲ τρύπια τὴν κοιλιά, παρασέρνοντας στὸ πέσιμο τὸν ἀναβάτη. Οἱ ἐχθροὶ σὰ νὰ σάστισαν. Τονωμένος ἀναφτερώνεται κι αὐτὸς καὶ νιώθει τώρα λιγότερο βαρὺ τὸ χέρι σου. Γυρίζοντας μύλο τὸ σπαθί του, χαλαρώνει τὸ σφίξιμο ποὺ πήγαινε νὰ τὸν πνίξει. Καὶ μαζί, ἀθέλητα, μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ, νιώθει νὰ στέκεται δίπλα του, ἀδερφικὰ γονατισμένος, συμμαχητής, ὁ ἀλλόκοτος ἐκεῖνος Ρωμιὸς ποὺ τὸν ἀκολούθησε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα.

Μιὰ φωνὴ δυνατή, προσταχτική, ἀκούστηκε νὰ ἔρχεται ἀπὸ κάπου, σὰν ἀπὸ τὸν οὐρανό. Οἱ λόγχες γύρω ἀποσύρθηκαν, ὁ φονικὸς κύκλος ξέσφιξε. Ζαλισμένος, μὲ τὰ μάτια θολά, ὁ ἱππότης εἶχε γείρει τὸ κεφάλι, καὶ τὸ χέρι του ποὺ κρατοῦσε τὸ σπαθὶ ἔπεσε βαρύ, μολυβένιο στὴ γῆ. Ἔνιωσε ἕνα μπράτσο γερὸ ποὺ ξαφνικὰ τὸν ἀγκάλιαζε καὶ τὸν ἔσφιγγε νὰ τὸν στηρίξει. Ὁ νεαρὸς Ρωμιὸς σηκώθηκε ὄρθιος δίπλα, ὑποβαστάζοντας πάντα τὸν συμπολεμιστή του.

Ἀνάμεσα στοὺς ἐχθροὺς ποὺ εἶχανε παραμερίσει σαστισμένοι, πρόβαλλε τώρα ἕνα καινούργιο πρόσωπο. Εἶτανε πολεμιστὴς μεγαλόκορμος, μ' ἀρματωσιὰ ἀστραφτερή, καὶ ζύγωνε πεζός, μ' ἀργὸ βῆμα. Οἱ Ἀραγωνέζοι σταμάτησαν ἀπορημένοι καὶ χαμήλωσαν τὶς λόγχες τους στὴ γῆ, εὐλαβικά. Προχώρησε ὁ πεζὸς πολεμιστὴς καὶ στάθηκε μπροστὰ στ' ὁλόρθο σύμπλεγμα τῶν δυὸ ποὺ εἶχαν ἀπομείνει νὰ μάχονται τελευταῖοι. Εἶταν ξεσκούφωτος. Ὁ ἄνεμος τῆς θάλασσας σιγανέμιζε τὰ ψαρά του, σγουρὰ μαλλιά.

—"Αρχοντα Ντελιούρια, λέει βλέποντάς τον ὁ Τουρναὶ καὶ στυλώνει μὲ θέληση σκληρὴ τὰ πόδια του στὴ γῆ. Δὲν πέθανες! Καὶ πάλι λοιπὸν μ' ἔχεις νικήσει.

Δὲ μίλησε ὁ ξένος. Τὸ ἀρχοντικό του πρόσωπο φανέρωνε μιὰν ἠρεμία συλλογισμένη, μελαγχολική.

Κοιτάχτηκαν στὰ μάτια οἱ τρεῖς ἄντρες, ὁ ψαρρομάλλης, ὁ ξανθὸς κι ὁ καστανός. Κοιτάχτηκαν δίχως νὰ μιλᾶνε. Κι ὁ Φράγκος γύρισε τὴ ματιά του γύρω, στὸ μεγάλον κάμπο, τὸν σπαρμένο μὲ τὰ κουφάρια τῶν δικῶν του, στὸν κάμπο ποὺ εἶχε πιὰ σωπάσει, τὴν ξανάφερε στὸν 'Αραγωνέζο, χούφτιασε ἀπὸ τὴ λεπίδα τὸ ματωμένο του σπαθὶ καὶ τοῦ τ' ἅπλωσε δίχως λέξη.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ο ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

ΕΦΤΑΣΕ δειλινὸ στὴν Καλαμάτα τὸ μαντᾶτο τῆς καταστροφῆς. Δυὸ Φράγκοι ἀπὸ τοὺς νικημένους, ἕνας ἱππότης κ᾿ ἕνας σκουταρᾶτος, παρουσιάστηκαν στὴ σιδερόπορτα τοῦ κάστρου καραβοτσακισμένοι. Εἴχανε κουρελιασμένα ἐπιλωρίκια, λασπωμένες ἁρματωσιές, βουλιαγμένο κράνος ὁ σκουταρᾶτος, εἴτανε δίχως κράνος, μὲ τὰ μαλλιὰ ἀκατάστατα κ᾿ ἱδρωκοπημένα, ὁ ἱππότης. Τὰ φαριά τους, τὰ δανεικά, γιατὶ τὰ δικά τους εἴχανε σφαχτεῖ ἐκεῖ - κάτω, κρεμούσανε τὰ κεφάλια τους στὴ γῆ, κι ἀπὸ τὰ τεζαρισμένα χείλη τους σούρωνε καὶ στάλαζε χάμω σάλιο ἀφρισμένο.

Ἡ πριγκηπέσσα τὴν ὥρα κείνη, βρισκότανε στὸ κουβοῦκλι της.

Καθισμένη στὴν κασσέλα, μπροστὰ στὸ παραθύρι, ἀγνάντευε τὴ θάλασσα, πέρα, κι ὀσμιζότανε ἀφαιρεμένα τὴν ἀνάσα τοῦ βασιλικοῦ. Ἡ πολιτεία, κάτω, ζάρωνε κιόλας στὴ βραδυνή της περισυλλογή. Τὰ σήμαντρα τοῦ ἑσπερινοῦ εἶχαν ἀπὸ ὥρα σωπάσει.

Μπῆκε ὁ τσαμπρελιάνος ταραγμένος, δαγκώνοντας τὰ χείλη του, καὶ τῆς ἀνάγγειλε πὼς ἕνας ἱππότης, ἀπὸ κείνους τοῦ Ζόγκλου, ζητοῦσε νὰ τῆς παρουσιαστεῖ. Τὰ μάτια της, τὰ χαυνωμένα στὴν αἰώνιά τους ρέμδη, ἄναψαν. Μόλις σήμερα τὸ πρωῒ εἶχε μάθει τὰ ὀνόματα τῶν πολεμιστάδων ποὺ φύγανε γιὰ τὴν παράτολμη ἐπιχείρηση.

— Νὰ ὁρίσει ἀμέσως! πρόσταξε τὸν τσαμπρελιάνο.

Κι ὅταν ὁ πολεμιστὴς μπῆκε στὸ κουδοῦκλι γεμᾶτος ἀμηχανία καὶ συστολή, κι ἔταν ἐκείνη τὸν εἶδε ἔτσι συντριμμένον, ἡ καρδιά της ἔδωσε ἕνα χτύπο βαθὺ καὶ σταμάτησε, γιατὶ δραματίστηκε μὲ τὸ πρῶτο τὴν ἀπέραντη εἰκόνα τοῦ χαμοῦ.

— Μιλῆστε, ἄρχοντα ἱππότη! ἔκανε ξέπνοη μὲ χείλη πανιασμένα.

Ὁ ἄντρας στεκότανε παράμερα, στὴν κώχη τοῦ τοίχου ποὺ τὸν ἔσβηνε ἡ βραδυνὴ σκιά. Ἄνοιξε τὰ χέρια του καὶ τ' ἄφησε νὰ ξαναπέσουν δίχως λέξη, μὲ συντριβὴ βουβή.

— Λοιπόν; τὸν ξαναρώτησε.

Κρατοῦσε τὸ κεφάλι του σκυφτό. Σήκωσε τὰ ντροπιασμένα μάτια του, τὴν κοίταξε φευγαλέα, τὰ ξαναχαμήλωσε.

— Εἴμαστε νικημένοι, κυρία, πρόφερε τέλος.

Καὶ μὲ λίγα λόγια, ποὺ βγαίνανε κι αὐτὰ ἀπὸ τὸ σφιγμένο λαρύγγι του μὲ κόπο, τῆς ἀνιστόρησε ἀδέξια τὴ σύγκουση μὲ τοὺς Ἀραγωνέζους, τὴν ἧττα τῶν Φράγκων, τὸ θρίαμβο τοῦ Ντελιούρια.

Τῆς εἶπε κι ἄλλα, γιὰ τὴν ὑπέρτερη δύναμη τοῦ ἐχθροῦ, γιὰ τὴν πλενονεχτική του θέση, γιὰ τὴν ἀντρεία τῶν βασσάλων της. Ὅμως αὐτὴ δὲν ἄκουγε πιά. Μὲ τὸ βλέμμα θολό, γυρισμένο πάλι ἔξω, στὸν ὁρίζοντα ποὺ βράδυαζε, ἔβλεπε ν' ἁπλώνεται κεῖ κάτω ἕνας κάμπος φαρδύς, σπαρμένος μὲ κορμιά, φλάμπουρα κουρελιασμένα, σκουτάρια ποὺ ράγισαν, καὶ καταμεσίς του, ξαπλωμένο ἀνάσκελα, ἕνα νεαρὸ παλληκάρι δίχως ἁρματωσιά, ποὺ τὰ καστανὰ μαλλιά του ἁπλώνονται ἀχτιδωτὰ γύρω, στὴ γῆ, κι ἀπὸ τὸ πλευρό του ἀργοκυλάει ἕνα ρυάκι ζεστὸ αἷμα.

— Καὶ χάθηκαν . . . ὅλοι; ρώτησε μὲ χείλη τρεμάμενα.

Ὁ κρυφὸς πόθος νὰ δικαιολογήσει τὴ φυγή του μεγαλοποιώντας τὴ φθορά, τὸ θέριεμα τῆς φαντασίας ἀπὸ τὸ φόβο, ὁρμήνεψαν στὸν ἱππότη τὴν ἀπόκρισή του:

—Ὅλοι, κυρία. Ὅλοι, ἐξὸν ἀπὸ τὸν ταπεινὸ δοῦλο, ποὺ βλέπει μπροστά της τώρα ἡ χάρη σου, τὸ σκουταρᾶτο του κι ἀκόμα κάποιους ἄλλους, λιγοστούς, ποὺ γυρίζουν ξοπίσω μου στὴν Καλαμάτα.

Στάθηκε καὶ τὸν ἄκουσε πίνοντας ἄπληστα τὰ λόγια του. Πρόσμενε τὴ συνέχεια, μὰ σὰν τὸν εἶδε νὰ σταματάει, πῆρε τὴν ἀπόφαση καὶ τὸν ρώτησε ὀνομαστικὰ γιὰ μερικούς, σκόρπια, ὅποιους τῆς ἔρχονταν πρόχειρα στὸ νοῦ. «Κι ὁ τάδε; κι ὁ δεῖνα; τί εἶχαν γίνει;» Ἡ ἀπόκριση στάθηκε στερεότυπη, ἀδυσώπητη: Νεκροί!

Νεκροί!

Γύρισε πάλι τὰ μάτια της ἔξω, ἀμίλητη. Κάτι ὡς τώρα ἀνυποψίαστο τσακίστηκε μέσα της καὶ σωριάστηκε βουβά, σὰ στάχτη. Μεμιᾶς ἔνιωθε τὸν ἑαυτό της γυμνωμένον πάλι ἀπὸ τὸ πουπουλένιο ἐκεῖνο ντύμα ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ τῆς ζεσταίνει τὴν ὕπαρξη σιγὰ - σιγά. Στὸ βλέμμα της θαμπόφεξε ἡ παγερή, ἡ παλιὰ ἀσπράδα τοῦ μαρμάρου.

— Καλά, εἶπε βαριά, σκληρά. Δὲ σᾶς θέλω τίποτ' ἄλλο.

Καὶ τοῦ ἔγνεψε ν' ἀποσυρθεῖ.

Τὴν ἄλλη μέρα ἦρθανε κι ἄλλοι πολεμιστάδες. Εἴτανε περισσότεροι ἀπ' ὅσους θὰ περίμενε κανένας ὕστερα ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τοῦ πρώτου. Ἡ αὐλὴ τοῦ κάστρου εἶχε ζωντανέψει τώρα ἀπὸ ἕνα ἀδιάκοπο σῦρε κ' ἔλα, καβαλαρέους ποὺ πέζευαν, ἄλογα ποὺ χλιμίντριζαν, σκουταράτους ποὺ ξαρματώνανε τοὺς ἀφεντάδες τους ἢ ποὺ βοηθάγανε τοὺς λαβωμένους ν' ἀνέβουνε τὰ σκαλιὰ τοῦ ἀρχοντικοῦ. Βρήκανε δουλειὰ κ' οἱ κυράδες τῆς κούρτης κι ὁλημερὶς πιὰ τρέχανε δῶθε - κεῖθε πολυάσχολες, πλένανε μὲ κρασὶ τὶς λαβωματιές, φτιάνανε ξαντό, ἄλλαζαν ἐπιδέσμους. Ἀναπάντεχα, ὁ βαθμιαῖος γυρισμὸς τῶν νικημένων τοῦ Ζόγκλου πῆρε ἕναν τόνο ἀνομολόγητου πανηγυριοῦ. Ξύπνησε τὸ λαγοκοιμισμένο ἐνδιαφέρο γιὰ τὴ ζωή, κ' ἡ ζωὴ ἄλλαξε ρυθμὸ κι ὄψη.

Μέσα στὴ φρεσκαδούρα τούτη, ποὺ τὴν κρυφοτάραζε καὶ κάποια κρυφὴ ἀγωνία — ἡ σκέψη πὼς ὁ Ντελιούριας τὸ κάτω - κάτω εἶναι νικητής, πὼς ἡ θάλασσα γίνεται τώρα ἀκόμα πιὸ ἐπικίνδυνη ἀφοῦ ἡ στεριὰ ἔχει χάσει κάμποσους ἀπὸ τοὺς ἄξιους ὑπερασπιστές της—, ἡ απόφαση τῆς πριγκηπέσσας νὰ ξεσηκώσει τὴν κούρτη καὶ νὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα ἔπεσε σὰν ξαφνικό. Πάγωσαν ὅλοι ὅταν τ' ἄκουσαν, διστάσανε στὴν ἀρχὴ νὰ τὸ πιστέψουν, ἀναζήτησαν ὕστερα μιὰν ἐξήγηση καὶ τέλος εἴπανε μὲ τὸ νοῦ τους πὼς τὸ πριγκηπᾶτο τρέχει κίνδυνο μεγάλο κ' ἡ πριγκηπέσσα πάει νὰ μπεῖ κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ ἀφέντη της.

—Ὅμως ὁ πρίγκηπας βρίσκεται ἀκόμα στὴν Ἀνάπολη . . .

— Στείλανε νὰ τὸν φέρουν πίσω.

Τὰ συμπεράσματα τῆς πρόχειρης λογικῆς πήρανε μὲ τὸ πρῶτο ἀξία καὶ βάρος ἐμπιστευτικῆς πληροφορίας. Ὁ πρίγκηπας θάρθει, ὁ πρίγκηπας ἔρχεται. Κάτι μεγάλο κακὸ ἑτοιμάζεται ἀπὸ τὴ θάλασσα· αὐτὸ εἶναι!

Ἡ βάγια ὡστόσο, ποὺ βρισκότανε στὴν πιὸ στενὴ ἀπ' ὅλους ἐπαφὴ μὲ τὴν πριγκηπέσσα, δὲ μποροῦσε νὰ πιστέψει τὶς διαδόσεις. Τὴν παραμονὴ τοῦ ξεκινήματος γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα, βρῆκε τὴν Ἰζαμπώ, ὅπως καὶ κάθε μέρα τώρα στερνά, καθισμένην ὁλομόναχη στὸ κουβοῦκλι της.

— Γιατί κάθεσαι αὐτοῦ χάμω, χαρδούλα μου, καὶ μαραζώνεις; Γιατί δὲν κατεβαίνεις νὰ πάρεις ἀέρα στὸ περιβολάκι σου;

Ἡ Ἰζαμπὼ φαινόταν ἤρεμη. Ἤρεμη κι ἀδιάφορη. Ἔκανε μιὰ χειρονομία ἀδειανὴ ἀπὸ νόημα.

— Μ' ἀρέσει καλλίτερα ἐδῶ.

—Ὅμως πρῶτα, κάθε δειλινὸ τέτοιαν ὥρα . . .

Ἡ πριγκηπέσσα σήκωσε τὸ χέρι της μὲ κάποιαν ἀδημονία. Τ' ἄφησε νὰ ξαναπέσει. Σὰ νᾶθελε κάτι νὰ πεῖ καὶ τὸ μετάνιωσε.

—Ἔλα νὰ κατέβουμε μαζί, ἔλα νὰ σὲ χαρῶ, ἐπέμεινε ἡ βάγια.

Ὁ μακρὺς ἄσπρος λαιμὸς λύγισε λοξά, τὸ κεφάλι ἔγειρε ἀνάλαφρα στὸν ὦμο.

— Δὲ θέλω, βάγια, εἶπε σιγά, δὲ θέλω πιὰ νὰ καθήσω κάτω ἀπὸ τὴ ροδιά.

Καὶ σὲ λίγο :

— Βάγια...

— Καλή μου !

— Βάγια, πές μου, εἶν' ἀλήθεια λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέει τὸ σημάδι ;

— Ποιὸ σημάδι ; ἀναστατώθηκε ἡ βάγια.

— Τὸ σημάδι ποὺ ἔχω στὸ μελίγγι μου. Νά, ἐδῶ...

Καί, λέγοντας, πασπάτευε μὲ τὰ δάχτυλά της τὴν ἄκρη τοῦ ἀριστεροῦ της τοῦ φρυδιοῦ.

Ἡ βάγια σηκώθηκε φρενιασμένη. «Τ' εἴτανε πάλι αὐτά ; ποιὸς πῆγε καὶ τῆς σφύριξε τέτοιες παλαβομάρες !...»

—Ὄχι, ὄχι, τὸ ξέρω. Κ' ἐσὺ τὸ ξέρεις, βάγια. Τὸ σημάδι λέει ἀλήθεια. Δὲ θὰ χαρῶ ποτέ μου ὅ,τι ἀγαπῶ.

Τῆς τὸ εἶχε πεῖ, ἐδῶ καὶ χρόνια, μιὰ γριὰ διακονιάρα, ἐκεῖ κάτω στὴν Ἀνάπολη, στὸ κάστρο τοῦ Αὐγοῦ. Μιὰ γριὰ ποὺ ζητιάνευε μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα. Κι ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη δὲν τὴν ξανάδε, λὲς κ' εἶχε ἔρθει ἀπὸ ἀλαργινή, ἄγνωστη χώρα, μονάχα γιὰ νὰ τῆς τὸ πεῖ. Λίγες μέρες ἀργότερα, πέθανε ὁ Φίλιππος ντ' Ἀνζού.

—Ὅμως τὸ συχωρεμένο τὸν πρῶτο σου ἄντρα... ἄρχισε τώρα ἡ βάγια ἀναγκασμένη ν' ἀναθυμηθεῖ τὰ παλιά.

— Δὲν τὸν εἶχα ἀπὸ ἔρωτα, ξέρω. Ὅμως πέθανε, δὲν πέθανε ; Ἐκεῖ νὰ δεῖς ! Πέθανε, καὶ δὲ χάρηκα τὸ γάμο μου. Κ' ἔζησα χήρα καὶ φυλακισμένη, σκλάβα πές, τὰ καλλίτερα χρόνια μου.

Ἄλαλη ἀπόμεινε ἡ βάγια. Πρώτη φορὰ τὴν ἄκουγε τὴν ψυχοκόρη της νὰ μιλάει μὲ πόνο, μὲ συγκίνηση, μὲ κάποια τρυφερότητα, γιὰ τὸν ἑαυτό της. Στάθηκε ζαλισμένη νὰ τὴν κοιτάζει. Σὰ νὰ μὴν τὴν ἀναγνώριζε.

—Ἔλα, ἔλα. Καιρὸς νὰ ἑτοιμαζόμαστε γιὰ τὸ ταξίδι ! ἔκανε μὲ ψεύτικη βιάση ἡ Ἰζαμπὼ κόβοντας τὴ σιωπὴ ἀπότομα, σὰ νὰ εἶχε μετανιώσει γιατὶ προδόθηκε.

Ἔφυγαν τὴν ἄλλη μέρα, χαράματα. Ἔφυγαν, κ' εἴτανε μακρυὰ συνοδία, πλουμιστή, ὁλάκερη ἡ κούρτη, κυράδες στολισμένες, κι ἄρχοντες, καὶ σκουταρᾶτοι ἀρματωμένοι, σεργέντες, παιδόπουλα. Γιὰ ὥρα πολλὴ κρουνέλιασαν, φαριὰ καὶ μουλάρια, κροταλίζοντας στοὺς δρόμους τῆς Καλαμάτας. Ὅμως πόσο διαφορετικὰ εἴταν ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τῆς κυρᾶς τῆς Ἄκοβας ! Οὔτε σουραύλια ἐδῶ, οὔτε χάχανα, οὔτε γελούμενο κουβεντολόϊ. Πήγαιναν ἀμίλητοι καὶ συλλογισμένοι, πρῶτα ἕνα σῶμα σεργέντες γιὰ ἐμπροσθοφυλακή, ὕστερα κάποιοι ἱππότες, ἡ πριγκηπέσσα μὲ τὸν καπελάνο της καὶ τὸν τσαμπρελιάνο, ἡ βάγια, οἱ γυναῖκες, οἱ σκουταρᾶτοι, τὰ μουλάρια μὲ τὶς ἀποσκευές, καὶ τέλος, ὀπισθοφυλακή, ἄλλο σμάρι σεργέντες. Οἱ Καλαματιανοὶ εἴδανε τὸ φλάμπουρο τῆς πριγκηπέσσας νὰ ξεμακραίνει ἀκυμάτιστο μέσα στὸν ἀσάλευτο ἀνοιξιάτη ἀέρα, κρεμασμένο γύρω στὸ κοντάρι θλιβερά.

Ἀμίλητο καὶ σκυθρωπὸ στάθηκε ὁλάκερο τὸ ταξίδι. Ὅσο ζύγωναν

στ' ἀκρογιάλι τόσο μεγάλωνε κ' ἡ βαρυθυμιά. Νευρικοὶ γίνονταν οἱ ἄντρες κ' ἡ ἀνησυχία τῶν γυναικῶν ἄρχιζε νὰ ξεμυτίζει. Σὰ φάνηκε ἡ βαθυγάλανη γραμμὴ τῆς θάλασσας, τὰ μάτια ἀγρίεψαν καὶ στυλώθηκαν πάνω της ὑποψιασμένα. Οἱ σεργέντες προχώρησαν μὲ προφύλαξη, σφίγγοντας στὶς ἀτσαλόπλεχτες γροθιές τους τὶς λόγχες, κ' οἱ γυναῖκες κράτησαν τὰ δικά τους τὰ ζῶα πιὸ πίσω. Τὸ πέλαγο φαινόταν ἔρημο ὅσο ποὺ φτάνει δεξιά, ζερβὰ ἢ μπρὸς τὸ μάτι. Πήρανε τὴν κορδέλλα τοῦ γιαλοῦ καὶ συνέχισαν τὸ δρόμο τους γοργά, ἔχοντας τὰ μάτια τους πάντα γυρισμένα κατὰ τὴ θάλασσα.

Ἡ πριγκηπέσσα, καθὼς πάντα, δειχνόταν ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες ἡ πιὸ ψύχραιμη. Μονάχα αὐτὴ δὲν κοίταζε τὸ πέλαγο καὶ τὸ μάτι της καρφωνόταν ἴσια μπρός, χωρὶς νὰ βλέπει. Εἴτανε θολὸ τὸ μάτι της κι ὅλο ἀπάθεια, στεγνὴ ἀδιαφορία. Κι ὅμως ἔβιαζε τὸ φαρί της νὰ προχωρήσει, μὲ τὸ τακοῦνι, μηχανικά, τοῦ ἔκρουε τὴν κοιλιά. Κρυφὴ βιασύνη εἴτανε χυμένη στὸ αἷμα της, ἀπὸ ἄλλη ὅμως αἰτία. Ἔφευγε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ἡ Ἰζαμπὼ κυνηγημένη, ταραχὴ τὴν συνεῖχε ἀλλόκοτη, πόθος ἀπὸ κάπου νὰ ξεφύγει, κάπου νὰ φτάσει, ἀλλὰ δίχως κι αὐτὴ ἡ ἴδια νὰ ξέρει ποῦ καὶ γιατί.

Δὲ σταμάτησε στὴν Ἀνδραβίδα. Κατέβηκε μ' ὁλάκερη τὴν κούρτη στὴν Κλαρέντζα, κ' ἐκεῖ πέζεψε. Σκληράδα πρωτόφαντη εἴτανε τώρα χυμένη στὸ πρόσωπό της, σὰν καὶ νὰ τὸ ἀργάστηκε στὸ μεταξὺ ὁ ἀνοιχτὸς ἀέρας τοῦ κάμπου καὶ τοῦ γιαλοῦ. Πέζεψε στὴν καλή της τὴν πολιτεία κ' εὐθὺς ἀμέσως σύναξε γύρω της τὴν κούρτη. Ὁ πρίγκηπας ἔλειπε, λοιπὸν εἴταν αὐτὴ τώρα ἀναγκασμένη νὰ γνοιαστεῖ γιὰ τὶς ὑποθέσεις τοῦ πριγκηπάτου. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἡ ἧττα τοῦ Ζόγκλου. Ἤθελε νὰ πάρει ἀναφορὲς λεπτομερειακὲς κ' ὑπεύθυνες, ν' ἀναμετρήσει τὴν ἔκταση τῆς ζημιᾶς, ν' ἀποφασίσει τί ἀπέμενε νὰ γίνει.

Ὁ Ντελιούρια δὲν εἶχε ξεμακρύνει ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς Ἀχαΐας. Κάπου ἐδῶ στὰ παράλια γύριζε, αὐτὸ τ' ἀνάφεραν μπροστὰ στὴ συναγμένη κούρτη αὐτόπτες ποὺ εἴχανε δεῖ τὰ πλευτικά του ν' ἀρμενίζουν κοπαδιαστά, κι ἀνάμεσά τους, καμαρωτή, γεμάτη ἔπαρση, τὴν κόκκινη γαλέρα, τὴ δική του. Πάνω στὶς κουβέρτες καὶ μέσα στ' ἀμπάρια τους οἱ ἀραγωνέζικες γαλέρες κουβαλοῦσαν τοὺς Φράγκους αἰχμαλώτους, καὶ τὸν Γεώργιο Γκύζη, καὶ τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναί, ἔξη ἱππότες, ὀγδόντα σκουταράτους.

—Ἔξη ἱππότες!, ὀγδόντα σκουταρᾶτοι! ἔκραξε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ πετάχτηκε ὄρθια, σφίγγοντας στὴ γροθιά της τὸ ἀκουμπιστῆρι τοῦ θρονιοῦ της. Ἐμένα δὲ μοῦ εἴχανε πεῖ γιὰ αἰχμαλώτους.

Στενόχωρη σιωπὴ ἁπλώθηκε στὴν κούρτη. Κανένας ἴσαμε κείνη τὴ στιγμὴ δὲν ἤξερε τίποτα βέβαιο, τώρα μονάχα γινόταν ὁ ἀπολογισμός.

Γύρισε τὸ βλέμμα της ὀργισμένο δεξιά, ζερβά, κ' ὕστερα ξανακάθησε. Τὸ μέτωπό της εἶχε γίνει τώρα ἀκόμα πιὸ σκληρό, ὅμως ἕνα φέγγος τῆς ξαστέρωσε τὰ μάτια. Πῆρε ἀμέσως τὴν ἀπόφαση. Ξαπόστειλε τὸν ἀμιράλη της νὰ συναπαντήσει τὸν Ντελιούρια ὅπου τὸν βρεῖ, καὶ νὰ τὸν προσκαλέσει νὰ ἔρθει σὲ συνάντηση προσωπικὴ μαζί της. Ἔτσι νὰ κάνει. Κι αὐτὴ θὰ προσμένει ἐδῶ.

Ὕστερα, χωρὶς ἄλλη συζήτηση, διέλυσε τὴν κούρτη.

Περίμενε τὸ γυρισμὸ τοῦ ἀμιράλη μιά, δυὸ μέρες ὁλάκερες, ἀκουμπισμένη στὸ παραθύρι τοῦ ἀρχοντικοῦ της, τὸ παραθύρι μὲ τὴν ἀψιδωτὴ καμάρα. Ἀπόθετε τὸ βλέμμα της στὴ θάλασσα τὴν ἥμερη κάθε πρωΐ, τὴ μαβιὰ κι ἀναταραγμένη τὸ μεσημέρι, τὴ γαλατερὴ τ' ἀπόβραδο. Εἶταν ἀστραφτερὸ τὸ μάτι της, ζωηρό, κ' ὕστερα πάλι ἕνα λάγγεμα τὸ θόλωνε, κουρασμένο. Τότε, ἀθέλητα, ἀναθυμότανε τὶς ἄλλες φορές, τὶς ἀμέτρητες, ποὺ ἔτσι καθισμένη σ' ἄλλους τόπους, σ' ἄλλους γιαλούς, ἀγνάντευε τὸ πέλαγο δίχως ἀπαντοχή, μ' ἕνα ἀποκάρωμα ναρκωτικὸ ποὺ μούδιαζε τὸ κορμί της. Τέλος, τὴν τρίτη μέρα τὸ πρωΐ, μιὰ γαλέρα ξένη φάνηκε νὰ γλιστράει μουγγὰ καὶ νὰ μπαίνει στὸ λιμάνι.

Σηκώθηκε μὲ χτυποκάρδι κρυφὸ ἡ πριγκηπέσσα κ' ἔκανε μιὰ - δυὸ βόλτες μέσα στὸ κουβοῦκλι. Τὰ χέρια της τὰ ἔνιωθε παγωμένα, ἡ ἀνάσα της κόνταινε. Πέρασε ὥρα ἴσαμε ποὺ νὰ φωνάξει τὶς γυναῖκες της νὰ τὴ ντύσουν. Ὕστερα πῆγε στὴ σάλλα, κάθησε στὸ θρονί της, καὶ στρώνοντας τὰ χέρια της πάνω στ' ἀκουμπιστήρια, μὲ τὴ βασιλοπρέπεια ποὺ τῆς εἶταν γνώριμη, περίμενε.

Εἶτανε δυὸ ἱππότες Ἀραγωνέζοι, ἀποσταλμένοι τοῦ Ντελιούρια. Μπήκανε μὲ βῆμα ἀγέρωχο, ὀρθοστήνοντας τ' ἀρματωμένα κορμιά τους, καὶ κρατώντας τὸ πηγοῦνι ψηλά, μ' ἔπαρση. Καταμεσὶς ὅμως στὴ σάλλα, σὰν ἀντίκρυσαν τὴν κυρὰ τοῦ Μορέως, κοντοστάθηκαν. Κάτι σὰν ἀπορία τρέμισε στὰ μάτια τους. Ἀλαφρώσανε τὸ βαρύ τους βῆμα, ζύγωσαν ἀκροπατώντας, μὲ κάποιο δισταγμό. Τοὺς ἔστελνε ὁ ἀφέντης τους, νὰ χαιρετήσουν ἀπὸ μέρος του τὴν πριγκηπέσσα καὶ νὰ δεχτοῦν τὶς προσταγές της.

Ἄκουσε ἡ Ἰζαμπὼ δίχως νὰ σαλέψει τὸ βλέφαρο. Ὕστερα, μὲ φωνὴ καθαρή, σταθερή, τοὺς εἶπε: «Ἄρχοντες ἱππότες, νὰ φέρετε παρακαλοῦμε καὶ τὸ δικό μας τὸ χαιρετισμὸ στὸν ἀφέντη σας, τὸ γενναῖο ἀμιράλη τῆς Σικελίας. Καὶ νὰ τοῦ πεῖτε πὼς δεόμαστε στὸ Θεὸ γιὰ τὴ μακροημέρευσή του καὶ γιὰ τὴ δόξα του. Ἔχουμε εὐχαρίστηση νὰ συναντηθοῦμε μαζί του, σήμερα κιόλας, γιὰ νὰ μελετήσουμε ἀντάμα οἱ δυὸ τοὺς ὅρους ποὺ θὰ μᾶς δοθοῦνε πίσω οἱ ἀνθρῶποι μας. Θὰ βγοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κοντόσταβλο τοῦ πριγκηπάτου μας καὶ τοὺς κεφαλάδες τῆς Ἀχαΐας νὰ προϋπαντήσουμε τὸν ἀμιράλη ἔξω ἀπὸ τὰ τειχιὰ τῆς καλῆς μας πολιτείας τῆς Κλαρέντζας. Καλὸ Ποτάμι λένε τὴ θέση ποὺ θὰ τὸν προσμένουμε, ἐκεῖ μπροστὰ στὸν πύργο. Τέτοια εἶναι ἡ ἐπιθυμιά μας. Κι ἄμποτε τὸ μαντᾶτο μας τοῦτο νὰ βρεῖ τὸ γενναῖο ἀμιράλη σὲ ὑγεία καὶ καλὴ διάθεση.»

Εἶπε. Καὶ τοῦτο σήμαινε πὼς οἱ πόρτες τῆς Κλαρέντζας δὲ θ' ἀνοίγονταν στὸν κουρσάρο πρόθυμα, οὔτε κὰν ἀπὸ τὸ χέρι μιᾶς γυναίκας. Οἱ Ἀραγωνέζοι ἄρχοντες πήρανε τὸ μήνυμα, βαθυπροσκύνησαν, βγήκανε πισωπατώντας καὶ τράβηξαν ν' ἀνταμώσουν τὸν καπετάνιο τους.

Ἐκεῖ κατὰ τὸ δεῖλι, ἡ πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας βγῆκε ἀπὸ τὴν Κλαρέντζα καβάλα στὸ φαρί της τ' ἄσπρο, τριγυρισμένη ἀπὸ σμάρι παιδόπουλα καὶ ξοπίσω της, μακρυὰ σειρά, τοὺς κεφαλάδες τοῦ πριγκηπάτου. Τὸ φλάμπουρο τῶν Βιλλαρδουΐνων μὲ τὸ χρυσὸ κάμπο καὶ τὸ μαῦρο ἀγκυρωτὸ σταυρὸ τὴν ἀκολουθοῦσε ἀπὸ κοντά, καὶ τώρα ἀνεμι-

ζότανε νωχελικά, μ' ἀρχοντικὴ μεγαλοπρέπεια, ἀπὸ τὸ μπάτη τοῦ πελάγου. Σὲ μαῦρο καθὼς κοράκι καὶ γυαλιστερὸ φαρὶ τριπόδιζε ὁ κοντόσταβλος, ἀστράφτοντας ὁλάκερος μέσα στὴ φρεσκογυαλισμένη ἀρματωσιά του. Κ' οἱ βαρῶνοι, οἱ φλαμπουριάρηδες, οἱ ἱππότες, οἱ σκουταρᾶτοι, οἱ σεργέντες, ρυθμίζανε τὸ βαρὺ βῆμα τῶν φαριῶν τους μὲ τὸ ἀνάλαφρο κ' ἤρεμο τοῦ ἄσπρου φαριοῦ ποὺ σήκωνε ἁβρὰ στὴ ράχη του τὴν κυρά τους, καὶ προβάδιζε.

Ὁ Ντελιούρια πρόσμενε ἐκεῖ, στὸν τόπο τῆς ἀντάμωσης, σὰ γνήσιος ἱππότης ποὺ εἶταν. Βλέποντας τὴν πριγκηπέσσα νὰ ζυγώνει, πέζεψε, ἔβγαλε τὸ κράνος του καὶ τὸ κράτησε στὴν ἀγκαλιά του. Τὰ κυματερά του ψαρὰ μαλλιὰ μὲ τὴ σκληρὴ τρίχα, πέφτανε πίσω στὸν τράχηλο, ξεσκεπάζοντας τὸ ψηλό, χαρακωμένο μέτωπο ποὺ οἱ ἀνέμοι τοῦ πελάγου τὸ εἶχανε χαλκώσει. Λύγισε τὸ ἕνα του γόνατο, ἀνασήκωσε στὴ ράχη τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ τὸ ἄσπρο χέρι τῆς πριγκηπέσσας καὶ τὸ φίλησε. Ὕστερα σηκώθηκε, τὴν κοίταξε κατάματα. Εἶταν ἄντρας κοντὰ στὸ ἡλιόγερμα· στὰ μάτια του τὰ σκληρά, τὰ βαθειά, κάτι σιγοτρέμιζε, σὰν πρόωρο δάκρυ τῶν γερατιῶν.

Τοὺς εἶχανε στρώσει στὴ σκιὰ τοῦ πύργου χαλιὰ ζαφειρένια. Ἐκεῖ τὴν ὁδήγησε ἀπὸ τὸ χέρι ὁ κουρσάρος καὶ κάθησαν. Οἱ ἄλλοι κι ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη, Φράγκοι κι Ἀραγωνέζοι, τραβήχτηκαν παράμερα μὲ διάκριση, δυὸ χωριστὲς ὁμάδες, σὰν ἐχθροὶ ποὺ εἶταν. Τραβήχτηκαν καὶ βάλθηκαν νὰ σιγοκουβεντιάζουν ἀναμεταξύ τους, ἀπὸ μακρυὰ θωρώντας τοὺς δυὸ ἀφεντάδες, ἢ νὰ ρίχνουν λοξές, ἀλαζονικὲς ματιὲς ἡ μιὰ στὴν ἄλλη ὁμάδα καὶ νὰ κοιτάζουν, ἀδιάφορα τάχα, τὸ γιαλό, τὴ θάλασσα, τὶς ἀραγμένες κάτω στὸ μικρὸν κόρφο γαλέρες.

— Κυρά μου εὐγενική, εἶπε ὁ Ντελιούρια, δὲν ἔρχομαι σὰν ἐχθρὸς νὰ συντύχω τὴ χάρη σας, καὶ θὰ μοῦ εἶταν ἀνυπόφερτη ἡ σκέψη πὼς μὲ θαρεῖτε νικητή.

Κοντοστάθηκε, περίμενε τὴν κουβέντα της καὶ βλέποντας πὼς δὲν ἐρχόταν, ἀπόσωσε μ' ἕνα ἀδιόρατο στεναγμό:

—Ἔρχομαι σὰ νικημένος.

Σήκωσε πάλι τὰ μάτια του καὶ τὴν κοίταξε. Στεκόταν ἀσάλευτη, μὲ τὸν ἄσπρο λαιμὸ ὁλόρθο, τὸ μικρὸ πηγοῦνι τεντωμένο μπρός, καθὼς τὸ συνήθιζε, τὸ βλέμμα ἰσκιωμένο ἀπὸ τὰ μακρυὰ μεταξωτὰ ματόκλαδα. Τὸ βλέμμα τοῦτο σὰ νὰ τὸν κάρφωσε στὰ στήθια, κι αὐτὸς σιγοβόγκηξε. Ἀλήθεια, εἶταν ἡ πριγκηπέσσα ποὺ εἶχε τὴ στάση τοῦ νικητῆ, κι αὐτὸς τοῦ νικημένου.

—Ἔρχομαι ἀκόμα, εἶπε ἄτολμα ὁ Ντελιούρια, σὰν παλιὸς γνώριμος...

Ἡ ματιά της ξαφνικὰ σκοτείνιασε.

—Ἄρχοντα ἀμιράλη, εἴσαστε ἱππότης;

Ἡ φωνή της εἶτανε βαθειὰ κι αὐστηρή. Φωνὴ ὥριμη.

— Τὸ λένε καὶ τὸ πιστεύω, κυρία!

— Τότε, ἄρχοντα ἀμιράλη, δὲ γνωριστήκαμε ποτέ.

Τὴν κοίταξε, θαμπωμένος. Στ' ἀκρόχειλό του κάτι τρέμισε, ζάρα ὀδυνηρή, τινάχτηκε νευρικά, χαλινώθηκε. Ἔγειρε στὸ στῆθος του τὸ κεφάλι κι ἀνάσανε βαθιά, μουγγά.

— Στοὺς ὁρισμούς σας, εἶπε δαμασμένος.

Ὁ μπάτης ἐρχόταν ἀπὸ τὸ πέλαγο ἀνάλαφρος, παιχνιδιάρης σὰν ἄνηβο ἀγόρι, καὶ τρελλόπαιζε μὲ τὰ σγουρὰ τοῦ κουρσάρου, τὰ σμυριδωμένα καθὼς μὲ τριμμένο σίδερο. Μύριζε θάλασσα ἑσπερινὴ ὁ μπάτης.

— Μιλῆστε μου γιὰ τὸ βασίλειο τῆς Σικελίας, γιὰ τὸ βασίλειο τῆς Ἀραγώνας, γιὰ τὰ ταξίδια σας καὶ γιὰ τοὺς πολέμους, εἶπε ἡ Ἰζαμπὼ χαμογελώντας μὲ χάρη. Εἶμαι περίεργη ἐγὼ ν' ἀκούω γιὰ τὸν κόσμο.

Ἄνοιξε τὰ χέρια του, πῆγε μιὰ χειρονομία νὰ σχεδιάσει, δὲ μπόρεσε. Τὰ χέρια του ἔπεσαν ἀδέξια στὰ γόνατά του. Καὶ τῆς μίλησε γι' αὐτὰ ποὺ τοῦ ζητοῦσε, τῆς εἶπε γιὰ τὸ βασιλέα Ἀλφόνσο τῆς Ἀραγώνας καὶ γιὰ τὶς διαφορές του μὲ τὸ βασιλέα τῆς Φραγκιᾶς τὸ Φίλιππο, γιὰ τὸ Λανγκντόκ, τὴ Σικελία, τὴν Ἀνάπολη καὶ τὴν Ἰβηρική.

—Ἄρχοντα ἱππότη, τοῦ λέει ὕστερα, ἀφοῦ τὸν εἶχε ἀκούσει πρῶτα μ' ὑπομονή, κρατᾶτε πάνω στὶς γαλέρες σας ἀνθρώπους ἐδικούς μας.

— Τὄντι, κυρία. Κ' ἐρχόμουν νὰ σᾶς τοὺς γυρίσω πίσω.

— Τὰ λύτρα λοιπόν. Ὁρίσετε τὰ λύτρα.

Πάλι τὴν κοίταξε. Κάτι ἐπικίνδυνο σελάγιζε στὰ μάτια του.

—Ἡ καλή μας πολιτεία, ἡ Κλαρέντζα, θὰ τὰ πληρώσει πρόθυμα, γιατὶ μᾶς ἀγαπάει, εἶπε ἡ Ἰζαμπὼ ἀντέχοντας ἀλύγιστα στὴ ματιά του. Ἔχουμε σεβασμὸ μεγάλο στὰ ἔθιμα τῆς ἱπποσύνης καὶ ξέρουμε πὼς ἕνας νικητὴς δὲ δίνει πίσω δίχως λύτρα τοὺς αἰχμαλώτους ποὺ κέρδισε σὲ τίμιο ἀγῶνα.

Τὸ βλέμμα του εἶταν σκληρό. Τὴν κάρφωσε στὰ μάτια, στὸ στόμα, κατέβηκε στὸ χέρι.

— Τὰ ὅρισα τὰ λύτρα, εἶπε βαριά. Καὶ δείχνοντας μὲ τὸ δάχτυλο: Δῶστε μου τὸ χερόχτι σας.

Ἡ Ἰζαμπὼ χαμογέλασε γλυκά.

— Λυπᾶμαι, ἄρχοντα ἀμιράλη. Δὲ μὲ νικήσατε σὲ τορνέο εἰρηνικό, ἀλλὰ σὲ μάχη. Καὶ χερόχτι δὲν ἔχω διπλό.

Ὁ Ντελιούρια τινάχτηκε. Ὤχ! αὐτὸ εἶτανε πολύ, πάρα πολύ. Θὰ τὸ βαστοῦσε; Ἀνασείστηκε σὰν ἀγρίμι ποὺ τὸ κέντρισαν, φούσκωσε τὸ στῆθος του καὶ στύλωσε τὸ κεφάλι. Ὕστερα, μὲ σφιγμένα χείλη, πέταξε στὸ βρόντο ἕναν ἀριθμὸ ἀπίθανο, συντριφτικό. Καὶ πάτησε τὰ γέλια.

Δὲ σάλεψε βλέφαρο ἡ Ἰζαμπώ. «Καλά, ἄρχοντα ἀμιράλη, ἀποκρίθηκε μονάχα, πειθήνια. Θὰ τὸ πληρώσουμε τὸ ποσὸ ποὺ ζητᾶτε.»

Τότε ὁ Ντελιούρια ἔκοψε τὸ γέλιο του. Κάτι σὰν ἵδρωτας παγωμένος τοῦ μάργωνε τὸ μέτωπο. Σήκωσε τὴ βαρειὰ παλάμη του, τὸ σφούγγισε μηχανικά, μὲ τ' ἀνάστροφο, κι ἀπόμεινε ἄλαλος.

— Θὰ τὸ πληρώσουμε ἀπόψε κιόλας τὸ ποσό, συνέχισε ἤρεμα ἡ Ἰζαμπώ. Καὶ πιὰ ἐλόγου σας, σὰν ἀληθινὸς ἱππότης ποὺ εἶσαστε, θὰ κάνετε πανιὰ καὶ θὰ ξανοιχτεῖτε πέρ' ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς Ἀχαΐας.

Τὸν κοίταζε καὶ τοῦ χαμογελοῦσε παιδικά, μ' ἀπέραντη γλύκα. Τὰ μάτια της, μὲ τὸ παντοτεινὰ ξένο βλέμμα, εἶχανε γίνει τώρα ἀνθρώπινα καὶ ζεστά. Εἶτανε ξέχειλα ἀπὸ ἁρμονία βουβὴ τὰ μάτια της,

καθὼς ἡ θάλασσα ποὺ ἡσυχάζει μὲ τὸ βράδυ. Ἅπλωσε τὸ χέρι της μ' ἀφέλεια διστακτικὴ καὶ τὸ ἀπόθεσε, ἁπαλό, ζεστό, πάνω στὴ ροζιάρικη γροθιά του.

Κ' ἐκεῖνος, μ' ἕνα λυγμὸ βαθύ, ἔσκυψε νὰ τὸ φιλήσει.

Σηκώθηκε πρώτη.

— Δὲ θὰ ξαναϊδωθοῦμε ποτὲ πιά, ἄρχοντα ἀμιράλη, τοῦ εἶπε.

Εἶχε σηκωθεῖ μαζί της. Τὸ κορμί του ἔμοιαζε κουρασμένο, κ' εἶτανε σὰ νὰ πέρασαν πάνω του σὲ λίγες στιγμὲς κάμποσα ἀκόμα χρόνια.

—Ὤχ, ναί, ἔκανε πικρὰ ὁ κουρσάρος. Νιώθω πὼς εἶμαι γέρος πιά.

Ἔγινε μιὰ μικρὴ σιωπή.

—Ὅμως ἐγὼ θὰ τὄθελα πολὺ νὰ εἶμαι ἀκόμα νέα, εἶπε ἡ Ἰζαμπὼ καὶ γέλασε φαιδρά. Σήκωσε σύγκαιρα τὸ χέρι της κ' ἔγνεψε στοὺς δικούς της νὰ ζυγώσουν.

Ὁ Ντελιούρια ἀπόδωσε τοὺς αἰχμαλώτους δίχως ἀναβολή. Τοὺς ἔφεραν ἀπὸ τὶς γαλέρες ἀρματωμένους, ἀπείραχτους, καὶ στάθηκαν ὅλοι σὲ παράταξη μπροστὰ στὴν κυρά τους. Τὰ μάτια της πήγανε κ' ἦρθαν ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη, ἄπληστα. Καὶ πάλι.

— Δὲ λείπει κανένας; ἔκανε ὕστερα βραχνά, σὰ μέσα της.

— Κυρία! λέει ξαφνιασμένος δυσάρεστα ὁ Ντελιούρια, εἶμαι τίμιος ἄντρας.

—Ὤ, ναί, δὲν τὸ ἀμφισβήτησα. Ὅμως λέω μέσα μου πόσοι, ἄχ πόσοι εἶναι νεκροί!...

Τὸ πρόσωπό της εἶχε γίνει ἄσπρο σὰν τὸ κρίνο. Ἅπλωσε τὸ χέρι της καὶ στηρίχτηκε στὴ βάγια της. Τότε ὁ Ντελιούρια πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναὶ καὶ φέρνοντάς τον μπροστά της:

— Κυρὰ πριγκηπέσσα, λέει, σᾶς συσταίνω τὸν ἱππότη τοῦτον γιὰ ἕναν ἀπὸ τοὺς καλλίτερους τοῦ κόσμου, ἀπ' ὅλους ὅσους εἶδα ποτέ μου σὲ τόσους πολέμους ποὺ ἔκανα. Καὶ σᾶς βεβαιώνω πὼς μ' ἔρριξε μὲ μιὰ κονταριὰ χάμου, ἐμένα καὶ τὸ φαρί μου σύγκαιρα, ἔτσι παλληκαρίσια ποὺ θὰ μ' εἶχε σκοτώσει ἂν οἱ ἄνθρωποι μου δὲ μοῦ εἶχανε δώσει χέρι, πράμα ποὺ τ' ἀναγνωρίζω γιὰ μεγάλη τιμή. Γιατὶ βασιλιὰς ἢ πρίγκηπας θἄπρεπε νὰ τὸ εἶχανε χαρά τους νὰ λάβουνε κονταριὰ ἀπὸ τέτοιον ἱππότη. Κι ἂν εἶταν ἡ χάρη του γιὰ παντρειά, δὲ θὰ γύρευα καθόλου λύτρα, μόνο θὰ τὸν ἔπαιρνα μαζί μου στὴ Σικελία καὶ θὰ τοῦδινα σὲ γάμο τὴ θυγατέρα μου*.

Εἶταν χλωμὸς πολὺ ὁ ἄρχοντας Ἰωάννης καὶ τὰ καλογραμμένα χείλη του σφίγγονταν πεισματερά. Βαθυχαιρέτησε τὴν πριγκηπέσσα, δὲν εἶπε λέξη. Κ' ἐκείνη πάλι τὸν κοίταζε βουβή, μὲ μάτι νεκρό, σὰ νὰ μὴν ἄκουγε κι οὔτε νὰ ἔνιωθε. Κάτι ἀσίγαστο, σὰν ἐρώτηση, σὰν καϋμός, ἀνέβαινε στὸ λαιμό της, τὸν φούσκωνε, ὅμως δὲν ἔλεγε νὰ τὸ πλάσει ἡ γλῶσσα της σὲ κουβέντα.

Ἕναν-ἕναν ἔφερε ὁ Ντελιούρια τοὺς αἰχμαλώτους ἀπὸ τὸ χέρι καί, μπροστὰ στὴν κυρὰ τοῦ Μορέως, τοὺς παρέδωσε στὸν Τουρναί, γιὰ χάρισμα. Τόσο εἶχε θαυμάσει τὴν ἀξία του καὶ τὴν ἀντρειά του. Ὕστερα

---

* Ἱστορικό.

προσκλίθηκε στὴν πριγκηπέσσα κι ἀποτραβήχτηκε. Οἱ δικοί του τὸν ἀκολούθησαν σ' ἀπόσταση εὐλαβική.

Τὸν εἶδε ἡ 'Ιζαμπὼ νὰ ξεμακραίνει ψηλός, στητός, μὲ τὸ κεφάλι του μονάχα ἀλαφροσκυμμένο. Τὸ βάδισμά του εἶταν σταθερὸ μὰ βαρύ, ἀνάλαφρα λικνιστικό, καθὼς τῶν ναυτικῶν. 'Ο μπάτης ἀνέμιζε μαλακά, κουρασμένα, τὰ σταχτιὰ μαλλιά του.

Γύρισε στὴν πολιτεία της ἡ πριγκηπέσσα κ' εἶπε νὰ κλείσουν τὶς πόρτες. Στὸ δρόμο δὲν εἶχε μιλήσει παρὰ μονάχα μὲ τὸν Τουρναί, λίγες λέξεις:

— Θὰ μοῦ ἀνιστορήσετε αὔριο τὴ μάχη σας, ἄρχοντα 'Ιωάννη.

—Ὄχι, κυρία. Αὔριο θὰ ἔχω φύγει.

— Γιὰ ποῦ;

— Γιὰ τὰ Καλάβρυτα. 'Ο γέροντας πατέρας μου μὲ προσμένει ἐκεῖ-ψηλά, στὸ κάστρο μας. Μὲ προσμένει νὰ γυρίσω γιὰ νὰ πεθάνει.

Ἔγινε μιὰ παύση. Τὰ φαριά τους βαδίζανε δίπλα-δίπλα, ἀργά, σὰ νὰ ὀνειρεύονταν.

— Δὲ θέλετε πιὰ νὰ μείνετε στὴν κούρτη μου; ρωτάει ἡ 'Ιζαμπὼ δίχως νὰ τὸν κοιτάζει.

—Ὄχι. Εἶμαι ἄτυχος καὶ σᾶς φέρνω ἀτυχία. Θὰ ξανακατέβω ὅμως ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, θὰ ξανακατέβω ὅταν βρεθεῖτε σὲ καμμιὰν ἀνάγκη. Τότε τὸ σπαθί μου, τὸ κατατρεγμένο ἀπὸ τὴ μοῖρα, θὰ μπεῖ καὶ πάλι στὴν ὑπηρεσία τῆς χάρης σας.

Πρόσθεσε, μὲ φωνὴ βαθύτερη, κοιτάζοντας μακρυά:

— Καὶ θὰ εἶναι εὐτυχισμένο τὸ χέρι ποὺ τὸ κρατεῖ ἂν τὸ σφίξει στὸν ὕστατο σπασμὸ γιὰ τὴ δική σας τὴ δόξα.

Σφάλησαν τὶς πόρτες τῆς Κλαρέντζας καὶ καλέσανε τοὺς προεστούς. Δὲν τοὺς δέχτηκε ἡ ἴδια ἡ πριγκηπέσσα. Δὲν ἄντεχε νὰ τοὺς μεταδώσει μὲ τὸ στόμα της τὸ πένθιμο μαντᾶτο. Τοὺς καλέσανε καὶ τοὺς εἶπανε τὸ ποσὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ συναχτεῖ γιὰ τὰ λύτρα. 'Εκεῖνοι ἀκούσανε τὴν καταδίκη ἀμίλητοι, πικροί, κι ἀποτραβήχτηκαν μὲ τὰ κεφάλια σκυμμένα, ἀναδακρυώνοντας. Σὰν κατεβήκανε καὶ σπάρθηκαν στὴν πολιτεία, τὰ σπίτια σφαλήσανε τὰ πορτοπαράθυρά τους. Καὶ μέσα, ξέσπασε ὁ θρῆνος.

Εἶχε πεῖ στὸν κοντόσταβλο ἡ 'Ιζαμπὼ νὰ φροντίσει ὁ ἴδιος γιὰ ν' ἀνεφοδιάσουν τὶς ἀραγωνέζικες γαλέρες. Στὰ χέρια τοῦ τσαμπρελιάνου της ἔβαλε ἕνα κουτὶ ἀργυρό, δουλεμένο ἐπιδέξια ἀπὸ τεχνίτη ντόπιο, γεμᾶτο χρυσαφικά, καὶ τὸν πρόσταξε νὰ πάρει μιὰ ταρίδα καὶ νὰ τὸ πάει στὸν Ντελιούρια. «Θυμητικὰ καὶ χαρίσματα ἀπὸ τὴν κυρὰ τοῦ Μορέως», νὰ τοῦ πεῖ. Ὕστερα ἀποτραβήχτηκε στὸ κουβοῦκλι της. Τὸ βράδυ εἶχε πέσει. Δὲν ἄφησε ν' ἀνάψουν τοὺς λύχνους, μόνο κάθησε πίσω ἀπὸ τὸ παραθύρι μὲ τὴν ἀψιδωτὴ καμάρα κι ἀφέθηκε νὰ κοιτάζει τὴν πολιτεία, τὴ θάλασσα.

Εἶταν βουβὴ ἡ πολιτεία, σὰ νεκρή, ἡ θάλασσα ἡσύχαζε ναρκωμένη. Κάτω, στοὺς δρόμους, δὲν ἀκούγονταν καθὼς τ' ἄλλα βράδυα τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν γελῶντας. Μιὰ μυρωδιὰ νοτερή, χνῶτο τῆς θάλασσας, διάνευε στὸν ἀέρα. Καὶ πίσω ἀπὸ τὰ σφαλιστὰ παραθυρόφυλλα μάντευες τοὺς βουργησέους ποὺ δακρυσμένοι, μὲ χείλη τρεμάμενα κι ὄψη χλω-

μή, μαζεύανε δ,τι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν, τὰ κόπια χρόνων, γιὰ νὰ πληρώσουνε στὸν κουρσάρο τὰ λύτρα τῆς ἐξαγορᾶς.

Ἡ καρδιά της εἴτανε ραγισμένη. Μιὰ κούραση ἀποκαρωτική, βάρος στοὺς ἁρμοὺς ἀσήκωτο, τὴν κάρφωνε πάνω στὸ σκαλιστὸ μαῦρο θρονί της. Γύρω ἡ κάμαρα εἶχε σκοτεινιάσει, ὁ οὐρανὸς ὅμως ἔξω ἄναβε ἀκόμα ἀπὸ φέγγος ἄλαμπο, γαλατερό. Πέρασε ὥρα, ὁ ὁρίζοντας ρόδισε, πυραχτώθηκε, ἔσβησε. Ψηλὰ σιγοτρέμισαν ἕνα, ὕστερα δυὸ ἀστέρια.

Καθότανε νὰ τὰ κοιτάζει μὲ τὸ νοῦ μουδιασμένο, τὰ μάτια της καυτὰ καὶ στεγνά. Κάτι πάνω στὸ στῆθος της τὸ βάραινε, ἡ ἀνάσα της ξέφευγε δύσκολη, τυραγνισμένη. Ἔνιωσε τὰ χέρια της, τ' ἀφημένα στ' ἀκουμπιστήρια, νὰ τρέμουνε, καὶ σύγκαιρα μιὰ τρομάρα χύθηκε στὴν ψυχή της. Κατέβασε τὰ μάτια της, τὰ κοίταξε. Μόλις ποὺ χαράζανε μὲ τὴ λευκότητά τους, μουντά, στὴ βραδυνὴ σκιά. Ἔτσι θὰ τρέμουν ὕστερα ἀπὸ χρόνια, ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, μὲ τὰ γερατιά. Κ' ἡ ζωὴ θὰ ἔχει περάσει.

Μέσα στὴ μουγγὴ ἡσυχία, κάτι σὰ σκληριὰ γυναίκεια ἀκούγεται, ἀπὸ τὴν πολιτεία, κάτω. Σὰ σκληριὰ ποὺ ἀντιλαλεῖ ὅταν πάνω ἀπὸ ἕνα σπίτι ἄστραψε τὸ δρεπάνι τοῦ Χάρου. Τὰ μάτια τῆς πριγκηπέσσας τεντώνονται. Καὶ πάλι, ἰδεατή, ἀνεβαίνει γύρω, σὰ βουὴ ποὺ τὴ ζώνει, ὁ θρῆνος τῆς πολιτείας. Σήκωσε τὰ χέρια της, σφάλησε μὲ τὶς παλάμες τ' αὐτιά της κ' ἔκλεισε τὰ μάτια της.

Καὶ τότε εἶδε ὁράματα, εἰκόνες ποὺ ἔρχονται καὶ φεύγουν. Ἕναν κάμπο σπαρμένον μὲ κουφάρια, ποὺ ἔχει καταμεσίς του ξαπλωμένο ἀσάλευτο κάποιο παλληκάρι καστανό. Ἕνα πέλαγο βραδυασμένο καὶ πάνω γαλέρες μὲ τὰ πανιά τους ἀνοιχτά, νὰ φεύγουν κατὰ τὸν ὁρίζοντα γλιστρώντας ἁπαλά, σὰ γλάροι. Ἕνα δρόμο μακρύ, στὸ βάθος βουνὰ πανύψηλα, κάποιον καβαλάρη ποὺ ξεκινάει μὲ τὴν αὐγὴ κι ὅλο μικραίνει στὴν ἀπόσταση, σβήνει, χάνεται ἀπὸ τὸ μάτι.

Τὰ εἶδε ὅλ' αὐτά, ἤπιε τὸ πικρό τους ἀπόσταγμα σταλιὰ - σταλιά, ἴσαμε τὸν τελευταῖο κόμπο. Τώρα τὸ κροντῆρι εἶταν ἄδειο, ἔχασκε κάτω ἀπὸ τὰ μάτια της στεγνό. Ὅμως ἔπρεπε πάλι νὰ γεμίσει, γιατὶ ἄλλο δὲν εἶναι πιὸ ἀβάσταχτο ἀπὸ τὸ ἄδειο ποὺ διψάει. Ἀνοίγονται τότε οἱ μυστικὲς πηγές, οἱ ἀπόκρυφες, κι ὁ ἁγιασμὸς ποὺ ἀνάβλυσε ζεστός, κυλάει. Ἔνιωσε στὰ χέρια της τὸ παράδοξο ὑγρό, στὰ ματόκλαδα, στὰ μάτια. Τρόμαξε. Τράβηξε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τὶς παλάμες της ποὺ εἴχανε νοτίσει καὶ τὶς ψηλάφησε θαμπωμένη. Τὸ ἔπιανε τὸ ὑγρὸ τοῦτο ποὺ εἴτανε γέννημα τῶν ματιῶν της ζωντανό, ἀχνιστό, καὶ τὸ χάϊδευε μ' ἀπορία βαθειὰ καὶ μὲ τρεμουλιαστὴ λαχτάρα. Ὢ, θάμα! οἱ κρυφὲς λοιπὸν πηγὲς δὲν εἴχανε στερέψει, οἱ δεσμοὶ τῆς συγγένειας μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δὲν εἴχανε τελειωτικὰ κοπεῖ.

Ἀνέμελα, ἀδίσταχτα, ἔρριξε τὸ πρόσωπό της στὶς χοῦφτες κι ἀφέθηκε νὰ παρασυρθεῖ στὸ θρῆνο της. Κάπως ξαλάφρωνε ἡ ψυχή της τώρα ποὺ ἔνιωθε τὸν καϋμό της συνταιριασμένο μὲ τὸν καϋμὸ ἄλλων ἀνθρώπων, μὲ τὸν πλατὺ γύρω της θρῆνο τῆς πολιτείας. Καὶ τὸ θάμπωμα ὅλο ἀνέβαινε, δυνάμωνε, φούσκωνε σ' ἀναφυλλητό.

Γιὰ πρώτη φορά, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ εἴταν ἀκόμα παιδούλα, ἔκλαιγε ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ

ΤΗΝ 'Ανάπολη όπου βρισκόταν ὁ πρίγκηπας Φλωρέντιος, εἰδοποιήθηκε γιὰ τὴν ἥττα τοῦ Ζόγκλου, γιὰ τὴ συνάντηση τοῦ Ντελιούρια μὲ τὴν πριγκηπέσσα. Δίχως ἀναβολή, μπαρκάρησε καὶ ξεκίνησε γιὰ τὴν 'Αχαΐα.

Τὸν περίμεναν ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα. Στὸ μεταξὺ διαφέντευε τὸ πριγκηπᾶτο, μπάϊλος ἀνεπίσημος, ὁ σενεσάλος Νικόλας ντὲ Σαὶντ-'Ομέρ, γιατὶ ἡ πριγκηπέσσα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ξαφνικὴ ἐνεργητικότητα ποὺ ἔδειξε φτάνοντας στὴν Κλαρέντζα, εἶχε ἄλλο τόσο ἀνεπάντεχα παρατήσει τὰ πάντα στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ζοῦσε τώρα ἀθέατη, ἀποτραβηγμένη στὸ κουβοῦκλι της. Ἡ παλιά της μισανθρωπία εἶχε μεγαλώσει, καὶ πιὰ δὲν ἔλεγε νὰ δεχτεῖ κανένα, οὔτε τοὺς κεφαλάδες ποὺ ἔρχονταν ἀλαργοτάξιδοι, ἀπὸ τὰ βουνήσια τους καστέλια, νὰ τῆς ὑποβάλουν τὰ σεβάσματά τους καὶ νὰ τῆς ἀναφερθοῦν γιὰ ὑποθέσεις σχετικὲς μὲ τὰ φίε τοῦ Μοριᾶ. Κάποια ἀκαταστασία βασίλευε σ' ὅλα, οἱ βαρῶνοι μπλέκονταν πάλι σὲ καβγάδες μὲ τὰ μοναστήρια, τὰ ἐκκλησιαστικὰ τάγματα σήκωναν κεφάλι, καταπατήθηκαν τὰ χτήματα μερικῶν κατώτερων κληρούχων κ' οἱ βιλάνοι, μοναδικοὶ ἀμέτοχοι στὶς διαφορὲς τοῦτες μὰ κ' αἰώνιοι χρεῶστες, πληρώνανε μὲ τὸ ὑστέρημά τους, μὲ τὸν ἱδρῶτα τους, μὲ τὸ ψωμί τους, κι ὄχι σπάνια καὶ μ' αἷμα, τὸν ὅποιο νικητὴ διάδικο.

Ὁ εἰκοσάχρονος σενεσάλος, παρ' ὅλη τὴ ζωηρή του ὄρεξη ν' ἀποφασίζει καὶ νὰ κάνει σύνταχα αἰσθητὴ τὴ θέλησή του, βρισκόταν ἀναγκασμένος ν' ἀναβάλλει ἴσαμε τὸ γυρισμὸ τοῦ πρίγκηπα. Ἄλλωστε τὸ νοῦ του μέρα μὲ τὴ μέρα τὸν ἀπορροφοῦσε ὅλο καὶ περισσότερο ἡ μεγάλη ὑπόθεση τῆς καρδιᾶς του. Ὁ Σωντερόν, ὁ μνημειακὸς κοντόσταβλος, ὅλο καὶ ξέπεφτε, τὰ γερατιὰ τοῦ εἶχανε στήσει σέντζιο στενό, ἀνέβαιναν μ' ἐπικίνδυνα ρεσάλτα, κρόσσα τὴν κρόσσα τοῦ ἐρειπώνανε τὸ πυργωτὸ κορμὶ καὶ πιὰ γινότανε φανερὸ τὸ ἀπίστευτο, πὼς θἄρθει κι αὐτουνοῦ ἡ ὥρα του νὰ πέσει. 'Ατάραχη ἡ ὡραία Γουλιέρμα, ἡ κόρη τοῦ κόντε τῆς Κεφαλλονιᾶς, ἔβλεπε τὸν ἄντρα της νὰ καταρρέει. Δὲν

τοῦ εἶχε συχωρέσει ποτὲ τὴν τρομαχτικὴ διαφορὰ τῆς ἡλικίας ποὺ τοὺς χώριζε. Γι' αὐτήν, ὁ θάνατός του εἴτανε κάτι φυσικό, ἀναγκαῖο, ὅπως ὁ θάνατος ἑνὸς προγόνου. Σύντροφο δὲν τὸν ἔνιωσε ποτέ. Ἡ ἀλαζονικὴ καρδιά της δὲν παραδινόταν εὔκολα, τὴν κολάκευε ὅμως ἡ νιότη κ' ἡ πρόωρη δόξα τοῦ Σαὶντ-Ὀμέρ. Λογάριαζε νὰ ἔχει μ' αὐτὸν μιὰν ἀνταμοιβὴ ἐπάξια καὶ μιὰν ἀνανέωση, διαιώνιση, τῆς ἀξεδίψαστης φιλοδοξίας ποὺ ἔλυωνε τὴν ψυχή της.

Οἱ ἔρωτές τους εἴταν γνωστοί, παραδεχτοὶ καὶ καθιερωμένοι μέσα στὴν κούρτη. Ἀπὸ καιρὸ εἶχαν ξεπεράσει τὸ σκάνδαλο. Τοὺς ἔβλεπαν τοὺς δυὸ ὅλοι τόσο ταιριαστοὺς στὰ νιάτα, στὴ φιλοδοξία, στὴ δύναμη, ποὺ τοὺς δέχονταν σὰν ἀρραβωνιασμένους. Ὁ μελλούμενος θάνατος τοῦ κοντόσταβλου κι ὁ γάμος ὁ δικός τους προβάλλονταν στὴν ἴδια εἰκόνα, σὰν ταυτόσημη κ' ἑνιαία τελετή.

Τώρα ποὺ ἡ φοβέρα τοῦ κουρσάρου εἶχε ξεμακρύνει, μὲ τέτοιες γλυκὲς ἔγνοιες ἄρχιζε πάλι νὰ σκορπάει τὶς ὧρες της ἡ κούρτη. Προσμένανε τὸν πρίγκηπα νὰ γυρίσει μὲ λαχτάρα, γιὰ ν' ἀνοίξει πάλι ἡ ζωή, νὰ γίνουν κυνήγια, ξεφαντώματα, τορνέα. Ἡ πριγκηπέσσα κινοῦσε πάλι τὴν ἀντιπάθεια ὅλο καὶ περισσότερο, ἔτσι ποὺ κλεινότανε μονάχη. Καταδίκαζε καὶ τοὺς ἄλλους στὴν ἀδράνεια, μιὰ ζωὴ ἀνούσια καὶ πληχτική, σὰ νὰ εἶχε πέσει πένθος βασιλικὸ στὸν τόπο. Κοντά της δὲν εἴταν προκοπή.

Ὅμως, ἐκείνη, δὲν τὴν ἔμελε γιὰ τὴ μουρμουριστὴ τούτη κατακραυγή. Ἴσως οὔτε καὶ νὰ τὴν ὑπονοιαζόταν. Καθισμένη στὸ ἐρημικὸ θρονί, πίσω ἀπὸ τὸ ἴδιο παραθύρι, ἀγνάντευε τὴν αἰώνια θάλασσα, καὶ ρέμβαζε. Τώρα οἱ στοχασμοί της εἴταν ἀδίσταχτοι, καθαροί. Δὲν πάσχιζε σὰν ἄλλοτε νὰ τοὺς θολώσει ἡ ἔμφυτη ντροπή, ἡ ἔγνοια γιὰ τὸ χρέος. Τὸ ἴδιο εἶχε χαθεῖ κι ὁ μυστικὸς φόβος, μιὰ κ' ἡ αἰτία του ἔλειψε. Τώρα ποὺ ὁ ἀγαπημένος εἴτανε νεκρός, δὲ φοβότανε πιὰ νὰ τὸν φέρνει ζωντανὸ στὸ νοῦ της, νὰ τοῦ κουβεντιάζει νοερά, νὰ τοῦ ἐμολογεῖ τὸν κρυφό της τὸν καϋμό. Εἴταν γλυκύτατες οἱ στιγμὲς τοῦτες, ὅταν μὲ τὴ φαντασία τοῦ ἀκουμποῦσε τὸ χέρι της πάνω στὰ μαλακά, κυματερὰ μαλλιά, καὶ χαμογελώντας τὸν ἄφηνε, μὲ δυὸ ἀκριβὰ λόγια, νὰ μαντέψει τὴν ἀγάπη της. Παλμὸς κοριτσίστικος δόνιζε τὸ στῆθος της τότε, κ' ἡ καρδιά της, μεθυσμένη, ἀπολιγωνόταν. Ὅμως ἐκεῖνος, ὁρμητικός, παράφορος, μὲ τὴν ἀστοχασιὰ τῆς ἄγουρης νιότης, πηδοῦσε πάνω καὶ τὴν τραβοῦσε στὴν εὔρωστη ἀγκαλιά του. Ἕνα κῦμα μυρωδικὸ χυμοῦσε τότε ἀπὸ γύρω καὶ τὴν ἅρπαζε, τῆς ἔπνιγε τὴν ἀνάσα, κ' ἐκείνη πιά, σφαλώντας τὰ μάτια, τοῦ ἀφηνότανε δίχως σκέψη, δίχως σθένος, ξαφνιασμένη ἡδονικά. Ναί, ἔτσι ἔπρεπε, ἔτσι εἴταν τὸ γραφτὸ καὶ τ' ὄμορφο! Χιλιάδες φορὲς μέσα στὴν ἡμέρα, ἀχόρταγα, ξανάρχιζε καὶ ζοῦσε τὴ στιγμὴ τούτη. Κ' εἴτανε πάντα καινούργια, ἀνεξάντλητη, κι ἀπόσωνε μὲ τ' ὄνειρο τὴν ἀρχινισμένη, τὴ μισοτελειωμένη σκηνὴ τοῦ δειλινοῦ ἐκείνου στὸν πάγκο τῆς ροδιᾶς.

Ὄχι, δὲ ντρεπότανε πιὰ νὰ τὸν καλεῖ μὲ τὴ σκέψη. Ὁ θάνατος εἶχε ἐξαγνίσει τὸν πόθο, κ' ἡ θύμιση τοῦ παλληκαριοῦ πρόβαλλε μέσα της σχεδὸν ἱερή, σὰ χρέος πρὸς ἕνα νεκρό.

Μιὰ μέρα, πρωΐ, καθισμένη στὴν ταχτική της θέση, ἄφηνε τὰ μάτια

της νὰ σεργιανίζουν ἀδιάφορα τὸ λιμάνι, νὰ περιεργάζονται ἀφαιρεμένα τὶς γαλέρες ποὺ φόρτωναν καὶ ξεφόρτωναν. Ἕνα πλῆθος παράταιρο πήγαινε κ' ἐρχότανε στ' ἀκρογιάλι, ἀπασχολημένο, βουργησέοι μὲ μακρυοὺς τζουμπέδες, χαμάληδες γυμνοπόδαροι, ναυτικοὶ ἀνασκουμπωμένοι, ψαράδες ποὺ καλαφάτιζαν τὶς βάρκες τους ἢ μπαλώνανε τὰ δίχτυα τ' ἁπλωμένα στὴ λιακάδα. Ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ βαρὺ σὰν κάστρο χτίριο τῆς φλωρεντινῆς Τράπεζας τῶν Περούτζι, εἶδε δυὸ καλογέρους Φρεμενούριους νὰ βγαίνουν βιαστικοί. Ἀπόσυρε τὸ βλέμμα, ἀπαυδημένα, καὶ προτίμησε ν' ἀκολουθήσει δυὸ γλάρους ποὺ γράφανε στὸ κενὸ μεγάλες, ἀκατανόητες καμπύλες. Ἔτσι τὸ μάτι της ἔπεσε πέρα, στὴ μπούκα τοῦ λιμανιοῦ. Κ' εἶδε τρεῖς νάβες μὲ σαντάρδα πολύχρωμα, ξενικά, νὰ μπαίνουν στὸν κόρφο.

Μονομιᾶς, μιὰ ταραχὴ ὀλόξαφνη χύθηκε στὸ αἷμα της. Στύλωσε τὰ μάτια μ' ἀγωνία στὰ καράβια ποὺ ἔρχονταν, τὰ ψαχούλεψε νευρικὰ κ' ἡ ὄψη της ἔγινε σκληρὴ κι ἄγρια. Εἶταν ἴσως ὁ πρίγκηπας ποὺ ἔφτανε. Κοίταξε πάλι τ' ἀκρογιάλι, νὰ ἰδεῖ ἂν εἶχε γίνει ἐκεῖ καμμιὰ κίνηση, ἂν πρόσεξαν τὶς τρεῖς νάβες. Τίποτα, ὅλοι συνέχιζαν τὸν κανονικό τους ρυθμό. Τότε ἡσύχασε κι αὐτὴ κάπως, ἀνάσανε βαθιά. Οἱ νάβες προχωροῦσαν, ἔφταναν. Εἶτανε γενοβέζικες. Ὄχι, φανερὸ πὼς δὲν εἶταν ὁ πρίγκηπας μέσα...

Τώρα μονάχα, ποὺ βεβαιώθηκε, καταλάβαινε πόσο πολὺ εἶχε τρομάξει. Σὰ νὰ σηκώθηκε πάνω ἀπὸ τὰ στήθια της μιὰ τεράστια πλάκα. Ἀνάσαινε βαθιά, ἄταχτα, κ' ἡ καρδιά της κοπανοῦσε ἀπὸ μέσα, ἀλαφιασμένη ἀκόμα. Μιὰ σκιὰ πέρασε ἀπὸ τὰ μάτια της, ἡ εἰκόνα τοῦ λιμανιοῦ σκοτείνιασε. Ἔγειρε τὸ κεφάλι στὸν ὦμο της κι ἀναστέναξε σβησμένα.

Ἡ βάγια ποὺ μπῆκε, ἔβαλε τὶς φωνές· ἡ πριγκηπέσσα εἶταν λιποθυμισμένη. Ἔτρεξαν οἱ γυναῖκες, τὴν πήρανε ἀγκαλιά, τὴ βάλανε στὸ κρεββάτι, τῆς βρέξανε μὲ τριανταφυλλόξυδο τὰ μάτια, τὰ μελίγγια. Βαριαναστέναξε κι ἄνοιξε τὰ ματόφυλλα. Τὸ βλέμμα της εἶτανε μαχρυνό, θολό. Κοίταξε γύρω δίχως νὰ καταλαβαίνει, κι ἀπόμεινε γιὰ ὥρα πολλὴ ἀσάλευτη, σὰν ἀποσβολωμένη. Κάπου - κάπου, μιὰ τρανταχτὴ ἀνατριχίλα τὴ διαπερνοῦσε, κυλώντας σύρριζα στὴ ραχοκοκκαλιά της.

Ἀπὸ τὴ μέρα κείνη δὲν ξανακάθησε στὸ παραθύρι ποὺ βλέπει στὸ λιμάνι. Προτιμοῦσε ἕνα ἄλλο, μικρό, σὲ σκοτεινὸ διάδρομο, πίσω ἀπὸ τὸ κουβοῦκλι της, ποὺ ἔβλεπε στὴ μεσαυλή. Ἀπὸ δῶ ἡ θέα εἶταν μονότονη, πληχτική, ψηλὰ τειχιά, χοντρά, λίγος οὐρανὸς πάνω, ἡ στερεότυπη ζωὴ τοῦ παλατιοῦ κάτω: Γερακάρηδες ποὺ σφύριζαν γυμνάζοντας τὰ ὄρνια, σταβλίτες ποὺ πότιζαν τ' ἄλογα, σκουταρᾶτοι ποὺ σελλώνανε καὶ ξεσελλώναν. Μυρωδιὰ πικρὴ ἀπὸ σανὸ καὶ στάβλο ἀνέβαινε, τὸ μαγγάνι γυρίζοντας στρίγγλιζε ρυθμικά, τὰ λαγωνικὰ σκούζανε μέσα στὶς κλοῦβες. Μὲ τὸ βράδυ, ὁ σαματὰς ξέπεφτε. Ἡσυχία ἁπλωνότανε τότε πυκνή. Καὶ στὸ κομμάτι τ' οὐρανοῦ, ποὺ εἶχε γίνει μπλάβο, ἀνέβαινε βουβὰ ἕνα φεγγάρι πελώριο, κίτρινο καὶ στρογγυλό, φάντασμα ποὺ προβάλλει σὲ βραχνὰ μέσα.

Κι ὡστόσο ἡ ἀγωνία μεγάλωνε. Ὁ πρίγκηπας ὅπου νἆναι θἄφτανε, μιὰ καινούργια ζωὴ ἔπρεπε τότε νὰ ξαναρχίσει. Τὴν τρόμαζε

αὐτὴ τὴ σκέψη, γιατὶ ἔνιωθε τὸν ἑαυτό της κουρασμένο πολύ. Ἴλιγγοι φευγαλέοι τὴν τύλιγαν ἐκεῖ ποὺ καθόταν ἥσυχη κ' ἐκμηδενισμένη, ἴλιγγοι σὰ γάζες καπνουδερές, ποὺ ἀναδίνονται ἀπὸ ἀόρατη λόχη. Ἀηδία βαθειὰ τὴν κυρίεψε γιὰ ὅ,τι στὴν τρεχούμενη ζωὴ κεντοῦσε τὸ κέφι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἀπόσπρωχνε τὰ φαγητὰ ποὺ τῆς ἔφερναν, σιχάθηκε τὸ θέαμα τῶν δούλων ποὺ μασουλᾶνε δουλεύοντας στὴν αὐλή, ἀποστράφηκε τοὺς ἀρχόντους ποὺ τοὺς ἔβλεπε νὰ περνᾶνε, μὲ τὴ σκέψη πὼς λίγο πρὶν εἴχανε κι αὐτοὶ καθήσει σὲ τραπέζι. Ὧρες-ὧρες, κάτι σὰν πανικὸς μεγάλος τὴν κυρίευε, καὶ τότε ἔβαζε τὴ φωνή, καλοῦσε τὴ βάγια της νὰ τρέξει. Ἔφτανε ξεφυσαίνοντας ἡ ψυχομάννα, μὲ τ' ἀπόπληχτα μάτια της γουρλωτά. «Τί ἔπαθε ἡ καλή της; σὰν τί σκιάχτηκε ἡ ἀκριβή;» Ὅμως, στὸ μεταξύ, ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε προλάβει νὰ συνέρθει. Στύλωνε ξερὰ τὸ κορμί, ἔσφιγγε τὰ φρύδια της σκληρὰ καὶ τὴν ἀπόπαιρνε. Τί τῆς ἦρθε τῆς βάγιας; ποιὸς τὴν ἔκραξε; Καὶ σύγκαιρα ἔσφιγγε στὰ κρυφὰ τὶς γροθιές της, τόσο ποὺ τὰ ροδαλὰ νύχια νὰ χώνονται μέσα στὸν τρυφερὸ καρπό.

Ἕνα δειλινό, κάτι εἶδε ἀπὸ τὸ παραθύρι στὴν αὐλή, ποὺ ἔκανε τὴν καρδιά της νὰ σταματήσει. Κρατώντας τὴν ἀνάσα της, ἀλαφρόσκυψε, τέντωσε τὸ λαιμό της. Ξάφνου τρεμούλα δυνατὴ τὴν κυρίεψε καὶ τὰ παγωμένα χείλη της πάνιασαν. Ἐκεῖ, στὸ πηγάδι, ἕνας σταβλίτης πάσχιζε νὰ ποτίσει ἕνα ἄσπρο φαρί. Τὸ ζῶο τραβοῦσε τὸ κεφάλι του πέρα, τὸ τίναζε πεισματερά, ἀρνιότανε νὰ βουτήξει τὰ χείλη του στὴ γούρνα. Πρόσεξε ἡ Ἰζαμπὼ κ' εἶδε πὼς τὸ νερὸ εἶταν θολό. Τὸ περήφανο φαρὶ ἀηδίαζε νὰ πιεῖ ἀπὸ κεῖ ποὺ εἴχανε ποτιστεῖ τ' ἄλλα ζῶα τοῦ κάστρου. Μεμιᾶς ἡ ὀργὴ συνεπῆρε τὸ σταβλίτη. Διπλιάζει τὸ λουρὶ στὸ δεξί του γρόθο, τὸ ζυγιάζει γοργά, κ' ὕστερα, μὲ φόρα, τραβάει μιὰ σκαστὴ στὸ πόδι τοῦ φαριοῦ.

Ἀπόμενε κατάπληχτο τὸ ζῶο. Τὸ κεφάλι του τινάχτηκε πάνω, στύλωσε τ' αὐτιά, καὶ τὸ στρογγυλό του μάτι ἀγρίεψε, ἄστραψε φοβερό. Φανερὸ πὼς δὲν εἶταν μαθημένο σὲ τέτοια μεταχείριση. Μάταια πάσχιζε νὰ τὸ ζυγώσει τώρα ὁ σταβλίτης. Ὀρθωμένο στὰ δυὸ πισινὰ ποδάρια, χτυποῦσε μὲ τὶς ὀπλές τὸν ἀέρα, τιναζότανε πέρα, ξέφευγε, κ' ἡ κοντή, σκληρή του χαίτη ὀρθοστηνόταν ἀνατριχιασμένη, φουντωτή.

Ἡ πριγκηπέσσα, ποὺ ἔτρωγε μὲ τὰ μάτια τὸ θέαμα, ἔβαλε μιὰ σκληριά: «Βάγια!» Τὸ εἶχε ἀναγνωρίσει τὸ φαρί, στὸ νοῦ της εἶχε φαντάξει ξάφνου ἡ θύμηση... «Βάγια!» Ἐκεῖ-κάτω, στὴν Καλαμάτα, μιὰ μέρα κυνηγιοῦ... «Βάγια! Βάγια!» Ναί, εἶταν τὸ δικό του τὸ φαρί, τὸ ἀκριβό του, ἐκεῖνο ποὺ τὴν πῆγε στὸ σύδεντρο τοῦ κάμπου κ' ἔτσι τὸν πρωτογνώρισε...

Ἡ βάγια δὲν ἐρχότανε, χασομεροῦσε διστάζοντας, ὕστερα ἀπὸ τὰ πρόσφατα παθήματά της. Πετάχτηκε ὄρθια ἡ πριγκηπέσσα, νὰ πάει νὰ τὴ βρεῖ. Ὅμως τὴ συνάντησε στὴν πόρτα, γιατὶ ἔφτανε ὡστόσο.

— Βάγια, σὲ κράζω καὶ δὲν ἀποκρίνεσαι!

Τρόμαξε ἡ ψυχομάννα βλέποντας τὸ ἀγνώριστο πρόσωπο τῆς ἀκριβῆς της.

— Καρδούλα μου, τί σοὖρθε; Χριστὸς καὶ Παναγιά!...

Ἡ Ἰζαμπὼ τὴν ἅρπαξε ἄγρια ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τὴν ἔσυρε στὸ παραθύρι.

— Βλέπεις ἐκεῖνον ἐκεῖ τὸ μπόγια; ἐκεῖνον μὲ τὴν προβιά...

— Ναί, καλή μου, σταβλίτης εἶναι, τὸν βλέπω... μὰ γιατί μὲ σφίγγεις; μὲ πονᾶς!

— Κοίταξε καλά, γνώρισέ τον, βάγια! Τὸν πρόσεξες;... Λοιπόν! Πήγαινε τώρα νὰ πεῖς νὰ τὸν πιάσουν καὶ νὰ τοῦ μετρήσουν σαράντα ραβδιές. Ἀκοῦς; σαράντα ραβδιές. Κι ἀπὸ μένα, ἔτσι νὰ τοῦ ποῦνε.

Ἀπόμεινε ἡ βάγια νὰ τὴν κοιτάζει ἄλαλη. Ποτέ της δὲν τὴν εἶχε ἰδεῖ ἔτσι. Ποτὲ δὲν τὴν εἶχε ἀκούσει νὰ προστάζει τιμωρία.

— Τί μὲ κοιτᾶς; Πήγαινε!

Χτύπησε τὸ πόδι της χάμου, τὰ μάτια της τινάζανε φωτιές. Ζαλισμένη ἡ βάγια ἔκανε νὰ κινήσει, μὰ πάνω ποὺ ἔφτανε στὴν πόρτα, σὰν κάτι νὰ ἔνιωσε, γύρισε πίσω τὸ κεφάλι της. Ἴσια ποὺ πρόλαβε ν' ἁρπάξει τὴν ψυχοκόρη της ἀγκαλιά. Ἡ πριγκηπέσσα ἔπεφτε κίτρινη σὰν τὸ λεμόνι.

Τὴ συνέφεραν μὲ κόπο· κι ὅταν ἀπόμεινε πάλι μονάχη μὲ τὴ βάγια της, πάνω στὸ φαρδύ, ψηλὸ κρεββάτι, εἶχε βραδυάσει πιά. Δὲν εἶχαν ἀνάψει τὰ καντηλέρια, μονάχα ἕνας λύχνος ἔκαιγε μπροστὰ στὸ παλιὸ εἰκόνισμα τῆς Παναγιᾶς, θυμητικὸ τῆς Ἄννας Ἀγγελίνας. Τὸ κουβοῦκλι ἔπλεε στὴ σκιά.

Ἅπλωσε τὸ χλωμὸ χέρι της ἡ Ἰζαμπὼ κ' ἔπιασε τὸ γέρικο χέρι τῆς βάγιας. Δὲ γύρισε κατ' αὐτὴν τὰ μάτια, τὰ κρατοῦσε καρφωμένα στὸν ἀτλαζωτὸ οὐρανὸ τοῦ κρεββατιοῦ, τὸν αἱματοκόκκινο. Κ' εἴτανε μάτια δίχως βλέμμα.

— Φοβᾶμαι, βάγια,... ἀκούστηκε ψιθυριστὴ ἡ φωνή της.

Ἡ ψυχομάννα ἔσκυψε πάνω της, ἀνήσυχη.

— Σώπα, μὴ μοῦ μιλήσεις... Φοβᾶμαι... ὤ! φοβᾶμαι...

Ἀπόμειναν κ' οἱ δυὸ κρατώντας τὶς ἀνάσες τους γιὰ ὥρα, δίχως νὰ μιλοῦν.

— Πές μου, βάγια, ἀκούγεται τέλος ἡ φωνὴ τῆς πριγκηπέσσας. Πεθαμένος, μπορεῖ νὰ κάνει τὴν κοιλιὰ γυναίκας νὰ καρπίσει;

— Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ! σταυροκοπήθηκε ἀνατριχιάζοντας ἡ βάγια.

— Ὄχι, εἶναι ἀνάγκη νὰ μοῦ πεῖς...

Σώπασαν.

— Θὰ εἶναι ἕνα παιδὶ δυστυχισμένο, λέει σὲ λίγο ἡ Ἰζαμπὼ χαμηλόφωνα, σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό της.

Τὴν κοίταξε παλαβωμένη ἡ βάγια. Τί ἔλεγε; Παναγία Παρθένα! Τῆς σάλεψε μήπως ὁ νοῦς;

— Δυστυχισμένο παιδί, δυστυχισμένο! κάνει μέσ' ἀπὸ τὴ σκιὰ ἡ φωνὴ τῆς Ἰζαμπώς, ἀνάλαφρα τραγουδιστή.

— Τί λές, καλή μου;

Γύρισαν τὰ μάτια ποὺ λάμπανε στὸ σκοτάδι καὶ κοίταξαν ἀπορημένα τὴ βάγια.

— Δὲν τὸ ξέρεις, βάγια, λοιπόν;

— Τί πράμα, καρδούλα μου;

—Ὢ, ναί, οὔτε κ' ἐσὺ τὸ ξέρεις, οὔτε κ' ἐσύ...

Καὶ σὲ λίγο:

— Θὰ γίνω μητέρα, βάγια *.

Ἡ γριὰ ἔκανε νὰ βάλει μιὰ φωνή. Ξεφωνητὸ χαρᾶς. Μὰ δίχως κι αὐτὴ νὰ τὸ ξέρει γιατί, ἔφραξε μὲ τὶς παλάμες τὸ στόμα της.

—Ὢ καρδούλα μου! καὶ τώρα μοῦ τὸ λές; ἔκανε πνιγμένα.

— Σσστ! σώπα..., Μὴ τὸ ταράζεις στὸν ὕπνο του...

Εἴτανε τρυφερὴ ἡ φωνὴ τῆς πριγκηπέσσας, φωνὴ μητέρας.

Ἔσκυψε ἡ βάγια περίεργη, νὰ μάθει πῶς, κι ἀπὸ πότε. Στὰ γέρικα σωθικά της κάτι τώρα ἀναδευότανε λαχταρώντας· μιὰ διψασμένη, καινούργια ἀγάπη. Ἡ χαρὰ τῆς ξεχείλιζε τὸ στῆθος, πλάνταζε:

—Ἄχ ναί, θυμᾶμαι... Στὴν Καλαμάτα, ἐδῶ καὶ δυὸ μῆνες, Μάρτης εἴτανε... Ὁ ἀφέντης ὁ πρίγκηπας εἶχε κατέβει, σὰν πῆρε τέλος ὁ πόλεμος, γιὰ λίγες μέρες... Τότε.

Τὸ χέρι τῆς Ἰζαμπὼς ἔσφιξε σκληρὰ τὸ χέρι της.

— Σώπα!

Ὑπάκουσε, πειθήνια, δίχως νὰ καταλαβαίνει ὅμως τὸ γιατί.

— Καλά, ἡσύχασε. Σωπαίνω.

Κι ἄλλο δὲ ρώτησε. Κάθησε ἐκεῖ, στὸ τρεμουλιαστὸ φῶς τοῦ λύχνου, νὰ παραστέκει τὴν ψυχοκόρη της, ν' αὐτιάζεται τὴν ἄταχτη ἀνάσα της, ἴσαμε ποὺ χαμήλωσε, βάρυνε κ' ἔγινε ἥσυχη, ρυθμική.

Τότε σηκώθηκε ἀθόρυβα, τράβηξε τὶς κουρτίνες τοῦ κρεββατιοῦ κ' ἔφυγε ἀκροπατώντας.

Ὁ πρίγκηπας ἔφτασε ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες. Τὸ χαρμόσυνο μαντᾶτο τὸν προϋπάντησε στὴν ἀποβάθρα κιόλας, μόλις πάτησε πόδι στὴ στεριά, γιατὶ εἴτανε πολλοὶ οἱ βιαστικοὶ νὰ τοῦ τὸ προφτάσουν, καὶ νὰ πάρουν τὰ συχαρίκια. Τ' ἄκουσε δίχως νὰ σαλέψει μάτι ἢ φρύδι, φάνηκε μονάχα εὐχαριστημένος, καὶ βουτώντας τὸ χέρι στὸ κεντητὸ περσίκι του μοίρασε ἁπλόχερα, χοῦφτες, τὰ τορνέζα.

Στὴν πόρτα τοῦ κάστρου, πηδώντας ἀπὸ τὸ φαρὶ ποὺ τοῦ εἶχανε φέρει, πέζεψε ἀνάλαφρα, μὲ κομψὴ σβελτοσύνη, κι ἀνέβηκε μὲ γοργὸ βῆμα τὰ σκαλιά.

Ἡ πριγκηπέσσα τὸν περίμενε στὴ μεσαυλή, τριγυρισμένη ἀπὸ τὶς ἄβρες της, γιορτινὰ ντυμένες. Εἶχε φορέσει κι αὐτὴ τὸν καλό της τὸ μανδύα, σταχτὴ μὲ γαρνιτούρα ἀπὸ ἑρμίνα στὸ λαιμό.

Χαμογελοῦσε. Μονάχα ἡ ὄψη της εἴταν λίγο χλωμή, τὰ μάτια της μιὰ στάλα κουρασμένα. Ὅμως αὐτὸ ταίριαζε τόσο στὴν περίσταση ποὺ ὅλοι τὸ σχολίασαν μ' εὐμένεια. Καθὼς προχώρησε λίγα βήματα νὰ συντύχει τὸν πρίγκηπα, τὸ βάδισμά της πρόδωσε μιὰ - κάποια ἀστάθεια, κάτι τὸ ἀβέβαιο καὶ τὸ δισταχτικό. Ὧρες - ὧρες, ἔτσι, ἡ ἀπροσπέλαστη τούτη γυναίκα ἔπαιρνε ἀθέλητα θάλεγες κάτι τὸ παιδιάστικο στὴ στάση της, στὴ χειρονομία, κι αὐτὸ ἀνάδινε γύρω της μιὰ γοητεία σκλαβωτική.

Χαιρέτησε ταπεινὰ τὸν πρίγκηπα· τὴ φίλησε στὸ μέτωπο ἐκεῖνος.

---

* Ἡ Μαχὼ τῶν Βιλλαρδουΐνων στάθηκε ἡ πιὸ δυστυχισμένη ἀπὸ ὅλες τὶς γυναῖκες τῆς γενιᾶς της.

Ὕστερα ἀνέβηκαν στὰ δώματά τους μαζί, κρατημένοι ἀπὸ τὸ χέρι. Πίσω τους σκόρπισε ἀργοβουΐζοντας τὸ μελισσολόϊ οἱ ἄρχοντες κ᾿ οἱ κυράδες.

Ἀπὸ τὴν Ἀνάπολη, ὁ πρίγκηπας Φλωρέντιος ξανάφερνε τὸ ἀπτόητα πρόσχαρο πρόσωπό του, τὴ λάμψη τῆς αἰσιοδοξίας στὰ μάτια του, κάτι τὸ φωτεινό, τὸ φρέσκο καὶ τὸ αἴθριο ποὺ ἔκανε ἀδιάκοπα τὴν ὄψη του νὰ λάμπει. Εἴταν ἀκούραστη, καθὼς πάντα, ἡ σπιθάτη ματιά του, ἀνήσυχη. Καὶ γελοῦσε ὅπως πρῶτα, μὲ τὸν ξάστερο ἐκεῖνο, δυνατὸ καγχασμό, ποὺ κοβότανε ὅμως ἀπότομα κι ἄφηνε μιὰν ἐντύπωση ἀμηχανίας, δυσάρεστη στὸν περίγυρό του.

Τὶς πρῶτες ἡμέρες, ἡ Ἰζαμπὼ στάθηκε μπροστά του μὲ πραότητα, ἀνήσυχη κάπως. Οἱ στιγμὲς ὅπου ἔμεναν οἱ δυό τους μονάχοι, τῆς εἴτανε πιὸ ἐπώδυνες ἀπὸ πρῶτα, ἡ ἀπαντοχή τους ἀγωνιαστική, σὰ νἄτανε ν᾿ ἀκούσει πάντα κάτι πολὺ σκληρὸ ἀπὸ τὰ χείλη του. Ὅμως ἐκεῖνος, ὅταν ἔφευγε, τίποτα ἄτοπο δὲν εἶχε ξεστομίσει. Καὶ τότε, μαζὶ μὲ τὴν ἀνακουφισμένη ἀνάσα ποὺ ἄφηνε ἡ Ἰζαμπώ, ἔνιωθε καὶ κάποιαν ἀόριστη ἀγανάχτηση νὰ τὴν κεντάει, σάμπως καὶ τὸν ἀπάνθρωπο λόγο ποὺ περίμενε ἀπὸ τὰ χείλη του, νὰ τὸν χρόνιζε ξεπίτηδες ἐκεῖνος, ἀπὸ χαιρεκακία ψυχρή, ἔτσι ποὺ σοφά, μὲ σύστημα, νὰ τὴ βασανίζει.

Ἄλλωστε δείχτηκε μαζί της καθὼς καὶ πρῶτα, ἴσως περισσότερο κι ἀπὸ πρῶτα, γεμᾶτος ἐνδιαφέρο, εὐγενικός. Τῆς σύστησε ἀνάπαυση, ξεγνοιασιά, αἰσιοδοξία, ἔδωσε διαταγὲς νὰ τὴ φροντίζουν ὅσο παίρνει πιὸ πολὺ κ᾿ ἔβαλε στὴν ὑπηρεσία της δυὸ ἀκόμα, δικούς του, σκουταράτους. Οἱ φροντίδες τοῦτες τῆς εἴταν βασανιστικὰ δυσάρεστες. Βαθιά της, δίχως λόγο, ἡ κάθε του χειρονομία ἀντιφέγγιζε σὰν ἀδικαιολόγητη προσβολή. Ἡ εὐγένειά του, ἡ ἄμεμπτα τυπική, ἀποξένωνε ἀντὶ νὰ δεσμεύει.

Ἔτσι πέρασε τὸ καλοκαῖρι καὶ μπῆκε τὸ φθινόπωρο. Τώρα ἡ Ἰζαμπὼ ἔνιωθε βαρύ, δέσμιο τὸ κορμί της. Ἡ καινούρια ζωὴ ποὺ ἀναδευότανε στὰ σπλάχνα της, ἀνεπαίσθητα, συστηματικά, εἶχε ἀποχτήσει κιόλας ὕπαρξη ζωντανὴ γι᾿ αὐτήν, ἀνάσαινε μέσα της κ᾿ ἐπιβαλλότανε σὰν πλάσμα μὲ φυσιογνωμία κιόλας, καὶ χαραχτῆρα. Ἄθελα ἡ σκέψη της γύριζε ὁλοένα στὸ κέντρο ἐκεῖνο, στὴ θερμὴ καὶ παλλόμενη ἀπὸ λαχτάρα νὰ ὑπάρχει ἁπαλὴ μάζα, ποὺ ψαχουλεύει μέσα στὸ σκοτάδι τῶν σπλάχνων νὰ βρεῖ δρόμο πρὸς τὸ φῶς. Τρυφερότητες ἀναπάντεχες, ξαφνικές, τὴν κυρίευαν τότε, μιὰ εὐαισθησία τρεμουλιαστή, καὶ στὴν καρδιά της στάλαζε βάλσαμο ἀκριβὸ ἡ αἴσθηση πὼς δὲν εἶναι πιὰ μονάχη, πὼς φέρνει μαζί της, πὼς πλάθει μυστικά, τὴν ἰσόβια στὸ ἑξῆς συντροφιά της καὶ παρηγόρια.

Εἴταν στιγμὲς ποὺ ἡ ἐσωτερικὴ τούτη ἀγαλλίαση ἀχτιδοβολοῦσε κ᾿ ἔξω, στὸν ἄψυχο καὶ ἔμψυχο περίγυρο, στὰ πράματα καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Δάκρυα σιωπηλῆς χαρᾶς κυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια τῆς Ἰζαμπὼς ἐκεῖ ποὺ ρέμβαζε καθισμένη. Ἡ καρδιά της αὔξαινε, πλάταινε. Εἴτανε πρόθυμη, λαχταροῦσε καὶ τὸν πρίγκηπα νὰ συχωρέσει ἀκόμα, φιλοδοξοῦσε νὰ τὸν νιώσει, νὰ τὸν φέρει κοντά της σὰ φίλο ἐμπιστικὸ καὶ σὰν προστάτη, νὰ τοῦ μιλήσει ξάστερα, μὲ καλοσύνη, νὰ τὸν ἀκούσει νὰ τῆς μιλάει ἔτσι κι αὐτός, καὶ νὰ τοῦ χαρίσει ἁπλόχερα τὴν ἐρημική της τὴν ψυχή.

Όμως, εκείνος, πού πρόστρεχε υποχρεωτικά στό κάλεσμά της, στεκόταν εὐγενικός, ἀμετανόητα εὐγενικός, μὲ τὴν ψυχὴ σφιγμένη σὲ χαμόγελο ἄβρῆς φροντίδας. Καὶ τὸ θερμὸ ποτάμι τῆς διάχυσης, ποὺ εἶχε ξεχειλίσει γιὰ νὰ τὸν ἀγκαλιάσει, πισώστρεφε χοχλακίζοντας, γιὰ νὰ καταποθεῖ πάλι στὴν ὑπόγεια κι ἀγνοημένη του φλέβα, σκοτεινό.

Ὁ πρίγκηπας, γυρίζοντας ἀπ' τὴν Ἀνάπολη, εἶχε βρεθεῖ ζωσμένος ἀπὸ μύριες ἔγνοιες. Εὐχαρίστησε θερμὰ τὸ σενεσάλο ποὺ τόσο καλὰ εἶχε προβλέψει γιὰ πάμπολλες ὑποθέσεις τοῦ πριγκηπάτου, κ' ὕστερα, μὲ τὴ συνηθισμένη του ἀποφασιστικότητα, ἔδωσε γοργὰ κι ἀναντίρρητα, σ' ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀτέλειωτο, τὶς λύσεις. Συγκάλεσε τὴν κούρτη τῶν βασσάλων καὶ μὲ λόγια σταράτα τοὺς ἔδωσε νὰ καταλάβουν πὼς ἔχει σκοπὸ νὰ περιμαζέψει μὲ κάθε τρόπο τὴν πλεονεξία τους. Λιγότερο ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὶς διενέξεις μὲ τάγματα ἐκκλησιαστικὰ καὶ μοναστήρια. Ὅπως κάθε φρόνιμος πολιτικός, ἔκανε ἐπίδειξη μεγάλης εὐλάβειας, ὥστε νὰ μπορεῖ ἀπαρεξήγητα ν' ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν οὐσία. Ὁ πάπας Νικόλαος ὁ Δ' εἶχε πεθάνει, καὶ τὸ κογκλάβιο συνεδρίαζε μῆνες τώρα χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ λύσει τὸ πρόβλημα τῆς διαδοχῆς. Ἔτσι, κάποια ἀβεβαιότητα βασίλευε στὰ ὕπατα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀναποφασιστικότητα τοῦ κογκλάβιου ἀντιφέγγιζε ἀδυναμία χλωμὴ σ' ὅλες τὶς ἐξαρτημένες ἀπὸ τὴν Ἅγια Ἕδρα ὀργανώσεις, κι αὐτὸ ἀποθράσυνε τοὺς ἀντιζήλους τους. Ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας ὅμως, ξέροντας καλὰ πὼς στὴ Ρώμη πηγαίνουν κ' ἔρχονται ἀδιάκοπα οἱ πράχτορες ὅλων τῶν δυτικῶν θρόνων καὶ δουλεύουν σκοτεινὰ τὶς συνειδήσεις τῶν καρδιναλίων γιὰ τὴν ὑποστήριξη τοῦ δικοῦ του ὁ καθένας ὑποψήφιου, ἀπόφευγε νὰ προκαλεῖ τὴν Ἐκκλησία. Ὑπολόγιζε ἔτσι, σοφά, νὰ μὴν ἐκθέσει τὸ λίζιο ἀφέντη του, τὸ ρήγα Κάρλο τῆς Ἀνάπολης, στὴ δυσαρέσκεια κανενὸς δυνατοῦ τῆς ἡμέρας. Τοῦ ἔφτανε γιὰ τώρα ἡ κατάφωρη ἀδυναμία τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Δείχνοντας ἄπειρη προσήνεια, ματαίωνε τὰ ζητήματά τους μὲ τὴν ἀναβολή.

Περισσότερο ὅμως τράβηξε τὴν προσοχή του ἡ ἐσωτερικὴ κατάσταση τῆς χώρας, ποὺ εἶχε χειροτερέψει ἀνεπαίσθητα καὶ θαυμαστά. Κακὴ προαγγελλόταν ἡ σοδειὰ γιὰ τὴ χρονιὰ ἐκείνη. Ἐπιτροπὲς βουργησέοι εἶχαν παρουσιαστεῖ ἐδῶ - ἐκεῖ στοὺς κεφαλάδες καὶ παραπονέθηκαν γιὰ τὴ μεταχείριση ποὺ γινότανε στοὺς βιλάνους. Θέλοντας οἱ τοπάρχοι νὰ προλάβουν μὲ τὸν τρόμο κάθε ἀνταρσία κυοφορούμενη, εἶχανε σπρώξει κάποιους βουνήσιους στὴν ἐξέγερση. Χωριάτες ἀδικημένοι βγήκανε στὸ κλαρὶ κ' οἱ δημοσιὲς δὲν παρουσίαζαν πιὰ καμμιὰν ἀσφάλεια. Παραπονιόνταν οἱ ἔμποροι πὼς δὲ μποροῦν πιὰ νὰ ξανοιχτοῦνε σὲ μακρυνὲς μεταφορές, ἡ κίνηση στοὺς λιμιῶνες ξέπεφτε, ἀραίωνε ἡ ἐξαγωγὴ κι αὐτὸ χαμήλωνε ἐπικίνδυνα τὴν εἴσπραξη ἀπὸ δασμούς. Σὲ δυὸ χωριὰ ὅπου κατέβηκαν οἱ σεργέντες νὰ βοηθήσουν γιὰ τὸ μάζεμα τῶν φόρων, οἱ βιλάνοι τοὺς ὑποδέχτηκαν μὲ τὰ ξινάρια στὸ χέρι. Ἔπεσαν κορμιά, πεντέξη ἀπὸ κάθε μέρος. Οἱ βαρῶνοι, μὴ ξέροντας ἄλλη ταχτική, κρεμάσανε στὰ διάσελα, γιὰ παραδειγματισμό, καμμιὰ δεκαριὰ ἀθώους, ψαρεμένους στὴν τύχη.

Τέτοιες εἶταν οἱ ἔγνοιες ποὺ παίρνανε τὸν Φλωρέντιο μακρυὰ ἀπὸ τὸ κουβοῦκλι τῆς πριγκηπέσσας, ἐνῶ ἡ φροντίδα του γιὰ κείνην γινό-

τανε φανερὸ πὼς μεγάλωνε μέρα τὴ μέρα. Μεγάλωνε, τὸ ἔβλεπες, μαζὶ μὲ τὸ θέριεμα τοῦ παιδιοῦ ποὺ θρέφανε τὰ σπλάχνα της. Ποτὲ δὲν εἴτανε τόσο φωτεινὸ τὸ πρόσωπό του ὅσο ὅταν ἐρχότανε, μὲ τὸ γοργό του βάδισμα, νὰ τὴν ἰδεῖ. Ἔγερνε πάνω της τρυφερός, μὲ χαμόγελο παιχνιδιάρικης αἰσιοδοξίας, τῆς ἔλεγε λόγια χαρούμενα, γιὰ νὰ ξεδώσει ὁ νοῦς της ἀπὸ τὴν ἀδιαμαρτύρητη μελαγχολία ποὺ τὴ βάραινε. Ὅμως, ξάφνου, σὰν κάτι ἀόρατο νὰ εἶχε κοπεῖ ἀνάμεσό τους, ἀπόμεναν κ' οἱ δυὸ βουβοί, μὴ βρίσκοντας τί ἄλλο νὰ ποῦνε. Καὶ τότε, αὐτός, δίχως νὰ χάσει τὸ χαμόγελό του, ποὺ μονάχα γινότανε τώρα ἀνεπαίσθητα σκληρό, τῆς φιλοῦσε τὸ ἄψυχο χέρι κ' ἔφευγε, νιώθοντας πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἡ παραμονή του θὰ εἶταν ἀδέξια.

Σ' ὁλάκερη τὴ ζωή του ὁ πρίγκηπας Φλωρέντιος δὲν ἔκανε οὔτε μιὰ πράξη ἀδέξια. Κ' ἴσως - ἴσως τοῦτο ἀκριβῶς νὰ εἴτανε ποὺ τὸν κράτησε σ' ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Τότε, ἐκείνη, γύριζε τὸ βλέμμα της ἔξω, στὸ ὕπαιθρο, ποὺ ἀρχίζανε νὰ τὸ δέρνουν οἱ πρῶτοι φθινοπωρινοὶ ἄνεμοι. Κοίταζε δίχως σκέψη καμμιὰ τὰ φύλλα ποὺ ξεκρεμιόνταν ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ στάλαζαν μὲ καρτερία ἀνέλπιδη στὴ γῆ. Κοίταζε τὸν οὐρανὸ ποὺ σαρωνόταν ἀπὸ σύγνεφα μεγάλα, ἐξογκωμένα, τὴ θάλασσα ποὺ χλώμιαζε ξάφνου καὶ ποὺ τὴ διαπερνοῦσαν ἀνατριχίλες φευγαλέες, σὰν ἴσκιοι ἀπὸ γιγάντια φτερά. Ὁ σάλαγός της, πλατύς, ἀνήσυχος, ἔφτανε στὴν ἐρημικὴ κάμαρα, τὴ γέμιζε βαρειὰ μυρωδιὰ πελάγου. Κοντὴ γινόταν ἡ ἀνάσα, ὁ ἀέρας γύρω κρυερός. Καὶ κάτι σὰν τὸ πελιδνὸ ἀντικαθρέφτισμα ἑνὸς κόσμου ὑπερτάφιου πλανιόταν στὸν ἀέρα, μήνυμα θλιβερὸ μιᾶς ζωῆς δίχως τέρμα, δίχως ζέστα, καὶ δίχως κανένα πιὰ καϋμό.

Σ' ἀδράνεια τέλεια καθόταν ἡ Ἰζαμπώ, σὰ φυτό, νὰ νιώθει τὴν κρυφὴ κυοφορία τῶν σπλάχνων της, νὰ τὴν ἀκροάζεται, νὰ τὴ βαστάζει. Οἱ στοχασμοί της γίνονταν ὅλο καὶ πιὸ λίγοι, κάτι σὰ νάρκη ἔδενε τὸ νοῦ της, τὸν παράχωνε σὲ πούπουλο χνουδωτό. Δὲν ὀνειρευότανε πιά, δὲν τρόμαζε. Τώρα κ' ἡ θύμιση τοῦ παλληκαριοῦ ποὺ χάθηκε γινότανε μακρυνή, σὰν ἐντύπωση ὀνείρου ποὺ ὁ ὕπνος πιὰ δὲ θὰ τὸ ἀναστήσει. Ἑνὸς ὀνείρου ἀπίστευτου, ποὺ κάποτε εἶδες, μὰ ποὺ σοῦ ἄφησε περνώντας τὸ ἀνάπαλο χνοῦδι τοῦ φτεροῦ του πάνω στὴν καρδιά.

Ἡ κόρη τοῦ Φλωρέντιου καὶ τῆς Ἰζαμπῶς γεννήθηκε στὶς 30 τοῦ Νοέμβρη. Ἡ βάγια, ποὺ ἔτρεξε πρώτη νὰ δώσει τὸ χαρμόσυνο μαντᾶτο στὸν πρίγκηπα, τὸν βρῆκε στὴ μεσαυλὴ νὰ δοκιμάζει ἕνα καινούργιο φαρί. Βλέποντάς την νὰ ἔρχεται, κατάλαβε κεῖνος τὸ σκοπό της, ὅμως δὲ βιάστηκε νὰ πεζέψει. Ἔβαλε ξεπίτηδες τὸ φαρὶ νὰ κάνει ἕναν ἀκόμα γῦρο, τοῦ χάϊδεψε τὸν τράχηλο μὲ τὴν παλάμη του, πέταξε τὰ ρέτενα στὸ σκουταρᾶτο καὶ τέλος πήδηξε κάτω δίχως βιάση, μὲ ξέγνοιαστη ἐλαφρότητα. Οἱ κινήσεις του εἴτανε πάντα πολὺ μελετημένες. Τόσο ἀφρόντιστη εἶταν ἡ στάση του ὥστε ἡ βάγια, ποὺ εἶχε χυμήξει νὰ τὸν ζυγώσει, κοντοστάθηκε λαχανιασμένη, δίβουλη. Οἱ ἱππότες, νιώθοντας πὼς κάτι ἰδιαίτερο θὰ λεγότανε, τραβήχτηκαν παράμερα μὲ διάκριση.

— Γιὰ μᾶς ἔρχεσαι, βάγια; ρώτησε τέλος ὁ πρίγκηπας, γυρίζον-

τας τὸ πρόσωπό του χαμογελαστὸ πάνω ἀπὸ τὸν ὦμο του, ἐνῶ ξεθηλύκωνε σύγκαιρα τὸ χερόχτι του.

— Τὰ συχαρίκια μου, ἀφέντη πρίγκηπα! Χρόνους πολλοὺς νὰ ζήσει ἡ κόρη τῆς ἀφεντιᾶς σας.

Τὸ πρόσωπο τοῦ Φλωρέντιου γύρισε πάλι μπρὸς κ' ἔσκυψε στὸ χερόχτι, ποὺ ἔμοιαζε νὰ βγαίνει μὲ δυσκολία. Ἔτσι ἡ βάγια δὲν εἶδε τὴν ἔκφρασή του. Δὲν τὴν εἶδε ἡ βάγια, οὔτε κανένας ἄλλος. Τὸ χέρι του ὡστόσο, μόλις λευτερώθηκε, βούτηξε στὸ περσίκι, ἔβγαλε μιὰ χούφτα τορνέζα καὶ τὴν ἀπίθωσε στὴν παλάμη τῆς γριᾶς. Ἂν ἔκρινε ἀπὸ τὸ ποσὸ ἡ βάγια, θὰ ἔπρεπε νὰ λογαριάσει πὼς ἡ χαρὰ τοῦ πρίγκηπα εἶταν ἀληθινὰ μεγάλη. Ὡστόσο ἐκεῖνος δὲν τὴν ἔδειξε. Ἔστησε πάλι τὸ κεφάλι του ψηλά, ἔγνεψε χαμογελώντας στοὺς ἄρχοντες νὰ ζυγώσουν καὶ τοὺς εἶπε μὲ τὴν κρύα του τὴ φωνή:

— Ἀποχτήσαμε σήμερα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, μιὰ κόρη. Μπορεῖτε νὰ τὸ κάνετε γνωστό.

Δέχτηκε τὶς εὐχὲς τῶν ἀρχόντων κι ἀνέβηκε στὸ κουβοῦκλι τῆς πριγκηπέσσας.

Ἡ βάγια ὡστόσο κάρφωνε τὰ μάτια της στὴν πόρτα ἀπ' ὅπου εἶχε μπεῖ ἐκεῖνος, κι ἀπόμενε μουδιασμένη, δίχως νὰ ξέρει κι αὐτὴ τὸ γιατί. Λίγο πρίν, σὰ ροβολοῦσε τὰ σκαλιὰ λαχανιάζοντας γιὰ νὰ ἔρθει νὰ τοῦ δώσει τὸ μαντᾶτο, ἔνιωθε μαζὶ μὲ τὴ χαρὰ καὶ μιὰν ἀόριστη ἀνησυχία. Τώρα, κοιτάζοντας τὴν ἄδεια κάμαρα ἀπ' ὅπου εἶχε περάσει ὁ πρίγκηπας, ἀναθυμόταν ἄθελά της μιὰν ἄλλη εἰκόνα, ἐδῶ καὶ τριάντα πάνω - κάτω χρόνια. Σὲ μιὰ τάπια τοῦ κάστρου, ἐκεῖ - κάτου στὴν Καλαμάτα, τὸ μακαρίτη Γουλιέλμο Βιλλαρδουῖνο, νὰ στέκεται βαρύθυμος καὶ νὰ κοιτάζει τὴν ἄσπρη πολιτεία ποὺ κοιμᾶται ἀνύποπτη στὴ φεγγαροβραδυά. Τοῦ εἶχε, τὴ νύχτα ἐκείνη, γεννηθεῖ ἕνα παιδί. Κ' εἶταν — ἀλλοίμονο — κορίτσι. Μήπως ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε κληρονομήσει τὸ φυσικὸ τοῦτο ἀπὸ τὴ μάννα της, τὴν Ἄννα Ἀγγελίνα, νὰ φέρνει στὸν κόσμο μονάχα θηλυκά;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΑΡΥΣ έπεσε ό χειμώνας τή χρονιά έκείνη. Άνεμοι κρυεροί σαρώσανε τόν κάμπο, σβήσανε κάθε λάμπος άπό τόν ούρανό καί τίς σκιές άπό τό χώμα. Πελιδνή ξυπνούσε ή μέρα, μέ τό λειψό της αίμα άναρουφηγμένο, σάν ύστερα άπό ύπνο πού τόν στοίχειωσαν όνειρα κακά. Τά πουλιά έφυγαν τρομαγμένα, πρίν τής ώρας τους, κυνηγώντας τόν ήλιο.

Τότε κάτι σάν τρόμος άόριστος άπλώθηκε σ' όλη τή χώρα, μιά σιγανή, σύσμιχτη βουή άπό τό στόμα τών πεινασμένων. Τά βράδυα, μέ τό ήλιόγερμα, οί συνοδίες τών άφεντάδων πού ταξίδευαν ή γύριζαν άπό τό κυνήγι, συναντούσαν στό δρόμο τους πλάσματα άκατονόμαστα, κάτι σά σκέλεθρα πού τά ξέρασε, πράσινα καί νωπά άπό τή μούχλα τής γής, τό στόμα τού τάφου. Σέρνονταν κουρελιάρικα στ' αύλάκια, σκαρφάλωναν στά μπάζα τών δρόμων γαντζώνοντας τά δάχτυλά τους σπασμωδικά, άνοίγανε τό στόμα τους μαύρο, καί κοίταζαν γύρω μέ μάτι γυάλινο, ψόφιο, θαμπό. Οί βιλάνοι λιμοχτονούσαν. Σάν τσακάλια πού ξεσκαρίζουν μέ τό σύθαμπο, παρατάγανε τά χωριά τους, τίς καλύβες άπ' όπου δέν έβλεπες πιά ούτε ένα γαϊτάνι ν' άνεβαίνει καπνός, καί πιάνανε τά περάσματα. Δέ ζητιανεύανε. Τά γδυμένα άπό σάρκα χέρια τους δέν είχανε λές τή δύναμη νά σηκωθούν, νά τεντώσουν τή χούφτα. Λέξη δέν έλεγαν· κοίταζαν μονάχα. Καί τό μάτι τους, τό ναρκωμένο καί βαρύ, είχε ένα χαραχτηριστικό άλλόκοτο, νά τό βλέπεις μπροστά σου κι όταν άκόμα δέν τό κοιτάζεις, νά τό νιώθεις σάν είχες άντιπεράσει, καρφωμένο στή ράχη σου.

Σήκωναν μέ κόπο τό κεφάλι τους, άκούγοντας καβαλαρία νά ζυγώνει, τό στήνανε στό λιπόσαρκο λαιμό, κρατούσανε τήν άνάσα τους καί πρόσμεναν. Ή συνοδία περνούσε. Τότε, δίχως λέξη, σωριάζονταν πάλι μονοκόμματοι, σά σωρός κόκκαλα ξερά, κι άπόμεναν κεραυνωμένοι, μέ τά δόντια στό χώμα.

Κάποτε, περνώντας, τούς άκουγες νά βγάζουν έναν άχό παράξενο, τρεμουλιαστό, σάν τραγούδι. Δέν ξεχώριζες λόγια. Μιά γλώσσα

στεγνὴ καὶ πυρετοφρυμένη ἀναδευότανε πίσω ἀπὸ τὸ σκοπό, πηχτή. Κυμάτιζε ἀδύναμο τὸ τραγοῦδι πάνω στὸν βραδυασμένο κ' ἔρημο κάμπο, ξετυλιγότανε κ' ἔκλωθε σὰν καπνός, ἔλυωνε στὴν ἀπόσταση, ὅμως καὶ τότε δὲν ἔλεγες πὼς ἔχει σωπάσει. Τὸ ἔπαιρνες θαρεῖς μαζί σου, τ' ἄκουγες ἀτέλειωτα νὰ σοῦ τριβελίζει τ' αὐτιά, ἔνιωθες πὼς στὸ ἑξῆς θὰ σὲ κατοικεῖ καὶ θὰ σὲ στοιχειώνει.

Εἴδανε στὸ κάστρο ἀνθρώπους τῆς κούρτης ποὺ ἤρθαν ἀπ' ἔξω κατάχλωμοι, σὰν ἀλλοπαρμένοι, καὶ ποὺ δὲν ξέρανε νὰ ποῦνε γιατί. Στὰ μάτια τους μέσα, τρομάρες περνοῦσαν ἀκόμα, ἀντιλάμποντας κρυερά. Σὰ νὰ εἶχαν διασταυρωθεῖ στὸ δρόμο τους μὲ λιτανεῖες ἀπὸ λείψανα ποὺ πορεύονταν βρυκολακιασμένα.

Ὁ πρίγκηπας ἔλαβε μέτρα. Πρόσταξε τοὺς κεφαλάδες ν' ἀνοίξουν τὶς γιστέρνες τῶν δυναμαριῶν τους καὶ νὰ δώσουν στάρι, λάδι, καλαμπόκι στοὺς βιλάνους τῶν φίε τους. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ γίνει παράδειγμα, ἔβαλε νὰ μοιράσουν τὸ ἕνα πέμπτο ἀπὸ τὶς σοδειὲς τῶν κάστρων ποὺ εἶχε στὴν ἄμεση ἐξουσία του. Γιὰ τοὺς σκλάβους ποὺ ξεσηκώνονταν ἔδωσε ὁδηγίες νὰ κάνουν οἱ τοπάρχοι, ὅσο εἶτανε βολετό, στραβὰ μάτια καὶ νὰ μὴν τοὺς ἐξερεθίζουν μὲ ποινὲς ἀγύριστες. Τέτοιες ὁ θάνατος, ὁ ἀκρωτηριασμὸς ἢ ὁ ραβδισμὸς ὣς τὸ σακάτεμα. Τοὺς παλατιανούς του τέλος τοὺς ὁρμήνεψε σοφὰ νὰ μὴ τριγυρίζουν στὴν ὕπαιθρη χώρα παραστολισμένοι, βελοῦδα, μεταξωτά, ἑρμίνες καὶ τὰ ρέστα, πράμα ποὺ θὰ γαργάλιζε τ' ἁρπαχτικὰ ἔνστιχτα τῶν λιμασμένων, θὰ ἔδινε ἀφορμὴ σὲ ληστεῖες ἢ κι ἀκόμα θὰ τοὺς ξυπνοῦσε τὴν ἀγανάχτηση.

Τὰ θεάρεστα τοῦτα μέτρα, λιγοστὴ γιατρειὰ ἔφεραν στὸ κακό. Ἡ πεῖνα εἶχε περσέψει. Σὰ σταγόνες νερὸ πάνω σὲ πυρωμένο σίδερο, ἐξατμίστηκαν ἀκαριαῖα οἱ διανομές. Οἱ τοπάρχοι ἐφαρμόσανε τὸ φιλάνθρωπο πρόγραμμα τῆς δικαιοσύνης μὲ κρύα καρδιὰ καὶ σὲ ποσοστὰ ποὺ ὅριζε τοῦ καθενός τους ἡ συνείδηση. Ὅσο γιὰ τὶς ποινές, ἐδῶ ἡ συμμόρφωση μὲ τὴν ὁρμήνεια τοῦ πρίγκηπα ἔβρισκε λιγότερες δυσκολίες, γιατὶ οἱ πεινασμένοι δὲν εἶχανε πιὰ τὸ νεῦρο νὰ ξεσηκώνονται. Ἡ μεγαλύτερη ἐνόχληση ποὺ μπορούσανε νὰ κάνουν εἶτανε νὰ πεθαίνουν κοπαδιαστά, νὰ μένουν ἄθαφτοι καί, κατ' ἀνάγκη, ὅταν δὲν προλάβαιναν — τόσοι ποὺ εἶτανε — τὰ σκυλιὰ ἢ τὰ ὄρνια νὰ τοὺς φᾶνε, νὰ μολεύουν τὸν ἀέρα μὲ τὴ βρῶμα τῆς νεκρίλας ἢ μὲ ἀρρώστιες σιχαμερές. Λίγο-λίγο οἱ ἄνθρωποι τῶν κάστρων ἀποτραβήχτηκαν πίσω ἀπὸ τὰ χοντρά τους τὰ τειχιὰ γιὰ νὰ ἔρχονται ὅσο μπορεῖ σὲ λιγότερη συνάφεια μὲ τὸ σκουλῆκι ποὺ μερμηγκιάζει στὸν ἀνοιχτὸ ἀέρα. Ἕνα χώρισμα ἔγινε ἀνάμεσα στοὺς τρόφιμους τῶν δυναμαριῶν καὶ τοὺς πεινασμένους τοῦ βουνοῦ ἢ τοῦ κάμπου. Τὸ τραγοῦδι τῶν φαντασμάτων ἔπαψε πιὰ νὰ φτάνει στ' αὐτιὰ τῶν ζωντανῶν. Κ' ἕνα εἶδος ἡσυχίας μακάβριας ἁπλώθηκε γύρω, μιὰ γαλήνη ποὺ κι ἂν δὲν ἔμοιαζε μὲ τὴν ἀλλοτινή, τὴ γελούμενη, τουλάχιστον ἀνάπαυε τ' αὐτὶ κι ἄφηνε τὴ συνείδηση ἀτάραχη, νὰ κοιμᾶται.

Ὁ πρίγκηπας, στὴν περίσταση τούτη καθὼς καὶ στὶς ἄλλες, ἔδειξε γνήσια προσόντα ἡγεμόνα. Μονάχος αὐτὸς δὲν τρόμαζε νὰ ἔρχεται σὲ συνάφεια μὲ τοὺς καταδικασμένους. Καβάλα στὸ φαρί του, μὲ συνοδία μικρὴ ἀπὸ τρεῖς σκουταράτους, ἕνα-δυὸ φρεμενούριους καλογέρους τῆς Κλαρέντζας, κ' ἕνα γερακάρη ντόπιο γιὰ ὁδηγό, ξεκινοῦσε κάθε

τόσο γιὰ τὰ χωριά, τὰ κοντινὰ ἢ τὰ μακρυνότερα. Ἔμπαινε στὰ χαμόσπιτα, μοίραζε ὅ,τι εἶχε νὰ μοιράσει, ἔδινε κουράγιο στοὺς χωριάτες μὲ λόγια παρηγοριᾶς, καὶ μὲ ὑποσχέσεις. Ἡ παλιά του τόλμη κ' ἡ αἰσιοδοξία δὲν τὸν εἶχανε παρατήσει. Ἄλλωστε βρισκότανε στὸν ἀνθὸ τῆς ἡλικίας του· ἀγαποῦσε τὸ χωρατό, τὸ πε̃ριγέλασμα, τ' ἄλογα, τ' ἅρματα καὶ τὸ πιοτό. Στὴ συντροφιά του εἶχε πάντα κάποιον πού, θεληματικὰ ἢ ἄθελα, γινόταν ὁ στόχος στὶς κοροϊδίες. Ἄρχιζε τὰ πειράγματα ὁ πρίγκηπας κι ἀκολουθοῦσαν οἱ ἄλλοι, γιὰ νὰ τοῦ γίνονται ἀρεστοί. Τότε, τὸ γέλιο τοῦ Φλωρέντιου ξέσπαζε δυνατό, τρανταχτό, λιγάκι κρύο μονάχα. Οἱ σύντροφοί του, δίχως νὰ τὸ μολογοῦνε, τὸ βρίσκανε δυσάρεστο.

Σήμερα, πηγαίνοντας στὸ μονοπάτι ποὺ ἔζωνε σερπετώντας τὴ βουνοπλαγιά, εἶχε καλέσει δίπλα του τὸ φρεμενούριο τῆς συνοδίας καὶ τοῦ ζητοῦσε λατινικὰ ρητὰ ποὺ παινεύουν τὸ κρασὶ καὶ τοὺς χαροκόπους. Ὁ καλόγερος, κολακεμένος, εἶχε πάρει στὰ σοβαρὰ τὸ ζήτημα κ' ἐπιστράτευε τὶς θύμισές του ἀπὸ διαβάσματα ἐκκλησιαστικά. Ξάφνου, δυὸ - τρεῖς σταλαματιὲς πέσανε βαριὰ πάνω στὸ χέρι τοῦ Φλωρέντιου ποὺ κρατοῦσε τὰ ρέτενα. Οἱ σκουταρᾶτοι τῆς ἀκολουθίας, ποὺ εἶχανε μείνει πιὸ πίσω, βιάσανε τ' ἄλογά τους.

— Ἀδελφέ, λέει ὁ πρίγκηπας στὸν καλόγερο, θαρῶ πὼς τραβᾶτε τὴν κουκούλα σας καὶ σκεπάζετε τὸ κεφάλι σας.

— Τὄντι, ἀρχοντά μου!

— Κι ὅμως οἱ μάρτυρες δὲν τρομάζανε τὴ βροχή, τὸν ἄνεμο ἢ τὸ χιόνι...

Ὁ ἄνθρωπος ἀπόμεινε σαστισμένος.

— Ἀφέντη πρίγκηπα, κάνει τέλος δισταχτικά, ὅλοι δὲν εἶναι διαλεχτοὶ τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ δεχτοῦν τὸ φωτοστέφανο τοῦ μαρτυρίου.

— Καὶ ποιὸς διαλέγει τοὺς διαλεχτούς;

— Ὁ Πανάγαθος βέβαια.

— Τότε θὰ πεῖ πὼς ἔχουν κάνει πολὺ βαρειὰ ἁμαρτήματα οἱ διαλεχτοί.

— Γιατί, ἂν ἐπιτρέπει ἡ χάρη σου;

— Γιατὶ ἂν οἱ κακοκαιρίες εἶναι γιὰ τοὺς μάρτυρες κ' ἡ καλοσύνη γιὰ τοὺς ἄλλους, τότε διαλεχτοὶ δὲν εἶναι οἱ πρῶτοι παρὰ οἱ δεύτεροι, ὅπως ἐλόγου σας νὰ ποῦμε.

Ὁ φρεμενούριος μπερδεύτηκε, ὅμως δὲν πρόλαβε καὶ νὰ σκαρώσει τὴν ἀπόκρισή του. Ὁ οὐρανὸς εἶχε ἀπὸ ὥρα βαρύνει, μύριζε γύρω χωματίλα πιπεριστή, καὶ πουθενὰ στὸν κάμπο καὶ στὸ βουνὸ δὲν ἔβλεπες δέντρο ἢ καλύβι. Ἡ μπόρα ξέσπασε, δαρτή.

Σφιγμένη γύρω στὸν πρίγκηπα ἡ συνοδία πορεύτηκε γιὰ ὥρα, νιώθοντας τὸ κρύο νερὸ τοῦ Γενάρη νὰ τῆς κρουνελιάζει στοὺς ὤμους, στὰ μπράτσα, στὰ πλευρά, νὰ χώνεται ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ νὰ κλαδώνεται στὴ ράχη. Τὰ ροῦχα κολλοῦσαν πάνω στὸ κρέας πλαδαρά.

Πήγαιναν τώρα ἀμίλητοι, καμπουριασμένοι, μὲ τὴ βαρυθυμιὰ ποὺ σταλάζει στὴν ψυχὴ ὁ θυμὸς τῶν στοιχείων κ' ἡ κάποια ἔμφυτη ἀνησυχία γιὰ τὰ ἐπακόλουθα. Μονάχα ὁ πρίγκηπας κρατοῦσε τὸ κέφι του, μιλοῦσε καὶ κάγχαζε δίχως νὰ παίρνει ἀπόκριση ἀπὸ κανένα. Δὲ βρήκανε γιατάκι, ἢ δέντρο τουλάχιστο κουφαλιασμένο νὰ βάλουν τὸ κε-

φάλι τους, παρὰ μόνον ἀργὰ τὸ βράδυ. Στὸ χωριάτικο καλύβι ἡ φωτιὰ εἴτανε λιγοστή, τὰ κούτσουρα, νοτισμένα κι αὐτά, τρίζανε καὶ κάπνιζαν. Προτοῦ καταφέρουνε νὰ καλοστεγνώξουν, ἀποκοιμήθηκαν ὅπως-ὅπως. Τὴ νύχτα ἀκούσανε τὸν πρίγκηπα νὰ κουβεντιάζει ἀκόμα, μονάχος, μὲ ζωηρότητα ἀσυνήθιστη. Τὸ πρωΐ, σὰν ξύπνησαν, τὸν βρήκανε περιχυμένον ἀπὸ σύγκρυα τρανταχτά, τὰ δόντια του νὰ κροταλίζουν καὶ τὸ πρόσωπό του νὰ λάμπει σύφλογο ἀπὸ τὴ θέρμη.

Τὸν ἔφεραν πίσω στὸ κάστρο, μέσα σὲ φορεῖο πρόχειρο, ἀπὸ κλαδιά. Ὁ γιατρὸς ποὺ ἦρθε νὰ τὸν ἰδεῖ δὲ δυσκολεύτηκε γιὰ τὴ διάγνωση. Ἡ πούντα εἴταν πασίδηλη.

Κ' ἔτσι ἄρχισε ἡ ἀρρώστια τοῦ πρίγκηπα ποὺ ἔβαλε σ' ἀνησυχία σοβαρὴ ὁλάκερο τὸ πριγκηπᾶτο. Τὶς πρῶτες ἡμέρες, τὸ κακὸ εἶχε πάρει τ' ἀπάνω. Βαρειά, σφυριχτὴ ξέφευγε ἡ ἀνάσα τοῦ ἀρρώστου, τὰ μάτια του ἔμεναν ἐπίμονα σφαλιστὰ καὶ κάτι σὰν ἄχνα πνιγερή, χνῶτο φωτιᾶς ἔμοιαζε νὰ τυλίγει τὸ πρόσωπό του. Τὸ συνηθέστερο βουτηγμένος σὲ νάρκη, δὲ φαινόταν οὔτε ν' ἀκούει οὔτε νὰ νιώθει τί γίνεται γύρω του. Τὸν ἄκουγαν συχνὰ νὰ παραμιλάει, καὶ τότε εἴτανε λόγια ἀνεξήγητα γιὰ τοὺς τριγυρινούς του, ὀνόματα πρωτάκουστα, μὲ ἦχο ξενικό. Πρόσταζε συντρόφους ἀόρατους ἢ ἐρχότανε σὲ λόγια μαζί τους γιὰ συμφέροντα ἄγνωστα, μοιρασιὲς τόπων, ποὺ κανένας ποτὲ δὲν τοὺς εἶδε οὔτε τοὺς ἄκουσε. Ὁ ξάδερφός του ὁ Ἐγγελβέρτος ντὲ Λιντερκέρκε, ποὺ βρέθηκε ἕνα τέτοιο βράδυ κοντὰ στὸ κρεββάτι τοῦ ἀρρώστου, ἀναγκάστηκε νὰ ἐξηγήσει πῶς τὰ ὀνόματα ποὺ ἄκουγαν εἴτανε φλαμαντέζικα, θύμισες ἐφιαλτικὲς ἀπὸ τὴ μακρυνὴ πατρίδα.

Ἀνάβανε τὸ μεγάλο τζάκι, ποὺ εἶχε μαυρίσει τὸν τοῖχο γλύφοντάς τον γιὰ χρόνια, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου, καὶ καθισμένοι γύρω, ἡ πριγκηπέσσα κ' οἱ στενότεροι τῆς κούρτης, παραστέκανε τὸν πρίγκηπα ἀμίλητοι ἢ σιγοκουβεντιάζοντας. Τρίζανε τὰ ξύλα στὴ φωτιά, ἀναλαμπὲς ξαφνικὲς καὶ πρόσκαιρες ἀνασέρνανε τὰ σοβαρὰ γύρω πρόσωπα ἀπὸ τὴ σκιά, τὸ ἀνεμόβροχο κροτάλιζε στὰ παραθύρια. Ἄκουγες ἔξω, πίσω ἀπὸ τὸν κρουνελιαστὸ φράχτη τῆς νεροποντῆς, κανένα σκυλὶ ἀλαφιασμένο νὰ γαβγίζει. Κάποιο ξύλο ἀπὸ τὰ ἔπιπλα, ἀνακλαδίζοντας τοὺς ἁρμούς του στὴ χλιαρὴ ἀνάσα τῆς φωτιᾶς, τανυζότανε μὲ ξαφνικὸ τρίξιμο. Κ' ἡ μυρωδιὰ τοῦ ρετσινιοῦ ποὺ ἀργοστάλαζε στὸ τζάκι, ἀνάκατη μὲ τὴν περονιαστὴ τῆς ὑγρασίας ἀπὸ τὰ μαῦρα δοκάρια τῆς σκεπῆς καὶ μὲ τὴ γλυκερὴ ἀπόπνοια τῆς ἀρρώστιας, πύκνωναν τὸν ἀέρα, τὸν ἔδεναν πηχτά, ἔτσι ποὺ νὰ μουδιάζει τὰ ματόφυλλα καὶ νὰ μαυλίζει ὕπουλα τὸν ὕπνο.

Μονάχα ἡ Ἰζαμπὼ δὲν ἀποκαρωνόταν. Τὸ μάτι της, χωνεμένο τώρα καὶ κατάκοπο ὕστερα ἀπὸ τὴ γέννα, καρφωνόταν ὡστόσο στὴ φλόγα ἀκοίμητο καὶ κοίταζε στυλά, δίχως νὰ ρεμβάζει. Εἴτανε στραφταλιστὸ κι ἄγρυπνο τὸ μάτι της, μὲ κάποιαν ἀγριεμένη λάμψη βαθιὰ στὴν κόρη. Δίχως νὰ σαλεύει, τὰ ἔνιωθε ὅλα γύρω της, τὸ κύλισμα στὸν ὕπνο τοῦ κοντόσταβλου, τὸν Σαίντ-Ὀμὲρ ποὺ λογοπαίζοντας ζύγωνε ἀπὸ τὰ πίσω τὸ θρονὶ τῆς Γουλιέρμας καὶ τώρα, ἀλαφροσκυμμένος πάνω στὰ μαλλιά της, κάτι μουρμούριζε ἀδιόρατα καὶ σφυριχτά. Νιώθει τὰ μαῦρα μάτια τῆς Ὀρσίνι νὰ πεταρίζουν ἀκόρεστα, ἀνήσυ-

χα, νὰ λαμπαδιάζουν στ' ἄκουσμα τῆς ἀνάσας ποὺ χαϊδεύει τ' αὐτί της. Ὁ καπελάνος, μισοκοιμισμένος, ξεκοκκίζει ἀκόμα τὸ προσευχολόϊ του μουρμουρίζοντας μπερδεμένα λατινικά. Στὸ βαρὺ βυσσινὶ μεταξωτό, ποὺ κρέμεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τοῦ κρεββατιοῦ, ξεκόβεται καλογραμμένη καὶ σὰν ἄψυχη ἡ κατατομὴ τοῦ πρίγκηπα, ποὺ ἔχει τὰ μάτια του σφαλιστὰ καὶ μιὰν ἐπίσημη αὐστηρότητα, πρωτόφαντη γι' αὐτόν, στὸ στιλπνὸ μέτωπο, στὰ φτενὰ χείλη.

Τὸν βλέπει χωρὶς νὰ τὸν κοιτάζει. Δὲν τὸν ἀγάπησε ποτέ· μονάχα κάποια στιγμή, τὴν πρώτη, τῆς κολάκεψε τὸν ἐγωϊσμό της. Κι ὅμως εἶναι λεβέντης ὡραῖος καὶ λαχταριστός. Εἶταν. Τώρα εἶναι ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ της, τοῦ παιδιοῦ ποὺ κοιμᾶται χερουβικὰ στὴν κούνια, μέσα στὸ κουβοῦκλι. Εἶναι ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ της κι αὐτὸ δὲν τῆς τὸν κάνει κοντηνότερο. Μονάχα ἱερὸ τὸν κάνει. Ἄτολμα τὰ δάχτυλά της, μὲ πρόφαση νὰ στρώσουν τὰ τεντωμένα μαλλιὰ στὸν κρόταφο, ἀγγίζουν τὸ σημεῖο ὅπου, πίσω ἀπὸ τὸ διάφανο δέρμα, φεγγίζει ὁ μελανὸς σταυρός. Σύγκρυο λιανὸ τῆς τρέχει τότε στὴν ἐπιδερμίδα. Καὶ τὰ μάτια της, ποὺ πότε ἀγριεύονται κι ἄλλοτε πάλι θολώνουν, καρφώνουν μ' ἔνταση τὴ φλόγα, τὴν ψαχουλεύουν, ἀνήσυχα. Ὁ ἄντρας αὐτός, ἂν φύγει ἀπὸ κοντά της, θὰ πάρει στὰ σφραγισμένα χείλη του ἕνα μεγάλο, βαθὺ ἐρωτηματικό.

Κι ὅμως εἶταν ἀναγκασμένη νὰ μὴν ἀφήνεται στὴ νάρκη τούτη ποὺ πνίγει τὴν ψυχὴ μὰ σύγκαιρα ξεκουράζει τὸ μυαλό, τὸ λύνει σὰ μέσα σὲ χλιαρὸ λουτρό. Τώρα ποὺ ὁ Φλωρέντιος ἔλειψε ἀπὸ τὴ θέση του, ἔπρεπε νὰ στέκεται στὸ πόδι του αὐτή, νὰ γνοιάζεται γιὰ τὶς δουλειὲς τοῦ πριγκηπάτου, νὰ δέχεται τοὺς βασσάλους ποὺ ἔρχονταν ταξιδευτὲς ἀπὸ τὰ μακρυνά τους τὰ καστέλλια, νὰ λέει τί θὰ κάνουν στὴν περίσταση τούτη καὶ στὴν ἄλλη. Συχνά, καθισμένη στὴ μεγάλη σάλλα, κάτω ἀπὸ τὸν μεταξωτὸ οὐρανὸ μὲ τὸ κεντητὸ οἰκόσημο, προέδρευε σὲ παρλαμάδες, ἀκροαζότανε λόγους, εἶταν ἀναγκασμένη ν' ἀποκρίνεται ἀνάλογα κι αὐτή. Δὲν εἶχε χάσει τὴν παλιά της τὴ βασιλοπρέπεια. Ἤξερε νὰ κρατάει πάντα τὸ κορμί της ἐπίσημα στητό. Μονάχα τὰ μάτια της εἶχανε τώρα μιὰ σκιὰ χυμένη κάτω ἀπὸ τὸ βλέφαρο, κ' ἔτσι καθὼς εἴτανε κομμένα δὲν ἔμοιαζαν πιὰ μὲ τὰ πολύτιμα κι ἀπάνθρωπα μάτια ἑνὸς εἰδώλου. Ἡ φαντασμαγορία τους εἶχε γίνει σκεφτικὴ καὶ πιὸ βαθειά, κ' εἴτανε πιότερο ἀνθρώπινα, πονετικά, τώρα.

Ἕνα βράδυ μπάσανε στὴ μεγάλη σάλλα κάποια ἀντιπροσωπεία ἀπὸ ἐμπόρους ξενομερίτες, Βενετσιάνους ποὺ ἔρχονταν νὰ πουλήσουν τὴν πραμάτεια τους στὸ Μοριά. Συνάδελφοί τους ἀπὸ τὴ Βενετιὰ τοὺς εἶχαν ἐπιφορτίσει, μὲ τὴν εὐκαιρία τούτη, νὰ διαμαρτυρηθοῦν γιατὶ πολλὲς παραγγελίες τους σ' ἐμπόρους τῆς Ἀχαΐας δὲν ἔφταναν στὸν προορισμό, χρόνιζαν ἀδικαιολόγητα ἢ γινότανε φανερὸ πὼς ποτὲ δὲν εἴχανε ξεκινήσει ἀπὸ τὴν Κλαρέντζα. Ἂν τὸ φέρσιμο τοῦτο συνεχιστεῖ, νὰ ξέρει τὸ πριγκηπᾶτο πὼς ἡ γαληνότατη Δημοκρατία θὰ κόψει κάθε ἐμπορικὴ σχέση μὲ τὸ Μοριά, καὶ τότε νὰ ἰδοῦμε ποιὸς θὰ βγεῖ χαμένος...

Ἄκουσε ἀτάραχη ἡ Ἰζαμπὼ τὶς διαμαρτυρίες, καὶ μὲ τὸ μάτι ἀδιάφορο περιεργαζότανε τὰ φορέματα τῶν ἀποσταλμένων τὰ λουσᾶτα, τὰ διαμαντικὰ ποὺ εἴχανε στὰ δάχτυλα, τὶς ἀγέρωχες κι ἀκατάδεχτες

μορφές τους. Εἴτανε πολλοί, οἱ περισσότεροι ἡλικιωμένοι, μὲ γενειάδες ἀσημιὲς ποὺ κυμάτιζαν μυρωμένες πάνω στὰ στήθια τους. Κάμποσοι εἴτανε καὶ νεώτεροι, μὲ γένεια μαῦρα καλοψαλιδισμένα, γυαλιστερὰ μάτια ἀκόρεστα. Ἀπὸ τὸ θρονί της, τὸ ὑψωμένο πάνω σὲ βάθρο μὲ τρία σκαλοπάτια, τοὺς ἔβλεπε ὅλους, ἀραιωμένους μπροστά της, νὰ τὴν κοιτάζουν καὶ ν' ἀκοῦνε μὲ προσοχὴ τὰ λόγια τοῦ ἐπικεφαλῆς τους ποὺ μιλοῦσε μὲ δύναμη κι αὐθάδεια.

Ὅταν ἀπόσωσε τὴν ὁμιλία του ὁ Βενετσάνος, πλατειὰ σιωπὴ ἔπεσε στὴ μεγάλη σάλλα. Ἔξω ὁ καιρὸς εἶχε βαρύνει πάλι. Τὰ λαδόχαρτα τῶν παραθυριῶν τὰ κεντούσανε τὰ δάχτυλα τῆς βροχῆς. Ξενομερίτες καὶ παλατιανοὶ ἔστρεψαν ἐρωτηματικὰ τὰ μάτια τους στὴν πριγκηπέσσα.

Κ' ἐκείνη, ἀφοῦ στάθηκε ἀκόμα λίγο, σὰ νὰ μὴν εἶχε νιώσει κὰν πὼς ἦρθε τώρα ἡ σειρά της νὰ μιλήσει, σηκώθηκε τέλος, ἥρεμη.

—Ἄρχοντες ἐμπόροι, λέει μόλις σαλεύοντας τὰ χείλη της, ἀκούσαμε τὶς διαμαρτυρίες σας καλόκαρδα καὶ θλιβόμαστε γιὰ τὴ ζημιὰ ποὺ γίνηκε σὲ σᾶς καὶ στοὺς ἐδικούς σας. Ὅμως γιὰ τὴ ζημιὰ τούτη δὲν εἶναι φταῖχτες οἱ ἀνθρῶποι μας. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς φυλάξει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ν' ἀδικοβάλετε ἀθώους. Καὶ θέλουμε νὰ σᾶς ρωτήσουμε κ' ἐμεῖς, μιᾶς κ' ἦρθε ἡ σειρά μας: Ξέρετε σὲ τί τόπο ξεμπαρκάρατε; Νὰ σᾶς τὸ ποῦμε: Σὲ τόπο συφοριασμένο, ποὺ τὸν δέρνει, μῆνες τώρα, ἡ πεῖνα καὶ τὸ θανατικό. Σὲ τόπο ἄμοιρο διπλά, γιατὶ ἄλλοτε εἴταν εὐλογημένος καὶ τώρα δὲν ἔχει σπειρὶ σιτάρι οὔτε γιὰ νὰ ταΐσει ἕνα πουλί. Ἐβγᾶτε στὶς δημοσιὲς καὶ κοιτάξτε τοὺς βιλάνους μας. Στὰ χαντάκια ξεψυχᾶνε, σκαλίζοντας μὲ τὰ νύχια τους τὸ χῶμα ποὺ στέρεψε καὶ δὲν ἔχει πιὰ σπόρο νὰ τοὺς θρέψει. Καὶ τὰ σπίτια τους εἶναι κρύα, κι ἀπὸ τὴ σκεπή τους δὲν βγαίνει πιὰ καπνός. Καὶ τὸ ἀνεμόβροχο τοὺς δέρνει ὁλημερίς, ἡ νύχτα τοὺς παγώνει ὅπου τοὺς βρεῖ πεσμένους...

Μίλησε ἔτσι, δίχως νὰ σηκώνει καθόλου τὴ φωνή της, δίχως νὰ προφασίζεται μιὰν ὑστερόβουλη συγκίνηση. Ζωγράφιζε μὲ πιστότητα ἀξιόπρεπη τὸ πένθιμο δράμα, ποὺ τὸ μάντευε γύρω της, πίσω ἀπὸ τὰ χοντρὰ τειχιὰ τοῦ κάστρου, νὰ ζωντανεύει. Τὰ μάτια της, τὰ κουρασμένα, σεργιανίζανε σύγκαιρα δεξιὰ - ζερβὰ πάνω στὰ κεφάλια τῶν ἐμπόρων. Ξάφνου σταμάτησαν κάπου, στυλώθηκαν, τρέμισαν.

Ἡ μπόρα εἶχε ξεσπάσει ἔξω, κεραυνωτή. Στὴ σκεπὴ τῆς σάλλας, πάνω στὰ μαυρισμένα δοκάρια, πλήθυνε καὶ πέρσεψε τὸ πλατάγισμα τοῦ νεροῦ. Χάθηκε ἡ φωνὴ τῆς πριγκηπέσσας γιατὶ ὁλονῶν τ' αὐτιὰ γέμισαν ἀπὸ τὸ σάλαγο τῆς νεροποντῆς. Ὅμως τὰ μάτια της ἐκείνης ἔμεναν καρφωμένα σ' ἕνα κεφάλι ἐμπόρου, ἀπὸ τὰ πιὸ μακρυνά, πίσω-πίσω στὴν τελευταία ἀράδα, καὶ στὸ λαιμό της κάτι σὰν κόμπος εἶχε ἀνέβει καὶ τὸν ἔφραξε.

Περίμεναν ἀκόμα λίγο οἱ Βενετσάνοι, νὰ σιγάσει ὁ σαματάς, ν' ἀκούσουν τὴ συνέχεια, ὅμως τὸ πράμα ἄρχιζε νὰ τραβάει σὲ μάκρος. Ἡ πριγκηπέσσα, μὲ θολὸ μάτι, ἄνοιξε τὰ χέρια της μηχανικὰ καὶ ξανάπεσε στὸ θρονί της. Ἀναδεύτηκαν τότε μὲ ἀμηχανία κ' ἐκεῖνοι, ἀλληλοκοιτάχτηκαν κ' εἴπανε ἀναμεταξύ τους νὰ τραβηχτοῦνε. Στὸν τσαμπρελιάνο, ποὺ εἴταν ὁ πιὸ κοντινός, ἐξήγησαν πὼς θὰ ξανάρχονταν τὴν ἄλλη μέρα.

Ὅμως ἡ πριγκηπέσσα, ποὺ εἶχε πάρει τώρα τὸ βλέμμα της ἄψυχο

ἀπὸ τὸν τελευταῖο ἐκεῖνον, ἔγνεψε νὰ σταθοῦνε καὶ μίλησε χαμηλόφωνα στὸν τσαμπρελιάνο.

«Ἡ βραδυὰ εἶναι πολὺ ἄσχημη, δὲν πρέπει ν' ἀφήνουν ξένους ἀνθρώπους νὰ φύγουν μὲ τέτοιον καιρὸ ἀπὸ τὸ κάστρο. Νὰ τοὺς βάλουνε στὸν ξενῶνα νὰ κοιμηθοῦν. Κι αὔριο, ἔχει ὁ Θεός.»

Βαθυπροσκύνησαν οἱ Βενετσάνοι κι ἄρχισαν ν' ἀποτραβιῶνται, σέρνοντας τὰ πόδια τους στὸ πλακόστρωτο. Καθὼς μετατοπίστηκαν, κάμποσοι ἀπὸ τοὺς τελευταίους βρέθηκαν πρῶτοι. Ἔτσι μπόρεσε ἡ πριγκηπέσσα νὰ ξαναδεῖ, καθαρότερα τώρα, τὸν ἔμπορο ποὺ τῆς εἶχε τραβήξει λίγο πρὶν τὴν προσοχή. Εἴτανε νέος, μὲ γένεια μαλακὰ καὶ μὲ ξάστερα καστανὰ μάτια. Ὅμως ὄχι, δὲν ἔμοιαζε τὸ βλέμμα του μ' ἐκεῖνο ποὺ θάρεψε πὼς εἶδε ἐκείνη πρίν. Κ' ἕνα σκουφὶ χαμηλό, πράσινο, πάνω στὰ κυματερὰ μαλλιά... Ἄγνωστη μορφή, ξένη!

Τοὺς εἶδε νὰ ξεμακραίνουν στὴ σάλλα, νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴ μεγάλη πόρτα ἀντίκρυ· ἕνας στεναγμὸς τῆς ἄδειασε τὸ στῆθος. Κάτι σὰ σπαραγμὸς καὶ σὰν ἀνακούφιση μαζί. Παναγία Παρθένε! πῶς μπορεῖ νὰ γελαστεῖ κάποτε ὁ ἄνθρωπος... Νὰ βλέπεις φαντάσματα, ἴσκιους νεκρῶν, στὸ φῶς τῆς ἡμέρας...

Ἦρθε γοργή, γοργότερη ἀπὸ χτές, ἡ νύχτα τὸ βροχερὸ τοῦτο βράδυ. Ἀποτραβηγμένη στὸ κουβοῦκλι της ἡ πριγκηπέσσα, εἶχε ξεντυθεῖ τὸ ἐπίσημο φόρεμα τῆς ὑποδοχῆς καὶ καθόταν συλλογισμένη μπροστὰ στὸ ἀναμμένο τζάκι. Ἐκεῖ τὴ βρῆκε τὸ σκοτάδι.

Καθότανε καὶ δὲ μιλοῦσε. Μιὰ-μιὰ οἱ ἄβρες, ἀπαυδημένες νὰ σωπαίνουν, εἶχαν ἀποτραβηχτεῖ ἐπιτήδεια, γλιστρώντας σὰ σκιές. Στὴ διπλανὴ κάμαρα, τὴ δικιά τους, εἶχαν ἀνάψει κιόλας τοὺς λύχνους καὶ κουβέντιαζαν πρόσχαρα, τραγουδούσανε παρτοῦρες, χασκάριζαν. Στὸ κουβοῦκλι τῆς πριγκηπέσσας ἀπόμεινε μονάχα ἡ βάγια, ποὺ κι αὐτή, νανουρισμένη ἀπὸ τὸ τρίξιμο τῆς φωτιᾶς, τὴ γλυκειὰ ἔκλυση τῆς ζέστης, εἶχε ἀποκοιμηθεῖ στὸ θρονί της. Ἀπὸ τὴ γωνιά, δίπλα στὸ μεγάλο τὸ κρεββάτι, κάπου-κάπου ἕνα κλάμα μωροῦ ξέσπαγε καὶ πάλι μώρωνε. Ἐκεῖ, στὴ σκαλιστή της κούνια, κοιμόταν ἡ πριγκηποπούλα ἡ Μαχώ.

Παράδοξη ταραχὴ εἴτανε χυμένη ἀπόψε στὴν ψυχὴ τῆς Ἰζαμπώς. Γιὰ ἕνα ὁλάκερο χρόνο, ὅπου κάθε τρικύμισμα εἶχε καταπέσει, ὅπου κ' ἡ τελευταία σπηλιάδα ἔσβησε θαρεῖς γιὰ πάντα πιά, μιὰ γαλήνη βαρειά, νεκρική, εἶχε ἁπλωθεῖ πάνω στὶς θύμισες τῶν περασμένων. Ἠρέμησε ἡ ψυχή της, μὲ τὴν ἠρεμία ἐκείνη τὴν ἀσύνειδη, τὴν ἴδια μὲ τὸ ἀποκάρωμα τῆς νύστας. Μονάχα γιὰ τὴν κόρη της λαχτάριζε μέσα της μιὰ τρεμουλιάρα ἀγάπη, στοργὴ φανατική· κάτι σὰ φόβος σκοτεινός, τρομάρα μπροστὰ στὸ ἄγνωστο, ψύχωση νὰ τὴν προστατέψει ἐνάντια σ' ἀόρατο ἐχθρό. Καὶ νά ποὺ τώρα, ὁλότελα ἀναπάντεχα, ἕνας ὁλάκερος κόσμος, θαμμένος στὴ χόβολη, θαρεῖς καὶ στοιχειώνει ξάφνου. Παράδοξη τρομάρα! Κάτι σὰν τὸν ἀντίλαλο ἑνὸς ὀνείρου πάρα ζωντανοῦ, ποὺ τὸ εἶδες τὴ νύχτα, καὶ ποὺ σ' ἀκολουθάει ὡστόσο τὸ πρωΐ, προεκτείνοντας στὸ ξύπνιο τὴν αἴσθησή του μὲ καταποδιαστοὺς ὁμόκεντρους κύκλους.

Τσίριξε ἡ Μαχώ, κ' ἡ βάγια ἀναπήδησε ξαφνιασμένη. Μηχανικὰ

ξαμώνοντας, ἔδωσε μιὰ τῆς κούνιας νὰ σαλέψει καὶ μουρμούρισε μισοκοιμισμένη τὸ ρωμέϊκο νανούρισμα:

> *Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὐγή, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι,*
> *κοιμήσου ποὺ νὰ σὲ χαρεῖ ὁ νιὸς ποὺ θὰ σὲ πάρει.*

Τὸ κλάμα ἔπαψε, καὶ τὸ ἀνεμόβροχο ἔκρουσε, τράνταξε τὰ παραθυρόφυλλα. Ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε βουλιάξει βαθιὰ στὸ θρονί της, ζαρώνοντας μὲ τρομάρα ἀσύνειδη.

Ἀργὰ τὸ βράδυ, πῆγε νὰ καθήσει δίπλα στὸν ἄρρωστο, ὅμως ὄχι γιὰ πολύ. Εἶταν ἡσυχώτερος ἀπόψε ὁ πρίγκηπας. Ὁ Ἐγγελβέρτος ντὲ Λιντερκέρκε καθότανε στὸ προσκεφάλι του καὶ κουβέντιαζαν οἱ δυό τους ἰδιαίτερα γιὰ κάτι. Μόλις ἡ πριγκηπέσσα μπῆκε, κόψανε τὴν κουβέντα τους.

Σχεδὸν ἀναπάντεχα εἶχε ξεφύγει τὸν κίνδυνο ὁ Φλωρέντιος. Ἡ σιδερένια του κράση πάλαιψε μὲ λύσσα ἕναν ὁλάκερο μῆνα. Ὕστερα εἶχε πάρει τ' ἀπάνω, σιγὰ - σιγά, καὶ μονάχα ἕνας βήχας ξερὸς τοῦ ἀπόμενε. Ἡ θέρμη τὸν ἔπιανε τὰ δειλινὰ μόνο. «Καλὸ σημάδι», γνωμοδότησε ὁ γιατρὸς τοῦ κάστρου βαρυσήμαντα, ποὺ δὲν εἶτανε κι ὁ λιγότερο ἀπορημένος κατὰ βάθος γιὰ τὴ σωτηρία.

— Κυρία, δὲν πλαγιάσατε ἀκόμα! παραξενεύτηκε ὁ πρίγκηπας βλέποντας τὴν Ἰζαμπὼ νὰ μπαίνει. Τὸ πρόσωπό του ἔδειχνε πρόσχαρο. Καὶ σὰ νὰ φοβότανε μὴν παρεξηγηθεῖ ἡ ἀπορία του:

— Κουβεντιάζουμε ἐδῶ μὲ τὸν ξάδερφό μας γιὰ τὰ παλιὰ τῆς πατρίδας μας, εἶπε γυρίζοντας τὴν κουβέντα. Πιάνουμε νὰ γερνᾶμε ἐλόγου του κ' ἐγώ, λοιπὸν οἱ γεροντομπασμένοι, καθὼς θὰ ἔχετε ἀκουστά, γυρίζουν ὁλοένα στὰ παιδιάτικά τους.

Καὶ γέλασε δυνατά, ὅμως τὸν φίμωσε ὁ βήχας.

Χωράτεψε μὲ κέφι ἀπόψε, πειράζοντας τὸν ξάδερφό του, ρωτώντας γιὰ διάφορους παλατιανούς. Ὕστερα, καθὼς ἡ Ἰζαμπὼ σηκωνότανε νὰ φύγει:

— Παίρνω ὁλοένα τὸ καλλίτερο, κυρία, εἶπε, κι αὐτὸ μὲ παρηγορεῖ γιατὶ ἔτσι θὰ σᾶς δίνω λιγότερη ἔγνοια στὸ ἑξῆς. Χρωστῶ ἀκόμα νὰ σᾶς πῶ ὅτι ἡ συντροφιά σας μοῦ εἶναι πάντα πολύτιμη. Ποτὲ ὅμως δὲ θ' ἀνεχόμουν τὴν ὑποψία πὼς σᾶς κουράζω. Ὅταν δὲ βρισκόσαστε σὲ διάθεση, μὴ νομίζετε τὸν ἑαυτό σας ὑποχρεωμένο νὰ μὲ συντροφεύει. Θὰ ἤμουν ἕνας ἐλεεινὸς ἂν ἀξίωνα τὸ ἀντίθετο.

Τραβήχτηκε ἄθυμη ἡ Ἰζαμπώ, μὴ ξέροντας ἂν πρέπει νὰ πάρει τὰ λόγια τοῦ πρίγκηπα γιὰ φιλοφρόνηση, γιὰ διαμαρτυρία, γιὰ περιγέλασμα ἢ παράπονο. Ἡ ἴδια πάντοτε ἀμφιβολία, τὸ αἴνιγμα ποὺ τόσο τῆς κούραζε τὴν ψυχή. Ὅμως ἀπόψε ἐλάχιστη διάθεση εἶχε νὰ τὸ ξεδιαλύνει.

Γύρισε στὸ κουβοῦκλι της γοργά, ἀκολουθώντας τοὺς δυὸ βαρλέτους ποὺ προβαδίζανε μὲ τὶς δάδες. Γύρισε ἀνατριχιάζοντας, γιατὶ ἡ ἀδιάκοπη βροχὴ εἶχε νοτίσει ὁλάκερη τὴν ἀτμοσφαίρα. Ἡ Μαχὼ κοιμόταν ἥσυχη. Ξεντύθηκε λοιπὸν κι αὐτὴ καὶ πλάγιασε, ὅμως δὲν τράβηξε τὴν κουρτίνα τοῦ κρεββατιοῦ της. Φοβότανε νὰ μείνει ἔτσι ἀμέσως στὸ σκοτάδι.

Τὸ καντῆλι ἔκαιγε τσιρίζοντας μπροστὰ στὸ παλιὸ εἰκόνισμα τῆς Ἄννας Κομνηνῆς. Στὸ φῶς του, ἡ κάμαρα, γεμάτη σκιὲς μαλακές, ρευστές, πότε τρέμιζε καὶ πότε καθηλωνόταν. Ἔξω ὁ ἄνεμος εἶχε τώρα κοπάσει, ἡ βροχὴ ἔπεφτε σύμπυκνη καὶ στρωτή.

Κύλησε ἀσύνειδα σὲ συλλογὴ ἡ Ἰζαμπώ. Μπροστὰ στὰ μάτια της, ποὺ καρφώνονταν στυλὰ στὴν ἐλάχιστη φλόγα τοῦ καντηλιοῦ, καθὼς σὲ μακρυνὸ ἀστέρι, εἰκόνες ζωηρὲς ἄρχισαν νὰ περνοῦν, ὁράματα ἀπὸ τὴν περασμένη της ζωή, σκόρπια. Ἔκανε, δίχως νὰ τὸ γυρεύει, μιὰν ἀναθεώρηση, καὶ τὸ βαθὺ ἐρωτηματικὸ ὀρθωνότανε διψαλέο, τυραννικό, πίσω ἀπὸ τὸ μέτωπό της. Τί γνώρισε ἴσαμε τώρα; γιατί ἔζησε; Τρομάρα τὴν ἔπιανε μήπως ἀποκριθεῖ. Κ' ἤξερε πὼς ἡ ἀπόκριση θὰ εἶταν ἡ σιωπή της.

Ἐκεῖ εἶναι ποὺ θὰ τὴ βρῆκε κλεφτοπατώντας ὁ ὕπνος, γιατὶ ξάφνου τινάχτηκε, τέντωσε τὰ μάτια της κ' ἔνιωσε σύγκαιρα πὼς ἕνα διάστημα χρόνου ἔχει κυλήσει. Τί τὴν ξύπνησε; Τ' ἀναρωτήθηκε φέρνοντας τὸ βλέμμα γύρω στὴν ἄδεια κάμαρα. Τίποτα. Ἡ Μαχὼ παραπονέθηκε στὸν ὕπνο της καὶ πάλι μώρωξε. Ἡ βροχὴ εἶχε κοπάσει.

Ἀναπάντεχα, ἡ κάμαρα γύρω τῆς ἔγινε στενόχωρη. Σφάλησε τὰ μάτια της νὰ μὴν τὴν κοιτάζει, νιώθοντας πὼς ἔτσι κι ὁ φόβος θὰ γαλήνευε. Λίγες ὅμως θὰ εἶχανε τρέξει στιγμὲς ποὺ μάντεψε πὼς εἶταν ἀνάγκη ἀπόλυτη νὰ τὰ ξανανοίξει. Τ' ἄνοιξε. Καί, μὲ τὸ πρῶτο, ἀντίκρυσε τὸ βῆλο τῆς πόρτας ποὺ ταραζόταν.

Μεμιᾶς, κάτι σὰν ἕνα χέρι σιδερένιο τῆς ἀδράχνει τὴν καρδιά, τὴ σφίγγει. Κόβεται ἡ ἀνάσα της, νιώθει τὰ μάγουλά της νὰ ξεματώνουν, νὰ παγώνουν. Ἄλαλη, μὲ τὸ μάτι τεντωμένο, εἶχε ἰδεῖ ξεκάθαρα, στὸ μουχνὸ φέγγος τοῦ καντηλιοῦ, μιὰν ἀνθρώπινη μορφὴ νὰ μπαίνει στὴν κάμαρα ἀθόρυβα, σὰν ἴσκιος μεγάλος. Εἶταν ἕνας ἄντρας.

Δὲ μπόρεσε νὰ σύρει τὴ σκληριὰ ποὺ σπαρταροῦσε στὸ σφιγμένο της λαιμό. Ὁ ἄνθρωπος στάθηκε μιὰ στιγμὴ μπροστὰ στὸ βῆλο ποὺ εἶχε πάλι πέσει, κοίταξε γύρω, νὰ κατατοπιστεῖ. Ὕστερα προχώρησε ἀργά, καὶ τὰ μάτια του κοίταζαν τὸ κρεββάτι.

Τὸν ἔβλεπε τώρα νὰ ἔρχεται, νὰ ζυγώνει, κ' εἶταν ἀνίκανη νὰ σαλέψει, νὰ βάλει μιὰ φωνή. Κάτι σὰ νὰ τὴν ἀμπόδενε. Τὸν ἔβλεπε καθαρά, ὅμως αὐτὸς δὲ μποροῦσε νὰ τὴν ξεχωρίσει μέσα στὴ σκιὰ τοῦ κρεββατιοῦ, ὅπου στεκότανε ζαρωμένη. Μακρὺς μανδύας ἔπεφτε ἀπὸ τοὺς ὤμους του χαλαρὰ ἴσαμε τὰ σφυρὰ τῶν ποδιῶν του. Τὸ πρόσωπό του ὅμως, ἔχοντας πίσω τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, ἔμενε βουτηγμένο στὴ σκιά. Ζύγωσε ἀργά, σταθερά, ἀδυσώπητα, μεγαλώνοντας ὁλοένα, σὰ βραχνάς. Κ' ἡ σκληριὰ ποὺ δὲν κατόρθωνε νὰ ραΐσει τὸ σφιγμένο λαρύγγι τῆς Ἰζαμπὼς καὶ νὰ ξεσπάσει, ξάφνου ἀντήχησε μέσα στὴν κάμαρα ἀπὸ ἄλλο στόμα, βρεφικό.

Ἡ Μαχώ, ξαφνιασμένη ἀπὸ ὄνειρο, εἶχε ξυπνήσει.

Στάθηκε ὁ ἄντρας μονοκόμματος, σὰν καρφωμένος ἐκεῖ ποὺ βρισκόταν. Γύρισε τὸ κεφάλι του, εἶδε τὴν κούνια, ποὺ φαίνεται δὲν τὴν εἶχε προσέξει πρίν. Γιὰ μιὰ στιγμή, ἔμεινε ἀσάλευτος. Ἔκλαιγε ἡ Μαχώ, θρηνοῦσε, κ' ἡ μικρή της ἡ κούνια τρανταζόταν ἀπὸ τὸ δάρσιμο. Ὁ ξέ-

νος ἔκανε κατὰ κεῖ ἕνα βῆμα, ἔσκυψε ἀπὸ μακρυά, κοίταξε. Μαζί, τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ ἔγραψε μὲ κοντύλι χρυσαφὶ τὴν κατατομή του.

Τότε, ἡ Ἰζαμπὼ τὸν ἀναγνώρισε: Ὁ Βενετσάνος ἔμπορος, ὁ νέος, τέτοια εἶταν ἡ πρώτη της σκέψη. Σύγκαιρα ὅμως κάτι σὰ νὰ ξεσκίστηκε μέσα της, τὰ μάτια της ἀνάβλεψαν καὶ μιὰ ἄλλη μορφή, γνώριμη, ἄστραψε στὴ θύμισή της. Θεὲ μεγαλοδύναμε! Ἡ ὄψη τούτη, ἡ νεανική, τὰ μαλακὰ κυματερὰ μαλλιά, τ' ἄγρυπνο ξάστερο μάτι... Σύγκρυο μεγάλο τὴν περίχυσε. Ἄραγε οἱ νεκροὶ γυρίζουν πίσω στὴ ζωή;

Ὅμως στὸ πρόσωπο τοῦ ἄντρα ποὺ κοίταζε τὸ παιδί, ἕνας σπαραγμὸς εἶχε παραμορφώσει τὰ χαρακτηριστικὰ τώρα. Στύλωσε τὸ κορμί του, γύρισε τὸ κεφάλι του, κοίταξε τὸ κρεββάτι, καὶ πάλι τὴν κούνια. Τὸ μέτωπό του εἶχε ζαρώσει, σπασμὸς ὀδύνης καὶ συντριβῆς τοῦ αὐλάκωνε τὸ πρόσωπο. Τὰ γένεια του, ποὺ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ τὰ χρύσωνε καὶ τὰ ἔσβηνε, τρέμισαν ἀπὸ λυγμὸ βουβό.

Μεμιᾶς στρέφεται ὁλόκορμος κατὰ τὴν πόρτα, δρασκελάει τὴν κάμαρα γοργά, παραμερίζει τὸ βῆλο, χάνεται. Ἡ Μαχὼ ἀπόμεινε νὰ σιγοχλαίει, χυλώντας ἀγάλια - ἀγάλια πάλι στὸν ὕπνο μ' ἀραιωμένα ἀναφυλλητά.

Δὲν ἤξερε τ' ἄλλο πρωΐ ἡ Ἰζαμπώ, ξυπνώντας τσακισμένη, ἂν εἶχε ἰδεῖ στ' ἀλήθεια ἢ σὲ βραχνὰ τὴ σκηνὴ τῆς χτεσινῆς νύχτας. Μονάχα σὰν ξανακάθησε στὸ θρονὶ τῆς μεγάλης σάλας καὶ μπάσανε τοὺς ἐμπόρους ἀπὸ τὴ Βενετιὰ βεβαιώθηκε. Ὅσο κι ἂν γύριζε δεξιά, ζερβὰ τὰ μάτια της, πουθενὰ δὲν ἔβλεπε πιὰ τὸ νέο μὲ τὸ μικρὸ γένι καὶ μὲ τὰ κυματερὰ μαλλιά.

Τὸ μεσημέρι, ὁ τσαμπρελιάνος τῆς ἀνέφερε πὼς κάποιο φαρὶ ἔλειπε ἀπὸ τὸ στάβλο. Ἄσπρο φαρί, ἀπὸ τὰ δικά της. Ἕνας ἄνθρωπος ξένος εἶχε παρουσιαστεῖ χαράματα σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς σταβλίτες, τοῦ φανέρωσε ποιὸς εἶταν, βρέθηκε γνώριμος ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Καλαμάτας, καὶ καθὼς τὸ ζῶο τὸν ὑποδεχότανε μὲ σημάδια χαρᾶς ἀσυνήθιστης, τὸ πῆρε κ' ἔφυγε μόλις ἄνοιξαν τὴ σιδερόπορτα τοῦ κάστρου.

— Πρόσταξα νὰ ραβδίσουν τὸ σταβλίτη, πρόσθεσε ὁ τσαμπρελιάνος πασχίζοντας νὰ δικαιολογηθεῖ.

— Ὄχι, ὄχι! ξεφώνισε βραχνὰ ἡ πριγκηπέσσα ποὺ εἶχε γίνει ἄσπρη σὰν τὸ πανί. Καὶ τυραγνώντας τὰ λιγνὰ χέρια της, μαλάζοντας τὰ μαραμένα δάχτυλά της μ' ἀγωνία, «εἶχε τὸ λεύτερο ἀπὸ μένα ὁ ξένος, εἶπε, νὰ πάρει τὸ φαρί. Εἶτανε χρεία τὸ γρηγορότερο νὰ φύγει».

Ἔτσι εἶπε. Ὕστερα ἀνέβηκε πάλι στὸ κουβοῦκλι της, κλείστηκε μέσα, πῆρε τὴν κόρη της στὴν ἀγκαλιά της, κι ἀφήνοντας τὸ θολό της βλέμμα νὰ φύγει ἀπὸ τὸ παραθύρι ἔξω, στ' ἀκρογιάλι, στὸ πέλαγο, στὴν καταχνιά, ἔκλαψε ἥσυχα καὶ πικρά, γιὰ τὰ νιάτα της ποὺ εἶχανε σβήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΞΕΝΟΣ εἶχε φύγει τὴν ὥρα ποὺ λαλοῦσε τ' ὀρνίθι τῆς αὐγῆς.

Ἔρημος εἶταν ὁ μεγάλος κάμπος. Στὸ βουρκωμένον οὐρανό, τὰ νέφια ποὺ στράγγισαν ὁλονυχτὶς τὴ βροχή τους στέκονταν τώρα τεντωμένα κι ἀσάλευτα, σὰν ψόφια. Γύρω ὅμως, στὸν ὁρίζοντα, ἡ φράντζα τους εἶχε σκάσει, κι ἀπὸ κεῖ ἕνα φῶς γαλάζιο γλιστροῦσε λοξά. Τὸ ἔνιωθες ν' ἁπλώνεται στὸν ἀέρα νοτερό, δίχως ν' ἀγγίζει τὴ γῆ. Ὁ κάμπος ὁλάκερος εἶταν ἕνα μαῦρο βουρκοτόπι. Ἐδῶ-ἐκεῖ λεπίδες γυαλιστερὲς τὸν φολίδωναν, οἱ λάκκοι ποὺ γκώσανε ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὸ ξέρασαν. Κάποια σκέλεθρα δέντρων, σκόρπια, ξεκόβονταν στὸ ἀσημωτὸ ἀντίφωτο, φαντάσματα, γνέφοντας ἔξαλλα μὲ τ' ἄσαρκα δάχτυλά τους.

Ὁ ξένος κάλπαζε σκυμμένος στὸ σβέρκο τοῦ φαριοῦ του, μὲ τὸ μάτι καρφωμένο ἴσια μπροστά. Ἔτρωγε τὸ δρόμο δίχως νὰ τὸν καλοβλέπει, καὶ μονάχα στὸ πρόσωπό του ἔνιωθε κάθε τόσο κεντιὲς ψιλές, ὑγρές, σὰν ἀπὸ στάλες τῆς νυχτερινῆς βροχῆς ποὺ εἶχανε κρεμαστεῖ στὸν ἀέρα, καθυστερημένες. Ὁ ἀέρας ποὺ σχιζότανε, τοῦ σάρωνε τ' αὐτιὰ καὶ τοῦ τραβοῦσε τὰ μαλλιὰ πίσω. Ἄκουγε τὸ μαντύα νὰ πλαταγίζει σὰ φλάμπουρο πίσω ἀπὸ τοὺς ὤμους του. Κι ὅλο ἔφευγε, ἔφευγε, δίχως ν' ἀλλάζει ρυθμὸ ἢ δρόμο, ἴδια σαΐτα ποὺ τινάχτηκε ἀπὸ τεζαρισμένη νευρά, καὶ τραβάει ἴσια, ὁλότρεμη ἀπὸ τὴ λαχτάρα τοῦ ἰλίγγου.

Ὡστόσο τὸ φῶς δυνάμωνε, ἡ μέρα ἔπιανε νὰ πλαταίνει. Στὸ πρὶν ὁμοιόμορφο ἐπίπεδο τοῦ κάμπου, ἄρχιζαν νὰ πλάθονται κάποιες μορφές: Ἕνα καλύβι, κάποιοι θάμνοι· μακρύτερα, πέρα, ἕνα χωριό. Ὁ καβαλάρης ἄκουγε τὴν ἀνάσα τοῦ φαριοῦ του νὰ βαραίνει κι ὅμως δὲν ἔκοβε τὴν τρεχάλα του. Τὸ φανατισμένο μάτι του, ποὺ σαΐτευε δίχως παρέκκλιση τὴν ἀπόσταση, εἶχε μιὰ λάμψη παλαβή, κάτι σὰν τρομαγμένη μανία. Πέρασε ἴδιος ἄνεμος τὸ πρῶτο χωριό. Μὲ τεντωμένα μπρὸς-πίσω ποδάρια τὸ φαρί του ξύρισε φράχτες, σωρούς, χαλάσματα.

Μονάχα ἀφοῦ ξεπέρασε τὰ σπίτια καὶ βγῆκε πάλι στὸν ἀνοιχτὸ κάμπο, σὰν κάτι νὰ θυμήθηκε ὁ καβαλάρης. Γύρισε τὸ σκυμμένο του κεφάλι πίσω κ' ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸ χωριὸ ποὺ ξεμάκραινε στὸν ὁρίζοντα. Δὲν εἶχε ἰδεῖ οὔτε ἕναν ἄνθρωπο περνώντας, δὲν ἄκουσε οὔτε μιὰ φωνή. Κι ὅμως ἡ μέρα εἶχε γιὰ καλὰ φέξει, κ' οἱ χωριάτες ξυπνᾶνε πάντα πρωΐ. Κοίταξε πάλι μπροστά, μ' ὅλο ποὺ ἡ ἀπορία ἔμενε ζωντανὴ στὸ νοῦ του. Τοῦ φαινότανε τώρα σὰ νὰ εἶχε διαβεῖ ἀπὸ μέρος κουρσεμένο, νεκρό. Κάποιες εἰκόνες ἀόριστες, ἐντυπώσεις ποὺ τὸ μάτι του εἶχε ἁρπάξει στὰ πεταχτά, ζωντάνευαν στὴ θύμισή του: Μιὰ στιγμή, τοῦ εἶχε φανεῖ πὼς δρασκελάει ἕνα κορμὶ ξαπλωμένο φαρδὺ - πλατὺ καταμεσὶς στὸ δρόμο. Σύρριζα σὲ μιὰ ξερολιθιά, σὰ νὰ εἶδε ζαρωμένη, τυλιγμένη σὲ κουρέλια κι ἀσάλευτη, μιὰ μάζα ποὺ θύμιζε κορμὶ ἀνθρώπου. Παράδοξος τόπος! Σαστισμένος ὁ καβαλάρης, νιώθοντας ἕνα λιανὸ σύγκρυο νὰ τοῦ κυλάει στὴ ραχοκοκκαλιά, ἀναρωτήθηκε ἀσύνειδα ἂν εἶτανε στ' ἀλήθεια χωριὸ αὐτὸ ποὺ εἶχε περάσει ἢ στοιχειωμένο ὄραμα τῆς φαντασίας του. Σήκωσε ἀνάκρυφα τὸ δεξί, κι ὅλο καλπάζοντας, ἔκανε τὸ σταυρό του.

Ἀγάλι - ἀγάλι, τὰ σύννεφα τραβιόνταν ἀπὸ τὸν οὐρανό. Τὸ φέγγος τῆς ἡμέρας ποὺ ἁπλωνόταν ἴσαμε τώρα σταχτὶ καὶ κρύο, σὰ σιδερένιο ἀντίλαμπο, ὅλο καὶ χλίαινε ἀπὸ μιὰν ὑπόνοια ροδαλῆς ἄχνας. Ὁ καβαλάρης ἔκοψε τὸ δρόμο του, χάϊδεψε τὸ σπαρταριστὸ σβέρκο τοῦ φαριοῦ, καὶ τὰ μάτια του, στὴν ἐπαφὴ τοῦ χεριοῦ μὲ τὴ ζωντανή, ζεστὴ σάρκα τοῦ ζώου, σὰ νὰ μέρεψαν. Κάτι ἔδεσε μέσα τους, ἕνα κάντιωμα θαμπὸ καὶ φευγαλέο, τρυφερό. Εἶχε τώρα ὀρθοστήσει τὸ κορμί του. Τὸ κεφάλι του, λυμένο ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἔνταση τῆς τρεχάλας, γύριζε ἄνετα δεξιά, ζερβά, τὰ μάτια του σεργιάνιζαν τὴν ἐξοχὴ ποὺ ζωντάνευε κάτω ἀπὸ τὸ φιλάργυρο χάδι τοῦ χειμωνιάτικου ἥλιου.

Ἐκεῖ εἶναι ποὺ βλέπει, πάνω στὸ λασπερὸ φρύδι μιᾶς γράνας, κάτι νὰ σαλεύει, ν' ἀνασηκώνεται, κ' ἕνα ἀνθρώπινο κεφάλι νὰ στήνεται σὲ τεντωμένο λιπόσαρκο λαιμό, σὰν τοῦ φιδιοῦ ποὺ ζυγιάζεται καὶ φερμάρει. Κοιτάζει καλλίτερα ὁ καβαλάρης καὶ ξεχωρίζει ἕνα καύκαλο μαδημένο, δυὸ ρουφηγμένα σὲ γοῦβες σκοτεινὲς μάτια, ἕνα στόμα ποὺ χαμογελάει φριχτὰ καθὼς ἡ νεκροκεφαλή, δείχνοντας τὰ δόντια του. Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ μοιάζει συρμένος ἐκεῖ μὲ τὴν κοιλιά, ἀλαφροτινάζεται μιά, δυό, σὰ νὰ θέλει νὰ κράξει τὸν καβαλάρη καὶ δὲ μπορεῖ, ἢ σὰ νὰ τὸν ἔπιασε λόξιγκας ἀφύσικος. Καὶ μεμιᾶς σωριάζεται μπρούμυτα, κεραυνοβολημένος.

Σταμάτησε τ' ἄλογό του ὁ διαβάτης, πέζεψε, καὶ κρατώντας το ἀπὸ τὸ χαλινάρι, ἀνέβηκε τὴ γράνα. Εἶτανε τεντωμένος κατάχαμα ὁ χωριάτης, μὲ τὸ μοῦτρο του χωμένο στὴ λάσπη καὶ τὰ δάχτυλα βουτηγμένα μέσα της γαντζωτά. Τὸ κορμί του, ποὺ ἔμοιαζε ἔτσι ἀπίθανα μακρύ, τὸ σκέπαζαν παράταιρα κουρέλια, ὄχι ὅμως ἀρκετὰ γιὰ νὰ μὴ χάσκουν οἱ πλευρές του, οἱ ἀγκῶνες του καὶ τόπους - τόπους ἡ ράχη. Βιάστηκε νὰ σκύψει ὁ ξένος, νὰ τὸν γυρίσει ἀνάσκελα. Πιάνοντάς τον ὡστόσο, ἀνατρίχιασε, γιατὶ τὰ δάχτυλά του, συναντώντας τὸ γυμνὸ κορμί, βούλιαζαν ἀνάμεσα στὰ κόκκαλα. Εἶταν ἀποσκελετωμένος.

Τότε ὁ διαβάτης κατάλαβε. Νευρικά, ἀνήσυχα, πασπάτεψε τὸ

χέρι πού άπλωνόταν άψυχο δίπλα, έπιασε τό σφυγμό, έσκυψε στό παραμορφωμένο άπό τήν πεΐνα καί τό βοΰρκο πρόσωπο, άκούμπησε τ' αύτί του στό άθλιο στήθος. Ύστερα σηκώθηκε, άργά. Τά μάτια του, πού γύρισαν άνήμπορα σ' όλο τό φάρδος τοΰ μεγάλου κάμπου, εΐχανε πάρει μιάν άόριστη λάμψη φρίκης. Άπό παντοΰ, γύρω, τοΰ φαινότανε πώς άναδίνεται ένα φύσημα παγερό, άπόκοσμη πνοή τοΰ τάφου. Τά λόγια πού εΐχε άκούσει χτές, στή μεγάλη σάλλα τοΰ κάστρου, ξανάρχονταν στ' αύτιά του: « Ξέρετε σέ τί τόπο ξεμπαρκάρατε; σέ τόπο πού τόν δέρνει ή στέρηση καί τό θανατικό...» Χριστέ! Σ' όλο τό φάρδος τοΰ άφράτου τούτου κάμπου, μυριάδες ζωές χαροπαλεύουν, μέ τήν άνάσα κοντή, τά μάτια θολωμένα. Κι ό άκριβός ήλιος τοΰ Φλεβάρη δέ θά μπορέσει ποτέ νά ζεστάνει τ' άσαρκα τοΰτα κορμιά, πού τά κυριεύει άργοπατώντας ή φριχτή παγωνιά τής άσιτίας.

Έσκυψε, άνασήκωσε τό λείψανο πού εΐχε γίνει άπίστευτα βαρύ, τό ζαλώθηκε γιά νά κατηφορίσει τή γράνα. Τ' άλογο τόν ύποδέχτηκε μέ φανερή δυσαρέσκεια, έτσι πού τόν εΐδε φορτωμένον. Δυσκολεύτηκε ό ξένος ίσαμε πού νά τό συγκρατήσει, νά δέσει πρόχειρα μέ δυό λουριά στά καπούλια του τό κουφάρι. Ύστερα πήδηξε κι αύτός στή σέλλα καί ξεκίνησε. Πέρα, σέ πεντέξη βολές σαΐτας άπόσταση, έβλεπε τά πρώτα σπίτια ένός χωριοΰ.

Έκεΐ πήγε. Μπροστά στήν έκκλησιά, κάτω άπό μιά γέρικη ίτιά μαδημένη, πέζεψε. Τρεΐς-τέσσεροι φουκαράδες, λιπόσαρκοι κι άποχαυνωμένοι, πού μόλις ζυγιάζονταν στά ποδάρια τους, τόν ζύγωσαν βουβά. Στάθηκαν κύκλο γύρω του, άλλοι άπλώνοντας διστακτικά τήν παλάμη κι άλλοι κοιτάζοντάς τον μονάχα μέ μάτι ψόφιο, έπίμονα, ένώ έκεΐνος ξεφόρτωνε τό λείψανο καί τ' άπόθετε προσεχτικά στό πεζοΰλι τοΰ νάρθηκα. Ύστερα τράβηξε τό περσίκι του νευρικά, τούς πέταξε μιά χούφτα νομίσματα, άπορημένος όμως δέν εΐδε παρά μονάχα τόν ένα τους νά σκύβει, μέ κόπο, γιά νά μαζέψει δυό τορνέζα. Οί άλλοι στέκονταν προσμένοντας.

—Έ! Ποιός θά μοΰ δώσει ένα χέρι νά κουβαλήσουμε τοΰτο τό λείψανο στό κοιμητήρι; ρώτησε.

Δέν άποκρίνονταν, οΰτε σάλευαν.

— Παπά δέν έχει τό χωριό; ρωτάει ξανά, φουρκισμένος.

Τόν κοίταζαν.

—Ό δαίμονας νά σάς κάψει! Ψυχή δέν έχετε, βδελύγματα; Χωριανός σας θά εΐναι ό νεκρός τό δίχως άλλο, έδώ άπ' έξω τόν βρήκα. Ποιός άπό σάς ξέρει τούς δικούς του, νά τούς κράξει;

— Μιά μπουκιά ψωμί, άφεντικό, νά συχωρεθοΰν τ' άποθαμένα σου, μουρμούρισε ό ένας τρέμοντας σά σκυλί πού βγαίνει άπό νερό παγωμένο. Ή φωνή του εΐτανε κούφια καί μουντή.

Στάθηκε σαστισμένος καί τούς κοίταξε όλους κ' έναν-ένα γύρω του. Εΐχαν άκόμα τό άνθρώπινο σχήμα, ώστόσο κάτι πάνω τους, στίς θωριές τους, θύμιζε τό τετράποδο. Εΐταν άραγε τό μάτι, πού δέν άντιφεγγίζει καμμιάν άνθρώπινη σπίθα νοημοσύνης; Εΐταν τό στόμα τό χαλαρό κι άπληστο, μέ τ' άνασηκωμένο χεΐλι τ' άγριμιοΰ; Κάτι σάν πρωτόγνωρη τρομάρα, βαθειά φρίκη, έκανε τόν ξένο νά χλωμιάσει.

— Ποῦ εἶναι ὁ παπάς; ρώτησε ταραγμένος.

Ὁ χωριάτης ποὺ τοῦ εἶχε ζητήσει τὸ ψωμὶ τὸν κοίταξε γιὰ λίγο σὰ νὰ μὴν ἔπαιρνε εὔκολα τὰ λόγια.

— Πέθανε, ἀποκρίθηκε τέλος, μηχανικά.

— Ὁ νεκροθάφτης;

— Πέθανε.

— Κι αὐτός;

— Μιὰ μπουκιὰ ψωμί, ἀφεντικό...

— Δὲν ἔχω! Ταξιδευτὴς εἶμαι. Ξέρεις τὸν πεθαμένο;

— Τὸν ξέρω, ἀποκρίθηκε ὁ χωριάτης ἀδιάφορα, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει.

— Σῦρε νὰ κράξεις τοὺς δικούς του καὶ θὰ σοῦ δώσω ὅ,τι μπορῶ. Σῦρε.

— Πέθαναν.

— Κ' οἱ δικοί του!

— Μιὰ μπουκιὰ ψωμί, ἀφεντικό...

— Ἀνάθεμα! ἁρπάχτηκε ὁ ξένος ἄθελά του καὶ χτύπησε νευρικὰ τὴ γάμπα του μὲ τὸ λουρὶ τοῦ φαριοῦ ποὺ κρατοῦσε στὸ χέρι, καθὼς τὸ συνηθίζουν οἱ κάβαλαρέοι. Κοίταξε γύρω του σύγκαιρα, μὲ ἀμηχανία, σὰ νὰ ζητοῦσε ἄνθρωπο νὰ συνεννοηθεῖ. Ὅμως ὁ τόπος εἶταν ἔρημος, οἱ ἄλλοι ποὺ στέκονταν λίγο πρὶν ἐκεῖ δίπλα εἶχαν χαθεῖ βουβά, σὰν ἴσκιοι.

— Τί θὰ τὸν κάνουμε τώρα τοῦτον; ἔκανε σὰ νὰ μιλοῦσε μονάχος του γιὰ τὸ νεκρό.

— Πέταξέ τον χάμου.

Τὸ μάτι τοῦ ξένου ἄστραψε ἀπὸ ἀγανάχτηση. Κοίταξε κατάματα τὸ χωριάτη, ποὺ φάνηκε καθόλου νὰ μὴ νιώθει τὸ νόημα τῆς ματιᾶς.

— Τί λές, σίχαμα! Ἔτσι τοὺς πετᾶνε τοὺς πεθαμένους στὸ χωριό σας;

Δὲν εἶπε τίποτα ὁ χωριάτης, μονάχα, γυρίζοντας, ἔγνεψε τοῦ ξένου νὰ τὸν ἀκολουθήσει. Τράβηξε πρῶτος, μὲ κόπο, σύρριζα στὸν τοῖχο τῆς ἐκκλησιᾶς, κι ὁ καβαλάρης ὑπάκουσε, σέρνοντας πάντα τὸ φαρί του ἀπὸ τὸ χαλινάρι. Ἐκεῖ, στὴ γωνιὰ τοῦ ἱεροῦ, ὁ χωριάτης ἀκούμπησε στὸν τοῖχο νὰ μὴν πέσει, στάθηκε. Δὲν πρόφτασε νὰ ζυγώσει ὁ ξένος. Μιὰ στάλα ἀέρας εἶχε φυσήξει, ποὺ σήκωσε ξαφνικὰ γύρω βρώμα ἀναγουλιαστική. Κοντοστάθηκε ζαλισμένος, δίστασε, ὡστόσο ἔκανε ἀκόμα λίγα βήματα, μηχανικά, δίπλα στὸ χωριάτη.

Πίσω ἀπὸ τὸ ἱερὸ εἶτανε τόπος χέρσος. Πεντέξη κυπαρίσσια, σταυροὶ σανιδένοι. Κατάλαβε. Ὅμως ὁ χωριάτης εἶχε σηκώσει τὸ χέρι του, κάτι ἔδειχνε. Κοίταξε κι αὐτός. Χάμου, στὸ χῶμα τὸ ἀνώμαλο, πεταμένα σκόρπια κι ἀνάκατα, κάτι δέματα μακρουλά, τυλιγμένα σ' ἄσπρο πανί, σὰν τεράστια σκουλήκια, ἀργοσάπιζαν. Μὲ σύγκρυο μακρύ, ἕναν κόμπο ποὺ τοῦ ἔπνιγε τὸ λαρύγγι, ὁ ξένος μάντεψε. Οἱ νεκροὶ τοῦ χωριοῦ. Κανένας δὲν εἶχε γνοιαστεῖ, ἢ δὲν εἶχε βρεθεῖ, νὰ τοὺς θάψει. Τοὺς εἶχανε κουβαλήσει σὰν ἀπὸ συνήθεια ἴσαμε κεῖ καὶ τοὺς παράτησαν πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, γιατὶ τ' ἀκόμα ζωντανὰ χέρια δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ τὴ σκάψουν. Καὶ πάνω στὰ σάβανα, τὰ κουρε-

λιασμένα ἐδῶ πιὸ πολύ, ἐκεῖ λιγότερο, κοράκια γαμψώνυχα στέκονταν γαντζωμένα, ράμφιζαν σύνταχα, μὲ χτυπιὲς ἀπανωτὲς κι ἀνυπόμονες τὰ γυμνωμένα κουφάρια, ἐνῶ τὰ φτερά τους, τὰ μελανὰ καὶ μισανοιγμένα, ζυγιάζονταν, σπαρταροῦσαν ἀπὸ λαίμαργη ἡδονή.

Δὲν εἶδε τίποτ' ἄλλο. Εἶχε στραφεῖ μονοκόμματος, εἶχε ἁρπάξει στὰ τυφλὰ τὴ χήτη τοῦ φαριοῦ του, καὶ πηδώντας πάνω στὴ σέλλα ἔφευγε πέρα μὲ ἄγριο καλπασμό. Τὰ ρουθούνια του, ποὺ ρουφοῦσαν ἀνήμερα τὸν ἁψὺ ἀέρα τοῦ ὑπαίθρου, δὲ μποροῦσαν νὰ ξεφυσήσουν τὴν ἀνόσια μυρωδιά.

Τὸν βρῆκε τὸ μεσημέρι σὲ τόπο ἄξενο, ἔρημο ἀπὸ κατοικιὰ ἀνθρώπου. Πέζεψε σ' ἕνα χάλασμα καὶ κάθησε πάνω στὰ κρῦα κ' ὑγρὰ λιθάρια. Τὸ φαρί του ἔσερνε τὰ χείλη σύρριζα στὸ νοτισμένο χῶμα ζητώντας μάταια τροφή. Ὅμως καὶ τὸν καβαλάρη εἶχε ἀρχίσει νὰ τὸν κεντάει ἡ πεῖνα. Σηκώθηκε ὀρθὸς, ἀνέβηκε στὸ γκρεμισμένο τοῖχο κι ἀγνάντεψε πέρα, ὁλόγυρα, τὸν ὁρίζοντα. Εἶταν ἀδειανός. Τότε, λογαριάζοντας πὼς τὸ βράδυ ἔρχεται σύντομα στὴν ἐποχὴ τούτη τοῦ χρόνου, τράβηξε κοντά του τὸ φαρί, τοῦ χάϊδεψε μὲ πικρὸ χαμόγελο συμπόνοιας τὸ σβέρκο, σὰ γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ γιὰ τὸν τόσο κόπο, κι ἀνέβηκε στὴ σέλλα. Ξεκίνησαν ἀργά, στοχαστικά, οἱ δυό τους, τραμπαλίζοντας τὰ κεφάλια τους, μὲ βαρύθυμη ἐγκαρτέρηση.

Κοντὰ τὸ βράδυ, ζύγωναν σὲ χώρα βουνήσια. Εἶχε παρατήσει τὸν παραλιακὸ δρόμο ὁ ταξιδιώτης κι ἀκολουθώντας τὸν ὄχτο τοῦ ποταμιοῦ τραβοῦσε ὅλο πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Δὲ φαινότανε καλὸς γνώστης τοῦ τόπου. Οἱ πληροφορίες ποὺ θὰ εἶχε γιὰ τὸ δρόμο του πρέπει νὰ εἶταν ἀόριστες, γιατὶ κάθε τόσο ἔστηνε τὸ κεφάλι του καὶ σεργιάνιζε γύρω βλέμμα ἐρευνητικό. Ὡστόσο, εἶχε πιάσει νὰ σουρουπώνει. Τὸ βουνό, ποὺ ὀρθωνότανε δεξιά, ἔρριχνε βαρὺ τὸν ἴσκιο του στὴ λαγκαδιά, κ' ἡ ὑγρασία τοῦ ἀπόβραδου ἄρχιζε νὰ λιβανίζει νοτερὴ τὸν ἀέρα. Μακρυά, πέρα, σ' ἄγνωστη μασχάλη τοῦ βουνοῦ, ἄκουσε ἀνάλαφρο κουδούνισμα κοπαδιοῦ καὶ τραχὺ γάβγισμα σκύλου.

Σὰν κ' ἡ καρδιά του ν' ἀναθάρρεψε μὲ τοῦτο, ἔσφιξε τὰ ρέτενα στὴ γροθιά, ἔβιασε τὸ φαρί του στ' ἀνηφόρι. Ἄχνα μενεξελιὰ πασπάλιζε τὰ βουνὰ ἀντίκρυ. Κιόλας οἱ ὄγκοι σβήνονταν, ἔλυωνε ἡ μορφὴ τοῦ τοπίου σὲ θολούρα μουχνή. Τὸ αἴσθημα τῆς ἐρημιᾶς, σύγκρυο γιὰ τὸ στρατοκόπο ἀθέλητο, ξεκινημένο ἀλαργινά, ἀπὸ πανάρχαιους προγόνους, τὸν περίχυσε μὲ δέος. Εἶταν ἡ ἐπίσημη ὥρα τοῦ ἑσπερινοῦ. Κοίταξε γύρω του μ' ἀνησυχία, ὀσμίστηκε τ' ἀγέρι ποὺ τὸ πίκραινε κιόλας μύρο ἀπονύχτερο. Ξάφνου, ἀντίκρυ, πέρα, εἶδε νὰ κεντάει τὸ σύθαμπο, σὰν ἄστρο χρυσό, ἕνα φῶς ἐλάχιστο. Κι ἄλλο...

Κατὰ κεῖ τράβηξε. Τὸ μάκρος τοῦ δρόμου δὲν τὸ εἶχε λογαριάσει καλά. Καθὼς γίνεται σὰν πορεύεσαι στὸ βουνό, τὸν ξεγέλασε τὸ κορδελωτὸ μονοπάτι. Εἶτανε νύχτα σὰν ἔφτασε.

Τὸ χωριουδάκι, λιγοστὰ καλύβια ξωμάχων σκορπισμένα σὲ μασχάλη τοῦ βουνοῦ, ἔμοιαζε κοιμισμένο. Πέζεψε ὁ καβαλάρης μπροστὰ στὸ μοναδικὸ τώρα φωτισμένο καλύβι κ' ἔσπρωξε τὸ πορτί. Μέσα, ἕνα λυχνάρι τοῦ λαδιοῦ ἔκαιγε.

Εἶτανε μιὰ μονάχα κάμαρα, χτισμένη μὲ πέτρα. Στὸ λιγοστὸ φῶς,

πού τρεμούλιασε ἀπὸ τὸ φύσημα τοῦ βραδυνοῦ ἀέρα, φάνηκαν ἀνάκατα, στοιβαγμένα στὶς γωνιές, τὰ σύνεργα ποὺ μαρτυροῦν τὴν παρουσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ζώου: Ἀχερόστρωμα, προβιές, λεβέτια, ἕνα σαμάρι, τσεκούρι, λίγος σανός, μιὰ σκάφη ἀναποδογυρισμένη. Πάτησε τὸ κατώφλι ὁ ξένος κ᾿ ἔκανε νὰ μπεῖ, μὰ σὰν κ᾿ ἡ ἐγκατάλειψη τούτη νὰ τοῦ ξύπνησε κάποιο σκοτεινὸ σεβασμό, στάθηκε νὰ κοιτάζει γύρω.

—Ἒ! δὲν εἶναι κανένας ἐδῶ; ρωτάει δυνατά.

Σύγκαιρα, σὰν καὶ κάτι νὰ ἔνιωσε δίπλα του, τραβήχτηκε δεξιὰ κ᾿ ἔσυρε τὸ πορτόφυλλο.

Ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, στὴν ἀγκωνὴ τοῦ τοίχου, ἕνας ἄντρας στεκόταν ὄρθιος, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο. Τὸ κουρελιασμένο σωκάρδι του ἄφηνε ὁλότελα γυμνὸ τὸ στῆθος, ποὺ εἶχε σκελετωθεῖ. Δὲν ἔμοιαζε ν᾿ ἀνασαίνει. Ὡστόσο, τὸ δεξί του κρατοῦσε ἀκουμπισμένο στὴ γῆ ἕνα μεγάλο τσεκοῦρι ἀστραφτερό, ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἔχουν οἱ ξυλοκόποι.

Στάθηκε ὁ ξένος νὰ τὸν κοιτάζει. Στὸ σάστισμα τῆς πρώτης στιγμῆς δὲ μποροῦσε νὰ συναρμολογήσει μιὰ σκέψη. Ὡστόσο ἕνα γινόταν φανερό: Πὼς ἐκεῖ ποὺ στεκόταν ὁ ἄγνωστος ἔμοιαζε νὰ παραφυλάει μὲ σκοπὸ ὕπουλο τὸ διαβάτη ποὺ θὰ ἔσπρωχνε τὸ πορτὶ τοῦ καλυβιοῦ νὰ μπεῖ μέσα.

Εἶδε τὸ στῆθος τοῦ ἀνθρώπου νὰ βουλιάζει, σὰν ὕστερα ἀπὸ ἀνασασμὸ βαθύ, κι ἀπὸ τὰ χείλη του ἄκουσε νὰ ξεφεύγει πνιχτὸς βόγκος.

— Τί κάνεις αὐτοῦ, ἄνθρωπε; ρωτάει ὁ ξένος μὴ ξέροντας καλὰ-καλὰ τί νὰ πεῖ.

Τὸ τσεκοῦρι ξέφυγε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ξωμάχου κ᾿ ἔπεσε χάμου. Ἀνασήκωσε ἀργὰ τὸ κεφάλι του. Τὰ μάτια του γυάλιζαν παράδοξα.

— Τράβα τὸ δρόμο σου, ἔκανε βραχνά.

Ὁ ξένος ἀπόμεινε νὰ τὸν κοιτάζει.

— Τράβα τὸ δρόμο σου! ξανάπε ὁ χωριάτης, κ᾿ ἡ φωνή του δηλοῦσε καθαρὰ τὴ φοβέρα. Ὅμως ξάφνου, σὰν καὶ μὲ τοῦτο νὰ εἶχε σωθεῖ ἡ ἀντοχή του, σωριάστηκε σύρριζα στὸν τοῖχο, κουβαριαστός. Τὸ κεφάλι του κύλησε βαρὺ πάνω στὸ στῆθος.

Δίχως νὰ χάνει καιρὸ ὁ ξένος εἶχε γονατίσει, τὸν σήκωσε στὰ μπράτσα του καὶ τὸν ἔφερε νὰ τὸν ξαπλώσει στὸ σάπιο ἀχερόστρωμα. Δυσκολεύτηκε πολὺ νὰ τὸν συνεφέρει. Οὔτε νερὸ δὲν εἶχε τὸ καλύβι· τὸ κρεμασμένο στὸν τοῖχο φλασκὶ εἶταν κατάξερο. Τοῦ ἔτριψε τὰ μελίγγια μὲ τὸ δάχτυλο, τὸν φύσηξε στὸ πρόσωπο, τοῦ φώναξε στ᾿ αὐτί. Μὲ κόπο μεγάλο πῆρε τὴν πρώτη ἀνάσα ὁ λιγοθυμισμένος, καὶ προτοῦ ἀνοίξει τὰ μάτια του, μουρμούρισε ἕνα ὄνομα, ὄνομα γυναίκειο:

— Μαρία...

Βόγκος βαρὺς τοῦ ἀνασήκωσε τὸ στῆθος. «Μαρία» ξανάπε κι ἄνοιξε τὸ βλέφαρο. Τὸ μάτι του εἶταν θολό, μακρυνό.

—Ἔλα, ἀκούμπησε ἐδῶ τὸ κεφάλι σου, λέει ὁ ξένος πραΰντικὰ καὶ σπρώχνει τὸ γονατό του κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅμως ἐκεῖνος δὲ φαινότανε νὰ καταλαβαίνει. Τὰ μάτια του κυλοῦσαν ἀργὰ δῶθε-κεῖθε, σὰν κάτι νὰ ψάχνανε μέσα στὸ καλύβι νὰ βροῦν, καὶ τὸ πρόσωπό του τὸ τυραννούσανε ζάρες τρεμουλιαστὲς ἀγωνίας.

— Τὰ παιδιά, μουρμούρισε ἄτονα, τὰ παιδιά... δὲ θὰ τὰ ταΐσεις ἀπόψε τὰ παιδιά, Μαρία;...

Ξανάκλεισε τὰ μάτια του κ' ἕνας λυγμὸς τοῦ ἔπνιξε τὴ φωνή. Ἀπορημένος ὁ ξένος, εἶχε κοιτάξει γύρω του νὰ ἰδεῖ σὲ ποιὰ ψυχὴ λέγονταν τοῦτα τὰ λόγια. Στὴ γωνιά, μιὰ χοντροκομμένη κούνια στεκόταν ἄδειανή. Στὰ σκαμμένα μάγουλα τοῦ χωριάτη κύλησαν δυὸ χοντροὶ κόμποι δάκρυα.

Τότε κατάλαβε. Μὲ χέρια ποὺ τρέμανε ἄθελά του, ἀκούμπησε προσεχτικὰ τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου στ' ἀχερόστρωμα καὶ σηκώθηκε ὄρθιος. Ὄχι, Χριστέ! ὄχι, αὐτὸ δὲ μποροῦσε πιὰ νὰ τὸ ὑποφέρει. Ἀναστατωμένος, μὴ ξέροντας τί νὰ γίνει, πῆγε κ' ἦρθε μέσα στὸ καλύβι, πῆγε κ' ἦρθε νευρικά, σφίγγοντας τὶς γροθιές του. Πάνω, στὰ ξερόκλαδα τῆς σκεπῆς, φλετούριζε ἀνήσυχος ὁ βουνήσιος ἀέρας. Μακρυά, ἀντιλαλώντας συρτὰ στὸ φαράγγι, ἕνα σκυλὶ οὔρλιαζε, καθὼς ὅταν ὁ Χάρος τριγυρίζει ἀκροπατώντας.

Πῆγε κ' ἦρθε ὁ ξένος μέσα στὸ ἐρημικὸ καλύβι καὶ δὲ θἄξερε νὰ πεῖ πόση ὥρα πέρασε ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ ξανάβρε τὸν ἑαυτό του. Τὰ πόδια τώρα, τὰ ἔνιωθε τσακισμένα, σὰ νὰ εἶχε πεζοπορήσει πολύ. Κάθησε δίπλα στὸν ξαπλωμένο ξωμάχο κι ἀνάγειρε τὸ κεφάλι του στὸν τοῖχο... Ὅταν ἄνοιξε πάλι τὰ μάτια του, ὁ ἀέρας γύρω εἶχε πολὺ κρυώσει. Ἀνατρίχιασε, πετάχτηκε ὄρθιος. Τὸ φαρί του εἶχε μπεῖ στὸ καλύβι καὶ στεκότανε παραδίπλα ἥσυχο, νὰ τὸν κοιτάζει. Ἀπὸ τὴν πόρτα, ποὺ εἶχε μείνει ἀνοιχτή, ὁ ξένος εἶδε τὸν οὐρανὸ πλημμυρισμένον ἀστέρια. Τὸ ἀχερόστρωμα δίπλα εἶταν ἄδειανό.

Πῆγε νὰ σταθεῖ στὸ κατῶφλι. Τὸ σκοτάδι ἀκόμα εἶτανε πυκνό, ὅμως τ' ἀγέρι μύριζε βαθὺν ὄρθρο. Ξαναμπῆκε μέσα καὶ βάλθηκε νὰ ἑτοιμάσει τὸ φαρί του γιὰ τὸ ξεκίνημα. Τοῦ ἔτριψε τὰ μέλη νὰ τὸ ζεστάνει, ἔσφιξε τὴ σέλλα, πῆρε ἕνα χερόβολο σανὸ ἀπὸ τὴ γωνιὰ καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε νὰ φάει. Ἀνησυχία ἀόριστη τρεμούλιαζε μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ ξένου, ταραχὴ γιὰ κάτι ποὺ λὲς καὶ πλανιότανε στὸν ἀέρα ἀόρατο.

Περίμενε ἀκόμα λίγο νὰ φωτίσει, κ' ὕστερα τράβηξε τὸ φαρί του ἔξω. Στάθηκε προτοῦ καβαλικέψει νὰ κοιτάξει γύρω. Ψυχή. Ἡ βουνοπλαγιὰ καὶ τὸ φαράγγι, κάτω, μένανε βουβά, κανένα ἀπὸ τὰ τρία-τέσσερα κοντινὰ καλύβια δὲν ἔμοιαζε κατοικημένο. Ψηλά, στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ ποὺ ἀνέβαινε κοφτή, σὲ βράχινο καύκαλο γαντζωμένο, ἕνα φράγκικο καστέλλι ὀρθονώτανε σταχτερό. Τὰ στρογγυλὰ πυργιά του, στὶς ἀγκωνὲς τῶν τειχιῶν, κρατούσανε ψηλὰ τὶς ὀδοντωτὲς κρόσσες τους σὰν πέτρινες κορόνες, μ' ἔπαρση δυναστική. Δυὸ-τρία κοράκια, μελανὰ πάνω στὸν ἄσπρο οὐρανὸ τῆς αὐγῆς, τὸ φέρνανε βόλτα.

Καβαλίκεψε ὁ ξένος, ξεκίνησε. Τὸ βουνὸ γύρω ἔπιανε ν' ἀχνοροδίζει. Οἱ καστανιὲς ἀνακλαδίζονταν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του· μιὰ πηγή, κάπου κρυμμένη, κελαϊδοῦσε.

Σήκωσε τὰ μάτια του, εἶδε γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ τὸ σταχτὶ κάστρο μὲ τ' ἀνάστροφα δόντια, τὰ σήκωσε ψηλότερα κ' εἶδε τὸν οὐρανό, τὸν τρίσβαθο οὐρανὸ ποὺ ἀρχίζει νὰ φωτίζεται ἀπὸ τὸ μακρυνὸν ἥλιο. Τὸ βουνὸ σώπαινε γύρω. Βουβαμάρα θανάτου, παγερή.

Ἀνατρίχιασε ὁ καβαλάρης· τυλίχτηκε στὸ μαντύα του σφιχτὰ καὶ χώθηκε στὸ ἴσκιερὸ φαράγγι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Η ΒΕΓΓΕΡΑ ΤΩΝ ΒΙΛΑΝΩΝ

ΒΡΕΧΕ, βροχὴ δαρτή. Στὸ σιδεράδικο μέσα, ἐκεῖ στὴν κάτω χώρα τῆς Καλαμάτας, εἶχαν σφαλήσει τὴν πόρτα καὶ κάθονταν κατάχαμα, γύρω στὸ ἀναμμένο καμίνι. Εἴτανε κάμποσοι, ὅμως δὲ μποροῦσες μὲ τὸ πρῶτο νὰ τοὺς μετρήσεις. Τὰ πρόσωπά τους, ποὺ τὰ φώτιζε κοκκινωπά, λαμπαδιάζοντας κάθε τόσο, τὸ ἀντίφεγγο τοῦ καμινιοῦ, τρεμούλιαζαν μετέωρα στὸ σκοτάδι, ἔσβηναν καὶ πάλι ἔφεγγαν.

Ἔξω ἡ νύχτα χρουνέλιαζε, πλατάγιζε, λὲς κ' ἡ νεροσυρμὴ τὴν εἶχε πνίξει ὁλοῦθε. Σὰν καὶ τὸ νερὸ ν' ἀνέβηκε τρία μπόγια, πάνω ἀπὸ τὴ σκεπή, καὶ τώρα τοῦτοι ἐδῶ, μέσα στὸ σιδεράδικο, ἀπόμεναν στὸ βυθό, βουλιαγμένοι. Βουὴ σύσμιχτη, ἀδιάκοπη, περνοῦσε ἔξω, τὸ φουσκωμένο ποτάμι.

Ἕνα παιδί, γυμνὸ ἴσαμε τὴ ζώνη, δούλευε τὸ φυσερό. Κρεμιότανε στὴν ἁλυσίδα ὁλόκορμο, μάζευε σὰν κάβουρας τὰ πόδια του, κατέβαινε μαζί της καὶ πάλι λαστιχάριζε ὀρθό. Μπροστὰ στ' ἀμόνι ἕνας ἄντρας μὲ πλάτες τετράγωνες, κρύβοντας μὲ τὸ φάρδος τους τὴ λάμψη, σήκωνε τὸ δεξὶ σφιγμένο γρόθο καὶ τὸ κατέβαζε βαριά, ξερά, τρομερά. Ἀηδονοῦσε, κουδούνιζε κάτω ἀπὸ τὸ σφυρὶ τὸ σίδερο. Κάθε τόσο οἱ σπίθες τινάζονταν ἀχτιδωτὰ κι ἀστερώνανε τὸ πυραχτωμένο σκοτάδι.

Ξάφνου ἡ χλαπαταγὴ τοῦ νεροῦ πέρσεψε, σάμπως ἡ σκεπὴ νὰ εἶχε βουλιάξει κ' οἱ καταρράχτες τ' οὐρανοῦ νὰ χύθηκαν μέσα. Εἶχε ἀνοίξει ἡ πόρτα, ξανάκλεισε. Πάλι ξεμάκρυνε ὁ σαματὰς τῆς νεροποντῆς, καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ εἴχανε μηχανικὰ στραφεῖ κατὰ κεῖ, γύρισαν πάλι νὰ κοιτάζουν ὀκνὰ τὸ πυρομάχι. Τὰ μάτια τους γυάλιζαν ἀσάλευτα, ἀντικαθρεφτίζοντας ἄψυχα τὴ φλόγα. Ὁ νιοφερμένος, ἄντρας κοντὰ στὰ σαράντα, στάθηκε μπροστὰ στὴν πόρτα, ἀνασείστηκε νὰ τινάξει τὸ νερό, σὰ σκύλος ποὺ βγαίνει ἀπὸ ποτάμι, κ' ὕστερα, μὲ βῆμα ἀργὸ καὶ βαρύ, πῆγε νὰ καθήσει ἀνακούρκουδα ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους.

Ὁ σιδερὰς παράτησε χάμου τὴ βαρειά, καὶ μὲ τὰ δυό του χέρια σήκωσε ἀπὸ τὴ λαβή, πάνω ἀπὸ τὴ φλόγα, τὸ σπαθὶ ποὺ σφυροκοποῦσε.

Εἶταν μακρύ, φαρδὺ φράγκικο σπαθί. Τὸ κοίταξε κλείνοντας τὸ ἕνα μάτι, σημαδευτά, ἀπὸ τὴ ρίζα τῆς λεπίδας στὴ μύτη, νὰ λογαριάσει τὴν κόψη, τὴν ἰσάδα. Ἔφεξε πυραχτωμένο, σὰ ρομφαία ἀρχαγγελική. Τ' ἀκούμπησε πάλι στ' ἀμόνι καὶ πῆρε τὴ βαρειά.

Ὅμως ἕνα κλάμα μωροῦ, ἀναπάντεχη λάμψη ἥλιου μέσα στὴ σκυθρωπὴ βουβαμάρα τῆς συντροφιᾶς, σαΐτεψε ἀπὸ μιὰν ἄκρη, πέρα. Ὁ σιδερὰς γύρισε τὸ στρογγυλό του τὸ κεφάλι ποὺ ἔμοιαζε βιδωμένο στὸ χοντρὸ σβέρκο σφιχτά. Τὸ μοῦτρο του εἶχε ζαρώσει μὲ δυσαρέσκεια.

— Τί τοὔρθε τοῦ δαίμονα; βρυχήθηκε. Πάλι ὀνειριάζεται τὴ λάμια;

Βιαστικό, τρομαγμένο ἀνάδεμα ἀκούστηκε στὴ σκοτεινὴ γωνιὰ καὶ μιὰ φωνὴ γυναίκεια ποὺ πασχίζει μουρμουριστὰ νὰ μωρώξει κάποιο βυζασταρούδι.

— Σφάλησέ του τὸ στόμα, Ἀναστασώ! φοβέρισε ὁ σιδεράς, τὸ καλὸ ποὺ σοῦ θέλω!

—Ἥμαρτον, ἥμαρτον, Χριστέ μου! θρήνησε ὁλότρεμη ἡ γυναίκα καὶ τύλιξε τὸ μωρὸ στὰ κουρέλια τοῦ κόρφου της. Τὸ κλάμα ὡστόσο δὲν ἔλεγε νὰ σωπάσει.

—Ἔ, πιὸ ταπεινά, ἀδερφὲ Νικόδημε! κάνει μιὰ φωνὴ ψαλτικὴ στὰ πόδια τοῦ σιδερᾶ κ' ἕνα χέρι ἀχαμνό, μαυρομάνικο, σηκώνεται νὰ τὸν προλάβει καθὼς ἔκανε νὰ κινήσει.

Στάθηκε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ βαρειὰ κ' ἔσφιξε μὲ περίσκεψη τὰ φρύδια του.

—Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον, συνέχισε ἡ καλογερικὴ φωνή. Ἔτσι εἶπεν ὁ Κύριος.

Μιὰ γριὰ σκελετωμένη, μὲ στόμα πλαδαρὸ καὶ ρουφηγμένο, σηκώθηκε ἀπὸ χάμου, ζύγωσε τὴ νεαρὴ μάννα καὶ γονάτισε δίπλα τής. Μαζὶ κ' οἱ δυὸ καταπιάστηκαν νὰ ξανακοιμίσουν τὸ μωρό.

— Φοβᾶμαι, μάννα, φοβᾶμαι, μουρμούριζε ἡ νεαρὴ γυναίκα σφίγγοντας τὸ παιδὶ στὸν κόρφο της.

— Σταύρωσέ του τὸ προσκεφάλι, Ἀναστασώ, ὁρμήνεψε ἡ γριά. Καὶ νὰ τοῦ ἀλείψεις τὸν ἀφαλὸ μὲ λάδι, λάδι ἀπὸ τὴν καντήλα. Μεσονύχτι ἔρχονται οἱ λάμιες, ὄχι μὲ τὰ λυχνανάματα. Μὴ τὸν ἀκοῦς αὐτόν... Κι ὅταν μυρίσουν λάδι ἀπὸ εἰκονίσματα, λακίζουν.

—Ὤχ! ἀναστέναξε ἡ ἄλλη ἀναδακρύζοντάς.

Ἡ βαρειὰ εἶχε ἀρχίσει πάλι νὰ πέφτει πάνω στὸ ἀναμμένο σίδερο, ρυθμικά. Φούντωνε τὸ καμίνι. Σὰν κ' ἡ μικρὴ παύση τῆς δουλειᾶς κ' οἱ κουβέντες ποὺ ἀκούστηκαν νὰ εἶχανε συνεφέρει τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὸ χαῦνο τους ἀποκάρωμα, ἕνα σούσουρο τώρα χυνόταν γύρω κι ἅπλωνε δυναμώνοντας. Εἶτανε βιλάνοι, Καλαματιανοὶ τῆς κάτω χώρας, φτωχολογιά. Μαζεύονταν ἔτσι τ' ἀπόβραδα, μπουλούκια-μπουλούκια, ἄλλοι στοῦ ἑνὸς τὸ μαγαζί, ἄλλοι σὲ καμμιὰν ἀποθήκη εὐρύχωρη, καὶ συντροφεύονταν νὰ σκορπίσουν τὶς μακρυὲς νύχτες τοῦ χειμῶνα.

— Δὲν ἔχει ζωή, εἶπε στὸν καλόγερο γιὰ τὸ μωρὸ ὁ καθισμένος δίπλα του τσαγγάρης. Κάθε νύχτα, μεσονύχτι, ἔρχεται ἡ λάμια καὶ τοῦ ρουφάει τὸ αἷμα κόμπο τὸν κόμπο ἀπὸ τὸ λαιμό.

— Σώπα, εὐλογημένε!

— Στὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου! Δὲν ἔχεις ἰδεῖ τί κιτρινιάρικο ποὺ εἶναι; Διάφανο σὰν τὸ κερί. Ἔχει κι ἀπὸ κάτω στ' αὐτί του ἕνα μαῦρο σημαδάκι, τόσο-δά, ἴσαμ' ἕνα σπειρὶ σιτάρι. Ἀπὸ κεῖ τὸ βυζαίνει ἡ λάμνισσα.

Σταυροκοπήθηκε ὁ καλόγερος κ' οἱ ἄλλοι γύρω τὸν μιμήθηκαν.

— Ἔχετε δεῖ λάμια ποτέ σας; ρωτάει γουρλώνοντας τὰ μάτια του ἕνας ράφτης, ἀνθρωπάκος κοντὸς σὰ βάτραχος μὲ φουσκωτὸ μοῦτρο μωροῦ. Ἐγὼ ἔχω ἰδεῖ.

— Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ!

— Ὅπως σᾶς βλέπω καὶ μὲ βλέπετε. Εἴτανε στὸ χωριό μου, ἐκεῖ πάνω, στὴν Κεσφίνα. Νύχτα εἴτανε, νύχτα τῆς ἄνοιξης, κ' εἶχα βγεῖ νὰ κουβαλήσω νερὸ γιὰ τὰ ζωντανὰ στὸ στάβλο...

Στριμώχνονταν γύρω του, σέρνοντας γιὰ νὰ ζυγώσουν τὰ πισινά τους πάνω στὸ κοπανισμένο χῶμα. Στὸ ἀνήσυχο σκοτάδι ποὺ πότε πύρωνε, πότε χώνευε, οἱ σκιές τους μερμηγκιάζανε κατάχαμα σὰ σκουλῆκι ποὺ ἀναβράζει. Μιὰ μυρωδιὰ ἄχνιζε πάνωθέ τους, χλιαρή, ἀπὸ χνῶτα καὶ μασχάλες.

— Εἶχε λοιπὸν σωθεῖ τὸ νερό, τὰ ζωντανὰ δὲ λέγανε νὰ ἡσυχάσουν. Τί νὰ κάνω κ' ἐγώ! παίρνω τὸν κουβὰ καὶ τραβῶ γιὰ τὴ βρύση. Εἴτανε δρόμος πολύς, ὁ τόπος ἔρημος, νύχτα χωρὶς φεγγάρι. Ἡ βρύση εἶναι σὲ ρεματιά, κι ἀπὸ μακρυὰ δὲ φαίνεται. Μονάχα σὰ ζυγώσεις καλὰ καὶ τὸ μονοπάτι στρίψει, τὴ βλέπεις ξάφνου μπροστά σου. Πήγαινα λοιπόν, πήγαινα κ' ἡ καρδιά μου, ἀδέρφια, χτύπαγε γιατὶ — νὰ ξέρετε — εἶναι ἄγριο πράμα τὴ νύχτα ὁ λόγγος.

— Ἄγριο πράμα, εἶπε συμφωνώντας κ' ἕνας ζευγάς.

— Γύρω παντοῦ ἐρημιά, σκοτάδι. Νά σου λοιπὸν καὶ πιάνει τ' αὐτί μου μακρυά, μέσα στὸ βουνό, ἕνα τραγοῦδι.

— Ἀερικὸ θἄτανε...

— Ἕνα τραγοῦδι, μὰ τί τραγοῦδι! Δὲν εἴταν ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ τραγούδαγε ἔτσι γλυκά, δὲν εἴταν γυναίκα. Λὲς κ' εἶχαν ἀνοίξει τὰ οὐράνια κι ἀκούγονταν οἱ ἀγγέλοι. Ἄλλο νὰ σοῦ λέω κι ἄλλο ν' ἀκοῦς...

— Λοιπόν; λοιπόν; κάνουνε γύρω ἀνυπόμονα.

— Μπρὸς νὰ τραβήξω φοβόμουνα, πίσω νὰ κάνω σκιαζόμουν. Μὲ τὰ πολλά, τὸ παίρνω ἀπόφαση καὶ τραβῶ. Κατεβαίνω στὴ ρεματιά, χώνομαι κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα. Ἡ βρύση εἴταν ἐκειδὰ νά, ἄκουγα κιόλας τὸ νερὸ νὰ τρέχει. Στρίβω, ποὺ λέτε, τί νὰ δῶ! Στὸ βράχο καβάλα, σὰν πάνω σὲ φαρί, μιὰ γυναίκα ἀσπροφορεμένη καθότανε, κ' εἴταν αὐτὴ ποὺ τραγουδοῦσε μ' ἔτσι ἀγγελικὴ φωνή.

— Πῶς εἴτανε; πῶς εἴτανε; ρώτησε ἄπληστα τὸ μισόγυμνο παιδὶ σταματώντας τὸ φυσερό.

— Δούλευε μωρέ! χούγιαξε ὁ σιδεράς.

— Δουλεύω, ἀφέντη.

Τὸ καμίνι λαμπάδιασε κ' ἡ βαρειὰ κοπάνισε τὸ σίδερο βροντώντας.

— Εἴτανε ψηλή! Χριστέ μου, τί ψηλή! κ' εἶχε ξέπλεκα τὰ μαλλιά της. Στὸ δεξὶ κράταγε ἕνα χτένι, χρυσὸ χτένι, καὶ χτενιζότανε.

— Λοιπόν; λοιπόν;

— Ἐγὼ τὰ χρειάστηκα. Παρατῶ χάμου τὸν κουβά, κάθουμαι πάνω

γιατί τὰ γόνατα δὲ μὲ βαστοῦσαν, καὶ σταυροχεριάζομαι νὰ τὴν κοιτάζω.

— Κι αὐτή;

— Αὐτὴ τραγούδαγε τοῦ καλοῦ καιροῦ. Εἶναι σὲ ξέφωτο ἡ βρύση μας, λοιπὸν ἀπὸ δῶ ποὺ βρισκόμουν ἔβλεπα καλά, μ' ὅλο ποὺ δὲ μ' ἔβλεπε ἡ λάμια.

— Δὲν εἴτανε λάμια. Νεράϊδα εἴτανε, διόρθωσε μὲ ὕφος ἔμπειρο ὁ ζευγάς. Ἡ λάμια δὲν τραγουδάει.

— Κ' εἴταν ὄμορφη; ρώτησε πάλι τὸ παιδὶ χωρὶς ὅμως ν' ἀφήσει τὸ φυσερό.

—Ὄμορφη λέει! Ἔλαμπε γύρω ὁ τόπος, λὲς κ' εἶχε φανεῖ τὸ φεγγάρι.

—Ὁ ἐξαποδῶ παίρνει πολλὰ σχήματα γιὰ νὰ μᾶς βάλει σὲ πειρασμό, παρατήρησε δογματικὰ ὁ καλόγερος.

— Καὶ δὲν τῆς μίλησες;

— Νὰ τῆς μιλήσω; Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ! Τί λές, κακορίζικε; Γιὰ νὰ μοῦ πάρει τὴ μιλιά;

— Μπᾶ; Τὴν παίρνουν τὴ μιλιὰ οἱ λάμιες;

— Δὲν εἴτανε λάμια, σᾶς λέω! Νεράϊδα εἴτανε, διόρθωσε πάλι, ἄγρια ὅμως τώρα, ὁ ζευγάς.

— Τὴν παίρνουνε λέει; Ἅμα σὲ νιώσουν, σὲ χτυπᾶνε, κι ἅμα σὲ χτυπήσουν...

Ὁ ράφτης δὲν ἀπόσωσε τὴν κουβέντα του. Μὲ βρόντο φοβερό, κλωτσιὰ τρανταχτή, ἡ πόρτα τοῦ σιδεράδικου εἶχε ἀνοίξει. Στὸ ἀνεμόβροχο ποὺ μπουκάρησε μέσα, ἕνα σχῆμα ἀνθρώπινο στρούφιξε σὲ μιὰ στιγμή, ἀναδίνοντας ἀναλαμπὲς παράδοξες. Ὅλοι ζάρωσαν, μὲ τὴν ἀνάσα κομμένη.

Τὸ πορτόφυλλο ξανάκλεισε σπρωγμένο ἀπὸ χέρι ρωμαλέο. Ἡ φλόγα τοῦ καμινιοῦ εἶχε καταπέσει, στὸ μισοσκόταδο ὅμως εἶδανε νὰ προχωρεῖ ἄντρας ψηλός, ντυμένος μ' ἀρματωσιὰ διχτάτη.

Εἴτανε Φράγκος. Τὸν ἀναγνώρισαν ἀμέσως, πετάχτηκαν ὀρθοί. Στάθηκε ἐκεῖνος καταμεσὶς στὸν κύκλο ποὺ ἄφηναν ἀδειανό, στήριξε τὶς ἀτσαλόπλεχτες γροθιές του στοὺς γοφοὺς κ' ἔφερε τοὺς βιλάνους βόλτα μὲ μιὰ ματιὰ σκοτεινὴ κάτω ἀπὸ τὸ γυαλιστερό του κράνος.

— Χμ! ἔκανε ἐπίβουλα.

Τὸ νερὸ τῆς βροχῆς εἶχε γλιστρήσει πάνω στὰ μέταλλα τῆς ἀρματωσιᾶς του καὶ μονάχα τὸ κίτρινο ἐπιλωρίκι, μουσκεμένο, κολλοῦσε καλουπώνοντας τὸ κορμί, κ' ἔσταζε.

Ζύγωσε τὸ σιδερά, ποὺ βαθυπροσκυνοῦσε βουβός, στάθηκε πολὺ κοντά του.

—Ἒ, σὺ βιλάνε, κάνει φράγκικα μὲ τραχειὰ φωνή, εἶν' ἕτοιμη ἡ αραγγελιά μου;

Ὁ σιδερὰς ἔσκυβε τὸ κεφάλι του καὶ δὲν ἔβγαζε ἄχνα.

—Ἒ! σένα μιλῶ, ξαναλέει ὁ ἄρχοντας μὲ τρανταχτὴ φωνή. Στὸ λαρύγγι του μέσα ἔμοιαζε ν' ἀναβράζουν χαλίκια.

—Ἀφέντη, κάνει τέλος τρέμοντας ὁ σιδεράς, ἀφέντη..., κ' ἡ φωνή του κόπηκε σὰ νὰ εἶχε χάσει τὴν ἀνάσα του.

— Λοιπόν;

—'Αφέντη, ἔλεος! Νόμιζα πὼς εἴτανε γι' αὔριο βράδυ ἡ παραγγελιά. Ἔτσι συμφωνήσαμε, ὁ σκουταρᾶτος τῆς ἀφεντιᾶς σου κ' ἐγώ. Ἔπειτα... ἔπειτα, θέλει, βλέπεις, κάμποση δουλειά... Εἶναι χαραγμένος στὰ δυὸ ὁ σιδερένιος ὠμίτης.

—Ἔτσι συμφωνήσατε, ἔ! εἶπε ὁ Φράγκος καὶ τὰ χείλη του τεζάρισαν ξεσκεπάζοντας σύρριζα τὰ μεγάλα του χοντρὰ δόντια σ' ἕνα ἀνήμερο χαμόγελο.

Στάθηκε λίγο, μὲ τὰ πόδια ἀνοιχτά, τὶς γροθιὲς στοὺς γοφούς, μισοσκυμμένο τὸ κεφάλι, ν' ἀναμετράει τὸ σιδερὰ μὲ τὸ βλέμμα.

— Τίνος εἶν' αὐτό; ρώτησε ἀπότομα, ἁπλώνοντας τὸ χέρι του καὶ δείχνοντας τὸ πυρωμένο σπαθὶ πάνω στ' ἀμόνι.

— Τοῦτο... τοῦτο εἶναι ἑνὸς ἀφέντη ἀπὸ τὸ Γεράκι, περαστικοῦ.

—Ἑνὸς ἀφέντη ἀπὸ τὸ Γεράκι, ξανάπε ζυγιάζοντας ἀργὰ τὰ λόγια του ὁ Φράγκος, καὶ ξαφνικά, ἀναπάντεχα, μὲ τὸ σιδερόπλεχτο δεξί του, κοπανάει μιὰν ἀνάποδη στὸ πρόσωπο τοῦ σιδερᾶ.

Κόπηκαν γύρω ὁλονῶν οἱ ἀνάσες. Στὸ μάγουλο τοῦ βιλάνου χαράξανε κιόλας σημάδια κοκκινωπά, κόμποι ἀναβρύζανε φουσκώνοντας, κυλώντας, αἷμα.

— Λογαριάζεται πρῶτος λοιπὸν ὁ ἀφέντης ἀπὸ τὸ Γεράκι! πρῶτος ὁ ἀφέντης ἀπὸ τὸ Γεράκι! οὔρλιαζε σὰ μανιασμένος ὁ Φράγκος καὶ βαροῦσε κλωτσιὲς στ' ἀμόνι, στὰ πόδια τοῦ σιδερᾶ, στὰ σωριασμένα παραδίπλα μέταλλα κ' ἐργαλεῖα. Οἱ βιλάνοι γύρω, τουρτουρίζοντας, μὲ γουρλωμένα μάτια, πισωπατοῦσαν καὶ στριμώχνονταν κατὰ τοὺς τοίχους. Τὸ βυζασταρούδι εἶχε ξυπνήσει μὲ τὸ σαματὰ κ' ἔμπηγε τσιριξιὲς ἄγριες. Ὁ σιδερὰς ὅμως δὲν εἶχε σαλέψει οὔτε τρίχα. Σὰ βράχος εἶχε ἀπομείνει, ἀτράνταχτος, στὸ χτύπημα τῆς ἁρματωμένης παλάμης, καὶ μονάχα ἔσκυβε τὸ κεφάλι του.

— Σκλάβοι, θρασίμια, ἔχ, σκουλήκια! ξεφώνισε ὁ ἄρχοντας ἀποθηριωμένος λὲς μὲ τὴν ψυχραιμία τοῦ βιλάνου. Γύρισε τὰ μάτια του γύρω ἄπληστα, μὴ ξέροντας τί νὰ βρεῖ, ποῦ νὰ ξεσπάσει. Καὶ νά! βλέπει τὸ καμίνι μὲ τὴν πυρωμένη θράκα. Ἁρπάζει λοιπὸν τὸ σιδερὰ ἀπὸ τὰ μαλλιά, τοῦ δίνει μὲ τ' ἄλλο χέρι μιὰ σπρωξιὰ καὶ τοῦ χώνει στ' ἀναμμένα κάρβουνα τὸ κεφάλι.

Βόγκος βαρὺς ἀκούστηκε γύρω. Σὰν κάτι νὰ τσιτσίριζε, μυρωδιὰ ψημένου διάνεψε κιόλας στὸν ἀέρα. Ὁ σιδερὰς εἶχε τιναχτεῖ πίσω μὲ οὔρλιασμα τρομερό. Μαζί, ἐκεῖ ἀνάμεσα στοὺς βιλάνους, κάποιος παραμέρισε τοὺς ἄλλους καὶ μ' ἕναν πῆδο βρέθηκε στὴ μέση ὀρθός. Εἴταν ἄντρας μεγαλόσωμος, μὲ μαῦρο πηχτὸ μαλλὶ καὶ παχειὰ κόκκινα χείλη. Κατάντικρυ στὸ Φράγκο, στάθηκε τεντώνοντας τὰ φαρδειά του στήθια προκλητικά, λὲς κ' εἴτανε νὰ πέσει πάνω στὸν ἄρχοντα ὁλόκορμος, νὰ τὸν λυώσει.

— Σιγά, σιγά! Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ!, σφύριξαν γύρω οἱ τρομαγμένοι βιλάνοι. Ἐμᾶς λυπήσου, Ζερβοχέρη!...

Δὲν εἶχε σφάλει ὁ Φράγκος γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ ἀντιπάλου του. Ἔβλεπε τὰ χέρια ποὺ ἁπλώνονταν ἀπὸ τὴ σκιὰ καὶ τὸν τραβοῦσαν πίσω, ἄκουγε, μάντευε τὶς ἱκεσίες τῶν βιλάνων. Μιὰ-δυὸ γυναίκειες

σκληριὲς ἀκούστηκαν, πνιγμένες. Χούφτιασε τὸ σπαθί του ἀπὸ τὴ λαβὴ κ' ἔκανε νὰ τὸ σύρει.

Ὅμως, βλέποντας πὼς ὁ Ζερβοχέρης στεκόταν ἀσάλευτος σὰ νὰ λύγιζε μέσα του στὰ παρακάλια, καὶ μονάχα ποὺ τὸν κοίταζε κατάματα δίχως νὰ βλεφαρίζει, ἔκρινε σωστότερο νὰ μὴν ἀνοίξει μὲ βιλάνους καβγά. Στὰ μελανά του χείλη ἔπαιξε περιφρονητικὸ ἕνα χαμόγελο. Τράβηξε τὸ χέρι του ἀπὸ τὸ σπαθί, σεργιάνισε γύρω του τὸ βλέμμα ἀργά, μὲ καταφρόνια, καὶ γύρισε τὶς πλάτες. Ἀργὰ βαδίζοντας, πῆγε κατὰ τὴν πόρτα.

Ἐκεῖ, ἀκουμπισμένον μὲ τὴ ράχη πάνω στὸ κλειστὸ πορτόφυλλο, βλέπει ἕναν ἄγνωστον ἄντρα νὰ τὸν κοιτάζει μὲ μάτι μεγάλο καὶ λαμπερό. Εἴτανε ξένος, ντυμένος μὲ κομψὰ ροῦχα φράγκικα κ' ἕνα φαρδὺ μαντύα στοὺς ὤμους, μουσκεμένον ἀπὸ τὴ βροχή. Πρέπει νὰ εἶχε μπεῖ λίγο πρίν, ἀπαρατήρητος. Τὸ νεανικὸ πρόσωπό του, μὲ τὰ κολλημένα ἀπὸ τὸ νερὸ σγουρὰ καὶ τὸ καστανὸ γένι, ἔφεγγε στὴ σκιὰ καθαρό, ἀρυτίδωτο.

Παραξενεύτηκε ὁ Φράγκος, ὅμως δὲν πρόδωσε τὸν ἀθέλητο δισταγμό του. Τράβηξε ν' ἀνοίξει τὸ πορτόφυλλο σὰν καὶ κανένας νὰ μὴν εἴτανε μπροστά. Καθὼς ὅμως χούφτιαζε τὸ μάνταλο, νιώθει νὰ τοῦ πιάνουν τὸ χέρι κι ἀκούει τὸν ξένο ποὺ τοῦ λέει ἤρεμα, μὲ χαμηλὴ φωνή:

—Ἄρχοντα ντὲ Λιντερκέρκε! μιὰ μέρα θὰ ξαναϊδωθοῦμε ἐμεῖς οἱ δυό.

Στάθηκε ὁ Φλαμαντέζος κ' ἔσμιξε τὰ φρύδια του. Τί εἴτανε τούτη ἡ ἀπόκοτη πρόκληση; Τὰ μάτια του ρίξανε λάμψη ἀπορίας κακή. Ὅμως μάταια πάσχισε ν' ἀναγνωρίσει, ν' ἀναθυμηθεῖ, τὸν ἄνθρωπο ποὺ τοῦ μιλοῦσε ἔτσι.

— Ποιὸς εἶσαι σύ; ρωτάει τέλος ἀπότομα.

Ὁ ξένος παραμέρισε καὶ τοῦ ἔδειξε τὴν πόρτα.

— Πέρνα, τοῦ λέει.

Στάθηκε ὡστόσο ἀκόμα μιὰ στιγμὴ ὁ Λιντερκέρκε, μὲ τὰ φρύδια του σφιγμένα.

— Εἶσαι Φράγκος; ρωτάει πάλι, εἶσαι ἄρχοντας καὶ μοῦ μιλᾶς;

—Ἄρχοντας εἶμαι, ἀποκρίνεται ὁ ξένος καὶ χαμογελάει παράδοξα. Γι' αὐτὸ μὴν ἔχεις ἔγνοια...

Ἄνοιξε μονάχος του τὸ πορτόφυλλο κ' ἔγνεψε στὸ Φλαμαντέζο νὰ περάσει. Ὕστερα, μόλις ἐκεῖνος βγῆκε, ἔκλεισε πίσω του τὸ πορτόφυλλο κ' ἔβαλε τὴν ἀμπάρα.

Τὴ σύντομη τούτη σκηνὴ κανένας μέσα στὸ σιδεράδικο δὲν τὴν εἶχε προσέξει. Ὅλοι τριγύριζαν τὸ σιδερά, τὸν πασπατεύανε· κρατώντας τον ἀπὸ τὶς μασχάλες, βοηθάγανε νὰ πάει στὸ στρῶμα καὶ νὰ ξαπλώσει. Μούγκριζε κεῖνος σὰ ζῶο μισοφαγωμένο, μὲ τρεμουλιάρικο λυγμό, χτυπιότανε παλαβά, γιατὶ ἡ φωτιὰ τοῦ εἶχε ἀφανίσει τὰ χέρια, καθὼς τὰ ἔβαλε μπροστὰ στὸ μοῦτρο νὰ φυλαχτεῖ· καὶ τὰ μαλλιά του εἴχανε καψαλιστεῖ, καὶ τὸ δεξί του μάτι, ἀλλοίμονο, ἔχασκε ἄσπρο, θαμπό, γιὰ πάντα τυφλωμένο ἀπὸ τὴ φλόγα ποὺ τοῦ ἐξάτμισε γυαλάδα μαζὶ καὶ φῶς.

Εἶχε ἔρθει κοντὰ κ' ἡ γυναίκα του, μὲ τὸ παιδὶ στὴν ἀγκαλιά,

κι ἀκολουθοῦσε θρηνώντας γοερὰ τὴ συνοδία ποὺ τὸν πήγαινε στὸ στρῶμα. Τὸ στῆθος της εἴτανε γυμνό, μὲ τὸ δεξὶ βυζὶ στὸ στόμα τοῦ μωροῦ της. Εἶχε σωπάσει τὸ παιδὶ καὶ βύζαινε ἄπληστα. Μονάχα ὁ Ζερβοχέρης εἶχε ἀπομείνει πίσω, στὴν ἴδια θέση καθὼς πρίν. Γυρισμένος κατὰ τὸ καμίνι, κοίταζε τὴ φωτιὰ ποὺ χώνευε, μὲ μάτι ἀφαιρεμένο.

Εἴτανε πέρα τὸ στρῶμα, στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ στενόμακρου μαγαζιοῦ, κοντὰ στὴν κούνια τῶν παιδιῶν, δίπλα στὸ τζάκι. Ἡ φλόγα τοῦ καμινιοῦ δὲ φώτιζε πιά. Τὰ εἰκονίσματα, μαυρόχρυσα, θαμπόφεγγαν ψηλά, φωτισμένα ἀχνὰ ἀπὸ τὸ καντῆλι. Πασχίσανε νὰ πραΰνουν τὸ σιδερὰ ποὺ τώρα ἔκλαιγε σὰ μωρό, ἀπαρηγόρητα, καὶ κάθε τόσο, κεντρισμένος ἀπὸ τὶς σουβλιές, τιναζόταν, οὔρλιαζε, σπαρταροῦσε. Εἶταν ἄντρας πελώριος, μὲ δύναμη στὰ χέρια ἀσυνήθιστη. Τρομαγμένοι οἱ σύντρόφοι του, λιανοὶ σὰ φρύγανα μπροστά του, κάνανε νὰ τὸν πιάσουν καὶ πάλι διστάζανε, ζαρώνανε τρέμοντας. Ὁ καλόγερος, κουβαριασμένος, σταυροκοπιόταν, μουρμούριζε μπερδεμένες προσευχές. Γονατισμένο πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸ μισόγυμνο παιδί, ὁ παραγιός, ἔκλαιγε κι αὐτὸ μεγαλόφωνα, καθὼς κλαῖνε οἱ μάγκες τοῦ δρόμου σὰν τὶς ἔχουνε φάει. Καὶ στὸ σκοτεινιασμένο μαγαζί, ποὺ φέγγη ξέθωρα τὸ περνοῦσαν, πότε κοκκινωπὰ τῆς φωτιᾶς ποὺ χαροπάλευε, πότε κίτρινα τοῦ καντηλιοῦ καθὼς ξαφνιαζότανε, τσίριζε καὶ πάλι ἀποκοιμιόταν, ὁ κυματερὸς βόγκος τοῦ σιδερᾶ, ἡ σιγανὴ βουὴ τῶν βιλάνων, τ' ἀναφυλλητὰ τῶν γυναικῶν, θρῆνοι, παραμιλητά, προσευχές, μπλέκονταν, χοχλάκιζαν, ὅπως σὲ κάποιο μακρυνό, μαῦρο λάκκο τῆς κόλασης, ἐκεῖ ποὺ θὰ στηθοδέρνονται στὸν αἰῶνα, δίχως ἀναπαμό, οἱ ἀλύτρωτες ψυχὲς τῶν καταδίκων.

—Ἄκου πῶς κάνει, Χριστέ μου! σφύριξε στὸν καλόγερο ὁ παραγιὸς τρέμοντας ὁλόκορμος, σὰ νὰ τὸν περιχύνανε μὲ παγωμένα νερά.

—Ἔλεος καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι, Κύριε· ψαλῶ καὶ συνοίσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ· πότε ἥξεις πρός με;

— Λάδι ἀλεῖψτε τὶς πληγές του, λάδι ἀπὸ τὸ καντῆλι, ὁρμήνεψε ὁ ράφτης.

— Ναί, ναί, συφορά μου, λάδι, εἶπε μηχανικά, μ' ἀναφυλλητὸ ποὺ τῆς ἔπνιγε τὴ φωνὴ κ' ἡ Ἀναστασώ, κι ἀναθυμήθηκε τὰ δασκαλέματα λίγο πρὶν τῆς μάννας της, πῶς νὰ ξορκίζει τὴν αἱματοπότρα λάμια.

Εἴχανε καταφέρει μὲ κόπο μεγάλο νὰ συγκρατήσουν τὸ σιδερά, καὶ τώρα, ἀγάλια - ἀγάλια, ἡ λύσσα τοῦ πόνου του κατάπεφτε, χαμηλώνανε, κοπάζανε τὰ ξεφωνητά του. Μονάχα κάπου - κάπου σφάχτες θὰ τὸν καρφώνανε σουβλεροί, γιατὶ πεταγόταν ἀπὸ τὸ στρῶμα καὶ τίναζε στὸν ἀέρα χέρια, πόδια, οὐρλιάζοντας. Ὕστερα πάλι ἔγερνε, ὑπάκουος, ὁ βόγκος του γινότανε συρτός, βαθύς, σὰν παράπονο παιδιοῦ ποὺ τὸ νανουρίζουν.

Κι ἀλήθεια, εἶχε κουβαριαστεῖ στὸ προσκεφάλι ἡ γριὰ μάννα του, καὶ χάϊδευε ἁπαλά, μὲ τὸ ἄσαρκο χέρι της, τὰ ἱδρωκοπημένα μαλλιά του. Τὰ χάϊδευε ἀνάλαφρα, μόλις ἀγγίζοντας, σὰν ἀγέρι ποὺ περνάει. Κάθε τι στὸ κορμί του εἶχε γίνει ἀνατριχιαστικὰ εὐαίσθητο, καίγανε σὰν κάρβουνα ἀναμμένα οἱ πληγές του. Ὅμως ἐκείνη τὸ ἤξερε αὐτό. Λοιπὸν σκυμμένη φυσοῦσε κάθε - τόσο ἥσυχα τὸ πρόσωπό του, νὰ τὸ δροσίσει.

Δὲν τὰ εἶχε καὶ τετρακόσια ἡ γριά, ἔσερνε στὴ ράχη της πάρα πολλὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο χρόνια. Ἀπολησμονήθηκε λοιπὸν σιγὰ - σιγὰ ἐκεῖ ποὺ καθότανε, νόμισε πὼς βρίσκεται πάλι πίσω, σ' ἀλλοτινοὺς καιρούς. Μπορεῖ κ' ἡ στάση τούτη, τὸ σκύψιμο πάνω στὸ γιό, νὰ τὴν ξεγέλασε, κάτι μακρυνὸ νὰ τῆς θύμισε, γιατὶ σὲ λίγο ἄρχισε νὰ σιγοτραγουδάει.

—Ἔ! μάννα, τὴ σκουντάει ἡ Ἀναστασώ, ἔχεις καρδιά, μαύρη μου, γιὰ τραγούδια;

Δὲν τὴν ἄκουσε, εἶταν ὁλότελα ἀπορροφημένη. Ἀναθυμήθηκε ἀκόμα καὶ τὰ λόγια, ὕστερ' ἀπὸ τὸ σκοπό, κι ἄρχισε νὰ τὰ λέει. Εἶταν ἕνα νανούρισμα παλιό, τοῦ δικοῦ της τοῦ καιροῦ, τότε ποὺ ὁ κόρφος της ἔτρεχε ἀκόμα γάλα.

— Δὲ θὰ πάψει πιά! ἔκανε ὁ τσαγγάρης νευρικά, βουλώνοντας τ' αὐτιά του γιὰ νὰ μὴν ἀκούει τὸ μουκανητὸ τοῦ σιδερᾶ.

— Θὰ πάψει, εἶπε ὁ παραγιὸς μὲ πεποίθηση. Δὲν τὸν ξέρεις αὐτόν, εἶναι θεριὸ μονάχο. Θὰ πάψει. Καὶ θὰ κοιμηθεῖ.

Κι ὁ σιδερὰς ἀποκοιμήθηκε. Εἶχε ὥρα πολλὴ παλαίψει, ἡ νύχτα εἴτανε βαθειά, γλυκὸ τὸ νανούρισμα τῆς μάννας. Καμπόσοι ἀπὸ τοὺς βιλάνους, ἕνας - ἕνας, δυὸ - δυό, εἴχανε σηκωθεῖ κι ἀκροπατώντας εἴχανε φύγει. Οἱ ἄλλοι ὡστόσο ἔμεναν ἐκεῖ, παραστέκοντας τὸ σύντροφο τὸ βασανισμένο. Ὁ ράφτης, μὲ τὸ στρογγυλὸ κεφάλι ἀναγυρτὸ στὸν τοῖχο, κοιμότανε χάσκοντας στὸν ἀέρα. Κυλισμένος στὰ πόδια του κατάχαμα ρουχάλιζε ὁ ζευγάς. Ὅμως οἱ ἄλλοι ξαγρυπνοῦσαν. Πέρα, στὴν ἄλλη ἄκρη, μέσα στὸ σκοτάδι, γιατὶ ἐδῶ δὲν ἔφτανε τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ καὶ τὸ καμίνι εἶχε σβήσει, ὁ Ζερβοχέρης εἶχε καθήσει μονάχος στὸ σκαμνί, μὲ τὴ ράχη του γυρισμένη κατὰ κεῖ ποὺ εἶταν οἱ ἄλλοι. Κοίταζε τ' ἀμόνι καὶ τὸ παρατημένο πάνω του σπαθί, ἀσάλευτος, σὰν πελεκημένος σ' ἀτόφιο βράχο.

—Ὤχ, ὁ βιλάνος δὲν ἔχει λυτρωμό, λέει κουνώντας πέρα - δῶθε τὸ κεφάλι του ὁ τσαγγάρης μὲ κλάψα στὴ φωνή.

— Προχτὲς κατέβηκαν ἀπὸ τὸ κάστρο, ἄρχισε ὁ παραγιός, καὶ μπήκανε στὰ χαλάσματα τοῦ Καρυταινίτη. Εἴχανε μάθει πὼς ἐκεῖ βρίσκονται κρυμμένα πέντε κιούπια λάδι, παραχωμένα κάτω ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα. Ψάξανε, τὰ βρήκανε καὶ τὰ σήκωσαν. Ὕστερα πήρανε τὸν Καρυταινίτη, τὸν ραβδίσανε γερὰ καὶ στὰ τελευταῖα τὸν βουτήξανε στὸ ἕνα κιούπι γιὰ νὰ τὸν βαφτίσουν, λέει, νὰ γίνει Φράγκος.

— Κι ἀλλαξοπίστησε; ρώτησε τρομαγμένη μιὰ φωνή.

— Δὲν ἀλλαξοπίστησε, ὅμως βγῆκε ἀπὸ τὸ κιοῦπι μισοπνιγμένος.

—Ὤχ, σᾶς τὸ λέω, σᾶς τὸ λέω, ὁ βιλάνος δὲν ἔχει λυτρωμό, θρήνησε πάλι ὁ τσαγγάρης.

Ὁ καλόγερος στεκότανε μὲ τὰ μάτια διαπλατωμένα, γεμᾶτα ὁράματα, νὰ κοιτάζει τὸ σκοτάδι. Τὰ χέρια του κρατοῦσαν ἀγκαλιασμένα τὰ καλάμια του, σφιχτά, καὶ τὸ μακρουλό του πρόσωπο ποὺ σούρωνε σ' ἀχνό, ἀνάριο γένι, φέγγιζε πάνω ἀπὸ τὰ γόνατά του διάφανο στὴ σκιά.

— Θἄρθει καιρός, θἄρθει καιρός..., ἄρχισε νὰ λέει μὲ θαμπὴ φωνή, σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν εαυτό του, μὰ δὲν ἀπόσωσε τὴν κουβέντα του. Μουρμουριστά, καθὼς σὲ παραμιλητό, ἔπιασε νὰ σιγοψέλνει κάτι

ποὺ δὲν ἔμοιαζε μὲ ψαλμωδία γνωστή. Τὸ τραγουδιστό του μούρμουρο διάνεψε λιανοτρέμουλο, σὰ γαϊτάνι ἀνάερο καπνός, μπερδεύτηκε μὲ τ' ἄλλο, τὸ νανούρισμα τῆς μάννας τοῦ σιδερᾶ. Ὅλοι σωπαίναν.

Ἄκουγες ἔξω τὴ μπόρα ποὺ εἶχε δυναμώσει καὶ πλατάγιζε σὰν πέλαγο ἀπέραντο, μελανό. Στέναζε μακρυὰ ὁ ἄνεμος, σαρώνοντας μὲ φτεροκόπημα πλατὺ τὸν κάμπο. Ὁ παραγιὸς σηκώθηκε στὰ γόνατα χλωμός, μὲ τὰ μάτια τεντωμένα, κ' ἔγνεψε ν' ἀκούσουν.

— Τί εἶναι;

— Μακρυά, πέρα... δὲν ἀκοῦτε;

Ὄχι, δὲν εἶχαν ἀκούσει. Ἡ νύχτα ἀνάβραζε καὶ δερνότανε σὰ μαυλισμένη ἀπὸ δαιμόνους. Εἴτανε κ' ἡ βουὴ τοῦ ποταμιοῦ, ποὺ δὲν ἐσώπαινε.

Ξανακάθησε ὁ παραγιὸς ἀλλὰ τ' αὐτί του ἔμενε πάντοτε στημένο.

— Σὰ βούκινο, μακρυά, ξανάπε ἄφωνα.

Ὁ καλόγερος δὲν εἶχε σαλέψει. Τὰ μάτια του, μεγάλα, κοίταζαν στυλὰ στὸ ἴδιο ὁλοένα σημεῖο.

— Βούκινο, τέτοιαν ὥρα; ἀπόρησε ὁ τσαγγάρης δύσπιστα.

Ἀφουγκράστηκαν ὡστόσο, δίχως καὶ νὰ μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν τίποτα μέσα στὸ σάλαγο τῶν στοιχείων.

— Δὲν ξέρουμε τὴν ὥρα οὐδὲ τὴ στιγμή, εἶπε ὁ καλόγερος μηχανικά, σὰν κάτι ν' ἀποστήθιζε. Κ' ἐπειδὴ τὸν κοίταζαν προσμένοντας: Ἔτσι θ' ἀκουστεῖ ξάφνου, ἐξήγησε δίχως νὰ τοὺς κοιτάζει, κι ἀλλοίμονο σὲ κείνονε ποὺ δὲ θὰ τὸν βρεῖ ἄγρυπνο.

Τὰ μάτια του εἶχαν ἀνάψει· στὸν ἄσαρκο λαιμό του μιὰ χοντρὴ φλέβα σπαρτάριζε ρυθμικά, σύνταχα, μὲ τὸ σφυγμὸ τοῦ πυρετοῦ. Τεζάρισε τὰ φτενά του χείλη σ' ἕνα ἄπληστο χαμόγελο ποὺ τοῦ ξεσκέπασε τὰ δόντια.

—Ἁμαρτωλοί, ποῦ φύγετε!...

Ὁ τσαγγάρης ἔκανε τὸ σταυρό του κ' οἱ ἄλλοι γύρω τὸν μιμήθηκαν. Ἔτρεμε σὰν τὸ ψάρι ὁ παραγιός.

— Τί θ' ἀκουστεῖ; ρώτησε σκύβοντας στ' αὐτὶ τοῦ διπλανοῦ του, τί θ' ἀκουστεῖ;

—Ἡ σάλπιγγα, ἀποκρίθηκε σιγανὰ ὁ ἄνθρωπος, ἡ σάλπιγγα τῆς Δεύτερης Παρουσίας.

Πέρα, μπροστὰ στὸ καμίνι, ὁ Ζερβοχέρης δὲν εἴτανε πιὰ μονάχος. Ὁ ξένος ποὺ μίλησε στὸ Φλαμαντέζο ἱππότη, μπροστὰ στὴν πόρτα, τὸν εἶχε ζυγώσει ἀθόρυβα καὶ στεκόταν ὄρθιος πίσωθέ του. Κανένας δὲν εἶχε προσέξει ὡς τώρα τὸν ἄγνωστο τοῦτον ἐπισκέπτη στὴ γωνιά, ἐκεῖ ποὺ λούφαζε.

Στάθηκε λίγες στιγμὲς νὰ κοιτάζει τὸν καθισμένον ἄντρα, ὕστερα σήκωσε τὸ χέρι του καὶ τὸν ἄγγιξε στὸν ὦμο ἀνάλαφρα. Δὲ σάλεψε ὁ Ζερβοχέρης, ὁ νοῦς του ἔτρεχε μακρυά. Τότε ὁ ξένος τὸν φώναξε μὲ τ' ὄνομά του.

— Τί ὁρίζεις; ρώτησε κεῖνος δίχως νὰ στραφεῖ, μὰ ξάφνου, σὰν κάτι νὰ τὸν εἶχε κεντρίσει ἢ σὰν καὶ τώρα μόλις νὰ πρόσεχε τὴ φωνή, ἀνασείστηκε, γύρισε, κοίταξε σκοτισμένος τὸν ξένο.

Τὸ σχῆμα αὐτό, μὲ τὰ φράγκικα ροῦχα, καθὼς ξεκοβότανε στὸ

ἀλαργινὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, τοῦ φάνηκε ἄγνωστο. Ὅμως ἡ φωνή, ἡ φωνή, σὰν κάτι νὰ εἶχε ἀναδέψει μέσα στὸ μνημονικό του ἡ φωνή.

— Ποιὸς εἶσαι ; ρώτησε.

— Ζερβοχέρη, ξανάπε ὁ ξένος καὶ μισόστρεψε τὸ πρόσωπό του ἔτσι ποὺ νὰ τὸ πιάνει τὸ φέγγος τοῦ καντηλιοῦ. Τὰ κοντά του γένεια χρύσισαν, σβύστηκαν.

—Ὤ ! ὤ ! κάνει ὁ Ζερβοχέρης χαμένος καὶ σηκώνεται ἀργὰ ἀπὸ τὸ σκαμνί. Σύγκαιρα ἄνοιγε νὰ μαλλιαρά του μπράτσα διάπλατα.

Ἡ ψαλμωδία τοῦ καλόγερου ἀκούστηκε πάλι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη. Εἶχανε γονατίσει τώρα κεῖ κάτω, προσεύχονταν.

— Σσστ ! σώπα, λέει ὁ ξένος καὶ τραβάει τὸ Ζερβοχέρη ἀπὸ τὸ μπράτσο σὲ βαθύτερη σκιά, δίπλα στ' ἀμόνι.

—Ἐδῶ ! ἐδῶ ! . . . Ἦρθες ! ἔλεγε ὁ Ζερβοχέρης κ' ἔχανε τὰ λόγια του ἀπὸ τὴν πολλὴ χαρά. Εἶχα πάψει, ναί, εἶχα πάψει πιὰ νὰ σὲ προσμένω . . .

—Ἦρθα, ἔγνεψε ὁ νέος. Καὶ πρόσθεσε, δείχνοντας κατὰ κεῖ ποὺ εἶταν οἱ βιλάνοι: Ἤμουν ἐδῶ, καὶ εἶδα.

Ἀγκαλιάστηκαν, ἔμειναν λίγες στιγμὲς ἔτσι, δίχως νὰ μιλοῦν.

— Τὸν ξέρεις ἐκεῖνον ἐκεῖ ; ρωτάει μὲ τρεμούλα στὴ φωνὴ ὁ Ζερβοχέρης.

— Ποιόν ;

—Ἐκείνονε, στὸ στρῶμα . . .

—Ὅλα τὰ εἶδα, εἶπε πάλι ὁ νέος. Εἶμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐδῶ.

Ὁ Ζερβοχέρης κρέμασε τὸ κεφάλι του, βαρύ.

— Εἶναι ὁ ἀδερφός μου, Νικηφόρε, ἔκανε μὲ φωνὴ ραγισμένη.

Σώπασαν. Ἡ ψαλμωδία ὅμως ἐκεῖ κάτω συνεχιζόταν κ' εἶτανε τώρα κι ἄλλες φωνὲς ποὺ τὴ συνόδευαν, μουρμουριστά.

—Ὤ, Χριστέ ! Ὤ, Χριστέ ! βόγκηξε ἀνήμπορος νὰ κρατηθεῖ πιὰ ὁ Ζερβοχέρης.

Ὁ Σγουρὸς ἅπλωσε τὸ χέρι του στ' ἀμόνι καὶ πῆρε τὸ παρατημένο ἐκεῖ σπαθί. Ψαχουλευτά, ζήτησε τὸ δεξὶ τοῦ φίλου του. Τὸ βρῆκε στὸ σκοτάδι, μεγάλο, γερό, νὰ κρέμεται μὲ τὴ γροθιὰ σφιγμένη. Τοῦ ἄνοιξε τὰ δάχτυλα, τοῦ ἔβαλε στὴ χούφτα τὴ λαβή.

Ὁ Ζερβοχέρης τὸν κοίταξε ἀπορημένος. Στὴν καυτή του χούφτα τὸ κρύο σίδερο τὸ ἔνιωθε τώρα εὐχάριστο, δροσιστικό. Ξάφνου κατάλαβε. Τὸ μάτι του ἄναψε· κι ὁ Σγουρὸς ἔνιωσε σύγκαιρα τὴ γροθιὰ ἐκείνη, ποὺ κρατοῦσε τώρα τὸ σπαθί, νὰ σφίγγεται μὲ νεῦρο. Τὴν ἔσφιξε πάνωθε κι αὐτός, τὴν κράτησε μὲ τὸ χέρι του ἔτσι, γύρω στὴ λαβὴ κλειδωμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΑΞΕΧΑΣΤΑ ΚΑΙ ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ

ΓΑΛΑΖΙΟ καὶ θολὸ εἴτανε τὸ χάραμα, φῶς ὑποβρύχιο, τὴν ὥρα ποὺ βγήκανε ἀπὸ τὸ σιδεράδικο ὁ Σγουρὸς κι ὁ Ζερβοχέρης. Στὴ βαθειὰ γαλήνη τοῦ ὄρθρου, ἄκουγες μονάχα τὸ ποτάμι νὰ βουΐζει, φουσκωμένο ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ βροχή. Πεζοπόρησαν μέσα στὰ λασπερὰ σοκάκια, μονάχοι. Τὰ φτωχόσπιτα γύρω στέκονταν βουβά, πετρωμένα, καθὼς σὲ πολιτεία νεκρή.

Ἀκολούθησαν τὴν ἀκροποταμιά, ἀνεβαίνοντας κατὰ τὶς ἀνατολικὲς γειτονιές, κάτω ἀπὸ ψηλὰ πλατάνια.

— Ποῦθε πᾶμε δῶθε; ρώτησε ὁ Ζερβοχέρης σηκώνοντας μιὰ στιγμὴ τὸ κεφάλι του.

— Στὸ πανδοχεῖο, ἐκεῖ ποὺ ξεπέζεψα χτὲς τὴ νύχτα.

Κατέβασε πάλι τὸ κεφάλι του ὁ κάπελας καὶ πορεύτηκε δίχως νὰ μιλάει. Κάθε τόσο ὅμως ἀναστέναζε. Τέλος, σὰ νὰ μὴν ἄντεχε πιά:

— Θἄπρεπε τώρα, εἶπε στὸν Σγουρὸ μὲ πνιγμένη φωνή, νὰ σὲ προσκαλέσω στὸ σπίτι μου, τὸ ξέρω. Ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ ποὺ λείπεις... Ὅμως δὲ μπορῶ, δὲ μπορῶ πιά...

Ὁ νέος τὸν κοίταξε παραξενεμένος.

— Γιατί νὰ μὲ προσκαλέσεις; ρώτησε.

— Ἔτσι θἄπρεπε, ἔκανε μὲ πεποίθηση ὁ Ζερβοχέρης. Μὰ πῶς νὰ σὲ προσκαλέσω ποὺ δὲν ἔχω πιὰ σπίτι!

— Δὲν ἔχεις;

Ὄχι, δὲν εἶχε πιὰ σπιτικὸ ὁ Ζερβοχέρης. Σὰν ἔπεσε ἡ μεγάλη δυστυχία στὸν τόπο κ' οἱ δουλειὲς ἀραίωσαν, τὸ καπηλειὸ ἄρχισε νὰ περνάει δύσκολες ἡμέρες. Θέριζε τὸ θανατικὸ τὴν πολιτεία, οἱ βουργησέοι κλείνονταν στὰ σπίτια τους, τρέμοντας μὴν τοὺς καρυδώσουν στὸ δρόμο οἱ πεινασμένοι βιλάνοι, καὶ τοῦτοι πάλι δὲν εἴχανε τὰ μέσα γιὰ ξεφαντώματα. Ὡς κι ὁ λιμιῶνας ἐρημώθηκε, οἱ ναυτικοὶ δὲν ἀνέβαιναν στὴν πολιτεία, τὰ λιγοστὰ καράβια ποὺ ἀράζανε στὸ μόλο ξεφορτώνανε βιαστικά, φορτώνανε πάλι καὶ κάνανε γρήγορα πανιά, νὰ ξανοιχτοῦν στὸν καθαρὸ ἀέρα τοῦ πελάγου, μακρυὰ ἀπὸ τὸν τόπο τοῦτο

ποὺ μύριζε νεκρίλα. Σφάλησε λοιπὸν τὶς πόρτες του στὰ τελευταῖα καὶ τὸ μαγαζί, ξεπούλησε τὰ ὑπάρχοντά του ὁ μαγαζάτορας. Τώρα καθότανε σὲ κάποιανοῦ συγγενῆ του, ἐκεῖ, στὰ νότια τῆς Καλαμάτας, φιλοξενούμενος. Μὲ μιὰ χειρονομία ἀόριστη, ἔδειξε στὸ φίλο του κατὰ ποῦ, πάνω - κάτω.

Σώπαινε ὁ Σγουρὸς κι ἀναλογιζότανε πῶς ἀλλάζουν τ' ἀνθρώπινα, πῶς περνοῦν οἱ καιροί, ἴσαμε ποὺ ν' ἀνοιγοκλείσεις πὲς τὰ μάτια σου. Τώρα ποὺ ξανάβλεπε πάλι τὴν Καλαμάτα, τοῦ φαινότανε σὰν καὶ χτὲς μονάχα νὰ τὴν εἶχε ἀφήσει. Τὰ ἴδια στενορρύμια, γνωστὲς γειτονιές, κάποια αἴσθηση ποὺ εἶχε λαγοκοιμηθεῖ μέσα του καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς σημερινῆς αὐγῆς ξυπνάει πάλι. Κι ὅμως, ἂν σφαλοῦσε τὰ μάτια, θὰ ἔβλεπε πίσω ἀπὸ τὰ ματόφυλλά του νὰ περνάει ζωντανὸ τ' ὄραμα τῆς ἐνδιάμεσης ζωῆς του, ἕνας ὁλάκερος καινούργιος κόσμος.

Στάθηκαν μπροστὰ στὴν ξώπορτα τοῦ πανδοχείου. Ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ πορτόφυλλο ἔβλεπες μέσα τὴν πλακοστρωμένη αὐλὴ μὲ τοὺς στάβλους ὁλόγυρα καὶ τὸ σκουριασμένο καταμεσὶς μαγγάνι.

—Ἐδῶ κάθεσαι; ρώτησε ντροπιασμένος ὁ Ζερβοχέρης.

—Ἐδῶ.

— Καὶ πῶς βρέθηκες στὸ σιδεράδικο χτὲς νύχτα;

Χαμογέλασε ὁ Σγουρός.

—Ἔφτασα βράδυ, ἐξήγησε τραβώντας τὸ φίλο του ἀπὸ τὸ μπράτσο νὰ μπεῖ μαζί του στὸ πανδοχεῖο. Ἔφτασα βράδυ, λοιπὸν πέζεψα, ἀσφάλισα τὸ φαρί μου ἐδῶ κ' ὕστερα βγῆκα νὰ σὲ γυρέψω.

—Ἀ! κάνει ὁ Ζερβοχέρης καὶ τὸν κοιτάζει στυλά. Βγῆκες μόλις ἔφτασες, νὰ γυρέψεις ἐμένα... Βγῆκες μὲ τὴ βροχή...

Ἡ φωνή του εἶτανε βραχνὴ κ' ἔτρεμε.

—Ἔ, βγῆκα! δὲν ἔβρεχε δὰ καὶ πολὺ τὴν ὥρα κείνη...

— Χμ, καλά. Λοιπόν; λοιπόν;...

— Λοιπὸν νά! Σὲ βρῆκα.

Ἔκανε τὸν πρόσχαρο, τὸν ἀνέμελο ὁ Σγουρός, νὰ τοῦ διασκεδάσει τὴ θλίψη, ὅμως ἔνιωθε κι ὁ ἴδιος τὴ φωνή του ψεύτικη. Τὸν κρυφοκοίταξε ὁ Ζερβοχέρης καὶ ξανάσκυψε τὸ κεφάλι του.

— Πῆγες... ἐκεῖ; ρώτησε. Πῆγες στὸ... μαγαζί;

— Ναί, πῆγα, ρώτησα, μοῦ εἶπανε ποῦ θὰ σὲ βρῶ: Στοῦ ἀδερφοῦ του τοῦ σιδερᾶ, μοῦ εἶπαν. Εὔκολη δουλειά, συλλογίστηκα. Τὴν ξέρω δὰ τὴν Καλαμάτα...

Δὲν εἶπε τίποτα ὁ Ζερβοχέρης. Μὲ τὸν ἀδερφό του τὰ εἶχε ξαναφτιάξει στὸν καιρὸ τῆς μεγάλης δυστυχίας, ἡ κοινὴ συμφορὰ τοὺς ἕνωσε. Τὸ πανδοχεῖο εἶτανε σχεδὸν ἔρημο τὴν ὥρα τούτη, μιὰ δούλα ἀγουροξυπνημένη εἶχε φανεῖ σὲ μιὰ πόρτα, παράτησε χάμου τὸν κουβὰ ποὺ κρατοῦσε κι ἀνακλαδιζότανε.

Ὁ Σγουρὸς τράβηξε τὸν κάπελα στὴ σκάλα ποὺ ἀνέβαζε στὸ χαγιάτι κι ἀπὸ κεῖ στὰ δωμάτια.

— Τώρα ἐγὼ πρέπει νὰ φύγω, θὰ θὲς νὰ κοιμηθεῖς.

—Ὄχι, ὄχι, διαμαρτυρήθηκε ζωηρὰ ὁ νέος, ἔχουμε πολλὰ νὰ ποῦμε ἐμεῖς οἱ δυό.

Ἡ κάμαρα ὅπου κάθησαν δὲν εἶτανε μεγάλη. Ἀπὸ τὸ παράθυρο

ὅμως τ' ἀνοιχτὸ ἔβλεπες ἔξω ν' ἁπλώνεται, ἀνάμεσα σὲ δυὸ μουσκεμένα πλατάνια, ὁλάκερη ἡ ἄσπρη πολιτεία μ' ἕνα χαρούμενο ἀνακάτωμα. Ἔπιανε ἡ μέρα νὰ φωτίζει, ὁ ἥλιος σὲ λίγο θὰ ἔβγαινε κι ὁ οὐρανὸς εἶχε λαμπικάρει ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ βροχή, ἔφεγγε τώρα γαλατερός, σμαλτωμένος.

— Ξάπλωσε κεῖ, θὲς νὰ ξαπλώσεις; ρώτησε ὁ Σγουρὸς τὸ φίλο του δείχνοντας τὸ κρεββάτι.

— Ὄχι, ὄχι, . . . ἐγώ; διαμαρτυρήθηκε ὁ Ζερβοχέρης σαστισμένος. Οἱ τρόποι του εἶταν ἀδέξιοι, ἔμοιαζε δύσκολα νὰ χωράει στὸ μικρὸ τοῦτο δωμάτιο.

— Κάθησε λοιπόν! Θἄχεις ἀνάγκη νὰ ξαποστάσεις.

Ὁ κάπελας κάθησε ἄκρη - ἄκρη στὸ κρεββάτι, σὰ νὰ φοβότανε μὴ λερώσει τὰ παστρικὰ σεντόνια. Ὁ Σγουρὸς στάθηκε ὀρθιος, τὸν κοίταξε χαμογελώντας. Ἔνιωθε τὸν ἑαυτό του πολὺ εὐδιάθετο, οὔτε ποὺ τοῦ ἀποφαινόταν ἡ ἀγρύπνια τῆς περασμένης νύχτας. Καὶ μαζί, ἄθελά του, συλλογίστηκε πάλι πόσο τὰ πράματα εἶχαν ἀλλάξει, πῶς τὴν πρώτη φορὰ ποὺ εἴχανε σμίξει οἱ δυό τους ἔμοιαζε νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ ἀδύναμος κι ὁ Ζερβοχέρης νὰ ἔχει τὴν ὑπεροχή. Τώρα . . .

Γύρισε κατὰ τὸ παράθυρο κι ἀνάσανε τὸν πρωϊνὸ ἀέρα. Εἶταν ὑγρός, πιπερᾶτος ἀέρας, τὰ πλατάνια τὸν νοτίζανε μὲ σάρκινη μυρωδιά.

— Πῶς ἄλλαξες! ἔκανε σιγανὰ ὁ Ζερβοχέρης.

— Ἄλλαξα;

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ κάπελας. Τὸν κοίταζε μὲ σκυμμένο τὸ βαρύ του κεφάλι. Τὰ κόκκινα ἀράπικα χείλη του κρέμονταν χαλαρά, τὰ μαῦρα του μαλλιὰ κολλάγανε τὰ κατσαρά τους στὰ μελίγγια.

Ξάφνου ἀπὸ πέρα, ἔξω, ἀντιλάλησε ἕνα βούκινο. Βαρύς, συρτὸς ἦρθε ὁ ἀχός του νὰ φτεροκοπήσει ὡς ἐδῶ μέσα, ἀφοῦ πρῶτα ἄστραψε πλατιὰ πάνω ἀπὸ τὴν κοιμισμένη πολιτεία. Τοῦ φάνηκε τοῦ Ζερβοχέρη πὼς οἱ ὦμοι τοῦ Σγουροῦ τρεμούλιασαν.

— Βγαίνει ὁ ἥλιος, εἶπε μηχανικὰ ὁ νέος.

Ὅμως δὲ γύρισε. Δὲ γύρισε νὰ κοιτάξει ἔξω, κατὰ τὸ κάστρο. Εἶταν ἐκεῖ, ἀριστερά, ἔτσι νὰ ἔκανε ἀπὸ τὸ παραθύρι θὰ τὸ ἔβλεπε νὰ προβαίνει πάνω ἀπὸ τὰ σπίτια τῆς Καλαμάτας, στὸ φουσκωμένον ἁπαλὸ μαστὸ τῆς γῆς. Ὅμως δὲν ἔσκυψε.

— Θὰ μείνεις ἐδῶ; ρώτησε ἄτολμα ὁ Ζερβοχέρης.

— Θὰ μείνω. Ναί! ἔτσι λέω, νὰ μείνω. Πεθύμησα μιὰ στάλα τὴ στεριά.

Ἀκούμπησε τὴ ράχη του στὸ περβάζι τοῦ παραθυριοῦ καὶ σταύρωσε τὰ χέρια του πάνω στὸ στῆθος.

— Ταξίδεψες λοιπὸν στὶς θάλασσες;

— Ναί. Ταξίδεψα ὅλον τοῦτο τὸν καιρὸ στὶς θάλασσες.

Τὰ μάτια του ἄστραφταν. Σὰ νὰ εἴχανε φέρει μαζί τους κάποια καινούργια φέγγη, σπιθοβολὲς ἀπὸ πέλαγα ποὺ κυματίζουν ἐρημικά, κάτω ἀπὸ ἄγνωστους οὐρανούς.

— Γιατί δὲ μὲ ρωτᾶς;

— Τί νὰ ρωτήσω; ἀπόρησε ὁ Ζερβοχέρης.

Ἔγινε μιὰ μικρὴ παύση.

— Θυμᾶσαι τὴ μάχη στὸ Ζόγκλο;

— Στὸ Ζόγκλο; Πάει καιρός, κάπου ἕνας - ἐνάμισης χρόνος θαρῶ... Ναί, ἄκουσα.

—Ἤμουν ἐκεῖ.

Ὁ ἥλιος ἔβγαινε. Ρόδισε ἡ Καλαμάτα, κι ὁ ἀέρας μύρισε θάλασσα μακρυνή. Ἕνα σήμαντρο, ὕστερα ἄλλο, κουδούνισαν πέρα.

— Ἤμουν ἐκεῖ, ξανάπε ὁ Σγουρός. Μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Τουρναὶ ξεκίνησα, νύχτα. Στὸ δρόμο μᾶς σμίξανε κι ἄλλοι, ἀπὸ τὴν Ἀρκαδιά, ἀπὸ τὴ Χαλαντρίτσα. Εἴχαμε γίνει τὸ πρωῒ πολλοί, ὁλάκερο φουσᾶτο. Ὅμως οἱ Ἀραγωνέζοι εἴτανε περισσότεροι. Πολέμησαν πεισματικὰ οἱ Φράγκοι, ὥς ποὺ νικήθηκαν. Λιγοστοὶ πρέπει νὰ εἶναι κεῖνοι ποὺ γλύτωσαν, οἱ ἄλλοι ἀπόμειναν στὸν κάμπο, σκοτωμένοι. Ἐμᾶς, τοὺς τελευταίους, μᾶς ἔμπασαν οἱ Ἀραγωνέζοι στὶς γαλέρες τους καὶ κάνανε πανιά.

Στάθηκε, σὰ νὰ εἶχε μαντέψει στὰ μισανοιγμένα χείλη τοῦ Ζερβοχέρη μιὰν ἀπορία νὰ κρέμεται.

— Μὲ νόμισες καὶ μένα σκοτωμένον, ἔκανε.

— Σ' εἶχα χάσει ἀπὸ καιρό, πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη στὸ Ζόγκλο. Σ' ἔχασα μιὰ μέρα, ἕνα πρωϊνό, ἀναπάντεχα.

Τότε ὁ Σγουρὸς ἀναθυμήθηκε, ντράπηκε. Ναί, εἶχε δίκιο ὁ Ζερβοχέρης, τὸν εἶχε χάσει ἔτσι καθὼς τὸ ἔλεγε, κάποιο πρωϊνό. Κ' εἶταν ἀκόμα τέλος τοῦ χειμώνα, πάει ἕνας χρόνος τώρα, κόντευε ἡ ἄνοιξη. Δὲν ἤξερε τίποτα ἀπὸ τ' ἄλλα ὁ Καλαματιανός, οὔτε τὴ συνάντηση στὸν κάμπο τὴν ὥρα τοῦ κυνηγιοῦ, οὔτε τὸ μπάσιμο στὸ κάστρο, οὔτε τὰ σχετικὰ μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη, τὸν Σαὶντ - Ὀμέρ, τὴ Μαργαρίτα τῆς Ἄκοβας, τὸν Κοκκινοτρίχη τέλος, καὶ τὸν Τουρναί. Δὲν εἴτανε βολετὸ νὰ τ' ἀποφύγει, ἔπρεπε νὰ τοῦ τὰ πεῖ. Ἔσμιξε τὰ φρύδια του, πεισματερά, ἔτσι ποὺ τὸ συνήθιζε κι ἄλλοτε, σὰν τὰ ἔβαζε μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ κάθησε στὸ σκαμνί. Συνοπτικά, μὲ φωνὴ οὐδέτερη, τ' ἀνιστόρησε. Κ' εἶπε μονάχα τ' ἀπαραίτητα, ὅσα εἴχανε μείνει πιὸ ξένα στὴν ψυχή του.

Δὲν εἶπε τίποτα, ὄχι, τίποτα δὲν εἶπε γιὰ τὴν ἀρρώστια του, δὲ μίλησε γιὰ τὴ ροδιά. Στὴν ἀφήγησή του, μονάχα ὁ ἑαυτός του ἔπαιζε ρόλο. Εἴτανε μιὰ σειρὰ ἀπὸ γεγονότα δεμένα μεταξύ τους λογικά, ξερά. Ἡ ἀνάγκη νὰ δώσει τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη τὸν ὁρμήνεψε νὰ μιλήσει στὴν πριγκηπέσσα. Ἄλλωστε δὲν εἶταν αὐτὸς ποὺ τὴν εἶχε ἀποζητήσει, ὁ Ἀστρίτης τοῦ τὴν ἔφερε. Κακὴ ὥρα! Βρῆκε τὸ μπελά του μὲ κείνη τὴν ἀναθεματισμένη τὴ γραφὴ στὸ κάστρο. Ὑπόνοιες τῆς Μαργαρίτας, ἀνάκριση ἀπὸ τὸν Σαὶντ - Ὀμέρ, καταδίκη του νὰ μένει φυλακισμένος... Καλὰ ποὺ ξεσηκώθηκε ὁ Τουρναὶ νὰ πάει στὸ Ζόγκλο, κ' ἔτσι βρῆκε τὴν εὐκαιρία κι αὐτὸς νὰ ξεκόψει. Μοναδική του ἀνακούφιση σ' ὅλο κεῖνο τὸ διάστημα ὁ Κοκκινοτρίχης. Ἀλήθεια, τοῦ εἶχε μιλήσει τοῦ Παντελῆ γιὰ τὸν Κοκκινοτρίχη;

—Ὄχι, λέει συλλογισμένος ὁ πρώην κάπελας.

Ἐδῶ ἡ φωνὴ τοῦ Σγουροῦ ζεστάθηκε, κάτι σὰν ἐνθουσιασμὸς ἦρθε νὰ τὴ φουντώσει. Ὤ! ἔπρεπε νὰ τὸν ἔχει γνωρίσει κανένας τὸν Κοκκινοτρίχη γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ νιώσει... Ἔτσι, μὲ λόγια, δὲ λέγεται...

Σηκώθηκε, στάθηκε ὄρθιος στὸ παραθύρι καὶ κοίταξε ἔξω. Τώρα ἔμοιαζε ὁλότελα μὲ τὸν παλιὸ Σγουρό, πρὶν ἀπὸ τὸ μισεμὸ γιὰ τὸ Ζόγκλο, τὸ παιδάριο μὲ τὶς ἀπότομες ἐναλλαγές, τοὺς ἐνθουσιασμούς, τὰ πείσματα, τὴ θεριεμένη φαντασία καὶ τὰ φλογερὰ πάθη. Τὸ πρόσωπό του ἔφεξε στὸ ἀντίφωτο τοῦ ἥλιου νεανικό, ἀταίριαστο μὲ τὸ γένι ποὺ τὸ μεταμόρφωνε.

— Στὴ γαλέρα ποὺ μὲ μπάσανε, ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη, τὸν βρῆκα μέσα. Εἶταν ἐκεῖ καθισμένος, ἥσυχα - ἥσυχα, στὴν κουπαστὴ τῆς πρύμης, θαρεῖς καὶ μὲ πρόσμενε. Ὅταν μ' εἶδε νὰ μπαίνω ἀράδα μὲ τοὺς Φράγκους, δὲ σάλεψε, δὲ μοῦ ἔγνεψε. Ἐμένα κρύωσε ἡ καρδιά μου, νόμισα πὼς δὲ θέλει νὰ μοῦ δώσει γνώρα, πὼς ἔγινε κιόλας ὁ ἐχθρός. Ὅμως σὲ λίγο, μὲ τ' ἀπόβραδο, ἦρθε νὰ καθήσει ἀτάραχος κοντά μου, καὶ μοῦπιασε κουβέντα σὰ νὰ συνέχιζε ἄλλην ἀρχινισμένη λίγο πρίν, καὶ μίλησε ὅπως μοῦ μιλοῦσε καὶ στὸ κάστρο, δίχως νὰ μὲ κοιτάζει, μὲ τὰ μάτια γυρισμένα πέρα, κατὰ τὴ θάλασσα.

»Ἀργὰ πολύ, σὰν εἶχε πέσει πιὰ τὸ βράδυ, καὶ δὲ μποροῦσε νὰ μὲ ἰδεῖ καλά, οὔτε κ' ἐγὼ νὰ τὸν ἰδῶ, πῆρα τὸ θάρρος καὶ τὸν ρώτησα:

» — Πῶς δὲν τσακίστηκες ἀπὸ κεῖ ποὺ πήδησες, στὸ κάστρο;

» Δὲ μ' ἀποκρίθηκε. Ἔτσι τὸ συνήθιζε, μιλοῦσε μονάχα ὅταν αὐτὸς τὄθελε. Ἀπόμεινα κ' ἐγὼ ἀμίλητος κοντά του νὰ κοιτάζω πέρα ἀπὸ τὴν κουπαστὴ στὸ σκοτάδι, ν' ἀκούω τὴ θάλασσα ποὺ φούσκωνε ἔξω καὶ πάφλαζε. Εἴχανε κάνει πανιὰ οἱ γαλέρες, τώρα τραβούσαμε ἀνοιχτά, σ' ἄγνωστους δρόμους.

» Σὲ λίγο παίρνω πάλι τὸ θάρρος καὶ τὸν ρωτῶ, πολὺ σιγά:

» — Παραξενεύτηκες ποὺ μὲ εἶδες ἐδῶ, Κοκκινοτρίχη;

» — Τὄξερα πὼς θἄρθεις, μοῦ εἶπε ἀτάραχα.

»Ὤχ, ναί, τὄξερε, πῶς μποροῦσε νὰ μὴν τὸ ξέρει! Ἐκεῖ πάνω, στὸ κάστρο, βραδυὲς ὁλάκερες καθὼς ἐτούτη εἴχαμε μιλήσει γιὰ ὅλ' αὐτά. Κ' ἕνα βράδυ, μοῦ εἶχε πεῖ: «Οἱ δρόμοι τῆς θάλασσας εἶναι μεγάλοι, δὲν ἔχουν ἄκρη.» Κ' εἶχε πεῖ ἀκόμα, τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ: «Μιὰ μέρα ἡ καρδιά σου θὰ φαρδύνει καὶ τότε πιὰ τίποτα δὲ θὰ σὲ κρατάει ἐδῶ. Ἔτσι θὰ γίνει. Θἄρθεῖς.»

Ὁ Ζερβοχέρης κοίταζε τὸν Σγουρό, τ' ἀγαθά του τὰ μάτια τὸν περιεργάζονταν μὲ σεμνή, κρυφὴ ἀπορία. Εἶταν ὁ ἴδιος καὶ μαζὶ δὲν εἶταν ὁ ἴδιος. Μιλοῦσε μοναχός του, σὰ ν' ἀποστήθιζε κάτι. Τὸ πρόσωπό του δὲν εἶταν ἄσπρο καὶ παρθενικὸ σὰν ἄλλοτε. Ἔλαμπε μελαψὸ στὸ παραθύρι, χαλκόχυτο. Κάτι τὸ τέντωνε, ἀπὸ μέσα.

— Λίγες μέρες ἀργότερα, ἀφοῦ ἀρμενίσαμε περιπολεύοντας στ' ἀνοιχτὰ τοῦ Μοριᾶ, μᾶς ἦρθε ἀπὸ τὴ στεριὰ μαντᾶτο. Οἱ Φράγκοι γύρευαν ἀπὸ τοὺς Ἀραγωνέζους νὰ τοὺς δώσουνε πίσω τοὺς αἰχμαλώτους. Εἶδα τὸν Ντελιούρα ἀπὸ μακρυά, στὴ μπροστινὴ γαλέρα, τὴν κόκκινη, ποὺ εἶταν ἡ δική του. Δέχτηκε τοὺς ἀποσταλμένους κάτω ἀπὸ κόκκινο χρυσοκέντητο οὐρανό, καθισμένος σὰ βασιλέας. Δίπλα του, ὀρθός, στεκότανε μὲ τοὺς ἀρματωμένους Ἀραγωνέζους ἄρχοντες, ἂν καὶ φτωχοντυμένος πάντα, ὁ Κοκκινοτρίχης, γιατὶ εἶταν ἐμπιστικός του. Δέχτηκε τοὺς ὅρους τῶν Φράγκων ὁ ἀμιράλης καὶ ποδίσαμε κοντὰ στὴν Κλαρέντζα. Κατάλαβα τότε κ' ἐγὼ πὼς ἦρθε ἡ στιγμή μου νὰ διαλέξω...

» Κατάλαβα, μὰ δὲν τὸ σκέφτηκα οὐδὲ στιγμή. Δόξα νἄχει ὁ Θεός, Φράγκος δὲν ἤμουν, λογαριασμὸ γιὰ μένα κανένας δὲ θὰ γύρευε. Ἂν ἤθελα ἔβγαινα, μποροῦσα ἂν ἤθελα νὰ μείνω. Κοίταξα γύρω νὰ βρῶ τὸν Κοκκινοτρίχη καὶ τὸν εἶδα παραδίπλα νὰ κοιτάζει τὴ στεριά. Δὲ γύρισε καθόλου νὰ μὲ κοιτάξει. Ἔνιωσα μέσα μου κάτι πονηρὸ νὰ μὲ δαγκώνει, πειρασμὸς νὰ τὸν πεισμώσω ποὺ φαινότανε γιὰ μένα τόσο πολὺ σίγουρος. Ὅμως δὲν τὄκανα, ἡ ψυχή μου εἶχε κιόλας ἀράξει στ' ἀνοιχτά. Εἶδα τοὺς Φράγκους ποὺ βγαίνανε χαρούμενοι μὲ τὶς ταρίδες στὴ στεριά, τοὺς ἄλλους, τοὺς δικούς τους, ποὺ τοὺς ἀπαντέχανε πέρα. Τὸ κάτω - κάτω ἐμένα κανένας δὲ μὲ πρόσμενε. Εἴτανε κιόλας ἀργά, φυσοῦσε ἀπὸ τὸ πέλαγο δροσερὸς ὁ μπάτης, στ' ἀμπάρι τῆς γαλέρας σιγοτραγουδοῦσαν οἱ ναυτικοὶ τραγούδια τῆς πατρίδας τους. Ἡ στερνὴ ταρίδα ξεκόλλησε ἀπὸ τὸ πλευρὸ τῆς γαλέρας ξέχειλη. Σὰν τὴν εἶδα νὰ σηκώνει κουπί, κατάλαβα πὼς εἶχα ἀποφασίσει. Κ' ἔμεινα.»

Κ' ἔπειτα ἤρθαν οἱ ὄμορφοι καιροί, οἱ δυνατοί. Ἀντάμα μὲ κουρσάρους, σὲ μιὰ γαλέρα μέσα ποὺ ποτὲ σχεδὸν δὲν ἄραζε, περιπλανήθηκε σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση, γνώρισε φουρτοῦνες καὶ μπουνάτσες, δουλειὰ σκληρή, παλέματα μὲ τὰ στοιχεῖα, σπάνιες, πολύτιμες ὧρες ποὺ τὸ κορμὶ λύνεται ξαποσταίνοντας ἢ λαγοκοιμᾶται δίχως νὰ πάψει ν' αὐτιάζεται ἀκόμα καὶ τὸ πέταμα τῆς μύγας. Ὅλ' αὐτὰ τ' ἀνιστόρησε ὁ Σγουρὸς στὸ φίλο του ἀνάκατα, δίχως εἱρμό. Τὰ μάτια του γυάλιζαν ἀπὸ πυρετὸ καὶ σύγκαιρα, μιλώντας, ὅλο καὶ τὰ δραματιζόταν ὅσα γνώρισε, τὰ ξαναζοῦσε ἄπληστα, μὲ πάθος. Ὢχ, ναί, εἶχε δουλέψει στ' ἄρμενα καὶ στ' ἀμπάρια, εἶχε ἀεροζυγιαστεῖ πάνω στὸ τσιμποῦκι σὲ ὧρες ποὺ τὸ κῦμα πηδάει ἀφρίζοντας σὰ σκύλος λυσσασμένος νὰ σ' ἁρπάξει, κ' εἶχε μάθει ἀκόμα πῶς ἀνοίγουν μ' ἕνα τίναγμα στὸν ἀέρα ξερὸ τὴ φονικιὰ ναβάχα, πῶς τὴ δαγκώνουν μὲ γυμνὰ δόντια ὅταν φερμάρουν τὸν ἐχθρό. Ὅλα τὰ εἶχε γνωρίσει, ὅλα. Τοὺς λιμιῶνες τῆς Δύσης σὲ καταχνιασμένα, ὀνειροπόλα πρωϊνά, τοὺς ἄλλους τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὸ αἰώνιο μεσημέρι, ἐκεῖ ποὺ γυναῖκες βαρυμύρωτες κουλουριάζουν τὸ μελαψὸ κορμὶ σ' ἀσύστολους χοροὺς μὲ τουμπελέκια καὶ μὲ ντέφια. Εἶχε δουλέψει στὸ δεξὶ τὸ γάντζο, τὸ πελέκι. Κ' εἶχε λουστεῖ μέσ' στὴν ἁλμύρα τοῦ νεροῦ, γεύτηκε τὸν ἱδρώτα τῆς γυναίκας, μύρισε τὴν ἄχνα τοῦ αἵματος.

Ὥρα πολλή, ἀφοῦ εἶχε φύγει πιὰ ὁ Ζερβοχέρης, ἀπόμεινε στὴν ἴδια θέση, ἐκεῖ μπροστὰ στὸ παραθύρι, συνεπαρμένος ἀπὸ τὶς θύμισες ποὺ στοιχειώσανε καὶ τὸν ἔζωναν τώρα θεριεμένες. Στ' αὐτιά του βουΐζοντας μὲ σάλαγο βαθύ, χτυποῦσε τὸ αἷμα του, σ' ἀπανωτὲς ἐφόδους. Ἄχ ναί, εἶχε ζήσει πολλά, εἶχε ζήσει κ' ἴσως ἀκόμα καὶ ν' ἁμάρτησε. Ἐκεῖ κάτω, στὰ πέλαγα, εἶν' ἕνας ἄλλος νόμος ποὺ κυβερνάει. Δὲν ἔχεις τὸ λεύτερο νὰ τὸν διαλέξεις. Δὲν ἔχεις τὴν εὐκαιρία οὔτε νὰ τὸν σκεφτεῖς.

Ἔτσι εἶχε πάει ἴσαμε τώρα ἡ ζωή του, σὲ κύκλους ὁμόκεντρους ποὺ ὅλο καὶ φαρδαίνουν. Μιὰ πέτρα εἶχε πέσει στὸ νερὸ κάποια νύχτα, τότε, ἐκεῖ κάτω στὴν πατρίδα του, σὰν ἔκαναν τὸ ρεσάλτο τους οἱ ἄνθρωποι τοῦ Γκαφφόρε, μιὰ πέτρα καὶ συντάραξε τὴ μακάρια ἀκινησία. Τὸ εἶχε νιώσει καλά, τὴ νύχτα ἐκείνη, πὼς ξεκινάει. Ὁ δρό-

μος του ἀπὸ τότε κ' ἐμπρὸς εἶναι ἕνας ἴλιγγος. Τρέχει, τρέχει, ξεσηκωμένος ἀπὸ τὸν ἄνεμο τῆς θύελλας, δίπλα του σκιές, τόποι, δράματα περνοῦν, μὰ τίποτα δὲν προφταίνει ἐκεῖνος νὰ καθηλώσει. Εἶναι καθὼς στὰ παραμύθια τῆς βάγιας, ὅταν τὸ βασιλόπουλο τὸ παίρνει ὁ ἀνεμορούφουλας καὶ βλέπει ξάφνου πὼς χορεύουν γύρω του οἱ νεράϊδες. Ποιανῆς θ' ἀρπάξει τὸ μαντῆλι, νὰ τὴν ὑποτάξει; Στὴ ζωή του τὴ λαχανιασμένη νιώθει ὁ Σγουρὸς βαθιὰ ἕνα δυσάρεστο κενό. Ὄχι, δὲν τὸ ἔπιασε ἀκόμα μὲ τὰ δάχτυλά του τ' ὄνειρο, κάτι σὰ νὰ λακίζει διαρκῶς ἀπὸ μπροστά του. Δὲν τὸ γνώρισε ἀκόμα, ὄχι, τὸ ἐξαίσιο καὶ τὸ μεγάλο ποὺ ἔχει ἀπὸ χρόνια ὑποσχεθεῖ κρυφὰ στὸν ἑαυτό του.

Τὸ ἴδιο βράδυ, διωγμένος ἀπὸ τὴ μοναξιά, βγῆκε νὰ σεργιανίσει, δίχως πρόγραμμα. Πάσχισε στὴν ἀρχή, συνειδητά, νὰ φέρει βόλτα τὶς γειτονιὲς ποὺ εἶχε ἄλλοτε γνωρίσει τὸ λιγότερο. Στρίβοντας ὡστόσο κάποιο στενορρύμι, βρέθηκε ἀγνάντια σὲ μιὰ πλατεία ποὺ κάτι τοῦ θύμιζε. Ἐκεῖ, ναί, εἶχε ἰδεῖ, τὴ μέρα ποὺ πρωτορχότανε, κάποιο ζογκλάτορα νὰ παίζει μὲ σπαθιὰ καὶ μὲ μπάλλες. Ἡ θύμιση φέρνει ἀλυσιδωτὰ τὴ θύμιση. Πεθύμησε, σὰν ἀπὸ νοσηρὴ ἀνάγκη, νὰ ξαναδεῖ τὸν ξέφραγο χῶρο ἐκεῖ ποὺ εἶχανε κρεμάσει τὸν Σέργιο. Χτὲς νύχτα, πηγαίνοντας στοῦ Ζερβοχέρη, δὲν εἶχε ξεχωρίσει τίποτα, εἴτανε βροχὴ καὶ βαθὺ σκοτάδι. Ξεκίνησε λοιπὸν γιὰ κεῖ, καὶ μαζὶ ἕνας καινούργιος πόθος ἔφεξε μέσα του, νὰ ξανάβρει τὸν Φεντόρ. Ὢ ναί, νὰ τὸν ξανάβρει, εἴταν ἀνάγκη τώρα! Ἡ σκέψη τούτη ξυπνοῦσε ἀναπάντεχο ἀντίλαλο μέσα του, κάτι σὰ λύση σ' ἕνα σκοτεινὸ πρόβλημα ποὺ τὸν τυραννοῦσε.

Σύγκαιρα τὸ κέφι του ὀρθοστήνεται, ἀναντρανίζει. Θέ μου! πῶς δὲν τὸ εἶχε σκεφτεῖ πιὸ πρίν; Ὁ Φεντὸρ εἴταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ τοῦ χρειαζόταν. Τότε, σὰν τὸν εἶχε πρωτογνωρίσει, δὲν ταίριαζαν οἱ δυό τους, τίποτα δὲν τοὺς ἔδενε μαζί. Γραφὴ βουλωμένη εἶχε μείνει γι' αὐτὸν ὁ ἐρημικὸς χωριάτης τῆς Γιάννιτσας. Γιὰ νὰ πεῖ τὴν ἀλήθεια, τοῦ εἴταν αἴνιγμα ἡ σκυθρωπή του ψυχή. Τώρα ὅμως, τώρα κάτι ἔχει ἀλλάξει. Καὶ μαζὶ ἕνα ἀλλόκοτο αἴσθημα ἀνακούφισης καὶ περηφάνειας ἀντιστυλώνεται μέσα του, ἡ συναίσθηση πὼς ἔχει ὡριμάσει, πὼς ὁ ἄντρας παραμέρισε τὸ παιδὶ καὶ παίρνει ἀποφασιστικὰ στὸ χέρι του τὴν πρωτοβουλία.

Περνώντας ἀπὸ τὸ μεγάλο δρόμο, ἀναθυμήθηκε ξάφνου τὴν τελευταία φορὰ ποὺ εἶχε ἰδεῖ τὸ Γιαννιτσώτη, ἐκεῖ, σὲ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σημεῖο, μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του. Πάει καιρός, εἴτανε τὴν πρώτη κιόλας ἡμέρα, ὅταν προσκολλημένος στὴν ἀκολουθία τῆς Ἰζαμπὼς τραβοῦσε γιὰ τὸ κάστρο, νὰ μαντρωθεῖ. Κι ὁ Σλαβοῦς τὸν εἶχε κοιτάξει σκοτεινά, μὲ βουβὴ ἀπορία καὶ καταφρόνια. Τὸ ξαναβλέπει καὶ τώρα τὸ βλέμμα του, βαρύ, μέσ' ἀπὸ τὶς γοῦβες τῶν ματιῶν, νὰ τὸν κοιτάζει στυλά, ἀνυπόφερτο. Κ' εἶχε πολύ, κατάβαθα πληγωθεῖ τὴ μέρα κείνη ὁ Σγουρός, εἶχε ματώσει κ' εἶχε ντραπεῖ. Τί ἔλεγε ἡ ματιὰ τοῦ Σλαύου; — Εἶσαι πουλημένος στοὺς Φράγκους, εἶσαι προδότης! — Προδότης! αὐτὸ ποὺ εἶχε στοχαστεῖ κι ὁ ἴδιος ἄλλοτε γιὰ τὸν Σγουρομάλλη, τὸ συγγενῆ του. Ἀνάθεμα! Θέλεις νὰ τοῦ εἰποῦνε πὼς τάχα τὄχει στὸ αἷμα του;...

Πῶς τὴν εἶχε λησμονήσει τὴ ντροπὴ ἐκείνη τόσο γρήγορα; Πῶς

τὴν πέταξε ἀπὸ πάνω του ἔτσι εὔκολα μέσα στὸ κάστρο; Ναί, ναί, καινούργιες ἐντυπώσεις τὸν εἶχανε συνεπάρει ἐκεῖ, ἐντυπώσεις, κι ἄλλα, κάτι ἄλλο, πιὸ μαυλιστικὸ καὶ βαθύ...

Ἐκεῖ ποὺ πορεύεται, μονάχος του, κάνει μιὰν ὀργισμένη χειρονομία, χτυπάει μ' ἀπόγνωση τὴ γροθιά του στὸ μερί. Ἔτσι λοιπὸν ἀπομωρώθηκε, ἔγινε θῦμα, παίγνιο. Κόλαση κι ἀστροπελέκι! Τὸν εἶχανε βρεῖ ἄπραγο καὶ τὸν περιγέλασαν. Θεὸς ξέρει τί γέλια πνιχτὰ σκάσανε πίσω του, σὰ γύριζε τὴ ράχη. Θαρεῖ πὼς ἀκούει ἀκόμα τὸ γελάκι τῆς κυρᾶς τῆς Ἄκοβας, τὶς ἄβρες ποὺ σκουντιῶνται καὶ τὰ κρυφολένε, σκανταλιάρικα, τὶς δοῦλες, ὁλάκερο τὸ γυναικολόϊ τοῦ κάστρου νὰ τὸν παιζογελάει. Δὲ θὰ τὸ πάρει τὸ αἷμα του πίσω;

Στάθηκε μπροστὰ στὴ σφαλιστὴ πόρτα ποὺ εἶταν ἄλλοτε τὸ καπηλειὸ τοῦ Ζερβοχέρη καὶ κάθησε στὸ πέτρινο σκαλοπάτι. Ἀγνάντια του ἀνοιγότανε τὸ χωράφι, μεγάλο, ἀδειανό, μὲ τὸ χῶμα του ἀνεβατισμένο, κόκκινο ἀκόμα ἀπὸ τὴ βροχή. Κρεμάλα δὲν εἶτανε στημένη, ὅμως αὐτὸς τὴν ἔβλεπε στὸ νοῦ του, ἀξέχαστα. Τὴ βλέπει στὴν ἴδια, τὴν παλιὰ θέση, ψηλή, μαύρη, νὰ κρατάει σὰ δάχτυλο γαντζωτὸ τὴν πετονιά, τὸ βαρὺ κουφάρι ἀπὸ τὸ τεντωμένο σκοινί. Τὸ ἀνθρωπολόϊ σκόρπισε, ὅμως τὰ κοράκια φτεροκοπᾶνε φέρνοντας βόλτες τὴν τροφή τους. Ἀκούει τοὺς κρωγμούς τους καὶ σύγκαιρα, στ' αὐτί του μέσα, γυναίκεια γέλια, πνιχτά, λαίμαργα, μπλέκονται μαζὶ καὶ κρώζουν. Γύρω, πέρα, παντοῦ, ὁ κάμπος ἁπλώνεται, ἀπέραντος, ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ὣς τὸ βουνὸ καὶ πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ ἴσαμε τὴν Κλαρέντζα. Εἶναι ἔρημος ὁ κάμπος, γιατὶ τὸν θέρισαν μὲ δρέπανο κοφτερό, πέρα ὣς πέρα. Τὰ χωριὰ κείτονται νεκρά, στὶς γράνες ψοφήσανε σὰν τὰ σκουλήκια οἱ βιλάνοι. Ἕνα κοιμητήριο ξεχείλισε κ' οἱ τάφοι ξεράσανε τοὺς πεθαμένους. Κοράκια, παντοῦ κοράκια κλώθουν, σ' ὁλάκερο τὸ Μοριά, πέρα ὣς πέρα, μ' ἡγεμονικὴ ἀταραξία. «Ξέρετε σὲ τί τόπο ξεμπαρκάρατε; σὲ τόπο συφοριασμένο, ποὺ τὸν δέρνει, μῆνες τώρα, ἡ πεῖνα καὶ τὸ θανατικό!» Ἀνάθεμα! ξέρει ἄραγε καλὰ ἡ γυναίκα αὐτὴ τί λέει, καθὼς ἁπλώνει τ' ἁβρά της χέρια σὰν Παναγία πάνω ἀπὸ τὸ σκαλιστό της τὸ θρονί; Ξέρει καλά; Ἢ μήπως ἀποστήθισε μηχανικὰ δυὸ λόγια ποὺ γι' αὐτὴν δὲν ἔχουνε νόημα; Ταξίδεψε, εἶδε, γνώρισε; Κι ἀναρωτήθηκε ποτέ της, τοῦτο πρῶτ' ἀπ' ὅλα, Χριστέ! ποιὸς τάχα εἶναι ὁ αἴτιος; Κάθησε μιὰ νύχτα ἄραγε νὰ ξομολογήσει τὴ συνείδησή της;

Ὁ ἥλιος ἔγερνε, πάλι τὰ σήμαντρα χτυποῦσαν. Σηκώθηκε ἀργὰ καὶ κοίταξε γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ γύρω του. Ὁ τόπος τοῦτος θὰ μένει γι' αὐτόν, ὅσο θὰ ζεῖ, στοιχειωμένος ἀπὸ ἴσκιους ἀνήσυχους. Στὴ δύση σύννεφα μαβιὰ ἔχουν στοιβαχτεῖ καὶ πνίγουν τὸν ἥλιο. Κόκκινο εἶναι τὸ ἡλιοβασίλεμμα, τὰ κουβαριασμένα σύννεφα μουσκέψανε στὸ αἷμα. Ξάφνου ἀναθυμᾶται τὸ μικρὸ δωμάτιο ὅπου εἶχε καθήσει κι αὐτός· δίπλα, στὴν αὐλή, τὴ γριούλα τὴν Πελαγία. Ἕνας πόθος σπαρταράει φοβισμένα μέσα του νὰ τὴν ξαναδεῖ. Εἶταν ἀθόρυβη, ἀνήμπορη σὰ φρύγανο ποὺ τὸ σπρώχνει ὁ ἀέρας. Ἄχ ναί, τοῦ θύμιζε τὴν καϋμενούλα του τὴ βάγια. Σπρώχνει τὸ σανιδένιο τὸ πορτὶ καὶ μπαίνει.

Ἔρημη εἶναι ἡ αὐλή, οἱ κόττες δὲν τριγυρίζουν πιὰ στὴ λάσπη. Στὰ νύχια, μὲ χτυποκάρδι, ζυγώνει στὸ στενὸ σπιτάκι, ἀγγίζει τὴν

πόρτα. Εἶναι σφαλιστή, ἀμπαρωμένη. Καὶ τὸ παράθυρο κλειστό. Τίποτα δὲν ὑπάρχει πιά, τίποτα. Δὲ θὰ καθήσει πιὰ τὰ βράδυα στὸ παραγῶνι της ἡ γριούλα ποὺ μύριζε λεβάντα καὶ λιβάνι. Ὄχι, δὲ θὰ καθήσει πιά. Ἔτσι, μπορεῖ, κ' ἐκεῖ κάτω στ' Ἀνάπλι, ἡ βάγια... Τὸ δρέπανο ἄστραψε πέρα ὡς πέρα, σ' ὁλάκερο τὸ Μοριά. Τὰ κοράκια ἀλωνίζουν, πάνωθε, νικηφόρα.

Ἔπνιξε τ' ἀναφυλλητό του, ἀπορημένος κι ὁ ἴδιος ποὺ ράγιζε ἔτσι ἀναπάντεχα ἡ καρδιά του, βγῆκε γρήγορα στὸ δρόμο. Ἡ ψυχή του εἶτανε βαρειά, κόμπος πηχτὸς τοῦ ἔφραζε τὸ λαρύγγι. Κι ὅμως, πρώτη φορὰ τὴ στιγμὴ τούτη, νιώθει κάτι μέσα του νὰ λαμπαδιάζει καὶ νὰ τὸν ζεσταίνει. Ἡ ἐρημιὰ παίρνει νόημα, ψυχώνεται. Τὸ κενὸ τοῦ στήθους του γεμίζει.

Σὰ ν' ἀκούει στ' αὐτιά του, ξεκινημένο μέσ' ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ν' ἀντιλαλεῖ ἕνα πλατύ, ἐμβατήριο τραγούδι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ′

« ΣΑΣ ΦΕΡΝΩ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ »

ΤΟ ΒΡΑΔΥ, ἀργά, ὁ πυρετός του δὲν εἶχε καταπέσει. Ἦρθε νὰ σπρώξει τὴν πόρτα τοῦ σιδεράδικου καί, μπαίνοντας, ἄκουσε μ᾽ ἀπορία του τὴ βαρειὰ νὰ βροντάει στ᾽ ἀμόνι.

Ὄρθιος μπροστὰ στὸ καμίνι, σκεπάζοντας μὲ τὶς τετράγωνες πλάτες του τὴ λάμψη, στεκότανε πάλι ὁ σιδεράς. Ἔλεγε ὁ Σγουρὸς πὼς θὰ τὸν ἔβρισκε ἀκόμα νὰ κουλουριάζεται ἀπὸ τοὺς πόνους στὸ στρῶμα, ἐκεῖ ποὺ τὸν ἄφησε χτές, κι ἀντὶς γι᾽ αὐτὸ τὸν ἔβρισκε στὸ πόδι, ἔτσι καθὼς τὸν εἶχε πρωταντικρύσει. Σήκωσε στὸ δεξί του τὴ βαρειὰ καὶ τὴν κατέβασε ρωμαλέα πάνω στὸ πυρωμένο σίδερο. Ἀπορημένος ὁ Σγουρὸς ζύγωσε νὰ τὸν κοιτάξει, σὰ νὰ μὴν πίστευε τὰ μάτια του. Εἶτανε πραγματικὰ αὐτός, μονάχα ποὺ τὸ μάτι του τὸ εἶχε δεμένο μ᾽ ἕνα στενὸ λουρίδι βρώμικο, λοξὰ σφιγμένο γύρω στὸ κεφάλι.

Κοίταξε γύρω του. Ὁ Ζερβοχέρης δὲν εἶταν ἐκεῖ, δὲ θὰ εἶχε ἔρθει ἀκόμα. Σκέφτηκε νὰ καθήσει, νὰ τὸν περιμένει, εἶδε ὅμως τοὺς ἄλλους ποὺ τὸν κοίταζαν μ᾽ ἀπορία. Κατάλαβε πὼς δὲν εἶτανε τόσο ἡ ἄγνωστη σ᾽ αὐτοὺς θωριά του, ὅσο τὰ ροῦχα του ποὺ τοὺς παραξένευαν. Τοῦ πέρασε ἡ σκέψη πὼς μπορεῖ νὰ τὸν περνᾶνε γιὰ Φράγκο, ντράπηκε.

—Ὁ Παντελῆς δὲν εἶν᾽ ἐδῶ; ρώτησε ρωμέϊκα, δυνατά, γιὰ ν᾽ ἀποδείξει τὴν ἀληθινή του κατάσταση, κ᾽ εἶπε τὸ βαφτιστικὸ μονάχα τοῦ Ζερβοχέρη ἔτσι ποὺ νὰ καταλάβουν ὅλοι πὼς εἶτανε μ᾽ ἐκεῖνον σχετικὸς πολύ.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκαν μὲ προθυμία. Καθισμένοι χάμου οἱ βιλάνοι καθὼς καὶ χτές, τὸν κοίταζαν ἀπὸ τὴ σκιά, λουφάζοντας.

— Θὰ τὸν προσμένω, εἶπε καὶ στρώθηκε κατάχαμα κι αὐτός, ἀνάμεσά τους.

Τοὺς ἔνιωσε ποὺ τραβιόνταν ἀπὸ κοντά του, δύσπιστοι. Οἱ κουβέντες εἴχανε καταπέσει, σὰ νὰ φοβόνταν νὰ μιλήσουν τώρα ποὺ εἶταν

κι αὐτὸς ἐκεῖ. Τ' αὐτί του πῆρε μιὰ λέξη ποὺ εἰπώθηκε πιὸ ἐκεῖ μουρμουριστά: «Γασμοῦλος»...

Πολὺ τοῦ βαρυφάνηκε. Γασμοῦλος; Αὐτὸς γασμοῦλος; Στὴ θύμισή του ἀνάδεψε πάλι ἡ μισητὴ εἰκόνα τοῦ Σγουρομάλλη, ποὺ ἐκεῖνος εἴτανε γασμοῦλος πραγματικά. Ἔκανε νὰ διαμαρτυρηθεῖ, αὐθόρμητα, ὅμως τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ πόρτα ἄνοιξε καὶ μπῆκε ὁ Ζερβοχέρης.

Ὁ κάπελας, βλέποντάς τον, ἄστραψε ὁλάκερος. Ἦρθε κοντά του νὰ στρωθεῖ καὶ τὸν πῆρε μὲ τὸ ἕνα χέρι γύρω ἀπὸ τοὺς ὤμους, σὰ γιὰ νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Εἴταν ὁλότελα ἀλλιώτικος ἀπὸ χτές. Οἱ σκοτεινοὶ στοχασμοί, τὸ πρῶτο σάστισμα ποὺ τὸν ξανάδε ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρό, εἴχανε περάσει τώρα καὶ στὸ ἀναμεταξὺ τοῦτο ξύπνησε πάλι μέσα του ὁ παλιὸς Ζερβοχέρης, ὁ πρόσχαρος, μαζὶ μὲ τὴν ἀλλοτινὴ τρυφερότητα γιὰ τὸ παιδάριο ἀπὸ τ' Ἀνάπλι.

— Μοιάζω γιὰ γασμοῦλος; ρωτάει γελώντας δυνατὰ ὁ Σγουρός, ν' ἀκούσουν οἱ ἄλλοι;

— Γασμοῦλος; γιατί;

—Ἔτσι... ρωτῶ.

Δὲν κατάλαβε ὁ Ζερβοχέρης. Τοῦ ἐρχότανε πολὺ ἄβολα ὅταν δὲν καταλάβαινε κάτι, καὶ τότε τὰ ἔχανε ὁλότελα. Τὸ μοῦτρο του ἔπαιρνε μιὰν ὄψη ἀποσβολωμένη, πανικόβλητη. Στὰ τελευταῖα, ἀφοῦ κοίταξε σαστισμένα γύρω του σὰ νὰ γύρευε βοήθεια, μπῆκε στὸ νόημα:

— Ποιὸς εἶπε τέτοιο πράμα; ρωτάει ἀγριεμένος.

— Κανένας. Ἔτσι τὸ λέω.

Ὁ Ζερβοχέρης κοίταξε πάλι γύρω του, φοβερός. Μπὰς κ' εἶχε τὴν ἀποκοτιὰ κανένας νὰ προσβάλει τὸ φίλο του; Οἱ βιλάνοι, νιώθοντας νὰ πλανιέται πάνω τους ἡ ἐξεταστικὴ ματιά του, ἔσκυβαν ἕνας-ἕνας τὰ κεφάλια περίτρομοι.

—Ἄκου, εἶπε ὁ Σγουρὸς βάζοντάς του τὸ χέρι του πάνω στὸ μαλλιαρὸ μπράτσο, τὰ ροῦχα τοῦτα ποὺ φορῶ ἀλήθεια μὲ κάνουνε σὰ Φράγκο ἢ σὰ γασμοῦλο. Ἀποφάσισα λοιπὸν νὰ τὰ βγάλω. Ἔχεις κανένα ποὺ νὰ τὰ θέλει;

— Τί! θὰ τὰ πουλήσεις; σάστισε ὁ κάπελας. Εἶναι ροῦχα ἀκριβά.

—Ὄχι, θὰ τὰ πετάξω.

Καί, λέγοντας, ἔρριξε ὁ Σγουρὸς τὴ μπέρτα ἀπὸ τοὺς ὤμους του, ἔβγαλε καὶ τὸ βελουδένιο χιτώνιο καί, σωρὸ-κουβάρι μαζὶ τὰ δυό, τὰ πέταξε πέρα. Εἶχε ἀπομείνει τώρα μονάχα μὲ τὸ σωκάρδι του. Ἀνάσανε βαθιά, ξαλαφρωμένος. Σὰ νὰ κουβαλοῦσε τὸ βάρος τοῦτο τῆς σκλαβιᾶς ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ ξαναπάτησε τὸ χῶμα τοῦ Μοριᾶ κεῖ-κάτω, στὴν Κλαρέντζα. Πάνω στὸ σωκάρδι του φάνηκε ὁ κεντημένος Ἅη-Θόδωρος.

— Ναί, ναί, εἶσαι εὐγενικόπουλο, λέει σιγανά, μ' ἐκστατικὸ χαμόγελο ὁ Ζερβοχέρης καρφώνοντας τὰ μάτια του εὐλαβικὰ στὸ οἰκογενειακὸ σημάδι, εἶσαι ἀπὸ μεγάλη γέννα...

—Ὄχι, κάνει ζωηρὰ ὁ Σγουρὸς καὶ σηκώθηκε πάνω. Ὄχι, δὲν εἶμαι τίποτα! Εἶμαι Ρωμιός. Ἕνας κ' ἐγὼ ἀνάμεσό σας. Καὶ σᾶς φέρνω τὴν Ἀνάσταση!

Τὸ εἶχε πεῖ δυνατά, ὅλοι γύρισαν καὶ τὸν κοίταξαν. Ἀκούμπησε

στ' ἀμόνι τὴ βαρειὰ ὁ σιδεράς, σταμάτησε τὸ φυσερὸ ὁ παραγιός, ἡ 'Αναστασὼ ἀπὸ πέρα, κοντὰ στὴν κούνια, σηκώθηκε στὰ γόνατα.

Κι ὁ καλόγερος, ποὺ εἴτανε δίπλα κ' εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν κουβέντα, ἔτσι καθὼς τὸ συνηθίζουν νὰ κρυφακοῦνε οἱ καλογέροι, ἔβαλε μπρὸς στὰ μάτια του τὸ χέρι ἀντήλιο, κοίταξε τὸ παλληκάρι μιὰ στιγμή, κι ἀπόμεινε θαμπωμένος. Γιὰ τὴ σαλεμένη του τὴ φαντασία ὁ ξένος ποὺ ὀρθωνότανε ξαφνικὰ μέσα στὴ λάμψη τοῦ καμινιοῦ, μισόγυμνος, δὲ μποροῦσε νὲ εἶναι ἄλλος κανένας. Εἶταν ὁ Ταξιάρχης...

Οἱ βιλάνοι τὸν κοιτάζανε σαστισμένοι, λιγάκι ἀνήσυχοι. Κατάλαβε τὴ δύσκολη στιγμὴ ὁ Ζερβοχέρης.

—Ἔ ἀδέρφια! νὰ σᾶς γνωρίσω ἐδῶ ἕνα ἄξιο παλληκάρι, τοὺς λέει δυνατά, μὲ κάποια κρυφὴ ἔπαρση δείχνοντας τὸν Σγουρό. Τοῦ πέρασε τὸ χέρι κάτω ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τὸν ἔσφιξε κοντά του.— Εἶν' εὐγενικόπουλο ἀπὸ τ' 'Ανάπλι, φίλος μου γκαρδιακός, νά, ἰδέστε, ἔχει καὶ τὸν Ἅη-Θόθωρο κεντημένονε στὸ σωκάρδι του — μεγάλη του ἡ χάρη! Σγουρὸ τονε λένε, τὸ βαφτιστικό του Νικηφόρο, ἀπὸ τοὺς μεγάλους τοὺς Σγουρούς, θὰ ἔχετε ἀκουστά...

—Ὄχι, ὄχι, τίποτ' ἀπ' ὅλα τοῦτα, διαμαρτυρότανε τὸ παιδάριο μ' ὅλο ποὺ καταλάβαινε τὴ λύπη ποὺ κάνει στὸν Ζερβοχέρη.

Ὅμως ἐκεῖνος δὲν τὸν πρόσεχε, τὸν ἔδειχνε στοὺς βιλάνους καὶ σύγκαιρα τοὺς ὀνομάτιζε ἕναν-ἕνα, γιὰ νὰ τοὺς γνωρίσει κι αὐτός.

— Τοῦτος ἐδῶ εἶν' ὁ Σάββας ὁ ζευγάς, ἀπὸ τὸ Νησί. Καὶ τοῦτος ὁ 'Αρτέμης, ὁ ράφτης ἀπὸ τὴν Κεσφίνα. Κάνε ἔτσι μωρὲ τὸ κεφάλι σου ἐσύ, νὰ ἰδεῖ τὸ εὐγενικόπουλο τὸν Σεραφεὶμ τὸν τσαγγάρη ἀπὸ τὸ Βλυσίρι. 'Αμὴ τὸν Γεδεὼν τὸν καλόγερο, τὸν εἶδες τὸν Γεδεὼν τὸν καλόγερο ἀπὸ τὸ μοναστῆρι τῶν 'Αγίων Πάντων·; Ἔπεσε ἄρρωστος στὴν Καλαμάτα καὶ γιὰ τοῦτο τὸν βλέπεις τώρα ἐδῶ· σὲ λίγες μέρες θὰ μισέψει.

'Ονομάτισε καὶ τοὺς ἄλλους ὁ Ζερβοχέρης ποὺ κάθονταν πιὸ πίσω, κοντὰ στὸν τοῖχο τὸ μαυρισμένον ἀπὸ τὴν ἀθάλη καὶ τὴ σκιά. Θὰ εἴτανε δώδεκα ἢ δεκαπέντε νοματέοι, ὅλοι ζωὲς σκοτεινές, δουλευτάδες τῆς πολιτείας, ξωμάχοι τοῦ κάμπου, βιλάνοι δίχως πρόσωπο, μ' ἕνα βαφτιστικὸ μονάχα γιὰ σημάδι. Στὰ τελευταῖα γύρισε καὶ κατὰ τὸ σιδερὰ ὁ Ζερβοχέρης, χαμηλώνοντας τὸ βλέφαρο, ἄτολμος πολύ.

— Καὶ τοῦτος εἶν' ὁ Τιμόθεος ὁ σιδεράς, ὁ μεγάλος ἀδερφός μου, εἶπε μὲ φωνὴ συγκρατημένη.

'Ο ἄνθρωπος μὲ τὴ βαρειὰ δὲ στράφηκε. Κοπάνισε μιὰ γερὴ στὸ σίδερο ποὺ δούλευε πάνω στ' ἀμόνι, ἔσφιξε τὶς χοντρές του τὶς μασέλες καὶ βρουχήθηκε σιγανά. Ὕστερα ἔβαλε ὄρθια τὴ βαρειά, σταύρωσε πάνω τὰ χέρια του καὶ κοιτάζοντας μὲ τὸ μοναδικό του μάτι τὸν Σγουρὸ στυλά:

—'Ο Τιμόθεος ὁ στραβός, εἶπε τραχειά. Αὐτὸς εἶμαι!

Καθήσανε πάλι κάτω, ὁ Ζερβοχέρης κι ὁ Σγουρός. 'Η 'Αναστασώ, μουλωχτά, στὰ τέσσερα, εἶχε σουρθεῖ ἐκεῖ ποὺ πέσανε τὰ φράγκικα ροῦχα τοῦ παιδάριου, καὶ βιαστικά, φοβισμένη, τὰ ξεδίπλωνε, τὰ πασπάτευε καὶ τὰ περιεργαζόταν. Ἄφησε τὰ τρεμάμενα δάχτυλά της νὰ γλιστρᾶνε ἡδονικὰ πάνω στὸ μαλακὸ βελοῦδο, τὸ θολό της βλέμμα ἔκσταση ἀπέραντη τὸ πλημμύριζε καὶ θαυμασμός.

—Ἔ, τί κάνεις αὐτοῦ, νύφη; ρωτάει μιὰ στιγμὴ ξυπνώντας ἡ γριά.

Τινάχτηκε ἡ νεαρὴ γυναίκα, κέρωσε.

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ! κάνει πνιχτά. Μὲ χαντακώνεις, μάννα!

Καὶ τὸ μάτι της, παλαβωμένο, κοίταξε τὸ σιδερά, μὴν ἔχει ἀκούσει.

—Ἀλήθεια τὸ λές; ρωτάει σιγανὰ τὸν Σγουρὸ ὁ Ζερβοχέρης, θὰ τ' ἀλλάξεις τὸ ροῦχο σου;

—Τ' ἄλλαξα κιόλας. Δές! εἶμαι λεύτερος σὰν τὸ πουλί!

— Γιατί, Νικηφόρε;

— Γιατὶ δὲ θέλω νἆμαι σκλάβος.

Πάλι δὲν καταλάβαινε ὁ κάπελας. Τὸ μάτι του ἀποσβολώθηκε, τὸ κυρίεψε ὁ πανικός. Ὕστερα:

— Σκλάβος εἶναι ὁ βιλάνος, κάνει σκεφτικά, ὄχι ὁ ἄρχοντας.

— Σκλάβος εἶναι ὅποιος πουλήθηκε.

Κοίταζε μιλώντας τὸ καμίνι κ' ἡ ματιά του χώνευε σὲ ρέμβη μακρυνή. Ἔγινε μιὰ μικρὴ παύση.

— Πῶς βρέθηκες ντυμένος ἔτσι; Πλούτηνες;

— Ναί, πλούτηνα. Στὴ Βενετιὰ ποὺ ξεμπαρκάρησα πλουταίνεις εὔκολα, ἅμα θέλεις...

Δὲν ἀπόσωσε τὴν κουβέντα του. Ρέμβασε. Τέλος:

—Ἤθελα νὰ γυρίσω ἀγνώριστος στὸ Μοριά, εἶπε, εἶχα λόγο. Νά, γιὰ τοῦτο ἄλλαξα ροῦχο. Μιὰ συντροφιὰ ἐμπόροι ποὺ ξεκινάγανε γιὰ τὴν Ἀχαΐα, μ' εὐκολύνανε νὰ ταξιδέψω. Ἀνακατεύτηκα μαζί τους, μπαρκάρησα, βγῆκα στὴν Κλαρέντζα...

Ἕνα κεφάλι εἶχε χωθεῖ ἀνάμεσα στοὺς ὤμους τους, δυὸ μάτια στρογγυλά, χαζά, γυαλίσανε μὲ λαιμαργία:

— Εἶναι μεγάλος τόπος ἡ Βενετιά, ἔ; ρωτάει μιὰ φωνὴ γυναικωτή, ἡ φωνὴ τοῦ ράφτη. Στρώνουνε λέει τοὺς δρόμους μ' ἀσῆμι, φύλλα ἀπὸ ἀσῆμι, — ψυχή μου! — καθὼς ἐμεῖς ἐδῶ τὰ εἰκονίσματα!

— Ψέματα! ἔκανε ὀργισμένος ὁ Σγουρός.

Ὁ ἀνθρωπᾶκος ζάρωσε ἀπορημένος καὶ γύρω στὰ ματάκια του ἔπαιξε ἕνα δουλικό, ζορισμένο χαμόγελο:

— Καλά, καλά! ὅπως ἀγαπᾶς. Λέω μονάχα αὐτὸ ποὺ ἄκουσα...

Τὸν κοίταξε ἀγαναχτισμένος ὁ Σγουρός.

—Ὄχι, ὄχι, νὰ μὴ λὲς αὐτὸ ποὺ ἄκουσες, νὰ μὴν τὸ λὲς ποτέ! ἔκανε μὲ παράδοξη ἔξαψη. Νὰ εἶσαι βιλάνος, μὰ νὰ μὴν εἶσαι σκλάβος!

Οἱ ἄλλοι γύρω πάψανε νὰ κουβεντιάζουν, κοίταξαν ἀπορημένοι τὸν καινουργοφερμένο. Ἀλλόκοτος ἄνθρωπος, ἀλήθεια, ἀράθυμος πολύ. Τί εἶχε κι ὅλο ξεφώνιζε; τί νόημα ἔκρυβαν ἄραγε αὐτὰ ποὺ ἔλεγε γι' ἀνάσταση καὶ γιὰ σκλαβιές;

Ὅταν σηκώθηκαν νὰ φύγουν, ὁ Γεδεὼν ὁ καλόγερος κράτησε πίσω τὸν Ζερβοχέρη.

—Ἀλήθεια τὸ λὲς πὼς τονε ξέρεις καιρό; ρωτάει ἐμπιστευτικά, δείχνοντας μὲ τὸ δάχτυλό του τὸ παιδάριο.

—Ἀλήθεια! κομπάζει ὁ κάπελας.

— Καὶ πέρασε κι ἄλλη φορὰ ἀπὸ τὰ χώματά μας;

— Κι ἄλλη φορά, βέβαια! Κάθησε, τότε, στὸ καπηλειό μου.

Ὁ καλόγερος κάτι μουρμούριζε μπερδεμένα, μὲ τὸ κορμί του σκυφτό.

— Τί μασουλᾶς αὐτοῦ, καλόγερε;

— Δὲν εἶναι, δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ λές, ἐγὼ ξέρω, μουρμούρισε ὁ Γεδεὼν τεντώνοντας τὸ μάτι του σὰν καὶ κάτι νὰ δραματιζόταν. Καὶ τραβώντας κοντά του τὸν Ζερβοχέρη μὲ χέρι νευρικὸ καὶ τρεμάμενο:

— Εἶναι κάποιος ἄλλος σοῦ λέω... Ἄλλος!

Ὁ κάπελας τὸν κοίταξε μὲ περιφρόνηση, ξεγάντζωσε τὸ μπράτσο του ἀπὸ τὰ δάχτυλα τοῦ καλόγερου καὶ τράβηξε νὰ προφτάσει τὸν Σγουρό. Τὸν ἤξερε καλὰ τὸν Γεδεών, δὲν εἴτανε νὰ τοῦ δίνεις σημασία. Οἱ βιλάνοι τὸν πίστευαν ἅγιον ἄνθρωπο, θεόπνευστο, ὅμως αὐτὸς τὸν εἶχε γιὰ παλαβό, τίποτ' ἄλλο.

Ξανάρθε καὶ τ' ἄλλο βράδυ στὴ βεγγέρα τοῦ σιδεράδικου ὁ Σγουρός, κι ἀπὸ τότε ἔγινε ταχτικός, κάθε βράδυ. Οἱ βιλάνοι τοῦτοι, στὴν ἀρχὴ τοῦ εἴτανε ξένοι, τὸν κρατοῦσαν ἄθελά τους σὲ μιὰν ἀπόσταση δυσπιστίας ἢ σεβασμοῦ, ὅμως κοντά τους, δίχως νὰ ξέρει γιατί, αὐτὸς ἔνιωθε ἀνακούφιση κ' ἐμπιστοσύνη. Εἶταν ἄνθρωποι ἁπλοϊκοί, μὲ τὸ μυαλὸ χοντρὸ καὶ μισοκοιμισμένο. Ἀπὸ τὸ μεγάλον κόσμο δὲν ξέρανε τίποτα, ἡ γνώση τους εἶχε κλειστεῖ μέσα στὸ στενὸν κύκλο τῆς καθημερινῆς δουλειᾶς τους. Εἴχανε τὴν ψυχὴ ὡστόσο διψασμένη γιὰ κάθε τι ποὺ τοὺς ἔμενε ἄγνωστο. Σὰν κάτι μεγάλα φυτὰ τῶν θαλασσινῶν βυθῶν, πλαδαρὰ κι ἀργολίκνιστα, ἀνοίγονταν διάπλατα οἱ καρδιές τους. ὅταν τὰ νερὰ ἀναδεύονταν μιὰ στάλα. Εἴτανε γεμᾶτες ἔκσταση ψυχές, πρόθυμες νὰ πιστέψουν, κρυφὰ τυραγνισμένες ἀπὸ τὴ λαχτάρα νὰ μεθύσουν καὶ νὰ θαυμάσουν.

Τοὺς κοίταζε, πολλὲς φορές, ἀποτραβηγμένος σὲ μιὰ σκοτεινὴ γωνιά, μὲ τὴ ράχη καὶ τὸ κεφάλι του ἀκουμπισμένα στὸν τοῖχο, νὰ στέκονται ἐκεῖ δά, κουβαριασμένοι χάμου, καὶ νὰ κοιτάζουν ἀσάλευτοι, ὧρες, τὴ φωτιὰ τοῦ καμινιοῦ. Στὸ νοῦ του τότε περνοῦσαν θύμισες φωτεινὲς κ' εὐκίνητες, οἱ ἄλλοι, αὐτοὺς ποὺ γνώρισε στὴ θάλασσα, οἱ ναῦτες τῶν κουρσάρικων, μὲ τὸ μάτι τὸ ἀνήσυχο ποὺ τσακμακίζει, τὸ μελαψό, γυμνασμένο κορμί, τὴ γοργὴ ἀνάσα. Δὲν ἤξερε γιατί κάνει μέσα του τὴν ἀντιπαραβολὴ τούτη. Ὅμως ἕνας καϋμὸς ἄναβε καὶ σιγόκαιγε στὴν καρδιά του, ἡ βασανιστικὴ ἀπορία γιατί τοῦτοι ἐδῶ νὰ εἶναι ἔτσι κ' οἱ ἄλλοι ἀλλιῶς· τί εἶναι κεῖνο ποὺ ξεχωρίζει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πῶς, μὲ τί μέσο, ἀνασταίνεται στὸ φῶς τοῦ ἥλιου μιὰ ψυχή.

Ὁ καιρὸς εἶχε καλοσυνέψει. Μπῆκε τὸ καλοκαῖρι. Βράδυ, μὲ τὸ φεγγάρι, τοῦ ἄρεσε τώρα νὰ τριγυρίζει στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, τοὺς ἔρημους, νὰ κάθεται σὲ μιὰ πέτρα, κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, στὸν ὄχτο τοῦ ποταμιοῦ. Ἡ παλιά του ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ μοναξιὰ δὲν εἶχε ὁλότελα σβήσει. Ὅμως δὲν εἴτανε σὰν ἄλλοτε ἀποτράβηγμα μισάνθρωπο, ἀγριωπή, μνησικακία. Κάτι ἀνήσυχο τρέμιζε μέσα του, λαχτάρα ξέχειλη ποὺ φουσκώνει, θεριεύει, φοβερίζει. Στὸ νοῦ του χάραζε, τὶς ὧρες ἐκεῖνες, ἡ ἁδρὴ μορφὴ τοῦ Κοκκινοτρίχη μὲ τὸ κεφάλι τοῦ τελώνιου καὶ τὰ πυραχτωμένα τὰ μαλλιά. Ἡ ψυχή του, μυστικά, ἔτρεφε γιὰ κεῖνον μιὰ σεμνὴ τρυφερότητα ἀνάμιχτη μ' ἀόριστο δέος. Τὸν αναθυμόταν ὁδηγητή, δάσκαλο, ἐμπνευστή. Ποτέ του δὲν τὸν εἶχε γνωρίσει καλά, σὲ βάθος καὶ σὲ πλάτος τὸν Κοκκινοτρίχη. Πάντα κάτι θάλεγες πὼς κρύβει, κάτι πίσω ἀπὸ τὴν πεισματάρα σιωπή του, τὰ μισό-

λογα ἢ τὴ μακρυνὴ ματιά. Ἡ αὐστηρή του ὕπαρξη ἔμενε ἑφτασφράγιστη γραφή, βαρειὰ ἀπὸ νόημα ποὺ ὅμως ποτὲ δὲ θὰ τὸ διαβάσεις. Ὄχι, δὲν τὸν ἤξερε τέλεια, δὲν τὸν γνώρισε ποτὲ τὸν Κοκκινοτρίχη. Κι ὅμως, στὶς ὧρες τοῦτες τῆς μοναξιᾶς, μ' ὅλες τὶς μυστικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του, τὸν ἐπικαλιόταν.

Εἶταν ἕνα βράδυ τῆς πρώϊμης ἄνοιξης ποὺ σπάσανε τέλος μέσα του οἱ φραγμοί. Νύχτα ἥσυχη, δροσερή· τὸ λειψὸ φεγγάρι, ποὺ βγῆκε ἀργά, ψηλάφιζε ἀφαιρεμένο τὰ πλατάνια. Πέρα, στὴν ἐξοχή, ἀγρυπνοῦσαν μέσα στοὺς βάλτους τὰ βατράχια. Κατέβηκε βιαστικὸς στὸ στάβλο, ἔλυσε τὸν Ἀστρίτη, σήκωσε τὴν ἀμπάρα τῆς ξώπορτας καὶ βγῆκε στὸ δρόμο τραβώντας πίσω του τὸ φαρί. Πήδησε στὴ σέλλα.

Ἡ Γιάννιτσα ἔμοιαζε ἀποκοιμισμένη ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ ὁ Σγουρός. Σταμάτησε μπροστὰ στὸ σπίτι τοῦ Φεντὸρ καὶ πέζεψε. Φῶς δὲ φαινότανε πουθενὰ μέσα. Ἡ σκέψη πὼς ἔρχεται ἀργά, σὲ ὥρα ἀσυνήθιστη, τὸν εἶχε τυραγνήσει καὶ στὸ δρόμο, δὲν τ' ἀποφάσιζε ὅμως νὰ πισωστρέψει. Ἔτσι πάντα του, ὅταν ἡ φούρια τὸν συνέπαιρνε, στεκόταν ἀνίκανος νὰ δαμάσει τὸν ἑαυτό του. Ἔδεσε πρόχειρα τὸν Ἀστρίτη στὸ κοράκι τῆς πόρτας κ' ἔσπρωξε τὸ κάγκελο. Στὸ μποστάνι μέσα, προχώρησε διστακτικά, στὰ νύχια.

Ἥσυχο κι ἄλαλο εἶτανε τὸ σπίτι. Στάθηκε νὰ τὸ κοιτάζει, ἔτσι μαρμαρωμένο μέσα στὸ κρύο, πρασινωπὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Θύμισες ξέθωρες τρέξανε ζωντανεύοντας στὸ νοῦ του, ἡ βραδυὰ ποὺ εἶχε πρωτόρθει, τὸ φωτισμένο ἀπὸ τὴ φλόγα παραγῶνι, ἡ προφητικὴ μορφὴ τοῦ Πέτρου, κ' ἡ χήρα τοῦ κρεμασμένου, καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, κ' ἡ Βάρια. Ναί, Βάρια τηνε λέγαν. Κ' εἶχε χοντρὲς πλεξοῦδες γύρω στὸ κεφάλι της...

Τριγύρισε στὸ μποστάνι, ἀλαφροπατώντας σὰν κλέφτης, μὲ τὴν ἀνάσα πιασμένη. Δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ χτυπήσει τὴν πόρτα, μὰ κι οὔτε νὰ φύγει μποροῦσε. Κοίταζε τὸ σπίτι ὁλοῦθε, τὸ περιεργαζότανε μηχανικά. Σύγκαιρα δούλευε ἀσύνειδα κι ὁ νοῦς του, ἔπλαθε εἰκόνες, τὶς ἔσβηνε. Ταραχὴ παράδοξη τὸν συνεῖχε καὶ μαζὶ τρυφερότητα ἀνεξήγητη. Νά, ἐδῶ, πίσω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τοίχους, κοιμᾶται ἀνασαίνοντας ἀνάλαφρα, σὰν τὸ πουλί, κάποια ἁπλοϊκὴ παιδούλα. Κάποιος εἶπε πὼς τὴν ἔχουν μολέψει, τῆς σφάξανε τὴν παρθενιά. Μὰ νά ποὺ τίποτα στὸν κόσμο δὲ σὲ κάνει πιὸ ἁγνὸ ὅσο νὰ τὴν ἀναθυμᾶσαι. Ἔχει πρόσωπο στρογγυλό, μὲ σχιστὰ χαμηλωμένα μάτια, καὶ μελωτὲς πλεξοῦδες ποὺ ἀγκαλιάζουν τὸ κεφάλι της σφιχτά. Βάρια τηνε λένε.

Ἄκουσε βῆμα κοντά του καὶ στάθηκε καρφωμένος στὸν τόπο. Κάποιος τὸν εἶχε ζυγώσει, περνοῦσε μπροστά. Μιὰ τραχειὰ φωνή:

— Ποιὸς εἶν' αὐτοῦ;

Ἀναγνώρισε τὴ φωνὴ τοῦ Φεντόρ.

—Ἐγώ, ἔκανε μὲ τὸ λαρύγγι σφιγμένο. Καὶ πρόσθεσε, ἄτολμα: Ὁ Σγουρός.

— Ποιός; ρωτάει πάλι ἡ φωνὴ ὕστερα ἀπὸ ἀδιόρατη παύση.

Ἔκανε δυὸ βήματα, ζύγωσε.

—Ὁ Σγουρὸς εἶμαι, Φεντόρ. Δὲ μὲ θυμᾶσαι;

Ὁ Γιαννιτσώτης στεκόταν ἀσάλευτος κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ

καὶ τὸν κοίταζε μὲ τὶς σκοτεινὲς γοῦβες τῶν ματιῶν του. Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ Σγουρός. Τὸ κορμὶ τοῦ Γιαννιτσώτη ἔμοιαζε λιγάκι καμπουριασμένο· στὸ πρόσωπό του, θὲς ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, θὲς ἀπὸ ἄγνωστη αἰτία, τὰ μάγουλα εἶχαν ὁλότελα χωνέψει καὶ ξεχώριζαν ἐξογκωμένα μονάχα τὰ ζυγωματικά. Στὸ χέρι του κρατοῦσε τσάπα καὶ φτυάρι, ἐρχόταν ἀπὸ τὸ πίσω μέρος τοῦ σπιτιοῦ.

— Τί θέλεις; ρωτάει μὲ τὸν ἴδιο ἀφιλόξενο τόνο.

Τὸ περίμενε ὁ Σγουρὸς πὼς θὰ τὸν βρεῖ ἀμάλαγο, κι ὅμως τώρα κάτι σὰ νὰ κόπηκε μέσα του. Ἀναγκάστηκε νὰ βάλει μεγάλη προσπάθεια γιὰ ν' ἀπαντήσει:

— Νὰ σοῦ μιλήσω θέλω, Φεντόρ.

Δὲ φαινόταν ἐκεῖνος καθόλου πρόθυμος. Ἄργησε νὰ τ' ἀποφασίσει. Τέλος, σπρώχνοντας τὴν πόρτα:

— Ἔλα, ἔκανε σκυθρωπὰ καὶ μπῆκε πρῶτος.

Ἡ κάμαρα μὲ τὸ τζάκι εἶταν θεοσκότεινη. Στὸ σκοτάδι μέσα, ὁ Γιαννιτσώτης πηγαινόρθε μὲ τὴν ἴδιαν ἄνεση ποὺ περπατοῦσε καὶ στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Τὸν ἄκουσε ὁ Σγουρὸς νὰ συγυρίζει τὰ ἐργαλεῖα του, ν' ἀνοίγει ἕνα ἑρμάρι, νὰ τὸ κλείνει πάλι, κάτι ἄλλο ἀκόμα νὰ φροντίζει, καὶ τέλος, ἀφοῦ βγῆκε μιὰ στιγμή, νὰ ξανάρχεται μ' ἕνα λυχνάρι ἀναμμένο. Τ' ἀπόθεσε στὴν ποδιὰ τοῦ τζακιοῦ, στάθηκε ὄρθιος.

— Τί θὲς νὰ μοῦ πεῖς; ρωτάει κοιτάζοντας ἀλλοῦ.

Ὤχ! εἶχε πολλά, πάρα πολλὰ νὰ τοῦ πεῖ, μὰ νά ποὺ τώρα δὲν ξέρει ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσει. Στέκεται μὲ τὸ μέτωπο σκυφτό, τὸ στῆθος φουσκωμένο, κι ἀναζητάει μιὰν ἄκρη νὰ πιάσει ἀπὸ τὸ μπερδεμένο νῆμα τῶν στοχασμῶν του.

— Νά, λέει τέλος ξεσπάζοντας, δὲν τὸ ὑποφέρω πιὰ νὰ μὲ θαρεῖς ἀποστάτη, κ' ἦρθα! Τὸ ξέρω πὼς μὲ θαρεῖς ἀποστάτη... Μὲ εἶδες τὴ μέρα κείνη, πάει καιρός, ποὺ καβάλα σὲ φαρὶ φράγκικο ἔμπαινα στὸ κάστρο. Ναί, ναί, σὲ θυμᾶμαι ποὺ μὲ κοίταξες, κ' ἤσουνα μὲ τὸν πατέρα σου. Καὶ τὸ κατάλαβα — μὴ θαρεῖς — τὸ νόημα τῆς ματιᾶς σου. Πήγαινα γιὰ νὰ παραδώσω τὴ γραφή, ἔτσι ἔμπλεξα, τὴ θυμᾶσαι τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη; Σοῦ εἶχα μιλήσει θαρῶ γι' αὐτήν. Ἔπρεπε νὰ τὴ δώσω — πῶς νὰ γίνει; Ἔτσι ἔμπλεξα. Ἡ τύχη τὄφερε νὰ πέσω στὰ χέρια τους, βρέθηκα μπροστὰ στὸ διάβα τους, ἐκεῖ-κάτω, στὸν κάμπο. Λοιπὸν μὲ παίρνουνε μαζί τους, μὲ κλείνουνε στὸ κάστρο. Διαταγὴ ρητὴ νὰ μὴ βγῶ καθόλου ἂν δὲ μολογήσω τὰ πάντα. Ὁ σενεσάλος μὲ μπλέκει στὰ δίχτυα του, ἡ κυρὰ τῆς Ἄχοβας στήνει γύρω μου παγίδες. Κι ἄλλα πολλά, ἄμποτε νὰ μοῦ δοθεῖ ὁ καιρὸς κάποτε νὰ σοῦ τ' ἀνιστορήσω. Τέλος καταφέρνω, ὕστερα ἀπὸ μῆνες, νὰ ξεφύγω. Καὶ πῶς! Παίρνοντας τὸ κατόπι ἕναν ἱππότη — τὸν ξέρεις; Τουρναὶ τονε λένε, ἀλλόκοτο παλληκάρι, θαρῶ πὼς εἶναι κι ἀλαφροΐσκιωτος. Βρίσκω λοιπὸν εὐκαιρία καὶ φεύγω μαζί του, νύχτα, γιὰ τὸ Ζόγκλο. Εἴτανε ποδισμένες ἐκεῖ οἱ γαλέρες τοῦ Ντελιούρια...

Στάθηκε νὰ πάρει ἀνάσα. Ἡ σιωπὴ τοῦ Φεντὸρ τοῦ πίεζε τὸ στῆθος, τὸν ἔφερνε σ' ἀμηχανία μεγάλη. Ξάφνου κατάλαβε τὴ θέση του, εἶδε πὼς ἀράδιαζε δικαιολογίες. Τὸ ἴδιο καθὼς καὶ στὸ Ζερβοχέρη.

Όμως τώρα εἴτανε διαφορετικά, ἡ σιωπὴ τοῦ Γιαννιτσώτη ἔκρυβε κάτι βαρύ, ἀνεξιχνίαστο. Ἔνιωσε τὸν ἑαυτό του ξεγυμνωμένο.

— Δὲ μοῦ μιλᾶς; γιατί δὲ μοῦ μιλᾶς; ρωτάει μὲ φωνὴ πνιγμένη καὶ στέκεται νὰ περιμένει μ' ἀγωνία τὴν ἀπόκριση.

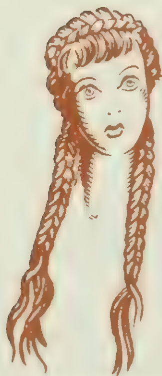
Ὁ Γιαννιτσώτης δὲν ἀποκρινόταν.

—Ἄκουσε, κάνει ξαφνικὰ σηκώνοντας τὴ φωνή του ὀργισμένα ὁ Σγουρός. Ἀνίσως μὲ θαρεῖς προδότη, νὰ μοῦ τὸ πεῖς! Δὲ θὰ σταθῶ οὔτε στιγμὴ ἐδῶ μέσα.

Ἀναπάντεχα, ἕνα μουγγὸ κῦμα παραφορᾶς τοῦ φούσκωσε τὸ στῆθος. Μῖσος ἀπότομο γιὰ τὸ Σλαῦο πλημμύριζε ἡ καρδιά του, ὁλάκερη ἐκείνη ἡ ὁρμὴ γιὰ ἐξομολόγηση γύριζε τώρα σὲ πικρὸ φαρμάκι. Εἴτανε μαύρη ἡ ψυχὴ τοῦ Γιαννιτσώτη, ἱκανότερη γιὰ τὸ μῖσος παρὰ γιὰ τὴν ἀγάπη. Καὶ μπορεῖ στὸ βάθος νὰ μὴν ἔκρυβε ἄλλο ἀπὸ μιὰν ἀλαζονεία σκοτεινή.

— Καλά, ὅπως ἀγαπᾶς! συμπέρανε ἀπότομα καὶ γύρισε κατὰ τὴν πόρτα.

Περίμενε πὼς ἐκεῖνος, ἀκόμα καὶ τὴν τελευταία στιγμή, θὰ τὸν φωνάξει. Μὰ δὲν τὸ ἔκανε. Ἄνοιξε τὴν πόρτα ὁ Σγουρὸς καὶ βρέθηκε μεμιᾶς ἔξω, στὴ δροσερὴ καὶ φωτισμένη νύχτα. Τὸ φεγγάρι τὸν καρτεροῦσε. Μὲ βῆμα γοργό, δρασκέλισε τὸ μποστάνι, ἄνοιξε τὴν ξώπορτα, ἔλυσε τὸν Ἀστρίτη. Ἡ ψυχή του εἴτανε ταραγμένη, ἀνάβραζε τὸ αἷμα του μουγγά. Ὡστόσο, προτοῦ κινήσει, γύρισε τὸ κεφάλι του μιὰ φορὰ νὰ κοιτάξει τὸ βουβὸ σπίτι. Κοιμότανε σὰ στοιχειωμένο μέσα στὴ χειμωνιάτικη φεγγαροβραδυά. Κ' ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὰ σφαλιστά του τὰ παραθυρόφυλλα, κρυβότανε ζηλιάρικα τὸ μυστικὸ μιᾶς γαλήνης ἀτέρμονης, κάποια παιδούλα μὲ χοντρὲς πλεξοῦδες σφιχτὲς γύρω στὸ κεφάλι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΠΡΩΤΗ ΣΠΙΘΑ

ΕΝ ξανάδε τὸν Φεντὸρ γιὰ καιρό, μῆνες. Στὸν Ζερβοχέρη δὲν ἔκανε κουβέντα γιὰ τὸν πηγαιμό του τὸ νυχτερινὸ στὴ Γιάννιτσα, παραξενεύτηκε ποὺ οὔτε κ' ἐκεῖνος τοῦ μιλοῦσε ποτὲ γιὰ τοὺς Σλαύους. Ἔμοιαζε νὰ μὴν ἔχει πιὰ μαζί τους μεγάλη συνάφεια ὁ κάπελας.

Τὸ καλοκαῖρι τώρα εἶχε περάσει, μπῆκε γλυκὰ τὸ φθινόπωρο.

Μιὰ μέρα τοῦ Ὀχτώβρη, πολὺ πρωΐ, χτύπησαν χαρμόσυνα τὰ σήμαντρα τῆς Καλαμάτας. Ἡ πολιτεία, ποὺ βρισκόταν ἀκόμα μουδιασμένη ἀπὸ τὸν ὕπνο, ζωήρεψε ξαφνικά. Ἀνοίξανε τὰ παραθύρια τους οἱ βουργησέοι, βγήκανε στὰ κατώφλια τῶν χαμόσπιτων οἱ βιλάνοι καὶ κοιτάζονταν μ' ἀπορία φιλοπερίεργη. Φῆμες ἄρχισαν νὰ τρέχουν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἀσυνάρτητες. Ὁ ἕνας ἔλεγε πὼς ὁ πρίγκηπας Φλωρὰν κέρδισε κάποια σπουδαία νίκη, ὁ ἄλλος πὼς ὁ ρήγας τῆς Ἀνάπολης ξεμπαρκάρησε στὸ Μοριά. Ὡστόσο οὔτε πόλεμο εἶχε μὲ κανέναν τὴ στιγμὴ τούτη ὁ πρίγκηπας, οὔτε στὸ Μοριὰ εἶχε ἄλλοτε ποτὲ πατήσει τὸ κουτσὸ ποδάρι του ὁ ρήγας. Στὰ τελευταῖα, ἄνθρωποι τοῦ κάστρου βγαλμένοι στὴν πολιτεία γιὰ δουλειές, ἔδωσαν τ' ἀληθινὸ μαντᾶτο: Ἀπὸ τὴν Ἀπουλία μαθεύτηκε πὼς ὁ πρίγκηπας τοῦ Τάραντο εἶχε παντρευτεῖ τὴ θυγατέρα τοῦ δεσπότη τῆς Ἄρτας, τὴ Θάμαρ Κομνηνή. Αὐτὸ εἶταν!

Λοιπὸν τὸ πριγκηπᾶτο γιόρταζε τοὺς γάμους, μαζὶ κ' ἡ Καλαμάτα. Ὁ πρίγκηπας τοῦ Τάραντο εἶναι ὁ κληρονόμος τῆς Ἀχαΐας, ἄρα ἐπικυρίαρχος τοῦ Φλωρέντιου. Οἱ βιλάνοι μὲ τὸ χοντρὸ μυαλὸ δυσκολεύονται νὰ καταλάβουν τὴ σχέση, χαμογελοῦν ἀδέξια, κουτά, κι ἀναζητᾶνε μέσα τους μιὰ δικαιολογία γιὰ νὰ χαροῦν. Οἱ βουργησέοι ὅμως πού, αὐτοί, ἔχουν μυαλὸ πιὸ σβέλτο, οἱ βουργησέοι ποὺ ξέρουν πρόσωπα καὶ πράματα καλὰ κι οὔτε ἀφήνουν εὐκαιρία ποτὲ νὰ μὴ δειχτοῦν εὐχάριστοι στοὺς ἀφεντάδες, διαπλατώνουν τώρα τὰ παραθύρια τους χαρμόσυνα, χτυπώντας μὲ σπουδὴ τὰ παραθυρόφυλλα στοὺς τοίχους, βγαί-

νουν στὰ λιακωτὰ μὲ πρόσωπα ἀχτιδοβόλα καὶ κρεμᾶνε στὰ πεζούλια χρωματιστὰ χαλιά.

— Ποιὸς εἶν' ὁ πρίγκηπας ὁ Τάραντος; ρωτᾶνε ἐδῶ κ' ἐκεῖ τοὺς πιὸ φωτισμένους οἱ βιλάνοι.

—Ὁ γιὸς τοῦ ρήγα τῆς Ἀνάπολης, συφοριασμένε!

—Ἀμ' ἐμεῖς γιατί γιορτάζουμε;

— Γιατὶ ὁ ἀφέντης μας ὁ πρίγκηπας εἶναι ἄνθρωπος λίζιος τοῦ ρήγα Κάρλου! Κατάλαβες;

Ὁ βιλάνος μπερδεύει στὸ πλαδαρὸ μυαλό του πρίγκηπες καὶ ρηγάδες, χαμογελάει χαζὰ γιὰ νὰ φανεῖ πὼς μπῆκε στὸ νόημα κι αὐτός, κι ἀπομένει θαυμάζοντας ὅλο τοῦτο τὸ πανηγύρι.

Κοντὰ τὸ μεσημέρι, ὁ Ζερβοχέρης ποὺ εἶχε ἀνοίξει τώρα καινούργιο μαγαζί, μαγέρικο, στὰ δυτικὰ τῆς πολιτείας, εἶδε τὸν τσαγγάρη τὸν Σεραφεὶμ νὰ φτάνει βιαστικὸς κι ἀνήσυχος, μὲ μοῦτρο χαλασμένο.

— Τί τρέχει, Σεραφείμ;

Ὁ τσαγγάρης στάθηκε νὰ ρίξει πρῶτα μιὰ προνοητικὴ ματιὰ γύρω. Βλέποντας πὼς στὸ τραπέζι κάθονταν μονάχα Ρωμιοί, ἀποφάσισε νὰ μιλήσει.

— Κοντὰ στὸ κάστρο, πιάσανε οἱ Φράγκοι δυὸ Γιαννιτσῶτες Σλαύους καὶ τρεῖς Ρωμιούς.

— Μπά; Καὶ γιατί;

— Γιατὶ κάτι εἴπανε, λέει, στὴν πλέμπα ποὺ εἴτανε συναγμένη ἐκεῖ, κάτι κακὸ γιὰ τοὺς ἀφεντάδες.

— Σὰν τί κακὸ εἴπανε;

— Δὲν ξέρω. Βρίσανε τὸν ἀφέντη τὸν πρίγκηπα ἢ βλαστήμησαν.

Δὲν ἔδωσε ἰδιαίτερη προσοχὴ ὁ Ζερβοχέρης. Τέτοια περιστατικὰ τυχαίνανε συχνὰ - πυκνά.

— Τί διάτανο ἔπαθες ἐσύ; ρωτάει τὸν Σεραφεὶμ βλέποντάς τον ποὔπεφτε μὲ τὰ γόνατα λυμένα σ' ἕναν πάγκο.

—Ἄχ νἄσουν ἐκεῖ, νἄβλεπες, Ζερβοχέρη! ἔκανε ὁ τσαγγάρης τρέμοντας νευρικὰ καὶ μὲ μάτι τεντωμένο. Αἷμα τοῦ βγάλανε τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸ στόμα.

— Τὸν βαρέσανε;

— Τὸν βαρέσανε λέει! Μὲ τὰ κοντάρια, τὰ σκυλιά! στὸ κεφάλι, στὴ ράχη, κατάστηθα, ὅπου θές. Χάμω τονε κυλήσανε καὶ τὸν πατάγαν.

—Ὤχ! τὸν ἄμοιρο.

— Κι ὁ ἄλλος, ὁ γέροντας, στεκόταν ἀσάλευτος, μὲ τὴ μακρυά του τὴ γενειάδα, καὶ κοίταζε τὸ νέο δίχως νὰ λέει λέξη, μὲ μάτι γυαλιστερό.

Τὸ χέρι τοῦ κάπελα ποὺ κρατοῦσε τὴν κουτάλα ἄρχισε νὰ τρέμει σιγανά. Σκέπασε τὴ χύτρα, σκούπισε τὰ χέρια στὴν ποδιά του, τὴν ἔλυσε καὶ τὴν ἄφησε νὰ πέσει κουβάρι σ' ἕνα σκαμνί.

— Νέος εἴταν ὁ ἕνας, λέει, κι ὁ ἄλλος γέροντας μὲ μακρυὰ γενειάδα;

— Ναί, ἔτσι εἴταν.

Σχεδὸν δὲν τοῦ ἔμενε ἀμφιβολία τώρα τοῦ Ζερβοχέρη. Πέταξε δυὸ κουβέντες τοῦ παραγιοῦ του, νὰ ἔχει τὸ νοῦ του στὸ μαγαζί, κι ἀμο-

λύθηκε ἔξω. Ὁ Σεραφεὶμ ἀπόμεινε στὴ θέση του νὰ κοιτάζει στυλὰ τὸ πάτωμα μὲ μάτι τεντωμένο.

Ἔτρεξε ὁ Ζερβοχέρης, μὰ ποῦ νὰ πρωτοτρέξει ; Οἱ δρόμοι εἶχανε γεμίσει κόσμο· Ρωμιοὶ καὶ ξένοι, Φράγκοι, Γενοβέζοι, Βενετσάνοι, σουλατσάριζαν ἀνάκατα, φλυαρώντας. Εἴτανε καὶ Κυριακή, ἡ Καλαμάτα εἶχε γεμίσει κόσμο, χωριάτες ποὺ μπήκανε ἀπὸ τὰ χαράματα νὰ πουλήσουν στὸ παζάρι ἢ ν' ἀγοράσουν, καλογέροι ὀρθόδοξοι καὶ δυτικοί, ναυτικοὶ τῶν καραβιῶν ποὺ ἔμεναν ἀραγμένα στὸ λιμιῶνα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς μεγάλης πείνας κ' ἐδῶ δὲν εἶχε ξαναϊδεῖ κίνηση τέτοια ἡ πολιτεία. Πυκνὸς εἶχε γίνει κιόλας ὁ ἀέρας ἀπὸ τὴ σκόνη, τὶς ἀνασαιμιές, τὴ βαβούρα τοῦ ὄχλου. Ὅλοι πάσχιζαν νὰ δειχτοῦν περισσότερο χαρούμενοι ἀπὸ κεῖνο ποὺ πραγματικὰ ἔνιωθαν, γιατὶ οἱ Φράγκοι δίνουν μεγάλη προσοχὴ στὶς τέτοιες ἐκδηλώσεις. Σὲ θέλουνε νὰ συμμερίζεσαι, νὰ τὸ δείχνεις πὼς συμμερίζεσαι τὴν κάθε τους κατάσταση.

Προχωρώντας μὲ κόπο ὁ Ζερβοχέρης, τράβηξε πρῶτα γιὰ τὸ κάστρο. Ἤθελε νὰ βεβαιωθεῖ ἂν εἴτανε πραγματικὰ οἱ φίλοι του ἐκεῖνοι ποὺ πιάστηκαν ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ λογάριαζε νὰ γυρέψει γιὰ τοῦτο πληροφορίες ἀπὸ κάποιο σταβλίτη, πατριώτη του. Ἡ σιδερόπορτα, σὰν ἔφτασε, εἴτανε διάπλατα ἀνοιχτή, μὰ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ περάσει. Γύρισε λοιπὸν πίσω καὶ βάλθηκε νὰ ρωτάει τοὺς μικροπουλητάδες καὶ τοὺς διακονιαρέους ποὺ στέκονταν ἐκεῖ ἀπόξω ὁλημερίς. Οἱ πληροφορίες ποὺ σύναξε ἔτσι, δικαιώνανε τὴ σύντομη ἀφήγηση τοῦ Σεραφείμ. Πραγματικά, δυὸ Σλαύους Γιαννιτσῶτες καὶ τρεῖς Ρωμιοὺς εἶχανε πιάσει οἱ ἄνθρωποι τῶν ἁρμάτων, λίγα βήματα πιὸ κεῖ, δὲν πάει πολλὴ ὥρα. Δυὸ Γιαννιτσῶτες, πατέρα καὶ γιό. Περνοῦσαν ἀπὸ κεῖ κοντά, τραβώντας γιὰ τὸ παζάρι, ὅταν ἕνας ἱππότης καβάλα στὸ φαρί του, μὲ δυὸ σκουταράτους ξοπίσω του, βγῆκε ἀπὸ τὸ κάστρο. Ὁ κόσμος εἶχε πήξει στὸ στενὸ διάβα, ἀνάμεσα σὲ δυὸ σπίτια, ὁ ἱππότης βιαζότανε, σηκώθηκε λοιπὸν ὄρθιος στὶς σκάλες τῆς σέλλας του, ἔβαλε φωνή, κ' ἐπειδὴ ἡ πλέμπα, στριμωγμένη καθὼς εἴταν, δυσκολευότανε νὰ παραμερίσει, θύμωσε ὁ ἀφέντης καὶ σπιρούνισε τὸ φαρί του. Μιὰ-δυὸ γυναῖκες πέσανε ξεφωνίζοντας κάτω ἀπὸ τὶς ὁπλές, ἕνα παιδάκι τρόμαξε, τὰ ἔχασε καὶ βρέθηκε πατημένο ἀπὸ τὸν κόσμο. Τότε ὁ νέος ἀπὸ τοὺς δυὸ Σλαύους κάτι εἶπε μέσα στὰ δόντια του, κάποια βλαστήμια βέβαια, σήκωσε τὴ γροθιὰ κατὰ τὸν οὐρανὸ κι ἅρπαξε μὲ τ' ἄλλο του χέρι τὸ φαρὶ τοῦ ἱππότη ἀπὸ τὸ καπίστρι. Ὁ ἀφέντης δὲ χρειαζότανε δὰ καὶ τόσο. Μὲ τὸ χαλινάρι διπλιασμένο στὸ χέρι, τραβάει μιὰ βιτσιὰ κατάμουτρα στὸν αὐθάδη. Τινάζεται κεῖνος πίσω, ζαλίζεται, μαυροκοκκινίζει, κάνει νὰ σύρει κάτι ἀπὸ τὸ ζωνάρι του. Μὰ δὲν πρόλαβε. Οἱ σκουταρᾶτοι εἶχανε κιόλας πηδήξει ἀπὸ τὶς σέλλες κάτω καὶ τὸν ἀδράχνανε γερὰ ἀπὸ τὰ μπράτσα. Μὲ τὸ σαματὰ ποὺ γίνηκε, ἀκοῦνε κ' οἱ ἄλλοι πιὸ πέρα, ἀπὸ τὸ κάστρο, τρέχουν, ρίχνονται στὸν βιλάνο, τὸν κυλᾶνε χάμου σὰν τ' ἀρνὶ κι ἀρχίζουν νὰ τὸν κλωτσᾶνε κατάστηθα, νὰ τὸν πατᾶνε μὲ λύσσα. Πραγματικὰ τοῦ ἔτρεξε αἷμα ἀπὸ τὸ στόμα. Ὕστερα τὸν σήκωσαν στὰ χέρια ἀναίσθητο, δέσανε πισάγκωνα τὸ γέροντα, πιάσανε στὴν τύχη καὶ τρεῖς Ρωμιούς, καὶ τοὺς σύρανε ὅλους μαζὶ μέσα στὸ κάστρο.

Δὲν τοῦ ἔμενε ἀμφιβολία τοῦ Ζερβοχέρη. Αὐτοὶ εἶταν οἱ Γιαννιτσῶτες, τὸ ἔβλεπε ὁλοκάθαρα τώρα, σὰ νὰ εἶχε βρεθεῖ μπροστά: Ὁ Φεντὸρ κι ὁ γερο-Πέτρος. Ἀπὸ καιρό, εἶν' ἡ ἀλήθεια, τὸν φοβότανε τὸν Φεντόρ. Τὸν ἔβλεπε ὅλο καὶ περισσότερο ν' ἀποτραβιέται, νὰ σκοτεινιάζει, τὸ μάγουλό του νὰ σκάβεται, τὸ μάτι του νὰ χωνεύει βαθιὰ μέσα στὶς γοῦβες, κι ἀναρωτιόταν ἀνήσυχα ποῦ θὰ τὸ βγάλει ἡ ἄκρη μ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο. Εἶχε τυλιχτεῖ σὲ βαρειὰ μνησικακία ὁ Φεντόρ, ὀρθοτρίχιασε σιγὰ-σιγὰ σὰ σκαντζόχοιρος ποὺ ἀπαντέχει ἀδιάκοπα τὸν ἐχθρό του. Τὸν ἔβλεπες πολλὲς φορές, ἔτσι νὰ στέκεται ἀποτραβηγμένος, ἀμίλητος, μισάνθρωπος, κ' ἔλεγες ἄθελα μέσα σου πὼς κάτι σκοτεινὸ μελετάει στὸ νοῦ του. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ κρεμάσανε τὸν ἀδερφό του, μιὰ σταθερή, ὕπουλη μεταλλαγὴ εἶχε ἀρχίσει μέσα του. Ἔγινε μονόχνωτος πρῶτα, ἀψύς, εὐερέθιστος. Ὅσο κι ἂν τὸν συναναστρεφόσουν ἄλλοτε, ἔβλεπες τώρα, κι ἀπὸ μέρα σὲ μέρα περισσότερο, πὼς κάτι σὲ διώχνει ἀπὸ κοντά του. Ὁ Ζερβοχέρης, ἀφήνοντας τὸ παλιό του τὸ μαγαζί, ἔχασε τ' ἀχνάρια τοῦ Φεντὸρ μὰ δὲν τὸν ἀποζήτησε καθόλου. Μονάχα σήμερα, ποὺ ὁ Σεραφεὶμ ὁ τσαγγάρης τοῦ ἔβαλε τὴν πρώτη ὑποψία, ξανάβρε ξάφνου κι ἀναπάντεχα τὸ παλιό του ἐνδιαφέρο γιὰ τὸν ξεχασμένο φίλο. Κι ὅπως εἶταν ἄνθρωπος ἄκακος καὶ πονετικὸς ὁ Ζερβοχέρης ὁ κάπελας, ἀμολύθηκε νὰ κάνει γι' αὐτὸν ὅ,τι τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι.

Γιατὶ δὲν εἶτανε παῖξε-γέλασε τὸ περιστατικὸ τοῦτο ποὺ ἔτυχε στοὺς δυὸ Γιαννιτσῶτες μὲ τοὺς Φράγκους. Ἂν κάποιος δὲν ἐνδιαφερόταν, ἂν τώρα ποὺ τὸ πράμα εἶτανε ζεστὸ κάποιος δὲν ἔτρεχε,— πάει, καθὼς γινότανε σὲ τέτοιες περιπτώσεις, θὰ τοὺς ρίχνανε πατέρα καὶ γιὸ στὰ λαγούμια τοῦ κάστρου κ' ἐκεῖ θὰ σαπίζανε σ' ὁλάκερη τὴ ζωή τους.

Μιᾶς κι ἀπότυχε στὸ κάστρο ὁ Ζερβοχέρης, ἄλλη ἐλπίδα πρόχειρη δὲν τοῦ ἔμενε, ἔπρεπε νὰ τρέξει στὸν παπα-Δανιήλ, τὸν ἐφημέριο τῆς Ἁγια-Σοφίας. Εἶτανε σύμβουλος πολύτιμος στὶς δύσκολες ὧρες ὁ παπα-Δανιήλ, ἀλλὰ κι ἄνθρωπος μ' ἐπιρροὴ πραγματικὴ στοὺς ἀφεντάδες. Τίτλο ἰδιαίτερο στὴν Ἐκκλησία τῆς Ὀρθοδοξίας δὲν εἶχε, παπὰς ἁπλὸς εἶταν, οὔτε κὰν ἀρχιμαντρίτης, ἡ ἐκκλησία ποὺ λειτουργοῦσε φτωχική, ἐκεῖ-κάτω στὶς συνοικίες τῶν βιλάνων. Ὅμως πολλὲς φορὲς ἔτυχε νὰ μεσολαβήσει σ' ἀνάλογες στιγμές, παράτησε ἀδίσταχτα τὴν ἡσυχία τοῦ σπιτιοῦ του, μάζεψε τὴν ἄκρη τοῦ ράσου στὴ χούφτα του, μ' ἄνεμο καὶ μὲ βροχή, μεσάνυχτα ἢ μὲ λιοπύρι, ἔκοψε δρόμο, χτύπησε πόρτες, παρακάλεσε, ρητόρεψε, ἱκέτεψε, ὄρθωσε φοβερίζοντας ἀκόμα, ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ καλοῦσε, τὸ μικροσκοπικό του ἀνάστημα κ' ὑπερασπίστηκε ἀποτελεσματικὰ τοὺς βιλάνους ποὺ εἶχαν ἐμπιστευτεῖ τὴν τύχη τους στὰ χέρια του. Σὲ κάθε στιγμὴ μεγάλης ἀνάγκης ὁ Δανιὴλ πρόβαλλε γιὰ τὸ βιλάνο σὰν ὕστατο καταφύγιο.

Καθόταν ἐκεῖ-κάτω, δίπλα στὴν ἐκκλησία, σ' ἕνα χαμηλὸ ἄσπρο σπιτάκι, κοντὰ στὴν ποταμιά. Γιὰ νὰ πάει ἐκεῖ ὁ Ζερβοχέρης ἔπρεπε νὰ περάσει ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὰ λημέρια τοῦ Σγουροῦ, τὸ πανδοχεῖο κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια. Λόξεψε λοιπὸν λιγάκι γιὰ νὰ ἰδεῖ καὶ τ' ἀρχοντόπουλο, μήπως εἶχε κι αὐτὸ καμμιὰ καλὴ ἰδέα νὰ τοῦ πεῖ σχετικὰ μὲ τὸν Φεντόρ. Τὴ λογάριαζε τὴ γνώμη τοῦ Σγουροῦ ὁ Ζερβοχέρης,

πρῶτα γιατὶ τὸν ἤξερε νέο σοβαρό, ξυπνό, τίμιο, καὶ δεύτερο γιατὶ εἶταν εὐγενικόπουλο, πράμα ποὺ τοῦ ἔκανε πάντα τοῦ κάπελα μεγάλη ἐντύπωση. Ὅμως στὸ πανδοχεῖο ποὺ ρώτησε, τοῦ ἀποκρίθηκαν πὼς δὲν ἤξεραν κανένα Σγουρό.

— Δὲν τὸν ξέρετε; ἀπόρησε ὁ Ζερβοχέρης κι ἀπόμεινε μὲ τὸ στόμα του μισανοιχτό.

Ὄχι, δὲν τὸν ἤξεραν.

— Μπὰς κ' ἔφυγε; Εἶταν ἐδῶ κ' ἔφυγε;

Ὄχι, τοῦ λένε, οὔτε εἶταν οὔτε ἔφυγε κανένας μὲ τέτοιο παρανόμι.

Θαύμασε ὁ κάπελας. Ὅμως σύγκαιρα μιὰ σκέψη καινούργια πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ του πονηρά, ποὺ τὸν ἔκανε ἀμέσως ν' ἀλλάξει ὕφος.

— Μπᾶ, λάθος θὰ κάνω, δήλωσε χαμογελώντας ὑποχρεωτικὰ κι ἀποτραβήχτηκε. «Τὸ εὐγενικόπουλο δὲν ἔχει πεῖ τ' ἀληθινό του τ' ὄνομα στὸ πανδοχεῖο, στοχάστηκε ἐνῶ συνέχιζε τὸ δρόμο του, δὲν τὄχει πεῖ γιατὶ φυλάγεται πάντα ἀπὸ τοὺς Φράγκους τοῦ κάστρου, ποὺ τὸ ξέρουν». Θυμήθηκε ἀκόμα τὰ ὅσα τοῦ εἶχε ἀνιστορήσει γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ἔμενε στὸ κάστρο ὁ Σγουρός, καὶ δικαιολόγησε τὸ προνοητικό του πνεῦμα. «Καλὰ κάνει, συλλογίστηκε. Μονάχα ἐμένα γιατί νὰ μὴ μοῦ τὸ ἐμπιστευτεῖ πὼς μπῆκε στὴν Καλαμάτα μὲ ψευτονόμι;» Τούτη ἡ τελευταία σκέψη τὸν πίκρανε ὅσο νἆναι τὸν κάπελα. Τόσον καιρὸ τώρα, δὲν εἶχε τύχει ποτὲ νὰ πάει νὰ γυρέψει στὸ πανδοχεῖο τὸν Σγουρὸ κ' ἔτσι ἀπόμενε μὲ τὴν ἐντύπωση πὼς τὸ εὐγενικόπουλο παρουσιάζεται ἀνεμπόδιστα παντοῦ μὲ τ' ἀληθινό του ὄνομα. «Κοίτα, κοίτα! μονολογοῦσε βαδίζοντας ὁ Ζερβοχέρης, κάπως μελαγχολικός, λὲς πὼς ἔχεις ἕνα φίλο γκαρδιακὸ καὶ μιὰ μέρα, ἀναπάντεχα, μαθαίνεις πὼς αὐτὸς καθόλου δὲ σ' ἐμπιστεύεται. Ἀλλόκοτος ποὺ εἶναι ὁ κόσμος!...»

Θλιβόταν ὁ Ζερβοχέρης καὶ μαζί, κρυφά, ἔνιωθε τὸ μυτερὸ δόντι μιᾶς ζήλειας νὰ τοῦ δαγκώνει τὴν καρδιά. Ἀπὸ καιρό, μέρες τώρα, εἶχε καταλάβει πὼς ὁ Σγουρὸς κάνει παρέα καὶ μ' ἄλλους ἐξὸν ἀπ' αὐτόν, καὶ παρέα κάπως ἀσυνήθιστη, κρυφὴ νὰ ποῦμε. Ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ἐκεῖνος ἐρχότανε νὰ τὸν βρεῖ μόλις μπούχτιζε τὴ μοναξιά του, τώρα περνοῦσαν μέρες ὁλάκερες πολλὲς φορὲς χωρὶς καθόλου νὰ τὸν ἰδεῖ. Κάποια φορά, τὸν εἶχε πάρει τὸ μάτι του μακρυά, μέσα στὸ σούρουπο, νὰ ξεμακραίνει κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, ἀκολουθώντας τὸν ὄχτο τοῦ ποταμιοῦ, συντροφιὰ μὲ τὸν Σάββα τὸ ζευγά. Μιὰν ἄλλη φορὰ τοῦ φάνηκε πὼς τὸν εἶδε μέσα σὲ ξένο καπηλειό, νὰ κάθεται ἀνάμεσα σὲ τρεῖς ἄγνωστους βιλάνους ποὺ μοιάζανε ἀπὸ τὸ ντύσιμό τους χωριάτες. Τέλος ἕνα βράδυ, μπαίνοντας ἀναπάντεχος στὸ μαγαζὶ τοῦ Ἀρτέμη τοῦ χρυσοράφτη, ὅ,τι εἶχανε κλείσει, τὸν εἶχε βρεῖ θρονιασμένον ἐκεῖ νὰ μιλάει μὲ πάθος στὰ κοπέλια καὶ στὸν ἴδιο τὸν Ἀρτέμη, νὰ λέει κάτι ποὺ μόλις αὐτὸς παρουσιάστηκε, τὄκοψε ὁ Σγουρὸς ἀμέσως.

Ὅλα αὐτὰ δὲν τοῦ ἀρέσουν, ὄχι, δὲν τοῦ ἀρέσουν τοῦ Ζερβοχέρη. Κι ὅπως γίνεται πάντα σὰ θὲς νὰ βρεῖς μιὰ δικαιολογία στὴ ζήλεια σου, συλλογιζότανε τώρα ὁ κάπελας πὼς τὰ κρυφομιλήματα, τὰ μυστικά, τὰ ἰδιαίτερα, εἶναι πράματα ποὺ δὲν ἀρέσουν στοὺς Φράγκους, ἄρα ἐπικίνδυνα στοὺς καιροὺς ποὺ ζοῦμε.

Έπρεπε, μὲ τρόπο, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν τοῦ κακοφανεῖ κιόλας, νὰ τὸν εἰδοποιήσει τὸ φίλο του. Γιὰ τὸ καλό του.

Αὐτὰ συλλογιζόταν ὁ Ζερβοχέρης καθὼς πήγαινε στοῦ παπᾶ, κ' εἶταν τόσο ἀπορροφημένος, ποὺ ἀπολησμονήθηκε, προσπέρασε τ' ἄσπρο σπιτάκι. Γύρισε πίσω λοιπόν, σὰν εἶδε τὴν πλάνη του, καὶ βρῆκε τὸν παπὰ καθισμένον κιόλας στὸ τραπέζι νὰ τρώει τὸ φτωχικό του τὸ φαΐ, ραδίκια βραστὰ καὶ πατάτες ψημένες μὲ τὴ φλούδα.

Δὲν εἶτανε κοιλιόδουλος ὁ παπα-Δανιήλ, τ' ἀγαποῦσε ὅμως καὶ τὸ καλὸ φαῒ καὶ τὸ καλὸ κρασί. Τὰ μέσα του δὲν εἶτανε, ἀλλοίμονο, τόσα ποὺ νὰ τὸν ἀφήνουν συχνὰ νὰ χαίρεται τὸ πρῶτο. Ἀπὸ τὸ δεύτερο ὅμως, δόξα νἄχει ὁ Πανάγαθος, δὲν ἔμενε ποτὲ στερημένος. Εἶχε πάντα στὸ κατώγι τὸ βαρελάκι του· ἡ καρδιά του, χάρη σὲ τοῦτο ἴσως, ἔμενε ἀνοιχτὴ καὶ πρόσχαρη, παιδιάτικη πές, ἀκόμα καὶ τώρα ποὺ εἶχε πατήσει τὰ ἑβδομήντα. Κοντὸς στ' ἀνάστημα, λιγνός, ἀνάλαφρος, μ' ἀφρᾶτα μαλλιὰ καὶ φουντωτὰ γένεια, θὰ σοῦ ἔκανε, ὅταν τὸν πρωτόβλεπες, μιὰ παράδοξη ἐντύπωση μικροῦ παιδιοῦ ποὺ μασκαρεύτηκε γιὰ νὰ παραστήσει τὸ γέρο. Σὲ προσδεχότανε σὰν τὸν ζύγωνες, εἴτε γνωστὸς ἤσουν εἴτε ἄγνωστος, μὲ τὸ ἴδιο πάντα χαρούμενο χαμόγελο ποὺ ἔκανε τὰ λιόμαυρα ματάκια του ν' ἀστράφτουν. Τίποτα στὸν κόσμο δὲν ἀγαποῦσε τόσο ὅσο τὸ χωρατό, ἂς εἶταν καὶ σκανταλιάρικο — δὲν πειράζει.

Καλοδέχτηκε τώρα τὸν Ζερβοχέρη, κ' ἐπειδὴ εἶχε τὸ στόμα του μπουκωμένο, τοῦ ἔγνεψε κουνώντας στὸν ἀέρα πρόσχαρα τὰ χέρια του νὰ καθήσει. Ὁ ἀνοιξιάτικος ἥλιος, ποὺ τέντωνε τὶς ἀχτίδες του λοξὰ ἀπὸ τὸ παραθύρι, γέμιζε φῶς θαμπωτικὸ τὰ φουντωτὰ ἄσπρα μαλλιά. Μικρούλης, ἐλάχιστος πίσω ἀπὸ τὸ τραπέζι μὲ τὸ πεντακάθαρο τραπεζομάντηλο ὁ παπα-Δανιὴλ ἔμοιαζε τώρα σὰν κανένα ἀπὸ τ' ἄκακα ἐκεῖνα, τ' ἀέρινα δαιμόνια τῆς ἐξοχῆς ποὺ τρυπώνουν τὶς φεγγαροβραδυὲς ἀπὸ τὶς καμινάδες καὶ βάζουνε χέρι στὶς λιχουδιὲς τῶν νοικοκυριῶν.

— Δὲν εἶμαι γιὰ νὰ καθήσω, παπά μου, ἐξήγησε μελαγχολικὸς μὰ καὶ μ' εὐλάβεια ὁ Ζερβοχέρης. Τὸ καπηλειὸ ἔχει δουλειὰ τὴν ὥρα τούτη κι ἀναγκάστηκα νὰ τ' ἀφήσω στὸ χαζὸ ἐκεῖνο τὸν παραγιό μου γιὰ νὰ τρέξω στὴν ἀφεντιά σου.

Καὶ μὲ λίγα λόγια λαχανιασμένα, ἐξήγησε τὴν ὑπόθεση τῶν πέντε στὸν παπα-Δανιήλ.

—Ἄσχημη δουλειά, πολὺ ἄσχημη, παρατήρησε κεῖνος ποὺ εἶχε ἀκούσει προσεχτικὰ ἀλλ' ἀτάραχα τὴν ἱστορία. Δὲν εἶταν ἡ πρώτη φορὰ οὔτε ἡ τελευταία ποὺ ἔρχονταν νὰ τὸν ξεσηκώσουν γιὰ παρόμοια αἰτία. Ἐντύπωση ἢ σάστισμα δὲν ἔνιωθε πιὰ ποτὲ κανένα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς πείνας, ἀπὸ τότε ποὺ οἱ βιλάνοι ξεσηκώθηκαν στὸ Μοριά, πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ, ἐνάντια στοὺς τοπάρχους, οἱ Φράγκοι ἔχουν ἀγριέψει...

Σφούγγισε μὲ τὴν πετσέτα του τὰ κόκκινα, ὑγρὰ χείλη του κι ἀπόμεινε μιὰ στιγμὴ συλλογισμένος.

—Ἐγὼ μιὰ φορὰ θὰ κάνω κεῖνο ποὺ πρέπει, εἶπε ὕστερα, ὅμως ἂν θέλουμε νὰ εἴμαστε σίγουροι πὼς κάτι θὰ καταφέρουμε, πρέπει νὰ βάλουμε μπρὸς κι ἄλλο μέσο.

Κοίταξε τὸν Ζερβοχέρη ποὺ στεκόταν ὄρθιος, ἀδέξιος, βαρύς, μὲ τὸ κατσαρόμαλλο κεφάλι του θλιβερὰ κρεμασμένο.

—Ἔχεις ἐνδιαφέρο μεγάλο γι' αὐτὸ ποὺ μοῦ λές, Ζερβοχέρη; ρώτησε.

—Ἔχω, παπά μου, πῶς δὲν ἔχω! Ἀδέρφια εἴμαστε οὖλοι, ψέματα;

— Καλὸς ὁ λόγος σου, ἔτσι σὲ θέλω! Λοιπὸν ἄκου καὶ τὸ μέσο: Θἄχεις ἀκουστὰ βέβαια πὼς οἱ Φράγκοι ἀγαπᾶνε λίγο-πολὺ τὰ πέρπυρα. Ἀρχόντοι εἶναι, δὲ μπορῶ νὰ πῶ, ἀνάγκες ἔχουν, κόσμο πολὺ τρέφουνε γύρω τους, πῶς νὰ κάνουν! Ἂν δουλέψει ὁ βιλάνος, θὰ φᾶνε κι αὐτοί, ἀλλιῶς ποιὸς θὰ τοὺς θρέψει; Δουλειὰ δική τους εἶναι, βλέπεις, μονάχα ὁ πόλεμος. Μὲ τὴν πεῖνα ὅμως ποὺ ἔπεσε τώρα στερνὰ στοὺς βιλάνους καὶ μὲ τὸ θανατικό, στενέψανε τὰ πράματα στὸ Μοριά, στενέψανε καὶ γιὰ τοὺς ἀρχόντους. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ τοὺς βοηθήσουμε...

— Νὰ τοὺς βοηθήσουμε ἐμεῖς, οἱ φτωχοί; σάστισε ὁ Ζερβοχέρης.

—Ὁ λόγος τὸ λέει! ἔκανε γελώντας ὁ Δανιήλ. Δὲν τὄπε καὶ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ νὰ βοηθᾶμε ἀλλήλους; Δὲν κάνει ἐξαίρεση γιὰ τοὺς Φράγκους... Λοιπόν, αὔριο ποὺ θὰ πάω στὸν καστελλάνο, — ἄκου ποὺ σοῦ λέω — θὰ μ' ἀκούσει πιὸ καλοδιάθετα ἂν μὲ ἰδεῖ νὰ κρατάω στὰ χέρια μου κ' ἕνα τσουπωτὸ σακκοῦλι. Τὸ χρυσάφι, Ζερβοχέρη μου, κελαϊδάει ὄμορφα, γλυκά, ἔχει φωνὴ ἀηδονίσια...

Ὁ κάπελας κατάλαβε. Πολλὲς φορὲς ἴσαμε τώρα εἶχε τύχει νὰ πιάσουν οἱ Φράγκοι βουργησέους, μὲ κάποια τάχα ψευτοκατηγόρια φανερὴ καὶ τὸν κρυφὸ σκοπὸ μονάχα νὰ τοὺς ἀπολύσουν μόλις οἱ δικοί τους θὰ τὸ ἔπαιρναν ἀπόφαση νὰ τοὺς ἀγοράσουν. Ὅμως, στὶς τέτοιες φορές, γυρεύουν πολλὰ οἱ Φράγκοι, καὶ γιὰ βουργησέους ἀκόμα πάρα πολλά.

— Πῶς θὰ βροῦμε τὸ χρυσάφι; στέναξε.

— Γιὰ νὰ τὸ βροῦμε ἀπὸ δικά μας, οὔτε λόγος νὰ γίνεται, συμφώνησε κι ὁ Δανιήλ. Ἕνας τρόπος ὑπάρχει μονάχα: Νὰ τὸ δανειστοῦμε.

— Κι ἀπὸ ποιόν; Ποιὸς δανείζει βιλάνους, παπά μου!

—Ἔχω μιὰν ἰδέα ἐγὼ ποὺ σοῦ μιλῶ. Μὰ τὸ πράμα δὲν εἶν' εὔκολο, νὰ τὸ ξέρεις ἀπὸ τώρα.

Κ' ἐξήγησε τὸ σχέδιό του. Εἴτανε στὴν Καλαμάτα, φερμένος ἀπὸ λίγον καιρό, κάποιος ἐμπορευόμενος ξενομερίτης, Βενετσάνος. Ὁ Ζερβοχέρης δὲ μποροῦσε νὰ τὸν ξέρει γιατὶ στοὺς δρόμους δὲν ἔβγαινε ποτὲ σχεδόν. Τὸν ἔλεγαν ἀμύθητα πλούσιο. Κλεισμένος στὸ σπίτι του, ἐκεῖ πάνω, στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου, διεύθυνε μ' ἀνθρώπους ἐμπιστικούς του, ποὺ πηχαινόρχονταν νύχτα-μέρα, τὶς δουλειὲς μιᾶς ἀπὸ τὶς μεγάλες, καθὼς λέγανε, τράπεζες τοῦ Μοριᾶ. Σ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ πᾶνε καὶ γιὰ τὰ λύτρα τῶν δυὸ Σλαύων. Μονάχα ποὺ καὶ πάλι τὸ πράμα δὲ θὰ εἴτανε τόσο εὔκολο, γιατὶ οἱ πλούσιοι, καὶ μάλιστα οἱ τραπεζίτες, δὲ δανείζουν λεφτὰ ἂν δὲ σιγουρευτοῦνε πρῶτα ὄχι πιὰ γιὰ τὸ κεφάλαιο μὰ καὶ γιὰ τὸν τόκο. Κ' εἶναι βαρὺς ὁ τόκος ποὺ ζητᾶνε οἱ τραπεζίτες, πολὺς βαρύς.

— Λοιπόν; ρώτησε ἱδρώνοντας ὁ Ζερβοχέρης.

— Λοιπὸν ἐμεῖς δὲ μποροῦμε νὰ δώσουμε γιὰ τὸ δάνειο ἐγγύηση χτήματα, πραμάτεια ἢ χρυσαφικά, καθὼς τὴ δίνουν οἱ βουργησέοι. Μπορεῖ, Θεὸς τὸ ξέρει, νὰ μᾶς γυρέψουν κάτι ἄλλο...

— Σὰν τί ἄλλο;

Κόμπιασε ὁ παπα-Δανιήλ, σηκώθηκε καὶ βάλθηκε νὰ σκαλίζει μὲ τὰ δάχτυλά του τὰ γένεια του. «Ἀλήθεια, σὰν τί ἄλλο», μουρμούριζε κοιτάζοντας στυλὰ τὸ τραπέζι μὲ τὸ μάτι ἀφαιρεμένο, σὰν τί ἄλλο;»

Βαρειὰ σιωπή, στενάχωρη, ἔπεσε ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἄντρες. Μιὰ πεταλούδα ἄσπρη εἶχε μπεῖ ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παραθύρι, ποὺ ἔβλεπε στὸ περιβολάκι τοῦ Δανιήλ, καὶ χοροπηδοῦσε ἀκατάστατα στὴν κάμαρα, μεθυσμένη ἀπὸ ἥλιο. Γρύλισε ἔξω τὸ μαγγάνι τοῦ πηγαδιοῦ ποὺ τὸ γύριζε ἀργά, ἀγκομαχώντας, ἡ ἀδερφὴ τοῦ παπᾶ, ἡ Μπίλιω. «Ἀλήθεια, σὰν τί ἄλλο;» μουρμούριζε ὁ γεροντάκος ἐπίμονα ψαχουλεύοντας τ' ἀσημωτὰ γένεια του μ' ἀμηχανία. Τέλος, ἀλλάζοντας ὕφος, καὶ σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό του:

—Ὄχι, ὄχι, δὲν πρέπει νὰ πᾶμε, ἔκανε ζωηρά. Θεὸς ξέρει τί θὰ μᾶς γυρέψει! Καὶ καθὼς ὁ Ζερβοχέρης τὸν κοίταζε μ' ἀγωνία,—Ἄφησε, ἄφησε, θὰ πάω πρῶτα στοὺς Φράγκους ἐγώ, εἶπε, νὰ μάθω πόσα θὰ χρειαστοῦν.

Κ' ἔσπρωξε ἀπὸ τὸν ὦμο, φιλικά, τὸν κάπελα κατὰ τὴν πόρτα.

Στὸ κατώφλι, ὁ Ζερβοχέρης κοντοστάθηκε.

— Νὰ τοὺς μαζέψω, ρώτησε ἄτολμα, νὰ πᾶμε ὅλοι μαζί;

— Ποιούς;

— Τοὺς συντρόφους, τοὺς βιλάνους.

Στάθηκε συλλογισμένος ὁ παπάς.

— Νὰ σοῦ πῶ δὲν εἶναι κακὴ ἰδέα... Ὅμως ὄχι στοὺς Φράγκους, ὄχι! Δὲν τοὺς ἀρέσει νὰ βλέπουν πολλοὺς μαζί. Ὕστερα ἀπὸ τοὺς ξεσηκωμούς, καταλαβαίνεις... Ἂν χρειαστεῖ, θὰ πᾶμε ἔτσι καθὼς τὸ λὲς στὸν ξενομερίτη ποὺ σοῦ εἶπα, ἢ κάπου ἀλλοῦ.

Ὁ Ζερβοχέρης κατέβηκε ἕνα σκαλοπάτι.

—Ὁ Νικόλας ὁ Μαῦρος, ἔκανε γυρίζοντας, αὐτὸς δὲ μπορεῖ νὰ κάνει τίποτα στὴν ἀνάγκη, σὰν τοῦ προσπέσουμε;

Ὁ Νικόλας ὁ Μαῦρος εἶταν ἀπὸ τ' ἀρχοντολόϊ τὸ ρωμέϊκο τῆς Καλαμάτας, μὰ εἶχε δηλώσει πίστη στοὺς Φράγκους, ἔγινε ἄνθρωπός τους, καθὼς οἱ Γκύζηδες, κ' οἱ Φράγκοι σ' ἀντάλλαγμα τοῦ ἔδωσαν ὀφφίκιο.

Ἡ φωτερὴ ὄψη τοῦ παπα-Δανιὴλ σκοτείνιασε.

—Ὄχι, ὄχι στὸ Μαῦρο! ἔκανε πεισματικά. Θὰ σοῦ πῶ ἐγώ, ἄφησε, θἄχεις μήνυμά μου ἴσαμε τὸ βράδυ.

Τοῦ φίλησε τὸ χέρι ὁ κάπελας κ' ἔφυγε σκεφτικός, μὲ τὴν ψυχὴ τυραγνισμένη ἀπὸ κάποιαν ἀόριστη ἀνησυχία.

Θὰ ἤθελε νἄτανε βολετὸ νὰ τρέξει τώρα ἀμέσως στοὺς γνωστούς του, συντρόφους καὶ φίλους, νὰ δώσει εἴδηση, ν' ἀνάψει φωτιά, νὰ τοὺς ξεσηκώσει. Ὁ τρόπος, ὁ σοβαρός, ὁ ἀσυνήθιστος, τοῦ παπα-Δανιὴλ σὰν ἄκουσε τὴν περιπέτεια τῶν πέντε βιλάνων, ἀντὶς νὰ τὸν καθησυχάζει, χειρότερα τὸν τάραζε. Καλὰ τὄχε φοβηθεῖ αὐτός, εἶταν ἄσχημη μπλεξιά. Ἂν οἱ δικοί τους δὲ βιάζονταν, ποιὸς ξέρει... Ἔβλεπε κιόλας ὁ κάπελας, μὲ τὴ φουντωμένη του φαντασία, τοὺς ἄμοιρους ριγμένους σ' ἕνα βαθὺ κατώγι, ἐκεῖ στὰ σκοτεινὰ λαγούμια τοῦ κάστρου, νὰ ρεύουν καὶ νὰ σαπίζουν γιὰ χρόνια στὰ σίδερα, δίχως ἐλπίδα γλυτωμοῦ.

Ὅμως ἡ ὥρα εἶταν περασμένη, μεσημέρι, τὸ μαγαζὶ μονάχο. Γύ-

ρισε τσακίζοντας, νὰ προκάνει τὴ δουλειά, κι ἀνέβαλε γιὰ τ' ἀπόγεμα τὴν ἄλλη του φροντίδα. Ὁ τσαγγάρης εἶταν ἐκεῖ, τὸν περίμενε. Ἀφανισμένος, μὲ τὸ στενόμακρο μοῦτρο του, ποὺ οἱ θέρμες τὸ εἶχανε λυώσει καὶ ξεράνει, κρεμασμένο, ἀπόμενε σωροβολιασμένος στὸν πάγκο νὰ κοιτάζει τὴν πόρτα μ' ἀνάβλεμμα ἐναγώνιο. Δὲν τοὺς γνώριζε προσωπικὰ αὐτὸς τοὺς πέντε ποὺ πιάσανε οἱ Φράγκοι, ὅμως ἡ συφορὰ ποὺ τοὺς βρῆκε, ἡ ὠμὴ σκηνὴ μπροστὰ στὸ κάστρο, ποὺ τὴν εἶδε μὲ τὰ μάτια του, τὸν εἴχανε συγκλονιστικὰ ἐπηρεάσει. Εἶχε ἔτσι πάντα του μιὰν ἀρρωστιάρικη εὐαισθησία στὶς ἀγριότητες ὁ Σεραφεὶμ ὁ τσαγγάρης, καὶ τὰ ξεχαρβαλωμένα ἀπὸ τὶς θέρμες νεῦρα του τινάζονταν, σφάδαζαν στὸ παραμικρὸ ἄγγιγμα.

— Τί ἀπόκανες; ρώτησε τρέμοντας, σὰ νὰ φοβόταν τὴν ἀπάντηση ποὺ θὰ λάβει ἀπὸ τὸν Ζερβοχέρη.

— Τίποτα, δὲν ἔχω καιρὸ τώρα γιὰ κουβέντες. Μόνο νὰ τρέξεις ἐσὺ νὰ βρεῖς τὸ φίλο μου, τὸ εὐγενικόπουλο, καὶ νὰ τοῦ πεῖς πὼς εἶναι χρεία νὰ τὸ ἰδῶ τὸ γρηγορότερο. Κ' ὕστερα νὰ πᾶς στοὺς ἄλλους, τοὺς δικούς μας, νὰ τοὺς συνάξεις ὅλους στὸ σιδεράδικο. Ἀκοῦς; ὅλους. Ὅσους βρεῖς περισσότερους! Κατὰ τὰ λυχνανάματα, θἄρθῶ κ' ἐγώ. Αὐτὸ νὰ κάνεις, τσαγγάρη, κατάλαβες; Σῦρε τώρα, τρέχα!

Ὁ τσαγγάρης, ποὺ ἀναγνώριζε στὸν Ζερβοχέρη σημαντικὴ ὑπεροχή, σηκώθηκε ὑπάκουος καὶ ξεκίνησε βιαστικὸς νὰ κάνει τὸ θέλημα ποὺ τοῦ ἀνάθεσαν.

Νωρὶς τ' ἀπομεσήμερο, ἔμαθε κι ὁ Σγουρὸς τὸ περιστατικὸ ποὺ εἶχε λάχει στοὺς πέντε βιλάνους. Τὸ ἔμαθε πρῶτα ἀπὸ τὸν Σάββα τὸ ζευγά, γιατί, αὐτόν, εἶχε προλάβει κιόλας καὶ τὸν εἶδε ὁ ἴδιος ὁ Ζερβοχέρης. Τὸ μεσημέρι δὲν εἶχε πάει καθόλου στὴν κάμαρά του ὁ Σγουρός, ὁ τσαγγάρης ἄδικα τὸν περίμενε κόβοντας βόλτες νευρικὰ μπροστὰ στὴν αὐλόπορτα τοῦ πανδοχείου. Βρῆκε ὅμως τοὺς ἄλλους ὁ Σεραφείμ, σὰν ἀπελπίστηκε ἀπὸ τὸν Σγουρό, ἔτρεξε στὸ ραφτάδικο τοῦ Ἀρτέμη, ἀπὸ κεῖ στὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου, κ' ὕστερα πῆρε συνέχεια ὅλους τοὺς ἄλλους.

Τὸ μαντᾶτο ποὺ κουβαλοῦσε λαχανιασμένος ὁ τσαγγάρης πετοῦσε ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα, ἀπὸ μαγαζὶ σ' ἐργαστῆρι κι ἀπὸ ἐργαστῆρι σ' αὐλή, κι ἀπὸ κεῖ, ἔξω, πέρα, στὰ χωράφια, χωρὶς ὅμως νὰ κάνει βέβαια σ' ὅλους τὴν ἴδια ἐντύπωση, τὴν κεραυνόβολη ποὺ εἶχε εὐχηθεῖ ὁ Ζερβοχέρης. Τέτοια περιστατικὰ εἶτανε παραπάνω ἀπὸ συχνά, καθημερινὰ πές, καὶ μάλιστα τώρα τελευταῖα. Ὅλοι δίχως ἐξαίρεση ὡστόσο ἔδιναν ὑπόσχεση πὼς θὰ πᾶνε τὸ βράδυ χωρὶς ἄλλο στὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου. Ἡ προσταγὴ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὰ δυὸ ἀδέρφια, κάπελα ἢ σιδερᾶ, εἶτανε πάντα σεβαστή, εἶδος διαταγῆς προεστοῦ, κ' ἡ ἀλληλεγγύη ἀναμεταξὺ στοὺς βιλάνους τῆς Καλαμάτας, μικροπουλητάδες, τεχνίτες, ἐργατικούς, ξωμάχους, πολὺ προχωρημένη. Κάμποσην ὥρα προτοῦ σκοτεινιάσει, ἄρχισαν νὰ σφαλᾶνε τὶς πόρτες τους, νὰ παρατᾶνε ὁ ἕνας τὸ σφυρί, ὁ ἄλλος τὸ σουβλί, ὁ τρίτος τὴν ἀξίνα, καὶ νὰ ξεκινᾶνε γιὰ τοῦ Τιμόθεου.

Ὅταν ὁ ἥλιος βασίλεψε, εἶταν ὅλοι τους συναγμένοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ΄

NEXUM SE DARE

ΙΤΑΝΕ καμμιὰ πενηνταριὰ νοματέοι, οἱ περισσότεροι ἄντρες φημένοι, λιγοστοὶ γέροι, τρεῖς - τέσσερις γυναῖκες, οἱ δυὸ μὲ τὰ μωρὰ στὴν ἀγκαλιά. Τὸ σιδεράδικο εἶχε γεμίσει, ὅμως ἀκόμα δὲν εἴχανε στρωθεῖ χάμου, σταυροπόδι, καθὼς τὸ συνήθιζαν. Στέκονταν ὀρθοὶ ἢ ἀκουμπισμένοι στοὺς τοίχους, μπουλούκια - μπουλούκια, καὶ σιγοκουβέντιαζαν. Κάμποσοι ἀπὸ δαύτους δὲν εἴχανε κὰν βγάλει τὴν ποδιὰ τῆς δουλειᾶς. Τὰ χέρια τους εἴτανε λερά, βαρειά, ἀποσταμένα ἀπὸ τὸ μεροδοῦλι.

Βασίλεψε ὁ ἥλιος καὶ τότε τὸ καμίνι τοῦ σιδερᾶ ἔφεξε λαμπαδιάζοντας στοὺς ἀσοβάτιστους πέτρινους τοίχους. Ὅμως ὅσο προχωροῦσε ἡ ὥρα, ἡ σκιὰ βάραινε, στοιβαζόταν ἀσβολερὴ στὶς γωνιές. Ξεχύθηκαν λοιπὸν καὶ στὸ δρόμο, γιὰ νὰ βλέπουν, νὰ βλέπονται, σὰν ἄνθρωποι ἀμάθητοι ποὺ εἴτανε νὰ ζοῦνε τὶς νύχτες, στὸ σκοτάδι. Κάποιος ὡστόσο εἶπε πὼς εἶναι ἀπρονόητο νὰ μυριστοῦν τὴ σύναξη οἱ Φράγκοι. Ἄρχισαν ἔτσι νὰ ξαναμπαίνουν στὸ σιδεράδικο, ἄναψαν ἕνα δαυλό, ποὺ μοσκοβόλησε ζεστὸ ρετσίνι, ὕστερα δεύτερο, τοὺς μπήξανε στοὺς ἁρμοὺς τοῦ πέτρινου τοίχου καί, κουρασμένοι ἀπὸ τὴν ἀπαντοχή, νυσταγμένοι ἀπὸ τὸν κόπο τῆς ἡμέρας, πιάσανε τώρα νὰ στρώνονται χάμου, στὸ κοπανισμένο χῶμα, ν᾽ ἀγκαλιάζουν τὰ γόνατά τους καὶ νὰ χασμουριῶνται βαριεστημένα, γλαρώνοντας.

Τὸ κέρκετο πέρασε στὸ δρόμο μὲ βῆμα ἀκατάστατο καὶ βαρύ, κλαγγὴ ἀπὸ σπάθες, λόγχες, σκουτάρια. Ὅλοι κρατήσανε τὴν ἀνάσα τους. Ἡ νύχτα εἴτανε χλιαρή, ἀνοιξιάτικη, κάτω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο, στὴ φαρδειὰ χαραμάδα, ἔβλεπες τὸ φεγγάρι νὰ προσμένει ρεμβό. Ὁ σιδερὰς παράτησε τὴ βαρειὰ κι ἄφησε τὸ καμίνι νὰ σβήσει. Δὲν ἔπρεπε οἱ Φράγκοι νὰ ξέρουν πὼς ἐκεῖ μέσα ξαγρυπνᾶνε βιλάνοι. Κάλλιο νὰ νομίζουν πὼς ὁ σιδερὰς πλάγιασε ἀπόψε νωρίς. Ἂν εἶχε κανένας τους παραγγελιὰ νὰ δώσει ἢ νὰ γυρέψει, ἂς περάσει αὔριο, μὲ τὴν ἡμέρα.

Ἀργοπορημένος ἦρθε ὁ Ζερβοχέρης, καθὼς τὸ εἶχε πεῖ. Ἦρθε μὲ τὴν ἀκολουθία του, τὸ ράφτη, τὸν τσαγγάρη καὶ τὸ ζευγά, σὰν ἀληθι-

νὸς ἄρχοντας τῆς πλέμπας ποὺ εἶταν. Στὸ κατῶφλι ὅμως τοῦ σιδεράδικου, ἀναγκάστηκε ψυχόρμητα νὰ παρατήσει τὸ ἡγεμονικό του ὕφος. Ἐδῶ ἄρχιζε τὸ βασίλειο τοῦ πρεσβύτερου, τοῦ σιδερᾶ. Μπῆκε λοιπὸν ἀδέξιος, γεμᾶτος ἀμηχανία, μὲ τὰ μάτια λοξογυρισμένα ἀνήσυχα κατὰ τὴ μεριὰ τοῦ Τιμόθεου, μὰ καὶ φουσκώνοντας σύγκαιρα τὰ στήθια του γιὰ νὰ ξιπάσει τοὺς συντρόφους.

Στάθηκε μὲ κάποια δυσφορία κρυφὴ δίπλα στ᾽ ἀμόνι, εἶδος θέση ἐπίσημη, ἔβαλε τὶς παλάμες στοὺς γοφούς του, ὕστερα στὴ μέση του, τὶς ξανάφερε στοὺς γοφούς του, ἀναδεύτηκε στενόχωρα, καὶ τέλος, κοιτάζοντας γύρω - γύρω τοὺς βιλάνους ποὺ εἴχανε ζυγώσει καὶ πρόσμεναν σωπαίνοντας, μίλησε:

—Ἀδέρφια, εἶπε, σᾶς φωνάξαμε ἀπόψε ἐδῶ γιὰ νὰ σᾶς δώσουμε ἕνα μαντᾶτο. Κι οὔτε νομίσαμε πὼς ἔχουμε τὸ λεύτερο νὰ σᾶς τὸ κρύψουμε γιατὶ ὅλοι, ἔτσι κι ἀλλιῶς, θὰ τὸ μαθαίνατε, ἀφήνω ποὺ πολλοὶ θὰ τὄχετε μάθει κιόλας. Μιλάω σωστά; Λοιπὸν τὸ μαντᾶτο ποὺ λέω εἶναι σπουδαῖο γιὰ ὅλους μας, γιατὶ ὅσο κι ἂν πεῖς πὼς εἴμαστε οἱ βιλάνοι ἀδύναμοι, ἅμα συνταχτοῦμε πολλοὶ μαζὶ καὶ δύναμη περισσότερη ἀποχτοῦμε ἀπὸ τὸν καθένα μας χωριστά, καὶ γνώση. Ἔτσι λέω ἐγὼ μὲ τὸ μυαλό μου... Ἀμ᾽ τάχα τί διάφορο ἔχει ὁ βιλάνος ποὺ ἱδρωκοπάει μερονυχτὶς σκυμμένος στὴ δουλειά; Πάλι μεγάλος εἶναι ὁ Πανάγαθος ἅμα τὸν βοηθήσει νὰ ταΐζει τὴ φαμίλια του, ν᾽ ἀνάψει ἕνα κούτσουρο τὸ χειμώνα στὸ τζάκι, νὰ βάλει κάνα βαγένι κρασὶ σὲ μιὰ γωνιά, γιὰ τὴ χαρὰ καὶ τὴ λύπη ποὺ λέει ὁ λόγος. Μὰ τὸν περισσότερο καιρὸ ὁ βιλάνος παλεύει ἄχαρα γιατὶ οὔτε ἕνα χερόβολο σανὸ δύναται νὰ βάλει στὴν πάντα γιὰ τὰ ζωντανά του, οὔτε ἕνα σπειρὶ σιτάρι γιὰ τὰ παιδιά του, οὔτε σὰν κλείσει τὰ μάτια του ἀφήνει τίποτα πίσω, μόνο ἡ γυναίκα του, σὰν εἶναι ζωντανός, τὸν χουγιάζει ποὔναι τάχα ἀνεπρόκοπος, καὶ σὰν σφαλήσει τὰ μάτια του τὸν κλαίει, ποὺ τὸν εἶχε στήριγμα. Ὅμως ἄμοιρη καὶ συφοριασμένη εἶναι καὶ τούτη πές, γιατὶ ἡ γυναίκα δίχως τὸν ἄντρα δὲν κάνει οὔτε μιλιαρέσι, καὶ τὸ χωράφι ξεραίνεται, καὶ τ᾽ ἀλέτρι δὲν ἔχει μπράτσο νὰ τὸ δουλέψει, καὶ τὰ βυζανιάρικα κράζουν γυρεύοντας ψωμί, κι ὁ ἀφέντης ὁ Φράγκος ξαποστέλνει τοὺς ἀρματωμένους του νὰ σοῦ πάρουν τὸ ὑστέρημα, κι ὁ κόσμος ἔχει βάσανα, κι ἄσ᾽ τα, καλύτερα ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν ἀναθυμᾶται...

Σταμάτησε νὰ πάρει ἀνάσα. Εἶχε μπλέξει ἀξεδιάλυτα στὴ μακρυά του τὴν περίοδο, γι᾽ ἀλλοῦ ξεκίνησε κι ἀλλοῦ βρέθηκε. Κοίταξε γύρω του μ᾽ ἀγωνία, μὲ τὸν πανικὸ στὰ μάτια ποὺ τοῦ εἶταν γνώριμος ὅταν δὲν κατάφερνε κάτι. Δυὸ - τρία μοῦτρα ἐδῶ - ἐκεῖ τὸν κοιτάζανε γελώντας χαζά, ἄφωνα. Τ᾽ ἄλλα εἴτανε σκυθρωπά, καμπόσα ἀνάμεσά τους δείχνανε δυσαρεστημένη ἀπορία κ᾽ ἕνα ἢ δυὸ τοῦ φάνηκαν μάλιστα ἐχθρικά. Ἀποφασισμένος καθὼς εἶταν ὡστόσο, χτύπησε τὴ γροθιά του στ᾽ ἀμόνι καὶ τέντωσε τὸ κορμί του προκλητικά.

—Ὄχι, ὅποιος ἔχει δεύτερη γνώμη νὰ μοῦ τὴν πεῖ! βροντοφώνησε, κ᾽ ἐγὼ παίρνω μπροστά σας ὅρκο νὰ μὴν τονε βαρέσω! Ὅμως θέλω πρῶτα νὰ μοῦ πεῖτε ἂν εἴχανε τάχα δίκιο σήμερα οἱ ἀφεντάδες οἱ Φράγκοι ποὺ πιάσανε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κυλήσανε κατὰ γῆς καὶ τὸν πατήσανε στὸ λαιμὸ καὶ τὸν χτυπάγανε κλωτσιὲς ὁλοῦθε ἔτσι ποὺ νὰ

φτύσει αἷμα ὁ συφοριασμένος, καὶ τὸν ἔβαλαν ὕστερα στὰ σίδερα καὶ χίλια - δυὸ ἄλλα ἀκόμα κάνανε ποὺ δὲν πάει ἡ γλώσσα μου νὰ τ' ἀνιστορήσω. Καὶ πιάσανε μαζὶ τὸ γέρο τὸν πατέρα του κι ἀκόμα τρεῖς Ρωμιούς. Ὁ Θεὸς νὰ φυλάει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ ἄδικο γιατὶ εἶναι μεγάλη ἁμαρτία καὶ πληρώνεται στὴ ζωὴ ἐτούτη καὶ στὴν ἄλλη, νὰ τὸ ξέρετε! Ἐγὼ ρώτησα τὸν παπα - Δανιὴλ ποὺ εἶναι πολύξερος ἄνθρωπος καὶ διαβασμένος καὶ μοῦ τὄπε κι αὐτὸς πὼς εἶναι ἄδικο, μεγάλο ἄδικο. Ἀμὴ τότες τί νὰ ποῦμε ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ποὺ εἴμαστε ἀδέρφια τους καὶ ξέρουμε τὸν καϋμό τους, κι αὔριο μπορεῖ νὰ πάθουμε τὰ ἴδια καὶ χειρότερα, Θέ μου φύλαγε τὸν κόσμο...

Ἔτσι μίλησε ὁ Ζερβοχέρης καὶ μίλησε ἀκόμα γιὰ ὥρα πολλή, εἶπε γιὰ τὰ πάθη τῶν Ρωμιῶν καὶ γιὰ τὴν ἀπονιὰ τοῦ Φράγκου, γιὰ τὰ δίσεχτα χρόνια ποὺ πέσανε, γιὰ τὴν ἀγάπη ποὺ προστάζει τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ τὸ χρέος ποὺ ἔχουν οἱ φτωχοὶ νὰ βοηθᾶνε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἡ ὁμιλία του εἶταν ἄρρυθμη, καθὼς ἡ ψυχή του ποὺ εἶχε φουρτουνιάσει, μιὰ φούσκωνε μ' ἀγανάχτηση φοβερὴ καὶ μιὰ ξέπεφτε σὲ βαρὺ παράπονο, πνιγμένο. Τὸν ἄκουγαν ἐκεῖνοι περίεργοι, χωρὶς νὰ μποροῦν ἀκόμα νὰ μαντέψουν ποῦ πάει νὰ καταλήξει. Πολλοὶ ἀπὸ δαύτους, δίχως νὰ μπαίνουνε βαθύτερα στὴν οὐσία τῆς στιγμῆς, ἀπολάβαιναν ἀσύνειδα τὸ ἀσυνήθιστο περιστατικὸ ποὺ τοὺς εἶχε λάχει ἀπόψε ἐδῶ, στέκονταν νὰ τὸν κοιτάζουν ἄπληστα, μὲ στόμα μισανοιχτό, χαίρονταν τὴ συντροφικὴ γύρω σύναξη καὶ κρυφά, μέσα τους, γιορτάζανε γιὰ τὸ πανηγύρι. Ὅμως αὐτός, ἀνήσυχος διπλά, χωρὶς νὰ παύει νὰ μιλάει, ἔρριχνε κάθε τόσο ματιὲς ἀνυπόμονες στὴν πόρτα. Ὁ παπα - Δανιὴλ δὲν τοῦ εἶχε μηνύσει ἀκόμα, καθὼς τὸ εἶχε ὑποσχεθεῖ. Τί ἔκανε ὅλο τ' ἀπόγεμα; Ἄδηλο. Σπίτι του δὲν εἶταν, ἡ Μπίλιω ἀνάλαβε νὰ τὸν εἰδοποιήσει πὼς οἱ βιλάνοι θὰ τὸν προσμένανε τὸ βράδυ πιὰ στὸ σιδεράδικο. Δὲν ξεμπέρδεψε ἄραγε ἀκόμα μὲ τοὺς Φράγκους;

— Πᾶνε χρόνια πολλά, εἶπε ὁ κάπελας σφουγγίζοντας μ' ἀνάστροφο χέρι τὸ ἱδρωμένο μέτωπό του, ποὺ ὁ τόπος τοῦτος εἶτανε λεύτερος, καθὼς μᾶς λένε οἱ παλιότεροι. Ξένος δὲν εἶχε πατήσει τὸ χῶμα τοῦ Μοριᾶ, στὶς ράχες τῶν βουνῶν μας δὲν ἔβλεπες κάστρα. Ὁ βιλάνος, ποὺ λέτε σύντροφοι, εἴτανε τότες ἀφέντης στὸ χωράφι του, δούλευε τὴ γῆς, τὴν πότιζε μὲ τὸν ἱδρῶτα του, ὅμως κ' ἐκείνη τὸν ἔτρεφε, αὐτὸν καὶ τὴ φαμίλια του, καὶ τὰ ζωντανά του. Χαρὰ Θεοῦ εἶταν ὁ Μοριάς, βλογημένος τόπος! Καὶ νά σου μαύρη μέρα! ἔρχονται οἱ Φράγκοι ἁρματωμένοι, σηκώνουνε πόλεμο, στήνουνε σέντζια στενὰ στὶς πολιτεῖες, κουρσεύουν τὰ χωριὰ μὲ φωτιὰ καὶ μὲ σίδερο, πατᾶνε τὸ Ρωμιὸ στὸ σβέρκο. Αὐτὴ εἶναι ἡ κουγκέστα ποὺ τὴ λένε κι ἀπὸ τότες ὁ τόπος μας δὲν εἶδε καλό. Πρόσεξες τ' ἄλογο σὰν τὄχεις ἀμολυτό, πῶς εἶναι ζωηρὸ καὶ μὲ σπιθᾶτο μάτι, κι ἅμα τοῦ περάσεις τραχηλιά, τὸ ζέψεις σὲ μαγγάνι, πῶς σκύβει τὸ λαιμό του τὸ κακορίζικο κι ἀγκομαχάει καὶ ρεύει; Ἔτσι κι ὁ Ρωμιός. Ξωμάχος στὸν κάμπο εἴτε στὸ βουνό, δουλευτὴς στὴν πολιτεία, μὲ πριβιλέτζιο εἴτε δίχως πριβιλέτζιο, βιλάνος μένει πάντα κι ὅ,τι κι ἂν πιάσει στὸ χέρι του γίνεται στάχτη, κι ὅ,τι βγάλει μὲ τὸν ἱδρῶτα του δὲ φτουράει. Γιατὶ τὸ ψωμὶ τῆς σκλαβιᾶς εἶναι πικρό, δὲ θρέφει τὰ σπλάχνα τοῦ ἀνθρώπου, ἀδέρφια!

— Τέτοιο εἴταν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, εἶπε ἀναστενάζοντας ἕνας ἀπὸ τὸ σωρό, μαραγκὸς τὸ ἐπάγγελμα, μὲ μάτια κόκκινα ποὺ ὁλοένα τρέχανε νερό.

— Τὸν καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὴν κουγκέστα, λέει ἕνας ἄλλος, στὸ Μοριὰ βασίλευε κάποιος βασιλιὰς ποὺ εἶχε παλάτι μαρμαρένιο, ἐκεῖ ψηλά, σὲ κορφοβοῦνι τῆς Μεσαρέας, κ' εἶχε τὸ παλάτι ἑφτὰ πόρτες μαρμαρένιες, καὶ στὶς ἑφτὰ πόρτες φύλαγαν ἑφτὰ δράκοι θεόρατοι.

— Λοιπόν; λοιπόν; ρώτησαν ἄπληστα κάτι γυναῖκες κι ἀναδεύτηκαν νὰ τὸν ζυγώσουν τεντώνοντας τὰ μάτια τους, σπρώχνοντας μὲ τὸν ἀγκῶνα τοὺς διπλανούς, ν' ἀνοίξουν δρόμο.

Ὅμως ὁ Ζερβοχέρης ὀργισμένος, θὲς γιατὶ τοῦ πήρανε τὴ μιλιὰ ἀπὸ τὸ στόμα, θὲς γιατὶ στ' ἀλήθεια μέσα του ἀποδοκίμαζε τὸ φαντασιοκόπημα, σήκωσε τὴ γροθιά του κ' ἔβαλε φωνή:

— Πᾶψτε μωρέ! θρασίμια, χαζοκούταβα! Σώνουν τὰ παραμύθια! Σώνουν, π' ἀνάθεμα τὴ φύτρα σας! Ἔτσι θὰ κοιμόσαστε πάντα;

Σώπασαν καὶ τὸν κοίταζαν ἀπορημένοι, μὲ κάποιο σεβασμό.

— Μὲ τὸ συμπάθειο, κυρ-Παντελῆ, ἔκανε ὁ προσβλημένος, δὲν εἶναι παραμύθια αὐτὰ ποὺ λέω.

— Παραμύθια εἶναι μωρέ, κι ὅποιος δὲν τὸ πιστεύει θὰ τοῦ ἀνοίξω ἐγὼ τὸ καύκαλο μὲ μιὰ σφοντυλιὰ νὰ φύγουν οἱ καπνοί, νὰ ξαρρωστήσει, νά!

Σώπασαν καὶ σκύψανε τὰ κεφάλια τους. Κι ὁ σιδεράς, ποὺ μέσα του καμάρωνε πάντα τὴ δύναμη, ἀνάσανε βαθιά, μὲ καμάρι γιὰ τὸ μικρότερό του, στύλωσε τὸ στρογγυλό του τὸ κεφάλι καὶ τοὺς κοίταξε γύρω μὲ τὸ μοναδικό του μάτι ποὺ ἔλαμπε θριαμβικά.

— Μᾶς φώναξες νὰ συναχτοῦμε ἀπόψε ἐδῶ, Ζερβοχέρη, ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ τραχειὰ ἀπὸ πέρα, στὸ βάθος τοῦ σιδεράδικου. Τί μᾶς θέλεις;

Τὰ μάτια τοῦ κάπελα ἄναψαν

— Τί σᾶς θέλω; Τὸ ρωτᾶς; βρόντηξε. Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ ρωτάει; Θέλω νὰ τὸν ἰδῶ!...

Ζαρώσανε μουδιασμένοι, ἐνῶ ἐκεῖνος σηκωνότανε στὰ νύχια καὶ πάσχιζε νὰ ξεχωρίσει τὸν αὐθάδη.

— Ἐγὼ εἶμαι, δές με, εἶπε ἀτάραχα ἡ φωνὴ κ' ἕνας κοντὸς στραβοκάνης, μὲ τετράγωνους ὤμους καὶ σφιχτὸ κορμί, φάνηκε νὰ παραμερίζει τοὺς διπλανούς του γιὰ νὰ προχωρήσει.

— Χμ, ἐσύ 'σαι, Μάρκο; ἔκανε ἡμερωμένος κάπως ὁ Ζερβοχέρης. Καλά, θὰ σοῦ τὸ πῶ λοιπόν. Σᾶς θέλω νὰ βοηθήσετε γιὰ νὰ γλυτώσουμε τοὺς πέντε δικούς μας.

— Καὶ πῶς νὰ βοηθήσουμε; τί μποροῦμε ἐμεῖς;

— Πολλὰ μποροῦμε! βρουχήθηκε ὁ κάπελας χτυπώντας πάλι τὴ γροθιά του στ' ἀμόνι ποὺ ἔμεινε βουβό.

Καὶ τοὺς ἐξήγησε μὲ λίγα λόγια, μπερδεμένα κι αὐτά, τὴν πρόταση τοῦ παπα-Δανιήλ. Στὴν Καλαμάτα εἶχε ἔρθει, δὲν πάει πολὺς καιρός, νὰ καθήσει ἕνας ξενομερίτης Βενετσάνος, μὲ χρῆμα πολύ. Αὐτὸς μπορεῖ νὰ δώσει τὰ πέρπυρα, ὅσα πέρπυρα θὰ γυρέψουν οἱ Φράγκοι γιὰ λύτρα. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ συναχτοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ νὰ πᾶνε

νὰ παρακαλέσουν τὸν τραπεζίτη. Ὁ Βενετσάνος θὰ τοὺς πεῖ βέβαια πὼς θέλει κάτι γιὰ ἐγγύηση, νἆναι σίγουρος δηλαδὴ πὼς θὰ τὰ ξαναπάρει πίσω τὰ λεφτά του. Κι αὐτοὶ θὰ τὸ δώσουν, δίχως δεύτερη κουβέντα θὰ τὸ δώσουν, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ κιβιτάνου τὰ φυλακισμένα τους ἀδέρφια.

— Δὲν εἶν' ἀδέρφια μας οἱ δυό, εἶναι Σλαῦοι, πετάχτηκε κάποιος.

— Τί λές, μωρέ!... Ποιὸ εἶναι τὸ θρασίμι ποὺ μιλάει ἔτσι;

Στὴ μεριὰ ποὺ εἶχε ἀκουστεῖ ἡ φωνὴ ἔγινε ἕνα στρίμωγμα κι ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶχε μιλήσει τρύπωσε πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

— Κ' οἱ Σλαῦοι δὲν εἶν' ἀδέρφια μας; φώναξε ὁ Ζερβοχέρης ἀγριεμένος. Ὁ Χριστὸς ξεχώρισε τοὺς Σλαύους ἀπὸ τοὺς Ρωμιούς, μωρέ; Δὲν προσκυνᾶνε κ' οἱ Σλαῦοι Χριστό;

— Προσκυνᾶνε, προσκυνᾶνε, συμφώνησαν οἱ κοντινότεροι κουνώντας πειθήνια τὰ κεφάλια τους.

— Τὸ λοιπόν;

— Κι ἂν μᾶς γυρέψει ὁ Βενετσάνος τίποτις κακό;

— Σὰν τί κακὸ νὰ μᾶς γυρέψει;

— Νά, ἂν μᾶς γυρέψει νὰ πουλήσουμε τὴν ψυχή μας στὸν Τρισκατάρατο! Οἱ Βενετσάνοι δὲν εἶναι ὀρθόδοξοι σὰν τοὺς Ρωμιούς.

Ὁ Ζερβοχέρης βρέθηκε μπλεγμένος. Ὄχι πὼς τὸν παραδεχότανε αὐτὸς τὸν κίνδυνο νὰ πουλήσουν τὴν ψυχή τους, τέτοια πράματα δὲν τὰ πολυπίστευε πὼς γίνονται καθεμέρα. Ὅμως δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο ν' ἀποκριθεῖ, ἀπόμενε σαστισμένος ἀπὸ τὸ ἀναπάντεχο ρώτημα. Τέτοια σκέψη, ἀλήθεια, δὲν τοῦ εἶχε περάσει ἴσαμε τώρα ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Μὲ στόμα μισανοιχτό, πασχίζοντας κάτι νὰ βρεῖ γι' ἀπόκριση, στεκότανε νὰ τοὺς κοιτάζει κ' ἡ ἀγωνία τοῦ ἔπνιγε χειρότερα τὴ φωνή. Κιόλας ἐκεῖνοι, παρασυρμένοι ἀπὸ τὴν ἀντίρρηση, ἄρχιζαν νὰ μουρμουρίζουν συναμεταξύ τους, συμφωνοῦσαν πὼς τὸ πράμα εἴταν ἔτσι κι ἀλλιῶς ἐπικίνδυνο, πὼς δὲν ἄξιζε δὰ καὶ τὸν κόπο. Μερικοί, διορθώνοντας τὴν ἀόριστη ἀνησυχία ποὺ εἶχε σπείρει αὐτὸς ποὺ πρωτομίλησε, λέγανε πώς, τὸ λιγότερο, ὁ Βενετσάνος θὰ τοὺς γύρευε ν' ἀλλαξοπιστήσουν, ν' ἀπαρνηθοῦν τὴν ὀρθοδοξία καὶ νὰ παραδοθοῦν στὸ ἔλεος τῶν φραγκοκαλόγερων. Φρίκη κι ἀνατριχίλα τοὺς κυρίευε στὴ σκέψη τούτη. Κι ὁ Ζερβοχέρης ποὺ τόσο πάσχιζε, ποὺ εἶχε ἱδρώσει νὰ τοὺς φέρει στὰ νερά του, τοὺς ἔβλεπε τώρα νὰ λακίζουν, νὰ τοῦ ξεφεύγουν μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια σὰν τὸ νερό.

Πάνω σ' αὐτά, κάνει ἔτσι καὶ βλέπει τοὺς συναγμένους κοντὰ στὴν πόρτα νὰ παραμερίζουν, καὶ τὸν παπα-Δανιὴλ νὰ ἔρχεται κατὰ δῶθε δρασκελώντας μὲ τὰ μικρά του τὰ ποδάρια τοὺς καθισμένους χάμου βιλάνους ποὺ δὲν εἴχανε προλάβει νὰ σηκωθοῦν. Ἀνάσανε βαθιά, ἀνακουφισμένος, καὶ τὸ πρόσωπό του ἔλαμψε. Ἡ ἐλπίδα μεμιᾶς φούσκωνε πάλι μέσα του.

— Ἔλα, ἔλα! φώναξε τοῦ παπᾶ κουνώντας στὸν ἀέρα τὰ χέρια του. Ἔλα νὰ τοὺς πεῖς τί ἔχουν χρέος νὰ κάνουν.

Ζύγωσε ὁ παπα-Δανιὴλ καὶ στάθηκε μπροστὰ στὸν κάπελα. Τὸ πρόσωπό του ποὺ ἴσαμε τώρα, κατὰ τὸ συνήθειό του, χαμογελοῦσε, ξεζάρωσε ξάφνου κ' ἔγινε σοβαρό.

— Γιατί μιλᾶς ἔτσι στ' ἀδέρφια σου, Ζερβοχέρη; ἔκανε αὐστηρά. Ἔρχομαι νὰ σοῦ πῶ πὼς δὲν ἔχουν τίποτα νὰ κάνουν.

— Τίποτα;

Ὁ κάπελας ἀπόμεινε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό. Σούσουρο ἀποδοκιμαστικὸ γι' αὐτὸν ἁπλώθηκε γύρω.

— Τίποτα, ναί. Εἶδα τὸν κιβιτάνο.

— Καὶ λοιπόν;

— Λοιπὸν εἶναι μάταιο νὰ πασχίζουμε. Οἱ πέντε θὰ κρεμαστοῦν.

— Τί;

Ὅλοι πάγωσαν. Πίσω, στὸ σκοτεινὸ βάθος τοῦ σιδεράδικου, κάτι πνιγμένο σὰ λυγμὸς ἀκούστηκε, ὅμως ἡ προσοχὴ ὁλονῶν εἴτανε τόσο γυρισμένη στὸν παπά, ποὺ κανένας δὲ σκοτίστηκε νὰ κοιτάξει.

— Θὰ κρεμαστοῦν;... Καὶ γιατί; ρώτησε ἄφωνα, μὲ χείλη μουδιασμένα ὁ Ζερβοχέρης.

— Γιατὶ τὸ ξέχασες, οἱ Φράγκοι ὅμως τὸ θυμήθηκαν. Γιατὶ ὁ ἀδερφὸς τοῦ Σλαύου μαχαίρωσε στὴν Κεσφίνα, πάει ἐνάμισης τώρα χρόνος, ἕναν δικό τους, καβαλάρο. Κι ὁ κιβιτάνος, δὲν τοῦ βγάζεις ἀπὸ τὸ μυαλὸ πὼς οἱ Σλαῦοι ἔχουνε πάρει ὅρκο ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ νὰ πολεμᾶνε τοὺς Φράγκους.

Φῶς ἔγινε ξαφνικὸ στὰ μάτια τοῦ Ζερβοχέρη. Αὐτὸ εἴταν! Νά τί φοβότανε, δίχως κι ὁ ἴδιος νὰ τὸ καταλαβαίνει, ἀπὸ τὸ πρωΐ. Λοιπὸν ὁ Φεντὸρ ἔτρεχε κίνδυνο μεγάλο, καλὰ τὸ εἶχε νιώσει αὐτός. Κίνδυνο μεγάλο, καὶ μαζί του ὁ Πέτρος κ' οἱ τρεῖς Ρωμιοί. Σὰν ἄκουσε τὸν τσαγγάρη νὰ τοῦ φέρνει πρῶτος τὸ μήνυμα, κάτι σκοτεινὸ μέσα στὴν ψυχή του εἶχε ἀλαφιαστεῖ. Ἄθελα ὁ νοῦς του εἶχε γυρίσει στὸν ἄλλο, τότε, τὸν Σέργιο, κ' εἶχε ξαναδεῖ γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴν κρεμάλα ποὺ στήνεται μπροστὰ στὸ καπηλειό. Ὦ συφορά! εἴτανε τὸ ριζικὸ λοιπὸν τῆς ἄμοιρης τούτης φαμίλιας νὰ περάσει, ἄντρας σὲ ἄντρα, ἀπὸ τὴ θηλειά;

— Καὶ δὲν ἔχουνε γλυτωμό; ρώτησε μὲ φωνὴ ξέπνοη τὸν παπά.

— Πὲς πὼς δὲν ἔχουν.

Γύρισε τὰ μάτια του ὁ Ζερβοχέρης, τὰ τρομαγμένα τώρα καὶ θολά, καὶ κοίταξε ἄτολμα τὸν Δανιήλ. Σὰν κάτι νἄκρυβε ὁ λόγος τοῦτος. Κ' οἱ βιλάνοι τὸ εἴχανε κι αὐτοὶ νιώσει, κι ὅλοι τους κοίταζαν, μ' ἀνάσα κρατημένη, τὸν Δανιὴλ στὰ χείλη.

— Πὲς πὼς δὲν ἔχουν, ὄχι, ξανάπε κεῖνος. Φαινότανε σὰ νευρικός, κάτι σφάδαζε στὸ πρόσωπό του ἀριστερά, κοντὰ στὰ γένεια.

Ὅπου ὁ Ζερβοχέρης δὲν ἀντέχει πιά.

— Γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, μίλα, παπά! λέει φωνάζοντας. Κάτι μᾶς κρύβεις.

Ὅλοι εἴχανε στριμωχτεῖ γύρω, ζύγωσαν, πρόσμεναν.

— Ὁ κιβιτάνος δὲ μοῦ τὄπε ἔτσι, πὼς δὲν ἔχουν γλυτωμό, ὄχι δὲ μοῦ τὄπε. Γέλασε ἀνήμερα, μὲ χτύπησε στὸν ὦμο σὰ νὰ μὲ κορόϊδευε ποὺ φαινόμουνα κουτὸς καὶ μοῦ ἐξήγησε πὼς οἱ Φράγκοι περνοῦνε τώρα στερνὰ δύσκολες ἡμέρες. «Ἂν εἶχε ὁ Σλαῦος σου βιὸς πολύ, μοῦ λέει, θὰ σοὔλεγα, παπά, πῶς νὰ τὸν γλυτώσεις.»

— Ἄ!... ἄ! ἔκανε ὁ Ζερβοχέρης.

—Ὤ, τὸν ἀντίχριστο, λέει μέσα στὰ δόντια του κι ὁ παπάς.

Σάστισαν. Πρώτη φορὰ ἀκούγανε τὸν Δανιὴλ νὰ βρίζει τοὺς Φράγκους· ἴσαμε τώρα ποτὲ δὲν εἶχε ξεστομίσει φανερὰ κάτι κακὸ γιὰ τοὺς ἀφεντάδες. Εἶταν ἄνθρωπος γνωστικὸς κ' ἥσυχος ὁ παπα-Δανιήλ, ἤξερε πῶς πρέπει νὰ μένει πάντα εὐχάριστος στοὺς δυνατοὺς γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ βοηθάει ἔτσι τοὺς βιλάνους.

Ὅμως ὁ Ζερβοχέρης δὲν κρατιότανε πιά, μιᾶς κ' εἶχε μπεῖ στὸ νόημα.

— Πόσα γύρεψε ; Πόσα ;

— Μὴ μὲ ρωτᾶς, Ζερβοχέρη, μὴ μὲ ρωτᾶς! ἀκόμα κι ἂν εἴτανε νὰ πουληθεῖς ὁλάκερος, καὶ νὰ πουλήσεις ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σου, καὶ νὰ πουλήσουν οἱ συντρόφοι σου τὰ δικά τους, πάλι δὲ θὰ τὸ πλήρωνες τὸ ποσό. Ὄχι. Μὴ μὲ ρωτᾶς, Ζερβοχέρη...

Κίνησε νὰ φύγει, στὰ μάτια του τρέμιζε μιὰ σπίθα ὑγρή, ἄπειρη συμπόνια. Ὁ κάπελας ὅμως τοὔπεσε μπροστά, παραλογισμένος, τὸν σταμάτησε.

— Πές μας! Πές μας...

Στάθηκε δίβουλος, τοὺς κοίταξε ὅλους γύρω.

—Ὄχι, εἶπε σὰ μιλώντας μέσα του, εἶναι ἄδικο. Κι ἀνώφελο...

— Πές μας !

Κ' ἐπειδὴ στεκότανε πάντα δισταχτικός, ἀναποφάσιστος, ὁ Ζερβοχέρης τέντωσε τὸ χέρι του, τὸ σήκωσε καί, φέρνοντάς το γύρω, πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν βιλάνων :

—Ἐμεῖς ποὺ βλέπεις ἐδῶ, θὰ τὰ πληρώσουμε, ὅσα κι ἂν εἶναι! φώναξε παράφορα. Ἐμεῖς ἐδῶ ὅλοι.

Ὁ παπὰς κούνησε μὲ χαμόγελο πικρὸ τὸ κεφάλι του.

— Ποτέ, εἶπε. Δὲ γίνεται.

— Γίνεται ! Ἀφοῦ σ' τὸ λέω ἐγώ !

— Δὲ γίνεται, ὄχι...

Ἀπόρησε ὁ κάπελας.

— Μὰ πόσα εἶναι λοιπόν ;

— Διακόσα πέρπυρα, ἀποκρίνεται ὁ παπὰς στυγνά.

Ὁ λόγος ἄστραψε κ' ἔπεσε σὰν ἀστροπελέκι. Οἱ βιλάνοι κοιτάχτηκαν ἀποσβολωμένοι.

— Διακόσα... πέρπυρα!...

Εἴτανε ποσὸ φανταστικό, σύγκρυο σ' ἔπιανε καὶ μόνο νὰ τὸ συλλογιέσαι. Διακόσα πέρπυρα! Ἕνα βασίλειο ἂν εἴτανε νὰ πουληθεῖ, δὲ θἄξιζε τόσο.

—Ὢχ! βόγκηξαν οἱ βιλάνοι καὶ σκύψανε τὰ κεφάλια τους. Κάποιοι, κοντὰ στὴν πόρτα, τὴν ἀνοίγανε κιόλας καὶ κάνανε νὰ τραβηχτοῦν. Τί ὄφελος πιὰ νὰ συζητᾶς ;

Ὁ Ζερβοχέρης ἀσάλευτος πάντα στὴ θέση του, μὲ τὴ ράχη καμπουριασμένη, τὸ κεφάλι βαρὺ πάνω στὸ στῆθος, ἀπόμενε ἄλαλος. Θολά, δυσκίνητα, κάποιοι στοχασμοὶ σιγαναδεύονταν στὸ νοῦ του, κάνανε νὰ δέσουν σὲ συλλογισμὸ καὶ πάλι σκόρπιζαν. Τὸ σούσουρο εἶχε φουντώσει γύρω, οἱ βιλάνοι ξομπλιάζανε τὰ λόγια τοῦ παπᾶ, φανέρωναν τώρα τὴ

δυσφορία τους. Τί τοὺς κουβάλησαν ἀπόψε ἐδῶ; γιατί νὰ τοὺς ξεσηκώσουν;

— Οἱ Φράγκοι μᾶς περιγελᾶνε. Οὔτε ὁ πρίγκηπας δὲν ἔχει νὰ πληρώσει διακόσα πέρπυρα.

— Τὸ εἶπανε γιὰ νὰ καταλάβει ὁ παπὰς πὼς δὲ γίνεται αὐτὸ ποὺ πῆγε νὰ γυρέψει.

— Κάλλιο νὰ τραβηχτεῖ καθένας στὴ γωνιά του, λέω ἐγώ. Ἂν μᾶς νιώσουν πὼς συναχτήκαμε ἀπόψε ἐδῶ, θὰ πιάσουν αὔριο κι ἄλλους.

— Τὸ κάτω - κάτω, γιατί νὰ σηκώσει χέρι ὁ Σλαῦος ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα; Ἀφεντάδες εἶναι οἱ Φράγκοι, λογαριασμὸ θὰ μᾶς δώσουν; Ὅ,τι τοὺς ἀρέσει, αὐτὸ κάνουνε.

Ἡ τελευταία τούτη ἄποψη φαινόταν ἡ πιὸ λογική, μ' αὐτὴν ἄρχιζαν οἱ περισσότεροι νὰ συμφωνοῦνε. Κ' ἐκεῖνοι ποὺ λίγο πρὶν κοιτάζανε τὸν Ζερβοχέρη ὑπάκουα, μὲ τὸ μέτωπο σκυμμένο, τώρα σηκώνανε τὸ κεφάλι τους ἀπόκοτα, τοῦ ρίχνανε ματιὲς ἀτίθασσες, ὀργισμένες.

Ξάφνου τὸν βλέπουνε ν' ἀναντρανίζει. Τὰ μάτια του, ποὺ εἴτανε θολά, ξαστερώνουν σὲ μιὰ στιγμή, ἀστράφτουν, πεταρίζουν γοργὰ ἐδῶ, ἐκεῖ. Τοὺς εἶχε ἰδεῖ, κατάλαβε.

— Ἔ! μπήγει μιὰν ἄγρια φωνή. Ἔ, σεῖς! ποῦ πᾶτε;

Οἱ συναγμένοι μπροστὰ στὴν πόρτα σταμάτησαν.

— Φεύγουμε, Ζερβοχέρη, λέει ἀτάραχα ὁ στραβοκάνης μὲ τὴν τραχειὰ φωνή.

— Φεύγετε; οὐρλιάζει ὁ κάπελας καὶ τινάζεται σὰ νὰ τὸν εἶχανε βιτσίσει. Φεύγετε, θρασίμια! Ἀνάθεμά σας... Κανένας μὴ σαλέψει.

Καὶ λέγοντας, κάνει ἔτσι τὸ χέρι του, χουφτιάζει ἀπὸ δίπλα τὴ βαρειὰ καὶ τὴ σήκώνει σὰν πούπουλο πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. «Ὅποιος κάνει βῆμα, τὸν ἀφήνω στὸν τόπο!» λέει.

Στάθηκαν σαστισμένοι. Ἔτσι ἂν τὸν χτυποῦσε ἡ τρέλλα καὶ τὴ σφεντόνιζε τὴ βαρειά, μέσα στὸ σωρό... Οἱ γυναῖκες στρίγγλισαν, οἱ μπροστινοί, κάνοντας νὰ φυλαχτοῦν, πέσαν ὁ ἕνας πάνω στὸν ἄλλον, κλωτσοπατήθηκαν.

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ!

Γυρίσανε τὰ μάτια τους μ' ἀπελπισία στὸν παπά, προσμένοντας ἀπ' αὐτὸν βοήθεια. Γεμᾶτοι κατάπληξη ὅμως τὸν εἶδανε νὰ μένει ἀτάραχος καὶ νὰ τοὺς κοιτάζει. Πίσω ἀπὸ τὸν ἀδερφό του ὁ σιδερὰς χαμογελοῦσε βουβά, τὸ μοναδικὸ μάτι του ἔλαμπε ἀπὸ καμάρι. Οὔτε κι αὐτὸς ἀκόμα δὲν τὴ σήκωνε ἔτσι εὔκολα τὴ βαρειά.

— Φεύγετε, σκυλιά, φωνάζει ὁ κάπελας, καὶ δὲ σᾶς καίγεται καρφὶ τί θ' ἀπογίνει, ἔ; Αὔριο πρωΐ, βγαίνοντας ἀπὸ τὰ σπίτια σας, ρίχτε μιὰ ματιὰ στ' ἁλώνια. Ρίχτε! Θὰ ἰδεῖτε τὶς κρεμάλες, πέντε κρεμάλες ψηλές, καὶ πέντε κορμιὰ ποὺ στριφογυρίζουν στὸν ἀέρα. Ὤ, καταραμένοι! Δὲν ἔχετε σπλάχνα κ' αἷμα; δὲν ἔχετε ἀδέρφια, γονιούς, γυναῖκες, παιδιά; Δὲν κλάψατε ποτὲ δικό σας κανένα;

— Τί θὲς νὰ κάνουμε, Ζερβοχέρη; ρωτάει καρτερικὰ μιὰ γεροντικὴ φωνή.

— Τί νὰ κάνετε; νὰ σκίσετε τὰ ροῦχα σας, μωρέ! Νὰ δέσετε ἕνα σκοινὶ στὸ λαιμό σας καὶ νὰ πᾶτε ξυπόλητοι νὰ παρακαλέστε. Νὰ μα-

ζέψετε ὅ,τι ἔχετε καὶ δὲν ἔχετε, τὸ βιός του ὁ καθένας, καὶ νὰ τὸ δώσετε γιὰ τοὺς καταδικασμένους. Τί τὸ θέλετε τὸ βιὸς ἅμα δὲ μπορεῖτε νὰ τὸ διαφεντέψετε; Σήμερα πιάσανε αὐτούς, αὔριο θὰ πιάσουν ἄλλους. Θἄρθει ἡ σειρά σας, ἀγρίμια, καὶ τότε θὰ μερώσετε. Θὰ κλάψετε μαῦρο δάκρυ, γιατὶ κανένας δὲ θὰ σᾶς γνοιαστεῖ, ἀφοῦ τώρα δὲν τοὺς γνοιαζόσαστε κ' ἐσεῖς ἐκείνους.

— Σάμπως κι ἂν ξεπουλήσουμε τὸ βιός μας, θὰ μαζέψουμε διακόσα πέρπυρα;

— Ὅσα μαζέψτε! Πάλι περισσότερο θἆναι ἀπὸ τὸ τίποτα.

— Οἱ Φράγκοι θὰ μᾶς γελάσουν, λέει μὲ πεποίθηση ὁ στραβοκάνης. Θὰ πάρουνε τὰ πέρπυρα καὶ θὰ κρεμάσουν καὶ τοὺς φυλακισμένους.

— Κάντε το, μωρέ, κι ἂς τοὺς κρεμάσουν! Αὐτὸ θὰ πεῖ νὰ κάνει τὸ χρέος του ὁ καθένας.

Σώπασαν, κοιτάχτηκαν. Ὄχι, αὐτὸ δὲν τοὺς ἄρεσε. Νὰ πουληθοῦν ὁλάκεροι, νὰ μείνουνε στὸ δρόμο, κι ὅλα νὰ πᾶνε χαμένα. Τί τ' ὄφελος; Τρελλὸς πρέπει νἆναι ὁ Ζερβοχέρης.

Ἕνας μεσόκοπος ψηλός, ξερακιανός, μ' ἀργασμένο πετσὶ ἀπὸ τὴ δουλειὰ στὸ ὕπαιθρο, παραμέρισε τοὺς ἄλλους, βγῆκε μπροστά.

—Ἐσὺ τί θὰ δώσεις, Ζερβοχέρη; ρωτάει.

—Ἐγώ; Ἐγὼ θὰ δώσω ὅ,τι ἔχω, τὰ πάντα μου! Τὸ καπηλειό, τὰ ροῦχα μου, τὰ στρωσίδια τοῦ κρεββατιοῦ μου! Τὸ αἷμα μου θὰ δώσω.

— Δὲν τ' ἀγοράζουνε τὸ αἷμα σου οἱ ἀφεντάδες. Ἅμα τὸ θέλουν τὸ παίρνουν χάρισμα.

Γέλια δυνατὰ ἀκούστηκαν πίσω. Ὁ κάπελας φρένιασε.

— Ὤ! θεομπαῖχτες, βρουχήθηκε τρέμοντας.

— Αὐτὸ ποὺ εἶτανε νὰ γίνει γίνηκε, λέει ἐπίσημα, κοφτὰ ὁ ξωμάχος. Ὁ παπὰς πῆγε στοὺς Φράγκους, παρακάλεσε. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα... ὁ Θεός!

Καὶ σήκωσε τὸ κοκκαλιάρικο δάχτυλό του κατὰ τὸν οὐρανό. Ὕστερα γύρισε τὶς πλάτες.

— Σκυλιά, θὰ σᾶς σουβλίσω! φωνάζει παλαβὰ ὁ Ζερβοχέρης καὶ μ' ἕναν πήδο πετιέται ἀπὸ τὴ θέση του, βρίσκεται ἀνάμεσά τους. Ἁπλώνει τυφλὰ τὰ χέρια του κι ἀδράχνει δυὸ μέσα στὸ σωρό.

— Κανένας δὲ θὰ βγεῖ ἀπὸ δῶ μέσα ζωντανός, ξεφωνίζει. Ὅποιος δρασκελίσει τὸ κατῶφλι, νἆναι ἀφορεσμένος!

— Ἄφησέ μας, Ζερβοχέρη...

— Ἡ κόλαση νὰ σᾶς φάει, προδότες τοῦ Χριστοῦ!

— Ἄφησέ μας!

— Ὄχι. Κάλλιο νὰ σᾶς πνίξω μὲ τὰ χέρια μου.

Εἶπε, κ' εἶταν ἕτοιμος νὰ τὸ κάνει. Ξέφρενος, τράνταζε τοὺς δυὸ ποὺ εἶχε ἁρπάξει, τοὺς τίναζε σὰν ἄψυχα κουφάρια. Χλωμοὶ ἐκεῖνοι, πανιασμένοι, γουρλώνανε τὰ μάτια τους, ζαλίζονταν, στρίβανε κιόλας τὸ βολβό. Ὅμως ἡ ἀγανάχτηση εἶχε φουντώσει, πέρσευε γύρω. Στρίγγλισαν οἱ γυναῖκες, ρεκάζανε τὰ μωρά, δυὸ - τρεῖς φωνὲς ἀντρίκιες φοβέρισαν:

— Πίσω, Ζερβοχέρη!

— Πιάστε του τὰ χέρια..

— Δὲν ἔχεις ἀπάνω μας δικαίωμα!

Στὸ ἀνακάτωμα ποὺ ἄρχιζε, ὁ κάπελας εἶταν ὁ πιὸ ψηλός, ὁ πιὸ γερός, καὶ τὸν ἔβλεπες καμπουριασμένο, μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτά, στητὰ ποδάρια, νὰ τσαλαβουτάει μέσα σὲ βοῦρκο πηχτό, νὰ παραδέρνει. Ὁ στραβοκάνης ὅμως, γοργά, εἶχε παραμερίσει τοὺς διπλανούς του κ' ἐρχότανε μὲ δρασκελιὲς μεγάλες κατὰ πάνω του. Ὁ ξωμάχος τοῦ ἅρπαξε τὸ δεξὶ καὶ πάσχιζε νὰ τοῦ ξεγαντζώσει τὰ δάχτυλα ποὺ τράνταζαν τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς βιλάνους.

—Ἀνάθεμά σε, Ζερβοχέρη, ἀνάθεμα! σύρανε φωνὴ στριγγιὰ κάτι γυναῖκες.

— Εἶναι δαιμονισμένος!

— Ξορκίστε τον!

Στάθηκε μονάχος του, ἀπαυδημένος. Στάθηκε βαριανασαίνοντας καὶ πέρασε τ' ἀνάστροφο τῆς παλάμης του στὸ μέτωπό του ποὺ εἶχε ἱδρώσει, πάνω στὸ πρόσωπό του τὸ τσακισμένο ἀπὸ τραγικὸ μορφασμό. Θἄλεγες πὼς εἶταν ἕτοιμος τώρα νὰ κλάψει. Ἀργά, τρεκλίζοντας, ἔκανε δυὸ βήματα πίσω. Τὰ μάτια του εἶταν θολά, στυλωμένα χάμου, οἱ τεντωμένες τους κόρες θαρεῖς πὼς κάτι δραματίζονταν μὲ φρίκη. Ἔβλεπε ὁλοζώντανα μπροστά του νὰ στήνονται, νὰ ξεκόβονται μαῦρες στὸ γαλάζιο οὐρανό, οἱ πέντε ψηλὲς κρεμάλες.

Ὅμως οἱ ἄλλοι εἶχανε πιὰ ξαμολυθεῖ. Πνιχτὰ στὴν ἀρχή, ὕστερα φουσκώνοντας, σηκώνανε βουή, τὸν ζώνανε, τὸν ἔσπρωχναν, στένευαν τὸν κλοιό τους. «Ἀνάθεμά σε, Ζερβοχέρη! «φώναζαν», ἀνάθεμά σε, ποὺ θὰ μᾶς στείλεις ὅλους στὴν κρεμάλα τοῦ Φράγκου», καὶ τὸν βρίζανε τώρα καταπρόσωπο, τοῦ δείχνανε τοὺς γρόθους, τὸν φοβέριζαν, μιὰ γυναίκα τεντώνοντας τὸν ἄσαρκο λαιμό της τὸν ἔφτυσε.

— Θέλει νὰ μᾶς πουλήσει ὁλάκερους στὸν ἄπιστο!

— Νὰ μᾶς γδύσεις!

—Ὁ καταραμένος, θὰ μᾶς πάρει στὸ λαιμό του!

Ἐκεῖνος ὡστόσο, σὰ νὰ μὴν ἔνιωθε τώρα πιά, σὰ νὰ μὴν ἄκουγε, στεκότανε μὲ τὸ μάτι χωνεμένο, τὰ σκέλια του στητά, νὰ κοιτάζει χάμου, ἐνῶ οἱ δικοί του, ὁ ζευγάς, ὁ ράφτης, ὁ τσαγγάρης, πάλευαν βογκώντας, παρακαλώντας, σπρώχνοντας μ' ὅση δύναμη εἶχαν, νὰ κρατήσουν τὸ κῦμα τῆς πλέμπας ποὺ ξεχείλιζε καὶ γύρευε νὰ τὸν πνίξει.

—Ἡσυχᾶστε, στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σᾶς ξορκίζω! ἡσυχᾶστε, φώναζε μὲ σηκωμένα τὰ χέρια του ὁ παπάς.

Ὁ σιδερὰς ὅμως, χωρὶς νὰ παίρνει μέρος, μὲ τὸ γουρουνίσιο του τὸ μάτι ἀναμμένο ἀπὸ βαθειὰ ἀγαλλίαση, ἀπὸ θαυμασμό, στεκότανε πιὸ πίσω, πλάϊ στὸ καμίνι, καὶ κοίταζε τὸ χαλασμὸ μὲ περιέργεια φιλήδονη.

Ξάφνου, πίσω, κοντὰ στὴν πόρτα, γίνεται μιὰ ἀπότομη ἀναταραχή· οἱ βιλάνοι σπρώχνουνται, χάνουν ἄθελά τους τόπο. Ἕνα σμάρι καινουργοφερμένοι, ποὺ μόλις μπήκανε, προχωροῦν στὴ γραμμή, γοργά, παραμερίζοντας μὲ χέρια ἁπλωμένα τοὺς ἄλλους. Εἶναι νέοι, μαστορόπουλα μὲ γερὰ καὶ γυμνασμένα στὴ δουλειὰ μπράτσα, κοντὸ μαλλὶ ποὺ στρουφίζει πάνω στὸ μέτωπο, ξύπνιο μάτι. Μ' ἐλάχιστες, ἁπλὲς κινήσεις, χωρίζουν ἐκείνους ποὺ εἶχανε πιαστεῖ στὰ χέρια, στέκονται στεφάνι γύρω στ' ἀμόνι, μὲ πρόσωπο κατὰ τὸν ὄχλο, ἔχοντας πίσω, σ' ἀσφά-

λεια, τὸν κάπελα. Ὁ Σγουρός, ποὺ ἦρθε ἐπικεφαλῆς τους, σηκώνει τὰ χέρια του καὶ γνέφει στὴν πλέμπα νὰ σωπάσει.

Σώπασαν. Εἶχε πήξει ἀπὸ λαὸ τὸ σιδεράδικο, ὁ ἀέρας εἴτανε πυκνός, βαρύς, θόλωνε ἡ καπνιὰ τοῦ ρετσινιοῦ τὶς φλόγες. Γιὰ μιὰ στιγμὴ μποροῦσες ν' ἀκούσεις ἀπὸ πέρα, στὴν ἄλλη ἄκρη, τὸ κρεμασμένο μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα καντῆλι νὰ τρίζει. Ἕνα μωρὸ ἔκανε νὰ τσιρίξει κ' ἡ μάννα τοῦ φίμωσε βιαστικὰ τὸ στόμα μὲ τὴν παλάμη της. Ὁ Σγουρὸς πάτησε στὸ πεζοῦλι τοῦ καμινιοῦ, βρέθηκε ἕνα κεφάλι ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους κ' ἔφερε γύρω τὰ μάτια του, γυρεύοντας ἐπίμονα τὰ δικά τους.

— Ρωμιοὶ βιλάνοι! φώναξε μὲ βροντερὴ φωνή, γιατί σπαράζετε τὶς σάρκες σας; Ἐκεῖ, ἔξω ἀπὸ τὴ σανιδένια, τὴ ρεπιασμένη πόρτα, παραμονεύει ὁ Φράγκος. Αὐτιάζεται τὸ βογκητό σας καὶ χαίρεται, μυρίζεται τ' ἀχνιστό σας αἷμα καὶ τρίβει μ' ἀγαλλίαση τὰ χέρια του. Εἶναι ἱκανοποιημένος, γιατὶ βρῆκε σὲ σᾶς τοὺς ἴδιους τὸν καλλίτερό του βοηθό. Δὲν τὶς στήνει ὁ Φράγκος τὶς κρεμάλες. Ἐσεῖς τὶς στήνετε! Δὲν ἔχει χρεία πιὰ ν' ἁπλώσει τὸ νυχοπόδαρό του γιὰ νὰ σᾶς ἁδράξει. Τοῦ πέφτετε στὴ χούφτα μέσα. Ντροπή, Ρωμιοὶ βιλάνοι! ντροπή!

Τὰ εἶπε αὐτὰ μὲ πάθος, πελεκητά, κ' ἡ φωνή του βροντοῦσε κουδουνίζοντας, χάλκινη. Στάθηκε μιὰ στιγμή, τοὺς κοίταξε αὐστηρά, καρφώνοντας τὰ μάτια του στὰ δικά τους.

— Γιατί φιλονικᾶτε; Ἤμουν ἐκεῖ λίγες στιγμὲς κι ἄκουσα τὰ λόγια τοῦ ἀδερφοῦ μας τοῦ Ζερβοχέρη. Μά τὴν ἅγια μου τὴν ψυχή, βάζω στοίχημα πὼς δὲν τὰ καταλάβατε. Ὄχι. Καὶ δὲ φταῖτε σεῖς ποὺ δὲν τὰ καταλάβατε. Φταίει ὁ ἴδιος ὁ Ζερβοχέρης. Σᾶς μίλησε ἄπρεπα, σᾶς ἀποπῆρε, ἔσπρωξε τὸ μαχαῖρι βαθύτερα στὴ λαβωματιά σας ποὺ ἀρκετὰ κιόλας ματώνει. Τί εἶπε ὁ Ζερβοχέρης; Νὰ πουληθεῖτε; νὰ δώσετε τὸ βιός σας; νὰ ρίξετε στὸ δρόμο τὶς φαμίλιες σας; ν' ἀφήσετε τὰ παιδιά σας νὰ πεινάσουν; Ἔτσι εἶπε; Ἄσχημα μίλησε ὁ Ζερβοχέρης. Πέντε δικοί μας στάθηκαν ἄτυχοι καὶ πρέπει, λοιπόν, ὅλοι νὰ χαθοῦμε; Εἶμαι σύμφωνος μαζί σας κ' ἐγώ. Τί ἔπρεπε νὰ πεῖ ὁ Ζερβοχέρης; Ἀφῆστε μένα τώρα νὰ σᾶς ἐξηγήσω τί πάσχιζε νὰ πεῖ: «Γιατί βασανιζόμαστε, ἀδέρφια; Γιατί ματώνουμε; Γιατί πεινᾶμε; Στὸν τόπο μας εἴμαστε καὶ μᾶς ἀποσπρώχνουν, στὸ γονικό μας καὶ μᾶς φέρνονται σὰ νἆμαστε ἀπόπαιδα. Τὴ γῆς δουλεύουμε, τὴν τέχνη μας κοιτᾶμε, πολὺ ἱδρώνουμε, λίγο θερίζουμε, λιγότερο μᾶς ἀπομένει. Σὲ τί ἁμαρτία πέσαμε ποὺ εἴμαστε καταδικασμένοι ἔτσι σ' αἰώνια κόλαση; Γιατί ὁ Θεὸς ἀποτράβηξε ἀπὸ μᾶς τὸ χέρι του; Στέρεψε ἡ μάννα ἡ γῆς, δὲ φυτρώνει πιὰ χορτάρι, οἱ κάμποι κοκκαλώσανε ἀπὸ τὸ χειμωνιάτη ἀγέρα. Μαυρίλα καὶ θανατικὸ πέρα ὣς πέρα στὸ Μοριά! Πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας σειέται φοβερίζοντας τὸ δρεπάνι τοῦ Χάρου.» Νά τί εἶπε ὁ Ζερβοχέρης. Ἄσχημα μίλησε, ἀδέρφια;

Στάθηκε πάλι, τοὺς κοίταξε κ' ἐκεῖνοι δὲν εἶπανε λέξη.

— Ὅμως ἐγὼ δὲ θὰ σᾶς πῶ τὰ ἴδια. Ὄχι, τίποτ' ἀπ' αὐτὰ δὲ θὰ πῶ. Ἐγὼ θὰ μιλήσω γλῶσσα τραχειά, γλῶσσα ἄπονη, θὰ πνίξω τὴν καρδιά, θὰ φιμώσω τὸ θρῆνο. Ὅποιος κλαίει εἶν' ἐχθρός μας, δὲ μᾶς θέλει καλό. Ἐγὼ θὰ σᾶς γυρέψω μονάχα νὰ μοῦ δείξετε τὰ μπρά-

τσα σας, τὰ γερά, τ' ἀργασμένα. Τὰ μπράτσα ποὺ μαλάζουν τὸ σίδερο, ποὺ ὁδηγᾶνε τ' ἀλέτρι, ποὺ σφίγγουν τὸ σφυρί, τὰ μπράτσα τὰ χαλκόχυτα καὶ τ' ἀντρίκια. Καὶ θὰ ρωτήσω: Τί τὰ κάνετε τὰ μπράτσα σας, βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ; Ὅταν τὴ νύχτα μπαίνει ὁ λύκος σπρώχνοντας ὕπουλα τὴν πόρτα τοῦ καλυβιοῦ σας καὶ ζυγώνει στὸ ζεστὸ στρῶμα ποὺ κοιμᾶται ἡ φαμίλια σας, κι ὀσμίζεται ἐπίβουλα μ' ἀνάσα βρωμερὴ τ' ἁνάπαλο κρέας τῶν παιδιῶν σας, τί κάνετε, βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ; Κρύβετε τὸ κεφάλι σας στὸ κρεββατοστρῶσι; Γονατίζετε ἀναδακρύζοντας; Ἀναστενάζετε καὶ μοιρολογᾶτε; Ἢ πετιέστε ὀλόρθοι, μὲ νεῦρο τεντωμένο, ἁρπάζετε ἀπὸ τὴ θράκα τὸ πυρωμένο δαυλὶ καὶ χυμᾶτε ὁλόϊσια πάνω στ' ἀγρίμι;

Κόπηκε ἀπότομα, σὰ νὰ πρόσμενε ἀπόκριση. Ξανάπε:

— Ρωμιοὶ βιλάνοι, γιατί ἀφήνετε τὸ λύκο νὰ πατάει τὸ καλύβι σας; Γιατί τοῦ δίνετε δικαίωμα νὰ μολεύει μὲ σάπιο χνῶτο τὰ παιδιά σας; Γιατί γονατίζετε ἄβουλοι καὶ τρέμοντας; Νά ἡ θράκα δίπλα, καὶ τὸ πυρωμένο δαυλὶ καρτερεῖ. Πότε θὰ τ' ἁρπάξετε; Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ πιὸ τρανὴ ἁμαρτία; Νὰ κάψεις τὴ γοῦνα τ' ἀγριμιοῦ ἢ νὰ τοῦ θυσιάσεις τὸ παιδί σου;

Σταύρωσε τὰ χέρια του. Εἶδε τὰ μάτια τους ποὺ τὸν κοίταζαν ἀλαφιασμένα, ἄκουσε δυὸ - τρεῖς ἀνάσες γοργές.

— Γιατί, ὄχι, δὲν τἄχετε πιὰ ὅλα σας τὰ παιδιά, μετρῆστε τα καὶ θὰ δεῖτε. Σᾶς σκότωσε τ' ἀγρίμι ἕνα, σᾶς σκότωσε δυό, σᾶς σκότωσε τρία, κ' ἐσεῖς τὸ κοιτάζετε. Ἁμαρτία, βαρειὰ ἁμαρτία, βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ! Θ' ἀφήσετε λοιπὸν καὶ τ' ἄλλα, τὰ στερνὰ ποὺ σᾶς ἀπομένουν, ν' ἀδικοχαθοῦνε;

Τὸν κοίταζαν τεντώνοντας τὰ μάτια τους, μισανοίγοντας τὰ χείλη, μὲ τὴν ἀνάσα ταραγμένη, τὸ λαρύγγι στεγνό. Τὸ ἀρχικὸ σάστισμα ποὺ νιώσανε βλέποντάς τον νὰ πηδάει στὸ πεζοῦλι, ἀκούγοντας τὰ πρῶτα ὁρμητικά του λόγια, εἶχε γυρίσει ἀδιόρατα σὲ θάμπωμα, συνεπαρμό, παράκρουση. Θαρούσανε πὼς βλέπουν τὴ σκηνή, τ' ἀχεροκάλυβο ξεμοναχιασμένο στὴ μελανὴ χειμωνόδαρτη νύχτα, τ' ἀγρίμι ποὺ γλιστράει μέσα στὸ σκοτάδι ἀδέξιο, βαρύ, φοβερό. Ἡ ἀγωνία τῆς κρίσιμης στιγμῆς, νῆμα λιανοτρέμουλο ποὺ κρατάει τὴ ζωὴ κρεμασμένη ἐπικίνδυνα πάνω ἀπὸ τὸ μαῦρο στόμα τοῦ χαμοῦ, ζάλιζε τὰ μάτια, ἔσφιγγε τὸ λαιμό. Μιὰ τρίχα χρόνου, ἴσαμε ποὺ νὰ παίξει τὸ βλέφαρο, καὶ τὸ ἀπαίσιο ἔργο γίνηκε. Εἶναι τεντωμένες ὣς τὸ σπάσιμο οἱ μυστικὲς ἶνες, ἀναριγώντας δονίζονται καὶ μουγγὰ στενάζουν. Ὢ Χριστὲ τῶν οἰκτιρμῶν!

Πρώτη μιὰ γυναίκα ἔσυρε τὴ φωνή, σπαραχτικά:

— Ἔλεος! Τί νὰ κάνουμε; πές μας!

Δὲ γύρισαν νὰ τὴν κοιτάξουν. Εἴτανε σὰ νὰ εἶχε μιλήσει γιὰ ὅλους. Αὐτὸν μονάχα κοίταζαν, ἄπληστα.

Σήκωσε τὰ χέρια του καὶ τ' ἅπλωσε γνέφοντας πραΰντικά, νὰ γαληνέψουν. Στὸ πρόσωπό του, ἀδόκητα, τὸ στυγνὸ ἀγρίεμα εἶχε σβήσει καὶ τώρα ἔφεγγε μακαριότητα ἱλαρή.

— Θὰ σᾶς τὸ πῶ. Ὅμως ἡ ὥρα δὲν ἦρθε ἀκόμα. Θὰ σᾶς τὸ πῶ σὰν ἔρθει τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Στὸ μεταξύ, ἀγρυπνᾶτε! Μὴν ἀφήσετε τὸ βλέφαρό σας νὰ βαρύνει, καθὼς οἱ μωρὲς παρθένες στὸ Εὐαγ-

γέλιο. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ εἶσαστε μονιασμένοι, τοῦτο μὴν ξαστοχᾶτε. Νὰ συμπονᾶτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, νὰ τοῦ παραστεκόσαστε στὴν κακιὰ στιγμή. Αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμή σας. Τὰ δάχτυλα σὰν εἶναι χωρισμένα δὲ μποροῦνε τίποτα, σὰν ὅμως σφιχτοῦν μαζὶ γίνονται γροθιά. Τὸ ἴδιο ριζικὸ ἔχετε ὅλοι καὶ τὸν ἴδιο καϋμό. Γιὰ τοῦτο σᾶς λέω πὼς πρέπει στὰ στήθια σας μιὰ μόνο καρδιὰ νὰ χτυπάει, καθὼς μιὰ καὶ μοναδικὴ μάννα σᾶς γέννησε καὶ σᾶς τρέφει, ἡ γῆς. Βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ, μὴν τὸ ξεχνᾶτε: στὴ χαρὰ καὶ στὴ λύπη, σὲ ζωὴ καὶ σὲ θάνατο, εἶσαστε ἀδέρφια.

Πέρα, στὸ βάθος τοῦ σιδεράδικου, ἀκούστηκε πάλι ἕνας λυγμός. Τὴ φορὰ τούτη μουρμουρητὸ σηκώθηκε, κάτι φωνὲς ξεχώρισαν, οἱ μαζεμένοι κεῖ κάτω ἀναταράχτηκαν ξαφνιασμένοι. Ὁ Σγουρὸς ὀρθώθηκε στὰ νύχια του.

—Ἐλᾶτε τώρα ἐσεῖς, φώναξε.

Ἡ σύναξη ποὺ εἶχε πήξει ἐνόσω κεῖνος μιλοῦσε, τώρα κυμάτισε, μερμήγκιασε, κι ἀνάμεσα στοὺς ἁρμούς της ποὺ χαλάρωναν, κάποια κεφάλια, ξεκινώντας ἀπὸ πέρα, παρελάσανε ζυγώνοντας. Ἤρθανε ν' ἀραδιαστοῦν γύρω στ' ἀμόνι. Πάλι ἔσφιξε ἀντίκρυ ἡ μάζα τῆς πλέμπας, τέντωσε τὸ λαιμὸ μὲ περιέργεια, νὰ κοιτάζει τοὺς νιοφερμένους.

Εἶταν οἱ φαμίλιες τῶν πέντε φυλακισμένων. Τὶς ἀναγνώρισαν μὲ τὸ πρῶτο. Γυναῖκες, κορίτσια, παιδιά, δυὸ-τρεῖς γέροι. Οἱ γυναῖκες εἶχανε ριγμένο πάνω στὸ κεφάλι τους ἀμολυτὸ ἀπὸ ἕνα μαῦρο ἡ καθεμιὰ μαντῆλι. Τὰ παιδιὰ σταθήκανε μὲ μάγουλο χλωμό, κολλώντας τρομαγμένα πάνω στὶς μαννάδες. Σκύβανε τὸ κεφάλι τὰ μεγαλύτερα μὲ ἀμηχανία ντροπιασμένη, ἐνῶ τὰ πιὸ μικρὰ κοιτάζανε γύρω τους σαστισμένα κι ἀνήσυχα. Οἱ βιλάνοι, χαμηλώνοντας τὴ φωνή, τὰ δείξανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο.

Προτοῦ ἀκόμα πεῖ λέξη ὁ Σγουρός, εἶχανε κιόλας μαντέψει τὸ νόημα τῆς λιτανείας. Στηνόταν ἀγνάντια τους ζωντανή, γραμμένη μὲ κοντύλι σκληρό, ἡ εἰκόνα τῆς ὀρφάνιας.

Ἅπλωσε τὸ χέρι του ὁ Σγουρός, ἔδειξε τὸ θλιβερὸ μπουλοῦκι στοὺς βιλάνους.

—Ἰδέστε, εἶπε.

Ὅμως τώρα δὲν τόλμησαν. Ρίξανε ματιὲς φευγαλέες στὰ γυναικόπαιδα κ' εὐθὺς γύρισαν ἀλλοῦ τὰ μάτια τους, ἐνοχλημένοι. Μέσα τους κάτι ἀναδευόταν, σὰ ντροπή.

— Τὰ πλάσματα τοῦτα εἶναι κομμάτια ἀπὸ τὴ σάρκα σας, λέει ὁ Σγουρός, κ' εἶναι αἷμα δικό σας. Ἀπόψε ἔχουν ἀκόμα τὸ καθένα, κάπου, ἕναν προστάτη. Πατέρας, ἀδερφός, πάλευε ἴσαμε χτὲς νὰ τὰ ταΐσει, νὰ τὰ ντύσει, νὰ τὰ ζεστάνει τὸ χειμῶνα, νὰ τὰ φυλάξει ἀπὸ κάθε κακό. Αὔριο δὲ θἄχουν κανένα. Θὰ περάσουν οἱ μέρες, θὰ περάσουν οἱ μῆνες. Τὸ χειμῶνα ποὺ θἄρθει, ἐκεῖ ποὺ θὰ πυρώνετε σεῖς τὰ δάχτυλά σας στὸ παραγῶνι, θ' ἀκοῦτε σύγκαιρα στὸ δρόμο, μέσα στ' ἄγριο τ' ἀνεμόβροχο, νὰ τριγυρίζουν ζητιανεύοντας μὲ συρτὴ φωνή, τὰ ὀρφανὰ τῶν ἀδικημένων. Κ' ἡ ψυχή σας θ' ἀνταριάζεται, βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ, καὶ δὲ θἄχετε τὴν τόλμη ν' ἀνοίξετε τὴν πόρτα σας, νὰ τοὺς δώσετε ἕνα ξε-

ροκόμματο. Γιατὶ τὸ χέρι σας θὰ τρέμει. Κ' ἡ καρδιά σας θὰ εἶναι βαρειά, δειλή, κάτι κρυφὸ κι ἀγκαθερὸ θὰ τὴν τρυπάει.

Στὸ μπουλοῦκι τὸ συναγμένο γύρω στ' ἀμόνι ξέσπασαν ἀναφυλλητά. Μιὰ γυναίκα σκέπασε μὲ τὶς δυό της παλάμες τὸ πρόσωπο κ' ἔπεσε στὰ γόνατα. Δυὸ μικρὰ τὴν ἀγκάλιασαν ἀπὸ τὸ λαιμό, τεντώνοντας ἀγριεμένο τὸ μάτι.

Βαθιά, ἴσαμε πέρα στὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ σιδεράδικου, κυμάτισε ἡ πλέμπα. Ἕνα μούρμουρο ταραγμένο εἶχε σηκωθεῖ, καθὼς ὅταν τὴ θάλασσα τὴν ἀναταράζει ξαφνικὸ μπουρίνι.

— Μὴ ρίχνεις τὸ κρῖμα στὸ λαιμό μας! ἀκούστηκε μιὰ γοερὴ φωνή. Μὴ μᾶς κολάζεις!

Ἕνας γέροντας μ' ἄσπρη κατρακυλιστὴ γενειάδα πρόβαλε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ χτύπησε μὲ τὶς γροθιὲς τὰ στήθια του.

—Ἐμένα, ἐμένα νὰ κρεμάσουν ἀντὶς γι' αὐτοὺς οἱ Φράγκοι! ἱκέτεψε.

Καὶ καθὼς οἱ κοντινοί του πάσχιζαν νὰ τὸν τραβήξουν πίσω, ἄλλος πρόβαλε, μεσόκοπος αὐτός, κι ἀμέσως ἄλλος.

— Νὰ πληρώσουμε τὰ λύτρα, φωνάξανε. Νὰ πληρώσουμε γιὰ τὸ κεφάλι τους στὸ Φράγκο.

Τοῦτο μονάχα εἶταν. Κ' ἡ θύελλα εἶχε ξαμολυθεῖ. Σπρώχνοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, παλεύοντας μὲ τοὺς ἀγκῶνες νὰ λευτερωθοῦν ἀπὸ τὸ σφίξιμο τοῦ περίγυρου, σκοντάβοντας, κουτρουβαλώντας, ἔρχονταν νὰ ριχτοῦν μπροστὰ στ' ἀμόνι, σὰν πάνω σὲ ξέρα ποὺ τὴ ζώνει ἀφροκοπώντας ὁ πελαγοδαρμός. Οἱ ἄλλοι, πιὸ πίσω, σηκώνανε τὰ χέρια τους, κράζανε, γνέφανε ἀπεγνωσμένα. Τὸ παλιό, μαυρισμένο σιδεράδικο, ἀντιβούϊζε ἀπὸ τὸ ξεφωνητό. Οἱ φλόγες τῶν δαυλῶν πήγαιναν κ' ἔρχονταν, ἀνεμίζοντας ἔξαλλες σὰ φλάμπουρα τὶς ἀναμαλλιάρες τους κόκκινες κόμες. Σαλεύανε σύνταχα, ζαλιστικά, πάνω στοὺς πέτρινους τοίχους, μεγάλες ἀπίθανες σκιές. Κ' ἡ σύσμιχτη βουὴ φουσκώνοντας, χοχλακιστή, πούμωνε τὸν ἀέρα, κυλιότανε σὰν παχὺς καπνὸς πυρκαγιᾶς, ξέφευγε ἀπὸ τοὺς ἁρμοὺς τῆς σκεπῆς κι ἁπλωνόταν ἔξω, στοιχειώνοντας τὴ γαλαχτωμένη, χνουδάτη φεγγαροβραδυά.

Ὁ Ζερβοχέρης εἶχε σταθεῖ βαθιὰ σαστισμένος, μὲ στόμα μισανοιχτό. Δίπλα του ὁ ράφτης, ὁ τσαγγάρης κι ὁ ζευγάς, κυριεμένοι κι αὐτοὶ ἀπὸ τὸ φρένιασμα τῆς πλέμπας, σηκώνανε τὰ χέρια τους ψηλά, φωνάζανε μέσα στὸ γενικὸ σάλαγο λόγια ἀξεδιάλυτα, ἀγκαλιάζανε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἀνακατεύονταν μὲ τοὺς βιλάνους, κλαίγανε σὰν τὰ μωρὰ παιδιά. Σιγὰ - σιγὰ κι ἄγνωστο πῶς, τὸ ξέσπασμα ἐκεῖνο τῆς ἀπελπισίας εἶχε μεταλλάξει σ' ἀλλόκοτο ἐνθουσιασμό, κλάμα καὶ γέλιο ἀνακατεμένα, μεθύσι παράφορο. Ἔβλεπες πρόσωπα μουσκεμένα στὰ δάκρυα νὰ λάμπουν ἀπὸ χαρὰ ἄφραστη, ἄντρες τραχειοὺς νὰ γονατίζουν καὶ ν' ἀγκαλιάζουν τὰ παιδιὰ τῶν φυλακισμένων, νὰ τὰ σηκώνουν μὲ τὰ δυό τους χέρια ψηλά, ὅσο ποὺ φτάναν ψηλότερα, γέροντες νὰ πηδᾶνε ἀναγαλλιάζοντας, σὰ νὰ χορεύανε, κορίτσια ποὺ κρέμονταν τυλίγοντας τὰ μπράτσα τους σὲ ξένους λαιμούς.

Ὁ παπὰς εἶχε βουλιάξει μέσα στὸ πλῆθος ποὺ τὸν ἔζωσε ἀπ' ὁλοῦθε. Τὸν ἔσφιγγαν τώρα, τὸν ζόριζαν, γυρεύοντας νὰ τοὺς πεῖ πῶς πρέπει

νὰ καταπιαστοῦν, σὲ ποιόνε νὰ πᾶνε, τί νὰ γυρέψουν, τί νὰ προσφέρουν γι' ἀντίχαρη. «Τὸ βιός μας, ὅ,τι ἔχουμε καὶ δὲν ἔχουμε, λέγανε, τὸ μαγαζί μας, τὰ ζωντανά μας, τ' ἀλέτρι μας.» Ἕνας πρότεινε νὰ δώσει γιὰ ἐγγύηση ὁλάκερη τὴ σοδειὰ τοῦ σπιτιοῦ του ποὺ θἄκανε τοῦτο τὸ φθινόπωρο, ν' ἀφήσει τὴ φαμίλια του νὰ πεινάσει. Ἄλλος νὰ βγεῖ ζητιανεύοντας σὲ πολιτεῖες καὶ μοναστήρια τρεῖς μῆνες ὁλάκερους κι ὅ,τι συνάξει νὰ εἶναι τοῦ δανειστῆ. Φώναζαν ὅλοι μαζί, στίβανε τὴ φαντασία τους νὰ βροῦνε τρόπους ποὺ βγάζουνε χρῆμα, συναγωνίζονταν μὲ πάθος, μὲ ζήλεια, νὰ ξεπεράσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον σ' ἀπλοχεριά, κ' ἡ ἀδυναμία ποὺ βρίσκανε νὰ συνεννοηθοῦν, ν' ἀκουστοῦνε μέσα στὸ θόρυβο, τοὺς μαύλιζε ἀκόμα περισσότερο τὰ φρένα, ἐρέθιζε, κέντριζε τὴ μανία τους. Καταφέρανε μὲ κόπο μεγάλο νὰ καταστρώσουν χοντρικὰ τὸ σχέδιο πῶς θὰ πᾶνε στὸ Βενετσάνο. Εἶταν ἰδέα ἑνὸς χωριάτη ἄκληρου, ποὺ ἑτοιμαζότανε νὰ καλογερέψει, ἑνὸς χωριάτη σκοτεινοῦ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Μάϊνης.

— Θὰ πᾶμε ξυπόλητοι, ἀδέρφια, τοὺς εἶπε, μ' ἕνα σωκάρδι ὁ καθένας πάνω στὸ κορμί, ἀντὶς γι' ἄλλο ροῦχο, κ' ἕνα σκοινὶ κρεμασμένο γύρω στὸ λαιμό.

Ἀποφάσισαν νὰ μὴν πᾶνε πολλοί, κ' ἐνοχλήσουν ἔτσι τὸν τραπεζίτη. Πέντε μονάχα νὰ πᾶνε. Πέντε, ὅσοι εἶτανε κ' οἱ μελλοθάνατοι.

Διαλέξανε ἐκεῖ, ἀναμεταξύ τους τὴν πρεσβεία. Ἕνας ἀπὸ τοὺς πέντε θὰ εἶτανε κι ὁ Ζερβοχέρης. Ἐξὸν ἀπ' αὐτούς, βέβαια, κεφαλή, ὁ παπα-Δανιήλ. Κι ὁ Σγουρός, τὸ δίχως ἄλλο κι ὁ Σγουρός, σὰν προεστὸς τῆς πλέμπας.

— Νὰ πάω ἀφοῦ τὸ θέλετε, συμφώνησε κεῖνος βαθιὰ ταραγμένος.

Ὅμως ὁ παπὰς ἔμενε σκεφτικός. Χαμογελοῦσε καλοκάγαθα, βλέποντάς τους ἔτσι νὰ προσφέρονται, ἀναγάλλιαζε γιὰ τὴ φιλαλληλία ποὺ ἔδειχναν· μέσα του ὡστόσο, βαθιά, κάτι τὸν ἔτρωγε, σκέψη βασανιστική, φόβος πὼς ὅλ' αὐτὰ θὰ πᾶνε χαμένα, πὼς ποτέ, μὲ κανέναν τρόπο, δὲ θὰ μπορέσει νὰ βρεθεῖ ἀπὸ δυστυχισμένους, πάμφτωχους βιλάνους, ἐγγύηση ἀντάξια γιὰ τέτοιο μυθικὸ ποσό.

Νὰ τοὺς τὸ πεῖ καὶ νὰ λαβώσει τὸν ἐνθουσιασμό τους; Νὰ μὴν τὸ πεῖ καὶ νὰ τοὺς πάει στὸ Βενετσάνο ἄδικα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ πικραθοῦν; Νά τὸ δίλημμα ποὺ τὸν βασάνιζε ἐνῶ ἀφαιρεμένος, μηχανικά, κούναγε συμφωνώντας σ' ὅ,τι τοῦ λέγανε τὸ κεφάλι μ' ἀπολησμονημένο στὰ χείλη τὸ γνώριμό του χαμόγελο.

Σὲ κάθε δίλημμα εἶναι ἀπὸ τὰ πρὶν βέβαιο τί θὰ διαλέξεις: αὐτὸ ποὺ εἶναι πιὸ σύμφωνο μὲ τὴν καρδιά σου. Ὁ παπα-Δανιὴλ βασανίστηκε ἀρκετά, μὰ τέλος διάλεξε τὸν ἴσιο δρόμο. Θὰ τοὺς τὄλεγε ἀπὸ τώρα.

Τοὺς τὸ εἶπε. Κ' ἐκεῖνοι σώπασαν, τὸν ἄκουσαν σοβαροί, μὲ προσοχή, ὄχι ὅμως κι ὅσο τὸ φοβότανε ἀποθαρρυμένοι.

— Θὰ γυρέψει κι ἄλλα λοιπόν, κάνανε σκεφτικοί, κι ἄλλα... Μὰ τί ἀκόμα; Τί;

Ξεχνούσανε πὼς τίποτα τὸ ὁρισμένο δὲν εἶχανε βρεῖ ἴσαμε τώρα νὰ προτείνουν. Δὲν ἤξερε κι ὁ παπα-Δανιὴλ νὰ τοὺς τὸ πεῖ. Ἔγνεψε ἀμίλητος, μ' ἀπελπισία.

— Πᾶμε ἐμεῖς μιὰ φορά, εἶπε ὁ Σγουρὸς ἀποφασιστικά, κ᾽ ὕστερα βλέπουμε. Καὶ πρόσθεσε, σὰ μέσα του: Μπορεῖ νὰ ὑπάρχει τὸ κάτω-κάτω κι ἄλλος δρόμος...

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη τὰ μάτια του πέφτουνε στὸ μπουλοῦκι τὰ γυναικόπαιδα καὶ βλέπει τὴ Βάρια ποὺ τὸν κοιτάζει μ᾽ ἀνάβλεμμα σκεφτικό, παράδοξο. Πῆρε τὰ μάτια της ἀμέσως ἀπὸ τὰ δικά του, τὰ χαμήλωσε. Πόσο διαφορετικὴ εἶχε γίνει ἡ Βάρια στὸν ἑνάμισυ χρόνο ποὺ δὲν τὴν εἶδε! Παιδούλα τὴν εἶχε ἀφήσει καὶ τώρα τὴν ἔβρισκε κόρη πλασμένη, μ᾽ ἀνάγλυφο τὸ γυναίκειο της κορμί. Οἱ χοντρὲς πλεξοῦδες τῆς στεφανώνανε πάντα τὸ κεφάλι, τ᾽ ἀχεῖλι της εἴτανε τὸ ἴδιο, καθὼς καὶ τότε, σγουρό, δροσερό. Ὅμως στὸ βλέμμα της κάτι εἶχε ἀλλάξει, κάτι ποὺ τὸ ἔκανε τώρα πιὸ σοβαρὸ καὶ βαρύ. Δίπλα της τ᾽ ἀγόρι, ὁ ἀδερφός της, ἔμενε ἀπαράλλαχτο, σὰ νὰ μὴν εἶχε μεγαλώσει, τονίζοντας ἔτσι περισσότερο, μὲ τὴν ἀντίθεση, τὴ διαφορά. Ἀπόμεινε μιὰ στιγμὴ ἀφαιρεμένος ὁ Σγουρός, μὲ τὴ φαντασία του ταξιδεμένη. Μονάχος του εἶχε φροντίσει τ᾽ ἀπόγεμα, μόλις ἔμαθε τὸ μαντᾶτο, νὰ συνάξουν τὶς φαμίλιες τῶν φυλακισμένων, μονάχος του ἔτρεξε στὴ Γιάννιτσα νὰ φέρει ἐδῶ τὴ Βάρια καὶ τὸν ἀδερφό της. Εἴτανε τώρα ὀρφανά, ἡ μάννα τους εἶχε πεθάνει τὸν περασμένο χρόνο. Κοίταζε λοιπὸν τώρα τὸ σύμπλεγμα τῶν δυὸ παιδιῶν τοῦ Σέργιου καὶ σύγκαιρα, μηχανικά, συλλογιζόταν: «Τὸ κάτω-κάτω μπορεῖ νὰ ὑπάρχει κι ἄλλος δρόμος... κι ἄλλος δρόμος.» Μέσα του, κάτι ζωηρό, εὔρωστο, ὀρθωνότανε ἀγάλια-ἀγάλια, κάτι ποὺ τοῦ ἀλάφρωνε τὴν ψυχή, φυσοῦσε ἐνθουσιαστικὰ καὶ τὴ δρόσιζε. Τὸν συνέφεραν ἀπὸ τὴ ρέμβη του οἱ φωνὲς τῶν βιλάνων.

—Ἡ ὥρα περνάει, ἡ νύχτα τούτη εἶναι ἡ στερνή τους, εἶχε πεῖ κάποιος. Αὐτὸ ποὺ θὰ γίνει, νὰ γίνει τὸ γρηγορότερο!

Μεμιᾶς κάτι σὰν πανικὸς εἶχε χυθεῖ. Ξετρελλαμένοι, σὲ τέλεια σύγχυση, εἴχανε πιάσει νὰ μιλᾶνε ὅλοι μαζί, νὰ σηκώνουν στὸν ἀέρα, φοβερίζοντας, τὰ χέρια τους, νὰ κατηγορᾶνε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον γιὰ τὴν ἄργητα. Ὁ παπα-Δανιὴλ πάσχιζε νὰ τοὺς συγκρατήσει ἐξηγώντας πὼς τὸ πράμα δὲν εἴτανε τόσο εὔκολο, πὼς κανένας τους δὲ φταίει. Δὲν τὸν ἄκουγαν, ἡ γεροντική του τραγουδιστὴ φωνὴ καταχωνιαζότανε μέσα στὴ χλαλοή, ὁ τρόμος τοῦ ἀνεπανόρθωτου τόσο τοὺς ἔζωνε ποὺ εἴχανε πάψει πιὰ νὰ τὸν ἀκοῦνε μ᾽ εὐλαβικὴ σιωπὴ σὰν ἄνοιγε τὰ χείλη.

Τότε κάποιος ἐκεῖ μέσα στὸ σωρό, μπορεῖ κι ὁ ἄγνωστος χωριάτης ἀπὸ τὴ Μάϊνη, μπορεῖ κάποιος ἄλλος, κάνει μιὰ πρόταση: Νὰ πᾶνε στὸν τραπεζίτη, καθὼς τὸ εἴχανε σχεδιάσει, ξυπόλητοι, νὰ τοῦ πέσουν στὰ πόδια καὶ νὰ τοῦ ποῦν: «Δῶσε μας τὰ πέρπυρα, κι ἂν ἀπὸ δῶ σ᾽ ἕνα χρόνο δὲ μπορέσουμε νὰ σ᾽τὰ γυρίσουμε πίσω ἐμεῖς κ᾽ οἱ σύντροφοί μας, τότε νὰ μᾶς ἔχεις τοὺς πέντε, ἢ κι ὅσους ἄλλους ἀπὸ μᾶς θελήσεις, σκλάβους. Νὰ σοῦ δουλεύουμε στὰ χτήματά σου, στὸ σπίτι, σ᾽ ὅποιαν ἀγγάρεια, ἴσαμε τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ κρίνεις πὼς τὸ χρέος ξεπληρώθηκε. Οἱ Καλαματιανοὶ βιλάνοι ἔχουμε ἀπὸ τοὺς Φράγκους κάποια πριβιλέτζια, δοσμένα στοὺς πατεράδες μας ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς κουγκέστας. Τὸ βιβλίο τοῦ νόμου, τὰ Συνήθεια τοῦ πριγκηπάτου, μᾶς τ᾽ ἀναγνώρισαν. Χάρισμά σου, σ᾽τὰ θυσιάζουμε! Ἀπὸ δῶ σ᾽ ἕνα χρόνο ἂν δὲν ξοφληθεῖ

τὸ χρέος, παύουμε νἆμαστε ἄνθρωποι καὶ γινόμαστε χτῆμα σου. Καὶ θἄχεις ἀπάνω μας δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου.»

Ἔτσι εἶπε ὁ ἄγνωστος βιλάνος. Κ' οἱ ἄλλοι, μ' ἕνα στόμα, σηκώνοντας βουὴ σύσμιχτη, συμφώνησαν. «Κ' ἐγώ!», φωνάζανε, «κ' ἐγὼ γιὰ σκλάβος!» Ἄδικα ὁ παπὰς πάσχιζε πάλι νὰ τοὺς συγκρατήσει. Δὲν ἄκουγαν πιὰ κανένα· ἀποφασισμένοι, ἀνυπόμονοι, παλαβοί, σηκώνανε τὰ χέρια τους, φωνάζανε νὰ ξεκινήσουν. Οἱ πέντε ξεδιαλεγμένοι εἶχανε κιόλας πετάξει τὰ χιτώνια, βγάζανε τὰ σαντάλια τους, βοηθημένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἑτοιμάζονταν σὰ γαμπροὶ γιὰ τὸ στεφάνωμά στὴν ἐκκλησία. Ὁ σιδερὰς τοὺς ἔφερε μιὰ κουλούρα σκοινί. Ἀπὸ κεῖνο κόψανε τὰ πέντε ἴσια κομμάτια καὶ τὰ τυλίξανε μιὰ βόλτα στὸ λαιμό τους γύρω, ἀφήνοντας τὶς δυὸ ἄκρες νὰ κρέμονται στὸ στῆθος, ἴσαμε κάτω στὰ γόνατα, ἀμολυτές. Τὰ μαστορόπουλα πήρανε στὰ χέρια τοὺς δαυλοὺς καὶ τράβηξαν μπροστά, νὰ φέγγουνε τὸ δρόμο. Παραμέρισε ἡ πλέμπα, σχίστηκε στὰ δυὸ γιὰ νὰ περάσουν οἱ ἱκέτες. Κι ὁ παπάς, ποὺ εἶδε πὼς κάθε ἀντίσταση εἴτανε πιὰ περιττή, τράβηξε πρῶτος, κρατώντας ἀπὸ τὸ μπράτσο τὸν Σγουρό.

Ἔτσι περάσανε στὸ στενὸ μονοπάτι ποὺ εἶχαν ἀφήσει λεύτερο ἀπὸ τ' ἀμόνι ἴσαμε τὴν πόρτα τοῦ σιδεράδικου οἱ βιλάνοι. Μπροστὰ οἱ δαδοῦχοι, πίσω οἱ προεστοὶ τῆς πλέμπας, τελευταῖοι οἱ ἱκέτες. Δεξιὰ-ζερβά, οἱ ἄλλοι ποὺ μένανε, τοὺς κοίταζαν μὲ μάτια θολά, ἐνῶ τὰ χείλη τους τρεμοπαίζανε, ἄλλα γιὰ νὰ τοὺς εὐχηθοῦν κι ἄλλα γιὰ νὰ μουρμουρίσουν μιὰ προσευχή. Οἱ γυναῖκες τῶν μελλοθανάτων τοὺς ἀκολούθησαν ἴσαμε τὴν πόρτα, σέρνοντας ξοπίσω τους τὰ παιδιά. Τοὺς ἀκολούθησαν κι ἄκουγες σ' ὅλο τὸ διάβα τ' ἀναφυλλητά τους νὰ ξεσπάζουν, τὶς ἔβλεπες νὰ χυμᾶνε ξάφνου σὰν κεντρισμένες, καὶ νὰ τοὺς ἀνασπάζονται τὰ χέρια, τὴν ἄκρη τοῦ ρούχου, τὸ κρεμασμένο ἀπὸ τὸ λαιμὸ σκοινί. Στὴν πόρτα τέλος στάθηκαν, τοὺς ἄφησαν μονάχους νὰ βγοῦνε στὸ δρόμο, κ' ἐκεῖνες μείνανε στὸ κατώφλι νὰ τοὺς κοιτάζουν ποὺ φεύγανε, βουβές.

Ἡ νύχτα εἴταν ἥσυχη, χλιαρή, τὸ νιὸ φεγγάρι κόντευε νὰ βασιλέψει. Πίσω, τὸ σιδεράδικο εἶχε ἀπομείνει σκοτεινό, τὸ καντῆλι μονάχα ἄναβε μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα. Οἱ βιλάνοι, καθισμένοι τώρα κατάχαμα, ἀκολουθούσανε μὲ τὸ νοῦ τὴν πορεία τῶν δικῶν τους. Κουβέντιαζαν ἐλάχιστα, χαμηλόφωνα, καὶ κοίταζαν μὲ μάτι τεντωμένο, στυλά, τὸ σκοτάδι. Θὰ καρτεροῦσαν ἐδῶ τὸ γυρισμὸ καὶ τὴν ἀπόκριση. Στὴν ἡσυχία ποὺ ὅλο καὶ πύκνωνε, ἀκούγανε τὶς καρδιές τους νὰ μετροῦν, μὲ βρόντους πνιχτούς, τὸ χρόνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄

ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΜΠΟΡΕΙ

ΡΗΜΟΙ εἶταν οἱ δρόμοι τῆς πολιτείας τὴν ὥρα τούτη, τὸ γερμένο φεγγάρι τοὺς παράχωνε σὲ μπλάβα σκιά. Μὲ τὰ παραθυρόφυλλα σφαλιστά, δίχως οὔτ' ἕνα γαϊτάνι φῶς νὰ ξεφεύγει ἀπὸ χαραμάδα, τὰ σπίτια εἶχανε στὴν ὄψη τὴν αὐστηρὴ περισυλλογὴ κι ἀκινησία τοῦ θανάτου. Στοὺς τοίχους ἔδραμε ἀνήσυχη ἡ κοκκινωπὴ ἀντιφεγγιὰ τῶν δαυλῶν. Βιαστικοί, ἀμίλητοι, οἱ ἱκέτες βιάσανε τὸ βῆμα, ἀνυπόμονοι νὰ φτάσουν, ἀόριστα τρομαγμένοι ποὺ βρίσκονταν τέτοιαν ὥρα, γι' αὐτοὺς ὁλότελα ἀσυνήθιστη, ἔξω. Τ' αὐτί, ποὺ στηνόταν ἀλαφιασμένο, ἔπιανε στὸν ἀέρα καὶ τὸν πιὸ ἀνάλαφρο ἦχο. Ἀκούσανε ψηλά, σὰν κρεμασμένο πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, τὸ ἐρημικὸ τραγοῦδι τοῦ βιγλάτορα, ποὺ ξαγρυπνάει στὴ βίγλα τοῦ κάστρου.

Ὁ παπάς, βαδίζοντας πάντα πρῶτος, τοὺς ὁδήγησε μέσ' ἀπὸ φιδωτὰ στενορρύμια κατὰ τὶς ἀπάνω γειτονιές. Ἐδῶ, εἶτανε σπίτια δίπατα, μὲ πόρτες βαρειές, σιδεροπλεμένες, καμάρες ἀπὸ πέτρα σκαλιστή. Εἶχανε μπεῖ στὴν περιοχὴ τῶν βουργησέων. Κάθε τόσο, ἐκεῖ ποὺ στρίβανε μιὰν ἀγκωνή, ἡ καρδιά τους ἔδινε ἕνα βρόντο καὶ στεκόταν. Μήπως εἶταν ἐδῶ, σ' αὐτὴν ἐκεῖ τὴν πόρτα; Σήκωναν τὰ μάτια τους φοβισμένα καὶ κοίταζαν μὲ περιέργεια τὴν ὄψη τοῦ σπιτιοῦ. Ὅμως ὁ παπὰς συνέχιζε τὸ δρόμο του, κι αὐτοί, ξοπίσω, μὲ μιὰν ἀνάσα βαθειά, ἀντιπερνοῦσαν.

Τέλος τὸν εἶδανε, δίχως νὰ κόβει τὸ βῆμα του ἀκόμα, νὰ σηκώνει τὸ κεφάλι, νὰ κοιτάζει ἐρευνητικὰ τοὺς τοίχους. Κατάλαβαν ἀπὸ τοῦτο πὼς εἶχανε φτάσει. Τρία σπίτια πιὸ κάτω, μπροστὰ σὲ μιὰ δίφυλλη πόρτα, ὁ παπὰς σταμάτησε. Εἶταν ἕνα ἀρχοντικὸ παμπάλαιο, χτισμένο μὲ σταχτιὰ πέτρα. Οἱ ντόπιοι ἀνάμεσα στοὺς πέντε, ποὺ ξέρανε τὴν Καλαμάτα λιθάρι τὸ λιθάρι, δὲ θυμόνταν ποτὲ τὸ σπίτι τοῦτο ἀνοιχτό. Οἱ παλιοὶ τοῦ τόπου λέγανε πώς, στὸν καιρὸ τοῦ μισσὲρ Τζε-

φρέ, ἕνας Γενοβέζος τὸ εἶχε χτίσει, ποὺ ὕστερα, σὰν ἔπεσε στὸν τόπο κάποιο μεγάλο θανατικό, πέθανε κεῖ μέσα κι αὐτὸς κ' ἡ φαμίλια του ὁλάκερη. Ἀπὸ τότε κανένας δὲν τὸ εἶχε κατοικήσει. Ἀκόμα καὶ τώρα οἱ Καλαματιανοὶ τὸ θαρούσανε κλειστό· γιὰ τοῦτο, σὰν εἴδανε τὸν παπα-Δανιὴλ ἀπόψε νὰ χτυπάει τὸ βαρὺ μάνταλο τῆς πόρτας, σάστισαν. Πότε εἶχε ἔρθει ὁ ξενομερίτης καὶ τ' ἄνοιξε δίχως αὐτοὶ νὰ τὸ νιώσουν;

Χρειάστηκε νὰ χτυπήσει καὶ δεύτερη φορά, καὶ τρίτη τὸ μάνταλο ὁ παπάς, δίχως ὅμως νὰ δοθεῖ κανένα σημάδι ζωῆς ἀπὸ μέσα. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ οἱ βιλάνοι ἄρχιζαν ν' ἀπελπίζονται ἢ καὶ νὰ πιστεύουν πὼς λάθος εἶχε γίνει, πὼς τὸ σταχτὶ σπίτι ἔμενε πάντα κλειστό, τ' αὐτί τους πῆρε ψηλὰ ἕνα τρίξιμο. Σήκωσαν τὰ κεφάλια τους. Τίποτα δὲ φαινόταν· στὴν ἀντιφεγγιὰ τῶν δαυλῶν, ἔβλεπες τὰ παραθύρια σφιχτὰ κλεισμένα. Στάθηκαν ἀκόμα, προσμένοντας, ἐνῶ ὁ παπὰς μὲ τὸν Σγουρό, μπροστὰ στὴν πόρτα, σιγοκουβέντιαζαν.

Ξάφνου βλέπουν ἕνα μικρὸ τετράγωνο πάνω στὸ πορτόφυλλο ν' ἀνοίγεται ἀθόρυβα καὶ μέσ' ἀπὸ τὴ σκοτεινή του τρύπα νὰ γυαλίζουν δυὸ μάτια. Κοιτάζουν δεξιὰ τὰ μάτια, κοιτάζουν ζερβά, βλέπουν τὸ μπουλοῦκι τῶν βιλάνων.

—Ἐγὼ εἶμαι, ὁ παπα-Δανιήλ, λέει ὁ παπὰς σὰ νὰ διάβασε στὰ μάτια τοῦτα κάποιαν ἀνησυχία.

— Τί ὁρίζεις; ρωτάει ὕστερα ἀπὸ μιὰ μικρὴ παύση μιὰ γεροντική, γυναίκεια φωνή.

— Νὰ μιλήσω στὸν ἀφέντη.

Δὲν ἀποκρίθηκε ἡ φωνὴ πίσω ἀπὸ τὸ πορτόφυλλο. Τὰ μάτια κοιτάξανε πάλι τοὺς συναγμένους ἕναν-ἕνα.

— Σύρτε στὸ δρόμο σας. Εἶναι περασμένη ἡ ὥρα.

— Δὲ θὰ τὸν κουράσουμε τὸν ἀφέντη, ἐπιμένει ὁ παπάς. Δυὸ λόγια μονάχα θὰ τοῦ πῶ...

— Καὶ τοῦτοι ἐδῶ τί γυρεύουν;

— Μαζί μου εἶναι, ἐνορίτες μου.

— Θὰ μποῦνε κι αὐτοὶ μέσα;

— Καλοὶ ἄνθρωποι εἶναι, δουλευτάδες. Κάτι νὰ παρακαλέσουν ἔχουν τὸν ἀφέντη κ' εὐθὺς θὰ φύγουν ἥσυχα-ἥσυχα.

Πάλι τὰ μάτια φέρανε γύρω τοὺς βιλάνους, ψαχουλευτά. Ὕστερα χάθηκαν. Τὸ παραθύρι ἔκλεισε.

—Ἂν μᾶς ἀνοίξουν τώρα, λέει ὁ παπα-Δανιήλ, θὰ μποῦμε δίχως θόρυβο, οἱ ἑφτὰ μονάχα. Ἐσεῖς, καὶ δείχνει τὰ μαστορόπουλα μὲ τοὺς δαυλούς, θὰ φύγετε. Ἀνάγκη δὲν εἶναι νὰ προσμένετε στὸ δρόμο· τὸ φεγγάρι μᾶς φτάνει γιὰ τὸ γυρισμό.

— Τὸ φεγγάρι βασιλεύει, λέει ἕνας ἀπὸ τοὺς δαδούχους σηκώνοντας τὸ δάχτυλο, οἱ δρόμοι δὲν εἶναι σίγουροι.

— Γιὰ τοὺς βουργησέους. Γιὰ τοὺς βιλάνους φόβος δὲν ὑπάρχει. Τὸ περσίκι μονάχα τραβάει τὸν κλέφτη.

Καὶ καθὼς τὰ μαστορόπουλα δὲ δείχνονταν πολὺ πρόθυμα νὰ ὑπακούσουν:

—Ἀκοῦτε με μένα, ξέρω ποὺ σᾶς μιλῶ, κάνει ὁ παπάς. Ὁ ἀφέντης τοῦ ἀρχοντικοῦ τούτου-ἐδῶ δὲ θέλει κόσμο πολὺ στὴν πόρτα του...

Πρόσμεναν ὡστόσο οἱ δαδοῦχοι ἴσαμε νἄρθει ἡ ἀπάντηση τοῦ νοικοκύρη. Καὶ μονάχα ὅταν, ὕστερα ἀπὸ κάμποση ὥρα, εἶδανε τὸ δεξὶ πορτόφυλλο νὰ μισανοίγει, ὅσο ποὺ φτάνει νὰ περάσει ἕνας ἄνθρωπος, τὸν παπὰ νὰ μπαίνει ἀκολουθημένος στὴ σειρὰ ἀπὸ τὸν Σγουρὸ κ' ὕστερα τοὺς πέντε, τὸ πῆραν ἀπόφαση κ' ἔφυγαν.

Ἄλαλοι, κρατώντας τὶς ἀνάσες τους, εἴχανε μπεῖ οἱ βιλάνοι στὸ ξένο ἀρχοντικό. Δὲ χρειαζότανε κὰν ἡ σύσταση τοῦ παπᾶ, κάτι τοὺς ἔδενε τὶς ψυχές, κρυφὸ δέος. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ δαύτους πρώτη φορὰ μπαίνανε σὲ σπίτι βουργησέου. Τρομαγμένοι κοίταζαν γύρω, δίχως ὅμως καὶ νὰ βλέπουν τίποτα, γιατὶ ἡ γριά, βαστώντας ἕνα ἄθλιο λαδολύχναρο στὸ χέρι, προπορευόταν· ὁ παπὰς τὴν ἀκολουθοῦσε, κ' ἡ σκιά του μαζὶ μὲ τοῦ Σγουροῦ σκέπαζε τὸ ἐλάχιστο φέγγος. Κατάλαβαν ὡστόσο πὼς περνᾶνε μιὰ στοὰ πλακοστρωμένη, ἀνέβηκαν κάποια σκάλα σανιδένια, ὄρθια πολύ, στάθηκαν σ' ἕνα πλάτωμα, τὸ λυχνάρι χάθηκε, προχώρησαν ἀκόμα, στὸ σκοτάδι, καὶ τέλος κάποιο βῆλο ἀνασηκώθηκε, ἀφήνοντας νὰ μισοφανεῖ ἕνα ἐσωτερικὸ θαμπὰ φωτισμένο. Ἐκεῖ μπῆκαν.

Εἴτανε μιὰ κάμαρα τετράγωνη, μέτρια σὲ μέγεθος, μὲ ψηλοὺς βαθυκόκκινους τοίχους. Στὰ παράθυρα μπροστά, βῆλα βαρειὰ κρέμονταν ποὺ ἀκουμποῦσαν καὶ σωριάζονταν στὸ πάτωμα, τὸ σκεπασμένο μὲ στρωσίδια ριγωτά, βυσσινιὰ καὶ μαῦρα. Σὲ μιὰν ἄκρη ἔβλεπες ἕνα φαρδὺ κρεββάτι καρυδένιο μὲ οὐρανὸ μαβί. Οἱ κουρτίνες του πέφτανε μαλακές, ἄφθονες, καὶ τὸ τύλιγαν, ἀφήνοντας μόλις νὰ θαμποφέγγει, ἀνάμεσα στὰ δυό τους φύλλα, μιὰ γωνιὰ ἄσπρο σεντόνι. Παρέκει ἕνας λυχνοστάτης μπρούντζινος, σὲ μπόϊ ἀνθρώπου· τὸ φῶς ὡστόσο δὲν ἐρχόταν ἀπὸ κεῖ. Ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἄλλην ἄκρη, δίπλα στὸ παραθύρι, ὅπου ἕνα ἀναλόγιο εἴτανε στημένο, κατὰ τὸν τοῖχο. Πάνω ἀπὸ τ' ἀναλόγιο ἕνα καντῆλι μεγάλο, ἀπὸ ὑλικὸ σπάνιο, γυαλί, κρεμότανε μὲ τριπλὴ ἀσημένια ἁλυσίδα, ἀναμμένο. Μπροστὰ στ' ἀναλόγιο ἕνα θρονὶ μὲ ράχη ψηλή, σκαλιστή, κ' ἐκεῖ καθισμένος ἕνας ἄνθρωπος καμπουριαστὸς ποὺ τὸν ἔβλεπες ἀπὸ τὰ πίσω.

Ἡ γριὰ μὲ τὸ λυχνάρι εἶχε χαθεῖ. Οἱ βιλάνοι στάθηκαν ζαρωμένοι, σμάρι σφιχτὸ κοντὰ στὴν πόρτα. Ὁ παπὰς λίγο πιὸ μπρός, ἀσάλευτος ὅμως κ' ἐκεῖνος, στεκότανε νὰ κοιτάζει τὸ γέροντα ποὺ καθόταν ἀντίκρυ. Δίπλα του, λίγο πιὸ πίσω, εἶχε σταθεῖ κι ὁ Σγουρός. Κρατοῦσε σὰν τοὺς ἄλλους τὰ μάτια του καρφωμένα στὸν ἀφέντη τοῦ σπιτιοῦ, ὅμως ἡ θωριά του αὐτουνοῦ δὲ φανέρωνε τὸ εὐλαβητικὸ δέος τῶν ἄλλων. Χλωμάδα ἀδιόρατη χυνότανε λίγο - λίγο στὸ πρόσωπό του καὶ τὰ μάτια του τεντώνονταν μὲ σάστισμα βαθύ.

Ἀνεβαίνοντας ἀκόμα τὴ σκάλα, εἶχε παραξενευτεῖ, ἀνεξήγητα· σὰν κάτι ἀόρατο, ποὺ ἦρθε βουβὰ μέσα στὸ σκοτάδι, νὰ τὸν εἶχε κρούσει. Τὰ φτερούγια τῆς μύτης του εἴχανε παίξει ἀνήσυχα, σὰν κάτι νὰ ὀσμίζονταν, μιὰ παρουσία ἀόρατη, τὴν προσωπικὴ ἐκείνη μυρωδιὰ ποὺ ἀποτυπώνει ὁ ἄνθρωπος ποὺ μένει σ' ἕνα σπίτι. Ἀσύνειδα στὴν ἀρχή, εἶχε ψαχουλέψει νὰ βρεῖ τί τοῦ ξυπνάει ἡ αἴσθηση τούτη. Εἴτανε κάτι στὸν ἀέρα, κάτι σὰν μυρωδιὰ ἀπὸ ξυνόμηλο σάπιο, ἀνάσα γνώριμη καὶ δυσάρεστη γι' αὐτόν, παράδοξα ἀναπολητική. Εἶχε πασχίσει, τὸ ἴδιο ἀσύνειδα, νὰ διώξει τὴν ἔγνοια ποὺ ἄρχιζε σκοτεινὰ νὰ τὸν ζώνει. Τὸ

εἶχε κιόλας καταφέρει ὅταν, ξάφνου, βρέθηκε μέσα στὴ φωτισμένη ἀπὸ τὸ καντῆλι κάμαρα. Ἀκολουθώντας ἀπὸ κοντὰ τὸν παπά, εἶχε προχωρήσει ἕνα βῆμα πιὸ μπρὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Μιὰ ματιὰ ἔρριξε γύρω, μιὰν ἀνάσα πῆρε, ἡ ράχη τοῦ καθισμένου ἐκεῖ ἀνθρώπου ὀρθώθηκε μπροστὰ στὰ μάτια του. Κι ἀπόμεινε καρφωμένος.

— Τὸ λοιπόν, αἰδεσιμώτατε, λέει ψευτογελώντας μιὰ τραγουδιστὴ φωνὴ ἀπὸ τὴ γωνιὰ ποὺ βρίσκεται τὸ ἀναλόγιο, θυμήθηκες ἀπόψε τὸν ταπεινό σου φίλο;

Ὁ καθισμένος γέροντας γυρίζει πλάϊ τὸ κεφάλι του καὶ σύγκαιρα ὁ Σγουρὸς ἀναγνωρίζει, στὸ χρυσαφὶ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, τὸν Ματτέο Καφούρη.

Μιὰ βόλτα πῆρε τὸ αἷμα του κ' ἔπηξε. Στὴν ἀρχὴ δὲ μπορεῖ νὰ ξεκολλήσει τὰ μάτια του ἀπὸ τὴ φιγούρα ἐκείνη, τοῦ γέρου μὲ τὸ ἀραιὸ γένι, τὴν ἁρπαχτικὴ κατατομή, τὸ ρικνὸ χαμόγελο στὰ πλαδαρὰ χείλη. Τ' ἀναθυμᾶται τὸ χαμόγελο τοῦτο, τὸ ὕπουλο, ποὺ δὲ χαράζει καθὼς στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, μὰ ποὺ ἀφήνει τὸ στόμα μισανοιχτό, σκοτεινὸ καὶ ξεδοντιάρικο νὰ χάσκει. Στιγμιαῖος σίφουνας ἀπὸ εἰκόνες, θύμισες, πάθη, ὅσα τυραγνήσανε τὰ πρῶτα νιάτα του, στροufίζει μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Σγουροῦ καὶ τὰ θαμπώνει. Ὕστερα κοιτάζει μὲ προφύλαξη γύρω του, δεξιά, ζερβά. Ἀθόρυβα γλιστρώντας, κάνει ἕνα βῆμα πίσω, δεύτερο, ἀποτραβιέται νὰ ἐξαφανιστεῖ ἀνάμεσα στοὺς πέντε βιλάνους.

Ὁ παπα-Δανιὴλ εἶχε πεῖ πὼς ὁ τραπεζίτης εἶναι Βενετσάνος. Λάθος ἔκανε; ἢ τάχα ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἀντρέα Γκαφφόρε, τοῦ κουρσάρου, περνάει γιὰ Βενετσάνος ἐδῶ; Αὐτὸ πρέπει νὰ ξεδιαλυθεῖ, γιατὶ καθόλου δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ κρύβει ὁ Καφούρης τὴν πραγματική του ἰδιότητα ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Στ' Ἀνάπλι ἔτσι κι ἀλλιῶς λυκοφιλία εἶχε μαζί τους, λαγούμια τοὺς ἔσκαβε. Γιατί ἔφυγε ὅμως ἀπὸ τ' Ἀνάπλι; Τί ἦρθε νὰ κάνει ἐδῶ στὴν Καλαμάτα ποὺ ἐγκαταστάθηκε; Στὸ μνημονικὸ τοῦ Σγουροῦ θαμποφέγγει πάλι ἡ στερνή του θύμιση ἀπὸ τὸ Γενοβέζο, ἡ νύχτα ἐκείνη τοῦ βραχνᾶ, μέσα στὴν κάμαρα τῆς Μπιάνκας. Ἄ, δαίμονα! εἶναι κ' ἡ Μπιάνκα! Νὰ βρίσκεται ἄραγε κι αὐτὴ ἐδῶ;

— Μεσσὶρ Καφούρη, εἶπε ὁ παπα-Δανιὴλ προχωρώντας ἀργά, νὰ μᾶς συμπαθᾶς πρῶτα-πρῶτα ποὺ ἤρθαμε σὲ ὥρα ἔτσι προχωρημένη καὶ σ' ἐνοχλοῦμε. Ὅμως ἡ αἰτία βλέπεις ποὺ μᾶς φέρνει δὲ σηκώνει ἀναβολή.

— Ἄ, ἄ! ἔκανε ὁ Γενοβέζος τρίβοντας τὰ χέρια του κ' ἔρριξε μιὰ γοργὴ ματιὰ στὸ μπουλοῦκι τῶν βιλάνων. Μὲ συμπαθᾶς κ' ἐμένα ποὺ δὲ μοῦ βολεῖ νὰ προσηκωθῶ στὴ χάρη σου, ὅμως τ' ἄτιμα τοῦτα μου τὰ ποδάρια δὲ μὲ δουλεύουν πιὰ καθὼς τὸ χρωστοῦν. Γεροντάματα κι ἁμαρτίες, αἰδεσιμώτατε!

Καὶ γέλασε τὸ ἄφωνο χαχανό του.

— Ἁμαρτίες ἐλόγου σου, ἀφέντη! ποὺ κάνεις τόσα ψυχικά, ἀπόρησε τάχα ὁ παπα-Δανιὴλ γιὰ νὰ τὸν κολακέψει.

— Ψυχικά; Ποῦ τέτοιο καλό, παπά μου! Γιὰ νὰ κάνεις τὸ ψυχικό, ἀνάγκη νἄχεις τὸ μέσο, τὸ περσίκι σου νὰ βαστάει. Καὶ τὸ δικό μου εἶν' ἀλαφρό. Ἔτσι ἀπομένει, ἀλλοίμονο, βαρειὰ ἡ ψυχή μου.

Ἔρριξε πάλι μιὰ ματιὰ στοὺς βιλάνους. Εἶταν ἄραγε προειδοποίηση;

Όμως ὁ παπα-Δανιὴλ δὲν εἶταν ἀπὸ κείνους ποὺ εὔκολα δειλιάζουν. Μ' ὅλο πού, μιᾶς ἀρχῆς, δὲν εἶχε πιστέψει πὼς τὸ διάβημα στὸν τραπεζίτη θὰ εἶταν ἀποτελεσματικό, τώρα ποὺ θέλοντας καὶ μὴ ἀνάλαβε, θὰ ἔκανε ὅ,τι τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ τὰ βγάλει πέρα. Τὸ ἀντίθετο θὰ τὸ θαροῦσε προδοσιὰ σὲ βάρος τῶν ἔρημων τῶν βιλάνων.

—'Αφέντη, λέει ἀποφασιστικά, νὰ μὴ σ' τὰ πολυλογῶ καὶ σὲ κουράζω γιατὶ ὁ καιρός σου ξέρω πὼς ἀξίζει. Τοὺς βλέπεις ἐκείνους ἐκεῖ; Εἶναι Ρωμιοὶ βιλάνοι τῆς Καλαμάτας. Ἂν λάβεις τὸν κόπο νὰ προσέξεις, θὰ ἰδεῖς πὼς ἤρθανε στὴν ἀφεντιά σου μὲ γυμνὰ ποδάρια καὶ μ' ἕνα σκοινὶ στὸ λαιμό του ὁ καθένας τους, σημάδι ταπεινωσύνης. Ἔρχονται νὰ σοῦ προσπέσουν γυρεύοντας πίσω τὴ ζωὴ τῶν ἀδερφιῶν τους.

—'Απὸ μένα; ἀπόρησε ὁ Καφούρης.

—'Απὸ τὴν ἀφεντιά σου. 'Εσὺ τὴν κρατᾶς στὸ χέρι σου, δίχως, εἶναι ἡ ἀλήθεια, νὰ τὸ ξέρεις.

— Τί πὰ νὰ ποῦνε τοῦτα; τί μοῦ κανοναρχᾶς αὐτοῦ, παπά! ἔκανε ὁ Καφούρης σμίγοντας τὰ φρύδια του κι ἀναδεύτηκε μὲ νεῦρο, ζωηρά, στὸ θρονί του. 'Εγὼ κανενοῦ δὲν κρατῶ τὴ ζωή, ἐγὼ κοιτάζω τὴ δουλειά μου καὶ δὲν ἔχω ἀπαίτηση ἀπὸ κανένα. Ἄλλοι μὲ ζαλίζουν μὲ ἀπαίτησες. Γιατὶ μὲ θαροῦνε πλούσιο· γιὰ κεῖνο! Κουβαλιοῦνται ἐδῶ καὶ μοῦ φορτώνονται, «δῶσε, Καφούρη, ἐδῶ, δῶσε κ' ἐκεῖ, κ' ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη, Καφούρη, κ' ἐγὼ κόβουμαι», λὲς κ' εἶμαι ὑπαίτιος ἐγὼ γιὰ τὴ συφορὰ τοῦ κόσμου. Γιατὶ μὲ θαροῦνε πλούσιο: γιὰ κεῖνο! 'Εγὼ κακὸ δὲν ἔχω κάνει οὔτε σὲ μύγα κ' ἐμένα ὅλοι κόβουνται πῶς νὰ μὲ συκοφαντοῦνε. Ὁ δαίμονας τοὺς ἔχει μπεῖ νὰ μὲ ψήσουνε ζωντανό! Πλούσιος! Ποιὸς εἶναι πλούσιος; Ὁ Καφούρης; Ἂς γελάσω κάλλιο, γιὰ νὰ μὴν κλάψω, ποὺ θὰ ταίριαζε καλλίτερα, sacramento! Τί ἔκαμα ποὺ εἶμαι πλούσιος; Μὴ δὰ γυρίζω στοὺς δρόμους στολισμένος μετάξια καὶ μαλάματα καθὼς οἱ βουργησέοι σας; Μὴ δὰ κρατῶ δούλους κ' ὑποταχτικοὺς στὶς προσταγές μου καθὼς κάποιοι δικοί σας ἀρχόντοι; Φίε δὲν ἔχω, πλεούμενα δὲν ἔχω, βιλάνους δὲν ἔχω, τίποτα δὲν ἔχω! Τί θέλουν ἄραγε; Ξέρω: Νὰ γυρνῶ στοὺς δρόμους ξυπόλητος, νὰ διακονεύω τὴ μπουκιὰ τὸ ψωμὶ ποὺ τρώω. Αὐτὸ θὰ θέλουν, τότες θὰ χαίρονταν, γιατὶ ἡ ψυχή τους εἶναι μαύρη καὶ δὲ χρωστάει κανενοῦ καλό. Χριστιανοί! ποὺ δὲν ἔχουν στάλα λύπηση... Ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι τζοῦστος καὶ βλέπει τὸ ἄδικο κι ἀγαπάει τοὺς ἀδύνατους. Αὐτὸ τὸ ξέρεις, παπά μου!

Μπροστὰ στὸ ξαφνικό, τὸ ἀδικαιολόγητο ὅσο καὶ ὁρμητικὸ τοῦτο ξέσπασμα, οἱ βιλάνοι εἶχανε χλωμιάσει, ζάρωσαν, ὁ παπα-Δανιὴλ ὅμως ἔμενε ἀτάραχος. Καταλάβαινε καλὰ πὼς δὲν εἶναι παρὰ στανικὸ καὶ ψεύτικο, πὼς μοναδικὸ σκοπὸ ἔχει νὰ τοὺς κόψει τὴ φόρα. Ὅσο μιλοῦσε ὁ Καφούρης, αὐτὸς τὸν ἄκουγε ἀσάλευτος, μ' ἀπάθεια, νιώθοντας πὼς ἔτσι κι ἀλλιῶς πρέπει νὰ τὸν ἀφήσει νὰ πεῖ τὸ δικό του. Μονάχα λοιπὸν σὰν ὁ Γενοβέζος ἔπαψε, ξαναπῆρε ὁ παπὰς τὸ λόγο:

— Τὸ πράμα ἔχει ἔτσι, εἶπε μὲ φωνὴ οὐδέτερη, σὰ νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει τίποτα ἀπὸ κεῖνα ποὺ ἀράδιασε λυσσώντας ὁ Γενοβέζος.— Οἱ ἀφεντάδες οἱ Φράγκοι μπήκανε σὲ κόπο νὰ πιάσουν ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο σήμερα τὸ πρωῒ πέντε δικούς μας, τάχα γιὰ ροβολατόρους, καὶ νὰ τοὺς

ρίξουν στὰ σίδερα. Εἶδα τὸν κιβιτάνο, τὸν παρακάλεσα. «Μετὰ χαρᾶς, μοῦ εἶπε, θὰ τοὺς ἀμολύσω, μονάχα νὰ μοῦ φέρετε τὸ κεφαλιάτικο.»

— Χμ!

— «Τὸ ξέρω», τοῦ λέω. «Ὁ ἄνθρωπος ἀξίζει πέρπυρα καὶ δὲ γίνεται νὰ τοῦ χαρίζεις τὴ ζωὴ χωρὶς ἀντίχαρη γιὰ τὸ καλὸ ποὺ τοῦ κάνεις.» Σύμφωνος ὁ κιβιτάνος. «Μονάχα ὁ Θεός, τοῦ λέω πάλι, χαρίζει τὴ ζωὴ δίχως καμμιὰν ἀντίχαρη.»

Σήκωσε τὰ μάτια του ὁ Καφούρης καὶ κοίταξε μὲ ὑποψία τὸν παπά, νὰ ἰδεῖ ἂν σοβαρὰ μιλάει ἢ μήπως τὸν παίζει. Ὅμως ἡ ὄψη τοῦ Δανιὴλ εἶταν ἀνεξιχνίαστη.

— Καὶ τί μπορῶ σὲ τοῦτο ἐγώ;

— Τὸ εἶπα τῆς ἀφεντιᾶς σου, ἢ μήπως δὲν τὸ εἶπα; Δὲν καλοθυμᾶμαι, νὰ μὲ συμπαθᾶς, τὰ χρόνια μὲ πήρανε μπάλλα...

— Λέγε ν' ἀκούσω.

— Κάθε καλὸ πρέπει νἄχει διάφορο, κ' ἡ σπλαχνιὰ τὸ ἴδιο. Δὲν ἐρχόμαστε, μεσσὶρ Καφούρη, νὰ σοῦ διακονέψουμε. Ἐρχόμαστε νὰ μποῦμε χρεοφειλέτες σὲ χρέος μ' ἐγγύηση. Κ' ἐγγύηση τρανὴ καθὼς θὰ τὸ δεῖς τώρα. Διακόσα πέρπυρα ἀξίζουν ὅ,τι κι ἂν πεῖς.

— Πόσα; κάνει ὁ Καφούρης σὰ νὰ μὴν ἄκουσε καλὰ κι ἀνασηκώνεται ἄθελα στὸ θρονί του.

— Διακόσα πέρπυρα, λέει πάλι ὁ παπὰς ἀτάραχος.

Ὁ Γενοβέζος ξανακάθησε κι ἀπόμεινε λίγες στιγμὲς ἄλαλος νὰ κοιτάζει τὸν ἱερωμένο. Σὰ νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει, σὰ νὰ μὴν εἶχε καταλάβει. Τόσο εἶτανε τὸ σάστισμά του ἀπύθμενο. Τρελλάθηκε ὁ παπάς; γιά κουβαλήθηκε ἐδῶ μεθυσμένος;

— Διακόσα... πέρπυρα; λέει κι αὐτὸς καὶ μονομιᾶς πατάει τὰ γέλια, κάτι γέλια ὁρμητικά, τρανταχτά, ποὺ τινάζουν σὰν παλιοκούρελο τὸ γκρεμισμένο του κορμί. Ἔκατσες μιὰ στιγμή, παπά μου, νὰ λογαριάσεις τί ξεστομίζεις αὐτοῦ; Διακόσα πέρπυρα, τὸ κεφαλιάτικο ἑνοῦ ρήγα, τί λέω! ἑνοῦ ἰμπεράτορα! Καὶ γιὰ πέντε ψωριάρηδες βιλάνους... Ἄ, μὰ εἶναι πανηγύρι! χρόνια νὰ ζήσεις, παπά μου, ποὺ μ' ἔκανες ἔτσι νὰ γελάσω. Γιὰ πές μου λοιπόν, ἔτσι σοῦ εἶπε ὁ κιβιτάνος; Διακόσα πέρπυρα; Πές μου το πάλι, νὰ ζεῖς, θὰ κάνω ἀπόψε καινούργιο συκώτι!...

Τὸ χάχανό του ἀνέβαινε σὲ κύματα, τοῦ ἔπνιγε τὰ λόγια, ἔκανε κεῖνος πὼς τὸ καταπίνει, καὶ πάλι ξανάρχιζε, ἀκράτητα. Κρυμμένος πίσω ἀπὸ τοὺς βιλάνους ὁ Σγουρὸς τὸν ἄκουγε τρίζοντας τὰ δόντια του. Σὰ νὰ εἶχε γυρίσει δυὸ χρόνια πίσω, γι' αὐτὸν μιὰ ὁλάκερη ζωή. Στ' αὐτιά του ἀντιλαλοῦνε πάλι τὰ περιγέλια τοῦ Γενοβέζου, ποὺ τὸν μαστίγωναν: «Ἀφέντη Σγοῦρο! τί γίνονται τὰ χτήματά σου; Κατιτὶς ἀνώμαλο φαίνεται νἆναι στὴ μέση· μπορεῖ κι ἀπὸ μέρος τῆς φαμίλιας τῆς μάννας σου.»

— Μεσσὶρ Καφούρη, ἔκανε ὁ Δανιὴλ ἀφοῦ ἄφησε πρῶτα νὰ κοπάσει ἡ ἀνάβρα τοῦ γέλιου, ἐρχόμαστε νὰ σοῦ ζητήσουμε τίμια ἕνα δάνειο.

— Χωρατεύεις, παπά;

— Μιλῶ σοβαρά, ἀφέντη.

— Δάνειο! Διακόσα πέρπυρα δάνειο!

— Διακόσα πέρπυρα.

— Μὰ δὲ μοῦ λές, ἔκανε ὁ Καφούρης καὶ σηκώθηκε βάζοντας τὶς δυό του παλάμες στοὺς γοφούς του, ἔρχεσαι νὰ μὲ περιγελάσεις ἢ νὰ μὲ βρίσεις; Πιστεύεις κ' ἐλόγου σου παναπεῖ τὶς παλάβρες τοῦ κόσμου, τῶν ὀχτρῶν μου ποὺ μὲ λένε πλούσιο γιὰ νὰ μὲ βλάψουν; Διακόσα πέρπυρα! Πίστεψες ἐσὺ ποτέ σου πὼς ἔχω ἐγὼ διακόσα πέρπυρα; Ἂν πουληθῶ ὁλάκερος, ἂν πουλήσω τὰ ὑπάρχοντά μου, τὰ ρημάδια τοῦτα ποὺ ἔχω γιὰ βιός, τὸ ροῦχο μου, τὸ κρεββάτι μου, τὸ χαλί μου, τὴ θυγατέρα του, λὲς μὲ τὰ νοῦ σου πὼς θὰ πιάσω διακόσα πέρπυρα; Ξέρεις τί εἶναι διακόσα πέρπυρα;

— Δὲν τὰ διακονεύω, ἀποκρίθηκε ἀπτόητος ὁ παπάς. Νὰ τὰ δανειστῶ θέλω. Δάνειο μ' ἐγγύηση.

— Τί λογῆς ἐγγύηση; Ὄχι, ὄχι, μὲ περιγελᾶς, ἔκανε πάλι καὶ βιαστικὰ ὁ Καφούρης, σὰ νὰ τοῦ εἶχε ξεφύγει ἡ ἐρώτηση. Δὲ μοὔλειπε τώρα παρὰ τοῦτο, νὰ βγεῖς ἔξω στὴν πολιτεία, νὰ πεῖς ὅτι μοῦ γύρεψες διακόσα πέρπυρα, γιὰ νὰ τὸ πιστέψουν κιόλας πὼς τἄχω. Θὲς νὰ μὲ χαντακώσεις, βουλήθηκες τὸ χαμό μου, πάει!

— Κανένας δὲ θὰ τὸ μάθει, μεσσὶρ Καφούρη, καὶ μ' ὅρκο σὰ θές.

—Ἀμὴ ὁ κιβιτάνος ποὺ θὰ τὰ πάρει;

— Δὲ θὰ τονε νοιάσει ποῦ βρέθηκαν. Σώνει, γι' αὐτόν, νὰ βρεθοῦνε.

— Πάει, πάει, μ' ἔκανες νὰ χάσω τὸ νοῦ μου, κάθουμαι τώρα καὶ κουβεντιάζω μαζί σου σάμπως νὰ τὰ εἶχα τὰ πέρπυρα ποὺ γυρεύεις.

— Σὰ θέλει κανένας νὰ κάνει τὸ καλό, πάντα βρίσκει, εἶπε ὁ παπὰς γλυκά, γιὰ νὰ τὸν διευκολύνει. Πέντε ψυχὲς εἶν' αὐτές, σκέψου το, μεσσὶρ Καφούρη! Πολλὲς ἁμαρτίες θὰ λυώσεις, ἐγὼ σ' τὸ λέω, ὁ παπάς.

— Νὰ σκεφτῶ, τί νὰ σκεφτῶ;

Ἄρχισε νὰ κόβει κοντόβολτες, νὰ πηγαίνει καὶ νἄρχεται μπροστὰ στὸ ἀναλόγιό του μὲ τὰ χέρια πίσω, χτυπώντας ἀπανωτὰ τὴ ράχη τοῦ ἑνὸς στὴ χούφτα τοῦ ἄλλου. Ἔκανε τὸν ἀναστατωμένο, πὼς τὸν τρώει ἡ ἀγωνία, ἄφηνε κάθε τόσο ν' ἀκουστεῖ ἕνα χαμηλόχωνο μούρμουρο, σὰ νὰ κουβέντιαζε μὲ τὸν ἑαυτό του.

— Ματώνεις τὴν καρδιά μου, ἔκανε τέλος, ρίχνοντας μιὰ ματιὰ τοῦ παπᾶ σὰ νὰ τὸν κατηγοροῦσε, μοῦ σχίζεις τὰ σπλάχνα σὰν κάθεσαι καὶ μοῦ μιλᾶς γιὰ ψυχὲς ποὺ κρέμονται τάχα ἀπὸ μένα καὶ τὰ ρέστα. Πάλε ἀπόψε δὲ θὰ κλείσω μάτι, χάθηκα· νά τί μοῦ κάνεις! Καὶ τί μπορῶ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος;

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ παπάς.

—Ἂν εἴτανε τουλάχιστο βολετὸ νὰ μοῦδινες διορία, νὰ ἰδῶ δυὸ-τρεῖς φίλους... Ξέρω κ' ἐγώ; Ἔχω κάποιους γνωστοὺς στὸν τόπο πού, αὐτοί, κάτι μποροῦν. Εἶναι πλούσιοι θαρῶ, μὰ πάλι τὸ ξέρω, τὸ ξέρω, ὄχι καὶ τόσο... Ποιὸς ἄρχοντας θὰ ἐγγυηθεῖ; ρώτησε ξάφνου, ξερά, σταματώντας.

—Ἄρχοντας; ὄχι, ἄρχοντας δὲ θὰ ἐγγυηθεῖ.

—Ἀμὴ ποιός;

Ὁ Δανιὴλ πῆρε μιὰν ἀνάσα, κατάπιε μὲ κόπο, κι ἁπλώνοντας τὸ χέρι του:

— Αὐτοὶ ἐδῶ, εἶπε, δείχνοντας τοὺς βιλάνους.

— Τί!

Ὁ Καφούρης εἶχε τιναχτεῖ πάνω σὰ νὰ τὸν βίτσισαν. Κοίταξε τὸν παπά, κοίταξε τοὺς συναγμένους στὴν πόρτα του ἱκέτες, τὸ μάτι του ἀνάδωσε λάμψη κακιά.

— Παπά, κάνει μὲ φωνὴ τρεμάμενη ἀπὸ τὴν ὀργή, μὲ παίζεις!

— Δὲ σὲ παίζω, μεσσὶρ Καφούρη, προσπέφτω στὴν ἀγαθοσύνη σου καὶ στὴν εὐσπλαχνία. Σοῦ φιλῶ τὰ χέρια, σοῦ φιλῶ τὰ πόδια, σοῦ μιλῶ στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ποὺ μάτωσε πάνω στὸ σταυρό. Ἐγγύηση δὲ θές; Θὰ τὴν ἔχεις! Πέντε βιλάνοι ἔρχονται νὰ γονατίσουν μπροστά σου καὶ νὰ σοῦ ποῦνε: Πάρε μας σκλάβους σου. Ἂν ἀπὸ δῶ σ' ἕνα χρόνο δὲ σοῦ ἔχουμε γυρίσει πίσω τὰ πέρπυρα, νὰ εἴμαστε χτῆμα σου, νὰ μᾶς ὁρίζεις σὲ ζωὴ καὶ σὲ θάνατο. Τί ἄλλο θέλεις;

— Τίποτα δὲ θέλω, τίποτα δὲ θέλω! ξεφώνισε ὁ Καφούρης κουνώντας στὸν ἀέρα τὰ χέρια του. Ἐγὼ δὲ γύρεψα τίποτα ἀπὸ κανένα. Σεῖς μοῦ γυρεύετε. Ἐρχόσαστε νὰ μὲ γδύσετε, νὰ μὲ τυραγνήσετε, νὰ μὲ βρίσετε, κ' ὕστερα μὲ γελᾶτε· Βιλάνοι, νὰ μοῦ ἐγγυηθοῦνε μένα γιὰ διακόσα πέρπυρα! Porca Madonna! Καὶ κάθομαι ὁ παλαβὸς τόσην ὥρα καὶ μιλῶ, καὶ χάνω τὸν καιρό μου. Basta! Ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι μου! Ὄξω!

Ὁ Δανιὴλ τέντωσε τὸ κορμί, χλωμιάζοντας, κ' ἔμεινε ἀσάλευτος στὴ θέση του.

— Μεσσὶρ Καφούρη, κάνει τρέμοντας ἀπὸ τὸ πάλαιμα νὰ κρατηθεῖ, ὁ Θεὸς ἀκούει!

— Τί; Μιλᾶς γιὰ Θεὸ τώρα, παπά; Θὲς παναπεῖ νὰ μὲ φοβερίσεις; Μὲ τὶς φωτιὲς τῆς κόλασης, ἔ; Τέτοιοι εἴσαστε σεῖς οἱ Γραικοί, σᾶς ξέρω. Ληστές! Μπήκατε νύχτα σπίτι μου νὰ μὲ ληστέψετε, αὐτό 'ναι!

— Ἄκου, μεσσὶρ Καφούρη, εἶπε ἤρεμα ὁ παπὰς ποὺ εἶχε καταφέρει νὰ κυριαρχήσει τὴν ἀγανάκτησή του, δικαίωμά σου εἶναι νὰ φωνάζεις, δικαίωμά σου καὶ νὰ μᾶς πετάξεις κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα σου, δικαίωμά σου νὰ μᾶς παραδώσεις καὶ στὸν κιβιτάνο ἀκόμα. Σπίτι σου βρίσκεσαι, ἀφέντης εἶσαι. Ὅμως μὴ μᾶς ἀποπαίρνεις προτοῦ μᾶς ἀκούσεις. Νὰ σοῦ προσπέσουμε ἤρθαμε, ὄχι νὰ σὲ ληστέψουμε καθὼς τὸ λές. Ξεκινώντας, τὸ ξέραμε πὼς αὐτὸ ποὺ θὰ γυρέψουμε εἶναι μεγάλο· μὰ καὶ τοῦτο ποὺ κ' ἐμεῖς δίνουμε δὲν εἶναι μικρό. Βάζεις μὲ νοῦ σου τί εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ γίνει σκλάβος; Μερονυχτὶς νὰ δουλεύει δίχως ἀναπαμό, ἐλπίδα νὰ μὴν ἔχει, σπίτι, φαμίλια, βιός, τίποτα; Δοκίμασες ποτὲς νὰ πιεῖς τὸν ἴδιο σου τὸν ἵδρωτα καὶ τὸ δάκρυ; Εἶναι πικρά, μεσσὶρ Καφούρη, εἶναι πικρά, καὶ συλλογίσου μονάχα πὼς ὁ σκλάβος δὲν πίνει ἄλλο νερό. Ὁ σκλάβος δὲν ξεδιψάει.

— Καὶ τί μὲ νοιάζει ἐμένα σὰ δὲν ξεδιψάει; Τί φταίω ἐγώ;

— Τίποτα. Μόνο δέξου τὸν ἱδρῶτα καὶ τὸ δάκρυ μας, τὸ αἷμα ποὺ σοῦ δίνουμε. Μὴν τ' ἀποσπρώχνεις.

— Αὐτὰ δὲν κάνουνε πέρπυρα.

— Αὐτὰ κάνουνε τὰ πέρπυρα! Ἵδρωτας, δάκρυ, αἷμα ποὺ ζυμώθηκαν ἀντάμα εἶναι τὰ πέρπυρα, μεσσὶρ Καφούρη, δὲν τὄχεις νιώσει;

Ἔγινε μιὰ παύση.

— Δὲν ξέρω. Μιλᾶς ἀλλόκοτα, παπά, λέει μὲ δυσφορία ὁ Γενοβέζος. Εἶπα αὐτὸ ποὺ εἶχα νὰ πῶ.

Γύρισε στὸ θρονί του ἀποφασιστικὰ καὶ κάθησε, γιὰ νὰ δείξει πὼς θέλει νὰ τὸν ἀφήσουν ἥσυχο πιά, νὰ φύγουν.

— Λοιπὸν δὲν τὸ δέχεσαι νὰ τοὺς πάρεις σκλάβους σου, ἔκανε ἀπελπισμένος ὁ Δανιήλ.

— Σκλάβους ἐγὼ δὲν ἔχω, σοῦ εἶπα, οὔτε καὶ θέλω. Σκλάβους τὸ βιβλίο τοῦ νόμου δὲν ἀναγνωρίζει, μὴ μὲ γελᾶς.

— Βιλάνοι δικοί σου θἆναι, θὰ σοῦ δουλεύουν ἰσόβια.

— Δὲν ἔχω φίε δικό μου, ἄρχοντας ἐγὼ δὲν εἶμαι.

— Αὐτὸ ποὺ κερδίζουν δουλεύοντας, θἆναι δικό σου. Μὲ τὸν καιρὸ γίνεται πολύ.

— Εἶναι βιλάνοι τοῦ πριγκηπάτου, δὲ μπορῶ νὰ μαλώσω μὲ τὸν πρίγκηπα.

—Ἔχουνε πριβιλέτζια προγονικά, θὰ τ' ἀρνηθοῦνε.

—Ὄχι! ἔκανε κοφτὰ ὁ Γενοβέζος καὶ μ' ἀνεπάντεχη γοργάδα γύρισε κατὰ τὸν παπὰ ὁλάκερο τὸ σκεβρωμένο του κορμί. Τὸ μάτι του, ζωηρό, σπιθᾶτο, πέταξε στοὺς βιλάνους, τοὺς ψαχούλεψε σὲ μιὰν ἀστραπὴ ἕναν - ἕναν, γυαλίζοντας μὲ ἀπληστία ποὺ ξάφνου ξεχείλιζε.

— Τότε, ἔκανε ὁ παπὰς κι ἄφησε τὰ χέρια του νὰ πέσουν ἀδύναμα, ἄλλο δὲν ἔχω νὰ πῶ. Προσκυνοῦμε τὴν ἀφεντιά σου, μεσσὶρ Καφούρη.

Ἔκανε νὰ γυρίσει, νὰ τραβηχτεῖ, γνέφοντας στοὺς βιλάνους πὼς ἄλλο δὲ μένει. Ὅμως ὁ Καφούρης, ποὺ εἶχε σηκωθεῖ σιγὰ - σιγὰ στὸ μεταξύ, ἔκανε κι αὐτὸς δυὸ βήματα, μὲ τὰ χέρια του πλεγμένα πίσω, στάθηκε στὴ μέση τῆς κάμαρας, κοίταξε τοὺς βιλάνους. Στὰ χείλη του ἄνθιζε τώρα ἕνα γλιστερὸ χαμόγελο.

— Γιατί τὸ λέτε πὼς δὲν ἔχετε ἄρχοντα γιὰ ἐγγυητή; ρωτάει μὲ φωνὴ φιδολύγιστη καὶ γλυκερή. Ἐγὼ βλέπω ἕναν ἀνάμεσό σας...

Οἱ βιλάνοι κοιτάχτηκαν σαστισμένοι.

—Ἀφέντη Σγοῦρο, λέει ὁ Καφούρης μ' ἐπιδειχτικὴ εὐλάβεια ποὺ πρόδινε κιόλας τὴν κοροϊδία, μονάχα ἐλόγου σου μπορεῖς νὰ τοὺς γλυτώσεις. Τὸ καταδέχεσαι;

Ἔγινε μιὰ παύση. Ὁ Δανιὴλ κι ὁ Ζερβοχέρης, ἀπορημένοι βαθιά, κοιτάζανε μιὰ τὸ Γενοβέζο μιὰ τὸν Σγουρό.

Κάποιος ὅμως παραμέρισε βιαστικὰ τοὺς πέντε βιλάνους, ὁ Σγουρὸς πρόβαλε προκλητικὰ στὸ φῶς.

— Θὰ τὸ κάνω, μὴν ἔχεις ἔγνοια γι' αὐτό, μεσσὶρ Ματτέο! εἶπε.

Ἡ φωνή του εἶτανε ξάστερη, ἠχερή.

Ὁ Καφούρης ψαχούλεψε μὲ τὸ δεξὶ τὰ γένεια του, ἔμεινε γιὰ λίγο ρεμβάζοντας, καμπουριασμένος.

— Τότε... λάβε τὸν κόπο νὰ μείνεις, εἶπε ἥσυχα, σκεφτικός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄

ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ

Πο την πόρτα πού είχανε μπεῖ, ἀθόρυβα σὰν ἴσκιοι, μὲ τὰ κεφάλια τους κρεμασμένα, βγήκανε οἱ πέντε βιλάνοι κι ὁ παπὰς τὸ κατόπι τους. Τὸ βῆλο ξανάπεσε, βαρύ. Στὴν κάμαρα μέσα εἴχανε μείνει τώρα ἀντικρυστοὶ ὁ Σγουρὸς κι ὁ Καφούρης.

Κοιτάχτηκαν γιὰ λίγο, ἀμίλητοι.

— Χαίρομαι πού σὲ ξαναβλέπω, εἶπε ὁ Γενοβέζος στήνοντας ὀρθὸ τὸ κεφάλι του, μὲ τὰ μάτια μισόκλειστα. Ὄχι, ὄχι! μά τὴν πίστη μου σ' τὸ λέω καὶ νὰ τὸ πιστέψεις πῶς χαίρομαι. Δὲ σοῦ κρατῶ καμμιὰν ἀμάχη.

Καὶ καθὼς ὁ Σγουρὸς τὸν κοίταζε δίχως ν' ἀποκρίνεται, μὲ περηφάνεια ψυχρή:

— Τὰ περασμένα ξεχασμένα, πρόσθεσε ὁ γέροντας. Μ' ἀδίκησες, σ' ἀδίκησα — ναί, ναί, μπορεῖ κ' ἐγὼ νὰ σ' ἀδίκησα, δὲν ξέρω — εἴμαστε ἴσια. Ὕστερα, γιατί νὰ χαλᾶμε τὴν καρδιά μας; Ὅλοι ἁμαρτωλοὶ εἴμαστε στὸν κόσμο τοῦτο, ψέματα; ὁ καθένας μας χρωστάει συχώρεση στὸ διπλανό του. Ἐμένα ἡ καρδιά μου εἶναι πολὺ μαλακιά. Νά! τί μοῦ εἴπανε τώρα δὰ τοῦτοι οἱ βιλάνοι, ὁ παπάς, ἔ; κι ὡστόσο ἐγὼ συγκινήθηκα. Μά τὴν πίστη μου σ' τὸ λέω, δὲ θὰ κλείσω μάτι τούτη τὴ νύχτα. Τέτοιος εἶμ' ἐγώ! Ὤχ!

Ὁ Σγουρὸς δὲ μιλοῦσε.

—Ὅμως γιατί στέκεσαι ὀρθός; Κοίτα! κοίτα! ποῦ τὸν ἔχω τὸ νοῦ μου; Κάνε μου τὴν τιμή, ἀρχοντόπουλό μου, νὰ κάτσεις. Νά, τοῦτο δῶ τὸ μόμπιλο σοῦ βολεῖ;... Δὲ θές; Ἂς εἶναι καλὰ τὸ γινάτι σου. Ὅμως ἐμένα θὰ μὲ συμπαθήσεις ποὺ θὰ καθήσω, γιατὶ εἶμαι γέροντας βλέπεις ἐγώ, καὶ τὰ πόδια μου δὲ μὲ βαστοῦν. Γέρασα ἀπὸ τότε ποὺ μ' ἤξερες, ἀφέντη Σγοῦρο, πᾶνε δυὸ χρόνια ὁλάκερα! Ἄααχ, ἔκανε καθίζοντας στὸ θρονί του, δόξα νἄχει ὁ Πανάγαθος!

Ἀναστέναξε βαθιά, ἀκούμπησε τὸ κοκκαλιάρικο χέρι του στὸ τεφτέρι ποὺ εἶταν ἀφημένο ἀνοιχτὸ πάνω στ' ἀναλόγιο, τὸ χάϊδεψε, ἀργά, μὲ τρεμουλιάρα ἡδονή, κ' ὕστερα, ἐπιτήδεια, δίχως νὰ τὸ κοιτάζει, τ' ἀναποδογύρισε. «Ποιὸς ξέρει τί γράφει μέσα», συλλογίστηκε ὁ Σγου-

ρός, «καὶ φοβᾶται μὴ ρίξω καμμιὰ ματιά.» Στὸ λαρύγγι του ἔνιωσε, ὅπως παλιά, νὰ περσεύει ἕνα κῦμα ἀηδίας.

— Γιά πές μου τώρα, ποὺ εἴμαστε μονάχοι, εἶπε σ' ἄλλον τόνο ὁ Καφούρης, ἔχεις ἀληθινὸ ἰντερέσο γι' αὐτοὺς τοὺς γυμνοπόδαρους; Τὸ πῶς βρέθηκες μαζί τους, πῶς βρίσκεσαι στὴν Καλαμάτα, δὲ σ' τὸ ρωτῶ. Τὸ ἤξερα πὼς εἶσαι ἐδῶ... Βάζω στοίχημα πὼς κάποιαν ὄμορφη δουλειὰ σκαρώνεις πάλι στοὺς Φράγκους. Χέ, χέ, χέ!

Γέλασε μὲ προσποιητὴ ἀγαθοσύνη, καὶ σύγκαιρα ζάρωσε τὰ μάτια του γιὰ νὰ δείξει τὴν ἀπλοϊκὴ πονηριὰ ποὺ ταιριάζει κάπου-κάπου σ' ἕναν ἀνυπόκριτο γέροντα.

—Ὄχι, ὄχι, μὴ μοῦ θυμώσεις! Ἐμένα, νὰ τὸ ξέρεις, μ' ἀρέσουν οἱ παλληκαριές. Καμαρώνω τοὺς ἄγουρους ποὺ ἔχουνε ζωὴ περσευούμενη, σπουδαῖες κι ἀπόκοτες ἰδέες στὸ κεφάλι. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, στ'. Ἀνάπλι, μ' εἶχες παρεξηγήσει. Οἱ συκοφάντες πάλι καὶ τότε μ' ἀδικοβάλανε. Ἐγὼ πάντα μου σ' εἶχα ἀπὸ συμπάθεια, καὶ νὰ τὸ πιστέψεις ποὺ σ' τὸ λέω. Νά! παίρνω ὅρκο στὴν ἅγια Τράπεζα.

— Σώνει! βρουχήθηκε ὁ Σγουρός. Τὸ κορμί του ἔτρεμε ὁλάκερο.

Ὁ Καφούρης τέντωσε τὰ μάτια του.

— Τί σοὔρθε, ἀρχοντόπουλο;

— Σώνει λέω! Τὸ ἤξερες, λές, πὼς βρίσκομαι στὴν Καλαμάτα. Δὲν ἔπρεπε ν' ἀμφιβάλλω, ἔχεις μύτη τσακαλιοῦ ἐσύ, μυρίζεσαι τὸ σφαχτό. Παραξενεύομαι μονάχα ποὺ δὲν ἔβαλες ἀκόμα τοὺς Φράγκους νὰ μὲ πιάσουν. Ναί, κάποια δουλειὰ τοὺς σκαρώνω, καθὼς τὸ λές. Τί κάθεσαι; Σῦρε στὸν κιβιτάνο! Τὴν ξέρεις ἐσὺ τὴν τέχνη σου, δὲν εἶναι δὰ ἡ πρώτη φορά.

—Ἆ ὄχι, ἆ ὄχι!, ἔκανε ὁ Καφούρης ζωηρὰ καὶ χτύπησε στ' αναλόγιο τὴν παλάμη του. Μὲ παρεξηγᾶς, ἀφέντη Σγοῦρο! Προδότης ἐγὼ δὲν εἶμαι, καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς. Παίρνω τὸ δίκιο μου ὅταν μοῦ τὸ πατᾶνε, μὰ δὲν πίνω αἷμα γιὰ χόρταση. Ἴσαμ' ἐδῶ, ἀφέντη Σγοῦρο! Ἴσαμ' ἐδῶ!

Ὁ τόνος του εἶταν τόσο κατηγορηματικός, τόσο ἀναντίρρητος, ποὺ ὁ Σγουρὸς στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀπορημένος. Μήπως πραγματικὰ τὸν εἶχε ἀδικοβάλει; Τὸ κάτω-κάτω στ' Ἀνάπλι, τότε, ἕνα μέρος δίκιο τὸ εἶχε ὁ Γενοβέζος. Νύχτα, κλεφτά, ἔμπαινε τὸ παιδάριο στὸ σπίτι του, γιὰ νὰ τοῦ πατήσει τὴν τιμή του.

— Πάει καλά, ἔκανε ἄθυμα. Τὴν ἐκδίκησή σου τὴν πῆρες, καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Μ' ἔδιωξες ἀπὸ τὸν τόπο μου, ἄφησες ἔρημη τὴ βάγια μου, τοὺς Φράγκους ὁρμήνεψες νὰ μὲ θανατώσουν. Ἂν ζῶ ἀκόμα, δὲ σ' τὸ χρωστῶ. Ἄλλο δὲν ἔχουμε ἐσὺ κ' ἐγὼ νὰ ποῦμε.

— Πῶς! πῶς! ἔκανε ὁ Καφούρης καὶ σήκωσε τὰ χέρια του ψηλὰ γιὰ νὰ τὸν σταματήσει καθὼς τὸν ἔβλεπε νὰ γυρίζει κατὰ τὴν πόρτα. Τὸ δάνειο τὸ ξεχνᾶς;

Ὁ Σγουρὸς στάθηκε.

— Ποιὸ δάνειο;

— Τὸ δάνειο γιὰ τοὺς πέντε ὄψιδες.

Ἡ καρδιὰ τοῦ νέου χτύπησε δυνατά.

—Ἀποφασίζεις μήπως νὰ τὸ δώσεις; ρώτησε μὲ πιασμένη ἀνάσα.

— Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω . . . ἐσὺ νὰ μοῦ πεῖς.

—Ἐγώ ; Ἐγὼ νὰ σοῦ πῶ ἂν πρέπει νὰ τὸ δώσεις ! Μὰ τὸ ρωτᾶς ; Μὲ βλέπεις ποὔρχομαι ἐδῶ μὲ τοὺς πέντε, σοῦ προσπέφτω ἀντάμα τους γονατιστός, σοῦ φιλῶ τὰ πόδια καὶ πάλι μὲ ρωτᾶς ; Ἄχ, δῶσ' το, μεσσὶρ Ματτέο ! δῶσ' το κι ὁ Θεὸς νὰ σ' τὸ ἀνταποδώσει χιλιαπλάσιο. Τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ ; Θέλεις ἐγγύηση ; Θέλεις κ' ἐμένα σκλάβο σου ; Πάρε με, μεσσὶρ Ματτέο, χάρισμά σου ! Νὰ μπῶ στὴ δούλεψή σου, νὰ γίνω ἄνθρωπός σου, νὰ χαρεῖς τὴν ταπείνωσή μου, δὲ σοῦ λέει τίποτα αὐτό ;

Γύρισε ὁ Γενοβέζος καὶ τὸν κοίταξε. Στὰ μάτια του μιὰ λάμψη ἐπικίνδυνη εἶχε ἀνάψει, λεπίδα ποὺ ἀεροζυγιάζεται, τρεμίζει ἀπὸ λαχτάρα κρυφὴ κι ἄπληστη.

—Ὄχι, κάνει τέλος μὲ σφιγμένα χείλη, ὄχι. Αὐτὰ δὲ σοῦ ταιριάζουν, ἀφέντη Σγοῦρο. Δὲν εἶσαι γεννημένος ἐσὺ γιὰ δοῦλος, ἡ ψυχή σου εἶναι πάρα ὀρθή . . . Ἄλλο περίμενα ἀπὸ σένα, προσθέτει μὲ φωνὴ πνιγμένη, ρεμβάζοντας.

—Ἄλλο περίμενες ; Σὰν τί ;

Σηκώθηκε ὁ Καφούρης, ἔπλεξε τὰ χέρια πίσω, πῆγε κ' ἦρθε δυὸ κοντόβολτες μπροστὰ στ' ἀναλόγιό του. Ἡ παλάμη του ἔκρουε ἀπανωτά, στοχαστικά, ἡ μιὰ τὴν ἄλλη.

—Ἔ λοιπὸν νὰ σ'τὸ πῶ, λέει σὰ νὰ παίρνει ξαφνικὴ ἀπόφαση καὶ στέκεται. Νὰ σ' τὸ πῶ κι ἂς ἔχω κίνδυνο νὰ ἰδῶ τὸ κεφάλι μου περασμένο στὴ θηλειά. Γιὰ νὰ ἰδεῖς πόση ἐμπιστοσύνη σοὔχω, ὄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο . . .

Στέκεται ὡστόσο ἀκόμα λίγο, σὰ νὰ διστάζει, κοιτάζει ἐρευνητικὰ τὸν Σγουρό.

— Νὰ τοὺς πάρεις πίσω τοὺς ὄψιδες μὲ τὸ χέρι σου. Νά τί πρόσμενα ἀπὸ σένα !

Ὁ νέος ἄνοιξε τὸ στόμα του μ' ἀπορία βαθειά.

— Μὲ τὸ χέρι μου ; . . . Πῶς δηλαδὴ μὲ τὸ χέρι μου ;

Ἔκανε μιὰ χειρονομία νευρική, ἀνυπόμονη, ὁ Καφούρης καὶ ξανάρχισε τὶς βόλτες του.

— Μὲ τὸ χέρι σου, μουρμουρίζει μέσα στὰ γένεια του, σὰ νὰ μιλάει μονάχος,— ἢ μὲ τὸ σπαθί σου.

Τὸ μάτι τοῦ Σγουροῦ σπίθισε.

—Ἄ ! ἔκανε μονάχα.

Ἔγινε μιὰ παύση. Ὁ Γενοβέζος πήγαινε κ' ἐρχόταν τόσο γοργὰ τώρα ποὺ οἱ ἄκρες τοῦ τζουμπέ του ἀνεμίζονταν. Στὸ μοῦτρο του περνούσανε ἄπιαστες, στρεβλὲς σκιές.

«Χριστέ μου ! πῶς τοῦ πέρασε αὐτὸ ἀπὸ τὸ νοῦ ;» συλλογιζότανε σύγκαιρα ὁ νέος μ' ἀγωνία. «Ἔχει τὴ δύναμη τοῦτος ὁ σατανὰς νὰ διαβάζει μέσα στὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων ἄραγε ; Ἔχει τὴ δύναμη νὰ μαντεύει τοὺς πιὸ κρυφοὺς στοχασμούς ; ἢ μήπως ἡ δαιμονική του πονηριὰ καταφέρνει νὰ μπεῖ στὸν ἴδιο δρόμο ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ στοχασμός σου ; Ἕνα μυστικὸ ἀκριβό, ποὺ καιρὸ τὸ κλώσσαγες, καὶ τὸ θέρμαινες μὲ τὴν ἀνάσα σου μέσα στὸν κόρφο, τὸ ξεσκεπάζει ξάφνου τοῦτος καὶ τὸ τραβάει ἀνήμερα στὸ φῶς. Παγώνει τὸ αἷμα σου νὰ τὸ βλέπεις ἔτσι

ξεγυμνωμένο κι ἀνυπεράσπιστο. «Κάτι ὄμορφο σκαρώνεις πάλι ἐσὺ στοὺς Φράγκους», — δὲν τὸ εἶχε πεῖ ὁ φοβερὸς γέροντας; »

— Μπᾶ! μιὰ λέξη εἶπα ἐκεῖ. Παλαβομάρες! κάνει ὁ Καφούρης χαμογελώντας, σὰ γιὰ νὰ σβήσει τὴν ἐντύπωση. Τὸ πράμα δὲν εἶναι δὰ κ' εὔκολο, στὸ χέρι τοῦ καθενοῦ!...

—"Οχι, ὄχι δὲν εἶναι, μουρμουρίζει ζαλισμένος ὁ Σγουρός, μὰ ξάφνου μιὰ ἄλλη σκέψη τοῦ ἀστράφτει στὸ νοῦ. Γυρίζει καὶ κοιτάζει μὲ μάτι σκοτεινὸ τὸ γέροντα.

«Κι ἂν μοῦ τὸ λέει αὐτό,— ὢ φρίκη! — γιὰ νὰ μὲ ρίξει στὰ νύχια τοῦ θεριοῦ; Ἂν θέλει νὰ μὲ σπρώξει στὴν ἀποκοτιὰ καὶ νὰ εἶδο ποιήσει σύγκαιρα τοὺς Φράγκους; Σχέδιο σατανικό, καταχθόνιο, γνήσιο γέννημα μυαλοῦ τέτοιου σὰν τοῦ Καφούρη... Ἡ πιὸ σοφὴ ἐκδίκηση... Μπορεῖ καὶ νὰ μοῦ τὸ φυλάει ἀκόμα ἀπὸ τ' Ἀνάπλι, ποῦ ξέρεις!...»

Ἔσφιξε τὶς γροθιές του, ἔτριξε τὰ δόντια του, τὸ μάτι του ἔγινε κακό. Ὤ! νὰ δώσει τώρα ἕναν πῆδο, καὶ νὰ τὸν ἀδράξει ἀπὸ τὸ λαιμὸ τὸ λιγδερὸ γέροντα, καὶ νὰ τὸν σβήσει μιὰ καὶ καλὴ ἀπὸ τὴ ζωή του.

— Μεσσὶρ Ματτέο, λέει μιλώντας δύσκολα, μὲ δόντια σφιγμένα, ἄσχημο παιγνίδι παίζεις. Ζητᾶς νὰ μὲ βάλεις σὲ πειρασμό.

—"Οχι, ὄχι, στὴν ψυχή μου! Μιὰ κουβέντα εἶπα, πάει, πέρασε.

— Διαβάζω στὸ νοῦ σου, μεσσὶρ Ματτέο. Θὰ μὲ χαντακώσεις.

—'Εγώ!

—'Εσύ. Δὲν τὴν ξέχασες τὴν παλιὰν ἀμάχη.

Στέκεται ὁ Καφούρης καὶ τὸν κοιτάζει. Πασχίζει ὁλοφάνερα νὰ ξεδιαλύνει τὰ λόγια τοῦ νέου, νὰ μαντέψει τὴ σκέψη του.

— Γιατί μοῦ τὸ λὲς αὐτό, ἀφέντη Σγοῦρο; Εἶναι ἡ πλερωμὴ ποὺ σ' ἐμπιστεύτηκα;

— Δὲ μ' ἐμπιστεύτηκες. Σὲ ξέρω τώρα! Πασχίζεις ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ μὲ πουλήσεις στοὺς Φράγκους...

—"Ω! ἔκανε ὁ γέροντας χτυπώντας τὸ μέτωπό του καὶ πισωπάτησε. Τώρα εἶχε καταλάβει.—"Ω! κάνει πάλι, ὤ!... Ἐκεῖ πῆγε λοιπὸν ὁ νοῦς σου... Τέτοια πράξη φαντάστηκες ἀπὸ μένα. Ὤ!

Ἔμεινε βουβός, καμπουριασμένος· φανερὸ πὼς δὲν ἔβρισκε τί νὰ πεῖ. Νὰ τ' ἀρνηθεῖ; πῶς νὰ τὸν πείσει τὸν ἄγουρο; Ἡ καταγγελία ἐκείνη, τότε, στὸν πρεβεδοῦρο τ' Ἀναπλιοῦ, τὸν ἔχει ἀποστομώσει.

—"Αν εἶν' ἔτσι, λέει τέλος ἀδύναμα, εἶχες δίκιο πρίν: Δὲν ἔχουμε τίποτ' ἄλλο νὰ ποῦμε ἐσὺ κ' ἐγώ. Ὡς ἐδῶ εἶταν.

Καμπουριασμένος, σέρνοντας ἀργὰ τὰ πόδια του, πῆγε νὰ ξανακαθήσει στὸ θρονί του. Τὸ κορμί του εἶχε ζαρώσει ὁλάκερο, ἔγινε μιὰ χούφτα.

— Καλὴ νύχτα, ἀφέντη Σγοῦρο, λέει μὲ θλίψη, δίχως νὰ στραφεῖ.

Ὅμως ὁ Ρωμιὸς δὲ σάλευε. Στητός, μὲ τὰ νεῦρα τανυσμένα, τὴ ματιὰ καρφωτή, κοίταζε τὸ γέροντα, πάσχιζε νὰ τὸν περάσει πέρα γιὰ πέρα. Ἄσπλαχνο δίλημμα! Νὰ γυρίσει τὴ ράχη του καὶ νὰ φύγει; Ὅλα χαμένα, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα οἱ πέντε. Νὰ κλείσει τὰ μάτια, νὰ τὸ πάρει ἀπάνω του καὶ νὰ ξανοιχτεῖ;

Παραξενεμένος ποὺ δὲν τὸν ἄκουγε, ὁ Καφούρης, ἀφοῦ πρόσμενε

γιὰ κάμποσο, εἶχε γυρίσει ἀργὰ τὸ κεφάλι του καὶ τὸν κοίταζε ἄτολμα. Ἡ ματιά του εἴτανε σβηστή, ἡ σπίθα της χωνεμένη.

—Ἔχεις ἄλλο τίποτα νὰ μοῦ πεῖς, ἀφέντη Σγοῦρο;

— Ναί, εἶπε ἔντονα ὁ νέος. Ἔχω νὰ σὲ ρωτήσω ἂν θὰ δώσεις τὰ πέρπυρα.

Ὁ Γενοβέζος ἀναδεύτηκε μὲ στενοχώρια.

— Τὰ πέρπυρα... εἶναι πολλά... δὲ μπορῶ... δὲν ἔχω...

—Ὥστε δὲν τὰ δίνεις!

— Δὲ μπορῶ, ἀφέντη Σγοῦρο. Δὲ μπορῶ.

— Καλὰ τότε. Καληνύχτα.

Γύρισε ἀπότομα καὶ τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα.

—Ἀφέντη Σγοῦρο!

Στάθηκε.

— Τί ὁρίζεις;

Ὁ γέροντας εἶχε σηκωθεῖ. Προχώρησε ἴσαμε τὰ μισὰ τῆς κάμαρας, ἔβαλε τὰ δυό του χέρια στοὺς γοφούς του.

— Μὴν πᾶς ἔτσι, μονάχος, εἶπε. Θὰ χαθεῖς. Καὶ καθὼς ὁ Σγουρὸς τὸν κοίταζε δίχως νὰ καταλαβαίνει: — Ξέρω τί πᾶς νὰ κάνεις, πρόσθεσε. Ἔχεις ζεστὴ καρδιὰ ἐσύ, τὸ αἷμα σου χοχλακίζει. Ἄκουσε ὅμως κ' ἐμένα τὸ γέροντα, τὸν πολύπειρο. Αὐτὰ δὲ γίνονται ἔτσι.

Κοιτάζονταν στὰ μάτια, ζυγιάζοντας ἀνάερα τὴν ἐπικίνδυνη στιγμή.

— Θὲς νὰ πετύχεις;

Ὁ Σγουρὸς δὲν ἀποκρίθηκε.

— Λοιπὸν πρέπει κάπου νὰ βρεῖς στήριγμα. Καὶ τὸ στήριγμα θὰ σοῦ τὸ δώσω ἐγώ.

Τοῦ ἔγνεψε νὰ γυρίσει πίσω, τράβηξε πρῶτος κατὰ τὸ θρονί του, στάθηκε ἐκεῖ, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του σκεφτικός.

—Ἀπὸ δῶ σ' ἕνα μῆνα, εἶπε, γίνεται μεγάλο τορνέο στὸν κάμπο τῆς Ἀνδραβίδας. Ὅλοι οἱ κεφαλάδες τοῦ πριγκηπάτου ἔχουνε προσκληθεῖ. Θὰ σμίξουν ἐκεῖ καὶ θὰ παραβγοῦνε στὸ κονταροχτύπημα οἱ πιὸ ἄξιες λόγχες τῆς Ἀχαΐας. Τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας γιὰ λίγες μέρες θ' ἀδειάσει...

Τὰ μάτια τοῦ Σγουροῦ ἔλαμψαν.

— Τότε εἶναι ἡ στιγμή, λέει ὁ Καφούρης.

— Κι ὧς τότε οἱ πέντε θἄχουνε κρεμαστεῖ!

—Ὄχι, δὲ θἄχουνε κρεμαστεῖ! Αὔριο πρωΐ, ἂν συμφωνήσουμε οἱ δυό μας τώρα ἐδῶ, ἀφέντη Σγοῦρο, οἱ πέντε ὄφιδες θὰ βρίσκονται ἀνάμεσό σας.

—Ἂν συμφωνήσουμε;...

— Ναί, ἂν συμφωνήσουμε. Ἤρθατε λίγο πρὶν νὰ μοῦ γυρέψετε δάνειο καὶ νὰ μοῦ δώσετε τὴν ἐγγύηση, ἀλήθεια δὲ λέω;

—Ἀλήθεια.

—Ὅμως τὴν ἐγγύηση ἐγὼ θὰ τὴν ὁρίσω, ὄχι ἐσεῖς. Γιατὶ πρέπει νἆναι ἐγγύηση τοῦ γούστου μου, καταλαβαίνεις; Καὶ νά ποὺ τὴν ὁρίζω τώρα: Ἐσύ, ἀφέντη Σγοῦρο, μὲ τοὺς ἀνθρώπους σου, ἀναλαβαίνεις τὸ χρέος νὰ πατήσεις ἔτσι κι ἀλλιῶς τὸ κάστρο, εἴτε οἱ ὄφιδες εἶναι μέσα, εἴτε λευτερωθοῦν. Αὐτό, τ' ἀναλαβαίνεις;

— Εἴτε λευτερωθοῦν;

— Ναί. Γιατὶ μόνον ἔτσι ἐγὼ θὰ τοὺς λευτερώσω. Ἂν μὲ γελάσεις — μὲ συμπαθᾶς μὰ ἐγὼ μιλῶ γλῶσσα ἐμπόρου ντρίτα — ἂν μὲ γελάσεις, λέω, βάζω τοὺς Φράγκους καὶ ξαναπιάνουνε τοὺς πέντε, καὶ τοὺς κρεμοῦν, αὐτοὺς κι ἄλλους ἀκόμα ἂν τὸ θελήσω. Καὶ σένα τὸν ἴδιο, ἀρχοντόπουλό μου!...

Ὁ Καφούρης γέλασε κρύα, θανάσιμα.

— Σὲ τί νὰ σὲ γελάσω, γέροντα;

— Πῶς θὰ πάρεις τὸ κάστρο.

— Νὰ πάρω τὸ κάστρο ἀφοῦ πιὰ θἄχουνε λευτερωθεῖ οἱ ὄψιδες;

— Πρέπει νὰ τὸ πάρεις, ἀφέντη Σγοῦρο! Θὰ τὸ πάρεις, γιατί, ἐμένα, τὸ κάστρο μοῦ χρειάζεται.

— Ἄ!

— Ναί σοῦ λέω. Μοῦ χρειάζεται! Δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ σοῦ ἐξηγήσω τὸ γιατί, μὰ καὶ πάλι γιατί νὰ μὴ σ' τὸ πῶ; Θὰ πατήσεις τὸ κάστρο μὲ τοὺς ἀνθρώπους σου, ἀφέντη Σγοῦρο, καὶ θ' ἀναλάβεις νὰ τὸ κρατήσεις ἴσαμε τὴ μέρα ποὺ θὰ φανοῦνε στὸ λιμιῶνα οἱ γαλέρες μὲ τὰ σαντάρδα τῆς Γένοβας, τῆς πατρίδας μου. Αὐτὴ πρέπει νἆναι ἡ συμφωνία μας. Τὸ χρειάζεται ἡ πατρίδα μου τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας.

— Ἄ! ἔκανε ὁ Σγουρὸς κ' ἔμεινε σκεφτικός.

— Ἡ Βενετιά, συνέχισε ὁ Καφούρης ἀκολουθώντας στὸν ἀέρα τὸ σχέδιό του, ἔχει τὴ Μεθώνη κ' ἔχει τὴν Κορώνη. Ἡ Γένοβα δὲν ἔχει τίποτα, κ' εἶναι τώρα καιρὸς ν' ἀποχτήσει... Θὰ πλερωθεῖς καλὰ γιὰ τὸν κόπο σου, ἀφέντη Σγοῦρο, ἐσὺ κ' οἱ ἄνθρωποί σου.

— Δὲν παίρνω πληρωμή, γέροντα!

— Ὅπως ἀγαπᾶς. Ἐγὼ μιὰ φορὰ χρωστοῦσα νὰ σ' τὸ πῶ. Θὰ βοηθήσω καὶ μ' ὅ,τι ἄλλο κρίνεις, πέρπυρα, ὅπλα, τροφή. Οἱ Γενοβέζοι θὰ πάρουν ἀπὸ τὰ χέρια σας τὴν Καλαμάτα. Καὶ θὰ εἶναι εὐτυχισμένοι πιὰ οἱ πατριῶτες σου, ἀφέντη Σγοῦρο, τὸ μάλαμα καὶ τ' ἀσῆμι θὰ περσεύουνε στὸν τόπο, γιατὶ ἡ Γένοβα εἶναι κράτος πλούσιο, οἱ γαλέρες της ὀργώνουνε τὶς θάλασσες σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

Τὸ πρόσωπο τοῦ γέροντα, ἐνόσω μιλοῦσε, εἶχε φωτιστεῖ· σηκωμένο πρὸς τὴν καντήλα μ' ἕνα χαμόγελο ἡδονικὸ στὰ χείλη, ἔπαιρνε μιὰν ἄχνα ὀνείρου ποὺ λὲς καὶ τὸ ἐξαΰλωνε. Μονάχα ἡ ἀνάσα τοῦ Σγουροῦ, ἄταχτη καὶ γοργή, ἀκουγότανε τώρα. Ἕνας πετεινὸς λάλησε μακρυά, σὲ κάποια μεσαυλή. Ἡ νύχτα εἶχε βαδίσει.

— Κ' οἱ πέντε ὄψιδες πῶς θὰ λευτερωθοῦν; ρωτάει μὲ πνιγμένη φωνὴ ὁ νέος.

Ὁ Γενοβέζος φάνηκε νὰ ξαφνιάζεται μέσα στ' ὄνειρό του.

— Αὔριο χαράματα θὰ πάω τὰ πέρπυρα ἐγὼ ὁ ἴδιος στὸν κιβιτάνο, εἶπε.

«Διακόσα πέρπυρα», συλλογίστηκε ὁ Σγουρός, «τὰ λύτρα ἑνὸς βασίλειου. Μ' αὐτὰ ἀγοράζει ἡ Γένοβα τὴν Καλαμάτα.»

Δὲν εἴτανε, τώρα, πολλά· ὄχι, δὲν εἴτανε πολλά. Μιὰ ἀντιζηλία παλιά, μουλωχτή, ἄσβηστη, ὁ φθόνος τῆς πατρίδας τῶν Γκαφφόρε γιὰ τὴ Βενετιά, θὰ ἔβρισκε τρόπο νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἔτσι. Ἀνάμεσα στὶς ἀν-

τιδικίες τῶν λαῶν καὶ τὰ συμφέροντα, τί τόπο πιάνουνε πέντε ψυχὲς βιλάνων;

— Λοιπόν, τί λές; ρώτησε ὁ Καφούρης τὸν Σγουρό.

— Δέχομαι.

Τὸ εἶπε δίχως δισταγμό. Κιόλας εἴτανε συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ δικό του κῦμα.

— Ἀπὸ δῶ σ' ἕνα μῆνα, μὴν τὸ ξεχνᾶς!

— Δὲν τὸ ξεχνῶ, μεσσὶρ Ματτέο...

Μεμιᾶς εἴδανε κ' οἱ δυό τους πὼς δὲν ἔχουνε τίποτ' ἄλλο πιὰ νὰ ποῦν. Τραβήξανε μαζὶ κατὰ τὴν πόρτα.

— Ὥρα καλή, λέει ὁ Καφούρης ἀνασηκώνοντας μονάχος του τὸ βῆλο. Βγῆκε ξοπίσω ἀπὸ τὸν Σγουρό, χτύπησε τὶς παλάμες του καὶ πρόσμενε στὸ σκοτάδι ἴσαμε ποὺ νὰ φανεῖ τὸ λαδολύχναρο τῆς γριᾶς δούλας.

— Ὥρα καλή, ξανάπε ἀφαιρεμένα, ἀφήνοντας σύγκαιρα νὰ πέσει τὸ βῆλο ποὺ τὸν ἔκρυφε ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ νέου.

Μονάχα σὰ βρέθηκε πάλι στὸ δρόμο ὁ Σγουρός, στὸν κρουσταλλένιο ἀέρα τῆς νύχτας, ἔνιωσε τὸ μυαλό του νὰ λαγαραίνει. Ὁ Ματτέος Καφούρης, τ' Ἀνάπλι, δυὸ χρόνια πίσω!... Τοῦ φαινότανε τώρα σὰν ὄνειρο. Σήκωσε τὰ μάτια του καὶ κοίταξε πάλι τὸ σταχτὶ σπίτι. Τὰ παραθυρόφυλλα εἴτανε πάντα σφαλιστά, οὔτε ἀχτίδα δὲν ξεφεύγει. Ἂν δὲ βρισκόταν ἀκόμα ἐκεῖ, μπροστὰ στὴ μεγάλη τοξοτὴ πόρτα, θὰ ἔλεγε πὼς ὀνειριάστηκε μονάχα. Ξάφνου τοῦ φαίνεται πὼς ἀκούει ἕνα τρίξιμο, σὰν παραθυρόφυλλο ποὺ μισανοίγει ἐκεῖ ψηλά. Κάτι παλιὸ τοῦ φέρνει στὸ νοῦ ὁ ἀνάλαφρος τοῦτος κρότος. Ἡ Μπιάνκα... Τρομαγμένος, μὲ τὴν καρδιὰ τρεμάμενη, ἀνοίγει τὸ βῆμα καὶ ξεμακραίνει σὰ νὰ τὸν κυνηγᾶνε.

Πλανήθηκε πρῶτα στοὺς δρόμους κάμποσο, χωρὶς συνειδητὴ κατεύθυνση, παρασυρμένος ἀπὸ τὸν ἄταχτο ρυθμὸ τῶν στοχασμῶν του. Κάθε τόσο στεκόταν, μάζευε τὰ συλλοϊκά του μὲ κόπο κ' ἔλεγε: πρέπει νὰ πάω στὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου, θὰ μὲ καρτεροῦν ἐκεῖ. Ξικινοῦσε, ὅμως μεσοδρομὶς ἀπολησμονιόταν, ἔπαιρνε ἄλλους δρόμους, βρισκόταν ἀλλοῦ. Σταμάτησε ἔτσι μιὰ φορὰ μπροστὰ στὸ πανδοχεῖο του, μιὰν ἄλλη στὶς γειτονιὲς τοῦ κάστρου. Δαιμονισμένος, γυρνοῦσε πίσω, ἔβιαζε τὸ βῆμα. Πέρασε πάλι μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Καφούρη, δίχως καθόλου νὰ τὸ ἔχει σκοπό. Τέλος, ὕστερα ἀπὸ περιπλάνηση ἄσκοπη, ἦρθε νὰ σπρώξει τὴν πόρτα τοῦ σιδεράδικου.

Δὲν εἶχε γελαστεῖ, τὸν καρτεροῦσαν. Ὅμως δὲν εἴτανε πιὰ ὅλοι ἐκεῖ-μέσα. Οἱ βιλάνοι εἴχανε σκορπίσει, πήγανε νὰ πλαγιάσουν, νικημένοι ἀπὸ τὴ νύστα. Μονάχα ὁ Ζερβοχέρης, ὁ Δανιήλ, ὁ Τιμόθεος, οἱ πέντε ἱκέτες καὶ τρία μαστορόπουλα κάθονταν κύκλο κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ. Ἡ Ἀναστασώ, ἡ μάννα τοῦ σιδερᾶ, καὶ τὰ μωρὰ κοιμόντανε στὸ στρῶμα.

Τὸν ὑποδέχτηκαν βουβοί, μὲ μάτια σαστισμένα· αὐτοὶ ποὺ γύρισαν ἀπὸ τοῦ Καφούρη, φαίνεται τοὺς εἴχανε πεῖ... Στάθηκε ὄρθιος, δείχνοντας ἔτσι πὼς βιάζεται, ἀποφασισμένος νὰ μὴν τὰ μολογήσει ὅλα.

— Αὔριο θὰ εἶναι λεύτεροι, εἶπε μόνο, ξερά.

Καὶ καθὼς ἀπορημένοι, τὸν κοίταζαν :

— Τὰ κανονίσαμε, ὁ Γενοβέζος κ' ἐγώ. Βρέθηκε παλιὸς γνωστός μου, ἀπὸ τ' Ἀνάπλι.

— Βενετσάνος εἶναι, διορθώνει μηχανικὰ ὁ παπάς.

— Ὄχι, Γενοβέζος εἶναι.

Τοὺς καληνύχτισε, γύρισε τὴ ράχη του καὶ βγῆκε. Ὅσο ποὺ νὰ φτάσει στὴν πόρτα, ἔνιωθε πάνω του τὶς ματιές τους νὰ τὸν ἀκολουθοῦν βαρειὲς ἀπὸ ἄφωνα ρωτήματα μὰ καὶ μὲ κάποιαν ἀθέλητη εὐλάβεια.

Τὴν ἄλλη μέρα τ' ἀπομεσήμερο, ὁ Τιμόθεος τὸν εἶδε νὰ μπαίνει στὸ μαγαζί του μόνος.

— Φτιάνεις λόγχες ;

— Φτιάνω.

— Καὶ τζάγρες ; καὶ σαγίτες ;

— Τί ρωτᾷς ! Δουλειά μου εἶναι.

Ἔμεινε γιὰ λίγο σκεφτικὸς ὁ Σγουρός.

— Σὲ μιὰ βδομάδα, δουλεύοντας ἀδιάκοπα, ἴσαμε πόσες λόγχες μπορεῖς νὰ φτιάσεις, Τιμόθεε ;

Ὁ σιδερὰς λογάριασε πρῶτα μέσα του.

— Πάνω ἀπὸ ἑκατό, λέει ἀδιάφορα.

— Καὶ τζάγρες ;

— Ἴσαμε πέντε.

Λογάριασαν μαζί, τὰ φέρανε ἀπὸ δῶ, τὰ φέρανε ἀπὸ κεῖ.

— Θὰ φτιάσεις πενῆντα λόγχες, συμπέρανε ὁ Σγουρός, πέντε τζάγρες κ' ἑκατὸ σαγίτες.

— Γιὰ ποιὸν εἶναι ἡ παραγγελιά ;

— Γιὰ κανένα. Ἐγὼ πληρώνω.

Ὁ Τιμόθεος εἴτανε λιγόλογος ἄνθρωπος, βαρύς. «Καλά», εἶπε ἀνέμελα κ' ἔπιασε πάλι τὴ δουλειά του.

— Δὲ θὰ κάνεις λόγο σὲ κανένα.

Δὲν ἀποκρίθηκε ὁ σιδεράς. Εἶχε ἀκούσει· τόσο φτάνει.

Κι ὁ Σγουρὸς ἔφυγε. Τὸ βράδυ δὲ φάνηκε καθόλου στὴ βεγγέρα. Τὸν περίμεναν ὅλοι, γιατὶ θἄρχονταν ἀπόψε ἐδῶ κ' οἱ ὄψιδες ποὺ λευτερώθηκαν σήμερα πρωΐ-πρωΐ. Ὁ Καφούρης τὸν εἶχε κρατήσει τὸ λόγο του.

Κάθησαν οἱ βιλάνοι νὰ περιμένουνε μουδιασμένοι, σὰν ὀρφανοί. Τὸ κακὸ εἶχε περάσει, οἱ δικοί τους γλύτωσαν, ὁ κιβιτάνος ἱκανοποιήθηκε. Κι ὅμως κάτι ἄθυμο κ' αἰνιγματικὸ πλανιότανε στὸν ἀέρα· ἔνιωθαν ὅλοι, μυστικά, τὴν ψυχή τους νὰ φλετουρίζει ἀνήσυχη. Νωρίς, ἀπελπισμένοι πὼς θὰ ἴδοῦν ἀπόψε ἐκεῖνον ποὺ πρόσμεναν, σηκώθηκαν καὶ σκόρπισαν, ἀμίλητοι.

Μόνο τὴ δεύτερη μέρα παρουσιάστηκε ὁ Σγουρὸς στὸν Ζερβοχέρη. Εἴτανε πρωΐ ἀκόμα, τὸ καπηλειὸ ἔρημο, οὔτε κ' ἡ πόρτα δὲν εἶχε καλὰ-καλὰ ἀνοίξει. Ὁ Παντελῆς, ποὺ εἶχε σχίσει ξύλα στὴν αὐλὴ καὶ τὰ κουβαλοῦσε τώρα ἀγκαλιὰ στὸ φοῦρνο, βλέπει τὸ ἀρχοντόπουλο νὰ μπαίνει στὸ μαγαζὶ μὲ μάτι ἀφαιρεμένο. Κάθησε σ' ἕναν πάγκο δίχως νὰ καλημερίσει κι ἀπόμεινε νὰ κοιτάζει τὸν ἀέρα.

Ὁ Ζερβοχέρης σεβάστηκε τὴν ἔγνοια του. Ἔπιασε νὰ γεμίζει κού-

τσουρα τὸ φοῦρνο, καὶ σύγκαιρα, μὲ μάτι λοξό, κοίταζε τὸ νέο ποὺ στεκόταν ἀσάλευτος, χωρὶς νὰ βλέπει τίποτα γύρω. Εἴτανε χλωμός, τὰ μάτια του κομμένα· φανερὸ πὼς δὲν εἶχε καθόλου κοιμηθεῖ. Ἀναστέναξε ὁ Ζερβοχέρης καὶ δὲ μίλησε, ὅμως κρυφὰ παρακολουθοῦσε πάντα τὸ παλληκάρι, μπασμένος τώρα κι αὐτὸς σ' ἔγνοια, μὲ βλέμμα ἀνήσυχο καὶ τρυφερό.

— Εἶδες καθόλου τοὺς δυὸ Γιαννιτσῶτες; ρωτάει ἀργὰ κάποια στιγμὴ ὁ Σγουρός, δίχως νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι του.

—Ὄχι, δὲν τοὺς εἶδα.

— Δὲν ἤρθανε χτὲς βράδυ μὲ τοὺς ἄλλους στὸ σιδεράδικο;

—Ὄχι, δὲν ἤρθαν.

Ἔγινε μιὰ παύση. Ὁ νέος ἀκολουθοῦσε στὸν ἀέρα τὴ σκέψη του.

—Ἐσύ, δὲν τοὺς εἶδες; ρωτάει μὲ τὴ σειρά του κι ὁ Ζερβοχέρης γιὰ νὰ πεῖ κάτι, νὰ πιάσει κουβέντα. Ὅμως μένει δίχως ἀπόκριση. Ἀναστενάζει πάλι καὶ σκύβει καρτερικὰ νὰ βάλει κούτσουρα στὸ φοῦρνο.

— Θὰ φύγανε γιὰ τὴ Γιάννιτσα, λέει κάποια στιγμή, σὰ νὰ μιλάει στὸν ἑαυτό του ὁ Σγουρός.

Ὁ Ζερβοχέρης ἀνασηκώθηκε, ἔβαλε τὶς γροθιές του στοὺς γοφούς του, ξεφύσησε βαριά. Εἶχε σμίξει τὰ φρύδια.

— Φύγανε; κάνει μὲ τὴ βροντερή του φωνή. Καλὴ δουλειὰ καὶ τούτη! Ξεσηκώθηκες ἐσύ, ἕνα εὐγενικόπουλο, βάλθηκες νὰ ξεκουνᾶς γιὰ χατίρι τους τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο, πιάστηκες μὲ τὴν πλέμπα, φώναξες, παρακάλεσες, ἵδρωσες, πῆγες νύχτα νὰ χτυπήσεις ξένη πόρτα, ὑποχρεώθηκες, Θεὸς ξέρει τί ἄλλο ἔκανες ἀκόμα γιὰ νὰ καταφέρεις τὸ Γενοβέζο νὰ σοῦ δώσει τὰ πέρπυρα,— τρέμω καὶ νὰ τὸ συλλογιστῶ —, τοὺς γλύτωσες κοντολογὶς ἀπὸ τοῦ Χάρου τὰ δόντια, καὶ στὰ τελευταῖα σηκώνονται καὶ φεύγουν δίχως οὔτε νἄρθοῦνε νὰ ποῦν ἕνα λόγο! Καλὴ δουλειά, καλὴ δουλειὰ νὰ σοῦ πῶ! Ὤ τὰ παλιόσκυλα! Νὰ μὴν τοὺς ξαναδῶ στὰ μάτια μου, νὰ μὴν ξαναπατήσουν στὸ κατώφλι τοῦ καπηλειοῦ μου!

—Ὄχι, ἔκανε ἥσυχα ὁ Σγουρός. Πρέπει νὰ τοὺς ξαναδοῦμε, ἴσα - ἴσα τώρα, Παντελῆ.

—Ἐγώ; Ποτέ! Ὅσο ἔχει τὸ μάτι μου νερό.

— Πρέπει νὰ τοὺς ξαναδοῦμε. Τίποτα δὲ μοῦ χρωστᾶνε σοῦ λέω.

— Αὐτὰ ἐγὼ δὲν τ' ἀκούω, καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς ποὺ σοῦ ἀντιμιλῶ.

Ὁ νέος ἔσκυψε τὸ κεφάλι του, πέρασε τὴν παλάμη του στὸ πρόσωπό του.

—Ὁ Φεντὸρ δὲ μ' ἔχει συχωρέσει, εἶπε βραχνά.

— Νὰ σὲ συχωρέσει; Ἐσένα νὰ συχωρέσει! Καὶ γιὰ τί πράμα; Ἄλλο καὶ τοῦτο!

Πάλι δὲν ἀποκρίθηκε ὁ Σγουρός. Τὸ πρόσωπό του εἴταν ἀναστατωμένο, ἔγνοιες ἄγνωστες γιὰ τὸ φίλο του τὸν ἔτρωγαν. Ξάφνου σηκώνεται ἀπὸ τὴ θέση του, ἔρχεται κοντὰ στὸν κάπελα καὶ τὸν κοιτάζει στὰ μάτια.

—Ἔχεις διάθεση νἄρθεις μαζί μου σὲ μιὰ δύσκολη κ' ἐπικίνδυνη δουλειά; ρωτάει.

Σώπασε ὁ Ζερβοχέρης.
— Σὰν τί δουλειά;
— Μισεῖς τὸ Φράγκο;
—Ἂν τὸν μισῶ!
Κοιτάχτηκαν γιὰ λίγο στὰ μάτια, δίχως νὰ μιλοῦν.
— Θὰ λευτερώσουμε τὴν Καλαμάτα, λέει ἀργά, καθαρά, ὁ Σγουρός.
Ὁ Ζερβοχέρης ἀπόμενε μὲ μάτια διαπλατωμένα, δίχως νὰ καταλαβαίνει.
— Μιὰ λέξη νὰ μοῦ πεῖς, ἂν θὲς ἢ ὄχι νὰ μ' ἀκολουθήσεις. Τίποτ' ἄλλο. Ἐγὼ σὲ λογάριασα μαζί μου· ἔκανα καλά;
Καὶ καθὼς ὁ κάπελας πάλι δὲν κατάφερνε νὰ καταλάβει, μὲ λίγα λόγια, κοφτά, ὁ Σγουρὸς τοῦ ἐξήγησε τὸ σχέδιο. «Ἦρθε ἡ στιγμὴ νὰ σηκώσουμε κεφάλι», τοῦ λέει στὸ τέλος. «Χιλιάδες ὁμόθρησκοί μας, δυστυχισμένοι βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ, προσμένουν ἀπὸ μᾶς τὸ γλυτωμό. Ἐγώ, μὲ κείνους ποὺ ἔχω συμφωνήσει, τραβῶ ἔτσι κι ἀλλιῶς μπροστά. Μὰ θὰ τὄθελα πολὺ νὰ σ' ἔχω δίπλα μου τὴ μεγάλη μέρα.»
Ἄνοιξε τὰ χέρια του ὁ Ζερβοχέρης, ἔχασε τὴν ἀνάσα του, καὶ ξάφνου, σὰν κάτι νὰ εἶχε ξεχειλίσει μέσα του, βάλθηκε νὰ κλαίει. Τὸ φαρδύ του, πρόσχαρο μοῦτρο, ἔμενε ὄρθιο, τεντωμένο, καὶ μονάχα τὰ δάκρυα, βουβά, κυλούσανε καὶ τὸ μούσκευαν, λάμποντας.
— Μὲ συλλογίστηκες τὸ λοιπόν! ἔκανε μὲ ἀναφυλλητὸ παιδιάτικο, μὲ συλλογίστηκες... Ἂς εἶσαι εὐλογημένος.
Ἔτσι μυήθηκε ὁ Ζερβοχέρης τὸ πρωῒ ἐκεῖνο, μέσα στὸ φτωχικό του τὸ καπηλειό. Μιὰ πλάκα βαρειὰ σηκωνόταν ἀπὸ τὸ στῆθος του τώρα, ἡ κρυφὴ ζήλεια γιὰ τὸ φίλο ποὺ λὲς καὶ τὸν εἶχε περιφρονήσει, ποὺ σ' ἄλλους ἐμπιστευότανε τοὺς κρυφούς του λογισμοὺς κι αὐτόνε τὸν εἶχε ἀπαρνηθεῖ. Δόξα νἄχει ὁ Θεός, ὄχι, δὲν τὸν εἶχε ἀπαρνηθεῖ ὁ Σγουρός, τὸν λογάριαζε προκαταβολικὰ δικό του, γιὰ τοῦτο δὲν τοῦ εἶχε μιλήσει πιὸ πρίν. Καὶ μαζὶ μιὰ θύμιση κοντινή, λιγάκι ἀξεδιάλυτη στὸ νόημα γι' αὐτόν, ξαστερώνει τώρα: Τὸ βράδυ ἐκεῖνο ποὺ πρωτοσμίξανε πάλι στὸ σιδεράδικο, τὸ βράδυ ὕστερα ἀπὸ τὴν τύφλωση τοῦ Τιμόθεου. Τοῦ εἶχε βάλει τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ὁ Σγουρός, καὶ πάνωθε τοῦ εἶχε κλειδώσει τὴ χούφτα μὲ τὴ δικιά του. Δὲν τὸ εἶχε καταλάβει σ' ὁλάκερο τὸ φάρδος του τὸ νόημα τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Ζερβοχέρης τότε. Τώρα ὅμως, τώρα, ὢ! πῶς ὅλα γίνονται ξεκάθαρα καὶ φωτεινά!...
— Πότε; πότε θὰ γίνει; ρώτησε ἀνυπόμονος, φρουμάζοντας σὰν ἄλογο ἀψὺ ποὺ τὸ ἔχουνε σπιρουνίσει.
—Ἀπὸ δῶ σ' ἕνα μῆνα. Στὸ μεταξὺ τοῦτο... δὲ θὰ σοῦ ξεφύγει λόγος, σὲ κανένα!
Σφίξανε τὰ χέρια τους μὲ ζέστα ἀσυνήθιστη, χωρίσανε στὴν πόρτα τοῦ καπηλειοῦ, γιατὶ ὁ Ζερβοχέρης, συνεπαρμένος, εἶχε πάρει ἀπὸ κοντὰ τὸ νέο. Ἀπόμεινε ἀκόμα ἐκεῖ ὁ κατσαρομάλλης γίγαντας, στὸ κατῶφλι, μὲ δακρυσμένα μάτια, νὰ τὸν κοιτάζει τὸν Σγουρὸ ποὺ ξεμάκραινε. Ἡ ψυχή του ἀναγάλλιαζε, φτεροκοποῦσε, πλημμυρισμένη ἀπὸ καινούργιο φῶς.
Τ' ἄλλο βράδυ, ὁ Σγουρὸς γυρίζοντας νὰ πλαγιάσει στὴν κάμαρά του, εἶδε ἀπορημένος, μόλις ἄνοιξε τὸ πορτόφυλλο, κάποιονε νὰ τὸν πε

ριμένει μέσα. Στάθηκε σηκώνοντας ψηλὰ τὸ λυχνάρι, ποὺ εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν πάγκο τοῦ ξενοδόχου γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ στὴ σκάλα, καὶ πάσχισε νὰ ξεχωρίσει τὸν καθισμένο ἐκεῖ στὴ γωνιὰ ξένο. Ὁ ἄγνωστος σηκώθηκε ἀδέξια, βαρύς, δίχως νὰ μιλήσει. Εἶταν ὁ Φεντόρ.

Σαστισμένος ὁ Σγουρός, μὲ κάποια ταραχή, μπῆκε στὴν κάμαρα κ' ἔκλεισε πίσω του τὴν πόρτα.

—Ἐσύ 'σαι, Φεντόρ; λέει ἁπλά. Καλῶς ὅρισες...

— Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ἀποκρίνεται ἡ σκοτεινὴ φωνὴ τοῦ Γιαννιτσώτη.

Τὸ ρωμιόπουλο ἔρριξε στὸ κρεββάτι τὸ μανδύα του, ἀπόθεσε στὸ τραπέζι τὸ λυχνάρι ποὺ κρατοῦσε καὶ κάθησε. Κοίταξε τὸ Σλαῦο χαμογελώντας φιλικά, γιατὶ τὸν ἔβλεπε ποὺ στεκότανε στενοχωρεμένος. Τοῦ ἔγνεψε νὰ καθήσει κι αὐτός.

Ὁ Φεντὸρ κάθησε ἄκρη-ἄκρη στὸ σκαμνί, ἔπλεξε τὰ ροζιασμένα χέρια του καὶ κοιτάζοντας πάντα στὸ πάτωμα, ἄρχισε νὰ μιλάει. Ἐρχότανε νὰ ἐξηγήσει στὸν Σγουρὸ πώς, προχτές, ἀναγκάστηκε νὰ φύγει παρευθὺς γιὰ τὴ Γιάννιτσα, μόλις τὸν λευτέρωσαν ἀπὸ τὸ κάστρο, γιατὶ ὁ πατέρας του εἶχε ἀρρωστήσει μέσα στὴ φυλακὴ κ' εἶτανε χρεία τὸ γρηγορότερο νὰ τὸν φροντίσουν. Εἶχε μάθει ὡστόσο καταλεπτῶς πῶς ἔγινε καὶ τοὺς λευτέρωσαν, τί αὐτοθυσία δεῖξανε οἱ καλαματιανοὶ βιλάνοι καὶ πάνω ἀπ' ὅλους ὁ ἴδιος ὁ Σγουρός. Οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, ὁ Φεντὸρ ἀναγνώριζε πώς, γιὰ τούτη τουλάχιστον τὴ φορά, τὴ ζωή του καὶ τοῦ πατέρα του, ἂν γλυτώσει, τὶς χρωστάει προσωπικὰ στὸν Σγουρό. Ἡ ψυχή του ὡστόσο εἶναι τυραγνισμένη, γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τοῦ κρατᾶνε ἀμάχη ἂν δείχνεται καμμιὰ φορὰ ἀπότομος, σκληρός. Τὴν ἄλλη φορὰ νὰ ποῦμε, τὴ νύχτα ἐκείνη ποὺ ἦρθε στὴ Γιάννιτσα ὁ Σγουρός... Ἄσχημα τὸν εἶχε ὑποδεχτεῖ, εἶν' ἀλήθεια, δὲν τοῦ φέρθηκε καθὼς ταιριάζει νὰ φέρνεσαι στὸν ἄνθρωπο ποὺ χτυπάει τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου. Παρακαλεῖ τώρα τὸν Σγουρὸ νὰ τονε συμπαθήσει. Ἔφταιξε, τ' ἀναγνωρίζει καὶ μετανιώνει πικρά.

Μιλοῦσε δύσκολα, ψάχνοντας νὰ βρεῖ τὰ λόγια του, σὰν ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει μάθει νὰ λέει πολλὰ καὶ ποὺ ὅσα λέει τώρα δὲν εἶναι κι ὁλότελα μὲ τὴ θέλησή του. Τὴν ταπεινὴ τούτη στάση, τὸν πρᾶο τόνο, εἶτανε φανερὸ πὼς μὲ μεγάλο κόπο κατάφερε νὰ τὰ ντυθεῖ. Στὸ πρόσωπό του, ἐνόσω μιλοῦσε, σπασμοὶ φοβεροὶ περνοῦσαν καὶ τὸ παραμόρφωναν.

Τὸν ἄφησε νὰ μιλήσει δίχως διακοπὴ ὁ Σγουρὸς ἴσαμε τὸ τέλος. Καὶ μονάχα τότε, σὰν ὁ Γιαννιτσώτης σώπασε, ἔδωσε κι αὐτὸς διέξοδο στὴν ἀγανάχτησή του:

—Ἔτσι σ' ἔστειλε νὰ μοῦ πεῖς ὁ Ζερβοχέρης; ρωτάει σκληρὰ καὶ σηκώνεται.

Ταράχτηκε ὁ Φεντόρ. Ὄχι, δὲν τὸν εἶχε στείλει ὁ Ζερβοχέρης· μονάχος του θέλησε, σκέφτηκε δηλαδὴ πὼς...

— Πάψε! πρόσταξε ὁ Ρωμιὸς ἀγριωπά. Οὔτε σὺ λὲς αὐτὸ ποὺ θέλεις, οὔτε κ' ἐγὼ θέλω νὰ τ' ἀκούω αὐτὰ ποὺ λές. Ὅ,τι ἔκανα, Φεντόρ, δὲν τὄκανα γιὰ νὰ σὲ ταπεινώσω, καὶ πολὺ μοῦ κακοφαίνεται ποὺ μὲ πίστεψες τόσο μικρόψυχο γιὰ νὰ τὰ δεχτῶ. Μὲ καταφρονᾶς, τὸ

ξέρω. Μάθε ὡστόσο πὼς δὲ σ' ἀδίκησα ποτὲ γι' αὐτό. Ἂν θὲς νὰ κουβεντιάσουμε, ἔλα σὰν ἄντρες. Ἀλλιῶς δὲν ἔχω κουβέντα μαζί σου.

Εἶχε σηκώσει τὰ μάτια του ὁ Φεντὸρ καὶ τὸν κοίταζε. Ἀπορία βαθειὰ εἶτανε χυμένη στὸ πρόσωπό του.

— Στὴ Γιάννιτσα, τὸ βράδυ ἐκεῖνο τοῦ καλοκαιριοῦ, δὲ σοῦ εἶπα ἀλήθεια, Φεντόρ, λέει ὁ Σγουρός. Ναί, μὲ τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη στὸ χέρι ζύγωσα τὴν πριγκηπέσσα, μονάχη της πρόσταξε νὰ μὲ μπάσουνε στὸ κάστρο, μὰ δὲν εἶτανε δίχως τὴ δική μου θέληση. Τὸ παρακαλοῦσα μέσα μου καὶ τ' ὀνειρευόμουν. Τὸ βράδυ ἐκεῖνο, στὴ Γιάννιτσα, δὲ μποροῦσα δίχως ἡ φωνή μου νὰ λυγίσει νὰ σοῦ πῶ τοῦτο ποὺ θὰ σοῦ ξομολογηθῶ τώρα. Ὅμως ὁ καιρὸς περνάει, μῆνα σὲ μῆνα ὅλο καὶ κάτι ἀλλάζει· μέσα μου κάτι νεκρώθηκε, κάτι ἀναστήθηκε, ἔχω τώρα στέρεη τὴ φωνή. Τὸν καιρὸ ποὺ μὲ πρωτογνώρισες, εἶχα ἔρωτα βαρύ, Φεντόρ, γιὰ τὴν πριγκηπέσσα. Νά ποιὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια! Τὸ πιστεύεις ἁμάρτημα αὐτό;

Ὁ Φεντὸρ δὲν ἀποκρίθηκε. Ἡ ἔκφρασή του εἶταν αὐστηρή, κλειστή.

—Ὤχ! τί ἄνθρωπος εἶσαι σύ! ἔκανε ὁ νέος στρίβοντας μ' ἀγωνία τὰ χέρια του. Ἀχτίδα λοιπὸν καμμιὰ δὲν ἔχει φέξει ποτὲ στὰ λαγούμια τῆς καρδιᾶς σου;

Τὸ εἶπε καὶ σύγκαιρα τὸ μετάνιωσε. Τρομαγμένος κοίταξε τὸ Σλαῦο. Ὅμως ἐκεῖνος στεκόταν ἀτάραχος, σὰν ἀπὸ πέτρα.

— Πάει τώρα, εἶπε ὁ Σγουρὸς καὶ κάθησε κουρασμένα, ξέπνοος, ὅλα αὐτὰ τέλειωσαν. Ναί, τέλειωσαν ... Δὲ θὰ τὴν ξαναδῶ ποτέ.

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του καὶ χάθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ σὲ ρέμβη. Ἡ φωνή του εἶχε λυγίσει.

— Τί μὲ κοιτάζεις ἔτσι; φωνάζει ξάφνου ἀναστατωμένος καὶ χτυπάει τὸ χέρι του γροθιά.

Τὸ μάτι τοῦ Φεντόρ, πραγματικά, εἶτανε καρφωμένο πάνω του, διαπεραστικό.

— Δὲ μὲ πιστεύεις λοιπόν; ξεφωνίζει ὁ νέος καὶ σηκώνεται, ἁρπάζει τὸ Σλαῦο ἀπὸ τὸ ροῦχο στὸ στῆθος καὶ τὸν τραντάζει. Δὲ μὲ πιστεύεις, ἔ; ... Χμ! Κι ἂν σοῦ πῶ ὅτι ἡ ψυχή μου εἶναι τώρα πιὰ γιὰ τὴ γυναῖκα αὐτὴ γεμάτη ἔχθρα; Ἂν σοῦ πῶ ὅτι τὸ δάκρυ τοῦ ἔρωτα γύρισε κ' ἔγινε φαρμάκι ποὺ ξεχειλίζει; Ἂν σοῦ πῶ ὅτι σηκώνω πόλεμο ἐνάντιά της; ὅτι τὸ πατρογονικό της τὸ κάστρο ἀποφάσισα νὰ τὸ πατήσω, νὰ τὸ πάρω, νὰ τὸ κάνω δικό μου, τί θὰ πεῖς;

Ὁ Φεντὸρ σήκωσε ἀτάραχα τὸ χέρι του, ἔπιασε τὸ χέρι τοῦ Σγουροῦ ποὺ τὸν τραβοῦσε, τὸ κατέβασε ἀργά, μὲ δύναμη ἀλύγιστη καὶ κρύα.

— Τότε θὰ μὲ πιστέψεις; πές μου! ξεφωνίζει ὁ Σγουρὸς φρενιασμένος.

— Ὄχι, λέει ψυχρὰ ὁ Σλαῦος. Μὰ θὰ σὲ συχωρέσω. Γιατὶ θὰ ἔχω καταλάβει πὼς τὴν ἀγάπησες περισσότερο κι ἀπὸ τὸ ἴδιο σου τὸ μῖσος ...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄

Η ΑΝΑΤΡΙΧΙΛΑ ΑΠΛΩΝΕΤΑΙ

ΕΙΝΑΝΕ κάμποσο, κουβεντιάζοντας μαζί, τὸ βράδυ ἐκεῖνο ὁ Ρωμιὸς κι ὁ Σλαῦος. Τόσο πού, σὰν τέλειωσαν, εἶταν ἀργὰ πιὰ γιὰ τὸν Φεντὸρ νὰ φύγει. Ἔμεινε λοιπὸν νὰ κοιμηθεῖ στὴν κάμαρα τοῦ Σγουροῦ, καὶ τ' ἄλλο πρωΐ, μὲ τὸ γλυκοχάραμα, ξεκίνησε γιὰ τὴ Γιάννιτσα.

Εἶτανε μέρα ὄμορφη, λιακάδα πεντακάθαρη τοῦ Ὀχτώβρη. Ὁ Σγουρὸς κατέβηκε στὴν αὐλὴ τοῦ πανδοχείου ζωηρός, μὲ πρόσωπο ξαστερωμένο. Ἔχυσε στὸ κεφάλι του, στὰ μαλλιὰ καὶ στὸ σβέρκο ἄσωτα κρύο νερό, τανύστηκε χαμογελώντας στὸν ἥλιο. Κι αὐτός, ὁ τόσο λιγόλογος πάντα, ποὺ νὰ τὸν περνᾶνε, ξενοδόχος κ' ὑπηρέτες, γι' ἀκατάδεχτο, χωράτεψε σήμερα μὲ τὴ δούλα ποὺ τοῦ ἔρριχνε νὰ πλυθεῖ, τῆς τίναξε ψιχάλες στὰ μοῦτρα κ' ἔφτασε νὰ τὴν ἁρπάξει κι ἀπὸ τὴ μέση.

Εἶχε ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς περιπλάνησής του στὶς θάλασσες, μὲ τὶς γαλέρες τῶν κουρσάρων, νὰ δοκιμάσει τέτοια εὐεξία, σπιθάτη ἀνάβρα ποὺ μυρμιδίζει στοὺς ἁρμοὺς καὶ στὰ μέλη, ἴσαμε ἐκεῖ στὴν ἄκρη τῶν νυχιῶν.

Λίγην ὥρα ἀργότερα, ὁ Ἀρτέμης ὁ ράφτης τὸν εἶδε, ἀπορημένος γιὰ τὸ ἀσυνήθιστο τῆς ὥρας, νὰ μπαίνει στὸ μαγαζί του. Ζήτησε ν' ἀγοράσει μιὰ καινούργια φορεσιὰ ἕτοιμη, φορεσιὰ ταιριαστὴ γιὰ βουργησέο. Ὁ Ἀρτέμης, γουρλώνοντας τὰ στρογγυλὰ σὰ μπάλλες μάτια του, σάστισε, ζαλίστηκε, ἔπιασε νὰ ψαχουλεύει τ' ἁρμάρια του βιαστικά, νὰ ξεσηκώνει τοὺς καλφάδες του ὅλους στὸ πόδι. Φορεσιὰ ἕτοιμη δὲν εἶχε, ὄχι, ὅλα βλέπεις γίνονταν μὲ παραγγελιά, μπορεῖ ὡστόσο καὶ νὰ κατάφερναν κάτι νὰ βροῦν, ταιριάζοντας κομμάτια ἀπὸ παραγγελιὲς παλιότερες, μεινεσμένες.

— Δὲν κάνει νὰ σοῦ ἑτοιμάσω, ἀφέντη, μιὰ σὲ δυὸ μέρες ; Σὲ δυὸ μονάχα μέρες ;

— Ὄχι, θὰ φύγω γιὰ ταξίδι σήμερα τὸ πρωΐ.

— Φεύγεις γιὰ ταξίδι !

Δὲν τοῦ ἔδωσε ἀπόκριση, μόνο τὸν ἔβαλε νὰ βιαστεῖ.

Φέρανε τὸ ραφτάδικο τὰ πάνω κάτω, ἀνοίξανε κασέλες, ἀνέβηκαν στὸ ἀπάνω πάτωμα, ποὺ εἴτανε τὸ σπίτι τοῦ Ἀρτέμη μὲ τὰ πολλὰ τ' ἁρμάρια, γυρέψανε κι ἀπὸ τὸ διπλανὸ συνάδερφο στὴν τέχνη νὰ τοὺς δώσει ὅ,τι ἔχει, καὶ τέλος κατάφεραν νὰ ταιριάξουν μιὰ φορεσιὰ εὐπρόσωπη. Εἴτανε πράσινη μὲ κεντήματα πάνω χρυσά. «Ἴδιος ἄρχοντας θὰ μοιάζεις, ψυχούλα μου! πρίγκηπας!» ἔκανε ὁ Ἀρτέμης λιγωμένος, μὲ τὴ γυναικωτή του τὴ φωνή. Προσφέρθηκε νὰ βοηθήσει ὁ ἴδιος τὸ νέο νὰ τὴ φορέσει, ὅμως ἐκεῖνος εἴτανε βιαστικὸς τώρα, ὕστερα μάλιστὰ ἀπὸ τὴν ἄργητά του στὸ ραφτάδικο. Παρακάλεσε νὰ τοῦ τὴν κάνουνε μπόγο καὶ θὰ περάσει σὲ λίγο νὰ τὴν πάρει. Ἔτρεξε ἀπὸ κεῖ στοῦ Σεραφεὶμ τοῦ τσαγγάρη καὶ πῆρε ποδήματα ψηλά, ἴσαμε τὸ γόνατο, μὲ σταυρωτὸ κορδόνι.

— Γιὰ ποῦ ἑτοιμάζεσαι; τὸν ρώτησε ἀνήσυχος ὁ Σεραφείμ.

— Γιὰ τὸ γάμο τοῦ δεσπότη. Βιάσου γιατὶ μὲ καρτεροῦνε ν' ἀλλάξω τὰ στέφανα!

Ἀπόρησε κι ὁ Σεραφείμ. Δὲν εἴτανε συνηθισμένος νὰ τὸν βλέπει ἔτσι καλοδιάθετο.

— Στοῦ Ζερβοχέρη δὲν ἔχω καιρὸ νὰ πάω, εἶπε ὁ Σγουρὸς τοῦ τσαγγάρη προτοῦ φύγει. Πές του ἀπὸ μέρος μου ὅμως, πὼς θὰ μὲ ξαναδεῖ σὲ τρεῖς - τέσσερες μέρες ἀπὸ σήμερα. Στὸ μεταξὺ νὰ μὴν ξεχνάει αὐτὸ ποὺ εἴπαμε.

— Δηλαδή;

— Ἔτσι νὰ τοῦ πεῖς, κ' ἐκεῖνος ξέρει.

Ἄλλο δὲ ρώτησε ὁ Σεραφείμ. Ταραγμένος, γεμᾶτος κατὰ τὸ συνήθειο του φοβερὰ προαισθήματα, ἀκολούθησε μὲ τὰ μάτια τὸ νέο, ποὺ ξεμάκραινε κιόλας στὸ δρόμο μὲ δρασκελιὲς μεγάλες.

Γυρίζοντας στὸ πανδοχεῖο ὁ Σγουρὸς δὲ φόρεσε τὰ ροῦχα καὶ τὰ ποδήματα ποὺ εἶχε ἀγοράσει. Τὰ ἔδεσε ὅλα μαζί, σφιχτά, μικρὸ μπόγο, κατέβηκε στὸ στάβλο, σέλλωσε τὸν Ἀστρίτη, φόρτωσε τὸ μπογαλάκι στὰ καπούλια, καὶ πήδησε στὴ σέλλα.

— Μὴ δώσεις σ' ἄλλονε τὴν κάμαρά μου, εἶχε πεῖ τοῦ ξενοδόχου. Θὰ γυρίσω σὲ τρεῖς ἡμέρες.

Βγῆκε ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ τράβηξε ἀνατολικά. Θὰ εἶχε ψηλώσει ὁ ἥλιος ἴσαμ' ἕνα καλάμι, ὅταν πέρασε ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα.

Ὁ Φεντόρ, καθισμένος στὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ του, τὸν καρτεροῦσε.

— Λοιπὸν τὸ βάζεις σὲ πράξη, ἔκανε σκεφτικός, ζυγώνοντας τὸν καβαλάρη ποὺ εἶχε σταθεῖ στὴν πόρτα δίχως νὰ πεζέψει.

— Ναί, καὶ καθὼς βλέπεις τὸ γρηγορότερο.

— Ἔχεις λοιπὸν τὴ γνώμη πάντα πὼς θὰ συμφωνήσουν ἐκεῖ κάτω;

— Γιατί νὰ μὴ συμφωνήσουν;

— Κ' ἡ τρέβα μὲ τοὺς Φράγκους;

— Οἱ τρέβες γίνονται γιὰ τὸν καιρὸ ποὺ ὁ πόλεμος δὲν εἶναι βολετὸ νὰ ξεσπάσει. Τώρα οἱ καιροὶ ἄλλαξαν.

— Ἄμποτε νὰ εἶν' ἔτσι, ἔκανε ὁ Φεντὸρ κι ἀπόμεινε πάλι σκεφτικός.

Ὁ Σγουρὸς ἔσκυψε ἀπὸ τ' ἄλογό του, ἔβαλε τὸ χέρι του στὸν ὦμο τοῦ Σλαύου.

— Βασίσου πάνω μου, είπε, καὶ μὴν ἔχεις ἔγνοια. Τὸ μελέτησα καλὰ στὸ νοῦ μου. Ἀπὸ μέρος σου, μοῦ δίνεις ὑπόσχεση γιὰ τὸ ἄλλο; αὐτὸ θέλω νὰ μοῦ πεῖς.

—Ἴσαμε τριάντα ἀνθρώπους, ἀπὸ δῶ κι ἀπ' ὅλη τὴν Κεσφίνα, θὰ τοὺς ἔχουμε.

— Τόσο φτάνει. Πότε θὰ ξεκινήσεις ἐσύ;

— Αὔριο χαράματα. Λέω νὰ τραβήξω πέρα ἀπὸ τὴ Μάϊνη. Θὰ φτάσω ἴσαμε τὸ Ζυγὸ τῶν Μελιγγῶν.

— Αὐτὸ νὰ κάνεις. Εἶναι ἄντρες γεροὶ κεῖ πάνω. Νὰ τοὺς εἴχαμε μαζί μας, καλὰ θὰ εἴτανε...

— Θὰ ἴδοῦμε.

Μείνανε γιὰ λίγο δίχως νὰ μιλᾶνε. Μηχανικὰ ὁ Σγουρὸς κοίταξε τὸ μικρὸ μποστάνι, τὸ σπίτι. Τὸ ἕνα εἴταν ἔρημο, τ' ἄλλο κλειστό.

— Τὸ σκοινὶ τὄχεις μέσα; ρωτάει ὕστερα.

— Ναί, ἐκεῖ τὄχω.

— Καὶ μέτρησες καλά;

—Ἂν κάνω λάθος ἴσαμε δυὸ σπιθαμές, ὄχι παραπάνω.

— Πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν τάπια τοῦ κάστρου ἴσαμε τὰ ριζά, μὴν τὸ ξεχνᾷς.

—Ἴσαμε τὰ ριζὰ εἶναι. Νύχτα μέτρησα, ἀλλὰ μὲ τὸ φεγγάρι· ἔβλεπα καλά.

— Δὲς ὅμως τί παράξενο! Νὰ κάνουμε κ' οἱ δυὸ τὴν ἴδια σκέψη, ἐσὺ φυλακισμένος κ' ἐγὼ λεύτερος.

Δὲν εἶπε τίποτα ὁ Φεντόρ. Χτὲς τὴ νύχτα εἴχανε μιλήσει πάλι γιὰ τὴ σύμπτωση τούτη, ποὺ δὲν εἴτανε ἄλλωστε καὶ τόσο παράξενη, ἂν τὸ καλοσκεφτόσουν. Λοιπὸν δὲν εἴτανε στὸ φυσικό του νὰ λέει δυὸ φορὲς τὰ ἴδια ὁ Φεντόρ.

—Ὥστε καλὴν ἀντάμωση, λέει ὁ Σγουρὸς σηκώνοντας ψηλὰ τὸ χέρι του.

— Στὸ καλό.

Τὶς τρεῖς ἡμέρες ποὺ εἶχε πεῖ δὲν ξαναφάνηκε στὴν Καλαμάτα. Ὁ Σεραφείμ, ἀνήσυχος, μὲ τὸ μάτι ἀγριεμένο ἀπὸ τοὺς τρόμους, βάλθηκε ἀπὸ τὸ πρωῒ κιόλας τῆς τέταρτης ἡμέρας νὰ τὸν καρτερεῖ. Δὲν εἶχε πιὰ μυαλὸ ὁ τσαγγάρης νὰ στρώσει δουλειά. Στὸ χαμηλὸ σκαμνί του καθισμένος, μὲ τοὺς δυὸ καλφάδες ποὺ λιανοτραγουδοῦσαν ξέγνοιαστοι, τραβοῦσε νευρικὰ τὸ ράμμα, τὸ δάγκωνε σὰ νὰ τὸ εἶχε ἀμάχη, ἀγριοκοίταζε τοὺς βοηθούς του, καὶ ξάφνου, ἀνίκανος πιὰ νὰ κρατηθεῖ, τὰ παρατοῦσε ὅλα, σουβλί, σφυρί, ξυλόπροκες, τιναζότανε πάνω κ' ἔτρεχε στὴν πόρτα. Τέντωνε τὸν ἄσαρκο λαιμό του, σηκωνότανε στὰ νύχια κ' ἔτρωγε μὲ τὰ μάτια τὸ δρόμο ἴσαμε πέρα, στὴν ἀγκωνή. Μονάχα ξένοι περνοῦσαν, ἀδιαφόρετοι. Τότε, τσακισμένος, ἀπελπισμένος, γύριζε πάλι μέσα καὶ σωριαζότανε στὸ σκαμνί.

Λόγους σοβαροὺς δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχει, γιὰ ν' ἀνησυχεῖ ὁ τσαγγάρης. Ποῦ πῆγε ὁ Σγουρὸς δὲν τοῦ εἶχε πεῖ, ὁ Ζερβοχέρης ὅμως, σὰν ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα του τὴν παραγγελιὰ τοῦ ἀρχοντόπουλου, φάνηκε νὰ μπαίνει σ' ἔγνοια.

— Πάει σὲ κίνδυνο λές; εἶχε ρωτήσει ζεματισμένος ὁ Σεραφείμ, βλέποντας τὰ μοῦτρα ποὺ ἔκανε ὁ κάπελας.

— Ὄχι, μπᾶ! ἀστεῖα πράματα... Ξέρω ἐγὼ ποῦ πάει.

Δὲν ἤξερε τίποτα ὁ κάπελας, ὅμως δὲν ἤθελε καὶ νὰ νομίσουν πὼς βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ μυστικὰ τοῦ φίλου του. Εἴτανε γι' αὐτὸν ζήτημα φιλοτιμίας. Ὁ τσαγγάρης ὅμως, μὲ τὴν ὀξυδέρκεια καὶ τὴν καχυποψία τοῦ παθιασμένου ἀνθρώπου, εἶχε παρατηρήσει τὸ φευγαλέο σύννεφο ποὺ σκοτείνιασε τὸ μέτωπο τοῦ Ζερβοχέρη. Δὲν τοῦ τὸ ἔβγαζες πιὰ λοιπὸν ἀπὸ τὸ νοῦ: Ὁ Σγουρὸς ἔτρεχε κίνδυνο.

— Παντελῆ, θἆσαι κ' ἐσὺ μαζί μας; εἶχε ρωτήσει τέλος χαμηλώνοντας τὴ φωνή.

— Ποῦ;

Ὁ τσαγγάρης τὸν κοίταξε μ' ἀνάβλεμμα δειλό, παλεύοντας μὲ τὸν ἑαυτό του ἂν πρέπει νὰ ξανοιχτεῖ περισσότερο ἢ νὰ καταπιεῖ τὴν κουβέντα ποὺ εἶχε ἀρχίσει.

— Ὁ Σγουρὸς... δὲ σοῦ εἶπε;

Κατάλαβε ὁ Ζερβοχέρης.

— Μπορεῖ νὰ μὴ μοῦ ἔχει πεῖ ἐμένα; κάνει μὲ κομπασμό, μὰ σύγκαιρα ἀναθυμᾶται τὴν αὐστηρὴ σύσταση τοῦ Σγουροῦ πὼς δὲν πρέπει νὰ μιλήσει, μπερδεύεται.— Δὲν ξέρω γιὰ τί μιλᾶς, λέει.

— Τίποτα, τίποτα, κάνει κι ὁ τσαγγάρης, μετανιώνοντας κι ἀποτραβιέται σὰ σκυλὶ βρεμένο.

Αὐτὰ εἶχαν εἰπωθεῖ τότε. Ὁ Ζερβοχέρης ὅμως εἶχε σκανταλιστεῖ ποὺ ὁ Σγουρὸς ἔφυγε δίχως νὰ τοῦ ἐμπιστευτεῖ ποῦ πάει, δίχως νἄρθει κὰν νὰ τὸν ἰδεῖ. Τὸ φέρνει γύρω στὸ νοῦ του, τὸ ἐξετάζει ἔτσι, τὸ ἐξετάζει ἀλλιῶς καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα πὼς εἶναι ἀνάγκη πᾶσα νὰ τὸ μάθει,— ὄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο, μὰ γιὰ νὰ λάβει τὰ μέτρα του ἂν στ' ἀλήθεια ὁ φίλος του τρέχει κανένα κίνδυνο, ἔτσι ἀσυλλόγιστος ποὺ εἶναι. Ναί, μονάχα γι' αὐτό...

Τὸ ἴδιο ἀπόγεμα, εἶχε ξεκινήσει, καβάλα στὸ γαϊδοῦρι του, γιὰ τὴ Γιάννιτσα. Δὲν ἤξερε γιατί, ὅμως κάτι τοὔλεγε πὼς, ἂν εἶναι κάποιος ποὺ ξέρει, αὐτὸς θἆναι μονάχα ὁ Φεντόρ. Τὸ μάντευε πὼς ὁ Γιαννιτσώτης κι ὁ Σγουρὸς ἔχουν συναντηθεῖ· αὐτὸς εἶχε προετοιμάσει τὴ συνάντηση, τὸ ξεκίνημα τοῦ Σγουροῦ ἔγινε τὸ ἑπόμενο πρωΐ, ἄρα ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν κουβέντα μὲ τὸ Γιαννιτσώτη.

Κατάπληκτος ἔμαθε στὸ χωριὸ τῶν Σλαύων πὼς κι ὁ Φεντὸρ εἶχε φύγει σήμερα τὰ χαράματα.

— Γιὰ ποῦ ἔφυγε; ρωτάει τὴ Βάρια.

— Γιὰ πέρα, καὶ τοῦ δείχνει ἀόριστα τὰ βουνά.

— Μονάχος;

— Μονάχος.

Πάσχισε νὰ μάθει τίποτα περισσότερο, τὸ κορίτσι ὅμως δὲ μπόρεσε νὰ τὸν εὐχαριστήσει. Εἴτανε φανερὸ πὼς οὔτε κι αὐτὸ ἤξερε.

— Δὲ θὰ μπεῖς μέσα, νὰ ἰδεῖς τὸν παπποῦ;

Μπῆκε, μὲ τὴ στερνὴ ἐλπίδα πὼς ὁ Πέτρος ἴσως κάτι ξέρει νὰ τοῦ πεῖ. Βρῆκε τὸ γέροντα στὸ στρῶμα, χλωμό, ἀδυνατισμένο, ἴδια

λείψανο. Τὰ μικρὰ τοῦ κρατούσανε συντροφιὰ δίχως καθόλου νὰ μιλᾶνε.

— Πῶς πάει; κάνει ὁ κάπελας χαμηλόφωνα στὴ Βάρια, ἀπελπισμένος κιόλας πὼς ὁ ἄρρωστος, στὴν κατάσταση ποὺ βρίσκεται, μπορεῖ κατι νὰ ξέρει.

— Καλλίτερα.

Τὸ κορίτσι χαμογελοῦσε.

Κάθησε λίγο ὁ Ζερβοχέρης δίπλα στὸ γέροντα, ἀντάλλαξε μαζί του δυὸ - τρία λόγια μὲ κόπο κ' ὕστερα σηκώθηκε νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλεῖ.

— Θὰ ξανάρθω, ἔκανε γιὰ νὰ πεῖ κάτι, κ' ἔφυγε.

Γύρισε στὴν Καλαμάτα βράδυ. Ζυγώνοντας στὸ μαγαζί του εἶδε ἀπὸ μακρυὰ τὸν παραγιὸ ποὺ τὸν περίμενε ἀνυπόμονα στὴν πόρτα.

—'Αφεντικό, ἀφεντικό! τοῦ γνέφει ζωηρὰ ὁ μοῦργος.

— Τ' εἶναι βρέ;

Πέζεψε ἀπὸ τὸ γαϊδοῦρι καὶ τὄσπρωξε στὴν αὐλή. Ὁ παραγιὸς σύγκαιρα τὸν ἀκολουθοῦσε μιλώντας λαχανιασμένα. Τὴν ὥρα ποὔλειπε τὸ ἀφεντικό, ἐκεῖ κατὰ τὸ μούχρωμα, κάτι ὁλότελα ἀσυνήθιστο εἶχε τρέξει: μιὰ κυρά, πραγματικὴ ἀρχόντισσα, συνοδεμένη ἀπὸ μιὰ δούλα ἀραπίνα, ἦρθε καὶ τὸν ζήτησε στὸ μαγαζί.

—'Εμένα;

—'Ελόγου σου.

Καὶ τί τὸν ἤθελε; — Δὲν εἶπε. Βιαστικὰ ἦρθε καὶ βιαστικὰ ἔφυγε, σὰ νὰ μὴν ἤθελε νὰ τὴν ἰδοῦν. Εἶχε μάλιστα σκεπασμένο τὸ μισὸ πρόσωπο μὲ τὴ μπόλια της.

— Τί λογῆς εἶταν; Νέα, γριά, μεσόκοπη;

— Νέα, νέα, ἀφέντη. Κι ὄμορφη ... Χριστέ μου!

— Ποῦ τὴν εἶδες, βρέ, πὼς εἶν' ὄμορφη ἀφοῦ εἶχε σκεπασμένο τὸ μοῦτρο της;

Ὁ μοῦργος ἀπόμεινε μὲ στόμα ἀνοιχτό.

Δὲν ἔδωσε στὴν ἀρχὴ σημασία ὁ Ζερβοχέρης. 'Αρχόντισσες βέβαια δὲ συνηθίζανε νὰ ἔρχονται στὸ καπηλειό του, οὔτε ἀπὸ τὸ δρόμο του κὰν τύχαινε νὰ περνᾶνε. 'Εδῶ ἡ γειτονιὰ εἶτανε φτωχική, γειτονιὰ δουλευτάδικη, τῆς πλέμπας. Μπορεῖ ὅμως καὶ κανένα λάθος... Ποιὸς ξέρει πάλι!

'Αργότερα ὡστόσο, σὰν τὸ ξανασκέφτηκε ὁ Ζερβοχέρης, βρῆκε τὸ περιστατικὸ κάπως παράδοξο. Ξαναφώναξε τὸν παραγιό του.

— Γιὰ πές μου, μωρέ, ἐκείνη ἡ ἀρχόντισσα, ρωμέϊκα μιλοῦσε ἢ φράγκικα:

— Ρωμέϊκα, ἀφέντη!

— Παναπεῖ δὲν εἶτανε τοῦ κάστρου, Φράγκισσα...

—Ἄ μπᾶ, μπᾶ.

— Καμμιὰ ντόπια, γυναίκα βουργησέου θὰ εἶτανε τότε, ζωντόβολο!

— Τί λές, ἀφέντη! Καὶ δὲν τὶς ξέρω ἐγὼ τὶς ντόπιες;

'Απόμεινε σκεφτικὸς ὁ Ζερβοχέρης.

— Εἶπε ἂν θὰ ξαναγυρίσει;

— Τίποτα δὲν εἶπε. Μονάχα ρώτησε ἂν τρώει ἐδῶ ὁ ἀφέντης ὁ Σγουρός.

— Τί! κάνει ὁ Ζερβοχέρης καὶ τινάζεται. Τώρα μοῦ τὸ λὲς αὐτό, μωρέ! φωνάζει ξαναμμένος.

— Γιατί, ἀφέντη;

— Ἔτσι μοὔρχεται νὰ σοῦ δώσω μιὰ σφοντυλιὰ ποὺ νὰ σὲ γκρεμίσω. Ἄει, χάσου ἀπὸ μπροστά μου, σίχαμα!

Ὁ μοῦργος ἔγινε καπνός.

«Ἀρχόντισσα, ποὺ γυρεύει τὸν Νικηφόρο;» σκέφτηκε ὁ Ζερβοχέρης βαλμένος σ' ἔγνοια. «Παράξενο, πολὺ παράξενο! Δὲ μοῦ ἔχει πεῖ πὼς σχετίζεται ἐδῶ στὸν τόπο μ' ἀρχόντους. Πάλι, μὴν εἶναι καμμιὰ ξενομερίτισσα περαστική;...»

Τὸ πράμα, ὅπως καὶ νὰ τὸ σκεφτότανε, τὄβρισκε παράδοξο. Στὴ θολή του τὴ φαντασία δοκίμαζε νὰ τὸ σχετίσει μὲ τὸ ταξίδι τοῦ Σγουροῦ, δὲν ἔβρισκε ἐξήγηση, πάσχιζε νὰ μαντέψει ἂν εἶναι καλὸ σημάδι ἢ κακό, καὶ δίχως νὰ ξέρει κι αὐτὸς γιατί, πήγαινε νὰ παραδεχτεῖ μᾶλλον τὸ τελευταῖο. «Ἔχει χάζι νὰ βγεῖ ἐδῶ δικαιωμένος ὁ τσαγγάρης, μὲ τοὺς αἰώνιους φόβους του», σκεφτότανε κυριεμένος ἀγάλια-ἀγάλια ἀπὸ δεισιδαιμονία σκοτεινή.

Πάνω ποὺ τὰ συλλογιζόταν αὐτά, νά σου καὶ μπαίνει στὸ καπηλειὸ ὁ τσαγγάρης. Εἶταν ἡ ὥρα τῆς φούριας, οἱ τάβλες γεμάτες ἐργατικούς, ἀνθρώπους τῶν ἁρμάτων, κλέρηδες, ναυτικούς, ποὺ τρώγανε μὲ μεγάλο θόρυβο. Μπουχὸς ἀνέβαιναν στὸ ταβάνι, θολώνοντας τὸ κίτρινο φῶς τῶν λυχναριῶν, οἱ φωνές, τὰ βηξίματα, τὰ τραγούδια, ἀνακατεμένα μὲ τὴν τσίκνα τῶν φαγιῶν, τὸ βρόντηγμα τῶν σκουτελιῶν καὶ τὸν κρότο ποὺ ἔκαναν τὰ καυκιὰ χτυπώντας πάνω στὶς τάβλες. Ἀνάβραζε, μερμήγκιαζε τὸ μαγαζί.

— Ἦρθε; ρωτάει μυστηριακὰ ὁ Σεραφεὶμ σκύβοντας πάνω ἀπὸ τὸν πάγκο.

— Ποιός;

Ὁ τσαγγάρης τέντωσε τὰ μάτια του. Ποιὸς ἄλλος; Ἄλλον ἀπὸ τὸν Σγουρὸ δὲν εἶχε στὸ νοῦ του αὐτός. Ὅμως κι ὁ Ζερβοχέρης καμώθηκε τὸν ἀνήξερο μονάχα γιὰ νὰ τὸν πεισμώσει. Ἂν καὶ βουτηγμένος ὣς τὸ λαιμὸ στὴ δουλειά, τὸ νοῦ του ἐκεῖ τὸν εἶχε, ὅπως κι ὁ τσαγγάρης.

— Τί λὲς ἐσύ; γιατί νἄργησε; ρωτάει ξέπνοα ὁ Σεραφείμ.

— Τίποτα δὲ λέω! Προφήτης εἶμαι; Ἂν θέλει ἂς ἔρθει. Ὤωωχ!

Καμωνότανε ἀκόμα τὸν ἀδιάφορο καὶ σύγκαιρα ἔκοβε φουριόζος μερίδες τὸ ψητό, μοίραζε δεξιὰ-ζερβὰ σκουτέλια, γέμιζε κρασὶ τὰ καυκιὰ κυριεμένος ἀπὸ ἄγρια νεῦρα.

— Κακὸ σημάδι, κακὸ σημάδι! λέει μέσα στὰ δόντια του, ἀνατριχιάζοντας, ὁ Σεραφείμ.

Ὁ Ἀρτέμης μὲ τρεῖς καλφάδες του μπῆκε ἀπὸ τὸ βάθος καὶ πῆγε νὰ καθήσει κάπου δεξιά, σὲ μιὰ τάβλα ποὺ εἶχε ἀκόμα τόπο. Εἶτανε, καθὼς πάντα του, χαρούμενος, τὰ φουσκωτά του μαγουλάκια γυάλιζαν. Τέντωσε ὅσο μποροῦσε τὸν κοντό του λαιμό, ἀνασήκωσε τὰ πισινά του καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια ψηλὰ βάλθηκε νὰ κάνει νοήματα τοῦ Ζερβοχέρη νὰ τὸν προτιμήσει.

— Τώρα κρασοβάρελο! κάνει ἀπαυδημένος ὁ κάπελας, μ' ὅλο ποὺ ὁ ράφτης εἶτανε μακρυὰ γιὰ νὰ τὸν ἀκούσει. Ἀκόμα δὲν ἦρθες, λύσσαξες!...

Ὁ τσαγγάρης, μελαγχολικός, στεκόταν ὄρθιος, βρεμένη γάτα, μπροστὰ στὸν πάγκο.

— Κάνε τόπο, ντέ! τὸν σκούντησε κάποια στιγμὴ ὁ Ζερβοχέρης καθὼς περνοῦσε βιαστικός. Ἄει σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ παλουκώσου! Ὅλο στὰ πόδια μου σὲ βρίσκω.

Ὁ Σεραφεὶμ κοίταξε ἀπελπισμένος γύρω, δὲ βρῆκε θέση, ἀναγκάστηκε ἄθελά του νὰ πάει καὶ νὰ βολευτεῖ κοντὰ στὸν Ἀρτέμη. Ὁ ράφτης ἀνέμιζε πάντα τὰ χεράκια του, γρυλίζοντας σὰ γουρουνόπουλο, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸν προσέξει ὁ Ζερβοχέρης. Ὅμως ὁ κάπελας, φανατισμένος τώρα, ἔκανε πὼς καθόλου δὲν τὸν βλέπει. Στὰ τελευταῖα, κ' ὕστερα ἀπὸ ὥρα πολλὴ μονάχα, ἀφοῦ σερβίρισε πρῶτα ὅλους τοὺς ἄλλους πελάτες του, θεώρησε τὴν τιμωρία τοῦ ράφτη ἀρκετὴ καὶ ζύγωσε.

— Λέγε γρήγορα, τί ὁρίζεις.

— Πρῶτα - πρῶτα νὰ πιῶ. Μὲ ξεθέωσες!

— Πάει αὐτό. Ὕστερα.

—Ὕστερα νὰ φάω.

—Ἄλλο τίποτα;

— Φαΐ καὶ πιοτὸ γιὰ τὴν παρέα μου.

— Πολλὰ λές. Μὲ φωνάζουνε, θὲς τίποτ' ἄλλο;

—Ὄχι.

Ἔκανε νὰ φύγει ὁ Ζερβοχέρης, ὅμως ὁ ράφτης κάτι θυμήθηκε πάλι κ' ἔπεσε μπρούμυτα στὴν τάβλα νὰ τὸν πιάσει ἀπὸ τὸ ροῦχο.

— Στάσου! μιὰ παραγγελιὰ ἔχω γιὰ σένα.

— Κι ἄλλη παραγγελιά; Ὢ ποὺ νὰ βγάλεις τὸν ἀγλέορα!

—Ὄχι ἀπὸ μένα, ἀπὸ τὸν Σγουρό.

— Τί!

Ὁ τσαγγάρης τινάχτηκε πάνω, ὁ Ζερβοχέρης στάθηκε.

— Μὰ τί; ἦρθε ὁ Σγουρός;

—Ἦρθε, τὸν εἶδα στὸ δρόμο.

— Καὶ τώρα τὸ λές;

Ὁ τσαγγάρης κόντευε νὰ λιποθυμήσει.

— Ποῦ εἶναι τος; ρώτησε. Τρέχω!

—Ὄχι, τὸν Ζερβοχέρη μοῦπε νὰ τοῦ στείλω.

— Τώρα; ρώτησε ὁ κάπελας.

— Τώρα. Δηλαδὴ... δὲν ξέρω... πάει ὥρα ποὺ τὸν εἶδα. Πρὶν ἀπὸ τὸ σούρουπο.

— Πρὶν ἀπὸ τὸ σούρουπο; Ὢ! ποὺ νὰ σὲ φάει ὁ Ἅδης, καὶ τώρα μοῦ τὸ λές;

Ἄρχισε ὁ Ἀρτέμης νὰ δικαιολογιέται μασώντας τὰ λόγια του. Ἀφοῦ φώναζε τόσην ὥρα καὶ δὲν τοῦ δίνανε προσοχή; τί φταίει αὐτός;

— Καὶ δὲν πεταγόσουνα στὸν πάγκο νὰ μοῦ τὸ πεῖς; Φοβήθηκες μὴ σοῦ πέσουνε τὰ ξύγκια, μωρὲ ξεμυαλισμένε;

Χούγιαζε ὁ Ζερβοχέρης καὶ σύγκαιρα ἔλυνε τὴν ποδιά του, πάστρευε τὰ χέρια του, ἕτοιμος νὰ χυμήξει ἔξω. Ὁ τσαγγάρης ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθήσει, μὰ κεῖνος τὸν ἀνάγκασε νὰ μείνει ἐδῶ. «Πρόσεχε τὸ μαγαζὶ ἐσύ, ὁ μοῦργος ἂν μείνει μονάχος θὰ μὲ γδύσει», τοῦ εἶπε.

Ἄφησε ἀκόμα κανα-δυὸ ὁδηγίες, πέταξε τὴν ποδιά του κι ἀμολύθηκε ἔξω.

Σὰν ἔφτασε στὸ πανδοχεῖο εἴταν ἀργὰ πιά. Ὁ Σγουρὸς εἶχε φύγει. «Ποῦ νὰ πηγαίνει τάχα;» συλλογίστηκε βαλμένος σ' ἔγνοια ὁ κάπελας. «Καὶ πῶς θὰ μάθει τώρα γιὰ τὴν κυρὰ ποὺ τὸν γυρεύει;» Μέσα του κάποια ἀνησυχία ἀόριστη ἀναδευόταν, δὲν ἤξερε γιατί, ὅμως κάτι τοὔλεγε πὼς κάλλιο νὰ εἴτανε τ' ἀρχοντόπουλο εἰδοποιημένο. «Μπορεῖ νὰ τράβηξε γιὰ τοῦ Τιμόθεου», συλλογίστηκε ξεκινώντας κι αὐτὸς γιὰ τοῦ ἀδερφοῦ του. Ὅμως οὔτε ἐκεῖ τὸν πρόλαβε τὸν Σγουρό. Εἶχε περάσει νωρίς, γιὰ μιὰ στιγμή, κ' ἔφυγε δίχως νὰ πεῖ ἂν θὰ ξανάρθει ἀπόψε. «Ἔχει χάζι νἄκανε τὸ γῦρο καὶ τώρα νὰ βρίσκεται στὸ καπηλειό.» Εἶταν ἡ τελευταία του ἐλπίδα τοῦ Ζερβοχέρη. Μιὰ καὶ δυό, λαχανιασμένος ὡστόσο, τραβάει πάλι γιὰ τὸ μαγαζί του. Βρῆκε τὸν Ἀρτέμη καὶ τὸν Σεραφεὶμ ὅπως τοὺς εἶχε ἀφήσει, νὰ τὸν προσμένουν. Ἀπὸ τὰ μάτια τους, μπαίνοντας, κατάλαβε πὼς τίποτα νεώτερο δὲν εἴχανε μάθει. Ὁ Σγουρὸς δὲν εἶχε φανεῖ.

Δὲ φάνηκε οὔτε κι ἀργότερα, στὴν ἀποψινὴ βεγγέρα...

Νά γιατί:

Εἶχε φτάσει στὴν Καλαμάτα λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ σούρουπο, πάνω-κάτω τὴν ὥρα ποὺ τὸν εἶδε ὁ Ἀρτέμης. Ἄφησε τὰ πράματά του — τὸ μπογαλάκι μὲ τὰ ροῦχα — στὴν κάμαρά του, πλύθηκε, χτενίστηκε, ἔβαλε νὰ ταΐσουν τὸν Ἀστρίτη καὶ βγῆκε πάλι ἔξω, δίχως καθόλου νὰ ξαποστάσει. Πρώτη του δουλειὰ εἴτανε νὰ περάσει ἀπὸ τοῦ Τιμόθεου. Ζήτησε ἐκεῖ ἀπὸ τὸ σιδερὰ πληροφορίες γιὰ τ' ἄρματα ποὺ εἶχε παραγγείλει πρὶν ἀπὸ μιὰ βδομάδα, ἐπιθεώρησε τὶς λόγχες, δοκίμασε τὴν πρώτη τζάγρα ποὺ εἶταν ἕτοιμη, χάραξε μὲ τὸ ξιφάρι μιᾶς σαγίτας τὸ νύχι του νὰ ἰδεῖ ἂν εἶναι καλὰ τροχισμένη. «Δουλειά! δουλειά!» σύστησε στὸ σιδερά, χαμογελώντας εὐχαριστημένα. Τὸν χτύπησε ἐνθαρρυντικὰ στὸν πελώριο ὦμο του κ' ἔφυγε. Τότε εἶταν ποὺ ἀπάντησε στὸ δρόμο τὸν Ἀρτέμη.

Ὁ ράφτης εἶχε κλείσει τὸ μαγαζί του κι ἄρχιζε μὲ τοὺς τρεῖς καλφάδες του τὸν ταχτικό τους βραδυνὸ γῦρο στὶς ταβέρνες. Τὸν σταμάτησε ὁ Σγουρὸς γιὰ νὰ τοῦ δώσει τὴν παραγγελιὰ γιὰ τὸν Ζερβοχέρη. «Εἶμαι βιαστικός, τοῦ λέει, καὶ δὲ θὰ μπορέσω νὰ πάω τώρα στὸ μαγαζί. Πές του νἄρθει ἀργότερα στὴν κάμαρά μου.» Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἤθελε νὰ ἰδεῖ τὸν Ζερβοχέρη μὲ κάποιαν ἡσυχία, ἔξω ἀπὸ τὸ καπηλειό. Ἴσαμε ποὺ νὰ πάει λοιπὸν ὁ Ἀρτέμης καὶ νὰ βρεῖ τὸν κάπελα, λογάριασε πὼς τοῦ ἔμενε ἀκόμα λίγη ὥρα. Τράβηξε γιὰ τοῦ παπα-Δανιήλ.

Ὁ παπὰς εἴτανε στὸ περιβολάκι του καὶ περιποιότανε τὰ φυτά του. Βλέποντας τὸν Σγουρὸ νὰ μπαίνει ἀπὸ τὴν καγκελόπορτα, σήκωσε τὰ δυό του τὰ χεράκια στὸν ἀέρα:

— Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος! Ποῦ ἤσουνα παιδί μου;

— Ταξίδι, ἀποκρίθηκε χαμογελώντας αἰνιγματικὰ ὁ νέος.

— Στὴν πατρίδα σου; Σὰ μακρυὰ εἶναι· πότε πρόλαβες;

— Ὄχι, δὲν ἤμουνα στ' Ἀνάπλι...

Κοίταξε γύρω του, εἶδε τὴ χαμηλὴ μάντρα ποὺ χώριζε τὸ περι-

βόλι ἀπὸ τὸ δρόμο, τὴ Μπίλιω ποὺ πήγαινε κ' ἐρχότανε μαζεύοντας στὴν ποδιά της φασολάκια γιὰ τ' αὐριανὸ φαΐ. Στὸ δρόμο παιδιὰ παῖζανε, κ' οἱ φωνές τους, ἠχερὲς μέσα στὸ σούρουπο ποὺ ἔπεφτε ὁλοένα, γέμιζαν μὲ διάτορο κελαϊδητὸ τὸν ἀέρα.

— Πᾶμε καλλίτερα μέσα, δέσποτα; πρότεινε στὸν παπά.

— Ὅπως ἀγαπᾷς.

Μπήκανε στὸ μαγερειό. Τὸ τραπέζι εἴτανε κιόλας στρωμένο, τὸ τραπεζομάντηλο λέκιαζε μὲ φωτεινὸ θάμπος τὴ σκιά. Ὁ Δανιὴλ τοῦ ἔγνεψε νὰ καθήσει, ὅμως αὐτὸς στάθηκε ὄρθιος.

— Στὸ Μυτζηθρὰ ἤμουν, ἔκανε ἀφοῦ πρῶτα πῆρε βαθειὰ ἀνάσα.

— Στὸ Μυτζηθρά;

— Ναί.—Κ' ἐξήγησε: Τὴν πρόταση τοῦ Καφούρη τὴν ξέρει ὁ πάτερ-Δανιήλ, ὁ ἴδιος ὁ Σγουρὸς τοῦ τὴν ἐμπιστεύτηκε τ' ἄλλο κιόλας πρωῒ τῆς συνάντησης μὲ τὸ Γενοβέζο. Ὅμως αὐτὸ δὲν τοῦ βολοῦσε τοῦ Σγουροῦ, νὰ πατήσει δηλαδὴ τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας γιὰ νὰ τὸ παραδώσει ὕστερα στὴ Γένοβα. Ὄχι, δὲν τοῦ βολοῦσε! Λοιπὸν τὸ σκέφτηκε καλὰ τὸ πράμα, τὸ μελέτησε, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες τὸ βασάνιζε στὸ νοῦ του. «Ἂν λευτερωθεῖ ἡ Καλαμάτα ἀπὸ τοὺς Φράγκους, λέει, θὰ λευτερωθεῖ ὄχι γιὰ λίγες ὧρες ἢ καὶ μέρες, μὰ γιὰ νὰ μείνει τελειωτικὰ λεύτερη.» Τὴν τέταρτη μέρα τὸ πρωΐ, εἶχε πάρει τὴν ἀπόφασή του: Τὴν Καλαμάτα καὶ τὸ κάστρο της θὰ τὰ δώσει πίσω στὴν Ὀρθοδοξία. Ὁ Καφούρης ἂς καρτερεῖ...

Ὁ παπὰς τὸν κοίταζε ἀπορημένος, δίχως νὰ κραίνει.

— Μὲ θαρεῖς, πάτερ-Δανιήλ, παλαβό, ὅμως ἄκου τώρα καὶ τὴ συνέχεια. Τὸ σχέδιό μου εἶναι τοῦτο: Ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά, ποὺ εἶναι χώρα τοῦ βασιλέα τῶν Ρωμαίων, τί μᾶς χωρίζει; Ὁ Πενταδάχτυλος κ' ἡ Μάϊνη. Πλάϊ-πλάϊ εἴμαστε ἐμεῖς κι ὁ Μυτζηθράς, μπορεῖ μιὰ χαρὰ νὰ ζευγαρωθοῦμε. Ἕνα ἐμπόδιο ὑπάρχει, κι αὐτὸ εἶναι ἡ τρέβα τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν πρίγκηπα. Ἂν ὅμως ἐκεῖνοι δὲν ἀνακατευτοῦν, ἂν κάνουμε ἐμεῖς μονάχοι — ἐσεῖς οἱ Καλαματιανοὶ δηλαδή, — τὴν ἀποκοτιὰ καὶ διώξουμε τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὸν τόπο, ποιὸς μᾶς ἐμποδίζει ὕστερα νὰ γυρέψουμε τὴν ἕνωσή μας μὲ τὸ Μυτζηθρά; Ἡ τρέβα, θὰ μοῦ πεῖς καὶ πάλι, ποὺ δένει τὰ χέρια τοῦ κράτους τῶν Ρωμαίων...

— Καὶ βέβαια, ἔγνεψε ὁ παπάς.

Ὁ Σγουρὸς κούνησε τὸ κεφάλι του χαμογελώντας.

— Ἔτσι νόμιζα κ' ἐγώ. Αὐτοῦ σταματοῦσα! Μὰ νά ποὺ μὲ τὰ πολλά, στὴν ἀπελπισία μου μέσα, κάνω μιὰν ἄλλη σκέψη: Κι ἂν οἱ Ρωμαῖοι, λέω, δὲν θέλουνε νὰ τὴ λογαριάσουν τὴν τρέβα; Ἂν ὁ βασιλέας ὁ κυρ-Ἀνδρόνικος ἔχει βαρεθεῖ πιὰ τὴν ἀγάπη μὲ τοὺς Φράγκους; Ἀπὸ εὐχαρίστησή του βέβαια δὲν τοὺς ἀνέχεται. Στὴν ἀνάγκη σκύβει.

— Λοιπόν; λοιπόν; ρωτάει ἀνυπόμονα ὁ παπα-Δανιήλ, ποὺ ἀρχίζει τώρα νὰ μαντεύει κάπως τὴ συνέχεια.

— Λοιπὸν κ' ἐγὼ παίρνω τὴν ἀπόφασή μου καὶ ξεκινῶ νὰ μάθω τί θὰ ποῦν ἐκεῖνοι ἐκεῖ στὸ Μυτζηθρά. Ταξιδεύω ντυμένος βουργησέος ἔμπορος, γιὰ νὰ μὴ δώσω ὑποψία· ἔμπορος ποὺ φέρνει βόλτα τὸ Μοριὰ γιὰ δουλειές. Φτάνω στὸ Μυτζηθρά. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ πάω,

μονάχα πού τώρα δέν είμαι πιά άπραγος καθώς άλλοτε... Γιά μένα ένας μονάχα φόβος υπάρχει: νά μέ θυμηθεῖ ὁ Σγουρομάλλης, κ' οἱ σπιοῦνοι του... Ὡστόσο, γιά νά μή σ' τά πολυλογῶ, δέσποτα, τά καταφέρνω καί σέ τοῦτο, ἤ — ὁ Θεός ξέρει — στέκομαι τυχερός. Πηγαίνω καλοντυμένος τούτη τή φορά, γνήσιος βουργησέος. Βλέπω μονάχα ἐκεῖνον πού γυρεύω, δηλαδή τήν Κεφαλή...

— Καί τί σοῦ λέει ἡ Κεφαλή;

Φευγαλέο χαμόγελο πέρασε ἀπό τά χείλη τοῦ Σγουροῦ.

— Στήν ἀρχή εἴτανε δισταχτικός, μέ κοίταζε μέ ὑποψία. Κατάλαβα πώς δέν εἴτανε γιατί δέ συμφωνοῦσε, ἀλλά γιατί δέ μ' ἤξερε. Τότε, μέ χίλιους τρόπους, μέ λόγια πού μοῦ βάζει στό στόμα ὁ Θεός, τόν πείθω, τόν ρωτῶ τί ἔχει νά φοβηθεῖ, ἀφοῦ αὐτός, ἔτσι κι ἀλλιῶς, δέ θ' ἀποφανεῖ καθόλου στά μάτια τῶν Φράγκων. «Ἐμεῖς θά τό κάνουμε, τοῦ λέω, ἡ Ἐνδοξότητά σου δέν ξέρεις τίποτα. Κι ἄν μοῦ πεῖς ὄχι τώρα-δά, ἐμεῖς πάλι εἴμαστε ἀποφασισμένοι. Μόλις πατήσουμε τό κάστρο, θά σοῦ στείλω μήνυμα.» Ἔτσι λέω καί κάνω νά φύγω. Τότε μέ σταματάει φωνάζοντας πώς βιάζομαι πολύ, πώς παίρνει πίσω ὅσα μοῦ εἶπε, πώς εἶναι πρόθυμος, στ' ὄνομα τοῦ βασιλέα, νά μοῦ ἀνοίξει τήν ἀγκαλιά του. «Βάλτε τήν ἀπόφασή σας σέ πράξη ἐσεῖς, μοῦ λέει συγκινημένος, καί νά σᾶς σκέπει ὁ Θεός! Ἐγώ, μόλις πάρω τό μαντᾶτο, θά κάνω αὐτό πού πρέπει, νά εἶσαστε ἥσυχοι.» — Ἔτσι τά συμφωνήσαμε.

Ὁ Δανιήλ εἶχε ἀπομείνει μέ τό πρόσωπο σηκωμένο, φεγγερό. Στά μάτια του ἀντίλαμπα περνοῦσαν, χαμόγελα καί δάκρυα.

— Ὦ, παιδί μου!... ὤ, παιδί μου! κάνει τρέμοντας, μέ σιγανή φωνή.

Ὕστερα, πλέκοντας τά χέρια του, μέ κάποιαν ἀγωνία:

— Μά πῶς θά τό καταφέρεις; ρωτάει ἄτολμα, σα νά φοβᾶται νά πιστέψει, μήπως ὕστερα γελαστεῖ πικρά. Ἔχεις μαζί σου τή δύναμη πού πρέπει;

Ὁ νέος πῆγε στό παραθύρι. Εἶταν ἀκόμα ἀνοιχτό. Ἀγέρι ἀνάλαφρο ἔμπαινε ἀπό κεῖ, δροσερή πνοή τοῦ φθινοπώρου, ψυχωμένη ἀπό μυρωδιά μακρυνή βρεμένης γῆς, ἀνασαιμιές φυτῶν, γλυκό μύρο τοῦ μελισσόχορτου.

— Ὁ κάμπος θά μοῦ στείλει τά παιδιά του, εἶπε. Καί τό βουνό. Τήν ὥρα τούτη, κεῖ πάνω πού βλέπεις, ξεσηκώνονται· ἀπό τήν πλαγιά τῆς Γιάννιτσας ἴσαμε πάνω στή Μάϊνη, καί πέρα ἀκόμα, στό Ζυγό τῶν Μελιγγῶν, ἡ ἀνατριχίλα ἁπλώνεται.

Γύρισε χαμογελαστός τό πρόσωπό του καί κοίταξε τόν παπά.

— Λοιπόν, ἐσύ τί λές; Μοῦ τή δίνεις τήν εὐχή σου;

Τό γεροντάκι ἄνοιξε τά χέρια του, πλανταγμένο, τά ξανάκλεισε, χτύπησε τόν ἀέρα ἀπανωτά δυό-τρεῖς φορές σά ν' ἀγωνιζότανε νά φτεροκοπήσει.

— Κ' ἐγώ μαζί σας! φωνάζει πνιγμένα. Κ' ἐγώ μαζί!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ'

ΒΡΥΚΟΛΑΚΕΣ

ΙΧΕ πέσει ἡ νύχτα ὅταν ὁ Σγουρὸς βγῆκε ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ παπᾶ. Τὸ σκοτάδι εἴταν ἔξω πυκνό, μελανό, καθὼς τυχαίνει κάποτε ὕστερα ἀπὸ τὶς πολὺ αἴθριες ἡμέρες. Ἀέρας ἀπονύχτερος εἶχε ἀρχίσει νὰ φυσάει. Ὁ καιρὸς γύριζε, ἔφτανε ὁ χειμῶνας.

Ὁ νέος τυλίχτηκε στὸ μανδύα του κι ἄνοιξε τὸ βῆμα. Δὲν εἶχε κάνει ὅμως δέκα βήματα ποὺ νιώθει πίσω του, κι ἀμέσως δίπλα, ἕναν ἴσκιο νὰ τὸν ἀκολουθεῖ, νὰ τὸν φτάνει, μαλακὰ καὶ γοργὰ γλιστρώντας. Ἄκουσε πλατάγισμα μουγγὸ γυναίκειου ρούχου, ἕνα χέρι πολὺ ζεστὸ χούφτιασε τὸ μπράτσο του καὶ κατέβηκε νὰ τοῦ πιάσει τὴν παλάμη. Ἀνάσα γοργή, ἀχνιστή, τοῦ ἦρθε στὸ μάγουλο.

—Ἔ! τ' εἶναι; κάνει ἀπορημένος.

Δὲν ἔλαβε ἀπόκριση. Τὸ γυναίκειο χέρι τὸν τραβοῦσε μαλακὰ σ' ἄλλη κατεύθυνση ἀπὸ κείνη ποὺ αὐτὸς εἶχε πάρει. Πάσχισε μέσα στὸ σκοτάδι νὰ ξεχωρίσει τὸ πρόσωπο τῆς ἄγνωστης, μὰ δὲ μπόρεσε. Τοῦ φάνηκε μονάχα σὰ νὰ εἴτανε πιὸ μαῦρο κι ἀπὸ τὴ νύχτα.

«Τί νὰ σημαίνει τοῦτο;» συλλογίστηκε ἐνῶ μηχανικά, δίχως ξεχωριστὴ ἀνησυχία, ἀκολουθοῦσε. «Μοιάζει πολὺ μὲ γυναίκειο κάλεσμα σ' αντάμωση ἐρωτική...» Ἔψαξε πρόχειρα τὸ μυαλό του νὰ βρεῖ τὸ πρόσωπο ποὺ θὰ μποροῦσε ἔτσι νὰ τὸν ἀπαντέχει καὶ σύγκαιρα ἀναθυμήθηκε μιὰν ἄλλη, ἀνάλογη σκηνή, τότε ποὺ βρισκόταν ἀκόμα μέσα στὸ κάστρο: τὸ νυχτερινὸ κάλεσμα τῆς κυρᾶς τῆς Ἄχοβας. «Μήπως εἶναι πάλι τίποτα τέτοιο;» ἀναρωτήθηκε ἀναστατωμένος δυσάρεστα κ' ἔκανε ψυχόρμητα ν' ἀντισταθεῖ.

—Ἔλα, ἔλα, ἀφέντη! παρακάλεσε στ' αὐτί του ἡ φωνὴ τῆς ἄγνωστης. Φόβο ντὲν ἔχει!...

Σάστισε ὁ Σγουρός. «Ἡ γυναίκα τούτη εἶναι ξενομερίτισσα, τὰ ρωμέϊκα δὲν τὰ καλοξέρει...» Στὸ σκοτάδι μέσα, καθὼς τοῦ εἶχε μιλήσει, δυὸ σειρὲς δόντια θαμποφέξανε γυαλιστερά. Νὰ πάω ἢ νὰ τὴ σπρώξω κάλλια μακρυά μου; ἀναρωτιόταν ἐνῶ μηχανικὰ εἶχε ἀρχίσει

πάλι νὰ τὴν ἀκολουθεῖ. Ὑποψίες ἀόριστες τοῦ περνοῦσαν, μήπως εἶναι καμμιὰ παγίδα, τίποτα ποὺ νὰ βάζει σὲ κίνδυνο τὴν ὑπόθεση ποὺ εἶχε ἀναλάβει. Δὲν τὸ ἔβρισκε ὡστόσο καὶ πολὺ πιθανό. Ἂν οἱ Φράγκοι μάθανε τίποτα, θὰ τὸν ἔπιαναν ἀμέσως, φανερά. Τὸ πρόσωπο ποὺ τὸν καλεῖ ἔτσι, φαίνεται πὼς ἴσα-ἴσα ἔχει σοβαροὺς λόγους νὰ κρύβεται. Γιατὶ καμμιὰ ἀμφιβολία δὲν τοῦ ἔμενε, μιᾶς ἀρχῆς, πὼς ἡ σκιὰ ποὺ τὸν ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸ χέρι δὲν τὸν θέλει γιὰ δικό της λογαριασμό· ὄχι. Κάποιου ἄλλου εἶναι ἀποσταλμένη.

Τὸ ἀρσενικὸ αἷμα του εἶχε ἀρχίσει ν' ἀναβράζει, περιέργεια φλογερὴ τὸν ἔσπρωχνε νὰ προχωρήσει, νὰ ἰδεῖ καὶ νὰ ξεδιαλύνει τὸ μυστήριο. Πάλευε ἀκόμα μὲ τοὺς ἄτονους φόβους του, μήπως αὐτὸ ποὺ κάνει δὲν εἶναι δικαίωμά του, μήπως ἐκθέτει ἔτσι τὸ ἔργο ποὺ ἀνέλαβε, εὐθύνη ψυχῶν, ὅταν ἔνιωσε τὴν ἄγνωστη νὰ σταματάει. Βρίσκονταν μπροστὰ σὲ πορτὶ χαμηλό. Ἡ γυναίκα ἔβγαλε ἕνα κλειδί, τὸ γύρισε στὴν κλειδαριὰ ποὺ ἔσκουξε ὑποχωρώντας μὲ δυσκολία. Τὸ μονὸ πορτόφυλλο ἄνοιξε. Μπήκανε μαζὶ σὲ χῶρο σκοτεινό, κλειστό, ἀτμοσφαίρα βαρειὰ ὑπὸ ὑγρασία καὶ μοῦχλα.

Μὲ τὸ πρῶτο βῆμα ποὺ ἔκανε ὁ Σγουρός, σκόνταψε σὲ σκάλα σανιδένια.

— Σσστ! κάνει ἡ φωνὴ τῆς γυναίκας τρομαγμένη, πνιχτά, καὶ στέκεται σὰ γιὰ ν' ἀφουγκραστεῖ μήπως τοὺς ἄκουσαν. Ἀπόρησε ὁ νέος. «Τί διάτανο! συλλογίστηκε, κρυβόμαστε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὸ ἴδιο σπίτι;» Ξάφνου κάτι σκίζει τὸ νοῦ του, μιὰ ὑποψία ποὺ τὸν περιχύνει φῶς. Ὢ! ναί, ὢ! ναί, λέει μέσα του, ἐνῶ ἀνεβαίνει τὴ στενὴ στριφτὴ σκάλα μὲ τὰ ὄρθια σκαλιά. Αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι... Μονάχα αὐτή!... Γυρίζει τὸ κεφάλι του δεξιά, ζερβά, κι ὀσμίζεται τὸν ἀέρα, σὰν κάποια μυρωδιὰ γνώριμη ν' ἀναζητάει. Εἴχανε φτάσει στὸ κεφαλόσκαλο, περνούσανε τώρα, ψαχουλευτά, κάποιο μικρὸ βαστέρνιο. Ὁ ἀέρας γύρω εἶταν ἡμερώτερος, χλιαρός, εἶχε τὴν ἄχνα τοῦ κατοικημένου χώρου. Ἡ γυναίκα χτύπησε σιγανὰ σ' ἕνα πορτόφυλλο δυὸ φορές, βῆμα ἁπαλὸ ζύγωσε ἀπὸ μέσα, τὸ πορτόφυλλο χάραξε φωτίζοντας κατὰ πρόσωπο τὸν Σγουρό. Μαζί, ἕνα μύρο βαρὺ ἦρθε νὰ τὸν τυλίξει, νὰ τὸν ζαλίσει, ἀνασαιμιὰ ζεστὴ μόσχου. Ἔπαιξε τὰ βλέφαρά του νὰ ξεθαμπωθεῖ κ' εἶδε μπροστά του τὴν Μπιάνκα.

Στεκόταν ἐκεῖ, ὄρθια, μὲ τὰ πυκνά της τὰ μαλλιὰ ἀμολυτὰ στοὺς ὤμους, τὰ μπράτσα γυμνά, τὰ πηχτά της χείλη ποὺ χαμογελοῦνε. Κρατοῦσε μὲ τὸ ἕνα χέρι τὸ πορτόφυλλο καὶ μὲ τ' ἄλλο ἀναβάσταζε κάποιες μποῦκλες ποὺ κατρακυλοῦσαν βαριά, στρουφίζοντας πάνω στὸ μάγουλό της. Ἔμοιαζε ἕτοιμη νὰ πλαγιάσει, λὲς καὶ τὴν εἴχανε ξαφνιάσει σ' ὥρα ἀσυνήθιστη. Φοροῦσε ἀνάλαφρη ἄσπρη νυχτικιὰ μὲ πτύχωση ἄφθονη, ἀνοιχτὴ πολὺ στὸ λαιμὸ καὶ στὶς μασχάλες, θαμπὰ διάφανη στ' ἀντίφωτο τοῦ κρεμασμένου δίπλα στὸ κρεββάτι καντηλιοῦ.

Ἅπλωσε ἀφαιρεμένα τὸ παχουλό της χέρι στὴ δούλα τὴν ἀραπίνα νὰ τῆς τὸ φιλήσει, περίμενε ὣς ποὺ τὸ πορτόφυλλο νὰ ξανακλειστεῖ. Τὰ μάτια της, στὸ μεταξὺ τοῦτο, τὰ κρατοῦσε πάντα στραμμένα στὸν Σγουρό.

—Ὢ! amor mio, κάνει μόλις βρέθηκαν μόνοι οἱ δυό τους, καὶ

δίχως ἄλλο προοίμιο, ἀδίσταχτα, τυλίγει τὰ γυμνά της μπράτσα γύρω στὸ λαιμό του, ἀποθέτει τὸ κεφάλι της στὸν ὦμο του. Σαστισμένος ἀκόμα ἐκεῖνος, προτοῦ προλάβει νὰ σκεφτεῖ πῶς νὰ κάνει, νιώθει τὸ στόμα της, τὸ ὑγρὸ καὶ ζεστό, νὰ κολλάει σφιχτὰ στὸ δικό του.

Εἴταν ἡ παλιά, ἡ ἐρωτικὴ Μπιάνκα, ἡ Μπιάνκα τοῦ Ἀναπλιοῦ. Λὲς καὶ στὸ μεταξὺ δὲν εἶχε καθόλου ὁ χρόνος περάσει, λὲς καὶ τὸν ὑποδεχότανε κι ἀπόψε στὴν ταχτική τους τὴ νυχτερινὴ συνάντηση. Φανερὸ πῶς γι' αὐτὴν τίποτα δὲν εἶχε ἀλλάξει. Τίποτα δὲ φαινότανε φυσικώτερο στὴν Μπιάνκα ἀπὸ τὸ νὰ τὸν βρεῖ κ' ἐκεῖνον ὅπως τὸν ἤξερε, ἀμετάβλητο. Ἡ ζωὴ εἶχε μείνει γι' αὐτὴν ἀσάλευτη στὰ δυὸ τοῦτα χρόνια.

— Δὲ μὲ πεθύμησες, ἀκριβέ μου; τοῦ λέει χαδιάρικα, δίχως παράπονο κανένα, μὲ τὴ βαθύτερη φωνή της.

Μαλακά, ὅσο μποροῦσε μαλακότερα, τὴ σπρώχνει ἀπὸ κοντά του, τὴν κρατάει σὲ λίγη ἀπόσταση καί, μὲ κάποια περιέργεια, τὴν κοιτάζει.

Εἴταν ἡ ἴδια καθὼς τότε, κι ὅμως κάπως διαφορετική. Στὴν κορφὴ τοῦ κεφαλιοῦ της δὲ φοροῦσε τώρα τὴ βελουδένια κόκκινη σκουφίτσα, ἢ μπορεῖ καὶ νὰ τὴν εἶχε βγάλει γιὰ νὰ πλαγιάσει. Τὸ πρόσωπό της εἴτανε νωπὸ κι ἀνθισμένο, τὰ μάτια της ὑγρά, τὰ μαῦρα δοξάρια τῶν φρυδιῶν της χαλαρωμένα μὲ γλυκειὰ ἔκλυση. Τοῦ φάνηκε—παράδοξο—νεαρώτερη ἀπὸ τότε ποὺ τὴν ἤξερε, συνομήλική του, ἐνῶ ἐκεῖνο τὸν καιρό, στ' Ἀνάπλι, τὴν ἔνιωθε πρεσβύτερη, ἐπιβλητική. Κάτι ἀπώτατο διάνεψε μέσα του, τρυφερότητα μουδιασμένη, λάγγεμα ἡδονικό. Κατάλαβε σκοτεινὰ πῶς δὲν εἴταν ἡ Μπιάνκα ποὺ μίκρυνε βέβαια, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ εἶχε, στὸ μεταξύ, μεγαλώσει.

—Ὦ! πόσο εἶσαι ἄκαρδος, τοῦ λέει χαμογελώντας ἤπια, νὰ ξέρεις πῶς ἡ Μπιάνκα βρίσκεται στὴν ἴδια πολιτεία μὲ σένα καὶ νὰ μὴν ἔρθεις νὰ τὴν ἰδεῖς!

Τῆς δικαιολογήθηκε ἀδέξια, πασχίζοντας νὰ ξορκίσει τὴ μνησικακία της, ποὺ τὴν ἤξερε καλὰ γιὰ ἐπικίνδυνη. Μὲ κάθε τρόπο δὲν ἔπρεπε ἡ Μπιάνκα νὰ ὑπονοιαστεῖ. Ὄχι, δὲν ἔπρεπε νὰ μάθει...

— Δὲν πάει σοῦ λέω μιὰ βδομάδα ποὺ τὄμαθα, τῆς ξανάπε. Κ' ἔπειτα, ἔλειψα ἀπὸ τὴν Καλαμάτα γιὰ τρεῖς - τέσσερις ἡμέρες...

Τὸ εἶπε κι ἀμέσως τὸ μετάνιωσε, φοβήθηκε μήπως τὸν ρωτήσει, φιλοπερίεργη σὰν ἄλλοτε, πιεστική. Ἀπορημένος ὅμως κάπως, τὴν εἶδε νὰ μὴ δίνει προσοχὴ ἰδιαίτερη σ' αὐτή του τὴν κουβέντα. Ἄκουγε τὶς δικαιολογίες του καὶ μαζὶ δὲν τὶς ἄκουγε, τὶς ἀποδεχότανε προκαταβολικὰ λές, σὰ συμφωνημένες. Φανερὸ πῶς ἤθελε νὰ ξανασφίξει τὸ δεσμό τους μὲ κάθε τρόπο, δίχως νὰ γνοιάζεται γιὰ τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτό.

—Ἔλα λοιπὸν κάθησε! Τί στέκεσαι ἔτσι, σὰν ξένος!

Τὸν τράβηξε στὸ κρεββάτι της κ' ἐκεῖνος ὑποχρεώθηκε νὰ ὑπακούσει.

—Ἀλήθεια, δὲ μοῦ λὲς Μπιάνκα, πῶς βρεθήκατε σὺ κι ὁ πατέρας σου στὴν Καλαμάτα;

— Μὰ πάει καιρὸς ποὺ ἔχουμε ἔρθει ἐδῶ, πάνω ἀπὸ ἔξη μῆνες!

— Γιατί φύγατε ἀπὸ τ' Ἀνάπλι;

—Ἔλεγα πὼς τὄχες μαντέψει. Ὁ πατέρας, τὸ ξέρεις δά, δὲν εἶχε ποτὲ μεγάλο κρέντιτο στοὺς Φράγκους τ' Ἀναπλιοῦ. Πάντα τὸν ὑποψιάζονταν γιὰ τὸν ἀδερφό του... Ἔπειτα, σὰν ἔγινε καὶ τὸ περιστατικὸ τῆς νύχτας ἐκείνης, θυμᾶσαι, οἱ φόβοι του μεγάλωσαν. Ὁ πρεβεδοῦρος εἶχε συνάξει φαίνεται νεώτερες πληροφορίες, ἔπαψε νὰ πιστεύει πὼς εἶταν ὁ Ντελιούρια ποὺ ἔστειλε τοὺς ἄντρες του νὰ κάνουν τὸ ρεσάλτο. Ἄρχισε νὰ ὑποψιάζεται πάλι τὸν Γκαφφόρε, καὶ μαζὶ τὸν πατέρα μου.

— Χμ!

—Ἔτσι εἶναι ποὺ ἀναγκαστήκαμε νὰ ξεκόψουμε ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Ὁ πατέρας μου δὲ θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του σίγουρο πιὰ ἐκεῖ.

Ἀνάγειρε δίπλα του, καὶ μὲ λαγγεμένο μάτι:

—Ἂν δὲ σὲ γύρευα ἐγώ, τοῦ λέει, ἂν δὲ σοῦστελνα τὴ δούλα μου, δὲ θἀρχόσουνα ποτὲ ἐδῶ; πές μου.

— Μὰ τί λὲς αὐτοῦ!

— Ναί, ναί, μπορεῖ καὶ καθόλου νὰ μὴν ἐρχόσουν, κάνει σκεφτική, μὲ τὰ μάτια της στυλωμένα στὸν ἀέρα.

— Ξεχνᾶς, Μπιάνκα, πὼς ἔπρεπε νὰ λάβω τὰ μέτρα μου, νὰ φυλαχτῶ ἀπὸ τὸν πατέρα σου.

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε· παρακολουθοῦσε τὴ δική της σκέψη. Τὸ στῆθος της ἀνάσαινε ἤρεμα, κολπώνοντας τὴν κυματερὴ νυχτικιά, καὶ μιὰ ἄχνα λιβανωτὴ ἀναδινόταν ἀπὸ κεῖ μέσα, ψύχωνε τὸν ἀέρα, σκλάβωνε τὸ νοῦ.

— Λοιπὸν ἐδῶ βρισκόμαστε στὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου;

— Ναί. Φοβᾶσαι; τοῦ λέει καὶ ξάφνου γυρίζει καὶ τὸν καρφώνει μὲ μάτι ἀστραφτερό.

Τώρα τὴν ἀναγνώριζε. Εἶταν ἡ παλιά, ἡ ἀγέρωχη Μπιάνκα.

—Ὄχι, τῆς ἀποκρίνεται γελώντας. Ὅμως μπῆκα ἀπόψε ἀπὸ ἄλλη πόρτα βλέπεις, καὶ δὲν τ' ἀναγνώρισα. Γιατὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ξέρεις ποὺ ἔρχομαι σ' αὐτὸ τὸ σπίτι.

— Τὸ ξέρω!

Ξαφνιάστηκε κεῖνος μὰ σύγκαιρα ἀναθυμήθηκε τὸ τρίξιμο τοῦ παραθυριοῦ τὴ νύχτα ποὺ εἶχαν ἔρθει ἐδῶ μὲ τὸν Δανιὴλ καὶ τοὺς πέντε βιλάνους.

— Τὸ εἶχες μάθει λοιπόν; τὴ ρωτάει πονηρά.

— Σὲ εἶχα ἰδεῖ. Ἀπὸ ἐκεῖ.

Ἅπλωσε τὸ χέρι της καὶ τοῦ ἔδειξε κάπου στὴν κάμαρα· ὅμως ἐκεῖνος, ἀκολουθώντας τὸ γνέψιμό της μὲ τὸ μάτι, δὲν εἶδε πόρτα ἢ ἄλλο ἄνοιγμα στὸ σημεῖο ποὺ τοῦ εἶχε δείξει. Ἕνα μεγάλο ἁρμάρι, χωνευτὸ στὸν τοῖχο, εἶταν στημένο μονάχα ἐκεῖ.

— Κι ἄκουσες;

— Ναί· ἄκουσα.

Σώπασαν. Ὁ Σγουρὸς εἶχε ἀπομείνει τώρα σκεφτικός, νὰ μελετάει τὰ ἐνδεχόμενα ὅπως πρόβαιναν ἕνα-ἕνα. Μὰ κ' ἐκείνη, καθισμένη δίπλα του πάνω στὸ κρεββάτι, ἔμενε τώρα πολὺ φρόνιμη, σὰ νὰ εἶχε ἀναβάλει τὴν ἐρωτική της τὴ διάχυση. Τοῦ ἦρθε ἡ σκέψη νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία.

— Πές μου, Μπιάνκα, ἀφοῦ τώρα ξέρεις... Ὁ πατέρας σου μοῦ μιλάει εἰλικρινά;

Τὸ μάτι της ἔγινε βαθὺ καὶ κοφτερό.

— Σ' ἐνδιαφέρει πολὺ νὰ κάνεις αὐτὸ ποὺ ἀποφασίσατε οἱ δυό σας;

— Ναί... δὲ σ' τὸ κρύβω... Μ' ἐνδιαφέρει.

Ἔμεινε μιὰ στιγμὴ ἀμίλητη.

— Εἰλικρινὰ σοῦ μιλάει, τοῦ λέει ὕστερα μὲ φωνὴ στεγνή.

— Καὶ θὰ τὴν κρατήσει τὴν ὑπόσχεσή του; Δὲ θὰ μὲ προδώσει στοὺς Φράγκους;

—Ὄχι.

Χαμογέλασε ὁ Σγουρός.

—Ἂν ὅμως μάθαινε πὼς ἀπόψε βρίσκομαι ἐδῶ, μέσα στὴν κάμαρά σου!

Κάρφωσε πάνω του τὰ μάτια της καὶ σηκώθηκε ἀργά, περήφανη πολύ.

—Ἂν θαρεῖς πὼς τρέχεις κίνδυνο, μπορεῖς νὰ πηγαίνεις, εἶπε.

—Ὤ! Μπιάνκα... Πῶς τὸ λὲς αὐτό! Σοῦ ἔδωσα ποτὲ ἀφορμὴ νὰ μὲ πιστέψεις ἄναντρο;

Ἅπλωσε τὰ χέρια του καὶ πῆρε τὰ δικά της, νὰ τὴν ἡμερώσει. Ὅμως ἐκείνη στεκόταν ὄρθια, δίχως νὰ λυγίζει.

— Σὲ κάλεσα ἀπόψε ἐδῶ, τοῦ λέει αὐστηρά, γιὰ νὰ τὰ μάθεις ὅλα. Νὰ μάθεις πὼς ἡ Μπιάνκα εἶναι πιστότερη στὴ φιλία της ἀπὸ τὸν καθένα. Θαρεῖς πὼς θὰ σ' ἔφερνα ἂν δὲν εἶχα κάτι νὰ σοῦ δώσω;

Ἀπόμενε ὁ Σγουρὸς δίχως νὰ καταλαβαίνει.

— Γιατί μοῦ τὸ λὲς αὐτό;

— Γιατὶ ἂν μὲ θυμόσουν, δὲ θὰ περίμενες νὰ σὲ γυρέψω. Θαρχόσουν μόνος σου. Ναί, ναί... Τὸ ξέρω πὼς ἡ καρδιά σου ἔχει κρυώσει πιὰ γιὰ μένα.

Διαμαρτυρήθηκε ὅσο μποροῦσε πιὸ ἔντονα, πιὸ πειστικά.

— Σώπα! τὸν πρόσταξε. Κ' ἔλα ἐδῶ.

Πῆγε πρώτη στ' ἁρμάρι ποὺ τοῦ εἶχε δείξει λίγο πρίν, τὸ ἄνοιξε. Εἴτανε γεμᾶτο φορέματα γυναίκεια. Μὲ τὰ δυό της γυμνὰ μπράτσα τὰ παραμέρισε, τὰ ἔσπρωξε, τοῦ ἔκανε νόημα νὰ μπεῖ ἐκεῖ, στὸ ἄνοιγμα. Μπῆκε, διστακτικός.

— Κοίτα ἀπὸ τὴ χαραμάδα, τοῦ λέει.

Ἄχνα κορμιοῦ γυναίκειου, ζεστὴ καὶ γλυκειά, βασίλευε ἐδῶ μέσα. Στὴ ράχη τοῦ ντουλαπιοῦ εἴτανε μιὰ χαραμάδα, ράϊσμα τοῦ σανιδιοῦ ἐλάχιστο, ποὺ ἔβλεπε ὅμως σὲ κάποιον ἄλλο χῶρο γιατὶ στὸ βάθος της χάραζε φῶς ἀμυδρό. Ὁ Σγουρὸς γύρισε ἀπορημένος καὶ κοίταξε τὴ Μπιάνκα.

— Κοίτα, τοῦ ξανάπε.

Ἔβαλε τὸ μάτι του. Τὸ δωμάτιο ποὺ εἶδε ἔτσι, ἂν καὶ σὲ περιορισμένη ἔκταση, τοῦ εἴτανε γνώριμο. Ξεχώρισε μιὰ καντήλα, ἕνα ἀναλόγιο, κάποιο κεφάλι σκυμμένο. Εἶταν ἐκεῖ ὁ Ματτέος Καφούρης.

—Ὤ! κάνει ἄθελά του καὶ πισωπατάει ψυχόρμητα.

— Περίμενε καὶ θὰ ἰδεῖς.

Ἔσκυψε πάλι στὴ χαραμάδα, κόλλησε τὸ μάτι του. Τ' αὐτί του

ἔπιασε ἕνα μπερδεμένο μούρμουρο ἀπὸ φωνές. Ὁ Καφούρης δὲν εἴτανε μόνος.

—Εἴκοσι πέρπυρα τὸ Δεκέμβρη καὶ τριάντα τὸ Γενάρη μᾶς κάνουνε πενῆντα, λογαριάζει ἡ τραγουδιστή του φωνὴ καθὼς τὸ σκελετωμένο δάχτυλο τρέχει πάνω στ' ἀνοιγμένο τεφτέρι. Πενῆντα... Κι ἄλλα εἰκοσιπέντε τὸ Μάη; Ἑβδομηνταπέντε. Ἐδῶ εἶναι ὁ λογαριασμὸς μὲ τὸ νῖ καὶ μὲ τὸ σῖγμα, λάβε τὸν κόπο νὰ ἰδεῖς μονάχος σου ἂν ἀμφιβάλλεις. Βλέπεις; Ἡ σελίδα εἶναι στ' ὄνομα τοῦ ἄρχοντα. Ἔχουμε λοιπὸν καὶ λέμε: Τόκος γιὰ τὸ πρῶτο δάνειο, ἕξη μὲ τὸ δώδεκα: ἑβδομηνταδύο. Γιὰ τὸ δεύτερο, δεκαπέντε μὲ τὸ ἕντεκα: ἑκατὸν ἑξῆντα πέντε. Γιὰ τὸ τρίτο, εἰκοσιπέντε μὲ τὸ ἑφτὰ καὶ πενῆντα: ἑκατὸν ὀγδόντα ἑφτὰ καὶ πενῆντα. Καὶ τώρα ἡ σούμα: τετρακόσα εἴκοσι τέσσερα καὶ πενῆντα, χώρια τὰ μικροέξοδα. Μετρῶ σωστά;

— Δὲν ξέρω· μπερδεύομαι ἐγὼ στὰ νούμερα!

Ὁ Σγουρὸς ἀνατρίχιασε. Ἡ δεύτερη αὐτὴ φωνή... Κάπου τὴ θυμᾶται.

—Ὄχι, ὄχι, ξεφωνίζει ὁ γέροντας, μὴ μοῦ τὰ λὲς ἔτσι ἐμένα, γιατὶ εἶναι σὰ νὰ μὲ βρίζεις! Παρακαλῶ νὰ μετρήσεις κ' ἐλόγου σου. Θὲς ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχή;

— Θέλω νὰ τελειώνουμε, λέει κοφτὰ ἡ ξένη φωνή.

Ὁ Σγουρὸς σκύβει, μετατοπίζεται, πασχίζει νὰ ἰδεῖ καὶ τὸν ἄλλο συνομιλητὴ μὰ δὲν τὰ καταφέρνει. Τὸν ἀκούει μονάχα. Εἶναι μιὰ φωνὴ ρινόλαλη, τραχειὰ καὶ κάτι δυσάρεστο τοῦ θυμίζει, ὅμως δὲ θἄξερε νὰ πεῖ ἀκριβῶς τί.

— Ποιὸς εἶν' ὁ ἄλλος; ρωτάει χαμηλόφωνα τὴν Μπιάνκα ποὺ στέκεται πίσωθέ του.

— Δὲν τὸν ξέρω.

Ξανάσκυψε στὴ χαραμάδα.

— Τετρακόσα πέρπυρα, κάτι τὸ λένε! συνέχιζε ὁ Καφούρης ρεμβάζοντας. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παραπονεμένος ἀπὸ μένα ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης. Τὸν δούλεψα ὅσο ἔπαιρνε.

Ὁ Σγουρὸς εἶχε ἀναπηδήσει. Ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης! Ὤ, μοῖρα!... Σύγκαιρα τ' αὐτί του ἄκουγε τὴν ἄλλη τὴ φωνὴ ν' ἀποκρίνεται ξερὰ στὸ Γενοβέζο:

— Δάνειο εἶναι, γέροντα. Δὲ θὰ βγεῖς χαμένος. Ὁ ἀφέντης μου ἔχει βιὸς ἀμύθητο, λοιπὸν θὰ πληρωθεῖς.

Τὸ μέτωπο τοῦ Σγουροῦ ἵδρωσε, τὸ χέρι του γύρεψε στήριγμα στὸ φύλλο τοῦ ἀρμαριοῦ. Πέρασε τὴν παλάμη του μπροστὰ στὰ μάτια του ἀργά, τρέμοντας ἀπὸ λύσσα. Τὸν εἶχε ἀναγνωρίσει τώρα τὸν ἄλλον, ἀπὸ τὴ φωνή· εἴταν ὁ δολοφόνος τοῦ βασιλικοῦ μαντατοφόρου, ὁ ψευτοκαλόγερος τοῦ Μυτζηθρᾶ, ὁ κατάσκοπος τοῦ πανδοχείου ἐκεῖ, στὴ Μεσαρέα.

—Ἔ! ποῦ πᾶς; κάνει σαστισμένη ἡ Μπιάνκα.

Εἶχε πηδήξει ἔξω ἀπὸ τ' ἀρμάρι καὶ τώρα κοίταζε γύρω του μὲ μάτι παλαβὸ τοὺς τοίχους, σὰ γιὰ νὰ βρεῖ μιὰ πόρτα, ἕνα ἄνοιγμα. Τὸ χέρι του εἶχε χουφτιάσει νευρικὰ τὴ λαβὴ τοῦ μαχαιριοῦ του.

—Ἄνοιξέ μου, ἄνοιξέ μου, Μπιάνκα! τὴν ἱκετεύει ξέφρενος. Πρέπει νὰ μπῶ ἐκεῖ μέσα.

— Ποῦ;

—Ἐκεῖ.

— Στὴν κάμαρα τοῦ πατέρα μου! Τρελλάθηκες;

— Εἶναι ἀνάγκη!

— Santa Madonna! ἔχει χάσει τὸ νοῦ του...

Ἀγωνίστηκε πολὺ νὰ τὸν συνεφέρει, χρειάστηκε νὰ τοῦ παραστήσει τὸν κίνδυνο ποὺ ἔτρεχε αὐτή, τὸ ἔργο ποὺ εἶχε ὁ ἴδιος ἀναλάβει. Εἴτανε σὰν τρελλός.

—Ὁ ἄνθρωπος ποὺ βρίσκεται μέσα κεῖ, εἶναι κακοσημαδιὰ γιὰ τὴ ζωή μου, ἔλεγε τεντώνοντας τὰ μάτια του ποὺ πιὰ δὲν ἔβλεπαν. Προβαίνει μπροστά μου κάθε-τόσο, νὰ μοῦ μηνύσει κάτι μαῦρο. Ἄνοιξέ μου, Μπιάνκα, ἂν μ' ἀγαπᾶς!...

Τὸν τύλιξε μὲ τὰ μπράτσα της, κρεμάστηκε πάνω του ἀλαλιασμένη.

— Θὲς νὰ τὰ χάσεις ὅλα σὲ μιὰ στιγμή; τὸν ρώτησε, ἢ ν' ἀκούσεις ἀκόμα τί λένε κεῖ μέσα, νὰ φωτιστεῖς;

— Ναί, ναί, ἔχεις δίκιο, ἔκανε. Ν' ἀκούσω! Πρέπει ν' ἀκούσω...

Ἀνέβηκε πάλι στ' ἁρμάρι κ' ἔσκυψε στὴ χαραμάδα. Ἡ ἀνάσα του εἴτανε τόσο ταραγμένη ποὺ φοβότανε κι ὁ ἴδιος τώρα μὴν προδοθεῖ.

— Καὶ πῶς θὰ τὸ πάρω πίσω τὸ κεφάλαιο; πῶς θὰ πάρω τοὺς τόκους; Αὐτὸ νὰ μοῦ πεῖς!

—Ὁ ἀφέντης μου ἔχει χτήματα.

— Τότε γιατί δὲν τὰ πουλάει; Νὰ τὰ πουλήσει!

— Νά ποὺ ἔρχεσαι στὰ λόγια μου! Αὐτὸ λογαριάζει νὰ κάνει, σ' τὸ ἐξήγησα.

— Πότε ὅμως; πότε; Λόγια, λόγια!

— Τὰ χτήματα εἶναι στὴ Βασιλεύουσα, γέροντα. Ἀνάγκη νὰ πάει ὁ ἴδιος ἐπὶ τόπου. Πῶς ὅμως θὰ ξεκινήσει, ἂν δὲν τὸν βοηθήσεις, ἐσύ, μεσσὶρ Ματτέο, γιὰ στερνὴ ἔστω φορά;

Ὁ Σγουρὸς εἶδε τὸ πρόσωπο τοῦ Καφούρη ποὺ σηκωνότανε στὸν ἀέρα κ' ἔμενε ἀσάλευτο, μὲ μάτι θαμπό. Ἔτσι τὸ συνήθιζε ὅταν δούλευε κάτι στὸ νοῦ του.

— Δυὸ νύχτες τώρα μὲ βασανίζεις, ἔκανε πικρὰ ὁ ἀόρατος ἀπεσταλμένος. Ἂν ἔχεις νὰ κάνεις κάτι, κάνε το, γιατὶ ἡ ὑπομονή μου σώθηκε, σ' τὸ λέω.

— Καὶ πότε λογαριάζει νὰ φύγει;

—Ἐμένα ρωτᾶς; Μόλις τοῦ δώσεις τὸ καινούργιο δάνειο.

— Κι ἄν, ὁ λόγος τὸ φέρνει, τὸ δώσω τώρα;

— Θὰ φύγει παρευθύς.

Πάλι ὁ Καφούρης ἔμεινε νὰ κοιτάζει στὸν ἀέρα.

— Δύσκολο, πολὺ δύσκολο, μουρμούρισε σὰ νὰ πάλευε τάχα μὲ τὸν ἑαυτό του μὰ κ' ἔτσι ποὺ νὰ τὸν ἀκούσει ὁ ἄλλος. Φανερὸ πὼς ἄρχιζε νὰ λυγίζει.

—Ἔλα, μεσσὶρ Ματτέο, καὶ δὲ θὰ βγεῖς χαμένος, ἐγὼ σ' τὸ ἐγγυῶμαι!

— Ναί, μὰ πῶς, πῶς;

Ὁ ἀποσταλμένος φαίνεται πὼς ζύγωσε δυὸ βήματα, τὸ πάτωμα ἀκούστηκε νὰ τρίζει.

— Τὸ χρέος του ὁ ἄρχοντας Σγουρομάλλης, γέροντα, θὰ τὸ πληρώσει στὴν πατρίδα σου πλουσιοπάροχα, εἶπε χαμηλώνοντας τὴ φωνή του. Τοῦτο συλλογίσου. Θὰ τῆς ἀνοίξει τὶς πόρτες τοῦ Μοριᾶ.

— Λόγια, λόγια! Ἕνα χρόνο τώρα τ' ἀκούω αὐτά.

— Δὲν ἦρθε ἡ στιγμή. Ὁ Μυτζηθρὰς ἔχει φρουρὰ γερὴ κ' ἡ Κεφαλὴ τὴν ὁρίζει. Χρειάζεται δουλειὰ πολλὴ ὥσπου νὰ πάρει ὁ Σγουρομάλλης ὅλα τὰ κλειδιὰ στὸ χέρι του.

— Λόγια, σοῦ λέω, λόγια! Μὲ κοροϊδεύει. Ἀγαπάει τοὺς Φράγκους, τὸ ξέρω. Ἂν παραδώσει κάποτε τὸ Μυτζηθρά, στοὺς Φράγκους θὰ τὸν παραδώσει, θὰ τὸ δεῖς.

— Γελιέσαι! Ἀπὸ τοὺς Φράγκους δὲν ἔχει πιὰ κανένα διάφορο. Ἐγὼ σ' τὸ λέω!

— Καὶ πῶς θὰ κάνει γιὰ νὰ ὠφελήσει τὴν πατρίδα μου; Ἔ; Ἀνάγκη νὰ πατήσουμε οἱ Γενοβέζοι πρῶτα πόδι στὴ Μονεμβάσα, ποὺ εἶναι λιμιῶνας, κ' ὕστερα ν' ἁπλωθοῦμε στὴ στεριά. Χμ! Κ' ἡ Μονεμβάσα εἶναι κάστρο γερό, κρατάει.

— Θὰ βρεῖ τὸν τρόπο νὰ τὴ ρίξει. Ξέρει αὐτός.

— Στὴ Μονεμβάσα εἶναι οἱ Δαιμονογιάννηδες, φαμίλια ψυχωμένη. Ἃ μπᾶ, μπᾶ! Τίποτα δὲ γίνεται...

Ὁ ἀποσταλμένος ἔκανε φαίνεται κάποια χειρονομία ἀπελπισίας, ἀκούστηκε ποὺ χτυποῦσε τὴ ράχη τοῦ ἑνὸς χεριοῦ του στὴ χούφτα τοῦ ἄλλου. Ὅμως ὁ Καφούρης, ἀδιάφορος, παρακολουθοῦσε στὸν ἀέρα τ' ὄνειρό του, κ' ἡ ὄψη του εἶχε γλυκάνει. Σὰ ν' ἄκουγε μακρυνή, ἐξαίσια μουσική.

— Πότε θὰ φύγει λές; κάνει σὲ μιὰ στιγμή.

— Μόλις τοῦ στείλεις τὰ πέρπυρα.

— Πάρ' τα!

Ἡ στροφὴ εἴτανε ξαφνική, ἀναπάντεχη. Ὁ ἀποσταλμένος τοῦ Σγουρομάλλη δὲ μίλησε, φανερὸ πὼς εἶχε σαστίσει.

Βιαστικά, μὲ νεανικὴ σβελτοσύνη, ὁ Γενοβέζος σηκώθηκε, χάθηκε γιὰ λίγες στιγμὲς καὶ πάλι ξανάρθε κρατώντας ἕνα σακκουλάκι ἀπὸ κόκκινο πανί. Τ' ἄνοιξε μὲ δάχτυλα τρεμάμενα πάνω στ' ἀναλόγιο, βούτηξε μέσα τὸ χέρι του, ἔβγαλε μιὰ χούφτα χρυσὰ νομίσματα κι ἄρχισε νὰ τὰ μετράει.

— Τριάντα χρυσὰ πέρπυρα, εἶπε καὶ τ' ἅπλωσε στὸν ξένο.

Ὁ Σγουρὸς εἶδε δυὸ χέρια μαλλιαρὰ ποὺ ἁπλώνονταν νὰ πάρουν τὸ χρῆμα, μιὰν ἄκρη μελανοῦ μανδύα.

— Ὅμως θὰ φύγει! ἔκανε ὁ Γενοβέζος τραβώντας πίσω τὰ χέρια του προτοῦ δώσει τὸ χρῆμα. Θὰ φύγει παρευθύς, μ' αὐτὴ τὴ συμφωνία! Ἀλλιῶς θὰ γυρέψω πίσω τὰ τρία δάνεια, κεφάλαιο μαζὶ καὶ τόκους.

— Θὰ φύγει. Δυὸ μέρες ἀφοῦ θἄχω φτάσει ἐγὼ στὸ Μυτζηθρά, θὰ μπαρκάρει γιὰ τὴ Βασιλεύουσα.

Ὁ Καφούρης ἔδωσε τὸ χρῆμα.

— Ἄντε τώρα, δίνε του! λέει ἀπότομα, γυρίζοντας τὴ ράχη του στὸν ξένο. Καὶ κάθεται πάλι στὸ θρονί του.

Τὰ βήματα ἀκούστηκαν νὰ ξεμακραίνουν. Ἔγινε σιωπή.

— Λοιπόν; ρώτησε ἡ Μπιάνκα τὸν Σγουρὸ ποὺ κατέβαινε πάλι στὴν κάμαρα. Καλὰ ἔκανα ποὺ σὲ φώναξα;

— Ναί. Καὶ σ' εὐχαριστῶ, τῆς εἶπε πιάνοντάς της ἀφαιρεμένα τὸ χέρι.

Τὸ μέτωπό του εἶταν ἱδρωμένο, στὸ πρόσωπό του ἁπλωνότανε χλωμάδα στυγνή.

—Ἔλα κάθησε, τὸν κάλεσε ἡ κοπέλλα. Μὰ πῶς ἄλλαξε ἔτσι ἡ ὄψη σου;

— Δὲν εἶναι τίποτα· ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ δροσερὸ ἀέρα. Ἡ ζέστη, μέσα-κεῖ, τὰ μύρα σου, μὲ ζάλισαν... Θἄρθω αὔριο βράδυ νὰ σὲ ἰδῶ, Μπιάνκα. Μὲ συμπαθᾶς, ἔ;

Τῆς χαμογέλασε ἄτονα, γυρεύοντας νὰ δικαιολογηθεῖ. Κ' ἐκείνη, βλέποντάς τον ἔτσι ἀλλοιωμένο, δὲ δοκίμασε κὰν νὰ τὸν κρατήσει. Σκεφτική, τὸν συνόδεψε ἴσαμε τὴ σκάλα, τοῦ ἔφεξε στὸ κεφαλόσκαλο. «Βγαίνοντας, τοῦ εἶπε, μὴ χτυπήσεις δυνατὰ τὸ πορτόφυλλο. Κι ἂν θελήσεις νὰ ξανάρθεις κανένα βράδυ, ρίξε μου ἕνα χαλίκι στὸ παραθύρι. Εἶναι ἴσια πάνω ἀπὸ τὸ πορτί. Θὰ στείλω τὴ δούλα μου κάτω, νὰ σ' ἀνοίξει.»

— Θὰ ξανάρθω, τὴ βεβαίωσε. Ἔκανε νὰ κατέβει, ξάφνου θυμήθηκε, γύρισε καί, γιὰ νὰ μὴν τῆς μείνει καμμιὰ ἀμφιβολία ἐπικίνδυνη, τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὴ φίλησε στὸ στόμα.

— Σ' ἀγαπῶ πάντα, Μπιάνκα.

—Ὄχι, δὲ μ' ἀγαπᾶς, τοῦ λέει αὐστηρή. Μὰ δὲν πειράζει. Σώνει νὰ μὴν ἀγαπᾶς ἄλλη.

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του σκεφτικὸς καὶ κατέβηκε τὴ σκοτεινὴ σκάλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ΄

Η ΩΡΑ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ

ΙΤΑΝΕ προειδοποίηση ὁ τελευταῖος λόγος τῆς Μπιάνκας ἢ φοβέρα; Τ' ἀναρωτιέται ὁ Σγουρὸς καθὼς γυρίζει στὴν κάμαρά του, κι ὄχι βέβαια γιατὶ τὸν ἐνδιαφέρει αὐτὴ καθαυτὴ ἡ ἀγάπη τῆς Γενοβέζας. Τ' ἀναρωτιέται, μέσα στὸν ξαφνικὸ σίφουνα ποὺ ἔζωσε τὸ μυαλό του, ἐπειδὴ νιώθει νὰ ξεμυτίζει ἀκόμα κι ἀπὸ τὴ λεπτομέρεια τούτη ἕνας καινούργιος κίνδυνος.

Πολλὲς εἶναι οἱ ἀποκαλύψεις ποὺ τοῦ ἔγιναν ἀπόψε, κι ὅλες μονοκοπανιᾶς, ἀνελέητα. Γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ Καφούρη δὲν ἔχει πιά, ὕστερ' ἀπ' ὅσα ἄκουσε, λόγο ν' ἀμφιβάλλει· ὅμως ἡ διαπίστωση τούτη, ποὺ θὰ τοῦ εἴτανε σ' ἄλλη στιγμὴ ἀνακουφιστική, φωτίζεται τώρα, ἀλλοίμονο! ἀπὸ καινούργιο, τρομαχτικὸ φῶς. Τὸ σχέδιο τοῦ Γενοβέζου εἶναι πλατύ: ν' ἁρπάξει τὴν Καλαμάτα μὰ καὶ τὸ Μυτζηθρά, νὰ χτυπήσει ἀκόμα κατάκαρδα Φράγκους μαζὶ καὶ Ρωμιούς, ἀδιαφόρετα. Ποιὸς ξέρει τί ἄλλο ἀκόμα ἀπεργάζεται στὸν πολυδαίδαλο νοῦ του. Καμμιὰ δὲ μένει πιὰ ἀμφιβολία πὼς ὁ λιγδερὸς γέροντας δουλεύει σκοτεινὰ στὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδας του, πὼς εἶναι πολιτικός της πράχτορας. Πάνω ἀπὸ τὶς θάλασσες, ἡ Γένοβα ἁπλώνει τὸ νυχοπόδαρο ν' ἁρπάξει τὸ Μοριά, νὰ κονέψει κυρίαρχη σὲ ζωτικὰ κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, νὰ προλάβει τὴ Βενετιὰ σ' ὅλες τὶς πιθανές της φιλοδοξίες, κερδίζοντας ἔτσι ἀγνάντια της ἀνάστημα, ὅπλα, ἀντιστύλια γιὰ τὸ θανάσιμο ἀνταγωνισμό.

Στὴ δούλεψή της ὁ Καφούρης κατάφερε νὰ ζέψει δυὸ μαζὶ καματερά. Ἕνα αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Σγουρός, ποὺ θὰ τοῦ κερδίσει τὴν Καλαμάτα μαχαιρώνοντας κατάστηθα τὴν αὐθεντία τῶν Βιλλαρδουΐνων. Κ' ἡ πριγκηπέσσα θὰ βρεθεῖ ἔτσι ἕνα πρωῒ τελειωτικὰ ὀρφανή, ξερριζωμένη ἀπὸ τὴ ζεστὴ φωλιά, τὸ πατρογονικό της κάστρο. Ὁ ἄλλος, προδότης τῆς Ὀρθοδοξίας ἰσόβιος, ὁ Σγουρομάλλης. Ὤ! Χριστέ... Τί σοῦ λέει αὐτὴ ἡ συγγένεια;... Θεῖος μαζὶ κι ἀνηψιός, ἀπρόσμενα συνταιριασμένοι στὴν ἴδια βδελυρὴ πράξη. Μήπως εἶναι καταδίκη ἀπὸ τὴ

μοίρα, ριζικὸ μαῦρο τῆς φαμίλιας, νὰ ξεπέφτει ἔτσι θεληματικὰ ἢ ἄθελα, ὅμως ἀναπόφευκτα, στὴν προδοσία;

Ἀνατρίχιασε ὁ Σγουρός. Γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ στὴ ζωή του, ἴσως τὴν κρισιμώτερη, στέκεται ἀντιμέτωπος σὲ κάτι παγερὸ κι ἀπάνθρωπο, τέρας μὲ κρύα πνοὴ καὶ κρυσταλλωμένα μάτια, ποὺ εἶναι τὸ γραφτό. Τὸ κοιτάζεις δακρυσμένος ἀπὸ λύσσα, σφαδάζοντας, καὶ βλέπεις τὸ εἴδωλό σου ν' ἀντικαθρεφτίζεται ἀσυγκίνητα μέσα στὰ γουρλωτά του μάτια. Ἔλεος δὲν ἔχεις νὰ προσμένεις ἀπὸ κεῖνο. Ἕνα μονάχα μπορεῖς: Νὰ τὸ πολεμήσεις ἄγρια, νὰ τὸ πελεκήσεις κατακούτελα, ἢ τουλάχιστο νὰ τὸ ξεγελάσεις. Χαίρεται λοιπὸν ὁ Σγουρὸς πού, προτοῦ ἀκόμα τὸ νιώσει νὰ ὀρθώνεται, ἀπὸ προαίσθημα ὁδηγημένος, τοῦ ἔστησε τὴν πρώτη κιόλας παγίδα: Τὸ ταξίδι στὸ Μυτζηθρά, ἡ συμφωνία μὲ τὴν Κεφαλή, ἔδωσε τὴν πρώτη διαφυγὴ καὶ σύγκαιρα τὸ μέσο τοῦ λυτρωμοῦ. Εὐλογημένη ἡ ὥρα ποὺ διανοήθηκε ν' ἀπιστήσει στὸ Ματτέο Καφούρη!...

Ὅμως, τώρα, ὁ καιρὸς βιάζει. Τώρα δὲν ὑπάρχει πιὰ περιθώριο γιὰ φιλολογήματα καὶ γι' ἀναβολές. Ὅ,τι ἔχει νὰ γίνει πρέπει νὰ μπεῖ τὸ γρηγορότερο σὲ πράξη. Οἱ δυνάμεις τοῦ σκοταδιοῦ παραφυλᾶνε. Ἐμπρὸς μ' ὅλη τὴν ψυχή, καὶ τὰ μαλλιὰ στὸν ἄνεμο!

Ἀπὸ τὴ βραδυὰ ἐκείνη ὁ Σγουρὸς δὲ γνώρισε ἀναπαμὸ οὔτε μέρα οὔτε νύχτα. Εἴκοσι μέρες ἀπόμεναν ὥς ποὺ νὰ ἐξαντληθεῖ ἡ διορία τοῦ Καφούρη. Εἴκοσι μέρες! Καὶ στὸ διάστημα τοῦτο νὰ γίνει μιὰ κοσμογονία· προλήψεις νὰ σβηστοῦν, ἴσκιοι νὰ σκορπίσουν, δισταγμοὶ νὰ διαλυθοῦν, καὶ τέλος ὅλες οἱ ἀναγκαῖες προετοιμασίες. Ὁ Φεντὸρ γύρισε πίσω μιὰ βδομάδα ἀργότερα, φέρνοντας καλὰ μαντᾶτα. Ἡ Μάϊνη θὰ ἔστελνε ἑξακόσους ἄντρες, ὅλους ψυχωμένους, ἀνθρώπους τοῦ βουνοῦ ποὺ ποτὲ δὲν ἔσκυψαν σβέρκο σ' ἀφέντη. Ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα μπορούσανε νὰ ξεδιαλέξουν ἴσαμε εἰκοσιπέντε παλληκάρια. Ἡ Καλαμάτα θὰ δώσει τοὺς ὑπόλοιπους, ἄλλους τόσους δηλαδή. Τοὺς τελευταίους τούτους ὁ Σγουρὸς τοὺς εἶχε στὸ νοῦ του ἕναν - ἕναν, θὰ τοῦ εἶταν εὔκολο, ἂν ἤθελε, νὰ κάτσει καὶ νὰ γράψει τὰ ὀνόματά τους, βαφτιστικὸ καὶ παρανόμι, τόσο καλὰ τοὺς γνωρίζει. Εἶταν ὅλοι τους ἀνθρῶποι ἀποφασισμένοι.

Ἕνα βράδυ, στὴ Γιάννιτσα, βράδυ ταραγμένο τοῦ Νοέμβρη, καθιστοὶ στὸ παραγῶνι ὁ Φεντὸρ κι ὁ Σγουρὸς καταστρώνανε τ' ὁριστικὸ σχέδιο. Ἔξω φυσοῦσε νοτιάς, πυκνὴ εἶταν ἡ ἀτμοσφαίρα ἀπὸ θύελλα ποὺ ζυγώνει.

— Θὰ χρειαστεῖ νὰ βαστήξουμε ἴσαμε μιὰ βδομάδα, ἔλεγε ὁ Σγουρὸς μιλώντας γιὰ τὰ μετὰ τὸ πάρσιμο. Στὸ μεταξὺ τοῦτο, μποροῦμε νὰ λογαριάζουμε στὶς γιστέρνες τοῦ κάστρου ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ξέχειλες ἀπὸ τροφές.

—Ἀπὸ τὴν Καλαμάτα δὲ θὰ μπάζουμε τίποτα;

Ὁ Σγουρὸς τὸ θαροῦσε ἀδύνατο. Πρόβλεπε πολιορκία στενὴ ἀπὸ μέρος τῶν Φράγκων.

—Ὅμως ὁ Καφούρης σοῦ ὑποσχέθηκε, λές, βοήθεια, ἐπέμεινε ὁ Φεντόρ. Γιατί δὲν τὴ δέχεσαι;

—Ὄχι! ἀπὸ τὸν Καφούρη δὲ θέλω τίποτα.

Δὲ μίλησε ὁ Γιαννιτσώτης, ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ πολυκαταλάβαινε. Ὥσπου νὰ φανοῦν τὰ κάτεργα τῆς Γένοβας στὸ πέλαγο καὶ νὰ γίνει

φανερὸ πὼς οἱ ροδολατόροι δὲν τὸ εἴχανε σκοπὸ νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο στοὺς Γενοβέζους, μπορούσανε μιὰ χαρὰ νὰ ἐκμεταλλεύονται τὴν πλάνη τοῦ Καφούρη. Κάθε μέσο εἴτανε γι' αὐτὸν καλό.

— Δὲ θέλω τίποτα ἀπὸ τὸν Καφούρη! ξεφώνισε πάλι ἀγριεμένος ὁ Σγουρός. Ἢ μονάχοι μας ἢ τίποτα!

Ἔπεσε μιὰ μικρὴ ψυχρότητα ἀνάμεσό τους. Δὲν εἴταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ὁ Ρωμιὸς καταλάβαινε πὼς οἱ βαθύτεροι σκοποί του διέφεραν ἀπὸ τοῦ Σλαύου. Τὸ Γιαννιτσώτη, εἴτανε φανερό, τὸν κινοῦσε μονάχα ἡ ἐκδίκηση, δίψα σκοτεινὴ νὰ πάρει πίσω τὸ αἷμα ποὺ τοῦ χρωστοῦσαν. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ εἴχανε πατήσει τὸ κάστρο καὶ πέρα, ὅλα τοῦ εἴταν ἀδιάφορα αὐτουνοῦ. Ἀδικαιολόγητη καὶ μπερδεμένη, ἀκατανόητα αἰσθηματική, θαρροῦσε κατὰ βάθος τὴν ἀπόφαση τοῦ Σγουροῦ νὰ τὸ παραχωρήσουν στοὺς βασιλικοὺς τοῦ Μυτζηθρᾶ κι ὄχι στοὺς Γενοβέζους, ποὺ μοιάζανε οἱ πιὸ σίγουροι.

— Δὲ σκέπτεσαι φρόνιμα, ἔκανε ὕστερα ἀπὸ σκέψη, παλεύοντας νὰ συγκρατήσει τὴν ἀγανάχτησή του. Οἱ βασιλικοὶ τοῦ Μυτζηθρᾶ δύσκολα θὰ πατήσουν τὴν τρέβα, καὶ τότε, — σὰ θά 'χεις γελάσει καὶ τὸν Καφούρη, — ἀπὸ ποῦ θὰ λάβεις βοήθεια;

— Ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου!

— Παιδιάστικα μιλᾶς, Σγουρέ.

— Οἱ βασιλικοὶ θὰ τὴν πατήσουν τὴν τρέβα, ἔκανε ἐπίμονα ὁ Σγουρός, βλέποντας πὼς δὲν ἔχει ἄλλο ἐπιχείρημα στὴ διάθεσή του.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη μπῆκε ἡ Βάρια κουβαλώντας στὴν ἀγκαλιά της ἕνα μπόγο σκοινιά. Πῆγε νὰ καθήσει ἀντίκρυ τους στὸ παραγῶνι, κ' ἔπιασε νὰ πλέκει ἀμίλητα.

— Κοντεύεις, Βάρια; ρωτάει ὁ Σγουρὸς φαιδρὰ γιὰ νὰ γυρίσει τὴν κουβέντα.

Ἡ Βάρια χαμογέλασε μ' ἀφέλεια κι ἄφησε νὰ κυλήσουν ἀπὸ τὴν ποδιά της χάμω κάμποσα μπόγια σκοινί. Εἴτανε πλεγμένο σκάλα, ἡ σκάλα ποὺ θὰ βάζανε γιὰ ν' ἀνεβοῦνε στὸ τειχὶ τοῦ κάστρου.

— Θὰ ρίξουμε τὸν κόμπο ποιὸς θ' ἀνέβει πρῶτος, εἶπε γελώντας ὁ Σγουρός. Δέχεσαι Φεντόρ;

Ὁ Σλαῦος πάλι δὲν ἀποκρίθηκε. Τὰ μάτια του, χωνεμένα στὶς γοῦβες τοῦ ἀκανόνιστου κρανίου του, μένανε σκοτεινά.

— Βάρια, μᾶς ρίχνεις ἐσὺ τὸν κόμπο;

— Ἀνέβα πρῶτος ἂν σ' ἀρέσει, εἶπε ὁ Φεντὸρ δύσθυμα, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει. Ὅμως, νὰ ξέρεις: τὸν πρῶτο Φράγκο ποὺ θὰ βροῦμε ἀπάνω, θὰ τὸν ματώσω ἐγώ.

Εἴτανε καὶ τοῦτο δηλωμένη του ἐπιθυμία: Νὰ πελεκήσει τὸν πρῶτο Φράγκο φρουρὸ μὲ τὸ χέρι του.— Θὰ χτυπήσουμε μονάχα ὅσους μᾶς εἶναι ἐπικίνδυνοι, εἶχε προτείνει ὁ Σγουρός. Τοὺς ἄλλους θὰ τοὺς ξαρματώσουμε καὶ θὰ τοὺς στείλουμε ἔξω, στοὺς δικούς τους.—Ὄχι, εἶχε φωνάξει ὁ Σλαῦος μανιακά. Θὰ περάσουν ὅλοι τους ἀπὸ τὸ λεπίδι!

Ἡ ἀρχική του πρόθεση εἴτανε νὰ σφάξουν ὅλη τὴ φρουρὰ κ' ὕστερα νὰ βάλουν φωτιὰ στὰ χτίσματα. Μὲ κόπο μεγάλο κατάφερε ὁ Σγουρὸς νὰ τὸν πείσει πὼς ἡ πυρκαγιὰ δὲν τοὺς συνέφερε, ἀφοῦ ἔτσι κι ἀλλιῶς θὰ εἴταν ἀναγκασμένοι νὰ βαστήξουν πολιορκία.

Κοίταζε κι ἀπόψε τὸ μελλούμενο συμπολεμιστή του καὶ πάλι συλλογιζόταν ἀπὸ τί δρόμους ἀντίθετους ξεκινᾶνε πολλὲς φορὲς οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ σμίξουν στὸ ἴδιο σταυροδρόμι. Αὐτὸν ἐδῶ, τὸν φοβόταν. Λὲς καὶ στὴν ψυχή του ποτὲ δὲν εἶχε φέξει ἀχτίδα ἥλιου, ποτὲ δὲν κελάιδησε πουλί, ποτὲ δὲ μπουμπούκιασε λουλοῦδι. Τὸ μῖσος μονάχα φυτρώνει στὰ ἔγκατά της, φυτὸ φαρμακερό. Κι ὅμως, ἕνα βράδυ, δὲν πάει πολὺς καιρός, ἐκεῖ στὸ πανδοχεῖο τῆς Καλαμάτας, τοῦ εἶχε φανεῖ... «Θὰ σὲ συχωρέσω,... γιατὶ θὰ πεῖ πὼς τὴν ἀγάπησες περισσότερο κι ἀπὸ τὸ ἴδιο σου τὸ μῖσος...» εἶχε πεῖ ὁ Φεντόρ. Τί μέταλλο, λοιπόν, κρύβει ὁ ἄνθρωπος μέσα στὰ λαγούμια τῆς συνείδησής του; Σίδερο ἢ μάλαμα;

Ποτὲ δὲ θὰ τὸ μάθεις.

Κι ὁ καιρὸς ἐζύγωνε. Ἔτρεχε ὁ Σγουρὸς ἀπὸ καλύβα σ' ἐργαστῆρι κι ἀπὸ τὸν κάμπο στὸ βουνὸ νὰ συδαυλίζει ψυχές, νὰ φυσάει τὴ θράκα ποὺ λουφάζει, νὰ συντηρεῖ τὴ σπίθα ποὺ ἄναψε δειλή. Ἔμπαινε ὁρμητικός, μ' ἐνθουσιασμό, ἔδινε κουράγιο σ' ἀποθαρρυμένους, φυσοῦσε τὴν αἰσιοδοξία μὲ τὸ γέλιο καὶ μὲ τὸ χωρατό. Εἴτανε σπίτια, φαμίλιες, ποὺ τὸν καρτεροῦσαν τὰ βράδυα νἄρθει σὰν τὸ Μεσσία, νὰ ξεκουράσει ἀπὸ τὴν ἀνέλπιδη πεζοπορία τῆς ἡμέρας. Συχνὰ τοῦ εἶχε τύχει νὰ τοὺς ἰδεῖ ποὺ βγαίνανε νὰ τὸν προϋπαντήσουν στὰ κατώφλια, κρεμιόντανε στὰ παραθύρια, τοῦ γνέφανε μακρυάθε ἀνυπόμονα. Καθόταν ἀνάμεσό τους λίγες στιγμὲς στὸ παραγῶνι, τὰ μωρὰ σκαρφαλώνανε στὰ γόνατά του, οἱ κοπέλλες ξεθαρρεμένες ζύγωναν ἀγάλι-ἀγάλι, γητεμένες ἀπὸ τὴν κουβέντα του, ν' ἀκουμπήσουν τὸ μπράτσο τους στὴ ράχη τοῦ θρονιοῦ του. Δὲν τοὺς ἔλεγε ψέματα, δὲν ἔταζε παραδείσους οὔτε ἀφιόνιζε μὲ παραμύθια. Μιλοῦσε τὴν ἁπλὴ γλῶσσα τοῦ βαθύτερου καϋμοῦ· τοὺς ἔλεγε γιὰ τὴ γῆ ποὺ καρπίζει γιὰ κεῖνον ποὺ τὴ δούλεψε, γιὰ τὸν ἥλιο ποὺ ψήνει τὸ χρυσὸ στάχυ, τὴν ἄνοιξη ποὺ φέρνει πίσω τὰ πουλιά, τὴ ζωὴ ποὺ εἶναι ὄμορφη, δῶρο θεϊκό, καὶ πλάστηκε ἔτσι ποὺ νὰ τὴ χαίρεται ὅμοια ὁ ἀητὸς καὶ τὸ μαμοῦδι. Ἔξω φυσοῦσε ὁ ἄψυς ἄνεμος τοῦ χειμῶνα, ὁ Ἀστρίτης ἔτρωγε τὸ καρφοπέταλο προσμένοντας νὰ φύγουνε γι' ἀλλοῦ. Ὅμως ἐδῶ εἶχε ἀνατείλει ὁ μυστικὸς ἥλιος τῆς εὐτυχίας, ζέστα εὐλογημένη, φῶς ἱλαρό.

Τότε καταλάβαινε κι αὐτός, δίχως νὰ τοῦ περνάει ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἔγνοια νὰ τὸ πλέξει καὶ μὲ λόγια, πὼς δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο ἀνώτερη, ἱερότερη χαρά, ἀπὸ κείνη ποὺ δοκιμάζει ὁ ἄνθρωπος σὰν δίνει τὴ χαρὰ στὸ διπλανό του.

Τώρα τὸ εἰκοσάμερο κόντευε νὰ περάσει, δυὸ-τρεῖς ἡμέρες ἀπόμεναν ἀκόμα γιὰ τὴ μεγάλη στιγμή. Εἶχαν ὁρίσει τὰ καθέκαστα, τὴν ὥρα ποὺ θὰ γίνει τὸ ρεσάλτο, ἀπὸ ποιὰ μεριὰ τοῦ κάστρου· ποῦ θὰ σμίξουν γιὰ τὸ ξεκίνημα. Ἔφυγε ἀποσταλμένος στὸ βουνὸ ὁ Σάββας ὁ ζευγὰς νὰ εἰδοποιήσει τοὺς Μαϊνιῶτες πὼς ὥρα εἶναι νὰ συναχτοῦν καὶ νὰ κατηφορίζουν. Ἡ πρόβλεψη εἴτανε πὼς ἀντίσταση σοβαρὴ δὲ θὰ βρίσκανε τὴν πρώτη στιγμή. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα περιμένανε τὶς δύσκολες ὧρες, ὅταν οἱ Φράγκοι θὰ ξαναγύριζαν ἐνισχυμένοι σ' ἀριθμὸ καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ τὴ μνησικακία τοῦ πατημένου φιλότιμου. Τὸ κάστρο εἴταν εὐκολότερο νὰ παρθεῖ καὶ δυσκολότερο νὰ κρατήσει.

Στὸ μεταξὺ ὁ Σγουρὸς εἶχε πάει δυὸ ἀκόμα φορὲς νὰ ἰδεῖ τὸν Καφούρη. Παρ' ὅλη τὴν ἀπέχθεια ποὺ ἔνιωθε σὰν τὸν ἀντίκρυζε, εἶχε σκεφτεῖ πὼς δὲν εἶναι φρόνιμο νὰ τὸν ἀποξενώσει ἀπὸ τώρα, γιατὶ ὁ πανοῦργος γέροντας θἄμπαινε βέβαια σ' ὑποψία. Τὸν ἔσμιξε λοιπὸν στὸ σπίτι του καὶ τὸν κατατόπισε πολὺ γενικὰ κι ἀόριστα στὰ ὅσα σχεδιάζονταν. Παραξενεμένος εἶδε πὼς ὁ Γενοβέζος δὲν φανέρωνε τώρα τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμὸ καθὼς τὴν πρώτη φορά. Ψυχρὸς ἄκουγε, μὲ μισόλογα ἐπιδοκίμαζε, κ' ἔμοιαζε ὁλότελα ἐπιφυλαχτικὸς σὲ ὑποσχέσεις. Μιὰ μονάχα φορά, καθὼς ὁ Σγουρὸς δοκίμαζε ἐπιτήδεια νὰ τὸν ξεψαχνίσει, ἔδειξε περισσότερη θέρμη κι ἀγαλλίαση. Ὁ νέος, τοῦ εἶχε κάνει μὲ τρόπο λόγο γιὰ τὸν Σγουρομάλλη: «Οἱ Φράγκοι, καθὼς μοῦ τὄπες, μεσσὶρ Ματτέο, θἆναι μακρυὰ γιὰ νὰ μᾶς χτυπήσουν τὴν πρώτη κιόλας στιγμή· στὸ τορνέο τῆς Ἀνδραβίδας. Ὅμως οἱ βασιλικοὶ τοῦ Μυτζηθρά; Ποῦ ξέρεις ἂν δὲ θελήσουν τοῦτοι νὰ μᾶς ριχτοῦν γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν πρίγκηπα καὶ νὰ τοῦ δείξουν ἔτσι, χεροπιαστά, τὴν πίστη τους στὴν τρέβα;

— Δὲ γίνεται, δὲ γίνεται, εἶχε ἀποκριθεῖ ζωηρὰ ὁ Καφούρης. Οἱ βασιλικοὶ δὲ θὰ χτυπήσουν ὁμόδοξους, καὶ μάλιστα δίχως ὄφελος κανένα.

— Ναί, μὰ δὲν ξέρω ἂν ἔχεις ἀκουστὰ γιὰ κάποιονε πρωτοστράτορα Σγουρομάλλη, γασμοῦλο, ποὺ εἶναι φίλος τῶν Φράγκων κ' ἐμπιστικὸς τοῦ σενεσάλου.

Ὁ Καφούρης εἶχε χαχανίσει πονηρά.

— Τονε ξέρω, ἀφέντη Σγοῦρο, τονε ξέρω, μὴ γνοιάζεσαι! Ὅμως ἐγὼ φρόντισα καὶ γιὰ τοῦτο: Ὁ Σγουρομάλλης εἶναι μακρυὰ τώρα, μακρυά!

— Πῶς δηλαδὴ μακρυά; Πέρα κι ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά;

— Οὔ!... Στὴ Βασιλεύουσα τὸν ἔχω ξαποστείλει!

Γέλασε γιὰ ὥρα ὁ Καφούρης, τραντάζοντας τοὺς ὤμους του, δίχως νὰ δώσει καὶ περισσότερες ἐξηγήσεις. Ὅμως τοῦ Σγουροῦ τοῦ εἶταν ἀρκετὸ κι αὐτό. Ὅ,τι εἶχε μαντέψει τὴ βραδυὰ ποὺ κρυφάκουσε τὴ σκηνὴ ἀπὸ τ' ἁρμάρι τῆς Μπιάνκας, ἐπιβεβαιωνότανε τώρα. Ὁ Καφούρης ἔδωσε τὸ τρίτο δάνειο γιὰ ν' ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ Μοριὰ τὸν πρωτοστράτορα.

Τελευταία ἀνησυχία ἔμενε γιὰ τὸν Σγουρὸ ἡ ἀπάθεια τοῦ Γενοβέζου στὶς ἄλλες στιγμές, ποὺ μιλούσανε γιὰ τὸ πάρσιμο τοῦ κάστρου. Εἶταν ἀληθινή; φανέρωνε δυσπιστία, μετάνιωμα; Ἢ μήπως ὁ γέροντας ὑποκρινόταν;

Ἀπόχτησε τὴ βεβαιότητα γιὰ τὸ δεύτερο πάνω στὴ συνέχεια τῆς κουβέντας τους, κι ἀκόμα περισσότερο μιὰν ἀπὸ τὶς τελευταῖες βραδυὲς ποὺ βρισκότανε στὴν κάμαρα τῆς Μπιάνκας.

— Φεύγουμε σὲ δυὸ μέρες, τοῦ εἶχε πεῖ ἡ κοπέλλα, γιὰ τὸ τορνέο τῆς Ἀνδραβίδας.

— Φεύγετε; ποιοὶ δηλαδή;

— Ἐγὼ κι ὁ πατέρας μου.

Ἀπόρησε ὁ Σγουρός.

— Θὰ πᾶτε κ' ἐσεῖς λοιπὸν στὸ τορνέο;

— Ναί, θὰ πᾶμε. Ὁ πατέρας μου τὄχει ἀποφασίσει ἀπὸ μέρες. Θὰ συναχτεῖ ἐκεῖ ὅλο τ' ἀρχοντολόϊ τοῦ πριγκηπάτου κι ἄλλοι πολλοὶ μαζί, ἐκκλησιαστικοί, βουργησέοι πλούσιοι, ἐμπόροι. Θἄναι μιὰ εὐκαιρία σπάνια, λέει ὁ πατέρας, γιὰ νὰ συναντήσει κάποια πρόσωπα, νὰ φροντίσει τὶς δουλειές του.

Ὁ Καφούρης λοιπὸν ἤθελε νὰ φύγει. Τώρα μάντευε τὴν ὑστεροβουλία του ὁ Σγουρός. Ἤθελε νὰ φύγει γιὰ νὰ εἶναι μακρυὰ τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ γίνει ἡ ἀπόπειρα ἐνάντια στὸ κάστρο, νὰ μὴν τὸν ὑποψιαστοῦν οἱ Φράγκοι πὼς κάτι ξέρει ἢ πὼς μ' ἕναν ὁποιοδήποτε τρόπο ἔχει βάλει τὴν οὐρά του στὴν ἄσχημη τούτη δουλειά. Θὰ ἔχει λόγους νὰ φοβᾶται ὁ Καφούρης, στοχάστηκε ὁ Σγουρός, κ' ἔπειτα λογαριάζει πὼς τὸ πράμα δὲ θὰ μείνει καὶ γιὰ πολὺ κρυφό. Μιὰ μέρα βέβαια θὰ φανοῦνε στ' ἀνοιχτὰ τὰ κάτεργα τῆς Γένοβας... Τότε ὅμως, σιγουρεμένος πιά, θὰ μπορεῖ νὰ ξεσκεπάσει ἄφοβα τὴ μηχανορραφία.

— Φεύγετε λοιπὸν γιὰ τὸ τορνέο...

— Ναί, λέει ἡ Μπιάνκα. Μὴ νομίσεις ὡστόσο, tesoro mio, πὼς πάω μὲ χαρά μου ἐκεῖ. Πάω γιὰ νὰ μὴ δώσω ὑποψίες στὸν πατέρα μου λέγοντας πὼς προτιμῶ νὰ μείνω. Νἄτανε πρὶν ἀπὸ ἕνα μῆνα, δὲ σοῦ λέω!... θὰ ἔσκαζα ἂν δὲν πήγαινα· εἶχα τόσο βαρεθεῖ τὴ ζωὴ στὴν Καλαμάτα! Τώρα ὅμως, τώρα ποὺ ξανάρθες ἐσύ...

Δὲν ἀπόσωσε τὴν κουβέντα της. Ἔγειρε λιγωμένη στὴν ἀγκαλιά του καὶ τοῦ ἔδεσε τὰ δυό της μπράτσα γύρω στὸ λαιμό. Ἡ ἀγάπη της ἡ ξαναφουντωμένη εἶταν ὑπάκουη τώρα καὶ τρυφερή, ὄχι ἀγριωπὴ καθὼς τὸν πρῶτο καιρὸ στ' Ἀνάπλι. Κάτι μέσα της εἶχε ἐνηλικιωθεῖ, ὡρίμασε, ἴσως ἡ συναίσθηση πὼς εἶναι αὐτὴ ποὺ δένεται κι αὐτὸς ποὺ ἀδιαφορεῖ, ἡ μοιρολατρικὴ γνώση πὼς στὸν ἔρωτα ὁ ἀδύνατος εἶναι κεῖνος ποὺ περισσότερο ἀγαπάει.

Δυὸ μέρες ἀργότερα, οἱ λιγοστοὶ Φράγκοι τοῦ κάστρου, πραγματικά, φύγανε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα. Ἑράλδοι ἔφιπποι εἶχαν ἔρθει πρὶν στὴν Καλαμάτα νὰ κηρύξουν πὼς ὁ πρίγκηπας καλεῖ σὲ τορνέο μεγάλο τοὺς βασσάλους του, βαρώνους, φλαμπουριάρηδες κ' ἱππότες. Στηθήκανε καταμεσὶς στὶς πλατεῖες, σημάνανε τὰ μακρυά τους τὰ σαλπίγγια στοὺς τέσσερους ἀνέμους καὶ κράξανε πὼς τὸ τορνέο γίνεται γιὰ τὰ πρῶτα γενέθλια τῆς πριγκηποπούλας, τῆς Μαχώς. Ἕνας χρόνος ἔκλεινε ἀπὸ τὴ γέννησή της.

Στὸ κάστρο ἔμειναν λιγοστοὶ ἀνθρῶποι τῶν ἁρμάτων γιὰ φρουρὰ κι ὁ κιβιτάνος. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχόντους, φεύγανε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα πλῆθος βουργησέοι μὲ τὶς φαμίλιες τους, κληρικοὶ ἀνώτεροι, ἐμπόροι ντόπιοι καὶ ξενομερίτες, κουβαλῶντας τὶς πραμάτειες τους πάνω σὲ μοῦλες καὶ γαϊδούρια. Ἄδειασε ὁ τόπος ἀπὸ τὴ λάμψη καὶ τὸ λοῦσο τῆς ἀρχοντικῆς ζωῆς, κάτι σὰ σύγνεφο λὲς πέρασε πάνω στὸν ἥλιο καὶ τὸν ἔσβησε. Ὁλόξαφνα, ἡ Καλαμάτα εἶχε γυμνωθεῖ. Ἡ φτωχολογιὰ μονάχα ἀπόμενε κυρίαρχη στοὺς δρόμους.

Τὴν ἴδια νύχτα, ἡ Μπιάνκα ἀποχαιρέτησε τὸν Σγουρό. Εἶχε ἔρθει ἐκεῖνος νὰ βεβαιωθεῖ πὼς ὁ Καφούρης φεύγει, ὅμως ἡ κοπέλλα φαντάστηκε πὼς γιὰ χατίρι της ἔρχεται. Ξετρελλαμένη ἀπὸ χαρά, ἀπρόσμενη εὐτυχία, θέλησε νὰ τὸν κρατήσει ὣς τὸ πρωί, νὰ ζήσει μαζί του

ὁλονύχτιο χάδι. Ὡστόσο ἐκεῖνος εἶχε τὸ νοῦ του κιόλας ἀλλοῦ, εἶτανε βιαστικός, ἀνυπόμονος, σὰν πουλάρι ποὺ ὀσμίστηκε τὸν ἀνοιχτὸ ἀέρα. Τὴν ἀποχαιρέτησε δίχως καθόλου νὰ καθήσει καὶ λύθηκε ἐπιτήδεια ἀπὸ τ' ἀγκαλιάσματά της.

— Λοιπόν, θὰ τὸ ἐπιχειρήσεις; τὸν ρώτησε χαμηλόφωνα, μὲ τὴ βαρειά της τὴ φωνὴ καθὼς τὸν ἔβλεπε ἕτοιμο νὰ κατέβει τὴ σκοτεινὴ σκάλα.

— Σὲ τρεῖς ἡμέρες, τέτοιαν ὥρα, τῆς δήλωσε λακωνικά.

Στάθηκε νὰ τὸν κοιτάζει ἀμίλητη, μὲ βαθὺ καὶ μακρόσυρτο βλέμμα.

— Δεύτερη φορὰ ποὺ σ' ἀποχαιρετῶ, τοῦ λέει τέλος σκεφτική. Ἡ πρώτη εἶτανε στ' Ἀνάπλι, στὸ περιβόλι μου, ὕστερα ἀπὸ τὸ ρεσάλτο. Δεύτερη ἀπόψε...

Κάτι ἤθελε ἀκόμα νὰ πεῖ μὰ κόπηκε. Ἡ ματιά της εἶχε θολώσει. Καθὼς ὅμως ἐκεῖνος ἔκανε νὰ κατέβει, τὸν σταμάτησε.

—Ἂν δὲν ξαναδωθοῦμε, εἶπε βραχνά, θέλω νὰ ξέρω, Νικηφόρε, πὼς κ' ἐσὺ μ' ἀγάπησες...

Κόμπιασε πάλι καὶ τέλος, μὲ κόπο, πρόσθεσε:

— ...μιὰ στάλα.

— Μὰ ναί, τὴ βεβαίωσε ἀφαιρεμένος. Γιατί ἀμφιβάλλεις;

Εἶτανε βιαστικός. Τὸν ἄφησε. Ξάφνου μιὰ σκέψη τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ: Τὸν ἀποχαιρετάει ἡ Μπιάνκα ἔτσι γιατὶ λογαριάζει πὼς στὴν περιπέτεια ποὺ ξανοίγεται μπορεῖ νὰ βρεῖ καὶ τὸ θάνατο. Νά κάτι ποὺ ἐκεῖνος καθόλου δὲν τὸ εἶχε σκεφτεῖ.

Στάθηκε ἀπὸ λόγου του τώρα καὶ τὴν κοίταξε σκεφτικός. Δὲ θἄθελε, ὄχι, νὰ τὴν ἀποχαιρετήσει ἴσως γιὰ πάντα ἔτσι, μ' ἕνα ψέμα στὰ χείλη.

— Γιατί μοῦ τὸ λὲς αὐτό; κάνει γυρεύοντας νὰ βρεῖ τρόπο ν' ἀρχίσει τὴν ἐξήγηση, γεμᾶτος ἀμηχανία κρυφή.

Τὰ μάτια της, ἀναπάντεχα, τὰ βάρυνε θλίψη ἀπέραντη, μελαγχολία πικρή. Πρώτη φορὰ τῆς ἔβλεπε αὐτὸ τὸ βλέμμα.

Καὶ ξάφνου τὴ λυπήθηκε. Τοῦ εἶχε χαρίσει ὅ,τι δυνόταν, ὁλάκερη τὴν ἀγάπη της, τὸν πατέρα της πρόδωσε, κρέμασε τὴ ζωή της τάμα στὸ λαιμό του. Μεμιᾶς, κάποια εἰκόνα ζωγραφίζεται στὸ νοῦ του ὁλοκάθαρα: ἐκεῖ-κάτω, στὸ τορνέο τῆς Ἀνδραβίδας, δυὸ γυναῖκες ἄγνωστες ἀναμεταξύ τους, θὰ σμίξουν καὶ θὰ καθήσουν στὴν ἴδια σύναξη, ἴσως κοντὰ ἡ μιὰ στὴν ἄλλη. Δυὸ γυναῖκες ποὺ εἶναι σύμβολα στὴ ζωή του. Ἡ μιὰ τοῦ ἔδωσε ὅ,τι μπόρεσε κ' εἶναι ἡ γελασμένη. Ἡ ἄλλη δὲν τοῦ ἔδωσε τίποτα, τῆς τὰ ἔδωσε ὅλα, κι ὁ γελασμένος εἶν' αὐτός.

Ὄχι, ὄχι, ἡ Μπιάνκα, ποὺ δὲν κέρδισε τὴ γλυκειὰ ἀλήθεια, ἀξίζει τουλάχιστο ἕνα γλυκὸ ψέμα. Λοιπὸν δὲ θὰ τῆς πεῖ...

—Ἔχε γειά, Μπιάνκα!

Τοῦ ἔγνεψε μελαγχολικὰ μὲ τὸ γυμνὸ ἴσαμε τὸν ὦμο χέρι της κι ἀπόμεινε στὸ κεφαλόσκαλο νὰ τὸν θωρεῖ ὡς ποὺ τὸν ἔχασε ἀπὸ τὰ μάτια της.

Καὶ νά! ἡ ὥρα εἶχε φτάσει. Οἱ Μαϊνιῶτες δὲ φάνηκαν ἀκόμα, ὅμως πρέπει νὰ βρίσκονται στὸ δρόμο. Ἴσαμε ποὺ νὰ πάει τὸ μαντᾶτο

στὸν πρίγκηπα, νὰ σηκώσει κεῖνος τ' ἀλλάγια του καὶ νὰ κατέβει στὴν Καλαμάτα, τ' ἀδέρφια ἀπὸ τὸ βουνὸ ἔχουν ὅλο τὸν καιρὸ νάρθοῦνε. Δὲν πρέπει νὰ χάνεται στιγμή, τὸ τορνέο δὲ θὰ κρατήσει βέβαια αἰώνια.

Τὶς δυὸ τελευταῖες ἡμέρες, οἱ ροδολατόροι βρέθηκαν ξάφνου δίχως νἄχουνε τίποτα νὰ κάνουν. Εἴχανε φανταστεῖ πὼς θὰ τοὺς εἶναι ἀναγκαῖες κι αὐτὲς γιὰ νὰ ἀποσώσουν τὶς προετοιμασίες καὶ τώρα βλέπανε πὼς θὰ μπορούσανε νὰ ἔχουν ὁρίσει γιὰ πιὸ νωρὶς τὸν ξεσηκωμό. Κάτι σὰν ἀθυμία νευρικὴ τοὺς κυρίεψε ξαφνικά, πόθος ἀνυπόμονος γιὰ ἐνέργεια, ποὺ φιμωνότανε, πλάνταζε ἀρρωσταίνοντας τὴν ψυχή. Ὁ τσαγγάρης στὶς δυὸ τοῦτες μέρες εἶχε γίνει ἀγνώριστος, χώνεψε ὁλότελα τὸ μάγουλό του καὶ τὰ μάτια του γυάλιζαν ὁλοένα ἀπὸ τὸν πυρετό. Σὰ μανιακὸς βημάτιζε μέσα στὸ μαγαζί, βημάτιζε τὰ βράδυα στὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου, μονολογοῦσε καὶ τουρτούριζε, λὲς καὶ τὸν περιχύνανε μὲ κρύα νερά. Ὁ Ζερδοχέρης, πού, αὐτός, κρατοῦσε πάντοτε τὴν ἀκλόνητη ψυχραιμία του καὶ μονάχα σιγοδλαστημοῦσε κάθε τόσο, δυσαρεστήθηκε μὲ τὰ καμώματα τοῦτα τοῦ Σεραφείμ.

— Αὐτόν, καλύτερα θἆναι λέω νὰ τὸν ἀφήσουμε στὴ μπάντα, ἐμπιστεύτηκε τοῦ Σγουροῦ. Δὲ μοῦ φαίνεται ψυχωμένος. Δές τονε πῶς τρέμει . . .

Ὁ Σγουρὸς εἶχε ἀρνηθεῖ.

— Δὲν τοὺς γνωρίζεις, Παντελῆ, τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ τσαγγάρης εἶναι ἀπὸ κείνους ποὺ λυώνουν σὰν τὸ κερί. Ἡ φλόγα του εἶναι ποὺ τρέμει.

Μονάχα στὸ ράφτη τὸν Ἀρτέμη δὲν εἶπανε τίποτα. Αὐτός, εἶταν ἀσκὶ ἄδειο, καλὸ μονάχα νὰ τὸ μπουκώνεις μὲ κρασί. Ἀπὸ τοὺς καλφάδες του εἴχανε ξεδιαλεχτεῖ δυό, παλληκάρια εἰκοσάχρονα, ποὺ ὁρμηνεύτηκαν κι αὐτὰ νὰ κρατήσουν μυστικὸ τὸ πράμα ἀπὸ τὸ μάστορή τους. Τὴ νύχτα τοῦ ξεσηκωμοῦ λοιπὸν τὸν ἄφησαν μισοκοιμισμένο τὸν Ἀρτέμη στὸ καπηλειό, πάνω σὲ μιὰ τάβλα, κ' εἰδοποίησαν μονάχα τὴ γυναῖκα του νὰ πάει νὰ τονε πάρει.

Δὲ μαζεύτηκαν τὸ βράδυ ἐκεῖνο στοῦ Τιμόθεου. Σφαλήσανε τὴν πόρτα μὲ τὸ ἡλιοβασίλεμα, βάλανε τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ νὰ κοιμηθοῦνε. Στὴν πολιτεία, ποὺ εἶχε λουφάξει, τὰ λαδολύχναρα σβήστηκαν νωρίς. Εἶταν ἀσέληνη καὶ κρύα νύχτα τοῦ Νοέμβρη, δαρμένη ἀπὸ κοφτερὸ βοριά. Ὁ βιγλάτορας τοῦ κάστρου ἀπόψε δὲν τραγουδοῦσε.

Λίγην ὥρα προτοῦ ὁ νυχτοφύλακας ἀρχίσει τὴν ταχτική του γύρα, ξεμοναχιασμένοι ἢ σὲ μικρὲς ὁμάδες, ξεκίνησαν ἀπὸ τὰ σπίτια τους ἀμίλητοι, γιὰ τὸν τόπο τῆς ἀντάμωσης. Εἶταν ἐκεῖ, στὰ βορεινὰ τοῦ κάστρου, πίσω ἀπὸ μαντρότοιχο ποὺ χωρίζει κάποια χαλάσματα ἀπὸ τὸν ὄχτο τοῦ ποταμιοῦ, ἕνας ρεπιασμένος μύλος. Στὸ πηχτὸ σκοτάδι δὲν ξεχώριζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο· μονάχα μὲ τὴ φωνή, πνιχτὴ κ' ἐκείνη, δίνανε γνώρα. Μιὰ κουκουβάγια, φωλιασμένη κάπου στὸ ρημάδι, οὔρλιαζε μονότονα, στριγγά.

Ὁ Σγουρὸς ἦρθε μὲ τὸν Ζερδοχέρη, τὸν Τιμόθεο καὶ τὸν Δανιήλ. Εἴχανε πεῖ στὸν παπὰ νὰ προσμένει πρῶτα τ' ἀποτέλεσμα κι αὔριο νὰ ἔρθει στὸ κάστρο νὰ τοὺς ἀνταμώσει· ὅμως ἐκεῖνος ἔβαλε τὶς φωνὲς πὼς αὐτὸ δὲ γινότανε, καθόλου δὲν τοῦ βολοῦσε. Ἦρθε λοιπὸν ἀπόψε, νὰ

εἶναι ἐκεῖ, μαζί τους, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Δὲν κρατοῦσε στὰ χέρια του ὅπλο κανένα. Οἱ ἄλλοι, μοιράστηκαν τὶς λόγχες ποὺ εἶχε στείλει νωρίτερα ὁ σιδεράς, περάσανε λοξὰ στὸ κορμὶ τὰ δοξάρια. Σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ εἴχανε πάρει, κρατοῦσαν ἀκόμα μαζί τους κι ἀπὸ ἕνα μαχαῖρι ἢ τσεκοῦρι, χωμένο στὴ ζώνη. Οἱ χωριάτες δὲν πήρανε λόγχη, οὔτε δοξάρι φόρεσαν. Εἴχανε φέρει μαζί τους, τροχισμένα καλά, τὰ δρεπάνια τους.

Πάνω ποὺ συνάχτηκαν οἱ Καλαματιανοί, φτάσανε κ' οἱ Γιαννιτσῶτες. Ὁ Φεντὸρ τοὺς ὁδηγοῦσε. Ἕνα παιδὶ ξυπόλητο βάδιζε κοντά τους κρατώντας φανάρι, γιατὶ ἔρχονταν ἀπὸ μακρυὰ κι ὁ δρόμος εἴτανε δύσκολος, ὀργωμένος ἀπὸ τὶς τελευταῖες βροχές. Φωτισμένοι ἀχνά, σὲ στενὸ κύκλο, οἱ ροδολατόροι κοιτάχτηκαν τώρα μὲ περιέργεια, νὰ γνωριστοῦνε.

— Εἴμαστε ὅλοι; ρώτησε ὁ Φεντόρ.

Μετρήθηκαν. Πενῆντα ἄντρες, ἀπ' αὐτοὺς οἱ δυὸ γέροι, ὁ Πέτρος ποὺ εἶχε μόλις σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ στρῶμα, κι ὁ Δανιήλ.

— Τὸ παιδί; ρώτησε ὁ Σγουρός.

— Καὶ τὸ παιδὶ πενηνταένας.

Τὸ παιδὶ θὰ ἐρχόταν μαζί, εἴταν ὁ γιὸς τοῦ Σέργιου, τοῦ κρεμασμένου. Στὴν ἀγκαλιά του κρατοῦσε μπόγο τὴ σκοινένια σκάλα.

— Σβῆστε τὸ φανάρι.

Τὸ σβήσανε, κ' ἔτσι τοὺς ρούφηξε πάλι τὸ σκοτάδι, ποὺ ἔμοιασε τώρα περισσότερο πυκνό. Γιὰ μιὰ στιγμὴ στάθηκαν δίχως νὰ μιλᾶνε.

— Καὶ τώρα μπρός, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, λέει ὁ Σγουρός.

Ἔκαναν τὸ σταυρό τους. Ὁ ἄνεμος ποὺ βούιζε στὰ χαλάσματα σάρωνε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο, πάφλαζε σὰ θάλασσα μέσα στὶς ἐλιές. Ψηλά, ὁ οὐρανὸς εἶχε χαθεῖ, οὔτ' ἕνα ἀστέρι δὲ σημάδευε τ' ὀρόσημό του. Ξεκίνησαν. Ὁ βηματισμός τους εἴταν ἀθόρυβος, πόδια γυμνά, καθὼς μιᾶς λιτανείας ἀπὸ σκιὲς ποὺ γλιστρᾶνε φερμένες μέσα στὴ νύχτα ἀπὸ τὸ χειμωνιάτη ἀγέρα. Θαμπὰ φέγγανε μονάχα, κυματίζοντας, οἱ ἄσπρες γενειάδες τοῦ Δανιὴλ καὶ τοῦ Σλαύου. Βάδιζαν πρῶτοι οἱ δυὸ γέροι, ἀνοίγοντας τὴν πορεία στὴ φάλαγγα, πρόγονοι ἱεροί, προφῆτες μυστικῆς καὶ προαιώνιας θρησκείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ΄

ΤΟΡΝΕΟ ΣΤΗΝ ΑΧΑΪΑ

ΕΠΟΧΗ εἶταν ὁλότελα ἀκατάλληλη γιὰ πανηγύρια καὶ γιορτὲς στὸ ὕπαιθρο. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ φθινόπωρο, οἱ ἀδιάκοπες βροχὲς εἶχανε μουσκέψει, ἀνεβατίσει τὸν ἀφρᾶτο κάμπο τῆς Ἀνδραβίδας. Στὸ κάθε βῆμα τὸ πόδι βούλιαζε ἢ γλιστροῦσε, λάκκοι μεγάλοι, μπουχτισμένοι ἀπὸ νερό, ἀνίκανοι πιὰ νὰ τὸ καταπιοῦν, τὸ ξερνοῦσαν. Ὡστόσο ὁ πρίγκηπας εἶχε θελήσει τὸ κονταροχτύπημα νὰ γίνει τὸ μῆνα τοῦτο, Νοέμβρη, τὴ μέρα ἀκριβῶς ποὺ εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου ἡ κόρη του.

Καθένας τὸ πίστευε δύσκολο νὰ ἔρθουν ἔτσι βολικὰ τὰ πράγματα, ὥστε τὴν ὁρισμένη μέρα ὄχι μονάχα νὰ μὴ βρέξει μὰ καὶ νὰ ἔχουνε πάψει τρεῖς μέρες πρὶν τουλάχιστο οἱ βροχὲς ὥστε νὰ στεγνώξει ὁλότελα ὁ τόπος καὶ νὰ μποροῦνε τ' ἄλογα νὰ τρέξουν ἀνεμπόδιστα. Εἶν' ἀλήθεια πὼς ὁ πρίγκηπας πρόβλεψε τὴν τελευταία τούτη περίπτωση κ' ἔβαλε νὰ κουβαλήσουν ἀπὸ τὸ γιαλὸ ὁλάκερα κάρρα ἄμμο γιὰ νὰ τὸν στρώσουν τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς στὸ φόρο. Ἔβαλε ἀκόμα νὰ ἑτοιμάσουν ὅσο πιὸ πολλὰ γινότανε καταλύματα σὲ πανδοχεῖα, σπίτια πλούσιων βουργησέων, στὸ μοναστῆρι τοῦ Ἅη-Νικόλα, γιὰ τοὺς ἀρχόντους καὶ τοὺς ἄλλους θεατὲς ποὺ θὰ ἔρχονταν στὸ τορνέο ἀπὸ τὶς τέσσερες ἄκρες τοῦ Μοριᾶ. Ἤθελε ἡ πρώτη τούτη γιορτὴ τῆς θυγατέρας του νὰ μείνει ἀξέχαστη στὰ χρονικὰ τοῦ πριγκηπάτου. Ὁ ἴδιος, εἶχε ἀρχίσει νὰ παίρνει τὸ καλλίτερο, ἡ ἀρρώστεια του ποὺ τὸν βασάνισε ὁλάκερο σχεδὸν τὸ χειμῶνα ὑποχώρησε τὸ καλοκαῖρι· ξάφνου τὸ φθινόπωρο φούντωσε γιὰ μιὰ στιγμὴ μὰ πάλι κόπασε καὶ τώρα ὁ βήχας ἀραίωνε ὁλοένα, τὰ μάγουλά του παίρνανε χρῶμα, ζωντάνευαν.

Εἶχε καιρὸ νὰ ἰδεῖ ἡ Ἀνδραβίδα τέτοια μεγάλη σύναξη. Ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ πριγκηπάτου, ἀπὸ τὶς βουνοκορφὲς καὶ τοὺς πιὸ μακρυνοὺς γιαλούς, κουβαλιόντανε κάθε μέρα καραβάνια οἱ ξένοι: Ἱππότες ποὺ ὀρέγονταν νὰ λάβουν μέρος στὸ κονταροχτύπημα καὶ νὰ ξεχωρίσουν, κεφαλάδες δυσκολοθώρητοι μὰ ποὺ γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν πρίγκηπα δείχνανε τώρα προθυμία, ἀρχοντολόϊ ντόπιο, περα-

στικοί ξενομερίτες, έρχονταν άλλοι μονάχοι, άλλοι μὲ τὶς ἀκολουθίες τους ἢ μὲ τὶς φαμίλιες τους, νὰ πιάσουν κάμαρες καὶ νὰ καρτεροῦν τὴν ἐπίσημη μέρα. Πλάϊ σ' αὐτούς, τὸ κατώτερο στοιχεῖο, βουργησέοι φιλοπερίεργοι κ' ἔμποροι κερδοσκόποι, μεταπράτες Βενετσάνοι, Γενοβέζοι, Φλωρεντίνοι ἢ Πιζάνοι, Ἑβραῖοι, κι ἄλλοι, ἄγνωστοι σ' ὅλους, πρόσωπα ἀνώνυμα ἀπὸ τὴν παρδαλὴ μάζα τῶν ἐθνῶν ποὺ μπλέκονταν καθὼς σὲ σταυροδρόμι μέσα στὶς πολιτεῖες καὶ πάνω στὶς δημοσιὲς τοῦ Μοριᾶ. Λίγο-λίγο, τὸ πλῆθος εἶχε περσέψει, οἱ τελευταῖοι ποὺ φτάνανε δὲ βρίσκαν εὔκολα τόπο νὰ κονέψουν. Εἶτανε κ' οἱ μενεστρέλοι, κ' οἱ ζογκλατόροι, πλέμπα καταφρονεμένη κι ἀπαραίτητη, ποὺ εἴχανε συναχτεῖ σὰν τὶς μύγες, ἀπ' ὅλες τὶς γωνιὲς τοῦ πριγκηπάτου γιὰ νὰ ψωμιστοῦνε στὴν πριγκηπικὴ γιορτή. Γιὰ νὰ μὴ χάνουν στὸ μεταξὺ τὸν καιρό τους ἄκαρπα, βγαίνανε στὶς πλατεῖες ντυμένοι παρδαλά, πιάνανε νὰ τραγουδᾶνε μὲ τὸ λαγοῦτο ἢ μὲ τὸν ταμπουρά, νὰ κάνουνε πάσες, θαυματοποιΐες, γυμνάζανε μαϊμοῦδες, παίζανε στὸν ἀέρα μπάλλες καὶ μαχαίρια, σταματώντας ἔτσι τοὺς διαβάτες, τὰ ἀγυιόπαιδα, φράζοντας τοὺς δρόμους, αἴτιοι νὰ χειροτερεύει ἡ κοσμοπλημμύρα κ' ἡ ἀπελπιστικὴ σύγχυση. Πραματευτῆδες, γυρολόγοι, εἴχανε φτιάξει πρόχειρες παράγκες ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία ἢ γύρω στὸ φόρο τοῦ τορνέου, ἁπλώνοντας κάθε πρωΐ τὴν πραμάτεια τους, διαλαλώντας την μὲ φωνὲς παράταιρες, σουβλερὲς ἢ βραχνιασμένες. Ἀκόμα καὶ σιδεράδες πλανόδιοι, ξεκινημένοι ἀπὸ ἄλλες πολιτεῖες, στήνανε ἐδῶ ὅπως-ὅπως ἕνα ἀμόνι, ἕνα καμίνι, καὶ προσμένανε τοὺς ἀφεντάδες ποὺ θὰ ἤθελαν ἴσως νὰ ἐπισκευάσουν μιὰν ἀρματωσιά, νὰ πλέξουν κάποιας ἄλλης τοὺς τσακισμένους κρίκους.

Ζύγωσε ἡ μέρα κι ὅλονῶν τὰ μάτια στραφήκανε μ' ἀγωνία κατὰ τὸν οὐρανό. Θὰ ἔβρεχε; Ἀπὸ μιὰ βδομάδα τώρα, τὰ νερὰ εἴχανε πάψει, ὅμως ὁ καιρὸς ἔμενε πάντα γυρισμένος στὸ νοτιά, ἡ γῆ δὲν ἔλεγε νὰ στεγνώξει. Ψυχόρμητα, σὰν ἀπὸ κοινὴ κι ἀνομολόγητη συμφωνία, ἡ τύχη τῆς μέρας τοῦ τορνέου εἶχε συνδεθεῖ γιὰ ὅλους μὲ τὸ ριζικὸ τῆς πριγκηποπούλας. Θὰ εἶναι τυχερὴ νὰ μὴ βρέξει; Ἀκόμα κι ὁ πρίγκηπας, ποὺ σπάνια φανέρωνε τὰ βαθύτερα διανοήματά του, ἐρχότανε νὰ σταθεῖ συχνὰ στὸ παραθύρι καὶ κοίταζε ἀμίλητος τὸν οὐρανό. Οἱ ἱππότες του τὸν ζύγωναν μὲ σεβασμό, ἀθόρυβα, καὶ στέκονταν πίσωθέ του βουβοί, νὰ κοιτάζουν κ' ἐκεῖνοι.

Ξάφνου, τὴν παραμονὴ τῆς ὁρισμένης ἡμέρας, ἔβγαλε ἥλιο. Ἄστραψε ὁ τόπος, ἔλαμψαν οἱ βάλτοι, μαζὶ καὶ τὰ μάτια τοῦ πρίγκηπα. Ὅλοι ἀνάσαναν μ' ἀνακούφιση. Κάτι σὰν πλάκα βαρειὰ ἀνασηκωνόταν ἀπ' ὅλωνῶν τὰ στήθια.

— Σήμερα θἄπρεπε νὰ γίνει τὸ τορνέο, εἶπανε ξεθαρρεμένοι ἀπὸ τὴν ἀγαλλίαση οἱ αὐλικοί. Κρίμα!

— Ὄχι! Στὶς τριάντα, ἔκανε ἐπίμονα ὁ πρίγκηπας. Στὶς τριάντα.

Εἶταν ἀκριβῶς ἡ μέρα ποὺ γεννήθηκε ἡ κόρη του. Σὰν καὶ νὰ εἶχε βάλει μέσα του ἕνα στοίχημα, νὰ ρωτοῦσε μὲ τὸν ἔμμεσο τοῦτο τρόπο τὴ μοίρα της, ἀλλὰ καὶ τὴ δική του. Ὅσο κι ἂν ἔδειχνε μπροστὰ στὸν περίγυρό του ἀφροντισιὰ ὁ πρίγκηπας — ἴσως ἀπὸ ὑποχρέωση στὸν παλιὸ ἑαυτό του — ἡ ἀρρώστεια τοῦ εἶχε βαρύνει μὲ ἴσκιους

ἔγνοιας τὸ μέτωπο. Εἶταν ἀκόμα νέος, τριάντα χρονῶν, δὲν ἤθελε νὰ πεθάνει.

—Ἴσαμ' αὔριο θἄχει στεγνώξει ὁ φόρος, λογάριασαν οἱ ἄρχοντες. Μεθαύριο πιὰ θὰ εἶναι ὅ,τι χρειάζεται.

Κι ἄλλοι συμπλήρωσαν:

—Ἂν μάλιστα φυσήξει καὶ κάνας βοριάς...

—Ὄχι, ὄχι, δὲ θέλω παραμαντέματα, τοὺς ἀντίσκοψε ἐρεθισμένος κάπως. Τὰ δαιμόνια εἶναι φθονερά, νὰ τὸ ξέρετε, κι ἀγαπᾶνε νὰ σκανταλίζουν τοὺς ἀνθρώπους.

Γέλασε μὲ τὸ κοντό του γέλιο, ποὺ τώρα πιὰ ἔμοιαζε πολὺ μὲ τὸ βῆχα του, καὶ πέρασε στὰ δωμάτια τῆς πριγκηπέσσας. Τὸ βάδισμά του ἔμενε σβέλτο καὶ νεανικό, σὰν ἄλλοτε.

Ἡ πριγκηπέσσα εἶτανε καθισμένη στὴν κάμαρά της, ἔχοντας δίπλα τὸν καπελάνο της. Ἀπὸ μερικοὺς μῆνες κ' ἐδῶ εἶχε στραφεῖ πρὸς τὴ θρησκεία, περνοῦσε μέρες ὁλάκερες μὲ συντροφιὰ ἀποκλειστικὴ ἱερωμένους, ξομολογιότανε συχνά, ἔκανε δωρεὲς σὲ ἐκκλησιαστικὰ τάγματα καὶ μοναστήρια. Ἔβαλε νὰ τῆς φέρουν ἀπὸ τὴν Καλαμάτα καὶ κάποιο παλιὸ εἰκόνισμα τῆς μητέρας της, ζωγραφισμένο σὲ χρόνια ἀμνημόνευτα ἀπὸ γραικὸ τεχνίτη, ὁλότελα τώρα μαυρισμένο, ὅμως, καθὼς λέγανε, θαυματουργό, καὶ τὸ προσκυνοῦσε κατὰ προτίμηση, δίχως νὰ γνοιάζεται ἂν εἶναι σύμβολο τῆς ὀρθόδοξης λατρείας. Τὸ θυμότανε σὰν ὄνειρο, ἀπὸ παιδούλα ἀκόμα, νὰ βρίσκεται πάντα στὴν κάμαρα μέσα τῆς Ἄννας Ἀγγελίνας, φερμένο μαζί της ἀπὸ τὴν Ἤπειρο, κειμήλιο οἰκογενειακὸ τῶν Κομνηνῶν.

—Ὁ καιρὸς ξανοίγει, κυρία! ἀνάγγειλε ὁ πρίγκηπας μπαίνοντας χαρωπός.

Ἡ Ἰζαμπὼ τὸν κοίταζε νὰ ἔρχεται, δίχως νὰ μιλάει. Τὰ μάτια της εἶταν ἀφαιρεμένα καὶ θολά.

Ἔρριξε μιὰ ματιὰ δυσαρεστημένη στὸν καπελάνο ὁ Φλωρέντιος καὶ πῆγε κατὰ τὸ παραθύρι. Δὲν τοὺς εἶχε ποτέ του ἀπὸ συμπάθεια τοὺς κληρικούς.

— Δὲν ἀνοίγετε τὸ παραθύρι σας; Εἶναι χαρὰ Θεοῦ ἔξω. Κοιτᾶχτε!

Διαπλάτωσε μονάχος του τὸ παραθυρόφυλλο κ' ἔδειξε μὲ χειρονομία πλατειὰ τὸν κάμπο. Τὰ μάτια τῆς πριγκηπέσσας τὸν κοίταζαν ἤρεμα καὶ μελαγχολικά.

— Τί θὰ λέγατε, κυρία, ἂν ἀνεβαίναμε στὰ φαριὰ τώρα δὰ καὶ πηγαίναμε μιὰ βόλτα στὸ φόρο, νὰ ἰδοῦμε ἂν τέλειωσαν οἱ ἐργασίες, ἂν ὁ τόπος στέγνωξε;

—Ἡ χάρη σας ἂς μὲ συχωρέσει· εἶμαι λιγάκι κουρασμένη καὶ θὰ προτιμοῦσα νὰ μείνω ἐδῶ, ἀποκρίθηκε ἡ πριγκηπέσσα.

Δάγκωσε τ' ἀχεῖλι του, νευριασμένος. Ποτὲ δὲν τὸν εἶχε ἀκολουθήσει στοὺς ἐνθουσιασμούς του ἡ γυναίκα αὐτή.

—Ὅπως ἀγαπᾶτε, ἔκανε πασχίζοντας νὰ δείξει φυσικὴ κι ἀδιάφορη τὴ φωνή του. Καὶ γυρίζοντας στὸν καπελάνο, ποὺ στεκόταν ὄρθιος μὲ σεβασμό:

— Μοῦ κλέβετε τὴ γυναῖκα μου, τοῦ εἶπε. Ὅμως δὲ σᾶς κρατῶ

κακία γιατὶ ξέρω πὼς δὲ θὰ μπορέσετε νὰ τὴν κερδίσετε ὁλάκερη οὔτε κ' ἐσεῖς.

Γέλασε μονάχος του μὲ τὸ διφορούμενο τοῦτο, πῆρε τὸ χέρι τῆς πριγκηπέσσας, τὸ ἀκουμπισμένο πάνω στὸ γόνατό της ἄψυχα, τὸ φίλησε κ' ἔφυγε.

Εἴχανε φτιάξει τὸ φόρο τοῦ τορνέου ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία, σὲ χῶρο ἀνοιχτὸ κι ἄδεντρο, ἀπὸ τὴ φύση ἰσοπεδωμένο. Μονὴ σειρὰ ὄρθια παλούκια, μυτερά, κλείνανε ἀπὸ τὶς τέσσερες πλευρὲς τὸ στίβο σὲ σχῆμα παραλληλόγραμμο καὶ μακρουλό, ἀρκετὰ φαρδὺ ὡστόσο γιὰ νὰ μποροῦν ἄνετα νὰ σταθοῦν κατὰ μέτωπο τριάντα καβαλαρέοι. Καταμεσὶς στὶς μακρύτερες πλευρές, δυὸ στεγασμένα περίπτερα εἶταν στημένα, μὲ σκαλοπάτια φαρδειά, ἀμφιθεατρικά, γιὰ νὰ καθήσουν οἱ ἀρχόντοι κ' οἱ κυράδες. Στὸ ἕνα, ποὺ εἶχε τὴ ράχη κατὰ τὴν ἀνατολή, ἕνα πλάτωμα ψηλότερο ἀνάμεσα στὰ πρῶτα σκαλοπάτια φανέρωνε τὴ θέση ποὺ θὰ μπαίνανε τὰ θρονιὰ γιὰ τὸ πριγκηπικὸ ζευγάρι. Κοντάρια θεόρατα, σὰν ἄλμπουρα καραβιῶν, ἀπὸ καλοπελεκημένα κυπαρίσσια, ζώνανε τὸ φόρο ὁλόγυρα, ἀκόμα γυμνά, προορισμένα ὅμως ν' ἀνεμίσουν κατάκορφα τὶς κρεμαστὲς παντιέρες μὲ τὰ χρωματιστὰ ἐμβλήματα ἐκείνων ποὺ θὰ παίρνανε μέρος στὸν ἀγῶνα. Ἀγκαλιάζοντας τὸ στίβο ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές, ἕνα πατάρι σανιδένιο εἶχε στηθεῖ, μὲ σκαλοπάτια ἀμφιθεατρικὰ κ' ἐκεῖνο, ὅμως ὄχι σὰν τὰ περίπτερα ψηλό. Σ' αὐτό, ποὺ ἔμενε ξέσκεπο, θὰ κάθονταν οἱ ἄλλοι θεατές, οἱ ἀπροσκάλεστοι, ὅσοι δὲν εἶταν ἀπὸ εὐγενικὸ σόι.

Γυρίζοντας μὲ τὴν ἀκολουθία του ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη στὸ φόρο ὁ πρίγκηπας, ποὺ εἶτανε σ' ὅλο τὸ δρόμο πολὺ εὐδιάθετος, ἔχασε ξαφνικὰ τὸ κέφι του. Στὸν ὁρίζοντα, πέρα κατὰ τὸ νοτιά, ἕνα, δυό, τρία συννεφάκια εἶχαν ξεπεταχτεῖ, στὴν ἀρχὴ ἐλάχιστα, μὰ ποὺ ὥρα τὴν ὥρα ζύγωναν καὶ μεγάλωναν. Δὲν τὰ εἶδε μονάχα αὐτός. Κ' οἱ ἄλλοι τὰ πρόσεξαν, ὅμως κανένας δὲ βρῆκε τὸ κουράγιο νὰ σημειώσει μ' ἕνα λόγο του τὴν παρουσία τους. Παύοντας ἕνας - ἕνας νὰ μιλᾶνε συναμεταξύ τους, γύρισαν ἀλλοῦ τὰ μάτια, καμώθηκαν πὼς δὲν τὰ βλέπουν, καὶ φτάσανε πίσω στὴν πολιτεία βουβοί.

Τὴν ὥρα ποὺ πέζευαν, ὁ ἥλιος σκεπάστηκε γιὰ πρώτη φορά. Σύγκαιρα, μιὰ πνοὴ χλιαρὴ ἔδραμε στὰ στενορρύμια, τρύπωσε ὕπουλα κάτω ἀπὸ τοὺς μανδύες καὶ τοὺς κόλπωσε. Ὁ ἥλιος ξαναφάνηκε, γιὰ νὰ κρυφτεῖ ἀμέσως πάλι. Θὲς ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ εἶχε ἀλλάξει, θὲς ἀπὸ ἐσωτερικὴ αἰτία, οἱ πιὸ κοντινοὶ στὸν πρίγκηπα παρατήρησαν πὼς τὸ πρόσωπό του φαινόταν ἀπρόσμενα χλωμό.

Ἔβρεξε ὁρμητικὰ τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ. Ἔβρεξε ὅλη τὴ νύχτα. Οἱ καταρράχτες τ' οὐρανοῦ εἶχαν ἀνοίξει καὶ τινάζανε πάνω στὴ γῆ διπλόφουχτα τὸ νερό, πνίγανε σὲ πέλαγο χοχλακιστὸ τὸ μεγάλο κάμπο, βουλιάζανε τὴν πολιτεία σὲ μελανὸ βυθό. Ἀπὸ τὸ μεσονύχτι καὶ πέρα, βροντὲς ἀπανωτὲς ἀναστατώσανε τὰ οὐράνια κ' ὕστερα ἀστροπελέκια πιάσανε νὰ γκρεμίζονται ἀσταμάτητα, μὲ σκοτεινὴ κι ἀπίθανη μανία. Μονάχα τὰ χαράματα σίγασε κάπως ὁ δαιμονικὸς σάλαγος. Ξημέρωσε μιὰ μέρα πελιδνή, κουρελιασμένη. Ἡ πολιτεία κειτόταν ἄψυχη κάτω

ἀπὸ τὸ πένθιμο μαγνάδι τῆς βροχῆς ποὺ κατέβαινε ὁλοένα, ἀνάερη τώρα καὶ βουβή.

Λίγην ὥρα μετὰ τὸ ξύπνημα, ἦρθε ὁ γιατρὸς τοῦ καστελλιοῦ νὰ ἰδεῖ τὸν πρίγκηπα, ὅπως κάθε μέρα. Τὸν βρῆκε καθισμένον μονάχο στὴν κάμαρά του, νὰ παίζει ἀφαιρεμένα μὲ τὸ εὐνοούμενό του λαγωνικό, ζῶο σπάνιο, λιανοκόκκαλο καὶ σβέλτο. Τὸ σκαντάλιζε τραβώντας του τὰ κρεμαστά του αὐτιά, ἀφήνοντας ὕστερα τὸ χέρι ἀδιάφορα ἀνάμεσα στὶς μασέλες ποὺ κλείνονταν πάνω στὰ εὐγενικὰ δάχτυλα μὲ μαργιόλα λαιμαργία. Ὁ πρίγκηπας, βλέποντας τὸ γιατρό του νὰ ἔρχεται, χαμογέλασε κοροϊδευτικά.

— Θὰ μοῦ ἐπιτρέψει ἡ χάρη σας νὰ τῆς παρατηρήσω, εἶπε δογματικὰ ὁ γιατρὸς δείχνοντας τὸ λαγωνικό, πὼς τὸ σάλιο τῶν ζώων αὐτῶν, ἡ ἀνάσα τους ἀκόμα, εἶναι μολυσμένα. Οἱ ἀχνοὶ ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα τους, βρωμεροὶ πάντα, ὅταν ἔρθουν σὲ συνάφεια μὲ τὸ ἀνθρώπινο δέρμα γυρίζουν τὸ αἷμα σ' ἔμπυο. Δὲ θὰ συμβούλευα λοιπὸν στὸν πρίγκηπά μου νὰ κάνει κατάχρηση στὰ χάδια, μιᾶς κ' ἡ ὑγεία του εἶναι τόσο ἀκριβὴ κ' εὐαίσθητη.

Τὸ χαμόγελο στὰ χείλη τοῦ Φλωρέντιου ἔγινε μορφασμὸς κοφτεροῦ γέλιου.

— Εἴταν ἕνας καιρός, γιατρὲ σοφολογιώτατε, εἶπε, ποὺ ἡ ὑγεία μας εἴτανε περισσότερο ἀκριβὴ καὶ λιγότερο εὐαίσθητη. Εἴτανε τότε ποὺ πολεμούσαμε στὴν ὑπηρεσία τῶν Ἀνζοὺ τοὺς τελευταίους Χοχενστάουφεν, καὶ πρὶν ἀκόμα, τότε ποὺ σέρναμε τὸ σπαθί μας κατὰ διαταγὴ τοῦ Ροδόλφου τῶν Ἀψβούργων γιὰ νὰ διαφεντέψουμε τοὺς βουργησέους τοῦ Καμπραί. Εἴμασταν εἴκοσι χρονῶν ἐκεῖνο τὸν καιρό, σοφὲ δόχτορα! Τὰ χνῶτα τῶν λαγωνικῶν δὲ γυρίζανε τὸ σπιθᾶτο μας αἷμα σ' ἔμπυο, τότε. Ὅμως ὁ καιρὸς ἐκεῖνος πέρασε... Τώρα, ἡ ὑγεία μας ἔγινε εὐαίσθητη, καθὼς τὸ λές, καὶ δὲ θὰ μᾶς εἶναι πιὰ καθόλου ἀκριβή, νὰ τὸ ξέρεις.

Ὁ γιατρὸς εἶχε ἀπομείνει μὲ τὸ στόμα μισάνοιχτο. Πρώτη φορὰ ποὺ ἀκουγότανε στὴν Αὐλὴ ὁ πρίγκηπας νὰ μιλάει γιὰ τὰ περασμένα του. Κάτι σὰν τρόμος ἀόριστος ἔδεσε τὴ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου.

Κάνοντας ὡστόσο κουράγιο, μ' ὅση περισσότερη διάκριση μποροῦσε, ἐξέτασε καὶ σήμερα τὸν ὑψηλό του ἄρρωστο, τοῦ ἔπιασε τὸ σφυγμό, τοῦ ὅρισε τρεῖς ἀφαιμάξεις. Τέλος, εὐχαριστημένος, δήλωσε ἐπίσημα πὼς ἡ γενική του κατάσταση παρουσιάζεται θαυμαστὰ βελτιωμένη.

Ὁ πρίγκηπας γέλασε μεγαλόφωνα καὶ ξερά.

— Χαίρομαι ποὺ βλέπω τὴ χάρη σας εὐδιάθετη καὶ τὴν ὑγεία της καλή, παρατήρησε ὁ γιατρὸς ξεγελασμένος.

— Λάθος! φώναξε ὁ πρίγκηπας κάνοντας τὸ λαγωνικό του νὰ πηδήξει ψηλὰ γιὰ νὰ τοῦ ἁρπάξει στὰ δόντια τὴν παλάμη. Λάθος! Ἡ χάρη μας εἶναι εὐδιάθετη, τὄντι, ὅμως ἡ ὑγεία μας εἶναι κακή. Ἡ ἀρρώστεια τούτη δὲν ἔχει γιατρειά, κύριε.

Μονάχα τ' ἀπόγεμα ἔπαψε ἡ μονότονη κ' ἐπίμονη ψιχάλα. Ὁ οὐρανὸς δὲν εἶχε καθαρίσει, συννεφιὰ μονοκόμματη τὸν ἔπνιγε ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη ἄκρη. Οἱ ἱππότες τῆς κούρτης ἔκαναν προβλέψεις αἰσιόδοξες γιὰ τὴν αὐριανὴ μέρα, μεγαλόφωνα, νὰ τὶς ἀκούει ὁ πρίγκηπας, δί-

χως κανένας τους νὰ τὶς πιστεύει. Βραδυαστήκανε στὴ μεγάλη σάλλα παίζοντας σκάκι, ζάρια, βέβαιοι πὼς κι αὔριο τὸ ἴδιο θὰ περνοῦσαν. Ἡ πριγκηπέσσα δὲ φάνηκε καθόλου τὸ βράδυ αὐτό. Μάθανε πὼς πλάγιασε νωρὶς δίχως νὰ δειπνήσει.

Εἴτανε πολὺ ἥρεμος ὁ πρίγκηπας, ἔπαιζε σκάκι μὲ τὸ σενεσάλο ντὲ Σαὶντ-Ὀμὲρ καὶ μασούλιζε ἀφαιρεμένα σπόρους ἀπὸ ἕνα ρόδι σφαγμένο πάνω σὲ δίσκο ὀλάργυρο. Ὅλη τὴ βραδυὰ δὲν εἶχε ξεστομίσει λέξη γιὰ τὸ τορνέο. Μονάχα ὁ κοντόσταβλος ὁ Σωντερὸν πήγαινε κ' ἐρχόταν, ἔκοβε βόλτες νευρικός, μουγκρίζοντας κάθε τόσο λόγια ἀκατάληπτα ἀνάμεσα στὰ χοντρά του χείλη, τὰ μελανὰ καθὼς τῶν Σαρακηνῶν. Ἡ ἀναποδιὰ τὸν εἶχε ἀναστατώσει αὐτόν, ἡ ὀργὴ ξυπνοῦσε μέσα του μιὰ ζωτικότητα ἀπὸ καιρὸ λησμονημένη. Κ' ἡ ὡραία Γουλιέρμα, ποὺ ἡγεμόνευε ἀνάμεσα στὶς κυράδες τώρα ποὺ ἡ πριγκηπέσσα ἔλειπε, τὸν παρακολουθοῦσε κυλώντας τὸ κατόπι του τὰ μεγάλα της μυγδαλωτὰ μάτια, τὰ μαῦρα καὶ λουσᾶτα, ἀδιόρατα εἰρωνικά, ἴσως λιγάκι πεισματωμένα στὸ βάθος γιὰ τὴν ἀδιάκριτη ἐπιμονὴ τοῦ νόμιμου ἄντρα της νὰ ζεῖ ἀφοῦ πιὰ εἶχε γίνει περιττός.

Ἀργά, τὴν ὥρα ποὺ ἑτοιμάζονταν νὰ σηκωθοῦν γιὰ ὕπνο, βούκινα ἀντιλάλησαν στὴ σιδερόπορτα τοῦ καστελλιοῦ, γαβγίσματα σκυλιῶν καὶ χλιμιντρίσματα ἀνάκατα, ἄλογα μαζὶ καὶ μουλάρια. Σύγκαιρα βουὴ μεγάλη σηκώθηκε στὴ μεσαυλή. Ὅλοι πετάχτηκαν πάνω, γιὰ μιὰ στιγμὴ ξαφνιασμένοι, ἀκούγοντας ὅμως τὸ ποδοβολητὸ ποὺ ἀνέβαινε τὶς σκάλες μὲ γέλια καὶ ξεφωνητά, κατάλαβαν. Εἶταν ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας, ποὺ εἶχε φτάσει μὲ τὴν ἀκολουθία της.

Χύμηξε στὴ μεγάλη σάλλα ξαφνιασμένη, ξέπνοη, μὲ τὰ παρδαλοντυμένα παιδόπουλά της σκόρπια γύρω.

—Ἔγινε τὸ τορνέο; τσίριξε. Ὄχι, δὲν ἔγινε ἀκόμα. Δόξα νἄχει ὁ Θεός! Αὐτὸ δὰ ἔλειπε, νὰ ἔχει γίνει... Πέντε μέρες ὁλάκερες ταξιδεύω, ἀπὸ τὴν Ἄκοβα ἴσαμ' ἐδῶ. Μᾶς ἔκλεισε ἡ βροχὴ στὴν Ἴσοβα, μᾶς ἔκλεισε καὶ στὴν Ὤλενα, τὰ ποτάμια εἴχανε ξεχειλίσει, φρίκη! Ὤχ, θαρῶ θὰ λιγοθυμήσω, νιώθω λιγοῦρες. Τί καθόσαστε καὶ μὲ θωρεῖτε; Θέλετε πρῶτα νὰ ξεψυχήσω; Φέρτε μου τριανταφυλλόνερο νὰ μυριστῶ...

Σωριάστηκε σ' ἕνα θρονὶ γρυλίζοντας ξέψυχα καὶ ζήτησε νὰ τῆς ξεσφίξουν τὸ στηθόδεσμό της. Βιάστηκαν οἱ κυράδες, ἐξὸν ἀπὸ τὴ Γουλιέρμα ποὺ τὸ θαροῦσε πολὺ ταπεινωτικὸ γιὰ μιὰν Ὀρσίνι νὰ ὑπηρετήσει ἀκόμα καὶ μιὰ Βιλλαρδουΐνα. Οἱ ἱππότες ξεμάκρυναν μὲ συστολή, ὅμως ἡ Μαργαρίτα ἔπιασε σύγκαιρα νὰ τοὺς κουβεντιάζει, καὶ τόσο φορτικά, ποὺ ἀναγκάστηκαν ἕνας-ἕνας, ἀπὸ εὐγένεια, νὰ γυρίσουν ξανὰ κοντά της. Τὸ καστέλλι πῆρε μεμιᾶς ζωή, ξύπνησε. Τώρα ὅλα μοιάζανε πάλι αἴσια καὶ φωτεινά.

Δὲν ἔγινε τὴν ἄλλη μέρα τὸ τορνέο. Ἡ μπόρα εἶχε πάψει, ὅμως βροχὴ ἔπεφτε πάντοτε, ψιλή, νοτίζοντας τὰ πάντα. Ἡ Μαργαρίτα ἦρθε νὰ ἰδεῖ τὴν ἀδερφή της. Στὴν ἀντικάμαρα, βρῆκε τὴ βάγια μὲ τὶς ἄβρες, καθισμένες ὅλες μαζὶ νὰ γνέθουν σιγοκουβεντιάζοντας. Παραξενεύτηκε.

— Δὲ μᾶς θέλει πιὰ κοντά της, ἐξήγησε μουτρωμένη ἡ βάγια ποὺ

προσηκώθηκε τελευταία, καθὼς ἡ βαρωνέσσα εἶχε μπεῖ. Κάνει συντροφιὰ μονάχα μὲ τὸν καπελάνο.

᾿Απόρησε ἡ κυρὰ τῆς ῎Ακοβας καὶ κοίταξε γύρω τὶς γυναῖκες. Ὅλες, μὲ τὴ σιωπή τους, ἐπιβεβαίωναν τὰ λόγια τῆς βάγιας. Ἡ μπουργκινιόνα ἡ Γιολάντα μάλιστα, ἡ ἄλλοτε εὐνοουμένη, εἶχε τὰ μάτια της τώρα δακρύβρεχτα.

— Καλά! ἔκανε ἀποφασιστικὰ ἡ βαρωνέσσα κι ἄνοιξε μονάχη της τὴν πόρτα νὰ μπεῖ στὸ κουβοῦκλι τῆς ἀδερφῆς της.

Βγῆκε κοντὰ τὸ μεσημέρι δίχως νὰ ἱκανοποιήσει τὴν πονηρή της περιέργεια. Ἡ ᾿Ιζαμπὼ τῆς εἶχε φανεῖ ἤρεμη καὶ καρτερική, λιγάκι γερασμένη μόνο. Τὴν ὥρα ποὺ θὰ χωρίζονταν, καθὼς εἶχε γυρίσει ὁ λόγος στὸ τορνέο:

—᾿Εγὼ τὸ ἤξερα πὼς δὲ θὰ γίνει, εἶχε πεῖ ἡ πριγκηπέσσα.

— Πῶς τὄξερες; ῎Ελα Χριστὲ καὶ Παναγιά!

— Τὸ παιδὶ εἶναι ἄτυχο, λέει ἡ ᾿Ιζαμπὼ χαμογελώντας θλιμμένα. ᾿Ηρθε στὸν κόσμο τοῦτο κάτω ἀπὸ θολὸ ἀστέρι.

Τὸ τορνέο ἔγινε ὡστόσο, μονάχα ποὺ εἴτανε δυὸ μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴ γιορτή. Παραμονή, τὸ βράδυ κιόλας, ἡ βροχὴ σταμάτησε, κ᾿ ἡ ἄλλη μέρα ξημέρωσε ξάστερη, λιοπερίχυτη, σὰν ἀπὸ εἰρωνεία. Οὔτ᾿ ἕνα συννεφάκι δὲν εἶχε ἀπομείνει στὸν καταγάλανο οὐρανό. Ἡ γῆ ὡστόσο εἴταν μουσκεμένη, ὁ φόρος ἔμοιαζε μὲ βάλτο. Περίμεναν νὰ στεγνώξει τὴν ἄλλη μέρα, μὰ καὶ τότε εἴδανε πὼς τὸ χῶμα ἀπόμενε πολὺ μαλακό, λασπερό. Τὸ βράδυ βγήκανε στὴν πολιτεία ἑράλδοι ποὺ ἀναγγείλανε μὲ τὰ σαλπίγγια τους πὼς τὸ τορνέο θὰ γινότανε τὸ δίχως ἄλλο αὔριο. Ὁ πρίγκηπας εἶχε στείλει νὰ μολώσουν τὸ στίβο μὲ ἄμμο, νὰ τὸν στρώσουν καλὰ καὶ νὰ τὸν χτυπήσουν, ὅ,τι θέλανε τέλος πάντων νὰ κάνουν, φτάνει ἡ ἀπόφασή του γιὰ τὸ τορνέο νὰ ἐκτελεστεῖ.

Καὶ τὸ τορνέο ἔγινε.

᾿Απὸ πολὺ πρωΐ, ὁ κόσμος εἶχε ἔρθει νὰ πιάσει θέσεις στὸ πατάρι τὸ προορισμένο γιὰ τοὺς κατώτερους βουργησέους καὶ γιὰ τὴν πλέμπα. Μπουλούκια - μπουλούκια κουβαλιόνταν ἀνάμεσα στὰ χωράφια, λοξεύοντας ἀπὸ τὴ δημοσιά, μπαίνανε κοπαδιαστὰ ἀπὸ τὴ φαρδειὰ πόρτα, τὴν ἀνοιγμένη στὴ βορειοδυτικὴ γωνιὰ τοῦ φόρου, κι ἀφοῦ στέκονταν μιὰ στιγμὴ μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, ἐκστατικοί, νὰ θαυμάσουν τὸ μεγάλο σανίδωμα, τὰ δυὸ περίπτερα μὲ τὰ κρεμασμένα στὸ παραπέτο του χαλιά, τὶς παντιέρες ποὺ ἀργοκυμάτιζαν στὰ πανύψηλα κοντάρια, χυμούσανε σκοντάβοντας, σκουντώντας, μπουσουλώντας, νὰ θρονιαστοῦν σὲ θέσεις ὅσο μπορούσανε πιὸ εὐνοϊκές. Δὲν εἶχε πηδήξει καλὰ - καλὰ ὁ ἥλιος ἀπὸ τὸ βουνὸ ποὺ τὸ πατάρι εἴτανε κιόλας γεμᾶτο. ᾿Αποροῦσε κανένας πῶς μπόρεσε ἡ ᾿Ανδραβίδα νὰ χωρέσει τόσο λαό, ποῦ τὸν ἔκρυβε τόσες μέρες τώρα. Εἶχαν ἔρθει ἀπὸ κοντινὲς πολιτεῖες κι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, ἀπὸ τόπους μακρυνούς, καστέλλια, μοναστήρια, στάνες, ἐρημητήρια, ὅλοι γιορτινὰ ντυμένοι, ἀνυπόμονοι νὰ ἰδοῦν, νὰ σαστίσουν. Κρατούσανε μαζί τους καὶ φαγώσιμα, σῦκα λιαστά, κάστανα ψημένα, καρύδια. Δὲν εἴχανε ἀκόμα καθήσει ποὺ ἄρχιζαν κιόλας νὰ μασουλᾶνε, κουβεντιάζοντας φωναχτά, μπουκωμένοι, ἀπὸ παρέα σὲ παρέα. Τὰ χωρατὰ πέρσευαν, ξελιγώνονταν οἱ γυναῖκες μὲ τὸ τίποτα, δίνοντας ἔτσι

προκαταβολικὰ διέξοδο στὸν ἐνθουσιασμό τους. Σ' ἕνα - δυὸ σημεῖα, καβγάδες εἶχαν ἀνάψει γιὰ τὴν καλλίτερη θέση· οἱ ἄνθρωποι τῶν ἁρμάτων, ποὺ ἐπιτηρούσανε τὴν τάξη, ζύγωναν βλοσυροὶ γιὰ νὰ μποῦνε στὴ μέση. Κι ἀπ' ἔξω, στὰ χωράφια, σ' ἔκταση μεγάλη, τσαντίρια εἶχανε στηθεῖ πρόχειρα, γυρολόγοι κλωθογύριζαν διαλαλώντας τὴν πραμάτεια τους, διακονιαρέοι πήγαιναν κ' ἔρχονταν ἀκολουθώντας ἀπὸ κοντὰ τοὺς θεατὲς ποὺ φτάνανε, καὶ τὰ ζωντανὰ τῶν μακρυνοφερμένων, δεμένα σὲ παλούκια πρόχειρα, βοσκίζανε τὴν κουρεμένη γῆ, ἀναταράζοντας τὰ τροκάνια τους, χλιμίντριζαν ἀνάκατα κι ἀναβρουχίζαν.

Οἱ ἄρχοντες ἦρθαν ἀργά, λίγην ὥρα πρὶν ἀπὸ τὴν ὁρισμένη, νὰ πάρουν θέση στὰ δυὸ περίπτερα. Φέρανε τὶς κυράδες μὲ σέντιες γιὰ νὰ μὴ λασπώσουν τὰ μακρυά τους βαρύτιμα φουστάνια, καὶ τὰ παιδόπουλα τὶς ἀκολούθησαν ἴσαμε τὰ θρονιά, ἀναβαστάζοντας τὶς κοῦδες. Μὲ τὸν ἐρχομό τους, ἡ μεγάλη βαβούρα τοῦ ὄχλου κατάπεσε, ἀπὸ φόβο καὶ σεβασμό. Τώρα ἕνα μικρὸ μούρμουρο βασίλευε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ φόρου, βουὴ ἀπὸ μελισσολόϊ σύμπυκνη, στρωτή. Τὰ σαλπίγγια στὴν εἴσοδο σημάνανε διάτορα, σηκωμένα ψηλά, τὸν ἐρχομὸ τῶν πριγκήπων· τὸ πλῆθος κράτησε ψυχόρμητα τὶς ἀνάσες του. Μπήκανε στὸ φόρο ὁ Φλωρέντιος κ' ἡ Ἰζαμπώ, ἀκολουθημένοι ἀπὸ μεγάλη συνοδία, πλουμιστή, τοὺς ὀφφικιάλιους τοῦ πριγκηπάτου, τὶς κυράδες τῆς κούρτης, ἱππότες χρυσοσπιρουνάτους τοῦ ἰδιαίτερου πριγκηπικοῦ περίγυρου, σκουταράτους μὲ τὰ οἰκόσημα τοῦ Αἰνὼ καὶ τῶν Βιλλαρδουΐνων.

—Ὡραία ἡμέρα προμηνύεται, κυρία, παρατήρησε χαμογελαστὸς ὁ Φλωρέντιος, ἐνῶ κρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι τὴν Ἰζαμπὼ γιὰ νὰ τὴν βοηθήσει νὰ βολευτεῖ στὸ θρονί της. Πενῆντα ἀπὸ τὶς καλλίτερες λόγχες τοῦ πριγκηπάτου θ' ἀγωνιστοῦν ἐδῶ, ποιὰ νὰ κερδίσει τὸ στεφάνι τῆς νίκης ἀπὸ τὸ χέρι σας. Εἶναι δική σας ἡ σημερινὴ γιορτή.

— Δική μου, κύριε; ἀπόρησε ἁπλοϊκὰ ἡ πριγκηπέσσα.

— Τέτοια εἶναι ἡ ἐπιθυμία μας. Σᾶς ἔχουμε ἀνακηρύξει γιὰ σήμερα βασίλισσα τῆς ὀμορφιᾶς καὶ τῶν ἐρώτων.

Τὸ μέτωπο τῆς Ἰζαμπὼς συγνέφιασε γιὰ μιὰ στιγμή.

— Δὲν κάνατε καλά, ἀφέντη πρίγκηπα, εἶπε. Τὸν τίτλο αὐτὸ τὸν δίνουν σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς ἀρχόντισσες τῆς κούρτης, τὴν ὀμορφότερη, τὴ νεώτερη, καὶ δὲν ταιριάζει θαρῶ σ' ἐμᾶς νὰ τὸν κρατᾶμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας. Ἔπειτα, τί ὡραιότερο ἀπὸ τὸ ἔθιμο νὰ διαλέγει τὴ βασίλισσα τοῦ τορνέου ὁ ἴδιος ὁ νικητής!...

— Θαρεῖτε λοιπὸν πὼς ὑπάρχει στὸν κόσμο τοῦτο νικητὴς ποὺ θὰ διάλεγε ἄλλην ἀπὸ τὴ χάρη σας γιὰ βασίλισσά του; γέλασε ὁ πρίγκηπας.

Δάγκωσε τ' ἀχεῖλι της ἡ Ἰζαμπώ, σώπασε. Πάλι τὸ ἐκνευριστικὸ ἐκεῖνο δίλημμα, ἂν ὁ πρίγκηπας, μὲ τὴν ὑπερβολὴ ποὺ συνήθιζε στὰ κομπλιμέντα του, τὴν κολάκευε εἰλικρινὰ ἢ τὴν περιγελοῦσε.

Ἀπὸ τὸν ἀνοιγμένο λοξὰ στὴ δεξιὰ γωνία φράχτη μὲ τὰ κάγκελα, μπήκανε βαδίζοντας ἐπίσημα τέσσεροι σαλπιχτὲς καὶ τέσσεροι ἐράλδοι τῶν ἁρμάτων. Στάθηκαν σ' ἀραιὴ τάξη, ἀσάλευτοι σὰν ἀγάλματα. Τὰ μακρουλὰ σαλπίγγια τους σημάδεψαν ψηλά, σπιθίζοντας κάτω ἀπὸ τὸ ἔνδοξο φῶς τοῦ ἥλιου, σημάνανε τὴν ἔναρξη. Εἶταν ἡ ἀναμενόμενη γιὰ

όλους στιγμή, ή περιπόθητη. Ένα μήνα ολάκερο τὴν καρτεροῦσαν, τὴν ὀνειρεύονταν, ἡ κακοκαιρία εἶχε παρατείνει τὴν ἀπαντοχή της. Τὰ σαλπίσματα ξέσχισαν μὲ χάλκινες φτεροῦγες τὸν ἀραιὸ χειμωνιάτικο ἀγέρα κι ἀντιλάλησαν ἔξω, στὸν κάμπο, καὶ πέρα, ἴσαμε τὴν πολιτεία ποὺ εἶχε ἀπομείνει σχεδὸν ἄδειανή. Οἱ ἑράλδοι, μὲ φωνὴ βροντερή, προκήρυξαν τὸ εἶδος καὶ τοὺς ὅρους τοῦ ἀγώνα.

Θὰ εἴτανε κονταροχτύπημα ὁμαδικό, εἰκοσιπέντε ἱππότες ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, εἰκοσιπέντε ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὁ ἀγώνας δὲ θὰ ἔφτανε ὡς τὸ θάνατο, δικαίωμα ὅμως εἶχε ὁ ξεσελλωμένος ποὺ θὰ κατάφερνε νὰ σηκωθεῖ προτοῦ ὁ ἀντίπαλός του τὸν ἀγγίξει μὲ τὴ λόγχη, νὰ βάλει στὸ χέρι τὸ σπαθί. Ἀπὸ κείνους ποὺ θ' ἀπόμεναν, οἱ ἀξιότεροι θὰ πάλευαν ὕστερα ἀναμεταξύ τους, σὲ μονομαχίες ἀλλεπάλληλες, ὥσπου νὰ ξεχωρίσει στὸ τέλος μοναδικὸς ὁ νικητής. Οἱ νικημένοι παραδίνανε τὴν πανοπλία καὶ τὸ φαρί τους, μποροῦσαν ὅμως νὰ τὰ ἐξαγοράσουν ἂν οἱ νικητὲς τὸ δέχονταν ὁρίζοντας καὶ τὸ ποσό.

Πάλι σημάνανε τὰ σαλπίγγια. οἱ ἑράλδοι τῶν ἁρμάτων ἀποτραβήχτηκαν. Τὸ ἀνθρωπολόϊ ποὺ εἶχε σωπάσει γιὰ ν' ἀκούσει τὴν προκήρυξη, πῆρε τώρα βαθειὰν ἀνάσα, ἄρχισε μεμιᾶς νὰ βουΐζει πάλι καὶ ν' ἀναδεύεται. Μερμηγκιάζανε τὰ πατάρια μὲ χρώματα πλήθια, παρδαλά, σὰν πλαγιὲς φουντωμένες ἀπὸ λουλούδια τὴν ἄνοιξη, ποὺ ἕνα φύσημα ἀνέμου τὶς σαρώνει. Ὅμως νέο σάλπισμα ἀκούστηκε, βαρύτερο τώρα καὶ πιὸ μακρύ. Οἱ καγκελόπορτες εἴχανε διάπλατα ἀνοίξει. Ἄλλα σαλπίγγια, ἀπὸ πέρα, ἀποκρίθηκαν, ζύγωσαν ζωηρὰ καὶ μπήκανε νὰ ξεσπάσουν στὸ στίβο. Μαζί, ἕνα πλῆθος ἁρματωμένο φάνηκε νὰ προβαίνει, πεζοὶ καὶ καβαλαρέοι, φούσκωσε μπροστὰ στὴν καγκελόπορτα, ξεχείλισε σὰν ποτάμι ἀπὸ ἀσῆμι ἀναλυωτό. Λόγχες τ' ὀρθοτρίχιαζαν ἀστράφτοντας, κράνη μὲ πούπουλα χρωματιστά, φλάμπουρα ψαλλιδωτὰ ἢ τετράγωνα, χρυσοκλωσμένα.

— Τ' εἶν' αὐτό! ρώτησε σαστισμένη, σὰ μέσα της, ἡ Ἰζαμπώ.

Ὁ Λιντερκέρκε, ποὺ εἴτανε σκυμμένος κοντά της, πρόλαβε νὰ τῆς ἐξηγήσει γοργὰ στ' αὐτί:

—Ἐπιθυμία τοῦ πρίγκηπα. Ζήτησε νὰ περάσουν σήμερα ἀπὸ μπροστά του οἱ βασσάλοι τοῦ πριγκηπάτου καθὼς τοὺς βλέπει ἡ χάρη σας, σὲ τάξη πολεμική.

Πραγματικά. Οἱ φεουδάρχες τοῦ Μοριᾶ οἱ τρανότεροι, εἶχαν ἔρθει μ' ἐνισχυμένη ἀκολουθία στὸ τορνέο. Δὲν εἴτανε πιὰ τὸ ἀτομικό, τὸ ἀπέριττο παρουσίασμα στὸ στίβο τῶν ὁρισμένων ἀγωνιστῶν. Εἴτανε παρέλαση πολεμική, ὅραμα ἀγριωπὸ κι ἀπίθανο, ποὺ τρόμαζε τὸ συναγμένο, ἀπροειδοποίητο πλῆθος.

Γιατί τὸ ζήτησε ὁ Φλωρέντιος; Ματαιοδοξία ἄσκοπη; Ἐπίδειξη προκλητική; Ἢ μήπως κάτι ἀπώτερο, πιὸ σκοτεινό, ἐπιθυμία νοσταλγικὴ νὰ ξαναδεῖ γιὰ ὕστερη ἴσως φορὰ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ σημαδεμένος ἀνέκκλητα ἀπὸ τὸ δάχτυλο τοῦ θανάτου, τὴ λεβεντιὰ καὶ τὴ δόξα ποὺ τὸν εἴχανε συντροφέψει στὸ διάβα του μέσα στὴ ζωή;

— Μὰ τὸν ἅγιο Ἰάκωβο! φρούμαξε ὁ κοντόσταβλος καὶ σηκώθηκε ὄρθιος, θαρῶ πὼς βρυκολακιάζει τώρα δὰ ἡ στρατιὰ τῶν σταυροφόρων!

Ὁ στίβος, ὁ ἀέρας, ὁ κάμπος, εἶχαν γεμίσει ἀπὸ σαλπίσματα απα-

νωτὰ κι ἀνάκατα. Βροντούσανε τραχύλαλα τὰ νιάκαρα, ἄλογα χλιμίντριζαν, ἀηδονοῦσαν κρούοντας τὶς ἀτσαλένιες πλάκες τους καὶ τοὺς κρίκους ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη οἱ ἀρματωσιές. Ὁ ἥλιος ποὺ τόξευε τὰ κράνη καὶ τοὺς ὠμίτες, τιναζότανε πίσω τσακμακίζοντας μὲ σπίθες μαλαματένιες ἢ ἀσημιές. Ὁ πρίγκηπας δὲ σάλεψε, δὲν εἶπε τίποτα. Μὲ τὰ διάφανα χέρια του ἀφημένα στ' ἀκουμπιστήρια τοῦ θρονιοῦ, τὸ φιλντισένιο του πρόσωπο ἀνάλγητο, τὰ μάτια μονάχα τεντωμένα, κοίταζε τὴν κεφαλὴ τῆς φάλαγγας ποὺ εἶχε σταθεῖ γιὰ μιὰ στιγμὴ στὴν εἴσοδο τοῦ στίβου. Καὶ νά! Τὸ ἀρματωμένο ἐκεῖνο πλῆθος ἀναταράζεται, περσεύει, κυλάει. Ἀργά, σύρριζα στὴν πλευρὰ τοῦ παταριοῦ, ἄρχισε νὰ ξεχύνεται παφλάζοντας, μὲ τὰ λοφία τρεμοσάλευτα καὶ τὰ φλάμπουρα σηκωμένα.

Ἄρχιζε ἡ παρέλαση τῶν βασσάλων.

Πρῶτος ἐρχότανε, πάνω σ' ἄτι μαῦρο καὶ χρυσοχάμουρο, ὁ Οὖγος ντὲ Σαρπινύ, βαρῶνος τῆς Βοστίτσας. Ὀχτὼ βουκινάτορες πεζοί, κρατῶντας βούκινα στριφτὰ σὰ χοντρὰ κουλουριασμένα φίδια, προπορεύονταν σημαίνοντας σὲ τόνους βαρειούς, βάρβαρους, τὸ ἰδιαίτερό του σάλπισμα. Φοροῦσαν χιτώνια κοντὰ ἴσαμε τοὺς γοφούς, ἀπὸ δυὸ μονάχα φύλλα χρυσορόδινο ὕφασμα, ἕνα στὸ στῆθος, ἕνα στὴ ράχη, κ' ἡ μακρυὰ μεταξωτὴ κάλτσα ποὺ τεντωνότανε στὰ πόδια τους ἀτόφια, ἴσαμε πάνω, στὴ ρίζα τῶν μεριῶν, εἶτανε μαύρη, ἀπὸ ἰριδιστὸ μετάξι τῆς Ἐστίβας, μ' ἀντιφεγγιὲς μενεξελιές. Καβάλα στὸ νευρωμένο κι ἀστραπόματο φαρί, ὁ Οὖγος ντὲ Σαρπινὺ ἀκολουθοῦσε, σέρνοντας ξοπίσω του, σὲ τάξη πυκνὴ κι ἀτσαλόφραχτη, πενῆντα ἔφιππους ἱππότες, σκουταράτους καὶ σεργέντες.

Εἶτανε ντυμένος σὲ πανοπλία βαρειά, παλαιϊκή, καθὼς ταίριαζε στὸ σόϊ του, ἕνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα τῆς κουγκέστας. Φοροῦσε μάλλια ἁλυσιδωτή, πυκνή, καὶ τὸ σκουτάρι ποὺ κρατοῦσε δὲν εἶτανε τὸ κόμοδο κι ἀλαφρὸ τῆς νέας πολεμικῆς μόδας ποὺ εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὴ Φράντσια. Στενὸ καὶ ψηλὸ ὅσο καὶ τὸ μπόϊ του, ἄστραφτε στὴ μέση ἀπὸ μιὰ σουβλερὴ αἰχμὴ ἀτσάλινη, τριπλογυαλισμένη. Δὲν εἶχε ἀφήσει, καθὼς εἶτανε συνήθειο, νὰ τὸ κρατάει ἕνας ἀπὸ τοὺς σκουταράτους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν. Τὸ ἔσφιγγε ὁ ἴδιος στὴν ἀριστερὴ γροθιά του, κολλητὸ στὸ μπράτσο του, σὰν ἕτοιμος σὰ μπεῖ σὲ μάχη. Πάνω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ μετάλλινο κράνος μὲ τὸ γερακωτὸ ἐπίρρινο, μιὰ κουκούλα διχτάτη, ἀστραφτερή, ἔπεφτε στὸ κεφάλι του σὰν κάλυμμα μοναστικό, ἀφήνοντας νὰ φέγγουνε μέσ' ἀπὸ τὴ σκιὰ τ' ἀλαζονικά του μάτια ποὺ κοίταζαν πέρα, κρουσταλλωμένα καὶ στυλά.

Ὁ λαὸς βουβάθηκε, κρατημένος ἀπὸ ἀόριστο δέος.

Δεύτερος ἐρχόταν ὁ Γοφφρέδος ντ' Ὠνουά, βαρῶνος τῆς καμπίσιας Ἀρκαδιᾶς. Ἔμοιαζε ὁλάκερος, μὲ τὸ κατάφραχτο φαρί του, σὰν τέρας ἀπὸ μέταλλο, σκορπιὸς ἀτσάλινος σὲ μπόϊ ἀνθρώπου. Εἶχε κράνος κυλιντρικό, κοφτό, ποὺ ἔκλεινε μέσα του ὁλάκερο τὸ κεφάλι, μὲ δυὸ μονάχα χαραμάδες γιὰ τὰ μάτια καὶ μ' ἕνα βαρὺ λοφίο κόκκινο στὴν κορφή. Κόκκινο εἶτανε τὸ σκουτάρι του, κόκκινος ὁ μακρύς, πάνω ἀπὸ τὴ μάλλια περασμένος χιτώνας, κόκκινο τὸ φαρδὺ θηκάρι τοῦ ἰσπανικοῦ του σπαθιοῦ, καὶ κόκκινο μὲ γαζὶ χρυσὸ τὸ πανωσκέπι τῆς σέλλας του.

Ἔτσι, σὰ βουτηγμένος σ' αἷμα ζεστό, πέρασε ὁ τρομερὸς ἄρχοντας καὶ μαζί του σαράντα ἀκόλουθοι, βλοσυροί, ἀπάνθρωποι καθὼς ἐκεῖνος.

Γλυκόηχα καὶ κελαϊδιστὰ σαλπίγγια συνόδευαν τὸ πέρασμα τοῦ Γκὺ ντὲ λὰ Τρεμούγι. Εἶταν ὁ βαρῶνος τῆς Χαλαντρίτσας. Κομψὸς καὶ λυγερὸς πάνω στὸν ἀλιτζέ του, πήγαινε χαμογελαστός, ξεσκούφωτος, μὲ τὸ κράνος του ἀναριγμένο — σύμφωνα μὲ τὴν τελευταία λέξη τοῦ συρμοῦ — κρεμαστὸ ἀπὸ ἁλυσιδίτσα μαλαματένια πίσω, στὴ ράχη. Δὲν εἶτανε βέβαια ἡ ζέστη ποὺ τὸν ἐμπόδιζε νὰ τὸ φορέσει. Τὸ ξανθόμαλλο νεανικό του κεφάλι ἔλαμπε στὸν ἥλιο θεϊκά, καὶ τὰ ψιχαλιστά του μάτια, τὰ σταχτογάλανα, γύριζαν ἐπίμονα, μὲ γλύκα θαρρετή, στὰ θρονιὰ ὅπου κάθονταν οἱ νεαρὲς ἀρχόντισσες κρυφομιλώντας συναμεταξύ τους.

Ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί, ἀντιπροσωπεύοντας καὶ τὸν ὑπέργηρο πατέρα του, πέρασε μὲ τὴν ἀσημωτή του ἀρματωσιά, τὸ κάτασπρο φαρί του, μακρυνός, κρατώντας τὰ μάτια του χαμηλωμένα. Τὸ κωνικό του κράνος εἶχε σταυρὸ χρυσὸ στὴ μέση καὶ δυὸ φτεροῦγες ἀνοιχτὲς στὰ πλάγια, καθὼς τῶν Γερμανῶν. Δὲ σήκωσε τὸ βλέφαρο οὔτε σὰν ἔφτασε μπροστὰ στὶς θέσεις τὶς πριγκηπικές. Μονάχα τὰ μάγουλά του ρόδισαν ἀνάλαφρα. Ἡ Ἰζαμπώ, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε μὲ τὸ βλέμμα, παρηγορημένη ἀπὸ τὴν ἐμφάνισή του, τὸν εἶδε νὰ χάνεται πέρα, ἀνάμεσα στοὺς ἱππότες ποὺ τὸν συνόδευαν, σὰ νὰ τὸν εἶχε σβήσει στὸν ἀέρα θάμπος ὑπερφυσικό.

Ὕστερα ἀπὸ τοὺς βαρώνους, ἔρχονταν οἱ φλαμπουριάρηδες. Εἶταν οἱ ἱππότες ποὺ εἴχανε δικαίωμα νὰ σηκώνουν ἰδιαίτερη παντιέρα. Πέρασαν· καὶ τὰ ψαλλιδωτά τους φλάμπουρα, πλουμισμένα σ' ὅλους τοὺς τόνους, σ' ὅλους τοὺς συνδυασμούς, μὲ ζωγραφιστὰ λιοντάρια ἢ σταυρούς, πύργους, ἀστέρια, ὅπλα, τέρατα, πλατάγισαν σὲ μακρυὰ θεωρία, πουλιὰ ξωτικά, βαρυφτέρουγα. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τοπάρχοι ἀκολουθοῦσαν, ὄχι λιγότερο κομπαστικοί, Ναΐτες χρυσοστόλιστοι μὲ κάτασπρους μανδύες, ἀρματωμένοι ἀπὸ τὰ νύχια στὴν κορφὴ μὲ λοῦσο ἀνατολίτικο, κ' Ἰωαννίτες, κι ἄλλοι, Τεύτονες μὲ μακρυὲς ἴσαμε τὸ σβέρκο κόμες ἀχυρόξανθες, Φλαμαντέζοι μὲ μάγουλα πυρρὰ καὶ ξέθωρα γαλάζια μάτια.

Φέρνανε βόλτα τὸ στίβο γιὰ νὰ καταλήξουν πάλι ἐκεῖ ἀπ' ὅπου εἶχαν ξεκινήσει, χάνονταν πίσω ἀπὸ τὴν ἀνοιγμένη καγκελόπορτα σὲ κύματα ἀπανωτά. Τέλος κ' οἱ τελευταῖοι πέρασαν, ἀνθρῶποι τῶν ἁρμάτων πεζοί, μὲ τὴ λόγχη ἀκουμπισμένη στὸν ὦμο, βηματισμὸ ἄταχτο σὰν κοπάδι, ἕνα μεγάλο φλάμπουρο ἀνάμεσά τους ὀρθό. Τὸ φλάμπουρο κοντοστάθηκε στὴν καγκελόπορτα, σάλεψε ἀναποφάσιστα μιὰ στιγμή, χάθηκε. Οἱ ἐράλδοι ξαναφάνηκαν στὸ στίβο, σαλπίσματα σχίσανε τὸν ἀέρα τρανταχτά.

Ὁ λαός, ποὺ εἶχε μείνει ξέπνοος ὅσο διαρκοῦσε ἡ παρέλαση, κυμάτισε ἀνακουφισμένος.

Τώρα εἶταν ἡ σειρὰ τοῦ τορνέου. Κιόλας οἱ ἐράλδοι σέρνανε τὴν καθιερωμένη τους φωνή: «Σφίχτε! σφίχτε!», παρακινώντας ἔτσι τοὺς ἀγωνιστὲς νὰ φορέσουν τὶς εἰδικὲς γιὰ τὴν ἐπίδειξη ἀρματωσιές, νὰ σφίξουν τὰ λουριὰ ποὺ δένουν τὸ κράνος. Ἕνας - ἕνας ἐκεῖνοι ἔρχονταν νὰ πάρουν τὶς θέσεις τους, μὲ τὴ σιδερένια προσωπίδα κατεβαστή. Τὰ

κοντάρια ποὺ κρατοῦσαν τώρα, τὰ στομωμένα στὴν ἄκρη, εἶχανε μάκρος ἀπίθανο· στημένα ὄρθια πάνω στὴ σκάλα τῆς σέλλας, μοιάζανε μ' ἄλμπουρα καραβιῶν. Χρώματα ζωηρὰ τὰ ράβδωναν, ἑλικωτά, κόκκινο κι ἄσπρο τὸ ἕνα, κίτρινο καὶ πράσινο τ' ἄλλο, μαῦρο καὶ γαλάζιο, μπλάβο καὶ βυσσινί. Σκουταρᾶτοι ἀκολουθοῦσαν τοὺς ἀφεντάδες τους, κρατώντας ἕτοιμο τὸ βαρὺ σκουτάρι.

Συνάχτηκαν στὶς δυὸ ἄκρες τοῦ στίβου, εἰκοσιπέντε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, εἰκοσιπέντε ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἡ γῆς, ἡ νωπὴ ἀκόμα ἀπὸ τὴν τελευταία βροχή, ζυμωνότανε μὲ τὸν ἄμμο κολλώντας στὰ πέταλα, ἄλλαζε ἀγάλια - ἀγάλια τὸ στίβο σὲ βοῦρκο. Ὅμως τὸ τορνέο θὰ γινόταν, ὁ πρίγκηπας τὸ εἶχε θελήσει. Ἀραδιάστηκαν οἱ ἀντίπαλες ὁμάδες σὲ δυὸ στοίχους ἡ καθεμιά, οἱ ἱππότες πήρανε στὰ χέρια τὰ σκουτάρια, χαμήλωσαν τὶς λόγχες τους. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔμειναν ὅλοι ἀσάλευτοι, μὲ τὰ ρέτενα συμμαζεμένα στὴν ἀριστερὴ γροθιά, τὰ σπιρούνια ἕτοιμα νὰ μπηχτοῦνε. Καὶ τὰ σαλπίγγια σημάδεψαν πάλι ψηλά, ἀστράψανε στὸν ἥλιο, καὶ σήμαναν.

Τότε γδοῦπος ἀκούστηκε βαρύς, ποδοβολητὸ σύνταχο σὰ μακρυνὸ κύλισμα βροντῆς ποὺ ζυγώνει. Οἱ δυὸ πρῶτες γραμμὲς εἶχανε ξαμολυθεῖ σύγκαιρα, ρίχτηκαν ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη μὲ μανία τυφλή. Βρόντος τεράστιος, κεραυνωτός, θρυμμάτισε σὰ γυαλὶ τὸν ἀέρα.

—Ἐμπρός, ἐμπρός, γενναῖοι ἱππότες! φώναζαν οἱ ἑράλδοι. Κ' οἱ σκουταρᾶτοι, μαυλίζοντας ὁ καθένας τὸν ἀφέντη του, κράζανε τὶς πατρίδες:

— Αἰνώ! Αἰνώ... Μπουργκόνη!... Φλάντρα!... Δόξα στοὺς νικητές!...

Γιὰ μιὰ στιγμή, οἱ δυὸ πρῶτοι στοῖχοι ποὺ εἶχανε συγκρουστεῖ μπλέχτηκαν τόσο σφιχτὰ ποὺ δὲν ξεχώριζες ἀνθρώπους ἢ ζῶα. Σὰν ἕνα τεράστιο φίδι, κεντρισμένο ἀπὸ τὸ δαίμονα, ποὺ σπαρταράει καὶ χτυπιέται ἀνατριχιάζοντας, μὲ τὰ λέπια του ὀρθωμένα, ἔμοιαζε ἡ μακρυά τους ἡ γραμμή, κ' ἔβλεπες κοντάρια νὰ τινάζονται ζερβόδεξα τσακισμένα, λοφία ποὺ καταχωνιάζονται μέσα σὲ βοῦρκο χοχλακιστό, καπούλια ἀλόγων γυαλιστερὰ νὰ φουσκώνουν σὰν κύματα καὶ νὰ κουτρουβαλιάζουν, πλάκες ἀτσάλινες, ἀλογοκεφαλές, κράνη, μανδύες, ἀνάκατα ὅλα νὰ κουλουριάζονται βροντώντας, μάζα πηχτή.

Ὡστόσο κάποιοι κι ἀπὸ τὶς δυὸ ὁμάδες εἶχανε καταφέρει, ξεσελλώνοντας στὴν πρώτη ὁρμὴ τὸν ἀντίπαλό τους, νὰ περάσουν πέρα γιὰ πέρα τὴ γραμμή. Καλπάζοντας λεύτερα στὸν ὑπόλοιπο χῶρο, βρίσκονταν τώρα ἀντιμέτωποι στὸ δεύτερο στοῖχο ποὺ ξεκινοῦσε μὲ τὴ σειρά του νὰ ριχτεῖ στὴ σύρραξη. Συμπλοκὲς ἄρχιζαν ξεμοναχιασμένες ἐδῶ κ' ἐκεῖ, γενικεύοντας ἔτσι τὴ μάχη σ' ὅλο τὸ στίβο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, ἀντιπερνώντας, ἔρχονταν νὰ πέσουν μέσα στὸν πυκνὸ σωρό. Κιόλας οἱ λαβωμένοι ἄρχιζαν νὰ στρώνονται χάμου, ἀσάλευτοι κάτω ἀπὸ τὴ βαρειὰ πανοπλία. Οἱ σκουταρᾶτοι τρέχανε ἀπὸ γύρω, ψάχνοντας μὲ χίλια γλιστρήματα νὰ φτάσουν ἴσαμ' ἐκεῖ. Ὅμως ἄλλοι, ξεσελλωμένοι ἁπλά, τινάζονταν πάνω μὲ πεῖσμα, μὲ λύσσα διπλή, καὶ τραβώντας τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὸ θηκάρι, στυλώνοντας τὰ σκέλια τους διχαλωτά, πρόσμεναν τὸν ἀντίπαλο, πεζὸ ἢ ἔφιππο, νὰ τὸν ἀποκρούσουν, νὰ τὸν γκρεμίσουν.

— Μά τὸν ἅγιο Ἰάκωβο κι ὅλους τοὺς ἁγίους ποὺ γράφει τὸ καλαντάρι! βροντοφωνοῦσε ὁ κοντόσταβλος, ὡραία ἡμέρα ἡ σημερινή!

Ἡ Ἰζαμπὼ στράφηκε μηχανικά, τὸν κοίταξε. Στὸν ἄμμο ἀπάνω, εἶχε ξεχωρίσει λίγο πρὶν τοὺς πρώτους κόκκινους λεκέδες ἀπὸ αἷμα ποὺ ἀνάβλυσε κάτω ἀπὸ κάποιες ἁρματωσιές. Δὲν τὴν ἀποκαρδίωνε οὐσιαστικὰ τὸ θέαμα, εἴτανε συνηθισμένη ἀπὸ τὰ μικρᾶτα της σὲ τέτοιες γιορτές. Ὅμως ἡ νάρκη της δὲν εἶχε σήμερα τὴν παλιὰ ἀταραξία. Κάτι ἄγνωστο ἀναδευότανε μέσα της, σ' ἀνήλιαγο βάθος, ταραχὴ ἀνεξήγητη, σὰν προαίσθημα σκοτεινό.

— Ποιὸς ἄραγε θ' ἀξιωθεῖ νὰ πάρει ἀπὸ τὸ χέρι τῆς χάρης σας τὸ στεφάνι; ρώτησε ὁ Λιντερκέρκε σκυμμένος πάλι πάνω της, μὲ τὴν ἀνάσα του κοντὰ στ' αὐτί της. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τῆς εἴταν ἀπὸ πάντα δυσάρεστος, κάτι σὰν εἰρωνεία καὶ ζήλεια μαζὶ τρέμιζε στὴ φωνή του.— Μήπως ὁ νεαρὸς ὁ Νεβελέ; Μήπως ὁ Ἰωάννης Ὀρσίνι; Θὰ εἶχα μεγάλο πόθο νὰ μετρηθῶ ὕστερα κ' ἐγὼ μὲ τὸ νικητή!

Χαμήλωσε τὰ μάτια της δίχως ν' ἀποκριθεῖ. Τὰ χαμήλωσε δίχως νὰ τὸ θέλει στὸ μικρὸ μαξιλάρι μὲ τὸ ἀπιθωμένο πάνω του στεφάνι ποὺ τὸ κρατοῦσε ἕνα παιδόπουλο καθισμένο κατάχαμα στὰ πόδια της. Ἀσύνειδα ὁ νοῦς της ξεστράτισε, ἔφυγε ἀπὸ τόπο κι ἀπὸ χρόνο. Κι ὁραματίστηκε κάποιο μέτωπο στολισμένο μὲ τὸ λευκὸ τοῦτο στεφάνι τῆς νίκης, ἕνα μέτωπο ἄγνωστο σ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἐδῶ, ποὺ τῆς εἴτανε αὐτῆς γνώριμο μὰ κι ἀπρόσιτα μακρυνό.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, κ' ἐνῶ στὸ στίβο ἡ συμπλοκὴ εἶχε φτάσει στὴν πιὸ μεγάλη της ἄψη, τρεχάλα ἀκούστηκε στὰ σανιδένια σκαλοπάτια τοῦ παταριοῦ, ἕνας ἄνθρωπος χύμηξε, πέρασε πίσω ἀπὸ τὸ θρονὶ τῆς πριγκηπέσσας κ' ἔσκυψε στ' αὐτὶ τοῦ πρίγκηπα. Δὲ θὰ εἶχε προλάβει νὰ πεῖ δυὸ λέξεις, ὅταν οἱ κοντινοί, τοῦ στενοῦ περίγυρου, εἴδανε τὸν Φλωρέντιο νὰ σηκώνεται ξαφνικά, σὰν τιναγμένος, νὰ στέκεται μιὰ στιγμὴ ὄρθιος, καὶ πάλι νὰ ξανακάθεται ἀργά, κουρασμένα.

Ἡ πριγκηπέσσα, ποὺ εἶχε ἰδεῖ τὴ σκηνή, παρατήρησε πὼς τὸ πρόσωπο τοῦ ἀφέντη της εἴτανε τώρα νεκρικὰ χλωμό.

—Ἔχει τίποτα ἡ χάρη σας; ρώτησε σιγανά, ἀνήσυχη.

Ὁ Φλωρέντιος δὲν ἀποκρίθηκε ἀμέσως. Τὸ μάτι του ἔμενε καρφωμένο καθὼς πρὶν στὸ στίβο, ὅμως εἴτανε φανερὸ πὼς πιὰ δὲ βλέπει. Κρατοῦσε τὸ κορμί του στητό, μὲ τὰ χέρια ἀκουμπισμένα στὸ θρονί του, τὴν αὐστηρὰ ἐπίσημη στάση ποὺ ἔπαιρνε πάντα μπροστὰ στὸ λαό.

— Μαντᾶτο ἀπὸ τὴν Καλαμάτα, εἶπε μὲ ψίθυρο ποὺ μόλις ἀκουγότανε, δίχως νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι του. Ροβολατόροι βιλάνοι πήρανε τὸ κάστρο σας τὸ πατρικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΣΤ΄

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

Ι

ΗΝ ΕΙΔΗΣΗ τὴν εἶχε φέρει ἄνθρωπος σταλμένος ἀπὸ τὸν καπετάνο τῆς Ἀνδρούσας. Στὸ κάστρο μέσα οἱ ροδολατόροι ἐλάχιστη εἶχαν βρεῖ ἀντίσταση, λιγοστοὶ εἶταν οἱ Φράγκοι ποὺ ἀπόμεναν, κανένας δὲ φανταζότανε ποτὲ πὼς μπορεῖ νὰ γίνει τέτοιο πράμα. Δὲν εἶτανε τὸ κουράγιο τῶν βιλάνων ποὺ σ' ἔκανε νὰ σαστίσεις· εἶταν ἡ αὐθάδειά τους. Τὸ κάστρο τῶν Βιλλαρδουΐνων, ἡ κοιτίδα τῆς οἰκογένειας! Αὐτὸς ποὺ εἶχε σχεδιάσει τὴν πράξη, σημάδεψε καλά, ὢ ναί! μὲ σοφία χαιρέκακη. Ἕνα μοναδικὸ χτύπημα, κ' ἐκεῖνο στὴν καρδιά.

Ἔγινε τὸ κατόρθωμα δίχως σχεδὸν νὰ χυθεῖ αἷμα. Μέσα στὴ νύχτα, οἱ πενῆντα εἴχανε ξαμολυθεῖ γοργά, βουβά, γύρω στὶς τάπιες, κυλήσανε χάμου τοὺς σκοπούς, ἀνέβηκαν στὸν πύργο, δέσανε τοὺς σεργέντες κι ἀδειάσανε τὴν ὁπλοθήκη. Στὴν πολιτεία κάτω δὲν εἶχε ἀκουστεῖ τὸ παραμικρό. Τὸ πρωΐ, χαράματα, ἕνα βούκινο σήμανε ἀπὸ τὸν πύργο, νὰ εἰδοποιήσει τοὺς βουργησέους πὼς τὸ κάστρο εἶχε παρθεῖ. Στὴν Καλαμάτα χτύπησαν τὰ σήμαντρα. Τὴν ἴδια ὥρα, ὁ βαρλέτος ποὺ εἶχε ξεφύγει, μοναδικὸς ἀπὸ τοὺς Φράγκους, κάλπαζε στὸ δρόμο τῆς Ἀνδρούσας ἔξαλλος, νὰ μεταδώσει τὸ ἀπίστευτο μαντᾶτο.

Οἱ ἑξακόσιοι Μαϊνιῶτες φτάσανε σὲ λίγο, καὶ μαζί τους μιὰ ἀνάσα ἦρθε, κάτι σὰν ἀέρας ἐνθουσιασμοῦ. Οἱ ἐπικεφαλῆς τους, τέσσεροι βουνήσιοι θεόρατοι, ἄκουροι, ντυμένοι μὲ κοντὰ χιτώνια ἀπὸ ραμμένες προβιές, δηλώσανε πὼς παρουσιάζονται στ' ὄνομα τοῦ βασιλέα τῶν Ρωμαίων. Ἡ νύχτα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξόρμηση εἶχε περάσει λαχανιασμένη καὶ στυγνή. Μπουλούκια - μπουλούκια, φέρνανε βόλτα τὰ χτίσματα, ἀποθῆκες, μαγερειά, κατώγια, μὲ δαυλοὺς ἀναμμένους, καὶ ψάχνανε μήπως ξεφωλιάσουν τίποτα Φράγκους κρυμμένους μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς παίξουν κανένα ἄσχημο παιχνίδι. Κοντὰ τὰ χαράματα, ὁ Σγουρὸς εἶχε βρεῖ δυὸ σεργέντες, τὸν ἕνα μὲ τὸ καύκαλο ἀνοιγμένο στὰ δυὸ ἀπὸ πελέκι, τὸν ἄλλο τσεκουρωμένο στὴν κόφη λαιμοῦ καὶ ὤμου. Μιὰ πρό-

χειρη ἐξέταση τὸν ἔπεισε πὼς κ' οἱ δυὸ εἶχανε χτυπηθεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι, τὸ ἴδιο ὅπλο.

Τὸ περιστατικὸ αὐτὸ τοῦ χάλασε τὸ κέφι. 'Αναζήτησε τὸν Φεντόρ. Ὁ Γιαννιτσώτης εἶτανε στὸ κατώϊ τοῦ πύργου, ξεδιάλεγε ἀρματωσιὲς γιὰ τοὺς ἄντρες του. Εἶχανε διαρρήξει κασσέλες δυναμωμένες μὲ λαμαρίνα χοντρή, καὶ χάμου χυμένα ἔβλεπες τώρα νὰ κείτονται κράνη, μάλλιες ἀλυσιδωτές, σπάθες, ἀνάκατα μὲ στρώματα ξεκοιλιασμένα, σταμνιὰ σπασμένα, στρίποδα. Ἄγγιξε στὸν ὦμο τὸ Σλαῦο καὶ τὸν τράβηξε παράμερα.

— Ποιὸς σκότωσε τοὺς δυὸ σεργέντες; ρώτησε πασχίζοντας νὰ κάνει φυσικὴ τὴ φωνή του ποὺ ἔτρεμε.

— Ποιοὺς σεργέντες;

— Τοὺς δυό, στὸ πλάτωμα ἐκεῖ, κοντὰ στὴν ἐκκλησία...

— Ὤχ ἀδερφέ! ἀγανάχτησε ὁ Γιαννιτσώτης καὶ σήκωσε ἀδιάφορα τοὺς ὤμους του. Γι' αὐτὸ μὲ χασομερᾶς τώρα;

Ξαναγύρισε στὴ δουλειά του δίχως νὰ δώσει περισσότερη προσοχὴ στὸν Σγουρό, ὅμως ἐκεῖνος τὸν ἀκολούθησε νευριασμένος.

— Θὰ μοῦ πεῖς, Φεντόρ! ἔκανε τραβώντας τον πάλι κοντά του. Θέλω νὰ τὸ ξέρω.

Ὁ ἄλλος τὸν κοίταξε στὰ μάτια. Τὸ βλέμμα του, ποὺ εἶτανε στὴν ἀρχὴ ἀπορημένο, ἔγινε κακό.

— Δὲν ξέρω, παράτα με σοῦ εἶπα! ἔκανε καὶ τίναξε τὸν ὦμο του νὰ τὸν λευτερώσει ἀπὸ τὸ πιάσιμο τοῦ Σγουροῦ.— Ἔ, σεῖς! φώναξε στοὺς δικούς του ποὺ βουτάγανε μέσα στὸ σωρὸ ὅ,τι πρόφταιναν. Κανένας δὲ θὰ πάρει τίποτα ἂν δὲν τὸ ἰδῶ ἐγὼ πρῶτα.

Εἶταν ἄγριος καὶ σατραπικός. Ὁ Σγουρὸς ὅμως τώρα τὸν ἀποστράφηκε περισσότερο γιὰ τὸ ψέμα ποὺ εἶχε πεῖ παρὰ γιὰ τὸν τρόπο ποὺ εἶχε δείξει. Κάπως ἀλλιῶς τὸν εἶχε φανταστεῖ. Δὲ μίλησε. Κάρφωσε μονάχα πάνω του τὰ μάτια, καὶ ξάφνου ἔνιωσε πὼς τὸν μισεῖ.

Στὰ μαγερειὰ ἄλλο μπουλούκι εἶταν συναγμένο. Ἐδῶ ὁ Ζερβοχέρης εἶχε βάλει νὰ ἑτοιμάσουν φαῒ μεσημεριανὸ γιὰ τοὺς ἄντρες, νὰ κόψουν ξύλα, ν' ἀνάψουν τοὺς φούρνους, κι αὐτὸς μὲ καμπόσους ἄλλους ἔκανε ἐπιθεώρηση στὰ κελλάρια, γιὰ νὰ ἰδεῖ τί κρύβανε μέσα καὶ γιὰ πόσον καιρὸ θὰ μποροῦσαν οἱ ροβολατόροι νὰ εἶναι ἀσφαλισμένοι ἀπὸ τροφές.

Παραξενεύτηκε κάπως ὁ Σγουρὸς βρίσκοντας ἐδῶ καὶ τὸν παπα-Δανιήλ, στρωμένο μπροστὰ σὲ μιὰ τάβλα, μ' ἕνα κρασοβόλι κοντόγιομο δίπλα του.

— Ἡ φτώχεια θέλει καλοπέραση, εἶπε ὁ παπὰς σὰ ν' ἀποκρινότανε στὴ ματιὰ ποὺ τοῦ ἔρριξε ὁ νέος. Ὁ καλὸς πολεμιστὴς ξαναβρίσκει πάντα τὸ κέφι του μετὰ τὴ μάχη!

Εἶταν ἐλαφρὰ πιωμένος, τὰ ματάκια του γυάλιζαν πασίχαρα. Φώναξε τὸν Σγουρό, ποὺ ἔκανε νὰ προσπεράσει, καὶ τοῦ ἔγνεψε νὰ καθήσει κι αὐτός. Ὅμως ἔμεινε δίχως ἀπόκριση. Ἀλλοῦ ἔτρεχε κιόλας ὁ νοῦς του ἐκείνου.

Ὅλη τὴ νύχτα, μὲ τὸν πυρετὸ τοῦ ἀγῶνα, δὲν εἶχε προφτάσει νὰ σκεφτεῖ τίποτα. Τὸ γλυκοχάραμα τὸν εἶχε βρεῖ ἀποκαμωμένον, νὰ κά-

θεται κατάχαμα στὸν περιφερειακὸ δρόμο τοῦ τειχιοῦ, μὲ τὴ ράχη σὲ μιὰ τάπια, τὸ κεφάλι του ἀδειανό. Τότε εἶναι ποὺ ξάνοιξε, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, τὸ μικρὸ πλάτωμα τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ κουφάρια τῶν δυὸ σφαγμένων Φράγκων νὰ κείτονται μέσα σὲ λίμνη κόκκινη. Τοὺς εἶχανε χτυπήσει ἐδῶ ἀπάνω καὶ γκρεμιστήκανε στὸ πλάτωμα. Τώρα, μεμιᾶς, ὁ νοῦς του εἶχε ξυπνήσει, τὸ μυαλό του ἄρχιζε νὰ δουλεύει, μουδιασμένα ἀκόμα, ὅμως ἐπίμονα. Ὅλα εἴτανε τόσο διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι τὰ εἶχε φανταστεῖ... Καὶ τὰ φανταζότανε καιρό, τὰ πιπίλιζε στὸ νοῦ του, ὅταν μελετοῦσε, νύχτα-μέρα, τὴν ἀπόπειρα.

Κάτι σὰν ἀηδία ἀνεβαίνει στὰ χείλη του, ἀπόγευση δυσάρεστη, καθὼς ξεμακραίνει ἀπὸ τὰ μαγερειά, ἀφήνοντας πίσω του τὸν Δανιὴλ νὰ τὸν φωνάζει. Ὅπως ὅταν ξυπνᾶς ἀπὸ ὁλονύχτιο πυρετό, ὕστερα ἀπὸ παραμιλητὰ καὶ βραχνάδες, καὶ νιώθεις τὸ στόμα σου πηχτό, λασπερό. Τέτοια εἶναι λοιπὸν ἡ οὐσία μιᾶς γενναίας πράξης; Ὁλόξαφνα μιὰ καινούργια σκέψη εἶχε ἀστράψει στὸ νοῦ του: Τὰ μπουλούκια τοῦτα ποὺ περνᾶνε βιαστικά, ψαχουλεύοντας ἄπληστα τὸ κάστρο, δὲν ἀνέβηκαν ἄραγε στὸ ἀρχοντικό; Δὲ βάλανε χέρι καὶ στὰ δώματα ὅπου ἴσαμε χτὲς κάθονταν οἱ κυράδες;

Ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ χτυπάει ἄταχτα, ὁρμητικά. Βρισκότανε στὴ μεσαυλή, δεξιά του τὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησίας, ἀντίκρυ τὸ ἀρχοντικό, δίπατο, μὲ τὰ ταβλᾶτα του καὶ τὸ μακρὺ χαγιάτι. Τὰ κατατόπια τοῦ εἴτανε γνωστά. Σὲ μιὰν ἀστραπὴ μέσα, περνᾶνε ἀπὸ τὸ νοῦ του οἱ πρῶτες θύμισες: δίπλα ἡ κολόνα, ἐκεῖ ποὺ πρωτογνώρισε τὸν Κοκκινοτρίχη, δεξιὰ στὸ χαγιάτι εἶχε ἰδεῖ μιὰ μέρα τὸν Τουρναὶ νὰ τὸν κοιτάζει ἀσάλευτος, μὲ καρφωτό, αἰνιγματικὸ βλέμμα· ἀριστερὰ πάλι ἡ καμαρούλα ποὺ τὸν 'φιλοξένησε γεμᾶτον παιδιάστικες ἐλπίδες πρῶτα, ἄρρωστον ὕστερα μὲ κρυφὴ τῆς καρδιᾶς ἀρρώστεια. Ποτὲ δὲν εἶχε μπορέσει νὰ καταλάβει ἀπὸ ποῦ τὸν περάσανε τὴ νύχτα ποὺ βρέθηκε μπροστὰ στὴν κυρὰ τῆς Ἄκοβας. Ὅμως εἶχε καταλάβει πὼς ἐκεῖ γύρω πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὰ πριγκηπικὰ δώματα· ἡ ψυχή του εἶχε μαντέψει τὸ χλιαρό τους χνῶτο στὸν ἀέρα.

Τὸ χαγιάτι τώρα εἴταν ἀδειανό, μιὰ-δυὸ μονάχα πόρτες διαπλατωμένες ἐδῶ-ἐκεῖ. Κάπου ὅμως, ἄγνωστο σὲ ποιὸ ἀκριβῶς σημεῖο, βρόντοι κούφιοι ἀκούγονταν, σὰ χτυπήματα μὲ μαδέρι πάνω σὲ πορτόφυλλο ἢ σ' ἀρμάρι ποὺ δὲ θέλει ν' ἀνοιχτεῖ. Τὸ αἷμα στρούφιξε στὸ κεφάλι του· τρέμοντας δρασκέλισε τὴν αὐλὴ καὶ χύθηκε στὴ σκοτεινὴ σκάλα. Καθὼς περνοῦσε, διασταυρώθηκε δυὸ φορὲς μ' ἀνθρώπους φορτωμένους ποὺ βγαίνανε ἀπὸ μιὰ πόρτα γιὰ νὰ μποῦνε σ' ἄλλη. Μέσα σὲ κάμαρες τὸ μάτι του πῆρε στὰ πεταχτὰ ἄλλους ποὺ ἀδειάζανε κασσέλες, ἀρμάρια. Αὐτὸ εἴταν· ἡ λεηλασία εἶχε ἀρχίσει. Ξάφνου ἔσχισε τὸν ἀέρα, πνιγμένη πίσω ἀπὸ τοίχους, μιὰ γυναίκεια σκληριά. Στάθηκε παγωμένος. Κι αὐτὸ λοιπόν; κι αὐτό!... Ποῦ νὰ τρέξει; Κοιτάζει γύρω του νὰ μαντέψει τὴν κατεύθυνση· ὅμως τίποτα πιὰ δὲν ἀκουγόταν. Τυφλωμένος ἀπὸ τὴ λύσσα, ρίχνεται στὰ τυφλὰ μέσα σὲ μιὰ κάμαρα ἀδειανή, περνάει σ' ἄλλη, βρίσκει πεντέξη βιλάνους νὰ ξεσκαλίζουν χάμου στὸ πάτωμα ἕνα σωρὸ ρουχικὰ κι ἀρχίζει νὰ τοὺς σκορπάει μὲ κλωτσιές, γροθιές, ξεφωνίζοντας σὰ μανιασμένος. Οἱ χωριάτες

τὸν κοιτάζανε σαστισμένοι, βουβοί, δίχως νὰ νιώθουν τὸ λόγο ποὺ τοὺς φέρνεται ἔτσι. Ἕνας-ἕνας, ὡστόσο, τρομαγμένοι, μάζευαν ὅ,τι πρόχειρο βρισκότανε κοντά τους καὶ ξεγλιστροῦσαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, νὰ πᾶνε ἀλλοῦ. Συνέχισε τὸ δρόμο του τρεχᾶτος, σάμπως τὸ κάστρο νὰ εἶχε πιάσει φωτιά. Εἶδε μιὰ πόρτα ἀνοιχτὴ στὸ χαγιάτι, βγῆκε γιὰ νὰ προσανατολιστεῖ καὶ κατάλαβε πὼς εἶχε πάρει στραβὸ δρόμο. Βρισκότανε στὰ διαμερίσματα τῶν σκουταράτων, τῆς ἀκολουθίας, κοντὰ στὴν παλιά του κάμαρα. Κάτω, στὴν αὐλή, μιὰ φωτιὰ ἄναβε, ρίχνοντας λάμψη χλωμὴ γιατὶ ἡ μέρα εἶχε πιὰ φέξει. Ἄνθρωποι ἄγνωστοί του γύρω της ἀλαλάζανε χοροπηδώντας στὸ ἀβέβαιο φῶς τῆς αὐγῆς, ἴδιοι δαιμόνοι, τὴν τρέφανε μ' ἀγκαλιὲς ἄχυρο ἀπὸ τοὺς στάβλους, κι ἄλλοι φτάνανε τρέχοντας, ρίχνανε στὴ λόχη στρώματα, μαξιλάρια, ροῦχα γυναίκεια, τσακισμένα θρονιά.

Τὸ μεθύσι τῆς καταστροφῆς εἶχε κυριέψει τοὺς βιλάνους. Ὕστερα ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ ἔνταση καὶ τὴν περισυλλογὴ τοῦ ἀγῶνα, ἔρχονταν τώρα, διπλὰ ἐπικίνδυνα, τὰ ἐπινίκια. Κιόλας, μέσ' ἀπὸ τὰ κατώγια, ἄκουγες τραγούδια μεθυσμένα ν' ἀνεβαίνουν, νὰ μπλέκονται παράταιρα, παράφωνα, βρόντους καὶ σφυρίγματα τοῦ χοροῦ. Ἀλαφιασμένα τὰ σκυλιὰ τοῦ κάστρου οὐρλιάζανε πηδώντας μέσα στὶς κλοῦβες τους. Καποιανοῦ τοῦ ἦρθε φαίνεται ἡ χαιρέκακη ἔμπνευση ν' ἀνοίξει τὸ πορτὶ στὰ γεράκια. Τὰ ὄρνια κάνανε φτερό, στρουφίξανε πάνω ἀπὸ τὸ κάστρο, καὶ τώρα γράφανε στὸν ἄλαμπρο οὐρανὸ τῆς δεκεμβριανῆς αὐγῆς τεράστιες καμπύλες, βουτούσανε τὸν κατήφορο μὲ γοργάδα ζαλιστική, ζυγιάζονταν πάνω ἀπὸ τὴ φλόγα, καὶ πάλι λακίζανε φεύγοντας πρὸς τὸν ὁρίζοντα μὲ φτεροκόπημα πλατύ.

Πιάστηκε στὴν κουπαστὴ τοῦ χαγιατιοῦ, τσακισμένος. Αὐτὸ λοιπόν, αὐτὸ εἶταν ἡ κατάληξη... Ὄχι, μά τὸν Ὕψιστο Θεό, δὲν τὸ εἶχε θελήσει! Μιὰ παράλογη σκέψη τοῦ περνάει ἀπὸ τὸ μυαλό, νὰ σύρει φωνὴ ἀπὸ δῶ ποὺ βρίσκεται, φωνὴ μεγάλη, νὰ τοὺς συνεφέρει, νὰ τοὺς ἐξορκίσει. Σύγκαιρα ὅμως ἡ πραγματικότητα ποὺ ἀναβράζει γύρω του μὲ τὰ τραγούδια τῶν μεθυσμένων, μὲ τὶς λάμψεις τῆς φωτιᾶς, ὅλο καὶ πιὸ ἔντονη, ὅλο καὶ πιὸ ὠμή, τὸν κάνει νὰ ἰδεῖ καθαρότερα τὴν ἀλήθεια. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τοῦ εἶναι ἄγνωστοι, δὲν τὸν ξέρουν, ἡ ἐξουσία ἔχει κιόλας ξεφύγει ἀπὸ τὸ χέρι του. Τέτοια εἶναι φαίνεται ἡ μοίρα τῶν πολέμων. Ἕνα σπρώξιμο ἔδωσε αὐτός, ἐλάχιστο, κι ὅλα πιὰ ἀκολουθοῦνε τὴ φορά τους, κουτρουβαλιάζουν τὸν κατήφορο μὲ γρηγοράδα ποὺ στιγμὴ τὴ στιγμὴ πληθαίνει. Ἀπόμεινε μονάχος, ἀγνοημένος, ἐδῶ στὴν ἔρημη σκοπιά. Χάχανα ἀκούγονται κάτω στὴν αὐλή, χαμηλώνει τὰ μάτια καὶ βλέπει μιὰ δούλα νὰ κυνηγιέται λιγωμένη μ' ἕνα χωριάτη ἀναμαλλιάρη ποὺ κάνει πήδους ἄγαρμπους, σὰν ἀγρίμι τοῦ βουνοῦ. Ἄλλα γέλια, γυναίκεια πάλι, ἐρεθισμένα, ξεπηδᾶνε ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς καμάρες τοῦ μαγερειοῦ. Τὸ χτῆνος ξαμολύθηκε μέσα στὸν ἄντρα καὶ στὴ γυναῖκα, γαυριάζει ἀδηφάγο καὶ παίζει τὴν ἀχνιστή του τὴν τροφὴ προτοῦ τὴ χλουπακίσει.

Στὸ κάστρο εἴχανε βρεῖ λιγοστὲς γυναῖκες, ὅλες τοῦ ὑπηρετικοῦ. Μιὰ μεσόκοπη καλοντυμένη, ποὺ τὴν ξεφωλιάσανε στὸν πύργο, τοὺς παράδωσε μιὰν άρμαθιὰ κλειδιὰ κρεμασμένα στὴ ζώνη της, δίχως νὰ

τοὺς ἐξηγήσει καὶ ποῦ ταιριάζουν. Τὰ πήρανε ξεκαρδισμένοι, τὴ βάλανε στὴ μέση καί, συνοδία, τὴν ξέβγαλαν ἴσαμε τὴν καστρόπορτα, τὴν ξαποστείλανε μὲ ρεβερέντσες καὶ κοροϊδίες νὰ πάει τὰ χαιρετίσματά τους στὸν πρίγκηπα. Λίγο ἀργότερα ὡστόσο, σὰν εἶχε πιάσει νὰ φωτίζει, γυναῖκες ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ἤρθανε κουβαλώντας φαγώσιμα στοὺς ἄντρες τους ποὺ βρίσκονταν μὲ τοὺς ροβολατόρους, δίχως καθόλου νὰ τοὺς περνάει ἀπὸ τὸ νοῦ πὼς ἐκεῖ μέσα εἴχανε βρεῖ ἐκεῖνοι ὅλα τ' ἀγαθά. Καμπόσες ἀπὸ δαῦτες στέκονταν τώρα στὴ μεσαυλὴ μὲ τὶς παλάμες στοὺς γοφοὺς καὶ κοίταζαν μὲ περιέργεια χαμογελαστή, κολακεμένη περηφάνεια, τὸ κάστρο ποὺ εἴχανε πάρει οἱ ἄντρες τους. Ὁ Ἀρτέμης ὁ χρυσοράφτης ἦρθε κι αὐτός, μὲ τὴ γυναῖκα του ἀντάμα, φορτωμένος τὸ στρῶμα του, μιὰν ἀλλαξιὰ ἀφόρετη καὶ τρία καρβέλια. Διαμαρτυρήθηκε στὸν Ζερβοχέρη ποὺ δὲν τὸν εἴχανε πάρει μαζὶ στὸ πανηγύρι καὶ δήλωσε μὲ ὕφος βαρυσήμαντο πὼς θὰ ἔμενε κι αὐτὸς στὸ ἑξῆς ἐκεῖ, νὰ συμμεριστεῖ τὴν τύχη τῶν ἀδερφιῶν του.

Ὡστόσο ὁ Σγουρός, σέρνοντας ἄθυμα τώρα τὸ βῆμα, εἶχε τραβήξει κατὰ τὸ ἀρχοντικό. Κάποιος φόβος βαθὺς τὸν συνεῖχε, πάλευε μὲ τὸν ἑαυτό του ἂν πρέπει νὰ πάει ἢ νὰ γυρίσει κάλλιο πίσω νὰ μὴ δεῖ τίποτα. Τὸ κορμὶ ὅμως ἔχει βουλὲς ἄσχετες μὲ τὸ πνεῦμα. Ἀνέβηκε στὰ δώματα ποὺ βρίσκονταν πάνω ἀπὸ τὴ μεγάλη σάλλα, ἄνοιξε μὲ χέρι τρεμάμενο μιὰ πόρτα, μπῆκε. Εἴτανε κάμαρα μικρή, γυμνή, ἕνα κρεββάτι ξύλινο μὲ οὐρανό, μιὰ κασσέλα, προβιὲς στρωμένες χάμου, ὅλα ἄθιχτα. Αὐτὸ τοῦ ἔδωσε θάρρος. Προχώρησε πιὸ μέσα.

Εἴτανε μικρότερο τ' ἀρχοντικὸ ἀπ' ὅσο τὸ θαροῦσε. Ὕστερα ἀπὸ μιὰ σειρὰ κάμαρες μὲ νωπὸ ἀκόμα τ' ἀχνάρι τῆς γυναίκας — ἐδῶ θὰ κάθονταν οἱ ἄβρες, ἡ βάγια, — ἔβγαινες σ' ἕνα βαστέρνιο μισοσκότεινο. Μυρωδιὰ λεβάντας βλογοῦσε στὸν ἀέρα, ἀνάλαφρη. Στάθηκε δίβουλος, γιὰ μιὰν ἀκόμα φορά, τὴν τελευταία. Γιατί νἄρθει ἐδῶ; ποιὸς τὸν ἀνάγκαζε; Ἕνα ὁλάκερο κατεβατὸ τῆς ζωῆς του εἶχε κλείσει, τύλιξε τὴ γραφή, τὴν ἔδεσε σφιχτὰ μὲ κόκκινο σειρῆτι, κρέμασε βούλα βαρειά, μολυβένια, μὲ τὸ ἀποτύπωμα πάνω τῆς σάρκας του, κ' ὕστερα τὴν πέταξε στὴ θάλασσα νὰ βουλιάξει. Ἤθελε νὰ θαφτεῖ γιὰ πάντα τὸ μυστικό...

Καὶ νά ποὺ τώρα ἔρχεται μονάχος του, χάνοντας τὰ βήματά του, νὰ ψάξει μήπως βρεῖ τὴ γραφὴ στὴν ἀμμουδιά, μήπως τὴν ξέβρασε τὸ κῦμα, νὰ τὴν ξαναδιαβάσει. Κάτι ἄρρωστο τρέχει στὸ αἷμα του, κάτι ἄβουλο καὶ δειλό. Ἀνοίγει τὴν πόρτα, σηκώνει τὸ βῆλο, μπαίνει. Ἡ ἀνάσα του κόπηκε. Εἶναι ἐδῶ τὸ κουβοῦκλι.

Μὲ μιὰ ματιὰ τὰ εἶδε ὅλα· ἡ καρδιά του ράγισε. Τὸ κρεββάτι ἀνάστατο, μισοκρεμασμένο τὸ στρῶμα κάτω, σπασμένα τ' ἁρμάρια, φουστάνια ποὺ ξεχύνονται ἔξω, στὸ πάτωμα, κῦμα ἀφρᾶτο καὶ πλουμιστό. Μιὰ κασσέλα χάσκει· μπροστά της σωρὸς τὰ σώρουχα. Ἀκόμα καὶ τὸ προσευχητάρι εἶναι βεβηλωμένο, λάσπες ἔχουν ἀπομείνει πάνω του, πατησιὲς χοντρές, ἀγροῖκες. Στὸ παραθύρι βουλιάζανε τὰ τεζαριστὰ λαδόχαρτα, καὶ τὸ φῶς τῆς χειμωνιάτικης ἡμέρας ἀστράφτει στὶς τρύπες κρύο καὶ θαμπό. Ἔκανε τρεκλίζοντας δυὸ βήματα πάνω στὸ λασπωμένο χαλί, στάθηκε. Αὐτὸ εἴτανε λοιπὸν τὸ ἄδυτο ποὺ τόσους μῆνες τὸ εἶχε

ὀνειρευτεῖ μ' ἀνοιχτά, ἄγρυπνα μάτια. Ὤχ! ὁ ἄσπλαχνος ἀφανισμός. Μηχανικὰ σκύβει κι ἁπλώνει τὸ χέρι του ν' ἀγγίξει ἕνα φουστάνι. Τὸ χέρι του τρέμει. Εἶναι ἁδρὸ τὸ φουστάνι, ἀπὸ βαρειὰ στόφφα χρυσοκλωσμένη, κάποιο ροῦχο ἐπίσημο βέβαια, γιὰ τὶς μεγάλες γιορτές. Πηγαίνει καὶ στὴν κασσέλα μπροστά, μὲ συστολὴ παιδιάστικη κοιτάζει τὰ σώρουχα, ἄσπρα ὑφάσματα μαλακά, ποὺ κολπώθηκαν, χλιάνανε πάνω στὸ κορμί της. Ἂν τ' ἀνασάνεις, θὰ κρατοῦν ἴσως ἀκόμα τὸ μύρο τὸ μυστικό. Πάει, ὅλα ἀφανίστηκαν· χέρια ἱδρωμένα, μαλλιαρά, τὰ πασπάτεψαν, τὰ κουρέλιασαν, τὰ γδύσανε. Τίποτα πιὰ δὲ μένει γι' αὐτόν· γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ ἄλλοι προλάβανε πιὸ πρίν, τὸ κόψανε τὸ λουλούδι.

Ἀργά, μὲ βῆμα βαρύ, πῆγε ν' ἀκουμπήσει στὸ παραθύρι. Ὁ κάμπος ἁπλωνότανε κάτω, πέρα, γυμνός, ἡ θάλασσα γυάλιζε δεξιά, λεπίδα ἀσημένια. Ὅμως αὐτὸς δὲν ἔβλεπε. Μὲ μάτι τυφλό, διάβαζε μέσα του, θάμπος παράδοξο τὸν ἔκανε νὰ σαστίζει. Ἔνιωθε τώρα πὼς ὅλο τοῦτο τὸν καιρό, ἀπὸ τότε ποὺ γύρισε στὰ χώματα τῆς ἄγνωστης γι' αὐτὸν γυναίκας, τὸ εἴδωλό της τὸν εἶχε παρακολουθήσει, τὸν εἶχε στοιχειώσει, στὸ τρισκόταδο ἀπωθημένο τοῦ μαύλιζε ἀδιάκοπα τὸ νοῦ. Ἀφοῦ δὲν κατάφερε νὰ τὴν κυριέψει, κυρίεψε τὸ κάστρο της. Κ' εἶχε ξεκινήσει γιὰ τὸ σκοπό του αὐτὸ μὲ τὴ σκοτεινή, τὴ λάγνη ὁρμὴ τοῦ βιαστῆ, νὰ φτάσει καταπάνω της ἀναπάντεχος, τρομαχτικός, καὶ νὰ τῆς ξεθηλυκώσει δυναστικὰ τὴ ζώνη.

Ρίζα - ρίζα, σὲ κρυμμένη ζάρα τῆς καρδιᾶς του, ἕνας κόμπος φαρμάκι ἔχει σταθεῖ, ἔπηξε, σὰ θολὸ δάκρυ ἀπὸ ρετσίνι σὲ λαβωμένο κορμὸ πεύκου. Δὲ λησμονάει τὴ νύχτα ἐκείνη, τὴν ἀνεμόδαρτη καὶ βροχερή, ποὺ τραβώντας γιὰ τὸ κρεββάτι τῆς γυναίκας ἄκουσε τὸ κλάμα τοῦ μωροῦ. Εἶχε σκύψει πάνω στὴν κούνια κ' εἶδε θαμπά, στὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, τὴν ἁπαλὴ σάρκα ν' ἀναδεύεται, ἀλαφιασμένη σὰν ἀπὸ σκοτεινὸ προαίσθημα μέσα στὸν παιδικὸ ὕπνο. Τότε, εἶχε καταλάβει ξαφνικὰ πὼς ὅλα ἔχουν τελειώσει. Ὅ,τι ἔγινε δὲν ξαναγίνεται· αὐτός, εἶταν ὁ ξένος. Μὲ τὴν ἴδια ὁρμὴ ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ κουβοῦκλι τότε, ἀπὸ τὸ καστέλλι, ἀπὸ τὴν Κλαρέντσα, μὲ τὴν ἴδια ὁρμὴ ἔφυγε μέσα στὴν κατάχλωμη αὐγή, πετώντας καβάλλα στὸν Ἀστρίτη. Ἔτσι συνεπαρμένος πῆρε τὴ δημοσιά, ἔδραμε μέσ' ἀπὸ τὸ μουσκεμένο κάμπο σὰ νὰ τὸν κυνηγοῦσαν. Κ' εἴτανε στὴν ἀρχὴ τυφλός, τίποτα δὲν ἔβλεπε γύρω του. Ὕστερα, σταγικὰ θάλεγες, εἶδε. Κι ἀνάβλεψε.

Ὁ δρόμος ἐκεῖνος, μέσ' ἀπὸ τὴν ἐρημωμένη χώρα, εἶχε καταλήξει ἐδῶ, σήμερα, στὸ κάστρο τῶν Βιλλαρδουΐνων.

Ποδοβολητὸ ἀκούστηκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα, φωνὲς ποὺ ζυγώνουν. Ἡ καρδιά του βρόντηξε, στάθηκε, σὰν τοῦ κλέφτη ποὺ τὸν πιάνουνε σκαστό. Δὲν πρόλαβε παρὰ μονάχα νὰ γυρίσει τὸ κορμί του καὶ νὰ στηριχτεῖ μὲ τὴ ράχη στὸ παραθύρι· ἡ πόρτα ἀνοίχτηκε. Ἕνα μπουλοῦκι χύμηξε μέσα, ἀγριεμένες ἀπὸ τὴ δίψα τοῦ ὀλέθρου μορφές, ὁ Φεντὸρ ἐπικεφαλῆς τους.

Στάθηκαν βλέποντάς τον, μὲ σάστισμα δυσαρεστημένο. Τὸ μέτωπο τοῦ Γιαννιτσώτη εἶχε συγνεφιάσει.

— Τί κάνεις ἐδῶ, ἀδερφέ;

— Τίποτα.

Εἶδε τὸ μάτι τοῦ Σλαύου ποὺ ἔφερνε βόλτα τὴν κάμαρα, γοργά, κ' ὕστερα στυλωνότανε πάλι πάνω του, ἐξεταστικό. Στὸ χέρι κρατοῦσε κοντὸ πελέκι.

—Ἐμπρός! πρόσταξε τοὺς δικούς του μ' ἕνα γνέψιμο, δίχως νὰ ξεκολλήσει τὰ μάτια του ἀπὸ τὸν Σγουρό.

Μουδιασμένοι ἐκεῖνοι κι ὅμως βιαστικοί, σκύψανε χάμω, βούτηξαν τὰ χέρια τους στὰ σκορπισμένα ροῦχα κι ἄρχισαν νὰ τὰ συνάζουν ἀγκαλιὲς-ἀγκαλιές. Ἕνας ξερακιανός, ψηλὸς Γιαννιτσώτης μὲ γένεια ἀγκαθερά, ἅρπαξε τὰ σώρουχα, τὰ σήκωσε ψηλὰ καὶ τ' ἄφησε πάλι νὰ πέσουν βροχὴ χάμου, ξεκαρδισμένος. Ὅ,τι πιὸ κρυφὸ ἀγκαλιάζει κατάσαρκα τὸ κορμὶ μιᾶς γυναίκας, κυμάτισε στὸν ἀέρα, μπροστὰ στ' ἀντρίκια μάτια, κι ἀνασκελώθηκε στὸ πάτωμα ξεδιάντροπα. Ὁ Σγουρὸς τοὺς κοίταζε ἄλαλος, ζαλισμένος.

—Ἀπὸ τὸ χαγιάτι πετᾶτε τα στὴν αὐλή! πρόσταξε ὁ Φεντόρ. Μὴ χασομερνᾶτε!

Δὲν εἶχε προφτάσει ν' ἀποσώσει τὴν κουβέντα του· ὁ Σγουρὸς ἔμπηξε μιὰν ἄγρια φωνή:

— Πίσω, θρασίμια!

Στάθηκαν, ἀπορημένοι.

— Πίσω, κλέφτες! ληστές!... Ἀνάθεμα! ντροπιάζετε τὸ ἔργο μας, συνέχισε κ' ἡ φωνή του ἔτρεμε ἀπὸ ἀγανάχτηση καὶ λύσσα.

Οἱ Γιαννιτσῶτες κοιτάζονταν παραζαλισμένοι. Τί εἶχε πάθει ὁ ἄνθρωπος τοῦτος; Μήπως ἔχασε τὰ φρένα; Τὰ μάτια τους, γεμᾶτα ἀμηχανία, γύριζαν στὸν Φεντὸρ ζητώντας συμβουλή.

Εἶχε μείνει ἀτάραχος ὁ Φεντόρ, μονάχα τὸ μέτωπό του μιὰ ζάρα βαθειὰ τὸ τσάκιζε. Στήριξε τὶς δυὸ γροθιές του στοὺς γοφούς, στύλωσε διχαλωτὰ τὰ πόδια. Ἀγνάντια στὸν Σγουρό, ἔμενε νὰ τὸν κοιτάζει δίχως νὰ μιλάει, μὲ βλέμμα ἐξεταστικό, βαρύς. Στιγμὲς πέρασαν. Τέλος ἔγνεψε μὲ τὸ χέρι στοὺς δικούς του νὰ συνεχίσουν αὐτὸ ποὺ ἄρχισαν.

Καμπουριασμένοι, ἀμίλητοι ἐκεῖνοι τώρα, συνέχισαν. Ἀράδα βγήκανε ἀπὸ τὴν κάμαρα τὰ φορέματα, τὰ σώρουχα, οἱ κορδέλλες, τὰ σαντάλια. Κι ὅταν ὅλα πιὰ σώθηκαν, ὅταν ἡ κάμαρα ἔμεινε ἀδειανὴ ἀπὸ κάθε τι ποὺ κρατάει τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτραβήχτηκαν κ' οἱ βιλάνοι ἀθόρυβα. Τὸ βῆλο ξανάπεσε πίσωθέ τους.

Οἱ δυὸ εἴχανε μείνει μόνοι. Τινάγματα ἀδιόρατα, φευγαλέα, περνούσανε στὸ πρόσωπο τοῦ Σγουροῦ, τὰ μάτια του κοίταζαν διάπλατα, θαμπά, σὰν τυφλωμένα. Ὁ Σλαῦος ἦρθε κοντά του ἀργός.

— Τί γυρεύεις ἀνάμεσό μας ἐσύ; ρώτησε τραχειά. Τί σκοπὸ ἔχεις; Εἶσαι προδότης;

Τινάχτηκε ὁ Σγουρός, τὸ χέρι του χούφτιασε στὴ ζώνη τὸ μαχαῖρι.

— Τράβα το λοιπόν! Τί στέκεις; ἔκανε ἤρεμα ὁ Φεντόρ.

Μιὰ-δυὸ στιγμὲς ἔμειναν ἔτσι, νὰ κοιτάζονται κατάματα, δίχως νὰ σαλεύουν.

— Δὲν ἤρθαμε ἐδῶ γι' αὐτό, διαμαρτυρήθηκε τέλος μὲ φωνὴ πνιγμένη ὁ Σγουρός. Δὲν εἴμαστε ληστές!

Παράδοξο χαμόγελο πέρασε στὰ ξεματωμένα χείλη τοῦ Σλαύου.

— Ντροπή σου, ἔκανε μὲ τὴ βαθειά του τὴ φωνὴ δίχως ν' απο-

κριθεῖ στὴν κατηγορία. Ντροπή σου! Καὶ καθὼς ὁ νέος τὸν κοίταζε ἀναστατωμένος, δίβουλος, πρόσθεσε χαμηλώνοντας τὴ φωνή του:—Ὅλα πρέπει ν' ἀφανιστοῦν, ἀκοῦς; Τίποτα νὰ μὴ μείνει!

— Φεντόρ!

—Ὅλα!

Ὁ Σλαῦος ἔσκυψε κοντά του, σχεδὸν στ' αὐτί:

—Ἐσὺ ἔπρεπε νὰ τὸ ζητᾶς, εἶπε.

Τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι, τὸν τράβηξε ἤσυχα μαζί του καὶ βγήκανε ἀπὸ τὸ κουβοῦκλι. Τὸ βαστέρνιο εἶταν ἔρημο. Πέρασαν σὲ μιὰν ἄλλη κάμαρα ποὺ εἶχε παράθυρο στὴ μεσαυλή. Ἐκεῖ ζύγωσαν.

— Κοίτα, εἶπε ὁ Φεντὸρ δείχνοντας κάτω.

Κοίταξε. Κ' εἶδε τοὺς Γαννιτσῶτες ποὺ ἕνας-ἕνας πήγαιναν στὴ φωτιὰ κ' ἔρριχναν στὴ λόχη τὸ φόρτωμά τους. Ἡ φλόγα ζωντάνευε, ψήλωνε. Ἀπὸ τὴ γλῶσσα της σούρωνε ἕνα γαϊτάνι μαῦρος καπνός, λιβάνιζε μιὰ στιγμή, κ' ἔλυωνε γοργὰ στὸν ἀέρα.

—Ὅλα ἐκεῖ νὰ τὰ ρίξεις, εἶπε ὁ Φεντόρ.

Τὰ μάτια του εἴτανε στυλωμένα στὴ φλόγα, τὴν ἀντικαθρέφτιζαν, δίχως ὅμως νὰ γυαλίζουν πιά. Καταχνιὰ ἀνάλαφρη τὰ εἶχε θολώσει. Εἶχε βυθιστεῖ σὲ συλλογή.

Κοίταζε κι ὁ Σγουρός. Ἡ φλόγα, ὁ καπνός... Κάτι μέσα του τρέμιζε, σὰν παράπονο, ράγιζε. Μιὰ στιγμὴ τοῦ φάνηκε σὰ νὰ βλέπει μέσα στὶς γλῶσσες τῆς φωτιᾶς νὰ μπλέκεται τὸ σύφλογο κεφάλι τοῦ Κοκκινοτρίχη. «Σηκώσου ὀρθός, ἔλα νὰ πᾶμε. Εἶσαι γεννημένος λεύτερος ἐσύ.» Ὢ! τί πικρὸ καὶ ματωμένο πράμα ποὺ εἶναι ἡ λευτεριὰ τοῦ ἀνθρώπου...

Ἔσκυψε τὸ κεφάλι του, κατάπιε μὲ κόπο. Ὕστερα τὸ στύλωσε πάλι.

—Ἔλα! πᾶμε ἀπὸ δῶ, εἶπε στὸν Φεντόρ.

Τρεῖς ἡμέρες ἀργότερα, ἡ Καλαμάτα ποὺ πανηγύριζε στὸ μεταξὺ ξέγνοιαστη, μ' ἁπλοϊκὴ πίστη πὼς ἔχει γλυτώσει, δοκίμασε τὸ πρῶτο δυσάρεστο ξάφνιασμα. Φράγκοι καβαλαρέοι φάνηκαν πέρα, στὴ δημοσιά, ἔρχονταν κατὰ δῶθε. Οἱ ἀρματωσιές τους ἔλαμπαν στὸν πρωϊνὸν ἥλιο στραφταλιστές.

Οἱ πρῶτοι ποὺ τοὺς εἶδανε, ἀγρότες, εἴχανε τρέξει στὴν πολιτεία καὶ δώσανε τὸ μαντᾶτο ξέπνοοι. Μεμιᾶς οἱ δρόμοι ἄδειασαν, τὰ πορτοπαράθυρα κλείστηκαν, βουβαμάρα τρομαγμένη πλάκωσε παντοῦ. Τὸ κάστρο ἀμπάρωνε τὴ σιδερόπορτα καὶ στὶς τάπιες ὀρθώθηκαν οἱ λόγχες. Σὲ λίγο μπαίνανε στὴν Καλαμάτα, μὲ τριποδισμὸ βαρύ, οἱ καβαλαρέοι.

Δὲν εἴτανε πολλοί, καμμιὰ τριανταριὰ μέτρησαν οἱ βουργησέοι κρυφοτηρώντας πίσω ἀπὸ τὰ παραθύρια τους. Μπροστὰ πήγαινε, κορδωμένος στὸ κορακᾶτο φαρί του, ὁ κοντόσταβλος.

Ἤρθανε ὁλόισια μπροστὰ στὴν καστρόπορτα, στάθηκαν καὶ βάλανε τὸ βούκινο νὰ σημάνει. Ἕνας ἐράλδος φώναξε σηκώνοντας κατὰ τὶς τάπιες τὸ κεφάλι του, μὲ τὰ χέρια του γύρω στὸ στόμα χωνί:

— Στ' ὄνομα τοῦ ἀφέντη τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς κυρα-πριγκηπέσσας ποὺ ὁρίζουν τὴν πολιτεία τούτη τῆς Καλαμάτας, ἀνοῖξτε! Οἱ καβαλάροι τοῦ μεγαλότατου πρίγκηπα δὲν ἔρχονται σὰν ἐχθροί, ἔρχονται νὰ μιλήσουν μαζί σας. Στ' ὄνομα τοῦ ἀφέντη τῆς Ἀχαΐας! Ὁ ἄρχον

τας κοντόσταβλος ἐδῶ παρών, σᾶς ὁρμηνεύει νὰ μὴ φοβηθεῖτε τίποτα. Ἀνοῖξτε!

Χρειάστηκε νὰ περιμένουν κάμποσο μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα οἱ Φράγκοι ὥσπου οἱ καστρινοὶ ν' ἀποφασίσουν. Φαίνεται πὼς εἴχανε συναχτεῖ μέσα, τὸ συζητοῦσαν τὸ πράμα, ἂν εἶναι φρόνιμο. Τέλος, ἀφοῦ πιὰ ὁ ἐράλδος τρεῖς φορὲς εἶχε διαλαλήσει τὴν ὑπόσχεση τοῦ κοντόσταβλου πὼς ἔρχεται σὰ φίλος, ἡ βαρειὰ πόρτα ξεμανταλώθηκε κ' οἱ Φράγκοι, δίχως νὰ πεζέψουν, μπήκανε στὸ κάστρο.

Τοὺς ὁδήγησαν στὴ μεσαυλή· ἐκεῖ πέζεψαν. Γύρω, σὲ κύκλο μεγάλο, πυκνό, στέκονταν ὁλαρμάτωτοι οἱ ροβολατόροι κρατώντας στὸ χέρι τὶς λόγχες, τὶς τσάγρες, τὰ δοξάρια τῆς ὁπλοθήκης τοῦ κάστρου μὰ καὶ τὰ δρεπάνια ποὺ εἴχανε φέρει μαζί τους ὅταν πρωτόρχονταν. Οἱ Φράγκοι, σαστισμένοι κάπως, κοίταζαν γύρω νὰ ἰδοῦν σὲ ποιὸν ἀπ' ὅλους θὰ ἔπρεπε νὰ μιλήσουν.

Τότε τὰ μάτια τους πέσανε στὰ σκαλιὰ τῆς ἐκκλησιᾶς. Ἐκεῖ, σὲ τάξη ἀραιή, κλιμακωμένοι, στέκονταν ἕξη ἄντρες. Φορούσανε μάλλιες ἁλυσιδωτές, φράγκικες, ὅμως τὰ κεφάλια τους ἔμεναν ξέσκεπα, δίχως κράνη. Ἐκεῖ γνέψανε οἱ βιλάνοι στοὺς ἀποσταλμένους τοῦ πρίγκηπα νὰ προχωρήσουν. Εἶταν οἱ ἕξη ἀρχηγοὶ τοῦ ξεσηκωμοῦ, ὁ Σγουρός, ὁ Φεντόρ, οἱ τέσσεροι Μαϊνιῶτες.

Μὲ βῆμα ἀποφασιστικὸ ὁ Σωντερὸν προχώρησε νὰ σταθεῖ μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια. Εἶταν ἄντρας ἀληθινὸς ὁ κοντόσταβλος, πολεμιστὴς ἀπὸ κούνια· ἡ ζωὴ τοῦ στρατοπέδου, ὁ ἀέρας τῆς μάχης τὸν εἴχανε θρέψει. Στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης, τῆς ἀπραξίας, μαράζωνε, κάτι σάπιο ἔμοιαζε τότε νὰ μολεύει τὸ αἷμα του καὶ γερνοῦσε. Ἡ σημερινὴ ἀνάσα, ἡ πολεμόχαρη, ἀντίθετα, τὸν εἶχε λὲς ξανανιώσει.

Χαιρέτησε τοὺς ἕξη καπεταναίους δίχως προσποίηση, μὲ εἰλικρίνεια αὐστηρὴ καὶ παλληκαρίσια, κ' εἶπε τὴν πρόταση τοῦ ἀφέντη του. Ὁ πρίγκηπας ἀναγνωρίζει πὼς οἱ ροβολατόροι τοῦ ἔχουν πάρει μὲ τὸ σπαθί τους τ' ὡραῖο κάστρο, πὼς δείχτηκαν στὴν πράξη τούτη ἀποφασιστικοί, πὼς τὸν ξάφνιασαν μὲ τὴν ἀποκοτιά τους καὶ τὴ δεξιοσύνη τους. Ὅμως τὸ κάστρο δὲ μποροῦσε, ὄχι, δὲν τοῦ εἴτανε βολετὸ νὰ τοὺς τ' ἀφήσει. Καὶ πρῶτα δὲν εἴτανε δικό του: Καθὼς ὅλοι τὸ ἤξεραν, ἡ Καλαμάτα εἶναι φίε τῶν Βιλλαρδουΐνων, καὶ τὸ κάστρο πατρογονικὸ τῆς κυρᾶς του, τῆς Ἰζαμπώς. Ἂν θέλουν, λέει, μπορεῖ νὰ τοὺς ἀποζημιώσει γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ πληρώνοντας λύτρα, ὅσα λύτρα ὁρίσουν μὲ κοινὴ συμφωνία τὰ δυὸ μέρη, καὶ γιὰ τοῦτο ἔχει τὸ λεύτερο αὐτός, ὁ κοντόσταβλος, νὰ συζητήσει μὲ τοὺς γενναίους ἀρχηγοὺς τῶν ροβολατόρων. Ἂν πάλι δὲ θέλουν λύτρα, μόνο προτιμᾶνε τὴ γῆς, καλὰ τότε, νὰ ποῦνε ποιὸ φίε ἀπὸ κεῖνα ποὺ βρίσκονται στὴν ἐξουσία του, τόποι, χωριὰ καὶ δυναμάρια τοῦ Μοριᾶ, μπορεῖ νὰ τοὺς ἱκανοποιήσει. Ἔχει ὅλη τὴν καλὴ διάθεση νὰ τοὺς δώσει ἀντάξιο ρεγάλο.

Ἐδῶ πῆρε ἀνάσα ὁ κοντόσταβλος, τεζάρισε τ' ἀτσαλόφραχτα ποδάρια του καὶ τέντωσε τὸ φαρδύ του στῆθος.

«Ἂν ὅμως οἱ ξεσηκωμένοι βιλάνοι ἀρνηθοῦν, ἂν ἐναντιωθοῦν στὴν πρόταση, ποὺ εἶναι κι ἀπόφασή του, νὰ ξέρουν πὼς μὲ κανένα τρόπο, ποτέ, ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας δὲ θὰ ὑποχωρήσει. Μὲ σέντζιο ἢ μὲ

μάχη, μὲ σίδερο καὶ μὲ αἷμα, θὰ τὸ πάρει πίσω τὸ κάστρο του, τὸ κάστρο τῆς κυρᾶς του, ἔτσι ποὺ νὰ τοῦ εἶναι μάρτυς ὁ Θεὸς κ' οἱ ἅγιοι τοῦ Παραδείσου. Καὶ τότε κανένας δὲ θἄχει νὰ προσμένει ἔλεος, μόνο τὰ κοράκια θὰ φᾶνε τὸ κορμί του.»

Ἔτσι εἶπε ὁ κοντόσταβλος. Οἱ ἔξη τὸν εἶχαν ἀκούσει ἀμίλητοι. Γύρω, στὸ λαὸ τῶν ξεσηκωμένων, βαθειά, στυγνὴ βασίλευε σιωπή. Ὁδήγησαν τοὺς Φράγκους στὴ μεγάλη σάλλα καὶ τοὺς εἴπανε νὰ προσμένουν ἐκεῖ ὥσπου οἱ ἀρχηγοὶ νὰ συνεννοηθοῦν μεταξύ τους καὶ ν' ἀποφασίσουν. Οἱ ἔξη πάλι ἀποτραβήχτηκαν γιὰ σύσκεψη στὴν ἐκκλησιά.

Δὲ βάσταξε πολὺ ἡ σύσκεψη. Ὁ κοντόσταβλος κ' οἱ ἱππότες του ποὺ περίμεναν στὴ σάλλα ὄρθιοι, γιὰ νὰ δείξουν ἔτσι τὴν περήφανη βιάση τους, εἴδανε σὲ λίγο νὰ τοὺς φωνάζουν ἔξω. Βγήκανε. Κ' ἐκεῖ, μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς, πήρανε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Σγουροῦ μεγαλόφωνα, ἔτσι ποὺ νὰ τὴν ἀκοῦνε καλὰ οἱ γύρω, τὴν ἀπόκριση τῶν βιλάνων.

«Οἱ Ρωμιοὶ τῆς Καλαμάτας, τῆς Μάϊνης, οἱ Σλαῦοι τῆς Γιάννιτσας κι ὅσοι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς γύρω τόπους ἀποφάσισαν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ πάρουν τὸ κάστρο τοῦτο, ὅλοι ἀδέρφια στὴ σκλαβιὰ καὶ στὸν κατατρεγμό, ἂν καὶ γνήσια παιδιὰ τῆς γῆς ἐτούτης, μηνᾶνε στὸν πρίγκηπα νὰ ξέρει πὼς ὁ σκοπός τους δὲν εἴτανε νὰ πληρωθοῦν. Δὲν κλέψανε πράμα ξένο καθὼς οἱ ληστές, μὰ πήρανε δικαιωματικὰ αὐτὸ ποὺ τοὺς ἀνήκει. Εἶναι βιλάνοι, τάξη κατώτερη, λοιπὸν δὲν ἔχουν χρέος ν' ἀκολουθήσουν τὰ συνήθεια τῆς ἱπποσύνης ποὺ δίνουν δικαίωμα στὸ νικητὴ νὰ πουλάει στὸ νικημένο τὰ ἴδια του τ' ἅρματα. Νὰ ξέρει ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας πὼς στὸν τόπο τοῦτον ὁ ξένος εἶν' αὐτός, καὶ πὼς οἱ ροβολατόροι πατήσανε τὸ κάστρο στ' ὄνομα τοῦ βασιλέα τῶν Ρωμαίων. Αὐτὸ νὰ ξέρει. Κι ἂν νομίσει πὼς τὸν ἔχουν προσβάλει, ἂν δὲ θέλει νὰ παραδεχτεῖ πὼς τὸ δίκιο εἶναι μὲ τὸ μέρος τους, τότε ἂς σηκώσει τοὺς βασσάλους του γιὰ πόλεμο κι ἂς ἔρθει. Θὰ τὸν προσμένουν στὶς τάπιες ἕτοιμοι, ἔτσι ποὺ νὰ τοὺς εἶναι μάρτυς ὁ Θεὸς καὶ τὸ ἱερό του Εὐαγγέλιο.»

Ἀπορημένος ἄκουσε ὁ κοντόσταβλος τὴν ἀπόκριση. Τὸ ὕφος του, ἔμενε ἐπίσημο, αὐστηρό, καθὼς ταιριάζει σ' ἀντίπαλο, ὅμως ἡ παιδιάστικη ἀφέλεια, ἡ κρυμμένη πάντα μέσα του, τὸν ἔκανε τώρα, ἄθελα, νὰ τεντώνει τὰ μάτια. Αὐτό, μά τὸν ἅγιο Ἰάκωβο, δὲν τὸ περίμενε! Ὄχι! Ἔλεγε πὼς θἄβρει τοὺς ροβολατόρους δύστροπους, πονηρούς, ἀποφασισμένους νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὴν περίσταση, νὰ ξεκολλήσουν ὅσο ἔπαιρνε μεγαλύτερο ἀντάλλαγμα, βαρύτερα λύτρα· ἔτσι λένε πὼς ταιριάζει σὲ Ρωμιούς. Ὅμως ν' ἀρνηθοῦν καὶ τὸ φίε καὶ τὰ πέρπυρα! . . . Αὐτό, ἂν δὲν τ' ἄκουγε μὲ τὰ ἴδια του τ' αὐτιά, ποτὲ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πιστέψει.

Δὲν εἶπε τίποτα, ἔμεινε ἄλαλος γιὰ μιὰ στιγμή. Ὕστερα γύρισε ἀπότομα, πῆγε στὸ φαρί του, καβαλίκεψε, καὶ μπροστὰ αὐτός, πίσω οἱ ἱππότες, ἔφυγε ἀπὸ τὸ κάστρο.

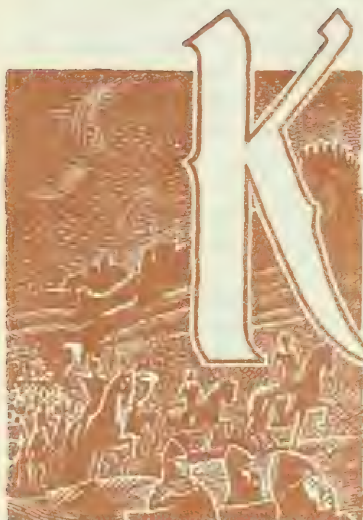
Ἡ σιδερόπορτα ξανάκλεισε, βαριά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΖ΄

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

II

ΑΙ πιὰ ἀρχίσανε νὰ περιμένουν τὸν πρίγκηπα νἄρθει. Τὸν περίμεναν μὲ τὸ φουσσᾶτο του νὰ φτάνει κάτω ἀπὸ τὰ τειχιὰ ἀγριωπός, σκληρός, νὰ στήνει σκάλες, τριμπουτζέτα, σκρόφες· νὰ χυμάει μὲ τοὺς ἱππότες του ξεσπαθωμένος, διψώντας αἷμα, καὶ νὰ σφάζει πάνω στὶς τάπιες τοὺς καστροπολεμίτες. Ἡ θωριά του, σ' ἄλλους ὁλότελα ἄγνωστη, σ' ἄλλους ἀόριστα γνώριμη, γραφότανε γιὰ ὅλους στὸν ὁρίζοντα γεμάτη φοβέρα, τὰ σφιγμένα χείλη του νὰ σταλάζουν φαρμάκι, τὰ μάτια του νὰ τινάζουν φωτιές, κ' εἶτανε τὸ λυσσασμένο ἀπὸ τὴ μάνητα ξεφωνητό του βροντή.

Πιάσανε σύνταχα νὰ ἑτοιμάζονται γιὰ τὴν ἄμυνα. Κουβάλησαν στὶς ἀποθῆκες ὅσα τρόφιμα μπόρεσαν, μήπως αὐτὰ ποὺ εἴχανε βρεῖ μέσα βγαίνανε ὕστερα λιγοστά, ὅρισαν βάρδιες νὰ φυλᾶνε μέρα-νύχτα πάνω στὶς τάπιες, ἑτοίμασαν καζάνια μεγάλα γιὰ νὰ λυώνουνε μέσα τὸ μολύβι καὶ νὰ περιλούζουν μὲ δαῦτο πάνω ἀπὸ τὰ τειχιὰ τὸν ἐχθρό. Ὕστερα ἀπὸ τὸ χαροκόπι τῆς πρώτης ἡμέρας, τὴ θριαμβικὴ ξεγνοιασιὰ καὶ τὸν κομπασμὸ τῶν δυὸ κατοπινῶν, ἕνα καινούργιο κῦμα πυρετοῦ εἶχε ἔρθει καὶ τοὺς συνεπῆρε. Τρόμαζαν μήπως δὲν προλάβουν, ἱδρωκοποῦσαν ἀγκομαχώντας στὴ δουλειά, ἀνέβαιναν κάθε τόσο στὴ βίγλα τοῦ πύργου σὰ νὰ μὴν ἐμπιστεύονταν πιὰ τὸ βιγλάτορα, καὶ βάζοντας τὸ χέρι ἀντήλιο, τρώγανε μὲ τὰ μάτια τὸν κάμπο κατὰ τὸ βοριά, κατὰ τὴ δύση, μήπως ἰδοῦν, μακρὺ καὶ λαμπερὸ ἑρπετό, νὰ προβαίνουν κεῖ-κάτω τ' ἀλλάγια τῶν Φράγκων.

Ἀνέβαινε κι ὁ Σγουρὸς καὶ κοίταζε, ὅμως αὐτὸς κατὰ τὴ θάλασσα. Τί ἔκανε ὁ Καφούρης; Ἔστειλε τὸ μαντᾶτο νὰ προφτάσουν οἱ γενοβέζικες γαλέρες; Κι ἂν ἔρχονταν προτοῦ προλάβει ὁ πρίγκηπας; Γιατὶ εὔκολα δὲ θὰ τ' ἀποτραβοῦσε τὸ νυχοπόδαρό του ἀπὸ τὴν ὀνειρεμένη λεία ὁ ἀναθεματισμένος γέροντας. Τὴ δεύτερη κιόλας ἡμέρα, εἶχε στείλει ἄνθρωπο δικό του μέσα στὸ κάστρο νὰ πεῖ στὸν Σγουρὸ πὼς γυρεύει νὰ τὸν ἰδεῖ, πὼς τὸν προσμένει κάτω, λέει, στὸ λιοστάσι ποὺ βρίσκε-

ται στὴν ἀγκωνὴ τοῦ ὄχτου. Κι ὁ Σγουρὸς ξαπόστειλε πίσω τὸν ξένο λέγοντάς του νὰ πεῖ στὸ Γενοβέζο πὼς τὸ κάστρο εἶναι τῶν Ρωμαίων, πὼς στὸν τόπο τοῦτο δὲν ἔχει καμμιὰ δουλειὰ ὁ Ματτέος Καφούρης, οὔτε κ' οἱ πατριῶτες του, οἱ πλεονέχτες.

Ὡστόσο οἱ ἑτοιμασίες κόντευαν νὰ τελειώσουν, οἱ ἀποθῆκες εἴχανε γεμίσει, οἱ βάρδιες ἄλλαζαν ἀδιάκοπα, μὰ τὸ φουσσᾶτο τοῦ πρίγκηπα πουθενὰ δὲ φαινόταν. Σάστιζαν οἱ ροβολατόροι, κοιτάζονταν συναμεταξύ τους ἀμίλητοι, μὴ ξέροντας τί νὰ πιστέψουν· κάποιοι, ἀνέμυαλοι βέβαια, βιάζονταν νὰ πανηγυρίσουν λέγοντας πὼς σίγουρα ὁ πρίγκηπας μετάνοιωσε, φοβήθηκε ὁ κοντόσταβλος βλέποντάς τους, καὶ κάθησαν μαζὶ οἱ δυό τους καὶ συμφώνησαν νὰ τὸ παρατήσουν καλλίτερα τὸ κάστρο στὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, νὰ μὴ μπλέξουν σὲ δουλειὰ ἄσχημη μὲ τὰ παλληκάρια ποὺ τὸ διαφεντεύουν. Ὅμως καὶ κάτι ἄλλο πρόσμεναν οἱ καστρινοί, ἐλπιδοφόρο τοῦτο, ποὺ δὲν ἐρχότανε: Τὴ φρουρὰ ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά. Εἶχανε στείλει μαντατοφόρο, τὸ πρῶτο κιόλας πρωΐ, νὰ μηνύσει στὴν Κεφαλὴ πὼς τὸ κάστρο πάρθηκε καὶ πὼς μποροῦν τώρα οἱ στρατιῶτες νὰ ὁρίσουν. Ὁ μαντατοφόρος δὲν εἶχε ἀκόμα γυρίσει, οὔτε ἡ φρουρὰ εἶχε φανεῖ.

Τί ἔτρεχε; Ὁ Σγουρός, ὁ Φεντόρ, ἄρχισαν κιόλας νὰ τὸ ὑποψιάζονται. Ἡ Κεφαλὴ δὲν εἶχε πολυπιστέψει στὸν ἰσχυρισμὸ πὼς ἡ Καλαμάτα θὰ λευτερωνόταν. Ἔδωσε μιὰν ἀόριστη ἐκεῖ ὑπόσχεση, χάρηκε ἐπιπόλαια τ' ὄνειρο, μὰ δὲν τὸ πολυσκέφτηκε τὸ πράμα. Τώρα ποὺ θὰ τὸ μάθαινε γιὰ τελειωμένο, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο σάστισμα, θὰ εἶχε καθήσει σοβαρὰ καὶ θὰ τὸ εἶχε μελετήσει στὸ μυαλό του. Νὰ στείλει βοήθεια ἔνοπλη, νὰ δειχτεῖ συνεννοημένος μὲ τοὺς ροβολατόρους, καὶ νὰ πατήσει ἔτσι τὴν τρέβα; Δύσκολη δουλειά, μεγάλη εὐθύνη! Ἂν ὁ βασιλέας ὁ κυρ-Ἀνδρόνικος τοῦ ζητοῦσε ὕστερα τὸ λόγο; Ἂν τὸν κατηγοροῦσε πὼς τὸν ἔμπλεξε σὲ πόλεμο μὲ τὴ Φραγκιά;

Ὁ Φεντόρ, τονωμένος στὶς ἀρχικές του ἀμφιβολίες, γκρίνιασε τὸν Σγουρό:

— Σ' τὸ εἶχα πεῖ ἀπὸ τότε ποὺ τὸ πρωτομελέτησες: Οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Μυτζηθρᾶ δὲ γνοιάζονται γιὰ τὰ δικά μας. Ὅ,τι εἴχαμε νὰ κάνουμε τὸ κάναμε. Ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρὸς λόγο δὲν ἔχουμε νὰ τὸ κρατοῦμε τὸ κάστρο.

— Θὲς νὰ πεῖς, Φεντόρ, πὼς ἄλλο δὲ μένει παρὰ νὰ φύγουμε; ἀνησύχησε ὁ νέος.

— Νὰ φύγουμε; ναί, ὅμως ὄχι καὶ νὰ τὸ παρατήσουμε στοὺς Φράγκους...

—Ἀμ' τότε;

Χαμογέλασε αἰνιγματικά, φαρμακερά, ὁ Σλαῦος.

— Πίσω μας ν' ἀφήσουμε φωτιὰ καὶ καπνὸ μονάχα, εἶπε.

Εἶταν ἡ παλιά, ἡ ἔμμονη ἰδέα του: ν' ἀφανίσει τὰ πάντα.

—Ὄχι! ὄχι! ξεφώνισε ὁ Σγουρός. Αὐτὸ δὲ θὰ γίνει!

Κ' ἐξήγησε τὴν ἄποψή του, ἔψαξε νὰ βρεῖ ἐπιχειρήματα. Ἂν τὸ παρατούσανε τὸ κάστρο, ἀπὸ δυνατοὶ κ' ἐπίφοβοι ποὺ εἶτανε, θὰ γίνονταν πάλι ἀδύνατοι· οἱ Φράγκοι θὰ γύρευαν τότε νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν. Ξεμοναχιασμένους πιά, θὰ τοὺς κυνηγοῦσαν μέσα στὴ χώρα, στὰ βουνά,

θὰ πιάνανε ὅσους βρίσκανε πρόχειρους καὶ θὰ τοὺς κρέμαγαν. Οἱ ἀθῶοι θὰ πλήρωναν, οἱ βιλάνοι τοῦ κάμπου καὶ τῶν χωριῶν, ἡ πλέμπα τῆς Καλαμάτας. Αὐτὸ δὲν εἴχανε δικαίωμα νὰ τὸ κάνουν, ὄχι. Κ' ἔπειτα ἡ ἐλπίδα δὲ χάθηκε, ἡ Κεφαλὴ μπορεῖ νὰ ζήτησε ὁρμήνεια ἀπὸ τὴ Βασιλεύουσα πῶς νὰ κάνει· ἂν οἱ βασιλικοὶ ἰδοῦν πὼς τὸ κάστρο κρατάει, δὲν εἶναι κουτοὶ νὰ τ' ἀφήσουν· ἀκόμα καὶ μὴ θέλοντας, ποὺ λέει ὁ λόγος, θὰ τὸ δεχτοῦν. Τὸ κάτω - κάτω μπορεῖ κι ὁ Σγουρομάλλης νὰ ἔχει βάλει τὴν οὐρά του σ' ὅλ' αὐτά, νὰ μὴν ἔφυγε καθόλου ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά, καὶ νὰ εἶναι αὐτὸς μονάχα ποὺ μπλέκει τὰ πράματα, γιὰ νὰ εὐνοήσει τοὺς Φράγκους.

Τὸ τελευταῖο τοῦτο εἴτανε μιὰ καινούργια ἰδέα ποὺ τοῦ ἐρχότανε τοῦ Σγουροῦ. Στὸ νοῦ του ἔφεξε ξαφνικά, σὰν ἡ μοναδική, ἡ αὐτόματη ἐξήγηση. Ξεχείλισε πάλι ἡ ψυχή του ἀπὸ μῖσος γιὰ τὸ συγγενῆ ποὺ τὸν ντρόπιαζε πάντα, ὁρκίστηκε μέσα του νὰ ξεπλύνει τὸ αἶσχος στὸ αἷμα τοῦ ἀποστάτη.

— Φεντόρ, Φεντόρ! φώναξε μὲ πάθος, σ' ἐξορκίζω στὸ Θεὸ ποὺ πιστεύουμε κ' οἱ δυό μας! Μὴν παρατήσεις τὸ ἔργο μας μισοτελειωμένο.

Δὲν ἔφερε ἄλλη δυσκολία ὁ Γιαννιτσώτης. Σήκωσε τοὺς ὤμους του ἀδιάφορα καὶ ξεμάκρυνε. Τὸ κάτω - κάτω, αὐτός, ἐλάχιστα τὴν εἶχε λογαριάσει πάντα τὴ ζωή του.

Οἱ μέρες περνοῦσαν. Ὁ πυρετὸς τῆς προετοιμασίας ξέπεφτε, τὸ νεῦρο, ἡ ἀγωνία καταλάγιαζαν, καὶ κάτι σὰν ἀνυπομονησία νοσηρὴ τώρα ἔπιανε λίγο - λίγο νὰ τοὺς ζώνει. Πότε θἄρθουν οἱ Φράγκοι; γιατί δὲν ἔρχονταν; Ὁ Δεκέμβρης προχωροῦσε, οἱ νύχτες γίνονταν κρυερές. Τρεμούλιαζε ὁ βιγλάτορας στὸ ψηλὸ πυργὶ φωλιασμένος. Στὴ μεσαυλή, τὰ βράδυα, πεταλούδιζαν ἀργοσβήνοντας οἱ φωτιές, ἡ νύχτα ἀναρουφοῦσε ἕνα - ἕνα τὰ χτίσματα γύρω, χλώμιαιναν τὰ πρόσωπα τῶν βιλάνων τῶν καθισμένων ὁλόγυρα στὴ θράκα μὲ τὰ μάτια ἀφαιρεμένα, ὀνειροπόλα, στυλά. Κάτι σὰ χαύνωση ἔδενε σιγὰ - σιγὰ τοὺς ἁρμούς, ἀπελπισία ὕπουλη, μουγγή, σκότωνε τὸ κέφι. Εἶχαν ἀρχίσει κιόλας νὰ συλλογιοῦνται τὰ Χριστούγεννα ποὺ φτάνουν, τὸ σπιτικό τους, τὶς φαμίλιες τους, ἀναρωτιόνταν ἂν εἶναι νὰ μείνουν ἐκεῖ γιὰ καιρὸ πολὺ φυλακισμένοι, πῶς θὰ γίνει ἄραγε βολετὸ νὰ ξεμπλέξουν, ἂν θὰ ξαναγυρίσουν μιὰ μέρα στὶς γωνιές τους ζωντανοί.

Ὁ Σγουρός, ποὺ περιδιάβαζε τὶς νύχτες συλλογισμένος πάνω στὸ τειχὶ κ' ἐπιτηροῦσε τοὺς σκοπούς, πάσχιζε, νικώντας παροδικὰ τὴ βαρυθυμιά του, νὰ τοὺς τονώσει. Τοὺς ἔβρισκε νὰ κοιτάζουν μὲ μάτι ποθεινὸ τὴν πολιτεία, κάτω, τὰ μακρυνὰ λαδολύχναρα ποὺ ἀνάβανε μέσα σὲ σπιτάκια χαμένα στὸ σκοτάδι, τὸν κάμπο, πέρα, ποὺ μαντευότανε νὰ προσμένει ναρκωμένος ἀπὸ τὴν παγωνιὰ τὴ μελλούμενη ἄνοιξη, τὸ χάδι τοῦ ἥλιου, τὸ τραγοῦδι τοῦ πουλιοῦ. Ἄκουγες στ' ἀνατολικὸ τειχὶ τοὺς Μαϊνιῶτες, καθισμένους πάνω στὶς τάπιες, νὰ σέρνουν μέσα στὴ νύχτα σκοποὺς μακρόσυρτους, λυπητερὰ τραγούδια, ἐνῶ κοίταζαν ἐπίμονα κατὰ κεῖ ποὺ πέφτουν τὰ βουνά τους. Τὴ μέρα, ἀκούγοντας τὸ μακρυνὸ κουδούνισμα τῶν κοπαδιῶν, δάκρυζαν. Τρεῖς - τέσσεροι εἴχανε φαίνεται κιόλας λακήσει, οἱ ἀρχηγοί τους κρατούσανε κάποιους ἄλλους μὲ τὸ φιλότιμο, τὴ φοβέρα, κάποτε τὶς ξυλιές. Ἕνα βράδυ χάθηκαν

δέκα μονοκοπανιᾶς, ξέκοψαν συνεννοημένοι, ὁμάδι, κ' ἐπειδὴ ἕνας σκοπὸς τοὺς εἶχε φέρει φαίνεται ἀντίσταση, τὸν σκότωσαν.

Μὲ τοὺς παλιούς του φίλους ὁ Σγουρὸς δὲν ἔκανε πιὰ καθόλου σχεδὸν συντροφιά. Ὁ τσαγγάρης περνοῦσε τὶς μέρες του γονατισμένος μέσα στὴν ἐκκλησιὰ νὰ κάνει μετάνοιες γιὰ τὰ κρίματά του καὶ νὰ δακρύζει. Ὁ ράφτης, ἀφοῦ κάθησε στὸ κάστρο δεκαπέντες μέρες, βαρέθηκε, νοστάλγησε τὴ γυναῖκα του, τὸ μαγαζί του, εἶπε ἕνα πρωΐ πὼς θὰ βγεῖ ἔξω γιὰ κάτι δουλειὲς καὶ δὲν ξαναγύρισε. Ὁ παπα-Δανιὴλ λειτουργοῦσε ταχτικὰ κάθε Κυριακὴ πρωΐ καὶ διάβαζε τοὺς ἑσπερινοὺς τὰ βράδυα. Εἶχε φέρει δυὸ-τρία εἰκονίσματα ἀπὸ τὴν πολιτεία, ἄλλαξε τὴ φράγκικη ἐκκλησιὰ σ' ὀρθόδοξη. Τὶς ἄλλες ὧρες του τὶς σκορποῦσε φλυαρώντας μὲ τοὺς ροβολατόρους, γελώντας ἀνέμελα μαζί τους, μὲ παιδιάστικα παραμύθια, κουτσοπίνοντας στὸ μαγερειὸ ὅπου εἶχε ἐγκατασταθεῖ κυρίαρχος ὁ Ζερβοχέρης. Γιατὶ κι ὁ κάπελας ἔμενε ἀπτόητος. Αὐτὸς εἶχε βρεῖ κ' ἐδῶ δουλειά, ἀνάλαβε συστηματικὰ τὸ συσσίτιο τῶν συντρόφων του, κουβάλησε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα τὸν παραγιό του κ' ἔλεγες πὼς μονάχα ἄλλαξε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ μαγαζί, πὼς ξεκινάει γιὰ τὴν κατάχτηση καινούργιας πελατείας μὲ τὴν ἴδια καθὼς πάντα ἀταραξία καὶ σιγουριά. Ὁ Τιμόθεος ἔστησε τ' ἀμόνι του παραδίπλα, ὅμως εἴτανε κατσουφιασμένος γιατὶ τοῦ ἔλειπε ἡ τρεχούμενη δουλειά.

Ἕνα βράδυ, παραμονὲς Χριστουγέννων, ὁ Σγουρὸς βημάτιζε πάνω στὸ τειχί, κατὰ τὸ συνήθειό του, ὅταν ἐκεῖ ποὺ ζύγωνε στὴν τάπια τῆς σιδερόπορτας, ἀκούει ἀπὸ κάτω νὰ τὸν φωνάζουν. Στάθηκε παραξενεμένος, ἀφουγκράστηκε. Εἴτανε φωνὴ γυναίκεια, πνιχτὴ σὰν ἀπὸ λαχάνιασμα ἢ φόβο.

— Ποιὸς εἶναι ; ρωτάει σκύβοντας.

—Ἐγώ. Ἄνοιξέ μου, ἀφέντη Σγουρέ!

— Ποιὸς ἐσύ ;

Ἔγινε μιὰ παύση, σὰ δισταγμός. Ὕστερα ἡ φωνή, πιὸ ἄτολμη:

—Ἐγώ, ἡ Βάρια.

Ἀπόρησε ὁ νέος. Ἡ Βάρια, τέτοιαν ὥρα, στὴν Καλαμάτα ; Καὶ νὰ μὴ φωνάζει τὸ θεῖο της, τὸν Φεντόρ, ἀλλὰ τὸν Σγουρό! Γιατὶ βέβαια δὲ μπορεῖ νὰ τὸν εἶχε ξεχωρίσει στὸ σκοτάδι· πάει νὰ πεῖ πὼς εἴταν ἀπὸ ὥρα ἐκεῖ καὶ τὸν ἔκραζε στὴν τύχη, μήπως τὴν ἀκούσουν καὶ τοῦ τὸ ποῦν.

—Ἔρχομαι!

Ροβόλησε τὰ στενὰ πέτρινα σκαλοπάτια, φώναξε δυὸ ἄντρες ἀπὸ τὸ γιατάκι τῶν φυλάκων καὶ μαζὶ οἱ τρεῖς ξαμπαρώσανε τὴ βαρειὰ πόρτα. Μιὰ σκιὰ γυναίκεια, ζαρωμένη κάτω ἀπὸ μιὰ μεγάλη μπόλια, τρύπωσε μέσα. Ἡ ἀνάσα της ἀκουγότανε κοντή, τρεμουλιαστή.

Τράβηξε μπροστά, μὲ βιαστικὸ βῆμα, κι αὐτὸς ξοπίσω της. Στὸ πρῶτο πλάτωμα, ἡ κοπέλλα στάθηκε. Κοίταξε γύρω της νὰ ἰδεῖ ἂν εἶναι μονάχοι, κι ἀφοῦ βεβαιώθηκε, ἔσκυψε κοντά του.

—Ἔρχονται! εἶπε χαμηλόφωνα.

Δὲν τὴ ρώτησε ποιοί. Τὸ εἶχε καταλάβει. Ὅλοι τους, ἀπὸ εἴκοσι τώρα μέρες — εἴκοσι αἰῶνες — αὐτοὺς πρόσμεναν.

— Καὶ πῶς τὸ ξέρεις, Βάρια ; Ποιὸς σοῦ τὸ εἶπε ;

— Τοὺς εἶδα.

— Τοὺς εἶδες! Μὰ δὲν ἤσουνα στὴ Γιάννιτσα;

—Ὄχι.

Δὲν τοῦ ἔδωσε ἄλλη ἐξήγηση. Κοίταξε πάλι γύρω της ἀνήσυχη καὶ ρώτησε:

—Ὁ θεῖος μου ἐδῶ εἶναι;

—Ἐδῶ.

— Καὶ θὰ τοῦ πεῖς πὼς ἦρθα;

Ἡ φωνή της ἔτρεμε σκιασμένη.

— Μὰ... βέβαια. Τί! δὲ θἄθελες νὰ τοῦ τὸ πῶ;

—Ὄχι.

Στάθηκε σαστισμένος, πάσχισε νὰ ξεχωρίσει τὸ πρόσωπό της μέσα στὸ σκοτάδι.

— Πῶς γίνεται, Βάρια! Θὰ σὲ ἰδεῖ.

— Δὲ θέλω νὰ μὲ ἰδεῖ.

— Λοιπὸν θὰ φύγεις; Τέτοιαν ὥρα;

Δυσκολεύτηκε νὰ τοῦ ἀπαντήσει, σὰ νὰ πάλευε νὰ βρεῖ τὰ λόγια της.

— Δὲ θὰ φύγω, ἔκανε τέλος.

— Τί! Χωρατεύεις, Βάρια; Ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρὸς τὸ κάστρο τοῦτο γίνεται ἐπικίνδυνο. Αὔριο, μεθαύριο, μόλις φτάσουν, θὰ χτυπηθοῦμε, δὲν τὸ ξέρεις;

— Τὸ ξέρω.

— Τότε; Πῶς θὰ μείνεις, ἐσύ, ἕνα κορίτσι, μέσα στὸν πόλεμο;

— Θὰ μείνω.

Καὶ καθὼς τὴν κοίταζε πάντα, μὴ ξέροντας τί νὰ πεῖ, τί νὰ σκεφτεῖ:

— Βιάσου, τοῦ κάνει ἀλαφιασμένη. Ὅ,τι ἔχεις νὰ κάνεις κάνε το, τρέχα νὰ τοὺς ξεσηκώσεις! Ὅπου νἆναι, οἱ ἄλλοι φτάνουν.

— Μὰ εἶναι λοιπὸν τόσο κοντά;

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Ἔνιωσε κεῖνος μονάχα τὸ χέρι της ποὺ ἔπιανε πάνω ἀπὸ τὸν καρπὸ τὸ δικό του, τὸν τραβοῦσε νὰ γυρίσει πίσω, κατὰ τὸ βοριά. Γύρισε. Κι ἀκολουθώντας τὸ γνέψιμό της, ποὺ τοῦ ἔδειχνε νὰ κοιτάξει πέρα, στὸν κάμπο, εἶδε μακρυά, κεῖ-κάτω, κάτι ἀλλόκοτο, ἕνα σμάρι μικρὲς-μικρὲς φωτιὲς ποὺ κεντούσανε τὸ πηχτὸ σκοτάδι σὰ λαμπυρίδες. Μοιάζανε ἀσάλευτες. Ὅμως τὸ μαθημένο μάτι του κατάλαβε πὼς εἶταν ἡ ἀπόσταση ποὺ ξεγελοῦσε. Τὸ φράγκικο φουσσᾶτο ἐρχόταν, μὲ δάδες ἀναμμένες ἐπικεφαλῆς.

— Αὐτοὶ εἶναι; ἔκανε μηχανικά.

— Αὐτοί.

Στάθηκαν λίγες στιγμὲς ἀμίλητοι, νὰ κοιτάζουν. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δίχως μεγάλη δύναμη, θρόιζε ἀνήσυχα κάτω, στὰ δέντρα τῆς πολιτείας, σιγοστέναζε ἐκεῖ, πίσω, στὸ ψηλὸ πυργί. Ὁ βιγλάτορας δὲν εἶχε δώσει ἀκόμα σημάδι.

— Βάρια! κάνει ξάφνου ἀλαφιασμένος ὁ Σγουρὸς καὶ τὴν πιάνει ἀπὸ τὰ δυό της μπράτσα. Πρέπει νὰ φύγεις! εἶναι ἀκόμα καιρός... Ὅμως σὲ λίγο θὰ εἶν' ἀργά... Βάρια!

Ἔμεινε παθητικὰ νὰ τὴν τραντάζει, ἀνάλαφρη, ἄλαλη. Δὲ φαινότανε νὰ δέχεται τὴν ὁρμήνεια του. Ἡ ἐπιμονή της εἶταν ἤρεμη κι ἀκλόνητη.

— Μὰ τί τ' ὄφελος; τί τ' ὄφελος νὰ μείνεις; ἔκανε κεῖνος ἀναστατωμένος. Δὲν τὸ καταλαβαίνεις λοιπόν; Ὅλοι ἐμεῖς ἐδῶ-μέσα, θὰ χαθοῦμε. Εἶσαι κορίτσι, παιδὶ ἀκόμα, Βάρια! Δὲ θὰ σ' ἀφήσω νὰ χαθεῖς!

—Ὁ πατέρας μου πέθανε, λέει τὸ κορίτσι μὲ βαθειὰ φωνή, ἡ μητέρα μου πέθανε, ὁ ἀδερφός μου, ὁ παπποῦς μου, ὁ θεῖος μου θὰ πεθάνουν. Ἡ φαμίλια μας εἶναι ξεγραμμένη.

—Ὄχι ὅμως κ' ἐσύ! Ὄχι ἐσύ!

— Κ' ἐγώ, λέει ἀτάραχη.

Ξάφνου ἕνα μουκανητὸ κοντινό, βαρύ, τράνταξε τὸν ἀέρα. Οἱ δυὸ νέοι στάθηκαν σαστισμένοι ν' ἀφουγκραστοῦν. Εἶτανε τὸ βούκινο τοῦ βιγλάτορα, ἀπὸ τὸν πύργο. Σύγκαιρα, πίσω, στὴ μεσαυλή, στὰ χτίσματα, φωνὲς πνιγμένες ἀκούγονται, τρεχάλες, βρόντοι. Οἱ ροδολατόροι τινάζονταν στὸ πρωτοῦπνι, ὑποψιάζονταν, μάθαιναν τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ σήμαντρο τῆς ἐκκλησιᾶς ἄρχισε νὰ σημαίνει γοργά, παλαβωμένο.

—Ὤ! εἶν' ἀργὰ πιά, βόγκηξε ὁ Σγουρός.

— Κρύψε με, νὰ μὴ μὲ ἰδοῦν, ἔκανε τὸ κορίτσι καὶ κρεμάστηκε στὸ μπράτσο του.

Τὴν ἔνιωσε κολλημένη πάνω του, νὰ τρέμει.

—Ἂν μὲ ἰδεῖ ὁ θεῖος μου, εἶπε, θὰ μὲ σκοτώσει.

Στάθηκε παραζαλισμένος, νὰ τὴν κοιτάζει.

— Μὰ γιατί τὄκανες αὐτό; γιατί; Πῶς ἔφυγες ἀπὸ τὴ Γιάννιτσα;

—Ἤμουνα μονάχη μου. Κατέβηκα στὸν κάμπο καὶ τράβηξα πέρα, νὰ ἰδῶ μήπως ἔρχονται, πότε θἄρθουν.

— Λοιπόν;

— Πᾶνε τρεῖς μέρες ποὺ γύριζα. Τέλος, ἀπὸ ἕνα ψήλωμα, τοὺς εἶδα. Τότε ἔτρεξα νὰ προφτάσω.

— Νὰ προφτάσεις; τί νὰ προφτάσεις, Βάρια;

— Νὰ σοῦ τὸ πῶ.

—Ἐμένα;

Πάλι δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Ἡ ἀνάσα της ἀκουγότανε δύσκολη, ταραγμένη.

— Ποιὸς ὁ λόγος, Βάρια; Ἔτσι κι ἀλλιῶς, ἐγὼ θὰ τὸ μάθαινα...

— Δὲ θἄχες ὅμως τὸν καιρὸ νὰ φύγεις.

— Νὰ φύγω; Ἐγώ!...

Μεμιᾶς, παίρνοντας τὴν ἀπόφασή της, ἁπλώνει τὰ χέρια της, τὸν ἀγκαλιάζει.

— Φύγε! φύγε! τὸν ἱκετεύει καὶ τὸ κορμί της ἀρχίζει νὰ τραντάζεται ἀπὸ τ' ἀναφυλλητό.

— Βάρια!

— Φύγε! Στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σ' ἐξορκίζω. Φύγε!

— Μὲ τὰ σωστά σου μιλᾶς, Βάρια!

— Ναί. Θέλω νὰ φύγεις!

—Ὦ! Χριστέ. Μὲ περνᾷς λοιπὸν γιὰ κανέναν ἄναντρο;

—Ὄχι. Μὰ θέλω νὰ φύγεις... Δὲ θέλω νὰ πεθάνεις!

Ἔτσι τοῦ εἶπε. Καὶ ξάφνου τὴν ἔνιωσε νὰ βαραίνει πάνω του, νὰ λυγίζει, νὰ τρεκλίζει. Ἄφησε ἕναν ἀνάλαφρο στεναγμὸ καὶ κρεμάστηκε στὰ χέρια του λιγοθυμισμένη.

Ὁ σάλαγος στὸ κάστρο εἶχε περσέψει. Δάδες ἄναβαν κ' ἔβλεπες τώρα τὶς φωτεινές τους χαῖτες νὰ τρέχουν κυματίζοντας πέρα-δῶθε πάνω στὰ τειχιά, στὴ μεσαυλή· φωνὲς ἄγριες, προσταχτικές, δονίζανε τοὺς ἀντίλαλους κάτω ἀπὸ τὶς καμάρες. Ἄκουες ποδοβολητὰ νὰ ζυγώνουν, νὰ φτάνουν, ὅμως ἀντιπερνοῦσαν, ξεμάκραιναν, κι ἄλλα πάλι ἔρχονταν. Τὸ σήμαντρο, κουδουνιστό, ἀλάλαζε πάντα.

Μὲ τὸ κορίτσι κρεμασμένο στὸ μπράτσο του, τὰ πόδια τεντωμένα, στητά, κοίταζε γύρω του, παραζαλισμένος. Λίγο ἀκόμα ἂν ἔμενε ἐδῶ, θὰ τὸν ἔβλεπαν, ἀλλιῶς δὲ μποροῦσε νὰ γίνει. Τότε, ξαφνικά, παίρνει τὴν ἀπόφασή του. Σηκώνει τὸ ζωντανό του φορτίο στὰ χέρια, σὰν πούπουλο, χυμάει ἀπὸ τὴ στενὴ πέτρινη σκαλίτσα ποὺ κατεβαίνει στὴν αὐλή, χώνεται κάτω ἀπὸ τὶς καμάρες καὶ φτάνει ἀπαρατήρητος στὴν πρώτη πόρτα ποὺ ὁδηγεῖ στὸ κατώϊ. Γύρω ὁ σαματὰς δυνάμωνε ὁλοένα, λαμπαδιάσματα παράδοξα φώτιζαν τοὺς τοίχους. Χώθηκε στὴν ὑπόγεια σκάλα κι ὁ θόρυβος μεμιᾶς ἔσβησε στ' αὐτιά του. Ποῦ θὰ πήγαινε; Στὸν Ζερβοχέρη, τὸ εἶχε κιόλας ἀποφασίσει. Τὸ κατώϊ εἴτανε σκοτεινό, μυρωδιὰ κλεισούρας, μούχλας, πύκνωνε τὸν ἀέρα. Ὅμως τὰ ἤξερε τὰ κατατόπια, τὰ εἶχε μελετήσει ἀπὸ μέρες, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. Πέρασε μιὰ στενόμακρη κάμαρα, ὕστερα ἕνα διάδρομο, κατέβηκε πάλι μερικὰ σκαλιά, ἔσπρωξε μιὰ πόρτα. Μπαίνοντας στὸ μαγερειό, ἄκουσε φωνὲς ποὺ ξεμάκραιναν, ἡ φωτιὰ ἔσβηνε στὸ παραγῶνι, μόλις ποὺ ξεχώριζες γύρω τὶς τάβλες, τοὺς πάγκους, τὴ γωνιά.

Ὁ Ζερβοχέρης κ' οἱ παραγιοί του εἴχανε κι αὐτοὶ ὁπλιστεῖ, ἑτοιμάζονταν βιχστικὰ ν' ἀνέβουν πάνω, στὶς τάπιες.

— Σφίξε μου τὰ λουριὰ καλά! πρόσταζε ὁ κάπελας ποὺ εἶχε χώσει τὸ κεφάλι του σ' ἕνα σκουριασμένο μυτερὸ κράνος καὶ ζύγιαζε στὸ μπράτσο του βαρὺ τριγωνικὸ σκουτάρι. — Κούνησε τὰ ξερά σου ντέ, ἀκαμάτη! Ἄλλο ἀπὸ τὴν κουτάλα δὲν εἶσαι ἱκανός, μωρέ, νὰ δουλεύεις ἐσύ; Οὗ νὰ χαθεῖς! Γιὰ δές με ἐδῶ... Μὲ βλέπεις; Καὶ μάγερας καλός, καὶ πολεμιστὴς καλλίτερος ἅμα τὸ θέλω. Ἔτσι πρέπει νἆναι ὁ ἄνθρωπος! Δῶσε μου τώρα καὶ τὴ σπάθα. Τὸ νοῦ σου μὴ σοῦ πέσει καὶ μοῦ τσακίσεις τὰ τσουκάλια. Κουράγιο ψοφίμι! Οὖστ!

Ὁ Σγουρός, γλιστρώντας γοργὰ στὸ σκοτεινὸ βάθος τοῦ μαγερειοῦ, ἀπόθεσε τὴ Βάρια πάνω σὲ μιὰ τάβλα καὶ φώναξε τὸν Ζερβοχέρη.

— Ποιὸς μὲ φωνάζει; ρώτησε μὲ ὑπεροψία ὁ πολεμόχαρος κάπελας. Τί;... Ὦ! ἐσύ 'σαι, ἀφέντη! ἔκανε ξάφνου ἀλλάζοντας ξαφνικὰ τόνο. Μὲ συμπαθᾷς! Ἔφτασα!

Τράβηξε μιὰ κλωτσιὰ στὸν παραγιό του ποὺ δὲν κατάφερνε ἀκόμα νὰ ξεμπλέξει μὲ τὰ λουριὰ τῆς ἁρματωσιᾶς κ' ἔτρεξε στὸν Σγουρό.

—Ἐγὼ σὲ θαροῦσα ἀπάνω, στὸ τειχί! εἶπε.

Ντράπηκε ὁ νέος. Ἡ θέση του, πραγματικά, ἐκεῖ ἀπάνω εἴταν, ὄχι στὸ μαγερειὸ μὲ λιγοθυμισμένες κοπέλλες στὴν ἀγκαλιά. Ὅμως ἀφοῦ εἴ-

χαν ἔρθει ἔτσι τὰ πράματα... Τὸ λάθος δὲν εἴτανε δικό του. Βιαστικά, μὲ δυὸ λόγια, ἐξήγησε τὸ πῶς εἶχε ἔρθει ἐδῶ, παρακάλεσε νὰ συνεφέρουν τὴ Βάρια κ' ὕστερα νὰ τὴν κρατήσουν ἐκεῖ ὥσπου νὰ τοὺς δώσει νεώτερες ὁδηγίες.

— Καλά, οἱ γυναῖκες θὰ τὴ φροντίσουν, εἶπε ὁ Ζερβοχέρης δείχνοντας τὶς δοῦλες τοῦ μαγερειοῦ ποὺ τώρα αὐτὸς τὶς ὅριζε. Ὅσο γιὰ τὸν Φεντόρ, μὴ σὲ νοιάζει, ποτέ του δὲν κατεβαίνει αὐτὸς ἐδῶ.

Πρόσταξε νὰ τρίψουν τὰ μελίγγια τῆς Βάριας μὲ τριανταφυλλόξυδο, ἀπόσωσε τὸ πολεμικό του ντύσιμο κι ἅρπαξε πάλι τὸ βαρὺ φράγκικο σπαθί.

— Στὶς προσταγές σου τώρα, εἶπε στὸν Σγουρὸ ποὺ τὸν καρτεροῦσε.

— Πᾶμε.

— Τί! Δὲ θὰ φορέσεις ἐσὺ τὰ σιδεράρματα; Ἔτσι θ' ἀνέβεις στὸ τειχί;

Χαμογέλασε ὁ νέος.

— Οἱ Φράγκοι δὲ θὰ κάνουνε τίποτα ἀπόψε, εἶπε ἤρεμα. Εἶναι κουρασμένοι ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ θὰ καθήσουν νὰ ξαποστάσουν. Αὔριο καὶ βλέπουμε...

Ἀνέβηκαν στὸ τειχὶ ποὺ εἴτανε γεμᾶτο τώρα ἀπὸ ἀρματωμένους συντρόφους. Σκυμμένοι ἀνάμεσα στὶς τάπιες, ἔδειχναν πέρα, ἀνταλλάζανε γνῶμες καὶ δοκίμαζαν τὰ δοξάρια τους. Οἱ Φράγκοι εἴχανε ζυγώσει κάμποσο, ἡ κεφαλὴ τῆς φάλαγγας κόντευε κιόλας νὰ μπεῖ στὴν Καλαμάτα. Στάθηκαν οἱ ροβολατόροι ἀνυπόμονοι, νὰ τοὺς καρτεροῦν. Μέσ' ἀπὸ τὰ στενορρύμια, παρακολουθοῦσαν τὸ κρουνέλιασμά τους μὲ τὶς καπνουδερὲς ἀντιφεγγιὲς τῶν δαυλῶν, τὴν κλαγγὴ ποὺ ἄρχιζε κιόλας νὰ ξεχωρίζει, τὸ πεταλόκρουσμα τῶν φαριῶν. Εἴτανε πολλοί, λαός, ὁλάκερο φουσσᾶτο. Κάτι σὰ νὰ πάγωσε μέσα τους, δὲν τοὺς περίμεναν τόσο πολλούς. Ἀμίλητοι ἐκεῖνοι, δίχως νὰ φυσᾶνε τὰ βούκινα, κλαδώθηκαν στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, χωρίστηκαν σὲ δυὸ ρυάκια κι ἄρχισαν νὰ κυλᾶνε ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, δεξιά, ζερβά, νὰ φέρνουνε βόλτα τὸ κάστρο. Θὰ τὸ ἔζωναν. Κρατιόνταν σ' ἀπόσταση διπλὴ σαγίτας, δὲ φαίνονταν ἀποφασισμένοι νὰ ζυγώσουν γι' ἀπόψε πιὸ πολύ. Ὁ ἀέρας ἔφερνε μὲ ριπὲς τὴ βουή τους, ἄκουγες κάπου-κάπου μέσα στὴ νυχτερινὴ σιγή, μπερδεμένα, τὶς κουβέντες τους, τὰ προστάγματα, ἐδῶ-ἐκεῖ τὰ φαριά τους ν' ἀναβρουχίζουν, κ' ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὶς δάδες, ρετσίνι λυωμένο, λιβάνιζε ἴσαμ' ἐδῶ, πιπεράτη, γλυκειά. Εἴτανε καβαλλαρέοι καὶ πεζοί, ἀτέλειωτο ποτάμι. Ὁ κύκλος τους ἔκλεισε γύρω στὸ κάστρο· καρφώσανε τὰ φλάμπουρα στὸ χῶμα, πιάσανε δίχως βιάση νὰ στήνουνε τὶς τέντες τους.

Τὴ μισὴ νύχτα, οἱ πολιορκημένοι τοὺς παρακολουθοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ τειχὶ νὰ πηγαίνουν καὶ νἄρχονται, ν' ἀνάβουν φωτιές, νὰ ξεσελλώνουν τὰ φαριά τους. Μετὰ τὰ μεσάνυχτα τέλος, λούφαξαν, πέσανε νὰ κοιμηθοῦν.

Τ' ὀρνίθι τῆς αὐγῆς λάλησε κ' οἱ Φράγκοι ἡσύχαζαν ἀκόμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΗ'

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

III

ΠΡΩΤΗ σκέψη τοῦ πρίγκηπα, μόλις εἶχε λάβει τὸ μαντᾶτο τοῦ ξεσηκωμοῦ, εἶτανε γιὰ τὴν κόρη του. Ἄχ, ναί! Ἡ κακοσημαδιὰ τράνεψε, ἡ Μαχὼ εἶτανε καταδικασμένη. Τοῦ καιροῦ ἡ βαρυθυμιά, ἡ ἀδιάκοπη φοβέρα ποὺ εἶχε κρεμαστεῖ πάνω στὰ γενέθλιά της, τὸ μπουρίνι ποὺ ξέσπασε ἀνήμερα, τέλος καὶ τοῦτο ἀκόμα τὸ ἀναπάντεχο, τὸ ἀπίθανο: νὰ χαθεῖ τὸ κάστρο τῶν προγόνων της τὴν ἴδια μέρα τῆς γιορτῆς της! Ἰσάριθμοι κρίκοι μιᾶς ἁλυσίδας πλεγμένης ἀπὸ τὴ Μοῖρα. Γιὰ τὸν ἑαυτό του δὲ ρωτοῦσε πιὰ τὸ πεπρωμένο ὁ πρίγκηπας· ἔγνοια περιττή. Τὸ ἤξερε πὼς δὲν εἶτανε γραφτό του νὰ γεράσει.

Δεύτερή του σκέψη τὸ φράγκικο φουσσᾶτο. Εἶταν ἄραγε χαμόγελο τῆς Μοίρας φιλάργυρο, μέσα στὴν τόση καταφορά, νὰ τοὺς ἔχει γύρω του συναγμένους — ἡ εἰρωνεία της; Ὁ ἴδιος τώρα κατέληγε νὰ μὴν παραδεχτεῖ οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τ' ἄλλο. Κάλλιο τὸ ψυχόρμητό του τὸν εἶχε εἰδοποιήσει, προαίσθημα σκοτεινὸ πὼς δὲν πρέπει νὰ μείνει τὶς μέρες τοῦτες μονάχος.

Ὡστόσο δὲν τὸ βρῆκε φρόνιμο νὰ ξεκινήσει μαζί τους γιὰ τὴν Καλαμάτα ἀμέσως. Πίσω ἀπὸ τὸ περιστατικὸ τοῦ κάστρου δὲ μποροῦσε νὰ ξέρει τί κρύβεται, οἱ βιλάνοι ξεσηκώθηκαν ἄραγε μονάχοι, τράβηξαν στὰ τυφλά; ἢ κάποια δύναμη ἄλλη, κρυφή, τοὺς εἶχε ὑποδαυλίσει; Πάντα του ὑποπτευότανε τοὺς Ρωμιοὺς τοῦ Μυτζηθρᾶ, στὸ χαραχτῆρα τοῦ βασιλέα τους τοῦ κυρ-Ἀνδρόνικου δὲν εἶχε μεγάλη ἐμπιστοσύνη. Τοῦ τὸν εἶχανε παραστήσει ὕπουλο καὶ πονηρό. Ἂν τὸ πάρσιμο τοῦ κάστρου δὲν εἶναι παρὰ μιὰ πρόκληση; ἀρχὴ γιὰ σοβαρότερες περιπλοκές;

Ἀποφάσισε νὰ τὸ ξεκαθαρίσει. Καὶ πρῶτα θὰ φρόντιζε νὰ κατέβει στὴν Καλαμάτα ὅσο γινότανε πιὸ ἕτοιμος, μὲ φουσσᾶτο ἱκανὸ νὰ τὰ βγάλει πέρα σὲ κάθε περίσταση. Κάλεσε λοιπὸν τοὺς βασσάλους του, ὅσους εἶχανε κοντινότερα φίε, καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ σηκώσουν στρατό, τοὺς πρόσταξε νὰ γυρίσουν τὸ γρηγορότερο στὴν Ἀνδραβίδα μ' ὅλους

τοὺς ἱππότες τους, σεργέντες κι ἀνθρώπους τῶν ἁρμάτων. Ὕστερα διανοήθηκε νὰ πιάσει τὸν ταῦρο ἀπὸ τὰ κέρατα. Φώναξε τὸν κοντόσταβλο, ποὺ μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ τ' ἄκαρπο ταξίδι του στὴν Καλαμάτα, μαζὶ καὶ τὸ βαρῶνο τῆς Ἀρκαδιᾶς, τοὺς ἐξήγησε τὶς ὑποψίες του κ' εἶπε πὼς πρέπει νὰ ἑτοιμαστοῦν γι' ἀποστολή· αὔριο πρωῒ θὰ φεύγανε γιὰ τὴ Βασιλεύουσα. Ἡ ἐντολὴ ποὺ τοὺς ἔδινε εἶτανε τούτη: Νὰ παρουσιαστοῦν στὸν ἴδιο τὸ βασιλέα, νὰ διαμαρτυρηθοῦν ποὺ ἡ τρέβα πατήθηκε καὶ νὰ ζητήσουν ἱκανοποίηση ἄμεση γιὰ τὸν πρίγκηπα τῆς Ἀχαΐας.

Μόνον ἀφοῦ ἔγιναν πιὰ τὰ προκαταρκτικὰ τοῦτα, ξεκίνησε ὁ πρίγκηπας γιὰ τὴν Καλαμάτα. Οἱ ροβολατόροι, ποὺ τὸν καρτεροῦσαν τόσες μέρες τώρα, μὲ τὴ νευρικὴ ἀνυπομονησία τοῦ ἀπελπισμένου, ἔλαβαν στὸν ἐρχομό του ἱκανοποίηση πικρή. Ἡ πρώτη νύχτα στάθηκε γι' αὐτοὺς βραχνάς, ἕνας βραχνὰς ὅμως στοιχειωμένος ἀπὸ ὁράματα τόσα, ποὺ οἱ ὧρες κύλησαν δίχως νὰ τὶς μετρήσουν, ἡ αὐγὴ λὲς κ' ἦρθε ἀναπάντεχη, ξαφνική. Μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐνθουσιασμὸς παράδοξος φύσηξε ἀνάμεσα στοὺς πολιορκημένους. Εἴτανε Κυριακή. Ὁ Δανιὴλ ἔβαλε νὰ σημάνουν τὸ ὄρθρο, σύναξε στὴν ἐκκλησία ὅσους δὲν εἴχανε πάρει θέση στὸ τειχί, καὶ λειτούργησε. Ὕστερα ἔβγαλε τὰ ἄμφια, φόρεσε κι αὐτὸς μάλλια διχτάτη, πῆρε ἕνα σκουτάρι, ἀνέβηκε στὴν τάπια τῆς σιδερόπορτας, καὶ ξοπίσω του ἐρχότανε, ποτάμι πηχτό, τὸ φουσσᾶτο τῶν βιλάνων. Εἴτανε μαθημένος νὰ σηκώνει ἅρματα ὁ παπάς, δυὸ φορὲς ἴσαμε τώρα, νεώτερο βέβαια, τὸν εἴχανε στρατολογήσει οἱ Βιλλαρδουΐνοι. Στὸ δεξί του κρατοῦσε σήμερα ἕνα λάβαρο παρμένο ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά του, τὸ λάβαρο τῆς Ἀνάστασης. Εἴταν ἄσπρο, μὲ ραμμένο πάνω του σύμπλεγμα μεγάλο, πορφυρό, τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ: ΧΡ, ἔμβλημα τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὸ ἔστησε στὴν τάπια, στάθηκε κι αὐτὸς δίπλα κι ἄρχισε μὲ τὴν τρεμουλιάρα, παιδιάστικη φωνή του, ποὺ εἶχε γίνει αναπάντεχα δυνατή, νὰ ψέλνει τὸ Χριστὸς Ἀνέστη. Οἱ ροβολατόροι, συναγμένοι γύρω του πλῆθος, τὸν μιμήθηκαν.

Εἶταν ἡμέρα διάφανη, λιοπερίχυτη, χρυσογάλανο πρωϊνὸ τοῦ Δεκέμβρη. Ὁ ἄνεμος, ξεκινημένος ἀπὸ τὸ πέλαγο, σκορποῦσε σ' ἀνάλαφρες, πλατειὲς ἀνάσες, τὴ μυρωδιὰ τῆς θάλασσας, τὴν ἄχνα τῆς ἀπέραντης κι ἀλέκιαστης λιακάδας. Φερμένο μὲ διακοπές, πάνω στὰ φτερὰ τοῦ ἀνέμου, τὸ τραγοῦδι τῶν πολιορκημένων ἔφτασε στοὺς πολιορκητές, κύλησε πάνωθέ τους, κῦμα φαρδύ, βαθύ, μὲ σκυθρωπὲς ἀναπάλσεις. Ἀπορημένοι οἱ Φράγκοι στάθηκαν νὰ κοιτάζουν τοὺς συναγμένους πάνω στὸ τειχὶ ἀνθρώπους. Εἴτανε μορφὲς τραχειές, κεφάλια ἄκουρα μὲ θρασεμένα μαλλιὰ καὶ γένεια. Ἔβλεπες μὲ τὸ πρῶτο πὼς δὲν εἶναι πολεμιστὲς ἔμπειροι, ταχτικοί· ἔμεναν ἀσκέπαστοι, κρατώντας ἀνέμελα στὸ πλευρό τους τὰ σκουτάρια, καμπόσοι ἀπὸ δαύτους εἴχανε σκαρφαλώσει πάνω στὶς τάπιες κ' ἐκεῖ στέκονταν ὄρθιοι, μ' ὁλάκερο τ' ἀνάστημά τους ποὺ ξεχωρότανε στὸ σμαλτωμένον οὐρανό, ἄλλοι καθιστοί, μὲ τὰ ποδάρια κρεμασμένα ἔξω, τὴ λόγχη ἢ ἕνα δρεπάνι κρατημένο ἀδέξια, σὰ ραβδὶ ἢ τσοπάνικη γκλίτσα. Ἀκόμα καὶ τὸ πολεμικό τους ντύσιμο εἴτανε παράταιρο· ἐδῶ ἔβλεπες κάτω ἀπὸ μιὰ μάλλια φράγκικη νὰ προβαίνουν γάμπες γυμνές, πέδιλα μὲ σταυρωτὰ λουριά, ρωμέϊκα, ἐκεῖ ἕνα κράνος δυσανάλογα μικρὸ γιὰ τ' ἀναμαλλιάρικο κεφάλι, πιὸ πέρα

κομμάτια ἁρματωσιᾶς, διχτάτους ὠμίτες, χερόχτια ἢ κουκοῦλες φορεμένα πάνω σὲ προβιὲς καὶ σὲ κοντὰ χιτώνια ξωμάχων.

Ὁ πρίγκηπας ἔδωσε διαταγὴ νὰ μὴ σαγιτέψουν τοὺς ἄπραγους αὐτοὺς ροβολατόρους. Σκανταλισμένοι οἱ δοξαράτορες τοῦ φράγκικου φουσσάτου, κοίταζαν λιμπιστικὰ τὸ ξέσκεπο κυνῆγι καὶ χάϊδευαν ἀνυπόμονα τὶς νευρές, σιγοβλαστημούσανε μὲ τὴν πεισματερὴ λαχτάρα τοῦ κυνηγοῦ ποὺ τοῦ κρατᾶνε στανικὰ τὸ χέρι. Δὲν ἤθελε νὰ χύσει τὸ αἷμα τῶν καλῶν του τῶν βιλάνων ὁ πρίγκηπας, ἔτσι εἶχε διαλαλήσει, πρόβατα ξεστρατισμένα τοὺς θεωροῦσε καὶ θὰ κάνει ὅ,τι τοῦ εἶναι βολετὸ γιὰ νὰ τοὺς ξαναφέρει ἤρεμα, χριστιανικά, στὸ σωστὸ δρόμο. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἴτανε πὼς γύρευε ν' ἀποφύγει μὲ κάθε τρόπο τὸν πειρασμό, νὰ μὴν πατήσει στὴν παγίδα πού, καθὼς πίστευε, τοῦ εἴχανε στήσει οἱ Ρωμιοὶ τοῦ Μυτζηθρᾶ. Θὰ περίμενε μ' ὑπομονὴ τὸ γυρισμὸ τῶν ἀποσταλμένων του ἀπὸ τὴν Πόλη.

Ἔτσι κ' ἔγινε.

Κρατώντας τὸ κάστρο στενὰ ζωσμένο, δίχως νὰ δίνει ἀφορμὴ κι ἀποφεύγοντας κάθε τέτοια, ἔμεινε ἐκεῖ γιὰ μέρες, γιὰ βδομάδες ἄπραχτος, νὰ τὸ θωρεῖ. Οἱ γιορτὲς εἴχανε περάσει, ὁ Γενάρης μπῆκε, κυλοῦσε ἀτάραχος. Ἀποσταμένοι οἱ βιλάνοι, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ κάνανε Χριστούγεννα μακρυὰ ἀπὸ τὸ σπιτικό τους, εἴχανε πάψει λίγο-λίγο ν' ἀγναντεύουν τὸν ὁρίζοντα, δὲν χαρτεροῦσαν πιὰ βοήθεια ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά. Ὁ βασιλέας τοὺς εἶχε ἐγκαταλείψει, τὸ θάρρος ποὺ ἔδειξαν, ἡ ἀφοσίωση, ἔμεναν δίχως ἀνταμοιβή, δὲν τοὺς ἀπόμενε παρὰ μονάχα ὁ Θεός, στερνὴ ἐλπίδα. Γιατὶ βέβαια ὁ πρίγκηπας δὲν τὸ εἶχε σκοπὸ νὰ σηκώσει τὸ σέντζιο. Τὶς πρῶτες ἡμέρες μετὰ τὸν ἐρχομό του ὅλοι περίμεναν ὥρα τὴν ὥρα, στιγμὴ τὴ στιγμή, νὰ τοὺς ριχτεῖ. Ξημέρωναν οἱ μέρες καὶ λέγανε μέσα τους: «Σήμερα!» Βράδυαζε καὶ τότε στοχάζονταν πὼς ἡ μεγάλη ἐπίθεση — δὲν ἔχει! θὰ γίνει δίχως ἄλλο τὴ νύχτα τούτη. Μὰ νά ποὺ τίποτα δὲ σάλευε, οἱ τέντες ἔμεναν στὴ θέση τους στημένες, ἥσυχα, ἀδιάφορα πηγαινόρχονταν ἀνάμεσά τους οἱ σκοποί, κ' οἱ ἄλλοι, ὅσοι δὲν εἶχαν τίποτα καλλίτερο νὰ κάνουν, ξαπλώνονταν κατάχαμα καὶ λιάζονταν, κάποτε δίχως ἁρματωσιὰ κάν, μασουλάγανε χασκογελώντας, ἤ, μὲ τὸ βροχερὸ καιρό, συναγμένοι κάτω ἀπὸ τὶς τέντες, παίζανε παιχνίδια, πίνανε, στήνανε τραγούδια. Τὶς νύχτες ἔβλεπες τὶς φωτιές τους, κορδόνι γύρω ἀπὸ τὸ κάστρο, ν' ἀνάβουν σὰν κύκλος μαγικὸς ποὺ χωρίζει τοὺς καταδικασμένους ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο.

Ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμὸς τῆς ἀξέχαστης ἐκείνης Κυριακῆς ποὺ ὁ πρίγκηπας πρωτοφάνηκε, εἶχε ξεφτίσει ἄκαρπα γιὰ τοὺς βιλάνους. Ὢ! ἂν τὴν ἡμέρα κείνη οἱ Φράγκοι τοὺς εἴχανε ριχτεῖ, πῶς θὰ τοὺς κρατοῦσαν κεφάλι οἱ ροβολατόροι τοῦ κάστρου! Ἂν κάποιος τοὺς εἶχε πεῖ τὴν ἡμέρα κείνη νὰ μὴν προσμένουνε κὰν τὴν ἐπίθεση, μὰ νὰ χυμήξουν ἔξω ἀπὸ τὰ τειχιά τους αὐτοὶ πρῶτοι, θὰ δείχνανε σ' ὅλη τὴ Φραγκιὰ καὶ τὴ Ρωμιοσύνη πῶς ξέρανε νὰ πολεμοῦν γιὰ τὸ δίκιο τους οἱ βιλάνοι τοῦ Μοριᾶ. Ὅμως τίποτα δὲν ἔγινε, κανένας δὲν τοὺς εἶχε μεταχειριστεῖ. Ἀπόμεναν λοιπὸν μὲ τὰ χέρια ἄνεργα, βαρειά, μιὰ στάλα σαστισμένοι μόνο, κρύβοντας μιὰ παραπονιάρα ἀπορία μέσα στὴν ψυχή τους. Καὶ πάλι, καθὼς πρὶν ἔρθει ὁ πρίγκηπας, μέρα τὴ μέρα,

ἡ ψυχή τους ἔπιανε ν' ἀρρωσταίνει. Γιατί ἄραγε δὲν τοὺς ρίχνονταν οἱ Φράγκοι; τί σκόπευε ὁ πρίγκηπας; Γιὰ νὰ μὴν τὸ φανερώνει θὰ πεῖ πὼς κάτι ἐπίβουλο εἶταν καὶ τρομερό. Νὰ τοὺς σαπίσει στὴν ἀπαντοχή; νὰ τοὺς πεθάνει μὲ τὴν πεῖνα; Μαζί, σὲ κάποιους ἀπ' αὐτούς, τοὺς ζωηρότερους, μιὰ ἄλλη ἀνησυχία ἀναδευόταν ἀγάλια-ἀγάλια, ἀνομολόγητη καὶ ντροπερή: Μπᾶς κι ὁ πρίγκηπας τὸ βρίσκει ἀνάξιο νὰ τοὺς πολεμήσει; Μὴν τάχα στοχάζεται πὼς τὸ αἷμα τῶν βιλάνων εἶναι λεκὲς γιὰ τ' ἅρματα τοῦ ἱππότη; Ὤχ, ναί! Μονάχα τὴν κρεμάλα στήνουν γιὰ τὸ δοῦλο, τὴν ἀτιμωτική, τὸν πνίγουν ἢ τὸν ραβδίζουν,— δὲν τὸν ἐξισώσουν στὸν ἀγῶνα καὶ δὲν τοῦ χαρίζουν ὡραῖο θάνατο σὰν τοῦ παίρνουν τὴν ἄχαρη τὴ ζωή.

Οἱ καπεταναῖοι εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ μέρες τώρα νὰ παρακολουθοῦν τὸ μεθοδικὸ μὰ κι ἀδιάκοπο τοῦτο πέσιμο τοῦ ἠθικοῦ ἀνάμεσα στοὺς δικούς τους. Πρόσεξαν πὼς συχνὰ λάχαινε, ἐκεῖ ποὺ περνοῦσαν ἀφρόντιστα μπροστὰ σὲ μιὰ τάπια ἢ σ' ἕνα γιατάκι τῆς φρουρᾶς, οἱ συναγμένοι πρόχειρα ἄντρες νὰ κόβουν τὴν κουβέντα, τὴν ἴσαμε τὴ στιγμὴ τούτη ζωηρή, καὶ νὰ βουβαίνονται. Ὁ Φεντόρ, ποὺ ζήτησε μιὰ-δυὸ φορὲς ἐπίμονα κι ἀγριωπὰ ἀπὸ τοὺς Γιαννιτσῶτες νὰ μάθει τί κρυφολένε, δὲν ἔλαβε ἀπόκριση καμμιά, παρατήρησε μονάχα τὰ μάτια τους ποὺ τὸν κοιτάζανε μὲ κάτι σκληρό, σὰν ἔχθρα. Πάλι σημειώθηκαν κρούσματα λιποταξίας, ὅπως προτοῦ ἔρθουν οἱ Φράγκοι. Ὁ Σγουρὸς ἔτυχε κάποιο πρωῒ νὰ ἰδεῖ μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια, καθὼς ἔσκυβε πάνω ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ τειχί, τὸ κορμὶ ἑνὸς Μαϊνιώτη σωριασμένο στὰ ριζὰ τῶν βράχων ἀσάλευτο καὶ ματωμένο. Εἶτανε φανερὸ πὼς ὁ ἄμοιρος πάσχισε τὴ νύχτα νὰ κατέβει μὲ σκοινὶ ἀπὸ τὴ μεριὰ τούτη, ἐπειδὴ ἔμενε ἡ περισσότερο ἀφρούρητη ἐξαιτίας ποὺ εἶτανε κ' ἡ πιὸ ἀπρόσιτη, γλίστρησε, ἔπεσε καὶ τσακίστηκε. Τὸ πράμα τὸν ἔκανε σκεφτικὸ τὸν Σγουρό.

— Δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ τοὺς κρατήσουμε γιὰ πολὺ ἀκόμα, ὁμολόγησε στὸν Φεντὸρ λίγη ὥρα ἀργότερα. Ἀνάγκη νὰ διαλέξουμε ἕνα δρόμο.

Ὁ Σλαῦος σήκωσε ἀδιάφορα τοὺς ὤμους του. Ἀπὸ καιρό, μιὰ νάρκη παράδοξη ἔμοιαζε νὰ τὸν ἔχει κυριέψει, δειχνόταν ἀδιάφορος γιὰ ὅλα. Λὲς κ' εἶχε ξεχάσει πὼς κι ὁ ἴδιος, στὴν ἀρχή, τότε ποὺ πρωτόρθε ὁ Σωντερόν, τὸ ἔκρινε σωστὸ νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο καὶ νὰ φύγουν. Τώρα δὲν ἤθελε τίποτα.

Ὁ Σγουρὸς ἔσκυψε τὸ κεφάλι του βαρύθυμα, στέναξε μουγγά.

— Τώρα δὲν τὴν περιμένω οὔτε κ' ἐγὼ πιὰ τὴ βοήθεια, ξομολογήθηκε.

Χώρια ἀπὸ τοὺς Μαϊνιῶτες, ποὺ ἔμεναν προσκολλημένοι ἐπίμονα, ξεροκέφαλα, σ' ὅ,τι μιὰ φορὰ εἶχανε πιστέψει, εἶταν αὐτὸς προπάντων ποὺ ὑποστήριζε ἴσαμε τώρα πὼς τὸ πάρσιμο τοῦ κάστρου ἔγινε ὕστερα ἀπὸ συνεννόηση μὲ τὸ Μυτζηθρὰ καὶ πὼς τὸ βασιλικὸ φουσσᾶτο θὰ ἔφτανε τὸ δίχως ἄλλο. Ἀπὸ μέρες ὡστόσο, εἶχε πάψει πιὰ νὰ τὸ πιστεύει. Τὸ ἔλεγε ἀκόμα, τὸ διαλαλοῦσε, γιὰ νὰ κρατάει τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν πολιορκημένων. Καὶ νά ποὺ καταλάβαινε σήμερα πὼς

κι αὐτὸ εἶταν περιττό. Ὁ Μυτζηθρὰς ἔμεινε κουφὸς στὰ μηνύματά τους. Ἡ ὑπόθεση εἶταν χαμένη.

Τὸ βράδυ, συνάχτηκαν στὴν ἐκκλησιὰ οἱ ἕξη καπεταναῖοι. Στὸν παρλαμᾶ εἴχανε καλέσει, γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ περίσταση, καὶ τοὺς δυὸ γέροντες, τὸν Δανιὴλ καὶ τὸν Πέτρο. Μίλησαν πρῶτοι οἱ Μαϊνιῶτες. Οἱ τρεῖς τους ὑποστήριξαν πὼς ἡ βασιλικὴ βοήθεια μπορεῖ ν' ἀργεῖ μὰ τὸ δίχως ἄλλο θἄρθει, εἶχαν ἰδεῖ αὐτοὶ σημάδια στὸν ὕπνο τους, διαβάσανε τὴν πλάτη τοῦ ἀρνιοῦ. Ὁ Πέτρος δὲ μιλοῦσε, στεκότανε τυλιγμένος στὴ μαλλιαρή του κάπα καὶ κοίταζε γύρω του βλοσυρός. Σὲ μιὰ στιγμή, δυὸ ἀπὸ τοὺς πρώτους, μιλώντας σύγκαιρα, παραφέρθηκαν τόσο, δίχως κανένας νὰ τοὺς ἀντιλέει, ποὺ λίγο ἔλειψε νὰ ριχτοῦν μὲ τὰ χέρια στὸν Φεντόρ. Περνούσανε τὴ σιωπή του γι' ἀντίρρηση, ἐρεθίζονταν νὰ τὸν βλέπουν ἔτσι ἀνάλγητο. Ἔνιωθες πώς, ἂν φωνάζανε τόσο, δὲν εἶτανε γιὰ νὰ πείσουν τοὺς ἄλλους μὰ τὸν ἑαυτό τους, ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ τοὺς προδίνει κρυφά. Ὁ Φεντὸρ δὲν ταράχτηκε ἀπὸ τὴν ἐπίθεση. Ἔμεινε καθισμένος καβαλικευτά, μὲ τὰ δυό του χέρια ριγμένα σταυρωτὰ πάνω στὴ ράχη τοῦ θρονιοῦ του, τὸ κεφάλι ἀκουμπισμένο στὰ μπράτσα του, σὰν ἕτοιμος νὰ κοιμηθεῖ. Ὅταν οἱ Μαϊνιῶτες πάψανε νὰ ξεφωνίζουν, συγκρατημένοι ἀπὸ τὸν Σγουρό, εἶπε μόνο:

— Κοντὸς ψαλμός! Ἐδῶ - μέσα θὰ πεθάνουμε ὅλοι.

Οἱ Μαϊνιῶτες γούρλωσαν τὰ μάτια τους τρομαγμένοι, σύγκρυο τοὺς ἔλουσε. Ὄχι, δὲ θέλανε νὰ πεθάνουν αὐτοί, ἔνιωθαν ἀκόμα τὸ αἷμα νὰ τρέχει στὶς φλέβες τους ζεστό. Καὶ καθώς, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο σάστισμα ποὺ τοὺς ἔδεσε, δείχνανε κιόλας τὴ διάθεση νὰ ριχτοῦν τελειωτικὰ πιὰ τοῦ Σλαύου, νὰ τὸν ξεμπερδέψουν, ὁ Σγουρὸς πρόλαβε, μπῆκε στὴ μέση καὶ τοὺς εἶπε γοργά, ξεκάθαρα, τὴ δική του τὴ γνώμη:

—Ὁ Μυτζηθρὰς δὲ μᾶς πρόδωσε, αὐτὸ εἶναι ψέμμα! Κάτι τρέχει ποὺ ἀκόμα δὲν τὸ ξέρουμε, μπορεῖ κι ὁ βασιλέας νὰ μὴ θέλει νὰ πατήσει τὴν τρέβα. Ὅμως νὰ μείνουμε πιὰ ἐδῶ περιμένοντας, εἶν' ἀνώφελο. Τί κι ἂν κάνουμε ὑπομονὴ μιὰ βδομάδα, δυὸ βδομάδες: ἡ βοήθεια ἂν εἶχε νἄρθει θἄρχότανε, κ' ἔπειτα, ἂν ἔρθει ἀπὸ δῶ σ' ἕνα μῆνα θὰ εἶναι ἀργὰ πιά. Οἱ ἄνθρωποί μας χάνουνε μέρα μὲ τὴ μέρα τὴν ὄρεξη νὰ πολεμήσουν, θὰ φτάσει ἕνας καιρὸς ποὺ θὰ θέλουμε νὰ τοὺς ξεσηκώσουμε καὶ δὲ θὰ μποροῦμε. Λοιπὸν ἐγὼ στοχάζομαι πὼς ὅ,τι ἔχει νὰ γίνει ἀνάγκη νὰ γίνει εὐθύς. Ἀνάμεσα σὲ δυὸ δρόμους ἔχουμε νὰ διαλέξουμε — θὰ τοὺς πῶ, μ' ὅλο ποὺ ἐγὼ δὲν ἀναγνωρίζω παρὰ μονάχα τὸν ἕνα. Ὁ πρῶτος νὰ γυρέψουμε συνεννόηση μὲ τὸ Φράγκο, νὰ θυμηθοῦμε τὴν πρόταση τοῦ κοντόσταβλου καὶ νὰ παραδώσουμε δίχως πόλεμο τὸ κάστρο. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν συντρόφοι ποὺ τὸ θέλουν αὐτό, δὲν ξέρω, ὅσοι ποθήσανε τὴ φαμίλια τους, τὸν τόπο τους· ὅμως ἐγὼ λέω νὰ μὴ τοὺς ρωτήσουμε καθόλου, γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλάσμα ἀδύναμο, κάνει κάτι κ' ὕστερα ντρέπεται ὁ ἴδιος, κάθεται καὶ τὸ συλλογιέται καὶ μετανοιώνει σὰν εἶν' ἀργὰ πιά. Γιὰ μένα ἀπομένει μονάχα ὁ δεύτερος δρόμος, ὁ ἀντρίκιος: Νὰ πάρουμε μιὰ νύχτα τ' ἅρματα, ν' ἀνοίξουμε τὴ σιδερόπορτα καὶ νὰ χυθοῦμε πάνω στοὺς Φράγκους. Πελεκᾶμε τότε ὅσους μπορέσουμε κ' ἔτσι ἀνοίγουμε τὸ δρόμο. Ὅποιος γλυτώσει γλύτωσε, αὐτὸς θὰ ξαναδεῖ φαμίλια καὶ σπίτι. Οἱ ἄλλοι, ποὺ

θ' ἀπομείνουν, καλῶς ἔπεσαν! Ὁ Θεὸς ἂς τοὺς ἀναπάψει ποὺ πολέμησαν γιὰ τὸ δίκιο καὶ γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία.

Αὐτὰ εἶπε ὁ Σγουρός. Οἱ Μαϊνιῶτες τὸν κοίταζαν σκυθρωποί, πασχίζοντας νὰ ξεκαθαρίσουν μέσα στὸ χοντρὸ μυαλό τους, τὸ βουνήσιο, τὰ λεγόμενά του. Ὅμως ὁ Δανιὴλ σηκώθηκε ἀπὸ τὴ θέση του, ἦρθε, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε. Ὁ Πέτρος ἔκανε στὸν ἀέρα, ἀπὸ κεῖ ποὺ καθότανε, τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω στὸν ὁμιλητή. Τότε κ' οἱ Μαϊνιῶτες ἔδωσαν τὴ συγκατάθεσή τους. Ναί, αὐτὸ τοὺς ταίριαζε, εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὰ μπράτσα τους· κ' ἔπειτα, ἐκεῖνο ποὺ πιθυμούσανε, δὲν εἴτανε νὰ γλυτώσουν, εἴτανε νὰ μὴ τοὺς ποῦνε νικημένους. Στὸν κόσμο τοῦτο ἢ στὸν ἄλλο, θὰ μπορούσανε νἆναι σίγουροι πὼς θὰ σταθοῦν μὲ τὸ μέτωπο ψηλά.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο εἶναι ποὺ ἀποφασίστηκε ἡ ἔξοδος. Ὅταν βγῆκαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ροβολατόρων, εἶχε πιὰ νυχτώσει. Χωρίσανε στὴ μεσαυλὴ καὶ καθένας τους τράβηξε τὸ δρόμο του, οἱ Μαϊνιῶτες νὰ προετοιμάσουν τοὺς δικούς τους, ὁ Δανιὴλ νὰ πλαγιάσει, οἱ δυὸ Σλαῦοι κάθησαν στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησίας κι ἀπόμειναν δίχως νὰ μιλᾶνε, μὲ τὸ μάτι χωνεμένο, νὰ ὀνειρεύονται.

Ὕστερα ἀπὸ τὸν ταχτικό του γῦρο στὶς τάπιες, γιὰ νὰ ἐπιθεωρήσει τὶς βίγλες καὶ τὶς φρουρές, ὁ Σγουρὸς τραβήχτηκε στὴν κάμαρά του.

Εἴταν ἡ ἴδια ἡ παλιά, τὴν εἶχε διαλέξει γιατὶ τοῦ εἴτανε γνώριμη καὶ τὴν ἀγαποῦσε. Κάθησε στὸ στρῶμα νὰ λύσει τὰ σαντάλια του μὰ σύγκαιρα κατάλαβε πὼς ἂν πλάγιαζε ἀπὸ τώρα δὲ θὰ κοιμότανε, τὰ ματόφυλλά του καθόλου δὲ βάραιναν. Σηκώθηκε, ἔκοψε δυὸ βόλτες. Ἡ νύχτα ἔξω εἴταν ἥσυχη, κρουσταλλωμένη, τὸ νιὸ φεγγάρι μάργωνε τὸ παραθύρι μὲ φῶς ἁπαλό. «Καλὸς καιρὸς γιὰ τὴ δουλειὰ ποὺ θέλουμε, συλλογίστηκε, θὰ βλέπουμε ὅσο χρειάζεται, μὰ θὰ μποροῦμε καὶ νὰ τοὺς ζυγώσουμε δίχως νὰ μᾶς ἰδοῦν.» Εἶχαν ὁρίσει τὴν ἔξοδο γι' αὔριο, τούτη λοιπὸν εἴταν ἡ νύχτα ἡ στερνὴ ποὺ περνούσανε μέσα στὸ κάστρο. Στάθηκε στ' ὀρθάνοιχτο παραθύρι κι ἅπλωσε τὴ ματιά του ἔξω, ἀνάσανε βαθιὰ τὸν κρύο ἀέρα τῆς γεναριάτικης νύχτας. Οἱ φωτιὲς τῶν Φράγκων εἶχαν σβήσει, κοιμόνταν οἱ πολιορκητές. «Σὰν τέτοια στιγμή...» συλλογίστηκε· κ' εἶδε μὲ τὸ νοῦ του τὸ ξεκίνημα, ἄκουσε τὸ μουγγὸ παφλασμὸ τοῦ ἀνθρωποχείμαρρου ποὺ ξεχύνεται ἀκροπατώντας ἀπὸ τὸ κάστρο. Ἡ ψυχή-του φούσκωσε. «Κατευόδιο!» λέει μέσα του μ' ἀνατριχίλα μυστικιά, σὰ νὰ χαιρετίζει τὸ φουσσᾶτο τῶν ἐπαναστατημένων ποὺ ξεκινάει γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι. Τὸ παραπάνω χάραμα θὰ βρεῖ τὸν ὄμορφο κάμπο πιτσιλισμένο μ' αἷμα. Καὶ τότε ὅλα πιὰ θὰ ἔχουν πάρει τέλος.

Δὲν ξέρει γιατί τὸ νοῦ του τὸν στοιχειώνει ἀπόψε πάλι ὁ ἴσκιος τοῦ Κοκκινοτρίχη. Ἴσως γιατὶ σὲ τούτη ἀκριβῶς τὴν κάμαρα πρωτάκουσε κάποια νύχτα τὸ κήρυγμά του γιὰ τὴ λευτεριά. Ποιὸς ξέρει σὲ τί θάλασσες θ' ἀρμενίζει τώρα ὁ Κοκκινοτρίχης! Ὁ Ντελιούριας ἔβαλε πλώρη γιὰ τ' ἀνοιχτά, πολὺ πιθανὸ νὰ μὴ φουντάρει ποτὲ πιὰ στὰ νερὰ τῆς Ἀχαΐας. Δὲ θὰ ξανάβρει ὁ Σγουρὸς τὸ δρόμο τῆς λευτεριᾶς ποὺ τραβάει μέσ' ἀπὸ τὴ θάλασσα· ἀνάγκη ν' ἀνοίξει λοιπὸν ἕνα δικό

του, μέσ' ἀπὸ τὴ στεριά. Καὶ νά γιὰ ποῦ ξεκινάει αὔριο βράδυ.

Κάθησε στὸ κρεββάτι του κι ἀνάγειρε στὸ στρῶμα. Ἡ ψυχή του ἤθελε νὰ ὀνειρευτεῖ. Μέσα του κάτι σὰ μουσικὴ νιώθει ν' ἀναδίνεται, ν' ἁπλώνει· εἶναι ἕνα τραγοῦδι χωρὶς σκοπὸ καὶ δίχως λόγια, τραγοῦδι ὡστόσο ποὺ θὰ τὄλεγες παλιό, κάτι θυμίζει. Σὰ νὰ τραγουδᾶνε τὸ φεγγάρι, ἡ νύχτα, ὁ κάμπος, τὰ μακρυνὰ βουνά. Ἔρχεται ἀπὸ κόσμο ἀλαργινὸ τ' ἀσώματο τραγοῦδι, ψηλά, ἀπὸ τ' ἄστρα, καὶ προβοδάει τὴν πλάση ποὺ πλέει μέσα στὴ νύχτα τὴ φεγγερή. «Γιατί τὰ σκέφτομαι ὅλα τοῦτα, τί ἔχω ;» κάνει κάποια στιγμὴ ἀνήσυχος κι ἀνοίγει τὰ μάτια του, κοιτάζει γύρω. Τὸ φεγγάρι ἔκρουσε τὸ κάγκελο τοῦ παραθυριοῦ σὰ χορδή, ὕστερα ἔφυγε, ἡ κάμαρα σκοτεινιάζει ὁλότελα. «Αὐτὸ εἶναι, λέει μέσα του, αὔριο θὰ πεθάνω.»

Ξάφνου κάτι τοῦ μηνάει πὼς ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τὸ σφαλιστό του τὸ πορτόφυλλο, κάποιος στέκεται καὶ περιμένει. Δίχως νὰ βιαστεῖ, σηκώνεται, ὅπως σ' ὄνειρο, πηγαίνει καὶ ξεμανταλώνει τὴν πόρτα. Ἡ μεσαυλὴ εἶναι ἥσυχη, τίποτα δὲν ἀκούγεται, ὅλοι κοιμοῦνται γιὰ νὰ εἶναι ξεκούραστοι αὔριο. Ἀόριστα μυρίζει στὸν ἀέρα σανὸς ἀπὸ τοὺς στάβλους, χόρτο νοτισμένο ἀπὸ τὴ νύχτα, ἀποκαΐδια σβησμένης φωτιᾶς. Σύγκαιρα ἕνα κορμὶ ἀνθρώπινο γλιστράει ἀπὸ τὸ χαγιάτι καὶ κάνει νὰ ξεμακρύνει. Τὸ νιώθει ἀπὸ τὴ ζέστα ποὺ ἀχνίζει γύρω του.

— Βάρια ! ἐσύ σαι ;

—Ἐγώ, ἀκούγεται σὰ μούρμουρο ἡ φωνή.

— Τί κάνεις ἐδῶ ;

Σιγή.

— Τί κάνεις ἐδῶ ; Δὲν κρυώνεις ;

Κανένας δὲν ἀποκρίνεται.

—Ἔχεις νὰ μοῦ μιλήσεις, Βάρια ;

Δὲν ἀκούει τίποτα, ἀναρωτιέται μήπως γελάστηκε πρίν.

Κάνει νὰ γυρίσει μέσα καὶ τότε τ' αὐτί του πιάνει ἕνα σιγανὸ τρεμούλιασμα, σὰ φύλλου ποὺ τὸ δονίζει ὁ ἄνεμος. Ἀπορημένος στέκεται, ψαχουλεύει μὲ τὸ μάτι τὴ νύχτα.

— Βάρια ! μίλα μου λοιπόν. Εἶσ' αὐτοῦ ;

—Ἐδῶ εἶμαι.

— Καὶ τί γυρεύεις τέτοια ὥρα ἔξω ; Ἔλα κοντὰ νὰ σὲ δῶ.

Τὸν ζυγώνει. Τὰ χέρια του, ποὺ εἶχαν ἁπλωθεῖ στὰ τυφλά, τὴν ἄγγιξαν, τὴν ἔπιασαν.

— Μὰ ἐσὺ τρέμεις ! Ἔλα μέσα νὰ ζεσταθεῖς.

Ζάρωσε κοντά του, πολὺ μικρή, σὰν παιδάκι. Τὴν ἔμπασε στὴν κάμαρα καὶ σφάλησε τὸ πορτόφυλλο.

— Στάσου ν' ἀνάψω τὸ λυχνάρι.

—Ὤ, ὄχι ! ὄχι ! κάνει ἐκείνη ζωηρά.

— Τί ! σκοτάδι θὰ καθήσουμε ;

— Ναί, ναί, σκοτάδι. Ἔπειτα, ἐγὼ θὰ φύγω . . .

— Κάθησε τουλάχιστο μιὰ στιγμὴ νὰ συνεφέρεις. Νά, ἐδῶ εἶναι τὸ σκαμνί.

—Ὄχι, δὲ θέλω νὰ καθήσω !

Ἡ φωνή της εἶχε γίνει ἀναπάντεχα σκληρή. Τὴ μάντεψε ζαρωμένη στὴ σκιὰ σὰ γάτα, ἐχθρική.

— Τί ἔπαθες! Μήπως σ' εἶδε ὁ Φεντόρ; Σ' τὸ εἶπα ξανὰ πὼς πρέπει νὰ τοῦ φανερωθεῖς πιά, ἐγὼ θὰ τὸν μαλακώσω.

— Λοιπόν, γι' αὔριο εἴπατε; τὸν ρωτάει ξαφνικά.

— Τί πράμα;... Ἃ ναί! αὔριο τὴ νύχτα.

Στάθηκαν λίγες στιγμὲς δίχως νὰ μιλᾶνε.

— Καληνύχτα, τοῦ λέει καὶ τραβάει γρήγορα κατὰ τὴν πόρτα.

— Ποῦ πᾶς;

Δὲν ἀποκρίθηκε. Ψαχουλευτὰ βρῆκε τὸ πορτόφυλλο, τὸ ἄνοιξε. Τὴν ἀκολούθησε καὶ στάθηκε στὸ κατῶφλι νὰ τὴν ἀκούει ποὺ ξεμάκραινε στὸ χαγιάτι, κατέβαινε τὴ σκάλα.

Γύρισε μέσα, κάθησε στὸ κρεββάτι του κ' ἔπλεξε τὰ δάχτυλά του. Τί εἶχε ἔρθει νὰ κάνει ἐδῶ ἡ Βάρια; Τί τοῦ γύρευε ἡ σιωπή της; «Ὤ! ὄχι αὐτό, ὄχι αὐτό», κάνει μονάχος του, δυνατά, ὅμως ἔνιωσε πὼς δὲν ἔλεγε ὁλάκερη τὴν ἀλήθεια. Μέσα, βαθιὰ στὴν καρδιά του, κάτι ζάρωνε, ἀναδευότανε ψάχνοντας ἀνήσυχα νὰ βρεῖ κάποια γωνιὰ νὰ κρυφτεῖ. Ἡ ψυχή του εἴτανε περίλυπη. «Αὔριο μπορεῖ ὅλα νὰ πάρουν τέλος πιά»; εἶπε πάλι, γιὰ ν' ἀνακουφιστεῖ. Στὸ νοῦ του ὅμως ἀνάτειλε ἡ ροδιά, ὅπως τὴν ἤξερε κάτω ἀπὸ τὸ παραθύρι του, ὅπως τὴ θυμόταν ἀπὸ τότε. Δὲν τὴν εἶχε ξαναδεῖ, ποτὲ δὲν πῆρε τὸ δρόμο της ὅσον καιρὸ τώρα βρισκότανε μέσα στὸ κάστρο. «Ὅμως αὔριο τὸ πρωῒ θὰ πάω», εἶπε κ' ἔνιωσε στὴ σκέψη τούτη τὴν καρδιά του ν' ἀνθίζει. «Δὲ βλάφτει πιὰ τώρα, δὲ βλάφτει ἀφοῦ θὰ εἶναι ἡ στερνὴ φορά.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΘ΄

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

IV

Κ' ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία,
Ποὺ ὅ,τι θέλεις ἠμπορεῖς,
Εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
Ματωμένη περπατεῖς.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ εἶταν ἀκόμα σκοτεινὴ κ' ὑγρὴ τὴν ὥρα ποὺ οἱ ροδολατόροι τοῦ κάστρου μπήκανε ν' ἀκούσουν τὸν ὄρθρο. Ἔξω ἡ αὐλὴ μύριζε γιασεμί, πάχνη σμυρίδωνε τὶς πέτρες. Περνώντας ἀπὸ τὴ μεσαυλή, βλέπανε ψηλὰ τὰ τελευταῖα ἀστέρια νὰ σιγοσβήνουν· ὁ ἀρχάγγελος τάνυζε τὶς τριανταφυλλιὲς φτεροῦγες του ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν οὐρανό.

Ἦρθανε πολλοὶ σήμερα στὸν ὄρθρο, ὅλοι ὅσοι δὲν εἶχανε φρουρά, κ' ἔτσι τὸ ἐκκλησίασμα πέρσεψε, κατρακύλησε ὡς κάτω στὰ φαρδειὰ σκαλοπάτια καὶ στὸ πλακόστρωτο τῆς αὐλῆς. Οἱ ἔξη καπεταναῖοι ποὺ εἶχανε σταθεῖ μπροστὰ στὴν Ὡραία Πύλη, μετάλαβαν ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Δανιήλ. Ὅταν ἡ ἀκολουθία τέλειωσε, οἱ ροδολατόροι φιλήθηκαν ἀναμεταξύ τους καὶ συχωρέθηκαν.

Ἀτέλειωτη τοὺς φαινόταν ἡ μέρα τώρα ποὺ εἶχανε πάρει τὴν ἀπόφαση, ποὺ ξέρανε τί θ' ἀκολουθήσει. Οἱ προετοιμασίες — ὄχι πολλὲς κι αὐτὲς — εἶχανε τελειώσει κοντὰ τὸ μεσημέρι· κανόνισαν τὴ σειρὰ ποὺ θὰ βγαίνανε, ὅρισαν τὸ μέρος ποὺ θὰ δινόταν ἡ κοπανιὰ στὸν ἐχθρό. Μπροστὰ θὰ πήγαιναν οἱ νεώτεροι Μαϊνιῶτες, ἁρματωμένοι ἐλαφρότερα, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τρέξουν καὶ νὰ ξαφνιάσουν. Οἱ ἄλλοι, Γιαννιτσῶτες καὶ Καλαματιανοί, μαζὶ μὲ τοὺς πρεσβύτερους ἀπὸ τοὺς βουνήσιους, θὰ ἔρχονταν τὸ κατόπι, ντυμένοι μὲ σίδερο ἀπὸ τὰ νύχια στὴν κορφή, ἔτσι ποὺ νὰ κρατήσουν τὸ τράνταγμα ὅταν οἱ Φράγκοι θὰ εἶχανε πιὰ ὀρθοποδήσει. Ἔλπιζαν νὰ τοὺς βροῦνε στὸ πρωτοῦπνι. Βοηθημένοι κι ἀπὸ τὴ νύχτα τότε, θὰ προκαλοῦσαν σύγχυση, καὶ θὰ ξέφευγαν ὕστερα μέσα στὸ σκοτάδι. Τὸ χτύπημα ἔπρεπε νὰ δοθεῖ σ' ἕνα μονάχα σημεῖο, γιὰ νὰ τρυπήσει τὸν κλοιό, ἀπὸ μιὰ καὶ μοναδικὴ φάλαγγα ποὺ θὰ ξεπεταγόταν ἀπὸ τὸ κάστρο ἔχοντας μέτωπο κατὰ τὸ βοριά, ἐκεῖ ποὺ ἡ πλαγιὰ εἶναι στρωτὴ κι ἀτόφια ἴσαμε τὸ ποτάμι.

'Από τὸ τειχὶ ἀπάνω, εἴχανε σημαδέψει τὸ μέρος ἀκριβῶς ποὺ θὰ χτυποῦσαν. Εἴταν ἕνα σμάρι τέντες μὲ μιὰ μεγαλείτερη καταμεσίς, καὶ στὴν κορφή της ἔβλεπες ν' ἀνεμίζεται σαντάρδο κίτρινο τετράγωνο, φλάμπουρο βαρωνείας. Ὅλη μέρα ἀνέβαιναν παρέες - παρέες στὴν τάπια ποὺ τ' ἀντικρύζει καὶ τὸ θωροῦσαν ἀμίλητοι, σὰ νὰ λογάριαζαν τὰ βήματα ἴσαμ' ἐκεῖ, νὰ φαντάζονταν τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ φτάνουν. Ὡστόσο δὲν ἔπρεπε ὁ ἐχθρὸς νὰ καταλάβει καμμιὰ ἰδιαίτερη σήμερα κίνηση, νὰ μὴν ὑπονοιαστεῖ πὼς κάτι ἑτοιμάζεται κεῖ - μέσα. Οἱ καπεταναῖοι, βλέποντας τὴ σύναξη ποὺ γινότανε στὴν τάπια, βγάλανε διαλαλητὴ στὴ μεσαυλὴ καὶ προστάξανε μὲ τὸ στόμα του νὰ μὴν ξανανέβει κανένας πιὰ στὸ τειχὶ ἐξὸν ἀπὸ τὶς βάρδιες.

Τὸ μεσημέρι, στὸ φαΐ, ἀπαγόρεψαν νὰ μοιραστεῖ κρασί, εἴπανε ὅμως ὅτι τὸ βράδυ κάθε ἄντρας εἶχε δικαίωμα σὲ διπλὸ κρασοβόλι. Ἔτσι οὔτε τραγούδια ἀκούστηκαν σήμερα οὔτε χάχανα. Ὁλάκερο τὸ κάστρο λούφαξε, ποῦ καὶ ποῦ μονάχα ἔβλεπες κάποιονε νὰ περνάει στὸ λιοπερίχυτο πλακόστρωτο γιὰ νὰ γυρίσει τὸ μαγγάνι στὸ πηγάδι. Ἔβαλε κι ὁ Ζερβοχέρης τὶς χύτρες του στὴ φωτιὰ γιὰ στερνὴ φορὰ μὰ δὲν κάθησε νὰ ἐπιστατήσει ὁ ἴδιος. Τὶς ἐμπιστεύτηκε στὸν παραγιό του καὶ στὶς δοῦλες· αὐτὸς ἔπιασε νὰ καθαρίζει τ' ἅρματά του, νὰ γυαλίζει τὴ σπάθα του, τὸ κράνος, ν' ἀλλάζει πετσὶ στὸ σκουτάρι του ποὺ τὸ εἶχε πάρει ἀπὸ τὴν ὁπλοθήκη τοῦ πύργου παλιωμένο.

Τὸ Δεκέμβρη οἱ μέρες εἶναι κοντόπνοες. Στὶς στοὲς τοῦ τειχιοῦ ὅπου εἴχανε ξαπλώσει μετὰ τὸ φαΐ καὶ ψευτογλάρωσαν γιὰ νὰ εἶναι ξεκούραστοι τὸ βράδυ, τὸ φῶς τοῦ δειλινοῦ ἀναρουφήχτηκε γοργά, χλώμιασε ἡ ἀντιφεγγιὰ τῆς λιακάδας. Ὁ βραδυνὸς ἄνεμος ἔφερε πάνω ἀπὸ τὶς τάπιες ἀλαργινό, τρεμάμενο, τὸν ἀχὸ ἀπὸ τὰ σήμαντρα τῆς πολιτείας. Εἴταν ἡ ὥρα τοῦ ἑσπερινοῦ. Σηκώθηκαν οἱ ἄντρες κ' ἔκαναν τὸ σταυρό τους. Στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ κάστρου ὁ Δανιὴλ σήμανε κι αὐτὸς τὸν ἑσπερινό, τὸ ἐκκλησίασμα ὅμως δὲν εἴταν ἀπόψε πυκνό, καθὼς τὸν ὄρθρο. Οἱ ροβολατόροι εἴχανε τὸ νοῦ τους τεντωμένο σ' ἐκεῖνο ποὺ θὰ γινότανε σὲ λίγο, μὲ τὴ νύχτα, ἡ ψυχή τους εἴταν πολὺ ἀνήσυχη γιὰ νὰ χαρεῖ τὴ γαλήνη τῆς ἑσπερινῆς ἀκολουθίας. Μονάχα ὁ Σεραφεὶμ ἀπόμεινε μέσα στὴν ἐκκλησιὰ ὅταν ἔφυγαν οἱ ἀραιοὶ βιλάνοι. Ἀπόμεινε γονατισμένος μπροστὰ στὸ μικρὸ εἰκόνισμα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ὁ Δανιὴλ τὸ εἶχε κουβαλήσει ἀπὸ τὴν ἐνορία του, καὶ τὰ μάτια του εἴτανε γεμᾶτα δάκρυα.

— Τί κάνεις ἐδῶ, ἀδερφέ; ρώτησε ὁ παπὰς ποὺ ἔβγαινε κι αὐτὸς διπλώνοντας τὸ πετραχῆλι του γιὰ νὰ πάει νὰ φορέσει τὴν ἁλυσιδωτὴ μάλλια.

— Τὴν προσευχή μου, ἀποκρίθηκε μὲ φωνὴ βραχνιασμένη ὁ τσαγγάρης.

— Σώνει, ἀδερφέ, σώνει! Τώρα ἔχουμε ἄλλα καθήκοντα.

Τὰ χέρια τοῦ τσαγγάρη κρεμάστηκαν στὸ πλακόστρωτο σὰ θερισμένα.

— Παπά! κάνει καταπίνοντας μὲ κόπο, θέλω νὰ ξομολογηθῶ.

— Τώρα! Δὲν τὸ λὲς μὲ τὰ σωστά σου βέβαια...

— Μὲ τὰ σωστά μου τὸ λέω.

'Αγανάχτησε ὁ Δανιήλ. Εἴτανε τῆς ἡλικίας, δὲ μποροῦσε νὰ κρατάει πιὰ τὰ νεῦρα του.

—Ἔλα, ἔλα, ὁ Θεὸς σὲ σχωρνάει, εἶπε βιαστικά. Σήκω γρήγορα καὶ τρέχα ν' ἀρματωθεῖς! Καμώματα τέτοια ταιριάζουν μονάχα σὲ γυναῖκες.

Ὁ ἄνθρωπος βόγγηξε βαριά.

— Παπά, μὴ μ' ἀποδιώχνεις! Ἡ ψυχή μου εἶναι βαρειά, δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ σηκώσω ἄρματα, μουρμούρισε τρέμοντας σύγκορμος.

Τώρα ὁ Δανιὴλ ἀπόμεινε καρφωμένος στὴ θέση του, σὰ νὰ μὴν εἶχε ἀκούσει καλά.

— Τί! τ' εἶπες, μωρέ; ἔκανε σκύβοντας πάνω στὸν γονατισμένο τσαγγάρη κ' ἡ φωνή του ἔβγαινε σφυριχτὴ ἀπ' τὴν ὀργή. Δὲ μπορεῖς νὰ σηκώσεις ἄρματα; Τί πὰ νὰ πεῖ αὐτό; Ὢ! θεοκατάρατε...

Ὁ Σεραφεὶμ εἶχε σκεπάσει τὸ πρόσωπό του μὲ τὶς παλάμες του κ' ἔμενε σωριασμένος χάμου στὶς πλάκες, ἐρείπιο.

— Δὲ μπορῶ, ἔλεγε τρανταγμένος ἀπὸ τ' ἀναφυλλητό, δὲ μπορῶ! Θέλω νὰ μὲ ξομολογήσεις.

Ξάφνου ὁ παπάς, ποὺ ἀσυναίσθητα εἶχε σηκώσει τὴ γροθιά του στὸν ἀέρα σφιγμένη, στάθηκε, ἀνανοήθηκε. Ρίχνει μιὰ ματιὰ στὸ ζαρωμένο θλιβερὰ μπροστά του ἄνθρωπο, μιὰν ἄλλη — γεμάτη ἀμηχανία τούτη — στὸ Χριστό, παίρνει βαθειὰν ἀνάσα καὶ βιαστικὰ ξεδιπλώνει τὸ πετραχῆλι.

— Μπρός, λέει προσταχτικά. Μπρός! Ξομολογήσου.

Ὁ τσαγγάρης σήκωσε τὰ μάτια του σὰ δαρμένο σκυλί, μιὰ λάμψη ἐλπίδας τρέμισε ἀνάμεσα στὰ ματόφυλλά του. Πῆρε τὸ πετραχῆλι ἄκρη-ἄκρη καὶ τ' ἀκούμπησε στὸ κεφάλι του, σταύρωσε τὰ χέρια. Ἔτσι κρυμμένος, μὲ τὸ κεφάλι βαθιὰ σκυφτό, μὲ φωνὴ ραγισμένη, εἶπε τὸ μεγάλο του κρῖμα:

— Τὸ ξέρω πὼς εἶμαι ἀνάξιος νὰ βρίσκομαι ἀνάμεσό σας... τὸ ξέρω πὼς θἄπρεπε νὰ μὲ σκοτώσετε καὶ τὸ κορμί μου νὰ τὸ πετάξετε πάνω ἀπὸ τὸ τειχί, νὰ τὸ φᾶνε τὰ σκυλιά... Ἐσεῖς πολεμᾶτε γιὰ τ' ἀδέρφια μας καὶ γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία... Ἐγὼ εἶμαι ἀνάξιος, ἕνα σκουλῆκι, μαγαρίζω τὸ χῶμα ποὺ πατᾶτε...

— Λέγε! λέγε γρήγορα τὸ κρῖμα, πρόσταξε πάλι ὁ παπάς.

Κι ὁ ἄνθρωπος τὸ ξεστόμισε ξέπνοος ἀπὸ ντροπή:

— Παπά... Φοβᾶμαι!

Ὁ Δανιὴλ εἶχε τιναχτεῖ πίσω σὰ νὰ τὸν δάγκωσε ὀχιά. Τὸ πετραχῆλι, καθὼς τραβήχτηκε, ἄφησε ξέσκεπο τὸ κεφάλι τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τὸ πρόσωπό του ἔφεξε στὸ σταχτὶ ἴσκιο τοῦ ἀπόβραδου φριχτὰ χλωμό. Μορφασμὸς βασανιστικὸς τὸ τσάκιζε, τὸ παραμόρφωνε ἀπάνθρωπα· σὰ νὰ ἔκλαιγε καὶ μαζὶ σὰ νὰ γελοῦσε.

— Φοβᾶσαι!... Ὢ σκύλε!...

Βλαστήμησε ὁ παπὰς καὶ σύγκαιρα τὸ κατάλαβε, δαγκώθηκε. «Χριστέ μου, ἥμαρτον!» εἶπε μέσα του, ἀναστατωμένος, πασχίζοντας νὰ δαμάσει τὴν ὀργή του. Τὸ μάτι του, ποὺ κοίταζε παλαβωμένο τὸν τσαγγάρη, ἄστραψε, θόλωσε, καὶ τέλος, φωτίστηκε πονηρὰ ἀπὸ μιὰν ἰδέα.

—Ὥστε δὲ θὲς νὰ βγεῖς μαζί μας, ἔκανε ἀτάραχα. Πάει καλά. Μεῖνε ἐδῶ τότε. Μεῖνε. Ἢ πάλι, ἂν φοβᾶσαι τὸ Φράγκο ποὺ θὰ μπεῖ στὸ κάστρο μὴ σὲ πειράξει, ἄφησε καὶ θὰ σοῦ βρῶ ἐγὼ τρόπο νὰ ξεφύγεις κρυφά, νὰ κατέβεις στὴν πολιτεία. Ἐκεῖ τρυπώνεις ἀνάμεσα στὰ σπίτια καὶ γυρίζεις στὸ μαγαζί σου δίχως νὰ σὲ ἰδοῦν. Κανένας δὲ θὰ μάθει ποτὲ πὼς ἤσουνα στὸ κάστρο.

Ὁ τσαγγάρης εἶχε τσακίσει στὰ δυὸ καὶ γέρνοντας πάνω στὸ πλακόστρωτο ἔστριβε τὰ χέρια του καὶ θρηνοῦσε.

—Ὄχι, ὄχι... λυπήσου με, μὴ μοῦ μιλᾶς ἔτσι! Δὲν τὸ μπορῶ.

— Τότε; ἔκανε τάχα ἀπορημένος ὁ παπάς. Ἕνα ἀπὸ τὰ δυό: Ἢ θὰ μείνεις ἢ θὰ φύγεις! Τρίτο δὲν ἔχει!

— Δὲν τὸ μπορῶ, δὲν τὸ μπορῶ, θρηνοῦσε ὁ ἄνθρωπος. Μὴ μὲ περιφρονᾶς, ὤχ! εἶν' ἀβάσταχτο, Χριστέ μου!...

Στάθηκε λίγο νὰ τὸν κοιτάζει ὁ Δανιήλ. Τέλος, σὰ νὰ εἶχε σκεφτεῖ πὼς σώνει ἴσαμ' ἐδῶ ἡ τιμωρία, ἦρθε κοντά του κι ἀλλάζοντας τόνο:

— Σήκω ἀπάνω, τοῦ λέει ἥσυχα καὶ σταθερά.

Ὁ τσαγγάρης, ὑπάκουος, σηκώθηκε.

— Τί φοβᾶσαι; Μὴν πεθάνεις;

— Δὲν ξέρω, δὲν ξέρω, καὶ σκέπασε μὲ τὶς παλάμες τὸ πρόσωπό του, τρέκλισε. Συλλογιέμαι τὴν ὥρα κείνη, τὴ συλλογιέμαι ὅλη τὴ νύχτα, ὅλη τὴ μέρα, καὶ τὸ αἷμα μου παγώνει. Βλέπω ν' ἀστράφτουν μάτια ἀγριεμένα, ἀκούω τρόχισμα σπαθιῶν, βρύσες ἀνοίγουν στὰ κορμιὰ καὶ τὸ αἷμα τρέχει, καὶ νά, τὰ μάτια μου τότε θαμπώνουν, καὶ λέω πὼς θὰ λιγοθυμήσω...

— Φοβᾶσαι μὴν πεθάνεις, εἶπε ὁ παπάς. Καλά. Θὰ σοῦ τὸ πῶ ἐγὼ τὸ γιατρικό, κ' εἶναι ἄσφαλτο.

Ὁ ἄνθρωπος ξεσκέπασε τὸ πρόσωπό του, τὸν κοίταξε γεμᾶτος ἐλπίδα. Κι ὁ παπὰς εἶπε:

— Τὸ γιατρικό, τσαγγάρη, εἶναι νὰ πεθάνεις τὸ γρηγορότερο.

Ὁ τσαγγάρης κλονίστηκε, ἄνοιξε τὰ χέρια του.

— Θαρεῖς πὼς αὐτὸς ἐκεῖ δὲ φοβήθηκε; λέει ξάφνου ὁ παπὰς τραχιὰ καὶ τὸν ἀδράχνει ἀπὸ τὸ μπράτσο, τοῦ δείχνει μὲ τὸ δάχτυλο τεντωμένο τὸ εἰκόνισμα τοῦ Χριστοῦ.—Φοβήθηκε! Ἐγὼ σ' τὸ λέω. Καὶ παρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ τὸν γλυτώσει, κι ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἄκουσε, γιατὶ ὁ Θεὸς θέλει νὰ σεβόμαστε τὸ νόμο. Κ' εἶναι νόμος ὁ θάνατος, τσαγγάρη! Πρέπει νὰ πεθάνεις τὸ γρηγορότερο.

— Πῶς; ρώτησε ὁ ἄνθρωπος περιχυμένος ἀπὸ κρυάδες. Πῶς;

—Ἐδῶ-μέσα, σὰν προδότης, ἢ ἔξω στὸν κάμπο, μαζί μας, σὰν ἄντρας. Διάλεξε!

Ἔγινε μιὰ παύση. Ὁ τσαγγάρης εἶχε κρεμάσει τὸ κεφάλι του, τὸ στῆθος του φούσκωνε ἀπὸ βαρὺ λυγμό.

— Μαζί σας, εἶπε τέλος σιγανά.

— Τότε ἔλα!

Ὅπως τὸν κρατοῦσε ἀπὸ τὸ μπράτσο ὁ παπάς, τὸν τράβηξε. Πέρασαν μαζὶ τὸ πλακόστρωτο τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ φτάσανε στὴν πόρτα. Ἐκεῖ, ὁ γέροντας στάθηκε.

— Τσαγγάρη, σὲ μακαρίζω, εἶπε μὲ θαυμασμό.

Καὶ καθὼς ὁ ἄλλος τὸν κοίταζε χαμένος, δίχως νὰ καταλαβαίνει:

— Σὲ μακαρίζω, εἶπε ὁ παπάς, γιατὶ ἐσὺ θὰ δώσεις πιὸ πολὺ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἄλλους. Ἐμεῖς δίνουμε μονάχα τὸ περισσευούμενο, ὅμως ἐσὺ θὰ δώσεις τὸ ὑστέρημά σου.

Εἶχε ὁλότελα νυχτώσει. Στὸν οὐρανό, ποὺ τεζαριζότανε βαθυγάλαζος κουμπὲς πάνω ἀπ' τὸ κάστρο, ἔλαμπε τὸ νέο φεγγάρι γερμένο μὲ χάρη, δρεπανωτό. Εἴτανε γέμιση, στιγμὴ εὐτυχισμένη. Ὁ παπὰς κι ὁ τσαγγάρης διαβήκανε ἀγκαλιασμένοι τὴν αὐλὴ καὶ χάθηκαν κάτω ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς καμάρες.

Κιόλας ἔβλεπες ἁρματωμένους νὰ ξεσκαρίζουν ἀπὸ τὰ χτίσματα γύρω καὶ νὰ συνάζονται μπουλούκια ἐδῶ - ἐκεῖ. Οἱ σκιές τους ξεκόβονταν στὸ γαλαζωμένο ἀπὸ τὸ φεγγαρίσιο φῶς λιθόστρωτο, παράδοξες, ἀπίθανες, τὰ σιδεράρματα κροτάλιζαν. Κουβέντιαζαν χαμηλόφωνα οἱ ροβολατόροι, μὲ φωνὴ πνιγμένη, σὰ νὰ φοβόνταν μὴν ἀκουστοῦν, τόσο εἴτανε βαθιὰ ποτισμένη ἡ ψυχή τους ἀπὸ τὴ σοβαρότητα τῆς στιγμῆς. Ἀπὸ τὶς τάπιες οἱ σκοποὶ εἴχανε δώσει σημάδι πὼς οἱ φωτιὲς τῶν Φράγκων ἄρχισαν κιόλας νὰ σβήνουν. Εἴταν ἥσυχη ἡ βραδυά, φύλλο δὲ σάλευε, ὅμως ἔκανε ψύχρα, ὅλα κρουστάλλωναν, τὰ χαράματα θἄρριχνε βέβαιο πάγο. Τὰ χαράματα... ποιοί, πόσοι θὰ στέκονταν ἄραγε τυχεροὶ νὰ τὰ ἰδοῦν;

Ὡστόσο εἴτανε νωρὶς ἀκόμα, ἔπρεπε νὰ προσμένουν. Συνάχτηκαν ἀγάλια - ἀγάλια ὅλοι στὴ μεσαυλή, ἕτοιμοι, κάθησαν χάμου καὶ χουχουλίζανε τὶς χοῦφτες τους, νὰ τὶς κρατᾶνε ζεστές. Ὅσοι ἔφταναν ἀργοπορημένοι ψάχνανε νὰ βροῦνε τοὺς δικούς τους, καθένας τὸ φίλο του ἢ κάποιονε γνώριμό του, καὶ τότε, ἀνακουφισμένοι, κάθονταν μαζί, δίπλα - δίπλα, γιατὶ ἡ συντροφιὰ τονώνει κ' εἶναι γλυκὸ νὰ ξέρεις πὼς δὲ θὰ βρεθεῖς ἔρημος στὴ μεγάλη σου τὴ στιγμή. Γιὰ στερνὴ φορὰ εἴχανε μαζευτεῖ σὲ κύκλους μεγάλους οἱ πατριές, ἐδῶ οἱ Καλαματιανοί, πιὸ πέρα οἱ Σλαῦοι τῆς Γιάννιτσας, ὁλόγυρα συντροφιὲς - συντροφιὲς οἱ Μαϊνιῶτες. Κάποιοι ἀπὸ δαύτους, ἀμέριμνοι ἢ ἐπιδειχτικὰ κομπαστικοί, πιάνανε νὰ ψιλοστήνουν τραγούδια, κοροΐδευαν πὼς ξενυχτᾶνε τάχα στὸ βουνὸ φυλάγοντας ἀπὸ τ' ἀγρίμι τὶς στάνες. Τὰ τραγούδια εἴτανε μακρόσυρτα, ὀκνά, θἄλεγες πὼς ὁ ἀντίλαλος τεντώνει τὴ φωνὴ μέσα στὸ φαράγγι καὶ τὴν ἀνεμίζει σὰ νῆμα, τὴν πλάθει, τὴν κλώθει, ὥς ποὺ νὰ λυώσει πέρα, λιβανωτή, καπνός.

Κάτω ἀπὸ τὴ στοὰ ἕνα σμάρι ξεχώρισε, μπῆκε στὸ φωτισμένο μεγάλον κύκλο βαδίζοντας ἥσυχα, ἐπίσημα. Ἕνας τους κρατοῦσε ψηλὸ κοντάρι κι ἀπάνω κρεμασμένο κάτι ἄσπρο καὶ μακρύ. Τ' ἀναγνώρισαν, εἴταν τὸ λάβαρο τῆς Ἀνάστασης, ἡ παντιέρα τοῦ ἀγῶνα. Ἀσυναίσθητα οἱ κουβέντες ἔπαψαν γύρω, κοίταζαν ὅλοι τὸ λάβαρο νὰ πορεύεται ζυγώνοντας, νὰ ἔρχεται γιὰ νὰ σταθεῖ ἀνάμεσό τους. Τότε κατάλαβαν πὼς ἡ στιγμὴ ζυγώνει. Εἴταν σὰ νὰ προβάλλει πομπὴ μὲ τὴ θεία μετάληψη. Κάποιοι σηκώθηκαν ὄρθιοι, σὰ νὰ μὴ τοὺς βολοῦσε πιὰ νὰ κάθονται χάμου, οἱ ἄλλοι πιάσανε ἀπὸ δίπλα τ' ἅρματά τους, τὸ σκουτάρι, τὸ βγαλμένο κράνος, τὸ σπαθί. Τὸ φεγγάρι βασίλευε. Ἕνας πετεινὸς λαλεῖ στὸ βαθὺ κατώϊ, ὕστερα πιὸ πέρα ἄλλος καὶ σύγκαιρα

σὰν εἰδοποιημένοι ἀπὸ ἄγνωστο μήνυμα, οἱ πετεινοὶ τῆς πολιτείας ἀποκρίνονται ἀπὸ πέρα, σκόρπιοι μέσα στὴ νύχτα, σαλπίζοντας ἐπίμονα καὶ γοερά. Κροταλίζοντας μουγγά, σὰ ρέμα ποὺ κρουνελιάζει παχύρευστο ἀνάμεσα σὲ βράχους, οἱ πρῶτοι τῆς φάλαγγας, οἱ συναγμένοι μπροστὰ στὰ σκαλοπάτια, ἄρχισαν νὰ κατηφορίζουν κατὰ τὴ σιδερόπορτα. Τὸ λάβαρο σηκώθηκε πάλι, ζυγιάστηκε. Φερμένο ἀπὸ τὸ γοργὸ ρέμα, φέγγοντας θαμπά, ἀκολούθησε τὴν πορεία, κ' οἱ ροβολατόροι ποὺ εἶχαν ἀπὸ γύρω τὰ μάτια τους καρφωμένα πάνω του, σηκώθηκαν κι αὐτοί, σφίξανε τ' ἅρματα στὸ χέρι κι ἀκολούθησαν.

— Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, εἴπανε συναμεταξύ τους κάνοντας ἐνῶ βάδιζαν, τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ.

Αὐτὸ εἴταν. Εἴχανε ξεκινήσει. Κάτω, μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα, ἡ κεφαλὴ σταμάτησε καὶ τὸ φιδολύγιστο κορμὶ τῆς φάλαγγας φούσκωσε, ξεχείλισε στὰ πλάγια. «Τ' εἶναι ;» ρωτοῦσαν ἀνήσυχοι, «γιατί στεκόμαστε ;» κι ἄλλοι ἔδιναν τὴν ἐξήγηση πὼς εἶναι γιὰ ν' ἀνοίξει ἡ πόρτα. Καθὼς ὅμως ἡ στάση τραβοῦσε σὲ μάκρος, ἄρχιζαν ν' ἀνυπομονοῦν, ὀρθώνονταν στὰ νύχια καὶ κοίταζαν μπροστά, δυνάμωναν κιόλας τὶς φωνές, χουγιάζονταν συναμεταξύ τους. «Ἔ! τί κάνετε σεῖς αὐτοῦ οἱ Μαϊνιῶτες! Δὲν στολιστήκατε ἀκόμα γιὰ τὸ γάμο ;» Κι ἄλλοι ποὺ ἀγαποῦσαν τὸ χωρατὸ ἢ ποὺ βρίσκανε σὲ δαῦτο παρηγόρια: «Προσμένουνε τὴ νύφη, λέγανε, καὶ τὰ νιάκαρα, νὰ πᾶνε μπροστά.»

Οἱ καπεταναῖοι ἀγρίεψαν, τοὺς ἀποπῆραν: «Παῦτε! σκασμός!» φωνάζανε πνιχτά, σὰ νὰ εἴχανε νὰ περιμαζέψουν σκολιαρόπαιδα ποὺ γαυριάζουν, σκουντάγανε τοὺς τριγυρινούς τους νὰ τοὺς συνεφέρουν. Ὁ Φεντόρ, στὴ μέση τῆς φάλαγγας μὲ τοὺς Γιαννιτσῶτες, τράβηξε τὸ σπαθί του καὶ χτύπησε μὲ τὸ πλατὺ ἕναν δικό του στὰ καλάμια τόσο γερὰ ποὺ ὁ ἄνθρωπος βόγγηξε, γονάτισε. «Σήκω, σκύλε!» οὔρλιασε ὁ καπετάνιος φρενιασμένος καὶ τὸν ἄρχισε στὶς κλωτσιές. Ὁ Γιαννιτσώτης σηκώθηκε στενάζοντας, μὰ δὲν εἶπε λέξη.

Οἱ τέσσεροι Μαϊνιῶτες κι ὁ Σγουρὸς διατρέξανε γοργὰ σ' ὅλο τὸ μάκρος του τὸ μικρὸ φουσσᾶτο νὰ βεβαιωθοῦν πὼς οἱ θέσεις εἴταν ὅπως τὶς ὅρισαν, πὼς οἱ ὁδηγίες ποὺ δώσανε δὲν εἴχανε ξεχαστεῖ. Μὲ δυὸ - τρία λόγια πεταχτὰ ἐδῶ - ἐκεῖ, ἀνανέωσαν τὶς ὁρμήνειες τους, τὶς συνόψισαν. «Ξεκινᾶμε σιγά, εἴπανε, κατεβαίνουμε τὸν κατήφορο δίχως καθόλου ν' ἀραιώσουμε οὔτε ν' ἁπλωθοῦμε. Πῶς πάει σφιχτὸ ἕνα κοπάδι ; Ἔτσι! Σὰν οἱ πρῶτοι, ζυγώνοντας στὶς τέντες τοῦ Φράγκου, πάρουνε πόδι, ἀμολυόμαστε ὅλοι, μὲ μιὰν ἀνάσα, τὸ κατόπι τους. Τὰ κοντάρια νὰ ξαμώνουν κατὰ τὰ πλάγια δεξὰ - ζερβά, στὴ γραμμή. Καὶ κοντά, σφιχτὰ ὁ ἕνας πάνω στὸν ἄλλονε, τοῦτο μὴν ξαστοχᾶτε! Σὰν περάσουμε πέρα γιὰ πέρα τὸν ἐχθρό, οἱ τελευταῖοι νὰ κάνουν μέτωπο κατὰ πίσω.»

Τοὺς ἄκουγαν ἀμίλητοι, ὑποταχτικοί. Τὸ θέαμα τοῦτο, τῶν καπεταναίων ποὺ ἔχουν τὴν ἔγνοια τους, ἔδινε θάρρος κ' ἐλπίδα. Σκοτεινὰ ἔνιωθαν τώρα μέσα τους πὼς ὄχι μονάχα τοὺς ἐμπιστεύονταν μὰ καὶ τοὺς ἀγαποῦσαν. Ἄχ ναί! εἴταν γεμάτη ἀπόφαση κι ἀγάπη τὴ στιγμὴ τούτη ἡ ψυχή τους, ὁλονῶν. Στὸ κέντρο τῆς φάλαγγας ὁ Πέτρος ἔφεγγε μὲ τ' ἄσπρα του τὰ μαλλιὰ καὶ γένεια, σφιγμένος ὁλόγυρα ἀπὸ ὁμοέθνους του νέους ποὺ τὸ εἴχανε τάξει νὰ τὸν φτάσουν ἔτσι πέρα ἀπὸ τὶς

φράγκικες τὶς γραμμές. Δὲν εἶχε θελήσει ν' ἁρματωθεῖ αὐτός, φοροῦσε πάντα τὸ μακρύ του τὸ τζουμπὲ καὶ κρατοῦσε μονάχα ἕνα ψηλὸ ραβδὶ στὸ χέρι γιὰ νὰ βοηθιέται στὸ βάδισμα. Ὁ Δανιὴλ εἶταν πιὸ πέρα, μὲ τοὺς Καλαματιανοὺς τῆς πισωφυλακῆς, ἔχοντας τὸ κεφάλι του ξέσκεπο καὶ τὰ μαλλιὰ ριχτὰ πάνω στοὺς ὤμους μὲ τὴ διχτάτη μάλλια. Κρατοῦσε ἀγκαλιασμένον ἀπὸ τὸν ὦμο τὸν τσαγγάρη καὶ χαμογελοῦσε στὸ φεγγάρι ἀφρόντιστα καὶ παιδικά.

Στὸ τέλος εἶχανε βάλει διαλεγμένους ἄντρες, γερούς, γιὰ νὰ κρατήσουνε τὸ τράνταγμα ὅταν ἡ φάλαγγα θὰ εἶχε πιὰ περάσει. Ἐδῶ στέκονταν ὁλαρμάτωτοι, μαζὶ μὲ κάποιους θεόρατους βουνήσιους, ὁ Παντελῆς ὁ Ζερβοχέρης κι ὁ Τιμόθεος, τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια, κι ὁ Σάββας ὁ ζευγάς. Κρατούσανε σπάθες βαρειές, ἀκουμπισμένες στὸν ὦμο, ἢ πελέκια μὲ χερολάβα μακρυά, καθὼς τῶν ξυλοκόπων. Αὐτοὶ κλείνανε τὴν παράταξη. Πίσω τους, στὸ κάστρο, δὲν ἀπόμενε κανένας, ἐξὸν ἀπὸ τὶς δοῦλες ποὺ εἶχανε σταθεῖ τώρα στὶς τάπιες νὰ τοὺς θωροῦν μὲ κρατημένη τὴν ψυχή. Ρωμιὲς κι αὐτές, ὅμως ζεμμένες ἀπὸ γεννησιμιοῦ τους στὸ ζυγὸ τοῦ Φράγκου. Στὰ ματόκλαδά τους τρέμιζε γυαλίζοντας ἕνα δάκρυ, γιατὶ στὸ σύντομο διάστημα τῆς λευτεριᾶς εἶχανε κιόλας προλάβει νὰ τοὺς ἀγαπήσουν τοὺς ξεσηκωμένους τούτους σκλάβους, τ' ἀδέρφια τους.

Ἀπὸ τὴν τάπια τῆς σιδερόπορτας ἀκούστηκε κατὰ μέσα φωνὴ πνιχτή, εἴδανε θαμπὰ ἕναν ἄνθρωπο ποὺ σήκωνε τὸ χέρι του καὶ τ' ἀνάδευε πέρα - δῶθε. Εἶταν ὁ στερνὸς βιγλάτορας, αὐτὸς ποὺ θὰ κρατοῦσε τὸ μάτι του καρφωμένο ἴσαμε τὴν τελευταία στιγμὴ πάνω στὸ στρατόπεδο τῶν Φράγκων καὶ θὰ ἔδινε τὸ σημεῖο γιὰ τὸ ξεκίνημα. Πήδηξε ἀπὸ τὴ θέση του, ἔφερε βόλτα τρέχοντας γιὰ νὰ κατέβει κοντὰ στοὺς ἄλλους. Σύγκαιρα οἱ ἀμπάρες ἔτριξαν, μὲ βόγκο συρτὸ τὰ δυὸ σιδερένια πορτόφυλλα διαπλατώθηκαν. Κ' ἡ φάλαγγα τῶν ροβολατόρων, περνώντας μὲ ποδοβολητὸ μουγγὸ κάτω ἀπὸ τὴ βαθειὰ καμάρα, κύλησε τὸν κατήφορο, βγῆκε στὸ μεγάλον κάμπο ποὺ ἡ νύχτα τὸν εἶχε ἀτέρμονα τεντώσει.

Στὴν ἀρχὴ βάδιζαν ὅπως οἱ καπεταναῖοι τοὺς εἶχαν ὁρμηνέψει, ἀμίλητοι καὶ σκυφτοί. Ἡ κατηφόρα εἶταν ἤρεμη, ὁμαλή, τὸ χῶμα στεγνό, δὲ δυσκόλευε τὸ βάδισμά τους. Ψηλὰ ὁ οὐρανὸς σπίθιζε πλημμυρισμένος ἀστέρια, ὅμως ἡ ἀντιφεγγιά τους δὲν ἔφτανε στὴ γῆ· κάτι σκοτεινὸ κι ἀόρατο λὲς χώριζε τὴ φαντασμαγορία τούτη ἀπὸ τὸν κόσμο κάτω, θαροῦσες πὼς πορεύεσαι στὸ βυθὸ μιᾶς θάλασσας ὅπου δὲ φτάνει ποτὲ τὸ φωτεινὸ μήνυμα τῆς ἡμέρας. Βάδιζαν σφιγμένοι, πειθήνιοι· κιόλας ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶτανε πρῶτοι, ἀκολουθώντας τὸ ρέμα μηχανικά, εἶχαν ἀρχίσει ν' ἀποροῦν, ἔλεγαν πὼς ὁ δρόμος εἶναι λεύτερος, ἴσως κάποια διάβαση βρέθηκε ἀναπάντεχα καὶ θὰ ξεφύγουν δίχως νὰ συγκρουστοῦν καθόλου μὲ τοὺς Φράγκους. Ὁ Σγουρός, ποὺ εἶχε πάρει θέση στὸ δεξὶ πλευρό, λίγο πιὸ πίσω ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἅπλωσε τὸ ζερβί του χέρι κι ἄγγιξε τὸ διπλανό του, νὰ βεβαιωθεῖ πὼς τὸν ἔχει κοντά. Εἶταν ἕνας νέος κρυμμένος πίσω ἀπὸ ψηλὸ σκουτάρι, μέτριος στ' ἀνάστημα· ἡ περπατησιά του εἶχε μιὰν ἀλαφράδα κ' ἕναν κυματισμό, ἀσυνήθιστα γιὰ δουλευτὴ ἢ ξωμάχο. Ἕνα μικρὸ ἀγόρι κρατοῦσε

τὸ νέον ἀγκαλιασμένο ἀπὸ τὴ μέση καὶ πήγαινε μαζί του ἀνοίγοντας βῆμα ἀντρίκιο, σταθερό.

Τὸ χέρι τοῦ Σγουροῦ ψηλάφησε τὸν ὦμο τοῦ νέου, τὸν ἔσφιξε μιὰ στιγμή, σὰ γιὰ νὰ τοῦ δώσει θάρρος.

—Ἐδῶ εἶμαι, μουρμούρισε ἀνεπαίσθητα ἡ φωνὴ τῆς Βάριας κ' ἡ κοπέλλα γύρισε κατ' αὐτὸν τὸ πρόσωπό της χαμογελαστό.

— Σσστ!

Πορεύτηκαν ἀκόμα λίγο. Ἀγνάντια τους, μέσα στὸ μπλάβο σκοτάδι, εἴδανε ξάφνου νὰ ξεχωρίζουν σὰ φαντάσματα ἀσάλευτα οἱ τέντες τῶν Φράγκων. Ξεφωνητὸ ἀνθρώπου ξαφνικό, κοφτό, ἀκούστηκε ποὺ ἀμέσως πνίγηκε σὲ ρόγχο, καὶ σύγκαιρα ἕνας βρόντος μουγγὸς σὰ μπαλταδιὰ σὲ κορμὸ δέντρου. Μεμιᾶς ποδοβολητὸ σύνταχο φουντώνει, ἡ φάλαγγα τεντώνεται μπροστά, ἀραιώνει. Οἱ πρῶτοι, εἶχαν χυμήξει.

Καὶ τότε βουὴ μεγάλη σηκώθηκε, σὰ μπουρίνι ποὺ χύνεται πάνω σὲ δάσος ὁλόξαφνα κι ἀναμαλλιάζει τὰ δέντρα. Σέρνοντας ἕνα ἄγριο ξεφωνητὸ οἱ Μαϊνιῶτες τινάζονταν μὲ τὶς σπάθες, τὰ δρεπάνια σηκωμένα, ἀνασκελώνανε τοὺς Φράγκους σκοποὺς καὶ θέριζαν ὅ,τι βρίσκανε μπροστά τους, πανιά, ἀνθρώπους, κοντάρια, σίδερα. Χώνονται κάτω ἀπὸ τὶς τέντες καὶ καρφώνουν τοὺς κοιμισμένους πάνω στὸ χῶμα, προτοῦ προλάβουν ἐκεῖνοι νὰ σηκωθοῦν. Μὲ τὶς σπάθες σηκωτὲς πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι, δρασκελᾶνε τοὺς κυλισμένους χάμου, πηδᾶνε πέρα, μὲ μιὰ δρεπανωτὴ στροφὴ κόβουνε σύρριζα τοὺς στύλους ποὺ κρατᾶνε τὰ πανιά, βουλιάζουν κ' οἱ ἴδιοι ἀναβράζοντας κάτω ἀπὸ τὶς γκρεμισμένες τέντες. Δὲν τραβᾶνε μονάχα μπροστά. Ἁπλώνονται ἀχτιδωτὰ γύρω καὶ ρίχνονται στοὺς ἄλλους ποὺ ἔχουν κονέψει λίγο πιὸ κεῖ, ἀνοίγουν ὅσο φαρδύτερο μποροῦν ρῆγμα στὸ στεφάνι τῆς πολιορκίας, διαπλατώνουν τὴ θύρα γιὰ νὰ περάσουν οἱ κατοπινοί, καὶ τὸ μακρὺ κοπάδι χυμάει, στριμωγμένο κρουνελιάζει ἀπὸ τὴν ἀνοιγμένη λαβωματιά, χύνεται στὸν κάμπο, πέρα, σέρνοντας θριαμβικὸ ἀλαλαγμό.

Ὅμως ὁ σάλαγος ποὺ ξέσπασε τσακμακίζοντας σ' ἕνα μοναδικὸ σημεῖο, τώρα κυλοῦσε πέρα, πηδοῦσε σὰ φλόγα καὶ φούντωνε ἀράδα τὶς θημωνιές. Κάτω, σ' ὅλο τὸ μάκρος τῆς φράγκικης παράταξης, δεξιὰ - ζερβά, δάδες ἀνάβονταν, ἀχὸς ἁπλωνόταν, ποδοβολητὸ πλήθαινε καὶ τ' ἄκουγες νὰ ζυγώνει. Κιόλας σφυρίγματα ξέσκισαν τὸν ἀέρα, μέσ' ἀπὸ τὸ χείμαρρο τῶν ρεβολατόρων σκληριὲς ξεπετάχτηκαν σπαραχτικές. Καρφωμένα ἀπὸ σαγίτες ποὺ φτάνανε φτερωτές, κυλίστηκαν χάμου τὰ πρῶτα κορμιά, βόγγοι ἄρχισαν νὰ σέρνονται στὸ χῶμα σύρριζα, καὶ νὰ μουγκρίζουν. Οἱ νεώτεροι, κατὰ τὶς ὁδηγίες ποὺ εἶχαν λάβει, ἀνοίγονταν στὰ πλάγια, κρατοῦσαν κεφάλι στὸν ἐχθρό. Κι ὁ ἐχθρὸς ἔφτανε σμάρια - σμάρια, ἔπεφτε φρενιασμένος πάνω στ' ἀραιὸ καγκέλωμα τὶς λόγχες τῶν βιλάνων καὶ χτυποῦσε μὲ λύσσα, μάνιαζε βλέποντας τοὺς ἄλλους ποὺ μέσ' ἀπὸ τὸ στενὸ πέρασμα χύνονταν πέρα, ξέφευγαν μέσα στὴ νύχτα, σὰ θεωρία ἀπὸ βρυκόλακες ποὺ τρέχουν· ἀλαφιασμένοι νὰ κρυφτοῦν πρὶν πάρει νὰ ξημερώνει.

Ξαφνιασμένοι στὸν ὕπνο τους οἱ Φράγκοι δὲν εἴχανε καταλάβει στὴν ἀρχὴ τί τρέχει. Ἐκεῖνοι ποὺ στρατοπέδευαν πιὸ πέρα, νόμισαν τὴν πρώτη στιγμὴ πὼς κάποιος καβγὰς ἄναψε ἀνάμεσα στοὺς δικούς

τους, ἀνθρώπους τῶν ἁρμάτων, κι ἄργησαν νὰ δώσουν προσοχή. Ὡστόσο ὁ σάλαγος τῆς μάχης πλήθαινε, παραγγέλματα ἀγριωπὰ σκλήριζαν δῶθε, κεῖθε. Τότε ὑπονοιάστηκαν, πετάχτηκαν ὄρθιοι. Ὁ πρίγκηπας, ποὺ ἐξαιτίας τῆς ὑγείας του δὲν ἔμενε σὲ τέντα μὰ σὲ σπίτι ἀπὸ τὰ πιὸ ἐξοχικὰ τῆς πολιτείας, ζήτησε ἀκούγοντας τὸ θόρυβο νὰ τοῦ ποῦν τί τρέχει. Οἱ πρῶτες πληροφορίες εἶτανε ταραγμένες, ἀόριστες. Ὁ νοῦς του πῆγε τότε στοὺς Ρωμιοὺς τοῦ Μυτζηθρᾶ, τὴν ἔμμονη ὑποψία του, φοβήθηκε πὼς ἔχει νὰ κάνει μὲ φουσσᾶτο ἀληθινό, ταχτικό· ἔδωσε διαταγὴ λοιπὸν ν' ἁπλωθοῦν οἱ ἱππότες στὸν κάμπο, ἀνοίγοντας σύγκαιρα τὸ στεφάνι τοῦ σέντζιου σὰν τανάλια, ἔτσι ποὺ ὁ ἐχθρός, νομίζοντας πὼς ὁ δρόμος πρὸς τὸ κάστρο λευτερώθηκε, νὰ προχωρήσει ἀνάμεσα καὶ νὰ βρεθεῖ ἀπὸ τὰ δυὸ τὰ πλάγια μαντρωμένος. Ὁ ἴδιος, ντύθηκε τὴν ἁρματωσιά του βιαστικὰ καὶ κατέβηκε νὰ καβαλικέψει.

Ὅταν ζύγωσε στὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ κατάλαβε τὴν ἀλήθεια, οἱ προσταγές του εἴχανε κιόλας ἐκτελεστεῖ. Κυλώντας σὰ ρυάκι ἀπὸ μολύβι ἀναλυωτὸ δεξιὰ - ζερβὰ τοῦ κάστρου οἱ Φράγκοι ἔλυναν οὐσιαστικὰ τὸ σέντζιο, χυμοῦσαν ἐκεῖ ποὺ γινόταν ἡ συμπλοκή. Ξαμολυμένοι στὸν κάμπο οἱ ἱππότες κ' οἱ σεργέντες, μὲ σύνταχο καλπασμό, σάρωναν τὰ χωράφια πέρα, δῶθε, πήγαιναν, ἔρχονταν, ψάχνοντας νὰ συναντήσουν μέσα στὴ νύχτα τὸ ἀνύπαρχτο ἐχθρικὸ φουσσᾶτο. Ὅμως, ἂν δὲν τὸ βρίσκανε, συντυχαίνανε τοὺς λιγοστοὺς ροβολατόρους, αὐτοὺς ποὺ ξέφυφαν ἀπὸ τὸ μακελειό, καὶ τοὺς σκόρπιζαν, τοὺς ποδοπατοῦσαν, τοὺς πελέκαγαν. Γιατὶ τὸ χρουνέλιασμα τῶν καστρινῶν εἶχε σταματήσει κιόλας. Σφιγμένοι ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀτσαλένιες λαβίδες οἱ βιλάνοι, καθηλώθηκαν ξάφνου στὸν τόπο, μάχονταν τώρα ἀνέλπιδα, μηχανικά, μ' ἕναν ἐχθρὸ ποὺ γύρω αὐγάταινε ὁλοένα, τέντωνε τὴν παράταξή του καὶ ξαναρχότανε καταπάνω τους, ἀφοῦ γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶχε λυγίσει, προχωροῦσε ἀργός, ὅμως ἀδέκαστος, σὰ φουσκονεριὰ ποὺ ξαποστέλνει καταποδιαστὰ τὰ κύματά της στ' ἀκρογιάλι, ὅλο καὶ πιὸ μπρός, ὅλο καὶ πιὸ πάνω, ὅλο καὶ πιὸ μέσα, καταπίνοντας βῆμα τὸ βῆμα τὴν ἀμμουδιά.

Τὸ πιὸ βαρὺ ὡστόσο, τὸ πιὸ πικρὸ γιὰ τοὺς βιλάνους, στάθηκαν οἱ καβαλαρέοι. Στὶς λόγχες κράτησαν κεφάλι, στὶς σαγίτες ἀντέξαν, πίστεψαν γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀκόμα καὶ στὴ νίκη, ὅμως τ' ἄλογα, τ' ἄλογα ποὺ ἔρχονται ποδοκροτώντας κεραυνωτά, σὰ μπάλλες ἀτσαλένιες, καὶ τ' ἀναποδογυρίζουν ὅλα, τὰ δρασκελᾶνε, τὰ ζυμώνουν κάτω ἀπ' τὶς ὁπλές, αὐτό, σὰ μάχεσαι πεζός, εἶναι κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου. Ξεκινημένοι ἀπὸ πέρα, μέσ' ἀπὸ τὸ σκοτάδι τοῦ κάμπου, ἀφοῦ τὸν εἴχανε πιὰ ὀργώσει, οἱ ἱππότες φτάνανε ξεφωνίζοντας τρομερὰ καὶ πέφτανε ὁλόκορμοι πάνω στοὺς ἀπελπισμένους. Γόος καὶ θρῆνος ἄρχιζε νὰ σηκώνεται ἐκεῖ ποὺ ἴσαμε πρὶν ἀντιλαλοῦσαν ἀλαλαγμοὶ θριάμβου. Κι ὡστόσο ἀντιστέκονταν, ριζώνανε τὰ πόδια τους τεντωτὰ στὴ γῆ καὶ σκύβανε μὲ σφιγμένα δόντια μπρός, κρατώντας στηριγμένη χάμου τὴ λόγχη. Τὰ κοντάρια τσακίζονταν, πέρα τινάζονταν, κομματιασμένα. Τὸ ἕνα πάνω στ' ἄλλο στρώνονταν τὰ κουφάρια, σωρός, μέλη ποὺ λυώσανε σὲ βοῦρκο ἀποτροπιαστικό, μάζα σπαραγμένη κι ἀκόμα ἀχνιστή, μισοζώντανη. Καὶ τὸ πλῆθος τῶν νικημένων ὁλοένα πισωπατοῦσε, ἀραίωνε, χώνευε, λὲς κ' ἕναν - ἕναν ἡ γῆ τοὺς

ἔπινε ἔτσι καθὼς τρέκλιζαν μεθυσμένοι μὲ τὰ μάτια γεμάτα φρίκη, γουρλωτά.

Ἀπὸ τοὺς τέσσερες καπετανέους ποὺ κουμαντάρανε τοὺς Μαϊνιῶτες, οἱ δυὸ εἴχανε κιόλας πέσει. Ἀνάκατα τώρα, μπερδεμένοι, καμπίσιοι καὶ βουνήσιοι, Γιαννιτσῶτες, Καλαματιανοί, Μαϊνιῶτες, μάχονταν δεξιὰ - ζερβά, δίχως ἀντικειμενικὸ σκοπὸ ἄλλον ἀπ' αὐτὸν ποὺ ὑπαγορεύει τὸ ἀγριωπὸ ψυχόρμητο νὰ ζήσεις. Τὸ μπουλοῦκι τους ὅλο ἀραίωνε καὶ σφιγγόταν, ζάρωνε σὰ ζῶο ποὺ τὸ λαβώνεις κ' ἐκεῖνο κουλουριάζεται γιὰ νὰ συμμαζέψει τὶς ὕστατες δυνάμεις του, νὰ φυλαχτεῖ ἀπὸ παντοῦ. Τοὺς ἔσπρωχναν ἀπὸ γύρω, τοὺς ζόριζαν ἀφόρητα, ἔβλεπες κάθε τόσο τὰ χέρια τους νὰ κρεμιόνται ἀποχαμωμένα, τὰ στήθια τους νὰ παίρνουνε βαθειὰν ἀνάσα, ἀποσταμένα ἀπὸ τ' ἀτέρμονο φονοκοπιό. Δὲν εἴχανε τώρα πιὰ προφυλακὲς καὶ πισωφυλακή, ἡ πολεμικὴ τάξη τους κουρελιάστηκε, ἔγινε σωρὸς κουβάρι. Κι ὡστόσο γνοιάζονταν ἀκόμα ἐκείνους ποὺ εἶχαν ὁρκιστεῖ νὰ τοὺς περάσουν μέσ' ἀπὸ τὴν παράταξη τοῦ ἐχθροῦ, τοὺς ἀρρώστους, κάποιους ποὺ εἶταν οἱ πιὸ ἀδύναμοι, τοὺς λιγοστοὺς ἡλικιωμένους. Ἕνας - δυὸ μάχονταν μὲ τὸ δεξί, τὰ δόντια σφιγμένα, ἐνῶ μὲ τὸ ἀριστερὸ κρατοῦσαν ἀγκαλιασμένο κάποιο σύντροφο ποὺ εἶχε κρεμαστεῖ στὸ μπράτσο τους λιποθυμισμένος, μὲ τὴ λαβωματιά του ἀνοιχτή. Στὰ τελευταῖα, βλέποντας πὼς κάθε ἐλπίδα χάθηκε κι ἄλλο δὲ μένει, ζήτησαν τουλάχιστο χῶρο, μιὰν ἔκταση λεύτερη ὅπου θὰ μπορούσανε νὰ σηκώσουν τὸ σπαθὶ ἢ νὰ ξαμώσουν τὴ λόγχη δίχως οἱ διπλανοί, πάνω τους σφιγμένοι, νὰ τοὺς μαγκώσουν τὰ μπράτσα. Δεξιά, ζερβά, μπρός, κανένας δρόμος. Τότε χύθηκαν κατὰ πίσω, πιάσανε ν' ἀνηφορίζουν πάλι τὴν πλαγιὰ τοῦ κάστρου, κρατώντας σύγκαιρα μέτωπο στὸν ἐχθρό.

Ἐκεῖ, στὴ βασανιστικὴ τούτη ὑποχώρηση, εἶναι ποὺ ὁ Φεντὸρ δέχτηκε τὴν πρώτη λαβωματιά. Ἀστράφτοντας φευγαλέα μέσα στὸ σκοτάδι, μιὰ λεπίδα βαρειά, σὲ χέρι ἀόρατο, τοῦ πελέκησε τὸν ἀριστερὸ ὦμο καὶ τοῦ τσάκισε τὸ κόκκαλο. Κρεμάστηκε τὸ χέρι του ἄψυχο, τὰ γόνατά του λύγισαν. Ὅμως οὔρλιασε ὁ Γιαννιτσώτης φοβερὰ κι ἀντιπάτησε, κατάφερε νὰ κρατηθεῖ ὄρθιος. Πισωπλατίζοντας πάντα, πάσχιζε νὰ βαστάει τὸ δεξί του τεντωμένο, μὲ τὸ σπαθὶ ἁπλωτό, γιὰ νὰ ἐμποδίζει τὰ χτυπήματα. Ἀνέβηκε ἔτσι τὸ μισὸ δρόμο ἴσαμε τὸ κάστρο δίχως νὰ τραβιέται στὴ δεύτερη κὰν γραμμή, πεισματερὰ ἀργοπορώντας μὲ τοὺς συντρόφους ποὺ σκέπαζαν τὴν ὑποχώρηση. Τὸ σκουτάρι του ἔπεσε, τ' ἄφησε χάμου κ' ἔμεινε ἀπροστάτευτος, μὲ τὸ κορμὶ μονάχα λοξογυρισμένο, γιὰ νὰ δίνει ἔτσι λιγότερο στόχο. Μὰ σκόνταψε, γονάτισε, κι ὡς ποὺ νὰ σηκωθεῖ, ἄλλη σπαθιά, αὐτὴ ἀπὸ καβαλάρη, τοῦ τσάκισε τὸ κράνος. Τὰ αἵματα τὸν περιλούσανε, τὸ κρανίο του εἶχε ραγίσει. Πάλι τινάχτηκε, πήδηξε πίσω μουγκρίζοντας. Ὅπου ξάφνου δίνει ἕναν πῆδο, ἁρπάζεται ἀπὸ τὸ λαιμὸ τοῦ καβαλάρη καὶ κυλιέται μαζί του καταγῆς. Τώρα ὁ κόσμος γύρω σβούριζε, βουὴ περονιαστὴ τοῦ σούβλιζε τ' αὐτιά. Τραβάει ἀπὸ τὴ ζώνη του τὸ μαχαῖρι καὶ τὸ χώνει ἴσαμε τὸ λαβὴ στὸ λαιμὸ τοῦ Φράγκου. Ὕστερα σηκώνεται, βγάζει βόγκο βαρύ, ἀπελπισμένο. Κ' ἡ τρίτη λαβωματιὰ τοῦ ἔρχεται ἀπ'

ἀντίκρυ, τελειωτική, ἀπάνθρωπη, μιὰ λόγχη ποὺ τοῦ καρφώνει τὸ μάτι καὶ χώνεται βαθιὰ στὸ μυαλό.]

Γκρεμίστηκε κεραυνωμένος, δίχως ἄχνα.

Ζύγωναν πιὰ στὸ τειχί, κιόλας τεντώνοντας τὰ χέρια πίσω τους, βιαστικά, ψαχουλεύανε στὸν ἀέρα, τὸ γύρευαν. Εἶταν ἡ στερνή τους ἐλπίδα, νὰ μποῦνε μέσα καὶ νὰ σφαλήσουν γοργὰ τὴν πόρτα, νὰ πάρουν ἀνάσα, νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὴ σφαγή. Ἀπὸ τοὺς ἕξη καπεταναίους οἱ τρεῖς μονάχα εἶχαν ἀπομείνει, δυὸ Μαϊνιῶτες ἐκεῖ στὰ πλάγια, στὴ μέση ὁ Σγουρός. Κανένας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ὡστόσο δὲν εἶταν ἀλάβωτος. Ὁλοένα ὑποχωρώντας ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς βουνήσιους ἔνιωθε ἕνα χοντρὸ κορδόνι αἷμα νὰ τοῦ κυλάει πάνω στὸ μερί, ὁ ἄλλος εἶχε τὸ δεξί του μάγουλο ἀφανισμένο, τ' αὐτί του κρεμότανε πάνω στὸ λαιμὸ ἀπὸ ἕνα λοΐδι κρέας. Λίγο πρὶν πέσει ὁ Φεντόρ, ὁ Σγουρὸς δέχτηκε μιὰ λαβωματιὰ στ' ἀριστερὸ μπράτσο. Τράβηξε ἀπὸ τὸ ψαχνὸ τὴ λόγχη ποὺ τὸν κάρφωνε, καὶ σύγκαιρα, ἀγριεύοντας μὲ τὸν πόνο, πηδάει μπρός, βουτάει τὸ σπαθί του στὸ στῆθος τοῦ ἀλόγου καὶ μὲ τὸ δεύτερο χτύπημα ξαπλώνει τὸ σεργέντη νεκρό. Αὐτὰ ἔγιναν σὲ μιὰν ἀστραπή, μέσα στὴν καυτὴ παραζάλη τοῦ ἰλίγγου. Ἅπλωσε τὸ χέρι του πίσω καὶ συνάντησε τὸ παγωμένο χέρι τῆς Βάριας. Ἡ κόρη εἶχε καταφέρει νὰ κρατηθεῖ σ' ὅλο τὸ διάστημα κοντά του, ξάμωνε τὸ σκουτάρι της καὶ τὸν προφύλαγε ὅσο γοργότερα μποροῦσε, πότε δεξιά, πότε ζερβά. Αὐτός, τὴ σκέπαζε μὲ τὸ κορμί του, μαζὶ καὶ τ' ἀδέρφι της. Ἔτσι σφιγμένοι οἱ τρεῖς, αὐτὸς μπροστά, τὰ δυὸ Σλαυόπουλα πίσω, ἔκαναν σὰν ἕνα σῶμα, ἀνηφόριζαν κατὰ τὸ κάστρο μεθοδικά, δίχως νὰ χάνουν τὸ βῆμα. Μονάχα ἐκεῖ στὰ ριζὰ στάθηκαν, γιατὶ ξάφνου τὸ παιδὶ ἔβαλε φωνή, γονάτισε. Μιὰ σαγίτα, κάπου μέσ' ἀπὸ τὸ σκοτάδι πετώντας, τὸ εἶχε καρφώσει κάτω ἀπὸ τ' ἀριστερὸ βυζί, βαθιά. Ἔρριξε μ' ἀπελπισία τὰ χέρια του γύρω στὸ λαιμὸ τῆς ἀδερφῆς του, ἕνας λυγμὸς τοῦ φούσκωσε τὸ λαιμό, πῆγε νὰ κλάψει. Μὰ δὲν πρόλαβε. Ἡ Βάρια, ποὺ τὸ ἅρπαξε στὰ μπράτσα της, κατάλαβε μὲ τὸ πρῶτο πὼς δὲν κρατοῦσε πιὰ παρὰ ἕνα κουφάρι.

Δὲν τ' ἄφησε χάμου. Ἡ καρδιά της εἶχε σκληρύνει, φόβος δὲν τῆς λύγιζε πιὰ τὰ μπράτσα. Βλέποντας πὼς οἱ Φράγκοι ἔχουν ἀραιώσει, πὼς δὲν τὸ εἶχανε σκοπὸ νὰ μποῦνε καὶ στὸ κάστρο μιὰ καὶ κατάφεραν νὰ ξαναμαντρώσουν τοὺς ροβολατόρους, ἔβαλε χάμου τὸ σκουτάρι καὶ ξάπλωσε πάνω τὸ νεκρὸ ἀγόρι. Στάθηκε ὁ Σγουρὸς λαχανιάζοντας, πέρασε τὸ δεξὶ στὸ ἱδρωμένο μέτωπό του. Εἶχε ἰδεῖ τὸν Φεντὸρ νὰ πέφτει, ὁ Πέτρος ἄγνωστο τί εἶχε γίνει μέσα στὴ φονικιὰ νύχτα. Ἕνας-ἕνας ἔφευγαν, ἡ γενιὰ τοῦ κρεμασμένου ἔσβηνε, κοντά του ἀπόμενε τώρα μονάχα τὸ κορίτσι.

— Βιάσου, Βάρια, λέει γοργά, ξανάρχονται! Καὶ στάθηκε μπροστά.

Στὸ σκοτάδι ἀκουγόταν ὁ γδοῦπος ἀπὸ ἄλογα ποὺ ζυγώνουν, πίσω — δόξα νάχει ὁ Θεὸς — ὀρθωνότανε τὸ τειχί, πιὸ πέρα ἡ σιδερόπορτα. Ἐκεῖ μπροστὰ χτυπιές, ξεφωνητὰ ἀκούγονταν, οἱ στερνοὶ ἀπὸ τοὺς ροβολατόρους πάσχιζαν νὰ μποῦν στὸ κάστρο ἀναχαιτίζοντας τὸν ἐχθρό. Σήκωσε ἡ Βάρια τὸ φόρτωμά της καὶ γλιστρώντας σύρριζα στὸ τειχὶ τράβηξε κεῖθε. Τὴν ἴδια στιγμὴ οἱ καβαλαρέοι ξεπρόβαλαν. Ὅμως,

πάνω ἀπὸ τὶς τάπιες, πυκνὴ φουχτιὰ σαγίτες τοὺς ὑποδέχτηκε, κάρφωσε καμπόσους στὸ δρόμο. Οἱ ροβολατόροι ποὺ κατάφεραν πρῶτοι νὰ μποῦν στὸ κάστρο, εἶχαν ἀνέβει στὸ τειχὶ καὶ τώρα ἔκαναν ὅ,τι μποροῦσαν γιὰ νὰ συντρέξουν τ' ἀδέρφια τους. Στὴ σιδερόπορτα μπροστὰ τὸ ζόρι λιγόστεψε, πισωπλάτιζαν οἱ Φράγκοι.

Τότε εἶναι ποὺ ἔκρινε κατάλληλη τὴ στιγμὴ κ' ἡ Βάρια γιὰ νὰ χωθεῖ στὸ κάστρο. Κρατώντας σφιχτὰ μπροστὰ στὸ στῆθος της τὸ σκουτάρι μὲ τὸ νεκρὸ ἀδερφό, ἔτρεξε νὰ προλάβει, ἔφτασε, — ὅμως ἐκεῖ, βλέποντας πρόχειρη τὴ σωτηρία της, στάθηκε νὰ κοιτάξει πίσω, γύρεψε μὲ τὰ μάτια τὸν Σγουρό. Τὸ σκοτάδι εἶταν πυκνό, δὲν ἔβλεπε, ἄκουγε μονάχα πιὸ κεῖ νὰ χτυπιοῦνται. Ἐναγώνια ψαχουλεύοντας μὲ τὰ μάτια τὴ νύχτα, θέλησε νὰ βάλει μιὰ φωνή, νὰ τὸν κράξει. «Νικηφόρε!» ἔκανε νὰ πεῖ, ἄγνωστο πῶς τῆς ἦρθε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ τὸν φωνάξει μὲ τὸ βαφτιστικό του. Ἴσως νὰ εἶταν ὁ κοινὸς δρόμος, ὁ αἱματοστάλαχτος, ποὺ εἶχανε κάνει, δὲ σκέφτηκε πῶς τῆς ἄνθισε τ' ὄνομα τοῦτο στὰ χείλη. Μονάχα ποὺ δὲν τ' ἀπόσωσε. Ἡ σαγίτα εἶχε ἔρθει σφυρίζοντας, πετώντας, κάρφωσε τὴν κοπέλλα ὀρθὴ στὸ πορτόφυλλο καὶ δονίστηκε σύγκορμη, ἀπὸ τὸ ξιφίδι ποὺ εἶχε χωθεῖ στὸν ἁπαλὸν κόρφο ἴσαμε πίσω στὸ φτερό, σὰ ν' ἀνατρίχιαζε μὲ θηριώδη λαγνεία. Τὸ σκουτάρι ἔπεσε στὰ πόδια τῆς λαβωμένης, κυλίστηκε χάμω τὸ νεκρὸ παιδί, τὰ χέρια της κρεμάστηκαν ἀνήμπορα, καὶ τὰ μάτια της, τὰ γυρισμένα κατὰ κεῖ ποὺ πρόσμεναν νὰ φανεῖ ὁ ἀγαπημένος, δάκρυσαν, θάμπωσαν, ἔσβησαν.

Βῆμα - βῆμα ὑποχωρώντας ὁ Σγουρός, πάλευε μὲ τοὺς καβαλαρέους ποὺ τὸν στρίμωχναν, κατέβαζε στὰ τυφλὰ σπαθιὲς κάθετες, δρεπανωτές, σβουριχτές, ξάμωνε λαστιχάροντας μ' ὁλάκερο τὸ κορμί του νὰ κεντήσει, καὶ πάλι πηδοῦσε πίσω, νὰ φυλαχτεῖ. Δὲν ἤξερε πόσους ἀκριβῶς ἔχει ἀντίκρυ του, θαροῦσε πὼς τὸ σκοτάδι ὁλάκερο ἔγινε ἀγκαθερό, ὀρθοτρίχιασε, κι ὅπου τ' ἀγγίξεις σὲ ματώνει. Τὸ στῆθος του ὡστόσο φούσκωσε ἀπὸ τὸ λαχάνιασμα, πλάνταζε, δὲν ἔνιωθε πιὰ τὸ δεξὶ χέρι του, λὲς καὶ μονάχο του πάλευε, δαιμονισμένο· τὸ ζερβί του πάλι, εἶχε γίνει σὰ μολύβι βαρύ. Ξεθεωμένος, ρίζωνε πεισματερὰ τὰ πόδια του στὸ χῶμα, ἀναντράνιζε ὄχι γιὰ νὰ γλυτώσει, γιατὶ ἀπὸ ὥρα πιὰ τὸ ἔκρινε ἀπίθανο, μὰ ἔτσι, ἀπὸ ἕνα πεῖσμα σκοτεινὸ νὰ τοὺς παιδέψει προτοῦ νὰ τοῦ πάρουν τὴ ζωή. Ἕνας ἰδιαίτερα — αὐτὸν τὸν ξεχώριζε — ἕνας καβαλάρης μ' ἁρματωσιὰ ποὺ θάμπιζε ἀσπρουδερά, ἀπὸ κοντὰ τὸν εἶχε, μὲ τὸ σπαθὶ σηκωμένο ἀδιάκοπα ὅλο φοβέριζε νὰ τὸν πελεκήσει, πυργωμένος καθὼς εἶτανε πάνωθέ του στὸ ψηλὸ σιδερόφραχτο φαρί. Αὐτὸς εἶναι πού, σὰν οἱ ἄλλοι ἀπόστασαν, τὸν κυνήγησε ἴσαμε τὰ ριζὰ τοῦ κάστρου, τὸν ἀκολούθησε βῆμα τὸ βῆμα γύρω στὸ τειχί, ἔφτασε μαζί του μπροστὰ στὴ σιδερόπορτα.

Παλεύοντας πάντα μὲ τὸ δεξὶ ὁ Ρωμιός, ἔψαξε πίσω του μὲ τὸ λαβωμένο χέρι νὰ βρεῖ τὸ ἄνοιγμα νὰ μπεῖ μέσα. Ἄδικα ὅμως ψαχούλεψε. Τὰ δάχτυλά του βρίσκανε ξύλο ἢ σίδερο, ἄγγιξε τὸ κορμὶ τῆς Βάριας δίχως νὰ μαντέψει τί εἶναι, προχώρησε πέρα, βρῆκε ντουβάρι, γύρισε πίσω, τίποτα. Τότε κατάλαβε. Ἡ πόρτα εἶχε σφαλιστεῖ, τὸν ἄφησαν ἔξω.

Καὶ πιὰ ἡ ἀπελπισία τὸν κυρίεψε. Μπροστά του, ἀσάλευτος, στέκεται ὁ ἄσπρος καβαλάρης, σηκώνει τὸ βαρύ του τὸ σπαθὶ ἀργά, λογαριάζοντας ἀτάραχα ποῦ θὰ χτυπήσει. Δεξιὰ ἢ ζερβὰ νὰ φύγεις εἶν' ἀδύνατο, ἀκόμα καὶ τοῦ πουλιοῦ τὴ σβελτοσύνη νὰ εἶχες δὲ θὰ πρόφταινες νὰ κάνεις φτερό. Καὶ τὰ πόδια ἀπαυδήσανε πιά, κόβονται, βαραίνει ὁλάκερο τὸ κορμὶ νὰ σωριαστεῖ χάμου, καὶ νὰ ἡσυχάσει.

— Χριστιανοί! ἀνοῖχτε! μπήγει μιὰ τεράστια κραυγὴ νὰ τὸν ἀκούσουν αὐτοὶ ἐκεῖ - πάνω στὶς τάπιες.

Εἶδε τὸ σπαθὶ τοῦ Φράγκου ποὺ κατέβαινε, καὶ δίχως ὁ ἴδιος νὰ καταλάβει πῶς, τὸ ἀπόκρουσε μὲ τὸ δικό του, τὸ ἔστειλε νὰ γλιστρήσει ζερβά. Ὅμως τὸ χτύπημα εἶτανε δυνατό, γονάτισε. «Χριστιανοί!», φωνάζει πάλι μὰ νιώθει πὼς τώρα πιὰ δὲ μπορεῖ ν' ἀκουστεῖ, θάμπωσε ἡ φωνή του. Τ' ἄλογο τοῦ Φράγκου, τρομαγμένο ποὺ τὸν ἔνιωσε κάτω του, ὀρθώνεται στὰ πισινά, δέρνει τὸν ἀέρα. Καὶ σὰν ἀστραπὴ φέγγει ἡ σκέψη στὸ νοῦ τοῦ χαμένου — ὥσπου νὰ τὸ σκεφτεῖ τὸ ἔκανε. Τὸ σπαθί του χώθηκε στὴ γδυτὴ κοιλιὰ τοῦ ζώου, τὸ αἷμα, ἀχνιστό, τὸν λούζει καταπρόσωπο.

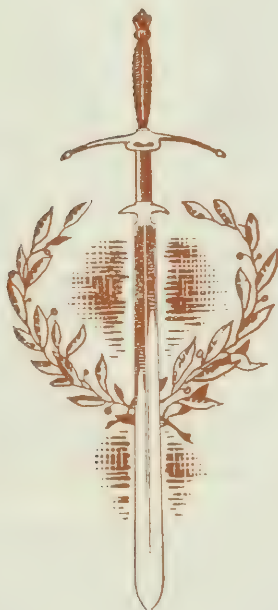
Πέφτει μπρούμυτα, ξέπνοος. Δὲν καταλαβαίνει πόσες στιγμὲς πέρασαν, ὅμως ξάφνου ἡ φρίκη πὼς θὰ τὸν ἀποτελειώσουν ἐκεῖ, ἀνήμπορο, τὸν σπιρουνίζει. Δίχως νὰ νιώθει πιὰ τί κάνει, ποῦ βρίσκεται, τινάζεται πάνω, σφίγγει σπασμωδικὰ στὴ χούφτα του τὴ λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ. Τώρα ἔχει μανιάσει, λὲς καὶ τὰ φρένα του σάλεψαν. Ὁ Φράγκος σηκώθηκε κι αὐτός, πλέοντας σὰν ἴσκιος μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι τὸν ζυγώνει. Ἀντικρυστοί, μετρήθηκαν μὲ τὸ μάτι, παραφυλάγονται· καὶ μεμιᾶς, σὰ μ' ἕνα σύνθημα, χύθηκαν ὁ ἕνας πάνω στὸν ἄλλον, χτυπιόνται γοργὰ μὲ τὶς λεπίδες μιά, δυό, τρεῖς φορές, πηδᾶνε πίσω, ξαναχυμᾶνε. Τὸ πορτόφυλλο βρόντηξε ἀπὸ μέσα, ἁλυσίδες κροταλίζουν. «Χριστέ μου, συλλογίζεται ὁ Ρωμιός, ἡ σωτηρία!» Παίρνοντας δύναμη καινούργια στὴ σκέψη τούτη, χτυπάει φανατικά, πελεκάει ὅπου βρεῖ, ἀγριεύει πιότερο ὅσο ἡ λεπίδα του συναντάει σίδερο. Ἀμίλητος κι ἀτράνταχτος ὁ ἐχθρὸς τὸν στριμώχνει πάλι, ἀχνὰ λευκάζοντας μέσα στὸ σκοτάδι μ' ἀθέατο πρόσωπο, σὰ στοιχειό.

Ἄκουσε τὸ πορτόφυλλο πίσω ν' ἀνοίγεται καὶ πισωπάτησε νὰ μπεῖ μέσα. Ἀπίστευτο: ὁ Φράγκος ἀκολουθοῦσε! Οἱ ροβολατόροι ποὺ φοβόνταν μήπως χυμήξουν μέσα πολλοί, ἀπόρησαν βλέποντας ἐκεῖ δυὸ μονάχα ἀνθρώπους νὰ μάχονται ἀκόμα, ὁλόστερνοι ἀπὸ τὴ μεγάλη σύρραξη. Παραμέρισαν ζερβόδεξα στὴ στοὰ καὶ φώναξαν νὰ φέρουν δάδες. Στὸ κατῶφλι τῆς σιδερόπορτας, οἱ σπαθιὲς πέφτανε σύνταχες, ἀντιβούϊζε ἡ σκοτεινὴ καμάρα. Ξάφνου ὁ ἕνας τρέκλισε, ἄνοιξε τὰ χέρια του, γκρεμίστηκε. Ὁ ἄλλος, ξεφυσαίνοντας σύνταχα, σφυριχτά, στηρίχτηκε στὸν τοῖχο μὲ τὴ ράχη.

Οἱ δάδες ἦρθαν καὶ τότε οἱ ροβολατόροι τοῦ κάστρου ἀναγνώρισαν, ὄχι χωρὶς δυσκολία, στὸν ὄρθιο πολεμιστὴ μὲ τὸ καταματωμένο πρόσωπο, τὸν δικό τους, τὸν Σγουρό. Σκύψανε καὶ στὸ Φράγκο, ποὺ ἔμενε ἀσάλευτος. Ἡ περικεφαλαία του αὐτουνοῦ εἶτανε τσακισμένη, ὅμως ἡ κατεβασμένη τρυπητὴ προσωπίδα τοῦ ἔκρυβε ὁλότελα τὸ πρόσωπο.

Τὸν σύρανε μέσα καὶ ξανασφάλησαν τὴν πόρτα. Ὕστερα ἔκαναν κύκλο γύρω του, γεμᾶτοι περιέργεια, ἄτολμοι ὡστόσο, τὸν περιεργάζονταν μὲ τὰ μάτια, κουβέντιαζαν ψιθυριστά, δίχως νὰ τολμᾶνε νὰ τὸν ἀγγίξουν. Πρώτη φορὰ ἔβλεπαν ἄνετα κι ἀπὸ τόσο κοντά, ἐκεῖ στὰ πόδια τους, ξαπλωμένον ἀνυπεράσπιστο, ἴσως νεκρό, ἕναν ἀφέντη. Αὐτό, τοὺς γέμιζε δέος κι ἀμηχανία. Τρόμαζαν νὰ τοῦ ξεσκεπάσουν τὸ κεφάλι, δὲν τ' ἀποφάσιζαν νὰ μάθουν σ' ὅλο του τὸ μάκρος τὸ ἔγκλημα.

Ὅμως κάποιος τοὺς παραμέρισε, ἔσκυψε πάνω στὸν ἱππότη, ἔβαλε ἕνα γόνατο χάμου· ὁ ἴδιος ὁ Σγουρός. Ζυγώσανε μιὰ δάδα, ποὺ φώτισε κοκκινωπὰ τὴ σκηνή. Ἀπὸ τὴν τσακισμένη περικεφαλαία ξέφευγε μιὰ τούφα μαλλιὰ ξανθὰ πιτσιλισμένα μ' αἷμα. Τὸ στῆθος ὡστόσο ἀνάσαινε ἀκόμα, τὸ ἔβλεπες ν' ἀνεβοκατεβαίνει ἀργά, ἀνεπαίσθητα. Ἅπλωσε τὸ χέρι του ὁ Σγουρὸς κι ἀνασήκωσε τὴν προσωπίδα. Σύγκαιρα χλώμιασε. Ἀνάμεσα στὸ μετάλλινο κάδρο τῆς περικεφαλαίας, φωτισμένη ὠμὰ ἀπὸ τὴν κυματερὴ φλόγα, πρόβαλε ξεματωμένη, μὲ σφαλιστὰ τὰ μάτια, ἡ μορφὴ τοῦ Ἰωάννη ντὲ Τουρναί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Κ΄

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

V

ΕΤΡΗΘΗΚΑΝ τ' ἄλλο πρωΐ. Ἑξακόσιοι τόσοι εἴχανε ξεκινήσει καὶ γύρισαν πίσω διακόσιοι σαράντα ὀχτώ. Ἀπὸ τὶς τάπιες πάνω, εἴδανε τὰ κουφάρια τῶν συντρόφων τους στρωμένα στὴν ἥμερη πλαγιὰ ἴσαμε κάτω, στὶς τέντες τῶν Φράγκων, κ' ἐκεῖ εἴτανε τὰ πιὸ πολλά. Στάθηκαν ἄλαλοι νὰ τὰ κοιτάζουν, ἀπορημένοι σκέφτονταν πῶς θὰ μποροῦσε τὴν ὥρα τούτη νὰ βρίσκονται κι αὐτοὶ ξαπλωμένοι κάπου ἐκεῖ. Παράξενο πράμα ποὺ εἶναι ὁ θάνατος! Ἕνα μονάχα βῆμα· λὲς πῶς κάποιο νῆμα ψιλοκλωσμένο κόπηκε, μιὰ κουβέντα ἀρχινισμένη σταμάτησε στὴ μέση, κι ὅσο κι ἂν καρτερεῖς, ὅ,τι κι ἂν κάνεις, ποτὲ δὲ θὰ μπορέσεις ν' ἀκούσεις τὴ συνέχεια. Ἡ συνέχεια ἔγινε ἀπόρρητο βαθύ.

Λίγο ἀφοῦ ἔφεξε, ἔπιασε νὰ βρέχει. Καταχνιὰ ἀνάερη, μενεξελιά, ἔσβησε τὸν κάμπο· ἔβλεπες τοὺς καπνούς της νὰ ταξιδεύουν ἀόριστα, νὰ πλανιόνται ἀργοκλώθοντας καὶ νὰ λυώνουν. Μονάχα οἱ βιγλάτορες στάθηκαν στὶς κούλιες, οἱ ἄλλοι τραβήχτηκαν κάτω ἀπὸ τὶς στοὲς κ' ἐκεῖ ἀπόμειναν ξαπλωμένοι, ἄνεργοι, μ' ἀδειανὸ τὸ κεφάλι, ἴδια ζῶα, νὰ σιγανασαίνουν τὸ χνῶτο τῆς βρεμένης γῆς. Ὁ Ζερβοχέρης, ποὺ ὅλη νύχτα γύρευε τὸν ἀδερφό του τὸ σιδερά, πέρασε ἀνήσυχος, ρουθουνίζοντας σὰν ἀγρίμι, καὶ τοὺς κοίταξε ὅλους γύρω, μὲ μάτι γυαλιστερό. Τέλος, βρίσκοντας σὲ μιὰ γωνιὰ ξαπλωμένο τὸν Δανιήλ, τὸν ρώτησε γιὰ τρίτη ἴσως φορά. Ὄχι, δὲν ἤξερε τίποτα ὁ παπάς, δὲν εἶχε ἰδεῖ καθόλου τὸν Τιμόθεο. «Μπορεῖ καὶ νὰ ξέφυγε, εἶπε ἀόριστα, κάποιοι βέβαια θὰ γλύτωσαν.»

Ναί, κάποιοι θὰ εἶχαν γλυτώσει, αὐτοὶ εἴταν οἱ τυχεροί. Τοὺς ὁραματίζονταν κιόλας νὰ πορεύονται κατὰ τὰ σπίτια τους, μέσ' ἀπὸ φαράγγια, λόγγους, κάτω ἀπὸ τὸ μαγνάδι τῆς βροχῆς, ἴσκιοι ἐρημικοί, κατατρεγμένοι, ποὺ τοὺς ἔλαχε ὡστόσο νὰ βροῦν ἀνάπαψη καὶ λησμονιά. Ὁ Ζερβοχέρης κάθησε χάμου, δίπλα στὸν παπά, κι ἀγκάλιασε τὰ γόνατά του. Ὁ νοῦς του βωλόδερνε, ἀναθυμόταν.

—Ὁ τσαγγάρης ποῦ εἶναι; ρωτάει μιὰ στιγμή.
—Ἐκεῖ, λέει ὁ παπὰς κι ἁπλώνει τὸ χέρι του ἀόριστα κατὰ τὸν κάμπο.
Χμ, κι αὐτός. Ἀπὸ τὴ φαμίλια τοῦ κρεμασμένου Γιαννιτσώτη δὲ γύρισε πίσω κανένας, ὁ τσαγγάρης δὲ γύρισε, κι ὁ Τιμόθεος μὲ τὸ ἕνα μάτι, κι ἄλλοι, πολλοί. Ναί, ναί, αὐτοὶ εἶχαν βρεῖ τὴν ἀνάπαψη, εὐλογημένο ἄς εἶναι τ' ὄνομά Του! Ἀπὸ τὴ συντροφιὰ τῆς πολιτείας οἱ τρεῖς εἶχαν γλυτώσει, ὁ Ζερβοχέρης, ὁ Δανιὴλ κι ὁ Σγουρός. Σήκωσε τὰ μάτια του ὁ κάπελας καὶ κοίταξε τὴν πόρτα τῆς καμαρούλας ἐκεῖ ψηλὰ στὸ χαγιάτι. Τὸν εἴχανε ξαπλώσει σὲ στρῶμα, τοῦ εἴχανε πλύνει τὶς λαβωματιὲς μὲ κρασί. Στὸ κρεββάτι βάλανε τὸν ἄλλο, τὸ Φράγκο ἀφέντη, γιατὶ ἔτσι τὸ πρόσταξε ὁ Σγουρός. Εἶταν χειρότερα ὁ ἱππότης, ἄσχημα πολύ, ἡ σπαθιὰ τοῦ εἶχε ραΐσει τὸ κρανίο, ἀπὸ χτὲς τὴ νύχτα δὲ συνέφερε οὔτε μιὰ στιγμή.
Τὸν ἔψενε ὁ πυρετός. Κάπου - κάπου τὰ χείλη του σάλευαν σὰν κάτι νὰ ἤθελε νὰ πεῖ, ἢ νὰ ἔβλεπε ποιὸς ξέρει τί ὄνειρα, καὶ παραμιλοῦσε. Πέρασε τὴ μέρα κείνη ὁλάκερη δίχως ν' ἀνοίξει βλέφαρο, τὴ νύχτα ἔμεινε ἥσυχος, κανένας ὅμως δὲν ἤξερε ἂν κοιμόταν. Τέλος, τὴν αὐγὴ τῆς δεύτερης ἡμέρας, ὁ Σγουρὸς ποὺ θαμποξυπνοῦσε, τὸν ἄκουσε νὰ λέει ψιθυριστὰ μιὰ λέξη: «Διψάω!» Σηκώθηκε μονάχος του καὶ τοῦ ἔφερε νὰ πιεῖ· τοῦ ἀνασήκωσε προσεχτικὰ τὸ δεμένο ὁλοῦθε κεφάλι, τὸν βοήθησε νὰ βρέξει τὰ χείλη του. Ὕστερα τὸ ἀπόθεσε πάλι στὸ προσκέφαλο καὶ πῆγε νὰ σταθεῖ στὸ παραθύρι.
Οἱ στοχασμοί του δὲν εἶχαν ἀκόμα ξελαγαρύνει, εἴτανε θαμποί, σταχτιοὶ σὰν τὴ βροχερὴ τούτη μέρα ποὺ ἔπιανε νὰ φωτίζει. Ἀπὸ τὴν προχτεσινὴ νύχτα ἐλάχιστα θυμόταν, μιὰν αἴσθηση σκοτεινὴ εἶχε μόνο, σὰ νὰ εἶδε ὄνειρο κακό. Εἶχε μάθει ἀπὸ ἄλλους τὸ θάνατο τοῦ Φεντόρ, γιὰ τὸν τσαγγάρη τοῦ εἶπε ὁ Δανιὴλ πὼς πέθανε ὡραῖα, δίχως νὰ προλάβει κὰν νὰ τρομάξει, ἀπὸ μιὰ σαγίτα ποὺ τοῦ καρφώθηκε ἴσια στὴν καρδιά. Ὁ παπάς, ποὺ τὸν κρατοῦσε ἀγκαλιασμένον ὡς τὴν τελευταία στιγμή, βρῆκε τὸν καιρὸ νὰ τὸν ξαπλώσει χάμου ἥσυχα - ἥσυχα, νὰ τοῦ σταυρώσει τὰ χέρια. Οἱ ἄλλοι εἴχανε γίνει ἄφαντοι, ὁ Πέτρος, ὁ Τιμόθεος, κανένας δὲν τοὺς εἶδε. Καὶ δὲν ἔμενε παρὰ μονάχα ἡ Βάρια, ἡ Βάρια μὲ τὸ νεκρὸ ἀγόρι στὴν ἀγκαλιά της, αἴνιγμα ἀξεδιάλυτο. Ἔφτασε μαζί της ὁ Σγουρὸς ἴσαμε τὴ σιδερόπορτα, τοῦ φάνηκε τὴν τελευταία στιγμὴ πὼς ἡ κοπέλλα πρόλαβε καὶ μπῆκε μέσα, κι ὅμως ὕστερα, στὸ κάστρο, δὲν τὴ βρήκανε πουθενά. Ἔβαλε νὰ ψάξουν παντοῦ, ἀπὸ τὸν πύργο ὡς τὰ κατώγια, κατέβηκε ὁ ἴδιος στὸ τειχὶ καὶ στάθηκε, ἀμέσως τ' ἄλλο πρωΐ, ν' ἀγναντεύει τὴν πλαγιά, τὰ κοντινότερα πτώματα, μήπως τὴν ξεχωρίσει ἀνάμεσό τους. Τίποτα. Μυστήριο. Τί εἶχε γίνει ἡ κοπέλλα;
Ὢχ ναί, εἶταν χαμένη, κάτι στὴν ψυχή του μέσα τοῦ τὄλεγε μὲ σιγανὴ κ' ἐπίμονη φωνή. Χάθηκε ἡ Βάρια, καὶ τώρα ποὺ τὸ ξέρει, τὴ βλέπει γιὰ πρώτη φορὰ μπροστά του ἀρτιωμένη, μορφὴ ἀκέρια, ποὺ τοῦ μιλάει εὔγλωττα μὲ τὰ σφαλιστά της χείλη. Νιώθει ξάφνου τὸν ἑαυτό του μιὰ στάλα ἐρημωμένο μὲ τὸ χαμὸ τοῦτο, γυμνωμένο ἀπὸ τὴ ζέστα ποὺ ἀναδίνει γύρω σου ἡ ἀγάπη. Ἀνήσυχη εἶναι ἡ ψυχή του,

βαρειά, γιατὶ ἀναρωτιέται μήπως στάθηκε ἄδικος, στρυφνός, μήπως δὲν ἔδωσε ὅση σημασία ἄξιζε στὸ τρυφερὸ ἐκεῖνο πλάσμα μὲ τὴ γενναία καρδιὰ καὶ τὴν περήφανα διακριτικὴ γλώσσα. «Ὤχ! στάθηκα πάντα μου ἄτυχος, παραμιλάει, ἄτυχος καὶ τυφλός, σπατάλησα τὴ στοργή μου ὅπου δὲν ταίριαζε, δὲ μπόρεσα νὰ κοιτάξω δίπλα μου, χαμένος ὅπως ἤμουν σ' ὄνειρα ἄπιαστα καὶ κούφια.» Ἡ ψυχή του ἀναστατώνεται σ' αὐτὴ τὴ σκέψη, βουΐζει ἀψὺ τὸ αἷμα στὰ μελίγγια του, ἡ ὀργὴ τὸν συνεπαίρνει.

Γιατί νὰ γίνουν ὅλ' αὐτά; Γιὰ μυριοστὴ φορὰ ξαναπιάνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ νῆμα τῶν περιστατικῶν κι ἀναζητάει τὸ λόγο, μιὰ δικαιολογία ποὺ θὰ τὸν ἀναπάψει. Ξεσήκωσε ψυχές, τὶς πῆρε μαζί του, τὶς ἔσυρε ξοπίσω του, γιὰ νὰ πετύχει τί; Εἶταν ἕνας σκοπὸς ἄραγε μπροστά του; Ἤ μέσα στὸ αἷμα του μονάχα μιὰ ἐκδίκηση; Ξαναβλέπει τὴν ἔρημη χώρα ποὺ τὴν πέρασε κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Κλαρέντσα, τὰ θερισμένα ἀπὸ τὸ θανατικὸ χωριά, τὸ κοιμητῆρι μὲ τοὺς ἄθαφτους, τ' ὀρφανεμένο καλύβι στὴ βουνοπλαγιά. Ξαναβλέπει τὸ σιδεράδικο τοῦ Τιμόθεου τὸ πρῶτο βράδυ ποὺ ἦρθε, κι ἀναθυμᾶται τοὺς βιλάνους μὲ τὸ καμπουριαστὸ κορμὶ καὶ τὸ ἀτέλειωτο μοιρολόϊ. Ὁ Λιντερκέρκε τυφλώνει τὸν Τιμόθεο μέσα στὸ ἴδιο του καμίνι κ' οἱ σκλάβοι γύρω σκύβουν τὸ κεφάλι τρομαγμένοι, μ' ὑποταγή. Πάλι, καθὼς καὶ τότε, ἡ ψυχή του τινάζεται, ἀναντρανίζει. «Σᾶς φέρνω τὴν Ἀνάσταση!» Ὅταν τὸ εἶχε ξεστομίσει, δὲν ἤξερε κι ὁ ἴδιος τί θέλει νὰ πεῖ, εἶτανε μιὰ ὑπόσχεση ψυχόρμητη, ἀσυγκράτητη. Κ' ἔπρεπε, φλεγότανε, νὰ τὴν κρατήσει...

Ἔτσι εἶναι ποὺ ἔφτασε ἴσαμ' ἐδῶ. Ὁ Μυτζηθρὰς τοῦ εἶχε ὑποσχεθεῖ βοήθεια, τὸ πίστεψε αὐτός, ὅμως ὁ Φεντὸρ εἶταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γεμᾶτος ἀμφιβολίες. Καλὰ ἔκανε ποὺ τὸ πίστεψε; Ἄχ, Θεὲ καὶ Κύριε, γιατί μιὰ τέτοια ἀπορία; Οἱ βιλάνοι σήκωσαν κεφάλι, ἀνάσαναν λεύτερο ἀέρα, τέντωσαν τὴ ραχοκοκκαλιά τους — ὅ,τι ἔγινε καλὰ εἶναι καμωμένο! Ἀκόμα καὶ σὰν εἶναι γιὰ νὰ πεθάνεις, κάλλιο νὰ σταθεῖς ὄρθιος. Τὰ παιδιὰ ποὺ γεννιόνται ἀπὸ σκυφτούς, πορεύονται σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ σκυμμένα, λὲς ἀκόμα λίγο καὶ θὰ πέσουν στὰ τέσσερα.

...Ὅ,τι ἔγινε καλὰ εἶναι καμωμένο.

Ἄκουσε δίπλα του ἕνα μούρμουρο καὶ γύρισε ἀπορημένος τὸ κεφάλι του. Ὁ νεαρὸς ἄρχοντας εἶχε ἀνοίξει τὸ βλέφαρο, τὸν κοίταζε στυλὰ μὲ τὰ ξάστερα οὐράνιά του μάτια.

— Θέλεις τίποτα, ἀρχοντά μου;

Ὁ λαβωμένος ἔγνεψε πὼς ὄχι καὶ ξανάκλεισε τὰ μάτια του. Γιὰ ὥρα ἔμεινε ἀσάλευτος, ὅμως εἶταν φανερὸ πὼς δὲν κοιμόταν. Ὁ Σγουρὸς σεβάστηκε τὴ σιωπή του, ἔμεινε στὸ παραθύρι νὰ κοιτάζει ἔξω, παραδομένος στὴ δική του συλλογή. Νά! καὶ τοῦτος τώρα - δὰ ὁ ξένος, ψυχὴ ἀλαζονικὴ κι ἀπόμακρη. Ἕναν καιρὸ τὸν εἶχε ἐπιθυμήσει γιὰ φίλο, θαροῦσε πὼς σ' αὐτὸν θὰ βρεῖ μιὰ στοργή, ἢ κ' ἕνα ἰδανικὸ ὑπόδειγμα. Ἐλαφρόμυαλος, ξιπασμένος πόθος!... Ξάφνου ἕνας κοινὸς στοὺς δυὸ καημὸς τοὺς εἶχε χωρίσει, τάξανε μιὰ νύχτα, μέσα ἐδῶ ἀκριβῶς, ν' ἀναθέσουν στὸ ριζικὸ τὸ διάλεγμα· τὸ ριζικό, περιγελώντας ἴσως, διάλεξε καὶ τοὺς δυό! Γλύτωσαν στὸ Ζόγκλο, γιὰ νὰ ξανασμίξουν μιὰ

καὶ καλὴ τὴν προχτεσινὴ νύχτα στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου. Μοῖρα παράξενη, ἀναγελάστρα καὶ μοχθηρή! Νὰ εἶναι, ἀπ' ὁλάκερο ἕνα φουσσᾶτο, αὐτὸς ἴσα-ἴσα ὁ ἐχθρὸς ποὺ θὰ κυνηγήσει τὸ στερνὸ ροβολάτορα ἴσαμε τὴ σιδερόπορτα· νὰ βοηθήσει τὸ σκοτάδι, ἡ ἀρματωσιά, γιὰ νὰ μὴ γνωριστοῦν, καὶ νὰ πέσει πελεκημένος ὁ ἕνας ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ ἄλλου...

Ὅσοι εἶδαν τὴ λαβωματιά, ἀπὸ τὴν πρώτη νύχτα τὸ εἶπαν: ὁ Φράγκος δὲν ἔχει γλυτωμό. Τὸ ἤξερε κι ὁ Σγουρός, τὸ μάντευε. Ἔτσι εἶναι ποὺ πρόσταξε νὰ τὸν πάρουνε πάνω, μὲ ἄπειρη προσοχή, νὰ τὸν ξαπλώσουν στὸ κρεββάτι. Καθόταν κι αὐτὸς ἐδῶ, ἄνεργος, λαβωμένος ὁ ἴδιος, τὸν παράστεκε. Στὸ ἀρρωστημένο χνῶτο τῆς κάμαρας, στὸν ἀσάλευτο ἀέρα, γύρω, παντοῦ, ἔνιωθες πὼς κάποια ζωὴ φεύγει.

Κοντὰ τὸ βράδυ, ὁ πυρετὸς θέριεψε. Ἄκουγες τὴν ἀνάσα τοῦ ἀρρώστου νὰ βγαίνει σύνταχη, βαρειά, τὸ πρόσωπό του θάμπιζε στὸ λαδερὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ ὁλοπύρωτο. Ὁ Σγουρός, συντροφεμένος ἀπὸ τὸν Δανιήλ, τὸν παράστεκε ἀκόμα. Κάτι ἀνεξήγητο, λύπηση καὶ στοργή, εἶχε κρούσει πάλι τὴν καρδιά του.

— Δὲ θὰ ξημερωθεῖ, εἶπε ὁ παπάς.

Ἅπλωσε ὁ Σγουρὸς τὸ χέρι του βιαστικὰ καὶ τοῦ ἔγνεψε νὰ σωπάσει. Μπορεῖ καὶ ν' ἄκουγε ὁ ἄρρωστος, δὲν ἔκανε νὰ τὸν φοβίσουν.

Ξανάρχισαν πάλι τὴν κουβέντα τους χαμηλόφωνα, μὲ διαλείμματα μεγάλα, κουβέντα τῆς ἀγρύπνιας, μηχανική. Ὁ Σγουρὸς ἀνάδευε ἀπὸ χτὲς ἕνα καινούργιο σχέδιο στὸ νοῦ του: Μιὰ καὶ δὲν εἴχανε μπορέσει ὅλοι μαζὶ νὰ σπάσουν τὸν κλοιὸ τοῦ σέντζιου καὶ νὰ ξεφύγουν, νὰ τὸ ἐπιχειρήσει τουλάχιστον ἕνας, ἕνας διαλεγμένος μὲ κλῆρο, ποὺ θὰ κατάφερνε ἴσως νὰ ξεγελάσει τοὺς Φράγκους σκοποὺς κ' ὕστερα θὰ τραβοῦσε ὁλόϊσια γιὰ τὸ Μυτζηθρά. Ἐκεῖ νὰ παρουσιαστεῖ, ἀποσταλμένος δικός τους, στὴν Κεφαλή, καὶ νὰ παραστήσει τὴν κατάσταση, νὰ θυμίσει τὴν ὑπόσχεση, νὰ μιλήσει γλώσσα τραχειά: «Μᾶς πήρατε στὸ λαιμό σας, νὰ τοὺς πεῖ, δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς ἐγκαταλείψετε τώρα.»

Ὁ παπὰς κούνησε μὲ δυσπιστία τὸ κεφάλι του.

—Ἂν τὄχανε σκοπὸ νἄρθουν, θἄρχονταν καὶ δίχως αὐτό, εἶπε. Σὲ τίποτα δὲ θὰ ὠφελήσει.

Ἔτριψε τὰ χέρια του μ' ἀγωνία ὁ Σγουρός, ἀναδεύτηκε στὸ σκαμνὶ ταραγμένος...

—Ὡστόσο, λέει βραχνά, ὡστόσο κάτι πρέπει νὰ γίνει.

— Τίποτα δὲ θὰ γίνει.

Σήκωσε τὰ μάτια του καὶ κοίταξε ἀπορημένος τὸν παπά. Τὸν εἶχε ξαφνιάσει ἡ ἀταραξία τῆς φωνῆς του.

— Τίποτα; μουρμούρισε. Κι ὅλοι αὐτοί... ἐδῶ-μέσα;...

Ὁ Δανιὴλ χαμογελοῦσε μ' ἀφέλεια ἀνέφελη.

—Ὕστερα ἀπ' αὐτούς, ἔκανε τραγουδιστά, θἄρθουν ἄλλοι, κ' ὕστερα ἄλλοι... Ἔτσι ἴσαμε κάποια στιγμή, ποὺ δὲν τὴν ξέρουμε τώρα, Σγουρέ.

Σώπασαν. Ἔξω εἶχε σηκωθεῖ ἄνεμος δυνατός, ἡ νύχτα λαχάνιαζε, ἀνταριαζόταν. Ὁ καιρὸς γύριζε στὸ βοριά.

Ξάφνου τ' αὐτί τους πιάνει ἕνα μούρμουρο στὸν ἀέρα. Κοιτάζουν τὸ κρεββάτι. Τὰ χείλη τοῦ λαβωμένου σάλευαν, μιλοῦσε γοργά, μὲ τὸν ἑαυτό του ἢ μ' ἀόρατο συνομιλητή.

— Παραμιλάει, εἶπε ὁ Σγουρὸς καὶ σηκώθηκε.

Ὁ πυρετὸς εἶχε περσέψει, τὸ χέρι τοῦ νεαροῦ ἱππότη ἔκαιγε.

— Τί μπορεῖ νὰ κάνει κανένας γιὰ νὰ τὸν ἀνακουφίσει ;

Ἔνιωσε τὰ δάχτυλα τοῦ λαβωμένου νὰ σφίγγουν σπασμωδικὰ τὰ δικά του, τὰ μάτια του ἀνοίχτηκαν.

— Νὰ μεταλάβω, ψιθύρισε.

Ὁ Σγουρὸς στράφηκε στὸν παπά.

— Πηγαίνω, εἶπε ἥσυχα κεῖνος καὶ σηκώθηκε.

— Ναί, μὰ τὸ παλληκάρι ἔχει ἄλλο δόγμα. Θὰ θέλει παπὰ δυτικό...

Κοντοστάθηκε ὁ Δανιήλ. Αὐτὸ εἶταν κάτι ποὺ δὲν τὸ εἶχε συλλογιστεῖ· ἡ πρώτη κίνηση, ἡ ψυχόρμητη, εἶτανε νὰ βιαστεῖ, νὰ ὑπηρετήσει, ἴσως ἀπὸ μακρυὰ σὲ τέτοιες περιστάσεις συνήθεια.

—Ὄχι, ὄχι, ἔγνεψε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί. Νὰ μεταλάβω μονάχα.

Καὶ καθὼς ὁ παπὰς πήγαινε νὰ βγεῖ:

— Μὰ πρῶτα, ἔκανε ὁ ἱππότης κοιτάζοντας ἄτολμα τὸν Σγουρό, ἔχω νὰ σοῦ μιλήσω.

— Καλά, λέει ὁ Δανιήλ, καλά! Θὰ καρτερῶ κάτω, νὰ μὲ φωνάξετε.

Καὶ βγῆκε.

Εἶχανε μείνει μονάχοι τώρα. Ὁ ἄνεμος σφύριζε στὴ σκεπή, βόγκοι ἀπόμακροι κι ἀλλόκοτοι, σὰν ἀπὸ φωνὲς ἀνθρώπινες, σέρνονταν ἔξω στὴ νύχτα.

— Κάθησε, ἔγνεψε ὁ ἱππότης δείχνοντας μὲ τὸ μάτι τὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ.

Σαστισμένος ὁ Σγουρός, ὑπάκουσε. Τὸ χέρι τοῦ ξένου δὲν εἶχε ἀφήσει τὸ χέρι του, τὸ ἔνιωθε νὰ τοῦ φλογίζει τὴ χούφτα.

— Πρέπει νὰ ξομολογηθῶ, εἶπε σιγανὰ ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ καὶ σφάλησε τὰ μάτια του. Σύγκρυο μεγάλο τὸν περίχυσε σύγκαιρα ἀπὸ κορφὴ σὲ νύχια.

— Τότε... νὰ φωνάξω τὸν παπά!

—Ὄχι, ὄχι! εἶπε ὁ ἱππότης κι ἄνοιξε τὰ μάτια του, τὸν κοίταξε στυλά.— Σὲ σένα.

— Σὲ μένα!

— Μὴ χρονίζεις, φίλε. Οἱ ὧρες μου εἶναι μετρημένες.

Ἡ φωνή του εἶταν βαρειά, αὐστηρή. Παράδοξη συνέπεια τῆς ὕπατης στιγμῆς: Πρέπει νὰ εἶτανε συνομήλικοι οἱ δυό τους, κι ὅμως τώρα ὁ Φράγκος ἔμοιαζε ὁ πρεσβύτερος, πολλά, πάμπολλα χρόνια μεγαλωμένος.

— Σ' ἀκούω, ἄρχοντά μου...

Σφάλησε πάλι τὰ μάτια του ὁ ἱππότης, ἔμοιασε λίγες στιγμὲς νὰ συγκεντρώνεται. Τὰ χείλη του ὡστόσο πεταλούδιζαν, ἡ ἀνάσα του ξέφευγε ἀνήσυχη, τρεμουλιαστή. Κάτι σὰν ἄχνα φωτιᾶς τὸν τύλιγε, συνεπαρμὸς καὶ ζάλη τοῦ πυρετοῦ.

Ἔτσι πού, ὅσα ἄκουσε ὁ Σγουρὸς ἀπὸ τὸ στόμα του ἐκείνη τὴ νύχτα, δὲ μπόρεσε ποτέ του νὰ καταλάβει ἂν εἶτανε ξομολόγηση πραγματικὴ

ἢ παραλήρημα, ἀνάβρα ξεχειλισμένου μνημονικοῦ ἢ δραματισμὸς ἐφιαλτικὸς μιᾶς σαλεμένης φαντασίας.

— Γιατί μὲ πῆρες, φίλε, στὴν κάμαρά σου; γιατί μὲ φρόντισες; Ἐγὼ εἶμαι ἀνάξιος νὰ μ' ἀγαπᾶς.

Καὶ προλαβαίνοντας μιὰ διαμαρτυρία στὰ χείλη τοῦ Σγουροῦ:

— Ἐγὼ θέλησα νὰ σὲ σκοτώσω, πρόσθεσε βραχνά, σκύβοντας τὸ κεφάλι του.

— Ἄρχοντά μου, τέτοιος εἶναι ὁ πόλεμος! Θέλησες νὰ μὲ σκοτώσεις, ὅμως θέλησα νὰ σὲ σκοτώσω κ' ἐγώ. Τὸ κάτω - κάτω σάμπως ἤξερες ποιὸν ἔχεις ἀντίκρυ σου μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας; Εἴχαμε νὰ ἰδωθοῦμε καιρό, ἀπὸ τότε — θυμᾶσαι; — στὸ Ζόγκλο. Ἡ μοῖρα τὄφερε ἔτσι, μὴ βάζεις μαράζι!

— Ὄχι, ὄχι, λέει βαρύθυμα ὁ ἱππότης Ἰωάννης, τὸ ἤξερα ἐγὼ πὼς πολεμῶ μ' ἐσένα. Ὁλάκερη τὴ νύχτα ἐκείνη σ' ἔψαχνα, ὥσπου σὲ βρῆκα.

Τέντωσε τὰ μάτια του ὁ Σγουρός, ἔμεινε ἄλαλος.

— Καὶ μὲ γνώρισες μέσα στὸ σκοτάδι; ἔκανε σὲ λίγο.

— Σ' ἀναζητοῦσα. Κάθε δικό σας ποὺ ἔβρισκα μπροστά μου, τὸν χτυποῦσα μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς εἶσ' ἐσύ. Οἱ δικοί μας ἀπόστασαν κ' ἐγὼ ἀπόμεινα ἀκόμα νὰ πολεμάω. Δέκα, εἴκοσι φορὲς σὲ σκότωσα, φίλε, τὴν προχθεσινὴ νύχτα· τόσες φορὲς ἁμάρτησα. Εἶμαι ἀνάξιος νὰ μ' ἀγαπᾶς.

— Λοιπόν, ἔκανε πικραμένος ὕστερα ἀπὸ μιὰ παύση ὁ Σγουρὸς κ' ἔσκυψε αὐτὸς τώρα τὸ κεφάλι του, λοιπὸν ἤθελες νὰ λείψω ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦτο, ἄρχοντα ντὲ Τουρναί.

— Ναί, λέει ζωηρὰ ὁ ἱππότης καὶ τὰ μάτια του ἀστράφτουν. Ἕνας ἀπὸ τοὺς δυό μας πέρσευε. Ἡ Θεία Πρόνοια ἔκανε τὴν ἐκλογή της. Δὲν ἔχω κανένα παράπονο, ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνει.

Εἶχε μιλήσει γοργά, μὲ πάθος, κουράστηκε. Μ' ἕνα βαθὺ στεναγμό, τὸ στῆθος του ξεφούσκωσε μονομιᾶς, ἡ ἀνάσα του ἔγινε δύσκολη.

— Θὰ μοῦ δώσεις τὴν ἄφεση; ρωτάει τέλος φοβισμένα.

— Τί λές! τί λές, ἄρχοντά μου! ξεφωνίζει ὁ Σγουρὸς καὶ πετάγεται ὁλόρθος. Μὰ ἐγώ,— ἄφησέ με νὰ σ' τὸ ξομολογηθῶ μὲ τὴ σειρά μου τώρα — σ' εἶχα πάντα στὴν καρδιά μου, δὲν ξέρω... μπορεῖ κι ἀπὸ τότε — θυμᾶσαι; — ποὺ συναντηθήκαμε γιὰ πρώτη φορά, στὸ βουνήσιο πανδοχεῖο τῆς Μεσαρέας, ἕνα βράδυ, πᾶνε χρόνια. Δὲ θὰ θυμᾶσαι...

— Θυμᾶμαι, ὁμολόγησε ὁ ἱππότης χαμηλόφωνα, δίχως νὰ τὸν κοιτάζει.

Ἅπλωσε τὸ χέρι του, τὸ ἄσπρο καὶ διάφανο, κ' ἔπιασε τὸ χέρι τοῦ Ρωμιοῦ. «Κάθησε», παρακάλεσε. Καὶ σὰν ὁ Σγουρὸς βρέθηκε πάλι κοντά του, στὸ κρεββάτι, ἐκεῖνος τράβηξε ἀπὸ τ' ἀριστερό του ἕνα δαχτυλίδι χοντρό, κρικέλι ἄχαρο, μολυβένιο, μὲ μιὰ σφραγίδα ἀντὶς δαχτυλιδόπετρα.

— Πᾶρε τοῦτο, εἶπε μιλώντας ἀργά, καὶ δῶσε μου μιὰν ὑπόσχεση...

— Ὅ,τι θέλεις.

— Τὸ κρικέλι αὐτὸ μοῦ τὸ εἶχε δώσει ὁ πατέρας μου ποὺ τὸ κράταγε ἀπὸ τὸ δικό του τὸν πατέρα. Εἶναι φερμένο ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, μαζὶ μὲ τοὺς σταυροφόρους, πᾶνε πολλὰ χρόνια τώρα. Μοῦ τὄδωσε γιὰ

νὰ τὸ περάσω στὸ δάχτυλο τοῦ γιοῦ μου, ὅταν, καθὼς τὸ ἔλπιζε, θ' ἀποχτοῦσα κάποτε γιό. Εἶναι κειμήλιο οἰκογενειακό, σημάδι πὼς οἱ Τουρναὶ δὲν ἔχουν σβήσει. Πᾶρε το, γιατὶ μ' ἐμένα σβήνει τ' ὄνομα τῆς γενιᾶς.

—Ἄρχοντά μου!...

— Καὶ δῶσε το (αὐτὸ νὰ μοῦ ὁρκιστεῖς), δῶσε το — ἡ φωνή του ἔγινε δύσκολη — στὴν πριγκηπέσσα τῆς Ἀχαΐας. Πές της πὼς ἡ ἐξορία τέλειωσε, ἔτσι πές της κ' ἐκείνη θὰ καταλάβει. Πές της ἀκόμα πὼς ἡ μοῖρα τοῦ ἁμαρτωλοῦ εἶναι πικρή, ὅμως εἶναι γλυκὸ τὸ ἀγκάθι τῆς ἁμαρτίας. Δὲ λυπᾶται ὁ τελευταῖος τῶν Τουρναὶ ποὺ ἔχασε τὴν ψυχή του. Πρόθυμα τὴν ἀφήνει, φεύγοντας, δεμένη μὲ μολυβένιο κρίκο σὲ τούτη ἐδῶ τὴ γῆ. Ὡστόσο, ἂς μὴ νομίσει ἡ κυρά μου πὼς μὲ τὸ δαχτυλίδι τοῦτο ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ δένει ἄλλον κανένα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Νὰ τὸ φορέσει ἡ πριγκηπέσσα, ἂς εἶναι καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ μονάχα — τούτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου — κ' ὕστερα νὰ τὸ δώσει στὸν ἄντρα ποὺ ἀγάπησε τὸ περισσότερο στὴ ζωή της. Ξέρω πὼς θὰ τὸ περάσει σὲ χέρι ἄξιο.

Ἡ ἀνάσα του κόπηκε, τὸ κεφάλι του κύλησε βαρὺ πάνω στὸ στῆθος.

—Ἄρχοντά μου, κουράστηκες! ἀνησύχησε ὁ Σγουρὸς ποὺ εἶχε ὁλότελα ἀναστατωθεῖ τώρα.

Σήκωσε τὸ χέρι του ἐκεῖνος, ἔγνεψε ἀόριστα πὼς ὄχι.

—Ὁρκίσου μου πὼς θὰ κάνεις αὐτὸ ποὺ σοῦ εἶπα, ψιθύρισε.

— Στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος!

Ὁ ἱππότης ἀναστέναξε μ' ἀνακούφιση.

— Καὶ τώρα δυὸ λόγια ἀκόμα, γιατὶ ἡ δύναμή μου μ' ἀφήνει, ἡ ὥρα ζύγωσε...

Κράτησε σφαλιστὰ τὰ μάτια του, στὸ πρόσωπό του χύθηκε γαλήνη ὑπέρτατη, ἔτσι καθὼς αὐτὴ ποὺ ἁπλώνει μονάχα ὁ ὕπνος.

— Εἶμαι τὸ πρωτότοκο τέκνο τοῦ ἄρχοντα Γοφρέδου ντὲ Τουρναί, βαρώνου τῶν Καλαβρύτων, εἶπε. Γεννήθηκα στὸ Μοριά, ὅμως δεκαπέντε χρονῶν σὰν ἤμουν, ὁ πατέρας μου, γιὰ νὰ μοῦ δώσει τὴν ἀνατροφὴ ποὺ εἴτανε τῆς σειρᾶς μου, ἀποφάσισε νὰ μὲ στείλει στὴν κούρτη τοῦ βασιλέα τῆς Φράντσιας. Μπῆκα ἐκεῖ παιδόπουλο, ὑπηρέτησα ὕστερα σκουταρᾶτος. Ζύγωνα τὰ δεκαοχτώ μου χρόνια, εἶχα σπουδάσει τὴν τέχνη τῶν ἁρμάτων κ' ἑτοιμαζόμουνα γιὰ τὴ μέρα ποὺ ὁ βασιλέας ὁ ἴδιος θὰ μοῦ ἔδινε τὸ ἱπποτικὸ χρίσμα, καθὼς τὸ εἶχε εὐχηθεῖ ὁ πατέρας μου, ὅταν μαντᾶτα ἄσχημα φτάσανε ξάφνου στὴν κούρτη. Ἡ ἀντιζηλία τοῦ Πέτρου τῆς Ἀραγόνας καὶ τοῦ Καρόλου ντ' Ἀνζοὺ εἶχε σταθεῖ ἀφορμὴ γιὰ τὶς μεγάλες σφαγὲς τῆς Σικελίας*. Ὁ πάπας ἀπάγγειλε τὸ ἀνάθεμα καὶ κήρυξε τὸν ἱερὸ πόλεμο ἐνάντια στὸ βασιλέα Πέτρο. Ἔτσι ὁ Φίλιππος τῆς Φράντσιας**, ποὺ λάβαινε ξάφνου ἀπὸ θέληση παπικὴ τὸ βασίλειο τῆς Ἀραγόνας, βρισκόταν ἀναγκασμένος σύγκαιρα νὰ ξεκινήσει μὲ τοὺς βασσάλους του γιὰ νὰ τὸ πάρει ἀπὸ τὸ συγγενῆ του κι ἀντίπαλο, μὲ χέρι ἁρματωμένο***

---

* Οἱ Σικελικοὶ ἑσπερινοί.

** Φίλιππος Γ' ὁ Τολμηρός.

*** Εἴταν ἀνιψιὸς τοῦ Πέτρου τῆς Ἀραγόνας.

»'Ακολούθησα τὸ φουσσᾶτο τοῦ βασιλέα μου στὴν ἐκστρατεία ἐκείνη, ἡ θέση ποὺ μοῦ εἶχαν ὁρίσει εἴτανε στὴν ἰδιαίτερη ὑπηρεσία τοῦ δελφίνου, τοῦ τωρινοῦ βασιλέα τῆς Φράντσιας. Εἴμασταν συνομήλικοι. 'Ιούνη μῆνα στήσαμε σέντζιο τῆς Ζιρόν, τὴν πήραμε. Ὅμως τὸ Σεπτέμβρη τὸ φράγκικο φουσσᾶτο λάβαινε βαρειὰ λαβωματιά: Ὁ ἀμιράλης τῆς Σικελίας, ὁ Ροτζέρος Ντελιούρια εἶχε νικήσει στὴ θάλασσα, βούλιαξε τὰ πλευτικά μας. Τότε εἶναι ποὺ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ σταλμένος ἀπὸ τὴ μοῖρα, προβαίνει γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωή μου...

»Βαρειὰ ἐκστρατεία, ἀνέλπιδη! Ὕστερα ἀπὸ τὶς πρῶτες νίκες, τὴ Φιγκέρ, τὴ Ζιρόν, τὸ φουσσᾶτο μας ἀναγκαζότανε νὰ ὑποχωρήσει. Βροχές, κάψα, οἱ βουνήσιοι ποὺ παραμονεύουν κρυμμένοι, 'Αλμογάβαροι αἱματοπότες, καὶ σοῦ ρίχνονται ἀπρόσμενα, προδοτικά... Οἱ θέρμες μᾶς τσάκιζαν, μέρα τὴ μέρα χάναμε τὴν πρώτη ζέση, λὲς καὶ τὸ αἷμα τ' ἄδειαζε ἀπὸ τὶς φλέβες μας κάποια κρυφὴ λαβωματιά. Ὁ ἥλιος, τὸ φῶς, μᾶς εἶχε γίνει ἐχθρός, τόσο εἶναι στεγνοὶ κι ἀμάλαγοι ἐκεῖνοι οἱ τόποι, ἡ πέτρα ἀνάβει καὶ πυρώνει τὰ μάτια μὲ θάμπος τυφλωτικό. Πασχίζαμε νὰ ξεδώσουμε σκορπώντας τὶς ἄχρηστες ὧρες μας σ' αὐγινὰ κυνήγια. Μιὰ τέτοια φορά, ἀκολουθώντας σὲ χώρα βουνήσια καὶ δασωμένη ἕνα ἐλάφι, εἶναι ποὺ χάθηκα ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου.

»Σὰν τὄνιωσα, εἶταν ἀργά. Ὁ τόπος γύρω μοῦ εἶταν ἄγνωστος, ὅπου νὰ γύριζα τὸ μάτι ἀγνάντευα τὰ ἴδια βράχια, τὰ ἴδια δέντρα. Ἔστησα τ' αὐτί: βούκινο πουθενά. Κοντὰ τὸ βράδυ, ἀποσταμένον καὶ πεινασμένο, μὲ πῆρε ὁ ὕπνος σ' ἕνα φαράγγι. Ξύπνησα ἀπὸ σκουντιὰ βάναυση κ' εἶδα εὐθὺς πὼς ἤμουν αἰχμάλωτος τῶν 'Αλμογαβάρων.

»Δὲ θὰ σοῦ ἀνιστορήσω τὰ δεινά μου, τὶς μέρες ποὺ πέρασα σερνάμενος στανικά, ἄρρωστος, ξοπίσω ἀπὸ τοὺς ἀνάλγητους αὐτοὺς ἀνθρώπους τοῦ βουνοῦ. Οἱ τόποι ποὺ περνούσαμε εἶταν ἄγριοι, τοῦτο καταλάβαινα μονάχα: πὼς ὅλο καὶ ξεμακραίνω ἀπὸ τοὺς ὁμοέθνους μου. Δυὸ φορὲς δοκίμασα νὰ ξεκόψω καὶ δυὸ φορὲς ἀπότυχα. Τέλος, τὴν τρίτη φορὰ — εἶχε μπεῖ πιὰ ὁ χειμώνας, τὰ πουλιὰ εἴχανε φύγει γιὰ τὰ νότια — στάθηκα τυχερός. Βρέθηκα ἕνα χάραμα, ὕστερα ἀπὸ φευγάλα ὁλονύχτια, ἔρημος πάλι, στὸ βουνό. Συνέχισα τὴ θλιβερή μου τὴν πορεία...

'Εδῶ, ὁ ἱππότης ντὲ Τουρναὶ κόπηκε, στάθηκε νὰ πάρει ἀνάσα. Τὸ πρόσωπό του, ποὺ εἶχε γαληνέψει ἐνόσω διηγόταν, ἀπολησμονημένο στὴν ἀναπόληση τῶν παλιῶν, μεμιᾶς φούντωσε, τὰ μάτια του γυάλισαν. Λὲς κι ὁ πυρετός, ξεχαλινωμένος μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς πρόσκαιρης διακοπῆς, χυμοῦσε τώρα νὰ τοῦ πυρπολήσει τὸ κρανίο, νὰ πυραχτώσει καὶ τὸν ἐγκέφαλο τὸν ἴδιο.

Ἅρπαξε τὸ χέρι τοῦ Σγουροῦ στὸ καυτὸ καὶ στεγνὸ δικό του, ἔσκυψε καὶ τὸν κοίταξε μὲ τὶς γαλάζιες κόρες τῶν ματιῶν του ποὺ εἶχαν διαπλατωθεῖ.

— Κ' ἐδῶ, εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὁλάκερος, ἔρχεται ἕνα μυστικὸ ποὺ ποτὲ ἴσαμε τώρα δὲν τ' ἄκουσαν αὐτιὰ ἀνθρώπου. Σ' τὸ ἐμπιστεύομαι τώρα ἐσένα, γιατὶ μοῦ εἶναι πιὰ ἀνώφελο, ἀφοῦ οἱ πόρτες τοῦ Παραδείσου ἔχουν γιὰ μένα τελειωτικὰ κλειστεῖ. Σ' τὸ ξομολογιέμαι, γιατὶ ἡ ψυχή μου δὲ μπορεῖ πιὰ νὰ τὸ σηκώσει μονάχη...

»Δὲν ξέρω σὲ τί χώρα βρισκόμουν, ὅσο κι ἂν πασχίσω τώρα μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ θυμηθῶ ἂν βάδισα μέρες ἢ βδομάδες, ἢ καὶ μῆνες ὁλάκερους ἀκόμα, γιὰ νὰ φτάσω ἴσαμ' ἐκεῖ. Ὅπως καὶ νἆχει τὸ πράμα, ὁ δρόμος πρέπει νὰ εἶταν ἀπάνθρωπα μακρύς, ἀφοῦ τὰ ποδήματά μου εἴχανε λυώσει, ἔσερνα τὰ πόδια μου γυμνὰ πάνω σὲ βράχια μυτερὰ κι ἀγκαθιές. Ἐξαντλημένος, ἄρρωστος στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχή, βάδιζα, βάδιζα ἀσυναίσθητα, δίχως ἀναπαμό, δίχως σχεδὸν πιὰ νὰ κοιμᾶμαι, τόσο μὲ εἶχε ζώσει ὁ φόβος πὼς ἂν μιὰ φορὰ γείρω καὶ σφαλήσω τὰ ματόφυλλά μου δὲ θὰ ξανασηκωθῶ. Ἡ ζάλη σκότιζε τὰ μάτια μου, στεκόμουνα κάθε τόσο καὶ πιανόμουν ἀπὸ ἕνα βάτο νὰ μὴν πέσω, γιατὶ ὁ κόσμος στρούφιζε ὁλόγυρα καὶ στ' αὐτιά μου βούϊζε κάτι σὰν ἄγρια, βροντόλαλη μουσική. Καὶ νά, ἕνα πρωΐ, λίγο ἀφοῦ εἶχε φέξει, στὸ ἔβγα μιᾶς λαγκαδιᾶς, βλέπω ἀγνάντια μου, ψηλὰ σ' ἀητοράχη ὁλόγυμνη, νὰ πυργώνεται ἴσαμε τὰ μεσούρανα θεόρατο καστέλλι.

»Ἔμοιαζε χτισμένο ἀπὸ πέτρα κοκκινωπή, ὁ ἥλιος ποὺ πρόβαινε πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ τοῦ χρύσωνε τὰ κυλιντρικὰ πυργιά, τὰ ριζά του ὅμως, τὰ φυτρωμένα κατάσαρκα στὸ βράχο, σβήνονταν ἀνάερα στὴν ἄχνα τὴ μενεξελιὰ τοῦ ὄρθρου. Ἔτσι γραμμένο καθὼς τὄβλεπες στὴν καταχνιά, δὲν ἤξερες ἂν εἶναι ἀληθινὸ ἢ γέννημα μονάχα τῆς φαντασίας, ὅραμα ποὺ ἀεροζυγιάζεται ἀνάμεσα οὐρανὸ καὶ γῆς. Κ' εἶταν εἰκόνα ἐξαίσια, ποὺ ἄλλη τέτοια οὔτε εἴδανε, οὔτε θὰ ξαναβλέπανε ποτὲ τὰ μάτια μου. Σύγκαιρα ἡ βουὴ ποὺ τυραννοῦσε τ' αὐτιά μου σὰ νὰ γύρισε ἀδιόρατα σ' ἀπόμακρη, ἄχραντη μουσική. Οἱ καρυδιὲς γύρω ἀνάσαιναν σιγοψέλνοντας. Μύρο πρωϊνό, εὐλογημένο. Ἔπεσα στὰ γόνατα καὶ μὲ τὰ μάτια δακρύβρεχτα εὐχαρίστησα τὸν Πλάστη...

Τρεμούλα ἀνάλαφρη εἶχε κυριέψει τὸν ἱππότη καθὼς διηγόταν, τὰ μάτια του θολώνονταν ἐκστατικά.

— Μόλις μπόρεσα νὰ ξαναβρῶ λίγες δυνάμεις σηκώθηκα, στηριγμένος σ' ἕνα ραβδὶ συνέχισα τὸ δρόμο. Πρέπει νὰ κόντευε βράδυ σὰ ζύγωσα τὸ καστέλλι, γιατὶ στ' αὐτιά μου κρατῶ ἀκόμα τὸ γλυκὸ κουδούνισμα ποὺ χυνόταν ἀπὸ κεῖ-πάνω, κάποιες ἀόρατες καμπάνες νὰ σημαίνουν τὸ Angelus. Ὤ!—εἶπε κ' ἔκρυψε τὸ πρόσωπο στὶς παλάμες του— κι ἂν εἴτανε νὰ ζήσω χίλιες ζωές, δὲ θὰ τὸν λησμονοῦσα ποτὲ τὸν ἀχὸ ἀπὸ κεῖνες τὶς καμπάνες, τὴ γλυκειὰ κι ἀνέσπερη γαλήνη ποὺ στάλαζαν στὴν ψυχή. Στὴ ζωή μου ἀργότερα ὁλάκερη, οἱ καμπάνες ἐκεῖνες δὲν πάψανε νὰ σημαίνουν μέσα μου. Ἔθρεψα ὕστερα, γιὰ χρόνια, τὴν ἐλπίδα νὰ τὶς ξανακούσω μὲ τ' αὐτιά μου κάποτε καὶ πάλι, καθὼς στὸ μακρυνὸ ἐκεῖνο πρωϊνὸ τῆς νιότης μου, τότε ποὺ εἶχα ἀξιωθεῖ γιατὶ ἤμουν ἀμόλευτος κι ἁγνός. Τώρα... τώρα τ' ἀποχαιρετῶ γιὰ πάντα τ' ὄνειρο ποὺ γίνηκε μὲ τὸν καιρὸ καϋμός. Δὲ θὰ τὶς ξανακούσω! ποτὲ πιὰ δὲ θὰ τὶς ἀκούσω τὶς καμπάνες τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ...

Τοὺς ὤμους του τράνταξε ἀναφυλλητὸ ἀσυγκράτητο, δάκρυα κύλησαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάχτυλά του. Γιὰ ὥρα στάθηκε ἔτσι, κλαίγοντας βουβά, σὰ μικρὸ παιδί, ἀνίκανος νὰ μιλήσει. Ὁ Σγουρὸς κοίταζε σαστισμένος τὸ δόλιο του κεφάλι, τὸ τυλιγμένο μὲ τοὺς ἄσπρους ἐπιδέσμους τῆς μοιραίας λαβωματιᾶς, κ' ἕνας κόμπος τοῦ ἀνέβαινε στὸ λαιμό,

δίχως κι αὐτὸς νὰ ξέρει γιατί, συνεπαρμένος καθὼς εἶταν ἀπὸ τὸ θέαμα αὐτὸ τῆς σπαραγμένης ἀπελπισίας.

—Ἀρχοντά μου, κάνεις κακὸ στὸν ἑαυτό σου, στὴ θέση ποὺ βρίσκεσαι, εἶπε ἄτολμα.

Ὁ ἱππότης ξεσκέπασε τὸ πρόσωπό του, ποὺ εἶχε γίνει τώρα ἀγνώριστο. Τὰ μάτια του εἶχανε πάρει τὴν ταραγμένη λάμψη τῆς παράκρουσης, ἡ ἀνάσα του φυσοῦσε ἀναστατωμένη.

—Ὄχι, ὄχι, δὲ θὰ μπορέσω νὰ σοῦ τὰ πῶ ὅλα, ἔκανε, δὲ μοῦ μένει πιὰ καιρός... Ἔφτασα στὸ καστέλλι καὶ στάθηκα μπροστὰ στὴ σηκωμένη γέφυρα, δίχως ἐλπίδα νὰ μπῶ μέσα, ἀποκαμωμένος, μὲ τὰ μάτια βουρκωμένα, ἐλεεινός, ἴδιος ζητιάνος. Εἴτανε βράδυ, ἀργά, ὁ ἥλιος εἶχε βασιλέψει, ἄκουγα κιόλας κάτω, στὸ δασωμένο λόγγο, νὰ σέρνονται στριγγὰ ξεφωνητὰ ἀγριμιῶν. Ποτὲ στὴ ζωὴ δὲν ἔνιωσα τὸν ἑαυτό μου τόσο ἔρημο καὶ σύγκαιρα τόσο κοντὰ στὴ σωτηρία. Μὴν ἔχοντας τίποτα καλύτερο νὰ κάνω, ἔπεσα στὰ γόνατα καὶ δεήθηκα. Φαίνεται πὼς τὸ κορμί μου, ποὺ εἶχε ὁλότελα ἀποκάνει, κύλησε κάποια στιγμὴ ἀσύνειδα ἀπὸ τὴν προσευχὴ στὸν ὕπνο γιατὶ ξάφνου, ἀνοίγοντας τὰ μάτια μου, εἶδα νὰ στέκεται δίπλα μου, πάνωθέ μου, ἕνας καβαλάρης. Εἴτανε γέροντας πολεμιστὴς μὲ ἀρματωσιὰ διχτάτη, ἡ ἄσπρη του γενειάδα κυλοῦσε ἀφρίζοντας στὸ στῆθος του. Μὲ κοίταξε βουβὰ λίγες στιγμὲς κ' ὕστερα, δίχως νὰ μὲ ρωτήσει τίποτα, σήκωσε τὸ βούκινό του, σήμανε. Εἶδα τὴ γέφυρα νὰ κατεβαίνει, ἄκουσα βήματα πάνω στὸ σανίδωμα νὰ ζυγώνουν, ξανάκλεισα τὰ μάτια μου, λιποθύμησα...

»Ἔτσι εἶναι ποὺ μπῆκα στὸ ἱερὸ καστέλλι κ' ἔτσι εἶναι ποὺ ἄλλαξε ἡ ζωή μου δρόμο ἀπὸ κείνη τὴ βραδυά. Θὰ μὲ ρωτήσεις, φίλε, ποιὸ εἶναι τὸ καστέλλι καὶ ποῦ βρίσκεται. Τὸ δεύτερο δὲν ξέρω νὰ σοῦ τὸ πῶ: ἐγὼ ὁ ἴδιος θἄδινα ὁλάκερη τὴ ζωή μου νὰ τὸ μάθω. Τὸ πρῶτο... Σκῦψε, γιατὶ δὲ μπορῶ νὰ σηκώσω τὴ φωνή...

Κράτησε μιὰ στιγμὴ τὴν ἀνάσα του, κοίταξε στὸν ἀέρα, σὰ ν' ἀφουγκραζόταν. Ὁ ἄνεμος σάρωνε πάντα τὴ χειμωνιάτικη νύχτα, στέναζε ἀνθρώπινα στὰ πυργιά. Τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ πεταλούδιζε ξαφνιασμένο.

— Σὰν ξεψύχησε πάνω στὸ σταυρὸ ὁ Σωτήρας μας, εἶπε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ σιγοτρέμοντας, ἀγγέλοι μαζέψανε τὸ αἷμα του σ' ἕνα δισκοπότηρο καὶ τ' ἀπόθεσαν σὲ τετράψηλο κορφοβοῦνι. Χτίστηκε ἐκεῖ ναός, γύρω στὸ ναὸ καστέλλι. Παλληκάρια διαλεγμένα ἀπὸ κάθε ἄκρη τῆς γῆς, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τοὺς πιὸ ἁγνούς, ὁρκίστηκαν νὰ τὸ φυλᾶνε, κ' εἶναι τὸ καλογερικὸ τάγμα τοῦ ἱεροῦ Γκράαλ, τὸ τάγμα ποὺ κατοικεῖ καὶ διαφεντεύει τὸ Μονσαλβάτ, τ' ἀπόκρυφο μοναστῆρι. Οἱ ἱππότες αὐτοὶ ἔχουνε κάνει ὅρκο φριχτό, ποτὲ νὰ μὴ φύγουν ἀπὸ τὸ ἱερὸ βουνό, ποτὲ νὰ μὴ λυγίσουν στοὺς πειρασμοὺς τῆς σάρκας. Δὲν κατεβαίνουν ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους παρὰ μονάχα ὅταν τοὺς ὁριστεῖ ἀποστολή, μὰ τότε πρέπει νὰ τὴν ἐκτελέσουν τὸ γρηγορότερο καὶ νὰ ξαναγυρίσουν εὐθὺς στὴ μακρυνή τους σκήτη. Ἂν ἁμαρτήσουν, ἂν προδώσουν τὸν ὅρκο τους, τότε — ἀλλοίμονο — εἶναι γιὰ πάντα, τελειωτικὰ χαμένοι. Ποτέ, ἡ ψυχή τους δὲ θὰ γαληνέψει πιὰ οὔτε θὰ

μπορέσουν, ὅσο κι ἂν παιδευτοῦν, νὰ ξαναβροῦνε τὸ μονοπάτι ποὺ φέρνει στὸ ἄχραντο καστέλλι.

Ἄφησε τὰ χέρια του νὰ πέσουν ἀδύναμα στὸ κρεββατοστρῶσι, τὰ χέρια του ποὺ εἴχανε πάρει τὴν κερένια διαφάνεια τοῦ θανάτου, καὶ κρέμασε τὸ κεφάλι του.

—Ἔχεις μπροστά σου ἕναν προδότη, εἶπε τόσο σιγανὰ ποὺ τὴ φωνή του τὴ μάντευες ἀντὶ νὰ τὴν ἀκοῦς. Τὸ ἱπποτικὸ χρίσμα ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ δὲν τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ βασιλέα τῆς Φράντσιας καθὼς νομίζουν, ὄχι· τὸ πῆρε ἐκεῖ ψηλά, στὸ Μονσαλβάτ, ἀξιώθηκε τὴ σπάνια τούτη γι' ἄνθρωπο χάρη. Καὶ τὸ χρίσμα, καὶ τὸν ὅρκο, τὰ πρόδωσε. Σταλμένος νὰ πολεμήσει γιὰ τὸν τάφο τοῦ Σωτῆρα, πέρασε ἀπὸ τὴν κούρτη τῆς Ἀχαΐας, πέρασε ἀνύποπτος, κι ἀγάπησε μιὰ γυναῖκα. Τὴν καρδιά του, ποὺ τὴν εἶχε τάξει στὴ μοναδική, τὴ θεία ἀγάπη, τὴ μοίρασε ὁ πανάθλιος μὲ μιὰ θνητή. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη, οἱ φωτιὲς τῆς Κόλασης φούντωσαν μέσα του, ἡ ψυχή του δέρνεται κιόλας στὸ Καθαρτήριο καὶ θὰ δέρνεται στὸν αἰῶνα. Δὲν τὸ ξαναβρῆκε πιὰ τὸ μονοπάτι γιὰ τὸ ἱερὸ καστέλλι ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναί. Ἡ λόγχη του καταδικάστηκε ποτὲ πιὰ νὰ μὴ νικήσει. Καὶ τώρα, ἀτιμασμένος, ντροπιασμένος, ἔρημος, πεθαίνει σὲ κρεββάτι ξένο, πικρός, δίχως ἐλπίδα σωτηρίας.

Σκέπασε μὲ τὶς δυό του παλάμες τὰ μάτια του, σύγκρυο τὸν περίχυσε μεγάλο.

— Θέ μου! δὲ θὰ τὶς ξανακούσω τὶς καμπάνες, θρήνησε σπαραχτικά, ποτὲ πιὰ δὲ θὰ τὶς ξανακούσω τὶς καμπάνες τοῦ Μονσαλβάτ!...

Κατέβασε τὰ χέρια του πλεγμένα μ' ἀπόγνωση στὸ στῆθος, ἀπὸ τὰ μάτια του, ποὺ τὰ κρατοῦσε σφαλιστά, κύλησαν στὰ χωνεμένα μάγουλα δυὸ χοντροὶ κόμποι δάκρυα. Ὁ Σγουρὸς τὸν εἶχε ἀκούσει σαστισμένος, ἄλαλος, κι ἀπόμενε τώρα νὰ τὸν κοιτάζει μὲ κρατημένη ἀνάσα, μὴ ξέροντας τί νὰ σκεφτεῖ. Στὸ ἀνήσυχο, ρωμέϊκο μυαλό του, πολλὰ ἀπ' ὅσα εἶχε ἀκούσει φαίνονταν παράδοξα, ἀκατανόητα. Τὰ εἶχε ἀκούσει ἢ τὰ ὀνειρεύτηκε; Κοίταξε γύρω του, νὰ βεβαιωθεῖ πὼς εἶναι ξύπνιος, ἀνασείστηκε. Ὅμως ὁ ἱππότης, ποὺ εἶχε τώρα γαληνέψει κάπως, τοῦ ἄγγιξε τὸ χέρι.

— Παρακαλῶ, ψιθύρισε, φώναξε τὸν παπά.

Σηκώθηκε, ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ βγῆκε στὸ χαγιάτι. Ἡ νύχτα εἶταν ἀνήσυχη, λαχάνιαζε καὶ ξεφυσοῦσε. Στὸν οὐρανὸ τὸ φεγγάρι ἔτρεχε κυνηγημένο ἀνάμεσα ἀπὸ σύννεφα πελώρια, κουρελιασμένα. Κατέβηκε στὴν αὐλή, βρῆκε τὸν Δανιὴλ νὰ καρτερεῖ καθισμένος κάτω ἀπὸ τὴ στοά.

—Ἔλα, τοῦ εἶπε, εἶναι καιρός.

Ὁ ἱππότης μετάλαβε μεσάνυχτα καὶ πέρασε ἥσυχα τὴν ὑπόλοιπη νύχτα. Ἀσάλευτος στὸ κρεββάτι του, ἔμοιαζε νὰ κοιμᾶται, ἡ ἀνάσα του δὲν ἀκουγότανε καθόλου. Κοντὰ τὰ χαράματα, ὁ Σγουρὸς ποὺ δίχως νὰ τὸ νιώσει εἶχε κι αὐτὸς ἀποκοιμηθεῖ, ξύπνησε ἀνήσυχος. Ἡ ἀνάσα τοῦ λαβωμένου βάραινε, κάτι βιαστικὸ φτεροκοποῦσε στὸν ἀέρα.

Τοῦ φάνηκε πὼς ὁ ἄρρωστος δυσκολεύεται ν' ἀνασάνει· πῆγε λοιπὸν κι ἄνοιξε τὸ παραθύρι. Ξημέρωνε. Ὁ ἄνεμος εἶχε πέσει, ἥσυχη

καὶ παρθενικὴ ξυπνοῦσε ἡ ξάστερη μέρα. Ἀπὸ μακρυά, στὸν κάμπο, γλυκόηχα φτάνανε, σβησμένα, τὰ κουδουνίσματα κάποιου κοπαδιοῦ.

Γύρισε στὸ κρεββάτι κ' ἔσκυψε πάνω στὸν ἱππότη. Δὲν ξεσφαλοῦσε τὰ ματόφυλλά του, οἱ βολβοί του μονάχα σάλευαν ἀπὸ μέσα, σὰ ν' ἀκολουθοῦσαν κάποιο ὄνειρο. Δυνάμωνε ἡ ἀνάσα του, λαχάνιαζε, λὲς κι ἀνέβαινε κάποιον ἀνήφορο ἐπίμονο καὶ μακρύ. Ἡ ὀρθρινὴ πνοὴ τοῦ ὑπαίθρου μπῆκε ἀπὸ τὸ παραθύρι, παιχνίδισε παιδικὰ μὲ τὰ μαλλιά του τὰ ξανθὰ καὶ πουπουλένια ποὺ ξέφευγαν ἀπὸ τὸν ἐπίδεσμο καὶ χύνονταν στοὺς ὤμους του, στὸ προσκεφάλι. Στὸν ἀέρα τρέμισε πάλι τὸ ἀπόμακρο κουδούνισμα τοῦ κοπαδιοῦ.

Τότε ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ ἀνατρίχιασε σύγκορμος. Ἔκανε νὰ σαλέψει τὰ χέρια του, δὲ μπόρεσε, σήκωσε ψηλὰ τὸ πρόσωπο, τέντωσε τὰ τόξα τῶν φρυδιῶν του. Τὰ ματόφυλλά του διαπλατώθηκαν, οἱ κόρες του οἱ οὐρανιὲς στυλώθηκαν ἐκστατικὰ στὸν ἀέρα.

— Οἱ καμπάνες! φώναξε ἀδύναμα, πνιγμένος ἀπὸ εὐτυχία, — οἱ καμπάνες τοῦ Μονσαλβάτ!...

Τὸ στῆθος του ποὺ εἶχε φουσκώσει ἄδειασε μεμιᾶς, ἀκινησία μαρμάρινη χύθηκε πέρα ὡς πέρα στὸ κορμί του. Καὶ τὰ μάτια του, τὰ στυλωμένα στὸν ἀέρα ἐπίμονα, ἐκστατικά, λίγο-λίγο βούρκωσαν, σβήστηκαν, καθὼς ὅταν ὁ ἥλιος βασιλεύει ἀνέφελα μιὰν ἥσυχη, ἀνοιξιάτικη βραδυά.

Στὸ παιδικό του πρόσωπο ἅπλωνε τώρα γαλήνη ἀνέσπερη ὁ Μέγας Ὕπνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑ΄

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

(Τέλος)

ΙΓΗΝ ὥρα ἀργότερα, τὸ κάστρο ἀναστατώθηκε ἀπὸ φωνές, θόρυβο ἀσυνήθιστο, τρεχάλες. Ὅσοι ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουνε βγεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὰ γιατάκια τους, πρόβαλαν ξαφνιασμένοι στὰ παραθύρια, στὶς πόρτες. Ἀπὸ τὸ τειχὶ πάνω, κάποιοι συντρόφοι τους ροβολοῦσαν τὰ πέτρινα σκαλιὰ ξεφωνίζοντας, χοροπηδῶντας, κ' εἴχανε τὰ χέρια τους σηκωμένα σὰν παλαβοί. Κάτι λέγανε καθὼς περνοῦσαν, κάποιο μαντᾶτο, ὅμως εἴτανε τόση ἡ χαρά τους ποὺ τὰ λόγια τους πνίγονταν στὸ λαιμό, μάταια πάσχιζες νὰ τὰ ξεχωρίσεις.

Τέλος τὸ μαντᾶτο ξελαγάρισε, ἁπλώθηκε θεριεμένο σὰ φλόγα ποὺ πηδῶντας ἀπὸ τὴ μιὰ σ' ἄλλη θημωνιὰ φουντώνει ὁλάκερο ἕνα χωράφι. Τὸ φουσσᾶτο ἀπὸ τὸ Μυτζηθρὰ ἐρχόταν, τὴ στιγμὴ τούτη ἀνηφόριζε τὴν πλαγιά.

Κι ἀλήθεια! Μπουλούκια - μπουλούκια οἱ ροβολατόροι, σκοντάβοντας στὰ σκαλοπάτια, σκαρφάλωσαν στὸ τειχί, πρόβαλαν τὰ κεφάλια τους ἀπὸ τὶς τάπιες καὶ τὸ εἶδαν: Εἴταν ἴσαμε τριακόσιοι ἄντρες, ρογατόροι μὲ στολὲς ὁλακαίνουργιες, μπρούντζινα κασίδια στιλπνά, φολιδωτὰ λωρίκια. Παράξενο! εἴχανε περάσει ἀπείραγοι μέσ' ἀπὸ τὸ φράγκικο στρατόπεδο, λὲς κι ὁ ἴδιος ὁ ἐχθρὸς τοὺς σεβάστηκε κι ἄνοιξε δρόμο. Οἱ βιλάνοι τοῦ κάστρου βρῆκαν ἀμέσως τὴν ἐξήγηση, ἀφορμὴ καινούργια νὰ περσέψει ἡ ἀγαλλίαση κ' ἡ περηφάνεια τους: Ἀνάμεσα σὲ Φράγκους καὶ Ρωμιοὺς εἶχε γίνει συμφωνία, ὁ πρίγκηπας ἀναγνώρισε πὼς τὸ ἔχασε τὸ κάστρο, πάει πιά, παραμέριζε νὰ περάσει ὁ καινούργιος ἀφέντης, ὁ δικαιωματικός.

Τ' ἀλλάγι τῶν ρογατόρων σταμάτησε μπροστὰ στὴν πόρτα. Ἕνας κήρυκας, παίρνοντας θέση δίπλα σὲ καβαλάρη ντυμένο πάνω ἀπὸ τὴν ἀρματωσιά του μὲ σκαραμάγκι πλουμιστό, ἔβαλε τὰ χέρια χωνὶ κ' ἔκραξε κατὰ τὶς τάπιες:

—Ἀνοῖχτε τὶς πόρτες, ἀνοῖχτε στ' ὄνομα τοῦ ἁγιότατου βασιλέα τῶν Ρωμαίων!

Δὲν περίμεναν νὰ δευτερώσει ἡ πρόσκληση. Ἡ σιδερόπορτα ἔτριξε, διαπλατώθηκε, κ' οἱ ρογατόροι τοῦ Μυτζηθρᾶ μπήκανε στὸ κάστρο.

Ὁ ἀρχηγός τους, ὁ καβαλάρης μὲ τὸ πλούσιο σκαραμάγκι, περνώντας γιὰ νὰ μπεῖ στὴν καμάρα δίχως νὰ πεζέψει, σταμάτησε τὰ μάτια του στὸ καρφωμένο πάνω στὸ ξύλο τοῦ πορτόφυλλου κουφάρι τῆς Σλαύας, ποὺ εἶχε μείνει ἐκεῖ ἀπὸ προχτές. Κράτησε τ' ἄλογό του μιὰ στιγμή, σήκωσε τὸ χέρι του, καὶ μὲ τὸ χρυσοστόλιστο δεκανίκι, σύμβολο τῆς ἐξουσίας, τὴν ἄγγιξε στὸ σαγόνι.

—Ὡραῖο κορίτσι, εἶπε χαμογελώντας μὲ τὰ πηχτὰ καὶ κόκκινα χείλη του, τὰ φιλήδονα,— ὅμως φορεῖ ἄσχημο μύρο...

Οἱ ἄντρες του, γιὰ νὰ τοῦ φανοῦν εὐχάριστοι, γέλασαν χοντρά. Κ' οἱ καστρινοὶ ποὺ εἶχαν ἀνοίξει τὸ πορτόφυλλο, βιάστηκαν τώρα νὰ ξεκαρφώσουν τὸ κουφάρι, νὰ τὸ κρύψουν σὰ ντροπιασμένοι ποὺ ἄθελά τους παρουσίασαν τέτοιο δυσάρεστο θέαμα γιὰ πρώτη ἐντύπωση στὸν ἁβρό, τὸ μεγαλότατο ἀφέντη καὶ λυτρωτή.

Ὅταν ὁ Σγουρός, ποὺ συντρόφευε ἀκόμα τὸ νεκρὸ τοῦ ἱππότη, ἔμαθε τὸ χαρμόσυνο μαντᾶτο καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὴν κάμαρά του, τὸ βασιλικὸ ἀλλάγι εἶχε πάρει κιόλας θέση στὴν αὐλή. Οἱ δυὸ Μαϊνιῶτες παρουσιάστηκαν γιὰ ἀρχηγοὶ τῶν ροβολατόρων ἐκεῖ πρόχειροι, κι ἄκουσαν τὴν προσταγὴ τοῦ βασιλέα: Νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο εὐθύς, γιατὶ αὐτὸ ποὺ κάνουν εἶναι μεγάλη ἀποκοτιά, ποὺ μποροῦσε νὰ προκαλέσει πολλὰ δυσάρεστα. Μονάχα ἡ ἀγαθή τους προαίρεση κ' ἡ ἄγνοια τὸ δικαιολογοῦσαν. Νὰ τὸ παραδώσουν λοιπὸν στὸ Φράγκο, κι ὁ βασιλέας τοὺς ὑπόσχεται σ' ἀντάλλαγμα πεντακόσια πέρπυρα τόπο, στὰ δικά του τὰ χώματα, νὰ τὸν ἔχουν καὶ νὰ τὸν ὁρίζουν.

— Τί τρέχει; τί γίνηκε; ρώτησε ξαφνιασμένος ὁ Σγουρὸς τοὺς τριγυρινούς τους καθὼς πάσχιζε νὰ ζυγώσει στὸ κέντρο τῆς σύναξης, ποὺ εἶτανε πυκνή. Τοὺς ἔβλεπες νὰ σκύβουν ἕνας-ἕνας τὸ κεφάλι, νὰ βουβαίνονται, ἐνῶ λίγο πρίν, ἀπὸ τὴν καμάρα, τοὺς ἄκουγες ἀκόμα νὰ γαυριάζουν.

Τοῦ ἐξήγησαν τὰ λόγια τοῦ Ρωμιοῦ ἀφέντη. Κιόλας ἄρχιζαν μεταξύ τους νὰ τὰ σχολιάζουν, χαμηλώνοντας τὴ φωνὴ κουβέντιαζαν καὶ πάσχιζαν ν' ἀπαλύνουν τὴν πίκρα ποὺ τοὺς εἶχε ποτίσει ἔτσι ξαφνικά. «Ἔτσι κι ἀλλιῶς τὸ κάστρο εἶταν χαμένο, εἴμασταν ξεγραμμένοι», λέγανε. «Ἂν δὲ γινότανε τοῦτο, τί ἄλλο μποροῦσε νὰ μᾶς τύχει; Πάλι καλά!»

Σαστισμένος ὁ Σγουρός, νιώθοντας κι αὐτὸς νὰ κυριεύεται ἀπὸ τὴν κακοκεφιὰ τῶν συντρόφων του, σήκωσε τὰ μάτια, κοίταξε τὸν ἄρχοντα μὲ τὸ σκαραμάγκι, ποὺ βρισκόταν ἀπ' ὅλους πιὸ ψηλά, στὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησιᾶς. Οἱ ρογατόροι γύρω του κρατοῦσαν σ' ἀπόσταση τοὺς ροβολατόρους, τὸν ὄχλο. Δίπλα τοῦ στεκόταν μονάχα ἕνας ἄντρας μὲ γένι μαῦρο, κορακᾶτο, κ' ἕνας ἀκόμα, γέροντας αὐτός, καμπουριασμένος. Ὁ Σγουρός, μὲ τράνταγμα στὴν καρδιά, ἀναγνώρισε στὸν πρῶτο τὸ δολοφόνο τοῦ Μυτζηθρᾶ, στὸ δεύτερο τὸν Καφούρη.

«Τί θέλει τὸ γενοβέζικο κοράκι ἐδῶ;» ἀναρωτήθηκε μὲ ταραχή. Ξάφνου ὅμως, ἐνῶ ἔκανε νὰ ζυγώσει περισσότερο κατὰ τὰ σκαλοπάτια

κοιτάζοντας τώρα τὸν ἄρχοντα, στάθηκε καρφωμένος στὸν τόπο, ἔγινε χλωμός.

—'Αδέρφια! βάζει μεμιᾶς ξεφωνητὸ ἄγριο. 'Αδέρφια. Σᾶς πρόδωσαν...

'Αντίκρυ, ὁ Σγουρομάλλης γύρισε ξάφνου τὸ πρόσωπό του, κοίταξε κατὰ τὴ μεριά του, σὰ νὰ στεκότανε πάντα ἕτοιμος, προειδοποιημένος. Ὁ γέροντας ἀνασηκώθηκε στὰ νύχια καί, μὲ γοργὸ μάτι, ἔψαξε νὰ βρεῖ ποῦθε ἔρχεται ἡ φωνή. Εἶδε τὸν Σγουρό, ἔσκυψε στὸν πρωτοστράτορα τοῦ Μυτζηθρᾶ, καί, μὲ τὸ δάχτυλο τεντωμένο, τοῦ τὸν ἔδειξε.

— Πιάστε αὐτὸν ἐκεῖ! φώναξε ὁ Σγουρομάλλης στοὺς δικούς του.

Οἱ ρογατόροι ἀμολύθηκαν, κύλησαν χάμου τοὺς βιλάνους, τοὺς ποδοπάτησαν.

Ὅμως δὲν κατάφεραν νὰ εὐχαριστήσουν τὸν ἀφέντη τους. Ὁ Σγουρὸς εἶχε χαθεῖ.

Πρώτη δουλειὰ τοῦ πρωτοστράτορα, μόλις ἔκανε κατοχὴ στὸ κάστρο, εἶτανε νὰ στείλει δυὸ ἀλογάτορες στὸν πρίγκηπα καὶ νὰ τοῦ παραγγείλει πὼς τώρα μπορεῖ νὰ ὁρίσει. Οἱ ἀλογάτορες βρήκανε τὸν Φλωρέντιο στὸ Νησί, νὰ προσμένει. Σὲ λίγη ὥρα, φτάνουν στὴν Καλαμάτα, σταλμένοι ἀπὸ τὸν ἀφέντη τους, ὁ κοντόσταβλος κι ὁ βαρῶνος τῆς 'Αρκαδιᾶς. Εἴχανε γυρίσει τρεῖς μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ Βασιλεύουσα συντροφιὰ μὲ τὸν Σγουρομάλλη, κ' εἴχανε φέρει τὴ βασιλικὴ διαταγὴ στὴν Κεφαλὴ τοῦ Μυτζηθρᾶ γιὰ τὴν παράδοση τοῦ κάστρου. Τὸ παραλάβανε τώρα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πρωτοστράτορα στ' ὄνομα τοῦ πρίγκηπα τῆς 'Αχαΐας.

Ἔτσι ὁ Σγουρομάλλης, τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας, πῆρε τὸ δῶρο ποὺ τοῦ εἴχανε τάξει κεῖ-κάτω, στὴν Πόλη, οἱ δυὸ Φράγκοι, γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του: Ἕνα φαρὶ μὲ πλούσια σελλοχάλινα καὶ τρεῖς χιλιάδες χρυσὰ πέρπυρα. Ἔχωσε τὰ πέρπυρα στὸ χρυσοκλωσμένο του περσίκι, καβαλίκεψε παρευθὺς τὸ φαρί, καὶ μὲ τοὺς τριακόσιους του ρογατόρους, τράβηξε πίσω γιὰ τὸ Μυτζηθρά.

Προτοῦ ξεκινήσει ὡστόσο, εἶχε περάσει ν' ἀποχαιρετήσει τὸν Καφούρη: Δὲν πέζεψε στὴν πόρτα του. Στάθηκε νὰ τοῦ μιλήσει καβάλα, κάτω ἀπὸ τὸ παραθύρι.

— Δὲ θὰ σὲ φορτωθῶ πιὰ γιὰ δάνεια, γέροντα! εἶπε καὶ χαμογέλασε πλατιά, ἔτσι ποὺ λάμψανε τ' ἄσπρα του μεγάλα δόντια, ἐνῶ χτυποῦσε μὲ τὴν παλάμη τὸ τσουπωτὸ περσίκι του.

Ὁ Ματτέος Καφούρης ὅμως εἶτανε στὶς γκρίνιες του, ἀπ' ὅλη τούτη τὴν ἱστορία μονάχα αὐτὸς δὲν εἶχε κερδίσει τίποτα. 'Εκδικήθηκε, ὅσο νὰ πεῖς, τὸν ἄπιστο στὴ συμφωνία Σγουρό, μὰ τ' ὄφελος δὲν εἶτανε χεροπιαστό, ὄχι.

— Προτοῦ μιλήσεις γιὰ δάνεια καινούργια, ἔκανε μουτρωμένος, θἄπρεπε νὰ θυμηθεῖς τὰ παλιά, καὶ νὰ μοῦ τὰ γυρίσεις.

— Πρόστυχη ράτσα μὰ τὴν πίστη μου, μεσσὶρ Ματτέο! Θαρεῖς λοιπὸν πὼς ἕνας ἄρχοντας σὰν ἐμένα μπορεῖ νὰ συλλογιέται μονάχα πέρπυρα, καθὼς ἐλόγου σου; Ξόφλησα ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ χρέος κάνοντας σήμερα τὸ χατίρι σου, νὰ βλάψω τὸν ἐχτρό σου· τί ἄλλο θέ-

λεις; Αὐτὸς ὁ ἀνέμυαλος, ποὺ τονε λὲς Σγοῦρο, τὴν πλήρωσε τὴν ἀποκοτιά του. Ἢ ὄχι;

—Ὄχι ὅσο πρέπει, ὄχι ὅσο πρέπει, ἔκανε ὁ Καφούρης ὀνειροπόλος. Κάπου θὰ βρίσκεται τώρα, κι αὐτὸ δὲ μ' ἀφήνει νὰ ἡσυχάσω.

— Μὴν ἔχεις ἔγνοια! Ἔχω ἀμολύσει στ' ἀχνάρια του καλὸ λαγωνικό. Θὰ ἔχεις μαντᾶτα του σὲ λίγο.

Γέλασε δυνατὰ καὶ σπιρούνισε τὸ φαρί του. Οἱ τριακόσιοι ρογατόροι παρελάσανε τὸ κατόπι του κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ Γενοβέζου καὶ βγήκανε ἀπὸ τὴν Καλαμάτα.

Τέτοιο ἄδοξο τέλος εἶχε ὁ ξεσηκωμὸς τῶν βιλάνων στὴν Καλαμάτα τὸν καιρὸ ποὺ ἡγεμόνευε ὁ Φλωρέντιος ντ' Αἰνώ. Τοὺς ροβολατόρους τοῦ κάστρου οἱ Φράγκοι δὲν τοὺς πείραξαν. Τοὺς ἔβγαλαν ἔξω καὶ τοὺς ἄφησαν λεύτερους νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους. Ξαφνιασμένοι ἐκεῖνοι γιὰ τὸ ἀναπάντεχο γύρισμα τῆς τύχης, ἀνίκανοι νὰ πιστέψουν μὲ τὸ πρῶτο πὼς ἀλήθεια ἔχουν γλυτώσει, πὼς μποροῦν ὅπου θέλουν τώρα νὰ τραβήξουν, στάθηκαν ἀκόμα μπουλοῦκι, ἀδέξια, νὰ κοιτάζουν γύρω μ' ἀμηχανία. Τέλος, μελαγχολικοί, θλιβεροί, ἄρχισαν νὰ σκορπίζουν. Οἱ Καλαματιανοὶ μπήκανε στὴν πολιτεία ἢ ξανοίχτηκαν στὸν κάμπο, οἱ Γιαννιτσῶτες πήρανε τὸ δρόμο γιὰ τὸ χωριό τους. Κ' οἱ Μαϊνιῶτες, αὐτοὶ πιὸ μακρυνοί, τράβηξαν πέρα, γιὰ τὰ βουνά. Συχνά, ὡς ποὺ νὰ χαθοῦν ἀπὸ τὰ μάτια ὁ ἕνας τοῦ ἀλλουνοῦ, στρέφονταν καὶ ρίχνανε μιὰ ματιὰ πίσω. Κιόλας κάτι σὰ νοσταλγία ξυπνοῦσε στὴν ψυχή τους. Ἀναθυμόνταν τὶς ἡμέρες ποὺ πέρασαν ἀντάμα, τὸ αἷμα ποὺ τοὺς ἔδεσε, τὴν πρόσκαιρη λευτεριὰ ὅταν διαφέντευαν τὸ κάστρο, τὸ αἴσθημα τέλος τῆς περηφάνειας ποὺ τοὺς τόνωνε ἴσαμε χτές. Ὅλ' αὐτὰ πᾶνε τώρα, χάθηκαν ἀγύριστα. Κοιτάζονταν κ' ἔκαναν ἀσύνειδα τὴ σκέψη πὼς ποτὲ πιὰ δὲ θὰ ξανασμίξουν σὲ τούτη τὴ ζωή.

Οἱ ἱππότες τῆς Καλαβρυτινῆς βαρωνείας, μόλις μπήκανε στὸ κάστρο, ψάξανε γιὰ τὸ γιὸ τοῦ λίζιου ἀφέντη τους. Ἀπὸ τὴ νύχτα τῆς ἐξόδου τὸν εἶχαν χάσει, δὲν τὸν βρήκανε τὴν ἄλλη μέρα ἀνάμεσα στὰ πτώματα, καταλάβανε λοιπὸν πὼς πρέπει νὰ εἶναι κεῖ - μέσα. Τὸν θαροῦσαν αἰχμάλωτο καὶ ξάφνου τὸν βρίσκουν νεκρό. Τότε στείλανε ἀπεσταλμένο εἰδικὸ στὰ Καλάβρυτα, νὰ δώσει τὸ μαντᾶτο στὸν πατέρα, κι αὐτοί, ἀφοῦ πρῶτα βάλανε τὸ λείψανο σὲ πουρναρένια κάσσα, ἔμειναν ἐκεῖ, στὸ κάστρο, νὰ τὸ φυλᾶνε.

Ὡστόσο ἡ κούρτη ἔμενε στὸ Νησί, δὲν ἔλεγε νὰ μπεῖ στὴν Καλαμάτα. Ἡ πριγκηπέσσα εἶχε ἔρθει κι αὐτὴ ἐκεῖ μὲ τὶς γυναῖκες της, νὰ παρακολουθήσει ἀπὸ κοντὰ τὸ σέντζιο, τὴν τύχη τοῦ πατρογονικοῦ της. Ἔτσι τουλάχιστο πίστευε ἡ ἴδια κ' ἔτσι ἔλεγαν οἱ δικοί της. Ὅμως, κρυφά, μιὰ ἕλξη ἀνομολόγητη τὴν εἶχε φέρει ἐδῶ, κάποια τρεμούλα γιὰ κάτι, γιὰ κάποιον. Δὲν ἤξερε ἀκριβῶς πὼς καὶ γιατί ἔγινε ὁ ξεσηκωμὸς τῶν χαλῶν της τῶν βιλάνων· στὸ περιστατικὸ τοῦτο, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, εἶχε ἰδεῖ περισσότερο ἕνα σημάδι τῆς μοίρας, παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐνέργειας προμελετημένης. Κι ὡστόσο κάτι τῆς μουρμούριζε στ' αὐτὶ πὼς τὴ σπίθα τὴν ἔχει ἀνάψει κάποια ψυχὴ γνώριμή της, παράφορη, ἀσυλλόγιστη καὶ φλογερή. Τρέμιζε σ' αὐτὴ τὴ σκέψη· ἀπὸ τὸ παραθύρι της, ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιὲς τοῦ περιβολιοῦ, στεκό-

τανε ν' ἀγναντεύει συχνά, μὲ μάτι ἐρωτηματικό, τὴν Καλαμάτα. Τότε, πάλι, καθὼς ἕναν καιρό, φόβος κρυφὸς τὴν ἔζωνε, τὸ αἴσθημα πὼς κάποιο πνεῦμα ἀνήσυχο φέρνει ὁλοένα βόλτες γύρω στὴ ζωή της, φτεροκοπάει στὸν ἀέρα ὁρμητικὰ κι ὅλο στενεύει τοὺς κύκλους γύρω στὸ κεφάλι της, τοὺς στενεύει τόσο ποὺ νὰ σοῦ πιάνεται ἡ ἀνάσα καὶ νὰ λὲς πὼς τώρα θὰ σ' ἀγγίξει μὲ τὸ φτερό.

Εἶχε ἀφήσει τὴ βάγια μὲ τὴ μικρούλα τὴ Μαχὼ στὴν Κλαρέντζα, λοιπὸν εἴτανε πολὺ μονάχη. Τὶς ἄβρες τὶς δεχότανε στὸν περίγυρό της ἀπὸ σεβασμὸ στοὺς τύπους, ὄχι γιατὶ ἔνιωθε τὸν ἑαυτό της συντροφεμένον ἔτσι. Κ' ἡ μπουργκινιόνα ἡ Γιολάντα ἀκόμα, δὲν τὴν διασκέδαζε πιὰ μὲ τὰ τραγούδια της. Ἄλλος κόσμος, ἄλλες λαχτάρες... Οἱ ἀρχόντισσες τῆς κούρτης ἐρωτιάρες καὶ φλύαρες, οἱ ἄβρες ξένες στὴν ψυχή της.

Κατέβαινε στὸ περιβόλι τοῦ ἀρχοντικοῦ, τὶς ἄφηνε καθισμένες στὴ λιακάδα, κι αὐτὴ τριγύριζε μονάχη ἀνάμεσα στὰ δέντρα, νεραντζιές, φιστικιές, κάπου - κάπου κανένα γιγαντόκορμο κυπαρίσσι ποὺ ἔρριχνε ἴσαμε πέρα, στὸν τοῖχο, τὴ σπαθωτή του τὴ σκιά. Ὁ καιρὸς εἶχε γλυκάνει, ἀσάλευτος στεκόταν ὁ ἀέρας, μούδιαζε στὴ θαλπωρὴ τοῦ ἥλιου ὁ κάμπος γύρω. Ἀκόμα καὶ τὰ βράδυα εἴταν ὄμορφα, τὸ γεναριάτικο φεγγάρι εἶχε γεμίσει. Ξεθαρρεύτηκε ἡ Ἰζαμπὼ κάποιο βράδυ νὰ βγεῖ μονάχη της στὸ περιβόλι, σχεδὸν κρυφά, γιὰ νὰ μὴ τὴν ἀκολουθήσουν, κατὰ τὸ χρέος τους, οἱ ἄβρες, κ' ἡ χαρὰ ποὺ δοκίμασε τὴ φορὰ ἐκείνη εἴταν ἀναπάντεχη, ζαλιστική.

Λὲς καὶ τὸ περιβόλι γύρω εἶχε στοιχειώσει, ὅλα ξάφνου ἀλλάζανε ρυθμὸ ζωῆς. Σὰ νὰ μὴν κυλοῦσε πιὰ ὁ χρόνος, οἱ φυλλωσιὲς ν' ἀποναρκώθηκαν, τὰ νερὰ νὰ σταμάτησαν τὴ ροή τους. Ἔνιωσε ἡ Ἰζαμπὼ τὸν ἑαυτό της λεύτερο, ἀνεπιτήρητο, καθὼς σὲ σπάνιες στιγμὲς τῆς ζωῆς τῆς εἶχε τύχει. Ἡ αἴσθηση τούτη, ἡ καινούργια, ἀναβρύζει ὁρμητικά, χείμαρρος μυστικός, τὴ συνεπαίρνει. Δὲν εἶναι πιὰ αὐτή, εἶναι μονάχα μιὰ παιδούλα, καθὼς τότε, τὸν καιρὸ τῆς πρώτης νιότης, ὅταν ἀκόμα ζοῦσε ὁ πατέρας της. Βγῆκε ἡ παιδούλα στὸ περιβόλι, γλιστρώντας μὲ τὰ ροδαλά της τὰ ποδαράκια γυμνά, βγῆκε νὰ μαζέψει στὸ μαντῆλι της λαμπυρίδες, ἀστράκια φωσφοριστὰ ποὺ κρύβονται μαριόλα μέσα στὸ σγουρὸ χορτάρι. Εἶναι ἀνάλαφρο τὸ κορμί της, χερουβικό, χοροπηδάει σὰ νὰ τὸ φέρνει ὁ ἄνεμος ποὺ φιλάει ἐρωτιάρικα τὶς φουντωμένες ροδοδάφνες. Φεύγει κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα ἀσπρογαλιάζοντας, σκιά. Ἡ νύχτα γύρω ὀνειρεύεται, γεμίζει ὁλάκερη, ἀγάλια - ἀγάλια, μουσική· μυριάδες ἅρπες, κρεμασμένες κάπου ἐκεῖ ψηλά, παίζουν.

Κ' ἡ πεταλούδα, ποὺ ξαφνιάστηκε ἀπὸ τὴ φεγγοβολὴ στὸν ὕπνο της, πάνω σ' ἕνα λουλοῦδι, φτερακίζει τώρα παλαβά, μεθυσμένη ἀπὸ φεγγαρίσιο φῶς, χυμάει δῶθε, κεῖθε, χορεύει, ἀνατριχιάζει, φρένιασε ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τῆς ζωῆς τόσο ποὺ νὰ θέλει νὰ πεθάνει.

Ποτὲ δὲ θὰ τὴν ξεχάσει τὴν ἀπόδραση τούτη ἡ Ἰζαμπώ. Τόση εἶναι ἡ γλύκα της ποὺ ὁλάκερη τὴν ἄλλη μέρα τὴν περνάει μὲ τὴ θύμισή της. Σὰν ξανάρχεται τὸ βράδυ, χτυποκάρδι τὴν κυριεύει ἀνυπόμονο, ὁ νοῦς της ξεσηκώνεται νὰ δοκιμάσει πάλι τὸ ἴδιο. Κι ὅμως διστάζει, φοβᾶται, πῶς θὰ μπορέσει νὰ ξεφύγει, τί θὰ πεῖ γιὰ νὰ μὴ

τὴ φορτωθοῦν; Ξέρει καλὰ πὼς τέτοιες ἰδιοτροπίες εἶναι ἐπικίνδυνες, μπορεῖ καὶ νὰ δώσουν ἀφορμὴ στὴν κούρτη γιὰ ὑπόνοιες πονηρές. Ὅλη μέρα λογάριαζε νὰ καθήσει φρόνιμα ἀπόψε, κι αὔριο βράδυ πάλι... Ἴσως...

Μὰ νά ποὺ ἡ ὥρα ζυγώνει, τὸ φεγγάρι βγῆκε, τὸ μαύλισμά του εἶναι ἀκατανίκητο. Προσμένει νὰ πλαγιάσουν οἱ ἄβρες, κ' ὕστερα τυλίγεται βιαστικὰ σὲ μιὰ μπέρτα γαρνιρισμένη γύρω στὸ λαιμὸ μὲ γούνα καί, κλεφτοπατώντας, βγαίνει στὸ περιβόλι.

Εἶταν ἡ τρίτη μέρα ἀπὸ τότε ποὺ ἔπεσε τὸ κάστρο. Τὰ σοῦρτα-φέρτα τῶν ἀρχόντων, τῶν μαντατοφόρων, εἶχανε πάψει, ἥσυχο κοιμότανε τὸ παλάτι. Ἀπὸ τοὺς στάβλους ἄκουγες κανένα ἄλογο μονάχα ν' ἀναβρουχίζει στ' ὄνειρό του· μακρυά, στὸν κάμπο, ἀλυχτοῦσε κάποιο σκυλί. Σήμερα πρωΐ, ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀνδραβίδα ὁ πρίγκηπας, ὅμως ἡ Ἰζαμπὼ δὲ θέλησε νὰ τὸν ἀκολουθήσει. «Μεγάλο καϋμὸ μοῦ ἔδωσε τώρα τελευταῖα τὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας, κύριέ μου — τοῦ εἶχε πεῖ — ποὺ δὲ μοῦ κάνει καρδιὰ νὰ φύγω ἀπὸ κοντά του.» Ὁ πρίγκηπας δὲν ἐπέμεινε. Τῆς φίλησε τὸ χέρι καὶ ξεκίνησε, δίχως μάλιστα τὸ εἰρωνικό του τὸ χαμόγελο τὴ φορὰ τούτη. Ἀπὸ κάμποσο τώρα καιρό, οἱ τρόποι του μοιάζανε νὰ ἔχουν ἀλλάξει, κάτι σὰ μελαγχολία ἀφαιρεμένη εἶχε χυθεῖ στὸ χλωμό του πρόσωπο. Δὲν ἔδιωχνε πιὰ μὲ ὕφος παγερό, ἀλαζονικό, σὰν ἄλλοτε, τ' ἀγαπημένα πρόσωπα ἀπὸ κοντά του. Ἴσα-ἴσα, φαινότανε νὰ τ' ἀποζητάει, ἀπόφευγε τὴ μοναξιά. Στὴν ἄβρὴ καὶ μειλίχια συμπεριφορά του, μποροῦσες νὰ ξεχωρίσεις τὸν κρυφὸ ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἄτυχου ποὺ ἔχει τὴν τραγικὴ ἐπιθυμία νὰ γίνει συμπαθητικός.

Ἄρχισε νὰ βηματίζει κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα κι ἀπόψε ἡ Ἰζαμπώ, ἀκολουθώντας τὰ στρατόνια, ἀνάσαινε τὴ μυρωδιὰ τῆς νύχτας κι ἀναζητοῦσε ἐναγώνια τὴ χτεσινὴ διάθεση, τὸν γλυκὸ ἐκεῖνο παραλογισμό. Ὅμως ἡ καρδιά της εἶτανε βαρειά, δὲν ἤξερε γιατί. Ὁ καιρὸς εἶχε πάλι ψυχράνει, τυλιγότανε στὴ μπέρτα της ἀνατριχιάζοντας καὶ βάδιζε μ' ἀπελπισία, νιώθοντας πὼς σὲ λίγο θ' ἀναγκαστεῖ νὰ γυρίσει πάλι στὸ κουβοῦκλι. Ἡ νύχτα ἡ χτεσινή, προαίσθημα φευγαλέο, παραπλανητικό, τῆς ἄνοιξης, εἶχε περάσει ἀγύριστα.

Ξάφνου τρομάζει· στέκεται. Κάτω ἀπὸ ἕνα κυπαρίσσι, μπροστὰ στὸν κορμό, εἶδε κάτι νὰ λευκάζει, μορφὴ ἀνθρώπινη ὄρθια κι ἀσάλευτη. Προτοῦ τὸν ἀναγνωρίσει, τὸν εἶχε μαντέψει. Ἦταν ἐκεῖνος.

Λύγισαν τὰ γόνατά της, ὅμως κατάφερε ἀνέλπιστα νὰ κρατηθεῖ ὄρθια. Ἐκεῖνος τὴν εἶχε ἰδεῖ φαίνεται, γιατὶ τώρα ζύγωνε, ἥσυχα πατώντας πάνω στὸ ἀσημωμένο χῶμα. Στάθηκε μπροστά της, σὲ λίγη ἀπόσταση.

—Ἀπὸ τὸν Ἰωάννη ντὲ Τουρναί! τῆς λέει ἁπλώνοντας τὸ χέρι του ποὺ κάτι κρατοῦσε. Συχωρέθηκε — πᾶνε τώρα τρία μερόνυχτα — μέσα στὸ κάστρο τῆς ἀφεντιᾶς σου.

Τὸν κοίταζε καί, καθὼς τότε στὸ σύδεντρο τοῦ κάμπου, ὅταν τῆς τέντωνε τὴ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη, δὲν ἅπλωνε τὸ χέρι της. Σὰν κάτι νὰ τὴν εἶχε πάλι ἀμποδέσει.

— Πᾶρ' το, κυρά, γιατὶ σ' ἀγαποῦσε μ' ἔρωτα τὸ παλληκάρι, καὶ

γιατὶ εἶναι ἡ στερνή του θέληση. Κ' ἔχω χρέος νὰ σοῦ τὴν πῶ ὁλάκερη: Τὸ κρικέλι τοῦτο, λέει ὁ πεθαμένος, νὰ τὸ φορέσεις.

— Θέ μου! ἔκανε κείνη μὲ μικρὴ φωνή, δίχως νὰ ξέρει γιατί.

Εἶχε ν' ἀκούσει τὴ λαλιά του ἀπὸ τὸ βράδυ ἐκεῖνο, στὴ ροδιά, κι ὅμως τὴν κρατοῦσε στ' αὐτιά της ὁλοζώντανη. Τώρα τῆς φαινότανε σὰν πιὸ βαρειά, πιὸ τραχειά, μαργωμένη λὲς ἀπὸ τὴν κρουσταλλένια πάχνη τῆς νύχτας.

Ἐκεῖ, νιώθει νὰ τῆς πιάνουν τὸ κρεμασμένο χέρι της καὶ κάτι νὰ τῆς περνᾶνε στὸ δάχτυλο, κάτι κρύο καὶ βαρύ, τὸ δαχτυλίδι τοῦ πεθαμένου.

— Καὶ τοῦτο ἀκόμα γιὰ νὰ τελειώσω τὴν ἀποστολή μου, λέει ὁ Σγουρὸς κάνοντας ἕνα βῆμα πίσω. Ἡ ἐξορία, εἶπε κεῖνος, τέλειωσε. Ἔτσι εἶπε. Τὸ κρικέλι νὰ τὸ φορέσεις ἂς εἶναι καὶ μιὰ στιγμὴ στὸ χέρι σου, κ' ὕστερα νὰ τὸ δώσεις στὸν ἄντρα ποὺ ἀγάπησες τὸ περισσότερο στὴ ζωή σου.

Σύγκρυο δυνατὸ τὴν περίχυσε ἀπὸ τὴ ρίζα τῶν μαλλιῶν ὡς τὶς φτέρνες. Μηχανικά, σὰν ἀπὸ τρόμο, ψηλάφησε μὲ τὸ ἕνα της χέρι τ' ἄλλο, τὸ δάχτυλο ποὺ φοροῦσε τὸ κρικέλι. Τί κρύα ποὺ εἴταν τὰ δάχτυλα ποὺ τῆς τὸ πέρασαν!

— Τίποτ' ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ, λέει ὁ Σγουρός. Ἔχε γειά, ἀρχόντισσα! Δὲ θὰ μὲ ξαναδεῖς.

Γύρισε, καὶ γοργός, ἀθόρυβος, ξεμάκρυνε.

— Στάσου!

Ποιὸς εἶχε φωνάξει; Ἀλαφιασμένη ἡ ἴδια ἄκουσε τὴ φωνή της, ἔτσι πνιγμένη, σπαραχτική, νὰ ξεπετιέται μέσα στὴ νύχτα. Ἐκεῖνος, εἶχε σταθεῖ κάμποσα βήματα πιὸ πέρα.

Δὲν εἴτανε βέβαιος ἂν ἄκουσε καλά, γιατὶ ἔμεινε ἐκεῖ ποὺ βρισκόταν ἀσάλευτος, νὰ περιμένει. Μὰ βλέποντάς την νὰ στέκεται κι αὐτὴ ὅπου τὴν ἄφησε, κατάλαβε· ἀναποφάσιστος, γύρισε πίσω.

Στέκονταν τώρα ἀγνάντια ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, νὰ κοιτάζονται στὰ μάτια δίχως νὰ μιλοῦν. Τὸ στῆθος τῆς πριγκηπέσσας, ξεσηκωμένο ἀπὸ ἀνάσα φουρτουνιασμένη, ἀνεβοκατέβαινε σύνταχα, μὲ ταραχή.

— Ἐσὺ ὁρμήνεψες τοὺς βιλάνους νὰ μοῦ σηκώσουν πόλεμο; τὸν ρωτάει μαλακά, γιὰ νὰ πεῖ κάτι.

— Ἐγώ, ναί.

Τὴν τρόμαξε τὸ ἀγρίεμα τῆς φωνῆς του.

— Γιατί; τοῦ κάνει μὲ παράπονο. Τί σοῦ ἔφταιξα;

Ὤχ, Ἰζαμπώ! Ποῦ εἶναι ἡ ἀλλοτινή σου περηφάνεια;

— Ἄκου κυρά! λέει ὁ Σγουρός. Εἶσαι ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς ἐσύ, κ' ἐγὼ ἀπὸ τοὺς ἀδύναμους. Προστάζεις μὲ χέρι γαντοφορεμένο νὰ στήνουν κρεμάλες. Ὁρίζεις ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὶς βουνοκορφές, μὲ δυναμάρια καὶ καστέλλια ἀτράνταχτα μιὰ χώρα, κ' ἐγώ, ὁ πεζολάτης, βλέπω περνώντας τ' ἀνθρωπολόϊ νὰ ξεψυχάει στὶς γράνες λιμασμένο. Στ' αὐτιὰ τὰ δικά σου δὲ φτάνει ὁ βόγκος, τὸ ξέρω, τὸ μέτωπό σου στέκεται ψηλότερα ἀπὸ τὰ νέφελα καὶ δὲ συννεφιάζει, τὰ μάτια σου τὸ δίχως ἄλλο δὲ δακρύσανε ποτές. Κ' εἴμαστε μακρυὰ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον ἐσὺ κ' ἐγώ, γιὰ νὰ συντύχουν οἱ φωνές μας· δὲ μ' ἀκοῦς ὅταν φωνάζω καὶ δὲ σ' ἀκούω ποὺ τραγουδᾶς.

Τὸ φεγγάρι ποὺ τὴν ἔλουζε κατὰ πρόσωπο, ποὺ τὴν ἀσήμωνε σὰν εἰκόνισμα θαυματουργό, ἐμπόδισε τώρα νὰ φανεῖ ἡ νεκρική της χλωμάδα. Κλονίστηκε ἀδιόρατα, σὰν καλαμιὰ ἀνεμοδαρμένη.

—Ὤχ ! στέναξε μουγγά, μὲ θαρεῖς λοιπὸν εὐτυχισμένη ;

— Δὲν εἶσαι τάχα, κυρά ; Εἶσαι. Τί σοῦ λείπει παρεχτὸς μιὰ στάλα ἱδρώτας, ἐκεῖνος ποὺ γλυκαίνει τὸ ψωμί ;

Σκέπασε μὲ τὶς δυό της παλάμες τὸ πρόσωπό της.

— Πονῶ, θρήνησε σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτό της. Ἄχ ! Πονῶ !

Καὶ ξάφνου, θάμα ἀνείπωτο ! ὕστερα ἀπὸ μικρὴ παύση, νιώθει νὰ τὴν τυλίγει κάτι σὰ σίφουνας ζεστός, δυὸ μπράτσα νεανικὰ ποὺ τὴν ἅρπαξαν καὶ τὴ σφίγγουν. Πρώτη φορὰ στὴ ζωή της δοκιμάζει τὴ ζάλη τούτη, κύλισμα ὁρμητικὸ σὲ μιὰν ἄβυσσο γεμάτη θάμπος, μύρα καὶ μουσική. Χάνει τὴν ἀνάσα της, σβηέται.

Τὸ φεγγάρι ἔλυωσε, σκόρπισε ὁλάκερο σὲ φῶς, ἡ νύχτα γίνεται φεγγερὴ σὰν ὄρθρος. Στὰ κλωνιὰ κελαϊδᾶνε σύμπυκνες φωνὲς πουλιῶν, ροδίζει τὸ ξημέρωμα, ἀνάσα ἀπέραντη πλαταίνει γύρω.

—Ἔλα νὰ φύγουμε ! ἔλα νὰ φύγουμε ! τῆς μουρμουρίζει ξέφρενα στ' αὐτὶ μιὰ φωνή. Κ' εἶναι ὁ ἀρχάγγελος τοῦ ὄρθρου ποὺ μιλάει ἔτσι.

Λυγίζει, δὲν ἀντέχει. Ἂν ἀνοίξει τὸ βλέφαρο, φοβᾶται πὼς θὰ ἰδεῖ τ' ἄσπρα φτερά, τὰ πουπουλένια, ν' ἀνατριχιάζουν ἀπὸ τὴ λαχτάρα γιὰ τὸ πρωϊνὸ ξεκίνημα. Τρομάρα κ' ἴλιγγος τὴ συνέχουν.

—Ἔλα νὰ φύγουμε, λέει ἡ φωνή. Τὴ ζωή μου ἐδῶ - κάτω ἐγὼ τὴν ξόφλησα, αὔριο χαράματα ξεκόβω γιὰ τὰ βουνά. Ἔλα μαζί μου ! Δὲν εἶσαι κόρη τῶν Φράγκων ἐσύ, γεννήθηκες στὸν τόπο τοῦτο, ἡ μάννα σου εἴτανε Ρωμιά. Κι ἂν θὲς παλάτι, ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω, θὰ τὸ κερδίσουμε μαζί. Καὶ θἆσαι βασίλισσα, θὰ σκέπεις μιὰ χώρα λιόκαλη, εὐτυχισμένη. Ἔλα νὰ φύγουμε . . .

Τὴ συνεπῆρε, τὴν τράβηξε κοντά του, ἔκαναν δυὸ βήματα μαζί. Κάτι σὰν ἄνεμος τοὺς ἔσπρωχνε, πνοὴ μυρωμένη ἀπὸ θυμάρι καὶ πεῦκο, ἀνάσα ἀλαργινή.

— Καλέ μου ! τοῦ λέει πνιγμένη ἀπὸ εὐτυχία, καλέ μου, πόσα χρόνια σὲ πρόσμενα νἄρθεῖς ! . . .

— Θυμᾶσαι, τὴ ρωτάει χαμογελαστός, τὸ σύδεντρο στὸν κάμπο ; Τὸ φαρί μου σ' ἔφερε, κ' ἤσουν ἀλαφιασμένη, ἀγριεμένη. Μὲ κοίταζες μὲ καταφρόνια ἔτσι ποὺ πρόβαλα πίσω ἀπὸ τὰ θάμνα, σὰν ἀγρίμι. Κι ὡστόσο μὲ σπλαχνίστηκες, δὲ μὲ παράδωσες γιὰ θάνατο, καθὼς τ' ὁρμήνευε ἡ γραφὴ τοῦ Σγουρομάλλη. Γιατί μὲ σπλαχνίστηκες ;

— Γιατὶ σ' ἀγαποῦσα, τοῦ λέει σιγανά, τρέμοντας.

— Μὰ πῶς, ἀφοῦ δὲ μ' ἤξερες ! Ἐγὼ μονάχα σ' ἤξερα, σ' εἶχα ἰδεῖ στ' ὄνειρό μου.

Γελάει ἡ Ἰζαμπώ.

— Στ' ὄνειρό σου μὲ εἶχες ἰδεῖ ;

— Ναί, θαρῶ. Ἐκεῖ - κάτω, στὴν πατρίδα μου, στ' Ἀνάπλι. Κ' εἴτανε κάποιο πρωϊνό, πᾶνε χρόνια τώρα· περνοῦσες χαράματα, μὲ μικρὴ συνοδιὰ καβαλάρους σου καὶ σκουταράτους.

Τὸ μέτωπό της συννέφιασε.

— Τρία χρόνια ; . . . ναί . . .

Καὶ μὲ τὴ φωνή της ποὺ βάρυνε :
— ...Ἔβγαινα ἀπὸ τὴ γαλέρα τοῦ Ντελιούρια...
— Τὸ ξέρω ! τὴν ἀντίσκοψε τραχιά. Ὅλα τὰ ξέρω, μὴ μοῦ πεῖς !
— Γιατί πῆγες στὸ Ζόγκλο ; τὸν ρωτάει.
— Γιατὶ εἴχαμε κάνει τάμα ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουρναὶ κ' ἐγώ, νὰ σ' ἔχει ὅποιος γλυτώσει.
— Ὁ Ἰωάννης..., λέει συλλογισμένη.
Τῆς ἅρπαξε τὰ χέρια στὶς χοῦφτες του τὶς καυτὲς καὶ τὴν κοίταξε στὰ μάτια αὐστηρός.
— Νὰ κάνεις προσευχὲς γιὰ τὴν ψυχή του. Ἀκοῦς ; Τὴν ἔχασε γι' ἀγάπη σου.
— Χριστέ μου ! ἐγὼ τί φταίω ;
— Σοῦ εἶχε ἔρωτα, καὶ πέθανε μὲ τ' ὄνομά σου.
— Ὦ !
Σκεπάζει ξάφνου τὰ μάτια της, τρεμούλα τὴν πιάνει δυνατή.
— Φύγε ! τοῦ λέει ξετρελλαμένη. Φύγε ἀπὸ κοντά μου !
— Τί ἔπαθες ;
Ξεσκέπασε τὸ πρόσωπό της, τὰ μάτια της εἴτανε πνιγμένα στὰ δάκρυα.
— Τὸ βλέπεις τοῦτο ἐδῶ ; Δὲ βλέπεις... σ' ἐμποδίζει ἡ νύχτα...
Τὸ δεξί της γλίστρησε ἀπὸ τὸ μέτωπο στὸ μελίγγι, τοῦ δείχνει τὸ μελανὸ σημάδι.
— Τὸ ἔχω ἰδεῖ, κάνει ἐκεῖνος ξέγνοιαστος καὶ χαμογελαστός.
— Μὴ γελᾶς ! Εἶναι σημάδι τοῦ θανάτου ! Κανένας δὲ θὰ ζήσει ὅταν μιὰ φορὰ μ' ἀγάπησε...
Τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὴ χάϊδεψε σὰ μικρὸ παιδί.
— Δὲν τὸν τρέμω τὸ θάνατο ἐγώ. Μὴν ἔχεις ἔγνοια.
— Ὅμως ἐγὼ δὲ θέλω ! Δὲ θέλω. Γιὰ σένα...
— Ἔλα, τῆς εἶπε μὲ πεποίθηση, παρηγορήσου. Ὁ θάνατος ἐμένα μὲ φοβᾶται, νὰ τὸ ξέρεις. Μὲ εἶδε πολλὲς φορές, καὶ λάκησε. Ἐγὼ δὲ θὰ πεθάνω, γιατὶ ἔχω σκοπό.
Ἔτσι κουβέντιαζαν, ψιθυριστά, λαχανιασμένοι, κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο κυπαρίσσι, κ' ἡ νύχτα πορευότανε τὸ δρόμο της. Κιόλας ἡ ψύχρα εἶχε περσέψει, δροσοσταλίδες κρουσταλλένιες πήζανε γύρω, στὶς φυλλωσιές.
— Ἔλα, εἶναι ὥρα νὰ φύγουμε, τῆς λέει τέλος. Τὸ φαρί μου προσμένει δεμένο πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη. Κ' οἱ συντρόφοι μου, οἱ στερνοὶ τοῦ κάστρου, μᾶς καρτεροῦν. Ἔλα νὰ πᾶμε.
— Ποῦ ; κάνει τεντώνοντας τὰ μάτια της.
— Πέρα, στὰ βουνά !
— Θέ μου !
Χλωμιάζει καὶ νιώθει τὰ γόνατά της νὰ λύνονται. Νὰ φύγει, τώρα, μέσα στὴ νύχτα, ν' ἀλλάξει ζωή, νὰ τὰ παρατήσει ὅλα, τὴν κόρη της... Χριστέ !
— Λυπήσου με, τὸν ἱκετεύει.
— Δὲ θέλεις !
Τέντωσε τὸ κορμί του πάνωθέ της φοβερός.

— Δὲ θέλεις!

Ἡ Ἰζαμπὼ ἄρχισε νὰ τρέμει σύγκορμη, ἡ ψυχή της σβηνόταν.

—Ἄχ, εἶσαι παιδὶ ἀκόμα, κάνει μὲ φωνὴ ραγισμένη. Κ' ἦρθες ἀργά... Ἦρθες πολὺ ἀργά.

Ἔτσι καθὼς στεκότανε μὲ τὰ μάτια της βουρκωμένα, δίχως νὰ βλέπει, τὸν ἔνιωσε ποὺ ἔκανε ἕνα βῆμα πίσω, ὕστερα δεύτερο.

— Στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ! — ἀκούει τὴ φωνή του — ἂν μοῦ πεῖς πὼς δὲν ἔρχεσαι, δὲ μὲ ξαναβλέπεις! Οἱ σκοτωμένοι τοῦ κάστρου ζητᾶνε πίσω τὸ αἷμα τους. Χρωστᾶς νἄρθεις μαζί μας, εἶσαι ἀπὸ τὸ δικό μας τὸ γένος.

— Λυπήσου με, τοῦ λέει πάλι μὲ θρῆνο, γέρνοντας τὸ κορμί της τσακισμένο. Δὲ φταίω ἐγώ, δὲ φταίω...

Ἔγινε μιὰ παύση, κ' ὕστερα ἡ φωνή του, κοφτή:

— Χαῖρε, εἶπε.

Γύρισε ὁλόκορμος καὶ ξεμάκρυνε μὲ βήματα μεγάλα κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα.

— Στάσου!

Ἡ φωνή της εἶχε σκίσει τὴ νύχτα, τραγική. Στάθηκε κεῖνος ἄλλη μιὰ φορά, ἀσάλευτος, νὰ προσμένει. Τὸν ζύγωσε ἀργά, περπατώντας δύσκολα στὸ ἀνώμαλο χῶμα. Τὸν ρώτησε:

— Καὶ δὲ θὰ ξαναγυρίσεις;

— Ποτὲ πιά!

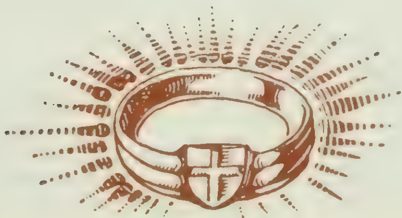
Ἔμεινε ἄφωνη, νὰ κοιτάζει χάμου. Οἱ στιγμὲς στάλαζαν βαρειές, ἀδυσώπητες, δροσοσταλίδες πηγμένες. Καὶ τότε, ἡ πριγκηπέσσα Ἰζαμπώ, κατάλαβε πὼς εἶναι καταδικασμένη.

— Δῶσε μου τὸ χέρι σου, τοῦ λέει σιγανά, πνίγοντας ἕνα στεναγμό.

Τοῦ τὸ πῆρε, τὸ κράτησε στὰ κρύα δικά της, κ' ὕστερα, μὲ κίνηση τρεμουλιάρα κι ἁπαλή, τοῦ πέρασε στὸ μεσιανὸ δάχτυλο τὸ δαχτυλίδι τοῦ πεθαμένου ἱππότη.

— Σὲ σένα! λέει χαμηλόφωνα καὶ βάζει στὸ λόγο τοῦτο ὅλη τὴν ψυχή της.

Ὕστερα γυρίζει ἀπότομα, τυλίγεται στὸ μανδύα της καὶ φεύγει γοργά, πέρα, κατὰ τὸ παλάτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΒ΄

ΜΕΘΕΟΡΤΙΑ

ΕΝ εἶχε κάνει εἴκοσι βήματα ἔξω ἀπὸ τὸ περιβόλι ὁ Σγουρὸς ποὺ ἔνιωσε δίπλα του, σὲ λίγη ἀπόσταση, κάτι νὰ γλιστράει μαζί του, σὰν ἴσκιος. Τὸ μέρος ποὺ περνοῦσε εἴτανε ξέφραγο, λιοστάσι. Γυρίζει νὰ δεῖ, δὲ βλέπει τίποτα καὶ λέει μὲ τὸ νοῦ του πὼς ἀνίσως κάποιος κρύβεται πίσω ἀπὸ τὰ λιόδεντρα, κάλλιο νὰ κάνει τὸν ἀπονήρευτο καὶ νὰ προχωρήσει.

Ἐκεῖ ἀντίκρυ, δεμένος σὲ φράχτη, καρτεροῦσε ὁ Ἀστρίτης. Τὸν εἶχε βρεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὸ πέσιμο τοῦ κάστρου, στὸ στάβλο τοῦ ἴδιου πανδοχείου ὅπου τὸν εἶχε ἀφήσει, μονάχα λιγάκι ἀδυνατισμένο κι ἀπεριποίητο. Τὸ καλό του τὸ φαρί, ὁ πιὸ πιστὸς σύντροφος τῆς ζωῆς του! Ἀπὸ μακρυὰ τώρα βλέποντάς τον νὰ προσμένει πειθήνια μέσα στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, ἔνιωθε τὴν καρδιά του νὰ ζεσταίνεται πάλι. Οἱ συντρόφοι εἴχανε σκοτωθεῖ ἐξὸν ἀπὸ τὸν Ζερβοχέρη καὶ τὸν Δανιήλ, ἡ Βάρια ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀγνοημένη. Κ' ἡ γυναίκα τοῦ ὀνείρου τέλος, ποὺ γι' αὐτὴν ξεκίνησε κάποτε, τὸν εἶχε ἀπαρνηθεῖ.

Ναί, τὸν εἶχε ἀπαρνηθεῖ! Γιατὶ ἀπάρνηση καὶ μόνον εἴταν ἡ δειλία της, ἡ λιποψυχιά της στὴν ὕστερη καὶ κρίσιμη ὥρα. Ἔτσι τὸ ἔπαιρνε αὐτός, κανένας δὲ θὰ τοῦ ἄλλαζε τὴ γνώμη.

. . . Εἶχε ἔρθει ἀπόψε νὰ τὴ βρεῖ γεμᾶτος ἀγανάχτηση καὶ πικρὸ μῖσος. Τοῦ χρωστοῦσε τὶς ταπεινώσεις τοῦ πρώτου καιροῦ, τὶς γελασμένες ἀργότερα ἐλπίδες, τὴ μεγάλη περιπλάνηση τῆς ψυχῆς του, τὸ τρικύμισμα τοῦ νοῦ, τὶς στιγμὲς τῆς ντροπερῆς ἀδυναμίας. Καὶ τοῦ χρωστοῦσε τὴ ζωὴ τῆς Βάριας, τῆς Βάριας ποὺ γιὰ τὸ χαμό της δὲν πρέπει τίποτα, ποτὲ νὰ τὸν παρηγορήσει . . .

Ἦρθε λοιπὸν γεμᾶτος ἀγανάχτηση καὶ νά, μόλις τὴν εἶδε — ἀνάθεμα! — μαλάκωσε ἡ καρδιά του σὰν τὸ κερί. Λίγο κατάφερε ν' ἀντισταθεῖ, ἐλάχιστα ὑποκρίθηκε. Δόξα νἄχει ὁ Πανάγαθος ποὺ βρῆκε τὴ λύση τῆς δοκιμασίας! Ἂν δὲν τὴν προσκαλοῦσε νἄρθει μαζί του, νὰ ξεκόψει γιὰ χάρη του ἀπὸ τὸν καταραμένο της τὸν περίγυρο, δὲ θὰ τὴ

μάθαινε ποτέ. Θὰ τὴ θαροῦσε πάντα ὡραία, ὅπως τὴν εἶχε φανταστεῖ. Ὄχι ὅμως, ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ τοῦ φανερώθηκε: εἶτανε ψυχὴ ἀδύνατη, πάμφτωχη, ἀνάξια γιὰ κάτι μεγάλο...

Ὀργισμένος βημάτιζε καθὼς τ' ἀναλογιζότανε τοῦτα, καὶ τὸ αἷμα του ποὺ ἔβραζε τοῦ τέντωνε τὰ νεῦρα. Κόντευε κιόλας νὰ ξεχάσει τὴν κρυφὴ παρουσία τοῦ ἴσκιου ποὺ συνοδοιποροῦσε στὸ πλάϊ του ὅταν, πίσω ἀπὸ ἕναν κορμὸ δέντρου, μάντεψε τὸν ἐχθρό. Μιὰ μονάχα βόλτα πῆρε τὸ αἷμα του καὶ τὸν τύφλωσε. Βρέθηκε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, τὴν ἴδια στιγμὴ ποὺ τοῦ ρίχνονταν.

Κάτω ἀπὸ τὸ φεγγάρι οἱ λεπίδες χτυπιοῦνται ξερά, ἀπανωτά, σύνταχα, δαγκώνονται καὶ τροχίζουν. Μὲ τὰ δόντια σφιγμένα οἱ δυὸ ἄντρες παλεύουν βουβοί, πεισματωμένοι. Ὁ Σγουρὸς ἔχει ριζώσει τὰ πόδια του στὸ χῶμα καὶ γυρίζει μὲ βήματα μικρὰ γύρω, γιὰ νὰ κρατήσει μέτωπο στὸν ἐχθρὸ ποὺ τὸν φέρνει βόλτα, χυμάει, πηδάει λοξά, κάνει πίσω, ξανάρχεται, σὰ γεράκι πεινασμένο. Ἔχει γερὸ χέρι, ἀτσαλένιο ὁ νυχτερινὸς ἀντίπαλος, ἡ ἀνάσα του σφυρίζει ὁρμητική. Ξάφνου, σὲ μιὰ στιγμή, τρεκλίζει, παραπάτησε, μοιάζει νὰ πέφτει, καὶ καθὼς ὁ νέος ξαμώνει νὰ τὸν τρυπήσει ξέσκεπος, πηδάει ἀπάνω ἐκεῖνος προδοτικά, τοῦ φέρνει σπαθιὰ μπηχτή, ἀπὸ τὰ κάτω. Ἂν τὸν ἔβρισκε στὴν κοιλιὰ κι ὄχι στὸ στῆθος, θὰ τὸν κάρφωνε. Μὰ τὸ παλιὸ καββάδι τοῦ Σγουροῦ εἶναι ἀκόμα γερό, σκίστηκε ἀφοῦ πρῶτα εἶχε ἀντισκόψει τὴ φόρα τῆς λεπίδας. Τότε κ' ἐκεῖνος, μανιασμένος, δίνει μιὰ μὲ τὸ πόδι στὸν ὦμο τοῦ σκυμμένου δολοφόνου καὶ τὸν κουτρουβαλιάζει χάμου. Τὸ σπαθὶ μπήχτηκε σύγκαιρα, τὸν κάρφωσε μέσ' ἀπὸ τὸ στῆθος στὸ χῶμα τοῦ χωραφιοῦ.

Τότε ὁ Σγουρὸς ἔσκυψε νὰ τὸν κοιτάξει. Δὲν τοῦ ἀπόμενε καμμιὰ ἀμφιβολία· τὴν ὥρα ποὺ σταύρωναν κιόλας τὶς λεπίδες, τὸν εἶχε ἀναγνωρίσει.

— Χμ! δὲ θὰ μὲ πάρεις πιὰ ξοπίσω, λέει κουνώντας τὸ κεφάλι του. Θαρῶ πὼς σοῦ τὸ γύρισα πίσω τώρα τὸ κρῖμα τοῦ μαντατοφόρου...

Ἡ σπαθιὰ εἶταν θανάσιμη, ὁ πράχτορας τοῦ Σγουρομάλλη πνιγότανε στὸ αἷμα. Ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ κοίταξε μὲ βλέμμα θολωμένο τὸν ὄρθιο πάνωθέ του Σγουρό.

—Ἄμποτε καὶ στὸ θεῖο μου, τὸ συγγενῆ τῆς μάννας μου! εἶπε τώρα ὁ νέος μ' ἄγρια ἀγαλλίαση καὶ χούφτιασε τὴ λαβὴ νὰ τραβήξει τὸ μπηγμένο ἀκόμα σπαθί του.

Ὅμως ὁ ἑτοιμοθάνατος τέντωσε τὰ μάτια του μὲ τρομάρα, σήκωσε τὸ χέρι του κ' ἔπιασε ὁ ἴδιος τὴ λεπίδα, νὰ τὴν κρατήσει στὴ λαβωματιά. Ἤξερε πὼς τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ σίδερο θὰ γλιστροῦσε ἔξω, θὰ ἔσβηνε κι αὐτός. Τὸ ἔνιωσε τοῦτο ὁ Σγουρὸς κι ἀπόμεινε μιὰ στιγμὴ νὰ τὸν θωρεῖ σκεφτικός. Τόσο γλυκὸ πράμα λοιπὸν εἶναι ἡ ζωὴ ποὺ νὰ τὴ στραγγίζεις ἴσαμε τὴ στερνὴ σταλαματιά, ἀκόμα καὶ πικραμένη ἀπὸ τοὺς πόνους, ἀκόμα καὶ θολωμένη μ' αἷμα; Σήκωσε τὰ μάτια του κι ἀγνάντεψε πέρα, κατὰ κεῖ ποὺ εἶχε ἔρθει, τὸ κυπαρίσσι. Αὐτὸς δὲν τὴν εἶχε ποτέ του ἐκτιμήσει ἰδιαίτερα τὴ ζωή...

Πάνω σ' αὐτά, μιὰ καινούργια σκέψη περνάει ξαφνικὰ ἀπὸ τὸ νοῦ του. Ἀλαφιασμένος σκύβει στὸ λαβωμένο:

— Μ' εἶχες λοιπὸν πάρει ξοπίσω κι ἀπόψε; ρωτάει. Κ' ἤσουν ἐδῶ ἀπὸ πρίν;...

Τὰ ματόφυλλα γνέψανε πὼς ναί.

— Κι ἄκουσες;

Ὄχι.

Ἀνάσανε ὁ Σγουρός. Ὅμως τί τ' ὄφελος; Εἶχε ἰδεῖ μιὰ φορά. Κ' εἶταν ὁ μοναδικὸς στὸν κόσμο ποὺ ἔμαθε ἀπόψε...

Σήκωσε πάλι τὰ μάτια του, ἔρριξε μιὰ γοργὴ ματιὰ στὸ κυπαρίσσι, στὸ παλάτι ποὺ ἄσπριζε κεῖ πίσω. Ὄχι, δὲν ἀφήνουν μιὰ γυναῖκα ἀνυπεράσπιστη μπροστὰ στὴ μοῖρα της· δὲν ἔπρεπε κανένας, τίποτα, ποτὲ νὰ μάθει. Οἱ Φράγκοι εἶναι ἐκδικητικοί, θὰ τιμωρήσουν σκληρὰ τὴν ἀποστασία της.

— Θλίβομαι, εἶπε στὸν ἑτοιμοθάνατο, ὅμως ἡ ἀφοσίωσή σου σὲ χαντάκωσε. Εἶδες κ' ἔμαθες ἀπόψε πάρα πολλά. Πρέπει νὰ τὸ σβήσω τὸ λυχνάρι.

Λέγοντας, χούφτιασε τὴ λαβή, τράβηξε ἀπότομα πίσω τὴ λεπίδα. Ὁ ἄνθρωπος χάμου σάλεψε ἀνάλαφρα κι ἀπόμεινε μ' ἕνα στεναγμό.

Σὰν ἔφτασε στὸν Ἀστρίτη καὶ καβάλησε ὁ Σγουρός, ἀναθυμήθηκε κάτι ποὺ τὸν ἔκανε ν' ἀπορήσει. «Κοίτα, εἶπε μέσα του, ὁ ἄνθρωπος ποὺ κείτεται τώρα ἐκεῖ, ἔρριξε πολλὲς φορὲς τὸν ἴσκιο του στὴ ζωή μου, ἔμαθε ὡς καὶ τ' ἀκριβό μου τὸ μυστικό, κι ὅμως δὲν ἄκουσα ποτὲ νὰ λένε τ' ὄνομά του. Πῶς ἄραγε νὰ τὸν ὀνομάτιζαν;...»

Ἐνῶ σπιρούνιζε τὸν Ἀστρίτη, γύρισε πάλι πίσω τὰ μάτια του, στὸ χωράφι, ξεχώρισε τὸ μαῦρο κουφάρι κάτω ἀπὸ ἕνα λιόδεντρο, βούλα παράδοξη στὸ τέλος τοῦ κατεβατοῦ ποὺ εἶχε τὸ κυπαρίσσι γιὰ ἐπικεφαλίδα. Πάει κι αὐτός, ἄγνωστος... Νά τί ἀπόμενε ἀπὸ τὴ μεγάλη τὴν περιπέτεια, ἀπὸ τ' ὄνειρο τὸ δικό του κι ἀπὸ τὴ γλυκειὰ ἁμαρτία τῆς Ἰζαμπώς.

Στὸ σπίτι τοῦ Δανιήλ, τὸν καρτεροῦσαν. Εἶταν ὁ Ζερβοχέρης κι ὁ παπὰς μὲ τρία μαστορόπουλα, ἀπομεινάρια κι αὐτὰ ἀπὸ τοὺς ροβολατόρους τοῦ κάστρου. Ἡ Μπίλιω εἶχε πλαγιάσει νωρίς, ἀφήνοντας κατὰ τὸ συνήθειό της τοὺς ἄντρες ἀνενόχλητους νὰ κουβεντιάζουν. Τὸ τραπέζι εἴτανε πάντα στρωμένο μὲ τ' ἄσπρο πεντακάθαρο τραπεζομάντηλο, ἡ ἴδια ἀνάλαφρη καὶ δροσερὴ μυρωδιὰ πλανιότανε στὸν ἀέρα, λιβάνι καὶ βασιλικός. Μπαίνοντας ὁ Σγουρός, εἶδε μὲ μιὰ ματιὰ πὼς εἶχαν ἀνησυχήσει.

— Κάθησε.

— Ὄχι, δὲ θὰ καθήσω, ἡ νύχτα εἶναι προχωρημένη. Ὅλα εἶναι ἕτοιμα;

— Ὅλα.

Ἀνάσανε βαθιά.

— Τότε ἂς πλαγιάσουμε λίγο, γιὰ νὰ εἴμαστε ξεκούραστοι τὸ πρωΐ.

Στρώσανε πρόχειρα τὶς κάπες τους στὸ πάτωμα καὶ ξάπλωσαν, νὰ ἡσυχάσουν. Καθὼς ἔπαιρνε τὸ λυχνάρι ὁ Δανιὴλ νὰ πάει στὴν κάμαρά του, ζύγωσε διστακτικὰ τὸν Σγουρό.

— Θὰ σᾶς ἰδῶ πάλι πρὶν ξεκινήσετε, ἔκανε καὶ σταμάτησε σὰν

κάτι ἀκόμα νὰ ἤθελε νὰ προσθέσει μὰ ποὺ δὲν τ' ἀποφάσιζε. Ἡ φωνή του, γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τότε ποὺ τὸν ἤξεραν, ἔμοιαζε μελαγχολική.

— Ναί, τὸ πρωΐ. Σῦρε τώρα, δέσποτα, νὰ πλαγιάσεις κ' ἐσύ. Θἆσαι κουρασμένος.

—Ὄχι, δὲν εἶμαι, ἔκανε ζωηρά. Κ' εἶναι κρῖμα ποὺ δὲ μὲ παίρνετε μαζί σας. Γιατί, ἂς εἶμαι γέρος... Ἔχω κόκκαλα γερά.

Γέλασε ὁ Σγουρός.

—Ὄχι, ὄχι. Ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρὸς ὅ,τι θὰ γίνει δὲν εἶναι τῆς ἡλικίας σου. Σώνει ὡς ἐδῶ, γέροντα. Τὸ ἔκανες τὸ χρέος σου, μὲ τὸ παραπάνω!

Ὁ Δανιὴλ ἀναστέναξε μὲ παράπονο ἁπλοϊκό.

— Φοβόσαστε μὴ σᾶς γίνω φόρτωμα, γέροντας καθὼς εἶμαι, παραπονέθηκε σκεφτικά.

— Δὲν εἶν' αὐτό, στὴν ψυχή μου σοῦ λέω! Μὰ θὰ τὸ ἔχω βάρος μέσα μου ἂν σὲ τραβήξω μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους σὲ λαγκάδια καὶ κορφοβούνια. Δὲν τὸ στοχάζεσαι τί ζωὴ μᾶς προσμένει;

Ὁ γέροντας ἔσκυψε τὸ κεφάλι του, τὸ παράπονό του εἶταν βαθύ.

— Καλά, ἀναστέναξε μὲ πίκρα. Καληνύχτα.

Καὶ βγῆκε σέρνοντας τὸ βῆμα, καμπουριαστός. Ἔνιωθε τώρα περισσότερο γέρο ἀπὸ πρὶν τὸν ἑαυτό του.

Τοὺς ξανάδε τὰ χαράματα γιὰ στερνὴ φορά, κ' ἐκεῖ, στῆς αὐλόπορτάς του τὸ κατώφλι, τοὺς ἀποχαιρέτησε.

— Θἆμαι πάντα ἐδῶ, φώναξε γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν καθὼς ξεκίναγαν. Ὁ Σγουρὸς εἶτανε καβάλα στὸν Ἀστρίτη, ὁ Ζερβοχέρης εἶχε καταφέρει νὰ οἰκονομήσει κι αὐτὸς ἕνα ἄλογο, οἱ ἄλλοι πήγαιναν πεζοί.

—Ἂν μὲ χρειαστεῖτε, ἐδῶ θἆμαι!

Τοῦ γνέψανε πὼς τὸ λάβαιναν ὑπ' ὄψη τους, καὶ ξεμάκρυναν. Ὄρθιος ἐκεῖνος μπροστὰ στὴν αὐλόπορτα, τοὺς εἶδε νὰ φεύγουν μέσα στὸ γαλάζιον ὄρθρο, νὰ τραβᾶνε κατὰ τὸν κάμπο μὲ κατεύθυνση πέρα, τὰ βουνά.

Τρεῖς μέρες ἀργότερα, στὶς μικρὲς ὧρες τῆς νύχτας, μιὰ ἄλλη συνοδία ἄφηνε τὴν Καλαμάτα, γιὰ νὰ ξανοιχτεῖ κατὰ τὰ βόρεια αὐτή. Εἶτανε μακρυὰ καβαλαρία ἀπὸ καμιὰ εἰκοσαριὰ ἱππότες καὶ σεργέντες ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ κρουνέλιασε μέσα ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς πολιτείας μὲ πεταλόκρουσμα ἀργό. Μπροστὰ πήγαινε, πάνω σὲ φαρὶ σιδέρικο, ὁ ἴδιος ὁ βαρῶνος τῶν Καλαβρύτων, ὁ γέροντας Γοφφρέδος ντὲ Τουρναί. Τὸ ψηλόλιγνο κορμί του τὸ κρατοῦσε ἴσιο πάνω στὴ σέλλα, τὸ πρόσωπό του, τὸ αὐστηρὸ καὶ χαραγμένο ἀπὸ τὰ χρόνια, ποὺ χώνευε σὲ κάτασπρη γενειάδα, δὲν εἶχε καμμιὰν ἰδιαίτερη σύσπαση. Μονάχα τὰ σταχτιά του μάτια, τὰ ἄλλοτε κοφτερά, σὰ νὰ τὰ τύλιγε τώρα θολὴ γάζα. Κοιτάζοντας πέρα ἀπὸ τὶς φλόγες τῶν πυρσῶν ποὺ προβάδιζαν, πορευότανε σὰ νὰ ὀνειρεύεται.

Εἶχε ἔρθει ὁ ἴδιος, μόλις ἔλαβε τὸ μήνυμα, νὰ πάρει τὸ λείψανο τοῦ γιοῦ του. Τρεῖς μέρες ἀκόμα πρὶν δὲν ἔλεγε πὼς θὰ ξανακατέβει πιὰ στὸν κάμπο ἀπὸ τὸ ψηλό του τὸ καστέλλι. Ὅμως τὸ μαντᾶτο ἦρθε νὰ τὸν βρεῖ. Ἡ κούρτη τῶν βασσάλων του, ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι τὴ στιγμὴ ἐκείνη μπροστά, δὲν ἄκουσε ἀπὸ τὸ στόμα του βόγκο, οὔτε τὸ μάτι του εἶδε νὰ δακρύζει.

Φόρεσε τὴν ἀρματωσιά του, πῆρε μικρὴ ἀκολουθία, καὶ ξεκίνησε γιὰ τὴν Καλαμάτα. Ἔκαναν τὸ ταξίδι χωρὶς σταθμοὺς σχεδὸν ἄλλους ἀπὸ τοὺς ἀναγκαίους γιὰ νὰ παίρνουν ἀνάσα τ' ἄλογα. Στὴν Καλαμάτα, οἱ ἱππότες τῆς βαρωνείας του καρτεροῦσαν φρουρώντας ἄγρυπνα, στὸ κάστρο μέσα, τὸ λείψανο. Ἕνας δοῦλος τῶν Τουρναί, Σαρακηνός, ποὺ ὁ γέροντας βαρῶνος τὸν εἶχε φέρει ἄλλοτε μαζί του ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Τόπους, εἶχε μπαλσαμώσει τὸ σῶμα τοῦ παλληκαριοῦ. Τὸ κλείσανε μέσα σὲ κάσσα τριπλή, τὸ φόρτωσαν πάνω σ' ἄλογο καὶ ξεκίνησαν.

Καὶ τώρα γυρίζουν στὰ Καλάβρυτα. Νύχτα εἶχανε φύγει γιὰ νὰ κερδίσουν δρόμο, ἔπρεπε τὸ λείψανο τοῦ ἱππότη νὰ θαφτεῖ στὸ παρεκκλῆσι τοῦ καστελλιοῦ, κάτω ἀπὸ πλάκα μαρμαρένια, κοντὰ στὸ ἅγιο βῆμα. Εἶχε ὁρίσει ἐκεῖ τὴ θέση ὁ πατέρας, δίπλα στὴ δική του ποὺ — ἀλλοίμονο — ἔμενε ἀκόμα ἀδειανή. Ὅμως ἔλπιζε, ἔλπιζε ὁ γέροντας Γοφρέδος ντὲ Τουρναί. Τὸ μάτι του, τὸ χαμένο στ' ὄνειρο, ὁραματιζόταν.

Οἱ πυρρὲς κόμες τῶν πυρσῶν κυμάτιζαν καπνουδερές, μακρόσυρτες, τὸ φεγγάρι εἶχε βασιλέψει, λοιπὸν οἱ ξωμάχοι τοῦ κάμπου, ποὺ ἔτυχε νὰ βρίσκονται κιόλας στὸ πόδι τὴν ὥρα ἐκείνη γιὰ ν' ἀρχίσουν νύχτα τὸ πάλεμα μὲ τὴ γῆ, εἶδανε σαστισμένοι τὴ θεωρία τούτη νὰ περνάει πέρα, στὴ δημοσιά, καβαλάρηδες ποὺ ξεκόβονταν μαῦροι μέσα στὴν κόκκινη ἀντιφεγγιὰ τῆς φωτιᾶς. Ἡ ὥρα εἶτανε ξωτική. Ἔκαναν τὸ σταυρό τους.

Ἔλπιζε ὁ γέροντας βαρῶνος τῶν Καλαβρύτων πὼς ὁ ἀφέντης ὁ Χάρος δὲ θὰ τὸν ξεχάσει κι αὐτὸν τώρα πιά. Τώρα ποὺ εἶχε ξεπληρώσει τὸ χρέος του πέρα γιὰ πέρα, τώρα ποὺ πολέμησε, ἀγάπησε, γέννησε, θρήνησε, τώρα ποὺ ἔφτασε νὰ βαδίσει ἀκόμα καὶ μπροστὰ στὸ ξόδι τοῦ γιοῦ του, εἶχε ὅλο τὸ δικαίωμα κι αὐτὸς ν' ἀναπαυτεῖ. Ἄλλοι, τὸ εἶχανε κερδίσει λιγότερο ἀνέξοδα αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Τοῦ Γοφρέδου ντὲ Τουρναὶ δὲν τοῦ ἀπόμενε ἄλλο χρέος τώρα νὰ ξοφλήσει. Ἡ γενιά του εἶτανε πιὰ δίχως διάδοχο, σβηστή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΓ'

Ο ΣΦΑΔΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΠΙΑΝΚΑΣ

ΑΝΟΙΞΗ ἦρθε πρώϊμη, στρώθηκαν τὰ χωράφια μὲ χαμομῆλι καὶ παπαροῦνες. Ἀνάμεσα σὲ Φράγκους καὶ Ρωμιοὺς εἰρήνη βασίλευε πάλι, εἰρήνη ἀδιατάραχτη, δίχως ἐπιβουλὲς καὶ ξεσυνέριες. Κι ὁ καιρὸς τῆς μεγάλης πείνας εἶχε περάσει, οἱ κάμποι καρπίζανε, τὰ λιμάνια ζωντάνευαν.

Στὸ κάστρο τῆς Καλαμάτας, ψηλὰ στὴ βίγλα τοῦ πύργου, πῆρε πάλι τὴ θέση του ὁ παλιὸς ὁ βιγλάτορας, καὶ τὸν ἄκουγες τώρα τὶς ὄμορφες νύχτες νὰ στήνει καθὼς καὶ πρὶν τὸ τραγοῦδι τῆς ἀγρύπνιας. Ὅμως ἡ πριγκηπέσσα δὲν καθότανε σὰν ἄλλοτε ἐδῶ κατὰ προτίμηση. Ὕστερα ἀπὸ τὸ Νησί, εἶχε ἔρθει μονάχα γιὰ μιὰ βδομάδα καὶ πάλι ἔφυγε. Γύρισε πίσω στὴν Ἀνδραβίδα. Λέγανε πὼς ὁ πρίγκηπας εἶχε ξανακυλήσει, λοιπὸν ἤθελε νὰ βρίσκεται κοντά του, καθὼς εἶταν χρέος της.

Γιὰ τοὺς Καλαματιανοὺς ὡστόσο εἶταν ἀκόμα νωρὶς νὰ ξεχάσουν τὴν ἀνταρσία καὶ τὸ σέντζιο τοῦ κάστρου, ἀφοῦ βλέπανε γύρω τους τὶς χῆρες καὶ τὰ ὀρφανὰ τῶν σκοτωμένων. Ζαλισμένοι ἀπὸ τὴν πρώτη ἐντύπωση, τὸ ξαφνικὸ γύρισμα τῆς τύχης, ἀπόμεναν ἀκόμα ζαρωμένοι, ὑποψιάζοντας τὸ Φράγκο, τρέμοντας νὰ ξεμυτίζουν μ' ὅση πρῶτα ἀφροντισιά. Σὰν περνοῦσαν οἱ βιλάνοι στοὺς δρόμους, ἀγναντεύανε τὸ μαγαζὶ τοῦ Ζερβοχέρη σφαλιστό, τοῦ Σεραφεὶμ σφαλιστό, κι ἄλλα ἀκόμα. Στοῦ Τιμόθεου πάλι τὸ σιδεράδικο, εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὸ χωριὸ νὰ πιάσει δουλειὰ ὁ ἀδερφὸς τῆς Ἀναστασῶς, γιὰ νὰ συντηρήσει τὴν ὀρφανεμένη φαμίλια· ὅμως δὲν πήγαιναν καλὰ τὰ πράματα, ὁ καινούργιος σιδερὰς δὲν ἤξερε καλὰ τὴν τέχνη, δὲν εἶχε τὰ μπράτσα τοῦ ἀλλοτινοῦ, οἱ πελάτες λάκιζαν. Μονάχα ὁ παπάς, ποὺ εἶχε πάρει τὸ συνήθειο νὰ περνάει μιὰ βόλτα κάθε βράδυ ἀπὸ τὰ χαροκαμένα σπίτια, ἐρχότανε νὰ καθήσει γιὰ λίγο κ' ἐδῶ, δίπλα στ' ἀμόνι, νὰ πεῖ δυὸ λόγια, ἴσως καὶ νὰ μάθει ὁ ἴδιος μήπως εἴχανε λάβει καμμιὰν εἴδηση ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐκεῖ ἀπάνω στὰ βουνά.

Γιὰ καιρὸ ὡστόσο κανένα μαντᾶτο δὲν εἶχε φτάσει. Τὸ καλοκαῖρι πέρασε, μπῆκε τὸ φθινόπωρο κ' οἱ Καλαματιανοὶ ἄρχιζαν τώρα νὰ ξεχνᾶνε. Κανένας πόνος δὲν ἀντέχει στὸ κύλισμα τοῦ καιροῦ. Ἡ Ἀναστασὼ ἀπορημένη εἶδε ἕνα βράδυ, ἐκεῖ κατὰ τὰ λυχνανάματα, μιὰ ξένη κυρὰ νὰ μπαίνει στὸ σιδεράδικο μὲ πρόσωπο κρυμμένο σὲ πυκνὴ μπόλια.

«Κάποιο λάθος θἄχει κάνει», συλλογίστηκε καθὼς ζύγωνε διστακτικὰ τὴν ξένη γιὰ νὰ τὴ ρωτήσει τί ὁρίζει. Ὅμως ἐκείνη, προχωρώντας σταθερά, τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι, κοίταξε γύρω της μὲ προφύλαξη καὶ τὴν τράβηξε σὲ μιὰ γωνιά.

—Ὁ Ζερβοχέρης ποὺ εἶχε τὸ καπηλειό, ἀδερφὸς τοῦ ἄντρα σου δὲν εἴτανε; ρώτησε γρήγορα.

—Ἀδερφὸς τοῦ ἄντρα μου τοῦ συχωρεμένου, ναί. Γιατί;

— Καὶ ξέκοψε γιὰ τὰ βουνά.

— Δὲν ξέρω...

— Ξέκοψε γιὰ τὰ βουνά.

Ἡ ξένη κυρὰ εἴταν ὄμορφη, ἡ μπόλια ποὺ γλίστρησε φανέρωσε τὰ μεγάλα της μυγδαλωτὰ μάτια. Ἔχωσε ξαφνικὰ στὴ χούφτα τῆς Ἀναστασῶς κάτι νομίσματα καὶ ρώτησε πάλι:

—Ἔχεις κανένα μαντᾶτο ἀπὸ κείνους;

—Ὄχι.

Πῆρε ἀνάσα ἀνήσυχη ἡ ξένη. Ἡ φωνή της φαινότανε νὰ κόβεται.

— Μαζί τους δὲν εἴτανε καὶ κάποιος... Σγουρός;

Ἡ Ἀναστασὼ τὴν κοίταζε δύσπιστα, δὲν ἀποκρίθηκε.

— Πές μου το, καλή μου. Δὲ θὰ χάσεις!

— Δὲν ξέρω.

— Δὲν τοῦ θέλω κακό. Γιὰ καλὸ σὲ ρωτάω!

— Εἴτανε.

Τὰ μάτια τῆς ξένης ἔλαμψαν.

— Πῆγα στὸ καπηλειὸ νὰ ρωτήσω, ἐξήγησε, μὰ τὸ βρῆκα σφαλιστό. Τότε οἱ γειτόνοι μὲ στείλανε σὲ σένα.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὅλοι οἱ βιλάνοι τῆς πολιτείας τὸ ξέρανε πιὰ γιὰ τὴ μικρὴ ὁμάδα ποὺ βγῆκε στὸ κλαρί. Τὴν Ἀναστασὼ δὲν τὴν παραξένευε ποὺ ἡ ξένη τὸ εἶχε μάθει. Ὁ τρόπος της εἴτανε ποὺ τὴ σάστιζε.

— Σὰν ἔχεις νέο, καλή μου, θὰ μοῦ τὸ πεῖς, ἔ; Καὶ σ' τὸ ξαναλέω: δὲ θὰ χάσεις.

Ἡ φωνή της εἴτανε παρακλητική, χαδιάρα. Τυλίχτηκε πάλι στὴ μπόλια της κ' ἔφυγε. Στὴν πόρτα ἀπέξω, εἶχε σταθεῖ νὰ τὴν περιμένει μιὰ δούλα Σαρακηνή.

Ἀργὰ τὸ βράδυ ποὺ ἦρθε ὁ παπα-Δανιήλ, ἡ Ἀναστασὼ ξομολογήθηκε τὸ περιστατικό. Ἔμεινε σκεφτικὸς ἐκεῖνος, νὰ κοιτάζει τὸ φουντωμένο καμίνι· σὰν ἄκουσε ὅμως γιὰ τὴ Σαρακηνὴ φάνηκε ξάφνου νὰ ξυπνάει.

—Ἡ κόρη τοῦ Καφούρη πρέπει νὰ εἴταν, εἶπε σαστισμένος. Μὰ γιατί; Κι ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ...

Τὴν ἴδια ὥρα ἡ Μπιάνκα, μπαίνοντας στὴν κάμαρά της, ἄκουσε στὴ διπλανὴ τὸν πατέρα της νὰ σηκώνει μεγάλο σαματά, νὰ πηγαίνει καὶ νἄρχεται βλαστημώντας, νὰ χτυπάει στὸν τοῖχο γροθιές. Ἔτσι τὸ

συνήθιζε σὰν εἴτανε νευριασμένος. Ἀπόψε, ξεπέρασε τὶς ἄλλες τὶς φορές, γιατὶ σὲ μιὰ στιγμὴ πέταξε χάμου κ' ἕνα πυξίδι μπρούντζινο, ποὺ βρόντηξε μεταλλικά. Ἡ Μπιάνκα τὸ γνώρισε ἀπὸ τὸν ἦχο, εἴτανε θήκη γιὰ τὶς μολυβένιες βοῦλες ποὺ κρεμοῦσε ὁ πατέρας της κάτω ἀπὸ τὶς γραφές του. Τὴν ἔβλεπες πάντα ἀκουμπισμένη πάνω στ' ἀναλόγιο.

Δὲν κάθησε νὰ φάει στὸ τραπέζι ἀπόψε ὁ Καφούρης. Προτοῦ ὅμως πλαγιάσει, φώναξε τὴν κόρη του.

— Τὸ γάμο ποὺ σοῦ εἶπα, ἔκανε ἀγριεμένος ἀκόμα, θὰ τὸν κάνεις. Ἀναβολὲς δὲ σηκώνω! Θὰ πάρεις τὸν ἄντρα ποὺ σοῦ διάλεξα γιατὶ εἶναι ὁμόεθνός μας καὶ γιατὶ θὰ μὲ βοηθήσει τώρα ποὺ καταστρέφομαι. Θὰ τὸν πάρεις, κ' ὕστερα θὰ φύγουμε ὅλοι μαζὶ γιὰ τὴ Γένοβα. Ἐκεῖ θὰ μείνουμε στὸ ἑξῆς. Σιχάθηκα τὸν τόπο τοῦτο τὸν ἀφορεσμένο. Ἀνάθεμα! Νά τί διάφορο ἔχω ἀπὸ τοὺς Φράγκους, τοὺς Ρωμιοὺς κι αὐτοὺς τοὺς σκύλους τοὺς γασμούλους. Μὲ λήστεψαν, μὲ φάγανε ὥς τὸ κόκκαλο!

Ἡ Μπιάνκα τὸν ἤξερε καλὰ τὸν πατέρα της, πάνω στὴν ἄψη τοῦ θυμοῦ του εἴτανε μάταιο νὰ τοῦ κρατήσεις κεφάλι. Δὲ μίλησε, μὰ καὶ δὲν ὑπόκυψε. Στάθηκε ἀτάραχη νὰ τὸν κοιτάζει.

— Θὰ τὸν πάρεις μόλις γυρίσει πάλι μὲ τὸ καράβι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, εἶπε ὁ Καφούρης κόβοντας βόλτες φουριόζος. Τὴν πρώτη φορά, ἐδῶ καὶ τρεῖς μῆνες, σοῦ τὄκανα τὸ χατίρι ν' ἀναβάλω. Τώρα δὲν ἔχει πιά, δὲν ἔχει!... Εἶναι ἄνθρωπος ποὺ τὸν ξέρω, αἷμα δικό μας, ἔμπορος μὲ βιός.

— Τί σοῦ ἔκαναν οἱ ντόπιοι; ρώτησε ἀδιάφορα ἡ Μπιάνκα.

— Τί μοὔκαναν; Φωτιὰ νὰ τοὺς κάψει! Τρεῖς χιλιάδες χρυσὰ πέρπυρα μοῦ τρώει ὁ σκύλος αὐτὸς ὁ Σγουρομάλλης, ἕνα βασίλειο!

Ἀναπάντεχα, τ' ὄνομα τοῦτο κάτι ξυπνοῦσε στὴ θύμιση τῆς Μπιάνκας. Ἔβαλε προσοχή.

— Ποιὸς εἶναι ὁ Σγουρομάλλης;

— Ὁ πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ, ποὺ νὰ μὴν εἴταν! Χά! Νὰ μὴν εἴτανε τότε ποὺ τοῦ τὰ δάνειζα θέλω νὰ πῶ, γιατὶ τώρα πιά, ἔτσι κι ἀλλιῶς, δὲν εἶναι. Δὲν εἶναι! Ἀνάθεμα καὶ τρισανάθεμα!

Ἡ ἀπελπισία τοῦ γέροντα εἶχε περσέψει. Χτύπησε τὶς παλάμες του πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του κ' ὕστερα, μὲ τὰ δάχτυλα πλεγμένα, τὸ μέτωπό του.

Τώρα κ' ἡ Μπιάνκα εἶχε θυμηθεῖ. Τ' ὄνομα ποὺ μαύλισε κεῖνο τὸ βράδυ τὸν Σγουρό, στὴν κάμαρά της...

— Τί ἔπαθε ὁ Σγουρομάλλης; ρώτησε κάνοντας τὴν ἀδιάφορη ἀλλὰ καὶ κρατώντας σύγκαιρα τὴν ἀνάσα της.

— Ὢ τὸν ἀφορεσμένο, ὢ τὸν ἀντίχριστο! Τί νὰ πάθει; Ὅ,τι κι ἂν πάθει τώρα εἶναι λίγο. Τὸν καθαίρεσαν ἀπὸ τ' ἀξίωμά του. Τὰ χτήματά του, τὰ χρυσαφικά του, ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε, τὰ δήμεψε τὸ κράτος τους.

— Γιατί;

Ὁ Καφούρης στάθηκε ζαλισμένος, τὸ μάτι του κοίταζε ἄψυχο τὴν κόρη του.

— Τοὺς ἔπαιξε, ἔκανε βαρύθυμα. Στὴν Πόλη ὅταν εἴταν, εἶχε

καταφέρει νὰ πάρει διαταγὴ τοῦ βασιλέα νὰ παραδώσουν τὸ κάστρο στὸν πρίγκηπα. Ὅμως, ἀνάθεμα, τὴ διαταγὴ ἐκείνη τὴν εἶχε δώσει φαίνεται ὁ βασιλέας γιὰ νὰ ξεφορτωθεῖ τοὺς δυὸ Φράγκους. Πάνω ποὺ ξεκίναγαν οἱ τρεῖς γιὰ τὸ Μοριά, στέλνει ἄλλη διαταγὴ νὰ μὴ τὸ παραδώσουν τὸ κάστρο μὲ κανένα τρόπο. Σὰν ἔφτασε ἡ δεύτερη, ὁ Σγουρομάλλης εἶχε ἐκτελέσει κιόλας τὴν πρώτη.

—Ἀ!...

—Ἔτσι τὄκανε ὁ ἀντίχριστος! Κ' ἐμένα, μοῦ εἶχε περάσει ἐκδούλεψη πὼς μὲ βοηθάει νὰ ἐκδικηθῶ τὸν ἐχθρό μου!... Ὦ ποὺ νὰ τὸν καίει ἡ φωτιὰ τῆς Κόλασης στὸν αἰῶνα!... Γυρίζοντας ἀπὸ δῶ στὸ Μυτζηθρά, πιάστηκε στὴ φάκα σὰν ποντικός. Ἡ Κεφαλὴ τὸν περίμενε μὲ τὴ δεύτερη διαταγὴ στὰ χέρια. Τὸν πιάνει εὐθὺς γιὰ προδότη, τὸν ρίχνει στὰ σίδερα καὶ τοῦ δημεύει τὸ βιός. Πᾶνε τὰ τρεῖς χιλιάδες πέρπυρα ποὺ τὸν εἶχα δανείσει ὁ ἄμοιρος ἐγώ, ὁ κατατρεγμένος!...

Στάθηκε σὰ νὰ ξυπνοῦσε ἀπὸ τὸ μονόλογό του, κοίταξε μὲ βλέμμα κακὸ τὴ θυγατέρα του.

— Μὰ τί σοῦ τὰ λέω τοῦτα; Εἶσαι κόρη ἄσπλαχνη ἐσύ, δίχως λύπηση γιὰ τὸν πατέρα σου. Σῦρε! σῦρε νὰ πλαγιάσεις. Μπρός!... Κι αὐτὸ ποὺ σοῦ εἶπα μὴν ξαστοχᾶς. Μόλις γυρίσει μὲ τὸ καράβι!

Ἡ Μπιάνκα δὲν ἀποκρίθηκε. Γύρισε τὴ ράχη της καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ δωμάτιο.

Ἀπὸ τὴ μέρα κείνη, κατάλαβε πὼς δὲν τῆς μένει πιὰ καιρός. Νὰ περιμένει δὲν εἴτανε πιὰ στὸ χέρι της. Τὴν πρώτη φορά, ἐδῶ καὶ μῆνες, ὁ πατέρας της, κάνοντας τὴν πρόταση, δὲν ἔμοιαζε καὶ τόσο νὰ ἐπιμένει. Εἴτανε πλούσιος ὁ γαμπρός, ἔμπορος Γενοβέζος, ποὺ εἶχε μὲ τὸν Καφούρη συχνὰ ἀλισιβερίσια, γεροντομπασμένος ὅμως κι ἀπάνθρωπα ἄσχημος. Ἡ Μπιάνκα ἀρνήθηκε. Δὲν ἔδειξε πεῖσμα ὁ γέροντας, δήλωσε ἁπλὰ καὶ μόνο πὼς δὲ θεωρεῖ τελειωμένο τὸ ζήτημα καὶ τῆς ἀφήνει διορία νὰ σκεφτεῖ. Τὸ εἶπε τυπικὰ αὐτό, εἴταν ὁλοφάνερο, γιὰ νὰ μὴ δείξει πὼς δέχεται τὴν ἄρνησή της. Ὅμως ἀπὸ τότε ἴσαμε τώρα τὰ πράματα εἶχαν ἀλλάξει, ὁ τραπεζίτης ἔπαθε ζημιά. Τρεῖς χιλιάδες χρυσὰ πέρπυρα δὲν εἴτανε βέβαια ποσὸ ποὺ νὰ τὸν χαντακώσει, ἔφτανε ὅμως γιὰ νὰ τὸν κάνει νὰ λυσσάξει, νὰ χάσει κάθε λογική. Ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ βουλώσει τὸ χάσμα ποὺ ἀνοίχτηκε στὸ ταμεῖο του, λοιπὸν θὰ πουλοῦσε τὴ θυγατέρα του.

Μάζεψε ἡ Μπιάνκα τὰ χρυσαφικά της καὶ λογάριασε πὼς μπορεῖ μὲ δαῦτα νὰ καταφέρει πολλά. Ἀκόμα κι ἂν ὁ ἀγαπημένος δὲν εἶχε τίποτα νὰ κάνει τὸν πρῶτο καιρό, θὰ μποροῦσε νὰ τὸν ζεῖ αὐτὴ γιὰ κάμποσο, πλουσιοπάροχα. Γιατὶ τὴν εἶχε πάρει πιὰ τὴν ἀπόφασή της: θὰ τὸν στεφανωνότανε τὸν Σγουρό! Τὸ εἶχε ἀποφασίσει ὄχι τώρα τελευταῖα ἀλλὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα τοῦ σέντζιου· τέτοιος εἴταν ὁ θαυμασμὸς ποὺ τῆς προκάλεσε ἡ ἀποκοτιὰ τοῦ ἐραστῆ της. Αὐτὸν θἄπαιρνε ἄντρα της, μακάρι κι ἂν εἴτανε νὰ τὸν ἀκολουθήσει στὰ βουνὰ ἢ στὴν κρεμάλα!

Τὸν πρῶτο καιρό, τέλη ἀκόμα τοῦ χειμῶνα, εἶχε βαλθεῖ νὰ τὸν καρτερεῖ, ἔλεγε μέσα της πὼς ἔτσι κι ἀλλιῶς θὰ γυρίσει πίσω ἐκεῖνος. «Φεύγει τώρα τὴν ὀργὴ τῶν Φράγκων, συλλογιζότανε, κρύβεται ὥσπου

νὰ ξεχαστεῖ τὸ πράμα. Ὕστερα, κάποια μέρα, θὰ φανεῖ ἔτσι καθὼς τὴν ἄλλη τὴ φορά.» Καὶ τότε δὲ θὰ τὸν ἀφήσει πιὰ νὰ τῆς φύγει μέσ' ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά της, ὄχι! Θὰ τὸν πάρει, θὰ τὸν ἁρπάξει, καὶ γρήγορα, μὲ μιὰν ἀνάσα, θὰ φύγουν κ' οἱ δυὸ μαζί. Ὡστόσο ὁ καιρὸς περνοῦσε, ἡ ψυχή της ἄθελα κάποιες στιγμὲς ἐδείλιαζε. Κι ἂν δὲ γυρίσει ποτὲ πιὰ ἐκεῖνος; κι ἂν γυρίσει ὅταν θὰ εἶναι πιὰ ἀργά; Τὸ καράβι τοῦ Γενοβέζου, μιὰ μέρα θὰ μπεῖ στὸ λιμιῶνα. Καὶ τότε τί πρόφαση θὰ βρεῖ αὐτὴ γιὰ ν' ἀποφύγει τὸ μισημένο γάμο; Κι ἂν θελήσει ἀκόμα νὰ ξεκόψει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα της, ποῦ θὰ πάει μονάχη, μὲ ποιὸ σκοπό;

Ἄρχισε ν' ἀναζητάει τὸν Σγουρό, νὰ ρωτάει ὅπου μποροῦσε, ἔστελνε τὴ δούλα της νὰ χτυπάει πόρτες, νὰ παίρνει πληροφορίες, πλήρωνε ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔβαζε νὰ ταξιδεύουν σύμφωνα μ' ὁδηγίες της σὲ τόπους μακρυνούς. Τῆς φέρνανε πίσω μαντᾶτα ἀπίθανα, ἀντιφατικά, πότε - πότε δὲν τοὺς ξανάβλεπε καθόλου. Πέφτοντας ἔτσι ἀπὸ ἐλπίδα ξαφνικὴ σ' ἀπογοήτευση, ζοῦσε τώρα μιὰ ζωὴ λαχανιασμένη, μαρτυρική, ἔτρεμε κάθε στιγμὴ μήπως φανεῖ κάτω στὸ λιμιῶνα τὸ γενοβέζικο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, μισοῦσε ὅλο καὶ πιὸ πολύ, ὅλο καὶ πιὸ βαθιὰ τὸν πατέρα της. Ὤ, ναί, προπάντων αὐτό: Τὸν μισοῦσε. Τὸ ἤξερε: αὐτὸς εἶταν ἡ αἰτία ποὺ ἔχασε τὴν ἀγάπη της, αὐτὸς ξεσήκωσε τότε, στ' Ἀνάπλι, τοὺς Φράγκους καὶ τὸν κυνήγησαν, αὐτὸς βοήθησε τὸν Σγουρομάλλη στὸ κάστρο. Λίγο - λίγο, ψίχαλο τὸ ψίχαλο, εἶχε κατορθώσει πολλὰ νὰ μάθει, μέσ' ἀπὸ τὰ ψέματα κατάφερε νὰ οἰκοδομήσει ἕνα μέρος τῆς ἀλήθειας.

Ὁ πατέρας της εἶταν ὁ βαθύς, ὁ ὁρκισμένος της ἐχθρός.

Ἐκεῖ κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ χειμῶνα, μαντᾶτα παράδοξα φτάσανε στὴν Καλαμάτα. Ἐνῶ τὰ πράματα πήγαιναν καλά, ἐνῶ οὔτε πεῖνα εἶχε ξαναπέσει στὸν τόπο, οὔτε οἱ Φράγκοι ἔκαναν τίποτα ἀπὸ τὶς συνηθισμένες τους ἄλλοτε αὐθαιρεσίες, καστέλλια ἀπομακρυσμένα δέχτηκαν ἐπίθεση ἀπὸ ἀγνώστους ροβολατόρους, ἀρχόντοι ποὺ ταξίδευαν στὰ βουνὰ πέσανε στὰ χέρια ξεσηκωμένων βιλάνων. Δὲν εἴτανε ληστὲς ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους, δὲν ἔγδυναν ἐμπόρους ἢ πραματευτῆδες. Φοβέριζαν τοὺς τοπάρχους, στήνανε κυνῆγι στοὺς σεργέντες ποὺ κατέβαιναν στὰ χωριὰ νὰ εἰσπράξουν τοὺς φόρους καί, τὸ χειρότερο, δείχνανε νὰ παίρνουν ἐκδίκηση ἀπὸ τοὺς ὑπαίτιους κάθε φορὰ ποὺ μὲ τὸν ἕνα ἢ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο καταπίεζαν ντόπιους.

Οἱ Φράγκοι στὴν ἀρχὴ δὲν ἀνησύχησαν καὶ πολύ. Νόμισαν τὰ κρούσματα τυχαῖα, βγάλανε μονάχα ἑράλδους νὰ διακηρύξουν στὴ χώρα πὼς ὅποιος ἔπεφτε στὰ χέρια τους ἀπὸ τοὺς ροβολατόρους θὰ κρεμιότανε ψηλὰ σὲ διάσελο καὶ θ' ἀπόμενε ἐκεῖ ὥσπου νὰ φᾶνε τὸ κουφάρι του τὰ ὄρνια. Ὡστόσο, σὰ γι' ἀπόκριση στὴ φοβέρα τούτη, μονομιᾶς τὰ κρούσματα πλήθυναν. Συνοδίες ἀπὸ ἀρχόντους ταξιδιῶτες ἔφτασαν στὴν Καλαμάτα λέγοντας πὼς οἱ βουνήσιοι δρόμοι δὲν εἶναι πιὰ σίγουροι, τὰ περάσματα βρίσκονται στὰ χέρια τῶν ροβολατόρων. Τότε μιὰ φήμη ἁπλώθηκε, ὕποψία ἴσως, ποὺ ἔμοιαζε ὅμως πολὺ ἀξιόπιστη: Τὰ κρούσματα αὐτά, εἶπανε, δὲν εἶναι συμπτωματικά, φανερὸ πὼς κάποια κεντρικὴ θέληση τὰ διευθύνει, κάποιος νοῦς ποὺ πορεύεται στὶς

ἐνέργειές του μὲ σύστημα καὶ σχέδιο. Ἡ παλιὰ ψύχωση τοῦ πρίγκηπα, βαλμένη πάλι σὲ κυκλοφορία ἴσως κι ἀπὸ τὸν ἴδιο, βρῆκε ἀνταπόκριση παντοῦ: Ὁ Μυτζηθρὰς εἶναι συνεννοημένος μὲ τοὺς ροδολατόρους· πρόκειται γιὰ πόλεμο ἀφανέρωτο.

Ἄκουγε ἡ Μπιάνκα τὶς φῆμες, μάθαινε τὰ καινούργια κάθε τόσο περιστατικά, κ' ἡ ψυχή της ἀναγάλλιαζε, χτυποῦσε κρυφὰ ἡ καρδιά της. Κανένας δὲν τῆς ἔβγαζε ἀπὸ τὸ νοῦ πὼς εἶναι ὁ καλός της τὸ παλληκάρι ποὺ ἄναψε τὴ φωτιὰ τούτη στὸ Μοριά. Σημάδια θετικὰ δὲν εἶχε γιὰ νὰ τὸ ξέρει, στὴν ἀρχὴ τὸ εἶχε μονάχα ὀνειρευτεῖ, ἔτσι ἀπὸ τὴ δίψα νὰ λάβει μήνυμά του· ὥσπου, δίχως νὰ τὸ καταλάβει κ' ἡ ἴδια πῶς, τὸ πίστεψε. Τώρα, κάθε φορὰ ποὺ τῆς ἔφτανε στ' αὐτιὰ κάποιο καινούργιο μαντᾶτο ἀπὸ τὰ βουνά, ἡ καρδιά της γλυκαινότανε, θαροῦσε πὼς ἔλαβε μαζὶ κ' ἕνα χαιρετισμὸ ἀπὸ τὸν Σγουρό. Ἄρχισε νὰ ζεῖ μὲ τὴν ἀπόμακρη συντροφιά του.

Πάνω σ' αὐτά, ἕνα βράδυ, ἄνθρωπος πληρωτικὸς τοῦ πατέρα της, σταλμένος ἀπὸ κείνονε στὸ Μυτζηθρὰ γιὰ νὰ βρεῖ τὸν Σγουρομάλλη καὶ νὰ τοῦ ξεριζώσει ὅ,τι μποροῦσε ἀπὸ τὰ δανεικά, γυρίζει φέρνοντας στὸ γέροντα ἄσχημα νέα. Ὁ ἄλλοτε πρωτοστράτορας βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ μὰ δὲν εἶναι πιὰ σὲ θέση τίποτα νὰ πληρώσει. Τὰ σπίτια τοῦ τὰ πήρανε, τὰ μετρητὰ εἴχανε φαγωθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸν ἴδιον, τέλος καὶ τὰ χρυσαφικά του, ὀνομαστὰ κεῖ-κάτου, τὰ σήκωσε μιὰ νύχτα ἡ γυναίκα του, ὅταν ἐκεῖνος εἴταν στὴ φυλακή, κ' ἔφυγε ἀκολουθώντας ἕνα σπαθοφόρο, ἐραστή της.

Ἄναψε καὶ κόρωσε ὁ Καφούρης, δράκος ἔγινε. Ἴσαμε τώρα, μ' ὅλο ποὺ τόσο εἶχε φωνάξει, διατηροῦσε μιὰν ἐλπίδα πὼς ἕνα μέρος τουλάχιστον ἀπὸ τὸ κεφάλαιο θὰ τὸ ξαναπάρει πίσω. Τώρα ὅλα εἴταν χαμένα, τελειωτικά. Ὁλάκερη τὴ νύχτα ἐκείνη, δὲν ἔκλεισε μάτι. Πήγαινε κ' ἐρχόταν στὴν κάμαρά του, ἀνεμίζοντας τὶς ἄκρες τοῦ μεταξένιου του τζουμπέ, ἔβριζε, βλαστήμαγε καὶ γροθοκοποῦσε τοὺς τοίχους. Τέλος, κοντὰ τὰ χαράματα, ἡσύχασε γιὰ λίγο· ξύπνησε μόλις ἡ μέρα φώτισε καὶ φώναξε πάλι τὸν ἐμπιστικό του, ποὺ κοιμότανε στὸ κατώι, ν' ἀνέβει στὴν κάμαρά του.

—Ἀπὸ τὸ ταμεῖο τοῦ γκουβέρνου τους δὲν τὰ γύρευες, μωρέ; τοῦ λέει. Ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Κεφαλή!

Ὁ ἄνθρωπος τὰ ἔχασε.

—Ἀπὸ τὸ στρατηγό!... Πῶς νὰ κοτήσω, ἀφέντη;

— Νὰ κοτήσεις, σκύλε! Τί σ' ἔστειλα! Γιὰ δὲς ἐμπιστικὸς μιὰ φορά!... Ἄχ, ἔπρεπε νᾶμαι ἐγὼ ἐκεῖ, ἔπρεπε νᾶμαι ἐγὼ καὶ θᾄβλεπαν...

Τὸ εἶπε, τὸ ξανάπε, ξάφνου σταμάτησε τὶς βόλτες του. Ἔμεινε λίγο ρεμβάζοντας, μὲ τὸ κεφάλι του ἀναριγμένο. Τέλος, χτυπώντας τὴ γροθιά του:

— Θὰ πάω! ξεφώνισε. Φεύγω αὔριο κιόλας πρωΐ!

Μάταια πάσχισαν νὰ τὸν κρατήσουν. Δὲν ἄκουγε τίποτα. Οὔτε ροδολατόρους λογάριαζε, οὔτε τὰ γεράματά του. Ἔβαλε νὰ ζέψουν τρεῖς μοῦλες, καβαλίκεψε στὴ μιά, πῆρε δυὸ δούλους μαζί του καὶ ξεκίνησε.

Ἡ Μπιάνκα, ἀγουροξυπνημένη, τὸν εἶδε ἀπὸ τὸ παραθύρι της νὰ φεύγει μέσα στὸ ὑγρὸ και γαλάζιο φῶς τῆς αὐγῆς.

Τὸν περίμενε νὰ γυρίσει μιὰ βδομάδα, τὸν περίμενε δυό. Ἀπὸ τὴν τρίτη καὶ πέρα, ἄρχισε ν' ἀναρωτιέται τί ἔγινε. Κρυφά, μὲ λαχτάρα ἔνοχη, ἡ καρδιά της ὀνειρευότανε σκηνὲς δραματικές, τὸν πατέρα της νὰ πέφτει στὰ χέρια τῶν ροβολατόρων, τὸν Σγουρὸ νὰ ξεπετιέται μπροστά του ἀναμαλλιασμένος κ' ἐκδικητικός, τὴν τιμωρία νὰ συντελεῖται. Δὲν εἶχε πιὰ ἀπομείνει μέσα της οὐδὲ σταγόνα φίλτρο, ὁ ἐρωτικὸς καϋμὸς ἐξανέμισε τὰ σπάνια δάκρυα τῆς στοργῆς. Εἶχε νὰ θυμηθεῖ ἀπὸ παιδούλα ἡ Μπιάνκα τὰ μάτια της δακρυσμένα, τὰ νεῦρα της δὲ λύγισαν ποτέ.

Δυὸ βδομάδες μετὰ τὸ ξεκίνημα γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ πατέρα της, φάνηκε τὸ γενοβέζικο νὰ μπαίνει στὸ λιμιῶνα. Ἦρθε νὰ χτυπήσει τὴν πόρτα τοῦ Καφούρη ὁ ὑποψήφιος γαμπρός. Ὡραῖα εἶχαν ἔρθει τὰ πράματα, κάποιος θεὸς ἢ κάποιος δαίμονας τὰ εἶχε βολέψει γιὰ τὴν Μπιάνκα.

Ἔμπασαν τὸν ἔμπορο στὸ σπίτι κ' ἡ θυγατέρα τοῦ μεσσὶρ Ματτέο ἦρθε νὰ τὸν ὑποδεχτεῖ.

—Ἄσχημα μαντᾶτα, ἀφέντη μου, τοῦ λέει. Ὁ πατέρας μου θαρῶ πὼς μᾶς ἄφησε χρόνους.

Τὰ ἔχασε ὁ ἄνθρωπος. Γούρλωσε τὰ μάτια του, κοίταξε γύρω του, κοίταξε τὸ κόκκινο φόρεμα τῆς Μπιάνκας, ἀπόμεινε ἄλαλος.

— Καταλαβαίνεις τώρα πῶς δὲ μπορῶ, κόρη μονάχη, νὰ σὲ φιλοξενήσω στὸ σπίτι μου, ἐξήγησε ἀτάραχη ἡ κοπέλλα. Σῦρε λοιπὸν στὸ καλὸ καὶ πὲς τὰ χαιρετίσματα στὴν πατρίδα.

— Μά... σωστὰ μοῦ μιλᾶς, κυρά μου; κάνει ζαλισμένος ὁ ἔμπορος. Ὁ Ματτέος πέθανε ἢ μοῦ τὸν κρύβεις γιὰ νὰ γελάσω;

— Πέθανε, ξανάπε στυγνά, κοφτὰ ἡ Μπιάνκα. Ἂν θὲς ὅμως νὰ γελάσεις, μπορεῖς.

Ὁ ἔμπορος, δίχως κουβέντα νὰ τολμήσει γιὰ γάμο, ἔφυγε κυνηγημένος.

Καὶ τότε ἡ Μπιάνκα ἄρχισε νὰ ὁραματίζεται τὴν ὁριστική, τὴ μεγάλη λευτεριά. Θὰ ἔπαιρνε τὴ σκλάβα της τὴ Σαρακηνή, καὶ θὰ ἔφευγε κι αὐτὴ γιὰ νὰ πάει σὲ προϋπάντηση τοῦ Σγουροῦ. Ἂν τὴν κρατοῦσε κάτι ἀκόμα, εἶταν ὁ φόβος μήπως συντύχει ἐκεῖ τὸν πατέρα της. Θὰ γινόταν ἡ γυναίκα, νόμιμη ἢ ὄχι ἀδιάφορο, τοῦ καλοῦ της, θὰ μοιράζονταν οἱ δυὸ μαζὶ τὴν ἴδια, τὴν παράνομη ζωή. Τὸ δάσος θὰ εἶτανε τὸ σπίτι τους, ἕνα στρῶμα φύλλα ξερὰ τὸ νυφικό της τὸ κλινάρι. Καὶ θὰ πίνανε μὲ τὶς χοῦφτες, σκυμμένοι σὰ ζαρκάδια πάνω σὲ κρύες τοῦ βουνοῦ πηγές, καὶ θὰ γελοῦσαν παιδικά, ξέγνοιαστα, βλέποντας τὴν εἰκόνα τους νὰ τρεμίζει μέσα στὸ κρουσταλλένιο τὸ νερό.

Ξάφνου, μιὰ νύχτα, χτύπος βαρὺς ἀκούγεται κάτω, στὴν ξώπορτα. Τρομαγμένη στὸν ὕπνο της ἡ γριὰ δούλα, πετάγεται, κατεβαίνει νὰ ἰδεῖ ποιὸς εἶναι καὶ βάζει τὴ φωνή. Ξύπνησαν κ' ἡ Μπιάνκα μὲ τὴ σκλάβα της, ἀνακάθησαν καὶ κοιταχτήκανε. Σὲ λίγο, πῆρε τ' αὐτί τους μέσα στὴν κάμαρα τοῦ γέροντα πατήματα, ἕνα στεναγμό. Τὸν ἀναγνώρισαν, εἶταν ἐκεῖνος.

Ἔκανε τὸν κοιμισμένο ἡ Μπιάνκα καὶ δὲ σηκώθηκε, ἡ καρδιά της ὅμως φούσκωνε ἀπὸ ἀγανάχτηση καὶ πίκρα. Γύρισε λοιπόν, γύρισε ὁ ἄσπονδος ἐχθρός... Δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη στὸν κόσμο τοῦτο!

Τ' ἄλλο πρωΐ, μόλις ποὺ εἶχε προλάβει νὰ ντυθεῖ, τὸν εἶδε ξάφνου νὰ σηκώνει τὸ βῆλο τῆς πόρτας της καὶ νὰ μπαίνει. Εἶταν ἀγνώριστος. Καμπουριασμένος ὁλότελα, τσακισμένος, μὲ τὰ γένεια καὶ τὰ μαλλιά του μπερδεμένα, χαῦνα τὰ μάτια του, ἔσερνε τὸ βῆμα σὰν ἄρρωστος τοῦ θανάτου.

— Μάζεψε τὰ πράματά σου καὶ φεύγουμε, τῆς εἶπε δίχως νὰ τὴν κοιτάζει, μὲ φωνὴ βραχνή.

— Γιὰ ποῦ;

— Γιὰ τὴ Γένοβα.

Τὰ ἔχασε ἡ κοπέλλα.

— Τὴ Γένοβα;

— Ναί. Μὲ τὸ πρῶτο καράβι ποὺ θἄρθει.

— Γιατί;

Δὲν τῆς ἀποκρίθηκε. Τὰ μάτια του εἶτανε γεμάτα τρόμους. Ἄδικα πάσχισε καὶ τὶς κατοπινὲς ἡμέρες νὰ τοῦ πάρει κουβέντα. Εἶχε γίνει λιγόλογος πολύ. Οὔτε γιὰ τὸ ταξίδι του μιλοῦσε, γιὰ τὴν παράδοξή του ἄργητα, οὔτε γιὰ τὸ λόγο τῆς φευγάλας. Ὅμως ἐκείνη δὲν τὸ εἶχε σκοπό, ὄχι, νὰ ὑπακούσει ἔτσι ἀβασάνιστα. Εἶχε πολὺ ὀνειρευτεῖ τὴ λευτεριά της γιὰ νὰ τὴν ἀπαρνηθεῖ τώρα, σὲ μιὰ στιγμή.

Ἕνα πρωΐ μπαίνει στὴν κάμαρά του καὶ τοῦ λέει κοφτά:

—Ἐγὼ δὲ θὰ φύγω!

Εἶτανε καθισμένος στὸ κρεββάτι του καὶ κοίταζε τὸ πάτωμα ἐκμηδενισμένος. Σήκωσε τὰ μάτια του, ἤσυχα.

— Γιατί;

— Θέλω νὰ μείνω ἐδῶ, ἔχω λόγο.

Ἀπόμεινε ὁ Καφούρης σκεφτικός, τὰ δάχτυλά του παίζανε ἀφαιρεμένα μὲ τὰ κρόσια τῆς κουβέρτας.

— Δὲ θὰ τὸν ξαναδεῖς, τῆς λέει σὲ μιὰ στιγμή.

— Ποιόν;...

Ὅσο κι ἂν εἶταν ψύχραιμη ἡ Μπιάνκα, τινάχτηκε. Εἶχε διαβάσει λοιπὸν ὁ πατέρας της στὰ φυλλοκάρδια της μέσα; Ξάφνου ὅμως μιὰ ἄλλη τρομάρα χυμάει καὶ τὴ ζώνει, πιὸ δυνατή.

— Δὲ θὰ τὸν ξαναδῶ; ψιθυρίζει ζαλισμένη. Τοῦ ἔτυχε λοιπὸν τίποτα;

— Τράβηξε γιὰ πέρα, στὰ Σκορτά. Κάνει πόλεμο στὸν πρίγκηπα.

Ἀνάσανε ἀνακουφισμένη. Ὅμως ἂν ὁ πατέρας της ἔλεγε ψέματα; Ἂν τὸ ἔκανε μονάχα γιὰ νὰ τὴν ξεγελάσει; Ἀλήθεια ἔφυγε ἀπὸ τὴ Λακρεμονία ὁ Σγουρός, ἀπὸ τὴ Μάϊνη, ἀπ' ὅλους τοὺς κοντινοὺς τόπους; Κι ἂν ξεμάκρυνε προσωρινά, μήπως δὲ θὰ ξαναγυρνοῦσε; Ἁλώνιζε, τὸ ἤξεραν πιὰ ὅλοι, σὰν ἀφέντης στὸ Μοριά.

Ὡστόσο, κάτι εἶχε βαρύνει ἀπὸ τὸ πρωΐ ἐκεῖνο τὴν καρδιά της. Ἀναρωτιόταν ἄθελα, μὲ πίκρα, πόσον ἄραγε καιρὸ θἄπρεπε νὰ καθήσει ἔτσι νὰ τὸν περιμένει, ἂν θὰ τὸν ἔνοιαζε κ' ἐκεῖνον καθόλου νὰ τὴν ξαναδεῖ. Τ' ἀλλοτινὰ δὲν τῆς ἔδιναν θάρρος. Δὲν τὴν ἀγαποῦσε, ὄχι,

τὸ ἤξερε ἡ Μπιάνκα· κοντά της τὸν εἶχε κάποτε κι ὅμως δὲν εἴτανε ποτὲ δικός της, ἀφοῦ γύριζαν πάντα οἱ πόθοι του σ' ὄνειρα ἀξεδιάλυτα γι' αὐτήν. Κι ὁ καιρὸς θὰ περνοῦσε, κι ὅλο πιὸ πολὺ θὰ τὴν ξέχναγε, μιὰ μέρα θἄφτανε ποὺ δὲ θὰ θυμόταν οὔτε κὰν τ' ὄνομά της. Σὲ τέτοιο σίφουνα ποὺ τὸν συνεπῆρε, εἴταν ἀδύνατο νὰ σταματήσει πιά. Στὶς πολιτεῖες τοῦ πριγκηπάτου δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ξανακατέβει, εἶχε γίνει γιὰ τοὺς Φράγκους ὁ θανάσιμος ἐχθρός. Νά ποιὲς εἴταν οἱ φιλοδοξίες του, οὔτε γνοιάστηκε ποτὲ στὰ σοβαρὰ γι' αὐτήν. Στὴν πολυτάραχη ζωή του μέσα, ἡ ἀγάπη της εἴταν ἀσήμαντο ἐπεισόδιο, ἕνα ἔρημο ἐκεῖ φυλλαράκι ποὺ τὸ συνεπαίρνει ἀδιάφορα ὁ βοριάς.

Λαβώθηκε γιὰ ὕστερη καὶ τελειωτικὴ φορὰ ὁ ἐγωϊσμός της. Πάλεψε ἀνηφορίζοντας στὸ πάθος, κατρακύλησε πάλι στὴν ἀπογοήτευση τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες ἡ Μπιάνκα· τέλος, ἕνα πρωΐ, ἔστησε πάλι ὄρθιο τὸ ἀγέρωχο κορμί της.

— Πᾶμε, σ' ἀκολουθῶ, εἶπε τοῦ πατέρα της.

Εἴτανε τέλη τοῦ Γενάρη, οἱ θαλασσες ἀνήσυχες. Ὅμως δὲν περίμεναν πολύ· γαλέρα ἦρθε ἀπὸ τὴ Μονεμβάσα κ' ἔπιασε στὸ λιμιῶνα τῆς Καλαμάτας προτοῦ τραβήξει γιὰ τὴ Γένοβα. Τόση εἴταν ἡ βιάση τοῦ Καφούρη νὰ φύγει ἀπὸ τὸ Μοριά, ποὺ τ' ἀποφάσισε. Μπαρκάρανε μιὰν αὐγή, δοῦλοι, ἀφεντάδες, ἀναχρικά, καὶ κάνανε πανιὰ γιὰ τὴν πατρίδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΔ'

ΡΟΒΟΛΑΤΟΡΟΙ ΚΙ ΑΦΕΝΤΑΔΕΣ

ΦΙΛΕ ἀναγνώστη, πολλὰ σοῦ ἔχω ἀνιστορήσει καὶ λέω μὲ τὸ νοῦ μου πὼς πρέπει νὰ ἔχεις πιὰ ἀποστάσει. Μπορεῖ κιόλας — δὲν ξέρω — νὰ τὸ ἔπαθες αὐτὸ πολὺ προτοῦ τὸ μαντέψω, λοιπὸν χρέος μου κρίνω τώρα ν' ἀποσώσω μάνι - μάνι ὅ,τι ἔχω ἀκόμα νὰ σοῦ πῶ κ' εὐθὺς ὕστερα νὰ σβήσω τὸ κερί μου.

Μῆνες πέρασαν ἀπὸ τὰ περιστατικὰ ποὺ παρακολουθήσαμε, μῆνες ποὺ γι' ἄλλους ἀνθρώπους φεύγουν ἀνάλαφροι σὰν τὰ πουλιὰ κι ἄλλους τοὺς βαραίνουν μ' ἁλυσίδες. Ἔφερνε βόλτες στὸ Μοριὰ ὁ πόλεμος, κρυφός, ἀκήρυχτος, ἀγρίμι ποὺ λοχεύει στὸ βουνό, πίσω ἀπὸ τὶς βατομουριὲς καὶ τοὺς βράχους, μάτωνε τὰ ρυάκια, ἔσερνε σκληριὲς ἀπάνθρωπες στὰ λαγκάδια, πότε ἐδῶ, πότ' ἐκεῖ. Ἄνθισαν τὰ βατόμουρα καὶ δέσανε. Ὁ πόλεμος κρατοῦσε.

Μιὰ μέρα ὄμορφη, λιοπερίχυτη, ἐκεῖ σ' ἕνα καταπράσινο λιβάδι λίγο ἔξω ἀπὸ τὰ Βέρβαινα, ἀνάμεσα Τρίπολη καὶ Σπάρτη, γινότανε πανηγύρι. Εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, μὰ κι ἀπὸ μακρυνὲς πολιτεῖες, ἄλλοι νὰ ἐκθέσουν τὴν πραμάτεια τους, ζῶα, πανικά, φαγώσιμα, ἐργαλεῖα, σύνεργα τοῦ σπιτιοῦ, κι ἄλλοι ν' ἀγοράσουν. Κοντὰ τὸ μεσημέρι ὁ κόσμος εἶχε περσέψει, μπουχὸς ἀνέβαινε ἡ βαβούρα, τροκάνια κουδουνίζανε, μουλάρια χλιμίντριζαν, ὁ κουρνιαχτὸς στρούφιζε ἀνηφορίζοντας τ' ἀψήλου καὶ θόλωνε τὴν πιπεράτη λιακάδα. Ξάφνου, ἐκεῖ κάτω ἀπὸ μιὰ γκορτσιὰ ὅπου ἕνας ἔμπορος Ρωμιὸς διαλαλοῦσε μονότονα, ἀπὸ τὸ πρωΐ, τὰ μεταξωτά του, ξεφωνητὰ ἀκούγονται, βλαστήμιες, καβγὰς ξεσπάει. Τρέχουν οἱ τριγυρινοὶ νὰ ἰδοῦν. Ὁ Ρωμιὸς εἶχε πιαστεῖ μ' ἕναν ἄρχοντα Φράγκο, τραβούσανε κ' οἱ δυό, καθένας ἀπὸ τὴ μεριά του, ἕνα κομμάτι ὕφασμα καὶ σύγκαιρα, σκυμμένοι πάνωθε, φτύνανε βρισιές.

— Σκλάβε! ξεφώνιζε ὁ Φράγκος, πάρε τὰ λόγια σου πίσω, εἰδεμὴ σε πατάω χάμου σὰ σκουλῆκι.

—Ἄσε μου τὸ πράμα, σὰ δὲ θὲς νὰ πληρώσεις ὅσο κάνει, φώναζε ὁ Ρωμιός.

— Ξέρεις σὲ ποιὸν μιλᾶς, θρασίμι; Εἶμαι ὁ καβαλάρος ντὲ Ρεμύ!

—Ὅποιος κι ἂν εἶσαι νὰ μὲ πληρώσεις.

— Ζῶο!

Σηκώνει ὁ ἄρχοντας ἕνα κομμάτι λόγχη ποὺ κρατοῦσε γιὰ ραβδὶ καὶ κοπανάει μιὰ κατακέφαλη στὸν ἔμπορο. Ὕστερα πετάει χάμου τὸ ὕφασμα, γυρίζει τὴ ράχη του καὶ φεύγει βλαστημώντας.

Ὁ χτυπημένος εἶχε πέσει στὰ γόνατα μ' ἕνα βόγκο. Αἷμα ζεστό, ὁλοκόκκινο, ἄρχισε ν' ἀναβλύζει ἀπὸ τὸ κρανίο του, λίγο πιὸ πάνω ἀπὸ τὸ μελίγγι, κατρακυλοῦσε στὸ μάγουλό του, σούρωνε στὰ γένια του καὶ στάλαζε κόμπο - κόμπο στὸ γιακά. Οἱ πανηγυριῶτες γύρω συνάχτηκαν γρήγορα νὰ τὸν βοηθήσουν. Εἶτανε γέροντας. Τὸν ἔπιασαν ἀπὸ τὶς μασχάλες, τὸν ἔστησαν στὰ πόδια του, ὅμως ἐκεῖνος, δίχως νὰ γνοιάζεται τώρα γιὰ τὸ αἷμα ποὺ κυλοῦσε, τοὺς παραμέριζε μὲ τὸ χέρι, ὀρθωνότανε στὰ νύχια, καὶ μὲ τὸ μάτι φλογᾶτο πάσχιζε νὰ ξεχωρίσει, πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια, τὸν ἀντίπαλό του ποὺ ξεμάκραινε.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, κάποιος τὸν ἀγγίζει στὸν ὦμο. Δὲ δίνει προσοχὴ ὁ γέροντας. Πάλι τὸν σκουντᾶνε, ἕνα χέρι τοῦ χουφτιάζει τὸ μπράτσο ἐπίμονα. Τότε γυρίζει ἀγαναχτισμένος καὶ ξάφνου βάζει φωνὴ χαρᾶς:

—Ἀφέντη Σγουρέ! Ἐδῶ 'σαι;

Οἱ συναγμένοι γύρω κοίταξαν μ' ἀπορία τὸν ἄνθρωπο ποὺ εἶχε προβάλει ἀνάμεσό τους ἔτσι ἀναπάντεχα. Ναί, κάπου τὸ εἶχαν ἀκούσει τ' ὄνομα τοῦτο ἀπὸ καιρό, ψιθυριστά, τὸ θυμόντανε νὰ περνάει ἀπὸ στόμα σὲ στόμα.

—Ὁ Θεὸς σὲ στέλνει! ἔκανε ὁ ἔμπορος σηκώνοντας τὰ χέρια του.

— Χαλκοκοντύλη, ἔχω νὰ σοῦ μιλήσω, εἶπε ὁ Σγουρὸς κ' ἔγνεψε στοὺς πανηγυριῶτες ποὺ τοὺς περιστοίχιζαν νὰ σκορπίσουν.

Ἄνοιξε ὁ κύκλος, οἱ δυὸ ἄντρες πέρασαν καὶ ξανοίχτηκαν στὸ λιβάδι.

Ἕνα μῆνα ἀργότερα, μαθεύονταν στὸ Μοριὰ τοῦτα τὰ παράδοξα: Τὸ φράγκικο κάστρο τ' Ἅη Γιώργη, στὰ Σκορτά, τὸ εἶχαν πατήσει οἱ Ρωμιοί. Δυὸ φρουροί του, ὁ σεργέντης Μπονιφάτσος κι ἄλλος ἕνας, ἐξαγορασμένοι ἀπὸ τὸν κελλάρη του τὸν Ἄννινο, γαμπρὸ τοῦ Χαλκοκοντύλη, βόηθησαν, κάποια νύχτα φεγγαρόλουστη, νὰ σκαρφαλώσουν μὲ σκάλες ἀπὸ τὸ τειχὶ οἱ ροβολατόροι. Μόλις μπήκανε μέσα, πρώτη δουλειά τους εἶτανε ν' ἀνέβουν στὸν πύργο, νὰ πιάσουν τὸ βιγλάτορα καὶ νὰ τὸν δέσουν. Ὕστερα, ἀπὸ τὶς τάπιες πάνω, ἔκαναν τὰ συμφωνημένα σινιάλα μ' ἀναμμένους δαυλοὺς στὸν Λέοντα τὸν Μαυρόπαπα, καπετάνιο ἑκατὸ Τούρκων ρογατόρων στὴν ὑπηρεσία τοῦ αὐτοκράτορα, ποὺ συνεννοημένος μαζί τους καρτεροῦσε παρέκει. Μπῆκε κι αὐτὸς μὲ τοὺς δικούς του, ἔκανε κατοχὴ ἐπίσημη. Τ' ἄλλο πρωΐ, ὁ δικέφαλος ἀϊτὸς κυμάτιζε στὶς τάπιες τοῦ Ἅη - Γιώργη κ' ἡ τρέβα μὲ τοὺς Φράγκους εἶχε κοπεῖ.

Τὸ μαντᾶτο ἔφτασε πετώντας στὴν Ἀνδραβίδα, πάνω ποὺ ὁ πρίγκηπας εἶχε ἀρχίσει γι' ἄλλη μιὰ φορὰ νὰ καλλιτερεύει ἀπὸ τὴν ἀρρώ-

στεια του. Τὰ μάγουλά του εἶχαν ροδίσει πάλι, παράδοξο ὅμως ρόδισμα, δυὸ βοῦλες τριανταφυλλιὲς ἐκεῖ στὰ μῆλα. Ἄκουσε τὸ νέο δίχως ξάφνιασμα, μονάχα μὲ βαρυθυμιά. Τίποτα δὲν τὸν παραξένευε πιά, ὅλα τὰ καρτεροῦσε, ἡ μοῖρα του σὰ νὰ εἶχε γραφεῖ μπροστά του μὲ γράμματα τῆς φωτιᾶς. Χαμογέλασε χλωμά, πικρά, καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του. Ὅμως σὲ λίγες μέρες, καθὼς ἀποχαιρετοῦσε τὴν Ἰζαμπὼ φεύγοντας γιὰ τὸ καινούριο σέντζιο, στύλωσε τὸ λιγνὸ κορμί του καθὼς ἄλλοτε κ' εἶπε κοφτά:

— Στὴν ψυχή μου τ' ὁρκίζομαι, κυρία, πὼς δὲ θὰ γυρίσω πίσω ἂν τ' ὡραῖο μας τὸ κάστρο δὲν πέσει στὰ χέρια μου!

Ὁ ὑψωμένος τόνος τῆς φωνῆς του εἶχε κάτι τὸ προκλητικό. Λίγες στιγμὲς ἀργότερα, ἡ πριγκηπέσσα ἄκουγε κάτω, στὴν αὐλὴ τοῦ παλατιοῦ, τὸ πεταλόκρουσμα τῶν φαριῶν ποὺ ξεμάκραιναν.

Γιατί τῆς εἶχε μιλήσει ἔτσι; Γιατί πάλι πρόβαλε μπροστά της μὲ τὸ ὕφος τοῦτο τῆς σιωπηρῆς διαμαρτυρίας, τοῦ πληγωμένου ἐγωϊσμοῦ; Τὸ ἀναρωτιέται ταραγμένη ἡ Ἰζαμπὼ καὶ δὲ βρίσκει λογικὴ ἐξήγηση. Θἄλεγες πὼς ἤξερε κεῖνος... Κι ὅμως, ὄχι, δὲ μποροῦσε νὰ ξέρει. Μήπως γιατὶ τὴν ὑποπτεύεται ἐπειδὴ εἶναι μισορωμιά, ἀπὸ τὴ μάννα της; Ἀπίθανο. Ἢ μήπως ὁ ἄνθρωπος τοῦτος, ὁ τόσο ἁβρὰ ὁμιλητικὸς στὸν κόσμο τῆς κούρτης, μὰ ποὺ εἶχε ψυχὴ ἑφτακλείδωτη, κατέχει καὶ τὴ μυστικὴ δύναμη νὰ δέχεται μηνύματα ἀπὸ τὸν ἀέρα;

Πικρὴ μοῖρα ἡ δική της! Νὰ ζήσει μιὰ ζωὴ ὁλάκερη δίχως νόημα, δίχως βαθύτερο λυτρωμό, νὰ ξοδέψει ἀσύνειδα τὰ ὀμορφότερά της χρόνια καρτερώντας ὁλοένα κάτι, κάτι ποὺ δὲν ἐρχότανε, κάτι ποὺ τέλος τὸ εἶχε παραδεχτεῖ κ' ἡ ἴδια πὼς δὲν εἶναι γραφτὸ νἄρθει. Ξαναβλέπει ὁλόγυρά της τοὺς σταχτιοὺς τοίχους τοῦ κάστρου ἐκεῖ κάτω στὴν Ἀνάπολη, τὴ θάλασσα νὰ κυματίζει ἔξω ἔρημη, ἀνέλπιδη, ἀναθυμᾶται τὶς ἄχαρες χαρὲς τῶν δυό της γάμων. Τ' ἀχεῖλι της χαμογελοῦσε κάποτε ἀπὸ συνήθεια, ποτὲ ἀπὸ ἀνάγκη ἐσώτερη. Ὁ γυρισμὸς τέλος στὴν πατρίδα τῶν παιδικῶν της χρόνων κάπως τὴν εἶχε χλιάνει, ὅμως ὅλα τότε πιὰ εἶχαν ἀλλάξει, ἡ ψυχή της ἀντικαθρέφτιζε τὸν κόσμο ἀλλιώτικα. Καὶ ξάφνου αὐτὸ ποὺ καρτεροῦσε ἀπὸ πάντα, εἶχε ἔρθει. Ἦρθε ἀδιόρατα, ἀνάλαφρο, σὰν πούπουλο ποὺ τὸ ταξιδεύει ὁ ἀέρας, καὶ τῆς ἄγγιξε ἀπαλὰ τὸ μάγουλο. Ὢ θλίψη! Δὲν τὸνιωσε ἀμέσως, δὲν τὸ μάντεψε. Δὲν εἶχε καιρὸ νὰ περιμένει, κι ὅμως ἐχρόνισε. Τί εἶχε πάθει; Εἴτανε τύφλωση; εἴτανε δειλία; εἴτανε κούφιος ἐγωϊσμός; Χριστέ, τί δύσκολα ποὺ ἀλλάζει τὸ ποτάμι κοίτη κι ὁ ἄνθρωπος τρόπο ζωῆς! Μιὰ στιγμὴ εἴτανε, μιὰ ὁλόφωτη στιγμὴ καὶ πέρασε. Ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ζωῆς της εἶχε σημάνει πολὺ ἀργά, ὅταν τὰ μπράτσα της εἶχανε πιὰ βαρύνει καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὰ σηκώσει μονομιᾶς γιὰ νὰ τὴν ἀγκαλιάσει.

Μιὰ μέρα, ἐκεῖ καθισμένη πάλι μὲ τὴ βάγια της, τὴν κυριεύει ἀνεπάντεχα ἡ μεγάλη τύψη, βαθειὰ καὶ σπαραχτική.

— Βάγια, τῆς λέει χαμηλόφωνα, μὲ φωνὴ τρεμάμενη, ὑποφέρω.

— Τί ἔχεις, καλή μου; ξαφνιάζεται ἡ βάγια ποὺ τώρα πιὰ γέρασε κι ὅλο κουτουλάει.

Σηκώνει τὸ χέρι της ἡ πριγκηπέσσα, τὸ μαραμένο τώρα ἀπὸ τὴ

μητρότητα, ἀπὸ τὸν ἥλιο τοῦ μεσημεριοῦ, καὶ ψηλαφίζει τὸ μελίγγι της, ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὸ μελανὸ σημάδι. Ὁ Φίλιππος ντ' Ἀνζού, ὁ Φλωρέντιος ντ' Αἰνώ...

— Τοῦτο μ' ἐμπόδισε, ξομολογιέται σπαραχτικά, τοῦτο μ' ἐμπόδισε, ἀπολογιέται. Δὲν ἤθελα νὰ τοῦ φέρω δυστυχία κ' ἐκείνου, καθὼς στοὺς ἄλλους.

Γιατὶ ἡ βάγια τὸ ξέρει τώρα πιὰ τὸ μυστικό, εἶναι πολὺ βαρὺ γιὰ νὰ τὸ κουβαλήσει ἕνας ἄνθρωπος μονάχος του στὸν τάφο.

— Πάει καλά, πάει καλά, μουρμουρίζει ἀδιάφορα, ἀρχίζοντας πάλι νὰ κουτουλάει.

Μὰ ξάφνου τὸ κῦμα πηδάει, ξεχύνεται τσακίζοντας τοὺς φράχτες. Ἡ ὀργὴ κ' ἡ ἀγανάχτηση ἐνάντια στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό της κυριεύουν τὴν Ἰζαμπώ.

— Ὄχι, ὄχι! ψέματα λέω! ξεσπάει ἄγρια καὶ ρίχνει τὸ πρόσωπό της στὶς χοῦφτες σὰ μικρὸ παιδί, κλαίοντας μ' ἀναφυλλητά.

Δὲν εἶναι ἀλήθεια, ναί, εἶναι μονάχα μιὰ ψεύτρα δικαιολογία, ἀπόκριση προσχηματικὴ στὴν ἀγωνία ποὺ διψάει γι' ἀνακούφιση...

Ὁ πρίγκηπας εἶχε σηκώσει ὅλους, πέρα γιὰ πέρα, τοὺς βασσάλους του κ' ἦρθε νὰ στήσει τὸ σέντζιο στὸν Ἅη-Γιώργη. Σὲ δυὸ μονάχα μέρες εἶχε κάνει τὸ δρόμο, βιαζότανε πολύ. Μόλις ἔφτασε, στήνει τὴν τέντα του κάτω ἀπὸ τὶς καστανιές, δίπλα στὴν πηγή, κι ἀρχίζει τὰ ρεσάλτα. Ἕνα, δυό, τρία ρεσάλτα ἔκανε, τὸ ἕνα φοβερότερο ἀπὸ τ' ἄλλο. Τὸ κάστρο κρατοῦσε. Κάθε πρωΐ, μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου, ξυπνοῦσε ὁ πρίγκηπας, ἔβγαινε στὴν πόρτα τῆς τέντας του καὶ θωροῦσε τὸ κάστρο. Τετράγωνο, ψηλό, ἀτράνταχτο πυργωνότανε μπροστά του, εἰκόνα ἀπίθανη, κάτι σὰ σύμβολο τῆς μοίρας του ποὺ δὲν εἶναι γραφτὸ νὰ τὴ νικήσει. Χαμογελοῦσε ὁ πρίγκηπας βουβὰ καὶ κουνοῦσε καρτερικὰ τὸ κεφάλι. Τώρα δὲν πάλευε πιὰ γιὰ τὸ θρίαμβο σὰν ἄλλοτε, στοὺς μακρυνοὺς ἐκείνους καιρούς, ὅταν ἔστηνε μὲ μόχθο καὶ πίστη τὸ τρόπαιο τῆς ζωῆς του. Πάλευε τυπικά, ἀπὸ ὑποχρέωση, γιὰ νὰ διαφεντέψει τὸ φιλότιμο, καὶ νὰ ξοφλήσει σὰ γνήσιος ἱππότης, ἴσαμε τὴ στερνὴ ἀράδα, τὸ χρέος. Ὑπόθεση τιμῆς.

Κ' ἔβλεπε πὼς ὁ καιρὸς δὲν τοῦ περσεύει. Τὸ καλοκαῖρι λάκιζε, πρόφταινε τὸ φθινόπωρο γοργό, σὲ λίγο θὰ πλάκωνε ὁ χειμώνας. Ἀπὸ δῶ ἴσαμε τότε, ἔπρεπε ὅλα τὰ μέσα νὰ ἐξαντληθοῦν, κανένα πρόσχημα νὰ μὴν ἀπομείνει. Στέλνει καὶ ζητάει ἐνίσχυση σ' ἄντρες ἀπὸ τὴν Ἀπουλία· ἕνας Σλαῦος ἄρχοντας τῆς Μάϊνης τοῦ στέλνει διακόσους σαγιτάτορες καὶ λογχοφόρους. Τοὺς ρίχνει ὅλους, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπικεφαλῆς, πάνω στὰ τειχιὰ τοῦ κάστρου· δέκα φορὲς ἀνεβαίνουν τὶς σανιδένιες σκάλες ἴσαμε πάνω, στὶς τάπιες, καὶ δέκα φορὲς γκρεμίζονται. Στὰ τελευταῖα, παραγγέλνει νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν Κορώνη ἕνα μάστορα Βενετσάνο, φημισμένο γιὰ τὴν τέχνη του σὲ πολιορκητικὲς μηχανές. Ὁ Βενετσάνος ἔρχεται, τοῦ σκαρώνει ἕνα τριμπουτζέτο γιγάντιο ποὺ σφεντονίζει στὸν πύργο τοῦ Ἅη-Γιώργη βράχους ὁλάκερους, ἴσαμε πενῆντα λίβρες βαριούς. Λιθάρι τὸ λιθάρι ὁ πύργος γκρεμίζεται σηκώνοντας σύγνεφο τὸν κουρνιαχτό. Τὸ κάστρο βαστάει.

Ἔφτασε τὸ φθινόπωρο. Οἱ ροβολατόροι, κλεισμένοι μέσα στὰ τει-

χιά, ἀψηφοῦσαν τὴ μάνητα τῶν Φράγκων. Τοὺς ἔβλεπες, στὶς ὧρες τῆς μάχης, ὅταν τὸ ἀτσαλόφραχτο κῦμα τῶν πολιορκητῶν ἄφριζε ἀνηφορίζοντας ἴσαμε τὶς κρόσσες ἀπάνω, μὲ σάλαγο μεταλλικὸ κ' ἰαχὲς λύσσας, νὰ στέκονται στὶς τάπιες ὀλόρθοι, τεζάροντας διχαλωτὰ τὰ πόδια τους, καὶ νὰ παίζουνε στὸν ἀέρα τ' ἀστραφτερὸ πελέκι σβέλτα, σύνταχα, μὲ δεξιοσύνη δαιμόνου. Τὶς νύχτες, μὲ τὸ φεγγάρι, ἄκουγες ψηλάθε τὰ τραγούδια τους, ἀνατολίτικους σκοποὺς ποὺ βαρυκυμάτιζαν μελωτοί, σὰ λαβωμένοι ἀπὸ λάγγεμα καὶ νύστα. Τὸ ἠθικό τους εἶχε ψηλώσει, κράτησαν κεφάλι στὸν πολιορκητή, πίστευαν στὸν ἑαυτό τους.

Τότε, τὶς ὧρες ἐκεῖνες, ἐρχότανε κι ὁ Σγουρὸς νὰ ξαποστάσει ἀκουμπισμένος σὲ μιὰ τάπια, γιὰ λίγες στιγμὲς μονάχος. Ἀγνάντευε κάτω τὶς θρακιὲς τῶν ἐχθρῶν, στεφάνι γύρω ἀπὸ τὸ κάστρο, σὰν ἄλλοτε, στὴν Καλαμάτα. Πιὸ πέρα, οἱ καστανιὲς στέκονταν ἀσάλευτες, μουδιασμένες στὸ φεγγαρίσιο φῶς. Καὶ πέρα ἀκόμα, στὴν ἄχνα τοῦ ὁρίζοντα, ἡ ἄλλη χώρα, ὁ Μοριάς, ἀόρατος κι ὅμως παρών, καρδιὰ μεγάλη ποὺ χτυπάει ὑπόκωφα στὴ μητρική της ὥρα. Εἶταν ἡ πατρίδα, τὸ ἅγιο χῶμα ποὺ τρέφει τοὺς σπόρους, ποὺ ποτίζει τὰ βλαστάρια μὲ φλέβες μυστικές, ποὺ σκεπάζει τ' ἀρίφνητο ψυχομέτρι τῶν νεκρῶν, μάρτυρες, σκλάβους, γονικά, ἀδέρφια. Ἡ καρδιά του ἄνθιζε, τὰ στήθια του φάρδαιναν, ρουφοῦσε ἀργά, σὰ θεία μετάληψη, τὸ βουνήσιο κι ἀπονύχτερο ἀγέρι, στυφὸ ἀπὸ τὴ δροσιὰ τῆς βλάστησης, εὐωδιαστὸ ἀπὸ τὶς ψυχὲς τῶν λουλουδιῶν ποὺ πλανιόνται στὸ φεγγερὸ διάστημα προσμένοντας νὰ γεννηθοῦν.

Οἱ καστανιές... Ὁ πρίγκηπας τῆς Ἀχαΐας. Γιὰ δεύτερη φορὰ ἀναμετριόντανε πρόσωπο μὲ πρόσωπο οἱ δυό τους, ὁ ἀφέντης κι ὁ ροβολάτορας. Ποῦ βρισκότανε τώρα ἡ γυναίκα ποὺ ἔφερε τὸ Ρωμιὸ ἴσαμ' ἐδῶ; Κάπου κεῖ - κάτω βέβαια, στὸ βάθος τῆς καταχνιᾶς, νὰ κάθεται ἀσάλευτη, πεισιθάνατη, σὰ δεντρὶ ποὺ ἀνθίζει μὰ δὲν κρατάει καρπό, δίχως ἐλπίδα. Δὲν τὴν καταριέται ὁ Σγουρὸς τώρα. Τὸ πάθος ἔχει σβήσει στὴν καρδιά του, ἡ εἰκόνα της ὑποχώρησε ἀγάλια - ἀγάλια, βούλιαξε σκοτεινά, πῆρε μὲ τὸν καιρὸ τὴ δευτερότερη θέση στὴ ζωή του. Δὲν τὴν καταριέται πιά, δόξα νἄχει ὁ Θεός! ἡ ψυχή του λυτρώθηκε, κέρδισε ἀκόμα καὶ τὴν ἄνεση νὰ τὴν ἀναθυμᾶται μὲ κάτι ἤρεμο κι ἀγαθό, σὰν εὐγνωμοσύνη. Τὰ δάχτυλά του ψηλαφίζουν τὸ κρικέλι, τὸ μολυβένιο κρικέλι τοῦ πεθαμένου ἱππότη, ὁμολογία τῆς ἀγάπης της. Εἶταν ἕνας καιρὸς ποὺ πολὺ τὸν τυράννησε, ἀλήθεια· ὅμως αὐτὴ εἶναι πάλι ποὺ τοῦ ἔδωσε πρώτη, ἀσύνειδα, τὴ λαχτάρα γιὰ κάθε τι μεγάλο κ' ὑψηλό. Ἂς εἶναι εὐλογημένη!

Μιὰ μέρα, καθὼς πορευότανε μὲ λίγους συντρόφους καὶ τὸν Ζερβοχέρη, ἀχώριστο δίπλα του, στοὺς βουνήσιους δρόμους τῆς Τσακωνιᾶς, νὰ ξεσηκώσει βιλάνους, συντυχαίνει ἕνα στρατολάτη, ἄθλιο κουρελῆ μὲ μαλλιὰ καὶ γένεια θρασεμένα, ποὺ βαδίζει ἀκουμπώντας σὲ στραβὸ ραβδί. Τὸν βλέπουνε στὴν ἀρχὴ μακρυὰ νὰ ξεκόβεται, φιγούρα ἐρημικὴ στὴν ἄλαμπη πλάκα τοῦ χειμωνιάτικου οὐρανοῦ, σκεβρός, σκυμμένος. Γρήγορα τοὺς ζυγώνει μὲ τὸ βιαστικό, φανατικὸ βάδισμά του. Στέκεται, τοὺς κοιτάζει· σὰ νὰ διστάζει. Τέλος, δίχως νὰ πεῖ λέξη, ἁπλώνει τὸ χέρι του μὲ τὴν προαιώνια χειρονομία τῆς ζητιανιᾶς.

Έκανε ό Σγουρὸς νὰ τὸν ἐλεήσει, γιατὶ οἱ ροβολατόροι εἶναι πάντα μεγαλόψυχοι, καὶ ξάφνου, καθὼς τὸν κοιτάζει ἀδιάφορα, τινάζεται. Κάπου τὸ ξέρει τὸ πρόσωπο τοῦτο ποὺ χωνεύει στὰ σγουρὰ γένεια, τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια, τὸ κόκκινο ἡδονόχαρο στόμα. Ὁ ζητιάνος δὲ μοιάζει νὰ τὸν ἀναγνωρίζει, τὸ βλέμμα του εἶναι ἴσιο, ἀλύγιστο.

Τὸ χέρι τοῦ ροβολάτορα, ποὺ ἔκανε νὰ τραβήξει τὸ περσίκι, στέκεται δίβουλο, παίζει συλλογισμένα μιὰ στιγμὴ μὲ τὴ φιούμπα τοῦ λουριοῦ, καὶ ξάφνου τραβάει τὸ περσίκι ἀποφασιστικὰ καὶ τὸ πετάει στὴ χούφτα τοῦ ζητιάνου.

Δὲν εὐχαρίστησε κεῖνος, δὲν πολυχρόνισε καθὼς τὸ ἔχουν συνήθειο οἱ ἄνθρωποι τῆς φάρας του. Ἔσφιξε στὴ γροθιά του τὸ περσίκι, ἀγριωπός, κ' ἔκανε νὰ προσπεράσει.

Τότε ὁ Σγουρὸς τοῦ λέει:

— Δὲ μὲ πολυχρονίζεις, ἄρχοντα Σγουρομάλλη;

Κέρωσε ὁ ζητιάνος. Τὰ μάτια του, ποὺ ἴσαμε κείνη τὴ στιγμὴ δὲν εἶχανε χάσει τὴν προκλητική τους τὴν αὐθάδεια, ταράζονται, κάτι σὰν πανικὸς τὰ θολώνει.

— Στὴν Καλαμάτα, τοῦ λέει περιγελαστικὰ ὁ Σγουρός, εἶχες προστάξει νὰ μὲ πιάσουν. Νᾆμαι! τί ὁρίζεις;

Τότε ὁ Σγουρομάλλης τὸν ἀναγνώρισε. Χαμήλωσε τὰ μάτια του, τὸ περσίκι ἔπεσε ἀπὸ τὴ χούφτα του χάμου.

— Πάρ' το, κάνει ὁ Σγουρὸς σπρώχνοντάς το μὲ τὸ πόδι, θὰ σοῦ χρειαστεῖ. Ἀπὸ τὸν ἀλλοτινό σου δανειστή, τὸν Ματτέο Καφούρη, ποὺ ἔπεσε κι αὐτὸς στὰ χέρια μου τὶς προάλλες, ἔμαθα τὴν ἀνάγκη ποὺ βρίσκεσαι, τὴν ἐξορία σου ἀπὸ τὸ Μυτζηθρά. Βλέπεις πὼς ὑπάρχει στὸν κόσμο τοῦτο Θεία Πρόνοια, ἄρχοντα Σγουρομάλλη! Ἢ ψέμματα;... Πάρ' το! Ἐσύ, μοῦ τὴν εἶχες ἀρνηθεῖ τὴ βοήθειά σου ἕναν καιρό! Καταδικάζεσαι νὰ δεχτεῖς τὴ δική μου τώρα.

Στὰ λόγια τοῦτα, ὁ ἄλλοτε πρωτοστράτορας τοῦ Μυτζηθρᾶ σήκωσε τὰ μάτια του, μιὰ λάμψη γοργὴ πετάρισε στὶς κόρες τους. Ὅμως ξανάσκυψε τὸ κεφάλι. Τὰ στήθια του, ποὺ εἴχανε φουσκώσει, κατάπεσαν πάλι μ' ἄφωνο στεναγμό. Γύρισε ἀπότομα καὶ ξεμάκρυνε γοργὰ μὲ τὸ μεγάλο, φανατικὸ βάδισμά του.

— Ἀδέρφια, εἶπε ὁ Σγουρὸς στοὺς συντρόφους του ἐνῶ τὸν παρακολουθοῦσε ἀκόμα μὲ τὸ βλέμμα, ἐδῶ βλέπετε μιὰ κακιά μου πράξη. Τὸν ἄνθρωπο τοῦτον χρωστοῦσα νὰ τὸν ξεκάνω, μοῦ ζητᾶνε τὸ αἷμα του οἱ προδομένοι νεκροὶ τῆς Καλαμάτας. Μὰ δὲ μπόρεσα· ἡ μάννα μου, σὰν ἤμουνα παιδί, μοῦ εἶχε πεῖ νὰ τοῦ φέρω τὸ χαιρετισμό της, γιατὶ τὸν εἶχε συγγενῆ. Συχωρέστε με ποὺ τῆς ἀφιερώνω τώρα τὴ ζωή του.

Ἔδειξε τὸ περσίκι ποὺ εἶχε ἀπομείνει χάμου:

— Πάρ' το, Ζερβοχέρη, λέει, καὶ στεῖλε το μὲ πρώτην εὐκαιρία στὸν Δανιὴλ γιὰ τοὺς φτωχοὺς τῆς ἐνορίας του... Καὶ τώρα ἐμπρός, ἀδέρφια!

Συνέχισαν τὸ δρόμο τους. Ἡ περιοδεία ἐκείνη στὴν Τσακωνιὰ εἶχε σταθεῖ καρποφόρα, σήκωσαν κι ἄλλους συντρόφους, ἀναφτέρωσαν τὸ ἠθικὸ σὲ κάμποσα χωριά. Τώρα ἡ ὁμάδα τους συνεργαζότανε στενὰ μὲ

τὸ Μυτζηθρά, εἶταν ἕνα εἶδος σαΐτα ποὺ πηγαίνει κ' ἔρχεται στὸ Μοριά, ὑφαίνοντας κάτω ἀπὸ τὴ φράγκικη δεσποτεία.

Λίγο πρὶν νὰ μπεῖ ὁ χειμώνας, ὁ πρίγκηπας ἔλυσε ξαφνικὰ τὸ σέντζιο κ' ἔφυγε γιὰ τὴν 'Ανδραβίδα. Λέγανε πὼς ἡ ἀρρώστεια του χειροτέρεψε, εἶχε ξανακυλήσει.

Πραγματικά. Μιὰ μέρα, φθινόπωρο, βῆχας ἄγριος καὶ ξαφνικὸς τὸν εἶχε πιάσει ἐκεῖ ποὺ καθότανε κάτω ἀπὸ τὶς καστανιὲς κουβεντιάζοντας μὲ βασσάλους του, ἕνα συντριβάνι κατακόκκινο αἷμα πήδηξε ἀπὸ τὸ στόμα του κ' ἔβρεξε χάμου τὸ χῶμα.

Τὸν σήκωσαν στὰ χέρια, τὸν ξάπλωσαν στὸ στρῶμα μέσα στὴν τέντα του, ὅμως ἡ θέρμη τὸν εἶχε κυριέψει, ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ὅλο καὶ πιότερο λίγνευε, φέγγιζε. Τότε γύρεψε νὰ τὸν πᾶνε πίσω στὴν 'Ανδραβίδα.

Ξαφνικὰ τρόμος μεγάλος τὸν εἶχε κυριέψει, δὲν ἤθελε νὰ πεθάνει. Ὅσο βαστοῦσε τὸ ταξίδι, τόσο ἀπελπιζόταν ἐκεῖνος, νεύριαζε, φοβότανε μήπως δὲ σώσει νὰ φτάσει ζωντανός. Ἔφτασε ὡστόσο, δίχως νὰ κρατήσει τὴν ὑπόσχεσή του πὼς δὲ θὰ γύριζε πίσω ἂν δὲν πάρει πρῶτα τὸ κάστρο τῶν Σκορτῶν. Τὸν ἀνέβασαν στὸ παλάτι μὲ φορεῖο, καὶ μέσα ἀπὸ τὰ μισόκλειστα ματόφυλλά του ἔβλεπε δεξιὰ - ζερβὰ τοὺς σκουταράτους, τοὺς βαρλέτους, νὰ παραμερίζουν τρομαγμένοι, νὰ σιγομουρμουρίζουν προσευχές. Ἡ 'Ιζαμπὼ ἦρθε παρευθὺς νὰ τὸν ἰδεῖ· ἔσκυψε πάνω του ὁλότρεμη, μὲ τὴν ἀνάσα της πιασμένη, κι αὐτὸ πολὺ τὸν ἀνακούφισε. Στὰ μάτια της εἶχε τέλος ξεχωρίσει τὴ λαχτάρα, τὴν ὀδύνη. Δόξα νἄχει ὁ Πανάγαθος!

Πέρασε τὸ χειμῶνα ὁλάκερο σχεδὸν κατάκοιτος, σπάνια πολεμώντας ν' ἀνακαθίζει στὸ κρεββάτι, σπανιώτερα ἀκόμα νὰ σηκώνεται ὄρθιος γιὰ λίγο. Τρόμαζε μήπως ἐπιταχύνει τὸ τέλος του, ἤθελε νὰ ἐλπίζει...

Ὅμως, στὸ ἔβγα τοῦ χειμῶνα, τὸ κατάλαβε πιὰ πὼς δὲν ἔχει ζωή. Ἡ φλόγα χαμήλωνε, τὸ ἔνιωσε πὼς σβήνει. Πρόσταξε νὰ φωνάξουν τὸ νοτάρο κ' ἔκανε τὴ διαθήκη του. Ὕστερα ζήτησε νὰ τοῦ φέρουν τὴ Μαχώ. Τὴν κοίταξε ἀπὸ μακρυά, ἅπλωσε τὸ χέρι του νὰ τῆς ἀγγίξει τὸ μάγουλο, ὅμως τὸ κοριτσάκι — τεσσάρων χρονῶν τώρα — τραβήχτηκε τρομαγμένο πίσω καὶ ζάρωσε στὸ φουστάνι τῆς βάγιας του. Δὲν τὸν ἤξερε τὸ σκελετωμένο τοῦτον ἄνθρωπο μὲ τὴ φτενὴ φεγγερὴ μύτη, τὰ ρουφηγμένα μάτια καὶ τ' ἄσπρα χείλη. Ὁ Φλωρέντιος θέλησε νὰ χαμογελάσει μὲ συγκατάβαση τρυφερή, καὶ μόρφασε μὲ πίκρα.

Τέλος, — ζύγωνε ἡ ἄνοιξη, — ἕνα δειλινό, ἡ ἀνάσα του ἔγινε δύσκολη πολύ. Ὁ καιρὸς εἶχε γλυκάνει, ὁ κάμπος ἔξω τῆς 'Ανδραβίδας ντυνότανε πάλι τὴν ὁλοπράσινη βελουδωτή του στολή. Τὴν ὥρα κείνη ἡ πριγκηπέσσα καθότανε πίσω ἀπὸ τὸ παραθύρι της κ' ἔγνεθε ἔχοντας δίπλα της τὸν καπελάνο. Ἤρθανε νὰ τὴν φωνάξουν, καθὼς τότε, γιὰ τὸν Φίλιππο ντ' 'Ανζοῦ· τῆς εἴπανε πὼς ὁ πρίγκηπας μοιάζει νὰ τὴ ζητάει. Ἔτρεξε. 'Απίστευτο! Μόλις ἔσκυψε πάνω στὸ προσκέφαλό του, κατάλαβε πὼς εἶταν ἀργά. Ὁ Φλωρέντιος εἶχε σβήσει.

Γιὰ μιὰ στιγμή, στάθηκε ἀσάλευτη, γεμάτη ἀμηχανία καὶ στενοχώρια, μὴ ξέροντας τί νὰ πεῖ. Οἱ ἄλλοι, γύρω, δὲν τὸ εἶχαν ἀκόμα

καταλάβει, ντρεπότανε νὰ τοὺς τὸ πεῖ πρώτη, γιατὶ δὲν ἔνιωθε δάκρυα ν' ἀνεβαίνουν στὰ μάτια της. Στάθηκε ἔτσι, σκυμμένη, νὰ κοιτάζει τὸ νεκρὸ κ' εἶτανε σὰ νἄθελε νὰ τὸν κρύψει, νὰ κρύψει μαζὶ τὴν ἀναλγησία της. Μὰ ξάφνου κάτι βαρὺ τῆς πλάκωσε τὴν καρδιά, τῆς φάνηκε πὼς αὐτὸ ποὺ κάνει δὲν εἶναι δικαίωμά της, νὰ φιμώνει ἔτσι τὴν ἀλήθεια στὸ στόμα τοῦ νεκροῦ, νὰ τοῦ στερεῖ τὴν ἐπίσημη τούτη ὥρα ποὺ εἶταν ὁλότελα δική του. Βόγκηξε μουγγὰ καὶ στράφηκε.

Τότε, στὸ πρόσωπό της τὸ κατάχλωμο, οἱ ἄλλοι ποὺ τὸ κοίταζαν ἀπορημένοι, διαβάσανε τὸ ἄφωνο ἄγγελμα. Κανένας λυγμὸς δὲν ἀκούστηκε στὴν κάμαρα. Μονάχα, ὅλοι μαζί, γονάτισαν.

Κι ὅμως, τὴν ἴδια νύχτα, δίχως καθόλου νὰ τὸ περιμένει, ἡ Ἰζαμπὼ τὸν ἔκλαψε τὸν Φλωρέντιο. Τῆς εἶχε ἔρθει ἔτσι ξαφνικά, σὰν ἀποκάλυψη, ἐκεῖ ποὺ ἔμενε ζαρωμένη στὸ κρεββάτι της νὰ κοιτάζει τὸ ἀναμμένο καντῆλι. Εἶναι κάποιες λύπες ποὺ χρειάζονται φαίνεται μιὰν ἀπόσταση γιὰ νὰ πάρουν σάρκα καὶ νὰ τελειωθοῦν. Ξαφνικὰ εἶχε στοχαστεῖ ἡ Ἰζαμπὼ τὸν ἄνθρωπο αὐτό, τὸν τόσο νέον ἀκόμα, ποὺ πέρασε ἀπὸ τὴ ζωή της μὲ τὰ χείλη του σφιγμένα, μονάχα νὰ χαράζουν κάποτε σ' ἀνάλαφρα εἰρωνικὸ χαμόγελο. Αὐτὴν ἄραγε εἰρωνευόταν, ἢ μήπως τὸν ἑαυτό του; Ἀναθυμᾶται τώρα τὶς στιγμές του, τὸν βλέπει σὲ στάσεις κ' ἐποχὲς διάφορες, προσέχει τὴν ἔκφρασή του, τὴν ἀκόμα ζωντανή, καὶ ξάφνου σὰ νὰ τὴν ξεδιαλύνει. Ναί, ναί, εἶχε ἀπατηθεῖ ἴσαμε τώρα, δὲν εἰρωνευόταν αὐτὴν ὁ Φλωρέντιος. Τὸν ἑαυτό του μονάχα περιγελοῦσε.

Αὐτὸ λέει τὸ στερεότυπο κι ἁβρὸ χαμόγελο τῆς ζωῆς του, ποὺ ἔσβησε μονάχα στὴν ἐπιθανάτια κλίνη του. Δὲν εἶναι πιὰ αἴνιγμα ἡ ψυχή του, διαγράφεται τώρα διάφανη, κέρινα φεγγερή. Κ' ἔχει τὸ δρᾶμα της, βαθύ, γεμᾶτο ἀξιοπρέπεια δρᾶμα. Ποῦ ξέρεις ἂν δὲν εἶχε μαντέψει, μονάχος αὐτός, τὴν ἀλήθεια, πὼς ἡ καρδιά της δόθηκε ἀλλοῦ... Εἰρωνεύτηκε βουβὰ ὁ Φλωρέντιος τὸν ἑαυτό του γιατὶ ἀγαποῦσε, γιατὶ τὴν ἀγαποῦσε, ἐνῶ τὸ ἤξερε πὼς ἀπὸ μέρος της ποτέ του δὲ θ' ἀγαπηθεῖ.

Τ' ἄλλα, ἡ ἱστορία τὰ λέει, εἶναι στεγνὲς χρονολογίες.

Χήρα ἡ πριγκηπέσσα, μονάχη τώρα ἀφέντρα τοῦ Μοριᾶ, ἦρθε νὰ καθήσει στὸ Νησί, τὸν τόπο ποὺ ἀγαποῦσε πιότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, καθὼς τὸ μολογοῦν τὰ χρονικά.

Τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη στιγμή της, τὴ χαραχτηρίζει μιὰ ὁλοφάνερη εὔνοια πρὸς τοὺς ντόπιους: Τὸν καντσιλιέρη της τὸ μεσσὶρ Λεονάρδο, ποὺ εἶχε πεθάνει στὸ μεταξύ, τὸν διαδέχεται στὸ ἀξίωμα τοῦτο ὁ τριζουριέρης Βενιαμὶν ὁ Καλαματιανός, καὶ γίνεται ἕνας κάποιος κυρ-Βασιλόπουλος τριζουριέρης. Μιὰ γενιὰ ἔφευγε, ἄλλη ἐρχόταν. Ὁ Σωντερόν, ὁ μνημειακὸς κοντόσταβλος, εἶχε κλείσει τέλος κι αὐτὸς τὰ μάτια· ἔτσι ἡ ὡραία Γουλιέρμα μποροῦσε τώρα νὰ στεφανωθεῖ λεύτερα τὸ σενεσάλο Σαὶντ-Ὁμέρ. Ὁ γάμος τους, ποὺ εἶτανε στὴν οὐσία πράξη μονάχα τυπική πιά, πῆρε ὡστόσο τὴ λάμψη ἑνὸς θριάμβου. Τὸ μισητὸ ἐμπόδιο εἶχε λείψει ἀπὸ τὴ μέση, ὁ ἔρωτας στεφάνωνε τὰ νιάτα ποὺ

νίκησαν. Στὸν Ἐγγελβέρτο ντὲ Λιντερκέρκε, ἡ πριγκηπέσσα, τιμώντας τὸ γένος τοῦ ἄντρα της, ἔκρινε χρέος της νὰ δώσει τὸ ἀξίωμα τοῦ κοντόσταβλου. Κ' ἐρχότανε πιὰ ἡ σειρὰ τῆς Μαχῶς, ποὺ εἶχε κλείσει τὰ πέντε της χρόνια, νὰ πάρει κι αὐτὴ θέση στὴ ζωή.

Τῆς διάλεξαν γι' ἄντρα τὸν δεκαοχτάχρονο Γκὺ ντὲ Λαρός, τὸ δούκα τῆς Ἀθήνας. Λίγους μῆνες πρίν, εἶχε πεθάνει ἡ μητέρα του ἡ Ἑλένη Δούκα, ὁ κόντες τῆς Βριέννης εἶχε ξαναφύγει γιὰ τὴν πατρίδα του. Ὁ νέος δούκας, ἀφοῦ γιόρτασε τὴν ἐνηλικίωσή του, χειροτονήθηκε μῆνα Ἰούνιο ἱππότης στὴ Θήβα, ἀπὸ τὸν Μπονιφάτσο τῆς Βερόνας. Δυὸ ἀποσταλμένοι τοῦ πριγκηπάτου ἤρθανε σὲ λίγο νὰ τὸν βροῦν, προξενητάδες γιὰ τὸ γάμο. Τοὺς καλοδέχτηκε, ἄκουσε τὴν πρόταση, καὶ σὰ βεβαιώθηκε πὼς ἡ ἰδέα εἶτανε τοῦ φίλου ποὺ τὸν ἐμπιστευότανε πιότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, τοῦ «ξαδέρφου» συνεσάλου Σαὶντ - Ὀμέρ, πῆρε μαζὶ τοὺς μεγαλείτερους βασσάλους του κ' ἔφυγε εὐθὺς γιὰ τὸ Βλισύρι.

Ἐκεῖ τὸν πρόσμενε ἡ κούρτη τῆς Ἀχαΐας. Τὸ γάμο τῶν δυὸ παιδιῶν τὸν εὐλόγησε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ὤλενας, καὶ στὴ Μαχῶ δόθηκε γιὰ προῖκα τὸ φὶε τῆς Καλαμάτας. Ἔτσι, τὸ πολιτικὸ σχέδιο τοῦ σενεσάλου ἔπαιρνε σάρκα, νὰ ἑνωθοῦν μιὰ μέρα κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια κορόνα οἱ δυὸ μεγάλες αὐθεντίες τῆς Ἀνατολῆς, τὸ Πριγκηπᾶτο τῆς Ἀχαΐας καὶ τὸ Δουκᾶτο τῆς Ἀθήνας. Ὄρθιος, στητὸς πάνω στὸ φαρί του ὁ Σαὶντ - Ὀμέρ, εἴκοσι μέρες ἀργότερα, κοίταζε τὸ δρόμο ποὺ πάνω του ἔφευγε ἡ δουκικὴ πομπὴ μαζὶ μὲ τὴ Μαχώ, γιὰ τὴν Ἀθήνα. Τὸν κοίταζε χαμογελαστός, μὲ τὴν κρύα λάμψη στὰ μάτια, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πίστεψε πὼς ἐξουσιάζει τὰ μελλούμενα. Κι αὐτὸ ἐκεῖ εἶταν ἔργο του, στὴ ζωή του τίποτα ὡς τώρα δὲν εἶχε ἀστοχήσει.

Κοίταζε τὸ δρόμο κ' ἡ Ἰζαμπώ, τὴ λουσάτη καβαλαρία ποὺ ξεμακραίνει ἐκεῖ - κάτω, μέσα σ' ἀνάλαφρο σύννεφο. Ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴ ζωή της ἔφευγε, τὸ πιὸ νέο καὶ τὸ πιὸ τρυφερό, ἡ μονάκριβή της. Ἄθελα ἀναθυμότανε κάποιον ἄλλο καιρό, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, ὅταν παιδούλα κι αὐτή, κάποια μέρα τὴν παίρνανε γιὰ τὴν Ἀνάπολη, νὰ πάει σὲ προϋπάντηση τοῦ ριζικοῦ της. Εἶχε βρεῖ τοὺς κρύους τοίχους στὸ κάστρο τοῦ Αὐγοῦ, τὴν ἐρημιὰ ἔξω τῆς θάλασσας, τὴν ὑπεροπτικὴ ἔχθρα τοῦ Φίλιππου ντ' Ἀνζού. Ξαναβλέπει τὴ σκηνὴ στὸ δάσος, τὴν πέρδικα ποὺ πέφτει στὶς βελόνες τοῦ πευκιᾶ, χτυπημένη ἀπὸ τ' ὄρνιο. Σὰ νὰ τὴν εἶχαν ἐκτελέσει ἀπὸ τότε, ἔζησε τὴν ἀδειανὴ κι ἄσαρκη ζωὴ μιᾶς ψυχῆς ποὺ βωλοδέρνει στὸν κόσμο ἐναγώνια, σπρωγμένη ἀπὸ τὸν ἄνεμο, καὶ στενάζοντας γυρεύει νὰ ἐνσαρκωθεῖ. Ποτέ, ποτὲ δὲ μπόρεσε νὰ βρεῖ τὸ ἀνθρώπινο σχῆμα της ἡ ἀνίσκιωτη πριγκηπέσσα.

Ποιὸ θὰ εἶναι τὸ ριζικὸ τῆς κόρης της; Τὰ μάτια της βουρκώνουν δίχως νὰ τὸ καταλάβει, ἡ εἰκόνα τοῦ δρόμου τρέμει, θολώνει, ἔσβησε. Σὰ νὰ τὸ ξέρει αὐτή· ἔχει διαβάσει τὸ πεπρωμένο ἀπὸ τὸν καιρὸ ἀκόμα ποὺ δὲν τὴν εἶχε φέρει τὴ Μαχῶ στὸν κόσμο, τότε ποὺ τὴν ἔνιωθε, μάζα ἄπλαστη, ν' ἀργοσαλεύει μέσα στὰ σωθικά της. Ἡ μοῖρα εἶναι κληρονομικὴ στὶς γυναῖκες τῆς φαμίλιας της. Τίποτα δὲν τὴν ἀλλάζει.

Καὶ ξέρει ἀκόμα πὼς τὸ μεγάλο κεφάλαιο τῆς ζωῆς της ἔκλεισε. Γύρω της ἡ κούρτη βουΐζει, μερμηγκιάζει, παθαίνεται. Αὐτή, γι' ἄλλη μιὰ φορά, παράτησε τὴν ἐξουσία. Ὁ Σαμπρὰν ντ' Ἀριάνο, ὁ ἄντρας

τῆς Μαργαρίτας, πέθανε, κ' ἡ κυρὰ τῆς Ἄκοβας, ποὺ ὁρκίστηκε νὰ μὴν ξαναπαντρευτεῖ, δίνει τώρα τὸ χέρι της στὸ γέροντα κόντε τῆς Κεφαλλονιᾶς, τὸν Ριχάρδο Ὀρσίνι. Τί ἔχει στὸ νοῦ της ἡ παμπόνηρη ἀδερφή; Ἀδιάφορο. Ἡ Ἰζαμπὼ εἶχε διορίσει βάϊλο τὸν κόντε Ριχάρδο μόλις ὁ Φλωρέντιος πέθανε, νὰ διαφεντεύει στ' ὄνομά της τὸ πριγκηπᾶτο. Ἑτοιμάζεται τώρα κι αὐτὴ νὰ φύγει γιὰ τὴ Ρώμη, ἐκεῖ ποὺ ὁ πάπας Βονιφάτιος ὁ Η' κήρυξε ἰωβηλαῖο. Πάλι, γι' ἄλλη μιὰ φορά, ἔχει νιώσει τὸν ἑαυτό της ἐξόριστο, ἡ ψυχή της γυρεύει μιὰ πατρίδα.

Τὴν ὁρμηνεύουν οἱ βαρῶνοι ν' ἀφήσει τὸ πριγκηπᾶτο στὰ στιβαρὰ χέρια τοῦ Σαὶντ-Ὀμέρ, γιατὶ ὁ Ριχάρδος ἔχει παραγεράσει. Ἄς τὸ πάρει λοιπὸν ὁ Σαὶντ-Ὀμέρ! Δόξα νἄχει ὁ Ὕψιστος, δυὸ γαλέρες βενετσάνικες ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρεια καὶ πόδισαν στὴν Κλαρέντσα. Τὰ πανιὰ φουσκώνουν, ἡ πλώρη σημαδεύει πέρα, κατὰ τὸ πέλαγο. Ἀδειανὸ πέλαγο, ἐρημικό, οὔτε οἱ γαλέρες τοῦ Ντελιούρια πιὰ δὲν τὸ στοιχειώνουν. Φύγανε κι αὐτές, μαζὶ μ' ἄλλα πολλά, μαζὶ μὲ τὰ πουλιὰ τοῦ καλοκαιριοῦ, κατὰ κεῖ ποὺ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος. Ἐμπρὸς λοιπὸν γιὰ τὴ δύση ἐμεῖς· ἐκεῖ-κάτω χορεύει μαβὶ κι ἀγριωπὸ τὸ κῦμα τοῦ πελάγου. Πέρα ἀπὸ τὸ Καθαρτήριο, λένε πὼς περιμένει ἡ παραδείσια γαλήνη. Μπορεῖ. Ἦρθε, ἔτσι κι ἀλλιῶς, ἡ στιγμὴ νὰ μὴν ἔχεις ἄλλη φιλοδοξία ἀπὸ τὴ στερνὴ τούτη.

Μπαρκάρησε. Ὅμως, προτοῦ νιώσει πὼς εἶτανε πιὰ πολὺ ἀργά, γύρισε πίσω γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα τὰ μάτια της κι ἀγνάντεψε τὴ γῆ ποὺ ἀφήνει. Εἶταν πρωΐ, ὁ ἥλιος ρόδιζε τ' ἀκρογιάλια, ἔλυωνε σὲ μενεξελιὰ ἄχνη τὰ βουνά. Εὐλογημένη γῆ, ἁπαλὴ σὰ μάγουλο νεανικό, γλυκειὰ σὰν ἁμαρτία. Τὸ βλέμμα τῆς Ἰζαμπὼς δέθηκε πάνω της, τεντώθηκε. Πέρα, ἐκεῖ, στὰ φευγαλέα κορφοβούνια, σὰν κάτι ν' ἀναζητάει, ἀνήσυχο, ἀπελπισμένο. Στὸ φεγγερὸ ὁρίζοντα, ἰδεατή, γράφεται ξάφνου ἡ κορμοστασιὰ ἑνὸς ἀρχάγγελου μὲ διάπλατα φτερὰ καὶ γυμνὰ γόνατα, ποὺ σταυρώνει τὰ χέρια του πάνω στὴν κάθετη ρομφαία. Τὸ ἀνάστημά του γεμίζει τὴν ἀνατολή, τὰ μάτια του φέγγουν σὰν ἄστρα.

Ἕνας γλάρος πηδάει ἀπὸ τὴ θάλασσα φτεροκοπώντας τρομαγμένα, γράφει μεγάλον κύκλο στὸν ἀέρα, κ' ὕστερα, μὲ καμπύλη ἄσπρη, λοξή, σβήνει τ' ὅραμα καὶ βουτάει στὸ κῦμα.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

ἀλλάγια — συνοδίες, φρουρές, στρατοί.
ἀλμογάβαροι — ἔνοπλοι τυχοδιῶκτες Ἱσπανοὶ τοῦ μεσαιώνα.
ἀμιράλης — γαλλ. amiral, ναύαρχος.
ἀντικένσωρες — λατ. antecessor, ὁδηγός, πρόδρομος· καὶ βυζαντ. τίτλος.
ἀρεζινάδο — λατ. resinatum, ρετσινάτο.
ἄρμα — ἰταλ. arma, οἰκόσημο.
βάγια — τροφός, θηλάστρια.
βαρλέτος — γαλλ. varlet, ὑπηρέτης.
βασσάλος — γαλλ. vassal, ὑποτελής.
βαστέρνιο — λατ. basternum, διάδρομος.
βενέφικα — λατ. beneficia, προνόμια, παραχωρήσεις.
βῆλο — λατ. velum, παραπέτασμα.
βίγλα — λατ. vigilia, σκοπιά.
βιγλάτορας — λατ. vigilator, σκοπός.
βιέλλα — ἔγχορδο μεσαιωνικὸ μουσικὸ ὄργανο.
βιλάνος — γαλλ. vilain, φτωχὸς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ.
βουκινάτορας — λατ. bucinator, σαλπιχτής.
βούκινο — λατ. bucinum, σάλπιγγα.
βουργησέος — γαλλ. bourgeois, ἀστός.
γασμοῦλος — γαλλ. gas (garçon) καὶ λατ. mulus, ὁ γεννημένος ἀπὸ πατέρα Φράγκο καὶ μητέρα Ἑλληνίδα.
γιστέρνα — ἰταλ. cisterna, στέρνα.
δουκατόροι — λατ. ducatores, ὁδηγοί, ἀρχηγοί.
δρουγγάριος — λατ. drungarius, χιλίαρχος.
ἐξπλοράτορας — λατ. explorator, ἀνιχνευτής, κατάσκοπος.
ἐπιλωρίκι — χιτώνιο ποὺ φοριόταν πάνω ἀπὸ τὸ θώρακα.
ἑράλδος — γαλλ. heraut, κήρυκας.
ζογκλάτορας — γαλλ. jongleur, ταχυδακτυλουργός.
ἰντροΐτο — ἰταλ. introito, διάδρομος εἰσόδου.
καβαλάρος — γαλλ. chevalier, ἱππότης.
καββάδι — περσ., ροῦχο ἀπὸ κετσέ· θώρακας ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα.
καλλίγια — λατ. caligae, εἶδος παπούτσια.
καλόττα — γαλλ. calotte, κάλυμμα κεφαλῆς καθολικῶν παπάδων.
καντσιλιέρης — ἰταλ. canceliere, τελετάρχης.
καπελάνος — γαλλ. chapelain, παπᾶς, ἐφημέριος.

κασίδι — λατ. cassis, κράνος.
κέρκετο — λατ. circitor, περίπολος.
κιβιτάνος — γαλλ. chevetain, φρούραρχος.
κλέρης — γαλλ. clerc, γραφιάς, γραμματικός.
κογκλάβιο — λατ. conclavium, σύνοδος.
κοντόσταβλος — λατ. comestabulus, στρατ. ἀξίωμα.
κουβοῦκλι — λατ. cubiculum, θάλαμος, κρεββατοκάμαρα.
κουγκέστα — ἡ κατάκτηση τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς Φράγκους.
κούλια — ἰταλ. cuglia, σκοπιά, ἔπαλξη.
κοῦρσος — ἰταλ. corso, λεηλασία, πειρατεία.
κούρτη — γαλλ. court, αὐλή, συνέδριο.
λίζιος — γαλλ. homme-lige, λατ. liticus, ὑποτελής.
λωρίκι — θώρακας.
μανουηλᾶτα — βυζαντινὸ νόμισμα.
μαρεσάλος — ἰταλ. maresciale, στρατ. ἀξίωμα.
μενεστρέλος — γαλλ. menestrel, μουσικὸς καὶ τραγουδιστής.
μεσσὶρ — ἰταλ. messir, προσφωνητικό, κύριος.
μιλιαρέσι — ὑποδιαίρεση βυζαντινοῦ νομίσματος.
μουρχοῦτι — ἀραβ. mahrut, κύπελλο, κούπα.
μουσάντρα — τουρκ. musandra, σκευοθήκη ἐντοιχισμένη.
μπάϊλος — ἰταλ. bailo, διοικητὴς μὲ πολλὲς ἐξουσίες.
μποῦργκος — γαλλ. bourg, πολιτεία.
νοτάριος — λατ. notarius, γραμματικός, συμβολαιογράφος.
ξιφάρι — αἰχμὴ τοῦ βέλους.
ὀμάτζιο — ἰταλ. omagio, φεουδαρχικὴ ὑποτέλεια.
ὀφφικιάλιος — ἰταλ. ufficiale, ἀξιωματοῦχος.
ὄψιδες — λατ. obses, ὅμηροι.
παρλαμᾶς — ἰταλ. parlamento, συγκέντρωση, συνέδριο.
πασσάτζιο — ἰταλ. passagio, πέρασμα.
πέρπυρα — βυζαντινὸ νόμισμα.
περσίκι — βαλάντιο.
πιττακοφόρος — ἀγγελιαφόρος.
πλέμπα — λατ. plebs, ὁ λαός.
πραίτορας — λατ. praetor, ἀρχηγός, στρατηγός.
πρεβεδοῦρος — ταλ. provveditor, προνοητής, κυβερνήτης.
πριβιλέτζιο — ἰταλ. privilegio, προνόμιο.
πρωτονοτάριος — ἀρχιγραμματέας.
πρωτοστράτορας — στρατιωτικὸς διοικητής.
ρεσάλτο — ἰταλ. resalto, ἔφοδος.

ρέτενα — γαλλ. retenir, χαλινάρια.
ροβολάτορας — ἰταλ. rivolatore, ἐπαναστάτης.
ρογατόροι — ἰταλ. rogatori, μισθοφόροι.
σαγίο — λατ. sagum, χλαμύδα, μαντύας.
σαγιτάτορας — ἰταλ. sagittatore, τοξότης.
σαντάρδο — γαλλ. étendard, σημαία.
σενεσάλος — γαλ. sénechal, ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.
σέντζιο — γαλλ. siège, πολιορκία.
σεργέντης — γαλλ. sergent, στρατιωτικὸς χωρὶς τίτλο εὐγένειας.
σιγούνι — λατ. segmentum, κοντὸ ἐξωτερικὸ ροῦχο.
σιλεντιάριος — λατ. silentiarius, διοικητικὸ ἀξίωμα.
σιλέντιο — λατ. silentium, συνέδριο.
σκαραμάγκι — περσ., ἐξωτερικὸ μακρὺ ροῦχο.
σκουταράτος — λατ. scutaratus, ὑπασπιστής.
σκουτάρι — λατ. scutarium, ἀσπίδα.
σκουτὶ — λατ. scuta, ροῦχο.
σωκάρδι — πουκάμισο.
ταβλᾶτο — λατ. tabulatum, κλειστὸς ἐξώστης.
τζάγρα — μεγάλο τόξο (γαλλ. arbalète).
τζαγράτορας — τοξότης (γαλλ. arbaletrier).
τόκα — γαλλ. toque, μικρὸ κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ
τορνέο — γαλλ. tournoi, κονταροχτύπημα.
τορνέζι — νόμισμα κομμένο στὸ Tours.
τουρμάρχης — λατ., ἀρχηγὸς τῆς turma, στρατ. βαθμός.
τουφία — λοφία.
τρέβα — γαλλ. trêve, ἀνακωχή, εἰρήνη.
τριζουριέρης — γαλλ. trésorier, θησαυροφύλακας.
τριμπουτζέτο — γαλλ. trébucher, πολιορκητικὴ μηχανή.
τροβαδοῦρος — γαλλ. troubadour, ποιητὴς τοῦ μεσαιώνα.
τσαγγία — περσ. - συρ., ποδήματα, μπότες.
τσάμπρα — γαλλ. chambre, κάμαρα, δωμάτιο.
τσαμπρελιάνος — γαλλ. chambrier, ὁ φροντιστὴς τοῦ παλατιοῦ.
φαρὶ — ἀραβ. fari, ἄλογο.
φίε — γαλλ. fief, τιμάριο.
φλαμπουριάρης — ἱππότης ποὺ ὁδηγεῖ σὲ πόλεμο στρατὸ μὲ δική του σημαία.
φλάμπουρο — λατ. flammulum, σὴμαία.
χαρτουλάριος — αὐλικὸ καὶ στρατιωτικὸ ἀξίωμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟ ΒΑΣ. & ΜΙΧ. ΡΟΔΗ, ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ - ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ 59 — ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΝ. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ Ε. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ